ŞİİRİMİZİN
BEYİTLER VE MISRALAR
SÖZLÜĞÜ
3

ŞİİRİMİZİN BEYİTLER ve MISRALAR SÖZLÜĞÜ

Hzl. Yrd. Doç. Dr. M. Atâ ÇATIKKAŞ

ŞİİRİMİZİN
BEYİTLER VE MISRALAR SÖZLÜĞÜ

M. ATÂ ÇATIKKAŞ

ÜÇÜNCÜ CİLT

SÜTUN
YAYINLARI

ŞİİRİMİZİN BEYİTLER ve MISRALAR SÖZLÜĞÜ

Copyright © Sütun Yayınları, 2009
Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'ye aittir.
Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'nin önceden yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

Editör
Şeref YILMAZ

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni
Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN
978-975-9089-58-0

Yayın Numarası
54

Basım Yeri ve Yılı
Seda Ozalit Kısıklı Cd. No: 49
Altunizade/İSTANBUL
Tel: (0216) 651 13 73
Şubat 2009

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Sütun Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20

www.sutunyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

O.. 7
Ö.. 7
P.. 9
R..58
S...129
Ş...287
T...368
U...519
Ü...536
V...546
Y...593
Z...611

Yararlanılan Kaynak Eserler ve Sözlükler • 683
Alfabetik Şairler Listesi • 689

-O-

Osmân: (عثمان) Ar. 1. Dört halifeden üçüncüsü ve Hz. Muhammed (s.a.s.)'in damadı. 2. Toy kuşunun ve yılanın yavrusu.
Osmân ki buldu gözleri nûreynin ile nûr
Hem ma'den-i atâ idi hem menba'-ı hayâ-Nizami

Osman-durur biri ki felek-rif'at idi ol
Ol menba'-ı tevâzu'u ol ma'den-i hayâ
Hamdullah Hamdi

* **Osmânî:** Osmanlı imparatorluğunu kuran Osman Gazi'nin soyundan gelen padişahlar.
Hakan-ı Osmânî neseb kim münderic zâtında hep
İslâm-ı fârûk-ı Arab ikbâl-i Pervîz-i Acem-Nef'î

* **Osmâniyân:** Osmânî'ler, Osmanlı halkı.
Kıl duâ Yahyâ ki etsin ömrünü Mevlâ mezîd
Server-i Osmâniyân Sultân Osmân Han'dır
Şeyhülislam Yahya

Osmânî: (عثمانى) bk. Osmân.
Osmâniyân: (عثمانيان) bk. Osmân.
otağ: (أوتاغ) T. Büyük çadır. Osmanlı Türkçesi'nde bazı Farsça kelimelerle birleşerek terkipler yapar.

otağ-ı Cem: Cem'in çadırı.
Pîr ü civân bahâr bahâr eyleriz sefer
Her dem otağ-ı Cem'le diyâr-ı çemendeyiz
Yahya Kemal

otağ-ı igrâs: Yere dikilen çadır.
Hemen saâdet ile azîm-i Sıfahân ol
Kurup memâlik-i Şark'a otağ-ı igrâsı-Nâilî

-Ö-

Ömer: (عمر) Ar. Hz. Ömer (r.a.). İkinci halife. Adaleti tam olarak yerine getirmekle kazandığı "Faruk" lakabıyla anılır.
Bir Ömer-durur ki debûr-ı şecâ'ati
Müdbirlerin vücûdu tozun eyledi hebâ
Hamdullah Hamdi

Te'sîr-i sem'le eyledi Sıddîk irtihâl
Oldu şehîd-i tîğ-ı kazâ âkıbet Ömer-Ziya Paşa

Ömer-i nâ-çîz: Mütevazı Ömer.
Rûhu bâzû-yı bâd-ı hâlıkte
Ömer-i nâ-çîzi gam-zede-i ziyâ-Cenab Şahabeddin

ömr: (عمر) Ar. Bir canlının yaşama süresi. **c. a'mâr.**
Biz tâlib-i teveccüh ü ikbâl-i rûzgâr
Gülberk-i bâğ-ı ömr ise berbâd olup gider-Bâki

Hırmen-i ömrü savurduk, dâneyi dermekteyiz
Âsiyâb-ı çehre geldik, şimdi nevbet bekleriz-Lâ

Hemîşe dâne-i gendüm yerine ömr öğütür
Figân u nâleler ey çarh âsiyâbından
Hamdullah Hamdi

ömr-i andelîb: Bülbülün ömrü.
Güller güler, figânla geçer ömr-i andelîb
Bîmâr ihtizârda, ücret diler tabîb-Ziya Paşa

ömr-i atvel: En uzun ömür.
Ömr-i atvelle muammer olsan
Adl ü dâdınla kerem-ger Dârâ-Şerif

ömr-i azîz: Değerli ömür.
Bu nasıl âkıbet-i ye's-engîz
Ne zelîl oldu bakın ömr-i azîz-Abdülhak Hâmit

ömr-i beşer: İnsan ömrü.
Bir bârikadır ömr-i beşer hîn-i güzerde
Yek-dâne-i rahmetten ibâret berekâtı
Abdülhak Hâmit

ömr-i bî-pâyân: Sınırsız ömür.
Sinîn-i ömrüme dâir ne söylersem çıkar noksân
Ki ben mâziye baktıkça gelir bir ömr-i bî-pâyân
Abdülhak Hâmit

ömr-i cahîm: Cehennem hayatına benzer ömür.
Bir ömr-i cahîmin bütün ezvâkını sürdüm
Tevfik Fikret

ömr-i câvid: Ebedi ömür.
Ben de bilmem böyle rûh-efzâlığın aslın meğer
Hızr tohm-ı ömr-i câvid ekti nahl-istânına-Nedim

ömr-i câvidân: Ebedi, sonsuz ömür.
Her kim bu yolda varlığını terk eyleye
Bir ömr-i câvidân bula ki onun fenası yok-Ahmedî

ömr-i dırâz: Uzun ömür.
Zülfün ile lebin öldürdü beni turfa budur
Birisi Âb-ı Hayât u birisi ömr-i dırâz
Hamdullah Hamdi

ömr-i fürû-güzeşte: Geçip gitmiş ömür.
Gördüm o serv-ka:metin ardınca rûz-ı vasl
Ömr-i fürû-güzeşte şitâbân olup gelir-Nedim

ömr-i güzerân: Geçen ömür.
Yoluna harc edeyim nakd-i hayât elde iken
Geh geçer firsat ömr-i güzerân girmez ele
Ebussuud Efendi

ömr-i hasm: Düşmanın ömrü.
Ömr-i hasmın ere târih gibi pâyâna
Nâmını nâme-i ikbâl elde unvân-ı kerem
Ahmet Paşa

Ömr-i hasmın defterin tûmâr-veş dürsün felek
Nice ki _eczâsından eyyâmın dürer defter güneş
Ahmet Paşa

ömr-i intizâr: Beklenen ömür.
Kalbimde incimâd eder âmâl-i neşve-bâr
Mecrûh nâlelerle dolar ömr-i intizâr
Kemalzade Ekrem Bey

ömr-i kûteh: Kısa ömür.
Değmez bu azâb-ı ömr-i kûteh
Hem ömr biter hem âh u eyvâh-Abdülhak Hâmit

ömr-i ma'nevî: Manevi ömür.
Manzûme-i fenâda ne mu'ciz-bedîadır
Bir ömr-i ma'nevî ne mübârek vedîadır
Abdülhak Hâmit

ömr-i muhayyel: Hayal edilmiş ömür.
Bir ömr-i muhayyel... hani gül-bünler içinde
Bir kuşcağızın ömr-i bahârîsi kadar hôş
Tevfik Fikret

ömr-i niyâm: Uyku zamanları.
Bir çelik parçası bir tîğ-ı mehîb olmak için
Sonra yatmakla geçer ömr-i niyâmında bütün
Ne hazîn işkence-Tevfik Fikret

ömr-i Nûh: Nuh ömrü.
Eyyâm-ı inbisât iledir lezzet-i hayât
Tûfân-ı gamda âdeme lâzım mı ömr-i Nûh
Esat (Musullu ...)

ömr-i pür-şitâb: Acele eden ömür.
Ne hâlettir sana baktıkça ey cû ömrüm eksilmez
Meğer zencîr-bend-i pâ-yi ömr-i pür-şitâbımsın
Nedim

ömr-i revân: Akıp giden ömür.
Geçirme firsat boynun eğip benefşe gibi
Ki gül gibi geçir uş tîz ömr-i revânı-Hoca Dehhani

ömr-i sermed: Ebedi ömür.
İlâhî Hazret-i Sultân Murâd'a ömr-i sermed ver
Musahhar ola ona tâ ebed dünyâ vü mâ-fihâ
Şeyhülislam Yahya

ömr-i şitâbân: Koşup giden ömür, geçen ömür.
Ne hâlet var o şûhun nahl-i kadd-i cân-fezâsında
Ki reftârın görüp yoldan döner ömr-i şitâbânım
Nedim

ömr-i telh-meza:n-ı âlem: Âlemin acıdan zevk alan ömrü.
Efsûs ömr-i telh-mezâka:n-ı âleme
Cibrîl iken nevâle-keş-i hân-ı enbiyâ-Nâbi

** **a'mâr:** 1.Ömür'ler, hayat müddetleri. 2.Yaşlar, sinler. 3. Hoşa giden garip ve tuhaf şeyler.

a'mâr-ı cihân: Cihanın tuhaflıkları.
Girdâb-ı tebâhîye düşen seyl-i revânı
Bütün a'mâr-ı cihânı-Tevfik Fikret

a'mâr-ı düşmenân-ı mestûr: Gizli düşmanların ömürleri.
O halka-i cevher ile bir cerîdedir tîgi
Ki sahîfesindedir a'mâr-ı düşmenân-ı mestûr-Nâbi

* **ömren:** Ömür olarak.
Müferrih istesen esrâr-ı rûhânî tenâvül kıl
Bu bir terkîbtir hayrânını ömren melûl etmez
Behiştî

örf: (عرْف) Ar. 1. Allah tarafından sultan ve İslam padişahlarına emanet olarak bırakılan hüküm. 2. Âdet.
Ey Behiştî örf esîri bâğ-ı cennet ummasın
Mesken olursa saâdettir eğer a'râf ona-Behiştî
* **örfî:** 1. Örfle ilgili, örfe mensup. 2. Şair.
Devletinde ne_ola Örfî gibi meşhûr olsan
Var mı bir bencileyin şâir-i pâkîze-edâ-Nef'î
Örfî-i merhûm: Rahmetli Örfî.
Okundukça bu şi'r-i dil-pezîrim bezm-i âlemde
Eder zinde-revân Örfî-i merhûm u mağfûru-Nef'î
örfî: bk. örf.
özr: (عذر) Ar. 1. Bir işin işlenmesine veya terkine sebep olan husus. 2. Suçun bağışlanması. 3. Kusur, eksiklik. 4. Engel. **c. a'zâr.**
Kesret-i meyden sudâ' erip namâza çıkmadı
Zâhid-i hôd-bîn bu özrüyle meğer ma'zûrmuş
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
O cürmün özrü müşkildir ki kâmilden zuhûr eyler
Şeyh Galip
Ne dedim tövbeler olsun bu da fi'l-i şerdir
Benim özrüm günehimden iki kat bed-terdir
Şinasi
özr-i ârifâne: Arif olana yakışacak şekilde olan özür.
Telâş-ı va'd-i visâle sebeb nedir bilmem
Yalan mı yok güzelim özr-i ârifâne mi yok
Neşet (Hoca Süleyman...)
* **özr-hâh:** Özür dileyen.
Ne özür edersem artık gelir günâhımdan
Meğer inâyet-i şâh ola özr-hâh bana-Ahmet Paşa

-P-

pâ, pây: (پا، پاى) Far. 1. Ayak. Ar. kadem. 2. Dip. bk. pây.
Ben kimim bir fakîr bî-ser ü pâ
Kem-terîn bende vü kemîne gedâ-Fuzûlî

Yok öpmeğe pâyını mecâlim
Öpsün katarât-ı eşk-i âlim-Muallim Naci
pâ-yı adem: Yokluk ayağı
Ber-murâd olmayıcak ben yere geçsin âlem
Necm ü mihr ü mehi olsun eser-pâ-yı adem
Akif Paşa (olmayıcak: olmayınca.)
pâ-yı dâr: Darağacının dibi.
Verip tezelzül-i Mansûr'u sâk-ı arşa tamâm
Hudâ Hudâ diyerek pâ-yı dâra dek gideriz-Nâilî
pâ-yı harçeng: Yengeçin ayağı.
Kaplumbağa iki çeşm-i bed-reng
Kirpikleri hemçü pâ-yı harçenk-Şeyh Galip
pâ-yı hum-i mey: şarap küpünün dibi.
Sadrın gözetip neyleyelim bezm-i cihânın
Pâ-yi hum-i meydir yerimiz bâde-perestiz
Bağdatlı Ruhi
pâ-yı semend: Atın ayağı.
Her kanda bassa pâ-yı semendin nisâr için
Hanlar yolunda cümle revân etti kanları
Bâki (kanda: nerede)
* **pâ-be-dâmân:** Ayaktan eteğe.
Katl'-i âma ârzû-yı gamzesin takrîr ile
Rûzgârın tîğ-ı kinin pâ-be-dâmân eyledim-Nâbi
* **pâ-be-gil:** Ayağı balçıkta.
Yek-hatvede eyler yine tay şark ile garbı
Reh-vâr-ı kalem her ne kadar pâ-be-gil olsa-Nâbi
* **pâ-bend, pây-bend:** 1. Ayak bağı, köstek. 2. Mani, engel.
Kurtulur çâh-ı zenahtan düşen dil kayddan
Mübtelâ-yı zülfüne pâ-bend olur tûl-i emel
Şeyhülislam Yahya
Olsa şâne yaraşır yâline bâl-i Cibrîl
Olsa pâ-bend-i mahal pâyine zülf-i Hüsrevâ-Nef'î

pâ-bend-i belâ: Bela bağı.
İhtiyâc âdeme pâ-bend-i belâdır yoksa
Hôd-fürûşâna müdârâ çekilir belâ değil
Muallim Naci

pâ-bend-i terakkî: İlerleme engeli.
İslâm imiş devlete pâ-bend-i terakkî
Evvel yoğidi işbu rivâyet yeni çıktı-Ziya Paşa

* **pâ-ber-câ, pây-bercâ:** Ayağı yerde, daim, sâbit.
Tâ ki dâim ola bu umrân-serây-ı rûzigâr
Tâ ki pâ-ber-câ ola tâk-ı felekle keh-keşân-Hakkı

* **pâ-best:** Ayağı bağlı.
Sen seyrdesin hemîşe ser-mest
Ben dâm-ı belâ vü gamda pâ-best-Şeyh Galip

* **pâ-beste, pây-beste:** Hareketsiz, ayağı bağlı. **c. pâ-bestegân.**
Bahâr olursa dahi pây-beste bağımda
Yine hazân-ı mutarassıd sağımda solumda-Nâbi

Şiken-i zülfü eder mürg-i dili pâ-beste
Dahi girâ-ter imiş olsa eğer dâm şikest
Koca Ragıp Paşa

pâ-beste-i dârü'ş-şifâ: Hastahaneye ayağı bağlı.
İktizâ-yı hikmet üzre selb-i akl eyler kazâ
Yoksa kim pâ-beste-i dârü'ş-şifâ olmak diler
Hersekli Arif Hikmet

pâ-beste-i rişte-i ferâğ: Ayrılık ipine bağlı.
Sâkî kerem eyle bî-dimâğım
Pâ-beste-i rişte-i ferâğım-Şeyh Galip

pâ-beste-i ye's: Üzüntüye bağlama.
Ümmîdini pâ-beste-i ye's eyleme Nâbî
İhsân-ı Hudâ bir gün eder def'i mevâni'-Nâbi

** **pâ-bestegân:** Ayağı bağlılar.

pâ-bestegân-ı akl: Akıl ayağına bağlı olanlar.
Pâ-bestegân-ı akla nizâ'-ı fünûn düşer
Âzâde meşrebân-ı hevâya cünûn düşer-Nâbi

* **pâ-bürehne:** Yalın ayak.
Pâ-bürehne harekât etse aceb mi Yahyâ
Dâimâ çün harem-i aşka pûyân idi Kays
Şeyhülislam Yahya

* **pâ-bûs, pây-bûs:** 1. Ayak öpen, ayak öpücü. 2. Ayak öpme töreni.
Cismi hâk et ol sehî kaddin yolunda Fıtnatâ
Nâil olmaksa merâmın devlet-i pâ-bûsuna
Fıtnat Hanım

Dil ki câm-ı aşk ile mest-i harâb olmuş yatar
Pây-bûsun ârzûsuyla türâb olmuş yatar
Bağdatlı Ruhi

Ol reşk-âver âyîne-i hurşîd oldu
Yümn-i pâ-bûsu ile ferş-i ruhâm-ı devlet-Münif

pâ-bûs-ı şerîf: Şerefli ayağını öpme.
Oldu pâ-bûs-ı şerîfiyle müşerref leb-i havz
Buldu dîdâr-ı latîfiyle ziyâ dîde-i cânı-Fuzûlî

Mâî ka:lîçe-i zer bâfeti yaydı gerdûn
Tâ ki pâ-bûs-ı şerîfiyle ola rif'at-yâb
Enderunlu Fazıl

* **pâ-bûş, pây-bûş:** Ayağı örten şey, ayakkabı, pabuç.
Topukların göricek mest olup safâsından
Pâbuç gibi açılıp kaldı ağzı haffâfın
Nedim (göricek: görünce)

* **pâ-der-gil, pây-der-gil:** Ayağı çamurda. mec.1. Sıkıntıda. 2. Hareket edemez.
Rûh-ı pâ-der-gil füyûzunla edip pervâz-ı kuds
Cezbe-i şevkinle bulsun cism-i hâki irtifâ'
Esrar Dede

Dahi gili Ferhâd'ın olmamış iken tahmîr
Ben râh-ı meşakkatte pâ-der-gil idim cânâ-Hayretî

* **pâ-der-pâ:** Ayak ayağa, yan yana.
Bırakır onu dahi sâyesi gibi yolda
Olsa ger şâtır-ı endîşe ile pâ-der-pâ-Nef'î

* **pâ-der-rikâb:** Ayağı üzengide, hareket etmek üzere olan.

pâ-der-rikâb-ı rıhlet: Ölüme gitmek üzere iken.
Dü-rûze ömr ile pâ-der-rikâb-ı rıhlet iken
Nedir bu dûr u dırâz ihtimâm-ı fikr-i kuûd-Sâbit

* **pâ-deş:** 1. Mükâfat. 2. Ayakdaş.

pâ-deş-i mihnet-i saâdet: Saadet sıkıntısının mükâfatı.

Tarîk-ı aşktır pâ-deş-i mihnet-i saâdettir
O bezm-i hâsta hamyâze-rîz olmak da işrettir

Nedim

* **pâ-mâl, pây-mâl:** Ayak altında kalmış, çiğnenmiş.

Olmaz ey Bâkî-i bî-dil ser-i a'dâ pâ-mâl
Yine sen tab'-ı semendine süvâr olmayıcak

Bâki (olmayıcak: olmayınca.)

Kemîne nemleyi pâ-mâle niyyet etmemişizdir
Bu arsa-gâhta hayyâl idik zemân ile biz de-Nâbi

Sipihrin bahtını ikbâlini hep pây-mâl ettim
Hayâtımdan muazzezken vatandan infisâl ettim

Namık Kemal

pâ-mâl-i cevr: Eziyet altında kalmış.

Zebûn olup bizi pâ-mâl-i cevr edenlerden
Berây-ı gayret-i Hak intika:m alır bulunur-Nâbi

pâ-mâl-i hasm-ı bî-ser ü pâ: Sefil düşmanın ayak altı.

İsmet harem-serâsına hürmet revâ iken
Pâ-mâl-i hasm-ı bî-ser ü pâ kıldın ey felek-Fuzûlî

pâ-mâl-i sâlikân: Yola girenlerin ayaklarının altı; alçakgönüllülük gösterenler.

Tarîk-ı aşkta pâ-mâl-i sâlikân ol kim
Bir iki nakş-ı kadem reh-güzâr olur giderek

Nedim

pâ-mâl-i segân: Köpeklerin ayakları altında çiğnenme.

Bir kemik kaldı benim cism-i figârımdan evet
Uş göresin olısar ol dahı pâ-mâl-i segân-Behiştî

pâ-mâl-i sitem: Sitemin çiğnenmişi.

Cümle âlem bize gayret-keş iken lâyık mı
Olalım pençe-i nâ-ehilde pâ-mâl-i sitem-Nâbi

pâ-mâl-i şitâ: Kışa esir düşmüş.

Pâ-mâl-i şitâ olmadan iklîm-i çemen gel
Ver hükmünü ey serv-i revân köhne-bahârın

Nedim

pâ-mâl-i zihâm: Kalabalığın ayakları altında kalma; sıkıntıda ezilme.

Ne kadar olsa da pâ-mâl-i zihâm ey Nâbi
Eyleyen kûy-ı dil-ârâda ika:met gelmez-Nâbi

* **pâ-nihâde:** Ayak basmış, ayak koymuş

Kenâr-ı dest-i aşka pâ-nihâde olduğum günden
Cefâdan olmadım bir lâhza hîç âzâd ey bî-dâd

Esrar Dede

* **pâ-pûş:** Ayak örten; pabuç, ayakkabı.

Pâ-pûşu büyük yok mu okut kendini bâri

Muallim Naci

* **pâ-zede:** Ayak altında kalmış, çiğnenmiş.

pâ-zede-i gerd-i elem: Elem toprağıyla çiğnenmiş.

Olmasın kasr-ı dilin pâ-zede-i gerd-i elem-Nâbi

pâ-zede-i ihtimâl: İhtimal olarak çiğnenmiş.

Çoktur bu nev-kumâş-ı sühan sana Nâbiyâ
Şehr-i dimâğ pâ-zede-i ihtimâl iken-Nâbi

pâ-zede-i inkılâb: Değişiklîği çiğnenmiş.

Her şey cihânda pâ-zede-i inkılâb olur
Bir gün gelir bugünkü şerer âfitâb olur

Abdullah Cevdet

pâçeng, pâşeng, pâheng: (پاچنك) Far. Küçük pencere, delik, baca.

Lâ-melâyı pür eder edhine-i fahm-i emel
Matbah-ı cûdu eğer açsa sipihre pâçeng

Kâzım Paşa

pâd: (پاد) Far. 1. Büyük, ulu. 2. Koruyan, bekleyen. 3. Saklayan, hıfzeden.

* **pâd-şâh, pâdişâh, pâdişeh, pâdişây, pâdişâ.:** Padişah, hükümdar. **c. pâdişâhân.**

Aldın ol iklîmi kim âlemde yüz bin pâdişâh
Hasretiyle verdi cân fethin bilip emr-i muhâl

Fuzûlî

Kem-ter gedâyı az atâsı kılırdı bay
Bir lutfu çok mürüvveti çok pâdişâh idi-Bâki

Nef'î bunu sanma müft bulmuş
Üç pâdişehin nedîmi olmuş-Lâ

Yâver olursa eğer lutf-ı Hudâ bir kula
Bir pula muhtâc iken dehre olur pâdişây

Şahin Giray

Benim sen şâh-i meh-rûya kul olmağ iledir fahrim
Gedâ-yı dil-ber olmak yeğ cihânın pâdişâsından

Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

pâdişâh-ı âsmân-rif'at: gök yücelikli padişah.
Aceb lûtf ıssıdur ol pâdişâh-ı âsmân-rif'at
Güneş gibi doğup yerden götürdi zerre-veş onu
Hayali Bey

pâdişâh-ı aşk: Aşk padişahı.
Pâdişâh-ı aşkam u dil defter ü dîvân bana
Derd ü mihnet sözlerin yazdım yeter ünvân bana
Muhibbî, Meftuni (Kanunî Sultan Süleyman)

Zahm-ı âteş-bâr-ı cismi dâg-ı mihnet sanmanız
Pâdişâh-ı aşk giydirdi bir altınlı benek
Vefaî (Sultan IV. Mehmet)

pâdişâh-ı dâd-ger: Adaletli padişah.
Pâdişâh-ı dâd-ger deryâ-dil ü vâlâ-güher
Kim nem-i hulkundan eyler sebzeler izhâr gül
Necati Bey

pâdişâh-ı hüsn: Güzellik padişahı.
Ol pâdişâh-ı hüsn ki_ola rû-be-râh-ı nâz
Hûrşîdi hıyre-çeşm ede gerd-i sipâh-ı nâz-Nâilî

pâdişeh-i hüsn ü ân: Güzellik padişahının hükmü.
Gâhî ki halka halka durur pîç ü tâb ile
Tuğra-i hükm-i pâdişeh-i hüsn ü ân olur-Nef'î

pâdişâh-ı hüsn ü cemâl: Güzellik padişahı.
Nazar fakîre kıl ey pâdişâh-ı hüsn ü cemâl
Ki devlet-i ezelî hüsn-i i'tibârındır-Ahmet Paşa

pâdişâh-ı ışk: Aşk padişahı.
Leşker-i gam ben gedâyı öldürür yoldaşlar
Pâdişâh-ı ışka tâbi bir sipâhî yok mudur
Necati Bey

pâdişâh-ı mülk-i ıyş: Zevk ve eğlence ülkesinin padişahı.
Mutribim bülbül-i alem-dârım sehî-serv-i bülend
Pâdişâh-ı mülk-i ıyşem devlet ü ikbâl ile-Behiştî

pâdişâh-ı muhterem: Muhterem padişah.
Ey Hüsrev-i âlî-nijad ey dâver-i pâk-i'tika:d
Ey şâh-ı sâhib-i adl ü dâd ey pâdişâh-ı muhterem
Nef'î

pâdişâh-ı mülk ü devlet: Ülke ve devletin padişahı.
Himmet-i ehl-i muhabbet öyledir kim gâh olur
Bir gedâyı pâdişâh-ı mülk ü devlet karşılar
Tıflî (Mehmet Emin)

pâdişâh-ı mülk-i fenâ: Yokluk ülkesinin padişahı.
Bir pâdişâh-ı mülk-i fenâdır Behiştî kim
Hıdmette nice şâhı kılıptır pelâs-pûş-Behiştî

pâdişâh-ı mülk-i ıyş: Eğlence ülkesinin padişahı.
Mutribim bülbül alem-dârım sehî- serv-i bülend
Pâdişâh-ı mülk-i ıyşem devlet ü ikbâl ile-Behiştî

pâdişâh-ı vakt: Vaktin padişahı.
Âlemin hüsn-i cihân-ârâyile makbûlüdür
Pâdişâh-ı vakttir ol şâh dünyâ kuludur
Şeyhülislam Yahya

** **pâdişâhân:** Padişahlar.
Pâdişâhânın odur pâdişeh-i Lem-yezelî
Saltanat sürmededir kendiliğinden ezelî-Şinasi

pâdişâhân-ı cihân: Cihan padişahları.
Âlemi kevkebe-i şevket ü şânı tutsun
Pâdişâhân-ı cihân bende-i fermân olsun-Nef'î

* **pâdişâhî:** Sultanlık, padişahlık.
Ber-ka:ide resm-i pâdişâhî
Bî-hadd ü hesâb idi sipâhî-Nâbi

pâk: (پاك) Far. 1. Temiz, arık. 2. Saf, halis. 3. Kutsal, mübarek. **c. pâkân.**
İsm-i pâkin pâk olur zikreyleyen
Her murâda erişir Allah diyen-Süleyman Çelebi

Pâk kıldı za'f-ı tenden levh-i dehr âyînesin
Öyle mahv oldum ki bir zerre gubârım kalmadı
Fuzûlî

Cism terkîb-i gubârîdir gel ondan fârig ol
Rûh-ı pâk ol âlem-i tecrîde gel esrâra bak
Hayali Bey

* **pâk-bâz:** "Temiz oynayıcı, oynayan" mec. bağlı âşık.
Nûr içre nümâyiş-i zemîn
Şâd eyledi rind-i pâk-bâzı-Muallim Naci

* **pâk-dâmen:** "Eteği temiz", namuslu, iffetli.
Vüs'at-âbâd-ı saâdetde olur elbet azîz
Pâk-dâmen mübtelâ-yı neng-i zindân olsa da
Basîrî (Musullu Halil)

* **pâk-evsâf:** Temiz vasıflılar.
Kavlü ü fi'l ü hulkı pâk-evsâf oldu bunların
Onun için zâhir ü bâtınları ma'mûr olur-Gaybî

* **pâk-gevher:** Temiz cevher.
Pâk-gevher bed-güherden dâimâ mümtâz olur
La'l ü yâkûtun yanında kehrübâya kim bakar
Âgâh Osman Paşa (Trabzonlu...)

* **pâk-meşreb:** Temiz huylu.
Ol sâf-zamîr ü pâk-meşreb
Bir bezim-geh eyledi müretteb-Fuzûlî

Pâkîze-tab' u sâf-dil ü pâk-meşrebiz
Hüsnün gülüne düşse ne_ola jâle-veş gönül-Bâki

* **pâk-nihâd:** Huyu ve tabiatı temiz.
Güşâde-baht ü kavî tâli' ü bülend ikbâl
Huceste zât u sütûde-sıfat u pâk-nihâd-Nef'î

* **pâk-nijâd:** Soylu, soydan.
Vezîr-i sâf-zamîrâ vekîl-i pâdişehâ
Eyâ sütûde-i nâm-âverân-ı pâk-nijâd-Nâbi

* **pâk-tab'ân:** Temiz yaratılışlı insanlar.
Pâk-tab'ân eser-i hâdise-i gam tutmaz
Aks-i zişt, âyînede dâg-ı derûn olmaz hîç
Recaizade Ekrem

* **pâk-tebâr:** Temiz bitiş.
Yegâne sihr-i güzîn-i halîfetü'l-İslâm
Vezîr-i a'zam ü ekrem pâk-tebâr-Nedim

* **pâk-tıynet:** Temiz yaratılışlı.
Pâk-tıynet kûşe-i gurbette hâr olsun mu hîç
Gevher âgûş-ı sadeften dûr olur kıymetlenir
Hâmî (Hâmî-i Âmîdî)

* **pâk-zâd:** Temiz asıllı.
Lâkin bu zaîf pâk-zâda
Kassâb nasıl kıyar bilinmez-Muallim Naci

pâkîze: (پاكيزه) Far. 1. Temiz, lekesiz. 2. Saf, hâlis.
Pâkîze kelâmım ki der-bahr-i hayâlim
Âvîze-i gûş dil-i yârân-ı safâdır-Nef'î

Nazîrin yok cihânda hüsünle mihr-i münevversin
Behâ olmaz sana cânâ aceb pâkîze gevhersin
Nedim

* **pâkîze-edâ:** Temiz görünüşlü.
Devletinde ne_ola Örfî gibi meşhûr olsan
Var mı bir bencileyin şâir-i pâkîze-edâ-Nef'î

* **pâkîze-gû:** Güzel konuşma.
Eğer pâkîze-gûluk tarzını öğrenmek istersen
İşit cân ile Yahyâ'nın sözün üstâddan kaçma
Şeyhülislam Yahya

* **pâkîze-güftâr:** Temiz sözlü.
Biz de ey Nef'î n'ol tertîb-i dîvân eylesek
Az ise eş'ârımız pâkîze-güftârız hele-Nef'î

* **pâkîze-güher:** Saf inci.
Merd-i meydân-ı hüner merdüm-i pâkîze-güher
Müddeâ-bahş-ı zafer-ı saff-şiken arsa-i cenk-Nef'î

* **pâkîze-nihâd:** Temiz huylu.
Hakkı bir zâlime ihtâr, o ne şâhâne cihâd
"En büyüktür" dedi Peygam-ber-i pâkîze-nihâd
Mehmet Akif

* **pâkîze-sîret:** Temiz görünüş.
Böyle zîbâ-sûret ü pâkîze-sîret görmedim
Bir melektir gûyiyâ etmiş tevellüd hûrdan-Nef'î

* **pâkîze-tab':** Temiz görünüş.
Pâkîze-tab' u sâf-dil ü pâk-meşrebiz
Hüsnün gülüne düşse ne_ola jâle-veş gönül-Bâki

* **pâkîze-vücûd:** Temiz görünüşlü.
Bir de gördüm ki o pâkîze-vücûd
Nâ-gehân oldu o yerden nâ-bûd-Enderunlu Fazıl

pâlâ: (پالا) Far.1. Yedek at. 2. Asılı, asılmış. 3. Süzgeç. 4. Feryat, nale.
Gark olur kevn ü mekân Âb-ı Hayât-ı feyze
Aldığımca elime kilk-i sühan-pâlâyı-Nef'î

pâlâheng, pâlheng: (پالاهنك) Far. 1. Dizgin, yular. 2. Bir çeşit büyük kement.
Eyleye tâ Hüsrev-i sâhib-kırân şark u garb
Eşheb-i zer-pâlâheng subhla cevlân-geri-Nef'î

Keh-keşân sanma olup dil-şüde-i ferhâlin
Beline bağladı aşkın feleğin pâlâhengin
Kâzım Paşa

pâlâs, palâs, pelâs: (پالاس، پلاس) Far. 1. Eski kilim, keçe. 2. Çul, aba.
Ey sabâ jûlîde mû başında Mecnûn'un sakın
Bî-tekellüf gezme kim Leylî evidir ol pâlâs-Fuzûlî

Sâbûn-ı tevbeden olur imdâd Nâbiyâ
Çirk-i pelâs-ı maʿsiyetin şüst ü şûsuna-Nâbi

Sultân kabâçesini palâsa verir velî
Vermez gedâ kabâçe-i zer-bâfta şâlini-Behiştî

Gelmez ey dil gam palâsından bana dîbâ azîz
Himmet ehline görünmez zînet-i dünyâ azîz
Behiştî

palâs-ı aşk: Aşk çulu.
Serîri külhân olanlar serâyı neylerler
Palâs-ı aşkı giyenler kabâyı neylerler
Seydî (Dülgerzade...)

palâs-ı fakr: Fakirlik paçavrası.
Ey Fuzûlî ben kanâat mülkünün sultânıyım
Saltanat esbâbı eğnimde palâs-ı fakr bes-Fuzûlî

palâs-ı kühen: Eski kilim.
Budur atiyye-i dîvân-hâne-i kısmet
Gehî palâs-ı kühen gâhî hilʿat-i samûr-Nâbi

* **pâlâs-pâre, pelâs-pâre:** Eski püskü, yırtık pırtık (giyecek).

pâlâs-pâre-i ihlâs: Temiz eski püskülük.
Pâlâs-pâre-i ihlâsımızla rûz-ı hesâb
Cenâb-ı şeyh-i riyâ-kâra bir külâh ederiz
Ziya Paşa

palâs-pâre-i rindî-be-dûş u kâse-be-kef: Rindlik çulu omuzda ve kâse elde olarak.
Palâs-pâre-i rindî-be-dûş u kâse-be-kef
Zekât-ı mey verilir bir diyâra dek gideriz-Nâilî

* **pelâs-pûş:** Eski püskü giyinen, fakir.
Bir pâdişâh-ı mülk-i fenâdır Behiştî kim
Hıdmette nice şâhı kılıptır pelâs-pûş-Behiştî

pâlûde: (پالوده) Far. 1. Saf hâline getirilmiş, süzülmüş. 2. Pelte.
Sîm-tenler misâl-i pâlûde
Titreşirler yüz yüze suda-Vâhid

Nerm-ten dil-berlerin âzârı da şîrîn olur
Lezzetin telh eylemez çîn-i cebîn pâlûdenin
Nedim

Ey gönül hani gülâc-ı laʿl-i dil-berden lezîz
Lezzeti bir sükker-i pâlûde-i terden lezîz-Enverî

pâpâk: (پاپاق) Far. Acem külahı, siyah ve kıvırcık tüylü kuzu derisinden yapılan ve başa giyilen bir çeşit külah, serpuş.
Bir tıfl-ı Acem başına san giydi pâpâğı-Lâ

pâre: (پاره) Far. 1. Parça. 2. Bir kuruşun kırkta biri. 3. Sayı, bölük. 4. Para.
Zahm-ı sînemden okun pârelerin hep alma
Dursun Allah'ı seversen hele bir pâre meded-Bâki

Düşeli o yâdigâre gönül oldu pâre pâre
Çekerim gönül ne çâre geçemem muhabbetim var
Enderunlu Vâsıf

Çün bastı sipihr-i evvele pâ
Oldu iki pâre bedr-i raʿnâ-Şeyh Galip

Ne serv olur sanemâ ka:metin ki reşkinden
Sanevberin yüreği pâre pâre olmuştur
Hamdullah Hamdi

pâre-i elmâs: Elmas parçası.
Pâre-i elmâstır seng-i fesânî neyler ol
Çarha çekme bir dahi şemşîr-i vâlâ gevheri-Nefʿî

pâre-i tîr: Ok parçası.
Pâre-i tîrin tenimden ölmeden iy kaşı yâ
İtlerin üştü çıkardı üstühânım sandılar-Enverî

–pâre: (پاره) Far. "Parça" anlamıyla birleşik kelimeler yapar.

* ahker-**pâre,** ahger-**pâre:** Ateş parçası.
Sînede her dâğ-ı surh andan bir ahker-pâredir
Sûz-ı firkatle dil olmuştu firûzân bir ocağ-Nefʿî

* âteş-**pâre:** 1. Ateş parçası, kıvılcım. 2. mec. kararsız, tek durmaz.
Şimdi hâkisterle örtülmüş bir âteş-pâreyim
Muallim Naci

* berf-**pâre:** Kar parçası.
Şu berf-pâreler ki doğrusu üşütmüyor beni
Tevfik Fikret

* bî-**pâre:** Parçasız.
Dil-zinde-i feyz-i Şems-i Tebrîz
Bî-pâre-i hâme-i şeker-rîz-Şeyh Galip

* ciğer-**pâre:** Ciğer parçası, evlat.
Gel ey izz ü nazım ciger-pâresi
Gel ey derd-i dâg-ı derûn çâresi-Nedim

* çâr-**pâre:** Dört parça.
Bu bezm içinde gönül çâr-pâre olmazsa
Ben onun ismini hayvân-ı çâr-pâ ederim
Hamdullah Hamdi

* dü-**pâre:** İki parça.
Bir tîğ urulup dü-pâre olmuş
Bed-kâr idi bed-sitâre olmuş-Şeyh Galip

* gulâm-**pâre:** Gulampara, homoseksüel.
Birisi sürmeli zen-pâre idi
Bir gök gözlü gulâm-pâre idi-Sünbülzade Vehbi

* hazef-**pâre:** Çömlek parçası.
Kân-ı endîşe hazef-pâreleridir Ekrem
Bu güherler ki sana her biri yekdâne gelir
Recaizade Ekrem

* laʿl-**pâre:** Laʿl parçası.
Kıldı lebin hayâli rakîbin dilinde cây
Hârâ içinde sanki yatar laʿl-pâredir-Hayali Bey

* mâh-**pâre,** meh-**pâre:** 1. Ay parçası. 2. Çok güzel kimse, mehpare.
Ol mâh-pâreyi severiz aşk-ı pâkle
Hasbîcedir muhabbetimiz hep Hudâ bilir
Bağdatlı Ruhi

Ya neylesin bî-çâreler âlüfteler âvâreler
Sâgar suna meh-pâreler nûş etmemek olur sitem
Nefʿî

* nân-**pâre:** Ekmek parçası.
Fikrimde maânî bir içim su olmuş
Zenbîl-i devât içre kalem nân-pâre
Enderunlu Vâsıf

* nemed-**pâre:** Keçe parçası.
Bu nemed-pâre külâh-ı "fakru fahri"m sâyesi
Efser-i efsürdegî-i mülk ü devlettir bana
Esrar Dede

* pâlâs-**pâre,** pelâs-**pâre:** Eski püksü, yırtık pırtık (giyecek).

pâlâs-pâre-i ihlâs: Temiz eski püskülük.
Pâlâs-pâre-i ihlâsımızla rûz-ı hesâb
Cenâb-ı şeyh-i riyâ-kâra bir külâh ederiz
Ziya Paşa

* sad-**pâre:** Yüz parça.
Dilleri bâr-ı sanevber gibi sad-pâre olur
Tîğ-ı berrânını yâd eyledikçe aʿdâ-Nefʿî

Sabrım libâsını yine sad-pâre eyledin
Yeter gamınla bağrımı pür-yâre eyledin
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

* seher-**pâre:** Seher parçası.

seher-pâre-i sanʿat: Sanatın seher parçası.
Ne seher-pâre-i sanʿat ki ezelden mahmûr
Leb-i deryâda uçan bir ebedî hande-i nûr
Mehmet Akif

* sî-**pâre:** Otuz parça.

sî-pâre-i havâdis-i eyyâm: Otuz günün haberleri.
Sî-pâre-i havâdis-i eyyâm olup şühûr
Uʿcûbe-i vaka:yiʿ-i dehre risâle sâl-Koca Ragıp Paşa

* tahta-**pâre:** Tahta parçası.
Gâh olur mevte müeddî cürʿa-i âb-ı zülâl
Gâh eder bir tahta-pâre âdemi yemden halâs
Ahmet Remzi (.... Akyürek)

* üstühân-**pâre:** Kemik parçası.

üstühân-pâre-i ihsân: İhsanın kemik parçası(Kemik parçası olarak sunulan ihsan)
Seg-i kem-kadr-i derinden dahi kem-ter kaderim
Üstühân-pâre-i ihsânın ile et beni yâd-Nâbi

* varak-**pâre:** Yaprak parçası.
Zâhide zerdî-i rû vâsıta-i zîb olmaz
Her varak-pâre-i pejmürdede tezhîb olmaz-Nâbi

* yek-**pâre:** Tek parça.
Ahâlî izz ü devlette reâyâ emn ü râhatta
Hüner erbâbı rifʿatte cihân-ı yek-pâre nûrânî
Nâbi

* zen-**pâre:** Zampara.
Birisi sürmeli zen-pâre idi

Bir gök gözlü gulâm-pâre idi-Sünbülzade Vehbi

pârîn, pârîne: (پارين) Far. Geçen seneki, bıldırki, geçen yıl olan.

Gel göğüs ver şitâ-yı pür-kîne
Yetiş ey postîn-i pârîne-Muallim Naci

pârsâ: (پارسا) Far. Dine fazla bağlı kimse, sofu.

Bahâr-ı tevbeye Şeyhî cünûn demiş âkıl
Bugün muvâfakat et irte pârsâ olalım
Şeyhi (irte: sonra)

Elden ayağı yere komaz içeriz müdâm
Sûfî sanır mısın ki bizi pârsâlarız-Bâki

pârsâ-yı gül: Gülün bağlılığı.

Berg-i gül eyledi cereyân cûy-bârda
Seccâdesin bıraktı suya pârsâ-yı gül-Nâbi

parse: (پارسه) Far. 1. Parsa. 2. Dilencilik.

Câhile nâ-dân, mürâyî sofuya sâlûs de
İffet ehli pâk-dâmen ehl-i takvâ pârse
Sünbülzade Vehbi

pâs: (پاس) Far. 1. Gecenin sekizde biri. 2. Gözetleme, bekleme. 3. Keder, gam, gönül üzüntüsü.

* **pâs-bân, pâs-vân:** Gece bekçisi.

Hâb görmez çeşmimiz endîşe-i ağyârden
Pâs-bânız genc-i esrâr-ı mahabbet bekleriz-Fuzûlî

Ey hâl, pâs-bânı mısın sen o gerdenin
Kâfûr içinde habbe-i fülfül müsün nesin-Nedim

pâs-bân-ı bostân: Bostan bekçisi.

Bir güzer-gâh-ı muvakkattir cihân insânlara
Olmamış bir kimse olmaz pâs-bân-ı bostân-Lâ

pâs-bân-ı der-geh: Dergâhın bekçisi.

Âsitân-ı hazreti hem üç çarh-ı nüh-tabak
Pâs-bân-ı der-gehi bilcümle fevc-i kudsiyân
Üsküdarlı Hakkı Bey

pâs-bân-ı felek: Feleğin bekçisi.

Keşân'a duhûl eyledim ibtidâ
Edip pâs-bân-ı felek bir nidâ-Keçecizade İzzet Molla

pâs-bân-ı genc-i nihân-i miyân: Kemerin gizli hazinesinin bekçisi.

Zülfün mû ya gezende siyeh mâr-ı ham-be-ham
Kim pâs-bân-ı genc-i nihân-i miyân olur-Nef'î

pâs-bân-ı mihnet: Sıkıntının gece bekçisi.

Şem'-i âhı diktik ey mâhım fenâ fânûsuna
Pâs-bân-ı mihnetiz şehr-i felâket bekleriz-Enverî

–pâş: (پاش) Far. "Serpen, saçan" anlamlarına gelen birleşik kelimeler yapar.

* âteş-**pâş:** Ateş saçan.

Yine verdi fişek-i âteşpâş
Dil-i çarh-ı sitem-endûza hırâş-Nâbi

* gevher-**pâş:** Cevher saçan.

Bahr çalkandı aşağı yukarı olmadı
Lücce-i tab'-ı Hayâlî'ye bedel gevher-pâş
Hayali Bey

* hûn-**pâş:** Kan saçan.

Felek sedd olsa vermez dîde-i hûn-pâşa temkîni
Ne denlü tûtiyâ versen kurutmaz çeşm-i nemekini
Nâbi

* **pâşîde:** Saçılmış, serpilmiş, dağılmış.

Pâşîde etsin âb-ı ruhun hâk-i zillete
Bâlâ-yı sadr-ı câha terakkî murâd eden-Nâbi

Der-i ilminde müsta'mel nice mâhiyet-i âlem
Reh-i hükmünde pâşîde güher-i hâsiyyet-i eşyâ
Nâbi

pâşîde: (پاشيده) bk. pâş.

pây: (پاى) Far. 1. Pâ, ayak. 2. Kök, dip, temel. bk. pâ.

Bir bahr-i gamda urmadayız dest ü pây kim
Keştîsi yok, kenâresi yok, nâhudâsı yok-Nâbi

pây-ı bed-emân-ı sükûn: Sakinliğin kötü emniyet ayağı.

Kimi pergâr gibi hatve-şümâr-ı hareket
Kimisi nokta gibi pây-ı bed-emân-ı sükûn-Münif

pây-ı bed-hûy-ı heves: Arzulanan kötü huyun temeli

Kuvvet-i reftârdan vâ-mânde olmuşken yine
Pây-i bed-hûy-ı heves bî-hûde-pûluklardadır-Nâbi

pây-ı dil-ârâm: Gönül kapanın ayağı.

Gün olur mu ki edem pây-ı dil-ârâmı bûs
Bahtım el vere mi olmayan ayaktan me'yûs
Esrar Dede

pây-ı hum: Şarap küpünün ayağı.

Alçağa akar sular pây-ı huma düş mest ol
Pür-cûş olayım dersen Gâlib gibi ser-mest ol
Şeyh Galip

pây-ı hum-ı mey: Şarap küpünün ayağı.
Düşer tenhâda zâhid şüphesiz pây-ı hum-ı meyde
Düşürmez gerçi kim seccâdesin zâhirde dûşundan
Şeyhülislam Yahya

pây-ı müşg-âlûd: Misk kokusuna bulaşmış ayak.
Ârızında hattını gören sanır kim mûr-çe
Pây-ı müşg-âlûde basmış berg-i nesrîn üstüne
Nizami

pây-ı rakîb-i seg: Köpek rakibin ayağı.
Bu meseldir sürütürler köpeği öldürene
Şimdiden pây-ı rakîb-i sege bir ip takalım
Keçecizade İzzet Molla

pây-ı semend: Güzel atın ayağı.
Her kanda bastı pây-ı semendin nisâr için
Cânlar yolunda cümle revân etti cânları
Bâki (kanda: nerede)

pây-ı tarab: Eğlence ayağı.
Kurtulur pây-i tarab yerden o dem kim melekût
Yere gökten süzülüp halka-i şeh-perle döner
Yahya Kemal

pây-ı yâr: Yârin ayağı.
Pây-ı yâre düşmeğe ağyârdan nevbet mi var
Sâyesinde nahl-i ümmîdin meğer râhat mı var
Nâbi

Bir kerre pây-i yâre yüzün sürmedin diye
Merdümler eşk-i çeşmimi gözden bıraktılar-Enverî

* **pây-bend:** Ayak bağı.
Pây-bend oldum ser-i zülf-i perîşânın görüp
Nutktan düştüm leb-i laʿl-i dür-efşânın görüp
Fuzûlî

Esîrân-ı havâya güfte-i bî-hûde pend olmaz
Duhân-ı halka halka peşşegâna pây-bend olmaz
Nâbi

Sultâna kayd-ı saltanat-ı dehr pây-bend
Dervîş kendi başına sultân olup gezer-Bâki

pây-bend-i aşk: Aşkın ayak bağı.
Pây-bend-i aşktan bir dahi olur mu halâs
Kâkül-i pür-pîç-i müşgîn-târa düştü gönlümüz
Şeyhülislam Yahya

pây-bend-i dâm-geh-i kayd-i nâm ü neng: Şöhret ve şan kaydının tuzağının esiri.
Ey pây-bend-i dâm-geh-i kayd-ı nâm ü neng
Tâ-key hevâ-yı meşgale-i dehr-i bî-direng-Bâki

pây-bend-i lûtf: Lütuf ile ayağı bağlı.
Pây-bend-i lûtf olup bir yerde sâkin bolmadım
Deşt-i hayrette tereddüdten yorulmuş gönlümü
Fuzûlî (bol-: olmak)

* **pây-best:** Ayak bağı.
Ne_oldu sana böyle mest olupsun
Gam dâmına pây-best olupsun
Fuzûlî (olupsun: olmuşsun)

* **pây-bûs:** Ayak öpme.
Pây-bûs ile şeref-yâb olduğumdan zevk eder
Nüktelerle şîveler eyler bilir bilmezlenir-Nâbi

pây-bûs-ı şehriyâr: Padişahın ayağını öpme.
Pây-bûs-ı şehriyâra saʿy et olma nâ-ümîd
Ey Necâtî kimse görmez devleti erden ırağ
Necati Bey

pây-bûs-ı yâr: Yârin ayağını öpme.
Pây-bûs-ı yâre hâk olmakla mümkindir vusûl
Pây-mâl olsun diyen Yahyâ'ya devlet-hâhıdır
Şeyhülislam Yahya

* **pây-dâr, pâ-dâr:** İyice yerleşmiş, sağlam, sürekli.
Bu mücerrebdir ki bulmaz zulm bunda imtidâd
Bu mukarrerdir ki zâlim bunda olmaz pay-dâr
Fuzûlî

Top-ı âh-ı inkisâra pây-dâr olmaz yine
Kişver-i câhın nice sengin hisârın görmüşüz-Nâbi

Elden gelen keremle şâd etmeli kulûbü
Kimdir eden cihânda ümmid-i pây-dâr
Muallim Naci.

* **pây-endâz:** 1. Büyük kimselerin geçeceği yerlere serilen halı veya kilim benzeri şeyler. 2. Ayak atmış, ayak atan.
Çeşm-i hûnînim hayâlin şâhını iʿzâz eder
Her gelişte bir kumâş-ı sürh pây-endâz eder
Şeyhülislam Yahya

* **pây-gâh, pây-geh:** 1. Derece, rütbe. 2. Pabuçluk, ayakkabılık.
Bir gün eyler dest-beste pây-gâhı cây-gâh
Bî-aded mağrûr-ı sadr-ı i'tibârın görmüşüz-Nâbi

* **pây-kûb:** "Ayak vuran" mec. rakseden, köçek. **c. pây-kûbân.**
Olur arûs-ı sühan pây-kûb ü dest-efşân
Zebân-ı hâme-i Nâbî terennüm ettikçe-Nâbi

** **pây-kûbân:** Köçekler.
Şemş-hâne gûşesinde Mevlevî dervîşidir
Pây-kûbân raks eder hem-vâre bir ben bir habâb
Esrar Dede

* **pây-mâl, pâ-mâl:** Çiğnenmiş, ayak altında kalmış.
Gehî turren gibi baştan çıkıp şûrîde-hâl olmak
Gehî zülfün gibi ayağa düşüp pây-mâl olmak
Adlî (Sultan II. Bayezid)
Pây-mâl eder encâm kimin üstüne dönse
Âgâz edeli devre budur meşreb-i âlem-Lâ

* **pây-fersûde:** Pabuç eskitme.

pây-fersûde-i sahrâ-yı taleb: Talep çölünde yürüyüp pabuç eskitme.
Pây-fersûde-i sahrâ-yi taleb olmayıcak
Âdeme kendi ayağı ile devlet gelmez
Seyyit Vehbi (olmayıcak: olmayınca.)

pâyân: (پايان) Far. 1. Son, nihayet. 2. Kenar, uç. 3. tas. Sufinin ulaşacağı birlik âlemi.
Cefâ vü cevr ile mu'tâdem onlarsız ne_olur hâlim
Cefâsına hadd ü cevrine pâyân olmasın yâ Rab
Fuzûlî

Anladım cevrine pâyân ü nihâyet yoktur
Bende de zerre kadar sabra liyâkat yoktur
Esrar Dede

İsterim hüsnün gibi cevrine pâyân olmasın
Tek seni sevmek cihân halkına âsân olmasın
Galip Dede

Arsa-i medh ü senânın haddi yok, pâyânı yok
Peyk-i endîşem aceb mi olsa bî-tâb ü tüvân-Nef'î

Hükmün ki tahakküm edemez seyrine bir şey
Bir anda bu pâyânsız olan cevvi eder tayy
Mehmet Akif

pâye: (پايه) Far. 1. Rütbe, derece. 2. İlmiyenin sarıklarının bir rütbesi. 3. Basamak, merdiven.
Mesned-i iclâlin rif'at bir ednâ pâyesi
Der-geh-i ikbâlinin devlet kadîmi çâkeri-Nef'î

Bilmezem pâyem mi alçak bu benim bahtım mı kem
Keyfime keder verir bir nâ-bekâr eksik değil
Âşık Ömer

Hamza'dan sonra gelen şehîd ancak odur
Hak için cân verenin pâyesi elbet bu olur
Mehmet Akif

pâye-i âlî: Yüce paye
Pâye-i âlî ricâ etmez kapında hâk olan
Taht-ı şâhî istemez menzil-gehi eflâk olan
Âzeri Çelebi (İbrahim ...)

pâye-i devlet: Devletin rütbesi.
Bulunmazsa adâlet milletin efrâdı beyninde
Geçer bir gün zemîne, arşa çıksa, pâye-i devlet
Namık Kemal

pâye-i husrân: Hüsran derecesi.
Pâye-i husrân ile nâ-kâmlık emr-i asîr
Mâye-i irfân ile tahsîl-i kâm etmek de güç-Sâbit

pâye-i Keyvân: Keyvan derecesine ulaşma.
Pâyimâl eylemesin ehl-i dili tek geçtik
Pâyesi her kölenin pâye-i Keyvân olsun-Nef'î

pâye-i rif'at: Yücelik derecesi.
İlm kesbiyle pâye-i rif'at
Ârzû-yı muhâl imiş ancak-Fuzûlî

pâye-i tedbîr: Tedbirin yeri.
Sâye-i ümmîd zâil âfitâb-ı şevk germ
Rütbe-i idbâr âlî -pâye-i tedbîr dûn-Fuzûlî

* **pâye-bend:** 1. Ayakbağı, payvant. 2. Köstek. 3. Mâni, engel.
Bâr-gâhından felekler pâye-bend
Hâk-râhından melekler vâye-mend-Ziya Paşa

* **pâye-dâr:** Değer ve mertebesini koruyan.
Sırr-ı Hakk'ı her kim etmezdi nihân mahlûktan
Pâye-dâr olmaz, ser-i dârâ çıkar, Mansûr olur
Âsaf (Ahmet İzzet Paşazade Süleyman...)

* **pâye-perest:** Derece ve mertebeye düşkün. **c. pâye-perestân.**

** **pâye-perestân:** Derece ve rütbeye düşkünler.
Ulüvv-i rütbe bize i'tibârsızlıktır
Gelirse pâye-perestâna i'tibâr lezîz-Nabi
pâyende: (پاینده) Far. 1. Duran, sürekli. 2. Payanda, destek.
Bâkî ölsün yoluna pâdişehim sen sağ ol
Baht pâyende Hudâ yâr u saâdet bâkî-Bâki

Elden gelen âzârda hîç eyleme taksîr
Eyyâm-ı gurûrun sana pâyende kalırsa-Nâbi
peder: (پدر) Far. Ata, baba.
Başı kesildi gadr ile Yahyâ-yı mürselin
Çıktı semâya zulm ile Îsî-i bî-beder-Ziya Paşa

Mahkûm olarak ye'se şu bîçâre peder de
Evlâdını şâyed o karanlık gecelerde
Vazgeçmiş olsaydı aramaktan ne bulurdu
Mehmet Akif
peder ü mâder: Ana ve baba.
Peder ü mâdere ta'zîm eyle
Ya'nî ifrâd-ı tekrîm eyle-Sünbülzade Vehbi
pedrûd: (پدرود) Far. Veda, vedalalşma.
Etmez misin ey revân-ı mes'ûd
Minnet-kede-i zemîne pedrûd-Muallim Naci
pehlevân, pehlivân: (پهلوان) Far. 1. Kuvvetli, iri, yiğit adam. 2. Güreşçi.
Tab'ımla kimse bahs edemez kahramân gibi
Endîşe-i âlemde cihân pehlevân olur-Nef'î

Her sözüm bir pehlevândır kim bulup te'yîd-i Hak
Azm kıldıkta tutar teshîr ile bahr u beri-Fuzûlî
pehlevân-ı âlem: Âlemin pehlivanı.
Pehlvân-ı âlem olmuş kalb-i istiğnâ ile
Top çerhi dehr elinde oynatır elma gibi
Sultan Mustafa
pehlû: (پهلو) Far. İnsan vücudunun iki tarafından her biri, yan.
Hangi şeb kim taş eşiğin hâkine pehlû koyam
Berg-i gülden nerm olur billâh bana mefreşim
Behiştî
Yerde pehlûlarımın nakşiyle Âhî hemân
Bir hasîra sarılı mürdeye döndü bedenim-Âhi
Kendüden geçti biri kaddin biri zülfün görüp
Ben o kassâb oğlunun pehlûsunun hayrânıyam
Enverî
pehlû-yı rikâb: Üzenginin iki yanı.
Her kanda ki azm eylese ikbâl ü saâdet
Pehlû-yı rikâbında iki peyk-i devân
Hakanî (kanda: nerede)
pehlû-yı şîr-i ner: Erkek arslanın yanı.
Ol kadar âsûde âlem sâye-i adlinde kim
Hâb-gâh eyler gazâle pehlû-yı şîr-i neri-Nef'î
pehn, pehnâ: (پهن) Far. 1. Enli, yassı. 2. Genişlik, enlilik.
pehn-i cihân-ı emelî: İstenilen cihan genişliği.
Bâd-veş geştte dil pehn-i cihân-ı emelî
Âb-veş alçağa meyl eylemede tab'-ı müyûl-Rızayi
pehn-i felek: Feleğin genişliği.
Kalem-rev-i keremi vüs'atiyle pehn-i felek
Avâid-i himemi şâmil-i gürûh-ı beşer-Cinânî
pehn-i nüzhet-gâh: Gezinti yerinin genişliği.
Künc-i çîn-i zülfü kim sığmaz ona mûy-ı hayâl
Dil gibi bir bî-vücûdun pehn-i nüzhet-gâhıdır
Şeyhülislam Yahya
* **pehn-bürûz:** Geniş açıklık.
Oldu berdâşte heylûlet-i deycûr-ı amâ
Sâha-i pehn-bürûz oldu zevâyâ-yı kümûn-Münif
* **pehnâ:** Geniş, yaygın, enli.
Başlasa cilveye mânend-i kümeyt-i hâme
Merkez-i nokta olur ona fezâ-yı pehnâ-Nef'î

Sîr-çeşmî hirmen-i sâmân-i servettir bana
Teng-destî vüs'at-i pehnâ-yı devlettir bana
Koca Ragıp Paşa
Çektiği bâr-ı belâ konsa sipihrin başına
Deşt-i pehnâ-yı ademden gûy-veş galtân olur
Kâzım Paşa
pehnâ-yı arz: Yeryüzünün genişliği.
Bir saâdet bir şeref kesb etti kim pehnâ-yı arz
Dîde-i hasretle bâlâdan bakar çarh-ı berîn-Lâ
pehnâ-yı avâlim: Dünya genişlikleri.
Cevelâna yetmez gibi pehnâ-yı avâlim
Gâhî seni bulmak için âvâre hayâlim
Mehmet Akif

pehnâ-yı lâciverdî: Lacivert genişlik.
Ufukla işte şu pehnâ-yı lâciverdîde
Ağır ağır yürüyor bir hayâl-i hûn-âlûd
Tevfik Fikret

pehnâ-yı mükevkeb: Yıldızlı genişlik.
Uyur fikr-i beşer, tıfl-ı muazzeb
Uyur hattâ şu pehnâ-yı mükevkeb-Tevfik Fikret

* **pehnâ-ver:** Geniş, engin, yaygın.
Bildirir haddin sana teng eyleyip haddâd-ı çarh
Vüs'at istersen kazâ-yı âlem-i pehnâ-veri
Nazîm (Yahya ...)

pehnâ: (پهنا) bk. pehn.

pejmürde: (أس‌مرده) Ar. 1. Eski püskü, yırtık. 2. Dağınık. 3. Süflü, perişan.
Esmedi bâd-ı himem doğmadı hûrşîd-i kerem
Kaldı pejmürde vü efsürde gül-istân-ı emel-Nef'î

Zâhide zerdî-i rû vâsıta-i zîb olmaz
Her varak-pâre-i pejmürdede tezhîb olmaz-Nâbi

Ten-i hâkîde kalb-i feyz-cû pejmürde olmuştur
O bir mâhî-i kudsîdir ki berde mürde olmuştur
Esrar Dede

Gülleri pejmürde eylersin yazıktır bülbüle
Varma bağa âh-ı âteş-bâr ile nevrûzda
Recaizade Ekrem

* **pejmürde-hâl:** Gönlü perişan.
Çıkmaz bahâra değmede bî-çâre andelîb
Pejmürde-hâl vakt şitâ âşiyân harâb
Keçecizade İzzet Molla

pejvîn: (پژوين) Far. Pis, kirli, murdar, çirkin.
Âb-ı Hayvân olsa da hep sunduğu atşânlara
Dest-i pejvîninden içme nâkesin bir katre su-Lâ

pekâlâ: (پك‌اعلى) Türk. + Ar.= pek-a'lâ>'dan "peki, olur" anlamında.
Biz baş veririz zâlime, baş eğmeyiz aslâ
Mahbes mi ya maktel mi hedef bizce pekâlâ!
Abdülhak Hâmit

pelâs: (پلاس) bk. pâlâs.

peleng: (پلنک) Far. Panter, kaplan. **c. pelengân.**
İnsân odur ki âyîne-veş kalbi sâf ola
Sînende neyler âdem isen kîne-i peleng-Bâki

Kafadâr oldular şîr ü peleng âhûya sahrâda
Ederler şol kadar şimdi riâyet hakk-ı cîrâna-Bâki

Sînemin dâgını teşbîh edemem lâlelere
Eyledi zahm-ı hadengin beni hem-reng peleng
Kâzım Paşa

peleng-i gam: Gam kaplanı.
Pâreler diye peleng-i gamın ey arslanım
Kaçtı gizlenmek için kulle-i kûh-sâra kamer
Enverî

peleng-i ışk: Aşk kaplanı.
Kûh-ı gamda ona kim urdu peleng-i ışk zahm
Hiç ecel dâgından artık bir devâsın görmedik
Lamiî Çelebi

peleng-i kûh-ı nazm: Nazım dağının panteri.
Nizâmî Hamse'siyle bir peleng-i kûh-ı nazm idi
Bugün beş beyt ile Zâtî biz onun pençesin bulduk
Nef'î

peleng-i kulle-i küh-sâr: Dağlık kulenin panteri.
Hasedten yere çalmış şîr-i çarh evreng-i hurşîdi
Görüp Kays'ı peleng-i kulle-i küh-sâra yasdanmış
Hayali Bey

peleng-i sayd-figen: Av avlayan panter.
Nücûm birle felek bîşe-zâr-ı kadrinde
Peleng-i sayd-figendir hilâl ona çengâl-Hayali Bey

** **pelengân:** Peleng'ler.
Cem' oldu kûh-ı aşka pelengân birer birer-Nâbi

* **peleng-âne:** Kaplan gibi.
Sığmamış sadr-ı peleng-ânene kalb-i şîrîn
Yetmemiş kudretine şöhret-i âlem-gîrin
Tevfik Fikret

pelîd: (پليد) Far. 1. Pis, murdar. 2 Alçak, rezil (kimse).
İltifât eylese erbâb-ı şeka:ya keremi
Süedâdan sayılırdı koca Nemrûd-ı pelîd
Kâzım Paşa

Her pelîde eğilen kadde sanevber demeyem
Al ilen ârız u ruhsâre gül-i ter demeyem-Nizami

pelle, pele: (پله) Far. 1. Derece. 2. Merdiven basamağı.

pelle-i dolâb: Dönen basamak.
Salındı îd-gehte yine nev-resîdeler
Hayretle döndü pelle-i dolâba dîdeler-Nâbi

penâh: (پناه) Far. 1. Sığınma, sığınacak yer. 2. Bir şeyin "sığınağı, koruyucusu, dayanağı" anlamlarıyla birleşik kelimeler yapar.
Rûhî ne denlü mühlik ise derd-i aşktan
Gam çekmeziz ki lutf-ı Hudâ'dır penâhımız
Bağdatlı Ruhi

Olsa ne aceb mu'tezili rûy-ı siyâh
Kim eylemeyip Hâlık'ı her lâhza penâh-Vâhid

Garîbim bî-kesim yoktur enîsim âhtan gayrı
Penâhım dest-gîrim kalmadı Allah'tan gayrı
Râmiz Paşa

penâh-ı devlet ü ikbâl: Talih ve bahtın sığınağı.
Tılsım-ı mülk ü milel hırz-ı cân-ı heft- iklîm
Penâh-ı devlet ü ikbâl âsaf-ı ekrem-Nedim

penâh-ı ehl-i hüner: Hüner sahibinin sığındığı yer.
Penâh-ı ehl-i hüner dâver-i huceste-nihâd
Mürebbî-i füzelâ âsaf-ı sütûde-şîm-Nef'î

penâh-ı hâs u âm: Aşağı ve yüksek tabakanın sığındığı yer.
Bir binâdır devletin olmuş penâh-ı hâs u âm
Ol binâ yâ Rab cihân oldukça vîrân olmasın
Fuzûlî

penâh-ı saltanat: Saltanatın sığındığı yer.
Penâh-ı saltanattır kahramân-ı dîn ü devlettir
Medâr-ı memlekettir kâm-kâr-ı kişver-ârâdır
Nef'î

***âlem-penâh:** Dünyanın sığınıp iltica edeceği ve sayesinde baki olacağı nesne.
Yekser gazâ kılıncı kuşanmış bir ümmetin
Câlis budur erîke-i âlem-penâhına-Yahya Kemal

* **devlet-penâhî:** Devlete sığınma.
Der-gehe devlet-penâhî mülteca-yı hâs u âm
Hâk-i pâk-i âsitânı bûse-cây-ı ins ü cânn-Nef'î

* **dil-penâh:** Gönül sığınağı.
Dil-penâh ü melce'in sensin senin ey nûr-ı dil
İşbu sırrı bilmeyen şâyân-ı istihka:r olur
Abdülaziz Mecdi Efendi

* **hayret-penâh:** Hayret edilen yer.
Ey fezâ dil-teng olur dem-i bî-tenâhî olmasan
Gönlümün cevelân-geh-i hayret-penâhı olmasan
Lâ

* **hevâ-penâh:** Arzu ve hevese sığınma.
Kaldı gönlüm şu dâm-gâhında
Dâm-ı zülf-i hevâ-penâhında
Ebedî bir esîr-i nahçîrin-Cenap Şahabeddin

* **maâlî-penâh:** Ululukların sığındığı yer.
Eyâ şehriyâr-ı maâlî-penâh
Bize mesleğindir veren intibâh-Muallim Naci

* **mâtem-penâh:** Matem sığınağı.
Al kanlı bir kefenle donat hayme-gâhını
Cânlarla yak meşâ'il-i mâtem-penâhını
Midhat Cemal (... Kuntay)

* **risâlet-penâh:** Hz. Muhammed (s.a.s.)
Be-kadr-i şâh-ı risâlet-penâh-ı şâh-ı rusül
Ki zâtıdır bu mezâyâ-yı cümleden maksûd-Sâbit

* **sevdâ-penâh:** Sevdaya sığınma.
Turra-i sevdâ-penâhın dillerin kullâbıdır
Çeşm-i rûhânî nigâhın cânların cezzâbıdır
Muallim Naci

* **penâhî:** Sığınma yeri.
Elâ ey berr ü bahrın padişahı
Cihânın püştî, devrânın penâhî-Şeyhi

penbe: (پنبه) Far. Pamuk.
Tab'ım ol bahr-i sühandır ki kef-i mevci tutar
Penbeler içre nihân sübha-i lü'lü-i azîm-Nef'î

Jâlelerdir eşk-i çeşmim hûn-feşânî bülbülün
Berg-i gülden penbe-i dâg nihânî bülbülün
Hayali Bey

Hastelikten şöyle tenhâyım bu gurbet-hânede
Penbe ile ağzıma süd emzirir tebhâleler-Âhi

penbe-i dâg: Yara pamuğu.
Ey Fuzûlî zevk-ı derd-i ışka noksân hayftır
İhtiyât et penbe-i dâgında merhem olmasın-Fuzûlî

penbe-i dâg-ı cünûn: Cinnet yarasının pamuğu.
Penbe-i dâg-ı cünûn içre nihândır bedenim
Diri oldukça libâsım budur ölsem kefenim-Fuzûlî

penbe-i dâg-ı nihân: Gizli yaranın pamuğu.
Jâlelerdir eşk-i çeşm-i hûn-feşânı bülbülün
Berg-i güldür penbe-i dâg-ı nihânî bülbülün
Hayali Bey

penbe-i ebr: Bulut pamuğu.
Penbe-i ebr ile doldurmağa çarhın pisterin
Yay edip kavs-i kuzahtan oldu hallâc âfitâb
İbn-i Kemal

penbe-i merhem-i dâg: Yara merheminin pamuğu.
Penbe-i merhem-i dâg içre nihândır bedenim
Diri oldukça libâsın budur ölsem kefenim-Fuzûlî

penbe-i mînâ: Mavi pamuk.
Hâzır ol bezm-i mükâfâta eyâ mest-i gurûr
Rahne-i seng-i siyeh penbe-i mînâdandır-Sâmi

penbe-i râhat: Rahat pamuğu.
Dağıma râhat için penbe-i râhat urdum
Tutu_up ol dahi bir âteş-i sûzân oldu-Fuzûlî

penbe-i zahm: Yara pamuğu.
Sîneme penbe-i zahm oldu hayâl-i sînen
Ötesin Allah onara hele bulduk sabr-ı Hak-Behiştî

* **penbe-be-gûş:** Pamuk kulağında. (kulağı tıkalı).
Neş'e-i aşkı dilinde hıfz edip sâgar gibi
Meclis-i ağyârda penbe-be-gûş olmak gerek
Esrar Dede

penc: (پنج) Far. Beş.
Zâtiyâ ebyâtı cümle şi'rinin hem-vâredir
Bu meseldir gerçi derler düz değil engüşt-i penç
Zâti

* **penç-beyt:** Beş beyit.
Âferîn Nef'î yine tab'-ı gazel-perdâzına
Penç-beytin nüsha-i sihr-i beyândır her biri-Nef'î

* **penc erkân:** İslamiyetin tevhit, namaz, oruç, hac ve zekât'tan meydana gelen beş şartı.
Etti endâze-i hikmetle kıyâm
Penc erkân binâ-yı İslâm-Nâbi

* **penc-gâne:** Beşli, beşten ibaret.
Nizâm-ı bahtımıza eylemiş kazâ tanzîr
Nizâm-ı kısmet-i evka:t penc-gânemizi-Nâbi
Rumûz-ı ma'rifetten mâ-hasal mihrâb vechinde
Namâz-ı penç-gâne nükte-i tekbîr içindir hep
Esrar Dede

* **pencâh:** Elli sayısı.
Girmiş kemer-i vahdete almış ele tesbîh
Her birisinin vird-i zebânı çihl ü pencâh
Bağdatlı Ruhi
İhsânı ya pencâh ü ya çildir fukarâya
Sabreyle ki demdir gele ol mîr-i felek-câh
Bağdatlı Ruhi
Şehriyârâ eyle mir'ât-ı mükâfâta nazar
Tâ görünsün hizmet-i pencâh sâlik sûreti
Nevres-i Kadim

* **pencüm:** Beşinci.
Fahr etme bana sipihr-i pencüm
Gel ben vereyim sana bin pencüm-Hayret

• **pencüm:** (پنجم) bk. penc.

• **pençe, pence:** (پنجه) Far. 1. Pençe, yırtıcı hayvanların ön ayaklarının parmaklarıyla tırnakları. 2. mec. Zorlu el. 3. Meşhur bir çeşit lale.
Şîr-i jiyâna pençe salar gâh hışm u kîn
Bebr-i yâbâna karşı varır vakt-i kâr-zâr-Bâki

pençe-i âh: Ah pençesi.
Tutalım kim elim erişmez imiş dâmenine
Pençe-i âhıma girmez mi girîbân-ı mugân-Nef'î

pençe-i Alî: Ali'nin (Hz. Ali) eli.
Vur pençe-i Alî'deki şemşîr aşkına
Gül-bâng-ı âsmânı tutan pîr aşkına-Yahya Kemal

pençe-i aşk: Aşk pençesi.
Anka: dahi olursa düşer pençe-i aşka
Sayd-ı dile şeh-bâz-ı nigâhın süzülünce-Fıtnat Hanım

pençe-i âz: Hırs pençesi.
Meseldir şâh-bâz-âsâ salanlar pençe-i âzı
Eğerçi himmeti çok olsa da ömrü mezîd olmaz
Keçecizade İzzet Molla

pençe-i bâd-ı bahâr: Bahar rüzgârının eli.
Ne mümkin pençe-i bâd-ı bahâra pây-dâr olmak
Benim pîrâhen-i gül perd-i nâmûs u ârımdır-Nâbi

pençe-i bâz: Şahinin pençesi.
Hamdî cânın niçe bir mürg-ı hevâyî gibidir
Gâfil olma erişir bir gün ona pençe-i bâz
Hamdullah Hamdi

pençe-i berg-i çenâr: Çınar yaprağının pençesi.
Pençe-i berg-i çenâr etmiş müheyyâ şâneler
Anlamış gûyâ ki sünbül kâkülünün tâbı var
Fuzûlî

pençe-i dermân: Derman pençesi.
Birisi pençe-i dermân birisi sahn-ı sahîh
Birisi safha-i telhîs ü biri nevk-i kalem-Nâbi

pençe-i dest-i ecel: Ecel elinin pençesi.
Defter-i nisyânda kayd et ism ü resmim nâ-bedîd
Pençe-i dest-i ecel sayyâd-bâzda bul beni
Âşık Ömer

pençe-i gam: Gam pençesi.
Pençe-i gam şol kadar çâk etti kim fark eylemem
Dest-i ışkına girîbânı mı dâmânı mıdır-Behiştî

pençe-i himmet: Gayret pençesi.
Kûy-ı visâle pây-ı azîmet erişmedi
Dâmân-ı bebre pençe-i himmet erişmedi-Nâilî

pençe-i hurşîd: Güneşin pençesi.
Dil zerre-sıfat şevk ile girse ne_ola raksa
Olduk yine bir pençe-i hurşîde rübûde-Nedim

pençe-i hurşîd-i âlem-tâb: Dünyayı aydınlatan güneşin pençesi.
Eşiğin üftâdesi kem-ter gedâ mihr-i münîr
Pençe-i hurşîd-i âlem-tâba hüsnün dest-gîr-Fuzûlî

pençe-i hükm-i zemân: Zamanın hüküm pençesi.
Pençe-i hükm-i zemândan olamaz kimse halâs
Herkesi zâr u zebûn etmededir dehr-i anûd
Yenişehirli Avni

pençe-i kahr: Kahır pençesi.
Şîrler pençe-i kahrımda olurken lerzân
Beni bir gözleri âhûya zebûn etti felek
Selimî (Yavuz Sultan Selim)

pençe-i ma'siyet: İsyan pençesi.
Olur elbette nişânek-zen-i meydân-ı kabûl
Pençe-i ma'siyet olmazsa inân-gîr-i duâ-Nâbi

pençe-i mihr: Güneşin pençesi.
Ummân içinde pençe-i mihre mümâsilim
Oldum garîk-ı bahr-i fenâ merd-i kâmilim
Şeyh Galip

pençe-i mihr-i cihân-tâb: Cihan parlaklığının güneş pençesi.
Girih-i gonca-i maksûdunu çarh etmedi hall
Pençe-i mihr-i cihân-tâbı meğer oldu eşell-Nef'î

pençe-i nâ-ehil: Ehil olmayan el.
Cümle âlem bize gayret-keş iken lâyık mı
Olalım pençe-i nâ-ehilde pâ-mâl-i sitem-Nâbi

pençe-i reşk: Haset pençesi.
Saçlarına şâne el urduğunu görse ede
Pençe-i reşk ile göğsün sünbül eyler şâh şâh
İbn-i Kemal

pençe-i şeh-bâz: Büyük doğan kuşunun pençesi.
Hânede mey nûş eden bilmez nedir hâff-i ases
Pençe-i şeh-bâzdan âzâdedir mürg-i kafes
Uşşakizade

pençe-i şekvâ: Şikâyet eli.
Bûsenin pençe-i şekvâya görüp tahvîlin
Secde-i şükr eder âsâyişine dâmenimiz-Nâbi

pençe-i şîr: Arslan pençesi.
Pençe-i şîr olsa pençen âhir eyler şikest
Bu mesel meşhûrdur dest ber-bâlâ-yı dest-Nev'î

pençe-i şîr-i belâ: Bela arslanının pençesi.
Pençe-i şîr-i belâdan cismimi ayırmasın
Tîğ-i hasret etle tırnak arasına girmesin-Fevrî

pend: (پند) Far. Nasihat, vaaz, öğüt.
Düştüm belâ-yı aşka hıred-mend-i aşk iken
El şimdi benden aldığı pendi bana verir-Fuzûlî

Bir pîr gelip nâ-gâh pend etti ale'l-âde
Al destine bir bâde derd ü gamı ver bâde
Şeyh Galip

Verdikçe pend perçemine bend olurdu dil
Çeksin belâ-yı kaddini şimdi cezâsıdır
Nevres-i Kadim

pend-i nâsih: Nasihat eden öğüt.
Behiştî ışk meydânında himmet cevşenin giydi
Sinân u rümh olursa pend-i nâsih ona kâr etmez
Behiştî

pend-i peder: Pederin nasihati.
Ol çok yaşayası beni gördükçe hışm eder
Pend-i peder meğer ki kulağındadır dahi-Nizami

pend-i vâiz: Vaizin nasihati.
Fevt oldu pend-i vâiz ile fursat-ı sabûh
Nâsıh sözünü dinlemeyen tevbe-i nasûh
Hamdullah Hamdi

per, perr: (پر) Far. Kuş kanadının birbiri üzerine binmiş olan büyük tüyleri ki Türkçede yelek derler.
Sakın pervâne bâl ü per açıp şem'e yakın olma
Yanar dûşundaki ol şâl-ı kibrîtî emîn olma
Şeyhülislam Yahya

Nigâra bezm-i hüsnünde dil-i mest-ânemiz kaldı
Perin yakmış cemâlin şem'ine pervânemiz kaldı
Hayali Bey

Erbâb-ı nazar sevip öperler
Yerlerde sürünmesin o perler-Muallim Naci

per-i Anka: Anka kuşunun kanadı.
Himmetim şeh-bâzını salam murâdım Ka:f'ına
Bâlin ü bister derûnun pür per-i Anka edem
Behiştî

perr-i külâh: Külahının kanadı.
Değil hatt-ı mu'anber sâye-i zülf-i siyâhıdır
Değil ebrû-yı pür-çîn gamzenin perr-i külâhıdır
Nef'î

perr-i meges: Sinek kanadı.
Perr-i megesce gelmez idi sana mümkinât
Alsan sen ol sadâyı tanîn-i zübâbdan-Hayali Bey

per-i nahvet: Gurur kanadı.
Esîr-i fursat olma ki nice bâlâ-rev-i ikbâl
Uçup haylî per-i nahvet ile encâmı kalmıştır
Cevdet Paşa (Lofçalı Ahmet ...)

perr-i siyâh: Siyah kanat.
Âteş-i ışkınla başta dûd-ı âhım var benim
Bir kızıl börk ile bir perr-i siyâhım var benim-Âhi

per-i zübâb: Sinek kanadı.
Hâlin gamı şu denlü za'îf eyledi beni
Kim sâye-bân edinsem olurdu per-i zübâb-Figâni

perr ü bâl: Kol kanat.
Uçsa bâz-ı satvetin âyîne-i endîşede
Gösterir Cibrîl şeklin perr ü bâlin sûreti
Nevres-i Kadim

Kimseden ümmîd-i feyz etmem, dilenmem perr ü bâl
Kendi cevvim, kendi eflâkimde kendim tâirim
Tevfik Fikret

perâkende, perâgende: (پراكنده) Far. 1. Dağınık, darmadağın. 2. Azar azar (yapılan, satılan).
Mescid ü medrese sende sen dört yana perâkende
Ne kaldın sen bu erkânda işin katı düşvâr-durur
Yunus Emre

perçem: (پرچم) Far. 1. Kâkül. 2. Tepede bırakılan saç. 3. Mızrak, bayrak gibi şeylerin başlarına konulan püskül gibi şeyler. 4. Yele.
Sen dahi bir gerden-i billûra mı oldun esîr
Söyle ey perçem niçin hâlin perîşândır senin
Yenişehirli Avnî

Cilve ettikçe ne dem olsa perîşân perçem
Pür olur nükhet ü müşg ile girîbân-ı hevâ-Nef'î

perçem-i hûr: Hurinin perçemi.
Nereye gitse o mâh karşı
Perçem-i hûr idi cârûb-keşi-Hakanî

perçem-i rahş: Atın perçemi.
Olup perçem-i rahşı sünbül-feşân
Alem-dârlık etti serv-i revân-Nedim

-perdâz: (پرداز) Far. 1. Tertip edici, düzenleyici, yoluna koyucu. 2. "düzenleyici, düzenleyen" anlamlarıyla birleşik sıfatlar yapar.
Zu'munca olup fesâne-perdâz
Ser-nâme-i nüsha etti âğâz-Şeyh Galip

* bahâne-**perdâz:** Bahane uydurucu.
Bir gün dahi ol bahâne-perdâz
Bir özge bahâne kıldı âğâz-Fuzûlî

* girye-**perdâz:** Ağlayan (gök hakkında, yağmur yağdıran)
Zemîn handân olur mu girye-perdâz olmadan eflâk
Gam-ı âlem kibâr-ı âlemin gamsızlığındandır
Yenişehirli Avni

* hîle-**perdâz:** Hileci.
Olmuşuz bir hîle-perdâzın esîr-i mekri kim
Sufra-i eflâkten nân-ı nücûmu çaldırır-Nâbi

* kıssa-**perdâz:** Hikâye düzen, masalcı.
Feyz-bahş olsa eğer tab'-ı sühan-gûyum olur
Kıssa-perdâz-ı maânî-suveri perde-i râz-Nef'î

* nağme-**perdâz:** Nağme düzenleyen.
Döner bir hâfiz mahfil-nişîn-i nağme-perdâza
Ser-âgâz eyledikçe andelîbân âşiyân üzre-Nef'î

* nâdire-**perdâz:** Enderlik gösteren.
Ol nâdire-perdâz beyânım ki kelâmım
Darbü'l-mesel nükte-şinâsân-ı cihândır-Nef'î

* nâtıka-**perdâz,** nâtıka-**pîrâ:** Söz tertip edici ve söz bezeyici.
Siz ey melekûtîler, olun nâtıka-perdâz
Cânîlere, kimdir olacak sâika-endâz
Abdülhak Hâmit

* nükte-**perdâz:** Nükteli söz söyleyen.
Muhassal yok bir eğlence firâkında dil-i zâre
Meğer kilk-i hayâli nükte-senc ü nükte-perdâzı
Nef'î

nükte-perdâz-ı cihân: Cihanın nükteli söz söyleyeni.
Nükte-perdâz-ı cihânım ki hayâlim her dem
Lutf-ı râz-ı dil-i Cibrîli nümâyân eyler-Cevrî

perde: (پرده) Far. 1. Kapı, pencere gibi yerlere asılan örtü. 2. Saz takımının bölümlerine, sesin derecelerine perde denir.
Perde çek çehreme hicrân günü ey kanlı sirişk
Ki gözüm görmeye ol mâh-lika:dan gayrı-Fuzûlî

Nice keşf eylesin dil-i zârını ol gamze-i şûha
Ki kat kat perdede pinhân-iken bir mest-i rüsvâdır
Nef'î

İnâyet her kime yüz tutsa isyân-ı hicâb olmaz
Güneş doğdukta zîrâ perde-i zulmet nika:b olmaz
Şeyh Galip

Sular sarardı yüzün perde perde solmakta
Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta
Ahmet Hâşim

perde-i çeşm: Göz perdesi.
Perde-i çeşmim maka:m etmişti bir tersâ-beçe
Olmadan mehd-i Mesîhâ dâmen-i Meryem henüz
Fuzûlî

perde-i dîbâ: Süslü perde.
Subh-ı rûşen mi şu'â'-i mihr-i âlem-tâb ile
Ya sarây-ı devletinde perde-i dîbâ mıdır-Nef'î

perde-i eflâk: Göklerin perdesi.
Ey kamer-tal'at meh rûyundan istihyâsı-çün
Perde-i eflâk olur kat kat hicâb-ı âfitâb
Hasırcızade Hafız

perde-i gayb: Bilinmezlik perdesi.
Perde-i gaybde ma'nî gibi âsûde iken
Nâbiyâ şevk-i sühan perde-bîrûn etti beni-Nâbi

perde-i hafâ: Gizlilik perdesi.
Kimdir bu kâr-gâha çeken perde-i hafâ
Kimdir veren tasavvur-ı teftîş âdeme-Ziya Paşa

perde-i idbâr: Talihsizlik perdesi.
Gör Fuzûlî'nin ruh-ı zerinde eşk-i âlini
Perde-i idbâr tutmuş sûret-i ikbâlini-Fuzûlî

perde-i nâmûs: Namus perdesi.
Ne mümkin pençe-i bâd-ı bahâra pây-dâr olmak
Benim pîrâhen-i gül perd-i nâmûs u ârımdır
Nâbi

perde-i nisyân: Unutma perdesi.
Şâhid-i ümmîdden nevmîd idim gördüm meğer
Perveriş-yâb-ı verâ-yı perde-i nisyân etmiş-Nâbi

perde-i râz: Sır perdesi.
Feyz-bahş olsa eğer tab'-ı sühan-gûyum olur
Kıssa-perdâz-ı maânî-suveri perde-i râz-Nef'î

perde-i ruhsâr-ı mâh: Ay yüzünün perdesi.
Oldu ebr-i dûd-ı âhım perde-i ruhsâr-ı mâh
Âh kim almaz cemâlinden henüz ol meh nika:b
Fuzûlî

perde-i şeb: Gece perdesi.
Saç ile ruhların örter bilir kim ol açar onu
Yoğ ise perde-i şebde kaçan olur nihân âteş
Necati Bey

perde-i takdîr: Takdir perdesi.
Derûnu gevher-i tevhîde mahzen
Zamîri perde-i takdîre mahrem-Nef'î

perde-i zulmet: Karanlık perde.
Nigâh u sayha-i gayyâya düştü: Perde-i zulmet
Ziyâ-dâr oldu, meşhûn bevârik-i çehre-i eflâk
Kemalzade Ekrem Bey

İnâyet her kime yüz tutsa isyân-ı hicâb olmaz
Güneş doğdukta zîrâ perde-i zulmet nika:b olmaz
Şeyh Galip

* **perde-ber-dâr:** Perde açıcı, perde kaldırıcı.
Sözümdür perde-ber-dâr-ı ruh-ı ma'nî desem Nâcî
Ser-â-ser hem-zebân-ı nağme-i ikrâr olur âlem
Muallim Naci

* **perde-ber-endâz:** Perdeyi kaldırıp atan, utanmayı bırakan, hayasız.
Ey dil-ber-i dûşîze hemân perde-nişîn ol
Rüsvây-ı cihân elbet olur perde-ber-endâz
Dâniş-Sultanzade

* **perde-bîrûn:** Açık saçık konuşan (kimse).
Lezzeti zâyi' olur nâz u niyâzın cânâ
İltizâm-ı sitem-i perde-bîrûndan sonra-Nâbi

* **perde-dâr:** Perdeci, büyük bir kimsenin huzuruna çıkacak kimseler için kapısında bekleyen ve kapı perdesini açmakla görevli kimse.
Bânû-yı halvet-serây-ı fikrine şeb perde-dâr
Nev-arûs hacle-i re'yine subh âyîne-dân-Nef'î

* **perde-der:** Perde yırtıcı; arsız, hayasız.
Ne aşk, mâşıta-i hacle-gâh-ı bîdârı
Ne aşk, perde-der-i bezm-gâh-ı çeşm-i rükûd-Sâmi

* **perde-nişîn:** Perdeli yerde oturan, iffet ehli, namus ehli, inzivaya çekilen.
Şâhid-i maksad nevâ-yı çeng teg perde-nişîn
Sâgar-ı işret habâb-ı sâf-ı sahbâ teg nigûn-Fuzûlî

Bakmaz rûşen gafletine ehl-i zemînin
Allah'a tevekküldür işi perde-nişînin-Lâ

* **perde-pûş:** Perde örtücü, örten.
Meh hüsnünde sanma zülfü yer yer perde-pûş olmuş
Meğer ebr-i siyehtir ârız-ı hûrşîde gelmiştir
Râşit (Ayıntablı Mehmet Ali...)

* **perde-serâ:** 1. Çalgı çalan, çalgıcı. 2. Şarkı söyleyen, şarkıcı.
Gül yüzüne karşı gönül bülbülün
Perde-serâ eylemedin öyle mi-Ahmet Paşa

* **perde-şinâs:** Şarkıcı, okuyucu; hanende.
Üst perdeden izhâr-ı garâm eyleme zinhâr
Ka:nûn-ı muhîtte çalış perde-şinâs ol-Lâ

Peren: (پرن) Far. Ülker yıldızı, Pervin, Süreyya.
İfşâ-yı harf-i bâdeye dâ'ir cevâbı var
Mürg-i varak Peren Peren eyvâh-hân olur
Esrar Dede

Çarha olsa nazar heybeti ger tefrika-sâz
Göremez birbirini haşre kadar çeşm-i Peren
Keçecizade İzzet Molla

perend: (پرند) Far. 1. İpekten dokunmuş düz, nakışsız atlas. 2. Kılınç veya hançer cevheri.
Kaçan sirişk-i güher-pâş berk-ı âh olurum
Ne hûnlar saçılır hançer-i perendimden
Esrar Dede

perend-i şi'r-i rengîn: Renkli şiirin nakışsız atlası.
Yine ol şeh sezâ-yı kadd-i tahsîn görmedi Nâbî
Perend-i şi'r-i rengînim bu gûne hôş-kumâş ettim
Nâbi

perende, perrende: (پرنده) bk. perrende.

pereng: (أَرنک) Far. Suyu iyi verilmiş kılıç.
Arş-ı temkîn ü kadr-i makderet ü dehr-i sebât
Levh-i tarsîn ü kazâ bezm-i efsânemizde her çeh
bâd-âbâd-Hilmi (Trabzonlu...)

–perest: (پرست) Far. "Tapan, itaat eden, taparcasına seven" anlamlarına gelen birleşik sıfatlar yapar. **c. perestân.**

* âteş**-perest:** Ateşe tapan.

âteş-perest-i aşk: Aşkın ateş peresti.
Esrâr matbah-ı kerem-i Mevlevî'ye bak
Kerrûbiyânı eylemiş âteş-perest-i aşk-Esrar Dede

* bâde**-perest:** Şaraba tapan. mec. çok şarap içen.
Olsak ne_ola Nef'î gibi rüsâ-yı dü-âlem
Hem âşık u hem şâir ü hem bâde-perestiz-Nef'î

* büt**-perest:** Puta tapan.
Dembedem kor mıdı ol büt ayağından başını
Büt-perest olmasa ol gîsû-yı anber-sâ eger
İbn-i Kemal

* dünyâ**-perest:** Dünyaya tapan.
Dünyâ-perestin anlamışız secde-gâhını
Pür-nakş-ı sîm ü zer nice seccâde görmüşüz-Nâbi

* ebrû**-perest:** Kaşa tapan, kaşına tutkun.
Dil oldu tâze bir bütün ebrû-peresti kim
Cibrîle nakş-ı pâyı olur secde-gâh-ı nev-Nâilî

* hakîkat**-perest:** Gerçek sever.
Terk-i hakîkat eden olmaz mı pest
Olmayan insân mı hakîkat-perest-Muallim Naci

* hevâ**-perest:** Nefis ve zevkine düşkün.

Hevâ-perest o biraz, mübtelâ-yı nisvândır
Ki bence bâis-i endîşe-i firâvândır
Abdülhak Hâmit

Hulûl-i nev-bahâr ile gönül hevâ-perest olur
Nesîm-i kûy-ı dil-berin tenessümüyle mest olur
Muallim Naci

* hôd-**perest:** Kendini seven.
Vardır nice hôd-perest nâ-dân
Kendin sanır efdal-i sühandan-Ziya Paşa

* mey-**perest:** Sürekli olarak içki içen, içkiye düşkün, ayyaş.
Her kim ki göre la'lini ol mey-perest olur
Mîr ü gedâ vü bay ü fakîr ü civân ü şîb
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

* nefs-**perest:** Nefsini seven, nefsine düşkün.
Ey nefs-perest-i cism-perver
Olma gam-ı hırsla mükedder-Fuzûlî

** **perestân:** Tapınanlar.
Cehl ile sûret-perestân kaydına olma esîr
Aç gözün şimden geri seyret perestân devridir
Gaybî

* **perestâr:** 1. Hizmetçi, besleme. 2. Kul, köle. 3. Dalkavuk. 4. Tapıcı. **c. perestârân.**
Gül-zâr sarâyında zihî dâr-ı saâdet
Kim oldu bakıp çerh-i perestâre benefşe-Necati Bey

Kuvvet-i men' ü atâ kabza-i Rezzâk'dadır
Zıll-i nâ-çîz-i tehî-deste perestâr olamam-Nâbi

* **perestîde:** Sevgili, sevilen.
Yine sâkî gül-feşân-ı girîbân-ı kadeh oldu
Yine devr-i zemâne kâm-bahş-ı mey-i perestândır
Riyazi

Gel ey berîd-i perestîde, bir sürûdunla
Bugün melâl ü neşâtım takarrür eyleyecek
Tevfik Fikret

* **perestiş:** 1. Tapınış. 2. Şiddetli sevgi, gönül akışı.
Hani kendi kulluğum diye perestişler eden
Eylemez yolda dûçâr olsa dahi redd-i selâm-Nâbi

Nazar hakîkattedir yoksa kim perestiş eder
Girerse câme-i zer-târa sûret-i dîbâc-Nâbi

Sâhil yeşil, eşcâr yeşil. Sanki tabîat
Vermek dilemiş mevkie şâyân-ı perestiş
Bir reng-i behiştî-Tevfik Fikret

* **perestiş-gâh:** Tapınma yeri.
Hat-âver olsa da ebrûsudur perestiş-gâh
Yıkılsa câmi' hüsnü yerindedir mihrâb
Sünbülzade Vehbi

* **pereştiş-kâr:** Tapan, tapınan.
Perestiş-kârlık teklîfi uşşâka güzel ammâ
Hele o haste-gân-ı mihnetin tâb ü tüvânın bul
Nâbi

perestân: (پرستان) bk. perest.
perestâr: (پرستار) bk. perest.
perestide, perestîde: (پرستيده) bk. perest.
perestiş: (پرستش) bk. perest,
pergâle: (پرگاله) Far. 1. Parça, dilim. 2. Kaba iplikten yapılan bir çeşit dokuma.
Gözüm kim bağrımın kanın döker pergâle pergâle
Fuzûlî

Kan yudup ölenlerin derd-i derûnun yazmağa
Bir varaktır lâlenin ağzında her pergâleler-Âhi

Ey Hayâlî câm-ı Cem'dir kim sınış gerdûn-ı dûn
Lâlenin destinde mey-âlûd olan pergâleler
Hayali Bey

pergâr, pergâl: (پرگار) Far. geo. Pergel.
Nakka:ş-ı ezel cedvel ü pergâra koyunca
Devrân beni bir nice zemân çekti çevirdi
Necati Bey

Kimi pergâr gibi hatve-şümâr-ı hareket
Kimisi nokta gibi pây-ı bed-emân-ı sükûn-Münif

pergâr-ı ezel: Ezelin pergeli.
Çekse pergâr-ı ezel ona misâl
Kaşı pergârına benzerdi hilâl-Hakanî

pergâr-ı minka:r: Pergele benzeyen gaga.
Meğer devr-i ruhun tarhın çeker gül safhası üzre
Kim olmuş gevher efşân bülbülün pergâr-ı minka:rı
Fuzûlî

pergâr-ı vefâ: Vefa pergeli.
Gâlibâ ka:leb-i Hamdî olalı merkez-i rûh
Gelmedi dâiresine dahi pergâr-ı vefâ
Hamdullah Hamdi

perhâş: (پرهاش) Far. Harp, savaş, kavga.
Şehîd-i sâha-i perhâş-ı derd-i aşk-ı bî-rahmım
Asıldı tîğ-ı hûn-âlûd-ı âhım arş-ı aʿlâya
Esrar Dede

perhîz: (پرهيز) Far. 1. Perhiz 2. Dince yasak edilen şeylerden uzak kalma.
Rûy-ı hûba bakma ölürsün demiş nâsih dile
Öldüğüne bakmayıp perhîzin ol bîmâr sır
Necati Bey

Nicesi sâhib-i perhîz ü afîf
Meyli yok mâla olunsa teklîf-Nâbi

İlâcından eylerse perhîz eğer
Bulur hasta-i derd derde zafer
Keçecizade İzzet Molla

perhîz-i mürâiyân: Mürailerin perhizi.
Perhîz-i mürâiyânı gerçek sanma
İcrâ-yı fesâd etmeye âlet bulamaz-Nâbi

* **perhîz-kâr:** Sofu, mahrem olan şeylerden kaçınan. **c. perhiz-kârân.**
Bulmaz yemezdir ekserî erbâb-ı iffetin
Gördük zemânenin nice perhîz-kârını-Kâzım Paşa

** **perhîz-kârân:** Perhiz yapanlar.
Hakîkî sanma her seyr ettiğin perhîz-kârânı
Fesâda derd-mendin neylesin destinde âlet yok
Nâbi

perî: (پرى) Far. Cinlerin dişilerine verilen isim. Edebiyatta güzellik ve güzel yüzlü için kullanılır.
Ne perîsin ki dili hüsnüne pervâne kılıp
Ettin ol şekl ü şemâyili giriftâr beni-Ahmet Paşa

Âşiyân-ı mürg-i dil zülf-i perîşânındadır
Kanda olsam ey perî gönlüm senin yanındadır
Fuzûlî (kanda: nerede)

Hâne-i ağyârdan gayre tenezzül eylemez
Bir hümâdır ol perî ammâ ki süflî âşiyân
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **perî-çehre:** Peri yüzlü.
Gayrden bezmi halvet etmiş idik
Bir perî-çehre daʿvet etmiş idik-Vâhid

* **perî-hân:** Büyücü, efsuncu, perileri davet eden.
Mücerreb nüsha-i eyyâm kim te'sîr hükmüyle
Cüvân-baht-ı meftûn perî-hân-ı temennâdır
Sabri-i Şâkir

* **perî-hâne:** Peri evi, güzellerin toplandığı yer.

perî-hâne-i câdû-yı muhabbet: Muhabbet cadısının peri evi.
Cây edeli sînem büt-i dil-cû-yı muhabbet
Dil odu perî-hâne-i câdû-yı muhabbet-Nedim

* **perî-hîz:** Peri gibi sıçrayan.
Cilve-i hüsnünle her mûyum perî-hîz olmada
Aşk ile ser-tâ-kadem âyîne-fâm ettin beni-Nedim

* **perî-lika::** Peri yüzlü.
Leylî dedi ol perî-lika:dır
Ruhsârla kaddi dil-rübâdır-Fuzûlî

* **perî-peyker:** Peri yüzlü.
Bir melek-manzara tuş oldu ki dil-i çeşm-i nigâr
Bir perî-peykere kim aklımı etti meftûn
Âdile Sultan (tuş ol-: rastlamak)

* **perî-rû:** Peri yüzlü.
Perî-rû kaddi dil-cû zülfü anber-bû hilâl-ebrû
Melek-hû verd-i ter ruhsâr u etvârı bihîn olsa
Behiştî

* **perî-sîmâ:** Peri yüzlü.
Dedi bir âdem bana her ehremen bezmindedir
Ol perî-sîmâ melek-hasletle çoktur sohbetim-Enverî

* **perî-sûret:** Peri yüzlü.
Yok bu şehr içre senin vasf ettiğin dil-ber Nedîm
Bir perî-sûret görünmüş bir hayâl olmuş sana
Nedim

Eder ezber perî-sûret güzeller
Gıdâsı rûhtur tâze gazeller-Nevʿî

* **perî-şân:** Şanlı peri.
Yine sevdâyî gönül haylî perîşândır bu gün
Sünbülünü dağıtıptır ol perî-şân varsa
Avnî (Fatih Sultan Mehmet) (dağıtıptır: dağıtmıştır)

* **perî-şekl:** Peri şeklinde.
Yâ Rab ne sihr eder şu perî-şekl ü şîve kim
Zencîr-i caʿd-ı zülfüne dîvâneyem yine-Nesimi

* **perî-talʿat:** Peri yüzlü.
Taʿn-ı gaflettir perî-talʿatlere izhâr-ı hâl
Sanma kim ahbâb hâlinden olur gâfil habîb-Fuzûlî

* **perî-tasvîr:** Peri resmi.
Bir perî-tasvîrdir dîvâne-nakş eden beni
Bana nakşı ol melek yüzlü perî-zâd eyledi-Âhi

* **perî-veş:** Peri gibi.
Her bir yana gitti bir perî-veş
Dağıldı şerer tutuştu âteş-Fuzûlî

Hem bir dahi bir semend-i dil-keş
Etti sana tuhfe ol perî-veş-Şeyh Galip

* **perî-zâd:** Peri çocuğu kadar güzel olan, çok güzel.
Perî-zâdım aceb kimlerle ünsiyettedir şimdi
Demez mi âşık-ı mihnet-keşim gurbettedir şimdi
Keçecizade İzzet Molla
Bilmem ki perî-zâde midir ya ki firişte
Ol hüsn ü letâfet olamaz nevʿ-i beşerde-Nâilî

perîde: (پَريده) Far. Uçmuş. mec. soluk, solmuş.
Bundan ileri değil perîde
Senden gayrı bir âferîde-Nâbi

Âvâre dil ki zülfün ile hem-cenâhtır
Bir âşiyândan iki mürg perîdedir-Nâilî

Reng-i perîdesi gül-i çeşme-i ümîdimin
Sâkîye âb-ı rûy-ı mey-i ergavân olur-Esrar Dede

* **perîde-renk:** Rengi uçmuş, solmuş.

perîde-reng-i tahassür: Hasretten benzi solmuş.
Çıkar yakınındaki bir kulbeden cenâze gibi
Perîde-reng-i tahassür, melûl, bî-tâkat
Tevfik Fikret

perîşân: (پريشان) Far. 1. Dağınık, karışık. 2. Bozuk, düzensiz. 3. Kederli, kaygılı.
Âşiyân-ı mürg-i dil zülf-i perîşânındadır
Kanda olsam ey perî gönlüm senin yanındadır
Fuzûlî (kanda: nerede)
Benim teg hîç kim zâr u perîşân olmasın yâ Rab
Esîr-i derd-i aşk u dâg-ı hicrân olmasın yâ Rab
Fuzûlî

Maʿkûl müdür böyle perîşân ola hâlim
Memdûhum ola sencileyin sürûr-ı âlem-Nefʿî

Fasl-ı gül geldi mi ayâ diye perîşân olarak
Bülbülü kûçede gördüm ki gül-istâne gelir-Nedim

Küfr-i zülfinden perîşân olma yârin ey gönül
Cemʿ-i hâtır nûr-ı îmân nefha-i cân bundadır
Lamiî Çelebi

perîşân-ı hazân: Sonbaharın perişanlığı.
Perîşân-ı hazân olmaz gül-i raʿnâları solmaz
Ne bağın nahlidir ayâ nihâl-i tâze-perverdin
Şeyhülislam Yahya

* **perîşânî:** Perişanlık, dağınıklık, bozukluk, intizamsızlık.
Umûr-ı saltanat hayfâ ki nâ-ehil ellere düştü
Mühimmât-ı hutûb-ı devlete geldi perîşânî
Ziya Paşa

perîşânî-i hâtır: Gönül perişanlığı.
Perîşân hâtırımda nükte-i ser-beste-veş kaldı
Ne kimse hikmetin anlar ne Râgıb illetin söyler
Koca Ragıp Paşa

* **perîşân-dil:** Perişan gönül
Uşşâk-ı perîşân dile hîç söylemez oldun
Düşmen sana bir söz mü dedi söyleye cânâ
Şeyhülislam Yahya

* **perîşân hâl:** Perişan durum.
Beyâbân-ı hatâda serseri gezme perîşân-hâl
Seni sen gözleyip bul râh-ı Hak'ta özge seyrânı
Âdile Sultan

* **perîşânî-hâl:** Perişanlık hâli.
Öyle bir dâʾ-i udâl oldu perîşânî-hâl
Kaldı tedbîrde âciz hükemâ-yı iflâs
Leskofçalı Galip

* **perîşân-hâtır:** Gönlü perişan.
Olmasa ger gam-ı dehr ile perîşân-hâtır
Medhini böyle mi eylerdi zebânım taʿbîr-Nefʿî

Cünûnum mübtelâ-yı zülf-i cânân olmayan bilmez
Perîşân-hâtırın hâlin perîşân olmayan bilmez
Sehâbî (Bursalı...)

perniyân: (پرنيان) Far. İpekten dokunmuş bir çeşit işlemeli kumaş, nakışlı atlas.

perniyân-ı ahdar: Yeşil nakışlı atlas.

Ferş eyleyip zemîne bir perniyân-ı ahdar
İ'zâz eder tabîat sultân-ı nev-bahârı-Ziya Paşa

perniyân-ı âlem: Âlemin ipekli atlası.

Perniyân-ı âleme bakmaz kalender meşrebân
Zîb-i dûş-ı izzet eyler hırka-i peşmîneyi-Lâ

perr: (پرّ) bk. per.

perrân: (پران) Far. Uçan, uçucu.

Bin ecnihası olsa melek âdeme ermez
Olmak dilesi izz ü şeref evcine perrân-Behiştî

Atılmış bir kemân-ebrû mehin âgûş-ı vaslından
Sezâdır evce çıksa nâvek-i perrândan feryâd
Akif Paşa

O yerlerde sabâ bir beste-kâr-ı serserîdir ki
Perîşân nağmeler perrân olur gûyâ enîninden
Rıza Tevfik

* **perrende:** 1. Uçan, uçucu. 2. Ters dönüp uçar gibi atılan takla. 3. Av kuşu.

Melek rikâb-ı semendinde peyk-i perrende
Felek serâ-çe-i kadrinde ferş-rûb-ı Harem-Nef'î

perre, pere: (پرّه) Far. Kenar, uç.

Olsa sîn perre bâd ile vezân
Edesin bir nice şehri seyrân-Nâbi

Pâyında bulur saydını Anka:-yı tevekkül
Etmez heves-i sayd ile bâl ü pere minnet-Nâbi

perrende: (پرّنده) bk. perrân.

pertâb, pertâv: (پرتاب) Far. 1. Atılma, sıçrama. 2. Geriden koşarak hız alıp atılma. 3. Uzağa düşen ok, şey.

Çeşminden uçunca tâir-i hâb
Şâhîn-i nigâhı etti pertâb-Nâbi

Kulağın dik tutup pertâb edince fart-ı sür'atten
Döner ol nâvek-i perrâna kim çift ola peykânı
Nef'î

Sîne-i nûruna pertâb ediyorken gâhî
Dökülür gerdenine sâye-i zülf-i zer-târ
Kemalzade Ekrem Bey

pertâb-ı semender-sıfat: Semender sıfatlı sıçrama.

Gördü ki pertâb-ı semender-sıfat
Hemser-i âteş-kede-i Sûmnât-Nâbi

pertev: (پرتو) Far. Işık, parlaklık.

Ufk-ı ref'ine hurşîd-i saâdet pertev
Nutk-ı haşmete Cemşîd Skender-ı serheng
Kâzım Paşa

Pertevinde ayağın altına ak dîbâ düşer
Bezmine eyler şerârından güher îsâr-ı şem'-Riyazi

Pertevinden te'nîs için etmezdi nazar
Pertevinden dahi eylerdi hazer-Sünbülzade Vehbi

pertev-i âlem-ârâ-yı Hak: Allah'ın âlemi süsleyen ışığı.

Odur pertev-i âlem-ârâ-yı Hak
Budur işte a'lâ-yı âlâ-yı Hak-Muallim Naci

pertev-i ârız: yanağının ışığı.

Kırılır neş'esi solar sararır
Pertev-i ârızı söner kararır-Recaizade Ekrem

pertev-i âyîn-i nûr-ı Hudâ: Allah'ın nur aynasının ışığı.

Yüzün ayında temâşâ-yı cemâl eylemeyen
Pertev-i âyîne-i nûr-ı Hudâ'sın ne bilir
Ahmet Paşa

pertev-i cenân: Kalbin ışığı.

Geldi vakt-i rü'yet-i dîdâr zanneyler uyûn
Düşse bir pertev-i cenânımdan cinânın fevkına
Muallim Naci

pertev-i cevher-i cûd: Cömertlik cevherinin ışığı.

Pertev-i cevheri-i cûdun eser etse mâha
Edemez mihr-i kıyâmet dahi îrâs-ı muhâk
Yenişehirli Avnî

pertev-i envâr-ı hudşîd-i hakîkat: Hakikat güneşinin nur ışıkları.

Hûb sûretlerden ey nâsih beni men' etme kim
Pertev-i envâr-ı hurşîd-i hakîkattir mecâz-Fuzûlî

pertev-i feyz-i Hudâ: Allah'ın feyiz ışığı.

Bir dile Yahyâ dokunsa pertev-i feyz-i Hudâ
Zerre-i nâ-çîz iken horşîd-i âlem-tâb olur
Şeyhülislam Yahya

pertev-i Hâver: Doğu'nun ışığı.
Her kaçan gönlüme fikr-i ârız-ı dil-ber düşer
Gûyiyâ mir'âta aks-i pertev-i Hâver düşer-Bâki

pertev-i Hûrşîd: Güneş'in ışığı.
Pür etdi ka:lıb-ı bî-nûr mâhı pertev-i Hûrşîd
Cemâli oldu ya âyîne-i hayâle leb-â-leb-Rızayi

pertev-i hüsn: Güzelliğin ışığı.
Neş'e-i aşkınladır Mecnûn sürûdu derd-nâk
Pertev-i hüsnünledir Leylî cemâli nâzenîn-Fuzûlî

pertev-i ışk: Aşk ışığı.
Ten perdesinde mestûr olur mu pertev-i ışk
Gün yüzüne ne mümkin kim gölge ola hâyil
İbn-i Kemal

pertev-i ikbâl: Talih parlaklığı.
Olur mu fass-ı zerrîn ile kâmil, cevher-i nâkus
Siyeh-dil, pertev-i ikbâl ile rûşen-zamîr olmaz
Fehim (Hoca Süleyman...)

pertev-i mihr: Güneşin ışığı.
Sînemi şemşîr-i hasret eyledi çün çâk çâk
Pertev-i mihrin düşüptür gönlüme her çâkden
İbn-i Kemal (düşüptür: düşmüştür)

pertev-i nûr-ı cemâl: Güzellik nurunun ışığı.
Pertev-i nûr-ı cemâlin olalı berk-efken
Dâmen-i mahşere dek olmadadır âteş-zen
Yenişehirli Avni

pertev-i nûr-ı Muhammed Mustafâ: Muhammed Mustafa (s.a.s.) nurunun ışığı.
Mazhar-ı nûr-ı tecellî menba'-ı feyz-i Hudâ
Pertev-i nûr-ı Muhammed Mustafa ya'nî gönül
Âdile Sultan

pertev-i rû-yı safâ: Temiz yüzün parlaklığı.
Hemîşe saykal-ı âyînem oldu jeng-i belâ
Henûz pertev-i rû-yı safâ nedir bilmem
Fehim-i Kadim (Uncuzade ...)

pertev-i subh: Sabah ışığı.
Ben kara toprağı zer kılsa ne_ola lutfun günü
Pertev-i subh ile eyler hâreyi gevher güneş
Lamiî Çelebi

pertev-i şem': Mum ışığı.
İffet ol mertebedir halvet-i cânânede kim
Pertev-i şem' edemez taşra güzer revzenden-Nâbi

pertev-i tevhîd: Tevhit ışığı.
Havf-ı a'dâ eylemez olan müsellah aşk ile
Yanmadan Hakk'a erilmez pertev-i tevhîd gerek
Âdile Sultan

* **pertev-endâz:** Işık saçan, ışıklı.

pertev-endâz-ı visâl: kavuşma ışığı.
Meclis-i ağyâra olma pertev-endâz-ı visâl
Şem'-i ümmîd-i rakîbânı fürûzân eyleme-Nâbi

* **pertev-feşân:** Işık saçan.
Hûrşîd-i aşktır âlem sen gâfil olma ondan
Kalbe doğar o hûrşîd-i pertev-feşân seherde
Âdile Sultan

* **pertev-gedâ:** Işık dilencisi.

pertev-gedâ-yı vasl: Kavuşmanın ışık dilencisi.
Gündüz rakîb ile gezip ol mihr olmadı
Pertev-gedâ-yı vaslı bir ahşam hilâl-i dil
Esrar Dede

* **pertev-resân:** Işığa ulaşanlar.
Gül gül etti ârız-ı hûbânı Yahyâ tâb-ı mey
Oldu şem'-i meclis-ârâ her taraf pertev-resân
Şeyhülislam Yahya

* **pertev-sûz:** Pertavsız, güneş ışığını bir noktaya toplayan cam alet.
Olsa pertev-sûz eğer mir'ât-ı tîğın şübhesiz
Vech-i a'dâda olur zâhir zevâlin sûreti
Nevres-i Kadim

* **pertev-zen:** Işıklandırıcı, nurlandırıcı.
Yaktı yandırdı bizi micmer-i sîm-âsâ
Mihr-i ruhsârı olup sînesine pertev-zen-Nedim

pervâ: (پروا) Far. 1. Korku. 2. Çekingenlik. 3. İlgi, bağ. "bî-" olumsuzluk sıfat eki getirilerek olumsuz sıfatlar yapar.
Yansam ne_ola niteki pervâne yanında
Şevkınla şehâ yanmağa pervâ ne yanında-Figani

Şevk ile her kim cemâlin şem'ine pervânedir
Yeri nûr olsun onun kim anladı pervâ nedir
Hamdullah Hamdi

pervâ-yı bârân: Yağmur korkusu.
Denizde ıslanan pervâ-yı bârân eylemez derler
Diyenler bu sözü Şumnu'ye gelsinler de görsünler
Nevres-i Cedid (Osman ...)

pervâne: (پروانه) Far. 1. Gece kelebeği denilen, küçük uçucu böcek. Işığın etrafında kendini yok edesiye kadar döner ve ölür. 2. Fırıldak, çark. 3. Haberci, kılavuz. **c. pervânegân.**
Yaktın fenâ dükkânını hâkister eyledin
Ey şemᶜ külfet eyleme pervâne kalmadı-Lâ

Aşk bir şemᶜ-i İlâhî'dir benim pervânesi
Şevk bir zincîrdir gönlüm onun dîvânesi
Şeyh Galip
Meşk eyledi pervâne vü şemᶜ ü gül-i sad-berg
Yanmayı yakılmayı yaka yırtmayı benden
Kâzım Paşa
Sûz-ı dilden bî-haberdir sanmayın cânâneyi
Şemᶜi yakmaz mı ol âteş kim yakar pervâneyi
Şeyhülislam Yahya
Yanmağa mecbûr eden bilmem nedir pervâneyi
Var ise nâr-ı ehl-i aşka nûr şeklin gösterir
Esat Muhlis Paşa

pervâne-i aşk: Aşkın pervanesi.
Gönül sûzân eden cism-i nizârın tâze dâgındır
Seni pervâne-i aşk eyleyen kendi çerâgındır-Vecdî

pervâne-i bî-bâk: Korkusuz pervane.
Reng-i gülgûn izârın gerçi âteş-nâkdir sevdiğim
Gönlüm dahi pervâne-i bî-bâkdir-Tahirü'l-Mevlevi

pervâne-i belâ-zede: Belâya uğramış pervane.
Arz-ı niyâzı bülbül-i zârın figân iledir
Pervâne-i belâ-zedenin yane yanedir
Şeyhülislam Yahya

pervâne-i bî-çâre: Çaresiz pervane.
Gül meclisinde dâimâ bülbül şetâret etmede
Pervâne-i bî-çâreyi nâr-ı mahabbet etti kül
Şeyhülislam Yahya

pervâne-i hicrân: Ayrılık pervanesi.
Senin pervâne-i hicrânınım sen şemᶜ-i vuslatsın
Be-her şeb hâhiş-i bûs u kenârım varsa sendendir
Şeyh Galip

pervâne-i şemᶜ-i cemâl: Güzellik mumunun pervanesi.
Âlemi pervâne-i şemᶜ-i cemâlin kıldı ışk
Cân-ı âlemsin fedâ her lâhza bin cândır sana
Fuzûlî

* **pervâne-âsâ:** Pervane gibi.
Terk edip tâc u kabâyı şevk-i şemᶜ-i hüsnüne
Kendimi pervâne-âsâ bir nemed-pûş eyledim-Bâki

* **pervâne-sıfat:** Pervane gibi.
Yan âteşe pervâne-sıfat eyleme efgân
Ey âşık-ı miskîn budur âdâb-ı muhabbet
Şeyhülislam Yahya
Pervâne-sıfat olma sakın âşık-ı güstâh
Peymâneden öğren reviş-i bûs-i kenârı
Tıflî (Mehmet Emin)

* **pervâne-veş:** Pervane gibi.
Ehl-i kadrim yanalı ışk oduna pervâne-veş
Sürme-i çeşm eylemişler şemᶜler hâkisterim-Fuzûlî

Bî-karâr olmak nedendir ey dil-i divâne sen
Yana düştün bilmezem pervâne-veş nînâne sen
Nuri

** **pervânegân:** Pervâne'ler.
Olup numûne-i pervânegân güm-şüde şemᶜ
Nücûm-ı bî-mehe dönmüştü asker-i Mansûr-Nâbi

pervârî: (پرواری) Far. Besili, beslenmiş; elde beslenmiş, alışkın, evcil.
Dâg-ı siyâhımı görüp âh etti ehl-i derd
Pervârî şâh-bâzları zâğa saldılar-Hayali Bey

pervâz: (پرواز) Far. 1. Uçma, uçuş. 2. Saçak (dam ve elbiselerde). 3. "Uçan, uçucu" anlamlarına gelen birleşik kelimeler yapar.
Âr eder almağa cengâline nesr-i feleği
Sayd için eylese şeh-bâz-i hayâlim pervâz-Nefᶜî
Cûylar mı devr eden taraf-ı çemen-zârın yâhûd
Mâî pervâz ile katᶜ olmuş yeşil hârâ mıdır-Nefᶜî

Çık salın sevdiğim güzeller içre
Perîler pervâzı senden öğrensin-Âşık Ömer

pervâz-ı caᶜl: Sabır uçuşu.
Himmet-i tabᶜ-ı bülendim o kadar âlî kim
Bir gelir cünbüş-i Anka:'yıla pervâz-ı caᶜl
Nazîm (Yahya...)

pervâz-ı mürg-i vuslat: Kavuşma kuşunun uçuşu.
Pervâz-ı mürg-i vuslat eğerçi bülend olur
Şeh-bâz-ı zülf ederse piyâle gelir ele-Behiştî

* **pervâz-geh:** Pervaz edilen yer, uçak alanı.
Pervâz-gehimdir dil-i Kerrûbî-nişân
Künc-i kafes-i hâkte rûhu'l-Kuds'üm-Esrar Dede

-perver: (پرور) Far. "Besleyen, büyüten, yetiştiren, koruyan, terbiye eden" anlamlarına gelen birleşik sıfatlar yapar. **c. perverân.**

* **belâ-perver:** Bela ile doldurulmuş.
Sâkî-i devlet ki her bî-meşrebe sâgar sunar
Bana geldikde kadeh câm-ı belâ-perver sunar
Hayali Bey

* **cân-perver:** Gönül açan, ruh besleyen.
Etse tasvîrim teveccüh âlem-i ervâh olur
İn'ikâs-ı peyker-i cân-perverimden müstenîr
Muallim Naci

Lebinin yâdı ile içse eğer bir atşân
Âb-ı Kevser gibi cân-perver olur mâ'-i semûm
Yenişehirli Avni

* **cihân-perver:** Cihanı besleyen.
Kat'-i ümîd etmişiz ümmîd-i atâyâ-yı felekten
İhsân-ı Hudâvend-i cihân-pervere minnet-Nâbi

* **dâniş-perver:** Bilgili.
Ebkem ol kim nîk ü bed bî-hûde halk olmuş değil
Her biriyle çerh-i dâniş-perverin bir işi var
Bağdatlı Ruhi

* **dür-perver:** İnci gibi söz söyleyen ağız.
Buldu bahr-i dilde mihrinden Atâyî nazmı zeyn
Âdet-i meşhûrdur olduğu dürr-perver güneş
Atayi (Nevizade Atâullah)

* **füsûn-perver:** Büyüleyici.
Bence hiç şüphe yoktur ki sendendir
Ey güzel çehre-i füsûn-perver-Bağdatlı Ruhi

* **girye-perver:** Ağlamaya sebep olan.
Bu gece sen de girye-perversin
Sen de gönlüm kadar mükeddersin
Kemalzade Ekrem

* **nâdire-perver:** Ender terbiye edici.
Hakka benim o nâdire-perver ki her sözüm
Bir tuhfe gibi elden ele ermagân olur-Nef'î

* **nâz-perver:** Nazlı, naz eden.
Her hayâlim bir arûs-ı nâz-perverdir benim
Kim bu âlemden değil esbâb-ı zîb ü zîveri-Nef'î

* **zerre-perver:** Zerre yapan.
Sipihr-i izz ü câha âfitâb zerre-perverdir
Serîr-i adl ü dâda dâver-i dîn-dâr u dânâdır
Nef'î

* **perverde:** Beslenmiş, terbiye edilmiş, büyütülmüş.
Nevâl-i zâhir ü bâtınla etti perverde
Benimle çekti zuhûr-ı cemâline perde-Nâbi

Aceb bir cân fedâ-yı râh istiğnâ-yı aşkım kim
Eder perverde Anka:lar hümâ-yı üstühânımdan
Palaslı Galip

perverde-i nâz: Naz ile büyütülmüş.
Perverde-i nâz olan o gül-ten
Eyler kara toprak içre mesken-Ziya Paşa

perverde-i rindân-ı Mesîhâ-dem-i aşk: Aşkın Mesiha nefesli rindleri tarafından büyütülmüşü.
Çok mu bu kadar feyz bize ehl-i diliz hem
Perverde-i rindân-ı Mesîhâ-dem-i aşkız-Nef'î

perverde-i şîr: Sütle büyütülmüş.
Perverde-i şîr edip mukaddem
Vermiş o güle arakla şeb-nem-Şeyh Galip

Perverdigâr, Perverd-gâr: "Besleyici, terbiye edici, rızıklandırıcı" Allah.
Var ümîdim kim ola hem şâmil ona rahmeti
Âmm olur elbette feyz-i sâye-i Perverd-gâr-Fuzûlî

Ey harîm-i hâs-ı bezm-i rü'yet-i Perverdigâr
Vech-i Hakk'a zâtı hem âyîne hem âyîne-dâr
Nazîm (Yahya...)

* **perveriş:** 1. Besleyiş, besleme. 2. Yetiştirme, terbiye etme. 3. İlerleme.
Etmezdi böyle ceyb-i nevâzişte perveriş
Sarrâf-ı dehr anlamasa kıymetim benim-Nâbi

Vermese lutfun eli rahm-ı felekte perveriş
Mâder-i eyyâmdan doğmazdı tâ mahşer güneş
Ahmet Paşa

Bulsa ger zîr-i cenâh himmetinde perveriş
Nâz ederdi kerkesân-ı çarha bir kem-ter hamâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **perveriş-yâb:** 1. Beslenen. 2. Terbiye gören, yetiştirilen.
Perveriş-yâb olduğu-çün dûdmân-ı aşkta
Âh (Nâbi) yerde kalmaz ziynet-i eflâk olur-Nâbi

perveriş-yâb-ı sehâb-ı cûd: Cömertlik bulutuyla beslenen.
Perveriş-yâb-ı sehâb-ı cûdu olsaydı eğer
Dürre-i beyzâ olurlar idi her reşh-i miyâh
Üsküdarlı Hakkı Bey

perveriş-yâb-ı verâ-yı perde-i nisyân: Unutma perdesinin arkasında yetiştirilen.
Şâhid-i ümmîdden nevmîd idim gördüm meğer
Perveriş-yâb-ı verâ-yı perde-i nisyân etmiş-Nâbi

perveriş: (پرورش) bk. perver.
perverde: (پرورده) bk. perver.
Perverd-gâr, Perverdigâr: (پروردكار) bk. perver.
perveriş: (پرورش) bk. perver.
Pervîn: (پروين) Far. Ülker veya Süreyya yıldızının diğer adı. Nazımda sevgilinin yüzü ay olunca benleri de Pervin'e benzetilir.
Ben mi yüzünde ya bulmuş mâh ile Pervîn kıran
Saç mı alnında ya olmuş nûr ile zulmet karîn
Ahmet Paşa

Gelmesin ikisi bir yere Bebâtü'l-na'şın
Belki cem'iyyet Pervîn'i perîşân olsun-Nef'î

Besîrine Benât-ı na'ş bende
Pervîn'e ederdi nazmı hande-Nâbi
Şîr-i felek oldu şîr-i berfîn
Dendânı yerinde idi Pervîn-Galip Dede

Pervîz: (پرويز) Far. 1. Üstün. 2. Süzgeç, elek. 3. Balık. 4. Güzellik. 5. İran hükümdarı Hüsrev'in lakabı (Hüsrev bin Hürmüz bin Nûşirevân: Nuşirevanın oğlu, Hürmüz'un oğlu).
Hâkan-ı Osmânî neseb, kim münderic zâtında hep
İslâm-ı fârûk-ı Arab, ikbâl-i Pervîz-i Acem-Nef'î

Etmem endûhte-i gayre heves çün Pervîz
Açtı Ferhâd-ı hayâlim bana bir nev' ma'den
Nedim

pes: (پس) Far. 1. Ard, arka, geri. 2. zf. Öyle ise, şimdi; sonra.
Cümle tedbîr pes perdede üstâdındır
İhtiyârî mi sanırsın harekâtın sorun-Nâbi

Pes geçip mihrâba ol hayrü'l-enâm
Enbiyâ ervâhına oldu imâm-Yazıcızade Süleyman

Çünkü şâirsin hayâl-i tâzedir senden murâd
Pes yeni bir dil-ber-i mû-miyân lâzım sana-Nedim

Bâd ile hem-dem olsa perîşân olur saçın
Her-câyinin nice olısar pes musâhibi
Hamdullah Hamdi (olısar: olacak)
Kibriyâ çün sıfat-ı Hâlık'tır
Bu sıfat pes bize ne lâyıktır-Şeyhülislam Yahya

pes ü pîş: Arka ve ön.
Şaşırdım hulâsa pes ü pîşimi
Bıraktım Hudâ'ya bütün işimi
Keçecizade İzzet Molla

* **pes-mânde:** 1. Geri kalmış, geride kalmış. 2. Artık, artmış.
Kurtar bu lây-hâriyi pes-mânde bâdeden
Yâ Rab fakîr-i mey-kede-gerde nisâb ver
Esrar Dede

pes-mânde-i dûnân: Alçakların artığı.
Et lokması lâzım mı doyurmaz mı seni nân
Zehr olsun o lokma ki_ola pes-mânde-i dûnân
Bağdatlı Ruhi

* **pes-perde:** 1. Bir perde arkası. mec. gizlice, gizliden. 2. Aşağı, alçak.
Ağyâr dinler oldu pes-perdeden bizi
Âlemde ehl-i aşka görünmez belâ budur-Bâki

Cümle tedbîr pes-perdede üstâdındır
İhtiyârî mi sanırsın harekâtın suverin-Nâbi

pesend: (پسند) Far. 1. Beğenme, seçme; takdir. 2. "-pesend: beğenici, takdir edici" anlamlarıyla birleşik sıfatlar yapar.
Baş eğdi âb-ı tîğına küffâr-ı Engürüs
Şemşîrî gevherini pesend eyledi Frenk-Bâki

Tahsîn ü pesend edip bu re'yi
Birden göğe eyledi duâyı-Nâbi

Dese Nef'î bu zemînde ne_ola tekrâr gazel
Tarh-ı vâdîsini çün haylî pesend etti sabâ-Nef'î

* dil-ber-**pesend:** Dilber seven.
Ettim güzeller içre alâka efendime
Sad âferîn tabîat-i dil-ber-pesendime
Şeyhülislam Mehmet Şerif

* dil-**pesend:** Gönlün beğendiği.
Dün sâye saldı başıma bir serv-i bülend
Kim kaddi dil-rübâ idi reftârı dil-pesend-Fuzûlî

Hırâmın dil-pesend ü cünbüşün dil-hâhdır cânâ
Hayâlinle Nedîm'in kârı âh u vâhıdır cânâ
Nedim

* düşvâr-**pesend:** Zor beğenen.
Gönlüm eydür bana düş var onun hançerine
Beni baştan çıkarır bu dil-i düşvâr-pesend
Âhi (eydür: söyler)

* gam-**pesend:** Gam seven.
Sâkî meded et ki müstemendim
Bâzâr-ı belâda gam-pesendim-Şeyh Galip

* hôd-**pesend:** Kendini beğenen.
Vardır nice hôd-pesend nâ-dân
Kendin sanır efdal-i sühan-dân-Ziya Paşa

* kâmil-**pesend:** Olgunluğu seven.
Reşîd ü kâr-dân ü hûş-mend ü sâhib-i temkîn
Fazâil-perver ü kâmil-pesend ü âkıl u dânâ-Nedim

* müşkil-**pesend:** Zor beğenen. **c. müşkil-pesendân.**

müşkil-pesend-i râz: Sırları zor beğenen.
Nazmım görüp der imiş o müşkil-pesend-i râz
Tarz-ı Nedîm-i tâze-edâmız budur bizim-Nedim

** müşkil-**pesendân:** Güç beğenenler.

müşkil-pesendân-ı cihân: Cihanın güç beğenenleri.
Husûsâ o sühan-perdâz-ı üstâdım ki eş'ârım
Yazar müşkil-pesendân-ı cihân evrâk-ı cân üzre
Nef'î

* nâ-**pesend:** Beğenilmez.
Gel ağlatma ilâc-ı nâ-pesendinle bu miskîni
Tabîbâ hâk-i kûy-ı yârdendir eşk-i teskîni-Fuzûlî

* ukbâ-**pesend:** Öbür dünyayı seven.
Kâfiri meşgûl-i dünyâ zâhidi ukbâ-pesend
Âşıkı berhem-zen-i dünyâ vü ukbâ eyledin
Yenişehirli Avni

pesendîde: (پسنديده) Far. Beğenilmiş, seçilmiş.
Ser-firâz u nîk- emr ü nîk-rây u nîk-hûy
Server-i pâkîze-etvâr u pesendîde-hısâl-Fuzûlî

Hep halkının etvârı pesendîde vü makbûl
Derler ki biraz dil-beri bî-mihr ü vefâdır-Nedim

pesendîde-i âlem: Âlemin beğenilmişi.
Esîrin bir beni sanma cihân âvâre-i hüsnün
Pesendîde-i âlem civân-ı dil-pesendimsin
Necip (Sultan III. Ahmet)

pesendîde-i hayâlî: Hayalî beğenilmişlik.
Sever güzelleri hep aşk-ı lâübâlisi
Tarab-ı yegâne pesendîde-i hayâlîsi-Tevfik Fikret

pesendîde-i kelâm: Sözün beğenilmişi.
Vasf-ı zâtında husûsâ ede bezl-i makdûr
Bir benim gibi sühan-senc-i pesendîde-i kelâm
Nef'î

pesendîde-i yârân: Dostların seçilmişi.
Sözde mânend-i kelîm olsa olunca âdem
Zâde-i tab'ı pesendîde-i yârân olsa-Kelîm-i Eyyübî

* **pesendîde-nümâ:** Beğenilmişi gösteren.
Gerçi hilm oldu pesendîde-nümâ
Olmaya hilm-i himârî ammâ-Sünbülzade Vehbi

pesîn: (پسين) Far. Sonraki, en son.
Müjde bâd aldı Arab işi seyfle cenk-âverân
Azm-i cenk ettikçe hâlâ geçti pîşîni pesîn-Sürûrî

pes-mânde: (پسمانده) bk. pes.

pest: (پست) Far. 1. Alçak, aşağı. 2. Alçak sesle söylenen.
Hevâyı seyr kıldım irtifâ'-ı kadr için zîrâ
Yerinde her metâ'ın pest olur elbette mikdârı
Fuzûlî

Bu âlem-i fânîde ne mîr ü ne gedâyız
A'lâlara a'lâlanırız pest ile pestiz-Bağdatlı Ruhi

Geh bülendi pest eder gâhî eder pesti bülend
Muktezâ-yı gerdiş-i dolâb-ı âlem böyledir-Nâbi

pest-i âlem: Âlemin alçağı.
Bülend ü pest-i âlem şâhid-i feyz-i vücûdundur
Değil bî-hûde olmak yok iken arz u semâʿ peydâ
Fuzûlî

* **pest-fıtrat:** Kötü yaratılışlı.
Pest-fitratlara ziynet ile rifʿat gelmez
Olsa her tarz ile ka:lîçe münakkaş, basılır
Koca Ragıp Paşa

* **pest-pâye> pes-pâye:** Payesi, derecesi düşük, aşağı olan kimse, alçak.
Lütfun olursa ger sühan pest-pâyesi
Nazm-ı bülend-i muhteşeme kesr-i şân verir-Nefʿî

İhtilât etme fürû-mâye ile
Mübtezel zümresi pes-pâye ile-Sünbülzade Vehbi

Her gördüğüm insâna müdârâdan usandım
Pes-pâyelerin şânını iʿlâdan usandım
Kemalzade Ekrem Bey

Dalkavukluktaki idmânları ser-mâyeleri
Onlar azdırdı bu milletteki pes-pâyeleri
Mehmet Akif

* **pest-tabʿân:** Düşük karakterliler.
Pest-tabʿânı o fitne zevklenip eyler şaka
Zümre-i ağyâr-i ester-sîrete kaltak urur
Esrar Dede (zevklen-: alay etmek)

peşe, peşşe: (پشّه) bk. peşşe.

peşeng, Peşeng: (پشنگ) Far. 1. Öne düşen, önde giden. 2. Meşhur Turan hükümdarı Efrasiyab'ın babası olan İran hükümdarı.
Meclis sohbetine dâhil olan yârânın
Cân verir hâk-i güzer-gâhına bin pûr u peşeng
Kâzım Paşa

Merhabâ ey yâdigâr-ı meclis-i devrân-ı Cem
Âb-rû-yı devlet Cemşîd ü âyîn-i Peşeng-Nefʿî

Biri der-bânı olurdu biri mîr-âhûrı
Gelseler âleme devrinde Peşeng ü Dârâ-Nefʿî

peşîmân: (پشیمان) Far. Pişman, nadim.
Görüp endîşe-i katlimde ol mâhı budur derdim
Ki bu endîşeden ol meh peşîmân olmasın yâ Rab
Fuzûlî

Kâmil odur her nefes âkıbet-endîş ola
Sonunu fikr etmeyen sonu peşîmân olur
Nahifi (Süleyman ...)

Gerdeninden sînesinden bûseler etmişti vaʿd
Cümlesinden neyleyim kâfir peşîmân oldu hep
Nedim

* **peşîmânlık:** Pişmanlık.
Aybdır âkıle mağbûn olmak
Son peşîmânlığa makrûn olmak-Sünbülzade Vehbi

peşîz, peşîze: (پشیز) Far. 1. Gul, akçe, mangır. 2. Balık pulu. 3. Peçiç oyunu.
Gevherân-ı ahteri dellâl-i çarh eyler fürûht
Çâr-şû-yı sohbetinde bir peşîz eylerse de-Nâbi

peşkir: (پشکر) Far. >pîş-gîr'den peşkir. Öne tutulan anlamından, havlu.
Eni az peşkiri herkes götürür dizlerine
Çorbadan sonra etin türlüsü kalkıp yerine
Mehmet Akif

peşm: (پشم) Far. 1. Yün, yapağı, sof. 2. Keten helvası.

peşm-i semender: Ateşte yaşayan masal hayvanının yünü.
Bunca dem pûşîde oldun ben gibi bir âteşe
Ey abâ peşm-i semendersin ki sûzân olmadın
Muallim Naci

* **peşmîn, peşmîne:** 1. Yünden, yapağıdan yapılmış. 2. Sofuların giydiği sade, süssüz elbise.
Atlas-ı çarha değişmezdin onu hâce sen
Ger bulaydın bulduğum ben hırka-i peşmînede
Nefʿî

Bezenmiş penbe-i dâğ ile bir ser-mest âbdâlız
Ne sâlûs'uz ne kayd-ı hırka-i peşmînemiz vardır
Bağdatlı Ruhi

Çekse ne aceb sıklet-i peşmîneyi zâhid
Meşhûr meseldir hara olsun mu semer bâr
Seyyit Vehbi

Perniyân-ı âleme bakmaz kalender meşrebân
Zîb-i dûş-ı izzet eyler hırka-i peşmîneyi-Lâ

peşmîne-i dil: Gönül elbisesi.
Kurb-ı visâl-i hazret ise kasdın ey Mesîh
Peşmîne-i dilinde gam-ı sûzen olmasın-Ziya Paşa

peşmîne-i erbâb-ı ışk: Aşk sahiplerinin elbisesi.
Şu kim peşmîne-i erbâb-ı ışkın kıymetin bilmez
Saâdet ehlidir izz ü saâdet hil'atin bilmez-Behiştî

* **peşmîne-pûş:** Sofu elbisesi giyen.
Kılletimden anlaman peşmîne-pûş olduğumu
Zeng-i gamdan gönlümün âyînesin saklar nemed
Necati Bey

peşmîn, peşmîne: (پشمینه) bk. peşm.

peşrev: (پشرو) bk. pîş.

peşşe: (پشّه) Far. Sivrisinek. **c. peşşegân.**
Eyler keremin âteşi gül-zâr Halîl'e
Mağlûb olur peşşeye Nemrûd-ı mübâhî-Ziya Paşa

peşşe-i nâ-çîz: Değersiz sivrisinek.
İltifâtı peşşe-i nâ-çîze verse takviyyet
Rûzigâra hükmün eylerdi Süleymân-veş revân
Kâzım Paşa

** **peşşegân:** Sivrisinekler.
Esîrân-ı havâya güfte-i bî-hûde pend olmaz
Duhân-ı halka halka peşşegâna pây-bend olmaz
Nâbi

peştemâl: (پشتمال) Far. > püşt-mâl "sırt sileceği"nden; hamamda örtünmek ve kurulanmak için kullanılan ince dokuma.
Ceyhûna döndü dîdelerim hûn-ı al ile
Merdüm şinâver oldu siyeh peştemâl ile
Seyyit Vehbi

pey: (پی) Far. 1. İz, işaret. 2. Pay. 3. Ard, arka. 4. Pey akçesi.
Semâ-güzîn olarak gittin ey İlâhî nûr
Peyinde şimdi ufuktan geçen zılâlindir
Mehmet Akif

Köy arkadaşları, hep ellerinde martinler
Atılmış on kişi yüzlerce düşmânın peyine
Sürüp kırıp gidiyor...
Sanki bir avuç iğne-Tevfik Fikret

* **pey-â-pey:** 1. Birbiri ardınca. 2. Azar azar.
Bu anlanır dil-i zârın pey-â-pey âhından
Kinâyedir garazı tâli'-i siyâhından-Nâbi

Sînemde bu pey-â-pey peykân mübârek olsun
İhyâ-yı hâk-i huşke bârân mübârek olsun-Behiştî

Sarmış yine âfâkımı bir dûd-ı muannid
Bir zulmet-i beyzâ ki pey-â-pey mütezâyid
Tevfik Fikret

* **pey-ender-pey:** Arka arkaya, ardısıra, durmadan; azar azar.
Yıkılmaz dil pey-ender-pey çekerken câm-ı âzârı
Bu bezmin bâde-nûşu mest olur ammâ harâb olmaz
Şeyhülislam Bahayi (...Mehmet)

* **pey-hâne:** Arka evi, kıç.
Sâkiyâ Cum'a namâzını kıl da gel mey-hâneye
Hurmetin anla tahâretle yapış pey-hâneye-Beliğ

* **pey-huceste:** Ayağı uğurlu.
Gark oldu bahr-i mihnete dil zevrakı meded
Ey Hızr-ı pey-huceste yetiş dil-rübâlık et-Necati Bey

* **pey-rev:** Arkası sıra giden; izinden giden, uyan.
El-hazer zühhâd-ı nâ-bînânın olma pey-revi
Başına dokunmasın zahm-ı asâlardan biri-Nâbi

Orada söyleyeyim şi'rimi pey-rev olarak
Çağlayanlar ile mürgân-ı hôş-elhâna sabâh
İsmail Safa

Bu köyde her gece birkaç dakîka meks ederim
Olup hayâlime pey-rev seyâhat eylerken
Tevfik Fikret

* **pey-siper:** Ayak altında kalmış, çiğnenmiş.
Teşhîs-i reh hayr u şer olur mu o dilde
Kim leşker-i gam birbirini pey-siper eyler-Nef'î

peyâm, peyem: (پیام) Far. Haber, başkasından alınan bilgi. bk. peygam.
Hudâvendâ bana şimdi peyâmı geldi gerdûnun
Demiş kim ey çerâğ-ı dûdmân-ı nükte-pîrâyî
Nedim

Demem ki kâğıd uçursun peyâm göndersin
Kebûter-i dil ile bir selâm göndersin-Nihat Bey

peyâm-ı bi'set: Gönderme haberi.
Cihân uyandı o neş'e ile kim haber verdi
Peyâm-ı bi'setin ervâha mübtedâ-yı vücûd-Nef'î

peyâm-ı îd: Bayram haberi.
Peyâm-ı îd verip nev-bahâra bülbüller
Nevâsı oldu hem-âheng-i nây u çeng ü rebâb
Esrar Dede

peyâm-ı kader: Kader haberi.
Eflâkten o dem ki peyâm-ı kader gelir
Gûş-i cihâne velvele-i bâl ü per gelir-Yahya Kemal

peyâm-ı lezîz: Hoş haber.
Acıttı cânımı fürkat diyâr-ı yâr-i baîd
Getir Behiştî'ye ey yâr bir peyâm-ı lezîz-Behiştî

peyâm-ı lutf: Lütuf haberi.
Peyâm-ı lutf kim câna leb-i dil-dârdan geldi
Nesîm-i cân-fezâdır cânib-i gül-zârdan geldi-Nâbi

peyâm-ı müjde-i vasl: Kavuşma müjdesinin haberi.
Bu kâr-hânede Nâbi peyâm-ı müjde-i vasl
Metâ'-ı tâzedir ammâ velî nümâyişi yok-Nâbi

peyâm-ı sıhhat: Sağlık haberi.
Bizi unuttu mu yoksa peyâm-ı sıhhat-i yâr
Bu memlekette garîbü'd-diyâra değmez mi-Nâilî

peyâm-ı vasl: Kavuşma haberi.
Yârin peyâm-ı vaslı ki cândan haber verir
Bir müjdedir ki feth-i revândan haber verir
Seyyit Vehbi

peyâm-ı vuslat: Kavuşma haberi.
Âşık peyâm-ı vuslata versin ki nakd-i cân
Pâ-müzd-i müjdegânî-i kûy-i habîbdir-Nâilî

* **peygâm, peyem:** Haber, başkasından alınan bilgi.
Lîk kim fursatî-i bed-menişândan feryâd
Ki verir vaz'ları serdî-i deyden peygam-Nâbi

Edermiş kıyâmette dûzah-ı hücûm
Verirdi o peygâmı bâd-ı semûm
Keçecizade İzzet Molla

peygâm-ı bahâr: Bahar haberi.
Nağme-sâz oldu mugannîler gibi dil bülbülü
Gûşuna çünkim sabâdan erdi peygâm-ı bahâr
Şemsi Paşa

* **peygâm-ber, peygam-ber:** Allah'tan haber getiren, elçi, resul.
Arşa as şimdengerü tîğ-ı Süreyyâ cevheri
Bir gazâ ettin ki hoşnûd eyledin peygam-beri-Nef'î

Tîğine ne_ola yemîn eylerse rûh-ı Murtazâ
Bir gazâ eyledin ki hoşnûd eyledin peygam-beri
Nef'î

peygam-ber-i âlî-şân: Şanı yüce peygamber.
Gör, Süleymân gibi peygam-ber-i âlî-şânın
Devleti olmuş idi Âsaf ile müstahkem-Nâbi

* **peyam-ber, peyâm-ber, peyem-ber:** Haber getiren, resul.
Kerem-kâr u şefâat-kâr bir âlî peyam-berdir
Güler yüzlü şeker sözlü azîmü'l-kadr serverdir
Gülistan Tercümesi

Bû Hanîfe şehrin ihmâlinle vîrân ettiler
Sende eyâ gayret-i dîn ü peyam-ber yok mudur
Murat (IV. Sultan ...)

* **peyem-res:** Haber ulaştıran, haber getiren.
Ol dem getir ondan bana ey bâd-ı peyem-res
Ondan bana sen gizlice bir ses-Cenap Şahabeddin

peydâ: (پیدا) Far. Âşikar, zâhir, açık, görünen.
Şem'-i rûyun âfitâb-ı âlem-ârâdır senin
Nûr-ı Hak hûrşîd-i dîdârında peydâdır senin
Fuzûlî

Gehî toprağa eyler hikmetin bin meh-lika: pinhân
Gehî sun'un kılar topraktan bin meh-lika: peydâ
Fuzûlî

Sen yine bir nev-niyâz âşık mı peydâ eyledin?
Kûyuna yer yer dökülmüş âb-ı rûlar var idi
Nedim

peydâ-yı sevdâ-yı adem: Yokluk sevdasının görünüşü.
Hayretim çarha sükûn-âver ta'tîl olalı
Vahşetim bâis peydâ-yı sevdâ-yı adem-Akif Paşa

peydâ-yı sühan: Söz ortaya koyan.
Ne hacâlet ki henüz ki bir iyı Türkî bilmez
Tarz-ı Tâzî vü Derî' de ede peydâ-yı sühan-Nef'î

peygâm: (پیغام) bk. peyâm.

peygâr, peykâr: (پیکار) Far. Savaş, cenk, kavga.
Mâh-ı nev sanma felekte görücek peygârını
Titredi Behrâm elinden düştü zerrîn hançeri-Nef'î

Darb-ı tîğ-ı kadr-endâz-ı kazâ peygârı
Etti her hamlede düşmenlerini rû-be-kafâ
Nazîm (Yahya...)

peygûle: (پیغوله) Far. Köşe, kıyı, bucak; zaviye.
El-hased ol rinde kim çekmiş ayağın dehrden
Mey-kede peygûlesinde pîr ü pâk olmuş yatar-Nâilî

peygûle-i idbâr: Talihsizlik köşesi.
Mahv olup defter-i dilden eser-i havf u hatar
Düştü peygûle-i idbâra gumûm u âlâm-Nâbi

peygûle-i meşîme: Döl yatağının köşesi.
Peygûle-i meşîmede tıfl-ı ümîdime
Mehd-i vücûda gelmeden evvel herem gelir
İzzet Ali Paşa

peygûle-i nisyân: Unutulma köşesi.
Oldu erbâb-ı maârif nâ-yâb
Düştü peygûle-i nisyâna kitâb-Nâbi

peygûle-i uzlet: Sıkıntı köşesi.
Bana böyle perestişkârlık ashâb-ı unvândan
Benim peygûle-i uzlette unvânsızlığımdandır
Nâbi

peyk: (پیک) Far. 1. Haber, mektup getiren götüren. 2. Uydu. 3. Her hareketinde birine bağlı olan.
Her kanda ki azm eylese ikbâl ü saâdet
Pehlevî rikâbında iki peyk devândır
Nef'î (kanda: nerede)
O altın taş ile meh peykin olmuştur rikâbında
Onun_için dâimâ gitmez yüzünden böyle gerd-i râh
Nedim

peyk-i endîşe: Düşünce habercisi.
Arsa-i medh ü senânın bulamaz pâyânın
Peyk-i endîşe eğer bin yıl olursa pûyân-Bâki

peyk-i kader: Kaderin habercisi.
Kişver-i câh-ı celâlindir o mülk-i bî-kerân
Kim onu tayyetmeğe peyk-i kader edip şitâb-Nef'î

peyk-i nâle: İnleyiş habercisi.
Yâre varsın peyk-i nâlem âh u zârım söylesin
Zahm-ı hûn-pâş-ı derûnum inkisârım söylesin
Nâbi

peyk-i nesîm: Rüzgârın habercisi.
Gözlerim yaşı gibi dil-bere ey peyk-i nesîm
Ne için saldı beni ayn-ı nazardan sorasın
Ahmet Paşa

peyk-i perrende: Uçan haber.
Mülk-i rikâb-ı semendinde peyk-i perrende
Felek serâ-çe-i kadrinde fer şurûb-ı hazm-Nef'î

peyk-i sabâ-yı himmet: Yardım rüzgârının habercisi.
Gitti havâdis almak için kûy-ı dil-bere
Peyk-i sabâ-yı himmete Allah yol vere-Behçet

peyk-i vasl-ı dost: Dosta kavuşma habercisi.
Âlem olsa peyk-i vasl-ı dosta lâyık cân fedâ
Cânımı terk ederim cânânıma şükrânelik
Âdile Sultan

peykân: (پیکان) Far. Ok demiri, mızrak ucundaki sivri demir. Edebiyatta sevgilinin kirpiklerine benzetilir.
Vehm ile söyler dil-i mecrûh peykânın sözün
İhtiyât ile içer her kimde olsa yâre su-Fuzûlî

Çıkarmak etseler tenden çekip peykânın ol servin
Çıkan olsun dil-i mecrûh peykân olmasın yâ Rab
Fuzûlî
Süzme çeşmin gelmesin müjgân müjgân üstüne
Urma zahmı sîneye peykân peykân üstüne-Râsih

peykân-ı belâ: Bela oku.
Her taraf kıldı ihâta cânı peykân-ı belâ
Andelîb etti dikenler arasında âşiyân-Behiştî

peykân-ı gam: Gam oku.
Zülfünde ara gönlümü isterisen ey sabâ
Peykân-ı gamla yaralanıptır nişanı var
Bağdatlı Ruhi

peykân-ı gamze: Gamze oku.
Peykân-ı gamze tîr-i nigeh zahm-ı cevr-i yâr
Durmaz geçer bu kalbimi ammâ deler geçer
Hamamizade İhsan

peykân-ı hasret: Hasret oku.
Geçmeye peykân-ı hasret gibi sînem sadrına
Kalbimi sultân-ı rûhâniyyetin har-gâhı kıl-Behiştî

peykân-ı tîr: Okun ucundaki sivri demir, temren
Oklar sihâm-ı kavs-i kazâdan nişân verir
Peykân-ı tîr ise ecel-i nâ-gehân olur-Nef'î

* **peykân-şiken:** Ok çeken.

peykân-şiken-i nâvek-i endîşe-i kîn: Kin düşüncesi okunu çeken
Peykân-şiken-i nâvek-i endîşe-i kîn ol
Var zahm-ı mükâfâttan âsûde-nişîn ol-Nâbi

peyker: (پیکر) Far. 1. Yüz, surat. 2. Birleştiği kelimelerle birleşik sıfat yapar.
Bir nigeh etsen görünür hâl-i dil
Gönlümün âyînesidir peykerim-Muallim Naci

Peykerin irfânına bürhândı: Nûrânî idi
Hâce-i zî-iktidârın Molla Gûrânî idi-İsmail Safa

peyker-i Leylâ: Leyla'nın yüzü.
Bir nazarda nice yüzbin âkılı Mecnûn eder
Cilve arz ettikçe çehren peyker-i Leylâ gibi-Behiştî

* **meh-peyker-i âlem:** Âlemin ay yüzlüsü.
Hem zîver-i ahlâkıla hôş zât-ı melek-hû
Hem behcet-i endâm ile meh-peyker-i âlem-Neşati

* **perî-peyker:** Peri yüzlü.
Bir melek-manzara tuş oldu ki dil-i çeşm-i nigâr
Bir perî-peykere kim aklımı etti meftûn
Âdile Sultan

-peymâ: (پیما) Far. "Ölçen, ölçücü" anlamlarıyla birleşik kelimeler yapar.

* bâd-**peymâ:** 1. Rüzgârı ölçen, rüzgâr gibi hızlı giden. 2. Boş gezen, serseri.
Yirmi dört senedir kim kulun tarîka girip
Ümîd-i nef'-i menâsıbla bâd-peymâdır-Beliğ

* bâdiye-**peymâ:** Çölde dolaşan.

bâdiye-peymâ-yı tarîk-ı aşk: Aşk yolunun çölde dolaşanı.
Benim ol bâdiye-peymâ-yı tarîk-ı aşkım
Hamdülillah dil-i dânâ gibi hem-râhım var
Enderunlu Fazıl

* cihân-**peymâ:** Cihanı gezip gören.
Ey çeşm-i cihân-peymâ hîç eşk-i terin yok mu
Tûfân-ı mahabbetsin yoksa güherin yok mu
Şeyh Galip

* felek-**peymâ:** Feleği tartan.
Hasma hüccetler nümâyân eyleyem kim her biri
Hatf-ı ebsâr eylesin berk-ı felek-peymâ gibi-Nedim

* ihtizâz-**peymâ:** Hareket ölçücü.
Ham-ı vücûd, henüz ihtizâz-peymâdır
O gunneden ki gelir kâf u nûn hitâbından
Muallim Cûdî

* reh-**peymâ:** Yol ölçücü.
On sekiz bin âlemi seyr eyledik uctan uca
Milket-i sultân-ı ışkın peyk-i reh-peymâsıyız-Zâti

* semâ-**peymâ:** Gök ölçücü.
Semâ-peymâ iken râyâtımız tuttun zelîl ettin
Mefâhir bekleyen âbâdân evlâdı hacil ettin
Mehmet Akif

peymân: (پیمان) Far. Ahd, şart, yemin, and.
Hemen var ol da tek dünyâda sen ey ömrümün varı
Dilersen âşık aldat ahd ü peymân boz dil-âzâr ol
Nâbi

Bir bahâneyle şikest olmakta pek benzer hele
Tövbe-i bî-vakt âşık dil-berin peymânına-Nedim

Ta ezelde bir sözüm var Rabb'imin fermânıdır
Şüphesiz bezm-i Elest'ün tuhfe-i peymânıdır
İzzet Bey

* **peymân-şiken:** Andını bozan.
Turup şimdi yerimden ahd edersin varırım dersin
Dirîgâ ahdine durmaz bir peymân-şikensin
Enverî (tur-: kalkmak)

peymâne: (پیمانه) Far. Büyük kadeh, şarap bardağı, çamçak.
Dolsun yine peymâneler olsun tehî hum-hâneler
Raks eylesin mest-âneler mutribler ettikçe nagam
Nef'î

Dün harâbât-ı dili seyr eyledim bir kûşede
Bir tehî peymâne kalmış tâ zemân-ı neş'eden
Esrar Dede

Bir şeker handeyle bezm-i şevka câm ettin beni
Nîm sun peymâneyi sâkî tamâm ettin beni-Nedim

Mey-hâne gülsitândır, peymâne gül-feşândır
Sâkî nihâl-i şûhu, mutrib hezâr-ı zârı
Namık Kemal

Pervâne-sıfat olma sakın âşık-ı güstâh
Peymâneden öğren reviş-i bûs-i kenârı
Tıflî (Mehmet Emin)

peymâne-i âzâr: Yanak kadehi.
Zuhûr-ı hande-i nîm-i leb-i dil-berdeki zevkı
Çekip peymâne-i âzârı mahmûr olmayan bilmez
Esrar Dede

peymâne-i dil: Gönül kadehi.
Yahyâ şarâb-ı şevk ile peymâne-i dil pür olur
Sâkî gelince meclise destinde dolu câm-ı mül
Şeyhülislam Yahya

peymâne-i hâk: Toprak kadeh.
Kâse-i ser hecr ile peymâne-i hâk oldu gel
Hey bizimle ahd ü peymânın ferâmûş eyleyen
Usulî (Yenice Vardarlı ...)

peymâne-i hûrşîd: Güneşin kadehi.
Mest-i mey-i bî-reng siyeh-mest-i gam olmaz
Peymâne-i hurşîd siyeh-kâr değildir-Esrar Dede

peymâne-i ışk: Aşk kadehi.
Benim peymâne-i ışka düşüptür defter-i tab'ım
Nasîhat nakşına ka:bil değildir aklım evrâkı
Behiştî

peymâne-keşân: Kadeh kaldıranlar.
Girmem der idin halka-i peymâne-keşâna
Bir bezme mi vardın yine ibrâma mı düştün-Nâbi

peymâne-i mihr ü vefâ: Sevgi ve şefkat kadehi.
Devrden peymâne-i mihr ü vefâ eksilmede
Kalb-i ehl-i hâlden zevk u safâ eksilmede
Bağdatlı Ruhi

peymâne-i mahabbet: Sevgi kadehi.
Peymâne-i mahabbeti sundun Nedîm'e çün
Lûtfeyle câmı bâri biraz kansın ey gönül-Nedim

peymâne-i nâz: Naz kadehi.
Hışm ile çeker gamzesi peymâne-i nâzı
Âşûb-ı cihân olsa ne_ola her nigeh-i mest-Nef'î

peymâne-i şarâb: Şarap kadehi.
Temkînin i'tibârını seyret ki feyz alır
Peymâne-i şarâb hum-ı âremîdeden-Nedim

peymâne-i ümmîd: Ümit kadehi.
Ger ye's-i humârın verecek ise sonunda
Evvelce şikest olsun o peymâne-i ümmîd
Cevdet Paşa
Muhâliftir humâr-ı ye'se kimse düşmesin yoksa
Sunar peymâne-i ümmîd isterse vebâl olsun-Nâbi

peymâne-i vahdet: Vahdet kadehi.
Bir rütbede mest etti ki peymâne-i vahdet
Oldu iki mest-âne mecâz ile hakîkat-Esrar Dede

peymâne-i vücûd: Varlık kadehi.
Yâ Rab ne eksilirdi deryâ-yı izzetinden
Peymâne-i vücûda zehr-âb dolmasaydı
Âzâde-ser olurdum âsîb-i derd ü gamdan
Ya dehre gelmeseydim ya aklım olmasaydı
Ziya Paşa

* **peymâne-be-peymâne:** Kadehten kadehe.
Meyi peymâne-be-peymâne döken sâkîden
Yine peymâne diler neşve-i ser-tâ-pâyız
Yahya Kemal

* **peymâne-keş:** İçki içen. **c. peymâne-keşân.**

peymâne-keş-i mest-i müdâm-ı dü cihân: İki cihanın devamlı içki içeni.
Biz velvele-i aşka düşen Mevlevî'yiz
Peymâne-keş-i mest-i müdâm-ı dü cihânız
Esrar Dede

** **peymâne- keşân:** Kadeh kaldıranlar.
Girmem der idin halka-i peymâne-keşâna
Bir bezme mi vardın yine ibrâma mı düştün-Nâbi

* **peymâne-nümâ:** Kadeh gösteren.
Döner elbette bütün devlet-i aşkında cihân
Gönül ol peykere pervâne-nümâdır ey dost
Âdile Sultan

* **peymâne-perestân:** Kadehe tapanlar.
Et ahd ile peymâne-şikest olmağı tecvîz
Tek eyleme peymâne-perestâna taarruz-Nâbi

* **peymâne-şikest:** Kadeh kıran.
Mâil değiliz kimsenin âzârına ammâ
Hâtır-şiken-i zâhid-i peymâne-şikestiz
Bağdatlı Ruhi

pey-rev: (پیرو) bk. pey.

peyvend: (پیوند) Far. 1. Bağ, ilgi. 2. Varma, ulaşma.
Bir şişe ki oldu pâre pâre
Peyvendine var mı hiç çâre-Fuzûlî

Hesâb-ı rızkını kılmış tamâm-ı beşerin
Henüz Âdem'e peyvend olmadan Havva-Fuzûlî

Bir turfa nevâya oldu peyvend
Âgâzesi gerçi kim nihâvend
Ammâ ki karârı Isfahân'dır-Nedim

peyvend-i gül: Gül bağı.
Peyvend-i gül ile erguvânı
Hızr'a yetir âb-ı zindegânı-Fuzûlî

peyvend-i irtibât: İlgi bağı.
Bizim o mâh ile peyvend-i irtibâtımızın
Misâl-i mâh-ı felek kâhiş ü fezâyişi yok-Nâbi

peyvend-i tasâvîr-i zuhûr: Görülen tasvirlerin ilgisi.
Münfasıl gerçi ki peyvend-i tasâvîr-i zuhûr
Muttasıl yek-diğere lîk temâsîl-i butûn-Münif

peyvest, peyveste: (پیوسته) Far. 1. Ulaşmış, bitişik. 2. Daima, her zaman. **c. peyveste-gân.**
Ey kemân ebrûsuna peyveste kurbân olduğum
Zülf-i şûrîden gamındandır perîşân olduğum
Ahmet Paşa
Beste-hânlık sana şâyeste değil
Silsilen onlara peyveste değil-Sünbülzade Vehbi

Nâvek-i âha ki peyveste olur yâd-ı ruhun
Tutuşur bâm-ı felek şuʿle-i peykânından-Nâilî
Bir bıyâbândır ki hasret kûy-ı cânândan geçer
Her geçen cânâna peyvest olmadan cândan geçer
Yahya Kemal
Fen diyârında sızan nâ-mütenâhî pınarı
Hem için, hem getirin yurda o nâfiʿ pınarı
Mehmet Akif

peyveste-i eflâk: Feleklere ulaşmış.
Oldu peyveste-i eflâk sihâm-ı dûdum
Nîl-gûn oldu felek hem hedef-i me'ser ser
Esrar Dede

peyveste-i târ u pûd: Arış ile argaça ulaşmış.
Zülfünde hezâr rişte-i cân
Peyveste-i târ u pûd nisyân-Şeyh Galip

-pezîr, pezîrâ: (پذیر) Far. "Kabul eden, edici; alan; kabul edebilir." anlamlarına gelen birleşik kelimeler yapar.

pezîrâ**-yı hitâm:** Son kabul edilebilir.
Noksânını bil bir işe ya başlama evvel
Ya başladığın kârı pezîrâ-yı hitâm et-Ziya Paşa

pezîrâ**-yı sühan:** Söz dinleyen.
Söze yatsın diye pek üstüne düştüm bu gece
Subha dek olmadı bir dürlü pezîrâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

* dil**-pezîr:** Gönül kabul edici.
Temdîd eden bir aşkı- ki vuslatta muhtasar
Fıtratta bü'l-heves yaşar- ey yâr-i dil-pezîr
Faik Âli Bey

* fenâ**-pezîr:** Yok olan, fena bulan.
Olur vücûdu anâsır fenâ-pezîr-i adem
Ne ferʿ-i çâr-ı tabîat ne aslı çâr kalır-Nâilî

* gufrân**-pezîr:** Yarlığamayı kabul edici.
Dostu ger maʿsiyet kılsa olur gufrân-pezîr
Düşmânı bin tâat etse mûcib-i husrân olur-Fuzûlî

* **nâ-pezîrâ:** Kabul edilemeyen.
Bunca evler yıktın ey seyl-i cünûn gördün mü hîç
Nâ-pezîrâ-yı imâret kılıp vîrânım gibi
Hersekli Arif Hikmet

pîç: (پیچ) Far. büklüm, kıvrım, dolaşık.
Gurre-i mehte turra kim pîç ile tâb içindedir
Cân gönül ile rûz u şeb cevr ü azâb içindedir-Şeyhi

Şaşırdım râh-ı maksûdu kemâl-i pîç ü tâbımdan
Huzûr-ı âsafîde âteşe düştüm şitâbımdan
Fikri Paşa

pîç-i derd: Dert kıvrımı.
Ben çâk-çâk-i hasretim ol pîç pîç-i derd
Çün zülf ü şâne muy-be-mûdur benimle dil-Nâbi

pîç-i nevbet: Nöbet kıvrımı.
Zühd ü takvâ saff-be-saff tertîb edip âlâyını
Pîç-i nevbet gösterir ünvân Âyâsufiyye'de-Nâbi

pîç ü ham: Eğri büğrü; kıvrım kıvrım.
Tefhîme mihnet-i şeb-i hicri nümûnedir
Gîsû-yı meh-veşânda değil pîç ü ham abes-Nâbi

pîç ü tâb: Sıkıntı, endişe, telaş, şaşkınlık.
Yok hevâ-yı zülf ile ârâmı pîç ü tâbtan
Havfım oldur fülk-i dil kurtulmaya girdâbtan
Leskofçalı Galip
Sen de bir cânân mı peydâ eyledin eyâ Nedîm
İbtilâ âsârı gördüm pîç ü tâbından senin
Mahmut Nedim Paşa
Temmûz erişti gark-ı tef u tâb oldu
Zemîn harâretle vakf-ı pîç ü tâb oldu-Sâmi

pîç ü tâb-ı cû': Açlığın sıkıntısı.
Vâiz-i çeşm-i gürisne pîç ü tâb-ı cû' ile
Mevsim-i iftârda "Ve't-tîni ve'z-zeytûn" okur
Nedim

pîç ü tâb-ı gam: Gam telaşı.
Olmasın vâreste pîç ü tâb-ı gamdan kîne-cû
Mâr-ı sermâ-dîdeye Mevlâ güneş göstermesin
Şehrî Malatyalı Ali Çelebi

* **pîç-â-pîç:** Pek dolaşık, karma karışık.
Geh pîç-â-pîç olup zülfün dil-i uşşâka dâm olmuş
Tutulmuş dâne-i ruhsârın üzre haylî san'attir
Osmanzade Tâip

Sanır girdâb-ı pîç-â-pîç deryâ-yı maânîdir
Gören mir'ât-ı endîşemde aks-i çerh-i devvârı-Nef'î

* **pîç-pîç:** Kıvrım kıvrım.
Yakma ben dervîşini kim başım üzre dûd-ı âh
Pîç-pîç olmuş-durur meftûl câmîler gibi-Necati Bey

* **pîçîde:** Bükülmüş, burulmuş, sarılmış, kıvrılmış, dolaşmış.
Pîçîde olur söz bün-i dendân-ı hasûda
Ağzın açamaz vâhime-i müşt-i kazâdan-Nâbi

Lâl olur elbet zebân hâme-i pîçîde mûy
Kılca gamdan tab'-ı erbâb-ı sühan illetlenir
Koca Ragıp Paşa

Zehî fâtih ki agsân-ı hafâdan itmede ibrâz
Nika:b-ı berk-i pîçîde hezârân meyve-i eşherî-Nâbi

* **pîçiş:** Kıvrım, büklüm.
Her âşıkı bir yüzden dil-beste edip zülfün
Her dilde birer pîçiş her serde birer sevdâ
Esrar Dede

pîçiş-i tâli': Talihin kıvrımı.
Pîçiş-i tâli'le düştüm pîç ü tâb-ı hayrete
Behcetâ! Dest-i teemmül dâmen-i riştemdedir
Hudema Safa

pîçiş-i zülf: Saçın kıvrımı.
Ya bûse-i dehenindir ya pîçiş-i zülfün
Dil-i hevâ-zedenin ârzûların biliriz-Nâbi

pîçîde: (پيچيده) bk. pîç.
pîçiş: (پيچيش) bk. pîç.
pîçtâb; (پيچتاب) Far. Telâş, sıkıntı.
Bu pîçtâba aceb âhımız mı oldu sebeb
Neden o zülf-i semen-bû büküm büküm bükülür
Mehmet Memduh Paşa

pîl: (پيل) Far. 1.Fil denilen hayvan. 2. Satranç-taki fil denilen taşın adı.
Hilkatinde pîlden eksiği yoktur peşşenin
Feyz-i âmmına nazar birdir hümâyıla meges
İbn-i Kemal

Ger fil ise mat ola gerek şeh ruhıyile
Cânım pes onun yoluna matrûh değil mi
Kadı Burhaneddin

pîl-i gerdûn: Feleğin fili.
Garka-i eşk ol pîl-i gerdûna kılma i'timâd
Alçağa meyl etme ko alsın Cinânî su seni-Cinânî

* **pîl-bân:** Fil sürücüsü, fil bakıcısı.
Bâlâ-yı çarh-ı heftime keyvân-ı köhne sal
Oturmuş nite ki Hindî-i pîl-bân-Bâki

pîle: (پيله) Far. İpek, ipek kozası.

pîle-i çeşm-i rûşen: Parlak gözün ipeği.
Her bir sadefi define-i nûr
Çün pîle-i çeşm-i rûşen hûr-Şeyh Galip

* **pîle-ver:** Çerçi.
Şâir olsan kıymetin bir pîle-verden pesttir
Rişte-i tahkîka da geçsen eğer şi'r-i teri
Nazîm (Yahya...)

pindâr: (پندار) Far. 1. Sanma, sanış. 2. Böbürlenme.
Zu'm-ı pindâr-ı cibillîsini te'kîd ederiz
Süfehâ kısmına izhâr-ı müdârât etsek-Nâbi

pinhân: (أنهان) Far. Gizli, saklı.
Gamım pinhân tutardım ben dediler yâre kıl rûşen
Desem ol bî-vefâ bilmem inanır mı inanmaz mı
Fuzûlî

Var perî âlemde ammâ sanma âdemden kaçar
Hidmetinden utanıp kendüzünü pinhân eder
Necati Bey

Dedi ki âh suâl etme zâr-ı pinhânım
Dil-figârıma zahm urmasın da diğer yâr-Nedim

Eyleyen âsâr-ı feyz-i kudretin halka ıyân
Kendini her kûşe-i hâtırda pinhân eylemiş
Üsküdarlı Süleyman Salim

pîr: (پير) Far. 1. Yaşlı, ihtiyar. 2. Bir tarikatın ilk kurucusu. **c. pîrân.**
Bir pîr gelip nâ-gâh pend etti ale'l-âde
Al destine bir bâde derd ü gamı ver bâde
Şeyh Galip

Cihân-ı köhneyi lutf u keremle eyledi ta'mîr
Sipihri kıldı sa'y u ihtimâmı pîr iken bernâ-Nedim

Çerhten aldım Ziyâ tîğ-ı zebânımla intika:m
Rahmet olsun fenn-i nazmın pîrine üstâdına
Ziya Paşa

Mezârlığı düşün biraz defîn-i hâk olanların
Zükûru var, inâsı var yetimi, pîri, şâbı var
İsmail Safa

Büyük Itrî'ye eskiler derler
Bizim öz mûsikîmizin pîri-Yahya Kemal

pîr ü civân: İhtiyar ve genç.
Pîr ü civân bahâr bahâr eyleriz sefer
Her dem otağ-ı Cem'le diyâr-ı çemendeyiz
Yahya Kemal

pîr ü pâk: İhtiyar ve temiz. (tertemiz),
El-hased ol rinde kim çekmiş ayağın dehrden
Mey-kede peygûlesinde pîr ü pâk olmuş yatar-Nâilî

pîr-i azîz: Aziz ihtiyar.
Yûsuf-ı Mısrî gibi pîr-i azîz
Eyledi şevk odunu dillerde tîz
Atâyî (Nevizade Atâullah)

pîr-i bâde: Şarabın piri.
Pîr-i bâde aşkına ey mey-fürûş Esrâr'a gel
Bahşîş-i yek-katre mey kıl âstân-ı neş'eden
Esrar Dede

pîr-i bâde-fürûş: Meyhaneci ihtiyar.
Hum-ı felek gibi bir gün olur bu kûçe tehî
Ne pîr-i bâde-fürûş vü ne de bâde-hâr kalır-Nâilî

Rezm işinde vü bezm işinde
Görmedi pîr-i çarh ona nazîr-İbn-i Kemal

pîr-i deyr: Kilise piri.
Zevk noksânı bir âfettir bana ey pîr-i deyr
Koyma nâkıs bir nice câm ile kıl kâmil beni-Fuzûlî

pîr-i dil-âgâh: Gönlü uyanık pir.
İstedim bir pîr-i dil-âgâh
Desin destûr mihrâb-ı hafâdan-Yahya Kemal

pîr-i dü-tâ: İki büklüm ihtiyar.
Bilinmez kadri, mahmûr olmadıkça, neşve-i câmın
Şebâb eyyâmının keyfiyyetin pîr-i dü-tâdan sor
Fıtnat Hanım

pîr-i efsürde: Donuk ihtiyar.
Pîr-i efsürde iken eyledi ser-germ-i hevâ
Nâbî-i haste-dili gamze-i câdû-yı Halîl-Nâbi

pîr-i felek: Dünya.
İhtiyârımla neler etti bana pîr-i felek
Pederimle gezerim dil-ber-i ra'nâya bedel-Nâilî

pîr-i hânika:h (hân-ka:h): Tekkenin piri.
Eyledi şîrîn lebin zikrini pîr-i hânika:h
Ol kadar kim kalmadı ağzında dendânı dürüst
Necati Bey

pîr-i harâbât: Meyhaneler piri.
Bir sâgar ile yaptı hemân pîr-i harâbât
Gösterdi bu gün şeyhe kerâmet neye derler
Koca Ragıp Paşa

pîr-i hıred: Akıllı ihtiyar.
Ağlamakla çıktı gözden Âhî ey pîr-i hıred
Demdir ağlarsa yetim oldu ol oğlan ağlasın-Âhi

pîr-i irfân: Bilim piri.
Vasl-ı yâre himmeti gel pîr-i irfânda ara
Vech-i pâke rü'yeti mir'ât-ı îmânda ara-Necîb
Necip (Sultan III. Ahmet)

pîr-i kaknûs: İhtiyar kaknüs kuşu.
Tiryâkî-i herze-hâr-ı menhûs
Âteşler içinde pîr-i kaknûs-Şeyh Galip

pîr-i kühen: Eski pir.
Gönülden sırrın ifşâ eylemez pîr-i kühen zîrâ
Sebû-yı köhneden terşîh edip bir katre mâ' çıkmaz
Beliğ

pîr-i mey: Şarabın eskisi.
Mest-i câm-ı aşkınız Esrâr-veş ey pîr-i mey
Baş açıp geldik sana ikrâra bir ben bir habâb
Esrar Dede

pîr-i mey-hâne: meyhanenin ihtiyarı.
Görürsen muğ-beçe yanında bir yanlış hayâl etme
Bizi ey pîr-i mey-hâne hemân oğlun gibi bil hâ
Behiştî

pîr-i mey-fürûş: Şarap satan ihtiyar.
İncinmen urdurursa beni pîr-i mey-fürûş
Oğlun helâk edende lâzım değil kısâs-Behiştî

pîr-i mugân: Meyhaneci.
Meydir mihek-i âşıka:n, âşûb-ı dil, ârâm-ı cân
Ser-mâye-i pîr-i mugân, pîrâye-i bezm-i sanem
Nef'î

Âşıkta keder neyler gam halk-ı cihânındır
Koyma kadehi elden söz pîr-i mugânındır
Şeyh Galip

Zehr-âb ise de nûş edelim verdiği câmı
Tek düşmeyelim pîr-i mugânın nazarından-Nâbi

pîr-i nâ-bâlig: Kemale ermemiş ihtiyar.
Ne denlü saklasan ey köhne pîr-i nâ-bâlig
Tecemmülün yine mîrâs-hâra değmez mi-Nâilî

pîr-i nâ-tüvân: Güçsüz ihtiyar.
Hayf ola pîr-i nâ-tüvân müşterî-i zemân ola
Hırs u tamaʿla her zemân mübtezel-i cihân ola
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

pîr-i sad: Yüz ihtiyar.
Nev-cevânım câm-ı laʿlin verdi bir hâlet bana
Eyleyem ilzâm edersem pîr-i sad sâl ile bahs-Behiştî

pîr-i vahdet: Birlik piri.
Gönül tıflı dem-â-dem ders alır pîr-i vahdetten
Olur elbette müstahric bu esrârı hüvviyyetten
Gaybî

** **pîrân:** Pîr'ler, ihtiyarlar.
Nev-civân sevmekte ben pîrânı taʿyîb eylemem
Hüsn olur ki seyr ederken ihtiyâr elden gider
Ziya Paşa

pîrân-ı şehr: Şehrin ihtiyarları.
Üşüp başına cümle nisvân-ı şehr
Şaşırdı cüvânân u pîrân-ı şehr-Keçecizade İzzet Molla

pîrân-ı tarîkat: Tarikat pirleri.
Girer Nâbî murâdın deste pîrân-ı tarîkatten
Hemân eyle tevessül dâmen-i rindâna rind-âne
Nâbi

* **pîr-âne:** Yaşlılara yakışır tarzda olan.
Pîr-âne tekellüf etmiş el-hakk
Vermiş hele kâr-ı düzde revnak-Şeyh Galip

Pîr-âne gönül tıfl iken oldu firifte
Âlâyiş ile çünkü o fettân nazar etti-Esrar Dede

* **pîr-âne-ser:** Yaşlılara yakışır ağır başlılık.
O tıfl-ı mektebi havfüm budur pîr-âne-ser Nâbî
Seni eyler sebâk-hân-ı mahabbet tâ elif beyden
Nâbi

Fasl-ı şitâda şimdi mi oldu hevâlar muʿtedil
Pîrâne-ser olsak ne var bir nev-cevân aşkında zâr
Nevʿî

* **pîrî:** İhtiyarlık.
Ka:met-i ikbâl gâyet mâil-i idbâr olur
Ser-bülend vakt-i pîrîde iki kat bâr olur
Benlekçi İzzet Bey

Saçımın aklığı sinn-i pîrî
Bana göstermişti tedbîri-İsmail Safa

* **pîr-zen, pîre-zen:** Kocakarı, acuz.
Pîre-zen dünyâya baş eğme gönül yoksa hemân
Adını merdân-ı ışk içinde nâ-merd eyledin-Behiştî

Bir pîre-zen etmiş anda me'vâ
Câdû-yı mahûf dîv-i sîmâ-Şeyh Galip

pîre-zen-i çarh: Feleğin kocakarısı.
Kemlik edip bu pîre-zen-i çarha bakmadık
Gör biz erenler içre iyi anılır eriz-Enverî

pîre-zen-i zişt: Çirkin kocakarı.
Bir pîre-zen-i zişt kaşık düşmânı al kim
Vîrân-kede-i hânede başkuş görünsün-Havâyî

–pîrâ: (پیرا-ی) Far. "Süsleyici, donatıcı, düzenleyici" anlamlarında birleşik kelimeler yapar.
Şâh-ı cihân-ârâ mıdır, mâh-ı zemîn-i pîrâ mıdır
Behrâm-ı bî-pervâ mıdır, ya âfitâb-ı pür-kerem
Nefʿî

* âdem-**pîrâ:** Mürşid-i kâmil, bilgili, olgun kimse.
Pek çoğu olmadı âdem zîrâ
O zemân yok idi âdem-pîrâ-Muallim Naci.

*cihân-**pîrâ:** Cihanı süsleyen.
Çubuklu Göksu sâir kûşe kûşe menziletler hep
Zemân-ı devletinde her biri oldu cihân-pîrâ
Nedim

* erîke-**pîrâ:** Tahtı süsleyen hükümdar.
İnsânı görüp erîke-pîrâ
Lâzım mı tezellül ü müdârâ-Abdülhak Hâmit

* fazl-**pîrâ:** Fazilet düzenleyici.
Ol âsaf-ı hikem-âmûz ü fazl-pîrâ kim
Karîn-i hikmet idi cümle tarz u mişvârı-Ziya Paşa

* nâtıka-**pîrâ:** Söz düzücü.
Ne aşk nâtıka-pîrâ-yı rûy-ı rûh-ı insânî
Ne aşk sırr-ı heyûlâ-yı âdem-i mescûd-Sâmi

* nükte-**pîrâ:** Nükteli söz söyleyen, nükte düzen.
Hudâvendâ bana şimdi peyâmı geldi gerdûnun
Demiş kim ey çerâg-ı dûdmân-ı nükte-pîrâyî
Nedim

* ruhsâre-**pîrâ(y):** Yanak süsleyici.
Zulmet-i âsâm olur ruhsâre-pîrây-ı adem
Eylese dûşîze-i afvın eğer keşf-i kınâ'-Nâbi

* **pîrâste:** Düzenlenmiş, tertiplenmiş, süslü.
O cihân-bân-ı muazzam ki felek devr edeli
Görmedi adl ile pîrâste bir böyle vezîr-Nef'î

Böyle pîrâste vü bûkalemûn-hüsn olmaz
Kendi gûyâ ki melek gamzeleri şu'bede-bâz-Nef'î

* **pîrâye:** Süs, bezek.
Ebrûlarınla hatt u lebin bir dü-beyt-i hüsn
Dîvân-ı hüsn-i pâkine pîrâye efgenin-Lâ

Âlemin hüsnünü âdem nice inkâr etsin
Hüsnün ey gonca-dehen âleme pîrâye yeter
Şeyhülislam Yahya

Cihân durdukça dursun câh-ı vâlâ-yı meşîhatte
Ola pîrâye hasmı şüfre-i tîğ ü sinân üzre-Ziya Paşa

pîrâye-i âsâr-ı fazl-ı akl-ı küll: Faziletli olgun akıl eserlerinin süsü.
Sözlerin pîrâye-i âsâr-ı fazl-ı akl-ı küll
Hâtırın gencîne-i esrâr-ı Hayy-i bî-zevâl
Üsküdarlı Hakkı Bey

pîrâye-i bezm-i sanem: Güzellik meclisinin süsü.
Meydir mihek-i âşıka:n, âşûb-ı dil, ârâm-ı cân
Ser-mâye-i pîr-i mugân, pîrâye-i bezm-i sanem
Nef'î

pîrâye-i destâr-ı irfân: İrfan sarığının süsü.
Gül-şen-i tab'ın yine bir gonce-i nev-rüstesin
Nâbiyâ pîrâye-i destâr-ı irfân eyledim-Nâbi

pîrâye-i ebdân: Bedenlerin süsü.
Merde ser-mâye-i ihsândır zer
Zene pîrâye-i ebdândır zer-Nâbi

pîrâye-i hulk: Yaratılış süsü.
Memleket meşşâta-i adliyle zînet-yâb olur
Saltanat pîrâye-i hulkiyle hüsn ü ân bulur-Nef'î

pîrâye-i mülk ü milel: Millet ve ülkenin süsü.
Pîrâye-i mülk ü milel ser-mâye-i dîn ü düvel
Ki_olmuş nasîbi tâ ezel tâc-ı Ferîdûn taht-ı Cem
Nef'î

pîrâye-i re'y: Rey süsü.
Ede pîrâye-i re'yiyle mutarraz dâim
Hil'at-i fâhire-i saltanat-ı garrâyı
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

pîrâye-i târîh: Tarihin süsü.
Hâdisâtın her biri ser-mâye-i târîhtir
Nâm-ı şâh-ânen hele pîrâye-i târîhtir-İsmail Safa

pîrâhen, pîrehen: (پیراهن) Far. Gömlek.
İkrâh ile çıktı pîrâhenden
Âr etti şehîd-i gam kefeninden-Fuzûlî

Lâle gibi çünkü ben sahrâ-nişînler şâhıyam
Kırmızı eyvân yeter bu kanlı pîrâhen bana-Âhi

Zannederler perde-i meh-tâba girmiş âfitâb
Yûsuf'un nûr ruhundan olsa pîrâhen bana
Muallim Naci

Bir şeb bizi sevketse felek mev'id-i aşka
Vuslat tutuşur şu'le-i pîrâhenimizden-Yahya Kemal

pîrâhen-i bakka:l: Bakkalın gömleği.
Düşmez âlûdelere dâ'iyye-i istiğfâr
Çıkmaz ol çarhın ki pîrâhen-i bakka:lıdır-Nâbi

pîrehen-i cism: Beden gömleği.
Dem ursa nutk-ı safâ-bahşa la'l-i cânânım
Diler ki pîrehen-i cismi çâk ede cânım-Behiştî

pîrâhen-i gül: Gül gömleği.
Ne mümkin pençe-i bâd-ı bahâra pây-dâr olmak
Benim pîrâhen-i gül perd-i nâmûs u ârımdır-Nâbi

pîrâhen-i hûr: Hurinin gömleği.
Sabâ ger gül-istâniyle varırsa bâğ-ı Rıdvân'e
Abîr-efşân olur pîrâhen-i hûr cenân üzre-Nef'î

pîrâhen-i mînâ: Billur gömlek.
Firûzân oldu gül-şende dilâ pirâhen-i mînâ
Gül-i hôş-reng ile olmuş gibi pür dâmen-i mînâ
Nâbi

pîrâhen-i Yûsuf: Hz. Yusuf'un gömleği.
Gülün pîrâhen-i Yûsuf gibi dâmânı çâk olmuş
Nesîm-i perde-dâr kıldı meğer mekr-i Zelîhâ'yı
Bâki

pîrâmen, pîrâmûn: (پیرامن) Far. Etraf, taraf, yan.
Mû-yı gîsû-yı melektir târ u pûd câmesi
Pâre-i pîrâmen hûr-ı cinândır mi'ceri-Nef'î

Çün harîm-i arş-ı a'zam bulmağa feyz-i kabûl
Devr eder pîrâmenin şâm u seher-i kerrûbiyân
Üsküdarlı Hakkı Bey

pîrâste: (پیراسته) bk. pîrâ.

pîrâye: (پیرایه) bk. pîrâ.

piristû: (پرستو) Far. Kırlangıç denilen ufak kuş.

Halka-i çeşminde merdüm sanma olmuş lâne-sâz
Zîr-i tâk-ı ebruvânında piristûlar yine-Nâbi

Böyle çâbük geldin ey hatt-ı siyeh ruhsârına
Var ise pervâza meşk ettin piristûlarla sen-Nedim

Keyfince uçarsın ey piristû
Her yerde ne bahtiyârlık bu-Muallim Naci

* **piristû-beçe, piristû-beçe:** Kırlangıç yavruları.

Miyânın fikr eden diller ki zülfün âşiyân etmiş
Piristû-beçelerdir gûyiyâ bir mûya bağlanmış-Nâilî

Göricek tîrin piristû-beççeler gibi hemân
Sîneden yer yer ağız açmağa başlar yâreler
Behiştî (göricek: görünce)

pîrûze: (پیروزه) Far. bk. firûze. Mavi renkli değerli bir süs taşı.

Baştan ayağa zer ü yâkût ile pîrûzeden
Donanır diler kim ola şâhid-i bâzâr gül
Necati Bey

Eylemiş der-beste dükkânın tabîb-i rûzigâr
Hokka-i pîrûze-i gerdûnda dârû kalmamış-Nâbi

Ta ki bu levha-i pîrûzede kilk-i Bercîs
Ede her rengte tecdîd mezâmîn-i kühen
Keçecizade İzzet Molla

* **pîrûze-renk:** Mavi renkli.

Tâ ola bu hayme-i pîrûze-renk zer-nigâr
Arsa-i âlemde bir pâ bî-sütûn u bî-tınâb-Nef'î

pistân: (پستان) Far. Kadın göğsü, meme.

Revâcın kasd-ı te'dîb ile dârü'l-darb-ı âlemde
Urulmuş sikkedir tamgâ-yı pistân sîm-tenlerde
Nâbi

O kadd ü hat o tenâsüb o gabgab o pistân
O yâl ü bâl o temâyül o şîve-i güftâr-Nedim

Nehr-i şîr üzre nâfler girdâb
Oldu pistânlar o cûda habâb-Vâhid

Pistândaki şîr-i şekkerîne
Fıtnat onu eylemiş fütâde-Muallim Naci

piste: (پسته) Far. Fıstık.

Güftâre geldi nâ-geh açıp la'l-i nûş-hand
Bir piste gördüm anda döker rîze rîze kand
Fuzûlî (anda: orada)

Sadef mahal gözetir gevheri bulur kıymet
Misâl-ı piste güşâd etme muttasıl dehenin-Nâbi

Ağzın bıçaklar açmaya sohbette pistenin
Kim leblerine gonca-i handân olur harîf-Necati Bey

piste-i nemek: Tuzlu fıstık.

Nâz ile piste-i nemekin sundu lebleri
Câmı çekip elindeki bâdâmın almadan-Nedim

piste-i pür-şûr: Tuzlu fıstık.

Tehî kalmış nemek-dân-ı ümmîdin Nâbiyâ bilmem
Niçin dest-i niyâz ol piste-i pür-şûra sunmazsın
Nâbi

piste-i şîrîn: Tatlı fıstık.

Lebleriyle çeşm-i hışm-âlûdunu sordum dedi
Piste-i şîrîn-durur ol bu acı bâdâmdır-İbn-i Kemal

* **piste-dehen:** Fıstık ağızlı.

Âşıka piste-dehenler katı gülerler idi
Muttali' oldu Necâtî hep esrârlara-Necati Bey

pister, bister: (پستر) Far. Yatak, döşek. bk. bister.

Pister-i gülden yaraşır sana cânâ tekke-gâh
Seng-i hârâdan bana bâlin ile pister yeter
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

pister-i gam: Gam döşeği.

Bir gözü bîmârın ey Yahyâ teb-i hicrânıdır
Pister-i gamda dil-i pür-ıztırâbı inleten
Şeyhülislam Yahya

pister-i hayat: Hayat döşeği.

Bilmezdi hâkin olduğunu pister-i hayât
Mûr-ı cenâh-yafte bî-per ü bâl iken-Nâbi

pister-i hicrân: Ayrılık döşeği.

Yahyâ'yı ne_ola eylesen ey şâh iyâdet
Bî-tâb yatar pister-i hicrânına düştü
Şeyhülislam Yahya

pister-i nâz: Naz döşeği.
Sen pister-i nâz içre yatıp gül gibi her-dem
Cem derdile bâlîn edine hârı sebeb ne-Cem Sultan

pister-i nerm: Yumuşak döşek.
Bezm-i gül-şende sana pister-i nerm eylemeğe
Güllerin yaprağını bâd-ı sabâ yoldu yine-Behiştî

pister-i nermîn: Yumuşak döşek.
Cihânda pister-i nermîni hûrun anmaktan
Ferâğat et per-i mürg ile pür-firâşın için-Behiştî

pister-i sincâb: Sincabın döşeği.
Kış erişti câme-hâb olmağ için derd ehline
Pister-i sincâbtır her gece hâr-istân-ı ışk-Enverî

pîş: (پیش) Far. Ön, ileri, ön taraf.
Şâir tutuyor âlemi pîş nazarında
Ervâh-ı melâik geziyor zîr ü berinde
Nâbizade Nâzım

Esen havâ ne kadar şanlı müjdeler veriyor
Hayâl-i pîşine bir levha-i zafer seriyor-Tevfik Fikret

Kimse düşmez biz gibi pîş nigâh-ı kahrına
Aşkına düşmüşlerin bizler bilâ-cûyânıyız-Tevfik

pîş-i âteş: Ateşin önü.
Âşıkın aşk ile ahvâlini bilmezsen eğer
Pîş-i âteşte olan hâlini gör bârûtun-Nâbi

pîş-i bahs: Bahsin önü.
Hâce-i fikrîdir ol fâzıl-ı dânâ ki onun
Pîş-i bahsinde olur cevher-i küll ebkem ü denk
Üsküdarlı Hakkı Bey

pîş-i çeşm: Göz önü.
Pîş-i çeşmimdedir ol cünd-i cihân-gîr henüz
Gûş-ı cânımdadır ol gulgul-i tekbîr henûz
Muallim Naci

pîş-i der-gâh: Dergâhın önü.
Pîş-i der-gâhında berpâ saff-nişînân-ı felek
Zîr-i eyvânında pervâz etmede kerrûbiyân-Nef'î

pîş-i ehl-i câh: Mevki sahiplerinin önü.
Pûş-i ehl-i câha bezl-i âb-ı rû bî-hûdedir
Hâsıl olmaz mîve-i maksad nihâl-i bîdden
Hersekli Arif Hikmet

pîş-i hükm: Hükmünün önü.
Pîş-i hükmünde o şâh-ı Rüsülün
Dâmen-i enbiyâda ferâhemdir-Nazîm (Yahya...)

pîş-i kâmil: Olgun kimse önü.
Sikender-seyr isen de sedd-i nutk et pîş-i kâmilde
Felâtûn-ı hakîkat-bîne nakl-i mâcerâ olmaz
Fennî-i Kadim (Cizye Kâtibi Mehmet...)

pîş-i reh: Yol önü.
Sâlikân çoktan bulurdu kasr-ı ümmîde vusûl
Pîş-i rehte hufre-i gil-nâk-i ihmâl olmasa-Nâbi

pîş ü pes: Arka ve ön.
Hakan ki at sürünce bir iklîm-i düşmene
Pîş ü pesinde mahşer-i tîğ ü teber gelir
Yahya Kemal

Pîş ü pese eyledikçe dikkat
Gelmekte idi derûne rikkat-Muallim Naci

* **pîş-gâh, pîş-geh:** İş yeri, fabrika.
Pîş-gâhında olurken na'ra-senc-i es-selâm
Kanda olsun bülbül-i dil zâr u giryân el-vedâ'
Nâbi (kanda: nerede)

Âgûş-ı nigâhımda görünmek hevesiyle
Ebkâr-ı nüket cilve eder pîş-gehimde-Muallim Naci

pîş-geh-i azm: Azimli ileri atılış.
Asker evlâdlarının pîş-geh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen
Reşad (Sultan V. Mehmet Reşad)

* **pîş-keş:** Hediye, armağan.
Kasr-ı firkatte eyâ hâce hayâl-i kalbin
Pîş-keş çekti gönül şâhına bir kıymetî taş-Enverî

* **pîş-rev:** 1. Önden giden. 2. müz. Peşrev.
Hak'tan dilerim devlet-i ömrün ola câvid
Nitekim ola pîş-rev ezhâra benefşe-Necati Bey

Bu kadar çalabildi elimdeki kırık saz
Meşhûr sözdür derler ki zurnada peşrev olmaz
Halil Nihat Boztepe

pîş-rev-i sohbet: Sohbetin önde geleni.
Selâm pîş-rev-i sohbet olduğundandır
Takaddüm eylediği ni'mete nemek-dânın-Nâbi

* **pîş-tahta:** Sarrafların kullandıkları kenarlı ve düz para tahtası.
Der ki bir danesi pîş-tahtayı yumruklayarak
Dinle, dünyâ neyin üstünde durur hey avanak
Mehmet Akif

pîşânî: (پیشانی) Far. alın; ön.
Mevc mevc kürre-i pîşânî
Satır satır kalem-i Yezdânî-Nâbi
pîşânî-i bihişt: Cennetin önü.
Pîşânî-i bihişte urur dâg-ı imtinân
Nakş-ı kudûm-ı südde-i dîvân-ı enbiyâ-Nâbi
pîşânî-i hurşîd: Güneşin önü.
Pîşânî-i hurşîde düşer sâyemiz ancak
İsbât-ı vücûd eylemiş erbâb-ı fenâyız-Nef'î
pîşânî-i kibâre: Büyüklük önceliği.
Ol kûy-ı arş-ı rütbet kim hâk-i ıtr-nâkin
Mâliş-geh eylemiş Hak pîşânî-i kibâre
Şeyhülislam Âsım
pîşânî-i vakûr: Ağırbaşlı alın.
Elbette hayır, o makber, o pîşânî-i vakûr
Kudsî birer misâl-i vatandır..
Vatan gayûr
İnsânların omuzları üstünde yükselir-Tevfik Fikret
pîşe: (پیشه) Far. 1. Meslek, sanat, iş. 2. Huy, tabiat, âdet, alışkanlık. 3. "Alışmış, huy edinmiş" anlamlarıyla birleşik kelimeler yapar. **c. pîşegân.**
Ne tegâfül ne cenk kıl pîşe
Bu işe kıl biraz geh endîşe-Fuzûlî

Eyleme hezl ü mizâcı pîşe
Düşürür dostların teşvîşe-Nâbi

Pîşemiz bey' etmektir aşka sivânın cümlesin
Hâce-i aşk ile hôş bâzârdır eğlencemiz-Nuri

San'atin yiğreği çün namâz imiş hôş pîşe
Namâz kılan kişide olmaz yavuz endîşe
Yunus Emre
* cefâ-**pîşe:** Zâlim, gaddar; sevilen, sevgili.
Tenime ayrı erer cânıma ayrı sitemin
Tîğ-ı hûn-rûz-i cefâ-pîşeden ayrıdır bu-Necati Bey
* himmet-**pîşe:** Yardım etmeyi huy edinmiş.
Tehîdir merd-i himmet-pîşeden meydân-ı istimdâd
Cihânda kimden etsin âdem ümmîd-i meded şimdi
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet..)

* kerâmet-**pîşe:** Keramet gösteren.
Hakîm-i endîşe şâirdir kerâmet-pîşe sâhirdir
Tefekkürde Felâtûn'dur tekellümde Mesîhâ'dır
Nef'î
* kerem-**pîşe:** Cömertliğe alışmış.
Hikem-âmûz u sühan- senc ü maârif-perver
Şefkat-endîşe, kerem-pîşe, dilîr ü a'kal-Lâ
* riyâ-**pîşe:** Riya öncüleri.
Mescidde riyâ-pîşeler etsin ko riyâyı
Mey-hâneye gel kim ne riyâ var ne mürâyî
Şeyhülislam Yahya
* safâ-**pîşe:** Eğlenceye alışmış.
Âvâregî-i aşk ile âlemde Fehîmâ
Mahsûd-ı safâ-pîşe-i erbâb-ı sükûnuz
Fehim-i Kadim
* sâhir-**pîşe:** Sihirbaz huylu.
Tab'-ı sâhir-pîşene Bâkî gönüller meyl eder
Sükker-i şi'r-i dil-âvîzin meğer efsûnludur-Bâki
* sevdâ-**pîşe:** Sevdaya alışmış.
El-hased ey rind-i sevdâ-pîşe aşk olsun derim
Bezm-i vasl-ı yâre cân attın da çattın keyfini
Hamamizade İhsan
* sitem-**pîşe:** Siteme alışmış.
Lezzet-i afvi sitem-pîşeler idrâk etmez
Yâ İlâhî sen kem-i fursata fursat verme
Hâmi-i Âmidi
* sühan-**pîşe:** Söz söylemeye alışmış.
Ey sadr-ı sühan-pîşe bunu sen de bilirsin
Kim sözde bulunmaz bana hem-tâ-yı zemâne-Nef'î
* tûfân-**pîşe:** Tufan'a alışmış.
Girye kim deryâ-yı Tûfân-pîşedir her katresi
Mevc-hîz oldukça âteş-rîzedir her katresi-Nâilî
* zerk-**pîşe:** Hileye alışmış.
Ol zerk-pîşe sûfî şeyh oldu mu sanırsın
Yanına düşmek ile bir iki üç bön erler-Necati Bey
pîşîn: (پیشین) Far. 1. Peşin, önden, önce. 2. Önden verilen.
Hüsnünün zevkini gör ârif-i ibn-i vakt ol
Çekme endûhunu pîşîn hat-ı nev-âmedenin-Nâbi

Müjde-bâd aldı Arîş'i seyfle cenk-âverân
Azm-i cenk ettikçe hâlâ geçti pîşîni pesîn-Sürûrî

pîşvâ: (پيشوا) Far. Reis, başkan.
Râh-ı heveste âşıka bir pîşvâ gerek
Tenhâ rev-i fezâ-yı gama reh-nümâ gerek-Nâilî

Her ûlü'l-elbâba emrin pîşvâ
Her ûlü'l-ebsâra şer'in reh-nümâ-Mihrî

piyâde: (پياده) Far. 1. Yaya, yayan. 2. Satrançta ön sıraya dizili taşlar, paydak. 3. ask.: Bir sınıf.
Bir gün gelir ki sadra çıkar ser-firâz olur
Ol gördüğün kemîne ki nâmı piyâdedir-Nâbi

Olup yeniçeri çektim cefâyı
Piyâde eyledim nice gazâyı-Mimar Sinan

İkimiz binip açılsak ne olur şu hôş havâda
Yanımızda işte hâzır iki çifte bir piyâde
Muallim Naci

piyâle: (پياله) Far. Kupa, kadeh, bardak.
Sâkî zemân-ı ayş-ı mey-i hôş-güvârdır
Bir kaç piyâle nûş edelim nev-bahârdır-Bâki

Al deste eğer lâle bulunmazsa piyâle
Ver hükmünü ey serv-i revân köhne bahârın
Nedim

Bezm-i tarabda sâkiyâ bana ne gül ne lâle ver
Derd-i gama devâ için nîm-çe bir piyâle ver
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail...)

Âteş doludur, tutma yanarsın
Karşında şu gülgûn piyâle-Ahmet Hâşim

piyâle-i mey: Şarap kadehi.
Kemâl-i lûtf ile leb-i teşne-gâne rûz-ı atş
Cenâb-ı sâkî-i kevser sunar piyâle-i mey-Lâ

piyâle-i sahbâ: Şarap kadehi.
Meydâna kim piyâle-i sahbâ gelir gider
Ol demde akl-ı âşık-ı şeydâ gelir gider
İzzet Ali Paşa

piyâle-i ser-şâr: Ağzına kadar dolu kadeh.
Bu şeb bir âfetin ibrâmı ile mecliste
Çekilmiş idi bir iki piyâle-i ser-şâr-Nedim

* **piyâle-gîr:** Kadeh tutan.
Piyâle-gîrlik ey şah-ı gül ham etti seni
Bu neş'enin sonu elbette ser-girânlıktır-Nâbi

* **piyâle-keş:** İçki içen, kadeh kaldıran.
Piyâle-keşliğimiz muktezâ-yı meşrebtir
Cihânda çektiğimiz hep belâ-yı meşrebdir
Resîm (Mustafa–Çelebi)

Olmuş kimi safâ ile rind-i piyâle-keş
Olmuş kimisi hırs ile üftâde-i riyâ-Ziya Paşa

piyâz: (پياز) Far. Zeytinyağlı ve soğanlı fasulye haşlaması.
Eğerçi âbın içtik lîk âba renk ü bû verdik
Piyâzın âbı ey nergis sana kat kat helâl olsun-Nâbi

Menn ü selvâya fakîr-âne kanâat lâzım
Olma muhtâc piyâz u ades ü hınta vü sûm
Yenişehirli Avni

post, pôst: (پوست) Far. 1.Tüylü hayvan derisi. 2. Makam, mevki, koltuk.
Postu sırtında gezer hayvânın
İlmi sadrında olur insânın-Sünbülzade Vehbi

Abâ var, post var, meydânda er yok
Horâsân ellerinden bir haber yok-Yahya Kemal

Dest-ber- rîş-i tefekkürsün kuzum artık bırak
Pösteki saymak demektir böyle ince bir hesâb
İsmail Safa

* **post-bûs:** Post öpen.
Milk-i Çîn'e iledelden bûy-i zülfünü sabâ
Post-bûs olmuş gedâdır nâfe-i âhû sana-Rahimî

* **post-pûş:** Post örten.
Her ki leylî saçın âşüftesidir nâfe-sıfat
Post-pûş olur u Mecnûn gibi sahrâya düşer
Nizami

pôstîn: (پوستين) Far. Deri, kürk
Elin öpmek dilerdim pûr-ı şeyh-i postîn-pûşun
Fakat olmuştu pinhân âstîn-i postîninde
Muallim Naci

pû(y): (پو-ى) Far. 1. Koşma, seğirtme. 2. Araştırma, arama.
Gösteren taşrada çîn-i ebrû
Anda der-bânlara eyler tek ü pû
Nâbi (taşra: dışarı, anda: orada)

* **pû-bürehne:** Çıplak koşma.
Pû-bürehne çâk-sîne merd-i rüsvâyîleriz
Şems'ten yaktık çerâg-ı aşkı Mevlâyî eriz-Aşkî
pûç: (پوچ) Far. 1. Boş, faydasız şey, hiç. 2. Çirkin, kaba. 3. İçi boş, kavlak.
Peygâm-ı pûç-ı vasl ile dil-şâd olur muyuz
Kûh-ı gamız nesîm ile ber-bâd olur muyuz
Koca Ragıp Paşa
pûd: (پود) Far. Dokumada enlemesine atılan atkı, argaç.
Zülfünde hezâr rişte-i cân
Peyveste-i târ u pûd nisyân-Şeyh Galip
Mû-yı gîsû-yı melektir târ u pûd câmesi
Pâre-i pîrâmen hûr-ı cinândır mi'ceri-Nef'î

Târ u pûdu terk târ u pûd hestîdir onun
Şâl-ı dervîşi dokunmaz kişver-i Keşmîr'de-Nedim
pûd-ı câme-hâb: Dokulu yatak.
Va'de-i hâtır-firîbin düzd-i hâb ettin bu şeb
Târ ü pûd-ı câme-hâbım sûz u tâb ettin bu şeb
Nâbi
pûd u târ: Arış ile argaç.
Âsaf-ı gerdûn-haşem kim câme-i ikbâline
Dest-i eyyâm eylemiş medh ü senâdan pûd u târ
Nedim
târ u pûd: Arış ile argaç.
Târ u pûdu olalı câme-i aşkın reg-i cân
Pîrehen rişte-i Meryem'le kaba geldi bana-Neşet
puhte: (پخته) Far. Pişmiş, olgun; gün görmüş kimse.
Mukaddemâ çîre-destân çîde etmiş puhte esmârın
Mezâmînin riyâz-ı ma'rifette hamı kalmıştır
Hersekli Arif Hikmet
Nâr-ı cefâ puhte eder âşıkı
Âhir olur vuslatın lâyıkı-Yahya Bey (Taşlıcalı...)

puhte-i zühd: Züht ehlinin olgunu.
Gönül cihânda puhte-i zühd olmak istemez
Bostân-ı ışka mîve-i hâm olduğum yeter-Behiştî
* **nâ-puhte:** Pişmemiş, olgun olmayan.
Arz etme bî-mülâhaza halka kelâmını
Nâ-puhte ictinâ olunan bâr saht olur-Nüzhet

pûjîne: (پوژینه) Far. Kantar. 1240 gr. ağırlığında bir ölçü birimi.
Müşterîye hîle etmek âdetidir bakka:lın
Bu sebebtendir ki çektirmez ile pûjîneyi
Lâ (il: el, yabancı)
pûlâd: (پولاد) Far. Çelik denilen sert demir.
Aşk-ı cân-sûzunla nerm eyle dil-i pûlâdımı
Her dü-çeşmimden gelsin eşk-i ter gibi şerâr
Nazîm (Yahya...)
Sadme-i şemşîr-i hicrânına tâkat mi gelir
Buna sabr etmeğe pûlâd gibi cân lâzım
Yenişehirli Avni
Yapıldı himmetile harb için çok âhenîn keştî
Ki her bir kıt'ası bir kal'a-i pûlâd-ı bünyândır-Lâ
pûlâd-ı Dımışkî: Şam çeliği.
Nâvek-i fikrim eder tîr-i kazâ gibi güzer
Olsa pûlâd-ı Dımışkî'den eğer heft ecrâm-Nef'î
pûlâd-ı Nerîmân: Neriman'ın çeliği.
Hani tîğ ü teberle nice şîri eyleyen zâil
Felek bir lu'b ile nerm eyledi pûlâd-ı Nerîmân'ı
Farisî (Sultan II. Osman)
* **pûlâd-beden:** Çelik bedenli.
Lâkin imdâd-ı İlâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden
Yahya Kemal
pûr: (پور) Far. Oğul, veled. Edebiyatta Zaloğlu Rüstem veya babası için kullanılır. pûr-ı Zâl, pûr-ı Sam gibi.
Hurûşu kîninin bir katresin bildirdi dünyâya
Hücûm ettikte Pûr-ı Zâl-i Zer Müzenderân üzre
Nedim
pûr-ı şeyh-i postîn-pûş: Post öpen şeyhin oğlu.
Elin öpmek dilerdim pûr-ı şeyh-i postîn-pûşun
Fakat olmuştu pinhân âstîn-i postîninde
Muallim Naci
pûr u peşeng: Evlat ve ileri gelenler.
Meclis sohbetine dâhil olan yârânın
Cân verir hâk-i güzer-gâhına bin pûr u peşeng
Kâzım Paşa
-pûş: (پوش) Far. "örten, giyen, giyinmiş" anlamlarında birleşik kelimeler yapar. **c. pûşân.**

* abâ-**pûş:** Yoksul kılıklı, abâ giyen.
Şeh-i iklîm-i fakr ol kim bu devlet-hâne-i dünyâ
Ne dervîş-i abâ-pûşa ne şâhen-şâha kalmıştır
Yenişehirli Avni

* ayb-**pûş:** Ayıp örten.
Geçmişizdir bâdeyi gizli kapaklı içmeden
Olmaz oldu bize ser-pûş-ı piyâle ayb-pûş-Rızayi

* câme-**pûş:** Elbise giyen.
Aceb mi câme-pûşu lerziş olsa dîde baktıkça
Letâfetten ten-i nâzük-terinde pîrehen titrer-Nâbi

* hatâ-**pûş:** Olan kusurları örten, görmemezlikten gelen.
Ağla Muhibbî ağla andıkça her günâhın
Ola ki ol hatâ-pûş ede sana inâyet
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

* hırka-**pûş:** Hırka giyen; derviş.
Cümle seccâde-nişîn vü hırka-pûş
Şeyh elinden kılmıştı cür'a nûş-Âşık Beşe

* hulle-**pûş:** Elbise giyen.
Seyr et ulüvv-i feyz-i şehîdân-ı aşkını
Hûnîn kefenle rûz-ı cezâ hulle-pûş olur
Üsküdarlı Hakkı Bey

* nemed-**pûş:** Abalı
Hor bakma her nemed-pûşe sakın ey muhteşem
Her gedâ-yı Hızr gör her şahsa dervîş-âne bak
Usulî (Yenice Vardarlı ...)

** **-pûşân:** Giyenler.
Şimdi seccâde-i ma'nîde benim mürşid-i küll
Hırka-pûşân-ı beyân benden alır feyz-i kelâm
Nef'î

* **pûşîde:** 1. Örtülmüş. 2. Örtü.
Mû-be-mû cümle-i hâlim sana pûşîde değil
Ne edersen yine sağ ola sen eyâ fahr-i kirâm-Nâbi

Pinhân olamaz az ise de bahye-i kefş
Pûşîde kalır hezâr çâk-i destâr-Nâbi

Yürü ey hâce-i allâme melâmet eyle
Mey-i şeb-hôr u pûşîde yine şeb geldi bana
Esrar Dede

pûşîde-i evrâk: Yapraklarla örtülmüş.
Hayâlinden bakar pûşîde-i evrâk olan havza
O şûh ağlar bugün Kasr-ı Şeref-âbâd'a geldikçe
Yahya Kemal

* **pûşiş:** Örtü, örtünecek şey.
Çıkaran âlemi baştan senin ey câme-i câh
Vakt-i pûşişte olan bûs-i girîbânındır-Nâilî

pûşîde: (پوشیده) bk. pûş.
pûşiş: (پوشش) bk. pûş.
put: (پت) bk. büt.
pûte: (پوته) Far. 1. İçinde maden eritilen tava, pota. 2. Nişan tahtası.
Âteş-i aşka yananlar gıll ü gışştan pâk olur
Pûtede ka:l olmayınca sîm ü zer bulmaz ayâr
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Dediler çok çalışırdın çelebi
Pûteden işte çıkardın zehebi-Sünbülzade Vehbi

Pûteye koyup edip isticlâ
Bir sebîke-i zeri kıldı peydâ-Nâbi

pûte-i aşk: Aşk potası.
Pûte-i aşk içre Adnî ka:l edelden kalbimiz
Gıll u gışştan hâliyiz âlemde sâfi-dilleriz
Adnî (Sultan III. Mehmet)

pûte-i ihlâs: İhlas potası.
Pûte-i ihlâsta beni göricek zerd-rû
İllet-i tezvîr ile bîmâr sanmış şeh beni
Necati Bey (göricek: görünce)

pûyâ, pûyân, pûye: (پویا،پویان) Far. Koşan. (at hakkında). pûyân (insan hakkında).
Geh âb-veş giryân edip geh bâd-veş pûyân edip
Mecnûn-ı ser-gerdân edip sahrâlara saldın beni
Bâki

Şimdi görseydi neler çıktı o menfezlerden
Kaldırımlarda gezer bir sürü pûyâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

Firâz-ı kûha çıktıkça sanır onu görenler kim
Nişîbe rû-be-râh olmuş hemân bir seyl-i pûyândır
Riyazi

* **pûye:** Seğirtme, koşma.
Ol rahş-ı sabâ seyr-i cihân-gerd ki dâim
Yeksândır ona pûyede bahr ü berr-i âlem-Neşati

Menzile nûr-ı basar gibi berâber erişir
Olsa her birine hem pûye eğer tîr-i kazâ-Nef'î

püf: (پف) Far. Tür. (onomatope) .Bir şeyi söndürmek için dudaklar arasından çıkarılan ses.

* **püf-kerde:** Söndürülmüş.

Komaz pertev-fürûz-ı câhı âh-ı inkisâr âhir
Eder püf-kerde şem'-i şu'le-dârı rüzgâr âhir
Haşmet

Olmasın püf-kerde yâ Rab şem'-i bahtı bir zemân
Etmesin püf-kerde şem'-i ömrünü bâd-ı hazân-Lâ

* **püf-zede:** Üflenilip söndürülmüş.

püf-zede-i rûzgâr: Rüzgârın üflenip söndürülmüşü.

Yatsıya dek yanar mumu nâ-merd olanların
Sürmez sabâha püf-zede-i rûzigâr olur
Âsaf (Ahmet İzzet Paşazade Süleyman...)

pül: (پل) Far. Köprü.

Dü-çeşm-i âb-şârım pül gibi yollarda kalmıştır
Nâbi

Verir esâs pül çarha bâd-ı fitne-şikest
Bu cilve-gâha ne menzil ne reh-güzâr kalır-Nâilî

Sülûk erbâbı sür'atle geçer aşk-ı mecâzîden
Cihânda kimse menzil ittihâz etmez pül üstünde
Beliğ

pül-i şemşîr: Kılıcın köprüsü (oluğu).

Geçirip hâb-geh-i kabre pül-i şemşîri
Uyudu Köprülü'den kalma bakayâ-yı fiten
Keçecizade İzzet Molla

pül-i ümmîd: Umut köprüsü.

Pây-mâl eyler idi şimdi bizi leşker-i gam
Hakka minnet pül-i ümmîdi ubûr eylemişiz-Nâbi

pür: (پر) Far. 1. Dolu. 2. Çok fazla. 3. "sahip, mâlik" anlamlarıyla birleşik kelimeler yapar.

Söylemez nükhet-i gül-zâr-ı bahâr hilkatini
Dâmenin bâd-ı sabâ eylese pür müşg ü abîr-Nef'î

Pür itdi ka:lıb-ı bî-nûr mâhı pertev-i Hûrşîd
Cemâli oldu ya âyîne-i hayâle leb-â-leb-Rızayi

Pür safâdır tâb-ı dîdârınla bezm ü bezm-gâh
Rû-şinâyı bahş kılıp meclis ü peymânesin-Nef'î

Ya aks-i hüsnün ile oldu reşk-i çeşm-i mihr
Ya âf-tâbla pür oldu âf-tâbe-i dil
Fehim (Hoca Süleyman...)

Pür gazab, yok cevâb Mûsâ'da
Eli tîğ-ı hayât fersâda-Muallim Naci

* **pür-âb:** Su dolu.

Menzil al dil aşk ile pür-tâb u göz pür-âb iken
Teşne-leb yolda kalır sâlik olan bî-tâb iken
Şeyhülislam Yahya

* **pür-âmâl:** Emellerle, isteklerle dolu.

Görsün bizi görüp de pür-âmâl ü pür-garâm
Bir yerde mâ-mezâ ile müstakbel-i cihân
Cenap Şahabeddin

* **pür-arak:** Terle dolu.

Ya şarâb eyler ya berk-ı girye rûyun pür-arak
Feyz-bahş ol gevher-i şeh-vâra bir ben bir habâb
Esrar Dede

* **pür-âsîb:** Bela dolu.

Ser-hadd-i matlûba pür-mihnet tarîk-ı imtihân
Menzil-i maksûda pür-âsîb râh-ı âzmûn-Fuzûlî

* **pür-âteş:** Ateşle dolu.

Bâlâ-yı humda bâde-i hamrâ alev olup
Pür-âteş olsa mey-kede ona girem gibi-Behiştî

Pür-âteşim açtırma benim ağzımı zinhâr
Zâlim beni söyletme derûnumda neler var
Leyla Hanım

* **pür-bâd:** 1. Çok rüzgârlı. 2. Kibirli.

Kadrini zâhid ne bilsin sâğar-ı pür-bâdenin
Ey Behiştî zevk eder mi Âb-ı Hayât'tan cemâd
Behiştî

* **pür-bâde:** Şarap dolu.

Serv-i sehî salınsa yoluna aceb değil
Nûş eyler elde gül gibi pür-bâde câmı var-Behiştî

* **pür-bîm:** Korkmuş, korku dolu.

pür-bîm-i bî-vefâî-i ahbâb: Dostların vefasızlığından korkmuş olan.

Pür-bîm-i bî-vefâyî-i ahbâbım ol kadar
Yâr-i kadîm-i gamla gönül ülfet istemez
Koca Ragıp Paşa

* **pür-cefâ:** Çok eziyet edici.

Ne gamzeden ne gam-ı pür-cefâdandır
Bizim şikâyetimiz baht-ı bî-vefâdandır-Nâilî

* **pür-cevâhir:** Cevahir dolu.
Gözetir her yerini bir merdüm-i sâhib-nazar
Pür-cevâhirdir içi açmış iki dükkân-ı ışk-Enverî

* **pür-cûş:** Coşkunluk dolu.
Ber-karâr olmadığım ayb etme kim deryâ gibi
Geh hamûş u gâh pür-cûş olmayan bilmez beni
Şeyhülislam Yahya
Alçağa akar sular pây-ı huma düş mest ol
Pür-cûş olayım dersen Gâlib gibi ser-mest ol
Şeyh Galip

* **pür-çîn:** Çok bükülmüş, çok kıvrılmış.
Hâl-i anber-bârın ile mûy-i pür-çînler ki var
Rişte-i çûb üzre bitmiş ıkd-i fülfül şâh şâh
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

* **pür-dâg:** 1. Yara içinde. 2. Yara izi.
Hem sînesi pür-dâg hem âvâzesi muhrik
Neyden bilinir sûz-i muhabbet neye derler
Koca Ragıp Paşa

* **pür-dâne:** Tane dolu.
Açılmış gül-şen-i mihnette bir pür-dâne sünbüldür
Nişân-ı seng-i cevrinle tenimde her elif yer yer
Şeyhülislam Yahya

* **pür-dem:** Tam zamanı.
Ey Behiştî dem-i vuslat dediğin pür-demdir
Ki erilmez ona harc olmağıla yüzbinler-Behiştî

* **pür-derd:** Çok dertli.
Hasret-i hattinle mihrin benzini zerd eyledin
Reşkile mâhın kara bağrını pür-derd eyledin
Behiştî

* **pür-dil:** Cesur, yürekli.
Bir öyle zemânda merd-i pür-dil
Zannetme olur fütûra mâ'il-Muallim Naci

* **pür-dûd:** Çok dumanlı, çok tüten.
Eşk-i revân ü dil-i pür-dûd ile
Olmadadır şimdi de deryâ-neverd-Muallim Naci

* **pür-efgân:** Figan dolu, figanlı.
İnler vücûdda dest u vatan der de âh eder
Yârını medh eder öter pür-efgân gönül kuşu
Âdile Sultan

* **pür-encüm:** Yıldızlarla dolu.
Ol meh yüzünde kîse pür-encüm gerekse âh
Yoktur felekte bencileyin bir sitâresiz-Behiştî

* **pür-engübîn:** Bal dolu.
La'lin misâli bal alacak bir çiçek gezer
Zenbûr-ı dil şükûfe-i pür-engübîn arar
Hâzık

* **pür-envâr:** Nurla dolu, nurlu.
Ey âşık-ı feyz-i ledün kudret ezeldendir bütün
Eşyâya hep zînet veren ezhâr-ı pür-envârı gör
Âdile Sultan

* **pür-esrâr:** Esrar dolu, esrarlı.
Bak levh-ı dilde nakş olan nev-hatt-ı pür-envârı gör
Zâhir olan âyât ile Kur'ân-ı pür-esrârı gör
Âdile Sultan

* **pür-firâş:** Dolu yatak.
Cihânda pister-i nermîni hûrun anmaktan
Ferâğat et per-i mürg ile pür-firâşın için-Behiştî

* **pür-füsûn:** Çok sihirli, büyü dolu.
Tâ ki o çeşm-i pür-füsûn mest-i şerâb-ı nâzdır
Vâyesi müptelânın serzenişi niyâzdır-Nâilî

* **pür-gam:** Gam dolu.
Rakîb ile salınırken onu bir kerre gördüm ben
Onu görüp görelden dahi pür-gamdır benim gönlüm
Fârisî (Sultan II. Osman)

* **pür-girdâb:** Girdaplarla dolu.
Hîç revâ mıdır gam-ı dünyâya düşmek ey gönül
Bir kenârına erilmez bahr-i pür-girdâb iken
Şeyhülislam Yahya

* **pür-girîh:** Düğümlerle dolu.
Rişte-i cânım yeter et pür-girîh
Salma ser-i zülf-i semen-sâya tâb-Fuzûlî

* **pür-gû:** Çok sözlü.
Olma mecliste ne pür-gû ne hâmûş
Vakt ile gâh zebân ol geh gûş-Nâbi

* **pür-gubâr:** Tozlu, toz dolu; buğulu, bulanık.
Mâye-i teşvîş olur kalbe hevâ-yı mâ-sivâ
Eyleyen bâd-ı nefestir pür-gubâr âyîni
Hersekli Arif Hikmet

* **pür-güher:** İnci dolu.
Necâtî bahr-i eş'ârın nedendir pür-güher bu hôd
Selâsette letâfette hemânâ bir akar sudur
Necati Bey
Berk uran destinde tîğ-ı pür-güher midir yâhûd
Eyledi deryâya gûta âfitâb-ı hâverî-Nef'î

* **pür-güşâ:** Tam açan.

pür-güşâ-yı vücûd: Vücudun tam açılışı.

Eğerçi vâsıta-i vahy idi sana Cibrîl
Delâlet etmesen olmazdı pür-güşâ-yı vücûd
Nevres-i Kadim

* **pür-ham:** Kıvrım kıvrım.

Ey Fuzûlî kıldı cânım riştesin pür-pîç ü tâb
Bir perî-veş dil-berin sevdâ-yı zülf-i pür-hamı
Fuzûlî

Hıtâdan çîn-i târ-ı müşg-bârın sakınır gûyâ
Hemîşe ser-be-zânûdur gönül ol zülf-i pür-hamda
Şeyhülislam Yahya

* **pür-hatar:** Çok tehlikeli.

Pür-hatardır geçegör tûl-i emel derbendin
Râhat ümmîdini ko bunda şitâb isterler
Sükunî (Mudurnulu Mehmet...Efendi)

* **pür-hayâl:** Hayal dolu.

pür-hayâl-i ruh-ı maʿşûka: Sevgilinin yanağının hülyası.

Pür-hayâl-i ruh-ı maʿşûka iken dîde-i Kays
Neye kim kılsa nazar sûret-i Leylî görünür-Bâki

* **pür-hazân:** Sonbahara uğramış, solmuş sararmış.

Kim gül-şen-i ruhunda vere nağmeye karâr
Tâ ol zemân ki bâğ-ı cihân pür-hazân olur-Nefʿî

* **pür-hemyân:** Kese dolu.

Hemân sen merdüm ol da eyle pür-hemyân ü dâmânı
Birer gevher verirler sana aşkın mâye-dârânı-Nâbi

* **pür-heves:** Çok hevesli.

Pür hevâdur ney gibi aşkınla tâb-ı pür-heves
Derd-i dilden bâ-haber âlemde yok bir hem-nefes
Bâki

Dil pür-heves nesîm-i bahâr ise hôş-nefes
Çık bağa kim güzelliği vardır hevâların
Şeyhülislam Yahya

* **pür-hîz:** Coşkunluk dolu.

Âfiyet râhını tutmaz esb-i nefs
Ger feminde kâse pür-hîz olmaya-Behiştî

* **pür-humâr:** Çok sersemlik.

Lâle sâkî goncalar ser-mest ü nergis pür-humâr
Câm-ı mey nûş etmek ancak muhâl nev-rûzda
Nefʿî

* **pür-hüner:** Çok usta.

Kıl metâʿ-ı nazmını ârâyiş-i sûk-ı kemâl
Ey Nedîm-i pür-hüner zîb-i dükkân lâzım sana
Nedim

* **pür-hûn:** Kan içinde.

Çekmezem gam dökse kanın tîğ-ı bürrânın senin
Vehm ondandır pür-hûn ola dâmânın senin-Fuzûlî

Acıdığından bana her gece kan ağlar felek
Kanlı yaşım silmedin pür-hûn oluptur revzeni
İbn-i Kemal

* **pür-inâd:** İnat dolu, inatçı.

Ey şanlı kahramanlar! Fahreyleriz sizinle
En pür-inâd hasmı kahreyleriz sizinle-Tevfik Fikret

* **pür-intizâr:** Bekleme dolu.

Cânım ümîd-vâr-durur tîğ-ı gamzene
Gözüm izin türâbına pür-intizârdır
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

* **pür-jeng:** Paslı.

Cevher-i zâtî gerek eşyâda, pür-jeng olsa da
Tîğ-ı cevher-dâra rûşen-ger yine cevher verir-Beliğ

* **pür-kesel:** Gevşeklik dolu.

Nâle-i bîmâra döndü bülbülün âvâzesi
Pür-kesel âlem aceb mi goncanın hamyâzesi
Şeyhülislam Yahya

* **pür-kevâkib:** Yıldızlarla dolu.

Sipihr-i pür-kevâkibten değil derde devâ mümkin
Hayâl etmen vere tiryâk-i zehr-i gam bu haşhaşı
Fuzûlî

* **pür-kîne:** Düşmanlık ve gazap dolu.

Gel göğüs ver şitâ-yı pür-kîne
Yetiş ey postîn-i pârîne-Muallim Naci

* **pür-maârif:** Bilgi ile dolu.

Derûnun pür-maârif, hem-nişînin merd-i ârif kıl
Açılma ey yüzü gül şahs-ı nâ-dâna kitâb-âsâ-Bâki

* **pür-mevc:** Dalga dolu.

Her gözüm pür-mevc bir deryâdır ol deryâ üze
Her kaşımdır mevcden bir ser-nigûn olmuş gemi
Fuzûlî

* **pür-nakş:** Süslü.

Ben garîb-i mülk-i vasl ü râh pür-teşvîş ü mekr
Ben harîf-i sâde-levh ü dehr pür-nakş ü füsûn
Fuzûlî

pür-nakş-ı sîm ü zer: Altın ve gümüşle süslü.
Dünyâ-perestin anlamışız secde-gâhını
Pür-nakş-ı sîm ü zer nice seccâde görmüşüz-Nâbi

* **pür-nem:** Çok yaşlı, nem içinde.
Çeşm-i alîli hasret ile pür-nem eyledim
El îd-i Ekber eyledi ben mâtem eyledim
Halim Giray (Kırım Hanı ...)

* **pür-nika:t:** İncelikler dolu.
Temâşâ kıl hatt-ı dil-dârı laʿl-i pür-nika:t üzre
Yapışmış mûya benzer câ-be-câ habb-i nebât üzre
Beliğ

* **pür-nûr:** Nurlu, nur içinde.
Her yer karanlık
Pür-nûr o mevki
Mağrib mi yoksa
Mahşer mi yâ Rab-Abdülhak Hâmit

* **pür-peymâne:** Dolu kadeh.
Her gül mey-i al ile pür-peymânedir Yahyâ bu gün
Gül devri kendin etmesin mey-hâre gönlüm neylesin
Şeyhülislam Yahya

* **pür-pîç:** Çok kıvrımlı.
Zeyn etmeğiçin rişte gibi dürr ü güherle
Pür-pîç ederim her müjemi tâb-ı nazarla-Nef'î

* **pür-pîç ü tâb:** Büklüm büklüm.
Ey Fuzûlî kıldı cânım riştesin pür-pîç ü tâb
Bir perî-veş dil-berin sevdâ-yı zülf-i pür-hamı
Fuzûlî

* **pür-revnak:** Güzellikler dolu.
Işkı pür-revnak eden nâle-i âşıktır kim
Dolu şevk olduğu mey meclisinin neydendir-Behiştî

* **pür-riyâ:** Riya dolu.
Âşık ehl-i şevk u zâhid pür-riyâ
Böyle takdîr etmiş Allah'ım benim-Behiştî

* **pür-safâ:** Safa dolu.
Harâbâtı eğerçi görmedik ammâ görenlerden
İşittik bir neşât-efzâ maka:m-ı pür-safâ derler
Şeyhülislam Yahya

* **pür-sîm:** Gümüşle dolu.
Gördüler nakd-i visâl-i yârden destim
Dâmenim pür-sîm edip merdümler ihsân ettiler
Behiştî

* **pür-sitem:** Sitem dolu.
Ey cihân-ı pür-sitemden isteyen mihr ü vefâ
Doğurur mu bir akîm-i pîre-zen andan ikiz
Necati Bey

* **pür-sûz:** 1. Çok yanık. 2. Fazla yakıcı.
Nakş-ı zemâne bağlasa zühre terânesin
Pür-sûz ederdi sâzıyile tâziyânesin
Hamdullah Hamdi

* **pür-şerâr:** Çok kıvılcımlı.
Yahyâ dil-i fakîri yakan eylesin hazer
Âhı yili eserse eğer pür-şerâr eser-Şeyhülislam Yahya

* **pür-şerer:** Kıvılcım dolu.
Habâb-ı eşk ü âh-ı pür-şerer kılmış beni fârig
Cihânın kasr-ı sîm-endûd u kâh-ı zer-nigârından
Fuzûlî

* **pür-şevk:** Şevkle dolu, arzulu.
Her şeb ki derd-i hasret ile ben olam zebûn
Pür-şevk olur adû gibi şemʿ-i siyeh-derûn-Behiştî

Ehl-i ışkı gördüğü dem açılır pür-şevk olur
Dâimâ ey muğ-beçe şen görelim mey-hâneni
Behiştî

* **pür-şûr:** Aşırı kargaşalık.
Ol Kâʿbe-i revânız ki harîm-i harem-i aşk
Pür-şûr-ı figân-ı ceres mahmilimizdir-Nâilî

* **pür-şuʿle:** Pırıl pırıl.
Zekî nazarlarının hande-i kebûdiyle
Tenevvür eyleyen ecfânı sanki pür-şuʿle
Tevfik Fikret

* **pür-tâb:** Parlak, ışıklı.
Etse tecessüs turra-i pür-tâbını
Kesret-i ağyârden bin dile bir ham bulur-Nâilî

* **pür-tarâvet:** Gençlik dolu, çok yeni.
Getirir gözlere âfâk-ı sabâh
Pür-tarâvet, yeni bir mey-i nigâh
Cenap Şahabeddin

* **pür-terennüm:** Name dolu.
Meyle Hâfiz neyle Mevlânâ'yı tezkâr eyleyen
Pür-terennüm kişver-i Rûm ü Acem'ler görmüşüz
Yahya Kemal

* **pür-teşne:** Çok susamış.
Düşnâm-ı yârdan dil şöyle safâ alır kim
Pür-teşne buldu gûyâ bir kâse mâʿ-i bârid-Behiştî

* **pür-teşvîş:** Karışıklık dolu.
Ben garîb-i mülk-i vasl ü râh pür-teşvîş ü mekr
Ben harîf-i sâde-levh ü dehr pür-nakş ü füsûn
Fuzûlî

* **pür-tumturak:** Gösteriş dolu.
Sözde nazîr olmaz bana ger olsa âlem bir yana
Pür-tumturak u hôş-edâ ne Nâfiz'em ne Muhteşem
Nef'î

* **pür-ukde:** Düğümlü.
Olmayan hall-i İlâhî'ye karîn eylemez
Dil-i pür-ukde ile keşf-i mezâyâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

* **pür-yâre:** Yaralı, yara dolu.
Sabrım libâsını yine sad-pâre eyledin
Yeter gamınla bağrımı pür-yâre eyledin
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

* **pür-zer:** Altınla dolu.
Her rütbeli bî-mâyeyi server mi sanırsın
Her bir görünen kîseyi pür-zer mi sanırsın
Muallim Naci

* **pür-zûr:** Güçlülük, kuvvetlilik.
Hum içre cûş eder mey-i pür-şûr mest olur
Bezm ehlini yıkar bu ne pür-zûr mest olur
Şeyhülislam Yahya

* **pür-zulm:** Çok zulüm.
Yine câdû gözün ne zulm eder kim
Bugün devr içi pür-zulm ü sitemdir-Şeyhi

pürsâ, pürsân: (پرسا) Far. Soran, sorucu.
Aslından olunca şâh-ı pürsân
Arz ettiler aslın ehl-i irfân-Nâbi

Devr-i gül geldi mi eyâ diye pürsân olarak
Bülbülü kûçede gördüm ki gül-istâna gelir-Nedim

* **pürsîden:** Soru sorma.
Gelişin âşık-ı güstâhını âzâra mıdır
Yoksa pürsîden-i hâl-i dil-i bîmâra mıdır-Nedim

* **pürsiş:** Sual ediş, soruş.
Dil nakdin alır gamzesi etmez onu pürsiş
*Ol çeşm-i siyeh-kâr i***n***en sağ değilmiş*
Şeyhülislam Yahya

Ben zâir ü sen defîn-i makber
Pürsiş kılalım bunu berâber-Abdülhak Hâmit

pürsiş-i ahvâl: Hâlleri soruş.
Pürsiş-i ahvâle hayâlin gelir
Hastanı yoksa kim arar kim sorar-Muallim Naci

pürsiş: (پرسش) bk. pürsâ.

püser: (پسر) Far. Erkek çocuk.
Işkınla ölmek oldu bana ey püser lezîz
Yâr-i muvâfık ile olur her sefer lezîz-Necati Bey

Beni öldürmeğe gel ey püser ihmâl etme
Atalar demediler hayr işi te'hîr edeler-Bâki

Dü_tü cüdâ naîm-i safâdan Ebü'l-beşer
Oldu Halîl'e tecrübe-geh gerden-i püser-Ziya Paşa

Zahm-ı cân u dil ol püserdendir
Cümle feryâdımız ciğerdendir-Vâhid

püser-i gam: Gam çocuğu.
Firâkın deştinin râh-ı dırâzın nice kat' etsin
Dil-i bî-tâkatim kim püser-i gam nâ-tüvânıdır
Behiştî

püşt: (پشت) Far. Arka, sırt.
Ursun dü-cihâna püşt pâyı
Kimin ki bu şâhiddir penâhı-Şeyhi

Beyt-i nemekîndir hat-ı püşt-i lebi ammâ
Çıkmazsa eğer ye'se onun dahi meâli-Nâbi

püşt-i dest: El arkası.
Tutalım hâme sükût etmez imiş şevkinden
Püşt-i dest ağzına urur kim o da olsun ebkem
Nâbi

püşt-i kemân: Yayın arkası.
Dönerdi aksine sûfârı nısf-ı menzilden
Olurdu püşt-i kemâne halîde peykânı-Nef'î

püşt-i pây: Ayağın arkası, taban.
Urmayan merd midir arsa-i istiğnâda
Feleğin sîne-i ikbâline püşt-i pâyı-Nâbi

Zer verip her kûşede sayd eyle bir sîmîn teni
Püşt-i pây ur kûh-veş sahrâya çîn et dâmeni
Lamiî Çelebi

püşt-i tekâver: Koşucunun arkası.
Etsin mi berg-i gül getiren bâda iltifât
Püşt-i tekâverinde gören şeh-süvârını-Nâbi

* **püşt-mâl:** Peştamal, arka; sırt örtüsü.
Zâhide germî-i uryân-ı aşkı sorsan
Püşt-mâliyle, fakat halvet-i hammâmı bilir-Nâbi
püşt-mâl-i ebr: Bulutun peştemalı.
Eder hep çâr-sûy-ı gaybtan erzâkım âmâde
Sipihr-i bî-karârın püşt-mâl-i ebr dûşunda-Nâbi
* **püşt-pâ:** Ayak tabanı.
Ey sabâ gördün mü mislin bunca demdir âlemin
Püşt-pâ urmaktasın İran'ın Turan'ına-Nedim
püştîbân, püştîvân: (پشتيبان) Far.1. Dayanak, destek, payanda. 2. Yardımcı
Ne gam ol ümmete kim sen olasın ona püştîbân
Ne korku mevc-i yemmden ona kim Nûh ola keştî-bân-Esat

-R-

râ': (را) Ar. "re" harfinin adı.
Yazmaz ebrûların râsına benzer bir hilâl
Mâh-ı tâbân bunca yıllardır misâlin kareler-Bâki
Rabb, Rab: (ربّ) Ar. 1. Besleyen, terbiye eden Allah. 2. Sahip, mâlik. **c. erbâb**.
Eğer dağlarca da varsa vebâlim
Yüzüme urma yâ Rab bî-mecâlim
Enderunlu Vâsıf
Yâ Rab beni et fenâya mülhak
Kim râh-ı fenâ imiş reh-i Hak-Fuzûlî

Dil derd-i yâre düşdü bir çâre var mı yâ Rab
Bir ben gibi cihânda âvâre var mı yâ Rab
Sultan III. Murat
Yâ Rab nedir bu keşmekeş-i derd-i ihtiyâc
İnsânın ihtiyâcı ki bir lokma nânadır-Ziya Paşa

Ta ezelde bir sözüm var Rabb'imin fermânıdır
Şüphesiz bezm-i Elest'in tuhfe-i peymânıdır
İzzet Bey
Rabb-i enâm: Bütün mahlukların Rabbi.
Ser-firâz olsa ne_ola râyet-i dîn ü devlet
Dest-gîr oldu şehen-şâha yine Rabb-i enâm-Cevrî
Rabb-i gafûr: Bağışlayıcı Allah (c.c.).
Nazar ettikçe ona Rabb-i gafûr
Terledi şerm ü hayâdan ol nûr-Hakanî
Rabb-i ibâd: Kulların Rabbi.
Ey masdar-ı mâ-sivâ olan Rabb-i ibâd
Kim sensin eden mevt ü hayâtı îcâd-Muallim Naci

Allah adın sıdkıla kim kılsa yâd
Bir murâd eyler onu Rabbü'l-ibâd-Kâzım Paşa
Rabb-i müstegas: Kendinden yardım istenen Allah.
Biz râzıyız cehenneme ey Rabb-i müstagâs
Ammâ onun içinde Yahudî bulunmaya
Yenişehirli Avni
Rabb-i müteâl: Yüce Allah.
Seyf-i nev'-i beşerin sun'-ı yedidir lâkin
Denilir levh ü kalem hâlıkı Rabb-i müteâl-Şinasi

Rabb-i rahîm: Merhamet sahibi Allah.
Hamdülillah eser-i âtıfet Rabb-i rahîm
Eyledi tabᶜ u dilim behre-ver feyz-i amîm
Üsküdarlı Hakkı Bey

Rabb-i Zü'l-celâl: Celal sahibi olan Allah.
Bir gün dolarsa çillemiz ey Rabb-i Zü'l-celâl
Bir şer bırakma der-kef-i mîzân edilmedik
Yahya Kemal

** **erbâb:** Sahipler, malikler. bk. erbâb.

erbâb-ı fasâhat: Açık sözlü kimseler.
Şîve-i nazmıma erbâb-ı fasâhat meftûn
Nağme-i kilkime ka:nûn-ı belâgat dem-sâz-Nefᶜî

erbâb-ı şeka: Bahtı kara kimseler.
ltifât eylese erbâb-ı şeka:ya keremi
Süedâdan sayılırdı koca Nemrûd-ı pelîd
Kâzım Paşa

Rabbânî: (ربّانى) Ar. Allah'a mensup, O'nunla ilgili.
Muᶜcize münkir için hüccet-i Rabbânîdir
Seni aᶜlâ bilir ashâb-ı şühûd u eşhâd-Nâbi

Her ne emre iştigâl etsen saâdetle ola
Avn-i Rabbânî zahîr ü lûtf-ı Yezdânî muîn-Nefᶜî

Avn-i Rabbânî ile oldukta şark iklîmine
Meh-çe-i râyâtı mihr-i âlem-efrûz-ı zafer-Nedim

rabbât: (ربّات) Ar. Evli erkekler, kadınların kocaları.

* **rabbâtü'l-hicâl**: Güveyiler.
Zihî meşşata-i zînet-fezâ-yı tabᶜ-ı nazm-ârâ
Arûs-ı bikr-i fikrim reşk-i rabbâtü'l-hicâl eyler
Neylî

râbıta: (رابطه) bk. rabt.

rabt: (ربط) Ar. Bağlama, bağlanma.
Çınârı rabttan tedrîc ile tahsîl edip âteş
Nihâd-ı gûreden tedbîr ile terkîb eder halva-Nâbi

Lâzımsa da esbâba gönül rabt etmem
Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh
Lebib (Mehmet Lebib)

rabt-ı taalluk: İlgi duyma.
Leîme rabt-ı taalluktan ihtirâz eyle
Ümîd-i nefᶜ ile celb-i mazarrat etme sakın
Nesib-i Mevlevi (İki Bayraklızade Yusuf ...)

* **râbıta:** 1. İki şeyi birbirine bağlayan şey, bağ. 2. İlgi, münasebet. 3. Bağlılık. 4. Sıra, düzen, usül, tertip. **c. revâbıt**.
Zülf-i siyehinden kesilir mi dil-i şeydâ
Bir râbıtadır cân ile cânân arasında
Şeyhülislam Yahya

Bî-râbıta-i emn ü emân nüsha-i devlet
Olmuştu ibâret bir iki ehl-i hevâdan-Nâilî

Seninle râbıtamız hôş bir i'tilâf işte
Fakat bu râbıta hâli mi rûhu ezmekten
Tevfik Fikret

** **revâbıt:** Râbıta'lar, bağlar, bağlılıklar.
Alınca şekl-i taayyün vatan heyulâsı
Budur revâbıt-ı milliyyenin en aᶜlâsı-Mehmet Akif

râcî: (راجى) Ar. Recâ'dan; rica edici, rica eden; ümit ile yalvaran.
Hak rahmetine gerçi cihândır râcî
Bu fiᶜl ile hâşâ ki olam ben nâcî-Molla Yusuf

râciᶜ, râcia: (راجع) Ar. Rücûᶜdan; 1. Geri dönen. 2. İlgisi, münasebeti olan. 3. gr. Bir şahıstan kinaye olan zamir.
Hayr u şerr cümle hakka râciᶜdir
Kimsenin ihtiyârı elde değil-Lâ

Nahv-ı rindî ne güzel fenn-i hasendir ki_anda
Râciᶜ olmaz cânib-i te'nise zamîr-Nâbi

Çün olmuştur ameller dînimizde niyyete râciᶜ
Bu pâkîze amel de şüphesiz hayr u ibâdettir-Nâbi

râcih: (راجح) bk. rüchan.

râcil: (راجل) Ar. Ricl'den; 1. Yaya, piyade. 2. mec. Bilgisiz. **c. ricâl**.
Sen şehriyâr vasfın etmekte fikr âciz
Sen şehsüvâr medhin kılmakta akıl râcil-Nizami

raᶜd: (رعد) Ar. Gök gürültüsü. **c. ruûd.**
Saçların çözsün bulutlar raᶜd kılsın nâleler
Kabrim üzre haşre dek yansun köyünsün-Âhi

Durmayıp geçmektedir sâat- be-sâat dehr-i dûn
Ra'd ile ona münebbihtir bu tâs-ı ser-nigûn

Bekayî

Zannetme ra'd u berktir etti gulüvv
Top şenliğidir Hisâr'ın ey sâkî bu-Nedim

ra'd-ı âh: Ahın gök gürültüsü.

Ra'd-ı âhım feleğe velvele-endâz olup
Kattı birbirine nüh kubbe-i gerdânı bu şeb

Esrar Dede

ra'd-ı hevl-âver: Korku uyandıran gök gürültüsü.

Derin gurrende aks-i savletiyle ra'd-i hevl-âver
Kımıldar bir siyâh ejder gibi âgûş-ı vâdîde

Tevfik Fikret

ra'd-ı kazâ: Kaderin gök gürültüsü.

Yetimin âhını yağmur duâsı zannetme
O sayha, ra'd-ı kazâdır ki gönderir ademe

Mehmet Akif

ra'd-ı tekbîr: Gök gürültüsünü andıran tekbir sesi.

Ra'd-ı tekbîr kopup gitmelidir bâng-ı ezân
Dâr-ı küffârda meşhûr kenîsâya kadar

Yahya Kemal

ra'd u berk: Gök gürültüsü ile şimşek.

Bir gürültü koptu düşmen hısmı etmişken penâh
Sandı ra'd u berk o sîtı kıldı eflâke nigâh-Sürurî

** **ruûd:** Gök gürültüleri.

ruûd-ı sâika: Yıldırımın gök gürültüleri.

Kavuşturup dururum kollarım sütûn-âsâ
Ruûd-ı sâkıtadan bir misâl-i hîç-â-hîç

Abdülhak Hâmit

* **ra'd-efşân:** Gök gürültüsü saçan.

Bir sadâ bir sadâ ki ra'd-efşân
Veriyor hâke bir lerziş-i heyecân-Tevfik Fikret

râg: (راغ) Far. 1. Dağ eteği, yamaç. 2. Çayırlık, çimenlik, bağlık bahçelik (yer).

Lâle-haddler kıldılar gül-geşt-i sahrâ semt semt
Bâğ ü râgı gezdiler edip temâşâ semt semt-Bâki

Seyr eyleyip aşk o bâğ u râgı
Bir âh ile tâzelendi dâgı-Şeyh Galip

Bâğ u râg devlet iclâline
Esmesin bâd-ı hazân-ı ma'delet-Nedim

rağbet: (رغبت) Ar. 1. İstekle karşılama. 2. Arzu, istek. 3. İyi kabul edilme. **c. ragabât.**

Yok aceb ger mâla rağbet mülke kılmam iltifât
Ben ki ehl-i zevkim esbâb-ı melâli neylerem-Fuzûlî

Rağbet mi var erbâb-ı dile şimdi Neşâtî
Bî-hûde hemân da'vî-i irfân ederim ben-Neşati

Tab'-ı gevher-bâra vermiş rağbetin feyz-i sühan
Mihrdir kim pertevin salmış bedahşân üstüne

Nedim

râgıb: (راغب) Ar.Rağbet'ten; istekli, isteyen.

Olsaydı teveccühü münâsib
Teveccühüne çok olurdu râgıb-Fuzûlî

Ne oldum mescide tâlib ne deyr ü sohbete râgıb
Ne zâhid bildi ne râhib benim özge melâlim var

Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Böyledir Râgıb mücâzât-ı amel kim fi'l-mesel
Sorsalar mağdûrunu gaddâr kendin gösterir

Koca Ragıp Paşa

rağm: (رغم) Ar. Aksine, inadına, zıddına davranma.

Nitekim haddine her dem çemende rağm eder lâle
Müsemmen dişine dâim sadeften reşk eder lü'lü

Şeyhi

Gel doğrulalım mey-gedeye rağmına onun
Kim bâr-ı riyâdan kadd-i bergeştesi hamdır

Bağdatlı Ruhi

Kul oldum der-gehinde çok mudur şimdengerü ölsem
Edâ-yı tâli'-i nâ-sâza rağm u imtinân üzre

Ziya Paşa

Hâke yüz sürmekle ka:imse yer üstünde hayât
İhtiyâr et altını hâkin hayâtın rağmına

Namık Kemal

rağm-ı sipihr-i hôd-gâm: Kendini beğenen göğe rağmen.

Gâlib olmuştur ümîdi senin eyyâmında
Kâm-yâb olmağa bir rağm-ı sipihr-i hôd-gâm-Nâbi

* **rağmen**: 1. İnadına, zıddına. 2. –dığı halde, ise de, yine de.
Ben ol bed-ahde rağmen bir vefâ-dâr eyledim peydâ
Dil aldırdımsa ey dil böyle dil-dâr eyledim peydâ
Hakanî

râh, reh: (راه، ره) Far. 1.Yol. 2. Meslek, usül. tutulan yol. bk. reh.
Diyâr-ı derd ser-gerdânıyam her kim beni ister
Delîl-i râh katre katre eşk-i lâle-gûnumdur-Fuzûlî

Nice şâhid ki harâm eylese râhında durup
İşve vü nâz u niyâz ile çekerler gerden-Nedim

râh-ı adem: Yokluk yolu.
Dutup râh-ı adem bulmuş dehânından gönül kâmın
Bana hem cezmdir ol azm ben hem kalmazam ondan-Fuzûlî

râh-ı âsân: Kolay yol.
Eyle merdân-ı rehe bendeni yâ Rab hem-râh
Râh-ı âsân ten-i sâbir dil-i sevdâ-ver ver
Esrar Dede

râh-ı aşk: Aşk yolu.
Kıldan ince kim kılıçtan tîzdir derler Sırat
Râh-ı aşkından ibâret lafz ü ma'nâdır senin
Kâzım Paşa

râh-ı cünûn: Cinnet yolu.
Kays-ı melâmet-güzîn râh-nümûndur bana
Meslek-i ehl-i hıred râh-ı cünûndur bana
Şeyhülislam Yahya

râh-ı dalâlet*:* Sapıklık yolu.
Bulduğu partalı yüklense ne_ola sûfîler
Her biri râh-ı dalâlette riyâ harlarıdır
Behiştî (partal: işe yaramaz eşya)

râh-ı dırâz: Uzun yol.
Firâkın deştinin râh-ı dırâzın nice kat' etsin
Dil-i bî-tâkatim kim püser-i gam nâ-tüvânıdır
Behiştî

râh-ı felâket: Felaket yolu.
Ey semend-i devlet-i dehre süvâr olan sana
Gâfil olma ki felek râh-ı felâket gösterir-Behiştî

râh-ı fenâ: Yokluk yolu.
Yâ Rab beni et fenâya mülhak
Kim râh-ı fenâ imiş reh-i Hak-Fuzûlî

râh-ı gam: Gam yolu.
Râh-ı gam bî-ser ü sâmân diye korkutma beni
Baş koşan zülfüne ey cân ser ü sâmânı nider
Lamiî Çelebi
Senin cevr ü mihnetinle haylî dil-hûndur mizâc
Râh-ı gamda eyledin işkeste yorgundur mizâc
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)

râh-ı gurbet: Gurbet yolu.
Koyup kûyunda gönlüm râh-ı gurbet ihtiyâr ettim
Gönül kalsın beğim yol kalmasın derler meseldir bu
Misalî

râh-ı gûş: Kulak yolu.
Nâz ile ol gonce kim gâhî leb-i hâmûş açar
Râh-ı gûşa çeşme-i şîrîn-güdâz-ı nûş açar-Nâbi

râh-ı Hak: Hak yolu.
Beyâbân-ı hatâda serseri gezme perîşân-hâl
Seni sen gözleyip bul râh-ı Hak'ta özge seyrânı
Âdile Sultan

râh-ı hakîkat: Hakikat yolu.
Bî-şek yegâne râh-ı hakîkat şerîatin
Ettik hulûs-ı kalb ile îmân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

râh-ı hasret: Hasret yolu.
Olmadı rıhlet şebinde gözüm önünden cüdâ
Ey Behiştî râh-ı hasret oldu bana keh-keşân-Behiştî

râh-ı hatar: Tehlikeli yol.
Uyma düşmân sözüne gitme rakîbin yoluna
Hazer et pâdişehim râh-ı hatardan gitme-Enverî

râh-ı hayâl: Hayal yolu.
Yakmağa râh-ı hayâlinde senin kandîller
İki gözüm sanki olmuştur benim iki zücâc-Behiştî

râh-ı hevâ: Hava yolu; arzu, istek yolu.
Şevk-i ruhunla baştan ayağa yanar çerâğ
Râh-ı hevâda etti meğer terk-i ser çerâğ
İbn-i Kemal

râh-ı Hudâ: Allah yolu.
Râh-ı Hudâ'ya sâlik isen gel tarîka gir
Yoldan giden yorulmaz imiş bu mesel yeter
Mehmet Akif

râh-ı ışk: Aşk yolu.
Derd ile öldüm gider bir kimsenin âgâhı yok
Râh-ı ışkın mevt gibi âh kim hem-râhı yok
Necati Bey

râh-ı maksûd: Kasdedilen yol.
Şaşırdım râh-ı maksûdu kemâl-i pîç ü tâbımdan
Huzûr-ı âsafîde ateşe düştüm şitâbımdan
Fikri Paşa

râh-ı ma'şûk: Sevgilinin yolu.
Râh-ı ma'şûk açılıp buldu cemâl-i Yezdân
Mahrem-i perde vü râyât aleyhi's-salavât
Âdile Sultan

râh-ı mahabbet: Sevgi yolu.
Vâsıf sebât râh-ı mahabbette şarttır
Yoktur tarîk-i aşkta rağbet döneklere
Enderunlu Vâsıf

râh-ı mesâmât: Gözeneklerin yolu.
Kim tenlerinde râh-ı mesâmât ser-te-ser
Sûrâh-i mâr-mühre-rübâ-yı sinân olur-Nef'î

râh-ı meşakkat: Güçlük yolu.
Gözün yummaz ruhunu zerd eder râh-ı meşakkatte
Şu kim nergis gibi âlemde bir sâhib-nazar gözler
Şeyhülislam Yahya

râh-ı mezellet: Zelil olma yolu.
Korkarız dâmen-i pâkin ola bizden muğberr
Biz ki bir râh-ı mezellette yatar bir hâkiz
Sultan İbrahim (Deli)

râh-ı mûsikî: Musiki yolu.
Nâbiyâ inceldi râh-ı mûsikî ol rütbe kim
Düşmeyim diye usûl ile yürür hânendeler-Nâbi

râh-ı saâdet: Saadet yolu.
Bu yol, bu râh-ı saâdet de, âh korkuyorum
Müebbeden çıkacak bir harâbe-i kesele-Tevfik Fikret.

râh-ı şadırvân: Şadırvan yolu.
Arşa dek çıkmakta mânend-i duâ-yı müstecâb
Uğrayan âb-ı musaffâ râh-ı şadırvânına-Nedim

râh-ı tahsîl: Tahsil yolu.
Gerektir râh-ı tahsîlinde ifnâ-yı vücûd etmek
Yed-i ümmîde girmez Dânişâ matlûb zahmetsiz
Dâniş (Dâniş-i Atîk; Dâniş-i Kadim)

râh-ı tarîkat: Tarikat yolu.
Erişip râh-ı tarîkatle hakîkat bahrine
Katremiz gark eyledik ummâna ermişlerdeniz
Nuri

râh-ı taleb: Arzu edilen yol.
Geçti dil râh-ı talebten kâm-ı dünyâdan bile
Fârig oldu ârzûlardan temennâdan bile
Cevrî (İbrahim Çelebi)

râh-ı tevekkül: Tevekkül yolu.
Ey Fuzûlî çekme sen râh-ı tevekkülden kadem
Menzil-i maksûda ermektir mukarrer ben zamân
Fuzûlî

râh-ı uşşâk: Âşıkların yolu.
Harem-i vasla reh-i Râst mahabbet yoludur
Râh-ı Uşşâk'tan âheng-i Hicâz eyleyelim-Bâki

râh-ı ümîd: Ümit yolu.
Visâl-i yâr için terkini urup devlet ü câhın
Teveccüh eyledik râh-ı ümîde vermek Allah'ın
Behiştî

râh-ı vahdet: Birlik yolu.
Aşk câmı râh-ı vahdetle leb-â-lebtir henüz
Gerçi kerrât ile ârifler onu nûş ettiler
Bağdatlı Ruhi

râh-ı vasl: Kavuşma yolu.
Râh-ı vasl an dedi âşık çıktı la'linden cevâb
Ya'nî der âşık bu yolda cân-ı şîrînden çıkar
Nizami

râh-ı vatan: Vatan yolu.
Vücûdun kim hamîr-i mâyesi hâk-i vatandandır
Ne gam râh-ı vatanda çâk olursa cevr ü mihnetten
Namık Kemal

* **râh-ber:** Rehber, yol gösterici.
İskender'e zehr-âb-ı fenâdan veririz câm
Hızr'ız velî râh-ı ademe râh-beriz biz-Şeyh Galip

* **râh-nümûn:** Yol gösterici.
Ol ki olmaz idi ma'nîye rehâ-yâb-ı vusûl
Olmasa bedreka-i hâmesi ger râh-nümûn-Münif

* **râh-rev, reh-rev:** Yolcu. **c. râh-revân**.
Yâ Rab benim iktizâ-yı âmâlim ile
Olmak görünür râh-rev-i ka'r-ı cahîm-Nâbi

reh-rev-i ezmân: Çağların yolcusu.
Yâ Rab nice kim dâ'ir ola günbed-i devrân
Yâ Rab nice kim sâyir ola reh-rev-i rezmân
Behiştî

reh-rev-i irfân: İrfan yolunun yolcusu.
Reh-rev-i irfâna besdir sâğar u sâkî delîl
Kim meh ü hurşîddden tapmış temennâsın Halîl
Fuzûlî

râh-rev-i Kâʿbe-i vasl: Kâbe'ye ulaşmak isteyen yolcu.
Yollarda kalır râh-rev-i Kâʿbe-i vaslın
Ömr âhir olur mevt erişir zâd yetişmez-Bâki

** **râh-revân:** Yolcular.

râh-revân-ı taleb: Arzu edilen yolcular.
Olsa aceb mi râh-revân-ı taleb nahîf
Esb eyledikçe tayy-i menâzil zebûn düşer-Nâbi

* **râh-vâr**: Atın rahvan yürüyüşü; rahvan at.
Olursa pey-rev o çâbük-süvâr-ı nazma Nedîm
Semend-i tabʿı aceb râh-vâr olur giderek-Nedim

* **râh-zen, reh-zen**: Yol vuran, eşkıya.
Şol râh-zen ki hışm ile peyveste cân asar
Devr-i kamerde gör nice müşgîn kemân asar-Bâki

Ecel düzdü erip âhirle reh-zen olmak yoktur
Konanlar arsa-i arza felâket kâr-bândır-Behiştî

râh: (راح) Ar. Şarap, bade.
Râhsın râhat-fezâ-yı hâtır-ı mest-ânesin
Rûhsun nakd-i revân-ı âşık-ı dîvânesin-Nefʿî

Fi'l-hâl getirdiler subûhu
Mezc etti o mâh râha rûhu-Şeyh Galip

Lutf eyle getir râhımı rûhum sâkî-Muallim Naci

râhat: (راحت) Ar. 1.Rahat hâlde bulunma, üzüntüsüz olma. 2. İçi rahat.
Ey kudsiyân amân bana imdâd vaktidir
Bir hayret aldı nâtıkamın tâb u râhatın-Nedim

Râhat istersen bu pendimle hulâsa âmil ol
Olma Mecnûn-ı muânid ben gibi sen âkıl ol
Ziya Paşa

Seyr et ki sipihr-i bî-vefâyı
Râhat komaz iki âşinâyı-Şeyh Galip

Bütün haka:yıkı pâ-mâl edip atâletime
Biraz da râhata baksam-Tevfik Fikret

râhat-ı dehr: Dünya rahatı.
Câmî, belâ vü râhat-ı dehrin meâli yok
Gördün zemâne uymadı sen uy zemâneye
Câmî (Rûmî, Mısrî...)

râhat-ı rûh: Ruhun rahatı.
Gönül açılmaz erişmez derûna râhat-ı rûh
Seherde lâle gibi içmeyince câm-ı sabûh
Şeyhülislam Yahya

râhat-ı sîne: Göğüs rahatı.
Râhat-ı sînem için dâg-ı nihânım bana bes
Dilimi eğlemek için gam-ı cânın bana bes
Lamiî Çelebi

râhatü'l-ervâh: Ruhların rahatı.
Maka:m-ı râhatü'l-ervâhtan râmiş-ger-i takdîr
Harîm-i bezm-i dilde bir garîb âheng göstermiş
Leskofçalı Galip

râhat-ı ukbâ: Ahiret rahatı.
Hulâsa râhat-ı ukbâya ermez ey Esrâr
Adû-yı nefs ile sulh edip düzenlik eden-Esrar Dede

* **râhat-bahş:** Rahatlık veren.
Lâubâlî vazʿ-ı râhat-bahşa mâniʿdir hıred
Bunda hasret-keş olur zevk-ı cünûna hûşlar
Koca Ragıp Paşa

* **râhat-efzâ:** Rahat arttıran.
Halka hûblardan visâl-i râhat-efzâdır garaz
Âşıka ancak tasarrufsuz temâşâdır garaz-Fuzûlî

* **râhat-hulkûm**: Nişasta, şeker, badem, fıstık ve fındık gibi kuru yemişlerle karıştırılarak yapılan şekerleme. Halk dilinde "lât-ı lokum" olarak geçer.
Cân verir râhat-hulkûma esîr-i helvâ
Gelse efserde-gî-i savm ile hulkûmuna cân-Sâbit

râhat ü kahr: Rahat ve eziyet.
Râhat ü kahrına dehrin baş eğip yalvarmazam
Ben Necâtî himmet-i Şâh-ı cihânı gözlerem
Necati Bey

râhib: (راهب) Ar. Keşiş, papaz, Hristiyan din adamı. **c. râhibân, ruhbân.**
Râhib hayâtı sürmedeyim burda dâimâ
Sıkmakta rûhumu bu sükûnetli inzivâ
Hüseyin Sîret

râhib-i deyr-i cemâl: Güzellik kilisesinin rahibi.
Sûret-i esnâmdan döndü sana etti sücûd
Râhib-i deyr-i cemâlin Yezdân-perest-Bâki
** **ruhbân**: Rahipler.
Sûret der sıfat söylemez uşşâka sühan
Ona bilmem ki ne efsûn okumuştur ruhbân-Şinasi

Çıkmadı deyr-i felekte yine hûrşîd-i sanem
Kara çulla görmeyince âlemin ruhbânını
Hayali Bey

rahîk: (رحيق) Ar. Kırmızı renkli temiz ve duru şarap.
Ne nâmedir bu ki keyf-i rahîk-ı mazmûnu
Verir mülâhazaya bir neşât-ı rûhânî-Nef'î

Def'-i sermâ-yı tekâsülde müessir aşktır
Benzemez berş-i rahîkî mest-i uşşâkîlere-Nâbi

Rahîklar sunulur cevherîn kadehlerle
Ümîdler verilir işve-i mükerrerle-Tevfik Fikret
rahîk-i beyân: Beyan edilen şarap.
Bunu duysa hâzini cennetin alamazdı ağzına kevseri
Bakınız rahîk-i beyânımın ne safâ-fezâ cereyânı var
Muallim Naci

rahîl: (رحيل) bk. rıhlet.
rahîm: (رحيم) bk. rahmet.
rahim, rahm: (رحم) Ar. Kadınlara ait döl yatağı, çocuğun peyda olduğu yer. **c. erhâm**.
Düşmemişken ana rahmine dahi Mecnûn-ı zâr
Zülf-i Leylâ'dan dil-i dîvânemiz âgâh imiş
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)
rahm-i mâder: Ana rahmi.
Ademden etti beni kudretî berâverde
Gıdâmı eyledi âmâde rahm-ı mâderde-Nâbi
** **erhâm**: Rahm'ler, ana karınları. 2. Döl yatakları. 3. Hısımlar, akrabalar.
Gelmeye âleme bir sencileyin zât-ı latîf
Olsa ger hâmil-i ervâh-ı mücerred-i erhâm-Nef'î

rahîs, rahîse: (رخيص) Ar. Ruhs'tan; 1. Ucuz, ehven. 2. Yumuşak elbise. 3. Ansızın gelen ölüm.
Size rahîs ise de eşk-i çeşm ü cevher-i cân
Nasıl denir ki sizin âb u dâneniz vardır
Recaizade Ekrem

râiz, râyiz: (رائض) Ar. 1. Öfkeli, kızgın. 2. Seyis.
râyiz-i endîşe: Kaygılı seyis.
Neylesin râyiz-i endîşe nice zabt etsin
Rahş-ı tab'ım gibi bir tevsen-i çâbük-pâyı-Nef'î
râyiz-i hükm-i Celîl: Celil hükmünün öfkesi.
Râyiz-i hükm-i Celîl'in onu elbet yola kor
Ne kadar tünd ü Ka:rûn olsa da reh-vâr-ı felek
Aynî
râyiz-i nâ-ehl: Ehliyetsiz seyis.
Bu arsada çalışır nice râyiz-i nâ-ehl
Elinden esb-i murâdı boşandırıncaya dek-Nâbi
râiz-i tab': Öfkeli tabiat.
Âlem-i ma'nâyı eyler pür-tezelzül çünbişü
Râiz-i tab'ım edince rahş-ı fikri zîr-i zîn-Nef'î

rahle: (رحله) Ar. Üzerinde kitap okumak veya yazı yazmak için kullanılan küçük masa.
Nûrdan rahle kaşın alnın kitâb-ı şîvedir
Mekteb-i âlemde ehl-i nâz alır senden sebak-Enverî
* **rahle-gâh**: Rahle yeri.
Mekteb ki feyz-bahşîdir ebnâ-yı ümmetin
Mekteb ki rahle-gâhıdır âyât-ı nusretin
Münif Paşa

rahm, rahim: (رحم) Ar. Merhamet, acıyıp esirgeme.
Dil-i mecrûhuma rahm eyle kalsın dâm-ı zülfünde
Şikeste-bâl olan mürgü edip âzâd neylesin
Şeyhülislam Bahayî (... Mehmet)

Sîne çâk ü kalb-i vîrân bülbül-âsâ pür-figân
Âdile kuluna rahm ü mekremetle kıl meded
Âdile Sultan

Kimseler de gelmiyor âvâz-ı istimdâdıma
Kendi gönlüm rahm eder ancak yine feryâdıma
Kemalzade Ekrem Bey

rahm-ı felek: Feleğin merhameti.
Vermese lutfun eli rahm-ı felekte perveriş
Mâder-i eyyâmdan doğmazdı tâ mahşer güneş
Ahmet Paşa

rahm-i izzet: Değerli merhamet.
Bâzû-yı rahm-i izzetine ittikâ edip
Te'sîr-i bahtiyârî-i vuslatla ağlasam
Cenap Şahabeddin

Rahmân, Rahman: (رحمان) Ar. Yaratılan her canlıya, hiçbir ayırım yapmadan merhamet eden Allah (c.c.).
Uydun irşâdına nefsin sen meğer hannâs-ıla
Âleme rahmet kılan Rahmân'dan oldun bî-haber
Ümmî Sinan

Şekl-i bedîᶜ-sûret-i insâna kıl nazar
Esrâr-ı râz-nâme-i Rahmân'a mahrem ol
Yenişehirli Avni

* **Rahmânî**: Allah'a ait.
Bu ışk bize Rahmânî'dir hem cânımızın cânıdır
Onun için şeytânıla her dem bu savaşım benim
Yunus Emre

Birisi muhît-i envâr-ı feyz-i Rahmânî
Birisi rehber-i cumhûr-ı gâziyân-ı gayûr-Emirî

rahmet: (رحمت) Ar. 1. Acıma, esirgeme, koruma, yarlığama. 2. Yağmur. 3. Hz. Muhammed (s.a.s.). 4. Kur'an-ı Kerim.
Olsa ebr-i rahmet-i Hak âleme rîzân olur
Katrenin hurd u büzürgü olduğu meşhûr-ı enâm
Nâbi

Rahmet biter, bulut dağılır, mihr-i nev-bahâr
Âfâka lemᶜa-rîz oluyorken hazîn hazîn
Tevfik Fikret

Bir tek işâretin bize rahmet için yeter
Ey bahr-i feyzi katresi ummân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

rahmet-i Hak: Hakk'ın rahmeti.
Erse bir milke eğer rahmet-i Hak hâkimini
Böyle bir dâver-i dîn-perver deverân eyler-Cevrî

rahmet-i Rahmân: Allah'ın rahmeti.
Kim akla uysa rahmet-i Rahmâna erişir
Kim nefse uysa şeytân alır gider-Kemal Ümmî

Ka:bil-i feyz olamaz düşmeyicek hâke nebât
Mütevâzıᶜ olanı rahmet-i Rahmân büyütür
Lâ (düşmeyicek: düşmeyince)

* **Rahîm**: Merhametli, esirgeyen, koruyan, acıyan Allah.
Sensin kerîm sensin rahîm Allah sana sundum elim
Senden artık yoktur emim Allah sana sundum elim
Yunus Emre (em: ilaç, çare)

Tasavvur eyleyemezdim ki ansızın dursun
Felâh-ı ümmet için çırpınan o kalb-i rahîm
Mehmet Akif

rahne: (رخنه) Far. 1. Gedik, yarık, yırtık, aralık. 2. Zarar, ziyan, bozukluk.
Zevk-ı tîğinden aceb yok olsa gönlüm çâk-çâk
Kim mürûr ile bırakır rahneler dîvâre su-Fuzûlî

Küfr-i zülfün salalı rahneler îmânımıza
Kâfir ağlar bizim ahvâl-i perîşânımıza-Fuzûlî

Görüp aks-i dehânın rûh-ı galat-bînim
Temâşâya seni bir rahne sandı iştiyâkından-Beliğ

rahne-i dendân-ı erre: Testere dişlerinin yarığı.
Evka:tımız teâkub-ı ye's ü ümmîdden
Gûyâ ki rahne rahne-i dendân-ı erredir-Nâbi

rahne-i dîvâr: Duvar gediği.
Ya sâib görmüş olsa çâr-bâğ-ı İsfahân vasfın
Ne gûne rahne-i dîvâre eylerdi nihân âbâ-Nedim

rahne-i reng-i siyeh: Kara taşın gediği.
Hâzır ol bezm-i mükâfâta eyâ mest-i gurûr
Rahne-i reng-i siyeh pembe-i mînâdandır
Sâmi (Arpaeminizade Vakanüvis Mustafa-Bey)

rahne-i sühan: Söz gediği.
Ekser görülür çünkü cezâ cins-i amelden
Escâmda âhenden olur rahne-i sühan-Ziya Paşa

* **rahne-dâr**: 1. Gediği, yıkığı olan. 2. Eksiği bozuğu olan. 3. Zarara uğramış.
İşte bu seyl-i belâ-yı cân-figâr
Eyledi dîn-i mübîni rahne-dâr-Kâzım Paşa

* **rahne-yâb**: Zarar görmüş, ziyana uğramış.
Budur ümîdimiz kim düşmenin bünyân sâmânı
Bu günden sonra bî-şek rahne-yâb-ı inhizâm oldu
Nedim

rahş: (رخش) Far. 1. Gösterişli ve yürük at. 2. Zaloğlu Rüstem'in atının ismi.
Her dem ağzından saçar ejder-veş a'dân üzre od
Etse rahşın tan mı Rüstem gibi şîr-i ner güneş
Lamiî Çelebi

rahş-ı bed-hûy-ı felek: Feleğin huysuz atı.
Rahş-ı bed-hûy-ı felek urmadadır dâim leked
Uğramaz hergiz onun yanına erbâb-ı hıred
İbrahim (Şeyh...)

rahş-ı berk: Şimşek atı.
Nîzesin tîr-i sebük-pervâze eyler pîş-rev
Rezmde gelse o rahş-ı berk cevelân üstüne-Nedim

rahş-ı çâbük-pâ: Ayağına çabuk koşan at.
Berk-ı mahz iken direnk etse bilinmez peykeri
Rahş-ı çâbük-pâ mıdır ya kûh ya bir câ mıdır
Nef'î

rahş-ı devlet: Devlet atı.
Sen de at tut sâyesinde Vâsıf ol şâh-ı cihân
Kâm alıptır zîr-rân ettikçe rahş-ı devleti
Enderunlu Vâsıf

rahş-ı himmet: Gayret atı.
Hudâvendâ sen ol çâbük-süvâr-ı mülk ü devletsin
Ki rahş-ı himmetin evvel kademde aldı meydânı
Bâki

Sür'at-i seyrinden azherdir ki rahş-ı himmetim
Hem-inân-ı sâbıkûn olmak temennâsındadır
Muallim Naci

rahş-ı mübârek-kadem: Mübarek ayaklı at.
Çok mudur bu şeref ol rahş-ı mübârek kademe
Ki saâdetle süvâr ola ona zıll-ı Hudâ-Nef'î

rahş-ı tab': Yaratılış atı.
Vâdî-i medhinde cevelân ettiği_için yaraşır
Atlas-ı çarh olsa rahş-ı tab'ıma bergüstvân-Nef'î

rahş-ı tâli': Talih atı.
Bugün rahş-ı tâli'in
Birden sukûtu böyle hazîz-i mezellete-Tevfik Fikret

rahş-ı tünd-hû: Sert huylu at.
O rahş-ı tünd-hûya mâil olmuş ol gül-i ra'nâ
Yavuz yelden onu hôd sakınırdı bu dil-i şeydâ
Suudizade Kadri (yavuz: kötü)

rahşâ, rahşân: (رخشان) Far. Parlak, fazla ışıklı.
O denlü sürh ü rahşân mûy-ı endâmı ki lâyıktır
Kabâ-yı cismini ger benzetirsem al-i dîbâya-Nef'î

Aks-i ruhunla eyle âyîneyi münevver
Âgûş-ı mehde rahşân bir âfitâb göster-Vecdî

Karıştı leyl-i musîbet leyâl-i nisyâna
Açıldı gözlerimiz bir sabâh-ı rahşâna-Tevfik Fikret

rahşân-ı hüdâ: Yol gösteren ışık.
Nazm-ı Kur'ân gibi ey encüm-i rahşân-ı hüdâ
Sizi üstâd-ı felek etmedi tanzîr henûz
Muallim Naci

rahşende: (رخشنده) Far. Parıldayan, parlak, tâbân.
Rahşende çerâgı nûr-ı tenzîl
Ferş-i çemen anda bâl-i Cebrâîl-Hakanî

Değil sath-ı semâ vü encüm-i rahşende sermâdır
Felek bir pür-niyâz-ı nakş etti efsürde duhân üzre
Ziya Paşa

rahşiş: (رخشش) Far. Parlayış.

rahşiş-i berk: Şimşek parlayışı.
Onda her beyit bir sehâbe-i şark
Fikr-i cevvâl içinde rahşiş-i berk-Muallim Naci

raht: (رخت) Far. 1. At ve yol levazımı. 2. Ev ve döşeme takımı.
Mecnûn ona verdi cümle rahtın
Pâk eyledi bergten dırahtın-Fuzûlî

Raht u bahtın suya salmış bâda vermiş varını
Bî-dil ü bî-hânümân bî-çâre bir ben bir habâb
Fâni

raht-ı gam: Gam takımı.
Adûlar körlüğüne hem-nişîn oldum meleklerle
Yakıp raht-ı gamı hâkister urdum hışm-ı şeytâna
Behiştî

râî, râiye: (راعى) Ar. 1.Çoban, sığırtmaç. 2. ed. Çobansı, kır edebiyatını anlatan şiirler.
Yoksa sürüden cüdâ mı kaldın
Firkat mi bu ıztırâbî dâî
Kalmışlara bakmıyor mu râî
Bî-hem-reh ü bî-nevâ mı kaldın-Muallim Naci

râic: (رائج) bk. râyic.

raiyye, raiyyet: (رعيّت) Ar. 1. Bir hükümdarın idaresi altında bulunan ve vergi veren halk. 2. Sürü, otlatılan hayvan sürüsü. **c. reâyâ.**

Riâyet eyle ne denlü gerekse uşşâkı
Ki pâdişâh beğ olmaz raiyyet olmayıcak

Necati Bey (olmayıcak: olmayınca.)

Evrâk ile i'lân olunur cümle nizâmât
Elfâz ile terfih-i raiyyet yeni çıktı-Ziya Paşa

** **reâyâ**: Teb'alar, halklar.

Seni gördükçe kalbi şâd olur uşşâk-ı gam-nâkin
Reâyâ nitekim mesrûr olur hünkârı görmekten

Cinânî

* **reâyâ-perver**: Halkları seven.

O vezîr-i hüner-endûz-ı reâyâ-perver
Ki adâlettir ona gâyet ehemm-i eşgâl-Nef'î

rakabe: (رقبه) bk. rika:b.

rakam: (رقم) Ar. 1. Yazı yazma. 2. Yazı ile işaret, sayı. **c. erka:m, rukum.**

Kilk-i kudret levh-i sînemde seni kılmış rakam
Eyleyip mahbûblar mecmûasından intihâb-Fuzûlî

Hâme-i mu'ciz-rakamla eyledim bir bir hesâb
Geldi bin yüz kırk lafz-ı nâsırla feth-i karîb

Nedim

Hatâ-yı ehl-i kesret ol kadardır bahs-i vahdetde
Rakam kâfî değildir cümlesin ta'dâd lâzımsa

Namık Kemal

** **erka:m**: Rakam'lar.

Melâmet mülküne mâlik olup tâ kim alem çektim
Selâmet defteri erka:mına evvel kalem çektim

Hayali Bey

Lûle-i çeşme-i hûrşîde şikâf-ı hâme
Mevce-i lücce-i envâre sutûr-ı erka:m

Üsküdarlı Hakkı Bey

Neyyîr-i menkıbet-i vasfın olunmaz ta'dâd
Olsa encüm kadar asfâr-ı ulûf-ı erka:m-Hâzık

* **rakam-keş:** Rakam çeken, yazı yazan, çizgi çizen.

Olmaz ruh-ı bütâna rakam-keş kalem abes
Çekmez beyâza kâtib-i kudret rakam abes-Nâbi

* **râkım, râkıme**: Yazı yazan.

râkım-ı nüsha-i maânî: Anlamlar nüshasını yazan.

Ey râkım-ı nüsha-i maânî
Ma'mûre-i alîm-i dîne bânî-Fuzûlî

rakı: (رقع) Ar. Arak> arakî'den rakı olmuş. Üzüm, erik, elme, incir gibi meyvelerin alkolle mayalanarak damıtılmasıyla elde edilen ve içine koku vermek için anason ve damla sakızı katılan içki.

Ne Şam semâsını yalelle dolduran şarkı
Ne Zahle'nin üzümünden çekilmiş eski rakı
Felekten özlediğim zevkı verdiler, heyhât

Yahya Kemal

râki': (راكع) bk. rükû'.

rakîb: (رقيب) Ar. Reka:bet'ten. 1. Herhangi bir işte birbirinden üstün olmaya çalışanlardan her biri. 2. Bekçi. 3. Allah'ın isimlerinden "görüp gözeten, kollayan". **c. rakîbân, rukabâ.**

Gördüm rakîb oturmuş ol gül-izâra karşı
Berde'l-acûze dönmüş evvel bahâra karşı-Lâ

Bizi rakîbe edersin fedâ görünmez misin
Vefâ mısın nesin ey bî-vefâ görünmez misin-Câzim

Hem rakîb ağlar elinden o perînin hem ben
Kâfir ağlar gam-ı aşk ile Müselmân ağlar

Bağdatlı Ruhi

rakîb-i bed-reg: Kötü huylu rakip.

Bende hamyâze-i âğûş ü rakîb-i bed-reg
Sarılır gerdenine illet-i kulunc gibi-Nâbi

rakîb-i bed-güher: Değersiz rakip.

Diş bilermiş la'line gerçi rakîb-i bed-güher
Taştan artuk nesne dokunmaz velî dendânına

Behiştî (artuk: fazla)

rakîb-i bed-lika: Çirkin yüzlü rakip.

Rakîb-i bed-lika: cânâ cihânda bulmamışken yer
Neden ona bu izzet kim seg-i kûyunla yâr ancak

Âhî

rakîb-i bed-nazar: Kötü bakışlı rakip.

Sakın göz değmesin hüsnün gülüne
Rakîb-i bed-nazardan ictinâb et

Selimî, Tâlibî (Sultan II. Selim (Sarı)

rakîb-i dîv: Dev rakibi.
Rakîb-i dîvi âdem mi sanır ki ol perî bilsem
Onun gibi leîme bunca ihsân eyleyip neyler
Şeyhülislam Yahya

rakîb-i dûn: Alçak rakip.
Rakîb-i dûna lutf-ı gamze-i cânâne söylenmez
O bir sırr-ı nihândır zümre-i nâdâna söylenmez
Sâlim

rakîb-i ehremen: Şeytan rakip.
Perî-rûdur onu bildim ki bakmaz âdemî-zâda
O cân incinmesin dersen rakîb-i ehremenden geç
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

rakîb-i hâr: Diken rakip.
Gül gibi gülmüş açılmışsın rakîb-i hâr ile
Nice feryâd etmesin bu bülbül-i zârın senin-Zâti

rakîb-i har-tab^c: Eşek tabiatlı rakip.
Kûyuna gayrıları çekme rakîb-i har-tab^c
Seyl-i eşkimle döner kadd-i dütâ dolâba-Bâki

rakîb-i hased-keş: Kıskanan rakip.
Bize rakîb-i hased-keş idi bütün âlem
Sana muhabbet ile iştihârımız var idi-Ziya Paşa

rakîb-i kâfir: Kâfir rakip.
Ser-i kûyunda ger gavgâ-yı uşşâk olmasın dersen
Rakîb-i kâfiri öldür ne ceng ü ne cidâl olsun-Bâki

Dâd elinden ey felek her gün bana cevr eyleyip
Ol rakîb-i kâfire adl ile dâd etmek neden
Adlî (Sultan II. Bayezid)

rakîb-i kec-rev: Eğri büğrü yürüyen rakip.
Fuzûlî gayr ile halvet meğer bezm etmiş ol gül-ruh
Rakîb-i kec-revi gördüm bu gün bâri yaman sarhoş
Fuzûlî

rakîb-i kelb: Köpek rakip.
Eğilmesin diye âhım yilinden sakınıp her dem
Rakîb-i kelb ol servin nihâline dayak olmuş
Necati Bey

rakîb-i müfsid: Fesat çıkaran rakip.
Kemâm-ı çeşmine bend eyle tîğ-ı gamzelerin
Rakîb-i müfsidi katle kuşan kuşan güzelim
Hâmî (Hâmî-i Âmidî)

rakîb-i pür-cefâ: Cefa dolu rakibi.
Iyân oldukça gonca dem-be-dem yanında hâr artar
Bu gül-zârın rakîb-i pür-cefâsı artar eksilmez
Cehdî (Diyarbekirli İbrahim...)

rakîb-i rû-siyâh: Siyah yüzlü rakip.
Rakîb-i rû-siyâhın olsa başı miğfer altında
Kerem kıl şehsüvârım onu hurd et şeş-per altında
Ömer Bey (Hayali'nin oğlu)

Ol rakîb-i rû-siyeh niçin bana rahm eylemez
Kim görürse hâlimi kâfir terahhum gösterir
Nizami

rakîb-i seg: Köpek rakip.
Rakîb-i seg uludu âstân-ı yâre varaldan
Tenezzül eylemez âşıklara âlî-cenâb olmuş
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

** **rakîbân**: Rakîb'ler.
Meclis-i ağyâra olma pertev-endâz-ı visâl
Şem^c-i ümmîd-i rakîbânı fürûzân eyleme-Nâbi

** **rukabâ**: Rakib'ler.
Rukabâ gâilesinden olamaz âsûde
Yanılır mâil olan dil-berin en ahsenine-Nâbi

* **rakîb-âsâ**: Rakip gibi.
Şikest et şîşe-i nâmûsu ey cân-ı sitem-dîde
Eğer bezm-âşnâ-yı yâr olam dersen rakîb-âsâ
Sâmi (Arpaeminizade Vakanüvis Mustafa–Bey)

râkib: (راكب) bk. rükûb.

râkid: (راكد) bk. rükûd.

rakîk, rakîka: (رقيق) bk. rikkat.

rakka:': (رقا) Ar. Rukye'den; büyük ve mahir büyücü.
Senin bu sözlerin Nuri avâma bir hikâyettir
Alıp çün mâyeli telkîn seherde olmadı rakka:'-Nuri

rakkas, rakka:s: (رقاص) bk. raks.

raks: (رقص) Ar. Sıçrayıp oynama, dans etme.
Def^c edip sînesini nâle-i pür-sûzunu ney
Raksa girmiş niçe bin âşık-ı şeydâ gördüm-Zâti

Dolsun yine peymâneler olsun tehî hum-hâneler
Raks eylesin mest-âneler mutribler ettikçe nagam
Nef'î

Şöyle lebrîz-i sürûr eyler dil-i pür-cûş kim
Neşvesinden raksa başlar sâgar-ı sahbâ gibi-Nedim

* **rakka:s**: 1. Raks edici, oynayıcı, köçek. 2. fiz. Saatin sarkacı

Giriftâr olmasın keştî-i dil ol şûh-ı rakka:sa
Ki meşk-i lerziş eyler mevc girdâb-ı sürrîninden
Nâbi

Kimi bezm-i safâ içinde rakka:s
Kimi bahr-i vefâ içinde gavvâs-İbn-i Kemal

Rakka:s bu hâlet senin oyunun da mıdır
Âşıklarının günâhı boynunda mıdır-Nedim

Birisi nâz ile olmuş rakka:s
O biri aşkına olmuş gavvâs-Enderunlu Fazıl

* **rakka:se:** Raks etmeyi meslek edinmiş kadın oyuncu.

rakka:se-i şehîr: Şöhretli rakkase.

Rakka:se-i şehîre imiş âfet-i zemân
Etmiş nice muhâlifi raksân o bî-emân
Abdülhak Hâmit.

***raksân**: Raks eden, oynayan, hareket eden.

Mest iken ol mâh-ı mihr-engîz kim raksân olur
Mâh lerzân mihr ser-gerdân felek hayrân olur
Nazîm (Yahya...)

Rakka:se-i şehîre imiş âfet-i zemân
Etmiş nice muhâlifi raksân o bî-emân
Abdülhak Hâmit.

Almış âgûşuna raksân ediyor ervâhı
Gösterir sîne-i nevvâr-ı Cemâlullah'ı
Kemalzade Ekrem Bey

raksân: (رقصان) bk. raks.

râm: (رام) Far. İtaat eden, boyun eğen.

Hak Teâlâ ede ikbâl ü celâlin efzûn
Emrine râm ola dâim felek-i bî-ârâm-Nedim

Görmeden âsâr-ı Nîsânı bahâr elden gider
Güller âhir râm olur ammâ hezâr elden gider
Ziya Paşa

Avrat gibi mağlûb-ı hevâ olma er ol er
Nefsin seni râm etmeye, sen nefsini râm et
Ziya Paşa

At üzre geçtiğin göricek leşker-i guzât
Râm oldu şîrler gibi yavuz nigâhına-Yahya Kemal

ramak: (رمق) Ar. 1. Nefes alacak kadar vücutta kalan hayat. 2. Pek az şey.

Cism-i menhûs-ı adûda kalmadı cândan ramak
Dinle kıldım iki târîhimde zikr-i mâ-sebak-Sürurî

Ramazân: (رمضان) Ar. Hicrî Kamer ayının dokuzuncu ayı, oruç tutulan Arabî ayın ismi.

Birbiriyle öpüşür îd olıcak halk-ı cihân
Gâlibâ bozmuş aralarını cû'-ı Ramazân-Nâbi

Pâs-bân verdi kudûmuyla cevâb eyle yine
Ramazân geldi mi eyâ diyerek istifhâm-Nedim

Ramazânım seni kimler getirirdi ka:le
Var duâ eyle karındaşın olan Şevvâl'e-Lâ

Nasıl "selâmünaleyküm" çıkar bugün dilden
Nasıl demez "Ramazân-ı Şerîf" Türkçe bilen
Kemalzade Ekrem Bey

Gündüz çıkarır zevkini rindân Ramazân'ın
İftâr safâsın dahi ehl-i şikem eyler-Neşât

râmî: (رامى) Ar. Remy'den; atan, atıcı (ok, mermi).

Çekişti yâ kaşın kurbânı olurken kemân-keşler
Nişân-ı tîr-i gamzen olmağa atıştı râmîler-Enverî

râmiş: (رامش) Far. 1. Dinlenme, istirahat. 2. Eğlence, mutluluk.

* **râmiş-ger**: Çalgıcı, saz çalan.

Güne gûne vasf-ı zâtında terennüm-rîz olup
Bezm-i nazmın böyle âgâz eylesin râmiş-geri
Nazîm (Yahya...)

râmiş-ger-i takdîr: Takdir edilen çalgıcı.

Maka:m-ı râhatü'l-ervâhtan râmiş-ger-i takdîr
Harîm-i bezm-i dilde bir garîb âheng göstermiş
Leskofçalı Galip

rân: (ران) Far. anat. Oyluk.

Ola dâyim semend-i baht u devlet zîr-i rânında
Vere sıhhatle hem lutf-ı Hudâ ömr-i bilâ-gâye
Nef'î

-rân: (ران) Far. "Süren, sürücü, hükmeden" anlamlarıyla birleşik kelimeler yapar.

* feres-**rân**: At sürücüsü.

Dahi tabʿım gibi bir şeh-süvâr-ı âlem-i maʿnâ
Feres-rân olmamıştır sâha-i kevn ü mekân üzre
Ziya Paşa

* kâm-**rân**: Mesut, bahtiyar, emel süren.

Cihânı lûtf u mürüvvetle kâm-rân ettin
Cihânda kâm alasın ber-sebîl-i istimrâr-Nedim

Cefâ-yı dost gerektir vefâ değil hâcet
Gedâ-yı yâr olana şâh-ı kâm-rân kim olur-Şeyhi

* meges-**rân**: Yelpaze.

Oldu nazmım şehdine ervâh-ı kudsîler meger
Şeh-perin ona meges-rân etti Cibrîl-i Emîn
Hayali Bey

raʿnâ: (رعنا) Ar. Ra'n'dan; 1. Güzel, latif, hoş görünen. 2. mec. Bön, sünepe, salkık ve herkese işve eden kadına ıtlak olunur.

Tarz u tavrın nice taʿrîf edeyim onun da
Görmedim bunculayın dil-ber-i şûh u raʿnâ-Nefʿî

Cenneti görmüş bir âdem var ise gelsin desin
Tarhı onun dahi böyle dil-keş ü raʿnâ mıdır-Nefʿî

Seni Yûsuf'la güzellikte sorarlarsa bana
Yûsuf'u görmedim ammâ seni raʿnâ bilirim-Bâki

Boydan hôş, renkten pâkîzedir nâzik tenin
Beslemiş koynunda gûyâ kim gül-i raʿnâ seni
Nedim

râs: (راس) Far. Yol, tarik.

râs-ı nîl-gûn*:* Mavi renkli yol.

Bu luʿbet-gâhda ey Naʿilî bilmektedir hikmet
Ne zîr-i hırkadandır heft râs-ı nîl-gûn peydâ
Nâilî

rasad: (رصد) Ar. 1. Gözetme, bekleme, pusu kurma. 2. ast. Gözleme, rasat aleti ile ölçme. **c. rasadât**.

Kevkeb-i âlîsin idrâk eylemez erbâb-ı fen
Etseler vazʿ-ı rasad tâ tarh-ı Hâmân üstüne
Nedim

* **rasad-hâne:** Gözlem evi.

rasad-hâne-i dünyâ: Dünya rasathanesi.

O rasad-hâne-i dünyâ, o Semerkand bile,
Öyle dalmış ki hurâfâta o mâzîsiyle
Ay tutulmuş. "Kovalım şeytânı kalkın" diyerek
Dümbelek çalmada binlerce kadın, kız, erkek
Mehmet Akif

* **rasad-nişîn:** Gözetleme yerinde oturan.

rasad-nişîn-i maka:m-ı himâyet*:* Koruma makamının gözetleme yerinde oturan.

Olsun rasad-nişîn-i maka:m-ı himâyeti
Avn-ı Hudâ vücûd-ı meâlî-nisâbının-Nâbi

* **râsıd**:Rasad'dan, rasad edici, dikkatle gözleyici, gözleyen. **c. râsıdîn, râsıdân**.

** **râsıdân***:* Râsıd'lar, gözleyenler.

Râsıdân fark edemezler irtifâ-yı kevkebin
Kılsalar birkaç rasad bünyâd-ı Uluğ Mîrzâ gibi
Nedim

* **rassâd**: Rasad edici, yıldızların hareketini gözetleyici.

rassâd-ı mâh: Ayı gözetleyen.

Kimi sayyâd-ı mâhîdir kimi rassâd-ı mâh olmuş
Lâ

rasaf, rasafe: (رصف) Ar. 1. Döşenmiş kaldırım. 2. Kaldırım taşları. **c. rasafât**.

Kılıp mahfûzu Bârî gevher-i zât-ı kerem-kârın
Murassaʿ efser-i ikbâlin olsun mâye-i rasîfi-Nedim

rasâs: (رصاص) Ar. Rass'(vernikleme)'den; 1. Kurşun. 2. Kalay.

Başım değil görünen kim gözüm gümüşlerini
Hayâl-i âteş-i haddin eritti sanki rasâs-Behiştî

râsıd: (راصد) bk. rasad.

rasîf: (رصيف) Ar. Rasef'ten; 1. Dayanıklı, sağlam 2. Taş temel, bina.

Kılıp mahfûz bâr-ı gevher-i zât kerem-kârın
Murassaʿ efser-i ikbâlin olsun mâye-i rasîfi-Nedim

râsihîn: (راسخين) Ar. Râsih'ler; 1. Temeli kuvvetli olanlar. 2. Din bilgisi çok geniş olanlar.

Bir nağme ki:Rûhtur, ledündür
Kur'ân gibi râsihîn içindir-Mehmet Akif

rasîn, rasîne: (رصين) Ar.Rasânet'ten; sağlam, dayanıklı.

rasîn-i ömr*:* Ömür dayanıklığı.

Ric'at ederdi ye's ile emvâc-ı intika:d
Seng-i rasîn-i ömrüne oldukça cebhe-zen
Cenap Şahabeddin

râst: (راست) Far. 1. Doğru. 2. Sağ. 3. Gerçek. 4. Uygunluk. 5. Türk müziğinin en eski makamlarından biri. **c. râstân.**

Kendüzün has bigi salmayan yaşı ırmağına
Râsti yüz sürmez ol serv-kadin ayağına-Âhi

Râst geldi peyk-i endîşem bu garrâ matla'a
Çarh-ı çârımdan öte, arş-ı muallâdan beri-Nedim

Nahl-i nâzım bilemem doğrusunu hangisi râst
Serve benzetti Acem kaddini urbânı bâna-Sürurî

* **râst-bîn:** Her şeyin hak ve doğrusunu görüp fark eden.

Görmez misâl-i ka:metin çeşm-i râst-bîn
Ahvel baka meğer ki görenler nazîr ona-Bâki

* **râst-gûyân:** Doğru söyleyenler.

Gönüldür sıdk-ı da'vâ-yı hulûsa şâhid-i âdil
Miyân-ı râst-gûyân-ı muhabbette yemîn olmaz
Tâlib (Bursalı Mehmet...)

* **râst-güftâr**: Doğru söz.

Hemîşe bâr-ı hâtırdır nasîbi râst-güftârın
Zebânından değil mi çektiği bî-hûde kantârın
İshak (Ebu İshak Efendizade Şeyhülislam...Efendi)

* **râst-kîş**: Doğru din.

Cihânda kec-menişten râst-kîşin renci efzûndur
Bu menzil-gehde tîrin çektiği cevri kemân çekmez
Âsım (Bursalı Seyyid Mustafa---Çelebi)

* **râstî***:* Doğruluk, gerçeklik.

İstivânın hattı Kâ'be üzredir demiş hakîm
Râstîdir yâr üzre hatt-ı istivâdır perçemi
Hamdullah Hamdi

ra'şân: (رعشان) bk. ra'şe.

ra'şe: (رعشه) Ar. Ra'ş'ten; titreme.

Ra'şe tutsa ne_ola endâm-ı dil-i mahzûnu
Şâhid-i meyde yine gördü libâs-ı hûnu-Nâbi

Piyâle tutmağa yok elde Nâilî kudret
Elimde ra'şe, derûnumda ıztırâbım var-Nâilî

Gece bakmazdı benât-ı na'şe
Cünbüş-i Zühre'ye derdi ra'şe-Sünbülzade Vehbi

Zemîne ra'şe verirken neşâid-i melekût
Ne manzaraydı İlâhî o makber-i mebhût
Mehmet Akif

Doğmuştu kamer, şimdi, uzaklardaki mağmûm
Dağlardan; açık ra'şeler elvâha dağılmış
Ahmet Hâşim

ra'şe-i ziyâ*:* Işık titremesi.

Zalâm-ı leylede mer'îdi râh-ı zer-kârı
Ve oldu her şeye bir ra'şe-i ziyâ sârî-Ahmet Hâşim

* **ra'şe-âver:** Titretici.

Vücûd-ı ra'şe-âverinden kopup düşen zerrât
Verir peyâm-ı hazîn bir dem-i mukarrerden
Tevfik Fikret

* **ra'şe-dâr:** Titrek.

Evet, her şey uyur, ey leyl-i mes'ûd
Fakat ben bir ziyâ-yı ra'şe-dârın
Enîs-i hüznü, bî-ârâm ü bî-sûd-Tevfik Fikret

Aşk-ı cihânı bu dil-i nâlâna verdiler
Bir ra'şe-dâr ele dolu peymâne verdiler
Benlekçi İzzet Bey

* **ra'şe-nâk:** Titrek.

Geliyor dest-i ra'şe-nâkinden
Dökülür sâye pâre-i lerzân-Kemalzade Ekrem Bey

* **ra'şe-nümâ**: Titreme gösteren.

Mütefekkirem o zemân bir nihâle benzer ki
Alîl ü ra'şe-nümâ şah-sâr-ı bî-bergi-Tevfik Fikret

Nedir semâda kamer, yerde nûr-ı ra'şe-nümâ
Ukûs-ı berkın ulurken, enîn ü girye nedir
Ahmet Hâşim

* **ra'şân:** Ra'şe'den; titrek, titreme, titreyiş.

Etmekte zikr-i Hallâk-ı dâim
Etmekte ra'şân ra'şân ibâdet-Tevfik Fikret

raşha: (رشحه) bk. reşha.

ratb: (رطب) Ar. 1. Taze, yeşil, yaş. 2. Yumuşak, mülâyim.

ratbü'l-lisân: Nezaket ve mülayemet ifade eden söz söyleyen
Tâb-ı gamdan şu'le-i sûzân olur ağzımda dil
Olmasa medhinle ger sûsen gibi ratbü'l-lisân
Nef'î
Hemîşe hâmemi ratbü'l-lisân-ı na't eyle
Zülâl-i feyz-i amîmimle ey Hudâ-yı Vedûd-Sâmi
ratb ü yâbis: Yaş ve kuru. mec. yanlış doğru ağza gelen söz.
Ratb ü yâbis sühanı ser-tâ-pâ
Birinin aslını bilmez ammâ-Nâbi
* **ratîb**: Yumuşak.
Uzakta bir mütereddid ziyâ-yı bî-ma'nâ
Yolun lika:-yı ratîbinde, muhteriz, dolaşır
Tevfik Fikret
râtib: (راتب) Ar. Reteb'den; sıralandırıcı, tertip eden, sıraya koyan.
Meczûb-ı şevk-i vaslî olup Râtıb ol mehin
Ki cezr ü geh medd eder etmez karâr mevc
Râtib (...Bey)
* **râtibe:** 1. Maaş. 2. Tayin, vazife.
râtibe-i kût-ı cân: Can yiyeceğini ortaya koyma.
Bir kez zih-ı kemânın öpen tîr-i mürde-dil
Tâ haşr vahşe râtibe-i kût-ı cân verir-Nedim
ratîb: (رطيب) bk. ratb.
râtibe: (راتبه) bk. râtib.
ratl, rıtl: (رطل) bk. rıtl
raûf: (رؤف) Ar. Re'fet'ten; Çok esirgeyen, çok merhamet eden (Allah'ın isimlerindendir)
Hem münâdî vü nidâyım hem atûfum hem raûf
Hem kulum hem kulların Rezzâk'ı vü gayyûruyum
Nesimi
râvend: (راوند) Far. Kökleri ve sapları ilaç olarak kullanılan karabuğdaygillerden bir ot ismi.
râvend-i Çîn: Çin râvendi.
Eğer verse rencûra râvend-i Çîn
Olur inkıbâz mizâca muîn-Keçecizade İzzet Molla
râvî: (راوى) bk. rivâyet.
ravza: (روضه) Ar. Sulu, su yatağı olan yer, çemenlik, bahçe. **c. riyâz.**
Ravza-i hâk-i derin bâğ değil cennettir
Kim ki cennet diler ol ravzada me'vâ eyler-Fuzûlî
İçsem aceb mi ravzada tanbûr ilen meyi
Her târı bana mûy-miyânımdan oy verir
Hayali Bey
Gerer beyâz kuğular nâzenîn boyunlarını
Füsûn-ı nevm ile görmez bu âteşîn ravza
Yahya Kemal
Gönlümün sen âteş-i sûzânı ol gel bir kere
Cennetin bitmez tükenmez ânı ol gel bir kere
Gözlerim görmez inan senden güzel bir yâri hiç
Lutfedip şol ravzanın yârânı ol gel bir kere
Şeref Yılmaz
ravza-i anber-sirişt: Amber kokulu bahçe.
Nedir ol ravza-i anber-sirişt dil-keş ü hurrem
Ki süst eyler dimâğ-ı rûzigârı bûy-ı ezhârı-Nef'î
ravza-i cennet: Cennet bahçesi.
Ravza-i cennet cemâlin gül-şeninden bir varak
Âteş-i dûzah firâkın sûzişinden bir lehîb-Nizami
ravza-i gül-bû: Gül kokulu bahçe.
Şem'imi ravza-i gül-bûyuna tesâdüf için
Gezer nesîm-i seher şevk ile diyâr diyâr-Ziya Paşa
ravza-i gül-zâr: Gül bahçesinin yeşilliği.
Şâhsâr servine mürgân-ı kudsî andelîb
Ravza-i gül-zârını rıdvân-ı cennet bâğbân
Üsküdarlı Hakkı Bey
ravza-i firdevs-i Berîn: En yüce cennet bahçesi.
Döndü sahn-ı çemene ravza-i firdevs-i Berîn
Sâye-bânlar kurulup çetr-i hümâyûnlar ile
Şeyh Galip
ravza-i hâk-i der: Taze topraklı bahçe.
Ravza-i hâk-i derin bâğ değil cennettir
Kim ki cennet diler ol ravzada me'vâ eyler-Fuzûlî
ravza-i ışk: Aşk bahçesi.
Ravza-i ışkında cân mürgini ta'lîm etmeğe
Bu dokuz çarhı ona kıldın müşebbek bir kafes-Âhî
ravza-i kûy: Sevgilinin cennete dönen yeri.
Ravza-i kûyuna her dem durmayıp eyler güzâr
Âşık olmuş gâlibâ ol serv-i hôş-reftâra su-Fuzûlî
ravza-i Rıdvân: Cennet.
Görse ârâyiş ezhâr ile âdem bâğın
Terk-i fikr-i heves ravza-i Rıdvân eyler-Cevrî

* **ravza-pervâ:** Bahçe (cennet) alakası.
Götürdü zevk-ı vaslın hâtırımdan ravza-pervâsın
Sözün kevser münevver meclisin Huld-ı Berîn'imdir
Fuzûlî

** **riyâz**: Ravza'lar, çemenlik, yeşillik yerler.
Ya ol vâlâ-ilm kim ka:met-i dil-cûsu olmuştur
Riyâz-ı cennetin gûyâ ki bir serv-i hırâmânî
Nedim

Dedim ey gül-bün-i riyâz-ı edeb
Ne hevâdır bu ıztırâba sebeb-Vâhid

Bir nefha vezân olsa riyâz kereminden
Mâtem-kede-i dûzahı bâğ-ı İrem eyler
Yenişehirli Avni

riyâz-ı bezm-i ihvân: Dostlar meclisinin bahçeleri.
Derûn-ı dilde ey cân dâğ-ı firkat lâle-zâr açmış
Unut Es'ad gibi sen de riyâz-ı bezm-i ihvânı
Esad Erbilî

riyâz-ı cennet: Cennet bahçeleri.
Övmesin vâiz âşıklara riyâz-ı cenneti
Bâğ-ı hurrem olmaz ehl-i aşka dîdârın gibi-Bâki

riyâz-ı cinân: Cennet bahçeleri.
Bîrun eder dilinden o dem bîm-i dûzahı
Meydân-ı Mahşer ona riyâz-ı cinân olur-Nef'î

riyâz-ı dil: Gönül bahçeleri.
Diktim riyâz-ı dilde mahabbet nihâlini
Şâyed ki bir zemânda nasîb ola bir yemek-Behiştî

riyâz-ı hayret: Hayret bahçeleri.
Riyâz-ı hayreti sîr-âb-ı feyz eder Gâlib
Akınca su gibi mevc-i terâne-i tanbûr-Şeyh Galip

riyâz-ı ihtiyâc-ı mümkinât: Olabilecek ihtiyaç bahçeleri.
Edip dolâb-ı istiğnâyı gerdân-cû-yi cûd üzre
Riyâz-ı ihtiyâc-ı mümkinâtı eylemiş irvâ-Nâbi

riyâz-ı ma'rifet: Marifet bahçeleri.
Mukaddemâ çîre-destân çîde etmiş puhte esmârın
Mezâmînin riyâz-ı ma'rifette hamı kalmıştır
Hersekli Arif Hikmet

riyâz-ı ömr: Ömür bahçeleri.
Şarâb-ı nâb zevkinden ne hâsıl çün değil bâkî
Riyâz-ı ömre bin kez su verip kuruttun dut-Fuzûlî

riyâz-ı reng-i cemâl*:* Güzel renk bahçeleri.
Riyâz-ı reng-i cemâle gider bu hûn-ı sirişk
O râhtan ki geçip bûy-ı gül gül-âba gelir
Şeyh Galip

rây: (رای) Far. Arapçası "re'y" dir. Nazımda "râ" şeklinde de kullanılır. 1. Rey, oy; fikir. 2. Hind hükümdarı, raca. 3. Sancak, bayrak. **c. râyât**.
Hindûların hatâsını çîn etti kaşların
Tahsînler etti berhemen ol fikr ü râyınan-Şeyhi

rây-ı âlem-efrûz: Âleme ışık saçma fikri.
Nûru rây-ı âlem-efrûzundan etse iktibâs
Mâha ermezdi husûf olurdu her ahter güneş
Lamiî Çelebi

rây-ı ebrû: Kaşın sancağı.
Gönülde kim ki yer açmazsa rây-ı ebrûna
Ola bu dâr-ı fenâda şükûfe-i çengâl-Behiştî

rây-ı Hind*:* Hint'in reyi.
Nâvek-i perrânın olsa ne_ola sırr-ı kerem-şitâb
Nâme birdir rây-ı Hind'in sîne-i uryânına
Nedim

rây-ı münâfık: Münafıkın fikri.
Çok kana girer gamzen uyup kavl-i rakîbe
Gammâze muvâfık görünür rây-ı münâfık
Nizami

rây-ı şeş-cihât: Altı tarafın reyi.
Vüs'at-ı eyvânın bu'du vü rây-ı şeş-cihât
Füshat-ı meydânın serhaddi hadd-i lâ-mekân
Nev'î

** **râyât**: Bayraklar, sancaklar.
Râyâtının alemleri üstünde uçmağa
Sîmürg-ı feth hem-çü nesîm-i seher gelir
Yahya Kemal

râyât-ı dîn ü devlet: Din ve devletin sancakları.
Hak ser-efrâz eylesin râyât-ı dîn ü devletin
Kanda azm eylerse olsun feth ü nusret reh-beri
Nef'î (kanda: nerede)

râyât-ı izz ü devlet: İzz ü devlet bayrakları.
Râyât-ı izz ü devlet râyında oldu âlî
Âyât-ı feth ü nusret şânında oldu nâzil-Nizami

râyet: (رايت) Ar. Sancak. **c. râyât.**
Hüsnünü cerr için dolanır dehri nüh-felek
Mâhın elinde râyet ü mihrin çerâğı var
Lamiî Çelebi
Râyete meyl ederiz ka:met-i dil-cû yerine
Tûğa dil bağlamışız kâkül-i hôş-bû yerine
Gazi Giray
Düşmez yed-i Mevlâ'da duran râyetimizdir
Her fecr-i müebbedtir ki doğar her dağımızdan
Midhat Cemal Kuntay

râyet-i azm*:* Gayret sancağı.
Sâye-i bezmin celâl-i câhın âsâyiş-gehi
Râyet-i azmin hümâ-yı devletin bâl ü peri-Nedim

râyet-i gussa: Keder, sıkıntı bayrağı.
Râyet-i gussa nigûn zevk u safâ rûz-efzûn
Çerh-i dûn mihr-nümûn devr-i felek kâm-revâ
Nâbi

râyet-i meh-peyker: Ay yüzlünün sancağı.
Çarha fer ü tâb salsın râyet-i meh-peykerin
Mihr ü mehten bâc-gâh olsun nigînin hançerin
Nedim

râyet-i sancak: Sancağı çözme, açma.
Râyet-i sancağını çöz ki_ol küfr ehli kamu
Şol hirâsân olan şâh-ı Horâsân-şekil-Hayali Bey

* **râyet-keş**: Sancak çeken.

râyet-keş-i adâlet ü insâf: İnsaf ve adalet sancağını çeken.
Râyet-keş-i adâlet ü insâfi kahrede
Dahhâk-i zulmü Gâve-i âhen-gerân gibi-Nâilî

** **râyât**: Sancaklar.
Hak ser-efrâz eylesin râyât-ı dîn ü devleti
Kanda azm eylerse olsun feth ü nusret reh-beri
Nef'î (kanda: nerede)
Râh-ı ma'şûk açılıp buldu cemâl-i Yezdân
Mahrem-i perde vü râyât aleyhi's-salavât
Âdile Sultan
Semâ-peymâ iken râyâtımız tuttun zelîl ettin
Mefâhir bekleyen âbâdân evlâdı hacil ettin
Mehmet Akif

râygân, râyegân: (رايكان) Far.1. Bedava, parasız, karşılığı verilmeksizin elde edilen şey. 2. Pek çok, çok fazla.
Sen böyle nâz ü şîve satınca gedâlara
Narh-ı metâ'-ı derd ü belâ râygân olur-Nef'î

Ko kafes nağmesini nağme-i pey-der-peye gel
Râyegân dinleyelim bülbül-i İstinye'ye gel
Şeyhülislam Yahya
Aceb bir mahşer-âşûbdur bismil-geh-i cânân
Şefâat-i râygân olmuş şefâat-hâh-ı nâ-peydâ
Leskofçalı Galip
Etmez felek safâyı dil-i zâra râyegân
İhsân eder fakat elem ü mihnet istesem
Halil Nihat Bey

râyic, râic: (رايج) Ar. Revâc'tan; revaçta olan, sürümü olan.
Nakd-i sühanım râyic olursa ne_ola Nâbî
Hiç ka:lıb-i fersûdeye mesbûk değildir-Nâbi

Nedir ol çâr-sû-yı pür-enver
Anda râyic metâ'-ı fazl ü hüner
Nedim (anda: orada)
Nakdîne-i irfânımı râyic sanma
Bâzâr-ı hakîkatte onun hepsi züyûf-Ferit Kam

râyiha: (رايحه) Ar. Râ'iha'dan; koku. aslı "râiha"dır. **c. revâyih.**
Cân râh-ı mahabbette bir bûy-ı safâ aldı
Ol râyihadan buldum ben hâne-i hammârı
Şeyhülislam Yahya
Hayâtı râyiha sihriyle sindiren toprak
Bu gün ne semtine baksam, çiçek, çimen, toprak
Yahya Kemal
İstemem artık ışık, râhiya, renk âlemini
Koklamam yosma karanfille güzel yâsemini
Yahya Kemal

râyiha-i aşk u heves: Aşk ve heves kokusu.
Bir râyiha-i aşk u hevestir bu menâzır
Her bir ağacın sanki hevâyî seri vardır
Abdülhak Hâmit

râyiha-i bâde-i elest: Elest şarabının kokusu.
Kimdir sana "belî" demeyen ey Behiştî kim
Var sözlerinde râyiha-i bâde-i Elest-Behiştî

râyiha-i ûd: Öd kokusu.
Biz o germ-âbe-i maʿmûre-i ahlâkız kim
Haymeye râyiha-i ûd verir külhânımız-Nâbi

** **revâyih**: Râyiha'lar, güzel kokular.
Kuşlarla, çiçeklerle, ipeklerle yaşarsın
Elvân ü revâyih
Kût-ı hevesindir-Tevfik Fikret

râz: (راز) Far. Gizli şey, gizlenilen husus, sır.
Dedi ki âh suâl etme râz-ı pinhânım
Dil-figârıma zahm urma sen de diğer-bâr-Nedim

Yâre isterdim nihânî râzım ibrâz eylemek
Derd ü gamdan çıktı cânım çıkmadı râz-ı nihân
Kâzım Paşa

Ey Hudâ-yı kâr-sâz u bî-niyâz
Âşikârâdır sana her gizli râz-Ubeydî

râz-ı aşk: Aşk sırrı.
Râz-ı aşkı şöyle pinhân et derûn-ı sînede
Dil haber-dâr olmasın rûh-ı revânın duymasın
Riyazi

râz-ı derûn: İç sır.
Tâ olmayıcak râz-ı derûnum mantûk
Ahvâl-i perîşânımı bilmez mahlûk
Nahifi (olmayıcak: olmayınca.)

râz-ı dil: Gönül sırrı.
Anladım âyinenin râz-ı dilinden bunu kim
Tıyneti sâf olanın ehl-i nazar yâveridir-Nâbi

râz-ı hüsn: Güzellik sırrı.
İʿtimâd etme ki gönlüm râz-ı hüsnün saklaya
Şemʿi pinhân eylemek yoktur derûnunda zücâc
Behiştî

râz-ı ışk: Aşk sırrı.
Râz-ı ışkın saklarım elden nihân ey serv-i nâz
Gitse başım şemʿ teg mümkin değil ifşâ-yı râz
Fuzûlî

Râz-ı ışkı saklasın dîdâr-ı ferdâ isteyen
Kûy-ı yârı beklesin firdevs-i aʿlâ isteyen
Usulî (Yenice Vardarlı ...)

râz-ı leb: Dudağın sırrı.
Râz-ı lebini mest gözünden sorar gönül
Nâziklik ile ağzını arar haber çeker-Necati Bey

râz-ı mir'ât: Aynanın sırrı.
Ârif-i esrâr-ı hikmet kim desem şâyestedir
Râz-ı mir'ât dil-i âlem-i nihân olmaz bana
Ziya Paşa

râz-ı mübhem: Belirsiz sır.
Ervâhın inbisâtını eşbâh eder ayân
Seyr et bu râz-ı mübhemi hengâm-ı hâbda
Hersekli Arif Hikmet

râz-ı nihân: Gizli sır.
Yâre isterdim nihânî râzım ibrâz eylemek
Derd ü gamdan çıktı cânım çıkmadı râz-ı nihân
Kâzım Paşa

râz-ı pinhân: Gizli sır.
Verd-i gül-zâra dokunmaktan sabânın kasdı var
Andelîb-i bî-nevânın râz-ı pinhânın arar-Nâbi

râz-ı tevhîd: Tevhidin sırrı.
Râz-ı tevhîdi bular ger açmayalar âleme
Vahdet-i Hak cümle halktan ser-te-ser mestûr olur
Gaybî (bular: bunlar)

* **râz-âgâh**: Saklı olan şeyi bilen.

râz-âgâh-ı neşve-i nâz: Naz neşesinin sırrını bilen.
Dersin ki olmasın râz-âgâh-ı neşve-i nâz
Cibrîl'e çeşm-i mestin mahmûr-ı hâb göster-Nâilî

* **râz-âşinâ**: Sırrı bilen, öğrenen.

râz-âşinâ-yı mes'ele-i mübhem: Bilinmeyen meselinin sırrını bilen.
Onlar ki kıldı bahis dehânınla güft-gû
Râz-âşinâ-yı mes'ele-i mübhem oldular-Nâilî

* **râz-dân:** Sırra ortak, dost.
Ey şâir-i râz-dân-ı mülhem
Ben râzına olsam da mahrem-Mehmet Akif

* **râz-dâr:** Sır tutan.
Râz-dâr-ı sîne-i uşşâk olur muydum eğer
Dağ-veş hem kan yudup hem penbe der-gûş olmasam
Nâbi

* **râz-daş**: Sır arkadaşı. (Far.+ T.)
Ne havf edersin ey dil sırr-ı aşkın inkişâfından
Benim ol gamze gibi muʿtemed bir râz-daşım var
Nedim

râzî: (راضى) bk. rızâ'

reâyâ: (رعايا) Ar. Raiyye ve raiyyet'in çokluğu. 1. Bir hükümdarın idaresi altında bulunan ve vergi veren halk. 2. Bütün halk. 3. Hristiyan teb'ası.

Ahâlî izz ü devlette reâyâ emn ü râhatta
Hüner erbâbı rif'atte cihân-ı yek-pâre nûrânî
Nâbi

Mâlikin fi'lini görmez memlûk
Bilmez ahvâl-i reâyâyı mülûk-Nâbi

Ahâlî izz ü devlette reâyâ emn ü râhatta
Hüner erbâbı rif'atte cihân yek-pâre nûrânî
Nedim

rebâb, rebâbe: (رباب) Ar. müz. Bir çeşit kemençe.

Kemâne döndü kaddim târa benzer za'ftan cismim
Aceb mi nâle kılsam bezm-i aşkında rebâb âsâ
Nef'î

Peyâm-ı îd verip nev-bahâra bülbüller
Nevâsı oldu hem-âheng-i nây u çeng ü rebâb
Esrar Dede

Ney ü santûr u rebâb u deff ü tanbûr ile çenk
Nağme-i bülbül ü kumruya olup hem-âheng
Nedim

* **rebâb-âsâ**: Rebap gibi.

Kemençe şekline girdim elinde mutrib-i aşkın
Keşâkeşten halâs olmaz dahi sînem rebâb-âsâ-Bâki

rebî': (ربيع) Ar. Bahar.

Adâlet eden pâdişâh-ı şefî'
Olur âleme sanki fasl-ı rebî'
Onunla güler açılır kâinât
Safâ-bahş ü ma'mûr olur her cihât
Şeyhülislam Yahya

Yok gerçi küşâyiş-i rebî'i
Söyletmede cûşiş-i tabîî-Muallim Naci

recâ': (رجا) Ar. 1. Ümit, umma. 2. Yalvarma. 3. Dilek, istek.

Ne dünyâdan safâ bulduk, ne ehlinden recâmız var
Ne der-gâh-ı Hudâ'dan mâadâ bir ilticâmız var
Nef'î

Demen o hâtem-i nâza recâ ne lâzımdır
Avâtıf-ı küremâya bahâne lâzımdır-Seyyit Vehbi

Vüfûr-ı himmetle nâmı âlemde olup meşhûr
Dürr-i vâlâsı dâim melce-i ehl-i recâ oldu-Nedim

Ümîd-i câh ile arz-ı recâ nedir bilmem
Hazîn isem de yine iştikâ nedir bilmem
Hersekli Arif Hikmet

recâ-yı muvâfakat: Uygun istek.

Ettikçe tâli'imle recâ-yı muvâfakat
Her va'de-i dürûğuna bin yıl zemân verir-Nef'î

recâ-yı vasl: Kavuşma ümidi.

Ne beyân-ı hâle cür'et ne figâna tâkatim var
Ne recâ-yı vasla gayret ne firâka kudretim var
Enderunlu Vâsıf

Receb: (رجب) Ar. 1. Gösterişli, heybetli, azametli. 2. Arabî ayların yedincisi ve kutsal sayılan üç ayların ilki.

And içeyim ki ağzıma mey adın almayam
Çün kim şarâb içenlere eyler cezâ Receb-Enverî

recm: (رجم) Ar. 1. Taşa tutmak, taşlamak, taşlanmak. 2. Birine atılan taş. **c. rücûm**.

Hevâdan dâne-i hâven ser-i a'dâya düştükçe
Gören cünd-i melâik recm eder zannetti şeytânı
Enderunlu Vâsıf

Âl-i Resûl'e Hamdî ihânet edenleri
Recm eyle seng-i la'netin ile Hudâ-y-için
Hamdullah Hamdi

Hiddetini bilse cezâsı ne cezâ
Olur İblîs gibi recme sezâ-Sünbülzade Vehbi

** **rücûm:** 1. Taşlamalar, taşa tutmalar. 2. Akan yıldızlar.

İstirâk-ı sem'a kıldıkça hücûm
Onları def' eyledi gökten rücûm-Ubeydî

recîm, racîm: 1. Taşlanmış. 2. La'netlenmiş (şeytan)

Zâhidâ yanına gelmez idi şeytân-ı racîm
Kendi nefsimde nihân olmasa şeytân dediğin
Yenişehirli Avni

recül: (رجل) Ar. 1. Ergin, yetişmiş erkek. 2. Becerikli, ehil, elinden iş gelen. **c. ricâl**.

İşin recülleri kimlerse çıksın orta yere
Ne var, ne yok, bilelim, hiç değilse, bir kerre
Mehmet Akif

** **ricâl:** 1. Recül'ler, erkekler. 2. İleri gelenler.
Afv etmeğe kadınları mahkûmdur ricâl
Onlarsa da eden bizi bî-hâb u bî-mecâl
Abdülhak Hâmit

ricâl-i aklâm: Kalem sahipleri.
Vasfını gülün zer-endûd ile tâk-ı çarha
Böyle tahrîr eder şimdi ricâl-i aklâm-Hâzık

ricâl-i devlet: Devletin ileri gelenleri.
Devlet ricâli râhatı hîç bilmemektedir
Râhat-ı ricâl-i devleti hîç bilmemektedir
Vâhid (Mehmet...Çelebi)

ricâlu'llah: Allah adamları, evliyaullah.
Nazar eden kişi bismi'llaha
Benzetir ceyş-i ricâlullaha-Hakanî

Fazl-ı Hakk u himmet-i cünd-i ricâlullah ile
Ehl-i küfrü ser-te-ser kahr eylemektir niyyetim
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

* **recüliyyet**: Erkek olma, erkeklik.
Evvelki meydân-ı recüliyyette bayrak bend olur
Nedim

redâat: (رضاعت) Ar. Süt emme.
Akrebin sokması sanmam sana kînindendir
Bu redâat hep onun tab'-ı mühînindendir-Lâ

redd: (ردّ) Ar. 1. Geri döndürme, kabul etmeme. 2. İnkâr etme.
Bin bin selâm şol sanem-i bî-vefâya kim
Redd elleri ile attığı taş merhabâlanır-Necati Bey

Beni reddetme bâb-ı devletinden
Dahîlin ya Resûlallah dahîlin-Enderunlu Vâsıf

Eb ü cedd-ile tefâhür eden ebced-hânın
Ehil olan redd ü kabûlüne verir mi ahkâm-Nef'î

redd-i cevâb*:* Cevabı almama.
Tab'-ı ademde olup havsala-i isti'dâd
Olmasa ma'nî-i "lâ-yüs'el" ile redd-i cevâb-Esrar Dede (lâ-yüs'el: Allah yaptığından sorumlu olmaz. Enbiya/23)

redd-i selâm: Selamı almama.
Hani kendi kulluğum diye perestişler eden
Eylemez yolda dûçâr olsa dahi redd-i selâm-Nâbi

redif, redîf: (رديف) Ar. 1. Birinin ardından gelen. 2. Hayvanda birinin arkasına binen. 3. ed. Her beyitin sonunda kafiyeden sonra tekrarlanan kelime. "*Merhabâ ey kân-ı irfân merhabâ Merhaba ey cân-ı cânân merhabâ*" beyitinde, sondaki "merhabâ'lar.
Fesâd güne muka:rin adem-i vücûda redîf
Cihân yok olmada mânend-i şem' var olalı
Hâmî (Hâmi-i Âmidi)

Okumak bahsini geç. Çünkü o defter kapalı
Bir redîf zâbiti mektepleri debboy yapalı
Mehmet Akif

ref': (رفع) Ar. 1. Yukarı kaldırma, kaldırılma, yüceltme. 2. Lağv etme, ortadan kaldırma.
Ref' edince mâsivâyı nûr-ı Hak eyler zuhûr
Maksad ancak kalbe böyle incilâ vermektedir
Selîmî (Yavuz Sultan Selim)

Onu ref' eylemekte niyyet-i pâk-ı hümâyunu
Hemân ancak Resûl-i Ekrem'e ikrâm u hürmettir
Nedim

Dest-gîr olmak kerîmin şânıdır üftâdeye
Ref' eder bir şeb-nem-i nâ-çîzi yerden âftâb
Said Paşa (Diyarbekirli ...)

ref'-i hicâb: Utanmayı kaldırma.
Sen de bir vakt ola nûş-ı mey-i nâb eyleyesin
Gülesin açılasın ref'-i hicâb eyleyesin-Nedim

ref'-i nika:b: Örtüyü kaldırma.
Dost âlem-i âb etti nûş-ı mey-i nâb etti
Hem ref'-i nika:b etti açıldı gül-i ümmîd
Esrar Dede

Âlemi taltîf için sen eylesen ref'-i nika:b
Nûra müstağrak olur cümle cihân ey âf-tâb
Cenap Şahabeddin

ref'-i taayyün: Görünürlüğü ortadan kaldırma.
Ettik o kadar ref'-i taayyün ki Neşâtî
Âyîne-i pür-tâb-ı mücellâda nihânız-Neşati

* **refî'**: Yüksek, âli, yüce.
Hâkdir refîin ile etse iktihâl
Çeşmân-ı mûra şa'şaa-i Ferkadân verir-Nedim

Ey sadr-ı kerem-kâr ki der-gâh-ı refî'in
Erbâb-ı dile kıble-i ümmîd revâdır-Nedim

Görmemiştir çeşm-i âlim böyle eyvân-ı refîʿ
Hulk u îcâd olalı ziynet-serây "kün fe-kân"
Üsküdarlı Hakkı Bey

refîʿü'ş-şân: Şanı yüce.
Ulüvv-i kadr ile tuğra-sıfat müdâm olsun
Bülend-mertebe vâlâ-mahal refîʿü'-ş-şân-Cinânî

refâh, refâhet, refâhiyet: Ar. Refh'ten; bolluk, rahatlık, varlık ve huzur içinde olma.
Dükkân-ı himmetim der-beste-i kufl-i tevekküldür
Refâhiyetle ayş ü işretim kârımdan efzûndur-Nâbi

re'fet: (رأفت) Ar. Acıma, merhamet etme, esirgeme.
Ey çâr-yâr-i kâmilîn ayân-ı milk-i dîn
Erbâb-ı sıdk u maʿdilet ü re'fet ü hayâ-Fuzûlî

Zıll-ı re'fettir duhân-ı âh-ı dil âşıklara
Hüsrev-i aşkın kadîmi dûdmânıdır gönül
Şeyhülislam Yahya

Re'fetinde perveriş-yâb olsa bir gül-şen yeter
Lâle-veş hâkinde feyz-i reng, tâb-ı dil-beri-Nedim

Kerem sende inâyet sende lutf ü merhamet sende
Fütüvvet sende re'fet sende haylî müstemend-âne
Üsküdarlı Hakkı Bey

refîʿ: (رفيع) bk. refʿ

refîk: (رفيق) Ar. Refâkat'ten; yoldaş, arkadaş, dost. **c. rüfeka**.
Eylesin Allah her hâline tevfîkin refîk
Rıfkı her hâlinde müstahzar bilir bilmezlenir-Nâbi

Bir münâsibce refîk ile girersek kayığa
Şevkle kullanırız gayri bezimdir eyyâm-Nedim
Leyle-i firkatte buldu kendine hem-dem refîk
Yaʿnî cism-i pür-hayâlinden yakar dilde çerâg
Âdile Sultan

refîk-i mey: Şarap arkadaşı.
Melâl-i devri gönülden refîk-i mey giderir
Velî dirîğ ki yoktur bu devr içinde refîk
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

refîk-i müşfik: Müşfik arkadaş.
Bulmadım bâdiye-i gamda refîk-ı müşfik
Gel seninle olalım biz yine hemrâh gönül
Muallim Naci

refîk-i reh-i maʿsiyet: Günah yolunun arkadaşı.
Uyup nefs-i emmâreye âkıbet
Olurlar refîk-i reh-i maʿsiyet
Keçecizade İzzet Molla

refref: (رفرف) Ar. 1. Döşek, döşeme, minder, yastık. 2. İnce yumuşak kumaş. 3. Kenar saçağı. 4. Kuşu çok olan yer. 5. Salkımlı ağaç. 6. Peygamberimizin Mirac gecesi Sidretü'l-Müntehâ'dan Kürsî'ye giderken üzerinde oturduğu yeşil örtünün adı. **c. refârif**.
Söyleşirken Cebrâîl ile kelâm
Geldi refref önüne verdi selâm-Süleyman Çelebi

Süvâr-ı refref oldun gâşiye bir düş idi Cibrîl
Edince seyr-i miʿrâc alâ ya Ahmed-i Mürsel
Sünbülzade Vehbi

refref-i ecnâh-ı sürûşân*:* Büyük melek kanatlarının döşeği.
Gûyâ duyulur refref-i ecnâh-ı sürûşân
Ervâhın olur zemzeme-i aşkı hurûşân
Abdullah Cevdet Bey

refref-i eşcâr*:* Salkımlı ağaçın döşeği.
Cismin sanırım hâb-gehim üzre nesîmi
Senden bana bir nefha verir refref-i eşcâr
Abdülhak Hâmit

refref-i ilhâm*:* İlham döşeği
Şâir bu şeylere atf-ı hayâl ile
Eyler vürûd-ı refref-i ilhâma intizâr-Tevfik Fikret

reft: (رفت) Far. Gitme, gidiş.
Meşhûr meseldir bunu hôd sen de bilirsin
Ez-bâd-ı hevâ âmed ü ber-bâd-ı hevâ reft-Nefʿî

reftâr: (رفتار) Far. Gidiş, yürüyüş; salına salına yürüme.
Bir kadem câna basam iki cihâna birini
Hûb olur aşk tarîkinde bu reftâr dahi-Ahmet Paşa

Ey dil-i dîvâne bî-bâk-âne reftâr eyleme
Seng-i taʿn-ı reh-güzâr-ı ışk tûde tûdedür-Rızayi

Erişir menzil-i maksûduna âheste giden
Tîz-reftâr olanın pâyına dâmen dolaşır
Hâtemi- (Edirneli)

Nice teşbîh edeyim ka:metini serve serin
Servde cünbüş olur şîve-i reftâr olmaz-Lâ

reftâr-ı bî-cânân: Canansız yürüyüş.
Tekâsülden değil terk-i şitâbım râh-ı gül-şende
Benim reftâr-ı bî-cânâne cânânsızlığımdandır
Nâbi

reftâr-ı germ: Yumuşak yürüyüş.
Reftâr-ı germi hande-i nerm ile kıl ki tâ
Ömrüm geçe ferahla geçer çün şitâb ile-Nef'î

reftâr-ı ömr: Ömür yürüyüşü.
Gül-şen hevâ yeridir ammâ ne çâre ey dil
Reftâr-ı ömr oluptur bâd-ı sabâdan esra'
Behiştî (oluptur: olmuştur)

reftâr-ı yâr: Yârin yürüyüşü.
Yoktur çemende servin eli üzre el velî
Reftâr-ı yârı serv-i dil-ârâya vermezin-Necati Bey

refte: (رفته) Far. Gitmiş, geçmiş.
Bî-mehâba reh-i nâ-refteye gitsem de ne var
Kahr-ı hasm eylemeğe elde asâdır hâmem
Reşit Paşa

Refte refte olarak şöhret-yâb
Tekyesi ola melâz-ı ahbâb-Nâbi

* **refte refte**: Gitgide; azar azar
Her rind-i Hak dolup boşalan bir piyâleden
Dünyâyı refte refte saran bir ziyâ içer-Yahya Kemal

refu. refû: (رفو) Far. Yama, örme, örgü.
Ol muğ-beçe-i fürûh fürûş-ı dil-cû
Âşıklarının etmede zahmına refû-Nedim

reg: (رگ) Far. 1. Damar. 2. Nesep, soy.
Dedim evtâr-ı ka:nûn etti sînem reglerin derdin
Dedi kim bu kadîmî olagelmiştir mukannendir
Zâti

Tuttukça nabzımız gelir efgâne târ-ı reg
Sâzende-i mizâc-ı devâdır tabîbimiz-Nâbi

Beni öldürmeğe ol şûh-ı cihân olsa revân
Ten-i bî-rûhun ola her regi bir rişte-i cân-Behiştî

reg-i cân: Can damarı.
Târ u pûdu olalı câme-i aşkın reg-i cân
Pîrehen rişte-i Meryem'le kaba geldi bana-Neş'et

reg-i efsürde: Donmuş damar.
Reg-i efsürdedir cisminde gûyâ pençe-i mercân
Ki teb-lerzeyle onun_için geçer her rûz u şeb deryâ
Nâbi

reg-i feryâd: Feryat damarı.
Boşanıp seyl-i sirişkim reg-i feryâdımdan
Tab'-ı nâ-şâd felek haylî bulandı bu sabâh
Esrar Dede

reg-i fîrûze: Mavi renkli firuze taşının damarı.
Turfe sihr etmiş zemîn ârız-ı gül-fâmına
Bir çemen-zâr eylemiş peydâ reg-i fîrûzeden
Nedim

reg-i yâkût: Yakut damarı.
Görünür reng-i perîde reg-i yâkût gibi
Oldu ol denlü reng-pezîrâ-yı çemen-Nedim

* **reg-zen:** Hacamatçı, kan alıcı.
İstika:met vermek istersen mizâc-ı âleme
Gâh zahm ur gâh merhem fikrin et reg-zen gibi
Lâ

* bed-**reg**: Huysuz, kötü, damarı bozuk.
Bende hamyâze-i âgûş ü rakîb-i bed-reg
Sarılır gerdenine illet-i kulunc gibi-Nâbi

reh: (ره) Far. Râh'ın hafifletilmişi. yol; meslek, tutulan yol. bk. râh.
Biz dâiye-i vuslat ile hâk-i reh olduk
Ey bâd-ı sabâ lutuf u mürüvvet sana kaldı-Nâbi

reh-i aşk: Aşk yolu.
Reh-i aşkında kaşınla müjedir yoldaşım
Korkulu yola kişi tîr ü keman ile gider
Beyanî (Kastamonulu...)

reh-i âzâde-gî: Serbestlik yolu.
Abestir reh-neverd-i aşka fikr-i pîş ü pes etmek
Reh-i âzâde-gî terk-i teemmülden ibârettir
Esrar Dede

reh-i bedîhiyyât: Kendiliğinden akla gelen yol.
Çıkarsa vâdî-i zanna reh-i bedîhiyyât
Nasıl denir faraziyyât-ı sırfa ya fendir
Cenap Şahabeddin

reh-i cânân: Sevgilinin yolu.

Siper eyler gelen mermiye âşık, bulsa, cânânın
Reh-i cânânda cân îsârına âmâdedir sözde

Muallim Naci

reh-i devr: Devrin yolu.

Dedi ey yolsuz olan ehl-i fücûr
Başa çıkmaz bu reh-i devr odur-Sünbülzade Vehbi

reh-i dil: Gönül yolu.

Zevk-ı fenâya bak yürü ey müddeî yürü
Çıkmaz vücûd ile reh-i dilden sened meded

Esrar Dede

reh-i fikr-i nazm: Nazım düşüncesinin yolu.

Düşe bir semt-i garîbe reh-i fikr-i nazmı
Ne tarîk-ı rûşen-i tâze ne vâdî-i kadîm-Nef'î

reh-i gül-şen: Gül bahçesinin yolu.

Saldı bisât-ı sebzi reh-i gül-şene bahâr
Sâkî zemânıdır yürüsün câm-ı hôş-güvâr

Veysi (Alaşehirli Üveys Kadı...)

reh-i Hak: Hak yolu.

Yâ Rab beni et fenâya mülhak
Kim râh-ı fenâ imiş reh-i Hak-Fuzûlî

reh-i hâk-i ten: Vücut toprağının yolu.

Hâne-i ber-dûş ile eğlendirme rûhun bir nefes
Gird-bâd-âsâ reh-i hâk-i teninden hâne yap-Beliğ

reh-i himmet: Gayret, çabalama yolu.

Gönül ne ârzû-yı câh eder ne tâc ü taht ister
Reh-i himmette ancak kalb-i nerm ü pây-i saht ister

Nâbi

reh-i hizmet: Hizmet yolu.

O denlü oldu reh-i hizmetinde germ-i şitâb
Şafakla kan dere gark oldu rûy-ı çarh-ı kebûd

Sâmi

reh-i hükm: Hüküm yolu.

Der-i ilminde müsta'mel nice mâhiyet-i âlem
Reh-i hükmünde pâşîde güher-i hâsiyyet-i eşyâ

Nâbi

reh-i keh-keşân: Samanyolu.

Tâ kârvân-ı encümü her subh almağa
Çektikçe mihr-i çarh reh-i keh-keşâna tîğ

Hayali Bey

reh-i kırtâs: Kâğıt yolu.

Bender-i çeşme olur azîm reh-i kırtâstan
Kârvân-ı nazm çıksa hıtta-i enfâstan-Nâbi

reh-i maksûd: Kasdedilen yol.

Tesliyet-dâd ise de âdemi vâsıl edemez
Bî-teşebbüs reh-i maksûduna hulyâ vü heves

Münip Paşa

reh-i mescid: Mescidin yolu.

Ey Fuzûlî vera' ehli reh-i mescid tutmuş
Sen reh-i mey-kede dut uyma o güm-râhlara

Fuzûlî

reh-i Mevlevî: Mevlevîlik (Büyük Türk mutasavvıfı Mevlana Celaleddin Rumi'nin kurmuş olduğu tarikat.) yolu.

Reh-i Mevlevî'de Gâlib bu sıfatla kaldı hayrân
Kimi terk-i nâm ü şâne kimi i'tibâre düştü

Şeyh Galip

reh-i mey-hâne: Meyhane yolu.

Reh-i mey-hâneye uğrar bir gün
Ciğer-i mâderi doğrar bir gün-Enderunlu Fazıl

reh-i mi'râc-ı aşk: Aşk miracının yolu.

Reh-i mi'râc-ı aşkında ümîd-i pây-ı bûsenle
Misâl-i rîg pâ-mâl-ı Burâk'ım ya Resûlallah

Enderunlu Vâsıf

reh-i mütâbaat: Tâbi olma yolu.

Reh-i mütâbaatindir tarîk-ı fevz ü necât
Hevâ-yı merhametindir ümîd-i hayr ü halâs

Fuzûlî

reh-i nâ-refte: Kimsenin geçmediği yol.

Reh-i nâ-reftede cevelân edemez
Sapa vâdileri seyrân edemez-Nâbi

Bî-muhâbâ reh-i nâ-refteye gitsem de ne var
Kahr-ı hasm eylemeğe elde asâdır hâmem

Koca Reşit Paşa

reh-i nîreng: Hile yolu.

Kılıp tağyîr-i sûret vesmeden yağmâ kılırlar dil
Harâmî kaşların resm ü reh-i nîreng dutmuşlar

Fuzûlî

reh-i râst: Doğru yol.

Harem-i vasla reh-i Râst mahabbet yoludur
Râh-ı Uşşâk'tan âheng-i Hicâz eyleyelim-Bâki

reh-i savâb: Doğru yol.
Olduk esîr-i zülf-i belâmız budur bizim
Gittik reh-i savâba hatâmız budur bizim
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

reh-i seng-sâr: Taşı bol olan yol.
Yine zevrak-ı derûnum kırılıp kenâre düştü
Dayanır mı şîşedir bu reh-i seng-sâre düştü
Şeyh Galip

reh-i tahkîk: Araştırma yolu.
Hıfz etmek ile cerbeze-i felesofanî
Zannetme ki oldun reh-i tahkîkde âkıl-Sâmi

reh-i taleb: İstek yolu.
Reh-i taleb tutalım kûy-ı dil-rübâ diyerek
Safâ vü mihnete Yâ-Hû vü merhabâ diyerek
Şeyhülislam Yahya

reh-i visâl: Kavuşma yolu.
Harc eyle nakd-i cânı tutarsan reh-i visâl
Zâdında hısset eyleme maksad ıraktır-Behiştî

reh-i zühd ü salâh: Sofuluk ve iyi işler işlemek yolu.
Kûşe-i mihrâb tutmuştum reh-i zühd ü salâh
Koymadı öz hâlime ol nergis-i şehlâ beni-Fuzûlî

* **reh-ber:** Yol gösteren, kılavuz.
Na'ra-i Allahüekber ile zabt eyleyin her yerleri
Enbiyâ ervâhıdır gâzîlerin reh-berleri-Lâ
Her ne seviye azm ederse ola nusret reh-beri
Her ne câyı kılsa me'vâ bula şevk u râhatı
Enderunlu Vâsıf

reh-ber-i hiyâm: Susamış kişilerin rehberi.
Sen sakla dilde mihrini yâ Rab zevâlden
Ki_ol mûrdur bu merhalede reh-ber-i hiyâm
Behiştî

reh-ber-i râh-ı şerîat: Şeriat yolunun rehberi.
Reh-ber-i râh-ı şerîat reh-nümâ-yı ma'rifet
Mustafâ nûr-ı Hudâ'dan hôş nişândır Mustafâ
Âdile Sultan

reh-ber-i şerî'at: Şeriatın kılavuzu.
Bir yolda sâbit et kadem-i i'tibârımı
Kim reh-ber-i şerî'at ola muktedâ bana-Fuzûlî

* **reh-gîr:** Yola çıkan, yolu tutan.

reh-gîr-i adem: Yokluk yolunu tutan.
Rind-i şûh turfa meşreb, muhterem
Olıcak Şahbâ'da reh-gîr-i ademi-Nâbi

* **reh-güm-künân:** Yolunu kaybeden.
Evc-i hevâda sît-i çek-â-çâk-ı tîgden
Âvâz-ı ra'd ü sâika reh-güm-künân olur-Nef'î

* **reh-güzâr, reh-güzer:** Geçit, geçecek yol.
Bâd-pây-ı azm-i kişver-gîr-i âlem-i gerd ile
Kehl-i a'yân-ı Acem kıldıkta hâk-i reh-güzâr
Fuzûlî

Şevket ü şânı o gâyette ki seyr etmek için
Reh-güzârında kalır dîde-i hayrân-ı felek-Nef'î

Gurûr-ı hüsn ü letâfet hitâba mâni' ise
Ya reh-güzâre de varsak selâm alınmaz mı-Nâbi

Olamaz reh-güzeri hâkine hem-pâ anber
Edemez turrasına kendüyi hem-ser sünbül-Bâki

reh-güzâr-ı ehl-i ışk: Aşk ehlinin geçtiği yol.
Ey Fuzûlî çıksa cân çıkmam tarîk-ı ışktan
Reh-güzâr-ı ehl-i ışk içre kılın medfen bana-Fuzûlî

reh-güzâr-ı ümmîd: Ümit geçidi.
Geçer sabâ gibi âşık hezâr cennetten
Harîm-i kûyuna çıkmazsa reh-güzâr-ı ümmîd
Cevrî

reh-güzâr-ı yâr: Yârin geçtiği yol.
Ârzû-yı dâg ederse sîne-i âşık ne_ola
Reh-güzâr-ı yâre feth-i çeşm-i revzendir murâd
Nâbi

reh-güzer-i gül-şen: Gül bahçesinin yolu.
Seni seyr etmek için reh-güzer-i gül-şende
İki cânibte durur serv-i hırâmân saf saf-Bâki

reh-güzer-i yâr: Yârin geçtiği yol.
Kaddimi reh-güzer-i yâre varıp dâl ettim
Beni pîr eyledin ey tâze civânım diyerek-Nahifi

* **reh-neverd**: Yola giden, yol yürüyen, süratle giden.

reh-neverd-i himmet: Yardım için hızlanan.
Ne hıyre-pâ-yı şevk ol ey reh-neverd-i himmet
Ne dâmen-i heveste gerd-i şitâb göster-Nâilî

reh-neverd-i sebük-rev: Çabuk giden yolcu.
O reh-neverd-i sebük-rev ki gelse reftâre
Ne sâika yetişir gerdine ne berk u ne bâd-Nef'î

* **reh-nişîn:** 1. Yol üzerinde oturan. 2. Yolcu, serseri. 3. Geçme parası toplayan. 4. Çerçi.
Kayırmaz olduğumuz reh-nişîn-i kûy-ı telâş
O şûh etmez ise zâyi' intizârımızı-Nâbi

* **reh-nümâ:** Yol gösteren, kılavuz, rehber.
Yâ Rab hemîşe lutfunu et reh-nümâ bana
Gösterme ol tarîki ki yetmez sana bana-Fuzûlî

Râh-ı heveste âşıka bir pîşvâ gerek
Tenhâ rev-i fezâ-yı gama reh-nümâ gerek-Nâilî

Ârif-i Hak olsa âdem aşk onun yârıdır
Aşk eğer hem-râh olursa olur ona reh-nümâ
Reşit Akif Paşa

* **reh-nümûn:** Yol gösteren.
Ey Fuzûlî hâk-i kûy-ı yâre yettim hani Hızır
Kim verem kâmın olam Âb-ı Hayât'a reh-nümûn
Fuzûlî

Gâlib oldu bu dil-i şeydâya sevdâ-yı cünûn
Vâdî-i hayrette kaldım bulmadım bir reh-nümûn
Atâyî (Nevizade Atâullah)

* **reh-rev:** Yola giden, yolcu.
Reh-zene râst gelen reh-reve döndüm âhir
Eyledi nefs ü hevâ nakd-i hayâtım ber-bâd-Nâbi

* **reh-revân:** Yolcu, yola giden.
Ol reh-revâne ki Hızr ü Kelîm bedrekadır
Fürûğ-ı âh yeter şem'-i Tûr'u neylerler-Nâilî

reh-revân-ı ışk: Aşk yolcusu.
Ey reh-revân-ı ışk reh-i râstân tutun
Mürşid gerekse dâmen-i pîr-i mugân tutun-Bâki

* **reh-vâr, râh-vâr:** 1. Atın rahvan yürüyüşü. 2. Rahvan, eşkin, sarsmadan yürüyen at.
Râyiz-i hükm-i Celîl'in onu elbet yola kor
Ne kadar tünd ü Ka:rûn olsa da reh-vâr-ı felek
Aynî

Olursa pey-rev o çâpük-süvâr-ı nazma Nedîm
Semend-i tab'ı aceb râh-vâr olur giderek-Nedim

* **reh-yâb**: Girebilen, yolunu bulabilen.
Bu emvâc-ı bihârın ka'rına reh-yâb olan anlar
Ki var tahtında bir dürr-i hakîkat bir aceb deryâ
Nâbi

reh-yâb-ı zafer: Zafere ulaşabilme.
Kim olur zor ile maksûduna reh-yâb-ı zafer
Gelir elbette zuhûra ne ise hükm-i kader
Enderunlu Vâsıf

reh-yâb-ı milk-i Nûşirevân: Nuşirevan ülkesine girebilen.
Meydân-ı cenge sâye-resân oldu tuğlar
Reh-yâb-ı milk-i Nûşirevân oldu tuğlar
Yahya Kemal

* **reh-zen, râh-zen**: Yol kesen, hırsız, harami. **c. reh-zenân.**
Gam reh-zeni huzûrun râhından atsın avk
Mâ-tahtına nazar kıl ey dil gözetme mâ-fevk
Behiştî

Mîzâna vur görüştüğün ihvânı ibtidâ
Reh-ber tasavvur eylediğin reh-zen olmasın
Nevres-i Kadim

Yokluk ukûle reh-zen, varlık nedir bilinmez
Bir şübhe var ki rûşen, bilmekle hiç silinmez
Rıza Tevfik Bölükbaşı

reh-zen-i ârâm-ı dil ü cân: Can ve gönül rahatlığının yankesicisi.
Tesliyet-bahş-ı süveydâ olamaz fâide ne
Tâliim reh-zen-i ârâm-ı dil ü cân görünür-Sâlik

reh-zen-i gaflet: Gaflet hırsızı.
Her ne vâdîde isen hep ben olam maksûdun
Bulmasın kalbine yol reh-zen-i gaflet aslâ
Esrar Dede

reh-zen-i gamze: Gamze hırsızı.
Görünce reh-zen-i gamzen sülûk-ı râhtan kaldım
Ne evsât hâletin buldum ne pîr-i kâmil oldum ben
Esad Erbilî

** **reh-zenân**: Yol kesenler.
Bu arsada adı mahrûsalarda gümrüktür
O gâretin ki beyâbânda reh-zenânın idi-Nâbi

Eslem-i tarîkı gösteriyorken dehâtımız
Olmaz mı reh-zenâna bizim türrehâtımız
Abdülhak Hâmit

rehâ: (رها) Far. Halas, kurtulma, kurtuluş.
Hurûf u noktadır ondan cebînin anla bu râzı
Ki seng-i dâğ-ı mihnetten rehâ bulmuş cebîn olmaz
Nâbi

Âlem âdem âdem âlem olmadır haşr u neşr
Haşr ile neşr olmadan bir dem cihân bulmaz rehâ
Gaybî

Her ni'meti her fazlı, hep esbâb-ı rehâyı
Gökten dilenin züll-i tevekkül ki mürâyî
Tevfik Fikret

* **rehâ-feşân:** Kurtarıcı.
Arkada bin nigâh-ı tecessüs, ey sen nihân
Bir dest-i gaybı andırıyorsun, rehâ-feşân
Tevfik Fikret

* **rehâ-kâr:** Kurtarıcı.
Nâmûs u ümmîdin
Masûn kaldıysa bil, zâir, rehâ-kârın bu hey'ettir
Tevfik Fikret

* **rehâ-yâb***:* Kurtulan.
Gam u âlamdan gönlüm rehâ-yâb olmadı gitti
Sana düştüğüne ey gül o da! bir kez peşîmândır
Tevfik Fikret (Nazmî)

rehâ-yâb-ı vusûl: Kavuşma kurtuluşu.
Ol ki olmaz idi ma'nîye rehâ-yâb-ı vusûl
Olmasa bedreka-i hâmesi ger râh-nümûn-Münif

* **rehâ-yâfte**: Kurtulmuş.

rehâ-yâfte-i havf ü recâ*:* Korku ve ümitten kurtulmuş.
Her kim ki rehâ-yâfte-i havf ü recâdır
Vâreste-i hayret-kede-i lâ vü neamdır-Nâbi

rehâvet: (رخاوت) Ar. Gevşeklik, tembellik; ağırlık.
Emelden olduğumuz böyle devir bizdendir
Değil felekte rehâvet kusûr bizdendir
Koca Ragıp Paşa

Vücûda öyle rehâvet gelir ki yerde bile
Yürür kıyâs olunur bir kanat temâsıyla
Tevfik Fikret

reh-ber: (رهبر) bk. reh.

rehîn, rehîne: (رهين) Ar. Rehn'den; bir şeye garanti olarak tutulmuş.
Cebîninde nûr-ı asâlet mübîn
Nigîninde fürû-yı celâlet rehîn-Nedim

Dam çökük, arsa rehin, bahçeyi icrâ ister
Bir kalem borca bedel fâizi defter defter
Mehmet Akif

rehîn-i inkılâb: Değişikliğe rehin.
Hudâ-cûyân-ı deryâ-dil rehîn-i inkılâb olmaz
Ne nâsın i'tirâzından ne halkın âferîninden
Feyzî (Muallim ...)

rehîn-i tağyîr: Değiştirilen rehin.
Hükm-i kader ne ise infâz eder merâmın
Olmaz rehîn-i tağyîr, bulmaz fenâ bu ka:nûn
Hakkı Paşa (İsmail ...)

rek'at: (ركعت) bk. rükû'.

rekd: (ركد) Ar. Durgun, sessiz, kımıldamama.
Tab'-ı şîrîni olur bedreka-i reh yoksa
Bulamaz câdde-i rekdten fem-i pistânî-lebin
Keçecizade İzzet Molla

rekîk: (ركيك) Ar. Rekâket'ten; kekeme, pepeme, tutuk; koruşma özürlü, kusurlu.
Yâd-ı nâmınla ne_ola keffe-i cürm olsa sevâb
Feyz-i na'tınla girer vezne ibârât-ı rekîk-Nâbi

Tıfl-ı ebced gibi târîh-i rekîkin edemez
Bin hesâb etse yine dâhil-i ma'nâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

Ta'kîd ü rekîke uğramaz hîç
Eyler okudukça tab'ı behîc-Ziya Paşa

rekîn: (ركين) Ar. Rekânet'ten; 1. Yüce, yüksek. 2. Vakarlı, temkinli, ağırbaşlı, gururlu.

rekîn-i devlet-i uzmâ: Büyük devletin temkinli oluşu.
Şifâ-yı sadr-ı devlet kuvvet-i bâzû-yı emniyet
Esâs-ı ma'delet-rükn rekîn-i devlet-i uzmâ-Nedim

rekz: (ركز) Ar. Dikme, yere saplama, kurma.
Tevhîd için bu halkı döğüşmüş yiğitlerin
Yüz şehre rekz edildi muzaffer livâları
Yahya Kemal

rekz-i alem: Bayrak dikme.
Şart edip rekz-i alem etmeyi kahhar-âne
Belgrat kal'asın ihsân ile Sırbistân'e-Ziya Paşa

rekz-i hilâl: Hilâli dikme.
Vur deyr-i küfrün üstüne rekz-i hilâl için
Gelmiş bu şeh-süvâr-ı cihân-gîr aşkına
Yahya Kemal

rem: (رم) Far. 1. Titreme, ürkme. 2. Sürü.
Yok remi hasâd etmeğe hâcet ki cilâlı
Sahrâ-yı vücûdu adem-ender-adem eyler
Yenişehirli Avni

remâd: (رماد) Ar. Ateşin külü.
Yazarak ravzasının nâmını âteş-dâna
Zîr-i âteşte olur bir çemen-i sebz-remâd-Nâbi

Remâd ederse sipihri aceb mi şuʿle-i âh
Zuhûr-ı âteşe kem-ter şerâr olur bâis
Beliğ (Bursalı İsmail ...)

Âteş-i gam ger vücûdum hânesin kılsa remâd
Açmayam minnet gözün âlemde deryâdan yana
Behiştî

Tecessüm eylemiş aczin emelle ittihâdından
Zuhûr etmiş, hayır, şûrîde bir kalbin remâdından
Tevfik Fikret

Bir leyl-i inşirâha kavuşmaksızın Kemâl
Yandın ilâ-nihâye remâd olmadın gönül
Yahya Kemal

remed: (رمد) Ar. Göz ağrısı.
Gözlerim cânâ remedden bağlarım sanma beni
Sakınır iki gözünden âşık-ı şeydâ seni
Şeyhülislam Yahya

Nergis-i gül-gûn beyâzı sanma sürh etmiş remed
Gamze-i zâlim yine kan eylemiş kan üstüne
Nedim

Hudâvendâ remed dedikleri zâlimdir ol düşmen
Sığındım bir dahi görmekten onu Hak Teâlâya
Nedim

remel: (رمل) Ar. Altı defa "fâilâtün" den mürekkep vezin ve bahir.
Her biri bahr-i remel bahr-i hezecden savurup
Rîh-i enfâsın eder furtuna-fersâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

remîde: (رميده) Far. Ürkmüş, çekinmiş.
Nakş eyle ey musavver hüsn-i cemâl-i yâri
Âhû-yı çeşm-i şûhun ammâ remîde göster-Nâbi

Tenim nizâr görüp kaçma ey remîde gazâl
Tasavvur et ki heyûlâ-yı rûh-ı Mecnûn'um-Nâilî

İçer gümüş kıyılardan remîde âhûlar
Ve onların sesi eyler bütün sükûdu harâb
Ahmet Hâşim

remîm, remîme: (رميم) Ar. Rimm veya rimme'den; çürümüş, çürük.
Feyz-i eltâfıyla bulsa terbiyet azm-i remîm
Hurrem ü ser-sebz olur şâh-ı gül-i zîbâ gibi
Nedim

reml: (رمل) Ar. 1. Kum. 2. Birtakım nokta ve çizgilerle bilinmeyenden haber verme dolandırıcılığı.
Kazâ-yı remle de reml ile fehm edip kıra bahtın
Yakayı aldı hayfâ gazzeden geçti o nasrânî
Enderunlu Vâsıf

Ne kaldı saʿd-i tavâliʿ ne kaldı nahs-ı Kur'ân
Ne kaldı reml ü kehânet ne kaldı cefriyyât
Sadullah Paşa

* **remmâl**: Remil döken, fal açan, gayıptan haber verdiğini söyleyen dolandırıcı kimse.
Cismimi eyler ise tahta-i reml üzre sabâ
Remillerle araya bulmaya remmâl beni-Hayali Bey

Sâzende dahı rütbe-i zillettedir ammâ
Remmâl ü müneccim gibi mehnûs değildir-Nâbi

Açıp bu sînem tahtasın döktüm sirişkim noktasın
Bilmeğe aşkın nüktesin remmâl olayın bir zemân
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

* **reml-sitân**: Remil dökülen yer.
Reml-sitân-ı fenâ içre garîb olmaz mı
Kişi gurbette ki_ola anmaya hâk-i vatanı
Esrar Dede

remmâl: (رمّال) bk. reml.

remz, remiz: (رمز) Ar. Meramı gizli, işaret suretiyle anlatma, gizli ve kapalı anlamlı sözlerle derdini ifade etme. **c. rumûz**.
Remz eyle hûnî gözüne her kim diye sâkî hani
Göster lebini lutf ile her kim sora mül nicedir-Şeyhi

Karadan ağı fark etmez bu remzin bilmeyen dehrin
Ki niçin ki nehârı leyl vü leyli nehâr eyler-Fuzûlî

Remz ü îmâları rûhânîdir
Cümlesi bâtın-ı Kur'ânîdir-Nâbi

remz-i aşk: Aşk işareti.
Remz-i aşkı zâhid-i sûret-perest etmez hayâl
Nükte-i tevhîdi zîrâ münkire iş'ârı güç-Âdile Sultan

remz-i bedî'-i gamze: Gamzenin güzel işareti.
Gâh iltifât u gâh tenâfür eder beyân
Remz-i bedî'-i gamze ile her nezzâreden-Münif

remz-i bisyâr: Çok işaret.
Ehl-i hakkın nutkunu irfân-ı sûrî nutk eder
Zâhid-i nâ-dân ne denlü remz-i bisyâr eylese-Gaybî

remz-i gâmız-ı maksûd: Kastedilen müphem işaret.
Ne aşktır bu ki ser-mâye-i hakîkattir
Bununla fehmolunur remz-i gâmız-ı maksûd
Sâmi

remz-i kütüb: Kitapların gizli işareti.
Kim derk eder onu ki ola zâtına ma'lûm
Remz-i kütüb-i medrese-i âlim-i bâlâ
Bağdatlı Ruhi

remz-i ma'nâ: Mana işareti.
Remz-i ma'nâdan gözet kim sana ma'nâ remzeder
Yoksa bu ahvâl ü etvârı lisân şerh eylemez
Muradî (Sultan II. Murat)

** **rumûz**: Remizler, işaretler, gizli anlamı olan sözler. **c. rumûzât**.
Lafzı rumûzu mahzen-i esrâradır künûz
Ayağı tozu dîde-i ervâha tûtiyâ-Nizami

rumûz-ı ârifân: Ariflerin işaretleri.
Her güzellerden vefâ umar meseldir söylenir
Kıl tefekkür ey gönül buymuş rumûz-ı ârifân
Diyarbekirli Nigâhî (?)

rumûz-ı aşk: Aşk rumuzu.
Gönül bî-gâne-i vahşî edâdır
Rumûz-ı aşka ammâ âşinâdır
Hersekli Arif Hikmet

rumûz-ı âsümân: Gökyüzünün işaretleri.
Sensin ol dârende-i yerlîğ-i ahkâm-ı kader
Hâmen olmuştur rumûz-ı âsümâne tercümân
Nef'î

rumûz-ı dîde-i âtî: Geleceğin göz işareti.
Altında zâr ü hâsir iken acz-i muzmahil
Et sen rumûz-ı dîde-i âtîye rabt-ı dil-Ahmet Hâşim

rumûz-ı leb: Dudağın işareti.
Eremez akıl rumûz-ı lebine dikkat edip
Sırr-ı cândan sanemâ onu kim idrâk eyler-Şahidî

rumûz-ı ma'rifet: Marifet işaretleri.
Rumûz-ı ma'rifetten mâ-hasal mihrâb vechinde
Namâz-ı penç-gâne nükte-i tekbîr içindir hep
Esrar Dede

rumûz-ı nükte-i aşk: Aşk nüktesinin işaretleri.
Rumûz-ı nükte-i aşkı duyana aşk olsun
Bu sırrı Nuri sabâ her seher eder ifşâ-Nuri

*** **rumûzât**: Rumûz'lar.
Güncîde durur hırkamız altında rumûzât
Dervîşleriz gerçi nazarda fukarâyız-Ziya Paşa

rumûzât-ı hakîkat: Hakikat işaretleri.
Dermiş bana keşfoldu rumûzât-ı hakîkat
Vallâhi yalandır sözü billâhi yalandır
Bağdatlı Ruhi

renc: (رنج) Far. 1. Ağrı, sızı. 2. Zahmet, eziyet, sıkıntı. 2. Hışım, gazap, öfke.
Sîm ü zer nisâr eder ayağına sahrâ vü dağ
Rence kıl bir dem kadem lutf et ki seyrân vaktidir
Şeyhi

Devlet için mücâhede, cennet için duâ
Değmez bu renc ü zahmete dünyâ vü âhiret
Enderunlu Fazıl

Ne gam u gussa ne renc ü elem ü bîm ümîd
Olsa şâyeste cihân cân ile cûyâ-yı adem-Akif Paşa

Devlet için mücâhede cennet için duâ
Değmez bu renc ü mihnete dünyâ vü âhiret
Enderunlu Fazıl

renc-i hecr: Ayrılık eziyeti.
Renc-i hecrin koymadı dillerde taş taş üstüne
Adl-i vaslınla dem-â-dem mülkünü ma'mûr tut
Şeyhi

renc-i humâr: İçkiden sonraki başağrısı eziyeti.
Fehm olunmazdı neşât-ı âlemin eksikliği
Görmesen renc-i humârı işret-i dûşînede-Nedim

renc-i imtilâ: Dolgunluk sıkıntısı.
Tehî kaldı nevâl-i vasldan hân-ı ümîd ammâ
Velîkin mi'de-i dilden de renc-i imtilâ' gitti-Nâbi

renc-i sefer*:* Sefer sıkıntısı.
Kim renc-i sefer bâis olur izz ü a'lâya
Devreylemedik yer komadık bir nice yıldır
Bağdatlı Ruhi

renc-i rüst-â-hîz: Mahşerin eziyeti.
Gâh havf-ı ihtirâk ü gâh hevl-i iğtirâk
Mihnet-i vapur kalmaz renc-i rüst-â-hîzden
Ethem Muhlis Paşa

renc-i taleb: Eziyeti isteme.
Dehr-i bî-bünyâd için renc-i talebden fârig ol
Bâri birkaç gün huzûr-ı kalb ile dünyâya bak
Bâki

renc ü râhat: Sıkıntı ve rahatlık.
Dedim eğerçi cümlesi vârid bu sözlerin
Ben dahi anlamaz değilim renc ü râhatı-Nâbi

* **rencîde**: İncinmiş, mükedder.
Olsun göreyim gûşe-i hicrâna giriftâr
Rencîde eden ol gül-i meh-peykeri benden-Nâbi

Erbâb-ı kemâli çekemez nâkıs olanlar
Rencîde olur dîde-i huffâş ziyâdan-Ziya Paşa

Sözün mîzân-ı akla urup evvel eyle sencîde
Ki sonra kimse senden olmasın bir zerre rencîde
Hisâlî

* **renciş**: Sızlanış, inciniş; keder, sıkıntı.
Her nigâh-ı nükte-âmîzinde rind-i aşk olan
Hem itâb-ı renciş ü hem müjde-i ihsân bulur
Nef'î

Ne bu renciş sana küstâh nigâh eylemedik
Bakıp âyîne-i ruhsârına âh eylemedik-Nâbi

Vakt-i idbârda renciş görür ahvâlinde
Halkı âzürde eden mevsim-i ikbâlinde
Yenişehirli Avni

renciş-i bî-mûcib-i pey-ender-pey: Arka arkaya gelen gereksiz sıkıntı.
Nedir bu renciş-i bî-mûcib-i pey-ender-pey
Dirîğ bizden o nâzende-i cihân geçiyor
Rami Mehmet Paşa

renciş-i hâtır: Gönül sıkıntısı.
Leîme renciş-i hâtır verir kerem etmek
Mukayyed olmasın erbâb-ı dille zahmet olur
Şeyhülislam Yahya

renciş-i humâr: İçkiden sonraki baş ağrısının sıkıntısı.
Bî-tâb u tâkat etti beni renciş-i humâr
Bir bâde sun fakîr ki sâkî sevâbtır
Hersekli Arif Hikmet

* **rencûr**: Kederli, dertli, sıkıntılı, hasta.
Tâ hâk-i derinden olmuşum dûr
Âşüfte vü haste hâl ü rencûr-Fuzûlî

Sû'-i zann eylemem gayrîlere sultânım
Derd-i aşkınla Nedîmâ hele rencûr gibi-Nedim

Ben eyler iken bu nazmı tezyîn
Rencûr idi cism ü cân gam-âgîn-Abdülhak Hâmit

Kim etti Vâmık'ı âşık cemâl-i Azrâ'ya
Ne vâkı'aydı Züleyhâ'yı eyleyen rencûr-Nev'î

rencûr-ı aşk: Aşk sıkıntısı.
Rencûr-ı aşka kayd-ı müdârâ da bir maraz
Cân-ı alîle nâz-ı etıbbâ da bir maraz-Sâbit

renc-i humâr: Humardan kaynaklanan baş ağrısı.
Çeşmin marîzi oldu gönül la'line yetir
Renc-i humâra düştü devâdır şarâb ona-Fuzûlî

rencûr-ı kelâl: Bıkkınlık sıkıntısı.
Rencûr-ı kelâl olmuş idi hâme-i İzzet
Bâlin-çe-i hokkaya bir pâre dayanmış
Keçecizade İzzet Molla

rencîde: (رنجیده) bk. renc.
renciş: (رنجش) bk. renc.
rencûr: (رنجور) bk. renc
reng, renk: (رنگ) Far. 1. Renk. 2. Hileli, oyun. 3. Şekil, suret.
Gül-istân-ı dehre geldik reng yok bû kalmamış
Sâye-endâz-ı kerem bir nahl-i dil-cû kalmamış
Nâbi

Çehresinden rengi pervâz eylemiş sanma şafak
Heybet-i iclâli düşmüş mihr-i rahşân üstüne
Nedim

Fürûg-ı gâze mi billâh söyle rûyunda
Bu reng ü tâb Hudâ verdiği cemâl midir-Nedim

Pek rengine aldanma felek eski felektir
Zîrâ feleğin meşrebi- nâ-sâzı dönektir-Ziya Paşa

reng-i adem: Yokluk rengi.
Reng-i adem vücûdla Nâbî-be-hem yürür
Mümkün değil müfârekatı rûzdan şebin-Nâbi

reng-i asâlet: Asillik rengi.
Çehreler reng-i asâlet gösterir
Nazreler nûr-ı besâlet gösterir-Muallim Naci

reng-i bâde: Şarap rengi.
Serây-ı sînede eyler meserret nakşını peydâ
Meğer kim reng-i bâdeyle onun nakkâşıdır sâkî
Behiştî

reng-i bahârân: Baharların rengi.
Nedîm reng-i bahârân o lâle-ruhsârın
Zemân-ı şermde bir katre-i çekîdesidir-Nedim

reng-i cemâl: Güzellik rengi.
Riyâz-ı reng-i cemâle gider bu hûn-ı sirişk
O râhtan ki geçip bûy-ı gül gül-âba gelir
Şeyh Galip

reng-i eşk: Gözyaşı rengi.
Hâr-ı gam gül bergi oldum reng-i eşkimle ne_ola
Gül-şen-i kûyunda raks ettirse âhım bâd olup
Behiştî

reng-i garîb: Garip renk.
Tarz-ı telebbüsündeki reng-i garîb ile
Belliydi şi're, san'ata meyl-i tabîati-Tevfik Fikret

reng-i gül: Gül rengi.
Pür nem bu havâ-yi abherîde
Reng-i gül hîç olur mu perîde-Şeyh Galip

reng-i gülgûn: Gül renkli renk.
Reng-i gülgûn izârın gerçi âteş-nâkdir sevdiğim
Gönlüm dahi pervâne-i bî-bâkdir-Tahirü'l-Mevlevi

reng-i hacâlet: Utanma şekli.
Her şemse-i gül-duhtesinin berk-i kemîni
Sûret-kede-i Çîn'e geçer reng-i hacâlet-Nâbi

reng-i hâl: Yanaktaki benin rengi.
Reng-i hâlin verdi germiyyet dil-i sûzânıma
Micmer-i endîşeme kâfûr döksem ud olur-Nef'î

reng-i hestî: Varlık rengi.
Reng-i hestîden eser yok adem-i sarfa şebîh
Göremem lezzetini vâki'asız hâbların-Nâbi

reng-i hınnâ-yı melâhat: Güzellik kınasının rengi.
Başın için nakş edip ayağa salma âşıkı
Reng-i hınnâ-yı melâhat ey nigâr elden gider-Zâti

reng-i hicâb-ı imtihân: İmtihan utanmasının rengi.
İstemez ehl-i safâ reng-i hicâb-ı imtihân
Vech-i erbâb-ı hayâda âr kendin gösterir
Leskofçalı Galip

reng-i hüsn: Güzellik rengi.
Veren bu sûret-i mevhûma revnak-ı reng-i hüsnündür
Gül-istân-ı hayâlim nev-bahârım varsa sendendir
Şeyh Galip

reng-i izâr: Yanağının rengi.
Reng-i izârı gitti yatar kendi huşk-leb
Şol gül gibi ki ayrı düşüptür gül-âbdan-Bâki

reng-i leb: Dudağın rengi.
Kâse-i metrûk-i mey reng-i lebinden bellidir
Müflisin evvelki hâli meşrebinden bellidir-Yüsrî

reng-i mâtem: Matem rengi.
Âlemleri tuttu reng-i mâtem
Cûş eyledi nâle-i Muharrem-Kemalzade Ekrem Bey

reng-i memât: Ölüm rengi.
Gurûb edip de güneş bir veremli tâze gibi
Çökünce magribe reng-i memât olan zulmet
Tevfik Fikret

reng-i muhabbet: Sevgi şekli.
Hatt-ı miskînin lebinde anber-i sârâ satar
Ruhların reng-i muhabbet benlerin sevdâ satar
Hayali Bey

reng-i perîde: Uçmuş renk.
Reng-i perîdesi gül-i çeşme-i ümîdimin
Sâkîye âb-ı rûy-ı mey-i ergavân olur-Esrar Dede

reng-i riyâ: Riya rengi, riyakârlık.
Ey Fuzûlî bulmadım reng-i riyâdan bir safâ
Ne_ola ger meylim bu reng ile mey-i gül-fâmadır
Fuzûlî

reng-i ruh: Yanağın rengi.
Geldi benefşe bağa arar hattına misâl
Reng-i ruhuna lâleleri dağa saldılar-Hayali Bey
reng-i ruhsâr: Yanak rengi.
Pâktir her şîşe renginden ziyâ-yı tal'atin
Reng-i ruhsârından eyler şîşeler şerm ü hicâb
Âdile Sultan
Reng-i ruhsârın gibi her renginin hayrânıyım
Vech-i bâkînin bu hayret-gehte yüz bin rengi var
Muallim Naci
reng-i rûy: Yüzün rengi.
Âbsın ma'nîde ammâ âb-ı âteş-pâresin
Lâlsin sûrette reng-i rûy ile ammâ nesin-Nef'î
reng-i sefîd: Beyaz renk.
Dâmen-i havf ü recâ geçti o dem kim elime
Tutuk subh-ı ezelde yok idi reng-i sefîd
Lâ (tutuk: kapalı, örtülü)
reng-i şafak: şafak rengi.
Reng-i şafak değildir her subh olan nümâyân
Aks etmiş erguvânın âfâka ihmirârı-Namık Kemal
reng-i şarâb: Şarap rengi.
Hudâ gûyâ ki cism-i nâzikin bir resme halketmiş
Katıp bûy-ı gülü reng-i şarâba erguvân üzre
Nedim
reng-i şarâb-ı işve: Naz şarabının rengi.
Fart-ı hücûm-ı nâzdan ol şûha Nâilî
Reng-i şarâb-ı işve olur perde-i hicâb-Nâilî
reng-i tebessüm: Tebessüm şekli.
Olurdu reng-i tebessüm şüküfte-gül-bünden
Henüz olmadan evvel resîde gonce-i ter-Nedim
reng-i zalâm: Karanlık şekli.
Ne kadar encümen-efrûz ise şem'-i ikbâl
Bestedir târ-ı fıtrîünde yine reng-i zalâm-Nâbi
* **reng-pezîrâ:** Renk kabul eden.
reng-pezîrâ-yı çemen: Yeşillik rengini kabul eden.
Görünür reng-i perîde reg-i yâkût gibi
Oldu ol denlü reng-pezîrâ-yı çemen-Nedim
reng ü bû: Renk ve koku.
Reng ü bûda zülf-i cânâne müşâbih olmasa
Kim bakar gül-zâr-ı dehrin sünbül ü şeb-bûsuna
Fıtnat Hanım
Hüsn ü aşk iklîminin feyziyle ser-mest-i bahâr
Reng ü bû eksilmeyen Bâğ-ı İrem'ler görmüşüz
Yahya Kemal
* **reng-â-reng:** Renkli, çeşit çeşit.
Her ne dem kim rûyun üzre kâkülün âveng olur
Ebre şerminden girer hurşîd reng-â-reng olur
Leskofçalı Galip
Nahîfî nakş-ı reng-â-reng-i dehre olma dil-beste
Cihân-ı bî-bekaya rağbet etmez merdüm-i dânâ
Nahifi (Süleyman ...)
reng-â-reng-i âheng: Âhengin bin bir türlü renkleri.
Turfe reng-â-reng-i âheng eylemiş sahrâyı pür
Kûh ses verdikçe şeydâ bülbülün efgânına-Nedim
* **reng-âlûde:** Renkle karışık.
Gönül bir câm-ı reng-âlûde döndü köhne revzende
Zemân ile ona âyîne-i âlem-nümâ derken-Nâbi
* **renk-âmîz**: Renkle karışık.
Hoşâ mecmûa-i evrâk-ı reng-âmîz gül-şen kim
Ne zîbâ revnak-efrûz olmuş ona hatt-ı reyhânî
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)
Çiçeklerle müzeyyen böyle renk-âmîz kisvenle
Güzelsin cennetin tâvûs-rengîn şâh-bâlinden
İsmail Safa
rengîn: (رنكين) Far. 1. Renkli, boyalı. 2. Hoş, güzel, latif. 3. Süslü.
Ger kara taşı kızıl kan ile rengîn etsen
Tab'a tağyîr verip la'l-i Bedahşân olmaz-Fuzûlî
İltifâtundur sözüm bu resme rengîn eyleyen
Terbiyetle taşı la'l-i âb-dâr eyler güneş-Hayali Bey

Gözde eşkim katresin şevk-i ruhun rengîn eder
Kân içinde gör niçe gevherleri besler güneş
Hayali Bey
Bir ehl-i sühan ki ede tahsîn
Bin çarh diker o beyt-i rengîn-Şeyh Galip

Rengîn lebi hayâli gönülde o meh-veşin
Bir mey durur ki Enverî sırça sebûdadır-Enverî
* **rengîn-edâ**: Daha renkli eda.
Ey Ubeydî ne_ola vasf etsen miyânıyla lebin
Biz hayâle ka:diriz rengîn-edâya mâlikiz-Ubeydî

* **rengîn-ten**: Daha renkli.
Ârız u ruhsârını vasf etse Bâkî her kaçan
Şi'ri iy gül-çehre onun böyle rengîn-ter düşer-Bâki
rer: (رر) "rer" hecesinin tekrarının mümkün olmadığını ifade için kullanılan türeme hece.
Çok tetebbu' ede gördüm niçe dikkat ettim
Oldu tekrâr-ı hurûf olmadı mükerrer rer
Esrar Dede
re's, reis: (رأس) Ar. 1. Baş, kafa. 2. Baş, başkan. **c. rüûs, rüesâ.**
Miskat-i re's hem-demdir dûdmân-ı devletin
Der-gehin ehl-i kemâlin melce' ü me'vâsıdır
Nedim
re's-i cibâl: Dağın başı.
Âhir ağardı tan yeri re's-i cibâlden
Serhad'de yol göründü Acem taht-gâhına
Yahya Kemal
re's-i devâ: Devanın başı.
Mi'deye dedi nebî beytü'l-devâ
Himye hakkında dedi re's-i devâ-Nâbi
re'sü'l-mâl: Malın başı; malın, metaın en kıymetlisi.
Gel ey saâdet-i fakr ile fahr eden hâce
Şefâatin-dürür ümmet içinde re'sü'l-mâl
Necati Bey
* **reîs:** Baş, başkan.
reîs-i akl: Akıl reisi.
Gâfil olma bahr-i hestîde reîs-i akla uy
Zevrak-ı cismin muhâlif rüzgârıdır hevâ-Behiştî
reîs-i bahr-i nazm: Nazım denizinin reisi.
Reîs-i bahr-i nazm oldun bugün âlemde ey Bâkî
Gazel demek senin tab'-ı dür-efşânında kalmıştır
Bâki
reîs-i şâirân: Şairlerin reisi.
Güzel ettin efendim eyledin hatt-ı şerîfinle
Reîs-i şâirân Tâib kulun gibi sühan-dânı
Seyyit Vehbi
reîsü'ş-şuarâ: Şairlerin reisi.
Seri üzre dikilip serv dedim târihin
Oldu nâ-bûd re'isü'ş-şuarâ Vehbî-i pîr-Sürurî

* **re'sen:** Baş olarak, doğrudan doğruya.
Hükûmet eylediği yoktu ki onun re'sen
Olan fenâlığı azv eylemektesin ona sen
Abdülhak Hâmit
** **rüûs**: Re'isler.
Görünen hat değildir mülk-i hüsnü zabt için gûyâ
Rüûsa kayd olunmuş hükmüdür ol şâh-ı hûbânın
Cinânî
rüûs-ı sîm-sîmâ: Gümüş tenli reisler.
Kaçan geldim der-i ikbâle ol dem dest-i ihsânın
Kef-i nâ-kâmıma sundu rüûs-ı sîm- sîmâyı-Nedim
-res: (رس) Far. "Erişen, ulaşan, yetişen, erişici, ulaşıcı, yetişici" anlamlarında birleşik kelimeler yapar. **c. resân.**
* çâre-**res**: Çare bulan.
Ey çâre-resim pâdişahım dâd-ı penâhım
Vay hâlime bahş etmez isen cürm ü günâhım
Enderunlu Vâsıf
* dest-**res:** El erişmek, yetişmek.
Turra-i müşgînine olmazsa rûzî dest-res
Şâne-veş minşâr-ı mihnet çâk çâk eyler beni-Bâki
* feryâd-**res:** Feryat eden.
Sîne-i teninde bend et hele evvel nefsin
Sonra gör himmet-i vâlâsını feryâd-resin-Nedim
* nîm-**res:** Yarı yetişmiş, yarı ham olmuş.
Şâyân değiliz zâika-i hüsn-i kabûle
Üftâde-i hâkiz semer-i nîm-resiz biz-Nâbi
** **-resân**: Ulaşanlar, erişenler.
* âfet-**resân**: Belaya uğrayanlar.
Husûl-i ma'nîye dektir sutûra sarf-ı nazar
Olunca kasra resân nerdübâna yer kalmaz-Nâbi
Benim ol bî-nevâ kim berg ü bâr-ı bahtım âteştir
Yanar hırmen-gehimde şu'le-i âfet-resân ağlar
Esrar Dede
* pertev-**resân:** Işığa ulaşanlar.
Gül gül etti ârız-ı hûbânı Yahyâ tâb-ı mey
Oldu şem'-i meclis-ârâ her taraf pertev-resân
Şeyhülislam Yahya
* râhat-**resân**: Rahata ulaşanlar.
Nazmım görünce rûh-ı zahîr ü senâyı hem
Peyk-i neşâta müjde-i râhat-resân verir-Nedim

–resâ: (رسا) Far. "Ulaşıcı, erişici, yetişici; ulaşan, yetişen." anlamlarında birleşik kelimeler yapar.
Dest-i kûtâhımızı etmemiş Allah resâ
Menbaᶜ-ı cûdunu yoksa elimizle kaparız
Keçecizade İzzet Molla
* nâ-**resâ**: Ulaşmaz, erişmez.
Nâ-resâ gördüm kumâş-ı dehri tâ ol denlü kim
Câmesinde âstîn buldumsa dâmen bulmadım
Âgâh Osman Paşa (Trabzonlu ...)
resâs: (رصاص) bk. rasâs.
resâil: (رسائل) Ar. Risâle'ler. 1. Tek konuluk küçük kitaplar. 2. Dergiler.
Okur, okur ve hatm ettiği resâilden
Birer hulâsa-i hikmet yapardı-Tevfik Fikret
–resân: (رسان) bk. -res.
resen: (رسن) Far. İp, urgan, halat.
*Hey ne çâbük-bâzdır hindû be***n***in kim zülfünü*
Gâh bir müşgîn resen geh anberîn çenber düzer
Şeyhi
Sen hemân cân u dili zülfüne ber-dâr eyle
Çekeyim sevdiceğim kendi elimle resenim
Şemᶜî (Mehmet...)
İllâ bün-i çehte bir resen var
Cinnîler ona değil haber-dâr-Şeyh Galip
resen-i aşk: Aşk ipi.
Kalır âbâr-ı dalâlette Azâzîl gibi
Resen-i aşkına kim urmasa ihlâs ile çenk
Kâzım Paşa
resen-i cezbe: Cezbenin ipi.
Ger lutfun elinden resen-i cezbe ererse
Âsân çıka bu çâh-ı belâdan dil-i şeydâ-Behiştî
resen-i müşg-bâr: Misk kokulu teli.
Girih girih resen-i müşg-bârı mı analım
Dizin dizin güher-i âb-dârı mı diyelim
Ahmet Paşa
resen-i zülf-i dost: Dost saçının teli.
Düşürmeyince terâzû-yı aklı oynatmaz
Ne turfadır resen-i zülf-i dost cân-bâzı
Hamdullah Hamdi
resen-i zülf-i siyâh: Siyah saçın teli.
Bir gün düşürür aşk seni çâh-ı belâya
Elden koma ey dil resen-i zülf-i siyâhı
Mantıkî (Ahmet...)

* **resen-bâz:** İple oynayan, ip cambazı.
Kâkül-i yâr iledir kârı dil-i şeydânın
Rîsmânın kurar üstâd-ı resen-bâz bülend
Şeyhülislam Yahya
* **resen-bâzî**: Cambazlık.
Eğer isterse eyler rîsmân üzre resen-bâzî
Ne ayağı değer târe ne hôd muhtâc-ı mîzândır
Riyazi
resîd, resîde: (رسيد، رسيده) Far. 1. "Yetişti, erişti" anlamında bir yazının "geldi" işareti. 2. Alınan paranın iadesiyle üstüne çekilen çizik.
Utârid resm-i ahkâm eyledikçe safha-i çerhe
Resîdi dûş-ı fermâna nişân-ı imtisâl olsun-Nâbi

Boynunda bûse borcu dururken Behiştî'ye
Zulm ile hatt-ı laᶜlin onu eylemiş resîd-Behiştî

Şimdi uyuyanlar o zemânda uyanırlar
Bir subha resîde olur âhir şeb-i âlem-Ziya Paşa
* **resîde:** Erişmiş, yetişmiş, olgunlaşmış.
Âgâz-ı nâle etse ne_ola cân-ı bî-şekîb
Oldu resîde mevsim-i feryâd-ı andelîb-Nahifi

Olurdu reng-i tebessüm şüküfte-gül-bünden
Henüz olmadan evvel resîde gonca-i ter-Nedim

Bahâr kim gele bir câm-ı lâle-gûn sundu
Nihâl-i kaddin onun neş'e-i resîdesidir-Nedim
resm, resim: (رسم) Ar. 1. Eser, nişan bırakan çizgi. 2. Suret, resim. 3. Üslup, tarz. 4. Tavır, davranış. 5. Alay, tören. **c. rüsûm.**
Ey Fuzûlî incinme senden tegâfül kılsa yâr
Resmdir kim göstere ahbâba istiğnâ habîb-Fuzûlî

Sîretim âsâr-ı hâmemden kılınsın ictihâd
Sûretim bu resm ile kalsın cihânda yâdigâr
Ziya Paşa
Nitekim her nokta-i bârâna bâis ebr olur
Devr eşkâlinde resm oldukça bî-pergâr gül
Hayali Bey
Usûl-ı iᶜtika:d u iᶜtiyâd ü resm ü âdette
Bütün ebnâ-yı âlem meslek-i âbâya tâbiᶜdir
Yenişehirli Avni

Hudâ gûyâ cism-i nâzikin bu resme halk etmiş
Katıp bûy-ı gülü reng-i şarâb-ı erguvân üzre
Nedim

resm-i âdî: Âdi şekil.
Sipihr-i kîne-cûdan bî-vefâlık resm-i âdîdir
Felekten bî-niyâz olmak dahi bir özge vâdîdir
Nâilî

resm-i bîat: Kabul edilir şekil.
Benliğin satıp yerine Hak alan erbâb-ı Hak
Dest-i erbâb-ı resimden resm-i bîat istemez-Gaybî

resm-i cefâ: Cefa şekli.
Mahsûs değil resm-i cefâ yâre ezelden
Âyîn-i vefâ vâdî-i meslûk değildir-Nâbi

Ger görmemek dilersen resm-i cefâ Fuzûlî
Olma vefâya tâlib dünyâ-yı bî-vefâda-Fuzûlî

resm-i dîrîn: Eski resim.
Resm-i dîrîni levh-i âlemden
Mahv eden gülün ter-zebânımdır-Riyazi

resm-i enâniyyet: Ahmaklık şekli.
Resm-i enâniyyeti olup hebâ
Buldu o bî-çâre beka der-fenâ-Nâbi

resm-i memdûd: Uzatılmış resim.
Olmasa besmele resm-i memdûd
Cins-i eşyâda olur muydu vücûd-Hakanî

resm-i mahabbet: Sevgi şekli.
Derd-i aşka düşdüğüm görüp kayd etme sen
Böyledir resm-i mahabbet ağlamaz kendi düşen
Enderunlu Vâsıf

resm-i pây-i esb-i yâr: Yârin atının ayağının şekli.
Yolda gitmez hâtırımdan resm-i pây-i esb-i yâr
Kim sefer ehline âdettir Behiştî nân gerek-Behiştî

resm-i râh-ı hak: Doğru yolun şekli.
Ekdiğin biçmedesin resm-i râh-ı hak budur
Sen de mâ-dûnuna rahm eyle ki rahmet bulasın
Lâ

resm-i vefâ: Vefa şekli.
Nev'iyâ âyîne-i âlemde yok resm-i vefâ
Ya kerâmet gitti ya ehl-i kerâmet kalmadı-Nev'î

Cân nakdini alıp unuturlar revâ mıdır
Resm-i vefâyı bilmediği dil-rübâların
Şeyhülislam Yahya

resm-i vezâret: Vezirlik şekli.
Bir vezîr-i kâr-fermâ ettiler Bağdâd'a kim
Buldu zâtında onun resm-i vezâret ihtitâm-Nâbi

* **resmî:** 1. Çok ciddi ve sert. 2. Resme, çizgiye ait. 3. Devlet adına veya devlet tarafından olan.
İlm-i resmîyi tenezzül mü eder tahsîle
Kisbe mevkûf değildir şeref-i mâder-zâd-Nâbi

** **rüsûm**: Resm'ler; vergiler; usul, merasim.
Germ oldu o şâm çünki sohbet
Gitti aradan rüsûm u külfet-Nâbi

Gerçi kim kişver-i vîrâne-i kalbimde benim
Azl ü nasb eylemez icrâ-yı rüsûm-ı ahkâm-Nâbi

rüsûm-ı fâside: Fesat çıkaran usuller.
Hayâ, edeb gibi sözler rüsûm-ı fâsidedir
Vatanla âile, hattâ, kuyûd-ı zâidedir-Mehmet Akif

rüsûm-ı fitne-i nâ-pây-dâr: Kararsız fitne izleri.
Rüsûm-ı fitne-i nâ-pây-dâra aldanma
Nihâl-i sûrdaki berg ü bâra aldanma
Sâmi (Arpaeminizade Vakanüvis Mustafa-Bey)

rüsûm-ı himmet: Gayret usulü.
Rüsûm-ı himmeti ehl-i kerem sûzenden öğrensin
Ten-i uryân ile her bî-nevâya giydirir jende-Beliğ

rüsûm-ı ilm: İlim usulü.
Rüsûm-ı ilm ile gitmez denâet tab'ı nâ-kesden
İrem, ârâyiş-i elvân ile Huld-ı Berîn olmaz-Beliğ

rüsûm-ı kâinât: Kâinâtın usulleri.
Rüsûm-ı kâinât oldukça cârî hazret-i Bârî
Ede ol âsaf-i âlî-cenâbın zâtını ibka-Nâbi

rüsûm-ı küfr ü îmân: İman ve küfür usulleri.
Zehî hengâme-i vahdet ki mey nûş ettiğim demdir
Rüsûm-ı küfr ü îmânı ferâmûş ettiğim demdir
Namık Kemal

rüsûm-ı lutf u kerem: Lütuf ve kerem usulleri.
Rüsûm-ı lutf u kerem halk içinde mensîdir
Fakat alıp verilir bir selâm kalmıştır-Nâbi

rüsûm-ı mecâz: Mecaz usulleri.
Sâf etmişiz derûnu rüsûm-ı mecâzdan
Sûret-pezîr-i gayr değildir küniştimiz-Nâbi

rüsûm-ı saltanat: Saltanat usulleri.
Rüsûm-ı saltanata yine ibtidâ ederim
Mahallen içre şehâ kendimi gedâ iderem
Hamdullah Hamdi

rüsûm-ı şîve vü nâzî: Naz ve işve ile ilgili usuller.
Bilir hâk-i Stanbul'dur rüsûm-ı şîve vü nâzî
Kenârın dil-beri nâzik de olsa nâzenîn olmaz
Nâbi

rüsûm-ı tagayyür-pezîr-i âlem: Âlemin değişiklik gösteren usulleri.
Fenâ rüsûm-ı tagayyür-pezîr-i âlemdir
Beka: hulâsa-i ma'nâ-yı âferînîştir-Nâbi

rüsûm-ı zemâne: Zamanın usulleri.
Öğren lisân-ı asr ü rüsûm-ı zemâneyi
Bak tab'-ı nâsa hâle münâsib tekellüm et
Esat Bey

* **rüsûmiyye:** 1. Vergi ile ilgili. 2. Resmilik ve resmiyetle ilgili.
Tekellüfât-ı rüsûmiyye yok nihâdımda
Telâş-ı hâhiş-i esbâb-i ihtişâm edemem-Nâbi

* **ressâm**: Resim yapan.

ressâm-ı kudret: Kudretin ressamı (Allah)
Çün ezelden ressâm-ı kudret yazdı hüsnün ber-kemâl-Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

ressâm: (رسّام) bk. resm.

resûl: (رسول) Ar. Elçi, peygamber. **c. rüsül.**
Âl-i Resûl'e Hamdî ihânet edenleri
Recm eyle seng-i la'netin ile Hudâ-y-için
Hamdullah Hamdi

Görenler benzetir ak sancağın Âl-i Osmân'ın
Resûl'ün ravzasında nûrdan serv-i hırâmânı
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

Niyâz-ı aşk âşıkından füzûn
Revân-ı pâk-i Resûl'e ola selâm u dürûd-Sâmi

Resûl-i Ekrem: Hz. Muhammed (s.a.s.).
Onu ref' eylemekte niyyet-i pâk-ı hümâyunu
Hemân ancak Resûl-i Ekrem'e ikrâm u hürmettir
Nedim

Resûl-i Kibriyâ: Hz. Muhammed (s.a.s.).
Resûl-i Kibriyâ hayrü'l-vera ya Ahmed-i Mürsel
Şefî'-i müşfik-ı rûz-ı cezâ ya Ahmed-i Mürsel
Seyyit Vehbi

Resûl-i Medenî: Şehirli resul.
Rûh-ı Ashâb-ı Kirâm'ıyla Resûl-i Medenî
Kutb-ı aktâb-ı izâmıyla Üveyse'l-Karenî
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

** **rüsül**: Resûl'ler.
Müntehî şer'ine edyân-ı temâmî-i rüsül
Bahrsen sâ'ir-i erbâb-ı risâlet emvâc-Fuzûlî

reşâd: (رشاد) Ar. 1. Hak yolunda yürüme. 2. Sultan Reşat adına basılan altın.
Fâtih-i dahme-i der-beste-i gayb-ı mutlak
Hâtem-i şâh-ı risâlet şeh-i iklîm-i reşâd-Nâbi

Dolaş savâmi''i, gel sonra bezm-i rindâna
Reşâdı anlamaz âdem dalâli anlamadan
Muallim Naci

* **reşâdet**: Reşitlik, şeyhlik.
Satma zu'munca reşâdet kutb sanma kendini
Tâatin taklîdtir cümle olur mahv u hebâ
Âdile Sultan

reşehât: (رشحات) bk. reşha.

reşâş, reşâşe: (رشاشه) bk. reşş.

reşh, reşha: (رشح) Ar. Sızma, sızıntı; terleme.
Zülâl-i merhametin reşhasıdır Âb-ı Hayât
Bihâr-ı mekremetin katresi yem-i Ummân-Cinânî

Ebr-i cûdundadır ol feyz ki reşhinden onun
Gül olup kûre-i haddâd-ı gül-istâna gelir-Nedim

Zülâl-i ma'rifet bir reşhadır ebr-i bahârımdan
Bahâr-ı câvidân bir nefhadır bâd-ı hazânımdır
Namık Kemal

reşh-i âb: Su sızıntısı.
Sirişk-i çeşmine ehl-i nifâkın i'timâd etme
Esâsında binânın reşh-i âb olsa metîn olmaz-Nâbi

reşh-i gamâm: Bulut titremesi.
Güzer etmektedir ikbâl ü rutûbet dediğin
Biri hurşîd-i zemistân birisi reşh-i gamâm-Nâbi

reşh-i kilk: Kalemden damlayan.
Dîn ü devlet böyle revnak mı bulurdu olmasa
Reşh-i kilk ü berk-ı tîğ âb u tâb-ı rûzgâr-Nef'î

reşh-i miyâh: Suların sızıntısı.
Perveriş-yâb-ı sehâb-ı cûdu olsaydı eğer
Dürre-i beyzâ olurlar idi her reşh-i miyâh
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **reşha**: Damla, sızıntı. **c. reşehât.**
Aceb Âb-ı Hayât-ı ehl-i perverdir müdâm olsun
Ki ihyâ eyledi birer reşhasıyla bu dil ü cânı-Nedim

reşha-i câm: Kadeh sızıntısı.
Reşha-i câm bizi tuttu ne_ola ger sâkî
Gele kurtara bizi ala ayağı terin-Fuzûlî

reşha-i feyz: Feyzinin damlası.
Reşha-i feyzine erbâb-ı fasâhat teşne
Gûyiyâ çeşme-i ilhâm Hudâ'dır hâmem
Büyük Reşit Paşa

reşha-i kevser: Kevser damlası.
Safâ-yı meşreb-i pâkin eğer yâd etse bir şâir
Midâd-ı hâmesine reşk ederdi reşha-i kevser-Nef'î

reşha-i semm: Zehir damlası.
A'dâya medâr-ı kalemim reşha-i semmdir
Ahbâba şemîm-i sühanım nükhet-i cândır-Nef'î

reşha-i ummân: Denizlerin damlası.
Reşha-i ummân kim dünyâyı olmuştur muhît
Bu sirişk-i dîde-i hûn-bâra benzer benzemez
Cinânî

* **reşha-feşân:** Ter saçan.
Ey şi'r-i terim eşkim ile hem-cereyân ol
Sînemdeki nîrân-ı gama reşha-feşân ol
Muallim Naci

* **reşha-yâb:** Sızıntı yapan.

reşha-yâb-ı feyz: Feyzin sızıntı yapanı.
Tef-i hayât-bahş-ı âfitâba karşı bî-sebat
Erir, akar, onunla reşha-yâb-ı feyz olur türâb
Tevfik Fikret

** **reşehât**: Reşha'lar.
Ruhsâr-ı arak-rîzi yeter yakmağa yârin
Ne_eyler reşehât ile gül-istân elimizde-Nef'î

reşehât-ı lutf: Lütuf damlaları.
Yine cân-ı nâ-tüvâna su sepildi oklarından
Reşehât-ı lutfu Yahyâ komadı gubâr dilde
Şeyhülislam Yahya

reşehât-ı ma'sûme: Masum damlalar.
Kırıldı işte bugün bir rakîk kâse gibi
O taşla mahfaza-i hâtırât-ı ma'sûmen
Döküldü hep reşehât-ı ma'sûmen-Tevfik Fikret

reşîd: (رشيد) bk. rüşd.

reşk: (رشک) Far. 1. Haset, kıskanma, çekememe. 2. Haset olunmuş, kıskanılmış.
Bakıp bir hâra bir de ol ruh-ı zîbâya reşkinden
Gülün her bergi bir hâr oldu çeşm-i bâğ-bân üzre
Nedim

Tâk divârıyla reşk kubbe-i fîrûze-renk
Nakş-ı zer-kârıyla âzerm-i behişt-i câvidân
Üsküdarlı Hakkı Bey

Sürdükçe hâk-i pâyine reşk eder Mesîh
Hûrşîd-i tâc-ver-i felek-i çârümîn ile-Nâilî

Üstâd olıcak sözde hasetten kaçılır mı
Zîrâ hüner-i reşk ü hased mu'teber eyler
Lâ (olıcak: olunca)

Eflâki de ecrâmı da inletse revâdır
Ey reşk-i melâik, nagam-ı ruh-nevâzın-Tevfik Fikret

reşk-i Bedahşân: Bedahşan yakutunu kıskanma.
Bir lâle-ruhun hasret-i la'liyle dem-â-dem
Sahrâ vü deri reşk-i Bedahşân ederim ben
Şeyhülislam Yahya

reşk-i behişt: Cenneti kıskanma.
Behiştin kıt'ası derdim velî reşk-i behişti olmuş
Kudûm-ı pâdişâh ile bu nüzhet-gâh-ı bî-hemtâ
Şeyhülislam Yahya

reşk-i câm-ı bâde: Şarap renkli dudağın kıskançlığı.
Döne döne la'l-i mey-gûnun öper ey gonca-leb
Kılmasın mı reşk-i câm-ı bâde hûnin-dil beni
Fuzûlî

reşk-i cinân: Cennetleri kıskanma.
Nesîm-i merhametten alıp ifâde-i cûd

Cihânı reşk-i cinân eylemiş nesîm-i sabâ-Fuzûlî
Aceb midir cenân-ı ehl-i dil reşk-i cinân olsa
Giren gönlüne erbâb-ı vefânın bir dahi çıkmaz-Lâ

reşk-i dendân: Dişini kıskanma.
Reşk-i dendânın ile hancere düşdi jâle
Berg-i sûsende gören etdi sanır onu karâr-Bâki

reşk-i dîrîne: Eski hile.
Reşki sanman feleğin vüsʿat ya rifʿattedir
Reşk-i dîrînesi irfân ile ehliyettir-Nâbi

reşk-i firdevs-i Berîn: En yüce Firdevs cennetini kıskanma.
Feth edip makdem-i pâkiyle müşerref olıcak
Reşk-i firdevs-i Berîn oldu sarây-ı Bağdâd
Şeyhülislam Yahya (olıcak: olunca)

reşk-i gubâr-ı bezm-gâh: Eğlence meclisinin tozunu kıskanma.
Beni mahzûn eden reşk-i gubâr-ı bezm-gâhındır
Ki onu behre-mend eyler ne cürʿa kalsa câmında
Behiştî

reşk-i hayâl: Hayali kıskanma.
Hûrlar ile müzeyyen olup yine cây-ı îd
Reşk-i hayâl olursa yeridir safâ-yı îd-Enverî

reşk-i hûr: Hurileri kıskandıracak kadar (güzel).
Cilve-i aks-i ruhun âyînede ey reşk-i hûr
Rûşen etmiş onu kim horşîddendir aya nûr-Fuzûlî

reşk-i kamer: Ayı kıskanma.
Yüzün ey reşk-i kamer nûr-ı tecellâ mı değil
Boyun ey nûr-ı basar gayret-i Tûbâ mı değil
Nizami

reşk-i leb: Dudağı kıskanma.
Laʿl-gûn meydir elinde sâgar-ı sîmîn ile
Ya nigîn-i laʿl, dür reşk-i lebinden oldu âb-Fuzûlî

reşk-i melek: Melek kıskanması.
Nâle ettikçe gönül sen de gül ey reşk-i melek
Güle gülmek yaraşır bülbüle efgân eylemek
Rıfʿat Bey?

reşk-i rabbatü'l-hicâl: Güveyileri kıskandırma.
Zihî meşşata-i zînet-fezâ-yı tabʿ-ı nazm-ârâ
Arûs-ı bikr-i fikrim reşk-i rabbâtü'l-hicâl eyler
Neylî

reşk-i ruh: Yanağı kıskanma.
Dûdlar çıktı yanıp reşk-i ruhun nârına bâğ
Câ-be-câ sanma çemende görünenler sünbül-Bâki

reşk-i ruh-ı al: Kırmızı yanağı kıskanma.
Reşk-i ruh-ı âlinle gül âteşlere düşmüş
Mey hasret-i laʿlinle keş-â-keşlerle düşmüş-Nâbi

reşk-i ruhsâr: Yanağın kıskanması.
Reşk-i ruhsârın dil-i horşîde salmış ıztırâb
Gayret-i kaddin mizâc-ı şemʿa vermiş inhirâf
Fuzûlî

reşk-i şafak: Şafağı kıskanma.
Ufuk âyînesin gül-gûn eden reşk-i şafak sanma
Letâfet aksi düşmüştür nihâl-i ergavânımdan
Behiştî

reşk-i turra-i yâr: Yârin perçemini kıskanma.
O denlü raʿşe verir müşge reşk-i turra-i yâr
Ki kürksüz yatamaz deşt içinde nâfe-i Çîn-Nâbi

* **reşk-âver**: Hasede düşüren, kıskanmayı uyandıran.
Ol reşk-âver âyîne-i hurşîd oldu
Yümn-i pâ-bûsu ile ferş-i ruhâm-ı devlet-Münif

Tabʿımı hem de bu takrîb ile vassâfın edip
Eyledin nazmımı reşk-âver feyzî-i kelîm
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **reşk-sâz**: Gıbta ettiren, imrendiren.

reşk-sâz-ı anber: Amberi kıskandıran.
Kef-i sirişkî-i bezm reşk-sâz-ı anberdir
Ki doldu nükhet-i zülfüyle cûy-bâr-ı zamîr-Beliğ

reşş: (رَشّ) Ar. 1. Serpme, püskürtme. 2. Serpinti, yağmur, çisenti. **c. reşâş.**

* **reşâşe**: Yağmur, serpinti, döküntü
İsterim bir hudûdsuz deryâ
Olsun âlâmına reşâşe nisâr-Cenap Şahabeddin

reşâşe-i kalem: Kalem serpintisi.
Reşâşe-i kalemi iltifât u reddi ile
Kimine ney-şeker oldu kimine zehr-i şedîd-Cinânî

reşâşe-i mâtem: Matem yağmuru.
Eder reşâşe-i mâtemle kalbimi giryân
Bütün zılâl-i girîzân fahr-i nev-peydâ
Hüseyin Sîret

retk: (رتق) Ar. Dikme, yamama, ekleme.
Retk etmededir fatk-ı girîbân-ı günâhı
Envârdan ibrîşim ile sûzen-i rahmet-Nâbi

Kesme ey ebr-i kerem riştesini âbların
Belki retk eyleyesin fatkını mîzâbların-Nâbi

İttisâl üzre yemîninde yesârında ola
Fatk u retki kalem ü tîği niyâm-ı devlet-Münif

retk ü fetk: İyi idare etme.
Ondan etmezlerse havf ü reca
Retk ü fetk ehli demez kimse ona-Nâbi

revâ: (روا) Far. Caiz, layık.
Yan verip ey meh-lika: kaçma bu gam-hârdan
Âteş-i hicrânına yanmağa görme revâ-Şahin Giray

Nâmı gibi olmuştur o hem sa'd hem âbâd
İstanbul'a ser-mâye-i fahr olsa revâdır-Nedim

Galat ettim ne revâ cennete teşbîh etmek
Başkadır ni'met-i âsâyiş-i me'vâ-yı adem-Akif Paşa

revâbıt: (روابط) bk. râbıta.

revâc: (رواج) Ar. Maddi ve manevi bir nesnenin sürümü, geçimi, makbul ve değerli olanı.
Terk ü tecrîd ihtiyâr et kim diyâr-ı ışkta
Fakr bâzârına esbâb-ı fenâdandır revâc-Fuzûlî
Eğerçi köhne metâ'ız revâcımız yoktur
Revâca da o kadar ihtiyâcımız yoktur-Nâbi

Yâ Rab ya akl u dânişe feyz-i revâc ver
Yâhûd cihânda etmesin ehl-i hüner zuhûr
Hersekli Arif Hikmet
Bir revâcı var harâbâtın ki bir gün korkarım
Zâhid-i şehre binâ-yı zühdü vîrân ettirir
Şeyhülislâm Yahya

revâc-ı bâde: Şaraba düşkünlük.
Harîs olur kişi pek men' olunduğu fi'le
Revâc-ı bâdeye fart-ı yasağdır bâis-Enderunlu Fazıl

revâc-ı dîn-i mübîn: İslâm dinine değer verme.
Revâc-ı dîn-i mübîne muâvin ü mukaddem
Umûr-ı şer'-i şerîfe mukayyed ü münka:d-Nef'î

revâc-ı ilm ü kemâl: Olgunluk ve ilme değer verme.
Revâc-ı ilm ü kemâl olsa ger kesâdı kadar
Ererdi devlete ehl-i hüner murâdı kadar
Namık Kemal

revâc-ı nakd: Paranın geçer olması.
Revâc-ı nakd nakş-ı sikkedendir ne_ola kadr etse
Ma'nâ ile cism-i uryânımda nakş-ı hûriyâ görgeç
Fuzûlî

revâc-ı zühd: Zühde değer verme.
Revâc-ı zühdü gör tasvîr ederken meclis-i işret
Musavvirler elinde kıl kalem misvâke dönmüştür
Nâbi

* **revâc-gâh**: İtibar yeri.
Revâc-gâhın arar her metâ' ey Nâbi
Mesâmi' olmasa mesdûd olur dükân-ı şifâh-Nâbi

revâk, rivâk, rüvâk: (رواق) Ar. Revk'ten; 1. Üstü örtülü, önü açık yer. 2. Sundurma, kemeraltı, saçak altı. **c. ervika**.
Arzıla hem-dûş ola tâk-ı revâk-ı haşmetin
Pây-dâr ettikçe Hak ne kubbe-i nifûferi-Nedim

Ol kadar âlî revâk u tâk-ı kuds eyvânı kim
Soffa-i sîneden berk urur envâr-ı arş-ı Müsteân
Üsküdarlı Hakkı Bey

revâk-ı çeşm: Göz kapağı.
Revâk-ı çeşmimi zeyn etse ne_ola aks-i ruhun
Oturmağa suyun üstünde şeh-nişîn ister
İbn-i Kemal

revâk-ı çeşme-i mihr-i cihân-ârâ: Cihanı süsleyen güneş çeşmesinin kemeraltı.
Revâk-ı çeşme-i mihr-i cihân-ârâ mıdır bilmem
Durur ayn-ı hayât-ı la'li vasfında akar sular
Dâniş (Dâniş-i Atîk; Dâniş-i Kadim)

revâk-ı meşhedî: Şehitliğin altı.
Sütûn-ı merkadînin Hakk'a yükselen tehlîl
Revâk-ı meşhedînin nâzilât-ı arş-ı berîn
Mehmet Akif

* **rivâk**: Alt.

rivâk-ı kâlbüd-i cism: Cisim kalıbının altı.
Dü-dest-i lutf ile kurtar isâbet eylemeden
Rivâk-ı kâlbüd-i cisme nâr-ı neft-endûd-Sâbit

revân: (روان) Far. Yürüyücü, gidici, akıcı (söz) 2. Can, ruh.
Nigârım dil-berim yârim nedîmim mûnisim cânım
Refîkim hem-demim ömrüm revânım derde dermânım-Nesimi

Benim ol âşık-ı şûrîde kim durmaz revân eyler
Dilinden Âb-ı Hayvân'ı gözünden dürr-i galtânı
Bâki
Mürg-i revânı göklere erdi hümâ gibi
Kaldı hazîz-i hâkte bir iki üstühân-Bâki

Ammâ ki sonra böyle ser-â-pâ zebân olup
Kat'î cevâbı tîğ çü âb-ı revân verir-Nedim

Pâ-mâl-i şitâ olmadan iklîm-i çemen-i gül
Ver hükmünü ey serv-i revân köhne-bahârın
Nedim

revân-ı Cem: Cem'in ruhu.
Gûş kıl ey rûh-ı Kisrâ ey revân-ı Cem işit
Ben kapılmam ehl-i târîhin sühan- sencânına
Nedim

revân-ı mes'ûd: Mesut ruh.
Etmez misin ey revân-ı mes'ûd
Minnet-kede-i zemîne pedrûd-Muallim Naci

revân-ı pâk-ı resûl: Resul'ün temiz ruhu.
Niyâz-ı aşk âşıkından füzûn
Revân-ı pâk-i Resûl'e ola selâm u dürûd-Sâmi

* **revân-bahş**: Can sunan.
Olursa hûn bahâsı va'de-i vasl-ı revân-bahşın
Sana ey bî-mürüvvet câna minnettir fedâ olmak
İzzet Ali Paşa

* **revâne**: Giden, yürüyen.
Gezmek hevesiyle hâne hâne
Ol pîr ile oldular revâne-Fuzûlî

Ol reh-revâne ki Hızr ü Kelîm bedrekadır
Fürûğ-ı âh yeter şem'-i Tûr'u neylerler-Nâilî

Niteki vakt-i seher sebze-zâr-ı gerdûnda
Olup revâne tarâvet vere bu çeşme-i nûr
Hayali Bey

revânî: (روانى) Far. 1. Revaçlı, değerli, rağbetli. 2. Revani tatlısı.
Dervîş Mustafâ-yı revânî-fürûş kim
Rûh-ı revânî şâd ola ehl-i vefâ imiş
Pertev (vefat tarihi)
Tezkîr için feth-i revân ni'meti şükrün
Mecliste gerek kim gele helvâ vü revânî-Nedim

revâyih: (روايح) bk. râyiha.

revgan: (روغن) Far. 1. Yağ. 2. Parlak deri, rugan. 3. Hafif esen rüzgârın serinliği.
Zîr ü bâlâdan alır feyzi dil-i rûşenimiz
Zûr ile âbdan âteş çıkarır revgânımız-Nâbi

Renk renk etti çerâgındaki pertev bezmi
Mağz-ı tâvûstan almış gibi tab'ım revgan-Nedim

Ma'nâ-yı âb-ı zindegîyi rûşen eyledim
Kandîl-i bezm-i pîr-i meye revgan eyledim
Nevres-i Kadim

revgan-ı bâdâm: Badem yağı.
Sâf-tab'ânı bulur zahm-ı feşâr-ı gerdûn
Girse de perdelere revgan-ı bâdâm gibi-Nâbi

revgan-ı kındîl: Kandil yağı.
Kalmışız âteş ü âbın arasında hayrân
Kalbimiz rûşen iken revgan-ı kındîl gibi-Nâbi

revgân-ı kındîl-i şuûr: Şuur kandilinin yağı.
Şu'le-i ârızının aksi düşelden câma
Eşkimiz revgân-ı kındîl-i şuûr eylemişiz-Nâbi

revgân-ı sabr: Sabır yağı.
Revgân-ı sabr ile yapmışlar fetîl-i intizâr
Zahm-ı hicrin vasldan gayri bulanlar merhemin
Nâbi

revh, revha: (روحه) Ar. 1. Rahat, rahatlık. 2. İç rahatlığı, sevinç.

revh ü reyhân: Rahatlık ve rızık.
Neylesin böyle rind-i hôş-meşreb
Hôd-nümâlarla revh ü reyhânı-Muallim Naci

reviş: (روش) Far. Tarz, üslup, tavır, tutum, gidiş.
Benzemez bunlara ol turfedir onun tarzı
Reviş ü cünbüşü ser-tâ-be-kadem nev-peydâ-Nef'î

Eyleyip va'de dönersin yine ey mâh-ı cebîn
Bu reviş sendendir çarh-ı sitem-gâr mısın?-Nev'î

O cilveler o revişler meded o cünbüşler
O gamzeler o bakışlar o nergis-i pür-hâb-Sîretî

reviş-i sıdk u sebât: Doğru ve dürüst gidiş.
İstika:mette gerektir reviş-i sıdk u sebât
Kademin merkeze kor devrde pergârın ucu
Esat Muhlis Paşa

reviş ü cünbiş: Tavır ve hareket.
Benzemez bunlara ol turfadır onun tarzı
Reviş ü cünbişi ser-tâ-be-kadem nev-peydâ-Nef'î

reviş ü şîve-i reftâr: Yürüyüş ve yürüyüş şekli.
Der idim ka:metine serv velî özge imiş
Harekât ü reviş ü şîve-i reftâr sana-Fuzûlî

revnak: (رونق) Ar. Letafet, taravet, parlaklık, hoşluk, güzellik, güzel görünüş.
Mihr ü meh tâ âleme pertev salıp revnak vere
Leyl-i gamda cân buldu cism-i bîmârım
Âdile Sultan

Bir meh-i revnak vere câm-ı gül-renk
Bir taraftan ede mutrib-i âhenk-Sünbülzade Vehbi
Hemîşe tâ kumâş-ı zer-keş vasf-ı kerem-kârın
Ede leb-rîz-i revnak dest-gâh-ı şi'r ü inşâyı-Nedim

Ermişti bâğ-ı saltanata mevsim-i hazân
Gitmişti eski revnak u reng ü tarâveti-Ziya Paşa

revnak-ı a'yâd: Bayramların hoşluğu.
Eğer nücûm-ı felek sa'd-i ekber olsa tamâm
Verilse hem dahi her rûza revnak-ı a'yâd-Nef'î

revnak-ı bâğ-ı cinân: Cennet bahçesinin güzellikleri.
Ey devvâr-ı zemâne ki âb-ı adâletin
Mülk-i cihâna revnak-ı bâğ-ı cinân verir-Nef'î

revnak-ı bahâr: Bahar parlaklığı.
Bûy-i nesîm ü reng-i gül ü revnak-ı bahâr
Âsâr-ı fazl u rahmet-i Perverdigâr'dır-Bâki

revnak-ı gül: Gülün güzelliği.
Ser-âgâz eyledikçe bahse bülbül revnak-ı gülden
Bezmde kulkul-i mînâ mülün keyfiyyetin söyler
Koca Ragıp Paşa

revnak-ı gül-zâr: Gül bahçesinin güzelliği.
Fasl-ı gülde gül cemâlin revnak-ı gül-zâr olur
Nahl-i gül gibi eğer gelsen hırâma yaraşır
Şeyhülislam Yahya

Bülbüller öter revnak-ı gül-zâr yerinde
Ammâ ki bulunmaz bu dil-i zâr yerinde
Şeyhülislam Yahya

revnak-ı reng-i hüsn: Güzellik renginin güzelliği.
Veren bu sûret-i mevhûma revnak-ı reng-i hüsnündür
Gül-istân-ı hayâlim nev-bahârım varsa sendendir
Şeyh Galip

revnak-ı ruhsâr: Yanağın güzelliği.
Mahv eder revnak-ı ruhsârını hatt-ı siyehin
Hangi gündür ki onun âhiri akşam olmaz
Şeyhülislam Yahya

revnak-ı saltanat-ı memleket: Ülke saltanatının güzelliği.
Revnak-ı saltanat-ı memleket heft-iklîm
Hâmî-i dîn, ilm-efrâz cihân-ârâyî-Nef'î

* **revnak-bahş:** Parlaklık verme.
Mey-i gül-gûna revnak-bahş olur şeffâfî-i mînâ
Verir rengîn edâyı tab'-ı nâzük tâze mazmûna
Koca Ragıp Paşa

* **revnak-fezâ**: Bir şeyin güzelliğini, zenginliğini arttıran.
Feyz-i ebr-i fikretim gelmiş tırâz-ı rûzigâr
Gevher-i nazm-ı terim revnak-fezâ-yı kâinât
Yenişehirli Avni

* **revnak-şiken**: Güzellik kıran.
Bir tâze reviştir bu ki ta'bîr-i latîfi
Revnak-şiken-i hüsn-i beyân-ı kudemâdır-Nef'î

revzen, revzene: (روزن) Far. Pencere; pencere kanadı.
Eyyâm-ı bahâr olmaz idi gül-şen olaydım
Hûrşîd tulû' etmez idi revzen olaydım-Nâbi

Âfitâb ol bezm-i hâsa girmeğe yol bulmayıp
Revzeninden düşmeğe eyler şuâın rîsmân-Nev'î

Gayri vakt oldu ki der-beste olup kâh devât
Kasr-ı dilde ser-i bâlâya açılmış revzen-Nedim

Açıp revzenlerin gâhice cânân gösterir kendin
Ümîd-i vasl eyle çâk-i girîbân gösterir kendin
Nedim

revzen-i hâne: Evin penceresi.
Revzen-i hâneyi sermâda güşâd etmektir
Serd-i bezm-i edeb hande-i bî-câdandır-Sâmi

revzen-i kasr-ı dil: Gönül köşkünün penceresi.
Âteş-i hicr ile sînemde olan dâğları
Revzen-i kasr-ı dile Enverî câm eyleyelim-Enverî

revzen-i kasr-i tecelliyât: Allah'ın manevi görünüş köşkünün penceresi**.**
Herbiri bir revzen-i kasr-i tecelliyât olur
Kim ki eyler sînesin bin pâre Allah aşkına
Seyyit Vehbi

revzen-i ümmîd: Ümit penceresi.
Revzen-i ümmîdden arz-ı cemâl etmezse de
Râzıyım tek dûş her peykâne çeşmân olmasın
Esrar Dede

revzene-i dağ-ı hevâ: Arzu dağının penceresi.
Dil ki_ola revzene-i dağ-ı hevâdan mahrûm
Döner ol günbede kim ola ziyâdan mahrûm-Nâbi

* **revzen-be-revzen**: Pencereden pencereye.
Gerçi zindân-gîr-i teng-i meclis-i tendir dil
Şeh-nişîn-i arşla revzen-be-revzendir dil-Nâbi

re'y: (رأى) Ar. Rey, oy, fikir. bk. rây.
Kılmasa âlem murâdınca medâr olsun harâb
Dutmasa devrân senin re'yince devrân olmasın
Fuzûlî

Ne revâdır ki müjenle kaşın el bir edeler
Beni öldürmek için re'y ile tedbîr edeler-Bâki

re'y-i Bâkıl: Bâkıl'ın (budala bir Arab'ın ismi. bk. Bâkıl) fikri.
Bak şu etvâr-ı galat-fehmine çerh-i dûnun
Re'y-i Bâkıl geçiyor akl-ı Felâtûn yerine-Lâ

re'y-i münîr*:* Parlak fikri.
Milk-i yakîne azm eden efkâr-ı sâibe
Re'y-i münîri meş'ale-i kârbân verir-Nedim

re'y-i rezîn*:* Sağlam fikir.
Ribât-ı köhne dünyâyı kıldı lutf-ile tecdîd
Olup re'y-i rezîni kâr-sâz-ı millet-i beyzâ-Nedim

Zîb erkân, zîver dîvân, vezîr-i şehen-şân
Sâhib-i lutf-ı firâvân, mâlik-i re'y-i rezîn-Nef'î

Sâdât-ı kabîle oldular cem'
Bu re'y-i rezîne yaktılar şem'-Şeyh Galip

reyâhin: (رياحن) bk. reyhân.
reyb: (ريب) Ar. Şüphe, gümân.
Beni âvâre kıldı reyb-i menûn
Hânmânım harâb, bağrım hûn-Muallim Naci

reyb-i menûn: Dünya olayları.
Olalı turfe-nümâyân-ı garâbât-ı şuûn
Görmedi mislini bu çâr-sû-yı reyb-i menûn
Ziya Paşa

Beni âvâre kıldı reyb-i menûn
Hânmânım harâb, bağrım hûn-Muallim Naci

* bî-**reyb**: Şüphesiz, muhakkak.
Sür'at-i azmi meded-kâr olsa bî-reyb ü gümân
Heft-ecrâmı delip arşı güzâr eylerdi tîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

reyb ü gümân: Şüphe ve zan.
Şöyle teblîğ-i hakîkat ile yordu gûşuma
Ey zavallı merd-i gâfil eyleme reyb ü gümân-Lâ

reyhân: (ريحان) Ar. 1. Güzel kokulu fesleğen. 2. Rızık, geçinecek şey. **c. reyâhîn.**
Hatt-ı ruhsârın eder lütfta reyhân ile bahs
Hüsn-i sûrette cemâlin gül-i handân ile bahs
Fuzûlî

Ma'nîde sünbül ü gül ü reyhân nisâr eder
Sûrette gerçi akıtır ebr-i bahâr âb-Ahmet Paşa

Hattın ki reşk-i fasl-ı bahârân olup gider
Ser-mâye-bahş sünbül ü reyhân olup gider-Nedim

reyhân-ı çemen: Çemenin reyhan kokusu.
Mest olur hattı gubârından onun sebzede bâd
Cennetin ehline reyhân-ı çemendir kokusu-Şeyhi

* **reyhânî:** Sülüs hattına yakın bir yazı çeşidi.
Dağıdıp sünbüllerin gönlüm perîşân eyledin
Gösterip reyhânî hattın aklımı hayrân eyledin
İbn-i Kemal

** **reyâhîn**: Reyhân'lar.
Fakîr isem ne_ola şevkin içimde dopdoludur
Aceb mi olsa reyâhîn ile kabûl-i sifâl-Necati Bey

Müzeyyen oldu reyâhin bezendi bâğ-ı çemen
Meğer ki bâğa haber geldi yârdan bu gece
Ahmedî

reyyân: (ريّان) Ar. Riyy'den; suya doymuş, suya kanmış.
Kenâr-ı bahre kurulmuş, cesîm bir eyvân
Önünde ruh-fezâ bir hadîka-i reyyân-Tevfik Fikret

Gülümsüyor yüzü artık muhît-i reyyânın
Muhâtı, çünki semâdan inen bu çağlayanın
Mehmet Akif

rez: (رز) Far. Üzüm ağacı, asma kütüğü.
Yine rez duhterin peydâ edip azm-i kenâr etsem
Gamın hâtırda nâ-peydâ vü pinhân olduğun görsem
Nef'î

Bu gece la'l-i cüvânân oldu mengûş-ı kadeh
Duhter-i rezden tehî olmadı âğûş-ı kadeh-Rızayi
Zannetme duhter-i rezi rind ile gizlidir
Onunla şeyh efendi de babalı kızlıdır-Nedim

Olsun serây-ı duhter-i rez hâb-gâhınız
Pîr-i mugâna her gece dâmâd olun dedi
Yahya Kemal

rez-i duhter: Kızın asması.
Aks etti sîne-i sâkî nişân için
Rez-i duhterine bir gümüş âyîne-dân verir-Nedim

rezâlet: (رذالت) Ar. Arsızlık, rüsvalık, soysuzluk, alçaklık gibi çirkin görülen hâller.
Böyle şeylerde sebeb hikmet aranmaz. Çabucak
Savabilmektedir iş. Yoksa rezâlet çıkacak
Mehmet Akif

* **rezîl**: 1. Arsız, alçak, hayasız, utanmaz. 2. Maskara. **c. rüzelâ**.
Vay eğer rûz-ı cezâda sâhib olmazsan bana
Olmaya hîç ben gibi bir kimse rüsvây u rezîl
Enderunlu Vâsıf

Nereye gitse rezîl ü rüsvâ
Her gören fâhişe der bî-pervâ-Abdülhak Hâmit

rezîl: (رذيل) bk. rezalet.

rezîn: (رزين) Ar. Rezânet'ten; 1. Vakarlı, temkinli, ağırbaşlı. 2. mec. Sağlam, dayanıklı.
Zîb erkân, zîver dîvân, vezîr-i şehen-şân
Sâhib-i lutf-ı firâvân, mâlik-i re'y-i rezîn-Nef'î

Sâdât-ı kabîle oldular cem'
Bu re'y-i rezîne yaktılar şem'-Şeyh Galip

Ribât-ı köhne dünyâyı kıldı lutf-ile tecdîd
Olup re'y-i rezîni kâr-sâz-ı millet-i beyzâ-Nedim

rezm: (رزم) Far. Cenk, savaş.
Rezm işinde vü bezm işinde
Görmedi pîr-i çarh ona nazîr-İbn-i Kemal

Rezm hengâmında görmüş tîğ-i âteş-rengini
Benzi sararmış dahi ol korkudan titrer Güneş
Hayali Bey

Nîzesin tîr-i sebük-pervâze eyler pîş-rev
Rezmde gelse o rahş-ı berk cevelân üstüne-Nedim

* **rezm-gâh**: Savaş meydanı.
Alevlerdir duhân içre görünür tîğlar gûyâ
Ne dem gerd-i siyâh-ı rezm-gâhı kılsa zulmânî
Bâki

Rezm-gâh içre Muhibbî merd olanlara müdâm
Hûn-ı düşmen mi gerektir kâsehâ-yı ser kadeh
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

rezm-gâh-ı felek: Feleğin savaş meydanı.
Kim ki mekr-i zen-i dünyâya zebûn olmaz ise
Rezm-gâh-ı feleğe merd gelir merd gider-Nâbi

rezm-gâh-ı ışk: Aşkın savaş alanı.
Yetişti od gibi âhım bana yalın kılıç çekti
Şehâ ben rezm-gâh-ı ışkta haylî cedel çektim-Zâti

rezm-gâh-ı hezeyân: Hezeyanın savaş alanı.
Rezm-gâh-ı hezeyâna gelicek her birinin
Gürzü var dest-i tasallüfte beşer yüz batman
Sâbit (gelicek: gelince)

Rezzâk: (رزّاق) bk. rızk.

rıbka: (ربقه) bk. ribka.

Rıdvân: (رضوان) Ar. 1. Rızâ'dan; razı olma, hoşnutluk. 2. Cennet'in kapıcısı olan büyük melek.
Sabâ gird-i gül-istâniyle varsa bâğ-ı Rıdvân'a
Abîr-efşân olur pîrâhen-i hûr cinân üzre-Nef'î

Sûretin cennettir ey hûrî vü Rıdvân'dır tapın
Yüzüne kimdir diyen kim cennet ü Rıdvân değil
Nizami

Hûr ile Rıdvân'a benzetsem ola kûyunu kim
Hulle-i cennetle giymiş nûrdan efser livâ
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

rıfk: (رفق) Ar. Yumuşaklık, yavaşlık, tatlılık.

rıfk-ı nazar: Yumuşak bakış.

Rıfk-ı nazarınla dil-rübûde
Geldim yine âlem-i vücûde-Abdülhak Hâmit

rıhlet: (رحلت) Ar. 1. Göç etme, bir yerden başka bir yere gitme. 2. Ölme.

Yeter oldu kulağa bâng-ı rıhlet dehr bâğında
Ne durmuşsan temâşâ-yı gül-i ruhsâr yetmez mi
Fuzûlî

Rıhlet eyyâmında gamdan incine sanma beni
Korkulu yollarda kişi âşinâdan korkmaz
Necati Bey

Nûş etti o bî-çâre kadın rıhlet ederken
Zemzem yerine rahmet-i cûşân-ı Hudâ'dan
Kemalzade Ekrem Bey

rıhlet-i kûy-ı adem: Yokluk köyüne göçüş.

Nâleden doldu ceres âvâz ile mülk-i vücûd
Rıhlet-i kûy-ı ademdir ona mahmil dostum-Behişti

* **râhil:** Göç eden, ölen.

Mihnet-âbâd-ı dile gelse sürûr etmez karâr
Bir nefes gûyâ meserret dayf-i râhildir bana-Nâbi

* **râhile:** 1. Yük devesi. 2. Yük hayvanı.

Zâdımız gussa vü gam derd ü belâ râhilemiz
Çekilip Kâ'be-i kûyuna gider ka:filemiz-İshak

* **rahîl**: Göç, göç etme, ahirete gitme.

Âhir çalındı kûs-ı rahîl ettin irtihâl
Evvel konağın oldu cinân bûstânları-Bâki

rıka:ʿ: (رقاع) bk. rukʿa.

rıkʿa, rikʿa: (رقعه) Ar. "Dîvânî" yazı çeşitinin sadeleştirilerek el yazısı yazmayı kolaylaştıran yazı stili.

rıkʿa-i tesvîd-i tünd: Sert karalama yapılan rikʿa.

Ukûl ders-i edeb fenn-i cemʿ eder tahsîl
Derîde rıkʿa-i tesvîd-i tünd ü handimden
Esrar Dede

rıkkıyyet: (رقيّت) bk. rakîk. kulluk, kölelik.

Eğerçi hizmeti yok lîk ona yeter bu şeref
Ki ede hizmet-i rıkkıyyetinde ömrü güzâr-Nedim

rıtl: (رطل) Ar. Bir çeşit tartı veya ölçek. 2. Büyük şarap kadehi, bardak.

rıtl-ı girân: İri ve dolu kadeh.

Destimde câm görse benim ser-nigûn eder
Nâ-dâna sâgar istese rıtl-ı girân verir-Nefʿî

Ey Behiştî cümle yârânı sebük-rûh etmeğe
Mey-fürûş üstünde bir rıtl-ı girânım var imiş
Behiştî

Bir gün göçerse sahn-ı harâbâttan Kemâl
Rıtl-i girânı devr eden evlâd olun dedi
Yahya Kemal

rıtl-ı mey-efşân: İçki dağıtılan büyük kadeh.

Her sâgar-ı ser-şârı bir nehr-i Cinânî'dir
Her rıtl-ı mey-efşânı bir bahr-i kerâmettir
Esrar Dede

rıtl-i pey-â-pey: Birbiri ardınca kadeh.

Sâkî meded sun mey bize, câm-ı Cem ü key sun bize
Rıtl-ı pey-â-pey sun bize gitsin gönüllerden elem
Nefʿî

rızâ': (رضا) Ar. 1. Hoşnutluk, memnunluk. 2. Razı olma, peki deme. 3. İstek.

Teslîm ederim gerdenimi tavk-ı rızâya
Hep çekdiceğim kendi cezây-ı amelimdir
Enderunlu Vâsıf

Teveccüh eylese dâniş-verân-ı dehre kazâ
Verir, efendi, zarûrî hemen kazâya rızâ-Sâbit

Kimi hûrî ister kimisi cennet
Ben Hakk'ın rızâsın gözler ağlarım-Seyranî

rızâ-yı aşk: Aşk rızası.

Gel gönül gözle rızâ'-i aşka uy ol hâs-ı hâs
Geç bu daʿvâ-yı emelden aşka ol cândan menâs
Gaybî

rızâ-yı Hak: Hakk'ın rızası.

Ol İbrâhîm Hak'tan gayra muhtâc olma âlemde
Rızâ'-i Hak'da İsmâʿîl-âsâ ol selîm âşık
Âdile Sultan

rızâ-yı Hudâ: Allah rızası.

Dileğile gelen dileğin revâ kıldık
Cihân içinde rızâ-yı Hudâ'ya erdik ahi
Kadı Burhaneddin

* **rızâ-cû:** Razı etmeye çalışan.
Ey cümle cihân sana rızâ-cû
Senin feyz ü kereminle memlû-Fuzûlî

* **râzî**: Rıza gösterici, rıza verici, kabul eden, boyun eğen.
Adliyle zulm-ı sâbıkı mahv etse çok mudur
Râzî olur mu hükm kara kuşa mâh-tâb-Şeyh Galip

Lûtf u ihsânıyla ondan râzıyım dedi Hudâ
Benden ol râzî mıdır ahbârını kıldı atâ
Âdile Sultan

Hakk'ı izhâr eyler ise kâdî
Buna herkes olur elbet râzî-Lâ

râzî-i kısmet: Kısmete boyun eğen.
Ârif-i vahdet olup kesret-i yârândan geç
Râzî-i kısmet olup gayret-i akrândan geç-Lâ

râzî-i südde-i hükm-i kazâ: Kazanın hüküm kapısına boyun eğen.
Ne havf-ı emîrân biliriz ne bedevîyiz
Râzî-i südde-i hükm-i kazâ Murtazavî'yiz
Şeyh Galip

rızk: (رزق) Ar. 1. Yiyecek, azık, içecek şey. 2. Allah'ın herkese verdiği nimet. **c. erzâk**.
Dem gelir bir mütenekkirde olur âlet-i rızk
Uzuvv-ı maktû'u gibi sâil-i âfet-zedenin
Nevres-i Kadim

Âkıl isen rızk için gerdûn-ı dûna eğme ser
Âsyâb-âsâ yürü var ekmeğin taştan çıkar-Hâşimî

Yok sende kanâat gözün aç olduğu oldur
Rızkın erişir yoksa eğer subh u eğer şâm
Bağdatlı Ruhi

rızk-ı dünyâ: Dünya rızkı.
Rızk-ı dünyâdan mezâk-ı ehl-i dil mahrûmdur
Telh-kâmîdir nasîbi nûş-ı sahbâdan bile
Cevrî (İbrahim Çelebi)

rızk-ı maksûm: Allah'ın ayırdığı kısmet.
Mâlik-i mülk-i kanâat rızk-ı maksûmun bilip
Gezmez âb ü nân için kişver-be-kişver, kû-be-kû
Âgâhî (Şâkir---Efendi)

** **erzâk:** Rızk'lar, geçinecek vesileler.
Mâla mevkûf değil erzâkın
Gayrı yüzden yitirir Rezzâk'ın-Nâbi

Eder hep çâr-sûy-ı gaybtan erzâkım âmâde
Sipihr-i bî-karârın püşt-mâl-i ebr dûşunda-Nâbi

Teşekkî eyleme noksânî-i erzâktan zîrâ
Taarruz mîz-bâna nân için çok bî-hayâlıktır
Hâzık (Erzurumlu Mehmet...)

erzâk-ı Hudâ: Allah'ın rızıkları.
Nâbiyâ maksem-i erzâk-ı Hudâ olmak ile
Süfreler ni'mete vakf eyledi nezzâresini-Nâbi

* **Râzık:** Rızık veren, besleyen, Allah.
Dâde-i Râzık'a hâtır-bend ol
Her ne verirse ona hursend ol-Nâbi

* **Rezzâk**: 1. Bütün yaratılanların rızkını veren Allah. 2. Rızık verici.
Hem münâdî vü nidâyım hem atûfum hem raûf
Hem kulum hem kulların Rezzâk'ı vü gayyûruyum
Nesimi

Kuvvet-i men' ü atâ kabza-i Rezzâk'dadır
Zıll-i nâ-çîz-i tehî-deste perestâr olamam-Nâbi

Zerk satma rızk için sûfî riyâdan sâf ol
Zâhidâ zerrâk olma abîd-i Rezzâk ol-İbn-i Kemal

Rezzâk-ı erâzîl: En rezillerin Allah'ı.
Ey silsile-i vücûda nâzım
Rezzâk-ı erâzil ü eâzım-Fuzûlî

riâyet: (رعايت) Ar. 1. Gözetme, gütme. 2. Saygı, sayma.
Kafa-dâr oldular şîr ü peleng âhûya sahrâda
Ederler şol kadar şimdi riâyet hakk-ı cîrânı-Bâki

Hak söyleyen evvel dahi menfûr idi gerçi
Hâinlere ammâ ki riâyet yeni çıktı-Ziya Paşa

Âdâb u erkâna riâyet kalmadı dünyâda
Yol erkân bilenler de kaldı seng-i mezârda
Fethi Atâ

ribâ: (رباخوار) Ar. Çoğalma, artma.

* **ribâ-hâr:** Yüksek faizle para işleten, tefeci.
Nâ-dânlık ile zehr yiyip şişti ribâ-hâr
Sen sanma Behiştî ki harâm onu semirdir-Behiştî

ribât: (رباط) Ar. 1.Bağ, bend; bir şey bağlayacak ip gibi nesne. 2. Sağlam yapı. 3. Konak; tekke.

Dünye ribâtında çün yolcu konuksun bu gün
Tanla geçip gidicek kalsa yerinde ribât
Şeyhi (gidicek: gidince)

ribât-ı âriyyet: Ödünç konak.
Dûda hem-râh olmuş âsiyâb-ı nâ-şâyeste için
Bu ribât-ı âriyette pây-best olmak galat-Nâbi

ribât-ı çemen: Yeşil konak.
Yine ferrâş-ı sabâ sahn-ı ribât-ı çemene
Geldi bir ka:file kondurdu yükü cümle bahâr-Bâki

ribât-ı çerh: Feleğin konağı.
Bu ribât-ı çerhte mümkün müdür hâb-ı ferâğ
Birbirin eczâ-yı kevn âmâde-i ifsâd iken-Nâbi

ribât-ı dehr: Dünya bağı, ipi.
Mânend-i dîv beççelerine iltika:m eder
Köhne ribât-ı dehr aceb âşiyânedir-Ziya Paşa

ribât-ı dehr: Dünya konağı.
Geldik ribât-ı dehre çekmek gerek cefâsın
Yoldur, bu, yolda âdem elbette râhat olmaz
Namık Kemal

ribât-ı harabât: Meyhane binası.
Kanda konardı hâne-be-dûşân-ı kûy-ı gam
Vakf etmemiş ribât-ı harâbâtı Cem abes
Nâbi (kanda: nerede)

ribât-ı köhne: Eski yapı.
Ribât-ı köhne dünyâ bu göçer çü kârbân-ı gam
Buna dil bağlamaz dânâ gönül vermez buna âkıl
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Ribât-ı köhne dünyâyı kıldı lutf-ile tecdîd
Olup re'y-i rezîni kâr-sâz-ı millet-i beyzâ-Nedim

ribka, rıbka: (ربقه) Ar. Kement, ucunda ilmiği olan ip.

ribka-i a'sâr: Asırların ipi.
Silkip ukûd-ı ribka-i a'sârı, en çetin
Bir uykudan uyandırır akvâmı dehşetin
Tevfik Fikret

rıbka-i dünyâ: Dünya ipi.
Rıbka-i dünyâyı boynundan çıkar şeytân gibi
Âdemâ ger istemezsen tavk-ı la'netten hunnâk
Lamiî Çelebi

ribka-i teslîm: Teslim ipi.
Ribka-i teslîme çektim gerden-i cân u dili
Ya kabûl et kulluğa şâhım ya kurbân et beni
Şeyhülislam Yahya

ricâ: (رجا) Ar. Recâ'dan; dileme, dilek.
Pâye-i âlî ricâ etmez kapında hâk olan
Taht-ı şâhî istemez menzil-gehi eflâk olan
Âzeri Çelebi (İbrahim ...)

ricâl: (رجال) Ar. Recül'ün çokluğu. 1. Erkekler. 2. Râcil'in cemi. yayan, yaya olanlar. 3. Belli mevki sahibi kimseler.
Ricâl üzre nisâ kavvâme-i sâhib-nüfûz oldu
Eder ta'lîm-i âvâze horoza mâkiyân şimdi
Ziya Paşa

Adîm iken o, ve mevcûd iken bu kaht-ı ricâl
Sizinle istedim etmek maka:mını ibcâl
Abdülhak Hâmit

ricâl-i devlet: Devletin ileri gelenleri.
Azli nasbından muanvendir ricâl-i devletin
Kıymet-i gevher nigîninden dahi efzûndur
Hanîf (İbrahim ...)

ric'at: (رجعت) Ar. 1. Geri dönme. 2. Gerileme, geri kaçma.
Görmedim hâsılı bir gün râhat
Kahkarî eylemeyince ric'at-Sünbülzade Vehbi

Ric'at ederdi ye's ile emvâc-ı intika:d
Seng-i rasîn-i ömrüne oldukça cebhe-zen
Cenap Şahabeddin

Evet, mâziye ric'at eylemek bir kerre imkânsız
Ümîdin sonra istikbâl için sağlam mı? Pek cânsız
Mehmet Akif

rida. ridâ: (ردا) Ar. 1. Üste giyilen elbise, belden yukarı örtülen şey. 2. Dervişlerin omuzlarına attıkları yün hırka.
Sonra gök kubbeyi alsam ridâ nâmiyle
Kanayan lâhdine çeksem bütün ecrâmiyle
Mehmet Akif

İnerken arza bu mûhiş ridâ, lika:-yı kamer
Vakûr ağaçların üstünden oldu gamze-figen
Tevfik Fikret

O dem leyl-i yâdımda, solgun, tebâh
Sürûr bir kadın, bir ridâ-yı siyâh-Tevfik Fikret

rie: (رئه) Ar. Akciğer. **c. riât**.
Şol taraftan rienin zirvesi tekmîl çürümüş
Hastalık seyr-i tabiîsini almış, yürümüş
Mehmet Akif

rifʻat: (رفعت) Ar. Yükseklik, yücelik.
Hilâfet zât-ı âlî-şânına mahsûstur şimdi
Sana nisbet mülûkun muzmahilldir rifʻat-i şânı
Nedim

Zâtında fürûmâyeliği Hak da bilirken
Bî-fâidedir rifʻat ile muhteşem olmak-Nâbi
Ne desem rifʻatin ol mertebeden berterdir-Nâbi

Sebeb-i rifʻat olur, gam yeme, üftâde isen
Bir binâ tâ ki harâb olmaya maʻmûr olmaz
Fehim-i Kadim (Uncuzade ...)

rifʻat-i dünyâ: Dünya yüceliği.
Oluptur rifʻat-i dünyâ ümîdinden cihân mecrûh
Bihamdillâh ki derdim yok öğülürse hakîmem ben
Behiştî

rifʻat-i rûşen-dilân: Parlak gönüllülerin yüksekliği.
Ser-nigûn olur hemen fevvâreden çıktıkta âb
Rifʻat-i rûşen-dilânı baht-ı vârûn istemez
Sâmi (Arpaeminizade Vakanüvis Mustafa –Bey)

rifʻat-i şân: Şanlı yücelik.
Hilâfet-i zât-ı âlî-şânına mahsûstur şimdi
Sana nisbet mülûkün muzmahildir rifʻat-i şânı
Nedim

* **rifʻat-yâb**: Yücelik bulan.
Mâî ka:lîçe-i zer bâfeti yaydı gerdûn
Tâ ki pâ-bûs-ı şerîfiyle ola rifʻat-yâb
Enderunlu Fazıl

rîg, rîk: (ریک) Far. 1.Kum. 2. Yazı tozu.
Eyle rîk ol nâmeye bu hâk-i rûy-i zerdimi
Nâme-veş yazıp şikeste hâtırım rahm et bana-Zâti

Sahîfe-i felek üzre nücûma dönmüştür
Utârid'in dökülen rîgi rîg-dânından-Nâbi

Reh-i miʻrâc-ı aşkında ümîd-i pây-ı bûsenle
Misâl-i rîg pâ-mâl-i Burâk'ım yâ Resûlallah
Enderunlu Vâsıf

rîg-i beyâbân-ı gam: Gam çölünün kumu.
Eczâmızı hep rîg-i beyâbân-ı gam etsek
Cânâna giden nâme-i hicrâna dökülsek-Nâilî

rîg-i revân: Akan, rüzgârla savrulan kum.
Sahrâ-yı Kerbelâ'da olan teşne-leblere
Rîg-i revânı seyl-i belâ kıldın ey felek-Fuzûlî

Rîze rîze cevher-i cân-ı halâiktir bütün
Sâhasında pây-mâl-ı nâs olan rîg-i revân
Kâzım Paşa

* **rîg-dân**: Yazıyı kurutma tozu hokkası.
Sahîfe-i felek üzre nücûma dönmüştür
Utârid'in dökülen rîgi rîg-dânından-Nâbi

* **rîg-istân**: Toz, kum yeri; çöl.
O rîg-istâna batmış, çalkalanan seyyâh-ı âvâre
Nasıl müştâk ise bir nûra, bir necm-i rehâ-kâre
Mehmet Akif

rîh: (ریح) Ar. Rüzgâr, yel. **c. riyâh**.
rîh-i enfâs: Nefeslerin rüzgârı.
Her biri bahr-i remel bahr-i hezeçten savurup
Rîh-i enfâsın eder furtuna-fersâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

rîh-i firâk: Ayrılık rüzgârı.
Hazân yeli eser etmiş misâl-i rîh-i firâk
Bu hastanın beden-i serdi korkarım sarsar-Nedim

** **riyâh**: Rîh'ler, rüzgârlar, yeller.
Eriştirir beni ışkın hevâları kapına
Ki fülkü maksada iltür muvâfık olsa riyâh-Behiştî

Ey mazharı mürsilü'r-riyâhın
Akşamına uymuyor sabâhın-Muallim Naci

Acı bir nevha-i teşekkîsi
Yolunda kalb-i hayâtın gelir enîn-i riyâh
Tevfik Fikret

Bahâr mevsimi farzeyleriz bizimdir hep
Açan şu kırmızı gülden esen riyâha kadar
Yahya Kemal

riyâh-ı savâik: Yıldırım rüzgârları.
Siyeh kefenlere girmiş kabîle-i câdû
Olur riyâh-ı savâikle hadşe-hîz-i gulüvv
Kemalzade Ekrem Bey

rîhte: (ریخته) Far. Dökülmüş, akıtılmış.
Pâyına rîhtedir şermle sad Âb-ı Hayât
Her ser-i mûyuna âvîhte bin Çîn ü Hoten-Nedim

Misâl-i gül-bün-i gül-rîhte şeb-i hicrân
Kalır lihâf-ı hacâlette câme-hâb garîb-Nâbi

rîhte-i süfre-i fenâ: Yokluk sofrasından dökülmüş.
Dendânlar oldu rîhte-i süfre-i fenâ
Tennûr-ı mi'de pür yine şevk-i taâmdan-Nâbi

rîk: (ریک) bk. rîg.

rik'a: (رقعه) *bk.* rık'a.

rika:b: (رقاب) Ar. Rakabe'nin çokluğu. 1. Boyun, ense kökü. 2. Kul, köle, cariye. 3. Bir malın sahipliği.
Zemîn-bûs eyleyip düstûr-ı ekrem-i izz ü devletle
Der ol şâhenşeh-i zîşâna kim mâlik-i rika:bımsın
Nedim

rika:b-ı rûzigâr: Zamanın kölesi.
Emrine râm etti hep gerden-keşân-ı âlemi
Şimdi devletle odur mâlik rika:b-ı rûzigâr-Nef'î

rikâb: (رکاب) Ar. 1. Üzengi. 2. Büyük bir kimsenin katı, önü. **c. rükâb**.
Cemşîd-i kâm-rân ki süvâr olsa rahşına
Dârâ tutar rikâbını Hüsrev inân verir-Nef'î

İz'âc-ı halk olsa da zî-kıymet âkıbet
Pâ-mâl olur misâl-i rikâb, irtikâb eden
Koca Ragıp Paşa

Ey saff-der-i cihân ki felek rahş-ı avnine
Mehten rikâb, berk-ı cihândan inân verir-Nedim

rikâb-ı rahş: Atın üzengisi.
Öptüm rikâb-ı rahşın sen şehsüvâr-ı hüsnün
Zıll-i saâdetinde oldum rikâb-ı devlet-Cinânî

rikâb-ı zîn-i semend: Kula isimli atın eyerinin üzengisi.
Bastı rikâb-ı zîn-i semendi o şeh gibi
Pâyinde kaldı halka-i çeşmim rikâb-vâr-Enverî

* **rikâb-vâr**: Üzengi gibi.
Bastı rikâb-ı zîn-i semendi o şeh gibi
Pâyinde kaldı halka-i çeşmim rikâb-vâr-Enverî

rikkat: (رقت) Ar. İncelik, yufkalık, gönülden acıyıp merhamet etme.
Ârızın câna safâ gönlüme rikkat getirir
Feyz-i hurşîd verir her yere ber-vechile renk
Kâzım Paşa

Pîş ü pese eyledikçe dikkat
Gelmekte idi derûne rikkat-Muallim Naci

O ne ifrât ile rikkat! Hani etsen ta'mîr
Bir kadın rûhu değildir o kadar belki rakîk
Mehmet Akif

Rikkatle yavaş yavaş ve yer yer
Sessizlik dâimâ ilerler-Yahya Kemal

* **rikkat-efzâ, rikkat-fezâ:** Rikkat arttıran, çok etkilendiren.
Âh zâlim âh kim asla sana kâr etmedi
Bunca âh ü nâle-i rikkat-fezâsı hâmenin
Recaizade Ekrem

* **rikkat-yâb:** Acıyan, merhamet eden; incelik gösteren.
Eder bu levha en âvâre kalbi rikkat-yâb
Verir bu manzara en kayıtsız mizâca esef
Tevfik Fikret

* **rakîk, rakîka**: 1. İnce, yufka. 2. Köle veya cariye. 3. mec. Yufka yürekli.
Bu soluk mevsim-i küdûretten
Dağılır bir vedâ'-ı bî-kelimât
Pâk hayâlî, rakîk bir „heyhât"-Cenap Şahabeddin

İnsân ona derler ki ede kalb-i rakîki
Âlâm-ı benî- nev'i ile kesb-i melâl et-Ziya Paşa

O ne ifrât ile rikkat! Hani etsen ta'mîr
Bir kadın rûhu değildir o kadar belki rakîk
Mehmet Akif

rimâh: (رماح) bk. rümh.

rind: (رند) Far. Dünya işlerini hoş görenler, kalender, gönül eri. **c. rindân**.
Taylasânına dolaşma zâhidin ey rind olan
Kıl hazer kej-düm sıfattır zehr kuyruğundadır
Hamdullah Hamdi

Şi're, şâirliğe el-hakk şeref-âverdin sen
Rind idin, merd-i sühandân-ı kalenderdin sen
Eşref

rind-i âgâh: Uyanık, bilgili rint.
Nâilî hâtıra-i bîm-i kazâ yok bizde
Rind-i âgâh bu ma'nâda teemmül mü eder-Nâilî

rind-i âlî-meşreb: Yüksek karakterli rint.
Görmedim Nef'î gibi bir rind-i âlî-meşrebi
Hem gedâ hem pâdişâh-ı kâm-kâra nâz eder-Nef'î

rind-i aşk: Aşk kalenderi.
Rind-i aşkız hâsılı Nef'î-i bî-pervâ gibi
Âşinâya âşinâ bî-gâneye bî-gâneyiz-Nef'î

rind-i abâ-be-dûş: Abası omuzunda rint.
Vîrâne-i cihânda ne şâhız ne bendeyiz
Rind-i abâ-be-dûş fakîr-i revendeyiz-Yahya Kemal

rind-i âlî: Yüce kalender.
Rind-i âlî meşrebim hum-hâne-i endîşede
Tâs-ı ma'kûs-ı felek bir cür'a-dân olmaz bana-Lâ

rind-i âvâre-reviş: Âdeti avarelik olan rint.
Dağıtır kendüyü bir âh ile zülfünde gönül
Rind-i âvâre-reviş fikr-i tecemmül mü eder-Nâilî

rind-i bâde-keş: Şarap içen rint.
Ne rind-i bâde-keşiz Nâilî ne zâhid-i huşk
Bize ne mey-kede ne hân-gâh lâzımdır-Nâilî

rind-i belâ-keş: Belâ çeken gönül eri.
Esîr-i cân olan rinde harâretle nazar kılma
Ki her rind-i belâ-keş kendi vâdîsinde bir Cem'dir
Bağdatlı Ruhi

rind-i bî-pâk: Temiz olmayan rint.
Rind-i bî-pâk olduğumdandır hep ey Âlî benim
Halka rüsvây olduğumu âfâka dâstân olduğum
Âlî Bey (Gelibolulu Müverrih ...)

rind-i bî-karâr: Kararsız rint.
Meftûn-ı zülf-i yârim bir rind-i bî-karârım
Hoştur benimle yârim "dîvâne-râ kalem nîst"-Esrar Dede (dîvâne-râ kalem nîst: delinin kalemi yoktur.)

rind-i cihân: Cihanın rindi.
Habâb-ı mey gibi zâhid şarâb vuruban tâcın
İçip rind-i cihân olmuş gezer mey-hâne mey-hâne
Revani

Benim o rind-i cihân kim yanımda yeksândır
Nemed külâhı gedâ ile tâc-ı Efridûn-Nef'î

rind-i dürd-âşâm: Kalender rint.
Sühan bezminde ben bir rind-i dürd-âşâm kopdum kim
Maânî câmını içmekde oldum Câmî-i sânî
Hayali Bey

rind-i habîr: Haberdar rint.
Ağyâr ile mey içtiğin etmezse de izhâr
Keyfiyyetin ra'nâ biliriz rind-i habîriz
Sünbülzade Vehbi

rind-i Hak: Hak âşığı.
Her rind-i Hak dolup boşalan bir piyâleden
Dünyâyı refte refte saran bir ziyâ içer-Yahya Kemal

rind-i harâb: Yıkılmış rint.
Rind-i harâbı zâhid ayb etme Hak Te'âlâ
Sâz u sürûru ona tesbîhi sana verdi-Behiştî

rind-i hüşyâr: Akıllı rint.
Rind-i hüşyârim harâbât-ı mahabbettir dilim
Âşık-ı hercâîyim vahdet nişânıdır sözüm-Nef'î

rind-i kadeh-nûş: kadeh çeken rint.
Rûh yok savma'anın pîr-i abâ-pûşunda
Hâl var mey-kedenin rind-i kadeh-nûşunda-Nâilî

rind-i kalender-meşreb: Kalender tabiatlı rint.
Ârif ol, ehl-i dil ol, rind-i kalender-meşreb ol
Ne Müslümân-ı kavî, ne mülhid-i bî-mezheb ol
Nef'î

rind-i mahmûr: Şarapla mahmur olan rint.
Derde neyse sebeb, oldur yine dermânı onun
Rind-i mahmûrun olur çâresi encâmda câm
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail....)

rind-i mest: Sarhoş rint.
Sanma rind-i meste ta'n eden fakîhi müttakî
Âkıl isen ehl-i idrâk eğleme bu ahmakı-Behiştî

rind-i mey-âşâm: Mey içen rint.
Ben Behiştî bugün ol rind-i mey-âşâmem ki
Unutur Kevser'i bir cür'a çeken câmımdan-Behiştî

rind-i mey-kede: Meyhane rindi.
Ukbâda kevser istemesin rind-i mey-kede
Dünyâda bes değil mi mey-i erguvân içer-Fuzûlî

rind-i mey-hâr: İçki içen rint.
Rind-i mey-hârın elinden ne_ola düşmezse müdâm
Gül-şen-i bezmin gülüdür Rûhiyâ câm-ı şarâb
Bağdatlı Ruhi

Niçin terk eylesin mey-hâne küncün rind-i mey-hâre
Ne zâhiddir ne râhib neylesin ol mescid ü deyri
Şeyhülislam Yahya

rind-i mey-nûş: İçki içen rint.
Rind-i mey-nûşem ki sâgar sâgar-ı güldür bana
Fenn-i mey-hârîde gam üstâd-ı kâmildir bana
Nâbi

rind-i nazar-bâz: Rint bakışlı.
Ger mest-i harâb ola vü ger rind-i nazar-bâz
Işk ehline her hâlde inkâr gerekmez-Lamiî Çelebi

rind-i nükte-dân: Nükte yapan rint.
Esrâr nutk-ı Arzî'ye ka:bil mi pey-revi
Bir rind-i nükte-dândır o dünyâya bir gelir
Esrar Dede

rind-i pâk-meşreb: Temiz yaratılışlı rint.
Sözü çün istimâᶜ ettim o rind-i pâk-meşrebten
Bu şiᶜri okuyup oldum bu bezmin bir gazel-hânı
Hayali Bey

rind-i ser-mest: Sarhoş rint.
Rind-i ser-meste nasîhat halk içinde eyleme
Vâizâ huşyâr isen sohbette gavgâdan ne_olur
Necati Bey

rind-i şâhid-bâz: Güzel sever rint.
Cân-ı şîrîni revân eyler gönül cânâneye
Rind-i şâhid-bâzdır mahbûbuna şekker sunar
Hayali Bey

Ben bu bâzârın ne bâzer-gânı ne bezzâzıyam
Kûy-ı ışkın onmadık bir rind-i şâhid-bâzıyam
Hayretî

rind-i şarâb-hâr*:* Şarap düşkünü rint.
Yeğdir şu kasrdan ki_ola onun sonu harâb
Rind-i şarâb-hâreye câm içre bir habâb
Hayali Bey

rind-i şeydâ: Çılgın rint.
Fuzûlî rind-i şeydâdır hemîşe halka rüsvâdır
Sorun kim bu ne sevdâdır bu sevdâdan usanmaz mı
Fuzûlî

rind-i zemâne: Zamanın rindi.
Yâri rind-i zemânedir sandım
Bahs-i vaslı terânedir sandım
Sultan I. Bayezid (Yıldırım)

rind ü rüsvâ: Rintlik ve rüsvalık.
Âşık isen rind ü rüsvâlıktan ikrâh etme kim
Işk sırrın iktizâ-yı devr pinhân istemez-Fuzûlî

* **rind-âne:** Rint olana yakışır surette.
Yine rind-âne gelin azm-i harâbât edelim
Pîr-i mey-hâne ile zikr ü münâcât edelim-Şeyhi

Nedîm'i her ne zemân eylesem tasavvur ben
Geçer şu hey'et-i rind-âne pîş-i çeşmimden
Tevfik Fikret

* **rind-nihâd:** Rint yaratılışlı.
Gerdûne iğbirârını hıfz eyledin müdâm
Afveyleyip de rind-nihâd olmadın gönül
Yahya Kemal

** **rindân**: Rind'ler.
Cenâb-ı şeyhe taᶜrîz eyleyip rindân ne hôş derler
Bize kâfir-i bî-dîn diyen bâri Müslümân olsa
Yenişehirli Avni

Gündüz çıkarır zevkini rindân Ramazân'ın
İftâr safâsın dahi ehl-i şikem eyler
Neşet (Hoca Süleyman...)

Sâkî içelim aşkına rindân-ı Hudâ'nın
Rindân-ı Hudâ vâkıf esrâr-ı nihândır-Ziya Paşa

Cânân gide rindân dağıla mey ola rîzân
Böyle gecenin hayr umulur mu seherinden
Ziya Paşa

rindân-ı âlem: Âlemin rindleri.
Rindân-ı âlemiz ki bize yâr olan gönül
Olur adû-yı sohbet-i bî-gânemiz bizim-Nefᶜî

rindân-ı aşk: Aşk rintleri.
Ser-fürû etmez kilâb-ı nahvete rindân-ı aşk
Bîşe-i himmette zîrâ her biri bir şîrdir
Andelib (Mehmet Esat Fâik)

rindân-ı benî-Yaᶜkûb: Yakuboğullarının rindleri.
Rindân-ı benî-Yaᶜkûb bir câm ile mest oldu
Peymâne-i râz oldu tîz yine dem-i Mûsâ
Esrar Dede

rindân-ı bî-huzûr: Huzuru kaçmış gönül erleri.
Sormaz safâ-yı âlem-i âb içre gamzesi
Rindân-ı bî-huzûr ne âlemdedir aceb-Şeyh Galip

rindân-ı harâbât: Meyhane rintleri.
Her subh varır himmet umar pîr-i mugândan
Zühhâd ile bahs etmeğe rindân-ı harâbât
Şeyhülislam Yahya

rindân-ı kadeh-keş: Kadeh kaldıran rintler.
Aceb mi el ayak tutmazsa rindân-ı kadeh-keşde
Leb-i endûh-ı hecr ol nâ-tüvânı çok zemân tutmuş
Nedim

rindân-ı kadeh-nûş: Kadeh kaldıran rintler.
Mey-hâne-i aşkında rindân-ı kadeh-nûşa
Güstâh-revîşlik hep âyîne-i tâattir-Esrar Dede

rindân-ı Mesîhâ-dem: Mesiha nefesli rintler.
Bed-gûlara leb-beste görünmekteyiz ammâ
Rindân-ı Mesîhâ-deme miftâh-ı fütûhuz
Bağdatlı Ruhi

rindân-ı mey-âşâm: İçki içen rint.
Ey sâhib-i kudret hani insâf ü mürüvvet
Rindân-ı mey-âşâma niçin olmaya şefkat
Bağdatlı Ruhi

rindân-ı sabûhî-zede-i bezm-i kıdem: Ezel meclisinin sabah şarabına alışmış rintler.
Mey sun bize sâkî biziz ol kavm ki derler
Rindân-ı sabûhî-zede-i bezm-i kıdemdir
Bağdatlı Ruhi

* **rindâne**: Rint olana yakışır yolda.
Dil-güşâdır meclisin gâyette hem rindânedir
Her ne derlerse senin hakkında hep efsânedir-Nef'î

Zâhidâ der idim et yürü rindâne taarruz
Bilseydin eğer etmeyi rindâna taarruz-Nâbi

risâlet: (رسالت) Ar. 1. Peygamberlik. 2. Elçilik, sefaret.
Fâtih-i dahme-i der-beste-i gayb-ı mutlak
Hâtem-i şâh-ı risâlet şeh-i iklîm-i reşâd-Nâbi

*Ol nüshadır tapu*n *ki risâlet cerîdesi*
Onu beyân hakkıçün olmuştu müntahab
Hamdullah Hamdi

* **risâlet-penâh**: Hz. Muhammed (s.a.s.)
Be-kadr-i şâh-ı risâlet-penâh-ı şâh-ı rusül
Ki zâtıdır bu mezâyâ-yı cümleden maksûd-Sâbit

rîsmân, rismân: (ریسمان) Far. İp, halat.
Çekerdim târ-ı zülf-i Zühre'yi zehrâ-yı gerdûne
Eğer dizsem dürr-i şeh-vâr-ı nazmım rîsmân üzre
Nef'î

Âfitâb ol bezm-i hâsa girmeğe yol bulmayıp
Revzeninden düşmeğe eyler şuâın rîsmân-Nev'î

Kâkül-i yâr iledir kârı dil-i şeydânın
Rîsmânın kurar üstâd-ı resen-bâz bülend
Şeyhülislam Yahya

rîsmân-ı kâkül-i dil-dâr: Sevgilinin kâkülünün teli.
Câna kalmazam bu gün meydânda aslâ Hak bilir
Rîsmâm-ı kâkül-i dil-dârımın cân-bâzıyam
Hayreti

rîsmân-ı nâ-dân: Pişman saç.
Üftâde-i ka'r-ı çâh-ı Bâbil olsam
Minnet-keş-i rîsmân-ı nâ-dân olmam
Bülendî (---Çelebi)

rismân-ı zer: Altın saç.
Rîsmân-ı zer ile haşre dek ölçerse güneş
Bulmaya devletinin bahrına umk-ı sâhil
Necati Bey

rismân-ı zülf: Saç teli.
Kaşların çâh-ı zekandan rîsmân-ı zülf ile
Çekti gönlüm zevrakın mâhî gibi girdâbdan
Necati Bey

* **rîsmân-bâz**: İple oynayan, cambaz.
Lezzet-i ömr o mudur ki_olmaya hâlî bâli
Rîsmân-bâz gibi havf u recâdan gayrı-Nâbi

rîş: (ریش) Far. 1. Yara. 2. Yaralı. 3. Sakal. 4. Tüy, kıl.
Hoşça bir keyf idi enfiyye-i habîs
Etmese rîş ü burunu telvîs-Sünbülzade Vehbi

Zâhidin rîşini çârûb-i reh-i mey-gede kıl
Gerçi değmez ona ammâ domuzdan bir kıl
Bağdatlı Ruhi

Tîğ-ı erbâb-ı gazâdan cânına yettikte rîş
Gitti kâfir cây-gâh etti cahîmi bitti iş-Sürûrî

rîş-i sefîd: Beyaz sakal
Rîş-i sefîd ü rûy-ı siyeh, sürhî-i hicâb
Hep ettik ihtiyâr sefîd ü siyâh ü sürh
Nazîm (Yahya...)

rîş-i sefîd-fâm: Beyaz renkli sakal, ak sakal; pir-i fani.
Ettikçe rûy-mâl zemîn-i nedâmete
Rîş-i sefîd-fâm ile cârûb-ı tevbeyiz-Nâbi

rîş-i sepîd: Ak sakal.
Ol rîş-i sepîd ile yine eylemeyip şerm
Bir beyza uçurmaktan usanmaz heves-i subh-Nâbi

* **rîş-hand**: Sakala gülme. mec. istihza tarzında gülüş.
Rîş-handine gönül verme sakın dünyânın
Etme hercâyîdir ol şûh-ı sitem-gâr-ı heves-Türâbî

rîşe: (ریشه) Far. Saçak, püskül.

rîşe-i cenâh-ı melek: Melek kanadının püskülü.
Bir beyâz rîşe-i cenâh-ı melek
Gibi kar-Cenap Şahabeddin

rîşe-i mâ': Su dalgası.
Bir leb-i çeşme-i Hızır'ım velî huşk-ı lebim
Bîh-i ber-şûre zemîn bir de meğer rîşe-i mâ'-Tarzî

rîşe-i reyhân: Reyhanın püskülü.
Hayâl ettikçe zülfün tâ sihr ol dâmen-i zülfe
Sarıldı rîşe-i reyhân gibi hâb-ı perîşânım-Nedim

rişte: (رشته) Far. 1.Tel iplik, tel ipek. 2. İlgi, bağ. 3. Tezhip ve minyatürlerde çizilen çizgi.
Riştedir cismim ki devr-i çarh vermiş tâb ona
Merdüm-i çeşmim düzer her dem dür-i sîr-âb ona
Fuzûlî

Kesme ey ebr-i kerem riştesini âbların
Belki retk eyleyesin fatkını mîzâbların-Nâbi

Cân riştesi biri birisi mâh hâlesi
Tuttu netîce enfüs ü âfâkı zülf ü hat-Nedim

rişte-i adl: Adalet ipi.
Rişte-i adliyle ger bend etmese şîrâzesin
Târ umâr olurdu eczâ-yı kitâb-ı rûzgâr-Nef'î

rişte-i âmâl: Emeller ipi.
Meğer bir dürr-i yek-tâya kulaktan âşık olmuştur
Bütün gözden geçirdi rişte-i âmâlini sûzen
Kâmî (Edirneli...)

rişte-i cân: Can ipi.
Rişte-i cân ile bir silk-i güher zeyn eyledim
Kim nizâm-ı nazmının her dürri bir enver güneş
Lamiî Çelebi

Fitrâkine beste nûr u îmân
Zünnârı güsiste rişte-i cân-Şeyh Galip

rişte-i çûb: Çöp ipi.
Hâl-i anber-bârın ile mûy-i pür-çinler ki var
Rişte-i çûb üzre bitmiş ıkd-ı fülfül şâh şâh
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

rişte-i efkâr: Fikirlerin ipi.
Bir bölük dîvâneyiz mahkûmumuz olmuş cünûn
Rişte-i efkârımız olmaz bizim zencîrimiz
Esrar Dede

rişte-i emniyye: Eminlik ipi.
Bir ucu takdîre merbût olduğundan Dânişâ
Rişte-i emniyye çok tahrîk ü ibrâm istemez
Dâniş (Dâniş-i Atik; Dâniş-i Kadim)

rişte-i esrâr: Sırların ipi.
Bir dahi mürtebit-i sûzen-i tedbîr olamaz
Dest-i ifşâya giren rişte-i esrârın ucu
Esat Muhlis Paşa

rişte-i eşk: Gözyaşı ipi.
Hamîde kadlerine rişte-i eşki takıp bunlar
Atarlar tîr-i maksûdu nedendir yayı bilmezler
Hayali Bey

rişte-i fırsat: Fırsat ipi.
Bed-hâhlara İlâhî rif'at verme
Bed-asl eline rişte-i firsat verme-Nâbi

rişte-i fitrâk: Atın terki kayışının ipi.
Rikâbın öpmek için başımı fidâ kıluram
Eğer ki bend ola boynuma rişte-i fitrâk
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

rişte-i güftâr: Söz ipi.
Görünür rişte-i güftâr dürer bârında
Künc-i ma'nîde olan gevher feyz-i ilhâm-Cevrî

rişte-i hayret: Hayret ipi.
Hâlimi bir bir önününde söylemek kasd eylesem
Sihr-i çeşmin rişte-i hayretle ağzım bağlar-Behiştî

rişte-i hem-vâre: Düzgün ip.
Fikr-i kec eder vakf-ı tereddüd seni yoksa
Hiç dâne-i dür rişte-i hem-vâre yapışmaz-Nâbi

rişte-i ilhâm: İlham ipi.

Bulsam sana lâyık yeni bir rişte-i ilhâm
Her beytine bir hissimi bağlar da verirdim
Cenap Şahabeddin

rişte-i izhâr: Gösterme ipi.

Hâzin-i gencîne-i esrârdır her dem çeker
Rişte-i izhâra bin bin gevher-i şeh-vâr söz-Fuzûlî

rişte-i kalb-i perîşân: Perişan kalbin ipi.

Zülfün ile kâkülün el bir edip ayak dolar
Ol sebebten rişte-i kalb-i perîşân sarmaşır
Necati Bey

rişte-i kâr: İş ipliği.

Enâmil-i keremin hall eder ümîdim odur
Olursa rişte-i kârımda sad kerre ma'kûd-Sâbit

rişte-i Meryem: Hz. Meryem'in dokuduğu kumaşın ipliği.

Târ u pûdu olalı câme-i aşkın reg-i cân
Pîrehen rişte-i Meryem'le kaba geldi bana-Neşet

rişte-i mıntaka: Kuşak ipi.

Rişte-i mıntakası bir gün olur kim dökülüp
Felek-i pîrezin ipliği çün râzım âşikâr
Keçecizade İzzet Molla

rişte-i mûy-i dil-ber: Güzelin ayva tüyüne benzer ip.

Rişte-i mûy-i dil-bere dolaşan
Beste-i bend-i zülf ü kâkül olur-Bâki

rişte-i müjgân: Kirpik teli.

Dürr-i eşki rişte-i müjgâna döne döne as
Sayrefî dükkânın açtın ey gözüm dür-dâne as
Enverî

rişte-i müşg: Misk kokulu ip.

Eşk-i çeşmimdir ser-i zülfün hayâliyle müdâm
Ya düzülmüş rişte-i müşg üzre lü'lüler midir
Fuzûlî

rişte-i nazm: Nazım ipi.

Rişte-i nazma nasîhat dürlerin düzdün velî
Ey Necâtî dil-bere ol sözlerin yalan gelir
Necati Bey

rişte-i ömr: Ömür ipi.

Mihr ü mâhı çarh edinmiş gece gündüz döndürür
Rişte-i ömrüne gerdûn halkın olmuş sürme-keş
Behiştî

rişte-i peymân: Yemin ipi.

Ukde-ber-ukde ile döndüğünü sübhaların
Yâr ile bend olunan rişte-i peymândan sor-Nâbi

rişte-i sevdâ: Sevda ipi.

Siyeh perçemli bir mahbûb-ı müstesnâ bulur âşık
Arar elbette bir rişte-i sevdâ bulur âşık
Sünbülzade Vehbi

rişte-i sühan: Söz ipi.

Güncâyişe mahal bulamaz rişte-i sühan
Vasf-ı dehân-ı tengini semmü'l-hayât eden-Nâbi

rişte-i tedbîr: Tedbir ipi.

Vermez oldu el visâl-i pîç-i zülfün âh kim
Rişte-i tedbîrden devrân-ı kec-rev açtı tâb-Fuzûlî

rişte-i tevhîd: Tevhit ipi.

Tâli'imde hak tasavvur kıldığım bâtıl çıkar
Rişte-i tevhîd olan halka bana zünnâr olur-Nev'î

rişte-i tesbîh: Tesbih ipi.

Sanemler hidmetin tâat bilen rind ecrsiz kalmaz
Kılar bin rişte-i tesbîh işin her târ-ı zünnârı
Fuzûlî

rişte-i tûl-i emel: İp gibi uzun arzular besleme.

Rişte-i tûl-i emel dâm-ı belâdır neyleyim
Üzmek olmaz ol ser-i zülf-i perîşândan tama'
Fuzûlî

rişte-i ümîd: Ümit ipi.

Birden güsiste olmaz idi rişte-i ümîd
İncâz olunsa va'de-i ferdâ kibârda-Nâbi

rişte-i zülf: Saçın teli.

Bulur elbette bir gün rişte-i zülfünle cem'iyyet
Gönül bir nüsha-i kem-yâbtır şîrâzesiz kalmaz
Nâbi

* **rişte-bend**: İplik bağı.

rişte-bend-i nâz: Naz ipliğinin bağı.

Dil-beste kalmadı edecek rişte-bend-i nâz
Zülf-i nigâr yıldıza atar kemend-i nâz-Sâbit

* **rişte-ber-rişte**: İp yumağı.

O ten-i penbe-misâle sarılır bî-teklîf
Rişte-ber-rişte hased devlet-i pîrâhenine-Nâbi

rişvet, rüşvet: (رشوت) Ar. Rüşvet, meşru olmayan hediye, zorla verilmeye mecbur edilen para veya mal. **c. rişâ, rüşâ**.
Yarayan onlara rüşvetle yarar
İlm ü irfân u salâhı kim arar-Nâbi

Mahkeme meclisi îcâd olduğu
Çeşme-i rüşvetin akmaklığından
Kazâ belâ ile âlem dolduğu
Kazların kadıya uçmaklığından-Seyrani
rivâk: (رواق) bk. revâk.
rivâyet: (روایت) Ar. 1. Söylenti. 2. Hikâye edilen bir haber, söz veya hâdise.
Kadd-i dil-dârı kimi ar'ar okur kimi elif
Cümlenin maksûdu bir ammâ rivâyet muhtelif
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Müfesser eyleye Şeyhî Zebûr-ı Dâvûd'u
Rivâyet etse yüzün mushafından âyetler-Şeyhi

Hicâb-ı mâni' olursa ya nâz ederse yâhûd
Ederse zühd satıp sûret-i riyâ izhâr-Nedim

İslâm imiş devlete pâ-bend-i terakkî
Evvel yoğidi işbu rivâyet yeni çıktı-Ziya Paşa
* **râvî**: Rivâyet'ten; rivayet eden, söyleyen, hikâye eden, anlatan. **c. râviyân, ruvât**.
Dehen-i gayrden ol lezzeti râvîyiz biz-Nâbi
riyâ': (ریا) Ar. İki yüzlülük, münafıklık.
Kemâl-i hüsn-i meşreb ârî olmaktır taarruzdan
Riyâ ehline hem çok i'tirâz etmek riyâdandır
Fuzûlî
Sûfî halvet içinde riyâ ile hû çeker
Baykuş vîrâne bekler gül-şeni neden bilsin-Gaybî

Hicâb mâni' olursa ya nâz ederse yâhûd
Ederse zühd satıp sûret-i riyâ' izhâr-Nedim
riyâ-yı huşk: Kuru riya.
Getirdi cûşişe Âb-ı Hayât -ı câm-ı meyi
Riyâ-yı huşka onu buldu çâre deryâ-dil-Esrar Dede

* **riyâ-fürûş**: Riyacı, mürayi, riya satan.
Bu çâr-şûda fark olunmadı kaldı
Riyâ-fürûşla helvâ-fürûş-ı sâbûnî-Nâbi
* **riyâ-gâh**: Riya yeri.
Zühhâda açılmaz der-i eyvân-ı harâbât
Ol mastaba-i feyz riyâ-gâh değildir-Nâilî
* **riyâ-kâr**:İki yüzlü, münafik. **c. riyâ-kârân**.
Çok riyâ-kâr var velî görünür
İbn-i Mülcem ile Alî görünür
Osman Nuri Paşa (Diyarıbekirli ...)
Pâlâs-pâre-i ihlâsımızla rûz-ı hesâb
Cenâb-ı şeyh-i riyâ-kâra bir külâh ederiz-Ziya Paşa
** **riyâ-kârân**: Riyakârlar.
riyâ-kârân-ı âlem: Âlemin riyakârları.
Eğer tard-ı gama zûr-ı mey-i gül-fâmdan gayrı
Riyâ-kârân-ı âlem i'tirâz eylerse vâriddir-Nâbi
* **riyâ-pîşe**: Riya öncüleri.
Mescidde riyâ-pîşeler etsin ko riyâyı
Mey-hâneye gel kim ne riyâ var ne mürâyî
Şeyhülislam Yahya
riyâh: (ریاح) bk. rîh.
riyâset: (ریاسب) Ar. Reislik, baş olma, başkanlık.
Ey Hayretî ayak tozu bir kaç gedâlar
Biz sanma bu fenâda riyâset esîriyiz-Hayretî
riyâz: (ریاض) bk. ravza.
riyâzât: (ریاضات) bk. riyâzet.
riyâzet: (ریاضت) Ar. Nefsi kırma, perhizle yaşama, dünya lezzetlerinden elini eteğini çekme. **c. riyâzât**.
Üstühân-ı sîneden emvâc peydâ ettiler
Her riyâzet ehli bir deryâ-yı pür-cûş oldular
Hayali Bey
Nefsi riyâzet ile tutar çille-keş olan
Nerm eyler esb-i serdi inânın sıkıntısı
Arif (Mütercim-i Arabî Reisilküttâb Mir ...)

Riyâzetsiz cihânda kimse irfân-âşinâ olmaz
Bursalı Emin
** **riyâzât**: Riyâzet'ler.
Temâşâ bunda kim fasl-ı bahâr eyyâm-ı îd oldu
Dahi künc-i riyâzâtta tutarlar ehl-i dil rûze-Bâki

riyâziyyât: (رياضيّات) Ar. Matematik bilgisi.
Eyledim gül-şende tahkîk-i riyâziyyât-ı sun'
Oldu evrâkı gül-istân nüsha-i hikmet bana-Neylî
-rîz: (ريز) Far. "Döken, akıtan, saçan" anlamlarıyla birleşik sıfatlar yapar.

* bârân-**rîz**: Yağmur saçan.
O denlü oldu sehâb-ı dü-dîde bârân-rîz
Ki oldu her ser-i mû bâm-ı tende bir mîzâb-Nâbi

* berf-**rîz**: Kar saçan, kar dağıtan.
Berf-rîz olsa elem dehre yine gül-şen biziz
Hâr-ı gamdan hâliyâ âsûde-pîrâmen biziz
Esrar Dede

* eşk-**rîz:** Gözyaşı döken.
Hani nem-i çeşm-i eşk-rîzim
Hani dem-i serd-i germ-hîzim-Fuzûlî

* hamyâze-**rîz**: Esneme dağıtan.
Tarîk-ı aşktır pâ-deş-i mihnet-i saâdettir
O bezm-i hâsta hamyâze-rîz olmak da işrettir
Nedim

* leb-**rîz**:Kenarından dökülen, dökülecek kadar dolu olan, taşıcı, taşan.
Evvel ne idi ne oldu bilmem
Leb-rîz idi ol ne doldu bilmem-Şeyh Galip

* **rîzân**: Dökülen, akan.
Olsa ebr-i rahmet-i Hak âleme rîzân olur
Katrenin hurd u büzürgü olduğu meşhûr-ı enâm
Nâbi

Hüsn-i matla'da edip çeşme-i mihri rîzân
Eyledi hükmünü icrâ yine tab'-ı rûşen-Nedim

Cânân gide rindân dağıla mey ola rîzân
Böyle gecenin hayr umulur mu seherinde
Ziya Paşa

Pâre pâre encüm ü mihri yere rîzân olur
Etse çarha tâb kahrıyla eğer bir kez nigâh
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **rîze**: Döküntü, kırıntı; dökülmüş, akmış.
Güftâra geldi nâ-geh açıp la'l-i nûş-hand
Bir piste gördüm anda döker rîze rîze kand
Fuzûlî (anda: orada)

Rîzesinin haremi gevher-i tâc-ı hûrşîd
Gird-i râh kademi tuhfe-i a'yân-ı felek-Nef'î
Zerre-i nûr-ı şemsesi pîrâye-i hûrşîd ü mâh
Rîzesinin mermeri ser-mâye-i deryâ vü kân-Nef'î

rîz (e)-i dûzah: Cehennemden akmış.
Ol çeşm-i terde eşk-i nedâmet ki cûş eder
Seylâb-ı rîz-i dûzah isyân olup gider
Leskofçalı Galip

rîze-i elmas: Elmas kırıntısı.
Rîze-i elmas eker her açtığı zahma o şûh
Lutfu var olsun eder ihsân ihsân üstüne
Râsih (Enderûnî Balıkesirli Ahmet...)

rîze-i enbân-ı kanâat: Kanaat heybesinin kırıntısı.
Teng-i şeker-istâna urur ta'ne-i telhi
Zevkın alana rîze-i enbân-ı kanâat-Nâbi

* **rîze-çîn:** Döküntü, kırıntı toplayan.
Rîze-çîn ni'meti sofra-küşâ-yı himmet
İmtilâ-yı keremi dîv-şikem perver az-Nef'î

rîze-çîn-i şevk: Şevk toplayan.
Olaldan lâle-zâr-ı dâğ-ı cismim dûr-ı hattında
Bahârân rîze-çîn-i şevk olur fasl-ı hazânımdan
Ziya Paşa

rîze-seng: Taş kırıntısı.

rîze-seng-i sâhil: Sahilin taş kırıntısı.
Tab'ım ol bahr-i güher-pâş-ı sühandır kim onun
Rîze-seng-i sâhilinden ter düşer dürr-i hôş-âb
Nef'î

* **rîze rîze**: Ufak ufak, parça parça.
Güftâre geldi nâ-geh açıp la'l-i nûş-hand
Bir piste gördüm anda döker rîze rîze kand-Fuzûlî

* **rîziş:**

rîze: (ريزه) bk. rîz.

riziş, rîziş: (ريزش) Far. Dökülüş, akış.

rîziş-i eşk-i kalem: Kalemin gözyaşı akıtışı.
Olmasa fikr- tırâzende-i gîsû-yı bütân
Rîziş-i eşk-i kalem gâliye-gûn olmaz idi-Nâbi

rû, rûy: (رو-ى) Far. Yüz, çehre.
Pûş-i ehl-i câha bezl-i âb-ı rû bî-hûdedir
Hâsıl olmaz mîve-i maksad nihâl-i bîdden
Hersekli Arif Hikmet

Pûte-i ihlâsta beni göricek zerd-rû
İllet-i tezvîr ile bîmâr sanmış şeh beni
Necati Bey (göricek: görünce)

O tıfl-ı nâzı gördüm rûyuna hûrşid eser etmiş
Haber-dâr olmamıştım sonra bildim neylemiş nitmiş
Nedim

rû-yı baht: Talih yüzü.
Gül gibi hurrem ü handân ola rû-yı bahtın
Sâgar-ı âvşin ola lâle-sıfat cevher-dâr-Bâki

rû-yı kesret: Çokluk yüzü.
Mümkinâtın her biri âyîne olup kendüye
Rû-yı kesretten cemâlin gösteriptir şeş-cihât-Gaybî

rû-yı lâle-reng: Kırmızı renkli yüz.
An ol günü ki âhir olup nev-bahâr-ı ömr
Berg-i hazâna dönse gerek rûy-yi lâle-reng-Bâki

rû-yı nâs: İnsanların yüzü.
Rû-yi nâsa bâb-ı hayrât olmada gittikçe sedd
Kalb-i ehl-i hâlden mihr-i Hudâ eksilmede
Bağdatlı Ruhi

rû-yı sıhhat: Sağlık yüzü.
Cismin alîl ü tâb ü tüvânın adîm iken
Hem meh dü-rûze görmez iken rû-yi sıhhati-Nâbi

* **rû-be-hem***:* Yüz yüze.
Aks-i da'vâ-yı vücûd eyler ise ey Nâbî
Mahfil-i âyînede rû-be-hem olmaz da ne_olur
Nâbi

* **rû-be-kafâ:** Yüzü kafasında, yüzü yerine ensesi görünen.
Tâc-ı fahr-i feleğe bir nazar et kim Neş'et
Mürde destârı gibi rû-be-kafâ geldi bana-Neşet

* **rû-be-râh:** Yüzü yola doğru, gitmeye hazır.
Firâz-ı kûha çıktıkça sanır onu görenler kim
Nişîbe rû-be-râh olmuş hemân bir seyl-i pûyândır
Riyazi

* **rû-be-rû**: Yüz yüze.
Nedîm'in hak bu kim bu nazmı şevk-âmîz düşmüştür
Sanırsın kim durup bir dil-ber ile rû-be-rû yazmış
Nedim

Tâkatim yok rû-be-rû arz etmeğe ahvâlimi
Pâdişâhım bârî mektûbumdan anla hâlimi-Lâ

* **rû-gerdân, rûy-gerdân:** Yüz döndürücü, yüz çeviren.
Ol sipihr-i devlet ü ikbâlden yüz döndürür
Devlet ü ikbâl her kimden ki rû-gerdân olur
Fuzûlî (Nedim?)

* **rû-güşâde:** Açık yüzlü.
Girifte oldu dilim kîse-i hasîs gibi
Misâl-i hân-ı civân-merd rû-güşâde idim-Nâbi

* **rû-mâl:** Yüz sürücü, rica eden, yalvaran.
İbtidâ vü intihâ olmaz ona
Varlığı zâtından olmuş rû-nümâ-Kâzım Paşa

Gelip bir gûne rû-mâl eylemiş kim seyr eden âdem
Süm-i esbinde mîh-ı zer kıyâs eyler Süreyyâ'yı
Nedim

Görüp o hâleti akl u şuûrum oldu tebâh
Düşüp ayağına ol demde eyledim rû-mâl-Nedim

* **rû-nümâ***:* 1. Yüz gösteren, meydana çıkan. 2. Yüz görümlüğü.
Pâk idi sıdk u safâ âyînesiydi sîretim
Rû-nümâ olmazdı anda bed-sigâlin sûreti
Nevres-i Kadim (anda: orada)

* **rû-nümûn:** Yüz gösterici, meydana çıkan.
Olur âyîne gibi sînesi sâf
Rû-nümûn anda cemâl-i evsâf-Sünbülzade Vehbi

* **rû-sefîd:** Beyaz yüz.
Her rûz eyledi nice kir pâsı rû-sefîd
Ammâ sepîdî-i ruhu kassâre kalmadı-Nâbi

* **rû-siyâh**: Kara yüzlü. mec. mahcup.
Bârûd-ı rû-siyâh yakıp yıkdı hânemi
Döndürdü çarh-ı hâtırıma âşiyânemi-Nâbi

* **rûy**: Yüz, çehre.
Gözlerim merdümünün aksi yeter rûyunda
Çok gerekmez ruh-ı mahbûbda besdir iki hâl
Şeyhülislam Yahya

Âbsın ma'nîde ammâ âb-ı âteş-pâresin
Lâlsin sûrette reng-i rûy ile ammâ nesin-Nef'î

rûy-ı arak-nâk*:* Terlemiş yüz.
Dökülüp rûy-ı arak-nâkine şâd-âb oldu
Tâze sünbül gibi ol kâkül pür-çîn ü şiken-Nedim

rûy-ı arz: Yer yüzü, dünya.
Görse hûrşîd-i felek bârika-i şemşîrin
Rûy-ı arza dökülürdü eriyip zerre-misâl
Üsküdarlı Hakkı Bey

rûy-ı baht: Talih yüzü.
Rûy-ı bahtıyla cihân manzara-i hûr-nişîn
Bûy-ı hulkıyla felek micmere-i nâfe-şemîm-Nef'î

rûy-ı der-gâh-ı niyâz: Niyaz kapısının yüzü.
Rûy-ı der-gâh-ı niyâzı bâr-gâh-ı lutfudur
Eyleme hırmân ile bu Âdile nâ-çârı red
Âdile Sultan

rûy-ı deryâ: Derya yüzü.
Her yolu bir dâğ-ı âteş-nâk olur mâhîlerin
Ger semûm-ı kahrî olsa rûy-ı deryâya revân-Nef'î

rûy-i dil: Yumuşak yüz.
Hânümân-ı tâkatı vîrân ederken rûy-i dil
Bülbül-i nâ-çîze gül bî-hûde âteş-nâk olur-Nâbi

rûy-ı dil-ber: Sevgilinin yüzü.
Rûy-ı dil-ber ile hep izz ü saâdet bularak
Minnet ü kasr u sarây eylemeyen gönlümdür
Âdile Sultan

rûy-ı dost: Dost yüzü.
Rûy-ı dost âyînedir eyler dile aks ü nigâh
Zevk ile cânı verir çün rûy-ı zîbâ cândadır
Âdile Sultan

rûy-ı dünyâ: Dünya yüzü.
Neşâtından çıkarlar rûy-ı dünyâya kefen-ber-dûş
Okunsa bu kasîdem mürg-zâr-ı mürdegân üzre
Ziya Paşa

rûy-ı evrâk-ı zer: Sarı yaprakların yüzü.
Şimdi kim bâd-ı sabâ sahn-ı çemen ferrâşıdır
Rûy-ı evrâk-ı zerin dest-i hazân nakka:şıdır
Lamiî Çelebi

rûy-ı eziyyet: Eziyet yüzü.
Bana rûy-ı eziyyet gösterir ağyâra rûy-ı dil
Cemâl-i yâr gûyâ iki sûretten mürekkebtir-Nâbi

rûy-ı hasûd: Çekememezlik yüzü.
Mesned-ârâ-yı beyânımladır ma'nâyı
Eyledim hande-zebân rûy-ı hasûda ta'lîk
Nazîm (Yahya...)

rûy-ı hat-âver: Çizgili yüz.
Nâbiyâ tâze nazîre desin erbâb-ı sühan
Rûy-ı hat-âvere mecmûa-i irfân dönsün-Nâbi

rûy-ı hazân: Sonbaharın yüzü, sonbahar mevsimi.
Gül-şen-i ikbâli olsun dem-be-dem şâd-ebter
Nevbahâr-ı ömrü yâ Rab görmesin rûy-ı hazân
Lâ

rûy-ı hûb: Güzel yüz.
Rûy-ı hûba bakma ölürsün demiş nâsih dile
Öldüğüne bakmayıp perhîzin ol bîmâr sır
Necati Bey

Her güzelden gül gibi arz eyleyen ruhsârını
Rûy-ı hûbu nakş-ı hüsnünle gül-istân eyleyen
Esrar Dede

rûy-ı hûbân: Güzellerin yüzü.
Kızarsa gül gül olsa tâb-ı meydân rûy-ı hûbânın
Ruh-ı cânânı hem gül hem gül-istân olduğun görsem
Nef'î

rûy-ı ikbâl: Talih yüzü.
Behiştî bir özge âleme tut rûy-ı ikbâli
Ne kahrını çekersin çünkü bu âlemden incindin
Behiştî

rûy-ı iltiyâm: Onulma, iyi olma yüzü.
Âlemde senden istediğim budur ey şefi'
Hâk-i tazarru'a koyuban rûy-ı iltiyâm
Behiştî (koyuban: koyarak)

rûy-ı imtinân: Başa kakıcı yüz.
Bu bezmin tâlib olduk biz dahi sahbâsına ammâ
Görüp sâkîde rûy-ı imtinân sâgardan el çektik
Nâbi

rûy-ı mînâ: Gökyüzü.
Meclis-i keyf-i arak âlem-i diğer etti
Rûy-ı mînâmıza aks eyledi hattâ mînû
Esrar Dede

rûy-ı nigâr: 1. Dilberin yüzü. 2. Pembe üzüm.
Ol zülf-i ham-be-ham kim rûy-ı nigâre düşmüş
Gûyâ bir iki sünbül bir cûy-bâre düşmüş-Hakanî

Çıktı bir bâğın içinden yola bir yaşlı himâr
Nakl için beldeye yüklenmişti rûy-ı nigâr-Şinasi

rûy-ı siyâh: Kara yüz.
Başıma gün doğmada rûy-i siyâhım hâkte
Yâr kûyunda nem eksik sâye-i dîvârdan
Hayali Bey

Olsa ne aceb mu'tezili rûy-ı siyâh
Kim eylemeyip Hâlık'ı her lâhza penâh-Vâhid

rûy-ı temennî: İsteme yüzü.
Olursan secde-ber hâk-i reh-i dil-dâra ol sâat
Gubâr-ı kîmyâ rûy-ı temennîden zuhûr eyler
Esrar Dede

rûy-ı yâr: Yârin yüzü.
Güzel görünür ıraktan görünse her nesne
Onun için güneşi rûy-ı yâre benzettim-Necati Bey

rûy-ı zemîn: Yer yüzü, dünya.
Döşendi berf ser-â-pâ sahn-ı sahrâya
Ağardı rûy-ı zemîn sanki tahte-i remmâl-Bâki

Olmaz yine marîz-i mahabbet şîfâ-pezîr
Rûy-ı zemîne bir dahi Îsâ gelir gider-Nâbi

rûy-ı zerd: Sarı yüz.
Uşşâk rûy-ı zerdini etsin güdâhte
Tezhîb için kitâbe-i bâb-ı tevekkülün-Nâbi

rûy-ı zîbâ: Süslü yüz.
Rûy-ı zîbâsında dil-dârın ki müşgîn mû biter
Benzer ol gül-zâra etrâfında anber bû biter
Şeyhülislam Yahya

ru'âf: (رعاف) Ar. Burun kanaması.
Müşg idi nesîmi bûstânın
Değmezdi ru'âfi erguvânın-Şeyh Galip

Bînî-gonce eder bağda izhâr-ı ruâf
Bâd kim bûy-ı hat-ı gâliye-fâmın getirir-Rızayi

rub': (ربع) Ar. Dörtte bir, çeyrek, dört kısımdan biri.

rub'-ı meskûn*:* Dünyanın kara olan dörtte bir kısmı.
Ol zekî tab' ki dîvân-ı hilâfet hükmün
Rub'-ı meskûna onun dikkati icrâ eyler-Fuzûlî

Kodular adını rub-ı meskûn
Onu taksîm edip erbâb-ı fünûn-Enderunlu Fazıl

rûbâh, rûbeh: (روباه،روبه) Far. 1.Tilki. 2. Tilki gibi kurnaz insanlar için kullanılır.
Zâhid-i rûbâh bakamaz rûy-ı yâre nitekim
Düzd olana nesne gelmez mâh-ı tâbândan abes
Adlî (Sultan II. Bayezid)

Olmuş idi mâ-sebakta rûbâh
Bir teys-i dırâz karna hem-râh-Recaizade Ekrem

rûbeh-i pür-hîle-veş: Hileli tilki.
Rûbeh-i pür-hîle-veş kaçtı muka:bil olmadan
Hasm-ı dûna çün hücûm-ı şîr-i garrân eyledi
Şeyhülislam Yahya

rûbeh-i tasvîr: Tasvir edilen tilki.
Düşmeni hayretle hem-çün rûbeh tasvîr eder
Şîr-veş geldikçe ol kûh-ı hırâmân üstüne-Nedim

Rubûbiyyet: (ربوبيّت) Ar. 1. Sahibe, efendiye mensup. 2. Allah'a ait.
Rabb olan ismim benim feyz-i belîdir evvelâ
Verdi te'sîr-i Rubûbiyyet ubûdiyyet bana
Esrar Dede

rûd: (رود) Far. 1. Irmak, çay. 2. Saz kirişi, saz teli. 3. Kemençe.
Dâg olmayıcak dilde nedir hüsnü sirişkin
Câm olmayıcak elde leb-i rûd gerekmez
Nâbi (olmayıcak: olmayınca.)

Rûdlar fürkatle hûn-âlûd gözler yaşıdır
Hülle-i zer-beft giymiş yer cihân kullâşıdır
Lamiî Çelebi

ruh: (رخ) Far. 1. Yanak, izâr, had, yüz. 2. Satrançtaki kale olarak bilinen taş.
Aks-i ruhunla eyle âyîneyi münevver
Âgûş-ı mehde rahşân bir âfitâb göster-Vecdî

Dil baydakını verir ü şeh-mat olur ol kim
Satranc-ı muhabbette ruh-ı yâr ile oynar
Ahmet Paşa

Dil baydakını eyledi iki ruh ile mât
Şatranc oynamak güc imiş pâdişâh ile-Necati Bey

Zülf-i şeb-dîzin görüp iy hüsrev-i şîrîn-dehen
Yaşlarım rengi ruhun aksi ile gül-gûn olur
Cem Sultan

ruh-ı âftâb-ı zer*:* Altın sarısı güneşin yanağı.
Bir secde ile kıldı ruh-ı âftâb-ı zer
Hâk-i cenâb-ı dost aceb kîmyâ imiş-Bâki

ruh-ı al: Kırmızı yanak.
Gark-ı hûn-âb-ı ciger kılmış gözüm merdümlerin
Ârzû-yı hâl-i müşgîn-i ruh-ı alin senin-Fuzûlî

Ruh-ı alı gül gül olmuş ham-ı zülfü sünbül olmuş
Lebi sorma bir mül olmuş ki verir cemâda hâlet
Koca Ragıp Paşa

ruh-ı cânâne: Sevgilinin yanağı.
Geh güle geh şem'a benzettim ruh-ı cânâneyi
Bülbül-i pervâne hâl ettim dil-i dîvâneyi
Esat Muhlis Paşa

ruh-ı halk: Halkın yüzü.
Cismini gerdiş-i eyyâm-ı safâ nâl etmiş
Yüzü yok kim ede bir dahı ruh-ı halka nazar
Nâbi

ruh-ı hûb: Güzel yanak.
Ferdâ elemin çekme gönül bak ruh-ı hûba
Âşıklara ferdâda dahi va'd-i lika: var
Bağdatlı Ruhi

ruh-ı hüsn: Güzel yanak.
Etti ruh-ı hüsnü nesteren-zâr
Ruhsâre-i aşk u aşk-ı ruhsâr-Şeyh Galip

ruh-ı Leylâ: Leylâ'nın yanağı.
Kuhl-ı ışk ile gözün perdesin aç kim Mecnûn
Seyr ederdi ruh-ı Leylâ'yı beyâbânından-Behiştî

ruh-ı mahbûb: Sevgilinin yanağı.
Gözlerim merdümünün aksi yeter rûyunda
Çok gerekmez ruh-ı mahbûbda besdir iki hâl
Şeyhülislam Yahya

ruh-ı ma'şûka: Âşık olunan sevgilinin yanağı.
Pür-hayâl-i ruh-ı ma'şûka iken dîde-i Kays
Neye kim kılsa nazar sûret-i Leylî görünür-Bâki

ruh-ı pür-tâb-ı yâr: Yârin parlaklıkla dolu yanağı.
Ruh-ı pür-tâb-ı yâri gördü mihr ü mâh Nâbî'nin
Bir iki katre-âsâ düştü çeşm-i i'tibârından-Nâbi

ruh-ı rengîn: Renkli yanak.
Bî-tekellüf yüz sürer her şeb ruh-ı rengîne
Böyle niçin yüz verirsin sevdiğim bâlînine-Bâki

ruh-ı şerm: Utanan, kızaran yüz.
Ref' eyle duâ niyyetine destini ammâ
Taksîr-i ibâdette ruh-ı şerme nika:b et-Nâbi

ruh-ı yâr: Yârin yanağı.
Ruh-ı yâri görünce karşıdan ussum gidip düştüm
Temâşâ eyledim Mûsî gibi san âteş-i Tûr'u
Behiştî (us: akıl)

ruh-ı yâr-i dil-sitân: Gönül alan sevgilinin yanağı.
Lezzet ruh-ı yâr-i dil-sitândan
Cândır bulan ey dirîğ cândan-Fuzûlî

ruh-ı zer: Altın yanak.
Gör Fuzûlî'nin ruh-ı zerinde eşk-i alini
Perde-i idbâr tutmuş sûret-i ikbâlini-Fuzûlî

ruh-ı zerd: Sararmış yanak.
Hatın devrinde eşk-i al ile derd ü gamım şerhin
Dem olmaz kim ruh-ı zerd üzre müjgânım rakam etmez-Fuzûlî

ruh-ı zîbâ: Süslü yanak.
Ruh-ı zîbâya meyl etmez dediler zâhidi ammâ
Meğer bir zerrece yoktur onun göğsünde îmânı
Âhi

Bakıp bir hâra bir de ol ruh-ı zîbâya reşkinden
Gülün her bergi bir hâr oldu çeşm-i bâğbân üzre
Nedim

ruh-ı zîbâ-yı Ahmed: Hz. Muhammed (s.a.s.)'in güzel yanağı.
Her kim nazar kıla ruh-ı zîbâ-yı Ahmed'e
Hôş lutf ile verir salavâtı Muhammed'e-Figânî

* **ruh-be-ruh**: Yanak yanağa.
Hasm-ı bed-kîşi oyunda ruh-be-ruh şeh-mât eder
Cengde at oynatır ferzâna bir er yok mudur?
Hâfız Paşa

* **rûh-sâ**: Yanak gibi.
Etme zer ü sîm için müdârâ
Olmaz kadem-i ricâle ruh-sâ-Ziya Paşa

* **ruh-sûde**: Yüz sürmüş, yüz süren.
Der-geh-i vâlâsına dil-dâde cân-ı Cebraîl
Südde-i ülyâsına ruh-sûde hayl-i ins ü cânn
Hakkı

ruh-sûde-i hâk-i âsitân: Eşiğinin toprağına yüz sürmüş.
En şanlı ekâbiri cihânın
Ruh-sûde-i hâk-i âsitânın-Muallim Naci

rûh: (روح) Ar. 1. Can, nefes. 2. His, duygu, canlılık. 3. En önemli nokta. 4. İspirto gibi ucucu gaz. 5. Keskin koku. **c. ervâh**.
Cân mürgüne gıdâ-yı rûh olmaya münâsib
Hâl-i ruhun halîlim şeh-dâne bir adestir-Behiştî

Eğer bir şemme alsa turrasından bâd-ı ferverdîn
Eder kevn ü mekânı gark o demde rûh u reyhâne
Üsküdarlı Hakkı Bey

Evinde nâ-mütenâhî nazar-rübâ safahât
Enîn-i rûhunu bir türlü etmiyor iskât
Mehmet Akif

Rûhü'l-Emîn: Cebrail.
Sutûr-ı midhat-i zâtın sürûr-ı kalb-i şekûr
Misâl-i şeh-per-i Rûhü'l-Emîn oldu hemîn
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

Rûhü'l-Emîn hâme-i Esrâr'ı çeşm-i yâr
Vahy-âşnâyiken yine dem-beste gösterir-Esrar Dede

rûh-ı Anka: Anka'nın ruhu.
Ka:dir-i mutlaktır ol kim sende kendin gösterir
Ka:f-ı dilde sâkin olan rûh-ı Anka: sendedir-Gaybî

rûh-ı hayvân: Hayvanî nefis.
Benim rûhum demiş yâre rakîb-i har galat kılmış
Eğerçi rûhtur ammâ değildir rûh-ı hayvânı-Nev'î

rûh-ı kelâm*:* Sözün ruhu.
Enfâs-ı Mesîhâ gibidir rûh-ı kelâmın
Her mürde-i hicrâna lebin âb-ı bekadır-Hakanî

rûh-ı kerrûbî: En büyük meleğin ruhu.
Ol safâ-efzâ çemende andelîb ol Hamdî kim
Rûh-ı kerrûbî gül ü reyhânının hayrânıdır
Hamdullah Hamdi

rûh-ı Kisrâ*:* Kisra'nın ruhu.
Gûş kıl ey rûh-ı Kisrâ ey revân-ı Cem işit
Ben kapılmam ehl-i târîhin sühan- sencânına
Nedim

Rûh-ı Kuds: Cebrail.
Rûh-ı Kuds oldu dehânı vü dili peygamber
Hatı ashâb-durur gül yanağı hayrü'l-al
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

Rûhü'l-Kuds: Cebrail.
Sûrette ne_ola zerre isek ma'nîde yohuz
Rûhü'l-kuds'ün Meryem'e nefh ettiği rûhuz
Bağdatlı Ruhi

rûh-ı kudsiyân: Meleklerin ruhu.
Şu'le-i müşkâtına pervâne cân-ı Cebreîl
Âb-ı feyz âyâtına dîvâne rûh-ı kudsiyân-Lâ

rûh-ı leb: Dudağında can bulma.
Bî-gubârım hasret-i hattınla hâk olsam yine
Sıhhatim rûh-ı lebindendir helâk olsam yine
Şeyh Galip

rûh-ı mahz*:* Saf ruh.
Rûh-ı mahzım hâk-dân-ı şûrdan kıldım ferâğ
Mihr-i bâlâyım şeb-i deycûrdan kıldım ferâğ
Esrar Dede

rûh-ı ma'rifet: Marifet ruhu.
Sırr-ı devrin zevkıdir âlemde rûh-ı ma'rifet
Tutalım ma'lûmun olmuş âliyât ü sâfilât-Gaybî

rûh-ı menâzır: Manzaraların ruhları.
Sîmîn dumanlarda ölür rûh-ı menâzır
Bir ra'şe-i zerrîn ta karşıda yer yer-Ahmet Hâşim

rûh-ı Mevlevî: Mevlevi ruhu.
Âlem-i ma'nâ ki hûrşîd-i cihân-ârâ gibi
Devr eder girmiş semâ'a anda rûh-ı Mevlevî
Nef'î (anda: orada)

rûh-ı musaffâ: Temiz ruh.
Düşde gördüm gece endâmını pîrâhsiz
Nûrdan rûh-ı musaffâ idi gûyâ tensiz
Yahya Kemal

rûh-ı musavver: Tasvir edilen, cisimlenen ruh.
Sensin ol rûh-ı musavver ki olur hem-vâre
Yâd-ı mecmûa-i hüsnünle perîşân diller-Nâilî

Gark eder envâra ey rûh-ı musavver âlemi
Zâhir etsen bir nefes âyîne-i ruhsârını
Usulî (Yenice Vardarlı ...)

rûh-ı mücerred*:* Soyut ruh.
Aceb mi bir gazelle etsem ihyâ kalb-i uşşâkı
Akar rûh-ı mücerred hâme-i mu'ciz-beyânımdan
Namık Kemal

rûh-ı nâfih: Nefh edici, üfüren ruh.
Anâsırdan müşâhiddir o mutlak
Bilir misin nedir ol rûh-ı nâfih-Gaybî

rûh-ı pâk: Temiz ruh.
Cism terkîb-i gubârîdir gel ondan fârig ol
Rûh-ı pâk ol âlem-i tecrîde gel esrâra bak
Hayali Bey

Âciz-âne ola bu bendelerinden i'zâm
Rûh-ı pâkine nice tuhfe-i takdîs ü selâm-Âdile Sultan

rûh-ı pür-bîm: Korkmuş ruh.
Rûh-ı pür-bîmde sa'y et der-i yâre er er
Kat'-ı menzil ederek bahr bahir hem ber ber-Nâbi

rûh-ı revân: Akan ruh.
Yok o hâsiyyet dem-i nutk-ı Mesîhâ'da bile
Ki var ol rûh-ı revânın leb-i hâmûşunda-Nâilî

rûh-ı sâmit: Sessiz ruh.
Sükût-ı leyl ile hâbîde her taraf, her şey
Bu rûh-ı sâmiti etmez müheyyic ü nâlân
Ahmet Hâşim

rûh-ı ser-bâz*:* Başıyla oynayan can.
Hazânsız bir zemân isterse, şâyed rûh-ı ser-bâzın
Ufuklar, bu'd-ı mutlaklar bütün mahkûm-ı pervâzın-Mehmet Akif

Şu'le-i müşkâtına pervâne cân-ı Cebreîl
Âb-ı feyz âyâtına dîvâne rûh-ı kudsiyân-Lâ

Rûhu'llah: Hz. İsa.
Deyre varmaktan murâd ihyâ-yı emvât eyleyip
Bütlere i'câz-ı Rûhu'llah'ı söyletmek midir-Nâilî

** **rûhâniyân:** Ruha mensup, ruhla ilgili olanlar.
Nihâl kaddinin üftâdesidir sidre vü Tûbâ
Esir-i şiftesi rûhâniyân-ı arş-ı Rahmânî-Nedim

** **ervâh:** Rûh'lar.
Pes geçip mihrâba ol hayrü'l-enâm
Enbiyâ ervâhına oldu imâm-Süleyman Çelebi

ervâh-ı mücerred*:* Melekler.
Geldi ol dem kim berây-ı nusret-i İslâmiyân
Fevc-i ervâh-ı mücerredle doldu rûy-ı zemîn
Üsküdarlı Hakkı Bey

ervâh-ı rusül: Peygamber ruhları.
Doldu âfâka o demde nefes-i Rahmânî
Oldu ervâh-ı rusül gulgule-senc tekbîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **rûh-bahş:** Ruh bahşeden.
Rûh-bahş oldu Mesîhâ-sıfat enfâs-ı bahâr
Açtılar dîdelerin hâb-ı ademden ezhâr-Bâki

* **rûh-bahşâ:** Ruh bağışlayıcı.
Cellâd nigâhın et temâşâ
Azrâil'i gör ki rûh-bahşâ-Şeyh Galip

* **rûh-fezâ:** Cana can katan.
Hasta-i nâtıkaya rûh-fezâdır hâmem
Zât-ı İsî gibi i'câz-nümâdır hâmem
Koca Reşit Paşa

* **rûh-efzâ***:* 1. Cana can katan, ruha tazelik veren. 2. İki asırlık eski bir Türk musikisi makamı.
Dâimâ böyle müferrah mı bu cây-ı dil-güşâ
Her zemân âb u hevâsı böyle rûh-efzâ mıdır-Nef'î

Nidâ-yı neyde rûh-efzâ olur uşşâka bir dem var
Dilâ ney gibi nâlân olmada bir özge âlem var
Selîmî, Tâlibî, Sarı Selim (II. Selim)
Sâkiyâ sun râh-ı rûh-efzâyı dil-şâd olalım
İbn-i Kemal

* **rûh-firîb**: Ruh eğlendirici, ruh avlayıcı.
Ey nehr-i mutalsam! ki uçar mevcelerinden
En rûh-firîb, en güzel, en şûh ü münevver
Bir bûsiş-i nefrîn-Tevfik Fikret

* **rûh-gezâ:** Ruha acı veren, acındıran.
Çarhın idbârı değildir yalnız rûh-gezâ
Cây-ı âsâyiş-i ikbâli de hayret verir-Nâilî

* **rûh-nevâz:** Ruh okşayan.
Rûh-nevâzdır ey Sefer meşkettiğin her neve ser
Sûz-ı dildir nây-ı hâmenden çıkar nârın nadir
Seferî

* **rûhânî**: 1. Ruha mensup, ruhla ilgili. 2. Cismi olmayan, gözle görülmeyen. **c. rûhâniyân**.
Bü'l-beşerden sana dek ey güher-i dürc-i vücûd
Nûr-ı rûhânî idi bâr-ı katâr-ı ecdâd-Nâbi

** **rûhâniyân**: Ruhtan meydana gelmiş melekler.

rûhâniyân-ı arş-ı Rahmânî*:* Allah'a ait göğün melekleri.
Nihâl-i kaddinin üftâdesidir Sidre vü Tûbâ
Esîr-i şiftesi rûhâniyân-ı arş-ı Rahmânî-Nedim

ruhâm: (رخام) Ar. Mermer taşı.
Cânib-i sûk-ı silâha dökülüp gerd-i kesâd
Sâha-i kûçe-i iş u taraba düştü ruhâm-Nâbi

Beytimin her biri bir büt-kededir kim yaraşır
Olsa seng-i dil-i hûbândan ona ferş-i ruhâm-Nef'î

ruhâm-ı devlet: Devlet mermeri.
Ol reşk-âver âyîne-i hurşîd oldu
Yümn-i pâ-bûsu ile ferş-i ruhâm-ı devlet-Münif

ruhâm-ı sâf: Saf mermer.
Eğerçi nâmı havz ammâ yapıp deryâçe-i zîbâ
Ruhâm-ı sâfını mir'ât-ı endâm etti ser-tâ-pâ
Nedim

rûhânî: (روحانى) bk. rûh.

ruhbân: (رهبان) bk. râhib.

ruhsâr, ruhsâre: (رخسار) Far. 1. Yanak. 2. Yüz, çehre.
Gül-i ruhsârına karşı gözümden kanlı akar su
Habîbim fasl-ı güldür bu akar sular bulanmaz mı
Fuzûlî

Ikd-ı şeb-nemdir gül-i ter üzre yâ hôd her taraf
Katre katre terden ol ruhsâr üze sular mıdır
Fuzûlî

Çifte benli sîm gerdânlı güneş ruhsâreli
Gül yanaklı kâkülü kerâkeli mor hâreli-Nedim

Ben arz edeyim âfitâb-ı ruhsâr
Sen kılmayasın harâret izhâr-Fuzûlî

Elmâs içinde yâkût envâr içinde gonca
Cevherde âb-ı cârî mînâda rûhsârı-Namık Kemal

ruhsâr-ı al: Kırmızı yanak.
Haddeden geçmiş nezâket yâl ü bâl olmuş sana
Mey süzülmüş şîşeden ruhsâr-ı al olmuş sana
Nedim

ruhsâr-ı arak-rîz: Ter damlatan yanak.
Ruhsâr-ı arak-rîzi yeter yakmağa yârin
Ne_eyler reşehât ile gül-istân elimizde-Nef'î

ruhsâr-ı âteşîn: Ateşli yanak.
Ruhsâr-ı âteşînine her kim uzatsa el
Mânend-i şem' barmağı yanmak sezâ olur-Behiştî

ruhsâr-ı cânân: Sevgilinin yanağı.
Düşse zülfünden arak ruhsâr-ı cânân üstine
Gûyiyâ şeb-nem düşer gül-berg-i handân üstine
Bâki

ruhsâr-ı gül: Gülün yüzü.
Ruhsâr-ı gül gül olmuş destinde câm-ı lebrîz
Tâ nâfe dek dökülmüş gîsû-yı târümârı-Ziya Paşa

ruhsâr-ı rengîn: Renkli yanak.
Berg-i gülden yegdir ol ruhsâr-ı rengîn âşıka
Hârdan zâhir budur kim lâle-i handân yeg
Behiştî (yeg: daha iyi)

ruhsâr-ı tâbân: Parlak yüz.
Hansı bezm olmuş münevver bir kaddin teg şem'den
Hansı şem'in şu'lesi ruhsâr-ı tâbânınca var
Fuzûlî (hansı: hangi)

ruhsâr-ı yâr: Yârin yanağı.
Heves-kârân eder ruhsâr-ı yâre nazra-i şehvet
Cenâbet şüst ü şûsu için döker dîde-i terden-Nâbi

ruhsâr-ı zerd: Sarı yanak.
Germdir şâm u seher mihrinle çarh-ı lâciverd
Geh sirişk-i al eder izhâr ki ruhsâr-ı zerd-Fuzûlî

ruhsâre-i cânân: Sevgilinin yüzü.
Âyîne sever cândan ruhsâre-i cânânı
Bir hâlete yetmiş kim ayrılsa çıkar cânı-Fuzûlî

* **ruhsâre- pîrây:** Yanak süsleyici.

ruhsâre-pîrây-ı adem: Yokluğun yanak süsleyicisi.
Zulmet-i âsâm olur ruhsâre-pîrây-ı adem
Eylese dûşîze-i afvın eğer keşf-i kınâ'-Nâbi

ruhsat: (رخصت) Ar. İzin, cevaz, müsaade, başlı başına bırakma, serbest bırakma. **c. ruhsât.**
Saklama nakd-i gam-ı ışkını ey cân zâhir et
Kim verem habs-i bedenden çıkmağa ruhsat sana
Fuzûlî

Ruhsat bulunur dâmen-i cânân ele girmez
Cânân bulunur kûşe-i dâmân ele girmez-Haşmet

Bilirim aşktan âzâdelige âşıksın
Sana bu ruhsatı ammâ dil-i şeydâ vermez
Koca Ragıp Paşa

ruhsat-ı cevelân: Dolaşma izni.
Şehsüvâr-ı deşt-i ma'nâ kim semend-i hâmeye
Ruhsat-ı cevelân verip ger etse irhâ'yı inân
Ziya Paşa

ruhsat-ı gül-geşt: Gül gezintisi izni.
Olurdu her kişi gül-çîn-i ma'nî ey Nâbî
Olaydı ruhsat-ı gül-geşt bâğ-bânlardan-Nâbi

ruhsat-ı nezzâre: Bakma izni.
Her nâ-mahalle ruhsat-ı nezzâre ya neden
Bir gün demez misin ki mahallinde kan olur-Nef'î

ruhsat-ı niyâz: Yalvarma izni.
Gâhî nigâh-ı nâza da ver ruhsat-ı niyâz
Nâz etmemek nigâha da bir âdet olmasın
Nedim-i Kadim

ruhsat-ı zemân: Zamanın izni.
Geh câm-ı bâde nûş ederiz gâh hûn-ı dil
Biz ruhsat-ı zemâna göre işret eyleriz
Sabri (Mehmet Şerif ---Çelebi)

* **ruhsat-yâb**: İzin alma.
Âstân üzre yüzün bir iki def'a ferş edip
Sonra ruhsat-yâb olur Cem girmeğe dîvânına
Nedim

ruk'a: (رقعه) Ar. 1. Üzerine yazı yazılan kâğıt, deri parçası. 2. Kısa mektup. 3. Dilekçe. 4. Yama. **c. rıka.**

ruk'a-i medh ü senâ: Medh ü sena mektubu.
Nâmeye nâmın yazarken gitti aklım âh kim
Nice yazdım ruk'a-i medh ü senâsın bilmedim
Ahmet Paşa

** **rıka:** "Ruk'a"lar, 1. Üzerinde yazı yazılan deri ve kâğıt parçaları. 2. Kısa mektuplar. 3. Yamalar. 4. Dilekçeler.
Reyhân saçın misâli muhakkaktır oldu nesh
Haddin rıka:'ı üzre yazaldan gubâr hat-Şeyhi

rukûd: (رقود) Ar. 1. Uyuma. 2. Uyku.
Ne aşk-ı mâşıta-i hacle-gâh-ı bîdârı
Ne aşk-ı perdedir bezm-gâh-ı çeşm-i rukûd-Sâmi

rukye: (رقيه) Ar. Büyücü veya üfürükçülerin okudukları efsun.

rukye-i füsûn: Büyü okuması.
Tefrîk için kimisi okur rukye-i füsûn
Teshîr için kimisi yazar nüsha-i duâ-Ziya Paşa

Rûm: (روم) Ar. 1. Romalı >Lât. Roma. 2. Balkan Anadolusu. 3. Arap ilinden başka ilde olan kimse.
Hem hâmî-i Beytü'l-harem, hem hâdim-i Şâh-ı ümem
Rûm u Arab, milk-i Acem mahkûmudur ser-tâ-be-pâ-Seyyit Vehbi

Nev-hat-ı lebinde konmuş hâlin şehâ acebtir
Rûm'a teveccüh etmiş ser-leşker-i Arab'tır-Behiştî

Mûr gibi emrine kılmış itâat halk-ı Rûm
Râm oluptur nitekim Mûsâ'ya ey şeh sihr-i mâr
Lamiî Çelebi

Meydân-ı sühanda yoğiken sen gibi bir er
Bir şâir-i Rûm oldu sana şimdi berâber-Ziya Paşa

* **Rûmî**: Rûm'la ilgili.
Bir nice zarîf-i hıtta-i Rûm
Rûmî ki dedik kaziyye ma'lûm-Fuzûlî

Rûmî güzelleriyle sarılmak zemânıdır
Rûm ili tarzı olsa sezâ merhabâ-yı îd-Enverî

rumûz: (رموز) bk. remz.

rûstâ: (روستا) Far. Köy.
Akıl kûy-ı ışktan niçin kaçar dedim dedi
Rûstâya şehr içi zindân gelir andan kaçar-Nizami

* **rûstâyî**: Köylü.
Akl elinden al gönül şeh-bâzın ey sultân-ı ışk
Destine bir rûstâyînin doğan vermek neden
Necati Bey

rûşen: (روشن) Far. 1. Aydın, ziyalı, parlak. 2. Belli, meydanda.
Çünkü nûun rûşen etti âlemi
Gül cemâlin gül-şen etti âlemi
Süleyman Çelebi-Mevlid

Rûşen etti adilden her kûşesinde bin çerâg
Cârî etti feyizden her milkine bin cûy-bâr-Fuzûlî

Çerâg ettin beni dâim senin de ey kerîmü'ş-şân
Çerâgın rûşen etsin dîde-i mihr-i mücellâyı
Nedim

Yanıp mânende-i pervâne bu şem'-i rûy-ı cânâna
Çerâg-ı dilde rûşen âftâb-ı âlem-ârâdır
Âdile Sultan

rûşen-i cemâl: Güzelliğinin parlaklığı.
Cân u cihânı gözlerimiz görmese ne_ola
Rûşen-i cemâli âleme hûrşîd ü mâh idi-Bâki

* **rûşen-dil:** Gönlü aydınlık. **c. rûşen-dilân.**
Her kimi rûşen-dil etse ağlatır âhir felek
Bezm-i işrette eder bu hâleti izhâr-ı şem'-Riyazi

Basra'da bir mürîd-i rûşen-dil
Benge olmuştu rûz u şeb mâil-Fuzûlî

** **rûşen-dilân:** Gönlü aydın olanlar.
Siyeh-tab'dan olur rûşen-dilânın düşmen-i cânı
Ki düzd-i tîre-rûzu dâimâ, dil-gîr eder mehtâb
Beliğ

Bilinmez kıymeti rûşen-dilânın vakt-i feyzinde
Güneş tâ batmadıkça zulmet-i leyl âşikâr olmaz
Keçecizade İzzet Molla

* **rûşen-ger**: Cilacı, parlatıcı.
Cevher-i zâtî gerek eşyâda, pür-jeng olsa da
Tîğ-ı cevher-dâra rûşen-ger yine cevher verir-Beliğ

rûşen-ger-i takdîr: Takdir edilen cilâcı.
Açmaz mı dahi jengini rûşen-ger-i takdîr
Paslandı yer altında nice âyîne sine-Beliğ

* **rûşen-zamîr**: İçi temiz. **c. rûşen-zamîrân**.
Olur mu fass-ı zerrîn ile kâmil, cevher-i nâkıs
Siyeh-dil, pertev-i ikbâl ile rûşen-zamîr olmaz
Fehim (Hoca Süleyman...)

Lâyık değil ki gün gibi rûşen-zamîr olan
Lutfile bir çerâğı yaka hem sevindire-Lâ

** **rûşen-zamîrân:** İçi temiz olanlar.
Tenezzül etmedikçe cevher olmaz, katre-i nîsân
Bulur rûşen-zamîrân rif'ati oldukça efgende
Koca Ragıp Paşa

* **rûşenâ(y)**: Aydınlık, parlaklık; açıklık.
Bâ-husûs böyle hammâm-ı münevver kim onun
Rûşenâ her mermer-i sâfî misâl-i mâh-tâb-Nedim

Yâr gelip âşıkın menzilini kılsa cây
Etmeye mi gün yüzü dîdeleri rûşenây-Şahin Giray

* **rûşenâ-vicdân:** Aydın vicdan.
Rûşenâ-vicdân olan eyler mi ta'n eslâfı hîç
Feyz-i hâzır nûr-ı mısbâh-ı seleften muktebes
Ziya (Adanalı...)

* **rûşenâyî**: Aydınlık, parlaklık; açıklık.
Bir safâdır tâb-ı dîdârınla bezm ü bezm-gâh
Rûşenâyî bahş kılıp sâgar u peymânesin-Nef'î

rutûbet: (رطوبت) Ar. 1. Yaşlık, nemlilik. 2. Nem. 3. Zenginlik.
Güzer etmektedir ikbâl ü rutûbet dediğin
Biri hûrşîd-i zemistân birisi rahş-i gamam-Nâbi

Uykudan şişmiş gözler, ale'l-acele kurulanmış rutûbetli yüzler-Cenap Şahabeddin

rutûbet-i feyz-i bahâr: Bahar bereketinin canlılığı.
Mahrûm olur rutûbet-i feyz-i bahârdan
Her hâl-i tîre-dil ki değil pây-mâl-i mevc-Nâbi

rûy: (روى) bk. rû.

rûyîn: (رويين) Far. 1. Tunçtan. 2. Tunç.

* **rûyîn-ten**: 1. Tunç vücutlu. 2. İsfendiyar'ın lakabı. Zâloğlu Rüstem'le beraber geçer.
Ol şehen-şâh kim misâl-i Rüstem etseydi hücûm
Ettirirdi ser-fürû bir darb ile Rûyîn-ten'e
Nâdirî (Ganizade...)

Su gibi nâr-ı kahrından erir bir demde rûyîn-ten
Dokunsa şu'le-i şemşîri nerm eyler Nerîmân'ı-Bâki

Sadr-ı Cem-i kevkebe kim na'lçe eyler bulsa
Mûze-i pâyına ebrûlarını rûyîn-ten-Nedim

rûz: (روز) Far. Gün, gündüz.
Gâhi meyden el çekip geh bendden zülfün çözüp
Iyşımız telh eyleyip geh rûzumuz şâm eyledik-Nâbi

Bu rûz odur ki sabâhında sad-safâ muzmer
Bu rûz odur ki mesâsında bin ferruh müdgam
Nedim

rûz-ı arasât: Mahşer günü.
Hamdî'nin koptu kıyâmet başına hasret ile
Gördü rûz-ı arasâtı yüzünü görmeyicek
Hamdullah Hamdi (görmeyicek: görmeyince)

rûz-ı bâzâr: Pazar günü.
Yine bir rûz-ı bâzâr safâ vü zevk u şâdîdir
Yine her kûşe-i cem'iyyet-geh bezm-i harîfândır
Riyazi

rûz-ı belâ: Bela günü. (kıyamet günü)
Şefâat eyle o rûz-ı belâda bendene kim
Halâyıkı behem-âğûş eder zebâne vü dûd-Sâbit

rûz-ı cem'iyyet: Toplanma günü.
Her visâlin sonu hicrân olduğuyiçin Zâtiyâ
Rûz-ı cem'iyyette inler derd ile durmaz çeng-Zâti

rûz-ı cezâ: Ceza günü. (kıyamet günü).
Bize kâfir demiş Müftî Efendi
Tutalım ben diyem ona Müselmân
Varıldıkta yarın rûz-ı cezâya
İkimiz de çıkarız anda yalan
Nef'î (Müfti Efendi: Şeyhülislam Yahya)

Seyr et ulüvv-i feyz-i şehîdân-ı aşkını
Hûnîn kefenle rûz-ı cezâ hulle-pûş olur
Üsküdarlı Hakkı Bey

Vâiz bizi tahvîf ile teşvîşe düşürme
Sen mahkeme-i rûz-i cezâdan mı gelirsin-Nâbi

Çerh eylesin cefâsını isterse bî-dâd
Rûz-ı cezâda yok mu bizim bir hesâbımız
Namık Kemal

rûz-ı ecel: Ecel günü.
Visâlin Kâ'be'dir rûz-ı ecel azmi zemânıdır
Kefen ihrâm1 tâbût ol yolun tahtü'r-revândır
Behiştî

rûz-ı elest: İlk yaratılış günü.
Ne aşk neşve-i evvel zuhûr-ı Rûz-ı Elest
Ne aşk mebde'-i hilkat miâd-ı sırr-ı vücûd-Sâmi

rûz-ı ezel: Ezel günü.
Endîşem edîb-i hikem-efrûz-ı ezeldir
Nutkum sebak-âmûz-ı debistân-ı kıdemdir-Nef'î

Çün rûz-ı ezel kısmet olmuş bize devlet
Takdîre rızâ vermeyesin buna sebeb ne
Haccü'l-Haremeyn diyüben da'vâ kılarsın
Ya saltanat-ı dünyevîye bunca taleb ne
Adlî (II. Bayezid) (Kardeşi Cem Sultan'a cevabı)

rûz-ı firkat: Ayrılık günü.
Rûz-ı firkat nicedir gösterem Âhî'ye demiş
Bana ol günleri göstermesin Allah bana-Âhi

rûz-ı gazâ: Savaş günü.
Gâh açar ihsân elini Haydar-ı Kerrâr-veş
Gâh olur rûz-ı gazâ kudret elinde Zülfeka:r
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

Rûz-ı Haşr: Toplanma günü, kıyamet günü.
Rûz-ı haşr içre yarın gülmez açılmaz gül gibi
Ey güler yüzlü bugün derdinle giryân olmayan
Enverî

rûz-ı hesâb: Hesap günü.
Pâlâs-pâre-i ihlâsımızla rûz-ı hesâb
Cenâb-ı şeyh-i riyâ-kâra bir külâh ederiz-Ziya Paşa

rûz-ı hicrân: Ayrılık günü.
Rûz-ı hicrândır sevin ey mürg-ı rûhum kim bu gün
Bu kafesten ben seni elbette âzâd eylerem-Fuzûlî

rûz-ı hüsn: Güzellik günü.
Geh geh tutunsa anber-i terden nika:b gül
Benzerdi rûz-ı hüsnüne ey âfitâb gül-Ahmet Paşa

rûz-ı îd: Bayram günü.
Rûz-ı îd oldu öper her kişi dil-dârın elin
Bana el vermedi devlet kim öpem yârin elin
Cafer Çelebi

rûz-ı kısmet: Kısmet günü.
Rûz-ı kısmette tecellî hissene düştü nasîb
Her başa konmaz bu devlet cânı ver nâ-dân mısın
Âdile Sultan

rûz-ı kıyâm: Kıyamet günü.
Âhirü'l-emr olıcak rûz-ı kıyâm
Cismine nâr-ı cahîm ola hırâm-Hakanî

rûz-ı kıyâmet: Kıyamet günü.
Gam yeme bir gün erersin vaslıma dersin bana
Mev'id-i vaslın sakın rûz-ı kıyâmet olmasın
Süleyman Nahifî

rûz-ı mahşer: Mahşer, kıyamet günü.
Âsiyâna rûz-ı mahşerde odur olan şefî'
Mustafâ kân-ı kerem sâhib-emândır Mustafa
Âdile Sultan

Râfizîler aldı Bağdâd'ı tekâsül eyledin
Sana hasm olmaz mı hazret rûz-ı mahşer yok mudur
Muradî (Sultan IV. Murat)

rûz-ı mesaff: Er meydanlarının günü.
Âleminde herkes eyler hôd-be-hôd da'vâ-yı zûr
Merd-i meydân-ı hüner ma'lûm olur rûz-ı mesaff
Koca Ragıp Paşa

rûz-ı meâd: Ahiret günü.
Bende-i Nâbi'den ola elf salavât elf selâm
Rûhuna, âline, ashâbına, tâ rûz-ı meâd-Nâbi

rûz-ı mîâd: Kıyamet günü.
Sâyebân-ı keremin bast-ı cenâh etmiş iken
Etmem ümîd ki açıkta kalam rûz-ı mîâd-Nâbi

rûz-ı neberd: Cenk günü.
Dedi Behrâm-ı darb-efken görelden darb-ı şemşîrin
Koluna kuvvet ey rûz-ı neberdin şâh-ı merdânı
Bâki

rûz-ı nedem: Pişmanlık günü. (hesap günü).
Murâd u maksad âlem-penâha ümem
Ümîd rûz-ı nedem-i mültecâ-yı yevm-i hulûd
Sâbit

rûz-ı rüst-â-hîz: Kıyamet günü.
Nesîm-i lutfu vezân olsa rûz-ı rüst-â-hîz
Verir zebâne-i dûzah nişâne-i gül-zâr-Ziya Paşa

rûz-ı rezm: Savaş günü.
Hem-nâm-ı murtaza Alî Paşa ki rûz-ı rezm
Şemşîr-i Zülfeka:r-ı Alî'den nişan verir-Nedim

rûz-ı rûşen: Aydın gün.
Çerâğın hüsnünü inkâr edenler rûz-ı rûşende
Semen-zâr içre görsünler fürûğ-ı şem'-i gül-nârı
Nef'î

Rûz-ı rûşenden ne_ola enver olursa şâmımız
Mihr-i âlem-tâbdan yakar çerâğ-ı câmımız
Hayali Bey

rûz-ı şümâr: Hesap günü.
Rûz-ı şümâr u defter-i a'mâle ka:iliz
Ger derdimiz bilinse hisâb u kitâb ile-Nef'î

rûz-ı ukbâ: Ahiret günü.
Zulmile mülkünü yakmaktan garaz ne bilmeziz
Rûz-ı ukbâda suâl olmaz mı mahşer yok mudur
Râmi

rûz-ı vaîd: Yıldırma günü.
Cevâbı var ise hasmın hemân dilîr olsun
Tutunca dâmenini Ehl-i Beyt rûz-ı vaîd
Nâilî-i Kadim

rûz-ı vasl: Kavuşma günü.
Uğradım bir derde kim dermânı rûz-ı vasl imiş
Künc-i hasrette geçen dermânım andım ağladım
Zaifî

Gördüm o serv-ka:metin ardınca rûz-ı vasl
Ömr-i fürû-güzeşte şitâbân olup gelir-Nedim

rûz-ı visâl: Kavuşma günü.
Dilden giderme aşkı Muhibb tut bu pendimi
Rûz-ı visâl ü hem şeb-i hicrân gelir gider
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Rûz-i visâl olsa cihân müddeti kadar
Vakt-i firâkın olmaya bir sâati kadar
Necip (Suyolcuzade Mustafa...)

rûz-ı vuslat: Kavuşma günü.
Subha dek kûyunda âşık zâr u ser-gerdân olur
Rûz-ı vuslatta görünce rûyunu handân olur
Âdile Sultan

rûz u şeb: Gece gündüz.
Ey âsmân-ı hıyre-ser olmuşsan aşka münteseb
Bir âftâbın şevkine sen de gezersin rûz u şeb
Esrar Dede

Rûz u şeb dîdelerim derdin ile kan ağlar
Vâkıf olan benim esrârıma her an ağlar
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)

* **rûz-efzûn:** Günden güne artan.
Biri durdukça bulur kevkebe-i rûz-efzûn
Biri gittikçe olur mu'tenem nâz u na'îm-Nef'î

* **rûzî**: 1. Gündüze ait, gündüzle ilgili. 2. Rızık, azık, nasip.
Matbah-ı rûzeyi miftâh-ı akîdeyle açar
Feth-i rûzîye bakan ağzı mühürlü insân-Sâbit

Rûzî sana kısmet etmemiş Hak
Muzlim nâm u nişân İshak-Mihrünnisa Hanım

* **rûzî-resân**: Rızık ve kısmet eriştirici. mec. Allah.
Birdir ol rûzî-resân-ı kâinât
Şekk eden tevhîdine bulmaz necât-Kâzım Paşa

rûzî-resân-ı lutf-ı Hudâ: Allah'ın lütfunun nasibi.
Düşmez ümîd-i rızk bize gayrden Belîğ
Rûzî-resân-ı lutf-ı Hudâ'ya dayanmışız-Beliğ

* **rûz-merre**: Her günkü, günlük.
Dem gelir kim ben gedâ-yı kûyuna bir hâl olur
Câme-i zer-bâft-ı şâhı rûz-merre şâl olur-Behiştî

rûze: (روزه) Far. 1. Oruç. 2. Günlük olan şey.
Şöyle bî-tâb olmuş ol meh-pâre tâb-ı rûzeden
Fark olunmaz ka:met-i ham gurre-i yek-rûzeden
Nedim

rûze-i firâk: Ayrılık orucu.
Ben rûze-i firâkı tamâm eyledim görüp
Âfâk-ı hüsn-i yâr hilâlin güzel güzel-Behiştî

rûze-i gam: Gam orucu.
Hayâlî rûze-i gamda hilâle döndüğü bu kim
Senin îd-i cemâlin görmedi ey mâh bir yıldır
Hayali Bey

rûze-i Meryem: Meryem'in orucu.
Vuslatın îdine erem diye sen Îsî-demin
Yıllar olmuştur ki gönlüm rûze-i Meryem tutar
Karamanlı Nizami

* **rûze-dâr**: Oruç tutan, oruçlu.
Şartınca rûze-dâr deriz ol fakîre kim
İftâr sofrasında şarâbı bulunmaya-Yenişehirli Avni

Rûze-dârım diyerek sûretin ekşitmişsin
Zâhidâ söyle bu turşî ne bu perhîz nedir-Feyzi

rûze-dâr-ı gam: Gam oruçlusu.
Rûze-dâr-ı gama sultânımdan hisse-i hân-ı inâyet geldi
Vakt-i iftârda şimden sonra şekkimiz kalmadı sâat geldi-Sâbit

rûze-dâr-ı tahkîk: Araştırılan oruçlu.
O denlü teşne iken rûze-dâr-ı tahkîka
Verir mi su dem-i iftârda sıyâm-ı dürûg-Sâmi

rûzgâr, rûzigâr, rüzgâr: (روزكار) Far. 1. Rüzgâr, yel. 2. Zaman, devir, vakit. 3. Dünya.
Bil kıl üzredir esâs-ı hüsnün etme i'timâd
Rûzigâr âyîne-i İskender'e verdi halel-Necati Bey

Bâkî çemende haylî perîşân imiş varak
Benzer ki bir şikâyeti var rûzigârdan-Bâki

Şibhidir hamlinden âgâh olmayan âbistenin
Rûzgârın bilmeyen sûriyle tev'em mâtemin-Nâbi

Tevekkül bâd-bânın kıl güşâde fülk-i ihlâsa
Eser bahr-i emelde bir muvâfık rûzgâr elbet
Fıtnat Hanım

Ayırdı ben gubârı reh-i kûy-ı yârdan
Çoktur bizim şikâyetimiz rûzgârdan-Âmihî

rûzgâr-ı bahâr: Bahar rüzgârı.
Eserdi cûş-ı mahabbetle ehl-i sevdâ hep
Dimâğa bûy-ı cünûn verdi rûzgâr-ı bahâr
Şeyh Galip

rûzgâr-ı bed-girdâr: Kötü davranışlı zaman.
Himâyet et ki senin bir yanar çerâğındır
Taarruz eylemesin rûzgâr-ı bed-girdâr-Nedim

rûzgâr-ı fursat: Fırsat zamanı.
Benim vuslat şebinden rûzgâr-ı fursatım yegdir
Ki fürkat havfi çekmekten ümîd-i vuslatım yegdir
Behiştî

rûzgâr-ı hüsn: Güzellik rüzgârı, zamanı.
Ey pür-gül ü şükûfe yüzünle bahâr-ı hüsn
Zehr-i ruhunla rûşen olur rûzgâr-ı hüsn
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

rûzgâr-ı ihsân: İhsan rüzgârı.
Rûzgâr-ı ihsân mı bilmiş benim ya bilmemiş
Âleme feyz-i hayât-ı câvidânîdir sözüm-Nef'î

rûzgâr-ı leîm: Alçak rüzgâr.
Nice zemân idi aksine döndürüp feleği
Cefâyı âdet edinmişti rûzgâr-ı leîm-Nef'î

rûzgâr-ı pür-cefâ: Cefa dolu zaman.
Bülbülün ser-mâye-i şevkın tüketti âkibet
Rûzgâr-ı pür-cefânın cevr-i bî-endâzesi
Şeyhülislam Yahya

rûzgâr-ı zâlim ü gaddâr: Zalim ve merhametsiz zaman.
Altına aldı gam ü derd üstüme dönmez felek
Rûzgâr-ı zâlim ü gaddâra n'ittim n'eyledim
Necati Bey

rûzî: (روزى) bk. rûz.

-rübâ: (ربا) Far. "Kapan, alan" anlamlarıyla birleşik sıfatlar yapar.

* cân-**rübâ:** Can alan, gönül kapıcı.
Fakat şu tıfl-ı cân-rübâ
Ki rûhtan nişânedir
Gülerken ağlıyor bana-Tevfik Fikret

* çeşm-**rübâ:** Göz kapan.

çeşm-rübâ-yı mahabbet: Sevgi gözünü kapan.
Nâbî kumâş-ı çeşm-rübâ-yı mahabbetin
Tervîc için miyânede dellâli kalmadı-Nâbi

* dil-**rübâ**: Gönül çeken, çok güzel kadın.
Reh-i taleb tutalım kûy-ı dil-rübâ diyerek
Safâ vü mihnete Yâ-Hû vü merhabâ diyerek
Şeyhülislam Yahya

Gözümden merdüm-âsâ hâl-i rû-yı dil-rübâ çıkmaz
Süveydâ-veş dilimden fikr-i zülf-i müşg-sâ çıkmaz
Neylî

* hôş-**rübâ:** Güzellik kapan.
Ol reviş ol yürüyüş ol nigeh-i düzdîde
Dil-ber-i şûh gibi şîveleri hôş-rübâ-Nef'î

* hûş-**rübâ:** Akıl kapan, akıl kapıcı.
Fitnesin hûş-rübâsın kâfir
Ben de bilmem ne belâsın kâfir-Enderunlu Fazıl

* nazar-**rübâ:** Nazar kapıcı. mec. güzel, dilber.
Evinde nâ-mütenâhî nazar-rübâ safahât
Enîn-i rûhunu bir türlü etmiyor iskât
Mehmet Akif

neş'e-**rübâ:** Neşe kapan.
Bezm-i meyden olur erbâb-ı heves neş'e-rübâ
Çekmeden bâde-i nâ-pür-şûdenin fincânın-Nâbi

* neşve-**rübâ:** Neşe verici, neşe çekici.
Bezm-i meydân olur erbâb-ı heves neşve-rübâ-Nâbi

rübâî, rubâî: (رباعى) Ar. 1. Dörtle ilgili. 2. ed. Aynı esasta 24 şekilli vezinle yazılmış dört mısralık şiir. 3. Mastarı dört harfli fiil.
Yâ Rabbi dilimi sehv ü hatâdan sakla
Endîşemi tezvîr ü riyâdan sakla
Bastım reh-i vâdî-i rübâîye kadem
Ta'n-ı har-ı nâ-dân-ı dü-pâdan sakla-Nef'î

Mesnevî semtinde geçmiştir Atâyî cümlesin
Hâletî evc-i rübâîde uçar Anka: gibi-Nedim

Vasfında da çâr-ebrûvânın ba'zen
Söyler ise yalnız rübâî söyler-Üsküdarlı Talat Bey

Rübâî örneği:
Farkında değildik göğe ermiş serimiz
Şimden gerü gülzâr-ı sühandır yerimiz
Gitmiş haber-i neşvesi Hayyâm'a kadar
Haz vermiş ahibbâya rübâîlerimiz-Yahya Kemal

rübâî-i dil: Gönül rübaisi.
Her vezinde kıt'a etmiş imlâ
Birçok da rübâî-i dil-ârâ-Ziya Paşa

rübûbiyyet: (ربوبيت) Ar. Rabb'den; 1. Efendilik. 2. Uluhiyyet, tanrılık.
Hak denilen özündür özündeki sözündür
Gaybî özün bilene Rubûbiyyet ola tâc-Gaybî

rübûde: (ربوده) Far. "Kapılan, kapılmış" anlamlarına gelen birleşik kelimeler de yapar.
Hûş-yârlıkla her ne kadar kim sütûdeyiz
Ol denlü çeşm-i mest-i bütâna rübûdeyiz-Nâbi

Nazar rübûde-i nakş-ı tırâz-ı menşûru
Hıred esîr-i nikât-ı dakîk ü pinhânı-Nef'î

Olmada diller rübûde gamze-i câdûsına
Deşt-i hüsnün saydolurlar şîrler âhûsına-Fıtnat Hanım

Dil zerre-sıfat şevk ile girse ne_ola raksa
Olduk yine bir pençe-i hurşîde rübûde-Nedim

rübûde-i çevgân: Cirit sopasına kapılmış, cirit sopası yemiş.
Gel ey esîr-i zülf-i perîşânın olduğum
Bilmez misin rübûde-i çevgânın olduğum-Nedim

* dil-**rübûde:** Gönlü kapılmış, meftun.
Rıfk-ı nazarınla dil-rübûde
Geldim yine âlem-i vücûda-Abdülhak Hâmit

rüchân: (رجحان) Ar. Bir şey diğer şeyden üstün olma, üstün gelme, üstünlük.
Adû-yı dîni sedd ü bende çekmekte bunun zîrâ
Hüveydâdır hezâr İskender ü Dârâ'ya rüchânı
Enderunlu Vâsıf

Arab'ın Türk'e; Lâzın Çerkeş'e, yâhûd Kürd'e
Acem'in Çinli'ye rüchânı mı varmış? Nerde!
Mehmet Akif

Mukaddem su getirmek testi kırmak bir idi ammâ
Acebtir, mazhar-ı rüchân olur testi kıran şimdi
Ziya Paşa

* **râcih**: Üstün, önce, tercih edilir.
Bilinse kadr-i hayât-ı azîz râcihdir
Hezâr saltanata yek dem-i kemîne-i ömr-Nâbi

rücû': (رجوع) Ar. 1. Geri dönme. 2. Cayma, sözü, fikri değiştirme.
Yegdir yine özrden şürû'um
Bu işte tevekkülle rücû'um-Fuzûlî
İklîm-i İlâhîye rücû' etmek için
Ervâh açılır göklere yelken yelken-Yahya Kemal

rücûm: (رجوم) bk. recm.

rüfû: (رفو) Far. Dikişi belirsiz örgü, örme, yama.
Hurûc-ı Âdem'e ben bâis oldum diye cennetten
Rüfûya nâ-sezâdır gendümün çâk-ı girîbânı-Nâbi

Ol muğ-beçe-i ferrûh-fürûş –i dil-cû
Âşıkların etmede zahmına rüfû-Nedim

rüfû-yı âfiyet: Afiyet yaması.
Gidelden sûzen-i müjgân u târ-ı kâkülün elden
Rüfû-yı âfiyet çâk-i girîbânımla düşmendir-Nâbi

rüfû-ı tesliyet: Teselli yaması.
Rüfû-ı tesliyet olsun da yüz bin dâga râzıdır
Dil-i mecrûha cânâ sîneme dâğ üstü bâğ eyle
Keçecizade İzzet Molla

rükn, rükün: (ركن) Ar. 1.Bir şeyin muhkem, metin, sağlam olan tarafı, esası. 2. Direk, kolon. 3. Nüfuzlu, kuvvetli kimse. **c. erkân**.
Edip âmîhte huşk u ter ü germ ü serdi
Çâr-rükn üstüne yapmış bu binâyı üstâd-Nâbi

O imâret rüknidür âyendeye huld-ı naîm
O saâdet dârı kim in'âm-ı Hak'tır bî-add
Türk Firdevsîsi

Muhâcirîn-i Kureyş'in, kibâr-ı Ashâbın
Şerîatin koca bir rüknü: İbn Hattâb'ın
Mehmet Akif

rükn-i savlet: Saldırının esası.
Hırz-ı cân-ı saltanat nîrû-yı bâzû-yı zafer
Rükn-i savlet unsur-ı haşmet esâs-ı saff-derî
Nedim

* çâr-**rükn:** Dört unsur (anasır-ı erbaa)
Edip âmîhte huşk ü ter ü germ ü serdi
Çâr rükn üstünde yapmış bu binâyı üstâd-Nâbi

** **erkân**: 1.Rükn'ler, başlıca taraflar. 2. Bir heyetin başlıca üyesi. 3. Âdâb, rüsûm.
Lâübâli idi sohbette velî kılsa sükût
Halkı şermende ederdi edeb ü erkânı
Sürûrî (Kânî'nin vefat tarihi)

erkân-ı adl: Adalet âdâbı.
Binâ-yı devleti erkân-ı adl ile ma'mûr-Nâbi.

erkân-ı devlet: Devletin ileri gelenleri.
Mecbûr eden mezâlime erkân-ı devleti
İsrâf-ı bî-lüzûm sefâhat değil midir
Şeyhülislam Yahya

erkân-ı izz ü câh: Mevki ve izzet sahibi kimseler.
Sürüp yüz hâk-i pâye yek-be-yek erkân-ı izz ü câh
Kuruldu haşmet ü şevketle dîvân-ı Süleymânî
Nedim

erkân-ı kavîm: Kavmin ileri gelenleri.
Tarz-ı nev saldı binâ-yı adle mi'mâr-ı kazâ
Hemçü erkân-ı kavîmi kubbe-i fîrûze-fâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

rükû': (ركوع) Ar. 1. Öne doğru eğilme. 2. Namazda dizlere tutunarak yere paralel durma.
Sana mütâbaat için kıyâma durdu şecer
Rükû'a vardı sipihr ü sücûda indi cibâl
Necati Bey

Rükû u secde eder kimi kimi dahi kıyâm
İbâdet üzre komuş her birini Rabb-i Muîn
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

Ne bizden rükû' vü ne sizden kıyâm
Selâmün aleyküm, aleyküm selâm-Lâ

* **râki'**: Rükû' eden, eğilen.
Zâhid-i râki'a bâlâ-yı dü-tâ şâhiddir
Rindden râh-ı mahabbette girân-bârcadır-Nâbi

Mâh-ı nevi felekte mihrâbın etti râki'
Hurşîd eşiğinde ruhsârın etti sâcid-Behiştî

Ben de sizler gibi câmi' câmi'
Dolaşıp Hâlık'a oldum râki'-Tevfik Fikret

* **rek'at**: Rüku, kıyam, kıraat ve secdeden ibaret olan namazın kısımları.
Namâz-gâhın önünden geçerken irkilerek
Durup hemân iki rek'at namâz edâ etti
Kapandı secdeye, sûzişli bir duâ etti-Tevfik Fikret

rükûb: (ركوب) Ar. 1. Binme. 2. Bir araca binme.
nüzûl **ü rükûb**: İnme ve binme.
Bî-dest-gîr gayri kıyâmın asîr iken
Bî-vakt bu nüzûl ü rükûbun ne illeti-Nâbi

* **râkib**: Binici, binen.
Düşmeden sâyesi hâk üzre eder âlemi tayy
Sehv ile râkibi gösterse inâne irhâ'-Nef'î

İklîm-i Rûm'a etse de bir demde râkibi
Ahbâr-ı Çîn ü ziynet-i Hindistân verir-Nedim

rükûd, rükûdet: (ركود) Ar. Durgunluk, sakinlik.
rükûd-ı nûr: Nur sâkinliği.
Bir iltimâ esîriyle bir serâb-ı zihn
Rükûd-ı nûr ile dem-bestedir ufuklar hep
Behçet (Trabzonlu Mehmet...)

* **rükûdet**: Durulma, durgunluk.
Bu rükûdet, bu samt-ı cevf-i leyâl
Rûhu bir sekîne-i tereddüdle
Habs eder bir azâb-ı seyyâle-Cenap Şahabeddin

Taâlî eyleyince bir zemân bâlâ-yı kudrette
Ziyâlar mevc mevc oldu o pehnâ-yı rükûdette
Mehmet Akif

* **râkid**: Durgun (su, gök).
Bir fikr-i sezâ mı böyle câmid
Bir hôş revâ mı böyle râkid-Abdülhak Hâmit

Sâf ü râkid
Hani akşamki tegayyür, heyecân-Tevfik Fikret

rümh: (رمح) Ar. 1. Süngü, mızrak, nîze. 2. mec. Yoksulluk, fakirlik. **c. rimâh**.
Behiştî ışk meydânında himmet cevşenin giydi
Sinân u rümh olursa pend-i nâsih ona kâr etmez
Behiştî
Sinân u rümhüne yârin derûn-ı dilde yer ettim
Zelîhâ-veş dirîgâ Yûsuf'um zindâna tabşırdım
Behiştî
Nîzeyi elden koyup olur siper ber-dest-i havf
Görse Rüstem ol şehin destinde rümh-ı şevketi
Enderunlu Vâsıf

** **rimâh**: Rümh'ler. 1. Kargı, süngü, mızrak. 2. mec. Yoksulluk, fakirlik.
Bir gün erbâb-ı rimâhı cem' edip ol şehsüvâr
Sâha-i külhâneye sürdü semend-i rağbeti
Enderunlu Vâsıf
Sinân u rümhuna yârin derûn-ı dilde yer ettim
Zelîhâ-veş dirîgâ Yûsuf'um zindâna tabşırdım
Behiştî

rimâh-ı gam: Gam süngüsü.
Sînem içre dostum âsûde-hâl iken yüzün
Nîzeye aldı rimâh-ı gam ser-i a'dâ gibi-Behiştî

rümmân: (رمّان) Ar. Nar.
Öykünürmüş dâne-i rümmân onun dendânına
Kabına koydu onun_için onu Hallâk-ı cihân-Nuri

Ma'nî-i rengîne her bir beyti gûyâ Selsebîl
Cisr-i her-mısrâı âb-ı la'l-i rümmân üstüne
Nedim

* **rümmânî**: Nar çiçeği renginde.
Murassa' sâye-bânından döküldü ebr-i Nisân'ın
Dürr ü yâkût-ı rümmânî nihâl-i erguvân üzre
Bâki

rüst-â-hîz, rüst-e-hîz, rest-â-hîz, reste-hîz: (رستخيز رستاخيز) Far. Kıyamet, haşr, ölümden sonraki hâl.
Ol Süleymân'ın şekvei dîve salmış rüst-e-hîz
Bu Süleymân savleti küffârı etmiş târ-mâr-Fuzûlî

Sarsıldığınca zelzele-i hamleden zemîn
Âşûb-ı reste-hîz ü kıyâmet ıyân olur-Nef'î

Dünyâya oldu velvele-endâz-ı reste-hîz
Gül-zâra azmeden o sehî-ka:met olmasın
Nedim-i Kadim
Gâh havf-ı ihtirâk ü gâh hevl-i iğtirâk
Mihnet-i vapur kalmaz renc-i rüst-â-hîzden
Ethem Muhlis Paşa

–rüste: (رسته) Far. "Bitmiş, çıkmış, yetişmiş, neşv ü nemâ bulmuş" anlamlarıyla birleşik kelimeler yapar.
Mâ-beyn-i gülde rüste olan berg-i sebz-veş
Sen şâh-ı hüsn ben gâşiye-dârın senin-Nâbi
Döktükleri zeminden olur rüste şâh-ı gül
Çirk-âb-ı câmesin o gülün câme-şûları-Nâbi

* **nev-rüste**: Yeni yetişmiş.
Bana dil uzatır ey gonce-i nev-rüste her bir hâr
Varıp seyrân edersem sensiz ben sahn-ı gül-istânı
Hayali Bey
Âh serd-i dil uşşâka dayanmaz dediler
Serv-i nazım o kadar tâze vü nev-rüste midir
Tayfur Hâmit Bey

Rüstem: (رستم) Far. İran'ın ünlü savaşçısı ve pehlivanı. Adı Şehname'de geçer. Diğer ismi Zal oğlu Rüstemdir. Rüstem, Cemşid soyundan gelen Neriman'ın torunu ve Sam'ın oğlu olan Zal'ın oğludur. Eski edebiyatımızda yiğitlik ve kahramanlık timsali olarak geçer.
Server-i ma'reke-ârâ ki dehân-ı tîri
Düşmene nakl-i dem-i Rüstem destân eyler-Cevrî

Deşne-i gamzesi yetmez mi ki bir demde urur
Dil-i mecrûhuma bin hançer-i Rüstem şâne-Nef'î

Almış ele Rüstem gibi şemşîrini gamze
Olmuş ona müjgânları saf saf sipeh-i mest-Nef'î

Nîzeyi elden koyup olur siper ber-dest-i havf
Görse Rüstem ol şehin destinde rümh-ı şevketi
Enderunlu Vâsıf

Rüstem-i destân: Destan kahramanı Rüstem.
Olmaz idi pençesine Rüstem-i destân garîm
Tutmağa ol âlemi benzer sefer kıldı azîm
Lamiî Çelebi

Rüstem-i ehl-i dil*:* Gönül ehlinin Rüstem'i.
Rüstem-i ehl-i dilim aşk kemânım çekemez
Pâdişâh-ı sühanım fitne nişânım çekemez-Nef'î

Rüstem-i tab': Yaratılış Rüstemi.
Rüstem-i tab'ım eğer düşmân ile cenk etse
Hâmemi tîr-i ciğer-dûz-ı dü-peykân eyler-Cevrî

Rüstem-i Zâl: Zal'in Rüstem'i.
Pehlevânlar dünyâda çok Rüstem-i Zâl'im dedi
Hikmet-i İskender ü mülk-i Süleymân bendedir
Hatai

rüsûm: (رسوم) bk. resm.
rüsül: (رسل) bk. resûl.
rüsvâ, rüsvây: (رسوا-ى-) Far. Rezil, itibarsız, değersiz.
Fuzûlî rind-i şeydâdır hemîşe halka rüsvâdır
Sorun kim bu ne sevdâdır bu sevdâdan usanmaz mı
Fuzûlî

Şâiriz biz de diye söylemeye âr ederiz
Oldu rüsvây bu kadar sûret-i zîbâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

Ettiği da'vâya ka:dir olmadır şart-ı hüner
Âdemi rüsvâ eder isbâta acz-i kudreti
Şuurî (Halepli Hasan---Çelebi)

rüsvâ-yı âm: Herkes yanında perişan.
Ser-i zülfünü dâm ettin elif kaddimi lâm ettin
Beni rüsvâ-yı âm ettin niçin dün gece gelmedin
Muhibbî, Meftûnî (Kanunî Sultan Süleyman)

rüsvâ-yı aşk: Aşk rezili, aşksız bırakma.
Sürdü Mecnûn növbetin şimdi benim rüsvâ-yı aşk
Doğru derler her zemân bir âşıkın devrânıdır
Fuzûlî

rüsvâ-yı bî-nâm ü nişân: Namsız ve nişansız bırakma.
Habâb-ı eşk-i hûnin cismimi ilden nihân etmiş
Belâ-yı ışk ben rüsvâ-yı bî-nâm ü nişân etmiş
Fuzûlî (il: el, yabancı)

rüsvâ-yı cihân: Cihanın rezili.
Hûblar âşıka meyl etmediğin bilse idim
Özümü aşkıla rüsvâ-yı cihân etmez idim-Fuzûlî

Mescidde yerim yoktur Mecnûn olalı kıblem
Rüsvây-ı cihânem kim mey-hâne kabûl etmez
Hayali Bey

rüsvâ-yı dü-âlem: Her iki âlemin rezili.
Olsak ne_ola Nef'î gibi rüsvâ-yı dü-âlem
Hem âşık u hem şâir ü hem bâde-perestiz-Nef'î

rüsvâ-yı gam-ı aşk: Aşk kederinin rezili.
Gâhî ser-i şemşîre gelip hançere düştüm
Rüsvâ-yı gam-ı aşkın olup dillere düştüm
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

rüsvâ-yı halk: Halkın rezili.
Dostlar kan yaş döküp kıldı beni rüsvây-ı halk
Veh ki düşmen çıktı âhir dîde-i pür-hûn bana-Fuzûlî

Gel yeter rüsvâ-yı halk ol bir vefâsız yâr için
Dinle sözüm aç gözün bu ibtilâdan vâz gel-Âhi

rüsvâ-yı zemân: Zamanın rezili.
Rüsvâ-yı zemâne oldu benden
Âfâka fesâne oldu benden-Fuzûlî

rüşd: (رشد) Ar. 1. Doğru yolda gitme. 2. Doğru düşünme, akıl sahibi olma. 3. Akıl baliğ olma, erginlik çağına gelme.
Bu rütbe akl u rüşde mâlik olmak nice mümkündür
Bir âdem Bû Alî yâhûd Aristo olsa da farazâ
Nedim

* **reşîd**: 1. Doğru yola giren. 2. İyi hareket eden, akıllı.
Reşîd ü kâr-dân ü hûş-mend ü sâhib-i temkîn
Fazâil-perver ü kâmil-pesend ü âkıl u dânâ
Nedim

Yetmez mi çocukluktaki efsâneye hürmet
Hâlâ mı reşîd olmadı, hâlâ mı bu ümmet
Mehmet Akif

rüşvet: (رشوت) bk. rişvet.

rütbe, rütbet: (رتبه) Ar. 1. Derece, sıra, basamak. 2. Mevki, memurluk derecesi. **c. rüteb**.

Kenâr-ı havz-ı rütbette bitiptir veche-i ismet
Semer verdi nice türlü beyâz ü hazr ü âlından
Muradî (Sultan III. Murat)

Gözlerim ebnâ-yı âdemden o rütbe yıldı kim
İstemem ben fâtiha, tek çalmasınlar taşımı-Eşref

Zemîn-i cilve-gâh-ı kutsiyânı arş-ı a'lâdır
O rütbe mürtefi'dir sahâ-yi eyvânı istiğnâ
Leskofçalı Galip

Şehr-i yârânın ser-efrâzı mülûkün serveri
Hüsrevân-ı Âl-i Osmân'ın şeh-i Cem rütbeti
Enderunlu Vâsıf

rütbe-i ahlâk: Ahlak derecesi.

Tagayyür eylemişdir âlemin ol rütbe-i ahlâkı
Bize nakli tevârîhin gelir gûya yalan şimdi
Ziya Paşa

rütbe-i akl: Akıl derecesi.

Âyînesi iştir kişinin lâfa bakılmaz
Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde-Ziya Paşa

rütbe-i fazl ü kemâl: Kemal ve fazilet derecesi.

Cünûn feyziyle âzâd olmuşam kayd-ı alâiktan
Kemâl ü fazl terki rütbe-i fazl ü kemâlimdir
Fuzûlî

rütbe-i hayret: Hayret derecesi.

Vasf-ı hüsnünde sühan rütbe-i hayrette kalır
Mısrâ'-ı kûteh-i acz ile dil-âsâ hâmûş-Esrar Dede

rütbe-i hiffet: Hoppalık derecesi.

Rütbe-i hiffet ü temkîni kıyâs et bundan
Câm meydânında eder devr, geçer sadre sebû
Koca Ragıp Paşa

rütbe-i hikmet-i mi'râc-ı kemâl: Tam mi'racın hikmet derecesi.

Rütbe-i hikmet-i mi'râc-ı kemâline göre
Hükemâ firka-i dûn felsefe cem'-i süfehâ-Fuzûlî

rütbe-i iclâl: Güç, kuvvet derecesi.

Rütbe-i iclâlini varsın kıyâs etsin felek
Kim kulundur ben gibi bir şâir-i âteş-zebân
Ziya Paşa

rütbe-i idbâr: Felaketin mertebesi.

Sâye-i ümmîd zâil âfitâb-ı şevk germ
Rütbe-i idbâr âlî pâye-i tedbîr dûn-Fuzûlî

rütbe-i imkân: İmkân derecesi.

Erişti evc-i kemâlâta nûr-ı idrâkât
Yetişti rütbe-i imkâna kısm-ı mümteni'ât
Sadullah Paşa

rütbe-i kadr: Kıymet derecesi.

Cenâb-ı Âsaf-ı zî-şân ki anlar rütbe-i kadrin
Gören dâmân-ı lutf u re'fetinde dest-i Dârâ'yı
Nedim

rütbe-i nefy-i endâd: Benzerlerinin sürülüş rütbesi.

Kim ki var misl ü şebîhi bulunur âlemde
Münhasır sana fakat rütbe-i nefy-i endâd-Nâbi

rütbe-i ulyâ: Yüce rütbe.

Hayâl u hâb ile alıp tesellî
Ke'ennehü rütbe-i ulyâya düşmüş-Gaybî

rütbe-i zillet: Aşağılama derecesi.

Sâzende dahı rütbe-i zillettedir ammâ
Remmâl ü müneccim gibi mehnûs değildir-Nâbi

rü'yâ: (رؤيا) Ar. Rü'yet'ten; düş, uykuda görülen hâller.

Beni rü'yâda bâri eyle dîdârınla kâm-âver
Kemâle erdi zîrâ iştiyâkım yâ Resûlallah
Enderunlu Vâsıf

Rü'yâ görür gibi görürüm cümle âlemi
Sensin merâm-ı dil bu cihân-ı hâbdır bana-Nihat

Sende bu vahşet ü bende var iken bu tâli'
Göremem ben seni ey meh gece rü'yâda bile
Üsküdarlı Hâmit Bey

rü'yâ-yı rûh-bahş: Can veren rüya.

Rü'yâ-yı rûh-bahşına eyâ ne vakt ere
Bir dîde kim bu şevkile ağlaya subh u şâm-Behiştî

• **rü'yet:** (رؤيت) Ar. 1. Görme, görülme. 2. İdare etme, çevirme, yönetme. 3. Araştırma.

rü'yet-i cânân*:* Sevgiliyi görme.
Vatan ârzûsu câna vuslat-ı cânân imiş cânâ
Devâ-yı hasta-i gam rü'yet-i cânân imiş cânâ
Âdile Sultan

rü'yet-i dîdâr: Sevgiliyi görme.
Ey çeşm-i baht-ı meyl-i şeker-hâb tâ ki
Bîdâr ol ki rü'yet-i dîdâr vaktidir-Vâsık

rü'yet-i Hak: Hakk'ın yüzü.
Gel fenâdan ön **n** *fenâ ol kim ziyân etmeyesin*
Rü'yet-i Hak görüne şâyed senin seyrânına
Ümmî Sinan (ön: once)

rü'yet-i Hâlık: Yaratıcı'nın yüzü.
Cevher-i mâyesi pîrâye-i nûr-ı vahdet
Rü'yet-i Hâlık'a mir'ât aleyhi's-salavât
Âdile Sultan

rü'yet-i Perverdigâr*:* Allah'a yönelme.
Ey harîm-i hâs-ı bezm-i rü'yet-i Perverdigâr
Vech-i Hakk'a zâtı hem âyîne hem âyîne-dâr
Nazîm (Yahya...)

rüzgâr: (روزكار) bk. rûzgâr.

-S-

–sâ: (سا) Far." gibi" anlamına gelen "-âsâ"nın kısaltılmışı.

* anber-**sâ:** Amber gibi, amber kokulu.
Dembedem kor mıdı ol büt ayağından başını
Büt-perest olmasa ol gîsû-yı anber-sâ eger
İbn-i Kemal

* sidre-**sâ:** Sidre gibi.
Sidre-sâ idi o bâlâ-yı bülend
Ona ermezdi hayâl atsa kemend-Hakanî

saâdet: (سعادت) bk. sa'd.

sâat: (ساعت) Ar. Vakit, zaman, çağ; zaman diliminden bir kısım. **c. sâât.**
Ele evka:t-ı ömrün girdiğiyle çıktığı birdir
Değil zincirlerle zabta ka:dir vakti sâatler-Nâbi

Olursan secde-ber hâk-i reh-i dil-dâra ol sâat
Gubâr-ı kîmyâ rûy-ı temennîden zuhûr eyler
Esrar Dede

Şeb-i yeldâyı müneccimle muvakkit ne bilir
Mübtelâ-yı gama sor kim geceler kaç sâat-Sâbit

sâat-i mes'ûd: Mesut saat.
Görürse tâli'-i menhûsuma bir sâat-ı mes'ûd
Felek tahvîl-i sûret eyleyip leyl ü nehâr etmez
Keçecizade İzzet Molla

* **sâat-be-sâat**: Devamlı, sürekli.
Durmayıp geçmektedir sâat-be-sâat dehr-i dûn
Ra'd ile ona münebbihtir bu tâs-ı ser-nigûn
Bekayî

sa'b, sa'be: (صعب) Ar. Suûbet'ten; 1. Güç, zor, çetin. 2. Zorlu, kuvvetli. **c. sıâb.**
Ne hâl ise o şâhın ka:il olduk cevrine Nâbî
Eğerçi cevr sa'b ammâ ki hicrân ondan es'abdır
Nâbi

İşte Allah murâd eyleyicek böyle olur
Sa'b olan emri eder ahsen-i hâl ile tamâm
Nâbi (eyleyicek: eyleyince)

sabâ: (صبا) Ar. 1. Gün doğusundan esen hafif rüzgâr. 2. müz. Türk müziğinin en eski makamlarından birinin ismi.
Sabâ lûtf ettin ehl-i derde dermândan haber verdin
Ten-i mecrûha cândan câna cânândan haber verdin
Fuzûlî
Biz giriftâr-ı kafes bülbül-i müştâk-ı gülüz
Gül-sitândan bize bir berk-i terin var mı sabâ
Fasih (Ahmet...Dede)
Ey sabâ etsen Hayâlî bendeden arz-ı niyâz
Ona bu devlet yeter der-gâh-ı âlî-şânın öp
Hayali Bey
Biz bülbül-i muhrik-dem-i şekvâ-yı firâkız
Âteş kesilir geçse sabâ gül-şenimizden
Selimî, Tâlibî (Sultan II. Selim (Sarı Selim)
* **sabâ-veş**: Sabah rüzgârı gibi.
İbâdet-gâha gelse bî-mecâlem mest-i mey gibi
Benim ammâ çemen-zârın sabâ-veş cüst ü çâlâkı
Behiştî
sabâh: (صباح) Ar. Sabah, güneşin doğuşuyla başlayan zaman.
Daha geçen aya dek hilâl idi bârîk
Bu gün sabâhıla gördüm ki âfitâb olmuş-Nedim

Bedîd gerdiş-i germinde halka-i tevhîd
Çeker sabâha dek ism-i Vedûd pervâne-Şeyh Galip

Bir infilâk-ı safâdır ki yâr-i cânımdır
Sabâhı pek severim en güzel zemânımdır
Mehmet Akif
sabâh-ı cedîd: Yeni sabah.
Gitti zalâm-ı adem erdi sabâh-ı cedîd
Mîhek-i aşkın yine oldu cemâli bedîd-Esrar Dede
sabâh-ı devlet: İkbal sabahı.
Doğdu vuslat güneşi erdi sabâh-ı devlet
Zulmet-i hicre hücûm eyledi envâr bu şeb
Âdile Sultan
sabâh-ı firûz: Sevinçli sabah.
Her kûşede bir sabâh-ı firûz
Her goncada bir kabâ-yı Nevrûz-Şeyh Galip
sabâh-ı haşr: Toplanma sabahı.
Tâ sabâh-ı haşre dek bin mübtelâyı mest eder
Bezm-i aşkın neşve-i rıtl-i girânîdir sözüm-Nef'î
İzzet bolay ki Sûr-ı İsrâfil uyandıra
Geldi sabâh-ı haşre ne saht oldu hâb-ı çerh
Keçecizade İzzet Molla
Âgûş-ı nev-baharda hâbidedir cihân
Sürsün sabâh-ı haşre kadar hâb uyanmasın
Yahya Kemal
sabâh-ı hüsn: Güzellik sabahı.
Bir gün elbet hat olur peydâ sabâh-ı hüsne
Hani bir rûz kim encâmı şeb-i târ olmaz
Senîh-i Mevlevi
sabâh-ı îd: Bayram sabahı.
Sabâh-ı îd eder efvâhını pür-hande etfâlin
Dekâkînin dehânın ser-be-ser bend etmek akfâlin
Nâbi
sabâh-ı Kıyâmet: Kıyamet sabahı.
Görür sabâh-ı Kıyâmet'te Hakk'ı dîde-i dil
Bu hâb-gâh-ı fenâ içre intibâhı kadar
Yenişehirli Avni
sabâh-ı mahşer: Mahşer sabahı.
Piyâleler çekelim rağm-ı çerhe reşkinden
Sabâh-ı mahşere dek mest-i ıztırâb edelim-Nâbi
sabâh-ı mahşer-i hüsn: Güzellik mahşerinin sabahı.
Sabâh-ı mahşer-i hüsne erişti nâlen ey bülbül
Ne çâre mevsim-i zevk-ı gül-i şâd-âb olup geçti
Esrar Dede
sabâh-ı sohbet-i mey: İçki sohbeti sabahı.
Şafak-tâb eyledin peymânemi hûn-âb ile sâkî
Sabâh-ı sohbet-i meyde humârım varsa sendendir
Şeyh Galip
sabâh-ı rahşân: Parlak sabah.
Karıştı leyl-i musîbet leyâl-i nisyâna
Açıldı gözlerimiz bir sabâh-ı rahşâna-Tevfik Fikret
sabâh u mesâ: Sabah ve akşam.
Âmed-şüd-i sabâh u mesâdan netîce yok
Gam gitse bâri bezmimize bâde gelse de-Neylî
sabâhat: (صباحت) Ar. Subh'tan; güzellik, hüsn, ân, cemal.
Subhunda bahârın şu sabâhat bulunur mu
Bak çehre-i gabrâya nasıl şen, ne cüvândır
Mehmet Akif

sabak: (سبق) bk. sebak.
sabâvet: (صباوت) Ar. Çocukluk, sabilik.
Terbiyeni görmüştür ey dâye-i gam hâlâ
Tâ vakt-i sabâvetten Esrâr-ı cefâ-perver
Esrar Dede

Hüsnün hele şânıdır sabâvet
Birlikte gelip bulur nihâyet-Abdülhak Hâmit

Mümkün olaydı avdet ederdim sabâvete
Ta'rîf-i lutfu bence o halâlin muhâldir
Muallim Naci
Şarâb-ı telh-i fenâ çok görüp şetâretini
Humâra etti fedâ neşve-i sabâvetini-Muallim Naci

* **sabî, sabiy:** 1. Henüz memeden kesilmemiş erkek çocuk. 2. Üç yaşını tamamlamayan erkek çocuk.
Felektir ol ki eder bir sabî ma'sûmu
Pelâs-pûş-i mihen gehvâre-bend-i anâ'-Ziya Paşa

Anlamaz aczini bilir mi sabî
Hiddet eyler mizâcı pek asabî-İsmail Safa

sabiy-i reşîd: Rüştünü isbat etmiş sabi.
Bir sabiy-i reşîd mektebte
Etti hatm-i tilâvet-i Furka:n-Sürûrî
sâbık, sâbıka: (سابق) Ar. Sebk'ten; 1. Geçici, geçen, geçmiş. 2. İleride bulunan, zaman ve rütbece önde bulunan. 3. Daha önceki memuriyette bulunmuş olan. **c. sâbıkûn, sâbıkîn**.
Eğer bileydi beşer mâ-cerâ-yı sâbıkını
Olurdu bahs-i tekevvünde vâkıf-ı hikmet
Nâzım Paşa
"Devr-i sâbık mı" dedin şimdi? Elindeyise çevir
Ensesinden tutup eyyâmı da gelsin o devir
Mehmet Akif

sâbık-ı meydân-ı sühan: Söz meydanının sâbıkı.
Ne_ola derlerse bana sâbık-ı meydân-ı sühan
Kasabü's-sebak-ı belâgat mı değil elde kalem
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

** **sâbıkûn, sâbıkîn**.: Sâbık'lar.
Sür'at-i seyrinden ezhardır ki rahş-ı himmetim
Hem-inân-ı sâbıkûn olmak temennâsındadır
Muallim Naci

* **sâbıka**: 1. Geçmiş şey, geçmiş hâl ve olay. 2. Geçmişte işlenmiş suç. **c. sevâbık, sâbıka:t.**
sâbıka-i şöhret-i şeytân: Namlı şeytanın suçu.
Olmuş o kadar halk-ı cihân mekrde üstâd
Kim sâbıka-i şöhret-i şeytân unutulmuş-Nâbi
sabî: (صبی) bk. sabâvet.
sabîh, sabîha: (صبیح) bk. subh.
sâbir: (صابر) bk. sabr.
sâbit, sâbite: (ثابت) bk. sebt.
sabr: (صبر) Ar. Sabr eden, acele etmeden bekleyen.
Belâya merd olanlar sabr eder nâ-merd sabretmez
Tamâm olsa ayârı etmez altuna ziyân âteş
Hayali Bey
Bahr-i firkatte nice fırtınalar çektim ben
Bâd-ı aşkın alaband eyledi sabrım gemisin-Âgehî

A gönül sabredelim biz de cefâ-yı dehre
Sabrda çünki ferec nüktesi mermûz oldu
Behçet (Trabzonlu Defterdar Mehmet...)

Derler ki âşık olana ya sabr u ya sefer
Sabrım tükendi lâzım oluptur bana sefer-Âhî

sabr-ı Eyyûb: Hz. Eyyûb'un sabrı.
Mesîhâ-yı nigehden ders alıp dehrin etibbâsı
Bu bîmârın ilâcın sabr-ı Eyyûb eylemişlerdir
Şeyh Galip

sabr-ı Hak: Hak sabrı.
Sîneme penbe-i zahm oldu hayâl-i sînen
Ötesin Allah onara hele bulduk sabr-ı Hak-Behiştî

sabr u sükûn: Sabır ve sakinlik.
Bende yok sabr u sükûn sende vefâdan zerre
İki yoktan ne çıkar fikr edelim bir kerre-Nâbi

Kef kef geçer denizler aşk ile muztarib-hâl
Dağlar şikâyet eyler sabr u sükûn elinden-Nev'î

sabr u şekîb: Sabır ve tahammül.
Cezbe-i hüsne nice tâkat getirsin ehl-i aşk
Bir nigâh-ı germe döymez bin cihân sabr u şekîb
Nef'î (döymez: yanmaz)

* **sâbir:** Sabreden, dayanan, tahammül eden, dişini sıkan. **c. sâbirîn.**
Gam değildir bana senden her ne gelse yâr güc
Sâbir olur cevre çekmez âşık-ı muhtâr güc
Muradî (Sultan III. Murat)
Biz hôd öldük hûb-rûlarda vefâdan yok eser
Cevr ederler muttasıl zîrâ görürler sâbiriz
Bağdatlı Ruhi
sâbir-i zillet: Aşağılanmaya sabr eden.
Ey dâhiye sen şimdilik ol sâbir-i zillet
Heykel dikecek sonra senin nâmına millet
Muallim Naci
* **sabûr**: 1. Çok sabırlı. 2. Allah'ın isimlerinden.
Sabr kıl kim sabr ile derler koruk helvâ olur
Gitmesin hergiz dilinden zikrin olsun yâ Sabûr
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Kimi çâr-bâliş nişîn-i huzûr
Kimi diz çekip çekmekte yâ Sabûr
Keçecizade İzzet Molla
Zevk-âşinâ-yı mihneti Eyyûb edip dili
Cân-ı sabûra havsala-i derd ü dâg ver-Nâilî
sabûh: (صبوح) Ar. Subh'tan; 1. Sabahleyin içilen, geceden kalan şarap. 2. Mahmurluğu bozan içki.
Gönül açılmaz erişmez derûna râhat-ı rûh
Seherde lâle gibi içmeyince câm-ı sabûh
Şeyhülislam Yahya
Vakt-i güldür savt-ı bülbül nağme-i bezm-i sabûh
Geçmeyen mey-hâne bâbından bulur sâkî fütûh
Behiştî
Çeker câm-ı sabûhî her seher zerrîn kadehlerle
Aceb mi çeşm-i nergis olsa ger mahmûr u mest-âne
Üsküdarlı Hakkı Bey
sâbûn: (صابون) Ar. Sabun, temizlik yapılan sıvı veya katı temizlik malzemesi.
Sun ey câh-perest el yumağa âlemden
Miskî sâbûn ile sîmîn leğen ibrîk gerek-Nâbi

Bu çâr-şûda fark olunmadı kaldı
Riyâ-fürûşla helvâ-fürûş-ı sâbûnî-Nâbi

sâbûn-ı çirk-i gam: Gam kirinin sabunu.
Sâbûn-ı çirk-i gamdır ol şîve-nâklikler
Ma'cûn-ı renc-i dildir ol hande-rânlıcıklar-Nâbi
sâbûn-ı tevbe: Tövbe sabunu.
Sâbûn-ı tevbeden olur imdâd Nâbiyâ
Çirk-i pelâs-ı ma'siyetin şüst ü şûsuna-Nâbi
sabûr: (صبور) bk. sabr.
sâcid: (ساجد) bk. secde.
sad: (صد) Far. Yüz sayısı.
Nâs getirdi hüsnünün da'vâsın isbât etmeğe
Ol ki yârin kaşını nûn u gözün sad eyledi-Dehhani
* **sad-berg:** Yüz yapraklı (katmerli) gül.
Meşk eyledi pervâne vü şem' ü gül-i sad-berg
Yanmayı, yakılmayı, yaka yırtmayı benden-Kâzım
* **sad-cünûn:** Yüz cinnet.
Dîvâne-i sad-cünûn aşkım
Allâme-i zû-fünûn aşkım-Muallim Naci
* **sad-çâk:** Yüz parça.
Tâze dil-ber tâze dâg-ı hasret tâze şevk
Tâzeler verdi dil-i sad-çâke bî-endâze şevk-Rızayi

Tâze tâze dâglarla kanlı kanlı şerhalar
Hırka-i Hindûya döndürdü ten-i sad-çâkimiz
Bâki
* **sad-dâne:** Yüz tane.
Şarâbı nûş edip âheste döksen cür'asın hâke
Kadeh, desti de sûfi şübhe-i sad-dâne olmaz mı
Nâilî
* **sad-gûne:** Yüz türlü, yüz çeşit.
İltifâtın beni ser-mest-i neşât etmiştir
Bezm-i vasfında edersen ne_ola sad-gûne nevâ
Sabrî-i Şâkir
* **sad-hayf:** Çok yazık.
Sad-hayf o gûne tâze mazmûn u hüner
Bir beyte henüz olamamış gencîde-Nedim
* **sad-hezâr:** Yüz bin.
Zülf-i siyâh-ı yârda var sad-hezâr çîn
El çek dolaşmadan ona Yahyâ hatâsı çok
Şeyhülislam Yahya
Vermez binâ-yı fakra halel cûş u hâdisât
Mahvedemez kemîne hâs-ı sad-hezâr mevc
Sâmi (Arpaeminizade Vakanüvis Mustafa-Bey)

* **sad-hezârân:** Yüz binlerce.
Nefs ü mâl ile ne_ola kılsam cihânda ictihâd
Hamdülillah var gazâya sad-hezârân rağbetim
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
Gelmez tagayyür aslına birdir hakîkati
Deryâda gerçi zâhir olur sad-hezârân mevc
Râtib (...Bey)
Gül-şen-i tabʿın kemîne bergini izhâr ile
Sad-hezârân bülbül-i gûyâyı hâmuş etmişiz-Nâbi

Sad-hezârân andelîb-i kuds eder perverde-dil
Tâ sevâd-ı bâğ-ı sevdâ sâye-i güldür bana
Leskofçalı Galip
* **sad-menzil:** Yüz yer.
Dolup şevk ü tarabla ser-be-ser dünyâ gam u endûh
Adem-âbâd mülkünden de sad-menzil baîd olsun
Nedim
* **sad-merhale:** Yüz merhale.
Ola iklîm-i ademden dahi sad-merhale dûr
Savt-ı âvâze-i ikbâlin ile ceyş-i fiten-Nedim
* **sad-pâre:** Yüz parça.
Sabrım libâsını yine sad-pâre eyledin
Yeter gamınla bağrımı pür-yâre eyledin
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Dilleri bâr-ı sanevber gibi sad-pâre olur
Tîğ-ı berrânını yâd eyledikçe aʿdâ-Nefʿî
* **sad-raʿşe:** Yüz titreme.
Geh nakîl-i piyâle sad-raʿşe ile âşık
Geh sâkî-i kadeh-keş bin nâz ile nigâri-Ziya Paşa
* **sad-renc:** Yüz eziyet.
Nerde gördüm ise nerd ü satranç
Mübtelâsında hüveydâ sad-renc-Sünbülzade Vehbi
* **sad-safâ:** Yüz temiz.
Bu rûz odur ki sabâhında sad-safâ muzmer
Bu rûz odur ki mesâsında bin ferruh müdgam
Nedim
* **sad-sâle:** Yüz senelik.
Geçmez havâ-yı aşkı-ı civânından Nedîm
Ka:met hamîde pîr-i dü-sad-sâle olsa da-Nedim

saʿd: (سعد) Ar. 1. Kutluluk, bahtiyarlık. 2. Uğur getiren, uğurlu sayılan şey.
Çarhın ki ne saʾdinde ne nahsinde beka: var
Dehrin ki ne hâsında ne âmmınd vefâ var
Bağdatlı Ruhi
Kim gördük garaz icrâsına düşmüşlerden
Kârının evveli saʿd, âhırı fîrûz oldu
Behçet (Trabzonlu Defterdar Mehmet...)

Tâliim saʿd oldu yâhut kadre erdim gâliba
Kim mahallem içre gördüm gece doğmuş Müşterî
Mihri Hatun
saʿd-i ber-karâr: Kararlı kutluluk.
Hükm-i gerdûnda murâd etseydi saʿd-i ber-karâr
Eylemezdi tâ ebed Bercisʾe Keyvân iktirân
Üsküdarlı Hakkı Bey
saʿd-ı ekber: Müşteri (Jübiter) gezegeni.
Eğer nücûm-ı felek saʿd-i ekber olsa tamâm
Verilse hem dahi her rûza revnak-ı aʿyâd-Nefʿî
saʿd-i eyyâm: Günlerin kutluluğu.
Bana da bahs-i mübâhât ile at tut derdi
Olsa har-bende kadar bende de saʿd-i eyyâm
Yenişehirli Avni
saʿd-i tavâliʿ: Talihlerin uğuru.
Ne kaldı saʿd-i tavâliʿ ne kaldı nahs-ı Kurʾân
Ne kaldı reml ü kehânet ne kaldı cefriyyât
Sadullah Paşa
* **saʿdeyn:** Müşteri ve Zühal gezegenleri. (iki uğurlu).
Bu meclis-i pür-meymenetin verdiği feyzi
Bahş eyleyemez âleme saʿdeyn kırânı
Münif-Nedim?
* **saâdet:** Bahtı ve talihi iyi olma, yümn, ikbâl.
Cevâb-ı lutf verirse eğer zehî devlet
Zehî saâdet eğer kim ederse de âzâr-Nedim
saâdet-i ezelî: Ezeli saadet.
Saâdet-i ezelî ka:bil-i zevâl olmaz
Güneş yer üstüne düşmekle pâymâl olmaz-Fuzûlî
saâdet-i fakr: Fakirlik saadeti.
Gel ey saâdet-i fakr ile fahr eden hâce
Şefâatin-dürür ümmet içinde reʾsüʾl-mâl
Necati Bey

saâdet-i vasl: Kavuşma saadeti.
Bir gün bize saâdet-i vasl etmedin nasîb
Bizden götür nuhûsetin ey tâli'-i zebûn-Fuzûlî

* **saâdet-gû:** Saadettten bahsetme.
Etse bir iklîme ger bezl-i saâdet-gû gibi
Her gedâ-yı bî-nevâsı şevket-i sultân bulur-Nef'î

* **saâdet-hâne:** Saadet yeri.
Olsun erkânı müretteb ol saâdet-hânenin
Kopmasın bir taşı ger kopsa yerinden Ferkadân
Nef'î

* **saâdet-zâr:** Saadet yeri.
Sahn-ı âlem bir saâdet-zâr olurken adl ile
Ekser-i ebnâ-yı nev'in rağbeti bî-dâda, hayf
Ziya (Adanalı ...)

* **saâdet-mend:** Kutlu, mübarek, bahtiyar.

* **saîd:** Saadetle muttasıf, mutlu, uğurlu. **c. süedâ.**
Minnet Hudâ'ya iki cihânda kılıp saîd
Nâm-ı şerîfin eyledi hem gâzî hem şehîd-Bâki

Benzetir cennet-i Me'vâ'ya yüzün ehl-i hıred
Nahl-i Tûbâ'ya müşâbihtir o zîbâ sa'îd-Celali

saîd-i şehîd: Şehit mutlu.
Hatâsı gayr-i muayyen, günâhı nâ-ma'lûm
Zehî saîd-i şehîd ü zehî şeh-i mazlûm
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

** **süedâ:** Saîd'ler.
İltifât eylese erbâb-ı şeka:ya keremi
Süedâdan sayılırdı koca Nemrûd-ı pelîd
Kâzım Paşa

sadâ: (صدا) Ar. 1. Seda, ses. 2. Yankı.
Âvâzeyi bu âleme Dâvûd gibi sal
Bâkî kalan bu kubbede bir hôş sadâ imiş-Bâki

Gâh aks-endâz olur âyîne-i hâtırda şevk
Bir sadâdır kim Bebek sâhil-serâyından gelir
Yahya Kemal

sadâ-yı âhen: Demir sesi.
Duyulur ka'r-ı beyânında, sadâ-yı âhen
Darb-ı şeş-perle çıkan ka'ka'a miğferlerden
Tevfik Fikret (Nef'î için söylemiş)

sadâ-yı âlem-i Lâhût: Uluhiyet âleminin sesi.
Sadâ-yı âlem-i Lâhût'ı istimâ' eyle
Nedir bu şîven-i nây ile nağme-i tanbûr
Hayali Bey

sadâ-yı aşk: Aşk sesi.
Tuttu cihânı pertev-i hüsnün güneş gibi
Doldu sadâ-yı aşkın ile kâh-ı kün fe-kân-Bâki

sadâ-yı bâd: Rüzgârın sesi.
Sadâ-yı bâd çıkar mahbes-i ney-enbândan
Ki bir zemân ne kadar bî-karâr idim ben de-Nâbi

sadâ-yı bişnev: "Bişnev" (Dinle) sesi.
Ey Mevlevî ey Mevlevî dinle sadâ-yı bişnevi
Ey feyz-hâh-ı Mesnevî dinle sadâ-yı bişnevi
Esrar Dede

sadâ-yı bûm-ı pür- nekbet: Felaket dolu baykuş sesi.
Nağme-i bülbül-i ferah-bahş ü server-i encâm iken
Gam-fezâ oldu sadâ-yı bûm-ı pür-nekbet gibi
Şeyhülislam Yahya

sadâ-yı bülend: Yüksek ses, avaz.
Âh eylerim sadâ-yı bülend ile her seher
Halk uyanıp sanır ki müezzin ezân verir-Sürûrî

sadâ-yı çeng: Çalgı sesi.
Sadâ-yı çeng ü safâ-yı şarâbı hôş gör kim
Sadâ sadâ-yı negamdır safâ safâ-yı kadeh-Nizami

sadâ-yı derâ: Çan sesi.
Olmaz resîde kimse sadâ-yı derâsına
Sad kârvân-ı nâle şeb-i târdan geçer-Nâbi

sadâ-yı edeb: Edep sesi.
Yayıldı cümle cihân içre çün sadâ-yı edeb
İhâta kıldı kamu kûşeyi nidâ-yı edeb
Muradî (Sultan III. Murat)

sadâ-yı hâtif: Görünmeden seslenen melek sesi.
Pek müessirdi sadâ-yı hâtifi yâhûd ki ben
Hâl-i istiğrâk ile olmuş idim pek nâ-tüvân-Lâ

sadâ-yı Hû: Allah Allah diyen ses.
Gûş-ı câna subh-dek her şeb sadâ-yı Hû gelir
Burc-ı tende dil değil bir mürg-ı dem-keş var gibi
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail ...)

sadâ-yı humâr-ı hasret: Hasretin baş ağrıtan sesi.
Ne dilde tâb-ı sadâ-yı humâr-ı hasret var
Ne hâst-gârî-i câm-ı visâle cür'et var-Tâlib

sadâ-yı nağme-i ayş u tarab: Eğlence seslerinin nağmesi.
Misâl-i halka tuttum gûşumu ebvâb-ı âfâka
Sadâ-yı nağme-i ayş u tarab her hâneden gelmez
Nâbi

sadâ-yı nağme-i gavgâ-yı aşk: Aşk kavgasının nağme ezgisi.
Âlemi tutmuş sadâ-yı nağme-i gavgâ-yı aşk
Dağlarda ser-be-ser gûş olmayınca bilmedim
Fehim-i Kadim (Uncuzade ...)

sadâ-yı nâvek: Ok sesi.
Sadâ-yı nâvekin çıktıkça cân hurrem olur gûyâ
Bu zindân-ı belâdan çıkmağa ruhsat verir cânâ
Fuzûlî

sadâ-yı ney: Ney sesi.
İdelden oklarından dem-be-dem sûrâhlar peydâ
Sadâ-yı ney gelir âh eylesem her üstühânımdan
Hayali Bey (idelden: edeli beri)

sadâ-yı pâ: Ayak sesi.
Metâʿ-ı sabrın eder her sadâ-yı pâ gâret
Telâş-ı hâtır-ı ümmîd-vârı biz biliriz-Nâbi

sadâ-yı raʿd: Gök gürlemesinin sesi.
Âhım felekte Zühre'ye âvâz öğretir
Yoksa sadâ-yı raʿd değildir bu nâleler-Behiştî

sadâ-yı seyl: Sel sesi.
Sadâ-yı seyl çeker medd-i muttasıl yaʿnî
Ki medd-i muttasıl ile olur kırâat-ı mâ-Fuzûlî

sadâ-yı vatan: Vatan sesi.
Vatan sadâsı bu!.. Aks eyliyor ufuklardan
Hitâb-ı izzeti temsîl eder sadâ-yı vatan
Abdülhak Hâmit

sadaka: (صداقه) Ar. Sıdk'tan; 1. Dilencilere verilen para. 2. Zekât. **c. sadaka:t.**
Gamze peykânın eder âşıka çeşmim sadaka
Eyle kim merdüm-i münʿim vere muhtâca zekât
Fuzûlî

Sana kibreyleyene kibretmek
Sadaka verme gibidir bî-şek-Sünbülzade Vehbi

Devr-i ebvâba çıkar mebhas-ı bâbü's-sadaka
Cer olur vâiza kürsîde medâr-ı sohbet
Keçecizade İzzet Molla

** **sadaka:t:** Sadaka'lar.
Sadâkat ile kıl itmâm-ı zekât
Ferʿidir aslı zekâtın sadaka:t-Nâbi

sadâkat: (صداقت) bk. sıdk

sâdât: (سادات) bk. seyyid.

sâde: (ساده) Far. 1. Süssüz, ziynetsiz. 2. Saf ve halis bulunan. 3. Yalnız, tek.
Ne lâzımdır düşürmek şiʿri Nâbî kayd-ı iğlâka
Bu denlü bî-tekellüf sâde şiʿr-i dil-güşâ derken
Nâbi

Sâde bir çobana râst gelmiş
Sâde sensin nakş-ı levh-i hâtırım-Muallim Naci

Müslümânlıkta şerîat bunu emretmiş imiş
Hem alır, hem de boşarmış; ne kadar sâde bir iş
Mehmet Akif

* **sâde-ârız:** Süssüz yanak.
Demidir sâde-ârızlar Behiştî berg-i gül gibi
Ede esb-i sabâ-reftâr ile seyr-i Süleymân'ı-Behiştî

* **sâde-derûn:** Yüreği temiz.
Ne kadar zâhirî olsa şeb-gûn
Olur âyîne gibi sâde-derûn-Enderunlu Fazıl

* **sâde-dil:** Gönlü temiz.
Sâde-dil cümlesi ebleh-fıtrat
Ekserîsi belî ehl-i cennet-Örfî

Sâde-diller kim felekten şefkat ümmîdindedir
Ser-nigûn peymâneden keyfiyyet ümmîdindedir
Nâilî

* **sâde-levh:** Gönlü temiz.
Ey sâde-levh açılma sanıp mûris-i hayât
Bu sâhanın semûmu sabâ sûretindedir-Nâbi

* **sâde-pehlû:** Yan taraf.
Nigârâ gönlümün cânı lebinden bûse almaktır
Ve lîkin cânımın gönlü bir öget sâde-pehlûdur
Necati Bey

* **sâde-rû:** Yüzü tüysüz, temiz yüzlü, delikanlı.
Ruhsâr-ı bî-tekellüfüne sâde-rûların
Zen kısmının adîl olamaz en cemîlesi-Nâbi

Gehî zevraklar ile zevk-ı deryâ eyledik gezdik
Gehî ol sâde-rûlardan temennâ-yı vefâ kıldık
Bahtî (Sultan I. Ahmet)

saded: (صدد) Ar. 1. Fikir, niyet, teşebbüs. 2. Yakınlık, civar. 3. Asıl konu, konuşulan mevzu.
Ma'zûr gör ey şuûr ma'zûr
Söylerse aceb mi bî-saded mest-Abdülhak Hâmit

* bî-**saded:** Lakırdısız, sözsüz.

bî-saded-i küh-sâr: Dağlık yerin sessizliği.
Hilâf-ı cins ile sohbet netîcesiz idügin
Cevâb-ı bî-saded-i küh-sârdan gördük-Sâmî (Arpaeminizade Vakanüvis Mustafa –Bey) (idügin: olduğun)

sadef, sedef: (صدف) Ar. İçinden inci çıkan bir çeşit istiridyenin parlak kabuğu, sedef. **c. esdâf.**
Dedim sadef midir şol ağız yâhûd dişlerin
Dürrî midir ya dürr-i Aden dedi ikisi de-Şeyhi

Sanki âlemde bu bir dürr-i yetîm
Bir sadef olmuş ona heft-iklîm-Enderunlu Fazıl

Her sadefte dür ü yek-dâne bulunmaz el-hakk
Gerçi kim her biri deryûze-i ihsâna gelir-Nedim

Teb-lerze-zâd gevher-i galtân-ı gurbetim
Mihr-i sedef sabâh-ı Nişâbûr'dur bana-Şeyh Galip

sadef-i kevn: Var oluş sedefi.
Sadef-i kevne düşürdü bizi habs etti felek
Aceb olmaz bu belâlar dür-i galtânız biz
Bağdatlı Ruhi

* **sadef-âsâ:** Sedef gibi.
Sadef-âsâ kabûl-i feyze isti'dâd lâzımdır
Ki her mevzi'de nîsân katresi dürr-i semîn olmaz
Hâmî (Hâmî-i Âmidî)

* **sadef-kârî:** 1. Sedef işçiliği. 2. Sedef işi.
Cenâb-ı şâha ey Bâkî nisâr et lü'lü'-i nazmın
Bu sandûk-ı sadef-kârîde dürr-i şeh-vâr olsun-Bâki

* **sadef-nişîn**: Sedeften çıkmış.
Bir dürr-i sadef-nişîn idim ben
Bir mevce ile kenâra düştüm-Recaizade Ekrem

sa'deyn: (سعدين) bk. sa'd.

sâdık: (صادق) bk. sıdk.

sadme: (صدمه) Ar. Çarpma, çatma, vuruş. **c. sademât**.
Böyle bir sadmeyle altüst olsun en müdhiş gemi
Dehşetin te'sîri hâlâ sarsıyor endîşemi
Mehmet Akif

Zîrâ, yeni bir sadmeye artık dayanılmaz
Zîrâ, bu sefer uyku ölümdür: Uyanılmaz!
Mehmet Akif

sadme-i bâl: Kanat vuruşu.
Çâk etti biz atbâk-ı tahayyülde uçarken
Bir sadme-i bâliyle hakîkat bu zılâli-Tevfik Fikret

sadme-i cem'iyyet: Cemiyetin darbesi.
Dûr idim sadme-i cem'iyyetten
Medeniyyet denen nekbetten-Abdülhak Hâmit

sadme-i idbâr: Talihsizlik vuruşu.
Sadme-i idbâr ile berbâd olur hâtır-şiken
Kasr-ı istibdâdını mahsûd-ı Şeddâd etse de
Yenişehirli Avni

sadme-i ka:hır: Kahredici darbe.
O gayr-ı meş'ûme
Müstemir bir sükût-ı ümmîdin
Sadme-i ka:hrıyle in, in, in-Tevfik Fikret

sadme-i kahr: Kahır vuruşu.
Avn-i insâfiyle mülk-i ma'delet bî-ihtilâl
Sadme-i kahriyle iklîm-i sitem pür-inkılâb-Nef'î

sadme-i meş'ûm: Uğursuz vuruş.
Beşer bu sadme-i meş'ûma böyle uğrar da
Biraz tenebbüh eder.
Biraz tenebbüh için bin belâ... Ne ders-i haşîn
Tevfik Fikret

sadme-i sad-gûne: Yüz çeşit darbe
Yediği sadme-i sad-gûne telâfileridir
Pây-ı hûbâna gehî mâlişi nakş-ı kademin-Nâbi

sadme-i sarsar: Sarsar (şiddetli rüzgâr) vuruşu.
Olsa temkîni eğer şâmil ecsâd-ı latîf
Sadme-i sarsar olur hâne-i dünyâya temel
Kâzım Paşa.

sadme-i şemşîr-i hicrân: Ayrılık kılıcının darbesi.
Sadme-i şemşîr-i hicrânına tâkat mi gelir
Buna sabr etmeğe pûlâd gibi cân lâzım
Yenişehirli Avni

** **sademât:** Sadme'ler.
Bâziçe-i âmâl ederek hep sademâtı
Bir medh-i serâbîde çocuklar gibi yattık
Tevfik Fikret
Her cilvesine şâhid olur anda memâtın
Her nev'ini anlar darabât ü sademâtın
Abdülhak Hâmit (anda: orada)

sademât-ı dehr: Dünya darbeleri.
Her kim eylerse tahammül sademât-ı dehre
Bulur elbette tarîkında Hudâ'dan behre
Ziya Paşa

sadr: (صدر) Ar. 1. Göğüs, sine. 2. Yürek. 3. Her şeyin önü, en başı. 4. Oturulacak yer. 5. Baş, başkan. 6. Kazasker. 7. Sadrazam sözünün kısaltılmışı. **c. sudûr**.
Vermedi sadra şifâ buncılayın ibn-i hakîm
Beden-i müle dahi etmedi bahş-ı dermân
Şinasi (sadra şifa ver-: gönlü ferahlatmak.)
Zâtını eyle sezâ-yı rağbet
Geçirirler seni sadra elbet-Sünbülzade Vehbi

sadr-ı a'zam: Sadrazam, başvekil.
Gördük nedir ricâlimizin en muazzamı
Ben kendi kendimin olurum sadr-ı a'zamı
Abdülhak Hâmit

sadr-ı bâlâ-hâne-i kasr: Köşkün üst katının başı.
Ki teşrîf ede her gün sadr-ı bâlâ-hâne-i kasrın
O hûrşîd-i cihân-devletin dîdâr-ı pür-nûru-Nef'î

sadr-ı cihân: Cihanın başı.
Dîvân-ı hümâyûna şeref vermedi el-hakk
Zâtın gibi bir sadr-ı cihân bihter-i âlem-Nedim

sadr-ı dîvân: Divanın başı.
Şehi Cem câh-ı devrânın güzîde sadr-ı dîvânı
Şehin-şâh-ı cihân-gîrin sipeh-sâlâr-ı mansûru
Nef'î

sadr-ı İslâm: İslam'ın başı.
Eğer çiğnenmemek isterseler seylâb-ı eyyâma
Rücû etsinler artık Müslümânlar sadr-ı İslâm'a
Mehmet Akif

sadr-ı kerem-güster: Cömert başkan.
Aceb tevfika mazhar oldun ey sadr-ı kerem-güster
Ki sana Hak müyesser kıldı böyle nâm-ı vâlâyı
Nedim

sadr-ı kerem-kâr: Cömert, eli açık başkan.
Ey sadr-ı kerem-kâr ki der-gâh-ı refî'in
Erbâb-ı dile kıble-i ümmîd revâdır-Nedim

sadr-ı kibâr-ı ulemâ: Büyük âlimlerin başı.
Mülteca-yı vüzerâ sadr-ı kibâr-ı ulemâ
Kâm-kâr-ı fuzalâ fahr-i mevâlî-i izâm-Nef'î

sadr-ı mey-hâne: Meyhane başı.
Sadr-ı mey-hânede nâ-dân otura var mı cevâb
Sorsak ey pîr-i mugân vechini küstâh-âne
Şeyhülislam Yahya

sadr-ı millet: Milletin başı.
Sadr-ı millete vücûdun ulu bir mu'cizedir
Bunu fehm eylemeyen müdrike-i âcizedir-Şinasi

sadr-ı rif'at: Yücelik başı.
Pîç ü tâb olmayanın mûy-be-mûy endâmı
Sadr-ı rif'at olamaz menzili ihrâm gibi-Nâbi

sadr-ı sarây-ı risâlet: Elçilik sarayının başı.
Eyâ mahbûb-ı Hak zât-ı şerîfin sırr-ı ekberdir
Seninle sadr-ı sarây-ı risâlet çünkü efhardır
Necip (Sultan III. Ahmet)

sadr-ı sudûr: Sadrazamların başı.
Hıdîv-i mülk-i risâlet ki zât-ı akdesidir
Harîm-i encümen-i enbiyâda sadr-ı sudûr
Yenişehirli Avni

sadr-ı sühan-pîşe: Söz söylemeye alışmışın başı.
Ey sadr-ı sühan-pîşe bunu sen de bilirsin
Kim sözde bulunmaz bana hem-tâ-yı zemâne
Nef'î

sadr-ı zemân: Zamanın başı.
Ben şâirim ancak ederim keyfime hizmet
Sen, sadr-ı zemân, olmalısın hâdim-i ümmet
Abdülhak Hâmit

* **sadr-nişîn:** Başşehirde oturan, üst başta oturan (toplantıda). **c. sad-nişînân**.
Eİtse te'sîr dil-i sâmi'a-hâh ü nâ-hâh
Dil-nişîn sîne-nişîn sadr-nişîn olsa gazel-Nabi

Olma hânende dahi sadr-nişîn
Köşeye geçme olup fahr-âyîn-Sünbülzade Vehbi

** **sadr-nişînân:** Baş köşede oturanlar.

sadr-nişînân-ı sühan: Sözün baş köşesinde oturanlar.

Vâkiʿa lutfuna mazhar düşebilsem umarım
Reşk ede mertebeme sadr-nişînân-ı sühan-Nefʿî

** **sudûr:** 1. Sadr'lar; göğüsler,. 2. Sadrazamlar. 3. Kazaskerler. 4. (sadr'dan) Meydana çıkma, sâdır olma.

Dem-i vuslatta olan lerzeyi ondan kıyâs et kim
Sudûr ettikte harf-i hâhiş-i vuslat dehen titrer
Nâbi

Her nazm-ı dil-firîb ki benden sudûr eden
Lafzı cemâl-i şâhid-i maʿnâya ân verir-Nefʿî

Hıdîv-i mülk-i risâlet ki zât-ı akdesidir
Harîm-i encümen-i enbiyâda sadr-ı sudûr
Yenişehirli Avni

sudûr-ı hatâ: Hatanın ortaya çıkması.

Girince fursat ele fevt eden bilir ancak
Dem-i sevâb sudûr-ı hatâ ne müşkil imiş
Sâkıb Dede

sudûr-ı hükm: Hükmün ortaya çıkışı.

Hep işârât sudûr-ı hükmü nâtıktır
Vazʿ-ı mîzân tekabülde bu sırr-ı meknûn-Münif

sudûr-ı lutf: Lutfun ortaya çıkması.

Sudûr-ı lutf ne mümkün zemâne halkından
Meğer ki edesin ibrâm usandırıncaya dek-Nâbi

sad-sâl, sad-sâle: (صدسال) bk. sâl, sad.

sâf, sâfî: (صاف) bk. safvet.

safâ: (صفا) bk. safvet.

Safâ: (صفا) Ar. Mekke yakınında bir tepenin adıdır. Hz. İsmail'in annesi Hacer bu tepe ile Merve tepesi arasında su aramak için dolaştıklarından, hacıların bu iki tepe arasında 7 defa hızlı hızlı gidip gelmeleri haccın vaciplerinden olmuştur.

Der-pîş edip Safâ nazarla mest-i hayrân ol
Gerçek mürid-i şîve-i pîr-i mugân isen-Şeyh Galip

safer: (صفر) bk. sefer.

saff, saf: (صفّ) Ar. Saf, sıra, dizi; camide cemaatin dizilme sırası. **c. sufûf.**

Kadrini seng-i musallâda bilip ey Bâkî
Durup el bağlayalar karşına yârân saf saf-Bâki

Leşker-i eşk-i firâvân ile ceng eylemege
Gönderir mevclerin lücce-i ummân saf saf-Bâki

saff-ı dendân: Dişlerin sırası.

Saff-ı dendânını vasf eyleyemezsin Nâbî
Tâ sufûf-ı dür-i nâb eylemedikçe kutun-Nâbi

saff-ı kudsiyân: Meleklerin safı.

Tefsîr-i faziletin İdrîs
Eyler saf-ı kudsiyâna tedrîs-Nâbi

saff-ı müjgân-ı dil-siyeh: Kara kalpli kirpik dizisi.

Hazer hazer saff-ı müjgân-i dil-siyehtir bu
Kafâ-yı gamzede bir gürd-i bî-sipehtir bu-Nâilî

saff-ı nevk-i müje: Kirpiklerinin ok gibi sıralanışı.

Ey saff-ı nevk-i müjen câna melâmet şânesi
Her girih zülfünde bir dâm-ı tahayyür dânesi
Fuzûlî

saff-ı niâl: 1.Ayakkabılık. 2. Meclisin en aşağı oturulan yeri.

Saff-ı niâli mesken-i âlî tasavvur et
Doğrulma yerlerin yücesine duhân gibi
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

Vâkıf olmaz bâr-gâh-ı âlemin tertîbine
Blimeyen saff-ı niâli mesned-i izzet gibi
Ebussuud (Şeyhülislam...El-İmâdî)

Değildir cây-ı râhat sadr-ı dîvân-hâne-i devlet
Geçenler âkıbet hasret-keş-i saff-ı niâl oldu
İrfan Paşa

saffü'n-niâl: En aşağı yer.

Bize saffü'n-niâl meclisinde yer bulunmazsa
Varıp ser-defter-i hicrâna mestûr olmamız yeğdir
Nâbi

saff-ı sevdâ: Sevda safı.

Döken idi saff-ı sevdâ bulan idi bahr-i gavgâ
Başıma kopaydı bâri o kıyâmet-i zemâne
Esrar Dede

saff-ı sipâh: Asker dizisi.

Aʿdâ muka:bilinde çekende saf-ı sipâh
Kılmıştı medd-i âhı alem şâh-ı Kerbelâ-Fuzûlî

saff-ı sipeh-keş-i kalem: Baş komutan olan kalemin safı.

Olmaz sahâyifin yine kadr-i bülendi pest
Saff-ı sipeh-keş-i kaleme pây-mâl iken-Nâbi

** **sufûf:** Saff'lar, sıralar.

sufûf-ı dürr-i nâb: Parlak inci dizileri.

Saff-ı dendânını vasf eyleyemezsin Nâbî
Tâ sufûf-ı dür-i nâb eylemedikçe kutun-Nâbi

Her taraftan toplanıp ehl-i süyûf
Bağladı zîr-i livâsında sufûf-Ziya Paşa

* **saff-ârâ:** Saf süsleyici.

Hem saff-ârâyidi hem âsaf-rây
Ne vezir ister idi vü ne müşîr-İbn-i Kemal

* **saff-be-saff**: Sıra sıra.

Zühd ü takvâ saff-be-saff tertîb edip âlâyını
Pîç-i nevbet gösterir unvân Âyâsufiyye'de-Nâbi

* **saff-der**: Düşman saflarını yaran yiğit.

Âferîn ey rûzgârın şeh-süvâr-ı saff-deri
Arşa as şimden girü tîğ-ı Süreyyâ cevheri-Nef'î

saff-der-i yegâne: Biricik, eşsiz kahraman.

Ol saf-der-i yegâne ki tâb-ı mehâbeti
Cevşen-güdâz-ı Tehmeten ü Kahraman olur-Nef'î

saff-derî: Düşman saflarını yaran kimseyle ilgili.

Hırz-ı cân-ı saltanat nîrû-yı bâzû-yı zafer
Rükn-i savlet unsur-ı haşmet esâs-ı saff-derî
Nedim

* **saff-kalb:** Temiz kalpli.

Saff-kalb ol kimseye tutma sakın kalbinde kîn
Fahr-ı âlem dedi sığmaz kîn ile bir yerde dîn
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

** **saff-nişînân:** Safta oturanlar.

saff-nişînân-ı felek: Feleğin safında oturanlar.

Pîş-i der-gâhında berpâ saf-nişînân-ı felek
Zîr-i eyvânında pervâz etmede kerrûbiyân-Nef'î

* **saff-şikâf**: Saf yaran yiğit.

saff-şikâf-ı rezm: Timur savaşının saf yaranı.

Cihân-gîr-i hayâl-efser rübâ-yı baht-ı İskender
Sipeh-sâlârı-ı Mâni saff-şikâf-ı rezm-i Timûrî
Nef'î

saff-şikâf-ı şuarâ: Şairlerin saf yaranı.

Nef'î-i tîğ-ı zebânım ki zemânımda benim
Saff-şikâf-ı şuarâ-yı sühan-ârâ-yı be-nâm-Nef'î

Saff-şikâf-ı şuarâyım ki çıkınca rezme
Hayretinden diyemez kimse ki kimdir bu gelen
Keçecizade İzzet Molla

* **saff-şiken:** Saf bozan, saf yaran.

Âlem-efrâz-ı gazâ Haydar-ı Kerrâr-ı vegâ
Zor-ı bâzû-yı kazâ saff-şiken-i düşmen-gîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

safha: (صفحه) Ar. 1. Bir şeyin dış yüzü, görünen tarafı. 2. Bölüm, sayfa, bir hadisede bir biri ardınca görülen hâllerin her biri. **c. safahât.**

Benim sarrâf-ı şehr-i râz ü dükkânım dehânımdır
Da'avâtım kîse tahtam safha engüştüm zebânımdır
Nâbi

Safha bir lâhzada Hârût-sitân oldu yine
Turfa efsûn okudu bu kalem-i câdû-fen-Nedim

safha-i âsâr: Eserlerin sayfası.

İster isen almağı hikmet kitâbından sebak
Hâme-i kudret ne yazmış safha-i âsâra bak
Naîm (Tezkirecizade Müverrih ...)

safha-i âyîne: Aynanın dış yüzü.

Safha-i âyîne içre hatt-ı rûşen-veş olur
Sînenin esrârı zâhir dîde-i itka:nına-Nedim

safha-i beyân: Açıklama bölümü.

Gönül gamını niçe safha-i beyâna yazam
Kalemden od çıkuban korkarım ki yanayazam
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

safha-i cemâl: Güzellik sayfası.

Mushaf demek hatâdır ol safha-i cemâle
Bu bir kitâb sözdür fehm eden ehl-i hâle-Fuzûlî

safha-i çemen: Çemenin yüzü.

Boyandı kanı ile safha-i çemen gül gül
Meğer ki fasdına hükmeylemiş tabîb-i hevâ-Fuzûlî

safha-i çehre: Yüzün bölümleri.

Safha-i çehremde şerh-i mihnetim merkûmdur
Zâhirimden bâtınım keyfiyyeti ma'lûmdur-Fuzûlî

safha-i eflâk: Feleklerin sayfası.

Mazharı her hikmetin sensen ki kilk-i kudretin
Safha-i eflâke nakş etmiş hutût-ı ahteri-Fuzûlî

safha-i dehr: Dünya yüzü, yeryüzü.

Ol Süleymân-ı zemân kim vasf-ı pâkin sebt eder
Safha-i dehre bu resme hâme-i mu'ciz-beyân
Üsküdarlı Hakkı Bey

safha-i dil: Gönül sayfası.

Süveydâ gibi çıkmak safha-i dilden ne mümkündür
Benim ol hâl-i müşgîn hayliden hâtır-nişânımdır

Necip (Sultan III. Ahmet)

Ne ma'nâlar ne sözler münderictir safha-i dilde
Eğerçi sûret-i zâhirde hâmuşum kitâb-âsâ-Lâ

safha-i emvâc: Dalganın bölümleri.

Kamer bulutların altından eyledikçe zuhûr
Yazardı safha-i emvâca bir kasîde-i nûr

Tevfik Fikret

safha-i evrâk: Sayfaların bölümü.

Mahv olup gitmez mürûr-ı dehr ile bâkî kalır
Hâme ile safha-i evrâkda mezbûr olan

Ebussuud (Şeyhülislam...El-İmâdî)

safha-i evvel: İlk bölüm.

Her ne yerden kim kitâb-ı aşkına fâl açsalar
Safha-i evvelde benim dâstânımdır gelen

İbn-i Kemal

safha-i hadd: Yanağın görünen tarafı.

Safha-i haddinde yer yer nokta-i müşgîn komuş
Hüsnünün dîvânını ister ki ede intihâb

İbn-i Kemal

safha-i himmet: Gayret safhası.

Basmadılar safha-i himmetle çürük tahtaya hîç
Eskidikçe onu dülger getirip sağlattık-Sürûrî

safha-i hûrşîd: Güneşin yüzü.

Safha-i hurşîde nakş olmuş sanasın mâh-ı nev
Ay yüzünün gurresinde iki hilâli kaşlar

Ahmet Paşa (sağlat-: onarmak, iyileştirmek)

safha-i hüsn: Güzellik yüzü.

Safha-i hüsnüne sûret verdi yârin hâl ü hat
Hatt-ı mushaf hûb olur kondukta i'râb u nukat

İbn-i Kemal

safha-i kef: Avuç sayfası.

Kisb-i yeddir denilir başa gelen insânın
Safha-i kefte hat-i cebhesi mersûm gibi-Nedim

safha-i la'l: Dudağın dış yüzü.

Safha-i la'lindeki hattın mahabbet-nâmedir
Âlem-i ervâhdan geldi bana mektûb olup-Behiştî

safha-i mecmua: Mecmua bölümü.

Yalınız safha-i mecmûalara olmasa kayd
Levha-i mihr ü mehe nakş-ı cebîn olsa gazel-Nâbi

safha-i remmâl: Remil döken, fal açan bölümü**.**

Dîde-i âşık müflis ki hatt u hâldedir
Çeşm-i nekbet- zededir safha-i remmâldedir-Nâbi

safha-i ruhsâr: Yanağının dış yüzü.

İstiyorsan almağı hikmet kitâbından sebak
Hâme-i kudret ne yazmış safha-i ruhsâra bak

Hayali Bey

safha-i rû(y): Yüzün dış yüzü.

Açılmış gül gül olmuş safha-i rûyu semenlenmiş
Letâfet kat kat olmuş ârızında nesterenlenmiş

Nâbi

safha-i sîne: Göğsünün üstü.

Safha-i sînesin etse meftûh
Âlemi kaplar idi feyz-i fütûh-Hakanî

safha-i telhîs: Özetleme bölümü.

Birisi pençe-i dermân birisi sahn-ı sahîh
Birisi safha-i telhîs ü biri nevk-i kalem-Nâbi

sâfî: (صافى) bk. safvet.

sâfil: (سافل) bk. sefalet.

safîr: (صفير) Ar. Islık; ince ve güzel ses.

Benim ol bülbül-i kudsî-safîr-i bâğ-ı vuslat kim
Gelir her dem nevâ-yı lika:-ullah âşiyânımdan

Namık Kemal

Dün kudurmakta idi ormandan cahîmî bin zefîr
Âşiyân tutmuş bu gün her dilde perrân bir safîr

Mehmet Akif

safîr-i mürg-i çemen: Çemen kuşunun güzel sesi.

Sarîr-i âb-ı revân u safîr-i mürg-i çemen
Nikât-ı tehniyet-i mukaddem ettiler inşâ-Fuzûlî

safîr-i sarîr*:* Cızırtı ıslığı.

Bir andelîb-i gül-şen-i ma'nâ ki hâmesi
Taksîm eder safîr-i sarîri belâgati-Akif Paşa

safiyy: (صفى) bk. safvet.

sâfiyyet: (صافيّت) bk. safvet.

safsata: (سفسطه) Ar. 1.Doğru gibi göründüğü hâlde neticesi saçma olan kıyas. 2. fels. Bilgicilik.

Bin safsata bir mısrâ'-ı bercesteye değmez
İndimde esâtîr-i Felâtûn hezeyândır

Yenişehirli Avni

safvet, saffet: (صفوت) Ar. Saflık, temizlik, arılık, paklık.
Mahv olmayınca çirk-i sivâ kalb olur mu sâf
Safvet gelir mi bir suya tâ kim durulmasa
Münip (Hoca Mustafa ...)
Rû-yi latîf-i şîşe-bâz-ı çarhı dil görmüş gibi
Jeng-dâr âyîsinden safvet ümmîdindedir-Nâilî

Uzak yakın bütün âfâka neşr eder safvet
Tabîatin o samîmî tevekkül-i sâfi-Tevfik Fikret

Vücûd-ı nâzı, ki safvette rûha benzerdi
Bıraktı bizleri cânsız, karıştı emvâta-Tevfik Fikret

safvet-i aşk: Aşk temizliği.
Gün-be-gün sûret-i hâl-i dili seyrân eyler
Şöyle mir'ât-ı cihân-bîn olup safvet-i aşk
Âdile Sultan

safvet-i âyîne-i âlem-nümâ: Âlemi gösteren ayna temizliği.
Kâinâtın seyreden nakş-ı safâsın câmdan
Safvet-i âyîne-i âlem-nümâyı neylesin-Bâki

safvet-i dîdâr: Sevgilinin temizliği.
Mahşer ki_ola hüsnünden ayân safvet-i dîdâr
Tâb-efgen-i hûrşîd olan germiyyet-i dîdâr-Nâilî

safvet-i mahmûr: Mahmur bakış temizliği.
Ben bütün bir gecelik cûşiş-i ahzânımla
O hayâlât-ı perîşânımla
Müteşekkî, lâim
Karşıdan safvet-i mahmûrunu seyretmedeyim
Tevfik Fikret

safvet-i mir'ât: Ayna temizliği.
Ruhsâr-ı aşk-ı pâki dil-i pâk gösterir
Aksin safâsı safvet-i mir'âtten gelir-Muallim Naci

safvet-i rûh: Ruh temizliği.
Hem safvet-i rûh olan o âvâz
Oldukça harîm-i cânda dem-sâz-Mehmet Akif

safvet'ten; 1. Temiz, halis, katıksız. 2. Bön, kolay aldatılabilen, kurnazlığı olmayan.

safvet-i sîne-i sîmîn*:* Gümüş göğüslünün temizliği.
Safvet-i sîne-i sîmînin edersem takrîr
Mi'desi Âb-ı Hayât'ın hasedinden bulanır-Nâbi

safvet-i ulviyye: Ulvi temizlik.
Gelir mi safvet-i ulviyyesiyle tasvîre
Bu subh-ı tâze ki pür-feyz ü bî-muâdildir
Tevfik Fikret

* **sâf:** Temiz, pak, halis; berrak, duru.
Tûtî-i mu'cize-gûyum ne desem lâf değil
Çarh ile söyleşemem âyînesi sâf değil-Nef'î

İnsân oldur ki âyîne-veş kalbi sâf ola
Sînende neyler âdem isen kîne-i peleng-Bâki

Sâf eyleyenler âyîne-i kalb-i âşıkı
Vermişler inkisâr-ı derûndan safâ bana
Fasih (Ahmet...Dede)

* **sâf-be-sâf:** Tam saf.
Ne kadar sâf-be-sâf olursa da erbâb-ı kemâl
Yine sadra geçecek Hak bu ki sultânımdır-Nâbi

* **sâf-kalb:** Temiz kalpli.
Sâf-kalb ol kimseye tutma sakın kalbinde kîn
Fahr-i Âlem dedi sığmaz kîn ile bir yerde în
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

* **sâf-tab'ân:** Temiz yaratılışlılar.
Sâf-tab'ânı bulur zahm-ı feşâr-ı gerdûn
Girse de perdelere revgan-ı bâdâm gibi-Nâbi

* **sâf-tıynet:** Saf gönüllü, saf yaratılışlı.
Ol şâh-ı sâf-tıynet ü rûşen-zamîr kim
İlhâm-ı Hakk'a âyîne olmuş ferâseti-Râşit

* **sâf-zamîr:** İçi temiz.
Ol sâf-zamîr ü pâk-meşreb
Bir bezm-geh eyledi müretteb-Fuzûlî

* **safâ:** 1. Saflık, berraklık. 2. Kedersizlik, gönül şenliği. 3. müz. Bir makam.
Sâkî mey-i Bâki'yi getir bezme safâ ver
Çün kâr-ı cihân âkıbetü'l-emr fenâdır-Bâki

Ne dünyâdan safâ bulduk, ne ehlinden recâmız var
Ne der-gâh-ı Hudâ'dan mâada bir ilticâmız var
Nef'î

Bâdenin vardır humârı âlem-i aşkın gamı
Her safânın bir gamı var her gamın bir âlemi
Ulvî

Dehrin ne safâ var acabâ sîm ü zerinde
İnsân bırakır hepsini hîn-i seferinde-Ziya Paşa

safâ-yı âlem-i âb: Su âleminin eğlencesi.
Sormaz safâ-yı âlem-i âb içre gamzesi
Rindân-ı bî-huzûr ne âlemdedir aceb-Şeyh Galip

safâ-yı aşk: Aşk eğlencesi.
Âşıkların vücûduna doldu safâ-yı aşk
Nûr eyledi gönülleri geldi ziyâ-yı aşk-Nuri

safâ-yı aşk-ı cânân: Canan aşkının temizliği.
Safâ-yı aşk-ı cânân ile cân-feşân gerek âşık
Geçip cân u cihândan tâlib-i cânân gerek âşık
Arşî Dede

safâ-yı bâl: Gönül eğlencesi.
Olmaz karîn-i şevk gumûm-iʿtiyâd olan
Bilmez safâ-yı bâl nedir, nâ-murâd olan
Sâlim (Trabzonlu ...)

safâ-yı bâtın-ı hum: Küpün içinin saflığı, kedersizliği.
Meyden safâ-yı bâtın-ı humdur garaz hemân
Erbâb-ı zâhir anlayamazlar murâdımuz-Bâki

safâ-yı câm: Şarap kadehinin eğlencesi.
Yazık ol hevâ-pereste ki bu bezm-i bî-beka:da
Bırakıp safâ-yı câmı gam-ı rüzgâra düştü
Ziya Paşa

safâ-yı câm-ı musaffâ: Temiz kadehin berraklığı.
Vermez safâ-yı câm-ı musaffâyı lây-ı hum
Olmaz güşâde dîde-i dil tûtiyâ ile-Nâbi

safâ-yı cân: Gönül eğlencesi.
Gönül mahabbet-i cânânı özle cân kim olur
Safâ-yı cân var iken mülket-i cihân kim olur-Şeyhi

safâ-yı câvidânî: Sonsuz eğlence.
Safâ-yı câvidânîdir neşât-ı lûtfu ahbâba
Belâ-yı nâ-gehânîdir hayâl-i tîğı aʿdâya-Nefʿî

safâ-yı cevher-i ışk: Aşk cevherinin saflığı.
Safâ-yı cevher-i ışk ile eyle kalbini hâs
Avâm-ı bed-güheri ışk eder cihânda hâs-Behiştî

safâ-yı cevher-i rûh: Ruh cevherini tasfiye etme, temizleme.
Eğer murâd ise vermek safâ-yı cevher-i rûh
Felek-misâl yürüt sâgar-ı şarâb-ı sabûh-Fuzûlî

safâ-yı çeşme-i Kevser: Kevser çeşmesinin temizliği.
Zülâlinden ibarettir nesîminden kinâyettir
Safâ-yı çeşme-i Kevser havâ-yi Cennetü'l-me'vâ
Bâki

safâ-yı devr-i sâgar: Kadeh devrinin eğlencesi.
Dehân u gerdenin bûs eyleyen sâkî olur fârig
Safâ-yı devr-i sâgardan surâhî kulkulundan hem
Ulvî

safâ-yı hâtır: Gönül hoşluğu.
Safâ-yı hâtır üzre olmayan ihsânı neylerler
Görüp sûz-ı derûnun micmerin anberden el çektik
Nâbi
Mükedderdir ser-â-ser meşreb-i eczâ-yı âlem hep
Safâ-yı hâtır ancak bâdede sâgarda kalmıştır
Râmi

safâ-yı ıttılâ: Bilme berraklığı.
Kârına ehl-i vukûfun kec-nigâh ettikçe şeyh
Kûr u dûr olmaktadır bulmaz safâ-yı ıttılâʿ
Esrar Dede

safâ-yı îd: Bayram şenliği.
Hûrlar ile müzeyyen olup yine cây-ı îd
Reşk-i hayâl olursa yeridir safâ-yı îd-Enverî

safâ-yı kalb: Kalp temizliği.
Bulmam safâ-yı kalbi bir bâde olmayınca
Kesb-i neşât olmaz tâ perde-râz olmayınca
Âdile Sultan

safâ-yı mey-kede: Meyhane eğlencesi.
Safâ-yı mey-kede bir görmek ile anlanmaz
O zevk hâtır-ı uşşâka vara vara düşer-Nâbi

safâ-yı nûr-ı sabûh: Sabah içilen şarap ışığının berraklığı.
Safâ-yı nûr-ı sabûhu bulan siyeh-mestin
Gözüne hâne-i hûrşîd bir harâbe gelir-Şeyh Galip

safâ-yı vasl: Kavuşma sevinci
Kâʿbe-i kûyun tavâfa şol kadar saʿy eyledim
Merve-i bahtım safâ-yı vasla olmadı delîl-Behiştî

* **safâ-bahş:** Eğlendiren, rahatlandıran.
Lafz-ı rûşen içre maʿnâ-yı latîfi gösterip
Câm-ı billûru safâ-bahşa kodum sâfî şarâb-Nefʿî

Safâ-bahş olmada gül-zârdan mey-hâne eksik mi
Kalır mı bûy-ı gülden bâğ-bâna nükhet-i sahbâ
Şeyhülislam Yahya

safâ-bahş-ı harîf-i bezm-i ışk: Aşk meclisinin insanına safa veren.
Dürd-i derdidir safâ-bahş-ı harîf-i bezm-i ışk
Sâkiyâ çok etme teklîf-i şarâb-ı nâb ona-Fuzûlî

* **safâ-güzîn:** Şen, neşeli.

safâ-güzîn-i dîdâr: Yüz şenliği.
Sen gökte safâ-güzîn-i dîdâr
Ben yerde azâb içinde bîzâr-Mehmet Akif

* **safâ-güster:** Safa yayan.
Tumturak-ı sühan ü mâni'-i rengînim olur
Ruh-ı feyz-âveri Nef'îye safâ-güster-i bâl
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **safâ-yâb**: Safa bulmuş, neşeli, şen.

safâ-yâb-ı gurûr: Gurur şenliği.
Hüsn-i âğûş-ı tabîatte safâ-yâb-ı gurûr
Kemalzade Ekrem Bey

* **sâfî:** Temiz, halis; berrak, duru, karışık olmayan.
Lafz-ı rûşen içre ma'nâ-yı latîfi gösterip
Câm-ı billûru safâ-bahşa kodum sâfî şarâb-Nef'î

* **sâfî-dil:** Saf gönül. **c. sâfî-dilân**.
Sâfî-dil isen et lebinin zikrini sûfî
Gel gör ne safâ-bahş olur câm-ı musaffâ
İbn-i Kemal

Pûte-i aşk içre Adnî ka:l edelden kalbimiz
Gıll u gışştan hâliyiz âlemde sâfî-dilleriz
Adnî (Sultan III. Mehmet)

** **sâfî-dilân:** Saf gönüllüler.
Sâfî-dilâna eyle teka:bülle ittihâd
Kendinde seyr et ârif-i dânânın aksini-Esrar Dede

* **sâfiyyet**: Saf olma hâli, saflık; bönlük.
Oh, bak dalgaların cezbe-i sâfiyyetine
Sanki bir hamle-i sevdâya açık bir sîne
Tevfik Fikret

* **safiyy**: Saf, temiz, pak. **c. asfiyâ.**

* **Safiyyullah:** Hz. Âdem.
Bu kadar rütbe Safiyyullah'a
Bu takarrüb ol ulu der-gâha-Hakanî

Senden atâ bizden hatâ böyle kuruldu ibtidâ
Afv et bizim hatâmızı Âdem Safiyyullah için
Ümmî Sinan

** **asfiyâ**: Safiyy'ler.
Mihr-i eflâk-i nübüvvet mâh-ı burc-ı asfiyâ
Ahmed-i Mürsel ki âlem na'tin eyler rûz u şeb
Fehim (Hoca Süleyman...)

sâgar: (ساغر) Far. Şarap kadehi, piyale; ufak su bardağı.
Pür-safâdır tâb-ı dîdârınla bezm ü bezm-gâh
Rûşenâyî bahş-ı kalb sâgar u peymânesin-Nef'î

Sebû zânûda, sâgar elde, yâr âğûş-ı vuslatte
Bu tarz-ı hâs ile meclis aceb rindâne olmaz mı?
Vecdî

Sâ'id-i sâkîde sâgar gösterir çîn-i cebîn
Bâd-ı şevkıla leb-i cûy-i musaffâ mevc urur-Rızayi

sâgar-ı aşk: Aşk kadehi.
Sâgar-ı aşk ile her dem neş'e-i mest-âneyiz
Vaktimiz yok sahv için biz dâimâ sekrâneyiz
Necip (Sultan III. Ahmet)

İdrâk edemez neş'esini sâgar-ı aşkın
Kalbinde onun kim eser-i hubb-i sivâ var
Kâzım Paşa (Koniçeli Musa ...)

sâgar-ı âvşin: Kekik kokulu kadeh.
Gül gibi hurrem ü handân ola rû-yı bahtın
Sâgar-ı âvşin ola lâle-sıfat cevher-dâr-Bâki

sâgar-ı ayş: Eğlence kadehi.
Gül gibi hurrem ü handân ola rûy-i bahtın
Sâgar-ı ayşın ola lâle-sıfat cevher-dâr-Bâki

sâgar-ı bâde: İçki kadehi.
Bir ayağta iki âlem mülkünü seyrân eden
Sâgar-ı bâdeyle onlar kim ayakdaş oldular
Âhî (ayağ: kadeh)

sâgar-ı bâde-i leb-rîz: Ağzına kadar dolu şarap kadehi.
Devlet-i meyde gönül gussa-i âlem çekmez
Sâgar-ı bâde-i leb-rîz çeker gam çekmez-Nâbi

sâgar-ı gam: Gam kadehi.
Sâgar-ı gam emeriz biz leb-i dil-ber yerine
Sâfî ağu içeriz bâde-i ahmer yerine-Enverî

sâgar-ı gerdân: Dönen kadeh.
Devr-i meclis bana girdâb-ı belâdır sensiz
Mey-i zehr-âb-ı sitem sâgar-ı gerdânı bile-Neşati

sâgar-ı gül: Gül kadehi.
Rind-i mey-nûşem ki sâgar sâgar-ı güldür bana
Fenn-i mey-hârîde gam üstâd-ı kâmildir bana
Nâbi

sâgar-ı habâb: Su kabarcıklı kadeh.
Sâgar-ı habâb mevce-i meh-tâbtır bu şeb
Fânûs-ı bahr-i nûra girdâbtır bu şeb-Şeyh Galip

sâgar-ı ikbâl: Talih kadehi.
Dönsün felekte sâgar-ı ikbâli gün gibi
Tâ ona dek ki âhir-i bezm-i cihân olur-Nef'î

sâgar-ı işkeste: Kırık kadeh.
Pür gerektir sâgar-ı işkeste câm-ı zer-nişân
Meşreb-i ehl-i fenâda ey gönül Cemlik budur
Şeyhülislam Yahya

sâgar-ı işret: Eğlence meclisinin kadehi.
Şâhid-i maksad nevâ-yı çeng teg perde-nişîn
Sâgar-ı işret habâb-ı sâf-ı sahbâ teg nigûn-Fuzûlî

sâgar-ı keşîde: Çekilmiş kadeh, içilmiş kadeh.
Bir nîm-neş'e say bu cihânın bahârını
Bir sâgar-ı keşîdeye tut lâle-zârını-Nedim

sâgar-ı leb-rîz: Ağzına kadar dolu olan kadeh.
Beni ol rütbe dil-hûn etti kim bir câm için sâkî
Elinde sâgar-ı leb-rîze karşı hûn ile doldum
Esrar Dede

sâgar-ı mey: İçki kadehi.
Olurdum zâhidâ çoktan dehen-şûy sâgar-ı meyden
Humâra olsa ümmîd-i müdâvâ gayrı bir şeyden
Nâbi

sâgar-ı mînâ: Mine işlemeli kadeh.
Başlasan mecliste devre sâgar-ı mînâ ile
Lâle-i sir-âb-ı bâğı bezm-i işret-hânesin-Nef'î

sâgar-ı neşât: Sevinç kadehi.
Bir kerre bana gelmedin ey sâgar-ı neşât
Bildim ki sen de tâbi'-i devr-i zemânesin-Nâbi

sâgar-ı pür-mey: İçki dolu kadeh.
Sâgar-ı pür-meyi elden komazam başım için
Kişi ayakta kalır olmasa sâfî senedi-Behiştî

sâgar-ı sahbâ: Şarap kadehi.
Dem bu demdir behey idrâksiz endîşeyi ko
Kevseri havz ile sâgar-ı sahbâya değiş-Nef'î

sâgar-ı sahbâ-yı aşk: Aşk kadehinin içkisi.
Sâgar-ı sahbâ-yı aşk ile Necîbâ neş'e-yâb
Ol tamâmen tâ ki âzâd-ı cihân etsin seni
Necip (Sultan III. Ahmet)

sâgar-ı ser-şâr: Ağzına kadar dolu olan kadeh.
Mest-i sahbâ-yı tarab-hâne-i şevkız ki müdâm
Rûh-ı Cem gıbta eder sâgar-ı ser-şârımıza
Eşref Paşa (Bursalı Mustafa...)
Gördüğün zindân-ı aşkın neşve-i şevk-âveri
Muktebestir neşvesinden sâgar-ı ser-şârımın
Muallim Naci

sâgar-ı sîmîn: Gümüş işlemeli kadeh.
La'l-gûn meydir elinde sâgar-ı sîmîn ile
Ya nigîn-i la'l, dür reşk-i lebinden oldu âb-Fuzûlî

sâgar-ı ser-şâr: Ağzına kadar dolu kadeh.
Her sâgar-ı ser-şârı bir nehr-i Cinânî'dir
Her rıtl-ı mey-efşânı bir bahr-i kerâmettir
Esrar Dede

sâgar-ı zerrîn: Altın işlemeli kadeh.
Tut imdi sâgar-ı zerrîn kem olma nergisden
Benefşe gibi gözetme gam-ı perîşânı-Şeyhi
Sâgar-ı zerrîn ile düşmezdi nergis pâyına
Gitmese çînî sürâhîlerle sûsen bir yana-Hayali Bey

* **sâgar-keş:** Kadehle içen, kadeh kaldıran, kadeh çeken.

sâgar-keş-i derd-i nifâk: İki yüzlülük sıkıntısıyla kadeh kaldıran.
Basma bezm-i sohbet-i ehl-i hevâya hîç ayak
Kılmasınlar tâ seni sâgar-keş-i derd-i nifâk
Âgâh Osman Paşa (Trabzonlu...)

* **sâgar-şiken**: Kadeh kıran.
Hâtır-şiken olmadan sakın da yürü var
Sâgar-şiken ü sebû-şiken hum-şiken ol-Nâbi

sagîr: (صغير) Ar. Küçük, ufak. **c. sigâr.**

sagîrü'l-hacm: Hacmi küçük.
Ekserî nüh-kubbe-i eflâke sığmaz Nâbiyâ
Dil-büzürgân-ı sagîrü'l-hacm âdem böyledir-Nâbi

** **sigâr**: Sagîr'ler, küçükler, ufaklar.
Dünyâ o fenâ-hâne ki şeklinde beka yok
Bir yer ki kibârında, sigârında hayâ yok
Kemalzade Ekrem Bey

sigâr u kibâr: Küçükler ve büyükler (bütün halk).
Abîd-i kem-teri fermânıdır zemîn ü semâ
Kemîne çâkeri ihsânıdır sigâr ü kibâr-Ziya Paşa

sahâ: (سخا) Ar. El açıklığı, cömertlik.
Doldurdu gerçi cûd u sahâ gösterip felek
Ceyb-i cibâl ü dâmen-i sahrâyı sîm ile-Bâki

sâha: (ساحه) Ar. Meydan, açıklık, düz ve geniş yer. **c. sâhât.**
Gezilse sâhasında her taraf rûy-ı sâfa zâhir
Nigâh olunsa her bir gûşesinde bin fersah mevcûd
Nedim

sâha-i âlem: Âlemin meydanı.
Tengdir sâha-i âlem cevelân-ı fikre
Sanma teftîş-i kemâle kürre-i hâk yeter
Hersekli Arif Hikmet

sâha-i bu'd-ı mücerred: Soyut uzaklık alanı.
Hasmı vâreste-i tedmîr olamaz bulsa bile
Sâha-i bu'd-ı mücerred gibi bir semt-ı baîd
Yenişehirli Avni

sâha-i büstân: Bostan alanı.
Bir temâşâdır fezâ-yı sâha-i büstânı kim
Seyr edenler bâğ-ı Adn'i eylemez hâtır-nişân
Üsküdarlı Hakkı Bey

sâha-i dehr: Dünya meydanı.
Haşre dek tâ ki ola beste-i evtâd-ı hulûd
Sâha-i dehrde etnâb-ı hıyâm-ı devlet-Münif

sâha-i dil: Gönül meydanı.
Ettikçe geşt-i deşt-i sitem şâh gamzesi
Laht-ı ciğerle sâha-i dilde yemeklenir-Neylî

sâha-i emvâc: Dalgalar meydanı.
Muazzam heykeli feyz-i tabîat cebhe-i mağrûr
Semâdan sâha-i emvâca düşmüş burc-ı nûr-â-nûr
Kemal Paşazade Ekrem Bey

sâha-i endîşe: Endişe meydanı.
Sâha-i endîşedir sûk-ı tasâvîr-i bihişt
Her ne geçse hâtımından Nâbiyâ mevcûd olur
Nâbi

sâha-i gül-zâr: Gül bahçesi sahası.
Teşnedir bâğ-ı İrem sâha-i gül-zârımıza
Reşk eder bâl-i Hümâ sâye-i dîvârımıza-Nâbi

sâha-i hazrâ: Yeşil alan.
Bütün bu sâha-i hazrâ, bu nev-demîde çemen
Yeşil bir örtünün altında bir amîk mezâr
Mehmet Akif

sâha-i hilkat: Yaratılış meydanı.
Çıkıp her şeb temâşâ eyler oldum aynı hâletle
Ne ni'mettir şu manzarlar, ne hoştur sâha-i hilkat
Abdülhak Hâmit

sâha-i hadrâ: Yeşil saha.
Bütün bu sâha-i hadrâ, bu nev-demîde çemen
Yeşil bir örtünün altında bir amîk mezâr
Mehmet Akif

sâha-i ıtlâk: Salıverme alanı.
Kümeyt-i ma'nî eyler sâha-i ıtlâkda cilve
Sevâd-ı lafzdan isterse pâyına ika:l olsun-Nâbi

sâha-i imkân: İmkân alanı.
Görmedi zâtın gibi düstûru çeşm-i rûzgâr
Nasb olaldan sâha-i imkâna çetr-i bî-tınâb
Üsküdarlı Hakkı Bey

sâha-i kevn ü mekân: Kâinat meydanı.
Dahi tab'ım gibi bir şehsüvâr-ı âlem-i ma'nâ
Feres-rân olmamıştır sâha-i kevn ü mekân üzre
Ziya Paşa

sâha-i külhân: Külhan meydanı.
Bir gün erbâb-ı rimâhı cem' edip ol şehsüvâr
Sâha-i külhâneye sürdü semend-i rağbeti
Enderunlu Vâsıf

sâha-i medhûş: Dehşet veren meydan.
Bakma kabristâna ancak sâha-i medhûşuna
Dur da bir müddet kulak ver nâle-i hâmûşuna
Mehmet Akif

sâha-i mescid: Mescit meydanı.
Sâha-i mescide germ-âbeden evvel varamam
Gördüğüm vâkıa-i vuslatı ta'bîr etsem-Nâbi

sâha-i mînâ: Mina meydanı.
Pây-ı hayâle et meded ey dîde rûy-mâl
Belkîs'tır sâha-i mînâya bir gelir-Rızayi

sâha-i pehn-bürûz: Geniş açıklık alan.
Oldu berdâşte heylûlet-i deycûr-ı amâ
Sâha-i pehn-bürûz oldu zevâyâ-yı kümûn-Münif

sâha-i perhâş-ı derd-i aşk-ı bî-rahm: Merhametsiz aşk derdinin savaş alanı.
Şehîd-i sâha-i perhâş-ı derd-i aşk-ı bî-rahmım
Asıldı tîğ-ı hûn-âlûd-ı âhım arş-ı a'lâya
Esrar Dede

sâha-i takrîr: Karar verme yeri.
Nâbî hilâf-ı vüs'at-i meydân-ı iltifât
Vakt-i itâb sâha-i takrîr teng olur-Nâbi

sâha-i zillet: Zillet sahası.
Çirkten sîneni tathîre sana reh-berdir
Sâha-i zillete rû-mâlleri cârûbun-Nâbi

** **sâhât**: Sâha'lar.
Şâdtan ol yanaydı avert evi
Sâhâtı ser-sebze vü bünyâd kavi-Gülşehri

Olsa ger bâd-ı semûmu sâhâtından pür-tâb
Ser-i bed-hâhına tâ haşr yağardı samsâm-Nedim

sâhât-ı çemen: Yeşil alanlar.
Firdevs sahnı soffası mi sâhât-ı çemen
Çün döşendi dürülüp ferş-i zümürrüd nat'-ı sîm
Şeyhi

sâhât-ı sahn-ı harem: Gizli sahne sahaları.
Sidre-i cennet gibi kadrin maka:mı müntehâ
Sâhât-ı sahn-ı harem gibi harîmin muhterem
Nizami

sahâbet: (سحابت) bk. sâhib.

sahâbî, sahâbe: (سحابى) Ar. Hz. Muhammed (s.a.s.)'i görmüş ve onun sohbetlerinde bulunmuş olan kimse.
Yok ya Abbâs'ı bilmeyen, kimdi
O sahâbîyi dinleyen kimdi-Mehmet Akif

sahâif: (سحائف) bk. sahîfe.

sahârâ: (صحارى) bk. sahrâ.

sâhât: (ساحات) bk. sâha.

sahâvet, sehâvet: (سخاوت) Ar. Cömertlik, el açıklığı.
Hem sahâvette eder defter-i Hâtemleri tayy
Hem şecâatte kılar hamle-i Rüstemleri red-Nizami

Andan İbrâhîm'e ad oldu "Halîl"
Kim sahâvet yolunu buldu sebîl
Ahmed-i Dâî (andan: o sebepten)

* **sahî, sahiyy**: Sahâvet'ten; cömert, eli açık.
Civân-merd-i cihândır şûh-ı meşrebtir melek-hûdur
Sahîdir ehl-i dildir nükte-dândır nükte-pîradir
Nef'î

sahb: (صحب) Ar. Sâhib'ler, yakın dostlar.

* **sahb-âsâ**: Yakın dostlar gibi.
Sahb-âsâ yürürler yerde câmid gördüğün dağlar
Bütün zerrât bir ka:nûn-ı istimrâra tâbidir
Ziya Paşa

sahbâ: (صهبا) Ar. 1. Şarap, süci. 2. Al renk.
Elinden çektiğim sâkî-i dehrin nîş-i hem-demidir
Benim sahbâ diye nûş ettiğim zehr-âb-ı gamdır hep
Koca Ragıp Paşa

Nevâ-yı neydir esen bâd câm-ı meydir gül
Çemende eşk ile sahbâ misâl-i cû dökülür
Yahya Kemal

Hâsıl ettin ârzûsun gönlümün lutf eyledin
Oldu hattâ câm-ı ser-şârımda sahbâ mevc mevc
Muallim Naci

sahbâ-yı adem: Yokluk şarabı.
Cân verir âdeme endîşe-i sahbâ-yı adem
Gevher-i cân mı aceb cevher-i mînâ-yı adem
Akif Paşa

sahbâ-yı câh: İkbal ve mevki kadehi.
Erbâb-ı devletin görüp evzâın anladım
Râşid, edermiş âdemi sahbâ-yı câh mest
Râşit (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

sahbâ-yı cemâl: Güzellik şarabı.
Salınıp nâz ile ol ser-mest-i sahbâ-yı cemâl
Âteşîn bâdeyle nahl-i erguvân olmuş gelir-Riyazi

sahbâ-yı irfân: İrfan şarabı.
Râsih'in bu matla'ın tazmîn edip sâkî-i kilk
Nukl sundu çektiğim sahbâ-yı irfân üstüne
Nedim

sahbâ-yı işret: Eğlence şarabı.
Meğer kim adl ü dâdın gerçi ammâ bilmedim
Etti sahbâ neş'eden ya neş'e sahbâdan zuhûr
Nevres-i Kadim

sahbâ-yı leb: Dudağın şarabı.
Sahbâ-yı lebin çeşm-i füsûn-kâra mı mahsûs
Feyz-i dem-i Îsâ iki bîmâra mı mahsûs-Şeyh Galip

sahbâ-yı sühan: Söz, şiir şarabı.
Mest eylemeğe âlemi sahbâ-yı sühandan
Ey hâme-i Nâbî yine himmet sana kaldı-Nâbi

sahbâ-yı ter: Taze şarap.
Sînesi destindeki peymâneden berrâk u sâf
Rûhları destindeki sahbâ-yı terden kırmızı-Nedim

sahh, sah: (صحّ) Ar. Sıhhat'ten; "doğrudur, yanlışsızdır" anlamına gelen ve eski resmî yazılara konulan işaret.
Tarf-ı hatta turrası bir ukde peydâ eylemiş
Gûyâ sahh çekmiş âsaf-pençe fermân üstüne
Nedim

sahh-ı sahîh: "Doğrudur, yanlışsızdır" anlamına gelen resmî yazılara konulan bir işaret.
Birisi pençe-i fermân birisi sahh-ı sahîh
Birisi safha-i telhîs biri nevk-i kalem-Nâbi

sahhâf: (سحّاف) Ar. Sahf'tan; eski kitap alıp satan kimse, kitapçı.
Levh-i Mahfûz-ı sühendir dil-i pâk-i Nef'î
Tab'-ı yârân gibi dükkânçe-i sahhâf değil-Nef'î
Fünûna dâd u sitedle olur mu hîç vâkıf
Nihâyeti kütübün ismin öğrenir sahhâf-Beliğ

sahhâr: (سحّار) bk. sehhâr.

sahî, sahiyy: (سخی) bk. sahâvet.

sâhî: (ساهی) Ar. Sehv'den; hata işleyen, yanılan.
Benim isyânıma yoktur tenâhî
Ümîd-i afv eder bu abd-i sâhî-Ziya Paşa

sâhib: (صاحب) Ar. Sahb'tan; 1. Malik, sahip. 2. Koruyan. 3. Bir vasfı olan. 4. Bir iş yapmış olan**. c. ashâb, eshâb.**
Vay eğer rûz-ı cezâda sâhib olmazsan bana
Olmaya hîç ben gibi bir kimse rüsvây u rezîl
Enderunlu Vâsıf

Sâhibiyçün ne büyük devlettir
Ziynet-i hâfiza-i millettir-Muallim Naci

Sâhibsiz olan memleketin batması haktır
Sen sâhib olursan bu vatan batmayacaktır
Mehmet Akif

sâhib-i câm: Kadeh sahibi.
Adl ü dâd etmekte ya Nûşirevân olmuş-durur
Sâhib-i câm olmada ya olmuş İskender kadeh
Enverî

sâhib-i dil: Gönül sahibi.
Vezîr-i nükte-dân, düstûr-ı ehl-i ilm ü sâhib-i dil
Ki gâlibtir zekâda fikri akl-ı müstefâd üzre-Nef'î

sâhib-i dîvân: Divan sahibi.
Görünce sâhib-i dîvân olanlar ebyâtını
Dediler olsan olur ehl-i nazma ser-defter
Hayali Bey

sâhib-i güftâr: Söz sahibi.
Biz kelâm-ı naklîyiz nerde o sâhib-i güftâr
Ona teslîm edelim emrine münka:d olalım
Muradî (Sultan IV. Murat)

sâhib-i hâl: Hâl sahibi.
Biz kamu esrâra mahrem sâhib-i hâl isteriz
Rikkat-i kalb ile her dem çeşm-i seyyâl isteriz
Muradî (Sultan III. Murat)

sâhib-i haşem: Hizmet ehlinin sahibi.
Gerçi geldi nice sâhib-i haşem ü feth ü zafer
Kimseler olmadı bu feth-i mübîne mazhar
Ziya Paşa

sâhib-i hüner: Hüner sahibi.
Erbâb-ı fazl u ma'rifet olmazdı mu'teber
Herkes cihânda olsa eğer sâhib-i hüner
Sâmih (Nasuhizade Mehmet ...)

sâhib-i ırz: Irz sahibi.
Sâhib-i ırz idi evvel gazel-i sâde iken
Uydurup ehl-i hevâ eylediler der-be-deri-Nâbi

sâhib-i irfân*:* İrfan sahibi.
Âlemde Mezâkî-veş bir sâhib-i irfânız
Erbâb-ı dile mâil bir ehl-i hüner yok mu-Mezâkî

sâhib-i irşâd: İrşad sahibi.
Gör zâhidi kim sâhib-i irşâd olayım der
Dün mektebe vardı bugün üstâd olayım der
Bağdatlı Ruhi

sâhib-i iz'ân: Anlayış sahibi.
Sâhib-i iz'ân için bir başka mîzân istemez
Gösterir mâhiyyet-i vicdânı insânın işi
Münire (...Hanım)

sâhib-i kalb: kalp sahibi.
Âh o bedîü'l-cemâl sâhib-i kalb ü zekâ
Ah o feyz-i Hudâ nâdire-i nükte-dân
Kemalzade Ekrem Bey

sâhib-i kerem: Kerem sahibi.
Buhl ile âleme darbü'l-mesel olmak yeğdir
Mahz-ı da'vâ ile sâhib-i kerem olmaktan ise
Âgâh Osman Paşa (Trabzonlu...)

sâhib-i keşf: Keşif sahibi.
Ben ne keşşâfım ne sâhib-i keşf ammâ ma'nîde
Mû-şikâf-ı nükte-hâ-yı âsmânîdir sözüm-Nef'î

sâhib-i lâf: Söz sahibi.
Hasb-i hâlimdir husûsa lâf-ı da'vâ ber-taraf
Gerçi sâhib-i lâf olur erbâb-ı tab'ın ekseri-Nef'î

sâhib-i irşâd: İrşat sahibi.
Gör zâhidi kim sâhib-i irşâd olayım der
Dün mektebe vardı bugün üstâd olayım der
Bağdatlı Ruhi

sâhib-i mezâk: Zevk sahibi.
Hem kadeh hem bâde hem bir şûh sâkîdir gönül
Ehl-i aşkın hâsılı sâhib-i mezâkıdır gönül-Nef'î

sâhib-i mi'râc-ı habîb-i Vehhâb: Allah sevgilisinin (Hz. Muhammed) miracının sahibi
Ey sâhib-i mi'râc-ı habîb-i Vehhâb
Hâdî-i sübül şâh-ı rusül arş-ı Cenâb
Nazîm (Yahya...)

sâhib-i şast: Okunu hedefine ulaştıran adam.
Erbâb-ı garaz bizden ırağ olduğu yeğdir
Düşmez yere zîrâ okumuz sâhib-i şastız
Bağdatlı Ruhi

sâhib-i tîğ u kalem: Kılıç ve kalem sahibi.
Sâhib-i tîğ u kalem mâlik-i câm ü hâtem
Âsaf-ı Cem-azamet dâver-i Cemşîd-vaka:r-Bâki

sâhib-i tûğ: Tuğ sahibi.
Câhile câh ile rıf'at mı gelir âlemde
Alem-efrâz-ı maârifdir olan sâhib-i tûğ
Sünbülzade Vehbi

sâhib-i vicdân: Vicdan sahibi.
Hâleti-i vecd ü semâ' emr-i nihân
Yine anlar onu sâhib-i vicdân-Sünbülzade Vehbi

* **sâhib-ayârân:** Ölçü sahipleri.
Eder sâhib-ayârân birbirinin kadrini tekmîl
Terâzû-yı diğerdir yine mi'yârı tezârûnun-Nedim

* **sâhib-cemâl:** Güzellik sahibi.
Dil-berâ sen gibi bir sâhib-cemâli görmedim
Tâ ezelden kısmet etmiştir bize Kassâm'ımız
Fârisî (Sultan II. Osman)

* **sâhib-eser:** Eser sahibi.
Gönül yap yıkmağa cehd etme âbâd olmak istersen
Beyim sâhib-eser ol hayr ile yâd olmak istersen
Tâlib-i Bursevî (Kadim......)

* **sâhib-hâne:** Ev sahibi.
Bir gelen bir daha gelmez bak sana ey dehr-i dûn
Böyle tekdîr eylemez mihmânı sâhib-hâneler
Keçecizade İzzet Molla

* **sâhib-hurûc:** Beklenilen Mehdi ve benzeri zevat için kullanılır.
Hemen kasd-ı mazlûm olan cânedir
Hep ef'âl-i sâhib-hurûc-ânedir-Abdülhak Hâmit

* **sâhib-hüner:** Hüner sahibi.
Ehl-i dil kadrin niçin fehmeylemez sâhib-hüner
Biz bu râz-ı müşkili bilmekte hayrânız hele-Cevrî

* **sâhib-kadem:** Öncelik sahibi.
Vefâ yok dil-rübâlarda bu meşhûr-ı cihân ammâ
Hafîdâ va'dine ol şûhu ben sâhib-kadem buldum
Şeyhzade İbrahim Hafid

* **sâhib-kırân:** 1. Her zaman üstünlük kazanan hükümdar (kimse). 2. Her zaman kutlu yıldızlar olarak bilinen Müşteri ile Zühre yıldızının aynı burçta ve aynı noktada birleşmesidir. Böyle bir anda doğan kimselerin talihli olduklarına inanılır.
Gamze-i dil-ber ne_ola reşk eylese endîşeme
Hırz-ı bâzû-yı dil sâhib-kırândır sözüm-Nef'î

Sultân Murâd-ı kâm-rân efser-dih ü kişver-sitân
Hem pâdişâh hem Kahraman sâhib-kırân-ı Cem-haşem-Nef'î

sâhib-kırân-ı devrân: Feleğin sahip kıranı.
Yegâne Rüstem-i sâhib-kırân-ı devrân kim
Süm-i semendi eder kûha ettiğin Ferhâd-Nâbi

* **sâhib-lâf:** Söz ehli.
Hasbihâlimdir husûsâ lâf-ı da'vâ ber-taraf
Gerçi sâhib-lâf olur erbâb-ı tab'ın ekseri-Nef'î

* **sâhib-mezâk:** İnce zevkli.
Hem kadeh hem bâde hem bir şûh sâkîdir gönül
Ehl-i aşkın hâsılı sâhib-mezâkıdır gönül-Nef'î

* **sâhib-nazar:** İleri görüşlü.
Düşte görmüş Leylî'yi bir gece bir sâhib-nazar
Boynunu eğmiş dururdu kabr-i Mecnûn üstüne
Necati Bey

* **sâhib-sebel:** Görme hastalığı olan kimse.
Nûrunla zü'l-vücûd-durur zerre-i vücûd
Ey nûr-ı dîde görmedi sâhib-sebel sesi-Hayali Bey

* **sâhib-zemân**: Tasavvufta zamanın velisi.
Nesîmî çün bugün devrân senindir
Cihânda hüsrev-i sâhib-zemânsın-Nesimi

** **ashâb, eshâb:** Sâhip'ler. bk. ashâb.
Rûh-ı Kuds oldu dehânı vü dili peygamber
Hatı ashâb durur gül yanağı hayrü'l-al
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

Musâhib oldu dil ü cân gamınla ışkından
Muvâfık olacağız yolda hoş-durur ashâb
İbn-i Kemal

Her menâr üzre kanâdilden geçirdin tavk-ı nûr
İ'tikaf ashâbının kalbine bahş ettin sürûr-Aşkî

ashâb-ı derd: Dert sahipleri.
Âheng-i âh ü nâleleri edelim bülend
Ashâb-ı derdi cûşa getirsin bu heft-bend-Bâki

ashâb-ı devlet: Saadet ve refah içinde yaşayanlar.
Vaktiyle hâke basmayan ashâb-ı devletin
Şimdi izâm-ı dest ü seri hâk-i râhdır
Yenişehirli Avni

ashâb-ı ka:l: Söz sahipleri.
Hakkı biz bulduk diye zann etmesin ashâb-ı ka:l
Cûylar çün erdiler deryâya hâmûş oldular
Hayali Bey

Ashâb-ı Kehf: Kur'an-ı Kerim'de zikr olunmuş ve bir mağarada senelerce uyumuş olan kimseler (Yemlîha, Mekselîna, Mislînâ, Mernûş, Debernûş, Şâzenûş, Kefeştatayyuş ve köpekleri Kıtmir).
Cemâl-i pâkini Ashâb-ı Kehf görmek için
İle'l-ebed olamaz hâb-ı aşkından bîdâr-Lâ

* **sahâbet**: 1. Sahip çıkma, 2. Koruma.
Görmez sahâbet etmeyi Allah bile revâ
Vicdâna karşı şahs-ı güneh-kâr ü mücrimi
Tevfik Fikret

sahîf: (سخيف) Ar. Sahâfet'ten; 1. Zayıf, hafif. 2. Boş, gevşek. 3. Dokuması seyrek bez.
Hâşelillâh nedir ol kavl-i sahîf
Diyeler sâkıt olurmuş te'lîf-Sünbülzade Vehbi

sahîfe: (صحيفه) Ar. Sayfa, üzerine yazı yazılan kâğıt. **c. sahâif (sahâyif), suhuf.**
Zevâl-i hüsnü hengâmında bastı hat
Sahîfe çirk-nâk oldukça âdettir rakam çekmek
Nâbi

sahîfe-i âlem: Dünya sayfası.
Minnet Hudâ'ya devlet-i dünyâ fenâ bulur
Bâkî kalır sahîfe-i âlemde adımız-Bâki

Nakş-ı safâ sahîfe-i âlemde kalmamış
Bûy-ı vefâ hamîre-i âdemde kalmamış-Nâbi

Kerrât ile sahîfe-i âlemde çekmişim
Bu sûret-i mükerrer-i leyl ü nehâre yuf-Şeyh Galip

sahîfe-i dil: Gönül sayfası.
Midâd-ı şevk ile pür eylesem ne_ola gece gündüz
Sahîfe-i dili üstâd-ı aşk verdi kabâle
Şeyhülislam Yahya

sahîfe-i Erteng: Erteng (meşhur ressam) sayfası.
Görülse sahîfe-i Erteng çarh-ı âyîne-gûn
Gelir zuhûra hezârân nukûş-ı bûkalemûn
Yenişehirli Avni

sahîfe-i felek: Feleğin sayfası.
Sahîfe-i felek üzre nücûma dönmüştür
Utârid'in dökülen rîgi rîg-dânından-Nâbi

sahîfe-i niyâz: Niyaz sayfası.
Bîdâr bulunca dil-nüvâzın
Açmazdı sahîfe-i niyâzın-Şeyh Galip

sahîfe-i ruh-ı cânân: Sevgilinin yanağının sayfası.
Eşkim sahîfe-i ruh-ı cânâna düşmesin
Hûn-ı şehîd mushaf-ı Osmân'a düşmesin-Sâbit

** **suhuf:** Sahîfe'ler.

suhuf-ı cemâl: Güzellik sayfaları.
Arz et yüzünü suhuf-ı cemâli okusunlar
Çöz zülfünü kim şerh oluna defter-i fitne
Hamdullah Hamdi

suhuf-ı ûlâ: İlk sayfalar.
Suhuf-ı ûlâdır hakîkat bu nukûş-ı kâinât
Hâtime nâzil olan âdem denen Kur'ân imiş
Gaybî

** **sahâif, sahâyif**: Sahîfe'ler.
Sahâyif olsa felekler nihâl-i Sidre kalem
Yazılmaya keremi defteri ale'l-icmâl-Bâki

Artık sahâifinde iktâb-ı hayâtımın
Bir nükte-i sürûra tesâdüf muhâl olur-Tevfik Fikret

sahâyif-i âfâk: Ufukların sayfaları.
Âsârımı sahâyif-i âfâka neşr için
Hâmem vekîlidir leb-i hâmûşumun benim-Nâbi

sahîh: (صحيح) Ar. Sıhhat'ten; doğru ve hatasız olan, noksanlığı olmayan.
Birisi pençe-i dermân birisi sahn-ı sahîh
Birisi safha-i telhîs ü biri nevk-i kalem-Nâbi

Gece, birçok fukarâ evlerinin lâmbaları
En sahîh aynadan aksettiriyor Üsküdar'ı
Yahya Kemal

sahîhü'l-bâl: Kalbi temiz; saf.
Gam oku zahmının derdin ne bilsin sîne-i mesrûr
Sahîhü'l-bâl olan ehl-i belânın zahmetin bilmez
Behiştî

sâhil: (ساحل) Ar. Deniz, göl kenarı; yalı, kıyı. **c. sevâhil**.
Keştî-i akla olur her mevci bir girdâb-ı ye's
Aşk bir deryâ-yı ummândır ki sâhil nâ-bedîd
Ziya Paşa

Sâhil gunûde kütle-i deycûr, ufuk abûs
Gök pür-sehâb ü zıll, ona sen mehbit-i ukûs
Tevfik Fikret

Husrân sarar âfâkını, yırtıp geçemezsin
Arkanda mı karşında mı sâhi seçemezsin
Mehmet Akif

sâhil-i a'dâ: Düşman sahilleri.
Bâd hükmün sürüp enfâs-ı Mesîhâ'ya kadar
Bâd-bân açtı zafer sâhil-i a'dâya kadar
Yahya Kemal

sâhil-i avf: Af sahili.
Çok keştî-i isyânı çeker sâhil-i afve
Bahr-i keremin mevc-i atâsın ne bilirsin-Nâbi

sâhil-i cûd: Cömertlik sahili.
Bu emvâc-ı belâ içre bulunca sâhil-i cûdu
Mekân-ı keştî-i dil geh firâz u geh nişîb oldu
Şeyhülislam Yahya

sâhil-i deryâ: Deniz sahili.
İmtiyâz-ı sâbit ü seyyârı müşkildir hayâl
Zanneder sükkân-ı keştî sâhil-i deryâ yürür
Galip Paşa

sâhil-i kâm: İstek sahili.
Bâd-ı taleble fülk-i dil sâhil-i kâma ermedi
Vay ona ki râh-beri himmet-i rûzigâr ola
Sabri (Mehmet Şerif Çelebi)

sâhil-i maksûd: Kastedilen sahil.
Erer bir sâhil-i maksûda âhir fülk-i dil kalmaz
Olur bir gün müsâid rûzgâr ammâ zemân ister
Rüşdî (Ahmet...)

sâhil-i mihnet: Sıkıntı sahili.
Nesîm-i lûtfunadır intizârı fülk-i dilin
Çok oldu sâhil-i mihnette rüzgâre bakar
Şeyhülislam Yahya

sâhil-i vasl: Kavuşma sahili.
Aşk ile ism-i Celâl'e gark olan bulur necât
Sâhil-i vasla erip de vâsıl-ı ummân olur
Âdile Sultan

* **sâhil-res:** Sahile ulaşan.

sâhil-res-i fütûr: Gevşekliği kenara çeken.
Sâhil-res-i fütûr olalı keştî-i ümîd
Deryâ-yı ârzûda şinâs etmez oldu dil-Ziya Paşa

sâhil-res-i semt-i necât: Kurtuluş semtinin sahiline ulaşan.
Elden keştîleri sâhil-res-i semt-i necât âhir
Değildir nâ-hudâ, *ey akl-ı kûteh-bîn, Hudâ'dır hep*-Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet ...)
(nâ-hudâ: gemi kaptanı.)

* **sâhil-resîde:** Kıyıya ulaşmış.
Hep nefha-i latîfe-i aşkındır eyleyen
Sâhil-resîde mevc-i perîşân-ı şi'rimi-Tevfik Fikret

* **sâhil-serây**: Büyük yalı kasrı.
Gâh aks-endâz olur âyîne-i hâtırda şevk
Bir sadâdır kim Bebek sâhil-serâyından gelir
Yahya Kemal

Kemâl-i ziyb ü ferle yaptı bu sâhil-serâyı kim
Havası dil-küşâ âbı musaffâ hâki anber-bû

Nedim

** **sevâhil**: Sâhil'ler, kıyılar.

Ey dürr-i pâk ağzına nisbet senin sadef
Deryâ sevâhilinde yatar pâre-i hazef-Bâki

sevâhil-i çemen: Yeşillik sahilleri.

Sevâhil-i çemene çıktı genc-i Bâd-âver
Yöneldi Hüsrev-i Nevrûz'a devlet ü ikbâl-Bâki

Kırım sevâhilin evvelce ettiler teshîr
Mahall mahall olunup nasb hayme-i iclâl

Ziya Paşa

sahîn, sahîne: (سخين) Ar. Sühûnet'ten; sıcak, kızgın, kızarmış.

Hastalıktan amân görmeye çeşm-i sahîn
Mûmyâ bulmaya âlemde şikest külehin-Nedim

sâhir: (ساحر) bk. sihr.

sahk: (سحق) Ar. 1. Dövme, dövülme, ezme, ezilme. 2. Sürtme.

Itır-sûz olmak için bezm-i güle dahi nesîm
Hâven-i lâlede sahk etmez idi anber-i hâm-Nef'î

Olmaz Mesîh ederse eczâsını da sahk
Şemşîr-i gamze yareleri merhem- âşinâ

Nâbi (Sâmî?)

sahleb: (سحلب) Ar. Sa'leb'ten; salep, salepgillerden elde edilen güzel kokulu toz ve ondan yapılan içecek.

Bu işret-gehte sâkî herkese meşrebçe lutfeyle
Cenâb-ı rinde tavşan kanı mey sun zâhide sahlep

Sâbit

sahn: (صحن) Ar. 1. Avlu, evin ortasındaki açıklık, bahçe, hayat. 2. Boş yer, oyuk. 3. Orta meydan; cami ve medreselerde herkesin toplandığı üstü örtülü yer. 4. Büyük kâse. 5. Sahan. 6. Sahne. **c. suhûn, sıhân**.

Taşradan geldi çemen sahnına bî-gâne diye
Devr-i gül sohbetine lâleyi iletmediler-Necati Bey

sahn-ı âlem: Âlemin ortası.

Sahn-ı âlem bir saâdet-zâr olurken adl ile
Ekser-i ebnâ-yı nev'in rağbeti bî-dâda, hayf

Ziya (Adanalı ...)

sahn-ı âlem-i ma'nî: Mana âleminin sahnesi.

Binâ-yı şi'r Nâbî öyle âlî-ter gerektir kim
Nümâyân ola sahn-ı âlem-i ma'nî zemîninden

Nâbi

sahn-ı behişt: Cennet bahçesi.

Kasr-ı sürûr künc-i kanâat değil midir
Sahn-ı behişt kûy-ı ferâğat değil midir-Nâbi

sahn-ı cennet: Cennet bahçesi

Çeşm-i im'ân ile baktıkça vücûd-ı ademe
Sahn-ı cennet görünür âdeme sahrâ-yı adem

Akif Paşa

sahn-ı cihân: Cihan ortası.

Ya sahn-ı cihân bir çemen-istân-ı dil-ârâ
Tab'ım ona bir bülbül-i şûrîde nagamdır-Nef'î

sahn-ı cinân: Cennetlerin bahçesi.

Ele aldıkça ben levh ü kalem endîşe zanneyler
Ki Tûbâ sâye-bahş-i lutf olur sahn-ı cinân üzre

Ziya Paşa

sahn-ı çemen: Yeşilliğin ortası.

Sahn-ı çemende durma salınsın sabâyile
Âzâdedir nihâl bu gün berg ü bârdan-Bâki

Sünbül saçı kim sâye sala yâsemen üzre
Reyhânları hayrân ede sahn-ı çemen üzre

İbn-i Kemal

sahn-ı çînî: Çini sahnesi.

Nev-bahâr-ı lûtfu bezl etse kerem ni'metinden
Sath-ı sebze sahn-ı çînî ola hân-sâlâr gül

Necati Bey

sahn-ı deşt ü kûh u sahrâ: Çöller, ovalar ve dağlar ortası.

Şimdi kim olmuş-durur âlem fevâkih hırmeni
Sahn-ı deşt ü kûh u sahrâdır cevâhir mahzeni

Lamiî Çelebi

sahn-ı fenâ: Yokluk ortası.

Öyle bîmâr-ı gamım, sahn-ı fenâda gûyâ
Yaptı enka:z-ı elemden beni bennâ-yı adem

Akif Paşa

sahn-ı ferdâ: Yarının sahnesi.

Sahn-ı ferdâda değildir neş'esiz kalmak baîd
Cûy-bâr-ı mümkinâtın bilmeyenler maksimin

Nâbi

sahn-ı firdevs: Cennet bahçesi.

Mîrzâ-zâde Ahmet Neylî
Sahn-ı firdevsi eyledi mesken

Sürûrî (Neylî'nin ölüm tarihi-1739)

sahn-ı gül-istân: Gül bahçesinin avlusu.

Lâleler sahn-ı gül-istânda kadeh-nûş oldular
Güft ü gû-yı bülbüle güller kamu gûş oldular

Hayali Bey

sahn-ı gül-şen: Gül bahçesinin ortası.

Hezâr âh-ı şerer-efşân edermiş sahn-ı gül-şende
Görünce âb-gîne-i rîg-dân zann eyledim onu

Rızayi

sahn-ı gül-zâr: Gül bahçesinin ortası.

Bülbül-i dil-şüdenin bir gülüne göz dikenin
Sahn-ı gül-zâr ümîdinde dikenler bitsin

Müverrih Râşit

sahn-ı hammâm: Hamam yeri.

Sahn-ı hammâmda ol şûh-ı dil-ârâmı görüp
Sarılıp şevk ile dellâk olacak yerlerdir-Nâbi

sahn-ı harâbât: Meyhane sahnesi.

Bir gün göçerse sahn-ı harâbâttan Kemâl
Rıtl-i girânı devr eden evlâd olun dedi

Yahya Kemal

sahn-ı harîm-i Kâ'be: Kâbe'nin yasak bölgesi.

Hatâdır intihâb-ı cây-i bûse rûy-ı dil-berden
Gönül, sahn-ı harîm-i Kâ'be'de mihrâbı neylersin

Rahmî (Tersane Kâtibi Vakanüvis Kırımlı Mustafa ...)

sahn-ı lâle-zâr: Lale bahçesinin ortası.

Hemîşe merdüm-i çeşmim izâr-ı yâre bakar
Gözüm o pencereden sahn-ı lâle-zâra bakar

Şeyhülislam Yahya

sahn-ı meydân-ı mahabbet: Sevgi meydanının ortası.

Sahn-ı meydân-ı mahabbette oyunumdur benim
Başımı top eylemek yârin saçı çevgânına

Necati Bey

sahn-ı meydân-ı taleb: Arzu edilen meydanın ortası.

Nice kanlar dökülür çok kişi dil-hûn gezer
Sahn-ı meydân-ı taleb mahşer-i âşûb olalı

Esrar Dede

sahn-ı safâ: Temizliğin ortası.

Dünyâ evi meşakkat ü renc ü anâ imiş
Sahn-ı safâ dedikleri mâtem-serâ imiş-Necati Bey

sahn-ı sahîh: Gerçeğin ortası.

Birisi pençe-i dermân birisi sahn-ı sahîh
Birisi safha-i telhîs ü biri nevk-i kalem-Nâbi

sahn-ı sahrâ: Çölün ortası.

Döşendi berf ser-â-pâ sahn-ı sahrâya
Ağardı rûy-ı zemîn sanki tahte-i remmâl-Bâki

sahn-ı sahrâ-yı vücûd: Vücudun çöl sahrası.

Sahn-ı sahrâ-yı vücûdumda mekân etti çü aşk
Evvelinden âhirinden çekmezem hergiz kayu

Muradî (Sultan III. Murat)

sahn-ı sıhhat: Sağlık yerinin ortası.

Çeşme-i eşki Behiştî'nin revân oldukça yâr
Sahn-ı sıhhatte salınsın serv-i hôş-reftâr olup

Behiştî

sahn-ı sîne: Göğüs ortası.

Seng-i mihnet sahn-ı sînem eylemişken seng-lâh
Nahl-i gam yine eliflerden saluptur nice şâh

Şeyhülislam Yahya (saluptur: salmıştır)

sahn-ı taleb: İstek sahnesi.

Gelip sahn-ı talebde arz-ı kâlâ-yı vücûd etsin
Yolunda müddeîler imtihân ister mi ister ya

Esrar Dede

sahn-ı zemîn: Yerin ortası.

Habâb-ı arzı deryâ-yı muallâk devr ettikçe
Edindikçe revân sahn-ı zemîn üstin makarr deryâ

Zâti

sahne: (صحنه) Yun. skhene'den > Ar. sahn'den; sahne, seyircilerin kolayca görebilmeleri için tiyatro ve müzik için yapılan yüksek yer. **c. sahanât.**

Bir sahne demek âleme pek doğrudur elbet
Ancak görülen vak'aların hepsi hakîkat

Mehmet Akif

Bir sahne ki her perdesi tertîb-i meşiyyet
Eşhâsı da bâzîçe-i âvâre-i kudret-Mehmet Akif

sahne-i pür-ye's: Üzüntü dolu sahne.

Nasıl tahammül eder sonra karşısında bunun
Bunun, bu sahne-i pür-ye's ü girye-meşhûnun

Tevfik Fikret

sahrâ: (صحرا) Ar. Kır, ova, çöl. **c. sahârâ.**
Gözüm açtım bu seher bir ulu sahrâ gördüm
Anda bir dâne-i hardal gibi dünyâ gördüm
Zâti (anda: orada)
Şarâb-ı ışk hôş kattâl imiş içmiş iki âşık
Yıkılmış biri sahrâda biri küh-sâra yasdanmış
Hayali Bey
Lâle-veş çâk-ı girîbân eyleyip yeg tutmağa
Câme-i dünyâdan ey dil dâmen-i sahrâ yeter
Lamiî Çelebi (yeg: daha iyi)

sahrâ-yı adem: Yokluk çölü.
Çün ehl-i vücûdun yeri sahrâ-yı ademdir
Yûf ka:file vü ka:file-sâlârına hem yûf
Bağdatlı Ruhi
Çeşm-i im'ân ile baktıkça vücûd-ı ademe
Sahn-ı cennet görünür âdeme sahrâ-yı adem
Akif Paşa

sahrâ-yı aşk: Aşk çölü.
Böyle bî-hâlet değildi gördüğüm sahrâ-yı aşk
Anda mecnûn bîdler, dîvâne cûlar var idi
Nedim (anda: orada)

sahrâ-yı cihân*:* Cihan çölü.
Çatladı esb-i kalem arsa-i târîhinde
Kaçtı sahrâ-yı cihândan atı yüğrük zâde-Sürûrî

sahrâ-yı Çîn*:* Çin sahrası.
Rûyında zülf ham-be-ham ü hâl müşg-bâr
Sahrâ-yı Çîn ü nâfe-i âhû-yı Tatâr-Rızayi

sahrâ-yı dil: Gönül çölü.
Sahrâ-yı dilde gerd-i sipâh-ı hayâl-i yâr
Çeşm-i ümmîdi rûşen eder tûtiyâ kadar-Nâbi

sahrâ-yı firâk: Ayrılık sahrası.
Sahrâ-yı firâkında susuz bağrı karardı
Cân atti lebin çeşmesine lâle-i hamrâ-İbn-i Kemal

sahrâ-yı kalb: Kalp çölü.
Sultân-ı gam nişîmen edelden derûnumu
Sahrâ-yı kalbe leşker-i sevdâ gelir gider-Nâbi

sahrâ-yı Kerbelâ: Kerbela çölü.
Cibrîl var haber ver sultân-ı enbiyâya
Düştü Hüseyn atından sahrâ-yı Kerbelâ'ya
Kâzım Paşa

sahrâ-yı ketûm: Sır saklayan çöl.
Kaç Süleymân'a firâş olduğunu anlar idin
Âh bir kerre dile gelse bu sahrâ-yı ketûm
Yenişehirli Avni

sahrâ-yı muhabbet: Muhabbet çölü.
Sahrâ-yı muhabbette şu dîvâneleriz kim
Mecnûn-ı melâmet-zede en âkılimizdir
Bağdatlı Ruhi

sahrâ-yı selâmet: Selamet sahrası.
Sahrâ-yı selâmet eğer olmazsa müyesser
Kûh-sâr-ı gam u derd gibi dağlarım var
Şeyhülislam Yahya

sahrâ-yı sîne: Göğüs sahrası.
Sahrâ-yı sînem içre uçup konmağa gönül
Gam kuşlarıyla gamzen okun edinir kanat
İbn-i Kemal

sahrâ-yı temennâ: Eyvallah sahrası.
Gül-berge sabâ urmaz idi pençe-i târâc
Sahrâ-yı temennâda eğer dâmen olaydım-Nâbi

sahrâ-yı Üsküdâr: Üsküdar sahrası.
Tekbîrlerle halka ıyân oldu tûğlar
Sahrâ-yı Üsküdâr'a revân oldu tûğlar
Yahya Kemal

sahrâ-yı vücûd: Vücut çölü.
Yok remi hasâd etmeğe hâcet ki cilâlı
Sahrâ-yı vücûdu adem-ender- adem eyler
Yenişehirli Avni

** **sahârâ:** Sahra'lar.
Ser-geşteleriz dûr olalı menba'ımızdan
Seylâb-ı sahârâ gibi bî-cây-nişestiz-Sâmi

* **sahrâ-güzîn**: Sahrayı seçen.
Dün idi mâtemde âlem! Yer hazîn, gökler hazîn
Sûr-ı fıtrattır bu gün: Fıtrat bu gün sahrâ-güzîn
Mehmet Akif

* **sahrâ-neverd**: Çölde, kırda oturan.
Gönül Mecnûn gibi dil-beste olma zülf-i Leylî'ye
Seni sahrâ-neverd-i aşk eden zîrâ Hudâ'dır hep
Haşmet

* **sahrâ-nişîn**: Sahrada oturan.
Deştin etmiş seyr bin Hâtem gibi sahrâ-nişîn
Şehrin etmiş taht bin Nûşirevân teg şehriyâr
Fuzûlî

saht: (سخت) Far. Katı, pek, sert, kavi. mec. hasis, eli sıkı.
Sahtlar nermlere vâsıta-i râhat olur
Olmasa sûzen eğer menzilin almazdı harîr-Nâbi

Âyîne oldu bir nigeh-i hayretinle âb
Billâh ne saht âteş-i sûzânsın ey gönül-Nedim

Arz etme bî-mülâhaza halka kelâmını
Nâ-puhte ictinâ olunan bâr saht olur-Nüzhet

saht-ı hâre: Kaya sertliği.
Seng-i dilâ hazer tünd-i berk-i âhtan
Tîşe-i Kûh-ken ile hîç saht-i hâre bir midir-Nâilî

* **saht-dil**: Katı kalpli.
Gam külhanında âteş-i hasret ile ha yakar
Ol saht-dil sanır beni kim seng-i hâreyem
İbn-i Kemal

* **saht-rû**: Sert yüzlü, çatık kaşlı. **c. saht-rûyân**.

** **saht-rûyân**: Çatık kaşlılar.
Saht-rûyâna olur nerm-nihâdân muhtâc
Düşmesin rişte çalışsın nazar-ı sûzenden-Nâbi

sâhte: (ساخته) Far. Düzme, yapma, taklit.
Görmez ol kimse dü-âlemde felâh
Ki sata sâhte takvâ vü salâh-Nâbi

Sâhte bir şâha bu vaktile bilinmişti nedîm
Sâhtelik pençe-i adlinde bunun oldu adîm
Abdülhak Hâmit

sahûr: (سحور) Ar. Oruç tutan Müslümanların gün doğmadan önceki belirli saatte (imsak bitmeden) yedikleri yemek.
Refîki arpayı bulmuş, keser ferih ü fahûr
Bu, dört öğün yiyip ister sonunda bir de sahûr
Mehmet Akif

sahv: (صحو) Ar. 1. Kendine gelme, ayılma. 2. Hastanın iyileşmesi. 3. tas. Sekr (kendinden geçme) hâlinin zıddı olup, hiss âlemine dönme.
Gâh üns ü gâh haşyet gâh rü'yet geh sücûd
Gâh sahv ü gâh mahv ü geh vücûd geh cân gerek
Niyazi

Sâgar-ı aşk ile her dem neş'e-i mest-âneyiz
Vaktimiz yok sahv için biz dâimâ sekrâneyiz
Necip (Sultan III. Ahmet)

sâî: (ساعى) bk. sa'y.

sâib: (صائب) bk. savâb.

saîd: (سعيد) bk. sa'd.

sâik, sâika: (سائق) bk. sevk.

sâika: (صاعقه) Ar. Yıldırım. **c. savâik.**
Ne sabâ sâika dersem yaraşır sür'atte
Ki seğirdirken ona sâyesi olmaz hem-pâ-Nef'î

Korkarım âh edecek zâhir ola sâikalar
Âlemi velveleye vere hemân heybet-i aşk-Nuri

Seyf-i İslâm'a değil sâika ta'bîri sezâ
Öyle bir sâika indirmedi takdîr henüz
Muallim Naci

Öteden sâikalar parçalıyor âfâkı
Beriden zelzeleler kaldırıyor a'mâkı-Mehmet Akif

sâika-i âteş-i aşk: Aşk ateşinin yıldırımı.
Unma yetme der iken sâika-i âteş-i aşk
Dâne-i eşk aceb der mi ki unsam yetsem-Sâbit

sâika-i kahr-ı Hudâ: Hudâ'nın kahır yıldırımı.
Bir olur külbe-i dervîş ile kasr-ı şâhî
Âteş-endâz olıcak sâika-i kahr-ı Hudâ
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...) (olıcak: olunca)

sâika-i intika:m: İntikam yıldırımı.
Bulmaz halâs sâika-i intika:mdan
Tahrîb eden hukûk-ı ibâdı harâb olur
Abdullah Cevdet Bey

sâika-i la'net: Lanet yıldırımı.
An-be-ân vâsıl ola cân u dili düşmenine
Lâ-yuad sâika-i la'net ü nefrîn-i medîd
Yenişehirli Avni

* **sâika-endâz:** Yıldırım atan.
Siz ey melekûtîler, olun nâtıka-perdâz
Cânîlere, kimdir olacak sâika-endâz
Abdülhak Hâmit

* **sâika-vâr**: Yıldırım gibi.
Allah Allah nidâsıyle muhâcim ahrâr
Tepelerden boşalıp sâika-vâr ü kahhâr-Yahya Kemal

** **savâik:** Sâika'lar.
Adûya karşı cehennem kusan mehîb efvâh
Omuzlarında savâik yatan sehâb-ı siyâh
Mehmet Akif
Siyeh kefenlere girmiş kabîle-i câdû
Olur riyâh-ı savâikle hadşe-hîz-i gulüvv
Kemalzade Ekrem Bey
savâik-i cân-gâh: Canevine düşen yıldırımlar.
Nizâm-ı âlemi bozdu savâik-i cân-gâh
Binâ-yı râhatı yıktı zelâzil-i pür-zûr-Nâbi
* **savâik-feşân**: Yıldırımlar saçan.
Kalbim zemîn-i aşk, serim âsümânıdır
Âhım onun sehâb-ı savâik-feşânıdır-Muallim Naci
* **savâik-pey-rev**: Peşisıra giden yıldırımlar.
Atılır her yana bin rahş-ı savâik-pey-rev
Gerd-i haşyetle dolar kümbed-i vârûne-i cevv
Tevfik Fikret
sâil: (سائل) bk. suâl.
sâil: (صائل) bk. savlet.
sâim: (سائم) bk. savm.
saîr: (سعير) Ar. Sa'r'dan; 1. Ateş. 2. Cehennem, tamu.
Düşse kem-ter şerer-i şu'le-i berk-ı gazabı
Bâğ-ı firdevs olur âteş-kede-i dâr-ı saîr
Üsküdarlı Hakkı Bey
sâir: (سائر) bk. seyr.
sâk: (ساق) Ar. 1.İncik, baldır, diz. 2. bot. Sap.
Ben mi sâkî olayım bezme dururken sevdiğim
Böyle sîmîn sâklar billûr bâzûlarla sen-Nedim
sâk-ı arş: Arşın bacağı, dizi.
Verip tezelzül-i Mansûr'u sâk-ı arşa tamâm
Hudâ Hudâ diyerek pâ-yı dâra dek gideriz-Nâilî
saka: (سقّا) Ar Sakka< saka. Saky'den; (su) dağıtan, saka.
* **saka-hâne:** Saka evi.
Ne kim buyruğ oldıdı etti ol
Saka-hâne yir yirin eyletti ol
Hoca Mesut (oldıdı: olmuştu)
sakaleyn: (ثقلين) Ar. Sakl> sakal'den; 1. İnsan ve cin. 2. Dünya ve ahiret.
Şâh-ı kevneyn ü imâmü'l-haremeyn
Cedd-i sıbteyn ü Nebiyyü'l-Sakaleyn-Hakanî
Peygamber-i zî-şân sallallahü aleyhi vesellem
Kurbânıyam Allah u Resûlü'l-sakaleyn-Lâ
sakam, sakm: (سقم) bk. sekam.
saka:met: (سقامت) Ar. Bozukluk, sakimlik, eksiklik, noksanlık, sakatlık, yanlışlık.
Ruhunda dil nice gündür ika:meti vardır
Füsûn-ı gamzelerinden saka:meti vardır
Sarıca Kemal
Her derd ü her saka:mete hâzık tabîb olur
İllâ marîz-i aşka bulunmaz devâ bilir-Bâki

Düşünceler mütehâliftir istika:mette
Şu var ki, hepsi nihâyet bulur saka:mette
Mehmet Akif
* **sakîm**: Saka:met'ten; 1. Bozuk. 2. Hasta, hastalıklı. 3. Rivayeti doğru olmayan hadis.
Söz müdür ol ki çep ü râst düşe bir mazmûnu
Nice ma'nâ-yı dürüstün boza bir lafz-ı sakîm
Nef'î
Nâfe-i Çînî saçından kıssadır lâkin hatâ
Nergis-i şehlâ gözünden nüshadır ammâ sakîm
Nizami
sakf: (سقف) Ar. Çatı üstü, tavan. **c. sukûf.**
Tavan-ı sakf reşk ile çâk olsa vechi var
Gördükçe pâyin öptüğünü nerdübânların-Nâbi

Gâh bir sakfı çökük hânenin altında koşar
Gâh bir ma'bed-i fersûdenin üstünden aşar
Mehmet Akif
Ey sakfı çökük medreseler, mahkemecikler
Ey servilerin zıll-ı siyâhında birer yer te'mîn edebilmiş nice bin sâil-i sâbir-Tevfik Fikret
sakf-ı ârâm-gâh-ı bikr-i hayâl: Hayal tazeliğinin rahat kubbesi.
Sakf-ı ârâm-gâh-ı bikr-i hayâl
Nâz-ı lutfuyle hâkden meyyâl-Kemalzade Ekrem Bey
sakf-ı âsmân: Gökyüzünün tavanı.
Eğer dûd-ı siyâhımdan kılam bir gün revân âteş
Tuta mânend-i şeb yer yer bu sakf-ı âsmân âteş
Behiştî

sakf-ı eflâk: Feleklerin çatısı.
Derûnum âteşinden kubbe-i arz intihâb eyler
Ne cüz'îdir bana yakıp kül etmek sakf-ı eflâki
Behiştî

sakf-ı gerdûn: Feleğin çatısı.
Sakf-ı gerdûnu karartan dûd-ı âhımdır benim
Gün yüzün göstermeyen baht-ı siyâhımdır benim
Enverî

sakf-ı giyâh-beste: Ot bitmiş çatı.
Benziyor hâb-gâh-ı emvâta
Hâli sakf-ı giyâh-bestesinin-Tevfik Fikret

sakf-ı günbed-i gerdân: Dönen kubbenin çatısı.
Sanırlar halka halka dûd-ı âhım evc-i a'lâda
Bir ejderdir ki sakf-ı günbed-i gerdâna yazmışlar
Nef'î

sakf-ı merfû': Yükselmiş tavan.
Bâm-ı gerdûn-ı kühenden sakf-ı merfû'un bülend
Sidreden ol südde-i âlî-cenâbın müntehâ-Cinânî

sakf-ı mukarnes*:* Kubbeli tavan.
Olmasa ferş-i münakkaş dâmen-i sahrâ yeter
Bulmasam sakf-ı mukarnes kümbed-i mînâ yeter
Necmi

sakf-ı serây-ı bülend: Ulu sarayının tavanı.
Aldanma pek de sakf-ı serây-ı bülendine
İbret gözüyle anla zevâlin hebâbtan-İbrahim Nâşid

sakf-ı sipihr: Semanın çatısı.
Hicrân şebinde encüm zann etmesin görenler
Sakf-ı sipihre yer yer âhım şerârı düştü-Behiştî

sâkıt: (ساقط) bk. sukût.
sâkî: (ساقى) bk. saky.
sakîl: (ثقيل) bk. sıklet.
sakîm: (سقيم) bk. saka:met.
sâkin: (ساكن) bk. sükûn.
sakk: (سقّ) Ar. Berat, hüküm; kadı.

sakk-ı irfân: Bilim hükmü.
Müvellâ eyledim ben de Nedîm-i nükte-perdâzı
Eğer boğmazsa mevc-i ıstılâha sakk-ı irfânı
Seyyit Vehbi

sakka: (سقّا) bk. saky.
saky: (سقى) Ar. Sulama, su içirme.

saky-ı mâ*:* Su sulama.
Eylemez Âb-ı Hayât la'l-i cân-bahş dırîğ
Saky-ı mâ ecrine vâkıfsa o şûh-ı şîve-hû
Trabzonî Hilmi

* **sâkî**: Sulayıcı, kadeh sunan. **c. suka:t.**
Esti nesîm-i nev-bahâr açıldı güller subh-dem
Açsın bizim de gönlümüz sâkî meded sun câm-ı Cem
Nef'î

Sâkî mey-i Bâki'yi getir bezme safâ ver
Çün kâr-ı cihân âkıbetü'l-emr fenâdır-Bâki

Bir elinde gül bir elde câm geldin sâkiyâ
Hangisin alsam gülü yâhûd ki câmı ya seni
Nedim

sâkî-i bezm: Eğlence meclisinin sakisi.
Müştâk-ı bûs-i la'lin olan mey-keşân-ı aşk
Rağbet eder mi sâkî-i bezmin sebûsuna-Feyzi

sâkî-i bezm-i cünûn: Cinnet bezminin sakisi.
Sâkî-i bezm-i cünûn nergis-i mestindir kim
İçirir bâde-i gaflet dili âgâhlara-Fuzûlî

sâkî-i dehr: Dünyanın sakisi.
Meh-i nev câmını devre getire sâkî-i dehr
Encüm-i çarha sala neş'e-i te'sîr-i hevâ-Fuzûlî

sâkî-i devlet: Devletin sakisi.
Sâkî-i devlet ki her bî-meşrebe sâgar sunar
Bana geldikde kadeh câm-ı belâ-perver sunar
Hayali Bey

sâkî-i devrân: Dönen, dolaşan saki; feleğin içki dağıtıcısı.
Gerçi ayağ-ı mey-i aşkın habâbıdır felek
Sâkî-i devrân elinden ben onu nûş eyledim-Enverî

Meğer sâkî-i devrânın füsûn-ı işveden kasdı
Beni bir câm ile rüsvây-ı devrân etmek istermiş
Esrar Dede

sâkî-i ecel: Ecel sakisi, Azrail.
Bir kimseyi leb-teşne geçirmez suvarur hep
Sâkî-i ecel herkese şerbet verecektir
Kânî (Ebubekir...) (suvar-: sulamak)

sâkî-i ferhunde-lika: Mesut görünüşlü saki.
Getir ey sâkî-i ferhunde-lika: bu meyden
Cânı var ise desin sûfî-i dil-mürde harâm-Nef'î

sâkî-i gam: Gam sakisi.
Bugün sâkî-i gam sunduğu kâse ışk bezminde
Leb-i cânân hayâli ile döker bin câm-ı fağfûrî
İbn-i Kemal

sâkî-i gamgîn: Gamlı saki.
Sâkî-i gamgîn bâde sun ki gül-bîn oldu bâd
Okudu gül-şende bülbül âyet-i "kul yâ ibâd"
Behiştî

sâkî-i gül-çihre: Gül yüzlü saki.
Tevbe-i meyde sebât-ı kademinden sorma
Orasın sâkî-i gül-çihrenin ibrâmı bilir-Nâbi

sâkî-i gül-pîrehen: Gül rengi gömlek giymiş saki.
Mey ü mahbûbdan geç der bana nice sûfî
Ne mülden Enverî ne sâkî-i gül-pîrehenden geç
Enverî

sâkî-i gül-rû: Gül yüzlü saki.
Esbâb-ı tarab cümlesi âmâde gerektir
Yoksa yalınız sâkî-i gül-rû ile olmaz-Nâbi

sâkî-i gül-ruh: Gül yanaklı saki.
İçmeyem ahd etmiş idim dostlar peymânei
Sâkî-i gül-ruh komaz sır ahd ü peymânım meded
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Öp öpersen ne kadar sâkî-i gül-ruh ayağın
Ca'ferâ öpme velî zâhid-i mekkârın elin
Cafer Çelebi

sâkî-i hakîkat: Hakikat sakisi.
Alırsa deste sâkî-i hakîkat câm-ı ihsânın
Harâbât-ı mecâz-istânda bir hûş-yâre yer kalmaz
Nâbi

sâkî-i hum-hâne-i ka:l ü belâ: Söz ve bela meyhanesinin sakisi.
Sâkî-i hum-hâne-i ka:l ü belâ
Câm-ı ışkı bana sundu mu ola-Behiştî

sâkî-i İsî-nefes: İsa nefesli saki.
Leblerinin sâgarından sâkî-i İsî-nefes
Cür'a diye ehl-i meclis üstüne cân yağdırır
Necati Bey

sâkî-i meclis: Meclisin sakisi.
Barıştık rûzigâr ile araya girdiler şimdi
Gerek sâkî-i meclistir gerek câm-ı dirahşândır
Riyazi

sâkî-i mey-i vahdet: Vahdet şarabının sakisi.
Yok bâde için minnetimiz pîr-i mugâna
Sâkî-i mey-i vahdet ile dest-be-destiz-Nef'î

sâkî-i mihnet: Sıkıntı sakisi.
Sunaldan sâkî-i mihnet bana peymâne-i aşkın
Benim ol rûz u şeb medhûş olan mest-âne-i aşkın
Şeyhülislam Yahya

sâkî-i sîmin-beden: Gümüş renk göğüslü saki.
Geçmedin devrân-ı gül devr etsin ey dil-ber kadeh
Sâkî-i sîmîn-beden demdir sunarsa zer kadeh
Enverî

sâkî-i şîve-kâr: İşveli saki.
Düşsün mizâc-ı zühde muvâfık ya düşmesin
Sâkî-i şîve-kâr içirir ister istemez-Nâbi

sâkî-i tevbe-şiken: Tevbeyi bozduran saki.
Hayâlî tevbesin îmânına döndürse ey sûfî
Kerem kıl ol günâhı sâkî-i tevbe-şikenden sor
Hayali Bey

sâkî-i vahdet: Birlik sunan saki.
Gel olma bezm-i fenâda mey ile âlûde
Ki suna sâkî-i vahdet eline Mâ'-i Tahûr-Hayali Bey

Ehl-i aşka sâkî-i vahdet beka câmın sunar
Bu fenâ mey-hânesinde hôş safâlar var imiş
Dukakinzade Ahmet

* **sâkiyâ:** Ey saki.
Dürd-i derdidir safâ-bahş-ı harîf-i bezm-i ışk
Sâkiyâ çok etme teklîf-i şarâb-ı nâb ona-Fuzûlî

Vakt-i güldür durmasın devr eylesin câm-ı şarâb
Sâkiyâ bâkî değildir çünkü devrân kimseye
Necati Bey

Bir elinde gül bir elde câm geldin sâkiyâ
Hangisin alsam gülü yâhûd ki câmı ya seni
Nedim

* **sakka:** Saka, su dağıtan.
Bu gönlüm şehrine düştü gözümden nâ-gehân ateş
Yaşım sakka:sı ermezse dolar mülk-i cihân ateş
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Ter düşer câmi' içinde seni arar bu diye
Görse sakka:yı gezer dîde-i giryân saf saf-Behiştî

* **sika:yet**: Mekke'de hacılara zemzem dağıtma hizmeti.
Oldu hicâbetle sika:yet tamâm
Onlar için hidmet-i Beytü'l-harem-Nahifi
sâl: (سال) Far. Yıl, sene.
Var idi bir âbid-i perîşân-hâl
Geçmiş evka:tı zühd ile meh ü sâl-Fuzûlî

Gönül esbâb-ı dünyâya mübâşir ol ko dünyâyı
Sakın bâzîçeye meşgûl iken çok mâh u sâl oynar
Behiştî
Aradan bin bu kadar sâl mürûr etmiş iken
Dil-i hassâsta hâkimdir o te'sîr henüz-Nev'î
sâl-i ferrûh-fâh: Uğurlu fal yılı.
Bu sâl-i ferrûh-fâlde hûrşid-i zîbâ-peykerin
Burc-ı Hamel'de yümn ile ruhsarı oldukta bedîd
Nedim
sâl-i hayât: Hayatın yılları.
Ey altmışına sâl-i hayâtın eren âdem
Altmış senelik ömrün elinde nesi kaldı-Tahir Olgun
sâl-i nev': Yeni yıl.
Bendegân toplandılar, tebrîk ile sâl-i nev'i
İktisâb-ı feyz-i gûnâ-gûn sûrî, ma'nevî
Abdülhak Hâmit
* **sâl-dîde:** 1. Yaşlı. 2. Tecrübeli.
Sükûn içinde vedâ' ettiler çocuklarına
O sâl-dîde pederler, rahîm vâlideler-Tevfik Fikret
salâ': (صلا) Ar. 1. Cuma ve cenaze namazlarından evvel okunan salavat duası. 2. Çağırma, meydan okuma. 3. Mahalle çocuklarının başka mahalle çocuklarıyla taş kavgalarına çıkmalarında "es-salâ" diye bağırmaları. bk. es-salâ.
Mestân-ı harâbâta salâdır ne dururlar
Zühhâda tagallüb edecek dem bu zemândır-Nef'î

Bir Cum'a kûşesinde ölürsem firâk ile
Nâlem menâr-ı âha seğirdip salâ vere-Enverî

Var mı bir böyle kasîde demeğe cür'et eder
Şarktan garbe varınca sühan ehline salâ-Nef'î

Âşıkın oldun evvelâ âşıklığa edin salâ
Buldu bu cân-ı mübtelâ muhannet-i bî-intihâ
Esrar Dede
* **salât**: 1. Namaz. 2. Hz. Muhammed'e (s.a.s.) "aleyhisselât ü vesselâm, salavâtullahi aleyh, sallallâhü aleyhi ve sellem" dualarından birini okuma. **c. salâvât**.
Medh ü senâ sipâs ü salât ü selâm sana
Olsun hezâr kerre hezârân efendimiz
Faruk K. Timurtaş
Rûhuna manzûm ü mensûr ola envâ'-ı salât
Nazm u nesrin her salât oldukça zîb ü feri
Nazîm (Yahya...)
Acâyib mezhebe zâhibtir erbâb-ı hakîkat kim
Salât ile zekâtı savm ile kurbânı yokluktur
Esrar Dede
** **salâvât**: Salât'lar.
Salâvâtıyla olur gulguleler
Bâm-ı eflâkte şeb-tâ-be-seher-Hakanî

Kâkülü sünbül-i cennet deheni gonca-i nâz
Gören envâr-ı cemâlini getirir salâvât
Yahya Bey (Taşlıcalı...)
salâbet: (صلابت) Ar. Sulb'ten; 1. Katılık, peklik, sağlamlık. 2. Dayanma, manevi kuvvet.
* **salâbet-kâr**: Sağlam iş gören.
Keşf-i râz etmez salâbet-kâr olan kable'l-fenâ
Yanmadıkça anber etmez sırr-ı bûyun âşikâr
Vâhit Paşa (Mehmet...)
salâh: (صلاح) Ar. 1. İyilik, düzelme. 2. Barış, rahatlık. 3. İyi davranış, dine bağlılık.
Fikr-i meâl ü zikr-i maâd ellemez gibi
Ol sûret-i salâha giren mebde-i fesâd-Bâki

Salâh u sıdk u sedânın elinden aldı yerin
Şühûd-ı zûr u maka:l-i hiyel kelâm-ı dürûg-Nâbi

Salâh ümmîdine düşme mevâid-i ekâbirden
Zevâl-i cehle bak maksûduna mîâd lâzımsa
Namık Kemal
salâh-ı âlem: Âlemin rahatı.
Eyleyen tedbîrin ârâm ü salâh-ı âlemin
Sadr-ı âlî-kadr İbrahim Paşa'dır meğer-Nedim

salâh-ı âlem-i kevn: Varlık âleminin doğruluğu.
Salâh-ı âlem-i kevn olsa ger fesâdı kadar
Olurdu kâm-revâ her kişi murâdı kadar-Nâilî

salâh-ı nefs: Nefsi düzeltme.
Nedâmettir kusûrundan hicâb eylerse bir âdem
Salâh-ı nefse isti'dâdına âid beşârettir-İsmail Safa

-sâlâr: (سالار) Far. "baş, komutan, kumandan, başbuğ; ön, ileri" anlamlarına gelen birleşik kelimeler de yapar.

* âhûr-**sâlâr,** emîr-**âhûr:** Ahır beyi, ahır müdürü demekse de dilimizde emîr-âhûr kullanılmış ve bugüne İmrahor semti kalmıştır:
Biri der-bânı olurdu biri mîr-âhûru
Gelseler âleme devrinde Peşeng ü Dârâ-Nef'î

* hân-**sâlâr:** Sofra donatan.
Nev-bahâr-ı lûtfu bezl etse kerem ni'metinden
Sath-ı sebze sahn-ı çînî ola hân-sâlâr gül
Necati Bey

* ka:file-**sâlâr**: Kafilenin başı.
Benim ki ka:file-sâlâr-ı kârvân-ı gamem-Fuzûlî

Himmeti sâik cemmâze-keşân eflâk
Kuvve-i hâkimesi ka:file-sâlâr felek-Yenişehirli Avni

* sipeh-**sâlâr:** Başkomutan.

sipeh-sâlâr-ı mansûr: Yardım eden başkomutan.
Şeh-i Cem câh-ı devrânın güzîde sadr-ı dîvânı
Şehin-şâh-ı cihân-gîrin sipeh-sâlâr-ı mansûru
Nef'î

salât: (صلات) bk. salâ.

salâvât: (صلاوات) bk. salâ.

salb: (صلب) Ar. 1. Darağacına çekme. 2. Çarmıha germe.
Bir memlekette salb olunur ka:tı-ı tarîk
Bir yerde mûcib-i şeref ü fahr olur bu hâl-Ziya Paşa

* **salîb:** Haç, Hristiyanlık işareti. **c. sılâb.**
Terk edip uysa zülfüne îmân-ı mahzdır
Tesbîhi kendüzüne ki sâfî salîb eder-Nizami

Bîzâr edecek korkuyorum cedd-i Hüseyn'i
En sonra salîb ormanı görmek Haremeyn'i
Mehmet Akif

sâle: (ساله) Far. Senelik, yıllık.
İçse bir cür'asını berehmen-i sad-sâle
Bir olur seng-i mezâr ile yanında esnâm-Nef'î

sâle-i kibr: Kibir yılı.
Düşerse nâ-gehân bir katre-i berfi bu sermânın
Ger âteş-hâne-i sad sâle-i kibr ü mugân üzre
Ziya Paşa

* sad-**sâle**: Yüz yıllık, yüz yaşında.
Bulsa câm-ı la'li cân-bahş-i lebinden cür'a hâk
Hâk içinde mürde-i sad-sâle cisme cân gelir-Bâki

salîb: (صليب) bk. salb.

sâlib: (سالب) bk. selb.

sâlik: (سالك) bk. silk.

sâlim: (سالم) Ar. Silm'den; 1. Sağlam, sağ. 2. Eksiksiz, noksanı olmayan. 3. Emin, korkusuz. 4. gr. İçinde illet harflerinden (Elif,Vav ve Ye) bulunmayan kelime. **c.sâlimîn.**
Nitekim ola sâlim bu hisâr şîşe-i dîvârın
Gezend-i mancınık fitneden dervâze vü sûru
Nef'î

Âdem ona derler ki garazdan ola sâlim
Nefsinde dahi eyleye icrâ-yı adâlet-Ziya Paşa

Sorulsa tıbba nedir fark-ı sâlim ü mârız,
Sayar döker bize birçok araz ki zannîdir
Cenab Şahabeddin

sâlis: (ثالث) bk. selâse.

saltanat: (سلطنت) Ar. Sult ve sultân'dan; 1. Sultanlık, padişahlık, hükümdarlık. 2. Zenginlik, bolluk, şatafatlı hayat.
Saltanat dedikleri ancak cihân kavgasıdır
Olmaya baht u saâdet dünyeda vahdet gibi
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Ehl-i tecrîdin külâhı tâcı istiğnâsıdır
Saltanat dedikleri ancak cihân kavgasıdır
Hoca Saadettin Efendi

Bizimle saltanat lâfın edermiş ol Karamânî
Hudâ fırsat verirse ger kara yere karam onu
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Yürü var ey Bâyezîd sen süre gör devrânını
Saltanat bâkî kalır derlerse bu yalandır-Cem Sultan

Saltanat tâcın giyen âlemde mağrûr olmasın
Nice sultân börkin almıştır begim bâd-ı hazân

Bâki

saltanat-ı câvidân: Ebedi saltanat.

Şânı şehân âlemi hâr u hakîr eder
Lûtfu gedâya saltanat-ı câvidân verir-Nef'î

* **sultân:** Sult ve selâtet'den; 1. Padişah, hükümdar. 2. Hükümdar ailesinden olan (anne, kız kardeş, kız çocuk gibi). 3. Kuvvet, güç, kudret. **c. selâtîn.**

Sultân Murâd-ı kâm-rân efser-dih ü kişver-sitân
Hem pâdişâh hem Kahramân sâhib-kırân-ı Cem-haşem-Nef'î

Âlemin hakanı sultân Ahmed-i âlî-himemem
Kim sadâ-yı şevket ü şâniyle pürdür şeş-cihet

Nedim

Nâmını i'lâ edin ki şânlıdır sultânınız
Şân-ı devletle berâber artar elbet şânınız-Lâ

sultân-ı a'lâ: Yüce sultan.

Zehî sultân-ı a'lâsın inâyet issi Mevlâsın
Hem evlâlardan evlâsın ki künhüne hayâl olmaz

Ümmî Sinan

sultân-ı âlem: Âlemin sultanı.

Unutulmuş idi cân Yûsuf'u bu mahbes-i tende
Kemend-i âh ile sultân-ı âlem onu kurtardım

Enverî

sultân-ı âlî-şân: Şanı yüce sultan.

Ezelden şâh-ı ışkın bende-i fermânıyız câna
Mahabbet mülkünün sultân-ı âlî-şânıyız cânâ

Bâki

sultân-ı ârûn: Vasıfları iyi sultan.

Hüsrev-i kişver-küşâ sultân-ı ârûn bî-misâl

Hakanî

sultân-ı aşk: Aşk sultanı.

Muhibbî derd ü mihnetle yine sultân-ı aşk oldu
Gönül şehrine basmasın bu akl için yasağım var

Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

sultân-ı bahâr: Baharın sultanı.

Sultân-ı bahâr edip mülk-i çemeni teshîr
Mahkûmu Süleymân-veş bâd olmaya yaklaştı

Şeyhülislam Yahya

sultân-ı berr ü bahr: Deniz ve kara sultanı.

Sultân-ı berr ü bahr Süleymân-ı ins ü cânn
Ki_alır şükûh-ı düşmeni olup bahâne tîğ

Hayali Bey

sultân-ı cihân-mutâ'-ı kevneyn: Her iki dünyanın boyun eğdiği sultan.

Sultân-ı cihân-mutâ'-ı kevneyn
Rûhu'r-rûhu tıbâ'-ı kevneyn-Ziya Paşa

sultân-ı cümle: Bütün sultan.

Sensin ol sultân-ı cümle enbiyâ
Nûr-ı çeşm-i evliyâ vü asfiyâ-Süleyman Çelebi

sultân-ı enbiyâ: Nebiler sultanı (Hz. Muhammed-'s.a.s.').

Cibrîl var haber ver Sultân-ı Enbiyâ'ya
Düştü Hüseyn atından sahrâ-yı Kerbelâ'ya

Kâzım Paşa

sultân-ı fenâ: Yokluk sultanı.

Ey kâşif-i esrâr-ı Hudâ Mevlânâ
Sultân-ı fenâ şâh-ı beka Mevlânâ-Şeyh Galip

sultân-ı gazâ: Gaza sultanı.

Hıtta-i haşmete sultân-ı gazâ câh u celâl
Âlem-i kudrete şâhen-şeh-i takdîr-i abîd-Lâ

sultân-ı gül: Gülün sultanı.

Gırre-i câh ol kadar sultân-ı gül kim korkarım
Hârdan bülbüller ister hûn-bahâ Nevrûz'dur

Nâilî

sultân-ı hüsn: Güzellik sultanı.

Nâgehân arz-ı cemâl eylerse ol sultân-ı hüsn
Sür ayağı tozuna ruhsârını dâmânın öp

Hayali Bey

sultân-ı ışk: Aşk sultanı.

Akl elinden al gönül şeh-bâzın ey sultân-ı ışk
Destine bir rûstâyînin doğan vermek neden

Necati Bey

sultân-ı ins ü cânn: İnsan ve cinnin sultanı.

Bir dem dîv olur ya perî vîrâneler olur yeri
Bir dem uçar Belkîs ile sultân-ı ins ü cânn olur

Yunus Emre

sultân-ı İskender-siyer: İskender siyerli sultan.

Şehriyâr-ı nâm-ver Sultân-ı İskender-siyer
Pâdişâh-ı bahr ü berr dâd-âver ü dâniş karîn

Ziya Paşa

sultân-ı kâm-rân: Mesut sultan.
Bülbüle hutbe okutup her gün
Oldu sultân-ı kâm-rân gonce-Hayali Bey

sultân-ı kâm-yâb: Bahtiyar sultan.
Geldi şitâda tahtına sultân-ı kâm-yâb
Gûyâ takaddüm eyledi tahvîl-i âftâb
Şeyhülislam Yahya

sultân-ı muanven: Unvanlı sultan.
Mülkü vâsiʿ leşkeri bî-had hazâin bî-kıyâs
Âlem-i maʿnâda sultân-ı muanvendir gönül-Nâbi

sultân-ı müeyyed*:* Doğrulanmış sultan.
Hak'tan bize sultân-ı müeyyedsin efendim
Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammed'sin efendim
Şeyh Galip

sultân-ı nev-bahâr: İlkbaharın sultanı.
Ferş eyleyip zemîne bir perniyân-ı ahdar
İʿzâz eder tabîat sultân-ı nev-bahârı-Ziya Paşa

sultân-ı rûhâniyyet: Ruh kudretinin sultanı.
Geçmeye peykân-ı hasret gibi sînem sadrına
Kalbimi sultân-ı rûhâniyyetin har-gâhı kıl-Behiştî

sultân-ı Rûm: Anadolu sultanı.
Kopmadı kân-ı kıdemden bir Hayâlî ey felek
Destine sultân-ı Rûmun söz gibi gevher sunar
Hayali Bey

Sultân-ı Şehîdân: Şehitlerin sultanı (Hz. Hüseyin).
Mihr bir nîze-bülend olmuş idi ol demde
Nîze üzre ser-i Sultân-ı Şehîdân-şekil-Hayali Bey

sultân-ı tâc-ı devlet: İkbal ve tac sultanı.
Sultân-ı tâc-ı devlet hakan-ı taht-ı izzet
Tâbân-ı subh-ı rahmet vech-i sabîh-i Ahmed
Hamdullah Hamdi

sultân-ı vakt: Zamanın sultanı.
Vaktine mâlik olan dervîşdir sultân-ı vakt
İzz ü câh-ı saltanat değmez cihân gavgâsına-Bâki

** **selâtîn:** Sultân'lar.

selâtîn-i melek*:* Melek sultanları.
Sûrette gedâyân-ı nemed-pûş-ı melâmet
Maʿnâda selâtîn-i melek havl ü haşemdir-Sâmi

* **sultânî, sultâniyye:** Hükümdarlara ait, onlarla ilgili.
Bihamdillah ki yarı kıldı fer-i baht-i sultânî
Müyesser eyledi Bârî-teâlâ feth-i Şirvân'ı
Bâki (yarı kıl- : yardımcı olmak)

* **sultân-şekl**: Sultan gibi.
Şeb ki meh geçti felek tahtına sultân-şekil
Oldu her kevkeb-i rahşân ona aʿyân-şekil
Hayali Bey

sâlûs: (سالوس) Far. Hilekâr, iki yüzlü, riyakâr.
Her kim isterse ola ser-sipeh-i şerr ü fesâd
Varsın İblîs gibi evveli sâlûs olsun-Nâbi

Câhile nâ-dân, mürâyî sofuya sâlûs de
İffet ehli pâk-dâmen ehl-i takvâ pârse
Sünbülzade Vehbi

Bezenmiş penbe-i dâg ile bir ser-mest âbdâlız
Ne sâlûsuz ne kayd-ı hırka-i peşmînemiz vardır
Bağdatlı Ruhi

sâm: (سام) Far. 1. Sersemlik hastalığı. 2. Eleğimsağma, gök kuşağı. 3. Ateş, od. 4. Hz. Nuh'un oğlu ve onun neslinden olan kavim ismi. Sâmî ırkının babası. 4. Eski İran pehlivanlarından birinin ismi. 5. Şehname'de adı geçen kahraman. Neriman'ın oğlu olup çok kuvvetli imiş.
Ol dem ki kasd-ı cenk eder sahrâları gül-reng eder
Dünyâyı hasma teng eder olursa Sâm u Güstehem
Nefʿî

Sensin ol dâver ki_olur bezminde dâim müctemiʿ
Kahramân'ın tîğı Sâm'ın gürzü Zâl'in hançeri
Nedim

Sâm-ı ser-sâm: Sersem Sâm.
Eyleye gürz-i girânı nice Sâm-ı ser-sâm
Setire nâvek-i dil-dûzu nice Zâl'e zevâl
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

sâmân: (سامان) Far. 1. Servet, zenginlik. 2. Rahat; dinçlik. 3. Düzen.
Korkarım bir gün eder hâne-i sâmânı harâb
Eğer etmezse telâfisini ol fahr-i kirâm-Nâbi

Türk ü Tâtâr hazân mı ki bu devrân-ı serîʿ
Gâret-i cân u dil eyler ser ü sâmân aparır
Hamdullah Hamdi (apar-: alıp götürmek)

Nakd-i lutfun bana sermâye-i maʿnî olalı
Sühanım âleme bahş-i ser ü sâmân eyler-Cevrî

sâmân-ı îmân: İman zenginliği.

Gamzeni edip kazâ cellâd-ı bî-rahm u emân
Çeşmini gâret-ger sâmân-ı îmân eylemiş
Üsküdarlı Hakkı Bey

sâmân-ı ümîd: Ümit zenginliği.

Nüsha-i ye's ü ümîd olduğun anla âlem
Ya ser-i ye's ü eliftir ser ü sâmân-ı ümîd-Nâbi

samed: (صمد) Ar. Âlî, daim, ulu; kimseye ve hiçbir şeye ihtiyacı olmayan Rab. (Allah'ın isimlerindendir.)

Etme derd ehlini ey ferd-i Samed
Heybet-i (ثمرددنا) *ile red*-Hakanî (sümme redednâ)

* **samedî**: Ezeli ve ebedi olan.

Ol şâhid-i halvet-geh-i kurb ü samedî kim
Ve'l-leyl deyip zülfüne Allah kasem eyler
Yenişehirli Avni

Hicrân bana hem-neşve-i aşk-ı samedîdir
"Çekemem" diyemem, mâtem-i rûhum ebedîdir
Recaizade Ekrem

* **samediyyet**: Samedilik.

Fermânına mahkûm ezeliyyet, ebediyyet
Ey pâdişeh-i arş-güzîn-i samediyyet-Mehmet Akif

samem: (صمم) bk. samt.

sâmî: (سامى) bk. sümüvv.

sâmiʿ: (سامع) bk. semʿ

samîm, samîme: (صميم) Ar. 1. İç, asıl, öz. 2. Merkez, göbek.

Tîğ-i gamzeyle ne_ola başımı yâr etse dü-nîm
Küllü fiʿlin sâdırun minhü ale'r-re'si samîm-Âhî

samîm-i rûh: Ruhun özü.

Samîm-i rûhumu pür-cûş u bî-karâr ediyor
Bu gün o sîne-i hilkatte inleyen eşʿâr-Mehmet Akif

* **samîmî:** 1. İçten, candan. 2. İçli dışlı, senli benli.

Nedir samîmî sükûnette böyle bir feryâd
Neşîde Hâlık'ın ammâ kim eyliyor inşâd
Mehmet Akif

sâmit: (صامت) bk. samt.

samsâm: (صمصام) Ar. Keskin kılıç.

O şehsüvâr-ı Nerîmân-şükûh-ı zîşân kim
Cihâna şaʿşaa-bâr oldu berk-ı samsâmı-Nefʿî

Olsa ger bâd-ı semûmu sâhâtından pür-tâb
Ser-i bed-hâhına tâ haşr yağardı samsâm-Nedim

samsâm-ı âb-dâr: Suyu verilmiş keskin kılıç.

Vakt-i hatarda çûb ona samsâm-ı âb-dâr
Vakt-i hazarda hâk ona câm-ı cihân-nümâ
Nizami

samsâm-ı teveccüh: Teveccühün keskin kılıcı.

Sad-gûne mutalsam dahi olsa der-i matlab
Samsâm-ı teveccühle ona feth-i mübînim
Kadı Burhaneddin

* **Samsâme:** Hz. Ali'nin kılıcı Zülfekar'dan sonra gelen Amr'ın meşhur kılıcı.

Samsâme'yi eyledikçe teslîl
Teslîm-i suyûf ederdi aʿdâ-Muallim Naci

samt: (صمت) Ar. Susma, sessiz durma, sessizlik.

Bugün başında nigeh-bân-ı teessürdür
Mezâr gibi oda samt u sükûn ile pürdür
Tevfik Fikret

Bu rükûdet, bu samt ü cevf-i leyâl
Rûhu bir sekte-i tereddüdle
Habseder bir azâb-ı seyyâle-Cenap Şahabeddin

samt-ı cevf-i leyâl: Gece boşluğunun sessizliği.

Bu rükûdet, bu samt-ı cevf-i leyâl
Rûhu bir sekîne-i tereddüdle
Habs eder bir azâb-ı seyyâle-Cenap Şahabeddin

samt-ı dehhâş: Çok dehşetli sessizlik.

Görmez mi avâlim-i ziyâ-pâş
Göklerde nedir bu samt-ı dehhâş
Abdülhak Mihrünisa Hanım

samt-ı ebediyyet: Sonsuz ses.

Bir ufk-ı tehî, bir gece, birlerce sitâre
Samt-ı ebediyyetle bakar hâb-ı bahâra
Ahmet Hâşim

samt-ı hasta: Hasta sessizliği.

Ocak harâb u tehî, lâmba kimseziz, aʿmâ
Bu samt-ı hasta eder hüzn ü uzleti îmâ
Ahmet Hâşim

samt-ı nâlân: İnleyen sessizlik.

Bir samt-ı nâlân; rûh-i avâlim
Etmekte zikr-i Hallâk-ı dâim-Tevfik Fikret

samt-ı ulvî: Yüce sessizlik.
Allahü ekber… Allahü ekber…
Bir samt-ı ulvî; kalb-i tabîat-Tevfik Fikret

samt-ı ümîd: Ümit susuşu.
Ezhâr-ı bahârın yerine berf-i sefîdi
Elhân-ı tuyûrun yerine samt-ı ümîdi
Cenap Şahabeddin

samt u nedâmet: Pişmanlık ve susma.
Bî-teemmül söze âğâza cesâret etme
Sonra haclet çekerek samt ü nedâmet etme
Ahmet Râşit

samt u sükût: Susma ve sessizlik.
Ya söyle sözü güher nisâr et
Ya samt u sükûdu ihtiyâr et-Ziya Paşa

* **samem:** Sağırlık.

samem-i rûzgâr: Rüzgârın sağırlığı.
Hüsn-i etvârı nazar-bahş-ı deyâcîr-i amâ
Lûtf-ı güftârı harâbîde bünyân-ı samem-Nâbi

Böyle mi eylerdim edâ medhini
Olmasa muhkem samem-i rûzgâr-Nef'î

* **sâmit:** 1. Susan, sesi çıkmayan. 2. Sessiz, ses çıkarmaz, sağır. 3. Cansız (mal). 4. gr. Sessiz harf. **c. savâmit.**
Râhattan olan benim gibi dûr
Ger sâmit ola değil mi ma'zûr-Fuzûlî

** **savâmit:** Sâmit'ler.

* **samût**: 1. Az konuşan. 2. Susmuş; surat asarak susan.
Her serv-i samût olmada bir heykel-i esrâr
Makberlerin onlarla karâbetleri vardır
Abdülhak Hâmit
İnsân ki kalbi şâir olur rûhu lâ-yemût
Ümmî de olsa kalbi olur şâir-i samût
Abdülhak Hâmit

samût: (صموت) bk. samt.

sanâdîd: Ar. Sındîd'in çokluğu. Büyükler; büyük kavimler, büyük âmirler, büyük yiğitler.

sanâdîd-i Arab: Arab'ın büyükleri.
Ser-nigûn eyledi ser-keşleri hep
Nâ-bedîd oldu sanâdîd-i Arab-Hakanî

sanâdîd-i düvel: Devletlerin büyükleri.
Ki_ettiler re'yini tahsîn sanâdîd-i düvel
Kıldılar zâtına şâbâş bütün hâs ile âmm
Üsküdarlı Hakkı Bey

sanâdîd-i sühan-dân-ı ümem: Ümmetin güzel söz söyleyen büyükleri.
Erbâb-ı şühûdun sühanı keşf-i hikemdir
Makbûlü sanâdîd-i sühan-dân-ı ümemdir-Sâmi

san'at: (صنعت) bk. sun'.

sanâyi': (صنايع) bk. sun'.

sanevber: (صنوبر) Ar. Çamfıstığı ağacı. Divan şiirinde sevgilinin boyu için kullanılır.
Dilleri bâr-ı sanevber gibi sad-pâre olur
Tîğ-ı berrânını yâd eyledikçe a'dâ-Nef'î

Bir türbe ki nev-bahâr yapmış
Bekler şeb ü rûzunu sanevber-Abdülhak Hâmit

sand, sandal: (صندل) Ar. Hindistan'da bulunan kokulu, sert bir ağaç. Bundan tesbih yapılır.
Bîm-i tîğ-ı zebân kilkimden
Feleğin reng-i sandalı görünür-Nef'î

Bâkî'ye kılsın muattar bezm-i efkârı diye
Pâdişâhın micmer-i adlinde sandal yaktılar-Bâki

sandûk, sandûka: (صندوق) Ar. Sandık. **c. sanâdîk**.
Eyledi takdîr sandûku tahazzürde nihân
Mevsim-i eyyâm-ı îdde saklanan kâlâ gibi-Nâbi

* **sandûka**: Türbelerde kabrin üzerine tahtadan yapılan ve yeşil çuha örtülen yer.
Kimdir ki bu sandûka, kimindir ki bu türbe
Üç yüz bu kadar milyon adam var baş ucunda
Midhat Cemal Kuntay

sandûka-i cevâhir-i esrâr: Sır cevherlerinin sandukası.
Sandûka-i cevâhir-i esrâr Kâ'be'dir
Gencîne-i defîne-i âsâr Kâ'be'dir-Nâbi

sanem: (صنم) Ar. 1. Put. 2. Nazımda sevgili, dilber anlamına kullanılır. Farsçası büt'tür. **c. esnâm**.
Şimdi Muhibbî bir saneme bağlı bendedir
Baş eğmeyen kimesneye sultân olan gönül
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Çeşm ü ebrun üzre neyler hâl-i müşgîn ey sanem
Nokta konmaz sûre-i Yâ-Sîn ü Tâ-Hâ üstüne
Lamiî Çelebi

Meydir mihek-i âşıka:n, âşûb-ı dil, ârâm-ı cân
Ser-mâye-i pîr-i mugân, pîrâye-i bezm-i sanem
Nef'î

sanem-i bî-vefâ: Vefasız sevgili.
Bin bin selâm şol sanem-i bî-vefâya kim
Redd elleri ile attığı taş merhabâlanır-Necati Bey

sanem-i lâle-izâr: Lale yanaklı sevgili.
Pîrehen berk-i semen kûy-ı girîbân şeb-nem
Gülsitân oldu bugün bir sanem-i lâle-izâr-Bâki

sanem-i mâh-cemâl: Ay yüzlü güzel.
Meftûn yine dil bir sanem-i mâh-cemâle
"Elden ne gelir ağlamadan başka bu hâle"
Kemalzade Ekrem Bey

sanem-i mâh-lika: Ay yüzlü güzel.
Olduk nereye vardık ise aşka giriftâr
Alındı gönül bir sanem-i mâh-lika:ya
Bağdatlı Ruhi

sanem-i perî-veş: Periye benzer güzel.
Ol sanem-i perî-veşin kıssası hûbdur velî
Lafz u edâya gelmez Esrâr ile mâ-cerâları
Esrar Dede

sanem-i ra'nâ: İki yüzlü güzel.
Cilve ettikçe döner bir sanem-i ra'nâya
Ki hırâmında nümâyân ola sat gunc u delâl-Nef'î

sanem-i sîmîn-ber: Gümüş (beyaz) göğüslü güzel.
İçdiğince kızarır ol sanem-i sîmîn-ber
Bâdedir derler ise ne_ola kişinin miheki-Mesihi

* **sanem-hâne**: Put evi.
Ta'mîr-i Kâ'be hidem-i sanem-hâne iş değil
Aç dîde-i basîreti kalb-i harâba bak
Naîm (Tezkirecizade Müverrih...)

* **sanem-misâl:** Put misali.
Kâfir-dilân-ı hırs ferâmûş edip Hakk'ı
Şimdi sanem-misâl perestiş kuruşadır-Nâbi

** **esnâm:** Sanem'ler, putlar; put gibi güzel sevgililer.
İçse bir cür'asını berhemen-i sad-sâle
Bir olur seng-i mezâr ile yanında esnâm-Nef'î

Nârı gül-zâr etmek isterisen Halîlu'llah gibi
Nefsinin esnâmını kıl kendi destinle cüzâz-Nuri

sâni': (صانع) bk. sun'.

sânî: (ثانى) Ar. Seny'den; ikinci.
Hemân oldur niyâzım senden ey Keyhüsrev-i sânî
Ki gûş-ı hûşa mengûş eyle dürr-i pend-i pîrânı
Bâki

Sühan bezminde ben bir rind-i dürd-âşâm kopdum kim
Maânî câmını içmekde oldum Câmî-i sânî
Hayali Bey (kop-: ayağa kalkmak, meydana çıkmak)

Bihterîn-i vüzerâ âsaf-ı sânî ki sezâ
Nâmına eyler ise cevher-i evvel ikrâm-Nâbi

sânî-i Nef'î-i Rûm: Anadolu Nef'î'sinin ikincisi.
Sânî-i Nef'î-i Rûm'um ki ederler tahsîn
Kuvvet-i tab'ımı bi'l-cümle esâtîz-i benâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

sânih, sâniha, sânihât: (سانح) bk. sünûh.

sâniye: (ثانيه) Ar. 1. Dakikanın altmışta biri. 2. Yarbaylık derecesinde bir rütbe. 3. Sânî'nin (ikinci) müennesi.
Bu vefâsız gecenin koynunda
Kalalım bir ebedî sâniye dalgın bî-hûş-Tevfik Fikret

Artarak gönlümün aydınlığı her sâniyede
Bir mehâbetli sabâh oldu her sâniyede-Yahya Kemal

–sâr: (سار) Far. "yer" ve çokluk bildirerek birleşik kelimeler yapar.

* çeşme-**sâr**: Çeşmesi çok olan yer.

çeşme-sâr-ı devlet: Devletin çeşmesi bol olan yeri.
Çeşme-sâr-ı devletinden Âb-ı Hayvân müstefîz
Şeb-i çerâğ-ı tal'atinden mâh-ı enver müstenîr
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

* seng-**sâr:** Taşı olan yer, taşlık.
Yine zevrak-ı derûnum kırılıp kenâre düştü
Dayanır mı şîşedir bu reh-i seng-sâre düştü
Şeyh Galip

* şâh-**sâr,** şâh-**sâre**: Ağaçların çok sık dallı olduğu yer.
Cândır sücûd eder sana her nahl-i hande-per
Eldir duâ eder sana her berg-i şâh-sâr
Kemalzade Ekrem Bey

–sâr: Far. "gibi, misl, benzer, eşit, beraber" anlamlarına gelen edat.

* hâk-**sâr**: Toprakla beraber.
Kisrâ'nın oldu tâkı zuhûrunla hâk-sâr
Sönmüştü ol dem âteş-i İrân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

* kûh-**sâr**: Dağ gibi.
Zemîn ağlar, semâ ağlar, nesîm-i kûh-sâr ağlar
Bu manzar bak ne hôş-manzar, çiçeklerle bahâr ağlar-Hüseyin Sîret

sâr: (سار) Far. Deve.

* **sâr-bân**: Deveci, şütürbân.
Ol nevile zulmet-i şeb-i târ
Kim olmadı sâr-bân haber-dâr-Fuzûlî

Çekme gurbet azmine ey sâr-bân mahmil sakın
Kim bu yolda bîm-i gurbettendir efgân-ı ceres
Fuzûlî

sâr-bân-ı vakt: Vaktin devecisi.
Sâr-bân-ı vakt isen hazm eyle zîrâ vakt olur
Bir topal merkeb belâsıyle katâr elden gider
Ziya Paşa

sârâ: (سارا) Far. Halis, safi.
Hatt-ı miskînin lebinde anber-i sârâ satar
Ruhların reng-i muhabbet benlerin sevdâ satar
Hayali Bey

sârâ-yi sühan: Sözün safı.
Micmer-i dilde olursa eser-i âteş-i aşk
Neşreder râyihasın anberi sârâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

sarây: bk. seray.

sâr-bân: (ساربان) bk. sâr.

sarf: (صرف) Ar. 1. Harcama, masraf etme, gider. 2. Para bozma. 3. Çevirme, döndürme.
Yâr mihmânımız oldu gelin ey cân u gönül
Kılalım sarf, nemiz var ise mihmânımıza-Fuzûlî

O âfetin kadd-i nâzik-terine sarf edelim
Ne mertebe sühan-ı nâzikânemiz var ise-Nâbi

Sarfa sarfeylemeyip medreselerde ömrün
Geçinir bâzı yobaz softa da mollâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

Eline geçeni harcama bol bol
Beyhûde sarf olan altın tunç olur-Âşık Veysel

sarf-ı emek: Emek harcama.
Kısmet Lebîb her ne taraftan ise gelir
Zahmet çekip de sarf-ı emek sû-be-sû abes
Lebîb (Mehmet Lebîb)

sarf-ı güher: İnci saçma (gözyaşı dökme).
Etmeden sarf-ı güher mahzen-i endîşemden
Satarın kendimi şâirlere dirhem dirhem
Keçecizade İzzet Molla

sarf-ı himmet: Gayret harcama.
Sende var ise eğer hamiyyet
Tahsîline eyle sarf-ı himmet-Lâ

sarf-ı mâl: Maldan vazgeçme, malı harcama.
Muhibb-i sâdık odur mukteză-yı hâl üzre
Ya sarf-ı mâl ede ahbâbına ya bezl-i vücûd-Beliğ

sarf-ı nakdîne-i eşk: Gözyaşının peşin harcanması.
Sarf-ı nakdîne-i eşk ettiğimiz kaldı bize
Vermedi sûd harîdâr-ı visâl olduğumuz-Nâbi

sarf-ı nazar: Vazgeçme, çekinme.
Husûl-i ma'nîye dektir sutûra sarf-ı nazar
Olunca kasra resân nerdübâna yer kalmaz-Nâbi

sarf-ı ömr: Ömrü boşa geçirme.
Sarf-ı ömr ettiğim esbâb-ı fenâ bunda kalır
Nakd-i efsûstur ancak görünen mâ-hasalım-Nâbi

sarf-ı zer: Altından vazgeçme.
Müzd-i hammâm Fuzûlî veririm cân nakdin
Kılmasın sarf-ı zer ol serv-kadd ü sîm-endâm
Fuzûlî

* **sarrâf**: 1. Sarfeden. 2. Sarraf. **c. sarrâfân**.
Dihkan hadîka-i hikâyet
Sarrâf cevâhir-i rivâyet-Fuzûlî

Nideriz dirlik suyun biz cân yağmâya verdik
Gevheri sarrâflara ma'den yağmâya verdik
Yunus Emre

Çeşmim lebine meyl eder ise aceb olmaz
Sarrâf-durur laʿl-i Bedahşân'dan eder haz-
İbn-i Kemal

sarrâf-ı cihân*:* Cihan kuyumcusu.
Söz Yûsuf'unu müşg ile tartardı Necâtî
Kıymet kosa sarrâf-ı cihân bu güher üzre
Necati Bey

sarrâf-ı çarh: Dünya kuyumcusu..
Sîm ü zerden her gece cemʿ ettiğin sarrâf-ı çarh
Harc edip her gün kılar kapında hâk-i der güneş
Lamiî Çelebi

sarrâf-ı dehr: Dünya sarrafı.
Etmezdi böyle ceyb-i nevâzişte perveriş
Sarrâf-ı dehr anlamasa kıymetim benim-Nâbi

Sarrâf-ı dehr bilmez ise ne_ola kıymetim
Bir gevherim ki hâk-i siyâh içre kalmışım
Emrî-i Kadim (Edirneli...)

sarrâf-ı devrân: Feleğin kuyumcusu.
Bilmezem yâkût-ı ahmer mi lebin ya kût-ı rûh
Bir sor ey sarrâf-ı devrân kim ne cevher devridir
Şeyhi

sarrâf-ı dîde: Göz sarrafı.
Sarrâf-ı dîdemizde o dil-ber güher sezer
Yüzüme güldüğü bu ki boyunda zer sezer
Necati Bey

sarrâf-ı dûn: Alçak sarraf.
Müşteri olmaz ona gerdûn gibi sarrâf-ı dûn
Cevher-i tahkîktir kıymette gâlîdir sözüm
Yenişehirli Avni

sarrâf-ı gevher: Cevher tartan.
Hani bir sarrâf-ı gevher dinleye ahbârımı
Terk ede dilden vefâsız ehl-i ka:lin lâfını
Ümmî Sinan

sarrâf-ı şehr-i râz: Sır şehrinin sarrafı.
Benim sarrâf-ı şehr-i râz ü dükkânım dehânımdır
Daʿavâtım kîse, tahtam safha, engüştüm zebâ-nımdır-Nâbi

sarîh: (صريح) Ar. Sarâhat'ten; açık, belli, kolayca anlaşılabilir.
Verip hakk-ı sarîhin kabz u bast u mahv u isbâtın
Adâlet-hâne-i hikmette etmiş cümlesin ırza-Nâbi

Kalbe kuvvet verir maka:l-i sarîh
Eyle re'y-i sedîdini tavzîh-Muallim Naci

Allah'a değil, taptığın evhâma dayandın
Yandıysa eğer, hakk-ı sarîhindi ki yandın
Mehmet Akif

sârik: (سارق) bk. sirkat.
sarîr: (صرير) Ar. Gıcırtı, cızırtı (kapı).
Gelir hâme sarîre cünbiş-i engüştü gördükçe
Mesel çatlar piyâde etmese hande süvâr üzre-Nâbi

Câmiʿ vasfında her satır beyânım çekti saf
Hâme-i maʿnî sarîrim es-salâ-hân-ı minâr
Nazîm (Yahya...)

Ağlıyor hâmemin sarîrinde
Şiʿrimin lafzı, vezni, ka:fiyesi-Cenap Şahabeddin

sarîr-i âb-ı revân: Akan suyun cızırtısı.
Sarîr-i âb-ı revân u safîr-i mürg-i çemen
Nikât-ı tehniyet-i mukaddem ettiler inşâ-Fuzûlî

Bu gûne âşık-âne bir gazel taksîm eder gâhî
Verir hem nağme-i sît-i sarîri zevk-ı şeh-nâzı-Nefʿî

sarîr-i âb-ı revân*:* Akan suyun çıkardığı ses.
Sarîr-i âb-ı revân u safîr-i mürg-i çemen
Nikât-ı tehniyet-i mukaddem ettiler inşâ-Fuzûlî

sarîr-i bâb*:* Kapı gıcırtısı.
Der-i muârazayı açma fasl-ı sohbette
Gıcırtı etme ayıptır sarîr-i bâb gibi-Sâbit

sarîr-i bâb-ı cennet: Cennet kapısının gıcırtısı.
Sarîr-i bâb-ı cennettir nevâ-yı nây uşşâka
Semâʿ etsin sadâ-yı feth erişti cân-ı müştâka
Şeyhülislam Yahya

sarîr-i hâme*:* Kalem gıcırtısı.
Dinlesin gelsin sarîr-i hâmemi Nefʿî benim
Anlayın neyde mezâyâ-yı terennüm ne_eydügin
Nefʿî

Sarîr-i hâme sanma ıstılâhâta boğulmakla
Eder bî-çâre dâim şîve-i küttâbtan feryâd
Koca Ragıp Paşa

sarîr-i kilk: Kalem cızırtısı.
Ya'nî kim endîşe-sencân-ı cihânın dâimâ
Hem sarîr-i kilki hem vird-i zebânıdır sözüm
Nef'î

sarrâf: (صرّاف) bk. sarf.
sarsar: (صرصر) Ar. Soğuk ve sesli rüzgâr.
Kuş yetişmez der idim olmasa tayyâr eğer
Eremez gerdine zîrâ ki ne sarsar ne sabâ-Nef'î

Olsa temkîni eğer şâmil-i ecsâd-ı latîf
Sadme-i sarsar olur hâne-i dünyâya temel
Kâzım Paşa

Donar soğuktan efendi semender âteşte
Bir iki gün dahi böyle eserse bu sarsar-Nedim
sarsar-ı azl: Azil fırtınası.
Sarsar-ı azl salıp tefrika bâğ-ı işe
Hâneden mansıbın ardınca bile gitti nizâm-Nâbi
sarsar-ı bih-efgen-i sermâ: Kışın kök deviren rüzgârı.
Çıktı yine bir sarsar-ı bîh-efgen-i sermâ
Kuşlar çekilip lâneler, vardı sükûta
Tûfân gibi bârân oluyor gulgule-fermâ
Hattâ melekûta-İsmail Safa
sarsar-ı kahır: Öfke tufanı.
Sarsar-ı kahrından etmiş şöyle şâhâ havf kim
Dem-be-dem titrer hazân bergi gibi muztarr güneş
Lamiî Çelebi
sarsar-ı sedd-i sedîd: Düz set tufanı.
Eylese takviyet-i hükmü eğer bir kâhı
Sarsar-ı sedd-i sedîd olmak için istihdâm-Cevrî
sarsar-ı tûfân-ı fenâ: Yok oluş tufanı.
Manzar-ı himmetinin küngüre-i rif'atine
Eremez sarsar-ı tûfân-ı fenâ birle gubâr-Bâki
sath, satıh: (سطح) Ar. 1. Bir şeyin dış tarafı, yüzey. 2. Üstten görünen kısım. 3. Ev damı.
Mihr-i mihrin felek-i dilde tulû' etmiş idi
Olmadı mâh-ı felek sathına merkûz henüz-Nizami
sath-ı âb: Su yüzeyi.
Düşer de bir varak miyâne-i sükûnuna
Hemen kalırdı çîn-i ihtilâc içinde sath-ı âb
Tevfik Fikret

sath-ı sebz: Yeşillik üstü.
Nev-bahâr-ı lûtfu bezl etse kerem ni'metinden
Sath-ı sebze sahn-ı çînî ola hân-sâlâr gül
Necati Bey
sath-ı semâ: Gök yüzeyi.
Değil sath-ı semâ vü encüm-i rahşende sermâdır
Felek bir pür-niyâz-ı nakş etti efsürde duhân üzre
Ziya Paşa
sath-ı sükûn: Sessizlik yüzeyi.
Güneşli sath-ı sükûn-perverinde bir havuzun
Uçan hevâm-ı heves-kârı andırır fikrim
Tevfik Fikret
sath-ı zemîn: Yer üstü.
Sath-ı zemîn ü küngüre-i âsümân nedir
Fasl-ı bahâr ü sayf ü şitâ vü hazân nedir-Ziya Paşa
sathî:
sâtı', sâtıa: (ساطع) Ar. Sutû'dan; yükselen, meydana çıkan, yükseldikçe yükselen. **c. sevâtı'.**
Sînesi gâyet ile vâsi' idi
Nûr-ı sâtı' gibi hem lâmi' idi-Hakanî

Lerzân oluyor şu seyf-i sâtı'
Billâh o verir cevâb-ı ka:tı'-Abdülhak Hâmit

Hükm-i sâtı' gâlibdir nass-ı ka:tı' kuvvetin
Bak cidâl-i kâinâta başka bürhân istemez
Abdülaziz Mecdi Efendi
satır, satr: (سطر) Ar. Yazı sırası. **c. sutûr, estâr.**
Vasf-ı kaddünle hırâm etse alem gibi kalem
Leşker-i satrı çeker defter ü dîvân saf saf-Bâki

Yazarken vasf-ı çeşmin pâ-yi hâme satrdan çıkmış
Meğer mest-ânelik te'sîr edip güm-kerde râh olmuş
Nâbi
Câmi' vasfında her satır beyânım çekti saf
Hâme-i ma'nî sarîrim es-salâ-hân-ı minâr
Nazîm (Yahya...)
satr-ı ahkâm: Hükümlerin satırı.
Tavk-ı fermânı ile gerden-i fitne mağlûl
Satr-ı ahkâmı ile pây-ı sitem der-zencîr-Nef'î

satr-ı nâ-ber-câ: Yersiz satır.

Hôş-nümâdır hatt-ı püşt-i lebde ebrûlar kadar
Satr-ı nâ-ber-câ bulunmaz nüsha-i tenzîlde

Muallim Naci

satr-ı nuhust-ı nâme-i şevk: İstek mektubunun ilk satır yazısı.

Satr-ı nuhust-ı nâme-i şevk olmadan tamâm
Dâmâna indi şakk-i kalem iştiyâktan-Nâbi

satr-ı ümîd: Ümit satırı.

Elim mahbere, endîşe-lîka, ye's-i midâd
Çekmede satr-ı ümîde hatt-ı butlân-ı kalem

Akif Paşa

** **sutûr**: Satırlar.

Behiştî nice saf asker çekip şi'rim sutûrundan
Yine mülk-i belâgatte bugün bir kal'a aldım ben

Behiştî

sutûr-ı erka:m: Rakam satırları.

Lûle-i çeşme-i hûrşîde şikâf-ı hâme
Mevce-i lücce-i envâre sutûr-ı erka:m

Üsküdarlı Hakkı Bey

sutûr-ı hâdisât-ı dehr: Dünya olaylarının satırları.

Kitâb-ı âlemin evrâkıdır eb'âdı nâ-mahdûd
Sutûr-ı hâdisât-ı dehrdir âsâr-ı nâ-ma'dûd

Hoca Tahsin

sutûr-ı hatt: Hattın satırları.

Saf çekse ne dem sutûr-ı hattın
Ey saf-der-i rezm-gâh-ı ma'nâ-Nef'î

sutûr-ı metn: Metin satırları.

Sutûr-ı metne sığışmaz gazellerin Nâbî
Misâl-i hatt-ı bütân der-kenâr olur giderek

Nâbi

sutûr-ı nazm: Nazım satırları.

Sutûr-ı nazm ile kıl kat'î pâye ey Âlî
Meseldir ayak ayak kişi nerdübâna çıkar

Âli Bey (Gelibolulu Müverrih...)

sutûr-ı nev-zemîn: Yeni yerin satırları.

Sutûr-ı nev-zemînim gül-bün-i gül-zâr-ı tab'ımdır
Ki her bir mısrâ'ında mevc urur tûfân-ı gül-bûse

Esrar Dede

sutûr-ı nüsha-i âfâk: Ufuk nüshalarının satırları.

Baktım sutûr-ı nüsha-i âfâka ser-te-ser
Yek harf-i nâ-be-ka:ide yoktur miyânede-Nâbi

sutûr-ı nüsha-i takdîr: Takdir nüshasının satırları.

Değil tedbîr ile bir ferd Kadîr'i mahv u isbâta
Sutûr-ı nüsha-i takdîre kimdir hâme uydurmuş

Koca Ragıp Paşa

satl, satıl: (سطل) Ar. Leğen, bakraç.

satl-ı dil-keş: Gönül çeken leğen.

Bihamdillâh satl-ı dil-keşinden nem kalır hâli
O zülfün bend-i zencîrindeyim çeşmimde yaşım var

Nedim

satl-ı har-bende: Seyisin leğeni.

Çeng-i sâzendesidir târ-ı şihâb ile hilâl
Satl-ı har-bendesidir efser-i Nûşirvânî

Nadirî (Ganizade...)

satranc: (صطرنج) Hintçe > sadreng veya sadrenc'den; 1.aslı "şatranc"tır. 64 kareye ayrılmış bir zemin üzerinde taşlarla oynanan oyundur. Satrançta taş sayısı 16'sı siyah 16'sı beyaz veya kırmızı olur. Satranç oyunun terim ve isimleri şiirlere konu olmuştur. Bunlar: Şâh, vezir (ferzâne, ferzend), fil, at, kale (roh) ve piyon (piyade, baydak) adı verilen taşların çeşitli hareketleri bir savaş alanında hareket eden ordunun ataklarına benzetilir. Hep ileride olabilecek işleri düşünen ve görmeye çalışan bir zekâ oyunudur. 2. Türk Halk edebiyatında aruz ölçüsünün "müfteilün
müfteilün
müfteilün
müfteilün" kalıbı ile musammat gazel biçiminde yazılan şiir. Dertli ve Emrah'ın satrançları meşhurdur.

Aşk satrancında ruhu şâha ferzend eyleyen
Aşkî derler bize ol ferzânelerden biriyiz-Aşkî

satranc-ı muhabbet: Sevgi satrancı.

Dil baydakını verir ü şeh-mat olur ol kim
Satranc-ı muhabbette ruh-ı yâr ile oynar

Ahmet Paşa

sâtûr: (ساطور) Ar. Satır (bıçak, balta) **c. sevâtîr.**
Beni öldür beni kim şu'lede pervâne-sıfat
Nice bir titreyeyim kabza-i sâtûr üzre-Nedim
satvet: (سطوت) Ar. 1. Birinin üzerine şiddetle sıçrama. 2. Zorluluk, ezici kuvvet.
Satvetin şöyle zebûn eyledi ser-keşleri kim
Kalmadı kimsede endîşe-i mekr-i düşmen-Nedim

Bu ne vicdân-gezâ şenîa, ne âr
Yere geç satvetinle ey serdâr-Tevfik Fikret

Ne hicrândır ki en şevketli bir mâzî serâb olsun
O kudretler, o satvetler harâb olsun, türâb olsun
Mehmet Akif
satvet-i iclâl: Güç ve kuvvet saldırısı.
Şükûh ü satvet-i iclâl mahv eder fi'l-hâl
Ecell ecell denilen bir belâ-yı mübremdir
Ziya Paşa
satvet-i muhâceme: Hücum çarpması.
Fakat bizimkilerin satvet-i muhâcemesi
Bırakmıyor ki atılsın o bir adım ileri-Tevfik Fikret
savâb: (صواب) Ar. 1. Doğruluk, dürüstlük; doğru hareket veya davranış. 2. Doğru, dürüst.
Göstermek için hatâ savâbı
Her şîveden ettim intihâbı-Ziya Paşa

Asıl merâm-ı hükm-i ezel bulmadır vücûd
Zâhirdeki savâb u hatâ hep bahânedir-Lâ

Kerâhettir mey içmek diye esrâra rızâ verdin
Hezâr ahsente sûfî haylice re'y-i savâb olmuş
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
* **sâib**: 1. Yanlışsız, doğru. 2. Maksada uygun. 3. Hedefe doğru ulaşan.
Ne hayâl-i sâib ister ne kemâl-i tâlib ister
Buna tab'-ı Râgıb ister vere böyle hüsn-i ziynet
Koca Ragıp Paşa
Baht olmayınca hüsn-i tabîat neyi müfîd
Sâib de olsa halk hatâsın arar bulur
Koca Ragıp Paşa
Ya sâib görmüş olsa çâr-bâğ-ı İsfahân vasfın
Ne gûne rahne-i dîvâre eylerdi nihân âbâ-Nedim

sâibü't-tedbîr: Tedbirin doğruluğu.
Azmde nev-civân u hazmde pîr
Sâhibü's-seyf ü sâibü't-tedbîr-İbn-i Kemal
sa've: (صعوه) Ar. Kuyruk sallayan (kuş) **c. sa'vât.**
Hem-râh olamaz onunla yârân
Şeh-bâz ile sa've olmaz akrân-Ziya Paşa
savlecân: (صولجان) Ar. Çevgan, cirit oyununda kullanılan eğri sopa.
Gûy-ı melâhat olmaya meydân-ı hüsnde
Zülf-i muanberin o mehin savlecân tutun
Cem Sultan
Düştükçe hâke gûy-sıfat kelle-i adüvv
Pây-ı semendi tut ki ona savlecân olur-Nef'î

Son savletinle vur ki açılsın bu sûrlar
Fecr-i hücûm içindeki tekbîr aşkına-Yahya Kemal
savlecân-ı Yed-i Kudret: Kudret elinin eğri sopası.
Savlecân-ı Yed-i Kudret'le hemîn
Geldi meydâna bu kez rûy-ı zemîn-Hakanî
savlet: (صولت) Ar. Saldırma, üstüne yürüyüp saldırma.
Hırz-ı cân-ı saltanat nîrû-yı bâzû-yı zafer
Rükn-i savlet unsur-ı haşmet esâs-ı saff-derî
Nedim
Savlet etmişti Çanakkale'ye bahr ü berden
Ehl-i İslâm'ın iki hasm-ı kavîsi birden
Sultan V. Mehmet Reşad
Son savletinle vur ki açılsın bu sûrlar
Fecr-i hücûm içindeki Tekbîr aşkına-Yahya Kemal
savlet-i kâh-ı veka:r: Ağırbaşlılık köşkünün saldırısı.
Lerze düşmüş savlet-i kâh-ı veka:rından tamâm
Arz-ı Nişâbûr-veş iklîm-i İrân üstüne-Nedim
savlet-i şîr: Arslan saldırısı.
Olsa ger ma'deleti takviye-bahş acze
Bere, âhûya gezend erdiremez savlet-i şîr
Üsküdarlı İsmail Paşazade
* **sâil**: Saldırıcı, saldıran, savlet eden.
Her sûda, evet, manzaranın hüsnüne sâil
Bir fâcirenin hande-i gâret-geri vardır
Abdülhak Hâmit

savm: (صوم) Ar. Oruç.
Cân verir râhat-hulkûma esîr-i helvâ
Gelse efserde-gî-i savm ile hulkûmuna cân-Sâbit
savm u salât: Namaz ve oruç.
Savm u salâtı fevt olan onu kazâ kılar
Sensiz geçen zemân ile vaktin kazâsı yok-Nesimi

Gel gel berü ki savm ü salâtın kazâsı var
Sensiz geçen zemân-ı hayâtın kazâsı yok-Nesimi
* **sâim, sâime**: Oruç tutan.
Gelir şevke kesel neyl-i visâl-i yârdan sonra
Olur ârız girânlık sâime iftârdan sonra-Nâbi

Kimi sâim, kimi ka:im, o tavanlar, yerler
"Kulhüvallahü Ehad" zemzemesinden titrer
Mehmet Akif
sâim-i hicrân: Ayrılık orucu tutan.
El vereydi ni'met-i vaslın eğer bayrâmda
Gam yemezdi sâim-i hicrânın ol eyyâma dek
Şeyhülislam Yahya
savma'a: (صومعه) Ar. Savm'dan; 1. İbadet yeri, tekke. 2. Çile hücresi. **c. savâmi'**
Rûh yok savma'anın pîr-i abâ-pûşunda
Hâl var mey-kedenin rind-i kadeh-nûşunda-Nâilî

Bezm-i edebin bana muâşırları yegdir
Bî-rûy u riyâ savmaa küstahlarından-Nâilî

Mahsûs olursa zâhid-i sâlûsa savma'a
Olmaz aceb ki sâkin-i vîrâne bûmdur
Bağdatlı Ruhi
** **savâmi':** Savma'a'lar.
Dolaş savâmi'i, gel sonra bezm-i rindâna
Reşâdı anlamaz âdem dalâli anlamadan
Muallim Naci
savn: (صون) Ar. Koruma, muhafaza etme.
savn-ı kudret: Kudret koruması.
Savn-ı kudrettir muîn ü hem-demi
Avn-i hazrettir karîn ü mahremi-Ziya Paşa
* **sıyânet**: Koruma, korunma.
Vücûd-ı pâkini ekdârdan sıyânet için
Eder felekte melekler tasadduka:t ü nüzûr-Nâbi
Merdüm-âzâr-ı nevâziş siteme rağbettir
Zâlime merhamet ef'â-yı sıyânet gibidir-Ziya Paşa

Ömerlerin, Yavuzların biz vefâsız evlâdı
Sıyânet eylemedik yâdigâr-ı ecdâdı-Mehmet Akif
savt: (صوت) Ar. Ses, seda. **c. esvât**.
O hüsn-i savt u sûretle edip âgâze hânende-Şerif
savt-ı âvâze-i ikbâl: Talihin şöhret sesi.
Ola iklîm-i ademden dahi sad-merhale dûr
Savt-ı âvâze-i ikbâlin ile ceyş-i fiten-Nedim
savt-ı bârid: Soğuk ses.
Safâ yine dargın edecek hâlini gûyâ ızmâr
Savt-ı bâridle temâdî ediyor sohbet-i yâr
Kemalzade Ekrem Bey
savt-ı bülbül: Bülbül sesi.
Vakt-i güldür savt-ı bülbül nağme-i bezm-i sabûh
Geçmeyen mey-hâne bâbından bulur sâkî fütûh
Behiştî
savt-ı celâcil: Çıngırakların sesi.
Görelim dâire-i aşka koyalım ârı
Olsun ol dâireye savt-ı celâcil zârı-Nev'î
savt-ı ceres: Çan sesi.
Eder savt-ı ceres râh-ı hatarda da'vet-i reh-zen
Hele dünyâda yoktur âdeme şöhret kadar düşmen
Râşit (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)
savt-ı Dâvûd: Hz. Davud'un sesi**.**
Figân etsem gelir her kûşeden bir nâvek-i ta'ne
Üşermiş üstüne kuşlar işitse savt-ı Dâvûd'u-Behiştî
savt-ı kahrî: Kahredici ses.
Sît-ı adl ü savt-ı kahrî yayılıp her cânibe
Âsitân-ı pâkine yüz sürdü haylî kahramân-Lâ
savt-ı kilâb: Köpek sesi.
Ey savt-ı kilâb, ey şeref-i nutk ile mümtâz
İnsânda şu nân-körlüğe tel'in eden âvâz
Tevfik Fikret
savt-ı mürgân-ı hôş-elhân: Nağmeli kuşların sesi.
Subh-dem velvele-i nevbet-i şâhî mi değil
Savt-ı mürgân-ı hôş-elhân ü sadâ-yı kûh-sâr-Bâki
savt-ı tegâfül: Gaflet sesi.
Hüznüyle susan meşcerlerden gam-ı Eylül
Bir gölge yayarken, onu bir savt-ı tegâfül
Ahmet Hâşim

savt-ı ümmîd-i kalb: Kalbin ümit sesi.
Savt-ı ümmîd-i kalbi dinlemeden
Cevf-i husrâna düşmek istiyorum-Ahmet Hâşim

** **esvât**: Savt'lar, sesler.

esvât-ı arz: Yeryüzünün sesleri.
Esvât-ı arza karşı sen etmiştin i'tiyâd
Bess ü şikâayet etmeyi âlâm-ı sem'den
Cenap Şahabeddin

esvât-ı hayât: Hayatın varlığını belirten sesler.
Uyuyanlar uyanır pey-der-pey
Dokur esvât-ı hayâtı her şey-Cenap Şahabeddin

sa'y: (سعى) Ar. Çalışma, uğraşma, cehd etme. **c. mesâî**.
Devr-i gül erdi tâze cevândur cihân yine
Sa'y eyle ayş ü işrete ahd-i şebâbda-Bâki

Beka:yı hak tanıyan sa'yi bir vazîfe bilir
Çalış çalış ki beka: sa'y olursa hakkedilir
Mehmet Akif

Seyl-i hevesle doldu Yahyâ yine vâdî-i hevâ
Geçmeğe sa'y u himmet et kantara-i mecâzdan
Şeyhülislam Yahya

Zevk-ı aşka ermeyenler zevk alamaz kendüden
Âdem olmak ister isen aşka sa'y et her zemân
Gaybî

sa'y-i akl ü fikr: Akıl ve fikir gayreti.
Olsa takdîr-i Hudâ kâr eylemez tedbîr ona
Mümkün olmaz sa'y-i akl ü fikr ile tağyîr ona
Selami

sa'y-i Bâkıl: Bâkıl'ın gayreti.
Herkesin gayreti memdûh olur idrâki kadar
Bir midir himmet-i âkıl ile sa'y-i Bâkıl
Eşref Paşa (Bursalı Mustafa...)

sa'y-i belîğ: Güzel çalışma.
Tâlibâ sa'y-i belîğ et kûy-ı yâre varagör
Cânı cânâne verip terk eyle yoğu varı gör
Selimî, Talibî, Sarı Selim (II. Selim)

sa'y-i istikhâl: Kaş yapma gayreti.
Sa'y-i istikhâl ederken dîdesin ihrâc eder-Lâ ("Kaş yapayım derken göz çıkarır." atasözünün diğer bir söyleniş şekli)

sa'y-i meşkûr: Şükür gayreti.
Ne kâr-ı müşkili düşse umûr-ı dîn ü devlette
Düşe makbûlü şahinşâh-ı âlem sa'y-i meşkûru
Nef'î

sa'y-i riyâzet: Riyazet gayreti.
Eremezsin zâhidâ vaslına ol İsî-demin
Dem-be-dem sa'y-i riyâzetle gerekse göğe uç
Necati Bey

sa'y ü gûşiş: Çalışma ve çabalama.
Nasîb olmaz mukadderden ziyâde sa'y ü kûşişle
Eğer az u eğer çok kim gelir cümle Hudâ'dandır
Hisali

** **mesâî:** Sa'yler, çalışmalar.

mesâî-i mahsûsa: Özel gayretler.
Ancak onun mesâî-i mahsûsasıyladır
Bu devletin terakkî-i esbâb-ı kuvveti-Lâ

* **sâî**: 1. Çalışan. 2. Hızlı yürüyen. 3. Haber götüren; kovuculuk eden. **c. sâûn**.

sâî-i bâd-ı sabâ: Saba rüzgârının kovuculuk edeni.
Sâî-i bâd-ı sabâ gonca-i cerâbını açıp
Bülbüle nâme-i berg-i gül-i ra'na gösterir-Rızayi

sâî-i tâat-i aşk: Aşk ibadetinin çalışanı.
Sâî-i tâat-i aşkın ârzû-yı âhiret
Kevser ü hûra değil sahbâ-yı dil-berdir bana
Namık Kemal

sayd: (صيد) Ar. 1. Av. 2. Avlama, avlanma.
Sayyâd sakın cefâ yamandır
Bilmezsin mi ki kane kandır-Fuzûlî

Seni sayd eyleme mümkün mü dedim dil-dâra
Dedi bin nâzile sîm ü zere sor sorma bana
Enderunlu Vâsıf

Çeşm-i siyehin süzmüş edip mest-i tegâfül
Tîr-i nigehi sayd arar etrâf-ı güzerde-Nâilî

Pâyında bulur saydını Anka:-yı tevekkül
Etmez heves-i sayd ile bâl ü pere minnet-Nâbi

sayd-ı cân: Can avlama.
Her nigâhın kûşe-i çeşminde sayd-ı cân için
Sûret-i âhûda bir câdû-yı efsûn-sâz eder-Nâilî

sayd-ı dil: Gönül avlama.
Kemend-i sayd-ı dil ü cân iken kesip zülfün
Yine kesilmedi zülf-i Ayaz'dan Mahmûd-Beliğ

sayd-ı insân: İnsan avı.
Şîrler pençe-i zûr-âver ile râm olmaz
Sayd-ı insâna tevâzu' gibi bir dâm olmaz
Mahmut Nedim Paşa

sayd-ı murâd: Arzu, istek avı.
Bir iki câm-ı bâde ile nîm-mest olup
Sayd-ı murâdım almağa şîr olmak isterim-Behiştî

sayd-ı mürgân*:* Kuşları avlama.
Gâh sürgün avların ettik kuşattık dağların
Gâh şâhîn alıp ele sayd-ı mürgân eyledik
Bahtî (Sultan I. Ahmet)

sayd-ı şikâr*:* Av avlama.
Gözü âhûlar ile azm-i kenâr eyleyelim
Biz de beğler gibi bir sayd-ı şikâr eyleyelim-Âhî

sayd-ı ümîd: Ümit avı.
Ettim şu'â'-i çeşmimi ebrû-yı yâre râst
Sayd-ı ümîdim okunu saldım kemâne ben-Behiştî

sayd-ı zebûn: Güçsüzü avlama.
Sayd-ı zebûnu eylemeden gayrı der-kemend
Ayâ görür mü fâide sayyâdımız bizim-Nâbi

* **sayd-âver:** Av getiren.
Dâne-i eşkin yine sen gösterip cânâneye
Ey gönül şeh-bâz-ı sayd-âver eremez dâneye
Behiştî

* **sayd-âşiyân:** Av yuvası.
Hevâ-yı ışka dil mesken olalı zühde menzil yok
Ki her bir mürge şeh-bâz-ı hümâ sayd-âşiyân vermez
Behiştî

* **sayd-figen:** Av düşürücü, av avlayan.
Nücûm birle felek bîşe-zâr-ı kadrinde
Peleng-i sayd-figendir hilâl ona çengâl-Hayali Bey

* **sayd-gâh, sayd-geh:** Av yeri.
Bu fenâ sayd-gehinde acabâ var mı ola
Sayd için kendisi sayd olduğun anlar sayyâd-Nâbi

Dün sayd-gehte gördüm o bî-rahmı hey meded
ayyûka çıkmış idi sadâ-yı amân amân
Nevres-i Kadim

* **sayyâd**: Avcı, sayd yapan.
Sayyâd dedi ki ben fakîrim
Fakre bu hamâme tek esîrim-Fuzûlî

Hoten âhûsu ise tutmaz efâzıl makbûl
Bir gazâlin ki erâzilden ola sayyâdı-Hakanî

sayyâd-ı bâd-ı nev-bahâr: İlkbahar rüzgârının avcısı.
Mevc urur sanman çemen sayyâd-ı bâd-ı nev-bahâr
Subh-dem ayş u safâ mürgini avlar dâm ile
Şeyhülislam Yahya

sayyâd-ı bî-dâd: Adaletsiz, zalim avcı.
Esâfil behre-dâr-i kurb-ı cebbârân-ı devlettir
Kilâb olmaz cüdâ sayyâd-ı bî-dâdın rikâbından
Namık Kemal

sayyâd-ı bî-insâf: İnsafsız avcı.
Muîni zâlimin dünyâda erbâb-ı denâetdir
Köpektir zevk alan sayyâd-ı bî-insâfa hizmetten
Namık Kemal

sayyâd-ı çeşm*:* Gözü avlama.
Zülfü siyâhı ağına hâlin ben eyleyip
Sayyâd-ı çeşmi sayd eder ehl-i melâmeti
Hamdullah Hamdi

sayyâd-ı gamze: Yan bakış avcısı.
Âh kim sayyâd-ı gamzenden dile peykân yağar
Oh nice sihr etti nahcîr üstüne bârân yağar
Ahmet Paşa

sayyâd-ı mâhir: Usta balık avcısı.
Gamze-i dil-ber ki çeşm-i mestine nâz öğretir
Sanki bir sayyâd-ı mâhirdir ki şeh-bâz öğretir
ŞeyhülislamYahya

sayyâd-ı zülf: Saç avcısı.
Sayyâd-ı zülfün eyledi dil mürgini şikâr
Sayyâd elinden alagör onu şikârdır-Enverî

* **sayyâd-bâz**: Avcılıkla uğraşan.
Defter-i nisyânda kayd et ism ü resmim nâ-bedîd
Pençe-i dest-i ecel sayyâd-bâzda bul beni
Âşık Ömer

sâye: (سایه) Fr. 1. Gölge. 2. Koruma, sahip çıkma. 3. Yardım.
Fuzûlî başına ol serv sâye saldı bugün
Ulüvv-i rif'at ile yetmez âfitâb sana-Fuzûlî

Ne sabâ sâika dersem yaraşır sür'atte
Ki seğirdirken ona sâyesi olmaz hem-pâ-Nef'î

Düşürmüş anber-i zülfün hümâyûn gölgesin aya
Taâlallah zehî sünbül taâlallah zehî sâye-Nesimi

sâye-i adl: Adaletin gölgesi.
Etmiş olsa âsümân ger sâye-i adlin makarr
Eylese akl-ı mücerred der-geh-i lûtfun mekân
Üsküdarlı Hakkı Bey

sâye-i Âl-i Abâ: (Ehl-i Beyt) Hz. Peygamber'in kızı Fatıma, damadı Hz. Ali ve torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den meydana gelen sülalesinin gölgesi.
Sâye-i Âl-i Abâ'da bî-niyâz-ı âlemim
Matlabım hep hâtır-ı bî-iştibâhımdır benim
Esrar Dede

sâye-i aşk: Aşkın gölgesi.
Sâye-i aşkında çok ihsâna mazhar olmuşum
Sînede deryâlanan kanımda bir ni'met bana
Esrar Dede

sâye-i âtıfet: Karşılık beklemeden gösterilen iyiliğin gölgesi.
Germ olup tâb-ı havâdîsten eyâ evc-i kerem
Sâye-i âtıfetin üstüne bir hayme yeter-Nâbi

sâye-i bezm: Bezmin gölgesi.
Sâye-i bezmin celâl-i câhın âsâyiş-gehi
Râyet-i azmin hümâ-yı devletin bâl ü peri-Nedim

sâye-i bî-cân: Cansız gölge.
Lutfu ukalâ sâhib-i zıldan eder ümmîd
Nâ-dândır eden sâye-i bî-câna teşebbüs-Nâbi

sâye-i cehl: Cehaletin gölgesi.
Sâye-i cehlinde nâ-dân dâimâ âsûde-hâl
Cây-ı râhat bulamaz dânâ çeker renc ü ta'ab
Şeyhülislam Yahya

sâye-i dîvâr: Duvarın gölgesi.
Başıma gün doğmada rûy-i siyâhım hâkte
Yâr kûyunda nem eksik sâye-i dîvârdan
Hayali Bey

sâye-i evrâk: Yaprakların gölgesi.
Sâye-i evrâktan eşcâr kursa dâmlar
Olsa sahn-ı bâğda ayş u safâ mürgü şikâr
Şeyhülislam Yahya

sâye-i gül: Gülün gölgesi.
Yatıp bülbül olurdu sâye-i gül cây-ı pervâne
Husûl-i zevk-ı râhat olsa mevkûf-ı edeb şimdi
Nâbi

sâye-i Hak: Hakk'ın koruması.
Sâye-i Hak hâmî-i dîn-i mübîn
Âmir-i mutlak emîrü'l-mü'minîn-Muallim Naci

sâye-i hâr-ı gül-i dîbâ: Elbisedeki gül dikeninin gölgesi.
Güllü dîbâ giydin ammâ korkarım âzâr eder
Nâzenînim sâye-i hâr-ı gül-i dîbâ seni-Nedim

sâye-i hürriyyet: Hürriyet sayesi.
İşte gördün ya, herif "sâye-i hürriyyette"
Diyerek, başlamak üzreydi hemen tehdîde
Mehmet Akif

sâye-i hüsn: Güzelliğin gölgesi.
Kâm almak için sâye-i hüsnünde felekten
Sâgar çekelim sâkî-i sîmîn-bilekten
Enderunlu Vâsıf

sâye-i lutf-ı Hudâ: Allah'ın lütfunun gölgesi.
Sâye-i lûtf-ı Hudâ Hazret-i Sultan Ahmed
Ki Ferîdûn u Skender olamaz der-bânı-Nef'î

sâye-i memdûd: Uzatılmış koruma.
Olsa mümtedd ne kadar devlet-i yek-rûze-i hayât
Yine bî-fâidedir sâye-i memdûd gibi-Nâilî

sâye-i müjgân: Kirpiğin gölgesi.
Târ-i zülf-i yâr-i nâzikten ona ey çeşm-i ter
Sâye-i müjgân ile bir âbnûsî hâne yap-Beliğ

sâye-i müjgân-ı âhû: Ceylan kirpiğinin gölgesi.
Nâ-tüvânım şöyle çeşmin hasretinden kim gehî
Sâye-i müjgân-ı âhû pây-mâl eyler beni-Nedim

sâye-i perr-i Hümâ: Devlet kuşunun kanadının gölgesi.
O dem hani ki sâye-i perr-i Hümâ gibi
Zıll-i zalîl-i gerd-i rehin sâybân idi-Cem Sultan

sâye-i pîr-i mugân: Meyhanecinin gölgesi.
Devr-i la'linde baş eğmem bâde-i gül-fâma ben
Sâye-i pîr-i mugânda minnet etmem câma ben
Nevres-i Kadim

sâye-i serv: Selvinin gölgesi.
Sâye-i servinde hôş geçmek diler miskîn gönül
Demez anda sâye ne_eyler kim musavver nûrdur
İbn-i Kemal (anda: orada)

sâye-i serv-i hırâmân: Salına salına yürüyen selvinin gölgesi.
Varıp bir su kenârın bezm-gâh etmekten el yudum
Nice su sâye-i serv-i hırâmândan dahi geçtim
Behiştî

sâye-i serv-i kad: Serviye benzeyen boyunun gölgesi.
Bâr-ı mihnetten nihâl-i ka:metin ham olmasın
Başımızdan sâye-i serv-i kaddin kem olmasın
Fuzûlî

sâye-i şâh-âne: 1. Şâhânenin gölgesi. 2. Temenna; eğilerek el ile selam verme. (Dalkavukluk etme).
Ne evâmir, ne nevâhî, ne namâz ü ne niyâz
Asrımız sâye-i şâh-ânede Cennet gibidir
Nâilî-i Cedid

Eskiden vardı ya meydânda gezen ipsizler
Hani bir "sâye-i şâh-âne" çekip her boku yer
Mehmet Akif

sâye-i taht: Tahtın gölgesi.
Sâye-i tahtında feyz-i Hakk ile olsun nasîb
Her diyâra devlet-i hüsnü'l-meâb-ı Arz-ı Rûm
Nâbi

sâye-i Tûbâ: Tuba ağacının gölgesi.
Ey Behiştî olmuş ebyâtın sütûrunda midâd
Kasr-ı cennet üzre düşmüş sâye-i Tûbâ gibi-Behiştî

sâye-i Tûbâ-yı cünûn: Deliliğin Tuba ağacının altındaki gölgesi.
Bâğ-ı aşkın olalı gül-şen-i me'vâ-yı cünûn
Fark-ı eflâke düşer sâye-i Tûbâ-yı cünûn
Leskofçalı Galip Bey

sâye-i ümmîd: Ümit gölgesi.
Sâye-i ümmîd zâil âfitâb-ı şevk germ
Rütbe-i idbâr âlî -pâye-i tedbîr dûn-Fuzûlî

sâye-i zülf: Saçının gölgesi.
Sâye-i zülfü düştüğü yerleri Nâilî gören
Fark edemez diyâr-ı Çin memleket-i Hıtâ mıdır
Nâilî

* **sâye-âsâ:** Gölge gibi.
Nûr-ı hüsnün âşıkı bir gûne bî-tâb etti kim
Sâye-âsâ ba'd-ezîn hicrâna isti'dâdı yok-Nâbi

* **sâye-bahş:** Gölge sunan.
Sâye-bahş-ı vuslat ol uşşâk-ı mehcûr üstüne
Etti sansınlar şehîdân-ı gamın nûr üstüne
Ethem Sakızlı

* **sâye-bân:** Gölgelik.
Gün yüzüne sünbül-i zülfün edinmiş sâye-bân
Sâye-bân içre acebtir kim güneş olmuş nihân
İbn-i Kemal

Çetr-i ikbâlin ola kevn ü mekâna sâye-bân
Sâyesinde kâinât âsûde tâ rûz-ı hisâb-Nef'î

* **sâye-dâr:** 1. Gölgeli, gölge eden. 2. Koruyan, sahip çıkan.
Zemân-ı ayş ü işret mevsim-i geşt ü güzâr oldu
Nişîmen dil-berâna şimdi nahl-i sâye-dâr oldu
Fıtnat Hanım

* **sâye-endâz:** Gölge salan; koruyuculuk eden.
Ne_ola dönse behişte sâye-endâz olduğu gül-şen
Sabri

sâye-endâz-ı kerem: Cömertliğin gölgesini salan.
Gül-istân-ı dehre geldik renk yok bû kalmamış
Sâye-endâz-ı kerem bir nahl-i dil-cû kalmamış
Nâbi

* **sâye-gâh:** Gölgelik yer.
Yarın sen bir avuç toprak
Kesâfetiyle gelirsin bu sâye-gâha, bırak
Esîr-i sâfını döksün ile'l-ebed-Tevfik Fikret

* **sâye-güster:** 1. Gölge salan, gölge eden. 2. Koruyan.
Nice bin vâridât âmâde-i tahrîr olur dilde
Olunca sâye-güster kilk-i çâlâkim benân üzre-Nef'î

Geh bir leb-i cûda hôş-nişînim
Perverdesi bîd-i sâye-güster-Muallim Naci

* **sâye-hâh:** Koruma isteyen.
Sâye-hâh olsun mu fikrim böyle pertev-bâr iken
Muallim Naci

* **sâye-resân:** Gölge eriştirenler.
Meydân-ı cenge sâye-resân oldu tuğlar
Reh-yâb-ı milk-i Nûşirrevân oldu tuğlar
Yahya Kemal

* **sâye-sıfat:** Gölge gibi.
Dilersen olmağa gün gibi âsumân-rif'at
Yüzünü sâye-sıfat hâk-i râh ol yire ur-Hayali Bey

* **sâye-vâr**: Gölge gibi.
Âf-tâbım yüzüm ağ alnım açıktır gerçi kim
Sâye-vâr ardıncadır bir nice yüzü karalar
Necati Bey

* **sâye-veş**: Gölge gibi.
Yerde gerek Hayâlî yüzün sâye-veş senin
Başın ererse göklere mânend-i âfitâb-Hayali Bey

Kûyuna varan seher başın eşiğinde bulur
Sâye-veş üftâdedir sen serv-kadde âfitâb
İbn-i Kemal

sâye vü mihr: Gölge ve güzellik.
Gelse bir araya sâye vü mihr
Olmaz bir arada cehl ile şi'r-Ziya Paşa

sayha: (صيحه) Ar. Bağırma, haykırma, nara.
San sayhasında Sûr-ı Sirâfîl urur sabâ
Ki_emvât-ı hâk cûşa gelip çâk eder kefen
Şeyhi (san: sanki)

Deniz dışarda uzun sayhalarla bir hırçın
Kadın gürültüsü neşr eyliyordu ortalağa
Tevfik Fikret

Yetimin âhını yağmur duâsı zannetme
O sayha, ra'd-ı kazâdır ki gönderir ademe
Mehmet Akif

sayha-i gayyâ*:* Gayya kuyusunun narası.
Nigâh u sayha-i gayyâya düştü: Perde-i zulmet
Ziyâ-dâr oldu, meşhûn bevârik-i çehre-i eflâk
Kemalzade Ekrem Bey

sayha-i ümîd: Ümit narası.
Karşında son terâne-i rûhum benim, medîd
Bir sayha-i ümîd olacaktır... Ümîd! Ümîd!
Tevfik Fikret

sâyis: (سايس) Ar. Siyâset'ten; seyis, at uşağı.
Ağlaşıp âhırda sâyisler dedi târîhini
Kaçtı dünyâdan kim almaz âh kırdı kösteği
Sürûrî

Kimi sâyis kimisidir akkâm
Sarınıp şemle bürünmüş ihrâm-Sünbülzade Vehbi

saykal: (صيقل) Ar. Perdaht için, cilalamak için kullanılan alet.
Hak Teâla çaldı bir saykal bu gözgüm pasına
Gönlümün sevdâsı yoktur âlemin gavgâsına
Hatâî (gözgü: ayna)

Hâk-i pâyinle olur çeşm-i cihân-bîn rûşen
Gerd-i râhınla bulur âyîne-i cân saykal-Bâki

Sâkî getir ol bâdeyi kim dâfi'-i gamdır
Saykal ur o mir'âta ki pür jeng-i elemdir
Bağdatlı Ruhi

saykal-ı dil: Gönül cilası.
Ol mey ki olur saykal-ı dil ehl-i kemâle
Nâ-puhtelerin aklına bâdî-i ziyândır-Ziya Paşa

* **saykal-zede**: Cilalı, cilalanmış
Oldu saykal-zede bu nüh revâk-ı kevn ü fesâd
Nâbi

sayref, sayrefî: (صيرفى) Ar. 1. İşini bilir, kurnaz. 2. Sarraf. **c. sayrefiyân**.
Dürr-i eşki rişte-i müjgâna döne döne as
Sayrefî dükkânın açtın ey gözüm dür-dâne as
Enverî

sayrefî-i dehr*:* Dünyanın sarrafları.
Takdîr-i behâ eyleyemez sayrefî-i dehr
Bir cevhere kim hâk-i siyâh içre nihândır
Yenişehirli Avni

** **sayrefiyân***:* Sayref'ler.
Mahsûd-ı tab'-ı sayrefiyân-ı kemâl olur
Hikmet o rütbe gevher-i nazmın güzîdedir
Hersekli Arif Hikmet

sayyâd: (صيّاد) bk. sayd.

sâz: (ساز) Far. 1. Çalgı aleti, saz. 2. Silah, 3. At takımı. 4. Sıra, düzen. 5. Güç, kuvvet. 6. Hile. 7. Eş, benzer. 8. Ustalık. 9. Menfaat.
Aşktır âvâz-ı nâlem böyle pür-sûz eyleyen
Neşve-i sahbâ verir meclisde bâng-ı sâza şevk
Rızâyî

Geh sâz u tarab gehî âgânî
Eyyâm-ı neşât idi zemânı-Nâbi

sâz-ı aşk: Aşk sazı.

Bir civân-ı nâzenînin sûz u sâz-ı aşkıdır
Hân-kah-ı dilde hergün raks-ı devrân eyleyen

Esrar Dede

sâz-ı cünûn: Cinnetlik sazı.

Sâz-ı cünûn âgâz eder efgânıma dem-sâz olur
Her nağme-i eyvâha zîr ü bemm güler ben ağlarım

Esrar Dede

* **sâz-kâr**: 1. Uygun. 2. Saz çalan sanatçı. 3. müz. Bir çeşit mürekkep makam.

Mevsim-i gülde Bâkîyâ gül-şene vardığım bu kim
Nağme-i âhı bülbülün nâleme sâz-kârdır-Bâki

Haste-i derd ü gama âb u hevâsı sâz-kâr
Mübtelâ-yı kahr-ı dehre der-gehi kehfü'l-emân

Nef'î

–sâz: (ساز) Far. "Yapan, uyduran, düzen, düzücü" anlamlarında birleşik kelimeler yapar.

* âşiyân-**sâz:** Yuva yapan.

Ey tâir-i nâz-ı sidre-pervâz
Kalbimde olaydın âşiyân-sâz-Mehmet Akif Paşa

* cilve-**sâz**: Cilve edici.

Hâver-i imkânda olmaz idi bir dem cilve-sâz
Pertev-i mihr-i zuhûrum bilse rûh-ı enveri

Üsküdarlı Hakkı Bey

* çâre-**sâz**: Çare edici.

Ahlât-ı ma'siyetle alîl oldu cân-ı zâr
Ey afv-ı çâre-sâz inâyet zemânıdır-Nâbi

* dem-**sâz:** Sırdaş.

Ney gibi bir âşık-ı dem-sâz buldum kendime
Sırr-ı aşkı söylerim hem-râz buldum kendime

Şeyhülislam Yahya

* efsûn-**sâz**: Büyücü.

Her nigâhın kûşe-i çeşminde sayd-ı cân için
Sûret-i âhûda bir câdû-yı efsûn-sâz eder-Nâilî

* fesâne-**sâz**: Efsane düzen.

fesâne-sâz-ı evhâm: Evham efsanesi düzen.

Tükendi gerçi hurâfât-ı evvelîn ammâ
Fesâne-sâz-ı evhâm-ı halka yok yapan-Nâzım Paşa

* hande-**sâz**: Gülen.

Hande-sâz olmadadır hâlime her dem a'dâ
Âh aceb ne_olsa gerek bu sitem-i nâ-ber-câ

Enderunlu Vâsıf

* hıyre-**sâz**: Göz kamaştıran.

hıyre-sâz-ı ifhâm: Anlayışı altüst eden.

Ebrûları hıyre-sâz-ı ifhâm
Müjgânları nîze-bâz-ı evhâm-Şeyh Galip

* işret-**sâz**: İçki içen.

Olmuş iken bülbül-i mest ile işret-sâz gül
Al tûtîler gibi etmek diler pervâz gül-Hayali Bey

* kâr-**sâz:** Becerikli, iş işleyen.

Dünyâ vü âhirette budur nakd-i kâr-sâz
Mahlûk için müdâhane Hallâk için namâz

Yenişehirli Avni

* kîmyâ-**sâz**: Kimya ile uğraşan.

Kîmyâ-sâzlığa etme şegaf
Eyleme mâlını beyhûde telef-Nâbi

* lâne-**sâz**: Yuva düzen, yuva yapan.

Halka-i çeşminde merdüm sanma olmuş lâne-sâz
Zîr-i tâk-ı ebruvânında piristûlar yine-Nâbi

* menzil-**sâz**: Menzil yapan.

menzil-sâz-ı endûh: Gam menzili yapan.

Hâtır-ı zârımda menzil-sâz-ı endûh olmağa
İttihâd etmiş gibi derd ü anâ-yı kâinât

Yenişehirli Avni

* merhem-**sâz**: Merhem yapan; bir işe tedbir bulan.

Dil-i mecrûhuma eltâf ile merhem-sâz ol
Eyledi tîr-i sitem bağrımı pür-yara meded

Enderunlu Fazıl

* mühimm-**sâz**: Önem ortaya koyucu.

mühimm-sâz-ı adâlet: Adaletin önemini ortaya koyucu.

Şeref-bahş-i serîr-i saltanat ser-mâye-i devlet
Mühimm-sâz-ı adâlet revnak-efzâ-yı Müselmânî

Nef'î

* nagam-**sâz**: Türkü söyleyen, güzel sesler çıkaran.

Ümmîdime îmânım olur şeh-per-pervâz
Bin tevbe eğer ye's ile oldumsa nagam-sâz

Süleyman Nazif

* nağme-**sâz**: Nağme yapan, nağme söyleyen.
Bâde-hâr-ı câm-ı aşkım bulsa feyzimden eser
Haşre dek bezminde Zühre nağme-sâz-ı çeng olur
Leskofçalı Galip

* nâ-**sâz**: Uygun olmayan.
Bu günden ahdim olsun kimseyi hicv etmeyim illâ
Vereydim ger icâzet hicv ederdim baht-ı nâ-sâzı
Nef'î

* nemîme-**sâz**: Dedikoduculuk yapan.
Meydâna geldi na'ş-ı rakîb-i nemîme-sâz
Kıldım huzûr-ı kalb ile ömrümde bir namâz-Sâbit

* nesak-**sâz**: Düzenleyen, tertip eden.

nesak-sâz-ı câzim-i mehâmm-ı devlet: Devletin önemli işlerini kestirip atarak düzenleyen.
Ey nigeh-bân-ı maka:lîd-i nizâm-ı devlet
Ve_ey nesak-sâz-ı câzim-i mehâmm-ı devlet
Fehim (Hoca Süleyman...)

* nevâ-**sâz**: Çalgıcı, okuyucu.
Ey mutrib-i cân-efzâ ey tûtî-i şekker-hâ
Lutf eyle nevâ-sâz ol yetmez mi bu istiğnâ
Esrar Dede

* nümûne-**sâz**: Örnek yapan.
Terkîb-i hüsn ü aşktan olmuş nümûne-sâz
Ârâyiş-i merâtib-i nakz ü ziyâd eden-Nâbi

* reşk-**sâz**: Gıpta ettiren, imrendiren.

reşk-sâz-ı anber: Amberi kıskandıran.
Kef-i sirişkî-i bezm reşk-sâz-ı anberdir
Ki doldu nükhet-i zülfüyle cûy-bâr-ı zamîr-Beliğ

* sihir-**sâz**: Sihir yapan.
Gamze-i tîğ-keş ü çeşm-i sihir-sâzına bak
Kasd-i cân eyler iken şîvesine nâzına bak-Nef'î

* sühan-**sâz:** Söz düzen.
Bülbülleri tûtî-i sühan-sâz
Bepgâları söz ü sâza hem-râz-Şeyh Galip.

* şerh-**sâz**: Şerh edici, açıklayıcı.
Olaydı âtıfeti şerh-sâz-ı nüsha-i cûd
Verirdi va'de-i imrûz lutf-i ferdâya
Fehim (Hoca Süleyman...)

* şifâ-**sâz**: Şifa verici, iyileştiren.
Ey şifâ-sâz-ı belâ-yı âfât
Melce-i cümle usât-ı arasât-Hakanî

* tarab-**sâz**: Neşe ve sevinç veren, neşelendirici.
Hem öyle vaka:yi ki temâşâsı hazîndir
Âheng-i tarab-sâzı bütün âh u enîndir
Mehmet Akif

* tefrika-**sâz**: Tefrika uyduran.
Çarha olsa nazar heybeti ger tefrika-sâz
Göremez birbirini haşre kadar çeşm-i Peren
Keçecizade İzzet Molla

* terâne-**sâz**: Âhenkli yer.

terâne-zâr-ı felek: Feleğin ahenkli yeri.
Terâne-zâr-ı felekde işittiğim nagamât
Benim ahvâlimi tutmuş sadâlarımdandır
Muallim Naci

* tesliyet-**sâz**: Teselli edici, avutucu.
Koyulsun encüm-i hulyâya doğru pervâza
Bugün bu senden inen nûr-ı tesliyet-sâza
Ahmet Hâşim

* vahdet-**sâz:** Birlik yapan.
Olur bu dâr-ı vahdet-sâz ü kesret-sûzda dâim
Sad-âyât-ı ene'l-Hak rû-nümâ Mansûr nâ-peydâ
Yenişehirli Avni

* vîrân-**sâz**: Viran yapan.
Düşmen-i mağrûrun olma satvetinden ters-nâk
Peşşe vîrân-sâz-ı mağz-ı nahvet-i Nemrûd olur
Nâbi

sâzec: (ساذج) Ar. 1. Sade, saf, katıksız, temiz. 2. Yalnız, tek. **c. sevâzic.**
Söz bir nefes-i sâzec-i bî-rengdir ammâ
Berhem-zen-i sûret-kede-i kevn ü mekândır
Yenişehirli Avni

sâzende: (سازنده) Far. 1. Çalgıcı. 2. Yapıcı, düzenleyici.
Sâzende dahi rütbe-i zillettedir ammâ
Remmâl ü müneccim gibi mehnûs değildir-Nâbi

Çeng-i sâzendesidir târ-ı şihâb ile hilâl
Satl-ı har-bendesidir efser-i Nûşirvânî
Nadiri (Ganizade...)

sâzende-i mizâc-ı devâ: İlacın şifasını veren.
Tuttukça nabzımız gelir efgâna târ-ı reg
Sâzende-i mizâc-ı devâdır tabîbimiz-Nâbi

sâz-kâr: (سازكار) bk. sâz.
seb', seb'a: (سبع،سبعه) Ar. Yedi sayısı.
seb'-i şidâd: Yedi kat gökler.
Onun_için kadr-i erbâb-ı dili farkeylemez devrân
Kim anlar sâye salmaz âr eder seb'-i şidâd üzre
Nef'î

Hârik-ı âdet mi değil bî-imâd
Ola kıyâm üzre bu seb'-i şidâd-Nahifi

Ârifin ilm-i rumûzun bilmeyen ey bed-fiâl
Seb'ayı seyrân edip gel gör nedir ondan zuhûr
Ümmî Sinan

seb'a-i iklîm: Yedi diyar, yedi kıta.
Şi'r-i Bâkî seb'a-i iklîme oldukça revân
Okunursa yeridir bu nazm-ı garrâ semt semt-Bâki
seb'a-i seyyâre: Yedi gezegen (Merkür=-Utârid, Venüs= Zühre, Mars=Mirrih, Jübiter=Müşteri, Satürn= Zühal, Neptün, Plüton.
Ruhun seyrettir ey rû-yi zemînin mâh-ı tâbânı
Biraz baksın felekten seb'a-i seyyâre eğlensin-Bâki
Seb'a'l-mesânî: Tekrarlanan yedi ayet. Yedi ayetten meydana gelen ve Kur'an-ı Kerim'in ilk suresi olan Fâtiha'ya verilen isim. Tasavvufa göre bu yedi ayetin yedi hattı (iki kaş, dört kirpik ve bir saç) karşıladığı ifade edilir.
Zülf ü ruhsârını görmeklik için leyl ü nehâr
Okurum Seb'a'l-mesânî ile Kur'ân beri gel-Nesimi
Sebâ: (سبا) Ar. Hz. Süleyman'ın zevcesi olan Belkîs'ın Yemen'de hüküm sürdüğü beldenin adı.
Ey nâme-res mâh-lika:dan mı gelirsin
Ey Hüdhüd-i ümmîd Sebâ'dan mı gelirsin-Nâbi

Gönül reşk-âver-i firdevs iken tûfân-ı gam bastı
Harâb etti Sebâ iklîmini seyl-i Arem bastı
Hâmi (Hâmi-i Âmidi)
Etti İran'ı hücûm-ı sipehiyle vîrân
San Sebâ sahrâsına seyl-i Aremrem geldi
Seyyit Vehbi (san: sanki)
Hüdhüd-i nutkuma bâğ-ı sühanımda görse
Ola zindân dil-i Belkîs'a çemen-zâr-ı Sebâ
Nazîm (Yahya...)

sebâhat: (سباحت) Ar. Aslı sibâhat'tır. Suda yüzme.
Özümü kurtaram sebâhatlen
Bir kenâra çıkam ferâğatlen-Fuzûlî
* **sebbâh**: Sibâhat'tan; 1. Suda yüzen yüzücü. 2. Yüzgeç.
Sebbâh ü süvârî ne de timsâh ü gazanfer
Ta'kîb edemez dalgayı, dalgaysam eğer ben
Abdülhak Hâmit
Hâlâ görünür o rûhü'l-ervâh
Bir cevv-i münîr içinde sebbâh-Mehmet Akif
sebak: (سبق) Ar. 1. Ders. 2. Birbirini geçme, ilerleme. **c. esbâk**.
İstiyorsan almayı hikmet kitâbından sebak
Hâme-i Kudret ne yazmış safha-i ruhsâra bak
Hayali Bey
İster isen almağı hikmet kitâbından sebak
Hâme-i Kudret ne yazmış safha-i âsâra bak
Naîm (Tezkirecizade Müverrih ...)
Mecmûa-i cemâlin açıp varak varak
Aşkın mualliminden okur cân sebak sebak
Cafer Çelebi (Tâcizade...)
Sanma Ferhâd ile Mecnûn oldular abdâl-ı aşk
Dostum ben mübtelâdan aldılar onlar sebâk
Muradî (Sultan III. Murat)
sebak-ı nâz: Naz sayfası.
Dil-rübâlar sebak-ı nâz ederler ezber
Varak-ı mihr ü vefâyı kim okur kim dinler-Behiştî
* **sebak-âmûz:** Ders öğreten, muallim, hoca, öğretmen.
Endîşem edîb-i hikem-efrûz-ı ezeldir
Nutkum sebak-âmûz-ı debistân-ı kıdemdir-Nef'î
* **sebak-daş:** (Ar. Türk.): Bir hocadan ders okuyan.
Ta'lîm ü taallüm yoğ iken mekteb-i gamda
Bir noktada Kays ile sebak-daşlarız biz-Nev'î

Cân ile şâkird olup üstâd-ı ışka gül gibi
Gel Bahâristân okuyalım sebak-daş ol bana
Hayretî
* **sebak-gû**: Ders okuyan.

sebak-gû-yı zahîr: Yardımcı ders okuyan.
Tıfl-ı ebced olamam olmuş iken pâdeşehim
Fenn-i esrâr-ı maânîde sebak-gû-yı zahîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **sebak-hân**: Dersini okuyan.
Ders alır hâce-i cünûnumdan
Akl bir kûdek-i sebak-hândır-Esrar Dede

sebak-hân-ı cefâ: Cefa dersini okuyan.
Sebak-hân-ı cefâdır şimdi ol şûh-ı sitem-güster
Hemân bî-hûde derdin ol cefâ-cûyâne söylersin
Sebkatî (Sultan I. Mahmut)

sebak-hân-ı debistân-ı taleb: Talep okulunun ders çalışanı.
Ey sebak-hân-ı debistân-ı taleb ehl-i dilin
Ketm ü pinhân ettiği hôd nükte-i peydâsıdır
Esrar Dede

* **sebâk-mâye**: Ders gücü.

sebâk-mâye-i hayâl: Hayalin ders gücü.
Fehm eylemez bu remzi sebak-mâye-i hayâl
Mînâ-yı kalbe seng-i ehibbâ ağır gelir-Sâlik

sebât: (ثبات) Ar. Yerinde durma, kımıldamama, söz ve kararından vaz geçmeme.
Yoktur sebât çünki cihân-ı harâbda
Birdir hezâr sâl ile yek dem hisâbda-Bâki

Sebâtı yok bu âlemin ona kim i'timâd eder
Ferah gelir terah gider, terah gelir ferah gider
Muallim Naci

Sebâtı kesmeyiniz, çünkü sâde sizde ümîd
Dönerseniz ebediyyen söner gider tevhîd
Mehmet Akif

sebât-ı kadem: Ayak direme.
Tevbe-i meyde sebât-ı kademimden sorma
Orasın sâkî-i gül-çehrenin ibrâmı bilir-Nâbi

sebât-ı pây-ı erbâb-ı metânet: Sağlam kişilerin ayak diremesi.
Eder tedvîr-i âlem bir mekînin kuvve-i azmi
Cihân titrer sebât-ı pây-ı erbâb-ı metânetten
Namık Kemal

sebbâh: (سباح) bk. sebâhat.

sebeb: (سبب) Ar. Aslı "ip" manasınadır. Dilimizde de sebebsiz "ipsiz" anlamında "Ne sebebsiz adamsın?" şeklinde argo olarak kullanılır. 1. Bir maksattan dolayı. 2. Bahane. 3. İlgi, alaka. 4. Vasıta. 5. Alet. **c. esbâb**.
Bu sûz-ı aşka merdümek-i dîdedir sebeb
Her âteş ibtidâ şererden zuhûr eder-Nâbi

Telâş-ı va'd-i visâle sebeb nedir bilmem
Yalan mı yok güzelim özr-i ârif-âne mi yok
Neşet (Hoca Süleyman...)

Bed-nihâd, ehl-i dili âzâra lâzım mı sebeb
Bülbül-i şeydâya zahm urmakda var mı hâre haz
Şeyhülislam Yahya

sebeb-i ber-bâdî: Berbatlık sebebi.
Hangi cürmüm buna cidden bâdî
Kime oldum sebeb-i ber-bâdî-Abdülhak Hâmit

sebeb-i derd: Dert sebebi.
Sebeb-i derdinem deme bana kim
Derdin em cevrini kerem bilirem
Hamdullah Hamdi (em: ilaç, çare)

sebeb-i güft ü şinîd: Duyma ve söyleme sebebi.
Nazmım ol sikl-i güherdir kim olur hem-vâre
Halka tahmîn-i bahâsı sebeb-i güft ü şinîd-Nef'î

sebeb-i güft-gûy-ı râz: Sırları söyleme sebebi.
Hep şevk-i hüsndür sebeb-i güft-gû-yı râz
Hüsn olmasa ne_olurdu aceb hâlimiz bizim-Nâbi

sebeb-i hayret: Hayret sebebi.
Nedir aceb sebeb-i hayretin nedir derdin
Kemâl-i lûtf ile kıl kemînene ihbâr-Nedim

sebeb-i hilkat-ı Âdem: Âdem'in yaratılış sebebi.
Bir perî silsile-i ışkına düştüm nâ-geh
Şimdi bildim sebeb-i hilkat-i Âdem ne imiş-Fuzûlî

sebeb-i kadr: Kıymetinin sebebi.
Sebeb-i kadri onun îd-i mübârek-fıtrat
Şeref-i bahtı bunun dâver-i ferhunde-şiyem-Nef'î

sebeb-i nazm: Nazım sebebi.
Ba'dezâ bast-ı maka:l eyleyelim
Sebeb-i nazmı nedir söyleyelim-Enderunlu Fazıl

sebeb-i nef': Fayda sebebi.
Bir gürûhun gamı bir tâifeye ni'mettir
Sebeb-i nef'i etıbbâ olur âlemde ilel-Yenişehirli Avni

sebeb-i nefret: Nefret sebebi.
Hande-rûluk eser-i rahmettir
Türüş-rûluk sebeb-i nefrettir-Nâbi

sebeb-i rif'at: Yücelik sebebi.
Sebeb-i rif'at olur, gam yeme, üftâde isen
Bir binâ tâ ki harâb olmaya ma'mûr olmaz
Fehim-i Kadim (Uncuzade ...)

sebeb-i saltanat-ı âdil: Adalet eden saltanatın sebebi.
Nazm-ı dünyâ sebeb-i saltanat-ı âdildir
A'del-i halkını Hak nâzım-ı eşyâ eyler-Fuzûlî

sebeb-i serdârî: Başkomutanlık sebebi.
İstika:met olur elbet sebeb-i serdârî
Oldu ol yüzden elif ka:file-sâlâr-ı hurûf
Eşref Paşa (Bursalı Mustafa ...)

sebeb-i terbiyet-i gonca-i handân: Gülen goncanın terbiye sebebi.
Bâğ-bân-ı çemen-i dehre hayâl-i dehenin
Sebeb-i terbiyet-i gonca-i handân olmuş-Fuzûlî

sebeb-i terk-i cân: Can verme sebebi.
Bu nâz ü bu nigâh-ı tegâfül ki sende var
Hızr olsa âşıkın sebeb-i terk-i cân olur-Nef'î

sebeb-i vasl: Kavuşma sebebi.
Dil-berde vefâ olmayıcak fâide etmez
Adlî sebeb-i vasl değil mâl ü menâlin
Adlî (Sultan II. Bayezid) (olmayıcak: olmayınca.)

** **esbâb**: 1.Sebeb'ler, vesileler, mucipler, vasıtalar. 2. Aletler. 3. Sebep olanlar. 4. Lazım olan önemli şeyler.
Murâd edince müsebbib bir âdemin kârın
Yed-i teşebbüsünü cüst u cû eder esbâb-Nâbi

esbâb-ı alâik: Dünyaya ait alaka sebepleri.
Işk erbâb-ı riyâdan fârig etmiş gönlümü
Fakr esbâb-ı alâiktan götürmüş rağbetim-Fuzûlî

esbâb-ı beka: Kalıcılığın sebepleri.
Âsârıdır esbâb-ı beka âdeme, yoksa
Her ni'met ü her izzetin encâmı ademdir
Behçet (Çankırılı ...)

esbâb-ı cefâ: Cefa vasıtaları.
Felek her türlü esbâb-ı cefâsın toplasın gelsin
Dönersem kahpeyim millet yolunda bir azîmetten
Namık Kemal

sebel: (سبل) Ar. 1. Göze inen perde, dumanlı görme hastalığı. 2. Göz kapaklarının içinde kıl bitiren hastalık. 3. Bıyık. "seblet" şeklinde de kullanılır.
Az idi sebel ferhundeleri
Milk-i Rûm'un nite kim müşg-i teri-Hakanî

sebel-i dîde: Göz hastalığı.
Mikrâz-ı lâ ile sebel-i dîdesin kesen
Görmek dilerse nûr-i yakîn ırak değil-Hayali Bey

sebel-i gaflet: Gaflet perdesi.
Sebel-i gafleti Zâtî giderirsen gözden
Göreyim dîde-sıfat yerini Hak eyleye nûr-Zâti

sebh: (سبح) Ar. Yüzme (suda).
Emvâc-ı iktirâbımın üstünde sebh ile
Oldum resîde sâhil-i hicr ü tevekküle
Cenap Şahabeddin

sebîke: (سبيكه) Ar. Eritilerek kalıba dökülmeş şey, külçe.

sebîke-i zer: Altın külçe.
Pûteye koyup edip isticlâ
Bir sebîke-i zeri kıldı peydâ-Nâbi

sebîl: (سبيل) Ar. 1. Yol, büyük cadde. 2. Sebil, su dağıtılan yer. 3. Parasız dağıtılan su. **c. sübül**.
Deşt-i fenâda mürg-ı hevâ durmayıp döner
Tîğin Hudâ yolunda sebîl etti cânları-Bâki

Kâ'be-i kûyunda kıldım gözlerim yaşın sebîl
Teşne-diller çağrışıp derken meded bir pâre su
Hayali Bey

Kanalların izi yok, köprüler harâb olmuş
Sebîller kurumuş, çeşmeler serâb olmuş
Mehmet Akif

sebîl-i bey'-i bât: Kesin satış yolu.
Bir pula değmez benim indimde sevk-i kâinat
Âlemi ben hîçe sattım bir sebîl-i bey'-i bât
Yenişehirli Avni

sebîl-i Mustafâ: Hz. Muhammed'in sebili.
Düştü bir târîh işrâb et ataş-i âleme
Nev sebîl-i Mustafa Han'dan gel iç âb-ı zülâl
Fırnat

** **sübül**: Sebîl'ler, yollar.
Hazret-i şâh-ı rusül hâdî-i esrâr-ı sübül

Şârık-ı çarh-ı Hudâ hazen-i genc-i is'âd-Nâbi

Ey sâhib-i mi'râc-ı habîb-i Vehhâb
Hâdî-i sübül şâh-ı rusül arş-ı Cenâb
Nazîm (Yahya...)

Çıkaran doğruya hâdî-i sübüldür
Kim ki bir hâha gider ol rehi şâh-râh bilir
Keçecizade İzzet Molla

sebk: (سبك) Ar. 1. Bir şeyi eritme, kalıba dökme. 2. ed. İbarenin tertip ve tarzı.

Bir sânihanın olması hakkıyla mübeccel
Olmakla olur sebk ü müeddâsı mükemmel-Lâ

Şehen-şaha! Hıdiva! Şehriyârâ! Asüman-kadra!
Bu devletle bu abd-i kem-terin sebk etti akrânı
Nedim

sebkat: (سبقت) Ar. Geçme, ilerleme.

Sebkat etmişti ciğer kanı gözüm yaşına bir vakt
Işk hükm etti yine cârî ola âdet-i sâbık-Fuzûlî

Nerdübân ile bagal-gîrliğe sür'at eden
Nerdübân üzre eder sebkate şimdi ikdâm-Nâbi

sebkat-i zât: Zatının öne çıkması.

Sebkat-i zât ile eyvân-ı risâlet sadrı
Şeref-i asl ile fihrist-i rusül müntahabı-Fuzûlî

seblet: (سبلت) Ar. Bıyık.

seblet-i ferhunde*:* Mübarek bıyık.

Az idi seblet-i ferhundeleri
Milk-i Rûm'un nitekim müşg-i teri-Hakanî

sebt: (ثبت) Ar. Yazma; kaydetme. **c. sübût**.

Ol Süleymân-ı zemân kim vasf-ı pâkin sebt eder
Safha-i dehre bu resme hâme-i mu'ciz-beyân
Üsküdarlı Hakkı Bey

Ol dem ki kalem sebt için âsâr-ı hayâlim
Destimde ser-ender-ham-ı âgûş-ı bütândır-Nef'î

* **sâbit, sâbite**: Sebat, sübût'tan; 1. Kımıldamayan, hareketsiz, yerinde duran; dayanıklı. 2. İspat edilmiş, anlatılmış. 3. Seyyare. **c. sâbitât, sevâbit.**

Bağteten sâbit olup gurre, firâşında imâm
Hâb için yatmış iken etti terâvîhe kıyâm-Nedim

Mânend-i şecer nâbit olur sâbit olanlar
Her hangi işin ehli isen onda devâm et-Ziya Paşa

Ben her ne kadar gördüm ise ba'zı mazarrat
Sâbit kademim yine bu re'yin üzerinde-Lâ

** **sâbitât:** Sâbit'ler.

Kürsiye basınca pây-ı reftâr
Şevk eyledi sâbitâtı seyyâr-Şeyh Galip

** **sevâbit:** sâbite'ler.

Bin şems-i tâb-dâr u hezârân meh-i münîr
Yüz bin sevâbit ü nice seyyâre-i ıyân-Lâ

* **sâbit-kadem**: Olduğu yerde duran, mec. sözünde duran.

Sâbit-kadem ol merkez-i me'mûn-ı rızâda
Vâreste olup dâire-i havf u recâdan-Ziya Paşa

* **sübût**: Sabit olma, gerçekleşme, meydana çıkma.

Âhımız hasret-i la'linle göğe çıktı yine
Sanma İsî-nefes olduğumuz buldu sübût-Behiştî

sebû: (سبو) Far. Testi, topraktan yapma su kabı.

Lutfeyle sâkî nâzı ko, mey sun ki kalmaz böyle bu
Dolsun sürâhî vü sebû, boş durmasın peymâne hem
Nef'î

Sebû zânûde, sâgar elde, yâr âgûş-ı vuslatte
Bu tarz-ı hâs ile meclis aceb rindâne olmaz mı?
Vecdî

Ne inkırâz-ı bahârân ki hân-ı yağmâda
Şarâb mahzeni Cem'den sebû sebû dökülür
Yahya Kemal

Sebûyu getir düşmenân çatlasın
Ser-i zâhid-i huşke ur patlasın
Keçecizade İzzet Molla

sebû-yı bâde: Şarap testisi.

Girân gelmez veka:rı ehl-i feyzin müstemend-âne
Sebû-yı bâde mahmûrân-ı şevke bâr-ı dûş olmaz
Koca Ragıp Paşa

sebû-yı devlet: Devlet testisi (talih testisi).

Enverî elden koma kulpun sebû-yı devletin
Tut mahabbet ayağın meyl etme her peymâneye
Enverî

Bâde-i aşk sebû-yı dilime verdi halel
Kendi zarfına zarar eyledi ol keskin hall-Sâbit

sebû-yı kem-ter: Âciz testi.

Tûfân kemîne katresidir cûşumun benim
Gerdûn sebû-yı kem-teridir dûşumun benim-Nâbi

sebû-yı köhne: Eski testi.

Gönülden sırrın ifşâ eylemez pîr-i kühen zîrâ
Sebû-yı köhneden terşîh edip bir katre mâ' çıkmaz
Beliğ

sebû-yı mey: Şarap testisi.

Sebû-yı meyle ibrîk-i vuzûʿ bir hâkten ammâ
Ne hikmettir bilinmez biri sâlih biri fâsıktır-Nâbi

sebû-yı pür: Dolu testi.

Sebû-yı pür sadâ vermez, tehî hum sâzdan kalmaz
Yesârın ketm eder mâl ehli, müflis devletin söyler
Lebîb-i Âmidî (Abdülgafur Hüseyin ...)

* **sebû-âsâ**: Testi gibi.

Ayağ-ı mâh-ı gerdûne baş eğmem tâ sebû-âsâ
Perestiş-kâr-ı mihr-i sâgar-ı gerdânınım sâkî
Fehim (Hoca Süleyman ...)

* **sebû-endâm:** Testi boylu.

Gülerdi taht-ı zerrîn üzre Cem gül-şende güllerle
Sebû-endâm sâkîler elinden bâde geldikçe
Yahya Kemal

* **sebû-keş:** Testi çeken, içki dağıtan.

Gerçi bu hum-hâne-i dehrin sebû-keş rindiyiz
Bilmedik ammâ ki sahbâ-yı safâ keyfiyyetin-Nâbi

Cürʿa ahd et ne_ola bezminde sebû-keş olayım
Başımın üstüne emrin dediğim tek olsun-Behiştî

* **sebû-şiken**: Testi kıran.

Hâtır-şiken olmadan sakın da yürü var
Sâgar-şiken ü sebû-şiken hum-şiken ol-Nâbi

Âb-âver ile bir idi ol sebû-şiken
Mümtâzdır zemânede destî kıran dahi
Keçecizade İzzet Molla

sebük: (سبك) Far. 1. Hafif, ağırın zıddı. 2. Çabuk. 3. Ağırlığı, ağırbaşlılığı olmayan.

* **sebük-bâr:** Yükü hafif, eşyası az olan.

Ger gitti ise esb ü şütür bârı ile
Bârî'ye şükürler ki sebük-bâr olduk-Lâ

Efzûnî-i hayât kem-âzârlıktadır
Ser-mâye-i necât sebük-bârlıktadır-Nâbi

* **sebük-cevlân:** Çabuk gidip gelen.

Meğer kilk-i sebük-cevlânın olmuş germ-rev Gâlib
Zemîn âteş zemân âteş bütün nakş u nigâr âteş
Şeyh Galip

* **sebük-destî:** Eline çabukluk.

Dûr-bînân ki eder nakşa nigâh-ı dikkat
Zımn-ı sanʿatte sebük-destî-i üstâda bakar-Nâbi

* **sebük-hîz:** Çabuk esen.

Ey hâme-i ser-keş-i sebük-hîz
Vakt oldu ki olasın güher-rîz-Fuzûlî

Dünyâyı güzer etse ne_ola bâd-ı sebük-hîz
Mânendi onun bulmaya me'vâ-yı selâmet-Nâbi

* **sebük-kâm:** Emeline çabuk kavuşan.

Gören Tehmeten-i çâbük-süvâr zanneyler
Sürünce düşmene ol sebük-kâmı-Nefʿî

sebük-mağz: Akılsız. **c. sebük-mağzân.**

** **sebük-mağzân**: Akılsızlar.

Ben esrâr-ı kaderle âşinâlık etmişim Nâbî
Sebük-mağzân gibi takdîrle ceng ü cidâl etmem
Nâbi

Görüp bî-râbıta etvârı düşme kayd-ı tensîka
Sebük-mağzâne âkıl, âkıle dîvânedir dünyâ
Haşmet

* **sebük-pâ:** Ayağına çabuk.

Açıldığın haber verir ağyâra gül gibi
Dâim bize nesîm-i sebük-pâ gelir gider-Nâbi

sebük-pâ-yı cihân-peymâ: cihanı ölçen ayağına çabukluk.

Nice tayyâr o sebük-pâ-yı cihân-peymâ kim
Ona hem-seyr olamaz hîç ne Anka: ne hümâ
Nefʿî

* **sebük-pervâz:** Çabuk uçucu.

Nîzesin tîr-i sebük-pervâze eyler pîş-rev
Rezmde gelse o rahş-ı berk cevelân üstüne-Nedim

* **sebük-rây, sebük-rey:** Hafif fikirli, düşüncesiz.

Bî-kes kaluban men-i sebük-rây
Sen eylemesen bana meded vay
Fuzûlî (kaluban: kalarak)

* **sebük-reftâr:** Hızlı giden; ölümlü, fani.

Oldu encâmı girân ömr-i sebük-reftârın
Zedelendi ucu destâr-ı mülâyim-târın-Nâbi

* **sebük-rev:** Hızlı yürüyen, mec. fani, ölümlü.
O reh-neverd-i sebük-rev ki gelse reftâre
Ne sâika yetişir gerdine ne berk u ne bâd-Nef'î

Ol cihân-ger ü sebük-rev kim tefâvüt eylemez
Zîr-i pâyinde zemîn deryâ mıdır sahrâ mıdır
Nef'î

* **sebük-rûh**: 1. Hafif ruhlu, tez canlı. 2. Hoş sohbet, zarif, şen olan. 3. mec. Laübali. **c. sebük-rûhân.**
Bârını gerden-i ahbâba edenler tahmîl
Ne kadar olsa sebük-rûh olur elbette sakîl
Koca Ragıp Paşa

** **sebük-rûhân**: Tez canlılar.
Merâsim-i meclis-i üns sebük-rûhâna sıklettir
Miyân-ı asdıkada şart-ı ülfet terk-i külfettir
Hersekli Arif Hikmet

* **sebük-ser**: 1. Hafif düşünceli. 2. Aşağılık, sefih.
Hep çektiğim endûh sebük-serliğimindir
Bu keşmekeşe düşmez idim lengerim olsa-Nâbi

Boğazı boş ne sebük-serler olur
Ki sühan nakline sür'atle solur-Nâbi

* **sebük-serî**: Düşüncesizlik.

sebük-serî-i cevr: Sıkıntıdan gelen düşüncesizlik.
Olur sebük-serî-i cevre fark-ı naks u ziyâd
Ferâh-ı havsaladır tahrîr-i karâra gelir-Nâbi

* **sebük-seyr:** Çabuk dolaşan.
O sebük-seyr ü sebük-rev ki haberdâr olmaz
Eylese sîne-i mûr üzre eğer cevlânı-Nef'î

* **sebük-tıynet**: Tez canlı, çabuk yaratılışlı.
Mey sebük-tıynet olan âşıkı küstâh eyler
Ne kadar yâre niyâz etse hacâlet gelmez-Nâbi

sebz, sebze: (سبز) Far. Yeşil, yeşillik.
Halka nîreng geçer masbaga-i çerh-i kebûd
Kimisi sebz kimi sürh ü kimi zerd gider-Nâbi

O bulur câme-i sebzîn varakla revnak
Sen ise ahsen olursun çıkarıp pîreheni-İbn-i Kemal

Sehâb-ı lutfu ile sebz gül-sitân-ı ümîd
Nesîm-i hulku ile tâze ravza-i âmâl
Veysi (Alaşehirli Üveys Kadı...)

* **sebz-gûn:** Yeşil renkli.
Nigâh-ı ref'etinde şöyle feyz-i terbiyet var kim
Olur mir'ât-ı jeng-âlûde baksa sebz-gûn dîbâ
Nedim

* **sebz-pûş:** Yeşil elbise, yeşil giymiş, yeşil örtmüş. **c. sebz-pûşân.**
Sebz-pûş olup kıyâma turdular her bir şecer
Kıldılar secde huzûr-ı kalb ile kûh-sâra bak
Adlî (Sultan II. Bayezid)

** **sebz-pûşân**: Yeşil elbiseliler.

sebz-pûşân-ı behişt: Cennetin yeşil elbiselileri.
Hattını dedi görenler sebz-pûşân-ı behişt
Zeynî gül-şen görmeğe cem oldu kevser üstüne
Zeynî

* **sebz-remâd:** Yeşil kül.
Yazsalar ravzasının nâmını âteş-dâna
Zîr-i âteşte olur bir çemen-i sebz-remâd-Nâbi

* **sebz-veş:** Yeşil renkli.
Mâ-beyn-i gülde rüste olan berg-i sebz-veş
Sen şâh-ı hüsn ben gâşiye-dârın senin-Nâbi

* **sebze**: 1. Yeşillik. 2. Pişirilip yenilecek yeşillik.
Gel getir hattın hayâlini bu yanmış sîneme
Sebze âdetdir konur çün tâze biryân üstine
Cem Sultan

sebze-i derd ü giyâh: Bitki ve derdin yeşilliği.
Aceb ki bâğ-ı ümîd ü emelde hâsıl olan
Hemîşe sebze-i derd ü giyâh hasretdür-Rızayi

sebze-i hôd-rû: Yabani yeşillik
Bize kim âb verir ebr-i keremden gayri
Deşt-i bî-fâidede sebze-i hôd-rûyuz biz-Nâbi

sebze-i sahrâ-yı adem: Yokluk sahrasının yeşilliği.
Bulanır girye-i hûn-înim ile bahr-i vücûd
Sararır âhım ile sebze-i sahrâ-yı adem-Akif Paşa

sebze-i ter: Taze yeşillik.
Mevc urur bâd-ı seherden sebze-i ter mi aceb
Ya besât-ı bezm-i ayş olmuş yeşil hârâ mıdır-Bâki

* **sebze-zâr:** Sebzelik, yeşillik yer.
Zînet-i Bâğ-ı İrem tutmağ için gül-zâr-ı subh
Eyledi gök sebze-zârın pür-gül-i ahmer güneş
Ahmet Paşa

sebze-zâr-ı âlem: Âlemin yeşillik yeri.
Çekmek istersen bu gün bâr-ı taalluktan elin
Serv gibi sebze-zâr-ı âleme âzâde gel-Necati Bey

sebze-zâr-ı hüsn: Güzelliğin yeşillik yeri.
Gözlerim yaşından ey cân gül-şeni incinme kim
Sebze-zâr-ı hüsnün ol bârânıla sîr-âbdır
İbn-i Kemal

* **sebzî:** Yeşillik.
Seninle gel, bu hıyâbân-ı vahdet-ârâmın
İlelebed koşalım sebzî-i zılâlinde-Tevfik Fikret

* **sebzîn**: Yeşil, hadra.

sebzîn-i varak: Yaprağın yeşili.
O bulur câme-i sebzîn varakla revnak
Sen ise ahsen olursun çıkarıp pîreheni-İbn-i Kemal

seccâde: (سجّاده) bk. secde.

secde: (سجده) Ar. Namazda alnı yere koyma şekli.
Evvel eser-i aşk ile ifnâ-yı vücûd et
Sonra taleb-i ma'rifet-i feyz-i şühûd et
Hersekli Arif Hikmet

Cânâ ederse secde sana ay u gün ne_ola
Yûsuf gibi güzellik ile buldun imtiyâz-Bâki

Bir secde ile kıldı ruh-ı âftâb-ı zer
Hâk-i cenâb-ı dost aceb kîmyâ imiş-Bâki

Rükû u secde eder kimi, kimi dahi kıyâm
İbâdet üzre komuş her birini Rabb-i Muîn
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

secde-i Âdem: Hz. Âdem'in secdesi.
Secde-gâh etmişti ışk ehli kaşın mihrâbını
Kılmadan hayl-i melâik secde-i Âdem henüz
Fuzûlî

secde-i bî-hûde: Boşuna yapılan secde.
Bu secde-i bî-hûde nedir her kademinde
Ey hâme-i bî-mağz lika:dan mı gelirsin-Nâbi

secde-i eşcâr-ı şeb-i Kadr: Kadir gecesinin ağaçlarına secde.
Eylemez secde-i eşcâr-ı şeb-i Kadr'e nigâh
Cilve-i ka:met ü kaddinden olanlar âgâh-Nâilî

secde-i haşyet: Korku secdesi.
Nûr-ı zulmet dolu bir nâ-mütenâhî uçurum
Kendimi secde-i haşyetle kapanmış bulurum
İsmail Safa

secde-i mihrâb: Mihrap secdesi.
Mihrâbda şekl-i ham-ı ebrû-yı latîfin
Vâcib bu cihetten kamuya secde-i mihrâb-Fuzûlî

secde-i niyâz: Niyaz secdesi.
Eylerse hâst-gâr-i lebin secde-i niyâz
Etmek gerek çekîde-i yâkûttan vuzû'-Nâbi

secde-i şükr: Şükür secdesi.
Bûsenin pençe-i şekvâya görüp tahvîlin
Secde-i şükr eder âsâyişine dâmenimiz-Nâbi

secde-i şükrân: Teşekkür etme secdesi.
Edelim secde-i şükrânı zihî lutf-i Hudâ
Etti seccâde-i hadrâyı keremle izhâr-Âdile Sultan

* **secde-ber:** Secde götüren.
Olursan secde-ber hâk-i reh-i dil-dâra ol sâat
Gubâr-ı kîmyâ rûy-ı temennîden zuhûr eyler
Esrar Dede

* **secde-gâh:** Secde yeri.
Secde-gâh etmişti ışk ehli kaşın mihrâbını
Kılmadan hayl-i melâik secde-i Âdem henüz
Fuzûlî

secde-gâh-ı ehl-i dil: Gönül ehlinin secde yeri.
Kâ'be-cûyân-ı mahabbet Hızr'ı rehber eylemiş
Secde-gâh-ı ehl-i dil hâk-i derinden bellidir-Vecdî

secde-gâh-ı Mustafâ: Hz. Muhammed (s.a.s.)'in secde ettiği yer.
Kalb-i mü'min beyt-i Hak'tır haccü'l-ekber ondadır
Secde-gâh-ı Mustafâ'dır yıkma gönlün kimsenin
Kul Nesimi

secde-gâh-ı Müslimîn: Müslümanların secde yeri.
Nice yıllar der ki olmuş secde-gâh-ı Müslimîn
Enderûnunda olan hâlât yetmez mi nişân-Hâzık

secde-gâh-ı nev: Yeni secde yeri.
Dil oldu tâze bir bütün ebrû-peresti kim
Cibrîle nakş-ı pâyı olur secde-gâh-ı nev-Nâilî

secde-gâh-ı ürefâ: Âriflerin secde yeri.
Şemʿ-i mihrâb-ı Hudâ câmiʿ-i esrâr-ı Hudâ
Secde-gâh-ı ürefâ Kâbe-i ehl-i ferheng-Kâzım Paşa

* **secde-fermâ:** Secde emreden.

secde-fermâ-yı sürûş: Cebrail'in secde emretmesi.
Secde-fermâ-yı sürûş olmuş iken oldum zalûm
Yâr-i hicrândan zuhûr etti bu kec-hâlet bana
Esrar Dede

* **secde-geh**: Secde yeri.

secde-geh-i âteşîn-izâr: Ateş yanaklının secde yeri.
Zülf-i siyâhı Hindî-i âteş-peresttir
Kim cây-gâhı secde-geh-i âteşîn-izâr-Rızayi

* **secde-sây**: Secdeye yüz süren.
Celâlin bâr-gâhında melekler
Felekler secde-sây eyler cibâhı-Recaizade Ekrem

* **seccâde**: Üzerinde namaz kılınan küçük kilim, halı.
Dünyâ-perestin anlamışız secdegâhını
Pür-nakş-ı sîm ü zer nice seccâde görmüşüz-Nâbi

Secde-gâhımdır cemâl-i mürşid-i dânâ-yı aşk
Zıllı seccâde özü mihrâb-ı vahdettir bana
Esrar Dede

Kısmet olıcak ârif ü rinde mey ü şâhid
Tesbîh ile seccâde verilmiş sana zâhid
Nermî (olıcak: olunca)

seccâde-i âb: Su seccadesi.
Felekler âyet-i sunʿ ile hâmit
Zemîn seccâde-i âb üzre sâcid
Atâyî (Nevizade Atâullah)

seccâde-i hazret: Hazretin seccadesi.
Kurup bir dâm-ı tezvîri komuşlar mahkeme nâmın
Hani seccâde-i hazret hani ahkâm-ı şeru'llah
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

seccâde-i maʿnî: Mana seccadesi.
Şimdi seccâde-i maʿnîde benim mürşid-i küll
Hırka-pûşân-ı beyân benden alır feyz-i kelâm
Nefʿî

seccâde-i nazm: Nazım seccadesi.
Elli yıldır ki müsellem sana seccâde-i nazm
Şimdi sensin şuarâ zümresine şeyh-i kebîr-Nâbi

seccâde-i peşmîn: Softan yapılmış seccade.
Kaşların mihrâbını görse bırakır dîdeden
Zâhid ol seccâde-i peşmîni kim dûşundadır-Nizami

* **seccâde-nişîn**: Seccadede oturan.
Cümle seccâde-nişîn vü hırka-pûş
Şeyh elinden kılmış idi cürʿa nûş-Âşık Beşe

* **sâcid:** Secde'den; secde eden.
Felekler âyet-i sunʿ ile hâmid
Zemîn seccâde-i âb üzre sâcid
Atâyî (Nevizade Atâullah)
Mâh-ı nevi felekte mihrâbın etti râkiʿ
Hurşîd eşiğinde ruhsârın etti sâcid-Behiştî

Hayret-efzâ-yı sâcid ü mescûd
Olamaz dünyevî bir öyle vücûd-Abdülhak Hâmit

sâcid-i vahdet-perest: Tek Allah'a inanarak secde eden.
Mü'min-i âgâh Hak'tan gayre etmez ser-fürû
Sâcid-i vahdet-pereste kıble-gâh olmaz iki
Namık Kemal

* **sücûd**: Secde etme, ibadet maksadıyla yüzünü yere koyma.
Kancaru varsam surâhî teg sücûd etmek işim
Kanda olsam bâde teg düşmek ayağa âdetim
Fuzûlî (kancaru: nereye, kanda: nerede)

Kaşı mihrâbına farz oldu sücûd ol güneşin
Hâcib-i şemste mekrûh olur gerçi namâz-Nizami

Cândır sücûd eder sana her nahl-i hande-per
Eldir duâ eder sana her berg-i şâh-sâr
Kemalzade Ekrem Bey

sücûd-ı Âdem: Âdem'e secde etme.
İtin yolunda hûblar sürseler yüz ne_ola emrinle
Melek hayli sücûd-ı Âdem etmek nass-ı Kur'ân'dır
Fuzûlî

sücûd-ı der-geh: Dergâha secde etme.
Gubâr-ı secde-i râhın hat-ı levh-i cebînimdir
Sücûd-ı der-gehin ser-mâye-i dünyâ vü dînimdir
Fuzûlî

sücûd-ı gûşe-i mihrâb: Mihrabın köşesine secde etme.
Ham-ı ebrû-yı müşgînin görürse zâhid-i kec-bîn
Dahi ka:met sücûd-ı gûşe-i mihrâba ham kılmaz
Fuzûlî

sücûd-ı şükr: Şükür secdesi.
Etmiş bahâr hamdele-gûyâ çemenleri
Olmuş sücûd-ı şükre fürû nârvenleri-Nâbi

sedâcet: (سداجت) Ar. Sadelik, özlük.
Erkek, kadın hulâsa acâyib görünmede
Her şey bu yolda; gâye lisânın sedâceti
Abdülhak Hâmit

sedâd: (سداد) Ar. Doğruluk, isabet, savap.
O yek-tâ feylesof-ı kâm-kâr-ı müsteşâr-ı küll
Ki isti'dâdı her tedbirde rüşd-i sedâd üzre-Nef'î

Hikmet budur ki aharına hasm olur bilip
Her kavm kendi mesleğini menhec-i sedâd
Ziya Paşa (ahar>Ar. âher: başka)

* **sedîd**: Doğru, hak.
Kalbe kuvvet verir maka:l-i sarîh
Eyle re'y-i sedîdini tavzîh-Muallim Naci

sedd-i sedîd: Doğru set.
Eylese takviyet-i hükmü eğer bir kâhı
Sarsar-ı sedd-i sedîd olmak için istihdâm-Cevrî

Değse ger dâmen-i temkînine berg-i nâ-çîz
Tünd-bâd-ı haşr-engîze olur sedd-i sedîd
Yenişehirli Avni

sedd: (سدّ) Ar. 1. Kapama, tıkama, engel olma, kapanma, kapanma. 2. Engel, perde, mânia. 3. Set, tümsek. 4. Baraj.
Eyledin bir hamlede berbâd milk-i düşmeni
Gerd-i rahşın gerçi kim sedd etti râh-ı sarsarı
Nef'î

Adû-yı dîni sedd ü bende çekmekte bunun zîrâ
Hüveydâdır hezâr İskender ü Dârâ'ya rüchânı
Enderunlu Vâsıf

sedd-i Çîn: Çin setti.
Dayandı bir ucu tâ sedd-i Çîn'e; diğer ucu
Aşıp bulut gibi, binlerle yükselen burcu
Mehmet Akif

sedd-i nefes: Nefesi kesme.
Nefesin silsile-i dûzaha peyvend etsin
Sühan-ı hayr maka:mında eden sedd-i nefes-Nâbi

sedd-i İskender: İskender'in seddi.
Eğer maksûd eserse mısrâ'-ı ber-ceste kâfîdir
Aceb hayretteyim ben sedd-i İskender husûsunda
Koca Ragıp Paşa

sedd-i nutk: Konuşmayı kesme.
Skender-i seyr isen de sedd-i nutk et pîş-i kâmilde
Felâtûn-ı hakîkat-bîne nakl-i mâ-cerâ olmaz
Fennî-i Kadim (Cizye Kâtibi Mehmet...)

sedd-i râh: Yolu kapama.
Ey mâh-pâre kimdir olan sedd-i râh-ı vasl
Sohbet seninle rûz-ı ezelden nasîb ise-Nâbi

sedd-i sedîd: Doğru set.
Eylese takviyet-i hükmü eğer bir kâhı
Sarsar-ı sedd-i sedîd olmak için istihdâm-Cevrî

sedd-i ümîd: Ümit seti.
Ye'cûc-i ye's etmeyicek Nâbiyâ zuhûr
Sedd-i ümîd değmede gelmez güşâyişe
Nâbi (etmeyicek: etmeyince)

sedef, sadef: (صدف) bk. sadef.

sedîd: (سديد) bk. sedâd.

sefâhat: (سفاهت) Ar. 1. Zevk ve eğlenceye aşırı düşkünlük. 2. Akılsızlık. 3. Elindekini har vurup harman savurma.
Mecbûr eden mezâlime erkân-ı devleti
İsrâf-ı bî-lüzûm sefâhat değil midir
Şeyhülislam Yahya

Eğlence bir vecîbedir a'lâ
Ne safâ var fakat sefâhatte-Abdülhak Hâmit

Ey kanlı muhabbetleri bî-lerziş-i nefret
Perverde eden sîne-i meshûf-ı sefâhat-Tevfik Fikret

* **sefîh:** Zevk ve eğlenceye düşkün, parasını pulunu lüzumsuz yere israf eden akılsız. **c. süfehâ.**
Paranız yok ya, şu ben var diyeyim, bol keseden
Hakkınız nerde, sefîh olmaya dünyâ açken
Mehmet Akif

** **süfehâ**: Sefîh'ler, âdi kimseler.
Rütbe-i hikmet-i mi'râc-ı kemâline göre
Hükemâ fırka-i dûn felsefe cem'-i süfehâ-Fuzûlî

Zuʿm-ı pindâr-ı cibillîsini teʾkîd ederiz
Süfehâ kısmına izhâr-ı müdârât etsek-Nabi

Hakkımda ne derlerse o gûne süfehânın
Âsâr-ı tabîatlerine kim nazar eyler-Nefʿî

sefâlet: Ar. Sefillik, yoksulluk.

Sefâlet eyledi tevlîd sûʾ-i ahlâkı
Bu hâldir beni dil-hûnu kahreden hayfâ
Halil Nihat Bey

Çoktan beridir bekledi, bekler diye millet
Aʿsâra mı sürsün bu sefâlet, bu mezellet
Mehmet Akif

* **sefâlet-zede**: Sefalete uğramış.

Zîrâ ederek bunca sefâlet-zede feryâd
Vâveyl sedâsıyla dolar sîne-i ebʿâd-Mehmet Akif

* **sâfil:** Alçak, aşağı. c. sâfilât.

** **sâfilât:** Sefiller, alçaklar.

Sırr-ı devrin zevkidir âlemde rûh-ı maʿrifet
Tutalım maʿlûmun olmuş âliyât u sâfilât-Gaybî

* **sefîl, sefîle**: 1. Yoksul, sefillik çeken. 2. Alçak. 3. Tabiatı yumuşak. **c. süfelâ**, **sefîlân**.

Germ-rev ol reh-i aşk içre soğuk tutma yürü
Gör ki serdlikte sefîl oldu vü müstahkar kar
Esrar Dede

Çalışmadın, beni hep bunca yıl çalıştırdın
O yavrucukları çıplak, sefîl alıştırdın-Mehmet Akif

Bu sefîl iştihâ, bu kirli nazar
Bulamaz sende bende bir maʿnâ-Ahmet Hâşim

* **sifle:** Alçak, âdi; terbiyesiz.

Âhenden olsa da feleğin çek kemânını
Çekme felekte siflelerin imtinânını
Koca Ragıp Paşa

Her tîre-meniş kadr-şinâs-ı sühan olmaz
Her sifle hırdâr-ı leâl-i Aden olmaz-Nâbi

* **sifle-nihâdân:** Alçak huylular.

Meslek-i sifle-nihâdândır âz ü imsâk
Reh-i bâlâ nazaran himem ü ihsân yoludur-Nâbi

* **süflî**: Aşağı, alt, bayağı, adi, alçak, derbeder.

Gönül şeh-bâzına pervâz ver âfâkı seyr etsin
Bu süflî dâm-gehden per açan zâg u zâgândan geç
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Hâne-i ağyârdan gayre tenezzül eylemez
Bir hümâdır ol perî ammâ ki süflî âşiyân
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **süflî-nazar:** Kötü bakış.

Süflî-nazardır ol ki hadeng-i niyâzına
Bir düşmen-i mürüvveti durmaz nişân eder-Nâbi

* **süfliyyet**: Süflilik, alçaklık, bayağılık.

Maʿsûmu nezîh etmedi bir ân bile pâ-mâl
Ulviyyet-i hulyâmı o süfliyyet-i âmâl-Fâik Âlî Bey

Giyme süfliyyet ile kirli libâs
Pâk esvâba nazar eyler nâs-Sünbülzade Vehbi

sefeh: (سفه) Ar. Akılsızlık, israfa ve yanlış yollara yönelme.

* **sefeh-kâr**: Akılsızlık işi.

Günâh-kârım, sefeh-kârım, siyeh-kârım, siyeh-kârım
Beni reddetme ferdâ-yı kıyâmet yâ Resûlallah
Nefʿî

sefer: (صفر) Ar. 1. Yola düşme, yolda yürüme. 2. Yolculuk. 3. Savaş. 4. Defa, kerre, kez. **c. esfâr.**

Ey Fuzûlî âhiret mülküne lâzımdır sefer
Böyle fârig gezme takvâdan müheyyâ kıl metâʿ
Fuzûlî

Ne_ola gitse kendüden hayretle cân-ı nâ-sabûr
Ya seferdir ya tahammül çünkü aşkın çâresi
Nedim

Dün ki, ehl-i derde aşkın hâlini sordum, dedi
Ya seferdir ya tahammül, ikiden hâli değil
Rahmî (Tersane Kâtibi Vak'anüvis Kırımlı Mustafa...)

sefer-i gurbet: Gurbet yolculuğu.

Yârân-ı vatandan bizi özler bulunursa
Düştük sefer-i gurbete muhtâc-ı duâyız-Ziya Paşa

sefîdâc, sefîdâ: (سفيداج) Far. Üstübeç.

sefîdâc-ı subh: Sabahın üstübeçi.

Rûyun tabîbi etti sefîdâc-ı subh ile
Yüzünün abrâşına semânın devâ seher-Necati Bey

sefîh: (سفيه) bk. sefâhat.

sefîl: (سفيل) bk. sefalet.

sefîne: (سفينه) Ar. 1.Gemi. 2. ed. Kitap, mecmua.

Dil-ber odur ki mâlik-i bahr-i kemâl olup
Şiʿr okuya sefîne suna âşinâlara-Bâki

Edip muhît-i aʿzâm emvâcın âşikâre
Tenler sefînesini urur kenâre karşu-Hayali Bey

Kapsan da bizi sefînemizden
Gitmez bu sefîne sînemizden-Muallim Naci

sefîne-i dil: Gönül gemisi.
Yek nefha-i inâyet eyler kenâre vâsıl
Nâbî sefîne-i dil çok rûzgârı ne_eyler-Nâbi

sefîne-i ömr: Ömür gemisi.
Biz âremîde-i keştî-i gafletiz ammâ
Nefes nefes ceryân üzredir sefîne-i ömr-Nâbi

sefîne-i rûh: Ruh, can gemisi.
Bahr-i hayrettedir sefîne-i rûh
Lengeri Lâ ilâhe illaʾl-lâh-Şeyhi

sefîne-i ten: Vücut gemisi.
Çık ey sefîne-i ten bir yana sirişkimden
Selâmetin arayan bahrden kenâre gelir
Senih-i Mevlevi

sefk: (سفق) Ar. Yaş ve kan dökme.

sefk-i dem: Kan dökme.
Bir imtiyâz-ı vahşet iken sefk-i dem bize
Hattâ cezâda olsa sezâdır âdem bize
Abdülhak Hâmit

seg: (سگ) Far. Köpek, it, kelp. **c. segân.**
Rakîb-i seg uludu âstân-ı yâre varaldan
Tenezzül eylemez âşıklara âlî-cenâb olmuş
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
Nice bir nefse uyup bir sege seg-bânlık edem
Yeridir fakr u fenâ mülküne sultânlık edem-Câmî

Darbı sege eyle olur zer-nâmdâr-ı iştihâr
Müstaid izz eder üstâd tezlîl ettiğin-Nâbi

seg-i kem-kadr-i der: Kapının talihsiz köpeği.
Seg-i kem-kadr-i derinden dahi kem-ter kaderim
Üstühân-pâre-i ihsânın ile et beni yâd-Nâbi

seg-i kûy: Mahallenin köpeği.
Fuzûlî şîve-i ihsânın ister bir gedâyındır
Dirildikte seg-i kûyun, ölende hâk-i pâyındır
Fuzûlî
Rakîb-i bed-lika: cânâ cihânda bulmamışken yer
Neden ona bu izzet kim seg-i kûyunla yâr ancak
Âhi

** **segân:** Seg'ler, köpekler.
Bekler kemîn-i fırsatı mânende-i segân
Hâtır-şikenlik etmek için bed-hisâller-Nâbi

segân-ı kûy: Mahallenin köpekleri.
Segân-ı kûyuna hem-sohbet olmağa Nâbî
Gubâr-ı der-gehine intisâba muhtâcız-Nâbi

* **seg-bân**: 1. Osmanlı sarayında av köpeklerine bakan kimse. 2. Yeniçeri ocağına bağlı bir sınıf asker.
Nice bir nefse uyup bir sege seg-bânlık edem
Yeridir fakr u fenâ mülküne sultânlık edem
Câmî (İstanbullu Mehmet ...)
Erişmiş olsa bu vakte Bû Ali Şîr-i Nevâyî ger
Olurdu ol hıdivv-i ekremin bî-şübhe seg-bânı
Nedim

sehâ, sahâ: (سخا) Ar. Cömertlik, el açıklığı.
Sehâdan addolur izzet, ayb ise de isrâf
Kibârın müsrifi yeğdir hele mümsik hisâbîden
Nevʿî
Sehâ ile anılır hep ekâbir-i eslâf
Atâdır eyleyen erbâb-ı devleti meşhûr-Lâ

sehâb: (سحاب) Ar. 1. Bulut. 2. Karanlık. 3. Bulut gibi uçuşan böcekler. **c. sehâib**.
Bâriş-i bârân müsâdif düştü hicrân şâmına
Oldu sandım hâlime rahm eyleyip giryân sehâb
Muallim Naci
Verdi berka sehâb içinde karâr
Sanki hâkister içre sakladı nâr-Haletî (Azmizade...)
Solgun bakışlarıyla semâ-yı kesîfin
Teşyîʿ eder gibiydi uzak bir sehâbını-Tevfik Fikret

sehâb-ı âb-ı hayâ-riz: Haya saçan su bulutu.
Sehab-ı âb-ı hayâ-riz gül-istan-ı şerîat
Sipihri mihr-i hüdâ âsmân-ı fazlu kirâma-Rızâyî

sehâb-ı çeşm-i giryân: Ağlayan gözün bulutu.
Sehâb-ı çeşm-i giryânımda erişmese ger mâye
Kurur döymezdi deryâlar bu sûz u tâb-ı germâye
İbn-i Kemal

sehâb-ı fitne: Fitne bulutu.
Nâ-dânda kim eşiʿa-i ikbâl eder zuhûr
Gûyâ sehâb-ı fitneden eyler kamer zuhûr
Hersekli Arif Hikmet

sehâb-ı hâdise: Hadise bulutu.
Berk-ı sehâb-ı hâdiseden tîğler çekip
Bir bir havâle-i şühedâ kıldın ey felek-Fuzûlî

sehâb-ı hâk: Toprağın bulutu; toz bulutu.
Güneş midir mütevârî sehâb-ı hâkinde
Felek mi pâyine inmiş nedir bu uluvviyyet
Namık Kemal

sehâb-ı kasvet: Sıkıntı bulutu.
Bize bir vech ile mektûb tahrîrine imkân yok
Sehâb-ı kasvetimden nem kapar neşşâftır kâğıd
Sâbit

sehâb-ı tab': Yaratılışın bulutu.
Benim ol saff-der-i ma'nî ki berk-ı tîğ-ı nazmımdan
Sehâb-ı tab'ım âteş yağdırır hasm-ı cebân üzre
Ziya Paşa

sehâb-ı tîre: Bulanık bulut.
Sehâb-ı tîre verâsında meh sanır Nâbî
Gören o mâh-lika:-yı rakîbin ardınca-Nâbi

sehâb-ı zülf: Saçının bulutu.
Kılma sehâb-ı zülf ile der-perde gerdenin
Olsun amûd-ı subh feleklerde gerdenin
Şeyhülislam İshak Efendi

** **sehâib**: Bulutlar.
Senin olsun dilerim hep devrân
Şu kevâkib, o sehâib, bu cihân-Abdülhak Hâmit

Kış
Ayrılmak istiyor, fakat ayrılamıyor gibi
Örter, açar, bakar, yine örter sehâibi-Tevfik Fikret

sehâib-i dürer-âgîn: İnci dolu bulutlar.
Firâş-ı nâzı melâik kadar nezîh ü dil-âyîn
İner mazâhir-i kevne sehâib-i dürer-âgîn
Kemalzade Ekrem Bey

* **sehâb-âsâ:** Bulut gibi.
Sen ey kişt-i emel neşv ü nemâdan dûrsun ammâ
Sehâb-âsâ dökülmek âb-rûlar hep seninçindir
Nâbi

* **sehâb-veş**: Bulut gibi.
Arz u semâda mesken edinmem sehâb-veş
Tâ yerde gökte zerre kadar minnet olmasın
Necati Bey

* **sehâbe**: Tek bulut.
Girdâblar açar önüme bir derin serâb
Rûhum sehâbelerden alır şemme-i türâb
Tevfik Fikret

sehâbe-i gülgûn: Gül renkli tek bulut.
O tıfl-ı bî-kederin kalb-i şâd-mânda
Derîde oldu o dem bir sehâbe-i gülgûn
Cenap Şahabeddin

sehâvet: (سخاوت) bk. sahâvet.

seher: (سحر) Ar. Tan yeri ağarmasından biraz önceki an, fecir. **c. eshâr**.
Rûyun tabîbi etti sefîdâc-ı subh ile
Yüzünün abrâşına semânın devâ seher-Necati Bey

Gece pervânelerle bezmi germâ-germ idi şem'in
Seher bakdım ne şem'-i meclis-ârâ var ne pervâne
Şeyhülislam Yahya

Bâd-ı seher mi ya Rab ya nefha-i Mesîhâ
Ya feyz-i kalb-i ârif ya mevc-i âb-ı cârî-Ziya Paşa

Ve serin serviler altında kalan kabrinde
Her seher bir gül açar, her gece bir bülbül öter
Yahya Kemal

seher-i kerrûbiyân: Allah'a en yakın olan meleklerin seheri.
Çün harîm-i arş-ı a'zam bulmağa feyz-i kabûl
Devr eder pîrâmenin şâm u seher-i kerrûbiyân
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **seher-gâh, seher-geh:** Seher vakti, sabahın ilk vakti.
Ne nâleye ne âh-ı seher-gâhe ser-fürû
Etmem tarîk-ı aşkta hem-râha ser-fürû-Ziya Paşa

Mihr-i ruhsârı ziyâ vermiş cihâna gün gibi
Câme-hâbında seher-geh gördüm ol cânân yatar
Lebib (Mehmet Lebîb)

Her seher-geh ağlayıp bülbül tazallum gösterir
Gül onun ağladığın görüp tebessüm gösterir
Nizami

Nâmeler gelse kaçan İstanbul-ı âbâddan
Bûy-ı zülfünü seher-geh alıram Bağdâd'tan
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

* **seher-hîz:** 1. Sabahleyin esen. 2. Erkenci, erken kalkan.

Bağdâd'a yolun düşerse ger ey bâd-ı seher-hîz
Âdâb ile var hizmet-i yârân-ı safâya-Bağdatlı Ruhi

Hüsn içinde işveni kılmaz gül-i sad-berg-i bâğ
Hüzn içinde nâlemi mürg-i seher-hîz eylemez
Nizami

* **seher-pâre:** Seher parçası.

seher-pâre-i san'at*:* Sanatın seher parçası.

Ne seher-pâre-i san'at ki ezelden mahmûr
Leb-i deryâda uçan bir ebedî hande-i nûr
Mehmet Akif

* **seherî**: Sabah vakti ibadeti.

Gittim seherî tâat için mescide nâ-gâh
Gördüm oturur halka olup bir nice güm-râh
Bağdatlı Ruhi

** **eshâr**: Seher'ler.

Âb u gil müşg ü gül-âb ola çemen sahnında
Buy-ı hulkuyle güzâr etse nesîm-i eshâr-Bâki

seher: (سهر) Ar. Uykusuzluk, gece uyuyamama hastalığı.

Mübtelâyân-ı seher gıbta ile der târîh
Bir gece daldı ecel uykusuna Tiryâkî-Sürûrî

sehhâr: (سحّار) bk. sihr.

sehî, sehy: (سهى) Far. Doğru, düz, rast.

Serv-i sehî salınsa yoluna aceb değil
Nûş eyler elde gül gibi pür-bâde câmı var-Behiştî

Ey sehî serv-i bülendim âteş-i ruhsâr ile
Vâdî-i Eymen dırahtı oldu ol bâlâ bana-Behiştî

* **sehî-kad***:* Doğru boy.

Her sehî-kad cilvesi bir seyl-i tûfân-ı belâ
Her hilâl-ebrû kaşı bir serhad-ı meşk-ı cünûn
Fuzûlî

* **sehî-ka:met**: Düzgün, endamlı boy.

Dünyâya oldu velvele-endâz-ı reste-hîz
Gül-zâra azmeden o sehî-ka:met olmasın
Nedim-i Kadim

Meseldir eğri otur doğru söyle ey sehî-ka:met
Hilâle benzeten ebrûların eğri hayâl eyler-Hisali

sehl: (سهل) Ar. 1. Kolay, âsân. 2. Sade.

Sûfiye sehl olurdu nigeh-bânî-i nefs
Noksânı zâhir olmasa her bir şümârde-Nâbi

Cânâneden âsân idi bî-dâda tahammül
Sehl olsa eğer ta'ne-i hussâda tahammül-Nâbi
Sehl olmaz olsa takdîr-i Hak muayyen
Tedbîr dahi olsa da her kâr saht olur
Nihalî (İbrahim ...)

sehl-i mümteni': ed. Kolay ve sade göründüğü hâlde, bulunup söylenmesi ve taklidi zor olan söz.

Aşk u sühan anda müctemi'dir
Baştan başa sehl-i mümteni'dir
Ziya Paşa (anda: orada)

sehl-i mümteni' sanatına örnek:

"*Yok bî-garez muâmele ehl-i zemânede*
Kimse ibâdet etmez idi cennet olmasa-Nâbi"

* **sehl-ter**: Çok kolay.

Eğerçi zevktir mey-hânelerde câm-ı Cem çekmek
Cem'e memnûnluktan sehl-terdir bâr-ı gam çekmek
Nâbi

sehm, sehim: (سهم) Ar. 1. Ok. 2. Yay. **c. sihâm**. 3. Hisse, pay, kısmet; vereseden her birine isabet eden hisse. **c. eshâm**.

sehm-i âşık-ı efgende: Düşkün âşıkın hissesi.

Hayf kim taksîm-i derd ettikte kassâm-ı kazâ
Tîr-i gamzen düştü sehm-i âşık-ı efgendeye-Nedim

sehm-i belâ: Bela oku.

Sehm-i belâna sînemi kılsam siper ne_ola
Rûz-ı ezelde yazdı çü Hak kaşım üstüne
Mihrî Hatun

sehm-i kürbet: Keder oku; keder payı.

Nasîbimiz bu fenâ yerde sehm-i kürbet imiş
Kemân-ı çerh bizi attı bir diyâra dahi-Lâ

sehm-i saâdet: Saadet oku; hissesi.

Mukavves kaşların yayı atar kirpik okun her dem
Ne kim ol gamzeden gelse bana sehm-i saâdettir
Şeyhi

Çeşmi gözünün hasta dile ayn-ı inâyet
Her zahmına gamzenden ere sehm-i saâdet
İbn-i Kemal

Hışm-ı çeşmin dil-berâ ayn-ı inâyettir bana
Tîr-i gamzen dâyima sehm-i saâdettir bana
Lamiî Çelebi

sehm-i sitem: Sitem oku; payı.
Âlemde mi ya bende mi bilmem bu mefâsid
Pey-der-pey olur sehm-i sitem hâtıra vârid
Ziya Paşa

** **sihâm**: Oklar, sehm'ler.
sihâm-ı dûd: Duman oku.
Oldu peyveste-i eflâk sihâm-ı dûdum
Nîl-gûn oldu felek hem hedef-i me'ser ser
Esrar Dede

sihâm-ı havâdis: Havadis okları.
Felek teg eylemesin ta'n-ı düşmenâne hedef
Kaza ederse sihâm-ı havâdise âmâc
Koca Ragıp Paşa

sihâm-ı kavs-i kazâ: Kaza yayının okları.
Oklar sihâm-ı kavs-i kazâdan nişân verir
Peykân-ı tîr ise ecel-i nâ-gehân olur-Nef'î

Sihâm-ı Kazâ: Kaza okları (Nef'î'nin hiciv mecmuasına verdiği isim).
Gökten nazîre indi Sihâm-ı Kazâ'sına
Nef'î diliyle uğradı Hakk'ın belâsına-Lâ

** **eshâm**: Hisseler, paylar.
Âh her demde olur hisse-i dile hemm ü elem
Her emek-dâra atâ vü keremdir eshâm-Lâ

sehv, sehiv: (سهو) Ar. Yanlış, hata, nisyan, bildiğini unutma.
Sehvine oldu sebeb acz-i tabîî kulunun
Hem odur âlem-i ma'nîde şefîî kulunun-Şinasi

Sensin ol nüsha-i pâkîze ki yoktur sende
Nokta-i sehv ü hurûf-ı galat-ı lafzı sekam-Nâbi

Koymadı arz etmeye dil-dâra bir harf-i niyâz
Bülbüle sehv etmişiz feryâda ruhsat vermişiz-Nâbi

Yâ Rabbi dilimi sehv ü hatâdan sakla
Endîşemi tezvîr ü riyâdan sakla
Bastım reh-i vâdî-i rübâîye kadem
Ta'n-ı har-ı nâ-dân-ı dü-pâdan sakla-Nef'î

sehv-i hiss: His yanılması.
Kim bilir, belki hepsi doğru da ben
Bî-haber kendi sehv-i hissimden-Tevfik Fikret

sekam, sakam: (سقم) Ar. Hastalık, illet. **c. eska:m.**
Sensin ol nüsha-i pâkîze ki yoktur sende
Nokta-i sehv ü hurûf-ı galat-ı lafzı sekam-Nâbi

Verip ol rütûbet sipihre elem
Teka:tur eder idi âb-ı sekam-Keçecizade İzzet Molla

sekam-ı istiğnâ: Zenginlik hastalığı.
İsî-i zinde sürûş-ı mergdir gûyâ bana
Sekam-ı istiğnâ olursam da selâmettir bana
Esrar Dede

** **eska:m**: Sekam'lar.
Eskam ile geçti rûzgârım
Âlâm idi cümle berk ü bârım-Ziya Paşa

eska:m-ı hümûm: Gam hastalıkları.
Vermeseydi bana ümmîd tabîb-i lutfun
Öldürürdü beni bu çektiğim eska:m-ı hümûm
Yenişehirli Avni

sekîne, sekînet: (سكينه) Ar. 1. Karar, rahatlık, sakinlik. 2. Gönül hoşluğu.
Kapsan da bizi sefînemizden
Gitmez bu sekîne sînemizden-Muallim Naci

sekîne-i tereddüd: Tereddüt sakinliği.
Bu rükûdet, bu samt-ı cevf-i leyâl
Rûhu bir sekîne-i tereddüdle
Habs eder bir azâb-ı seyyâle-Cenap Şahabeddin

sekînet-i hayât: Hayatın rahatlığı.
Düşerdi burc-ı fikrete zılâl-i leyle-i elem
Güler sekînet-i hayâta kanlı çehre-i adem
Kemalzade Ekrem Bey

sekr: (سكر) Ar. Sarhoşluk.
* **sekrân**: Sarhoş, mest, kendinden geçmiş. **c. sükârâ**.
Nûş edelden câm-ı aşkı mest ü hayrân olmuşam
Cür'asından katresin zevk ile sekrân olmuşam
Muradî (Sultan III. Murat)
Döner âvâre-ser tehzîz-i bâd-ı pür tehevvürle
Müşâbihtir birer pervâne-i sekrâna yapraklar
Tevfik Fikret

* **sekerât**: Can çekişirken gelen baygınlık ve dalgınlık hâli.
Vur, kopsa da mızrâbın ile târ-ı hayâtım
Çal, şimdi; şu ân olsa da ân-ı sekerâtım
Tevfik Fikret

** **sükârâ**: Sekrân'lar.

Mihrâb-ı dü-ebrûya neden girdi dü çeşmi
Bilmez mi sükârâya namâzın yeri yoktur-Nâbi

sekrân: (سكران) bk. sekr.

sekt: (سكت) Ar. 1. Sesi soluk almadan durdurma. 2. ed. Şiirde bir harekenin düşmesiyle meydana gelen ahenk bozukluğu.

* **sekte**: 1. Durgunluk, kesilme. 2. Bozukluk, zarar. 3. Kanın âniden durması.

Olur ne mısrâ'-ı ber-cestelerde sekte bedîd
O dem ki nabz-ı sühan dest-i intihâba gelir

Şeyh Galip

sekte-i tereddüd: Tereddüt duruşu.

Bu rükûdet, bu samt ü cevf-i leyâl
Rûhu bir sekte-i tereddüdle
Habseder bir azâb-ı seyyâle-Cenap Şahabeddin

sekte: (سكته) bk. sekt.

sel: (سيل) bk. seyl.

selâm, selâme, selâmet: (سلام) Ar. 1. Barış, rahatlık, esenlik. 2. Kurtulma, selamete çıkma. 3. Allah'ın isimlerinden (zevalsizlik). 4. Aşinalık, bildiklik.

Ne bizden rükû' vü ne sizden kıyâm
Selâmün aleyküm, aleyküm selâm- Lâ

Hani kendi kulluğum diye perestişler eden
Eylemez yolda dûçâr olsa dahi redd-i selâm-Nâbi

Medh ü senâ sipâs ü salât ü selâm sana
Olsun hezâr kerre hezârân efendimiz

Faruk K. Timurtaş

selâm-ı Ahmed: Ahmed'in (Hz. Muhammed) selamı.

Âkıldir ol kişi kim vird edinir dürûdun
Dârü's-selâma iltür çün kim selâm-ı Ahmed

Hamdullah Hamdi (iltür: iletir)

selâm-ı dürûg: Gerçek olmayan selam.

Münâfakat o kadar etti âleme te'sîr
Ki oldu hep alınıp verilen selâm-ı dürûg-Nâbi

* **selâmet:** 1. Eminlik, korku ve endişeden uzak olma. 2. Kurtulma, selamete çıkma. 3. Netice. 4. ed. Cümlenin düzgün ve doğru olması.

Halk içinde gördü yok seng-i melâmetten halâs
Vardı Mecnûn gitti sahrâ-yı selâmetten yana

Behiştî

İsî-i zinde sürûş-ı mergdir gûyâ bana
Sekam-ı istiğnâ olursam da selâmettir bana

Esrar Dede

Çık ey sefîne-i ten bir yana sirişkimden
Selâmetin arayan bahrden kenâre gelir

Senih-i Mevlevi

selâmet-i ezelî: Ezeli kurtuluş.

Selâmet-i ezelîden müsellemiz cânâ
Ulûm-ı lem-yezelîden muallemiz cânâ

Muradî (Sultan III. Murat)

selâmet-i millîyye: Millî kurtuluş.

Sokarsa burnunu herkes düşünmeden her işe
Kalır selâmet-i millîyyemiz öbür gelişe

Mehmet Akif

* **selâmlık**: Büyüklere selam ve hürmet göstermek için gelenlerin kabul edildiği yer.

Fuhş-ı i'lâya koşan bir sürü nâ-merd öteden
Ne selâmlık, ne harem dinlemeyip çiğnerken

Mehmet Akif

* **selâmün-aleyküm**: "Selamet üzerine olsun" anlamına gelen selamlama.

Oldum ammâ bu kadar doğrunun olmaz ki tadı
"Selâmün-aleyküm behey kör kadı-Mehmet Akif

* **selîm**: Sağlam, kusursuz, doğru.

Az yiyenlerin olur nefsi halîm
Az yiyenlerin olur kalbi selîm

Rumi (İznikli Eşrefoğlu…)

Şartı bu selîm eylemenin kalbi marazdan
Bir hâzıka teslîm ola dermân dileyenler-Nuri

O allâm-ı hüsn-âferîn Hakîm
Arar bendegânında kalb-i selîm-Muallim Naci

selâse: (ثلاثه) Ar. Üç.

Anla Murâd'ın sözün ister isen ger fütûh
Oldu selâse sühan harf-i elif dâl u hâ

Muradî (Sultan III. Murat)

selâse-i gassâle: Şarap içerken üç kadeh içme, üçüncü bardağı içme. Bu üç kadehten sonra içilen içkinin artık insanda haya, edep ve korku bırakmadığı söylenir. Bu üç kadeh insanı iyi şeylerden ayırdığı için selâse-i gassâle denmiş.
Bildin mi ne der selâse-i gassâle
Ya'nî ki salât-ı aşk için eyle vuzû'-Riyazi

* **sâlis:** Üçüncü.
Cân-bahş edip emvâta Hudâ hazret-i Hızr'ı
Îsâ'yı ona eyledi sânî seni sâlis-Bağdatlı Ruhi

selâset: (سلاست) Ar. ed. Sözün akıcı olma hâli, akıcılık.
Dil çeşme-i belâgat ona lüledir kalem
Âb-ı zülâl şi'r-i selâset şiârdır-Bâki

Şu söz kim ola misâl-i kelâm-ı ehl-i kemâl
Selâsetinde hacil ola Selsebîl ü zülâl-Necati Bey

selâtîn: (سلاطين) bk. saltanat.

selb: (سلب) Ar. 1. Gasp, zorla alma. 2. Kaldırma, giderme. 3. Olumsuzlaştırma. 4. İnkâr etme.
Nehc-i vicdân ile der-hâl ederim ben onu selb
Vâcibü's-selb olur elbette kudurmuş bir kelb
Abdülhak Hâmit

selb-i akl*:* Aklı inkâr etme.
İktizâ-yı hikmet üzre selb-i akl eyler kazâ
Yoksa kim pâ-beste-i dârü'ş-şifâ olmak diler
Hersekli Arif Hikmet

selb ü îcâb: Gereğini yapma veya yapmama.
Bilenler âlem-i kevn ü fesâdın selb ü îcâbın
Zevâl-i devlet-i dünyâ ile endûh-gîn olmaz
Hersekli Arif Hikmet

* **sâlib**: Selb'den; 1. Kapıp götüren, alıp yok eden. 2. İnkâr eden. 3. Olumsuz hâle getiren.
Bu itminânı bizlerden vukûât olmuyor sâlib
Değildir haklılar, heyhât! Lâkin dâimâ gâlib
Abdülhak Hâmit

sâlib-i ârâm: Rahatı alıp götüren.
Sâlib-i âramdır Nâcî dil-i firkat-i sirişt
Mâlik olsam kâşkî bir kalbe seng-i hârâdan
Muallim Naci

selc: (ثلج) Ar. Kar.
Verir gâhî iksîr âteş-mizâc
Gehî âb-ı selc ile eyler ilâc-Keçecizade İzzet Molla

selc-i beyzâ*:* Beyaz kar.
Değil burc-ı Esed sükkân-ı ulvî-i selc-i beyzâdan
Gazanfer şekli tasvîr eylemiştir âsmân üzre
Ziya Paşa

selef: (سلف) Ar. 1. Bir işte, bir vazifede önceden bulunmuş kimse. 2. Eski adam. **c. eslâf, süllâf**.
Ne_ola rengîn ise sözün selef şi'rine dahl etme
Demişler âlem içinde bulunmaz hîç edebten yeğ
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Gerçi mestûr eylemişler vahdet esrârın selef
Nicesi mestûr olur keşf ile irfân devridir-Gaybî

Tarz-ı selefe takaddüm ettim
Bir başka lûgat tekellüm ettim-Şeyh Galip

** **eslâf**: Selef'ler.
Ayrıldı bizimle çünki eslâf
Varsın bizi de ayırsın ahlâf-Ziya Paşa

selh: (سلخ) Ar. 1. Kesilen hayvanın derisini yüzme, soyma. 2. ed. Başkasının sözünü az çok tahrif ile kendine maletme. 3. Her Arabi ayın son günü.
Selh ü ilmâm ü tevârüd diye sonra çalışır
Aybını setre nice düzd-i tüvânâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

selh-i Şa'bân: Şaban'ın son günü.
Selh-i Şa'bân ile oldu lâtû işret nâ-bedîd
Gurre-i Şevvâl ile yazdı felek mensûr-ı îd
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

selh-i tefekkür*:* Tefekkürü soyma.
Sûret-i idrâkten selh-i tefekkür eyledim
Tavr-ı bâlâ-yı tecâhül mahremiyyettir bana
Esrar Dede

* **sellâh:** Kasaplık hayvan kesen, yüzen.

sellâh-ı kazâ*:* Kaza sellahı.
Mânend-i ganem seni bu bismil-gehte
Üfler şişirir sellâh-ı kazâ-Nâbi

* **selh-hâne**: Hayvan kesilip yüzülen yer, mezbaha, salhane.
Cihân nâmındaki bir maktel-i âmma yolum düştü
Hükûmet derler anda bir nice selh-hâneler gördüm
Ziya Paşa (anda: orada)

selîka: (سليقه) Ar. Güzel söyleme ve yazma kabiliyeti.
Lisânım olsa ne var nâşir-i cevâhir-i hikmet
Selîka nâkıd-ı gevher, karîha kân-ı maânî
Muallim Naci

selîm: (سليم) bk. selâm.

selis: (سلس) Ar. Selâset'ten; ahenkli, akıcı, düzgün (söz).
Ukde-i reşk ü haset yok dil-i bî-bâkimde
Olmasa nazm-ı selisimde aceb mi ta'kîd-Nef'î

Elfâzı selis ü müntahabtır
Mazmûnları bâis-i tarabtır-Ziya Paşa

sell: (سلّ) Ar. 1. Sıyırma, sıyrılma. 2. Çekme, çıkarma. (kılıç, bıçak.)

sell-i seyf: Kılıç çekme.
Dökülür dâmen-i şemşîrine bin cevher-i cân
Sell-i seyf etmeden ol gamze-i cellâd henüz
Yenişehirli Avni

sell-i silâh: Silahı çekip çıkarma.
Müheyyâyım cezâ-yı katle, enva'-ı mücâzâta
Fakat sell-i silâh etmem beni i'câd eden zâta
Abdülhak Hâmit

sell-i şemşîr: Kılıç çekme.
Kahramân-savlet nigehler sell-i şemşîr ettiler
Mülk-i nâzı tarfetü'l-ayn içre teshîr ettiler
Yenişehirli Avni

sellâh: (سلاّخ) bk. selh.

sellem: (سلّم) Ar. "Selamete erdirsin" anlamına dua.
Sûret-i zâhire-i kevne tenezzül mü ider
Bâm-ı ma'nâya kurar pertev-i aklı sellem-Nâbi

Gerçi cüz'-i hâkim ammâ çerhten bâlâ-terim
Âric-i evc-i kemâlim şu kadar sellem bana
Muallim Naci

Selmân: (سلمان) Ar. 1. Selmân-ı Sa'vecî. 14. yüzyılda yaşamış ünlü İran şairi olup kasideleriyle tanınır. 2. Selman-ı Farisi. Peygamberimiz zamanında yaşamış olan ve önce Mecusi iken sonradan bir kilise önünden geçerken Hristiyan olmuş ve daha sonra da Hz. Muhammed'in yeni bir dinle geleceğini öğrendikten sonra onun huzuruna çıkıp Müslüman olmuştur. Ashaptan sayılmıştır. Hz. Ali ile birlikte uzun süre beraber olmuştur. Rivayete göre kırklardan sayılmış ve eline aldığı bir kapla keşkül yapmak için bir şeyler toplarmış. Onun için de bu hareketi, tasavvufta niyaz kabul edilmiş.
Nazm ile Selmân-ı asrım nesr ile Vassâf-ı dehr
Nazm u nesr içre müsellemdir bu kilk-i hôş-hırâm
Nadirî (Ganizade...)

Hüsnünün aşkı nice Leylâ'yı Mecnûn eyledi
Bes ne aceb ki_ola ger bir Ahmed'i Selmân eder
Kadı Burhaneddin

Zevk edeydi derdi Câmî tab'ımın keyfiyyetin
Ey Figânî ma'rifet bezminde Selmân'dır bana
Figânî

Hüsn-i ta'bîrime reşk etmeğe çâre mi var
Gûş eden gevher-i güftârımı Selmân olsa
Kelim-i Eyyubi

selsâl: (سلسال) Ar. Tatlı, lezzetli.

selsâl-i berg: Yaprak tatlısı.
Demdir ki âb-ı sâfî-i jâle ola revân
Selsâl-i berg berg-i gül-i âb-dârdan-Rızayi

Selsebîl: (سلسبيل) Ar. 1. Hafif, tatlı su. 2. Cennet'te bir çeşmenin ismi.
Şu söz kim ola misâl-i kelâm-ı ehl-i kemâl
Selâsetinden hacîl ola Selsebî ü Zülâl-Necati Bey

Ol feyz kim selâseti tab'ımdadır onu
Ne cûy-i selsebîl ne âb-ı zülâl eder-Nâilî

Ma'nî-i rengîne her bir beyti gûyâ Selsebîl
Cisr-i her-mısrâı âb-ı la'l-i rümmân üstüne-Nedim

Selsebîlin lutfu vü Âb-ı Hayât'ın lezzeti
Kevserin hâsiyyeti la'l-i dür-efşânındadır-Nizami

selsebîl-i fikret: Düşüncenin tatlı suyu.
Ol kadar sâf ü revân-perver ki lâyıktır desem
Selsebîl-i fikretin âb-ı zülâlîdir sözüm
Yenişehirli Avni

selsebîl-i sâf: Temiz, saf su.
Nice reşk-i behişt oldu diyen âdem gel insâf et
Nazar kıl selsebîl-i sâfa bak kasr-ı dil-ârâya-Nedim

selvâ: (سلوا) Ar. 1. Bal. 2. Bıldırcına benzer bir kuş.
Ne bilsin tîh-i gaflette olanlar minnet-i menni
Piyâz ehli olan amâ ne hazz eyleye selvâdan
Hamdullah Hamdi

sem‘: (سمع) Ar. 1. Kulak. 2. İşitme. **c. esmâ.**
Erince sem‘ime geldi hayât-ı tâze bu ilhâm
Kabûl etse olurdu îd-i Ekber cân kurbânı
Âdile Sultan

Cânân lebinden erdi benim sem‘ime sadâ
Gûyâ ki geldi âlem-i ervâhtan nidâ-Behiştî

sem‘-i hakîkat: Hakikat kulağı.
Olıcak sem‘-i hakîkat âgâh
İşitir nice sadâ-yı cân-gâh
Sünbülzade Vehbi (olıcak: olunca)

sem‘-i pâk: Temiz kulağı.
Sem‘-i pâkiyle ederdi ısgâ
Gökte Cibrîl'e emr etse Hudâ-Hakanî

sem‘-i ümîd: Ümit kulağı.
Mukîm-i hücre-i şevkım fezâ-yı kurbunda
Hemîşe sem‘-i ümîdimde iştiyâk-ı sadâ-Fuzûlî

** **esmâ**: Kulak'lar.
Nice ma‘nâları var raks-âver
Meş‘al-âsâ döker esmâ‘a şerer-Nâbi

* **sâmi‘**: İşiten, duyan, dinleyen. **c. sâmiûn.**
Aceb birdir bu kim yüz bin yüzü var
Kiminde nâtık u kiminde sâmi‘-Gaybî

sem: (سمّ) bk. semm.

semâ: (سما) Ar. Sümüvv'den; gökyüzü, gök. **c. semâvât.**
Hep o göz yaşlarıdır aktı bisât-ı arza
Ağlaşır ehl-i semâ hazret-i sultân üzre-Bâki

Zemîn ağlar, semâ ağlar, nesîm-i kûh-sâr ağlar
Bu manzar bak ne hôş-manzar, çiçeklerle bahâr ağlar-Hüseyin Sîret

Himmet-i meşrebi de ismi gibi âlîdir
Çünkü ismi olunur nâsa semâdan inzâl-Ziya Paşa

semâ-yı kesîf: Yoğun gökyüzü.
Solgun bakışlarıyla, semâ-yı kesîfinin
Teşyî‘ eder gibiydi uzak bir sehâbını-Tevfik Fikret

semâ-yı merhamet: Merhamet seması.
Muttali‘ oldum ki, Fâtih, defter-i âfâkda
Lafz-ı bî-ma‘nâ gibi kalmış semâ-yı merhamet
Fatih (Şirvanlı---Efendi)

** **semâvât**: Gökler.
Doğdu ol sâatte ol sultân-ı dîn
Nûra gark oldu semâvât ü zemîn-Süleyman Çelebi

İkaz eder ekser bizi hâmûşî-i emvât
Bir makber olur nâkil tevbîh-i semâvât
Abdülhak Hâmit

Fevkınde semâvâtin o ecrâm-ı mehîbi
Pîşinde zemînin o temâsil-i acîbi-Mehmet Akif

* **semâvî, semâî**: 1. Semaya mensup, onunla ilgili. 2. Allah'tan olan. **c. semâviyât**:
O zümrüt tahta kondun, bir semâvî saltanat kurdun
Cihânın yurdu hep çiğnense çiğnenmez senin yurdun-Mehmet Akif

Semâdan inmemiştir şüphesiz lâkin semâvîdir
Zemîni olmayan bir cilve-i feyyâzı hâvîdir
Mehmet Akif

Etrâfımı birden sarıyorlar o semâî
Bir tûde-i ezhâr-ı muhayyel gibi lerzân
Tevfik Fikret

semâ‘: (سماع) Ar. 1. Duyma, işitme. 2. Mevlevi-ler'in cezbe halinde ayakta dönerek zikretmesi.
Âlem-i ma‘nî ki hûrşîd-i cihân-ârâ gibi
Devr eder girmiş semâ‘a anda rûh-ı Mevlevî
Nef‘î (anda: orada)

Feleklerde meleklerde semâ‘ etmez mi kalmıştır
Aceb âvâze saldı nây-ı Mevlânâ bu nüh tâka
Şeyhülislam Yahya

Hâleti-i vecd ü semâ‘ emr-i nihân
Yine anlar onu sâhib-i vicdân-Sünbülzade Vehbi

semâʿ-ı mümkinât: Mümkün olabilecek şeylerin duyulması
İʿtilâ etsem semâʿ-ı mümkinâtın üstüne
İrtika etmek diler, durmaz, dil-i âlî-cenâb
Tahirü'l-Mevlevi

semâʿ-ı râh: Mevlevi yolunun semaı.
Gören sanır ki safâdan semâʿ-ı râh ederim
Döner döner bakarım kûy-ı yâre âh ederim
Esrar Dede

semâʿ-ı safâ: Temiz sema.
Hezâr şevk ile semt-i mahabbete her dem
Muhibb ü münkiri teşvîkdir semâʿ-ı safâ
Esrar Dede

semâhat: (سماحت) Ar. Cömertlik, el açıklığı, sehavet.
Kapudan-ı mükerrem sadr-ı efhâm kim semâhatte
Kef-i cûdundan alır feyz-i cûşu lücce-i deryâ
Nedim

Pes ol yerlerde bir şey lutfederse aç urbâna
Birine bir çanak kısrak südü vermek semâhattir
Nedim

Kalbin, semâhatin hele ilmin yarattığı
Her şeyde, kızların, bu muazzez çiçeklerin
Bir hakkı var... verin-Tevfik Fikret

* **semûh:** Çok cömert.

* **semûhî:** Cömertlik.
Çünkü muhtâc-ı tezâhür değil istiʿdâdın
Şüphe yok, hakk-ı semûhîleri var üstâdın
Mehmet Akif

* **semmâh**: Çok cömert.

semmâh-ı Hâtem: Hâtem'in cömertliği.
Âsaf'a derya kefâ semmâh-ı Hâtem masrafâ
Mübtenîdir tıynetin efdâl ü ihsân üstüne-Nedim

semâvât: (سماوات) bk. semâ.

semen: (سمن) Far. Bir çeşit gül, yasemin kelimesinin hafifletilmişi.
Çehre gül, sîne semen, çeşm mükehhel-i nergis
Hat çemen, gonca dehen, caʿd muanber-i sünbül
Bâki

Semenin sîne-i sîmin açıp bâd-ı seher
Çözdü gül-şende gülün düğmelerin nâhun-ı hâr
Bâki

Arılar mest-i semen, mest-i çemen
Konuyor bir güle, bir sünbülden-Cenap Şahabeddin

* **semen-ber:** Göğsü yasemin gibi beyaz olan.
Mehd içre o âfet-i semen-ber
Mâh-ı nev içinde mihr-i enver-Şeyh Galip

* **semen-bû**: Yasemin kokulu.
Kamer-çehre perî-rûyum zarîfim şûhum ü şengim
Semen-bûyum gül-endâmım zehî serv-i gül-istânım
Nesimi

Bir îd-i münevver gibi ey hüsn-i semen-bû
Ömrüm bana zülfün arasından güler ancak
Cenap Şahabeddin

semen-bû-yı bahâr: Baharın yasemin kokusu.
Bana bakmaz bakıyor penceresinden gûyâ
Dağıtır saçlarını bâd-ı semen-bû-yı bahâr
Kemalzade Ekrem Bey

* **semen-sâ**: 1. Yasemin döşeyen. 2. Yaseminimsi.
Berg-i gül üzre kim ol zülf-i semen-sâ salınır
Bendine bende olup her dil-i şeydâ salınır-Zeynî

Ruhların üzre yatar zülf-i semen-sâ gûyâ
Gül-i terden edinir kendüye pister sünbül-Bâki

* **semen-zâr**: Yasemin bahçesi.
Semen-zâr olmada feyz-i letâfetle İrem manzar
Çemen-i ezhârla hayret-fezâdır çeşm-i imʿân
Üsküdarlı Hakkı Bey

semend: (سمند) Far. 1. Kula at. 2. Çevik ve güzel at.
Yegâne Rüstem-i sâhib-kırân-ı devrân kim
Süm-i semendi eder kûha ettiğin Ferhâd-Nâbi

semend-i cevr: Eziyet atı.
Biraz in'ânını çek böyle germ-tâz olma
Semend-i cevre meded kılma bendeni pâ-mâl
Nedim

semend-i devlet-i dehr: Dünya devletinin, saadetinin atı.
Ey semend-i devlet-i dehre süvâr olan sana
Gâfil olma ki felek râh-ı felâket gösterir-Behiştî

semend-i enâmil: Parmak uçlarının çevikliği.
Olur semend-i enâmilde cilveden mahrûm
Kalem ne dem ki eder kat'-ı eşk-i çeşm-i terin
Nâbi

semend-i hâme: Kalem atı.
Şehsüvâr-ı deşt-i ma'nâ kim semend-i hâmeye
Ruhsat-ı cevelân verip ger etse irhâ'-yı inân
Ziya Paşa

semend-i himmet: Gayret atı.
Gördüm semend-i himmet sa'y ile menzil almaz
Aşkî inân-ı sabrı dest-i rızâya verdim-Aşkî

semend-i ikbâl: Talih atı.
O şehsüvâr ki binse semend-i ikbâle
Revâdır Âsaf olursa yanınca gâşiye-dâr-Nâbi

semend-i kadr*:* Kıymet atı.
Hümâ-yı fazlına çerh âşiyâne-i kem-ter
Semend-i kadrine heft âsümân ferş-i kadem
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

semend-i kudret: Kudret atı.
Zihî çâbük-süvâr arsa-i ikbâl ü devlet kim
Semend-i kudret için lâ-mekân bir teng-i meydândır
Riyazi

semend-i merâm: Arzu, istek atı.
Nasıl semend-i merâmın yolu bulur encâm
Elimde mâr-ı helâhil-nisâr olursa licâm
Abdülhak Hâmit

semend-i müsteâr: Ödünç at.
Aceb mi katre ârâm etmese ebr-i bahâr üzre
Binenler tîz nüzûl eyler semend-i müsteâr üzre
Nâbi

semend-i nâz: Naz atı.
Gedâ-yı bî-ser ü pâyı semend-i nâza çiğnetme
İgen de hüsne mağrûr olma sultânım bu dünyâdır
Bâki (igen: çok fazla)
Kıl semend-i nâzına arş u semâ-yı cilve-gâh
Mihr ü mâhı eyle galtân gûy-ı çevgânın gibi
Leskofçalı Galip

semend-i vasl: Kavuşma atı.
Sana pendim budur ey dil ki semend-i vaslın
Ardına varma teper önüne varma ısırır-Fennî

semender: (سمندر) Yun. > Far. 1. Kurbağagillerden bir kuyruklu hayvan. 2. Ateşte yaşayan bir masal hayvanı.
Yerin od etmedik kim vardır erbâb-ı muhabbette
Semenderler gibi uşşâk da sükkân-ı âteştir
Şeyhülislam Yahya (od: ateş)
Âteş-i sûzân-ı a'dâya bizimle girmeğe
Dehr içinde imtihân olmuş semender yok mudur
Hâfız Paşa
Kalır nâ-puhte zâhid düşse bin yıl âteş-i ışka
Zuhûr eyler mi hîç hâsiyyet-i âteş semenderden
Nedim
Bunca dem pûşîde oldun ben gibi bir âteşe
Ey abâ peşm-i semendersin ki sûzân olmadın
Muallim Naci

* **semender-sıfat**: Semender sıfatlı.
Gördü ki pertâb-ı semender-sıfat
Hemser-i âteş-kede-i Sûmnât-Nâbi

* **semender-tıynetân**: Semender yaratılışlılar.

semender-tıynetân-ı aşk: Aşkın semender huyluları.
Gül âteş gül-bün âteş gül-şen âteş cûy-bâr âteş
Semender-tıynetân-ı aşka bestir lâle-zâr âteş
Şeyh Galip

semer, semere: (ثمره) Ar. 1. Meyve, yemiş. 2. Verim, fayda. 3. Netice. **c. semerât**.
Bî-hûde etme ehl-i riyâdan ümîd-i feyz
Etmez diraht-ı huşk-nümâdan semer zuhûr
Sâmî (Arpaeminizade Vakanüvis Mustafa-Bey)

semer-i nîm-res: Yeni yetişmiş meyve, ham, olmamış meyve.
Şâyân değiliz zâika-i hüsn-i kabûle
Üftâde-i hâkiz semer-i nîm-resiz biz-Nâbi

** **semerât**: Semer'ler, semere'ler.

semerât-ı râhat*:* Huzur meyveleri.
Eyledi halka ifâza semerât-i râhat
Mezra'-ı âlemi gark-ı gil eden ebr-i zalâm-Nâbi

semîn, semîne: (ثمين) Ar. Kıymetli, pahalı, değerli.
Mahalle kabiliyyet şarttır bârân-ı Nîsân'ın
Temâşâ kıl ki her bir katresi dürr-i semîn olmaz
Hâmî (Hâmî-i Âmidî)

semm: (سمّ) Ar. Zehir, ağu. **c. simâm, sümûm**.
Zâtî'yâ ger and içersem ağrımaz başım benim
Çeşme-i Hayvân leb-i cânânesiz semmdir bana
Zâti

Zen-i gerdûn görünürse sana mahrem yerine
Sakın aldanma ki semm sunsa gerek em yerine
Behiştî

semmü'l-hayât: Hayat zehiri.
Güncâyişe mahal bulamaz rişte-i sühan
Vasf-ı dehân-ı tengini semmü'l-hayât eden-Nâbi

semm-i helâhil: Öldürücü zehir.
Mârân gibi hep birbirini sokmada yârân
Bir semm-i helâhildir adı sohbet-i ahbâb
Enderunlu Vâsıf

semm-i semend: Güzel atın ayağının zehri.
Dehânım olmadı semm-i semendin öpmeğe lâyık
Eğerçi nice yıllardır yolunda pây-mâlem ben
Behiştî

** **sümûm**: Zehirler.

sümûm-ı gazap: Öfke zehirleri.
Ger bâd-ı sümûm-ı gazabı olsa şerer-hîz
Firdevs-i musîbet-kede-i hemm ü gam eyler
Yenişehirli Avni

sümûm-ı kahr: Öfke zehirleri.
Sû-yı gerdûna revân olsa sümûm-ı kahrı ger
Çeşme-i hûrşîd olurdu kûre-i katran-feşân
Üsküdarlı Hakkı Bey

semmâh: (سمّاح) bk. semâhat.

semmûr: (سمّور) Ar. Derisinden kürk yapılan hayvan ve bunun derisinden yapılan kürk, samur.
Gerden-i sâfi beyâz öyle ki kâfûr gibi
Çeşm ü ebrûsu siyâh öyle ki semmûr gibi-Nedim

Nâm-âver etti kerr ü fer erbâb-ı zâhiri
Semmûrun iştihârına bâis derisidir-Neşet

semmûr-ı inâyet: Yardım samuru.
Eyleyip gâhî mürâât-ı nazîr
Gâhî ezdâdla kıldım ta'bîr-Sünbülzade Vehbi

* **semmûr-pûş**: Kürk örten.
Bedeni hem sıfatı cins-i vuhûş
Mûy-ı kudretten olur semmûr-pûş-Enderunlu Fazıl

semt: (سمت) Ar. 1.Taraf, cihet, istikamet. 2. Bir şeyle ilgilenmemek.
Âşık-ı *dîdâr-ı pâkindir meğer kim cûylar*
Cüst ü cû eyler seni ey serv-i bâlâ semt semt-Bâki

Namâzın semtine bayrâmları uğrar sâde
Hiç su görmez yüzünün düşmânıdır seccâde
Mehmet Akif

Şimşek gibi bir semte atıldık yedi koldan
Şimşek gibi Türk atlarının geçtiği yoldan
Yahya Kemal

semt-i beka: Beka semti.
Başının çâresini bulmağa geldim yalnız
Çok teessüfle derim semt-i bekadır yolunuz
Abdülhak Hâmit

semt-i belâ: Bela semti.
Semt-i belâda bellemişim dâr-ı vahdeti
Seng-i nişân minâre-i Mansûr'dur bana
Şeyh Galip

semt-i Cibâlî: Cibali semti.
Kavuşmaz ise de dağ dağa insân kavuşur derler
Umulmazken kavuştum ol büte semt-i Cibâlî'de
Hilmi (Trabzonlu...)

semt-i garîb: Garip semt.
Düşe bir semt-i garîbe reh-i fikr-i nazmı
Ne tarîk-ı rûşen-i tâze ne vâdî-i kadîm-Nef'î

semt-i gül-istân: Gül bahçesi tarafı.
Tâ-be-key azm-i vegâ fasl-ı bahâr erdikçe
Etsin ashâb-ı safâ semt-i gül-istân hırâm-Nâbi

semt-i gül-zâr-ı vefâ: Vefa gül bahçesinin semti.
Semt-i gül-zâr-ı vefâdan güzerânı yoğiken
Kimi söyletsen olur bülbül-i gül-zâr-ı hulûs-Haşmet

semt-i halâs: Kurtuluş semti.
Niyâz etmekten özge âşıka semt-i halâs olmaz
O hûn-rîzin celâlinden amân ister mi ister ya
Esrar Dede

semt-i Haleb: Halep şehri.
Yedim semt-i Haleb'de bir pilav ismin suâl ettim
Arap kuskus deyince bezl-i mechûd eyledim kustum
Sürûrî

semt-i hâmuşân*:* Suskunlar semti.

Felekten istemeyiz yer yüzünde varsa huzûr
Kemâl semt-i hâmuşânda hâbtan başka

Yahya Kemal

semt-i irfân: İrfan semti.

Semt-i irfân benliğimde cidd ü cehd ile hemân
Ermeğe ma'nâ-yı câna okudum çok lâfz-Gaybî

semt-i kûy-ı yâr*:* Yârin bulunduğu semt.

Gonca-i vaslı dilersen hâr sezâ-yı mürg-ı dil
Semt-i kûy-ı yâre var gül-zâr-ı vahdet ondadır

Âdile Sultan

semt-i mahabbet: Sevgi semti.

Hezâr şevk ile semt-i mahabbete her dem
Muhibb ü münkiri teşvîkdir semâ'-ı safâ

Esrar Dede

semt-i memâlik: Ülkeler semti.

Her semt-i memâlikte nice türlü mehâlik
Buldum ki ta'addîyle yıkılmış nice büldân

İkbal, İkbalî, Cihangir (Sultan III. Mustafa)

semt-i rif'at: Yücelik semti.

Meyl etme tünd-hûluk ile semt-i rif'ate
Olmaz sebâtı cevv-i havâda şirârenin

Nüzhet (Rıdvan Paşazade---Efendi)

semt-i safâ: Temiz semt.

Semt-i safâya sûfî tarîk istemez misin
Mey-hâneden yana yürü söz tut ki reh-berem

Behiştî

semt-i sühûlet: Kolaylık yolu.

Her kârda âkıl gözetir semt-i sühûlet
Engüşt-i hıred ukde-i düşvâra yapışmaz

Sâmî (Arpaemînizade Vak'anüvis Mustafa...Bey)

semt-i Vefâ: Vefa semti.

Sordum nigârı dedi ahbâb
Semt-i Vefâ'da doğru yol'dadır-Hüsnî

Semûd: (سمود) Hz. Salih peygamberin gönderildiği âsi kavim. Kur'an'ın Hakka/1-7, Zâriyât/43-46. surelerinde kendilerine gönderilen ve kulakları yırtan bir sesle (sayha) helak edildikleri belirtilir.

Kahreylediler bâd-ı bürûd ile cihânı
Bakmaz mı bu câh ehli aceb Âd u Semûd'a

Nedim

Vücûdu âleme rahmet değil midir fikr et
Ne gûne oldu mücâzât-ı kavm-i Âd u Semûd

Rızayi

semûh, semûhî: (سموح) bk. semâhat.

semûm: (سموم) Ar. Semm'den; 1. Sam yeli, sıcak rüzgâr. 2. Zehirli şey.

Lebinin yâdı ile içse eğer bir atşân
Âb-ı Kevser gibi cân-perver olur mâ'-i semûm

Yenişehirli Avni

semûm-ı herc-i yâr: Yârin gürültülü sıcak rüzgârı.

Semûm-ı herc-i yârin ehl-i aşka ettiğin etmez
Hevâ olsa cehennem âteşi nâr-ı cahîm esse

Şeyhülislam Yahya

semûm-ı kahrî: Kahredici sıcak rüzgâr.

Her yolu bir dâg-ı âteş-nâk olur mâhîlerin
Ger semûm-ı kahrî olsa rûy-ı deryâya revân-Nef'î

semûm-ı sâhât*:* Meydanların sıcak rüzgârı.

Olsa ger bâd-ı semûm-ı sâhâtında per-tâb
Ser-i bed-hâhına tâ haşr yağardı samsam-Nedim

senâ: (ثنا) Ar. Övme, medh etme, sitayiş.

Hem âlem-i ma'nâda bu hem dâr-ı fenâda
Hem nâle vü feryâdta hem medh ü senâda

Abdülhak Hâmit

Hulkun senâsın etmeğe bulmaz mecâl dil
Çünkim azîmdir dedi Yezdân efendimiz

Faruk K. Timurtaş

senâ-yı vücûd: Vücudu övme.

Eğer basît ü mürekkeb arzla cevher hem
Lisân-ı vâhid olup etseler senâ-yı vücûd

Nevres-i Kadim

* **senâ-hân***:* Medhiye düzen.

Kudrette o iktidâra hayrân
Hâmem nasıl olmasın senâ-hân

Tokadizade Şekip Bey

* **senâ-kâr**: Öven, metheden.

Ne vücûd-ı bî-nazîrin gibi bir memdûh olur
Ne benim gibi senâ-kâra felek efzân bulur-Nef'î

senâbik: (سنابك) Ar. Sünbük'ün çokluğu. At, katır gibi tek tırnaklı hayvanların tırnakları.

senâbik-zen*:* Tırnak çeken.

Olur elbette senâbik-zen-i meydân-ı kabûl
Pençe-i ma'siyet olmazsa inan-gîr-i duâ-Nâbi

Senâî: (ثنائی) Ar. 10. yy'da yaşamış İran'ın ünlü mutasavvıf şairi. (Ebü'l-Mecd Mecdûd b. Âdemü'l-Senâî'). Gençliğinde hükümdarlara kasideler yazarken Külhânî-i Lâyhar adlı bir meczubun sözlerine üzülerek yazdığı kasideleri yakmış; hikmet ve marifet yolundaki eserler yazmaya başlamış. Yalınayak vadilerde dolaşırmış. Bir gün yakınları ona zorla ayakkabı giydirmiş. Ertesi gün Allah yolunda dolaşmama engel oluyor diye çıkarmış..

Tarîk--i fâkada hem-keşf olup Senâî'ye
Cenâb-ı Külhânî-i Lây-hâr'a dek gideriz-Nâilî

senbût: (سنبوت) Ar. Vehimle şekillenen hayalet.

Ne nâliş-gâh, her bâbında şeb durmakta bir senbût
Değil bir ev, bu yer çok râha mâlik bir büyük tâbût
Abdülhak Hâmit

–senc: (سنج) Far. "tartan, ölçen, değerlendiren" anlamında birleşik kelimeler yapar. **c. sencân**.

* bezle-**senc**: Şakayı ölçerek, tartarak kullanan.

Bezle-senc olsan seni îmâ ile eyler mezâk
Meclisin dânâ rûşen nâ-dân yâve-güsteri
Nazîm (Yahya...)

* nâle-**senc:** İnleyen, inildeyen.

Vecdimi tezyîd eden hem-derdler elhânıdır
Nâle-senc oldukça ney eyler enînim izdiyâd
Muallim Naci

* nükte-**senc**: Nükte tartan.

Nükte-senc ü sühan-ârâ vü maânî-perver
Kıt'a-pîrâ-yı gazel-gû-yı kasîd-perdâz-Nef'î

** **sencân**: Tartanlar, ölçenler.

Ya'nî kim endîşe-sencân-ı cihânın dâimâ
Hem sarîr-i kilki hem vird-i zebânıdır sözüm
Nef'î

Sencer: (سنجر) Büyük Selçuklular'ın altıncı hükümdarı. İran'daki Sencar kasabasında doğduğu için Sencer adıyla anılır. Devrinde Büyük Selçuklular, en haşmetli dönemini yaşamıştır. Enveri onu çok övdüğü için isimleri bir arada anılır.

Rûy-ı pâk-i enverin gördükçe rûh-ı Enverî
Medh-i Sencer'den utanmaz mı bakıp dîvânına
Nedim

sencîde: (سنجیده) Far. 1. Tartılı, ölçülü, yerinde (söz). 2. Tezhip sanatında bir motifin karşı tarafına konulan ikinci motifin adı.

Etse sencîde kimi haslet-i nîgû-yı edeb
Ref' eder hâkten elbette terâzû-yı edeb-Nâbi

Eden her kârını mîzân-ı insâf ile sencîde
Bu bâzâr-ı belâda sûd görmezse ziyân çekmez
Sünbülzade Vehbi

Sözün mîzân-ı akla urup evvel eyle sencîde
Ki sonra kimse senden olmasın bir zerre rencîde
Hisâlî

Sözü az söyle ağır söyle Nedîmâ ki sühan
Zer gibi sayılı gevher gibi sencîde gerek-Nedim

sene: (سنین) Ar. Yıl. **c. sinîn**.

Bin bir sene geçsin, Atatürk'ün sesi ölmez
Yıllarla berâber yürüyen gölgesi ölmez
Midhat Cemal Kuntay

** **sinîn**: Yıllar.

sinîn-i ömr: Ömür yılları.

Sinîn-i ömrüme dâir ne söylersem çıkar noksân
Ki ben mâziye baktıkça gelir bir ömr-i bî-pâyân
Abdülhak Hâmit

sinîn ü şühûr: Seneler ve aylar.

Bu tâb-hânede bir lokma nân için hayfâ
Bütün belâ ile geçmektedir sinîn ü şühûr
Yenişehirli Avni

sinîn ü tevârîh: Tarihler ve seneler.

Her âlemin sinîn ü tevârîhi muhtelif
Her bir zemînde başka hesâb üzredir zemân
Ziya Paşa

seng: (سنگ) Far. Taş, hacer.

Ger terbiyet gözüyle hâk-i siyâh baksan
La'l ü akîk ola seng misk ü abîr ola gil-Nizami

Feyz-bahş olsa cemâdâta ger isti'dâdı
Tartılır cevher-i mâhiyeti insân ile seng-Nef'î

Top-ı âh-ı inkisâra pâyidâr olmaz yine
Kişver-i câhın nice sengin hisârın görmüşüz-Nâbi

Bu şehr-i Stanbul ki bî-misl ü bahâdır
Bir sengine yek-pâre Acem mülkü fedâdır-Nedim

seng-i aʿdâ: Düşmanların taşı.
Girândır âşıka erbâb-ı aşkın taʿnı münkirden
Ahafftır seng-i aʿdâ zahm-i gülden cismi Mansûr'a
Beliğ

seng-i belâ: Bela taşı.
Şol kadar seng-i belâ yağdırdı hicrin başıma
Şimdi ahcâr-ı belâ seng-i mezârımdır benim
Cem Sultan

Gönül âyînesin seng-i belâ sad-pâre kılmıştır
Safâ-yı kalbimiz yok mübtelâ-yı inkisârız biz
Cinânî

seng-i binâ: Bina taşı.
Reng-i mey seng-i binâ olmaz temel tutmaz amân
Nakş-ı ber-âb etme olsun himmetin gerdûn esâs
Lebib-i Âmidî (Abdülgafur Hüseyin ...)

seng-i cefâ: Cefa taşı.
Hîç gitmez idi gerd-i keder hâtırımızdan
İşkeste idi âyînmiz idi âyînemiz seng-i cefâdan
Nâilî

seng-i cefâ-pesîn: Son cefa taşı.
Seng-i cefâ-pesîn ne_ola vaslın umar iken
Zîrâ konuk nasîbini yer umduğun yemez
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

seng-i cevr: Eziyet taşı.
Açılmış gül-şen-i mihnette bir pür-dâne sünbüldür
Nişân-ı seng-i cevrinle tenimde her elif yer yer
Şeyhülislam Yahya

seng-i cünûn: Delilik taşı.
Dil-i şeydâsına seng-i cünûnu attı derd ehli
Sakınsınlar bu mînâ-hâne-i çerh-i muallâyı
Haletî (Azmizade...)

seng-i dâg-ı mihnet: Sıkıntı yarasının taşı.
Hurûf u noktadır andan cebînin anla bu râzı
Ki seng-i dâg-ı mihnetten rehâ bulmuş cebîn olmaz
Nâbi (andan: oradan)

seng-i der-i mey-hâne*:* Meyhane kapısının taşı.
Seng-i der-i mey-hâneye kor başını düşte
Zânû-yı melek olsa eğer hâb-geh-i mest-Nef'î

seng-i dest-i kûdekân: Çocukluk hâllerinin el taşı.
Dil çerâg-ı encümen-pîrâ-yı bî-hûşu olup
Seng-i dest-i kûdekândır her taraf pervânesi-Nâbi

seng-i dil: Gönül taşı.
Bir taraftan dahi ey seng-i dil, ey baht-ı siyâh
Sen mi urdun bu gece şîşemi dîvâra aceb-Nedim

seng-i dil-i hûbân*:* Güzellerin gönül taşı.
Beytimin her biri bir büt-kededir kim yaraşır
Olsa seng-i dil-i hûbândan ona ferş-i ruhâm-Nef'î

seng-i dilâ: Ey gönlü taş, taş gönüllü.
Seng-i dilâ hazer tünd-i berk-i âhtan
Tîşe-i Kûh-ken ile hîç saht-i hâre bir midir-Nâilî

seng-i Ebâbîl: Ebabil kuşunun (attığı) taş.
Olmadan Ebrehe-veş seng-zen-i Kâʿbe-i dil
Düşmen-i Kâʿbe'ye vur seng-i Ebâbîl gibi-Nâbi

seng-i felâhân: Sapan taşı.
Bu ser-gerdânlığa âzâdelik elbette der-peydir
Nedîmâ seyr kıl bu nükteyi seng-i felâhânda
Nedim

seng-i fesân: Bileyi taşı.
Pâre-i elmâstır seng-i fesânı neyler ol
Çarha çekme bir dahi şemşîr-i vâlâ gevheri-Nef'î

Bir tâb verdi kaşlarına seng-i vesme kim
Ancak o tâbı teşneye seng-i fesân verir-Nedim

seng-i firkat: Ayrılık taşı.
Enverî dîvân-ı ışkında o şâh-ı âlemin
Seng-i firkat bana giydirdi zümürrüdden kabâ
Enveri

seng-i gam: Gam taşı.
Seng-i gamdan olur âsûde sifâl-i iflâs
Sengin ikbâli de mînâ-yı refâhiyyetedir-Nâbi

seng-i hârâ: Mermer taşı, pek sert taş.
Çıkmadı yârin lebi fikri dil-i ağyârden
Aldı ol laʿli dirîgâ seng-i hârâ koynuna
Hayali Bey

Gamzesi gönlüne ağyârın ne te'sîr eylesin
Seng-i hârâdır ona ol nâzik ok nice batar
İbn-i Kemal

seng-i hâre: Sert kaya taşı.
Harf-i nermîden ibârettir bizim terkîbimiz
Eyler isbât-ı huşûnet mûma seng-i hâremiz-Nâbi

Gam külhânında âteş-i hasret ile ha yakar
Ol saht-dil sanır beni kim seng-i hâreyem
İbn-i Kemal

seng-i hicrân: Ayrılık taşı.
Edecek câm-ı muhabbetle beni dil-ber mest
Seng-i hicrâna düşüp şîşe-i dil oldu şikest-Râmî

seng-i hûn-âlûd: Kana bulanmış, kanlı taş.
Sana gül-gûn bâliş u zer-beft bister âşıka
Seng-i hûn-âlûd bâlîn bûriyâ bister yeter-Âhî

seng-i kabr: Kabir taşı.
Ölürsem görmeden millette ümmîd ettiğim feyzi
Yazılsın seng-i kabrimde vatan mahzûn ben mahzûn
Namık Kemal

seng-i kazâ: Kaza taşı.
Âsûde olam dersen eğer gelme cihâna
Meydâna düşen kurtulmaz seng-i kazâdan
Ziya Paşa

seng-i la'net: Lanet taşı.
Âl-i Resûl'e Hamdî ihânet edenleri
Recm eyle seng-i la'netin ile Hudâ-y-için
Hamdullah Hamdi

seng-i makber: Makber taşı.
Çeşm-i zü'l-basâire her seng-i makbere
Mir'ât-ı sâf çehre-i ibret değil midir?
Hersekli Arif Hikmet

seng-i melâmet: Melamet, ayıplama taşı.
Halk içinde gördü yok seng-i melâmetten halâs
Vardı Mecnûn gitti sahrâ-yı selâmetten yana
Behiştî

seng-i mezâr: Mezar taşı.
Cünûn sahrâsı içinde felekten başıma yağan
Cefâ taşlarını cem' eyledim seng-i mezâr ettim
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Öyle bir şiddet-i tasmîm ile çıktım ki yola
Karşıma seng-i mezârım çıksa dönmem
Abdülhak Hâmit

Âdâb u erkâna riâyet kalmadı dünyâda
Yol erkân bilenler de kaldı seng-i mezârda
Fethi Atâ

seng-i mıknâtîs: Mıknatıs taşı.
Dili bir seng-i mıknâtîs ediptir şevk-i peykânın
Benimçin çekmesin zahmet ne lâzım kaşların yâyı
Behiştî

Eşiğin taşı Hayâlî'nin yüzünden gitmeye
Seng-i mıknâtîs ola bir yana âhen bir yana
Hayali Bey

seng-i mihnet: Sıkıntı taşı.
Seng-i mihnet sahn-ı sînem eylemişken seng-lâh
Nahl-i gam yine eliflerden salıptır nice şâh
Şeyhülislam Yahya

seng-i musallâ: Musalla taşı.
Kadrini seng-i musallâda bilip ey Bâkî
Durup el bağlayalar karşına yârân saf saf-Bâki

seng-i nişân: Nişan taşı, nişan alınan taş.
Semt-i belâda bellemişim dâr-ı vahdeti
Seng-i nişân minâre-i Mansûr'dur bana
Şeyh Galip

seng-i rasîn-i ömr*:* Ömrün dayanıklı taşı.
Ric'at ederdi ye's ile emvâc-ı intika:d
Seng-i rasîn-i ömrüne oldukça cebhe-zen
Cenap Şahabeddin

seng-i sitem: Sitem taşı.
İzhâr-ı figân etmez idim seng-i sitemden
Pâ-mâl-i şikest eyleyecek sâgarım olsa-Nâbi

seng-i siyâh*:* Kara taş
Gerek seng-i siyâh olsun gerekse atlas ü dîbâ
Garaz bir bâliş-i râhat bulunmaktır ser altında
Hasan Çelebi (Kınalızade....)

seng-i ta'n*:* Ayıplama taşı.
Bu seng-i ta'n ü derd-i ser gönül hep kendi kesbindir
Ne kûy-ı yâre var ne âh ü ne feryâd ü gavgâ çek
Nâbi

seng-i ta'n-ı reh-güzâr-ı ışk: Aşk yolunun ayıplama taşı.
Ey dil-i dîvâne bî-bâk-âne reftâr eyleme
Seng-i ta'n-ı reh-güzâr-ı ışk tûde tûdedür-Rızayi

seng-i ta'rîz*: (sözle)* Dokundurma taşı.
Makalî ta'n-ı câhilden ne gam erbâb-ı irfâna
Atarlar seng-i ta'rîzi diraht-ı mîve-dâr üzre
Makalî (Alaşehirli Mustafa ...)

seng-i tıflân: Çocukların taşı.
Var ise aklın sakın kûy-ı cünûndan çekme pâ
Sehl-terdir seng-i tıflân seng-i ta'n-i nâstan-Nâbi

seng-i vesme: Dağlama taşı.
Bir tâb verdi kaşlarına seng-i vesme kim
Ancak o tâbı teşneye seng-i fesân verir-Nedim

seng-i yada, yede: Yede veya yada taşı. Hoten civarından çıkarılan bir çeşit kıymetli yeşim taşı. Beyaz ve yeşil renklisi olur. Türkler Maveraü'n-nehir civarında oturdukları zaman bu taşa yağmur taşı ismini vermişler. Bu taşla sihir yapınca gökten yağmur, kar ve dolu yağdığı rivayet edilir. Bu taşı uğurlu sayıp kılıç ve hançerlerinde kullanmışlardır. Daha sonra da bu taştan süs eşyası yapmışlardır. Bu taşla yapılmış yüzükleri parmaklarında taşımışlardır. Nakşibendiler de, bu 70 kadar küçük taşa 70.000 kelime-i tevhid okuyup suya atarlar ve yağmur duasında bulunurlar. Divan şiirinde genellikle yağmurla birlikte kullanılırmış.

Şemşîr ki ebr-i çemen-ârâ-yı zaferdir
Seng-i yede-i nusret ona seng-i fesândır-Nef'î

O sâgar ki sihr eyler ağlatmada
Meğer cevheri oldu seng-i yada
Atâyî (Nevizade Atâullah)

* **seng-bâr:** Taş yağdırıcı, taşa tutucu.

seng-bâr-ı cevr: Eziyet taşını yağdırıcı.

Seng-bâr-ı cevr olan tahrîb-i kalb-i âleme
Haşr olur Haccâc ile, bin Kâ'be bünyâd etse de
Namık Kemal

* **seng-derûn:** İçi sert, taş kalpli.

Sâyeni sen de dirîğ eyleme ey seng-derûn
Sığınan sâyesine râhat olur dîvârın-Nâbi

* **seng-dil:** Taş kalpli.

Bir seng-dil firâkına ölen Necâtî'nin
Billâhî mermer ile yapasız mezârını-Necati Bey

Sen seng-dilin şol ki derûnunda yer eyler
Âlemde hemen şikke kazar mermere cânâ-Bâki

Bu hüsn-i bî-bahâ ile ol şâha kasteden
Yâ Rab ne seng-dil ne katı bî-amân olur
Keçecizade İzzet Molla

Hey ne seng-dilsin ey kâfir ki te'sîr eylemez
Âhlar feryâdlar çâk-i giribânlar sana-Ziya Paşa

* **seng-endâz:** Taş atan; dokunaklı söz söyleyen.

seng-endâz-ı ta'n: Ayıplama taşı atan.

Aceb bî-hûde seng-endâz-ı ta'n olmaktayız çerhe
Elinden gelse bir şişeyle bu çerhi şikest etmek-Nâbi

* **seng-lâh:** Taşı olan yer, taşlık.

Seng-i mihnet sahn-ı sînem eylemişken seng-lâh
Nahl-i gam yine eliflerden salıptır nice şâh-Şeyhülislam Yahya (salıptır: salmıştır.)

* **seng-sâr:** Taşı çok yer, taşlık.

Yine zevrak-ı derûnum kırılıp kenâra düştü
Dayanır mı şişedir bu reh-i seng-sâra düştü
Şeyh Galip

seng-sâr-ı mihnet: Mihnet taşlığı.

Beni kim seng-sâr-ı mihnetem bâzâr-ı ışk içre
Belâ dâgın çeken Ferhâd ile hem-seng dutmuşlar
Fuzûlî

* **seng-zâr:** Taşlık, taşı olan yer.

Mecrâsı seng-zâre dönen cûylar gibi
Vâdî-i uzletinde hamûşuz tevekkülün-Yahya Kemal

Bu seng-zâra yeşil bir sehâbe hâlinde
Yağar yağar mütemâdi esîr-i gufrânın
Tevfik Fikret

* **seng-zen:** Taş atan.

seng-zen-i Kâ'be-i dil: Gönül Kâbesinin taş atanı.

Olmadan Ebrehe-veş seng-zen-i Kâ'be-i dil
Düşmen-i Kâ'be'ye vur sengi Ebâbîl gibi-Nâbi

* **sengîn**: Taştan, taştan yapılmış.

Etmedi hergîz dil-i sengîni Şîrîn'e eser
Taşı başa başı taşa urdu gerçi Kûh-ken
Zekeriya Efendi

* **sengîn-dil-ber:** Taş gönüllü sevgili.

Sana ey şûh-ı sengîn-dil demen büt nişe kim büt hem
Eğerçi seng-dil-ber böyle bî-dâd ü sitem kılmaz
Fuzûlî (nişe: niçin, nasıl)

Dediler başın yarar ol yâr-ı sengîn-dil sakın
Başımı teklîf edip dedim ki yararsa ne_ola-Emrî

sengîn: (سنگين) bk. seng.

seped : (سپد) Far. Sepet, sele.
Nazm-ı rengîndir gülü rûyu seped bu meclise
Şimdi dîvânlar mey-i hûndur gül-istân üstüne
Nedim

sepîd, sepîde: (سپید) Far. Beyaz, ak. Bazen sefîd şekli de kullanılır.
Ol rîş-i sepîd ile yine eylemeyip şerm
Bir beyza uçurmaktan usanmaz heves-i subh-Nâbi

sepîdî-i ruh: Yanak beyazlığı.
Her rûz eyledi nice kir pâsı rû-sefîd
Ammâ sepîdî-i ruhu kassâre kalmadı-Nâbi

* **sepîd-dem**: Hafif aydınlık.
Sepîd-dem ki olup dîde hâbtan bîdâr
Hurûşa başladı nâ-gâh serde derd-i humâr
Nedim

* **sepîde**: Tan vakti.
Sepîde dem ki olup dîde-i hâbdan bîdâr
Hurûşa başladı nâ-gâh serde derd-i humâr
Nedim

sepîde-i seher-i inkisâr: Gücenen seherin tan vakti.
Adû-yı tîre-dili bir nefeste mahv eyler
Sepîde-i seher-i inkisârı biz biliriz-Nâbi

ser: (سر) Far. 1.Baş, kafa. 2. Baş, başkan. 3. Doruk, tepe. 4. Kenar, uç. 5. Nihayet, son.
Eyledikçe azm-i meydân-ı gazâ evvel kadem
Pâyimâl olsun yolunda düşmen-i dînin seri-Nef'î

Havalandın bu günlerde
Ne yel esti aceb serde-Ziya Paşa

ser-i çevgân-ı aşk: Aşk değneğinin başı.
Ser-i çevgân-ı aşka duş olam dersen eğer âşık
Velî deşt-i talebte haylî galtân etmek istermiş
Esrar Dede

ser-i ehl-i mecâz: Mecaz ehlinin başı.
Ser-i ehl-i mecâz olan belâ-keş Kays'ın ahvâli
Hakîkatte nazar olunsa Yahyâ hasb-i hâlindir
Şeyhülislam Yahya

ser-i gam: Gamın başı.
Aşkında senin âh u figân eylemek olmaz
Ser-gamını halka ayân eylemek olmaz
Dukakinzade Ahmet

ser-i kûh: Dağın başı.
Ne denlü başa çıksa dûd-ı âhımdan bükâ artar
Bu âdettir ser-i kûh üzre ebr ağladıkça mâ artar
Muradî (Sultan III. Murat)

ser-i kûy: Köyün başı (sevgilin bulunduğu yer).
Ser-i kûyunda ger gavgâ-yı uşşâk olmasın dersen
Rakîb-i kâfiri öldür ne ceng ü ne cidâl olsun-Bâki

ser-levha-i takdîr: Takdirin baş levhası (Levh-i Mahfûz).
Harf-i hasret sığmamıştır defter-i debîrde
Çâre ne mestûr imiş ser-levha-i takdîrde
Râsih (Enderunî Balıkesirli Ahmet ...)

ser-i maktû': Kesilmiş baş.
Ufukta bir ser-i maktû'u andıran güneşi
Sükût-ı gamla yemişler ve şimdi doymuşlar
Ahmet Hâşim

ser-i Mecnûn: Mecnun'un başı.
Başında od yanarken âşıkın Yahyâ yine yanmaz
Ser-i Mecnûn'daki kuşlar meğer mürgân-ı âteştir
Şeyhülislam Yahya

Ser-i Mecnûn'da fikr-i kâkül-i Leylî karâr etmez
O vîrân âşiyâna mürg-i devlet i'tibâr etmez
Keçecizade İzzet Molla

ser-i mû(y): Kıl ucu, kıl kadar, çok küçük.
Ser-i mû fark yoktur beynimizde zülf-i dil-berle
Siyeh-bahtız perîşân-rüzgârız hâne-ber-dûşuz-Lâ

Her ser-i mûyumda bir baş olsa mûy-ı ser kimi
Kesse varın tîğ-ı hûn-rîzinden etmem ictinâb
(kimi: gibi) Fuzûlî

ser-i perçem: Perçemin ucu.
Âşıkın subhun eder şâm-ı garîbândan siyeh
Etmedin tarf-ı binâgûşa ser-i perçem henüz-Nâbi

ser-i pür-hûn- Hüseyn: Hz. Hüseyin (r.a.)'in kanlı başı.
Nîze üzre ser-i pür-hûn-ı Hüseyn'i göricek
Hayretinden baş açık dağlara çıktı Hurşîd
Nevres-i Kadim(göricek: görünce)

ser-i rakîb: Rakibin başı.
Ser-i rakîbi keserdim eğer ey altın baş
Basaydık ayağı meydâna ikimiz başbaş-Enverî

ser-i reh*:* Yolun başı.
Bizimle hep zebân-ı hançer ile söyleşir şimdi
Ser-i rehte dûçâr oldukça evvel merhabâ derken
Nâbi

ser-i Sultân-ı Şehîdân: Şehitler Sultanının (Hz. Hüseyin) başı.
Mihr bir nîze-bülend olmuş idi ol demde
Nîze üzre ser-i Sultân-ı Şehîdân-şekil-Hayali Bey

ser-i sükkân-ı sümüvvât: Yüksek yerlerde oturanların başı.
Ser-i sükkân-ı sümüvvâta olurdu nâil
Nâbiyâ olsa eğer çeşmi kadar gûş-ı nigeh-Nâbi

ser-i şûrîde: Âşık baş**.**
Ser-i şûrîdemizi eyledi vakf-ı mihrâb
Hey'et-i ham-şüde-i tâk-ı dü-ebrû-yı Halîl-Nâbi

ser-i zülf: Saçın ucu.
Ser-i zülfünü dâm ettin elif kaddimi lâm ettin
Beni rüsvâ-yı âm ettin niçin dün gece gelmedin
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Sözüme uymadın ey asılası dil dilerem
Ser-i zülfüne onun âhiri ber-dâr olasın-Melihî

* **ser-âgâz:** Yeniden, baştan başlama.
Döner bir hâfız mahfil-nişîn-i nağme-perdâza
Ser-âgâz eyledikçe andelîbân âşiyân üzre-Nef'î

Ser-âgâz eyledikçe bahse bülbül revnak-ı gülden
Bezmde kulkul-i mînâ mülün keyfiyyetin söyler
Koca Ragıp Paşa

* **ser-âmed:** Başta bulunan, ileri gelen, başkan.
Dehr içre gerçi sen de ser-âmedsin ey Güneş
Olmayasın ol âfet-i devr-i zemân gibi-Bâki

Gül nihâlinde görüp haddin gibi rengîn gülü
Bir ser-âmed ka:metin boynında kanım sandılar
Hayali Bey

* **ser-â-pâ(y)**: Baştan ayağa kadar, tamamen, tam olarak, kâmilen.
Yazıldı katre-i şeb-nem ser-â-pâ berg-i sûsende
Katâr-ı cevher-i ma'nî gibi tîğ-ı zebân üzre-Nef'î

Emîndir mevkiin; en çok vicdânlar penâhıdır
Ser-â-pâ mülk-i Osmânî müeyyed taht-gâhındır
Mehmet Akif

ser-â-pây-ı cihân: Cihanın baştan ayağa.
Ser-â-pây-ı cihân bâzîçe-i dest-i teka:büldür
Karâr etmek ne mümkün hâl-i âlem bir siyâk üzre
Nâbi

* **ser-â-ser**: 1. Baştan başa, büsbütün. 2. Altın ve gümüş telle dokunmuş kumaş.
Kaplamıştı âlemi zulmet ser-â-ser verdi nûr
Şem'-i ruhsârı onun_için dediler vehhâc ona
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Cisimsiz şekl-i murakka'dır ser-â-ser dağdan
Şimdilik âlemde bir köhne kabâya mâlikiz-Bâki

Ben ol rindem ki oldum deyr-i ışkın mest-i bî-bâki
Görünür köhne hırkamdan ser-â-ser sînemin çâki
Behiştî

Zannetme ki müntahab o sözler
Dîvânı da böyledir ser-â-ser-Ziya Paşa

* **ser-asker:** Başbuğ, serdar.
Koşar mı harbe asâkir, uyursa ser-asker
Nedir ya görmese gayret sıgâr ekâbîrde
Abdülhak Hâmit

* **ser-âzâd, ser-âzâde:** Serbest, hür.
Düşme bu mihnete dünyâda iken
Kayda bağlanma ser-âzâde iken-Enderunlu Fazıl

Dünyâ-yı dûnu bahşederek dünyevîlere
Dîvân-ı Cem'de rind-i ser-âzâd olun dedi
Yahya Kemal

* **ser-bâz:** Serden geçti, fedayi, cesur. **c. serbâzân.**
Hazânsız bir bahâr isterse şâyet rûh-ı ser-bâzın
Ufuklar, bu'd-ı mutlaklar bütün mahkûm-ı pervâzın
Mehmet Akif

** **ser-bâzân**: Serbaz'lar.
Ne bir zahm-ı nigâh ü ne esîr-i zülf-i müşgînim
Onun_için saff-ı ser-bâzân-ı aşk içre yerim yoktur
Vecdî

* **ser-be-ceyb:** Cepten başa.

ser-be-ceyb-i delk-ı istiğnâ: Zenginlik hırkasının baştan cebe kadar olan kısmı.

Ser-be-ceyb-i delk-ı istiğnâ olan ehl-i dilin
Ser-te-ser tavr-ı şehen-şâhânedir her cilvesi

Esrar Dede

* **ser-bedîd:** Başı meydanda, başı açık.

Al al oldu o gül-i ruhsârı
Ser-bedîd oldu gazab âsârı-Fazıl

* **ser-bend:** Başa sarılan veya bağlanan şey.

Tâ kim ola dâd-ı âha mânend
Bağlanmış idi benefşe ser-bend-Fuzûlî

* **ser-be-ser:** Başbaşa, baştan başa, büsbütün.

Yakar bir berk-ı âlem-sûz tîğın ser-be-ser onu
Misâl-i hâr u has tutsa adüvv ger rû-yı gabrâyı

Nef'î

Dolup şevk ü tarabla ser-be-ser dünyâ gam u endûh
Adem-âbâd mülkünden de sad-menzil baîd olsun

Nedim

Hâl kâfir zülf kâfir çeşm kâfir el-amân
Ser-be-ser iklîm-i hüsnün kâfiristân oldu hep

Nedim

* **ser-beste:** 1. Başı bağlı. 2. Gizli, örtülü, kapalı.

Her nice isterse tasarruf eder
Emrine ser-beste cihân ser-be-ser-Nahifi

Evvelâ ilm-i ma'ânîde mehâret lâzım
Bilmeye nükte-i ser-beste-i ma'nâ-yı sühan

Sünbülzade Vehbi

* **ser-beste-veş:** Gizli bir şekilde.

Perîşân hâtırımda nükte-i ser-beste-veş kaldı
Ne kimse hikmetin anlar ne Râgıb illetin söyler

Koca Ragıp Paşa

* **ser-be-zemîn:** Başı yerde, başı aşağıda.

Nergis-âsâ ola gark-ı hayret
Dâimâ ser-be-zemîn-i fikret-Enderunlu Fazıl

* **ser-be-zencîr:** Başı zincire bağlı.

Pey-rev-i nefs-i emmâre
Ser-be-zencîr dîv-i betyâre

Şeyhülislam Bahâyî (...Mehmet)

* **ser-bülend:** Başı yüksek, yüce.

Devha-i ikbâl ü bahtın ser-bülend etsin Hudâ
Her diyâr olsun zılâl-i re'fetinden hissedâr

Şeyhülislam Yahya

Her dûna şâh-ı gül gibi meyl etme ey dostum
Düşmez giyâha hem-ser ola serv-i ser-bülend-Bâki

ser-bülend-i alîm: Her şeyi bilen yüce.

Hemîşe secde-gehim hâk-i âsitânın idi
Bu i'tibâr ile bir ser-bülend-i alîm idim-Fuzûlî

ser-bürehne: Baş açık.

Ser-bürehne âlemi geşt ettiğim ayb eyleme
Olmuşam ben bir perînin baş açık dîvânesi-Zâti

* **ser-cünbân:** Baş sallayıcı.

Hem eder ta'ne hem olur ser-cünbân
Düşmâna har mı desem ya büz-i Ahfeş mi desem

Münif

* **ser-çeşme:** 1. Çeşme başı, pınar, su başı. 2. Türkçede "subaşı" denilen zabıta memuru, başbuğ.

Gezen peykânlarındır tende ya cân bâğına aşkın
Belâ ser-çeşmesinden her taraf sular revân etmiş

Fuzûlî

Giryeyi ol dem ki ehl-i aşka âyîn ettiler
Dîde-i giryânımı ser-çeşme ta'yîn ettiler

Nevres-i Kadim

ser-çeşme-i Âb-ı Hayât: Ölümsüzlük suyunun pınarı.

Ben ol Hızr'am ki zulmet-hâne-i hammârda sâkî
Benim ser-çeşme-i Âb-ı Hayâtım bir hum olmuştur

Behiştî

ser-çeşme-i cân: Can pınarı.

Âb-ı hayât-ı la'line ser-çeşme-i cân teşnedir
Sun cür'a-i câm-ı lebin kim Âb-ı Hayvân teşnedir

Bâki

ser-çeşme-i ihsân*:* İhsan pınarı.

Dil-teşnelere kalmadı yek-katre-i feyzin
Ser-çeşme-i ihsânını ağyâr kuruttu

Koca Ragıp Paşa

ser-çeşme-i mahabbet: Muhabbet pınarı.

Olmuş zülâl-i vuslatına teşne bir mehin
Ser-çeşme-i mahabbete âb-ı revân iken-Seyyit Vehbi

ser-çeşme-i zülâl: Tatlı suyun başı.
Kad-i bülend mi ömr-i hezâr-sâl midir
O la'l-i nâb mı ser-çeşme-i zülâl midir-Nedim

* **ser-dâr:** 1. Asker başı, kumandan. 2. Padişah hocaları.

ser-dâr-ı zemân*:* Zamanın komutanı.
Yetmez mi sana emîr-i kâmil
Ser-dâr-ı zemâne Veys-i âdil-Fuzûlî

* **ser-defter:** Mukaddime, defterin başı, dibace, önsöz.
Buna âlem eder şimdi şehâdet ittifâk üzre
Ki sensin ehl-i tab' u dâniş ü idrâke ser-defter
Nef'î

Başımın yazısını hep gördüm
Benim erbâb-ı aşka ser-defter-Bâki

ser-defter-i aşk: Aşk defterinin başı.
Beni ser-defter-i aşk eden erenler umarım
Sen şehi pâdişeh-i mülket-i Osmân yazalar
Necati Bey

* **ser-der-hevâ:** Düşüncesi heva ve heves olan.

ser-der-hevâ-yı aşk*:* Aşkın heva ve heves düşüncesi.
Ser-der-hevâ-yı aşkı idi diller olmadan
Bâd-ı sabâya kâkül-i cânâne âşinâ-Nedim

* **ser-efgende:** Başını eğen.
Hak-şinâs ehl-i nazar yârânın
Ayağı tozu ser-efgendesiyiz-Bâki

O tevâzu' onu mümtâz-ı cihân etmiştir
Nahl-i gül bâğda bî-hûde ser-efgende midir-Nâbi

* **ser-efrâz**: Başını yukarı kaldıran, benzerlerinden üstün olan. **c. ser-efrâzân**.
Eyleyip acz ü niyâz ile duâ-yı bî-riyâ
Ol ser-efrâza sen isterdin ulüvv-i i'tibâr-Fuzûlî

Gördü nihâl-ı serv-i ser-efrâz nîzeni
Serkeşlik adın anmadı bir dahi banları-Bâki

Tab'ımın ne lâzım bilmek evc-pervâz olduğun
Var o nahl-i işvenin seyret ser-efrâz olduğun-Nâbi

Milyonla çalan mesned-i izzette ser-efrâz
Birkaç kuruşu mürtekibin cây-ı kürektir-Ziya Paşa

** **ser-efrâzân:** Benzerlerinden üstün olanlar.
Ser-efrâzan olur muhtâc Nâbî zîr-destâna
Tenezzül etmedikçe tohm hâke ser-bülend olmaz
Nâbi

ser-efrâzân-ı hüsn: Güzellikte üstün olanlar.
O şûha töhmet-i nâ-mihr-bânî gerçi vâriddir
Ser-efrâzân-ı hüsnün sen bana bir mihr-bânın bul
Nâbi

* **ser-encâm**: 1. Bir şeyin sonu. 2. İnsanın başına gelen ibretli olay.
Ecel tutmuş elinde bir ulu câm
Ki ol câmın içi dolu ser-encâm-Şeyyat Hamza

Bilmezem âhir ser-encâmım neye erse gerek
Lâubâli âşıkım ben, dil-berim nâzik-mizâc-Behiştî

Etti takrîr-i gamı herkese iresi keder
Dinlesen ağlar idin sen de ser-encâmımızı
Süleyman Nazif

* **ser-endâz**: 1. Korkusuz, çekinmez. 2. müz. Türk müziğinde eskiden kullanılmış bir makam.
Ede munzamın yine evvelki gibi kişver-i Rûm'a
Çekip sağa sola şemşîr-i berrân-ı ser-endâzı-Nef'î

Uşşâk gibi tanlanmanız gülse dem-â-dem
Mikrâz-ı belâdan geceler şem'-i ser-endâz
Lamiî Çelebi

ser-endâz-ı hayret: Hayret çekinmezliği.
Cihânı etmiş iken hayretin zebûn ya seni
Kim etti böyle ser-endâz-ı hayret ü efkâr-Nedim

ser-endâz-ı mahabbet: Sevginin korkmazı, serdengeçtisi.
Rüstem gibi geh saff-şiken-i leşker-i uşşâk
Nef'î gibi geh mest-i ser-endâz-ı mahabbet-Nef'î

* **ser-firâz:** Ser-efraz, başını yukarı kaldıran, benzerlerinden üstün olan.
Nâ-dân, firâz-ı izz ü saâdette ser-firâz
Dânâ, hadîd-i acz ü mezellette ser-nigûn-Ziya Paşa

Ser-firâz ettin livâyü'l-hamd-i dîn-i Ahmed'i
Kâfire gösterdin el-hakk dest-bürd-i Haydar'ı

Nef'î

Ser-firâz olmak dilersen aşk meydânında sen
Kalma hasmından geri ya taht ola ya baht ola

Âşık Ömer

ser-firâz-ı dehr: Dünyanın seçkin kişileri.

El çekip îş-i cihândan nûş edenler zehr-i gam
Ser-firâz-ı dehr olup demler kademler sürdüler

Lamiî Çelebi

* **ser-fitne:** Baş fitne.

Hâmûş çekilir gûşe-i ebrûya velîkin
Ser-fitne olur meclise hep çeşm-i sühan-gû

Esrar Dede

* **ser-fürû:** Baş eğme, söz dinleme, hürmet, itaat

Ser-fürû etmez idi pâyına yüz sürmek için
Olsa isyâna aşkta kudret ü imkân felek-Nef'î

Mihrâb-ı rûyuna edeli ser-fürû senin
Dil vasf-ı zülf ü hattın okur mû-be-mû senin

Esrar Dede

Ne nâleye ne âh-ı seher-gâhe ser-fürû
Etmem tarîk-ı aşkta hem-râha ser-fürû-Ziya Paşa

* **ser-gerdân:** Başı dönen, sersem, şaşkın.

Diyâr-ı derd ser-gerdânıyam her kim beni ister
Delîl-i râh katre katre eşk-i lâle-gûnumdur-Fuzûlî

Bu ser-gerdânlığa âzâdelik elbette der-peydir
Nedîmâ seyr kıl bu nükteyi seng-i felâhânda-Nedim

Mest iken ol mâh-ı mihr-engîz kim raksân olur
Mâh lerzân mihr ser-gerdân felek hayrân olur

Nazîm (Yahya...)

* **ser-germ:** Başı sıcak. mec. sarhoş, neşeli.

ser-germ-i nahvet: Gurur sarhoşluğu.

Ser-germ-i nahvet olmasın ol şâh çok da kim
Değmez neşât-ı bâde-i keyf-i humârına

Seyyit Vehbi

* **ser-germî:** Kızgın başlılık; sarhoşluk.

ser-germî-i fikr-i nigâh: Bakışını düşünmenin sarhoşluğu.

Değildir bende dil ser-germî-i fikr-i nigâhınla
O bî-hûş-i mahabbettir düşüp bir yerde kalmıştır

Nâbi

ser-germî-i hevâ*:* Arzu ve heves sarhoşluğu.

Sittîn erişti ey dil inâbet zemânıdır
Ser-germî-i hevâdan ifâkat zemânıdır-Nâbi

* **ser-geşte:** Başı dönen, şaşkın, sersem.

Vâdî-i ışkta sevdâ ile ser-geşte idim
Gelmeden gerdişe bu günbed-i devvâr henüz

Fuzûlî

Ey çerh ben oldum bugün bir âfetin ser-geştesi
Benden beter ser-geştesin eyâ sana ne_oldu aceb

Esrar Dede

Ser-geşteliğim kâkül-i müşgînin uçından
Âşüfteligim zülf-i perîşânın içindir

Fuzûlî (uçından: sebebiyle)

ser-geşte-i câm: Kadeh sarhoşluğu.

Dürd-veş ser-geşte-i câm ü harâb-ı bâde(y)em
İ'tibârım yok ayak toprağı bir üftâde(y)em-Fuzûlî

ser-geşte-i câm-ı mecâzî*:* Mecazi kadehin sarhoşluğu.

Olan ser-geşte-i câm-ı mecâzî dîk-meşrebler
Ne nûş eylerse istifrâğda dûlâbtan kalmaz-Nâbi

ser-geşte-i girdâb-ı elem*:* Elem girdabının şaşırmışı.

Herkes olsa ne_ola ser-geşte-i girdâb-ı elem
Dümeni, yelkeni yok keştîye döndü âlem-Cem'î

ser-geşte-i fikr-i muhâl: Boş hayallerin şaşkını.

Ben gedâ sen şâha yâr olmak yoğ ammâ neyleyem
Ârzû ser-geşte-i fikr-i muhâl eyler beni-Fuzûlî

ser-geşte-i havâdis-i eyyâm: Günlerin havadisinin şaşkını.

Ser-geşte-i havâdis-i eyyâm iken yine
Çok keştî-i ümîd hevâsın arar bulur

Koca Ragıp Paşa

* **ser-girân:** Başı ağır, çok sarhoş.

Olmuş zemân-ı hüsnde ser der-hevâ-yı aşk
Sahbâ-yı nâz ü nahvet ile ser-girân iken-Nâbi

Hûnî ciğerle besleyelim tek o gamzeler
Tâ böyle ser-girân-ı mey-i nahvet olmasın-Nedim

* **ser-güzeşt:** Baştan geçen, başa gelen hâller.
Beşerin köhne ser-güzeştinden
Bize efsâneler terennüm eden-Tevfik Fikret

ser-güzeşt-i agreb: Çok garip olan macera.
Demin getirdi küçük bir vesîle, hâtırıma
Sezâcığın yine bir ser-güzeşt-i agrebini
Tevfik Fikret

ser-güzeşt-i aşk: Aşk macerası.
Belâ bezminde geçtim baş u cândan ey kemân-ebrû
Gel imdi ser-güzeşt-i aşkı başından geçenden sor
Sabûhî (Karamanlı Mevlevi Şeyhi)

ser-güzeşt-i dil-i nâlân: İnleyen gönlün macerası.
Söyletip çektiğini şûh u cefâ-kârından
Ser-güzeşt-i dil-i nâlânım ile eğlenirim
Leyla Hanım

ser-güzeşt-i inkisâr*:* Gücenme macerası.
Bu sîmâ-yı neşâtın, işte aksâ-yı refahınla
Bütün bir ser-güzeşt-i inkisâr ağlar nigâhında
Tevfik Fikret

ser-güzeşt-i köhne: Eski macera.
Bir ser-güzeşt-i köhnedir efsâne-i acûz-Neccârzade

Gaze-i attâr ile gelmez çehre-i acûze intizâm
Ziya Paşa

* **ser-hadd:** Hudut, sınır.
Meslek-i azmim İlâhî âstânın râhı kıl
Sırrımı ser-hadd-i vahdet şemsinin âgâhı kıl
Behiştî

ser-hadd-i İran*:* İran sınırı.
Saâdetle otağın kurmadan ser-hadd-i İrân'a
Düşe Turan zemîne sâye-i tûğ-ı ser-efrâzı-Nef'î

ser-kadd-i matlûb*:* Talep edilen yer.
Ser-hadd-i matlûba pür-mihnet tarîk-ı imtihân
Menzil-i maksûda pür-âsîb râh-ı âzmûn-Fuzûlî

ser-hadd-i vahdet: Vahdet sınırı.
Meslek-i azmim İlâhî âstânın râhı kıl
Sırrımı ser-hadd-i vahdet şemsinin âgâhı kıl
Behiştî

* **ser-halka:** Deste başı, bir sanat veya mesleğin ileri gelenleri.

ser-halka-i cemʿiyyet-i peymâne-keşân: İçki içenler meclisinin baş halkası.
Biz mest-i mey-i mey-kede-i âlem-i cânız
Ser-halka-i cemʿiyyet-i peymâne-keşânız
Bağdatlı Ruhi

ser-halka-i rindân-ı melâmet-keş-i ışk: Aşk melametini çeken rintler halkasının başı.
Hâlâ ki biz üftâde-i hûbân-ı Dımışk'ız
Ser-halka-i rindân-ı melâmet-keş-i ışkız
Bağdatlı Ruhi

* **ser-hân, ser-hâne:** 1. Baş okuyucu, zâkir başı. 2. Sofra başı.
Kelle-i uşşâk satılmaz kesâdı var katı
İşlemez oldu mahabbet şehrinin ser-hânesi
Hayali Bey

ser-hân-ı gam-ı aşk: Aşk kederinin baş okuyucusu.
Ser-hân-ı gam-ı aşkta çok işret olundu
Ey dil bize hakk-ı nemek ü nânı helâl et
Nesîb (Seyyit Mehmet...)

* **ser-hôş:** İçkinin tesiriyle ne yaptığını bilmeyen kimse (başı hoş).
Esrâr-ı aşkı dert ile bî-hûş olan bilir
Elbette keyf-i bâdeyi ser-hôş olan bilir
Leskofçalı Galip

ser-hôş-ı nâz*:* Naz sarhoşu.
Fi'l-hâl tagayyür gelir ol ser-hôş-ı nâze
Etmez bir iki sâgar-ı gül-fâma tahammül-Nâilî

Kimden istifsâr edem keyfiyyet-i aşkı aceb
Ârif-i âgâh ser-hôş, vâkıf-ı esrâr mest-Lâ

* **ser-keş:** Baş çeken; inatçı, dik başlı, asi.
Ahker ola sefîh-i ser-keş
Etvârı kerîh ü hulku nâ-hôş-Fuzûlî
Ukde-i hâtırı biz halle şitâb ettikçe
O büt-i ser-keşin ebrûları pür-çîn oldu-Nedim

* **ser-kûb:** 1. Başa kakan. 2. Başa vuracak şey.
İnsân olur esîr-i ser-i râh-ı ihtimâl
Ser-kûb u imtinânı recâ sûretindedir-Nâbi

* **ser-kûçe:** Sokak başı.

ser-kûçe-i belâ*:* Belânın sokak başı.
Ser-kûçe-i belâda aceb pâdişâlarız
Dîvânımızda defter-i ışkı karalarız-Behiştî

ser-kûçe-i ümîd*:* Ümidin köşe başı.
Ey bâde-i hevesten olan neşve-yâb-ı aşk
Ser-kûçe-i ümîdde mest-i harâb-ı aşk-Nâilî

* **ser-kûşe:** Baş köşe.

ser-kûşe-i mugân: Ateşperestin baş köşesi.
Kimdir Behiştî dersen eğer sâkiyâ dün ol
Ser-kûşe-i mugândaki mest ü harâb imiş-Behiştî

* **ser-kûy (serikûy):** Mahalle, sokak başı.
Hem yıkarsın berk-ı şemşîr-i sitemle âlemi
Hem gene dersin ser-i kûyumda feryâd olmasın
Şeyhülislam Bahayi (.... Mehmet)

* **ser-levha:** Başlık (yazıda).
Yok iştikâ-yı cevr-i felekten nisâbımız
Ser-levhasında hamd ile başlar kitâbımız
Namık Kemal

* **ser-mâye:** 1. Ana mal ve para. 2. Ustalık, bilgi.
Nice nâ-ehil vü gedâ-tıynet ü sâil-meşreb
Cerri ser-mâye eder eylese imlâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

ser-mâye-i âdâb-ı cibillî*:* Yaratılıştan var olan edep sermayesi.
Ser-mâye-i âdâb-ı cibillîsi olanlar
Bu dâd u sited-gâhta zahmet mi çeker hiç
Âgâh Osman Paşa (Trabzonlu...)

ser-mâye-i akl: Akıl sermayesi.
Ser-mâye-i aklım reh-i hicrânda tükendi
Kârım bu ki Esrâr biraz âh kazandım-Esrar Dede

ser-mâye-i anâ*:* Sıkıntıya sokan sermaye.
Olmuş kimi tüvan-ger-i devrân iken zelîl
Olmuş kimine devleti ser-mâye-i anâ-Ziya Paşa

ser-mâye-i âsâyiş: Asayiş sermayesi.
Zâtı ser-mâye-i âsâyiş dîn ü dünyâ
Makdemi meymenet-efzâ-yı maka:m-ı devlet
Münif

ser-mâye-i dâniş: Bilgi, ilim sermayesi.
Bulur ser-mâye-i dânişle âdem revnakı yokken
Ziyâ vermez ne denlü zîver-i câm olsa boş kındîl
Koca Ragıp Paşa

ser-mâye-i deryâ: Deniz sermayesi.
Ehil olan kadrin bilir ben cevherim metheylemem
Âlemin ser-mâye-i deryâ vü kânıdır sözüm-Nef'î

ser-mâye-i dîn ü düvel: Din ve devletlerin sermayesi.
Pîrâye-i milk ü milel ser-mâye-i dîn ü düvel
Ki_olmuş nasîbi tâ ezel tâc-ı Ferîdûn, taht-ı Cem
Nef'î

ser-mâye-i dünyâ: Dünya malı.
Gubâr-ı secde-i râhın hat-ı levh-i cebînimdir
Sücûd-ı der-gehin ser-mâye-i dünyâ vü dînimdir
Fuzûlî

ser-mâye-i fahr: Övünme sermayesi.
Nâmı gibi olmuştur o hem sa'd hem âbâd
İstanbul'a ser-mâye-i fahr olsa revâdır-Nedim

ser-mâye-i günâh*:* Günah sermayesi.
Cürm olmayınca kanda bulur firsat-ı zuhûr
Ser-mâye-i günâhla matlûb-ı tevbeyiz
Nâbi (kanda: nerede)

ser-mâye-i hasâret: Zarar, ziyan malı.
Hep cehle çıktı ilm-i rüsûmun netîcesi
Ser-mâye-i hasâret imiş kâr saydığım
Halim Giray (Kırım Hanı ...)

ser-mâye-i hayret: Hayret sermayesi.
Oldu ser-mâye-i hayret bana bîm ü ümmîd
Bilemem eyleyecek girye midir hande midir?-Nâbi

ser-mâye-i izzet: Azizlik sermayesi.
Hevâ-yı nefsden ser-mâye-i izzetdir istiğnâ
Azîz olmazdı Yûsuf çekmese dâmen Züleyhâ'dan
Koca Ragıp Paşa

ser-mâye-i necât: Kurtuluş sermayesi.
Fakîr-i âcize ser-mâye-i necât olsun
Her ol sühan ki ede na't-ı Mustafâ vürûd-Sâbit

ser-mâye-i ömr: Ömür sermayesi.
Benim feyz-i hayâtım hâsılı rûh-ı revânımsın
Eğer ser-mâye-i ömrümde kârım varsa sendendir
Şeyh Galip

ser-mâye-i pîr-i mugân: Meyhanecinin sermayesi.
Meydir mihekk-i âşıka:n, âşûb-ı dil, ârâm-ı cân
Ser-mâye-i pîr-i mugân, pîrâye-i bezm-i sanem
Nef'î

ser-mâye-i şâirân: Şairlerin sermayesi.
Ser-mâye-i şâirân tükenmez
Dünyâ tükenir yalan tükenmez-Şeyh Galip

ser-mâye-i şevk: Arzu sermayesi.
Bülbülün ser-mâye-i şevkın tüketti âkibet
Rûzgâr-ı pür-cefânın cevr-i bî-endâzesi
Şeyhülislam Yahya
Ser-mâye-i âdâb-ı cibillîsi olanlar
Bu dâd u sited-gâhta zahmet mi çeker hîç
Âgâh Osman Paşa (Trabzonlu...)

ser-mâye-i tefâhür: Övünme sermayesi.
Ser-mâye-i tefâhür iken dehre zâtımız
Şimdi lisân-ı zemm ile mezkûrlardanız-Nâbi

* **ser-mâye-bahş:** Sermaye sunan.
Hattın ki reşk-i fasl-ı bahârân olup gider
Ser-mâye-bahş sünbül ü reyhân olup gider-Nedim

ser-mâye-bahş-ı sûziş: Yakıp kavuran sermaye.
Bir şem'dir cihâna ser-mâye-bahş-ı sûziş
Ammâ bu sûzun aslın pervâneler de bilmez-Nâbi

* **ser-mâye-dih**: Sermaye veren.

ser-mâye-dih-i zûr: Zor sermaye veren.
Günde sad hâne-i kalbi ede târâc hele
Nigehi çeşmine ser-mâye-dih-i zûr olsun-Nâbi

* **ser-menzil:** Son konak, son durak.
Dil ki ser-menzili ol zülf-i perîşân olmuş
Ne_ola cürmü ki asılmasına fermân olmuş-Fuzûlî

ser-menzil-i maksûd: Kastedilen son durak.
Meh gibi ser-menzil-i maksûdunu elbet bulur
Uyduran reftârını devr-i zemânın aksine
Hayrî (Viranşehirli Reisülküttab Mehmet...)

ser-menzil-i murâd: İsteğin son durağı.
Bî-tâbî-i tehâlükle yolda kaldı hep
Ser-menzil-i murâda vakitsiz şitâb eden
Koca Ragıp Paşa

* **ser-mest**: Sarhoş.
Öyle ser-mestim ki idrâk etmezem dünyâ nedir
Ben kimim sâkî olan kimdir mey-i sahbâ nedir
Fuzûlî
Bezm-i ikbâlde ser-mest olanın hâli budur
Kâh peymâne çeker kâh humâr-ı âlâm-Nâbi

ser-mest-i bahâr: Bahar sarhoşluğu.
Hüsn ü aşk iklîminin feyziyle ser-mest-i bahâr
Reng ü bû ekksilmeyen Bâğ-ı İrem'ler görmüşüz
Yahya Kemal

ser-mest-i câm-ı ışk: Aşk kadehinin sarhoşluğu.
Ser-mest-i câm-ı ışk oluptur Necâtî çün
Mest-i şarâb diye ona sûfî tutma dakk-Necati Bey

ser-mest-i gurûr: Gurur sarhoşu.
Ey olan kâne-i nahvette ser-mest-i gurûr
Bir de fikret hâk-i zillette humâr-ı mihneti
Ebubekir Sâmi Paşa
Ey olan bâde-i ikbâl ile ser-mest-i gurûr
Korkarım bir gün olur sen de olursun mahmûr
Şinasi

ser-mest-i harâb: Haraplık sarhoşluğu.
Ser-mest-i harâb ettin ey gamze beni hâlâ
Her mevc-i nigâhın bir peymâne midir bilmem
Esrar Dede

ser-mest-i hayât: Hayat sarhoşu.
Lâ-yetenâhîlerde ser-mest-i hayât
Eyledim geşt ü güzâr-ı kâinât
Kemalzade Ekrem Bey

ser-mest-i hevâ: Arzu ve heves sarhoşu.
Bî-sûziş-i dil çeşnî-i aşk bilinmez
Ser-mest-i hevâ neş'e-ver-i âh değildir-Nâilî

ser-mest-i müdâm: Devamlı sarhoş.
Dünyâda bu iksîr ile mes'ûd olan ervâh
Ukbâda da ser-mest-i müdâm olsun erenler
Yahya Kemal

ser-mest-i neşât: Sevinç sarhoşluğu.
İltifâtın beni ser-mest-i neşât etmiştir
Bezm-i vasfında edersen ne_ola sad-gûne nevâ
Sabrî-i Şâkir

ser-mest-i sahbâ-yı cemâl: Güzellik şarabının sarhoşluğu.
Salınıp nâz ile ol ser-mest-i sahbâ-yı cemâl
Âteşîn bâdeyle nahl-i erguvân olmuş gelir-Riyazi

ser-mest-i şarâb-ı gaflet: Gaflet şarabının sarhoşluğu.
Devir ser-mest-i şarâb-ı gaflet etmiş âlemi
Bunca ser-mestin temâşâsına bir hûş-yâr yok
Fuzûlî

* **ser-mûze**: Kalçın ve kaloş üzerine giyilen ayakkabı.
Olur atın önünce âsmân peyk-i cihân peymâ
Ona hûrşîd tâc-ı zer hilâl-i çerh ser-mûze-Bâki

* **ser-nâme:** 1. Mektup başlığı. 2. Bir taifenin başı.
Hüsnünün dîvânına münşî edelden gönlümü
Kaşların fikr ile inşâ etti hôş ser-nâmeler
İbn-i Kemal

ser-nâme-i mahabbet: Aşk mektubu başlığı.
Ser-nâme-i mahabbeti cânâne yazmışam
Hasret risâlesin varak-ı câne yazmışam-Ahmet Paşa

ser-nâme-i nüsha: Nüshanın başı.
Zu'mınca olup fesâne-perdâz
Ser-nâme-i nüsha etti âgâz-Galip Dede

ser-nâme-i tevhîd: Tevhidin başı.
Dedi dîbâcesinde olsa bir ser-nâme-i tevhîd
Olurdu nâkıstan ârî mükemmel nüsha-i garrâ
Nâbi

* **ser-nigûn:** 1. Ters dönmüş, başaşağı olmuş. 2. Bahtsız, talihsiz.
Destimde câm görse benim ser-nigûn eder
Nâ-dâna sâgar istese rıtl-ı girân verir-Nef'î

Var mı bu dehrde bir kasr-ı emel kim âhir
Ser-nigûn eylemeye onu bu çerh-i menkûs
Esrar Dede

Sâde-diller kim felekten şefkat ümmîdindedir
Ser-nigûn peymâneden keyfiyyet ümmîdindedir
Nâilî

* **ser-nigûn-sâgar:** Ters dönmüş kadeh.
Bu bezm-i ser-nigûn-sâgarda kim def'-i humâr etmiş
Dökülmüş bâde-i şevki tehî hum-hânedir dünyâ
Haşmet

* **ser-nüvişt:** 1. Başa yazılan alın yazısı. 2. Yazı başlığı.
Ser-nüviştim ne siyâh olduğun andan fehm et
Nâmedir hâl-i perîşânımı arza bedelim-Nâbi

Ser-nüviştim haşre olmazsa İlâhî dâg-ı dil
Bâd-bîz-i dûzah eyle nâme-i a'mâlimi
Namık Kemal

ser-nüvişt-i erzel: En rezil alın yazısı.
Götür de kalbine bir kerre ey kadın, elini
Düşün zavallıların ser-nüvişt-i erzelini
Mehmet Akif

ser-nüvişt-i ezelî: Ezele ait alın yazısı.
Ser-nüvişt-i ezelî âkılı hayrân eyler
Birine neşve verir diğeri giryân eyler
Abdülaziz Mecdi Efendi

ser-nüvişt-i hâme-i takdîr: Takdir kaleminin alın yazısı.
Ne mümkindir bula ey Nâilî hükm-i kaza tağyîr
Bozulmak mümteni'dir ser-nüvişt-i hâme-i takdîr
Nâilî

* **ser-pençe:** Güçlü, kuvvetli kimse.

ser-pençe-i gam: Gam güçlüsü.
Girîbân-ı edeb âsûdedir ser-pençe-i gamdan
Amân bî-şermliklerden figân bî-bâkliklerden-Nâbi

* **ser-pûş**: Başa giyilen başlık.
Ser-pûşun olan kâkül-i zerrîn
Döksen kılar endâmını tezyîn-Abdülhak Hâmit

ser-pûş-ı âlem: Âlemin başlığı.
Değil gökte tereşşuh eyleyen ser-pûş-ı âlemden
Benim gibi hezârân tıflı Nâbî pîr eder gerdûn
Nâbi

ser-pûş-ı piyâle: Şarap bardağının başlığı.
Geçmişizdir bâdeyi gizli kapaklı içmeden
Olmaz oldu bize ser-pûş-ı piyâle ayb-pûş-Rızayi

* **ser-rişte**: İpucu, ip başı; tutamak.

ser-rişte-i aşk: Aşkın ipucu.
Sevdâ-yı ser-i zülfünü elden komam ey mâh
Ser-rişte-i aşk eldedir el-minnetü li'llâh
Şeyhülislam Yahya

ser-rişte-i bî-kaydî: Kayıtsızlık tutamağı.
Tutmuş o kadar dehri zencîr-i taalluk kim
Ser-rişte-i bî-kaydî dîvânede kalmıştır-Şeyh Galip

ser-rişte-i devlet: Devlet tutamağı.
Şâne ne bilir kadrin o berhem-zede zülfün
Ser-rişte-i devlet gibidir dest-i eşellde-Nâbi

ser-rişte-i maksûd: Kastedilen ipucu.
Demem ser-rişte-i maksûdu ehl-i câhtan bulsun
Gönül esbâba etmez iltica Allah'tan bulsun-Münif

ser-rişte-i münâzaa*:* Tartışmanın başı.
Olmazdı ittihâd nihâd-ı vücûdda
Ser-rişte-i münâzaa müstahkem olmasa-Nâbi

ser-rişte-i ümmîd: Ümit tutamağı.
Ser-rişte-i ümmîdimiz olmakta mün'akid
Afvin nühüfte râbıtasından usât ile-Nâbi

ser-rişte-i zülf-i siyeh-i yâr: Yârin siyah saçının tutamı.
Ser-rişte-i zülf-i siyeh-i yâre yapışmaz
Tıfl-ı dil-i âvâre ser-i kâra yapışmaz-Nâbi

* **ser-sâm:** Başı dönmüş, sersem, insana sersemlik veren bir hastalık.
Eyleye gürz-i girânı nice Sâm-ı ser-sâm
Setire nâvek-i dil-dûzu nice Zâl'e zevâl
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

El alıp her biri bir mürşid-i feyz-âverden
Mescide doğru ayaklandı gürûh-ı ser-sâm
Enderunlu Vâsıf

En ummadığın keşf eder esrâr-ı derûnun
Sen herkesi kör âlemi sersem mi sanırsın-Ziya Paşa

* **ser-sühan:** Baş söz, ön söz.
Ser-sühanlar sürh ile yazılsa hûb olur diye
Hall eder vasf-ı lebinçün dîde-i ahbâb sürh
Şeyhülislam Yahya

* **ser-şâr:** Ağzına kadar dolu, lebriz, lebalep.
Bu şeb bir âfetin ibrâmı ile mecliste
Çekilmiş idi bir iki piyâle-i ser-şâr-Nedim

Hâsıl ettin ârzûsun gönlümün lutf eyledin
Oldu hattâ câm-ı ser-şârımda sahbâ mevc mevc
Muallim Naci

Mest-i sahbâ-yı tarab-hâne-i şevkız ki müdâm
Rûh-ı Cem gıbta eder sâgar-ı ser-şârımıza
Eşref Paşa (Bursalı Mustafa...)

Bu şeb mest ol ki tâli' vâsıl-ı yâr etti sansınlar
Hurûş-ı neşve câm-ı vaslı ser-şâr etti sansınlar
Yahya Kemal

ser-şâr-ı muhabbet: Sevgi ile dolu.
Keyfiyetle ser-şâr-ı muhabbet olduğum bilmem
Bana esbâb-ı şâdîden nasîb ü behre kemdir hep
Koca Ragıp Paşa

* **ser-şikeste:** Başı, ucu kırılmış olan.
Ne isterim meselâ: Bî-hudûd bir meşcer,
Fakat ağaçları hep ser-şikeste, hep uryân
Tevfik Fikret

* **ser-tâ-be-kadem:** Baştan ayağa kadar.
Sînelerde nigeh-i hasret-i peykânın için
Oldu ser-tâ-be-kadem dîde-i giryân diller-Nâilî

* **ser-tâ-kadem:** Baştan ayağa.
Gamzesi âşûb-ı cândır turrası dâm-ı belâ
Fitnedir ser-tâ-kadem ol dil-sitânı bilmiş ol-Nef'î

* **ser-tâ-be-pâ(y)***:* Baştan ayağa, baştan başa.
Hem hâmî-i Beytü'l-Harem hem hâdim-i şâh-ı ümem
Rûm u Arap milk-i Acem mahkûmudur ser-tâ-pâ
Seyyit Vehbi

Tersâda ihtilâf, müselmânda ihtilâf
Ser-tâ-be-pây âlem-i insânda ihtilâf-Ziya Paşa

Demdir bir âh-ı serd ile erbâb-ı vecd ü hâl
Ser-tâ-pây dondura nâr-ı cehennemi
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **ser-tâ-be-ser:** Baştanbaşa, tamamen, yukarıdan aşağıya.
Yalnız Çîn ü Huten fethi değil şâhım senin
Eylesin ser-tâ-be-ser âfâka fermânın revân
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **ser-tâ-ser (ser-te-ser):** Hep, baştan başa.
Cemâlin iy büt-i Çînî cihânı tuttu ser-tâ-ser
Nite kim Rûm ilin şi'riyle bugün tuttu Dehhânî
Dehhânî

Ser-be-ceyb-i delk-ı istiğnâ olan ehl-i dilin
Ser-te-ser tavr-ı şehen-şâhânedir her cilvesi
Esrar Dede

* **ser-tâc:** 1. Baş tacı, başa giyilen taç. 2. Sayılan kimse.
Her tâc olmaz fakr ü fenâ şâhına ser-tâc
Terk ehlinin ey hâce biraz başı kabadır-Bâki

* **ser-tırâş:** Başı tıraş edilmiş.
Serimde yine bir dâg-ı heves bağrımda başım var
Cebîni mâha dest-i redd vurur bir ser-tırâşım var
Nedim

* **ser-tîşe:** Baş balta.

ser-tîşe-i taleb*:* İstenen baş balta.

Ser-tîşe-i talebten diller harâb-ı kâviş
Bir genc var nühüfte vîrâneler de bilmez-Nâbi

* **ser-tîz:** Ucu sivri ve keskin.

Tîr-i ser-tîzi duâsın arşa tâ îsâl eder
Kıble-i ebrû-yı yâre ol kim eyler iktidâ
Leskofçalı Galip

Beni eğri çıkarmasın yanında hancer-i ser-tîz
Yüzüne sürmesin alıp bir avuç kanım ol hûn-rîz
Figânî

ser-tîz-i hûn-rîz: Kan akıtan ucu sivri.

Tek etsin âzmâyiş hançer-i ser-tîz-i hûn-rîzin
Göğüs ger karşı var ol gamze-i cellâddan kaçma
Şeyhülislam Yahya

* **ser-zeniş**: Başa kakma, takaza.

Nâbî sezâ-yı ser-zeniş ebvâb-ı bestedir
Yok ihtiyâc dakkına bâb-ı güşâdenin-Nâbi

ser-zeniş-i hâr: Dikenin başa kakması.

Her dil ki değil râh-rev-i Kâ'be-i kûyun
Ol yolda olan ser-zeniş-i hârı ne bilsin
Şeyhülislam Yahya

* **ser-zeniş-kâr**: Başa kakan, azarlayan, sitem eden.

Âh, o dallardaki fütûr-i derûn
Onların tavr-ı ser-zeniş-kârı
Onların mâder-âne ekdârı-Cenap Şahabeddin

serâ: (سرا) Far. bk. serây.

* **serâ-çe:** Saraycık, küçük saray, küçük konak.

serâ-çe-i adem: Yokluğun küçük sarayı.

Âsûde serâ-çe-i ademde
Ne gussada idim ü ne gamda-Fuzûlî

serâ-çe-i kadr*:* Kıymetli saraycık.

Mülk-i rikâb-ı semendinde peyk-i perrende
Felek serâ-çe-i kadrinde fer şurûb-ı hazm-Nef'î

* **serâ-perde**: 1. Saray perdesi, harem dairesine çekilen büyük perde. 2. Otağ.

Serâ-perde küşâd olsa ruh-ı cânân olur peydâ
Açılsa bâb-ı cennet hûr ile gılmân olur peydâ
Muradî (Sultan III. Murat)

O gece vâkıa gördü resûl
Tâ serâ-perdesine etti nüzûl-Hakanî

Serîr-i devletine âsümân serâ-perde
Serây-ı haşmetine lâ-mekân fezâ-yı harîm-Nef'î

serâ-perde-i gayb: Bilinmeyen otağ.

Ya'nî sultân serâ-perde-i gayb
Hâkim-i âdil bî-illet ayb-Hakanî

serâb: (سراب) Far. Çölde susuz kalan kimsenin hava tabakasının farklı şekilde ısınma ve hafiflemesinden dolayı su tabakası şeklinde görünen şey, çölde görülen su hayali, algım, salgım.

Deryâdan âb istemiş olsam serâb olur
Ger altûna yapışsam o sâat türâb olur-Zâti

Dinmezde al-i teşne-firîb olmasa serâb
Îmâ eder bu nükte-i rengîn-meâle al
Koca Ragıp Paşa

serâb-ı adem*:* Yokluk serabı.

Bir dem murâdım üstüne devr eylemez felek
Âb istesem serâb-ı ademden nişân verir-Nef'î

serâb-ı zihn: Zihin serabı.

Bir iltimâ esîriyle bir serâb-ı zihn
Rükûd-ı nûr ile dem-bestedir ufuklar hep
Behcet (Trabzonlu... Mehmet)

* **serâb-istân**: 1. Serap görülen yer. 2. Bu dünya.

Yok mu ey bağrı yanık çöl! Ebedî pâyânın
Nerdedir vâhası, Yâ Rab bu serâb-istânın
Mehmet Akif

serâir: (سرائر) bk. serîre.

serâsîme: (سراسيمه) Far. Sersem, şaşkın.

Let urup ka:lıb-i fersûdemi geh habs kılar
Geh serâsîme vü uryân bırakır sahrâya-Fuzûlî

serâsîme-i câm-ı mey-i aşk: Aşk şarabı kadehinin şaşkını.

Biz mest-i serâsîme-i câm-ı mey-i aşkız-Nef'î

serâsîme-i sevdâ: Sevdanın şaşkını.

Her zemân halk bana kılmağa ıtlâk-ı cünûn
Beni endûh-ı serâsîme-i sevdâ eyler-Fuzûlî

serây, sarây: (سرای) Far. 1. Saray. 2. Büyük konak. 3. Hükümdar konağı. 4. mec. Dünya, âlem.
Evet oğlum, hoca sevmezdi bilirdim sarâyı
Ammâ sövmezdi de hoşlanmadığından dolayı
Mehmet Akif

serây-ı dil: Gönül sarayı.
Olur üftâde-i hâk-i dem-i feyz-i Hudâ âşık
Serây-ı dilde lâciverd cây-ı pâk-i şânım var
Âdile Sultan

serây-ı fânî: Fani dünya.
Feleğin kasr-ı dil-âvîzine meftûn olma
Nice mîrâsa giripdür bu serây-ı fânî-Bâki

serây-ı kâinât: Kâinat sarayı.
Gözünü aç kim yapıldıkta serây-ı kâinât
Yazdılar nakş-ı fenâ ünvânını bâb üstüne-Behiştî

serây-ı sîne: Göğüs konağı.
Serây-ı sînede eyler meserret nakşını peydâ
Meğer kim reng-i bâdeyle onun nakkâşıdır sâkî
Behiştî

serd: (سرد) Far. 1. Soğuk. 2. Katı, sert. 3. Kaba, hoyrat.
Bir bûseye bin cân viricek yok dedi gamzen
Serd eylemek iy dost bu bâzârı sebep ne
Cem Sultan (viricek: verince)
Esmez iken âb u hâkin üzre hergiz bâd-ı serd
Çekmez iken bülbülün goncadan âlâm ile derd
Hayali Bey
Her ten biter bir derd ile, geh germ ile geh serd ile
Uğraşmağa her ferd ile değmez bu dünyâ-yı ehass
Sâmi Paşa (Abdurrahman ...)

serd-i bezm-i edeb*:* Edep meclisinin soğukluğu.
Revzen-i hâneyi sermâda güşâd etmektir
Serd-i bezm-i edeb hande-i bî-câdandır
Sâmi (Arpaeminizade Vakanüvis Mustafa-Bey)

serd-i dil: Gönül katılığı.
Âh serd-i dil uşşâka dayanmaz dediler
Serv-i nazım o kadar tâze vü nev-rüste midir
Tayfur Hâmit Bey

* **serdî:** Soğukluk; katılık, şiddet.

serdî-i âh-ı sitem-keşân: Zulüm çekenlerin âhının şiddeti.
Ne denlü câme-i nahvet olursa teh-ber-teh
O denlü serdî-i âh-ı sitem-keşân geçiyor
Râmî Mehmet Paşa

serdî-i bezm-i edeb*:* Edep meclisinin soğukluğu.
Revzen-i hâneyi sermâda küşâd etmektir
Serdî-i bezm-i edeb hande-i bî-câdandır
Sâmi (Arpaeminizade Vak'anüvis Mustafa-Bey)

serdî-i dey: Kışın soğukluğu.
Lîk kim fursatî-i bed-menişândan feryâd
Ki verir vaz'ları serdî-i deyden peygam-Nâbi

serdî-i eyyâm-ı hicrân: Ayrılık günlerinin soğukluğu.
Sâl-i aşkın i'tidâl-i nev-bahârıdır visâl
Serdî-i eyyâm-ı hicrân mevsim-i teşrîndir-Nâbi

serdî-i fasl-ı bahâr: Bahar mevsiminin soğukluğu.
Serdî-i fasl-ı bahâr etmiş iken tab'a eser
Ataşı rûze ona kıldı mükâfât tamâm-Nedim

serdî-i mihnet: Sıkıntı şiddeti.
Söyleyip serdî-i mihnetle nice tâze gazel
Şeref eş'âr-ı perîşânım ile eğlenirim-Şeref Hanım

serd: (سرد) Ar. (sözü) Düzgün ve münasebetli söyleme.
Bâ-husûs ka:dî-yı Şehbâ iken ol işlediği
Hâdisâtı edeyim serde tasaddî yek yek-Haşmet

seref: (سرف) Ar. Lüzumsuz harcama.
Kesr ü noksân veremez bezl ü seref
Yoktur anda hatar-ı mahv ü telef
Sünbülzade Vehbi (anda: orada)
İndimde medîhalar sereftir
Memdûh değilse medha ahrâ-Muallim Naci

sergîn: (سرکین) Far. Gübre, fışkı.
Tasaddur etse ne gam rinde câhil-i hôd-bîn
Gehi tevakkuf eder bahre keştî-i sergîn-Nâbi

serheng: (سرهنک) Far. 1. Çavuş; kavas, yasakçı. 2. Eski bir Türk müziği makamı.
Pâdişâh-ı âdil ü âlî-neseb kim yaraşır
Etse ger serheng ü der-bân Keykubâd u Kayser'i
Nef'î

Ufk-ı ref'ine hurşîd-i saâdet pertev
Nutk-ı haşmete Cemşîd Skender-ı serheng
Kâzım Paşa

serheng-i haşem: Maiyetin çavuşu.
Hâkanıyım ben Muhteşem yanımda serheng-i haşem
Hâfiz olur leb-beste-dem hâmem edince zîr ü bem
Nef'î

serheng-i mey: İçkici başı.
Gönül şehrindeki gam bir fesâd ehli levend ancak
Huzûr etmek dilersen onu serheng-i meye sürdür
Behiştî

serî, serîa: (سريع) Ar. Sür'at'ten; 1. Çabuk, hızlı.
Türk ü Tâtâr hazân mı ki bu devrân-ı serî'
Gâret-i cân u dil eyler ser ü sâmân aparır
Hamdullah Hamdi

serîü'l-cereyân: Akımı hızlı.
Benzer felek ol çenber-i fânûs-ı hayâle
Kim nakş-ı temâsîli serîü'l-cereyândır-Ziya Paşa

serîü'z-zevâl: Çabuk kaybolan, süreksiz.
Mağrûr olma, pâdişehim, hüsn-i sûrete
Bir âftâbdır ki serî'ü'z-zevâldir-Lâ

serîr: (سرير) Ar. 1.Taht, hükümdara mahsus sedir. 2. Oturacak veya yatılacak yüksek yatak. **c. esirre, sürür.**
Tâc u taht-ı saltanat berbâd olur çün âkıbet
Kendini âlem serîrinde Süleymân oldu tut
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Serîri külhân olanlar serâyı neylerler
Palâs-ı aşkı giyenler kabâyı neylerler
Seydî (Dülgerzade...)

serîr-i adl ü dâd: Adalet ve doğruluk tahtı.
Sipihr-i izz ü câha âfitâb zerre-perverdir
Serîr-i adl ü dâda dâver-i dîn-dâr u dânâdır
Nef'î

serîr-i aşk: Aşk tahtı.
Serîr-i aşk ya Mecnûn'un olsun ya benim olsun
Hayâlî sanmasın âlem ki merd-i iştirâkem ben
Hayali Bey

serîr-i devlet: Mutluluk tahtı.
Düşüp kûy-ı harâbât içre sûfî kâse-lîs olmak
Serîr-i devlete fağfûr u hakan olmadan yeğdir
Nev'î

Harâbât erleri bir sengi bâlîn etseler onu
Serîr-i devlet üzre mesned-i sultâna vermezler
Hayali Bey

serîr-i efrâhte: Kaldırılmış taht.
Şukka-i râyet-i ikbâli olup âlem-gîr
Serîr-i efrâhte oldukça livâ'-ı İslâm-Nâbi

serîr-i hüsn: Güzellik tahtı.
Îzid serîr-i hüsne seni kıldı pâdişâh
A'lâ kemâli zâtike fi ahseni's-sıfât-Fuzûlî (Allah seni güzellik tahtına padişah etti. Zatının tamlığını sıfatların en güzelleri içinde yükseltti.)

serîr-i nazm: Nazım tahtı.
Bâkî musahhar oldu bana kişver-i sühan
Geçtim serîr-i nazma bugün hüsrev-âne ben-Bâki

serîr-i saltanat: Saltanat tahtı.
Serîr-i saltanat zevkinden efzûndur bana ol söz
Ki lûtf ilen demişsen bir gulâm-ı kem-terînimdir
Fuzûlî

Âciz ü bî-çâre vü dermânda iken emredip
Ben kulun kıldın serîr-i saltanatta tâc-dâr
Bahtî (Sultan I. Ahmet)

Serîr-i saltanatta eyledi on dördü çün tekmîl
Sekiz yüz beşte âhir etti terk-i âlem-i fânî
Hemdemî

* **serîr-ârâ-yı şâhî**: Şaha ait süslü köşk.
Hâk olur bir gün serîr-ârâ-yı şâhî olsa da
Gâh devlet, gâh zillet böyledir de'b-i felek
Naîm (Tezkirecizade Müverrih...)

serîre: (سريره) Ar. 1. Gizli şey, sır; gizli fikir ve hâl. 2. Yatak. **c. serâir**.

* **serîre-şinâs**: Sır bilen.
Tamâm-ı hüsnüne söz yok o âfetin ammâ
Aceb serîre-şinâsı lisân-ı hâl midir-Nedim

** **serâir**: Sırlar.
Yâ Rab bu serâir gün olur da açılır mı
Bir leyl-i müebbed olarak yoksa kalır mı?
Mehmet Akif

Bu sâye-zâr-ı serâirde böyle yapyalnız
Yürür, yürür, yürüyorken habersiz ayrılırız
Tevfik Fikret

sermâ: (سرما) Far. Kış, şita.
Zemherîr içre güzel ser-mâye
Saklasan onu dem-i sermâya-Enderunlu Fazıl

Düşerse nâ-gehân bir katre-i berfi bu sermânın
Ger âteş-hâne-i sad sâle-i kibr ü mugân üzre
Ziya Paşa

* **sermâ-dîde**: Kış görmüş; donmuş.
Olmasın vâreste pîç ü tâb-ı gamdan kîne-cû
Mâr-ı sermâ-dîdeye Allah güneş göstermesin
Şehrî (Malatyalı Ali...Çelebi)

* **sermâ-zede**: Kışa uğramış; kış soğuğuna yakalanmış.
Tebrîd olunan âşıka tedbîr seferdir
Sermâ-zedenin derdine dermân olur âteş
Vâhid Mahdumî

ser-mâye: (سرمایه) bk. ser.

sermed: (سرمد) Far. Sürekli, daimi.
Olur mu herkese hüsn-i tabîat erzânî
Tabîat âyîne-i ruh u feyz-i sermeddir-Nâbi

Ömr-i sermed ister isen ey Necâtî ölmedin
Eşiğinde bir gece mihmân ola_idin ola mı
Necati Bey

Firâk-ı yâre sabr eyle visâl-i sermed istersen
Ki zîrâ ölmeden kimse hayât-ı câvidân bulmaz-Lâ

* **sermedî**: Sonu olmayan, baki.
Sermedî bir safâ-yı rü'yetle
Seyr-i firdevs-i mahremiyyet eder-Tevfik Fikret

* **sermediyyet**: 1. Bakilik, sürerlik. 2. İlksizlik.
Fakat o koca deryâ-yı sermediyyet idi
Ki her hazîre-i sengini mevc-i müncemiddi
Mehmet Akif

Gezer nazarları âfâk-ı bî-nihâyette
Sükûn arar gibi âgûş-ı sermediyette-Tevfik Fikret

ser-mûze: (سرموزه) bk. ser.

serrâc: (سرّاج) Ar. Saraç.

serrâc-ı dil-rübâ: Gönül alıp giden saraç.
Gün doğa başıma ger o serrâc-ı dil-rübâ
Bir gece gün doğunca bana sîne-bend ola-Zâtî

* **serrâc-zâde**: Saraç çocuğu.
Şimdi Cinânî bülbülüdür bir gül-i terin
Serrâc-zâde Şah Mehemmed'dir ona nâm-Cinânî

ser-sâm: (سرسام) bk. ser.

serserî: (سرسری) Far. 1. Ötede beride başı boş gezen. 2. Boş, beyhude söz.
O yerlerde sabâ bir beste-kâr-ı serserîdir ki
Perîşân nağmeler perrân olur gûyâ enîninden
Rıza Tevfik

Ben övünmem kadrim erbâb-ı dil ü dâniş bilir
Ârifim düşmez bana lâf ü güzâf-ı serserî-Nef'î

ser-te-ser: (سرتەسر) bk. ser-.

serv: (سرو) Far. 1. Servi, selvi. 2. mec. Sevgilinin boyu.
Âbdâl-ı aşk olup yalın ayak başı kabak
Sahrâya düştü âşık-ı şûride-vâr serv-Mesihî

Varmaz mı hâk-i pâyine dek cûy-i ârzû
Çün gördü serv kaddini nâz-âşinâ imiş
Faruk K. Timurtaş

serv-i âzâd: Uzunluğuna giden selvi. (Boyu uzun güzelin sembolü).
Şûhtur tâ şöyle reftârın ki farketmez bakan
Şöyle gitsen serv-i âzâdım akan sularla sen-Nedim

serv-i bâlâ: Uzun boylu selvi.
Subh-dem ey fâhte bî-hûde efgân eyleme
Çün girersin her gece bir serv-i bâlâ koynuna
Bâki

Verir sabra direng sâye dursa serv-i bâlâdır
Alır çeşm-i karârı gitse cûy-i sîm-sîmâdır-Sabri

Sâyesinde kaddinin sürdük çün ömr-i dırâz
Serv-i bâlâna çınâr el götürüp eyler duâ
Adlî (Sultan II. Bayezid)

serv-i bülend: Uzun boylu sevgili.
Tûbâ eremez lûtf ile sen serv-i bülende
Bî-asl olanın hem-seri âlî-neseb olmaz-Nizami

serv-i cûy-bâr: Irmak boylu sevgili.
Yanılmaz bir nefes eşkim bu çeşm-i hûn-feşânımdan
Akar Ceyhûn-veş sır sır o serv-i cûy-bârımsız
Figânî

serv-i çemân: Salına salına yürüyen selvi.
Çekilse ne_ola yârân-ı safâ seyr-i çemen-zâra
Salâya başladı mürg-i çemen serv-i çemân üzre
Nef'î

serv-i çemen: Yeşillik servisi.
Seyr ederken boyunun şîvesini gördü meğer
Ki_utanıp geçti hayâdan yere serv-i çemeni
Nizâmî

serv-i dil-ârâ: Gönlü dinlendiren selvi (sevgili).
Bağda gül ruhlarındır verd-i hamrâdan murâd
Ka:metindir râstı serv-i dil-ârâdan murâd
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Kaddin yanında serv-i dil-ârâya kim bakar
A'lâ gelince bir yere ednâya kim bakar
Mütercim Âsım

serv-i dil-cûy: Gönül ırmağının selvisi.
Serv-i dil-cûyumdan ayrı geşt-i gül-şen istemem
Var yürü istersen ey eşk-i revân cûlarla sen-Nedim

serv-i gül-endâm: Gül endamlı selvi.
Serv-i gül-endâmın gibi âlemde âzâdım velî
Zencîr-i zülfün kaydına muhkem giriftâr olmuşum
Nesimi

serv-i gül-istân: Gül bahçesinin selvisi.
Kamer-çehre perî-rûyum zarîfim şûhum ü şengim
Semen-bûyum gül-endâmım zehî serv-i gül-istânım
Nesimi

serv-i gül-izâr: Gül yanaklı sevgili.
Âsîb-i rûzgârı gül-istân-ı dehrde
Sen serv-i gül-izâra hevâdâr olan bilir-Bâki

Ol serv-i gül-izâr ki uşşâka nâz eder
Ne_oldu günâhımız ki bize nâzın az eder
İbn-i Kemal

serv-i gül-şen: Gül bahçesinin selvisi.
Gül ü bülbül yine birbiriyle ettiler peymân
Çenâr ü serv-i gül-şen el ele vermiş hırâmândır
Riyazi

serv-i hevâ-bahş: Arzu, istek sunan sevgili.
Ne âteş ü bâd u ne âb u gil idim cânâ
Sen serv-i hevâ-bahşa ben mâil idim cânâ-Hayretî

serv-i hırâmân: Salına salına yürüyen selvi (sevgili).
Âh eylediğim serv-i hırâmânın içindir
Kan ağladığım gonca-i handânın içindir-Fuzûlî

Bir elif çekti yine sîneme cânân bu gece
San sarıldı bana bir serv-i hırâmân bu gece-Âhî

serv-i hôş-reftâr: Salına salına yürüyen selvi (sevgili).
Ravza-i kûyuna her dem durmayıp eyler güzâr
Âşık olmuş gâlibâ ol serv-i hôş-reftâra su-Fuzûlî

serv-i kadd: Boy uzunluğu.
Sultân vassâfısın o serv-i kaddin râsttır bu kim
Tab'-ı bülend-tab'ına ahsent Bâkiyâ-Bâki

serv-i kadd-keşîde: Boylu boslu selvi.
Çok serv-i kadd-keşîdesi var bâğ-ı devletin
Şâhında mürg binse bir âşiyâne yok-İzzet Ali Paşa

serv-i ka:met: Boyu servi gibi olan (sevgili).
Sipihr-i rif'atin tâbende mâh-ı âlem-efrûzu
Riyâz-ı devletin zîbende serv-i ka:met-efrâzı-Nef'î

serv-i nâz: Nazlı selvi (sevgili).
Râz-ı ışkın saklarım elden nihân ey serv-i nâz
Gitse başım şem' teg mümkin değil ifşâ-yı râz
Fuzûlî

Mest-i nâzım kim büyüttü böyle bî-pervâ seni
Kim yetiştirdi bu gûne servden bâlâ seni-Nedim

Ben yatam lâyık mı karşımda ol ayağın tura
Serv-i nâzım diyen ben öldükte namâzım kılmasın
Selimî (Yavuz Sultan Selim)

serv-i ra'nâ: Güzel selvi.
Gül budağı gibi gül-şende salındı nâz-ıla
Serv-i ra'nâ saldı başın kaldı hayrân kaddine
İbn-i Kemal

serv-i revân: Salına salına yürüyen selvi (sevgili).
Maka:mımdan haber sorarsa ol serv-i revân gelsin
Behiştî'yem bu demlerde yerim gül-şen kenârıdır
Behiştî

serv-i sehî: Doğru büyümüş, iki daldan ibaret selvi (sevgili).
Serv-i sehî salınsa yoluna aceb değil
Nûş eyler elde gül gibi pür-bâde câmı var-Behiştî

Yanına alıp rakîbi eyledin seyr-i çemen
Yanına kalır mı ey serv-i sehî seyreyle sen-Hüsrevî

serv-i sehv: Yanlış büyüyen selvi.
Ol kadar dîdemde bî-efgen hayâl-i kadd-i yâr
Tohm-ı eşkim kanda düşse setr olur serv-i sehv
Lâ (kanda: nerede)

serv-i semen-ber: Göğsü yasemin gibi beyaz olan selvi (sevgili).
Başta bir serv-i semen-ber vaslının sevdâsı var
Sûd kılmaz bâğ-bân nezzâre-i gül-şen bana
Fuzûlî

serv-i ser-efrâz: Benzerlerinden üstün olan selvi, baş çeken selvi.
Gönül versem aceb midir ol serv-i ser-efrâza
Diraht-ı sidreye sâye salar tâze budağım var
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Gördü nihâl-ı serv-i ser-efrâz nîzeni
Serkeşlik adın anmadı bir dahi banları-Bâki

serv-i ser-firâz: Benzerlerinden üstün olan selvi.
Âşıkların namâzın kılmağiçin salâya
Her serv-i ser-firâzın kaddi minârelerdir-Behiştî

serv-i ser-keş: Baş çeken selvi.
Yaramaz hâli var kaddinle serv-i ser-keşin ammâ
Yakında bâd-ı âhımla yıkılmazsa iyidir bu-Behiştî

serv-i sîm-endâm: Gümüş vücutlu selvi (sevgili).
Mâcerâmız hâk-i pây-i yâre takrîr etmeğe
Gitsin ey Yahyâ yaşım ol serv-i sîm-endâma dek
Şeyhülislam Yahya

serv-i sîmîn: Gümüş renkli selvi.
Çü irdi Bîsütûn'a serv-i sîmîn
Bu sengîn tağı kıldı bâğ-ı nesrîn-Şeyhi

* **serv-âsâ**: Selvi gibi.
Şu'le-i serv-âsâ çıkar hâlimden ol yerlerde kim
Pâymâl-i tevsen-i âteş-hırâm ettin beni-Nedim

* **serv-âzâd:** 1. Düz yetişmiş selvi. 2. Sevgilinin boyu.
Serv-âzâdlık ismiyle yaraşmaz yürümek
Onu hem şîve-i reftâra giriftâr eyle-Fuzûlî

* **serv-bün:** Servi dibi.
Lâleler bezm-i çemende kâseler dâr oldular
Serv-bünler işret ehline hevâ-dâr oldular-Behiştî

* **serv-endâm:** Selvi boylu.
Görmüş âyîne-i sâfında o serv-endâmı
Cûy gül-şende bu rü'yâsını hâlâ söyler
Yahya Kemal

* **serv-kadd:** Selvi boylu.
Bir serv-kadin bende-i efkendesi olsun
Âlemde o kim gussadan âzâd olayım der
Bağdatlı Ruhi

* **serv-reftâr**: Salına salına yürüyen selvi.
Kızarsın ka:metin verd-i ter gördükçe ruhsârın
Hırâm-ı kaddin a'lâ ka:metin a'lâdan a'lâdır
Bâki

serv ü çenâr: Selvi ve çınar ağacı.
Lâzım gelirdi serv ü çenâr ola meyve-dâr
Fazl ü hünerde medhali olsa kıyâfetin-Nâbi

serv ü ergavân: Selvi ve ergunan ağacı.
Ger edersem kadd ü ruhsârın yolunda cân revân
Bitiser sinimde sînem üzre serv ü ergavân
Nizami (bitiser: bitecek)

serv ü gül: Selvi ve gül ağacı.
Serv ü gül nezzâresin neyler sana hayrân olan
Ârızınlan kadd-i hôş-reftârın eyler ârzû-Fuzûlî

serv ü sanevber: Selvi ve çam fıstık ağacı.
Açıl bâğın gül ü nesrîni ol ruhsârı görsünler
Salın serv ü sanevber şîve-i reftârı görsünler-Bâki

serv ü sûsen: Selvi ve susam ağacı.
Serv ü sûsen kadd ü hattına kul olsun ko ki tâ
Ne kadar âzâdeler varsa gulâm olsun sana
İbn-i Kemal

server: (سرور) Far. Reis, başkan, ulu. **c. serverân**.
Her rütbeli bî-mâyeyi server mi sanırsın
Her bir görünen kîseyi pür-zer mi sanırsın
Muallim Naci

Âşıka ne serv ne server gerek
Başına buyruklara efser gerek-Şeyh Galip

Bâlânı bâğa arza kıl olsun çinâr pest
Sal sâye şâh-ı serv-i ser-efrâzı server-Şeyhi

server-i encâm: Son başkan.
Nağme-i bülbül-i ferah-bahş ü server-i encâm iken
Gam-fezâ oldu sadâ-yı bûm-ı pür-nekbet gibi
Şeyhülislam Yahya

server-i evlâd-ı Âdem: Âdem oğullarının serveri.

Es-selâm ey server-i evlâd-ı âdem es-selâm
Es-selâm ey bâis-i îcâd-ı âlem es-selâm-Nâbi

server-i maʿreke-ârâ: Savaş meydanını süsleyen başkan.

Server-i maʿreke-ârâ ki dehân-ı tîri
Düşmene nakl-i dem-i Rüstem destân eyler-Cevrî.

server-i Osmâniyân: Osmanlıların başı.

Kıl duâ Yahyâ ki etsin ömrünü Mevlâ mezîd
Server-i Osmâniyân Sultân Osmân Han'dır
Şeyhülislam Yahya

server-i sütûde-şiʿâr: Övülmeye değer reis.

Dahîl-i der-geh-i lûtf u mürüvvetin oldum
Amân amân eyâ server-i sütûde şiʿâr-Lâ

servet: (ثروت) Ar. Zenginlik, varlık.

Nitekim eğlencesidir mâl ü servet câhilin
Ehl-i irfânın da mâl-ı bî-şümârıdır kitâb
Latifi (Kastamonulu Abdüllatif)

servet-i cihân*:* Cihan serveti.

Geh servet-i cihândan eder cehl-i behre-yâb
Geh lokma-i aşâdan eder akl-ı bî-nasîb-Ziya Paşa

servet-i efrâyiş*:* Artan servet.

Kâse-i leb-rîz fağfûr olsa da vermez sadâ
Servet-i efrâyiş bulunca ağniyâ hastalanır
Koca Ragıp Paşa

serzeniş. ser-zeniş: (سرزنش) bk. ser.

setîre: (ستيره) bk. setr.

setr: (ستر) Ar. Örtme, kapama, gizleme. **c. sütûr.**

Setr için zâhid-i âlûde-meniş bâdesini
Perde eyler der-i mey-hâneye seccâdesini-Sâbit

Ol kadar dîdemde bî-efgen hayâl-i kadd-i yâr
Tohm-ı eşkim kanda düşse setr olur serv-i sehv
Lâ (kanda: nerede)

setr-i hicrân: Ayrılık örtüsü.

Ağlardı içi olursa handân
Handeyile ederdi setr-i hicrân-Abdülhak Hâmit

setr-i lika: Yüzü örtme.

Gayrıya yüz gösterir benden eder setr-i lika:
Lutfunun mıkdârını ağyâra hep yüz gösterir-Lâ

** **sütûr:** Setr'ler, örtüler, perdeler.

Husûl-i maʿnîye dektir sutûra sarf-ı nazar
Olunca kasra resân nerdübâna yer kalmaz-Nâbi

sütûr-ı nüsha-i takdîr: Takdir kitabının satırları.

Değil tedbîr ile bir ferd ka:dir-i mahv u isbâta
Sütûr-ı nüsha-i takdîre kimdir hâme uydurmuş
Koca Ragıp Paşa

* **setîre:** Setîr'in müennesi, örtü, kapalı, örtünmüş.

Setîreyle izârın mühreletmiş ol büt-i nev-hat
Kumâşın rûy-ı kârın gösterip bâzâra yüz tutmuş
Nâbi

* **Settâr**: 1.Setreden, örten. 2.Bütün ayıpları setr eden (Allah).

Hudâ settârdır taʿn etme rinde ayb-bîn olma
Şeyh Galip

Ko benliği bende oluban bendi halâs et
Sayd eyleye bendesini ol bende-i Settâr
Ümmî Sinan

Tutalım gözü açıklardan olmuşsun be hey zâhid
Huda settârdır taʿn etme rinde ayb-bîn olma
Şeyhülislam Yahya

Settâr-ı uyûb: Ayıpları örten Allah.

Settâr-ı uyûba ediyor arz-ı dehâlet
Lâkin biri var ortada mahsûl-i sahâvet
Abdülhak Hâmit

* **sütre**: Perde, örtü, görüşü kapayan şey.

sütre-i muzlim: Karanlık örtü.

Lâkin sana lâyık bu derin sütre-i muzlim
Lâyık bu tesettür sana ey sahn-ı mezâlimi
Tevfik Fikret

settâr: (ستّار) bk. setr.

sevâ: (سوا) Ar. Beraberlik, bir arada olma; eşit, denk.

Bir dilde ki aşkın odu ola peydâ
Hâşâ ki sevâ yanmaya hâşâk-âsâ
Şeyhülislam Yahya

sevâb: (ثواب) Ar. 1. Allah tarafından mükâfatlandırılan hareket, ecir. 2. Hayır işleme, hayırlı hareket.

Çîn saçı Türk gamzesi etti gazâyı Rum'da
Bunca hatâ vü mekr ile ecr ü sevâb içindedir-Şeyhi

Gehî miyânının kocdur gehi lebin emdir
Vebâli var ise cânâ benim sevâb senin
Edirneli İlmî (kocdur-: kucaklatmak)

sevâd: (سواد) Ar. Karaltı, siyahlık, karalık. 2. Yazı, karalama.

Ârızında hat çıkıp tuttu sevâd zülfünü
Rûm'dan leşker varupdur sanki a'râb üstüne
İbn-i Kemal (varupdur: varmıştır)

Hattın görünce dedi budur nâme-i ecel
Sanma Behiştî'yi güzelim anlamaz sevâd-Behiştî

Bakma yâ Rab sevâd defterime
Onu yak ateşe benim yerime-Ziya Paşa

Sevâd-ı A'zam: En büyük siyahlık. (büyük şehir Mekke-i Mükerreme).

Yâr için her köşede bin dîv olur düşmen bana
Ey Sevâd-ı A'zam'ın muhkem hisârım, kandesin
Nesimi

Saçın durur dil-i bî-çâreye hemîşe maka:m
Garîbe şehr-i mülâim sevâd-ı a'zamdır
Hamdullah Hamdi

sevad-ı bûstân: Kara bostan.

Zemistân geldi hükm-i zemherîr erdi cihân üzre
Felek ak câmeler kesti sevâd-ı bûstân üzre
Ziya Paşa

sevâd-ı cürm: Suç karalığı.

Sevâd-ı cürm ile feyz-i Hudâ'dan nâ-ümîd olma
Ziyâ-yı âftâba mâni' olmaz âhen-i revzen-Nâbi

sevâd-ı çeşm ü kalb: Göz ve kalbin siyahlığı.

Hâl-i ruhunu gözler zülf-i siyâhın özler
Yahyâ sevâd-ı çeşm ü kalbimdeki süveydâ
Şeyhülislam Yahya

sevâd-ı defter: Defter siyahlığı.

Bakma yâ Rab sevâd-ı defterime
Onu yak benim yerime-Ziya Paşa

sevâd-ı dîde*:* Gözün karalığı.

Gören hep anda görür fenn-i hikmetü'l-aynı
Sevâd-ı dîdesinin ders-hânesin biliriz-Nâbi

sevâd-ı dil: Gönül karalığı.

Aynıyla döndü nokta-i şekke sevâd-ı dil
Hâl-i siyâhın olalı hâtır-nişânımız-Nâbi

sevâd-ı efhâm*:* Anlayışların siyahlığı.

Zülf-i irfânına dil-beste arûsân-ı hayâl
Çeşm-i idrâkine dil-dâde sevâd-ı efhâm-Nâbi

sevâd-ı gîsû-yı cânâne: Sevgilinin saçının siyahlığı.

Girer mi dest-i dili hâne-gerd-i uşşâka
Sevâd-ı gîsû-yı cânânede şiken dediğin-Nâbi

sevâd-ı harf-i evrâk: Sayfa harflerinin siyahlığı.

Sevâd-ı harf-i evrâk üzre şakk-ı hâmeden düşmek
Eder eş'âr-ı etfâlin tulû'un rahm-i mâderden
Nâbi

sevâd-ı hat: Kara yazı.

Yaraşır dense sevâd-ı hatta bikr-i fikrime
Pâk dâmen şâhid-i meh-tal'at-ı müşgîn-nika:b
Nef'î

sevâd-ı kevn: Varlık âleminin siyahlığı.

Sevâd-ı kevn sütûr-ı berât-ı kudrettir
Sipihr beyzâ-yı tuğrâ-yı âferînişdir-Nâbi

sevâd-ı lafz: Söz siyahlığı.

Kümeyt-i ma'nî eyler sâha-i ıtlâkda cilve
Sevâd-ı lafzdan isterse pâyına ika:l olsun-Nâbi

sevâd-ı mahv*:* Mahvolma karanlığı.

Biziz o tahta-nişînân-ı bahr-i hayret kim
Sevâd-ı mahv denir bir kenâra dek gideriz
Esrar Dede

sevâd-ı nâ-becâ*:* Yersiz karanlık.

Ne mümkün pey-rev olmak Nâbî-i üstâda ey Sâmî
Sevâd-ı nâ-becâdır meşk-i şi'ri kilk-i etfâlin-Sâmî

sevâd-ı nazm: Nazım karalığı. (müsvedde kâğıt).

Sevâd-ı nazma bakıp rûy-ı bahr-i kâğıdta
Aceb mi mâil olursa kenâra deryâ-dil-Esrar Dede

sevâd-ı nokta-i girdâb*:* Girdap noktasının siyahlığı.

Sevâd-ı nokta-i girdâba benzer merdüm-i çeşmim
Ki dâim garka-i girdâb-ı eşk-i çeşm-i pür-hûndur
Fuzûlî

sevâd-ı rakam: Rakamın kara yazısı.

Devâtı gâliye-dân u buhûr olur kalemi
Benefşe-zâr behişte döner sevâd-ı rakam-Nef'î

sevâd-ı vech: Yüz karalığı.

Sevâd-ı vechini çeşmin ne_ola örterse sîm-i eşk
Meseldir bu ki derler merdümün aybını mâl örter

Emrî (Emrî Çelebi)

sevâd-ı zülf: Saçın siyahlığı.

Ârızından hat çıkıp tuttu sevâd-ı zülfünü
Rûm'dan leşker varıptır sanki A'râb üstüne

İbn-i Kemal

* **sevâd-nâme:** Kara haber.

sevâd-nâm-i a'mâl*:* Emellerin kara haberi.

Biziz Nâilî ol rû-siyâh-ı şerm ü haclet ki
Sevâd-nâme-i a'mâlimiz sehv ü hatâdır hep-Nâilî

* **sevdâ***:* 1. Çok kara, çok siyah. 2. Eskilerin insan mizacında kabul ettikleri dört unsurdan biri. 3. Aşk, sevgi. 4. Aşırı sevgiden doğan hastalık, melankoli. 5. İstek, heves, arzu. **c. sûd.**

Ahker-i nâr-ı firâk etti çü nûr-ı ârızın
Yeridir karşında yanmak eylesem sevdâ Latîf-Âhi

Hatt-ı miskînin lebinde anber-i sârâ satar
Ruhların reng-i muhabbet benlerin sevdâ satar

Hayali Bey

sevdâ-yı aşk: Aşk sevdası.

Tıynet-i âdemde evvel konmasa sevdâ-yı aşk
Cenneti bir dâneye satmazdı ol dânâ-yı aşk

Hüdayi (İstanbullu Aziz Mahmut...)

sevdâ-yı cihân: Cihan sevdası.

Gönül sâf olsa sevdâ-yı cihândan pâk olur zîrâ
İbâdet-hâne-i İslâmiyân'da büt-perest olmaz

Beliğ (Bursalı İsmail ...)

sevdâ-yı diğer: Diğer sevda.

Dile âteş-zen-i hicrân olan sevdâ-yı diğerdir
Biz Mecnûn-ı deşt-i aşk eden Leylâ-yı diğerdir

Leskofçalı Galip

sevdâ-yı gam-ı aşk: Aşk gamının sevdası.

Sevdim yine bir mâhı ki devrân güzeldir
Sevdâ-yı gam-ı aşkı gönülde ezelîdir-Nizami

sevdâ-yı süveydâ: Gönüldeki manevi aşkın sevdası.

Ol hâl-i siyeh kim görünür gird-i lebinde
Sevdâ-yı süveydâdan eder dilleri hâli-Nâbi

sevdâ-yı vasl: Kavuşma sevdası.

Eder sevdâ-yı vaslın fikr-i la'linle dili hayrân
Derûnundan olan esrârı mest-i pür-cefâ söyler

Âdile Sultan

sevdâ-yı vasl-ı yâr: Yâre kavuşma sevdası.

Bîsütûnî gül-şeni etmiş cûy-ı çeşm-i kûh-ken
Âşıka sevdâ-yı vasl-ı yâr ile dâğ ile dâğ üstü bâğ

Bâki

sevdâ-yı zülf*:* Saçın siyahlığı.

Mihr salmazsan bana rahm eylemezsen bunca kim
Sâye teg sevdâ-yı zülfün pây-mâl eyler beni-Fuzûlî

* **sevdâyî:** Sevdalı.

Ta'n etme sûfî bana gam-ı yârim üstüne
Sevdâyî âşıkam ko beni kârım üstüne

Hamdullah Hamdi

* **sevdâ-ger, sûdâ-ger**: 1. Sevdalı, âşık. 2. Tüccar; ticaret, alışveriş. **c. sevdâ-gerân**, **sûdâ-gerân**.

sevdâ-ger-i nâz: Naz tüccarı.

Câna âşık nice dağ ursun o sevdâ-ger-i nâz
Gevher-i cân-geh-i hicrâna tahammül mü eder

Nâilî

sevdâ-ger-i sûk-ı Mînâ*:* Mînâ çarşısının alışverişi.

Şevkin var alıp satmağa erbâb-ı niyâzı
Sevdâ-ger-i sûk-ı Mînâ'dan mı gelirsin-Nâbi

** **sevdâ-gerân, sûdâ-gerân**: Sevdâ-ger'ler.

sûdâ-gerân-ı aşk: Aşkın sevdalıları.

Dil-ber ne denlü nâzik ü nerm olsa ol kadar
Sûdâ-gerân-ı aşk ile bâzâr-ı saht olur-Nâilî

* **sevdâ-penâh:** Sevdaya sığınma.

Turra-i sevdâ-penâhın dillerin kullâbıdır
Çeşm-i rûhânî nigâhın cânların cezzâbıdır

Muallim Naci

* **sevdâ-penâhî:** Sevdalık sığınma arama.

Gözlerin bir lahza gönlümden tebâüd eylemez
Göz göz etmiştir dil-i sevdâ-penâhî gözlerin

Muallim Naci

* **sevdâ-perest**: 1. Tamahkâr. 2. Tutkun.

Bir siyeh-zülf ü siyeh-câme büt-i Îsâ-perest
Eyledi reng-i hayâliyle beni sevdâ-perest-Esrar Dede

* **sevdâ-zede**: Sevdaya düşmüş, sevdalı.
Her şîvene bin âşık-ı sevdâ-zede meftûn
Yâ Rab ne musîbet ne belâ şîvelerin var
Nevres-i Kadim
Oldu sevdâ-zede zülfün gam-ıla müşg-i Hıtâ
Gör nice bağrını hûn etti onun bu sevdâ
İbn-i Kemal
sevdâ-zede-i zülf-i siyâh-kâr: Günahkâr saç yüzünden sevdaya düşmüş.
Yine sevdâ-zede-i zülf-i siyâh-kâr oldum
Yine bir unmayacak derde giriftâr oldum
Ebussuud Efendi
sevâî: (سوائى) Far. İpek.
Ölmez o sevâîli, bürümcümlü kadınlar
Ölmez o elâ gözler, ipek kaşlı kadınlar
Midhat Cemal Kuntay
sevb: (ثوب) Ar. 1. Bez. 2. Elbise. **c. esvâb, siyâb,**
İktisâ-yı sevb-i vuslattır tecerrüdden merâm
Sanma kim bîhûde kıldı Kays-ı nâlân insilâh
Memduh Paşa
sevdâ: (سودا) bk. sevâd.
sevgend: (سوكند) Far. Yemin, and, kasem.
Geçmişim bâdeden aslâ dönüşüm yok içerim
Şeyh-i şehr içme diye bana verirse sevgend-Behiştî
sevk: (سوق) Ar. İleri sürme, gönderme, götürme.
Mâderle peder olup bahâne
Sevk etti kazâ beni cihâne-Namık Kemal
sevk-i kâinât: Kâinata gönderme.
Bir pula değmez benim indimde sevk-i kâinat
Âlemi ben hîçe sattım bir sebîl-i bey'-i bât
Yenişehirli Avni
sevk-i zevrak: Kayık gönderme.
Çeşm-i harîsa cây-ı selâmet gelir hatar
Girdâba sevk-i zevrak eder nâ-hudâ-yı hırs
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)
* **sâik**: 1. Sevk eden, götüren. 2. Süren, sürücü. 3. mec. Sebep.
Himmeti sâik cemmâze-keşân eflâk
Kuvve-i hâkimesi ka:file-sâlâr felek-Yenişehirli Avni
sâik-ı tedbîr: Tedbir sebebi.
Sû-be-sû sevk eyleyen hep sâik-i takdîrden
Kimsenin destinde yok Râgıb inân-ı ihtiyâr
Koca Ragıp Paşa

* **sâika**: 1. Sevk eden, götüren. 2. Süren, sürücü.
Ne sabâ sâika dersem yaraşır sür'atte
Ki seğirdirken ona sâyesi olmaz hem-pâ-Nef'î
* **siyâk**: Sözün gelişi, ifade şekli.
Ser-â-pây-ı cihân bâzîçe-i dest-i teka:büldür
Karâr etmek ne mümkün hâl-i âlem bir siyâk üzre
Nâbi
Bu siyâk üzre o mihr-i rahşân
Çarh-ı eyyâmı ederdi devrân-Enderunlu Fazıl
siyâk-ı resm-i beled: Beled sözünün gelişi.
Rüsûm-ı âmed ü reft üzredir nizâm-ı cihân
Siyâk-ı resm-i beled hep bedel bozuntusudur-Nâbi
siyâk ü sibâk: Sözün gelişi, sözün uygunluğu.
Tasrîh eylemezse de maksûdun ehl-i derd
Ma'lûmdur me'âli siyâk ü sibâktan-Nâbi
sevret: (سورت) Ar. Şiddet, hiddet, öfke.
sevret-i ra'd: Gök gürlemesinin şiddeti.
Mâlik sesin o sevret-i ra'dini gayza ki
Her yerde hiss-i hakk-ı halâsın muharriki
Tevfik Fikret
sevsen: (سوسن) Ar. Susam.
sevsen-i âzâd: Serbestçe büyümüş susam.
Katlime hançer çekip âzürde kılma destini
Sevsen-i âzâdı bâğın tîğ-ı bürrândır bana-Figânî
seyâdet: (سيادت) bk. siyâdet.
seyâhat: (سياحت) Ar. Yolculuk, gezi, gezme, dolaşma.
seyâhat-i edvâr: Zamanları dolaşma.
Fikren kılar seyâhat-i edvâr dâimî
Bî-havf ü ictinâb nişîb ü firâzdan
Abdülhak Hâmit
* **seyyâh**: Yolcu, gezgin. **c. seyyâhûn, seyyâhîn**.
seyyâh-ı bî-karâr: Kararsız seyyah.
Hîç bir belâ mı var ki gönül onu bilmeye
Seyyâh-ı bî-karârın olur âşinâsı çok
Şeyhülislam Yahya
seyyâh-ı hûş-yâr: Akıllı seyyah.
Ey Âlem-i Misâl'in seyyâh-ı hûş-yârı
Hîç kasr sûretinde gördün mü nev-bahârı?-Nedim

seyf: (سيف) Ar. Kılıç. **c. esyâf, süyûf**.
Dökülür dâmen-i şemşîrine bin cevher-i cân
Sell-i seyf etmeden ol gamze-i cellâd henüz
Yenişehirli Avni

Eşʿârı alup götürdüler hayf
Kaldık hele biz bakıyyetü's-seyf-Şeyh Galip

Câmiʿ-i seyf ü kalem dâfiʿ-i şerr-i âlem
Ka:miʾ-i bîh-i sitem ka:tıʿ-ı ırk-ı nîreng
Üsküdarlı Hakkı Bey

seyf-i gayret: Gayret kılıcı.
Böyle aks-endâz olursa suretin âyîneye
Seyf-i gayretle mukarrerdir dü-nîm olmak bana
Yenişehirli Avni

seyf-i Hak: Hak kılıcı.
Seyf-i Hak'tan sunuluptur sana ey server-i dîn
Haşmet ü cûd ile sensin şeh-i merdân-ı gazâ-Aşkî

seyf-i İslâm: İslam'ın kılıcı.
Tığ gibi çalışır dîn yolunda her dem
Seyf-i İslâm dese tan mı ona ehl-i firâk
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

seyf-i ka:tıʿ: Kesen kılıç.
Girmese âteşe âhen ola mı pür-cevher
Seyf-i ka:tıʿ ola mı döğmese âhen-ger ger
Esrar Dede

seyf-i Mevlânâ: Mevlana'nın kılıcı.
Münkir-i Âl-i Abâ'ya tîğdir her nutkumuz
Ka:hir-i aʿdâ-yı dîniz seyf-i Mevlânâ biziz
Ağazade Şeyh Mehmet Dede

seyf-i meslûl: Kınından çıkarılmış kılıç.
Tîğ-ı tevhîd idi ebrû-yı Resûl
Görünürdü iki seyf-i meslûl-Hakanî

seyf-i nevʿ-i beşer: İnsanoğlunun kılıcı.
Seyf-i nevʿ-i beşerin sunʿ-ı yedidir lâkin
Denilir levh ü kalem hâlıkı Rabb-i müteâl-Şinasi

seyf ü kalem: Kalem ve kılıç.
Ey seyf ü kalem, ey iki mahkûm-ı siyâsî
Ey behre-i fazl u edeb, ey çehre-i mensî-Tevfik Fikret

seyf ü sinân: Kılıç ve mızrak.
Seyf ü sinânla bârik olur çehre-i emel
Tîr ü kemânla vazʿ olunur en kavî temel
Abdülhak Hâmit

* **Seyfu'llâh**: Allah'ın kılıcı. Hâlid b. Velid'-in lakabıdır.
Seyf-i Hak'tan sunuluptur sana ey server-i dîn
Haşmet ü cûd ile sensin şeh-i merdân-ı gazâ
Aşkî (sunuluptur: sunulmuştur)

seyl: (سيل) Ar. Sel, yağmur sonu suyun hızlı akması. **c. süyûl.**
Bozma ey mevc gözüm yaşı habâbın ki bu seyl
Komadı hîç imâret bu binâdan gayrı-Fuzûlî

Sadâ-yı seyl çeker medd-i muttasıl yaʿnî
Ki medd-i muttasıl ile olur kırâat-ı mâ-Fuzûlî

Çekildi seyl ile deryâ-yı Kulzüm'e hâs u hâr
Beni hakîkatte îsâl eder bu aşk-ı mecâz-Beliğ

seyl-i Aremrem: Aremrem halkının seli.
Etti İran'ı hücûm-ı sipehiyle vîrân
San Sebâ sahrâsına seyl-i Aremrem geldi
Seyyit Vehbi

seyl-i bâde: Şarap seli.
Seyl-i bâdedir yıkan gam kasrının bünyâdını
Meyl-i sâkîdir yapan gönlüm harâb-âbâdını
İbn-i Kemal

seyl-i bârân-ı belâ: Bela yağmurunun seli.
Seyl-i bârân-ı belâ öyle harâb etmiştir
Müteazzirdir o vîrânenin içinde sükûn-Cinânî

seyl-i belâ: Bela seli.
Sahrâ-yı Kerbelâ'da olan teşne-leblere
Rîg-i revânı seyl-i belâ kıldın ey felek-Fuzûlî

seyl-i cünûn: Cinnet seli.
Bunca evler yıktın ey seyl-i cünûn gördün mü hîç
Nâ-pezîrâ-yı imâret kılıp vîrânım gibi
Hersekli Arif Hikmet

seyl-i eşk: Gözyaşı seli.
Kûyuna gayrıları çekme rakîb-i har-tabʿ
Seyl-i eşkimle döner kadd-i dütâ dolâba-Bâki

Geçmek için seyl-i eşkimden hayâlim askeri
Bir direkli iki gözlü köprüdür kaşım benim
Selimî (Yavuz Sultan Selim)

seyl-i eyyâm: Günlerin seli.
Bed-mest-i gazab elimde bu câm
Dursun diyorum bu seyl-i eyyâm-Abdülhak Hâmit

seyl-i ezvâk: Zevkler seli.
Nasıl kırıp çıkacak? Meşrebince bir halka
Kapılmamak ne kadar güç o seyl-i ezvâka
Tevfik Fikret

seyl-i fenâ: Yokluk seli.
Olısar seyl-i fenâdan çü harâb âhir-i kâr
Günbed-i kasrına vü çenber-i eyvânına yuf
Usûlî (Yenice Vardarlı ...) (olısar: olacak)

seyl-i havâdis: Havadis seli.
Bünyesin seyl-i havâdis yıksa âşık yok demez
Zâhidi gör gark-ı ni'mettir yine şâkir değil-Behiştî

seyl-i heves*:* Arzu, istek seli.
Seyl-i hevesle doldu Yahyâ yine vâdî-i hevâ
Geçmeğe sa'y u himmet et kantara-i mecâzdan
Şeyhülislam Yahya

seyl-i hücûm: Hücum seli.
Edeli seyl-i hücûmun hâne-i zühdü harâb
Tövbenin bünyâdını hâtırda muhkem bulmadım
Nef'î

seyl-i pûyân: İnsan gibi koşan sel.
Firâz-ı kûha çıktıkça sanır onu görenler kim
Nişîbe rû-be-râh olmuş hemân bir seyl-i pûyândır
Riyazi

seyl-i sirişk: Gözyaşı seli.
Seyl-i sirişki pâyına yârin nisâr edip
Ol serv-i nâza arz edelim mâ-cerâmızı-Nahifi

seyl-i sirişk-i dîde: Gözyaşı seli.
Ol hôş-hırâm-ı işve aceb hangi sûdadır
Seyl-i sirişk-i dîdem onu cüst ü cûdadır-Nedim

seyl-i tûfân-ı belâ: Bela tufanının seli.
Her sehî-kad cilvesi bir seyl-i tûfân-ı belâ
Her hilâl-ebrû kaşı bir ser-hatt-ı meşk-ı cünûn
Fuzûlî

* **seyl-bâr**: Sel yağdıran.
Konmasın yâr eşiğinde hâk-i cismimden gubâr
Ey gözüm bi'l-lâh eşk-i seyl-bârumdan meded
Lamiî Çelebi

* **seyl-veş:** Sel gibi.
Seyl-veş bizde küdûret hâktandır yoksa biz
Sûy-ı bâlâdan bu hâke nâ-mükedder gelmişiz-Nâbi

** **süyûl**: Seller.
Azm-i pür-nasrı ile ma'reke-i Bedr ü Huneyn
Geh mecârî-i huyûl ü gehî mecrâ-yı süyûl-Rızayi

süyûl-i âteş: Ateş seli.
Nihâyet işte adû, işte harp.. dağlarda
Süyûl-ı âteş ü hûn dalga dalga çalkanıyor
Tevfik Fikret

* **sâil**: Seyelân'dan; akıcı, akan, seyelan eden.
Dilden mi sâil olmuş engûrdan mı peydâ
Gözden mi sâil olmuş peymâneden mi cârî
Namık Kemal

seylâb, seylâbe: (سیلاب) Far. Sel, sel suyu.
Seylâb kabrin eşti şimâl ü sabâ gelip
Mecnûn-ı bî-kes öldüğü vaktin götürdüler
Hayali Bey

Olan hem-vâre-tıynet ıztırâb etmez havâdisten
Ki hâmûn eylemez pâ-mâlî-i seylâbtan feryâd
Koca Ragıp Paşa

Seylâbı eşkim üzre gören çeşmimi dedi
Akar su üzre nice durur hayme-i habâb
İbn-i Kemal

seylâb-ı adem: Yokluk seli.
Söyledim târîh-i menkût eyleyip bezl-i vücûd
Bastı seylâb-ı adem Hayrî-i sâfî-tıyneti
Sürûrî (Kastamonulu Hayri için söylemiş)

seylâb-ı dîde: Gözün sel suyu.
Kûyun yolunda döne döne aktı göz yaşı
Seylâb-ı dîde Dicle-i Bağdâd olup gider-Bâki

seylâb-ı eşk: Gözyaşının sel suyu.
Seylâb-ı eşk içinde meded erdi hatt-ı dost
Çok vartadan halâs olur âdem duâ ile-Necati Bey

seylâb-ı eşk-i rû-be-râh*:* Yol üzerindeki gözyaşı seli.
Benden ol serv-i revânı böyle dâmen-çîn eden
Nâbiyâ seylâb-ı eşk-i rû-be-râhımdır benim-Nâbi

seylâb-ı eyyâm: Günlerin seli.
Eğer çiğnenmemek isterseler seylâb-ı eyyâma
Rücû etsinler artık Müslümânlar sadr-ı İslâm'a
Mehmet Akif

seylâb-ı gam: Gam seli.
Yıkmağa dil mülkünü seylâb-ı gam gönderme kim
Seyl-i eşkim var iken seylâb ona hâcet değil
Cem Sultan

seylâb-ı rîz-i dûzah: Cehennemin akan seli.
Ol çeşm-i terde eşk-i nedâmet ki cûş eder
Seylâb-ı rîz-i dûzah isyân olup gider
Leskofçalı Galip

seylâb-ı sahârâ: Sahraların seli.
Ser-geşteleriz dûr olalı menba'ımızdan
Seylâb-ı sahârâ gibi bî-cây-nişestiz-Sâmi

seylâb-ı sirişk: Gözyaşı seli.
Başımdan aştı seylâb-ı sirişkim vâdî-i gamda
Berü gel mâ-cerâ-yı aşkı başından geçenden sor
Hayali Bey

seylâb-ı ye's: Üzüntü seli.
Seylâb-ı ye's sürsün onun hânümânını
Her kim su katmak ister ise mâ-cerâmızı
Hilmî (Trabzonlu...)

seyr: (سير) Ar. 1. Yürüme, yürüyüş; gitme, hareket. 2. Yolculuk. 3. Gezme, gezinme. 4. Eğlenmek üzere bakma. 5. Uzaktan bakıp karışmama. 6. Gezilecek görülecek yer.
Tevâzu'-ka:metin kavs etmeyen âlî maka:m olmaz
Mehi seyr et, hilâl olmazdan evvel bedr-i tâm olmaz
Hasan Kudsi

Aks-i nücûmı eşk-i revânumda seyr eden
Sandı hazân varakların ırmağa saldılar
Hayali Bey

Bu libâs-ı âriyetten ârî olsa cân eğer
Kûy-ı cânânı eder seyr ü temâşâ mutlaka
Âdile Sultan

seyr-i âsümân: Gökyüzünü seyretme.
Mâh-ı nevdir yoksa sen kıldıkta seyr-i âsümân
Kaldırıp barmak getirmiş âsümân îmân sana
Fuzûlî

seyr-i bâğ: Bağı dolaşma, gezme.
Sûret-i dîvâr ediptir hayret-i aşkın bizi
Gayr seyr-i bâğ eder biz künc-i mihnet bekleriz
Fuzûlî

seyr-i cemâl-i yâr: Yârin güzelliğini seyretme.
Artırdı eşk-i çeşmimi seyr-i cemâl-i yâr
Evvel bahâra karşı edermiş sular gulüvv
Kemalzade Ekrem Bey

seyr-i cihân: Cihanı seyretme.
Mesned-i hurşîde vermez künc-i târîkin gedâ
Göz yuman seyr-i cihândan mihr-i rahşân istemez
Hayali Bey

seyr-i çemen: Yeşilliği seyretme.
Yanına alıp rakîbi eyledin seyr-i çemen
Yanına kalır mı ey serv-i sehî seyreyle sen-Hüsrevî

seyr-i dîdâr: Sevgilinin yüzünü seyretme.
Gerçi yok tâkat Neşâtî seyr-i dîdâr etmeğe
Kûşe-gîr-i hasret-i dîdâr-ı yâr olmak da güç-Neşati

seyr-i evc-i hüsn: Güzellik doruğunu seyretme.
Rahm edip çeşm-i siyâh ile bakarsa âşıka
Seyr-i evc-i hüsnü o mâhın dile âsân gelir
Âdile Sultan

seyr-i Freng-istân: Avrupa'yı seyretme.
Fikr-i zülfün gönlüne geldi rakîbin ey sanem
İki tersâ-beççedir seyr-i Freng-istân eder-Enverî

seyr-i gül-istân: Gül bahçesinde dolaşma.
Bahâr erse yine seyr-i gül-istân olduğun görsem
Güzel seyreylemek uşşâka âsân olduğun görsem
Nef'î

Tâ ki ol gül-ruh gelip seyr-i gül-istân eyleye
Avniyâ dâim ter olsun eşk-i çeşminle çemen
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

seyr-i gül-şen: Gül bahçesini seyretme.
Seyr-i gül-şen edelim gül gibi dil-berler ile
Vaktidir salınalım kaddi sanevberler ile-Enverî

seyr-i gül-zâr-ı cemâl: Güzelliğin gül bahçesini seyr etme.
Seyr-i gül-zâr-ı cemâlinden beni men' eyleme
İller içre bu meseldir kim göze olmaz yasak-Şerifî

seyr-i hat-ı ârız-ı cânân: Sevgilinin yanağının çizgisini seyretme.
Yine dil seyr-i hat-ı ârız-ı cânâna gider
Ol yeni bâğçeyi görmeye seyrâna gider-Enverî

seyr-i Hisâr: Hisar'ı seyretme.
Lezzet-perest-i sîne hüsn-i Gelû'yu bilmez
Hep sâkin-i Sitanbul seyr-i Hisâr'a gelmez-Nâbi

Söylenmez ol perî ile seyr-i Hisâr'ımız
Zannetme ey dil onu hemân söylerim sana-Nedim

seyr-i kenâr: Deniz kıyısını seyretme.
Nev-bahâr oldu nice evde karâr eyleyelim
Su gibi bâğa varıp seyr-i kenâr eyleyelim-Revanî

seyr-i lâle-zâr: Lâle bahçesini dolaşma.
Ey Fuzûlî dâg-ı hicrân ile yanmış gönlümü
Lâle-zâr açsaydı seyr-i lâle-zâr etmez midim
Fuzûlî

seyr-i ma'allâh: Allah ile birlikte.
Bî-nişân u lâ-mekân sırrında pinhân olmayan
Bulmaya seyr-i ma'allâh sırrın el-hakk el-gıyâs
Ümmî Sinan

seyr-i mâh: Ayı seyretme.
Seyr-i mâhı âbda mâhî ile hem-çeşm edip
Âlemi bu kasr yerden göğe dek şâd eyledi-Nâbi

seyr-i sâgar: Kadehi seyretme.
Bir dem şarâbın sohbetin iki cihâna vermeziz
Kim seyr-i sâgar lutfunu devr-i zemânda görmedik
Necati Bey

seyr-i sahrâ: Sahra dolaşması.
Ferhâd'a zevk-ı sûret Mecnûn'a seyr-i sahrâ
Bir râhat içre herkes ancak benim belâda-Fuzûlî

seyr-i semend-i sırr: Sır atının seyri**.**
Seyr-i semendi sırrına meydân-ı aşk teng
Pervâz-ı mürg-i fikretine lâ-mekân fezâ-Şeyhi

seyr-i Skender*:* İskender'i seyretme.
Âb-ı Hayât olmayıcak kısmet ey gönül
Bin yıl gerekse Hızr ile seyr-i Skender et
Zeynep (Zeynünnisa...Hanım) (olmayıcak: olmayınca.)

seyr-i tabîî: Normal seyr.
Şol taraftan rienin zirvesi tekmîl çürümüş
Hastalık seyr-i tabiîsini almış, yürümüş
Mehmet Akif

* **sâir:** 1. Seyreden, harekette olan, yürüyen; geçen, dolaşan. 2. Bir şeyden arta kalan şey. 3. Diğer, başka.
O zıll-ı mübhem-i sâir, o mevceler, o cibâl
Birer misâl-i emeldir ki reh-güzârında
Tevfik Fikret

Şu pâre pâre bulutlar ki gökte sâirdir
Ukûsu makberdir bin mezârı şâirdir
Kemalzade Ekrem Bey

* **seyrân**: Gezip dolaşma, bakıp seyretme.
Giryân giryân kılırdı seyrân
Hayrân hayrân gezerdi her yan-Fuzûlî

Cemşîd-i kerem-pîşe ki seyrâna çıkınca
Hûrşîd gibi hâk-i rehin ferşi zer eyler-Nef'î

Bir gülün bin hârı, bir yârin nice ağyârı var
Âlem-i Lâhût'a baksın özge seyrân isteyen
Hanîf (İbrahim ...)

Sevdiğim cânâ yolunda hâke yeksân olduğum
Îddir çık nâz ile seyrâna kurbân olduğum-Nedim

seyrân-ı Mısr: Mısır'ı dolaşma.
Gönül subh-ı cemâlin gördü zülf-i şâmdan geldi
Müsâfirdir şehâ seyrân-ı Mısr'a Şâm'dan geldi
Enverî

* **seyrân-geh:** Seyran yeri.
Ol ki hilâl kadrini bedr etmek isteye
Seyrân-geh-i sipihr-i murâdı dolanmalı-Lâ

* **seyyâr**: Daima ayakta gezip dolaşan.
Maksada ermek için fikren olurken seyyâr
Yolların cümlesini tecribe eyler hûş-yâr
Abdülhak Hâmit

* **seyyâre**: Güneşin etrafında dönen ve ondan ışık alan gezegenler. **c. seyyârât**.
Seyyâreden heyâkil-i nûr astı boynuna
Kıldı sipihri dehşet-i şemşîri bî-karâr-Nev'î

Çıkmadan seyre sipihrin sû-be-sû seyyâresi
Dîde-i giryânımın yıldızları seyyâr idi
Üsküdarlı Hakkı Bey

seyyâre-i arz: Arzın seyyaresi.
Seyyâre-i arzı târık olmuş
Yükseklere doğru âzim oldun-Muallim Naci

seyyâre-i eşk: Gözyaşı yıldızları.
Burc-ı çeşmimden olur seyyâre-i eşkim revân
Her kaçan ol âfitâbım dîdeden pinhân olur-Zâti

* **seyyâre-veş**: Seyyare gibi.
Hink-i gerdûn-gerd ile seyyâre-veş seyr eylesen
Devlet ü baht u şeref önünce olur peyk-i râh
Nizami

** **seyyârât**: Seyyareler.
Dağ demez, taştır demez çarpar; ne coşkundur bu kan
Sanki seyyârâtı kopmuş bir semâdır çağlayan
Midhat Cemal Kuntay

seyrân: (سيران) bk. seyr.
seyyâh: (سيّاح) bk. seyâhat.
seyyâl: (سيّال) Ar. Seyelân'dan; akıcı, akan.
Yalnız bu derin gökte senin açtığın izler
Bir gizli gamın şehka-i seyyâlini gizler
Ahmet Hâşim

* **seyyâle**: Su gibi akan şey, mayi, sıvı.
Mey âteş-i seyyâledir mînâ kadehle lâledir
Ya gonca-i pür-jâledir açmış nesîm-i subh-dem
Nef'î

Meh bile zucretle âgûşunda ağlar hâlenin
Gönlüme te'sîri olmaz âteş-i seyyâlenin
Recaizade Ekrem

seyyâr: (سيّار) bk. seyr.
seyyâre: (سيّاره) bk. seyr.
seyyiât: (سيّآت) Ar. Seyyie ve sû' in çokluğu.
Dalmışam bahr-i şeka:vet içre kârım seyyiât
Yâ İlâhî sen hidâyet eyle bana ver necât
İkbalî, Meftunî (Sultan II. Mustafa)

seyyib, seyyibe: (سيّبه) Ar. Dul kadın. **c. seyyibât**.
** **seyyibât**: Seyyib'ler.
Seyyibât olsa dahi ma'mûre
Alagör bâkire-i bâkûre-Sünbülzade Vehbi

seyyid: (سيّد) Ar. 1. Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hüseyin'in soyundan olan kimse. (Hz. Hasan'ın soyundan gelenlere de "şerîf" denir.) 2. Efendi, ileri gelen, bey; ağa; başkan. **c. sâdât**.
Öyle bir seyyid ki zâtı fahr-i sâdât-ı kirâm-Lâ

Ey hâme-i nâkıs-beyân başla duâ-yı seyyide
Etsen de sarf-ı iktidâr durma senâ-yı seyyide-Lâ

Seyyid-i asfiyâ-yı emcâd: Şeref ve haysiyet sahibi temiz kişilerin seyyidi (Hz. Muhammed 's.a.s.')
Ey Hüsrev-i taht-gâh-ı irşâd
Ey seyyid-i asfiyâ-yı emcâd-Vassâf

Seyyidü'l-beşer: İnsanoğlunun seyyidi (Hz. Muhammed 's.a.s.')
Taş bağladı mecâ'a ile batn-ı pâkine
Dünyâya rağbet eylemedi seyyidü'l-beşer-Ziya Paşa

Seyyid-i nev'-i beşer: İnsanoğlunun seyyidi, efendisi, ulusu. (Hz. Muhammed 's.a.s.')
Seyyid-i nev'-i beşer deryâ-yı dürr-i ıstıfâ
Kim sepiptir mu'cizâtı âteş-i eşrâre su-Fuzûlî

Seyyidü'l-verâ: Peygamberlerin sonuncusu. (Hz. Muhammed 's.a.s.')
Âyât-ı muhkemât ile te'dîbi şer'inin
Hak'tan müeyyed oldu eyâ Seyyidü'l-verâ
Lamiî Çelebi

** **sâdât**: Seyyid'ler, bir kavmin büyükleri. 2. Nesil ve nesep bakımından Hz. Muhammed peygambere yakın olan kimselere verilen isim.
sâdât-ı kabîle: Kabilenin seyyitleri.
Sâdât-ı kabîle oldular cem'
Bu re'y-i rezîne yaktılar şem'-Şeyh Galip

sâdât-ı kirâm: Büyük seyyitler.
Hâdim-i halka-be-gûş dürrü sâdât-ı kirâm
Bende-i bâr-gehi cûdî hezârân çelebi
Nazîm (Yahya...)

sezâ: (سزا) Far. Uygun, münasip, yaraşır.
Bihterîn-i vüzerâ âsaf-ı sânî ki sezâ
Nâmına eyler ise cevher-i evvel ikrâm-Nâbi

Seyf-i İslâm'a değil sâika ta'bîri sezâ
Öyle bir sâika indirmedi takdîr henüz
Muallim Naci

Nazar olunsa veli dîde-i hakîkatle
Alâka-i dil ü cân olmaya sezâ nesi var-Ziya Paşa

sezâ-yı hâhiş: İstenmeye layık.
Tasavvurumda dahi himmetim olup mâni'
Sezâ-yı hâhiş olur bir emel beğendiremem
Şeyh Galip

sezâ-yı kadd-i tahsîn: Övülen boyuna uygun.
Yine ol şeh sezâ-yı kadd-i tahsîn görmedi Nâbî
Perend-i şi'r-i rengînim bu gûne hôş-kumâş ettim
Nâbi

sezâ-yı merhamet*:* Merhamete uygun.
Bilmezem bu hilkat-i âlemde mi insâf yok
Olmadım mı yoksa ben hâlâ sezâ-yı merhamet
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
sezâ-yı mürg-i dil*:* Gönül kuşuna layık.
Gonca-i vaslı dilersen hâr sezâ-yı mürg-ı dil
Semt-i kûy-ı yâre var gül-zâr-ı vahdet ondadır
Âdile Sultan
sezâ-yı reşk: Kıskanılmış uygunluk.
Hani ol dem ki leb-i yâre leb-nihâde idim
Sezâ-yı reşk olacak rütbeden ziyâde idim-Nâbi
sezâ-yı tîğ: Kılıca layık.
Sezâ-yı tîğ olur haddin tecâvüz eyleyen mûlar
Onun_için tîğden âzâdedir müjgân ü ebrûlar
Nâbi
* **sezâ-vâr**: Uygun, münasip, yaraşır.
Sezâ-vâr olmaz ol sadra eğer Dârâ eğer Behmen
Bu dil yârin serîridir verilmez bir yol ağyâre
Muradî (Sultan III. Murat)
Ey benim derdimi düşvâr gören
Ey beni ta'na sezâ-vâr gören-İsmail Safa

Feyyâza buhl nisbeti hâşâ revâ değil
Hikmet hemen o lutfa sezâ-vârlıktadır-Nâbi
sezâ-vâr-ı sücûd: Secdenin uygunu.
Kıbletü'l-halk afâf-ı melekût olmuş idi
Olmadan kaleb-i salsal sezâ-vâr-ı sücûd
Yenişehirli Avni
sıbg, sıbga, sabg: (سبغ) Ar. 1.İçine boya veya kumaş batırılan boya kovası. 2. Din, mezhep. 3. Hristiyanların vaftizi.
sıbgatu'llah: Allah'ın boya kabı.
Benzemez reng-i ruh-i yâra melâhatte yine
Sıbgatu'llah ise ger nakş-ı bîhîn-i yâkût
Hersekli Arif Hikmet
sıbt: (سبت) Ar. Torun. **c. esbât.**
sıbt-ı Ahmed*:* Hz. Muhammed'in torunu.
Anıp ahvâl-i sıbt-ı Ahmed'i aşr-i Muharrem'de
Yezîd ü kavmine kim la'net etmezse Yezîd olsun
Kâzım Paşa
sıbt-ı şehinşâh-ı mülk ü dîn: Din ve ülke şahının torunu.
Çün düştü hâke sıbt-ı şehinşâh-ı mülk ü dîn
Sarsıldı bîm ü haşyet ile tâk-ı heftmin
Üsküdarlı Hakkı Bey
* **sıbteyn**: Hz. Muhammed (s.a.s.)in torunları, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için kullanılır.
Midhat-i sıbteyn ile verdikçe ben ma'nâya reng
Bâğ-ı hüznün gül-nihâli sebz ü âlîdir sözüm
Yenişehirli Avni
Şâh-ı kevneyn ü imâmü'l-haremeyn
Cedd-i sıbteyn ü Nebiyyü'l-Sakaleyn-Hakanî
sıbteyn: (سبتين) bk. sıbt.
sıddîk: (صدّيق) bk. sıdk.
sıdk: (صدق) Ar. 1. Doğruluk, gerçeklik. 2. İç, yürek temizliği.
Çün var idi mestlikte lâfim
Tâ anlana sıdkım u hilâfim-Fuzûlî

Pâk idi sıdk u safâ âyînesiydi sîretim
Rû-nümâ olmazdı anda bed-sigâlin sûreti
Nevres-i Kadim (anda: orada)
Bu da nâdir bulunur âlemde
Kalmamış sıdk u vefâ âdemde-Sünbülzade Vehbi

Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk u selâmetten
Çekildik izzet ü ikbâl ile bâb-ı hükûmetten
Namık Kemal
sıdk-ı da'vâ-yı hulûs*:* Temizlik davasının doğruluğu.
Gönüldür sıdk-ı da'vâ-yı hulûsa şâhid âdil
Miyân-ı râst-gûyân-ı muhabbette yemîn olmaz
Lâ
sıdk-ı derûn: İçten gelen bağlılık.
Öpüp kitâb-ı ruhun eyledim hezâr kasem
O şûha sıdk-ı derûnum inandırıncaya dek-Nâbi
sıdk u vefâ: Doğruluk ve sadakat.
Bu da nâdir bulunur âlemde
Kalmamış sıdk u vefâ âdemde-Sünbülzade Vehbi
* **sadâkat:** Dostluk, içten bağlılık, vefalılık, yürek doğruluğu.
İnsâna sadâkat yakışır görse de ikrâh
Yardımcısıdır doğruların Hazret-i Allah-Ziya Paşa

* **sadâkat-semîr**: Doğruluk meyvesi.
Keşf eyleyince sonra bu mâ-fi'z-zamîrini
Gördük nedir vezîr-i sadâkat-semîrini
Abdülhak Hâmit Bey

* **sâdık:** 1. Doğru, gerçek. 2. İçten bağlılığı olan. **c. asdıka**.
Bende Mecnûn'dan füzûn âşıklık isti'dâdı var
Âşık-ı sâdık benim Mecnûn'un ancak adı var
Fuzûlî

Sâdık görünür kisvede erbâb-ı hıyânet
Mürşid sanılır vehlede ashâb-ı dalâlet-Ziya Paşa

Geh var deyip ağzına gehî yok dese âşık
Bu sözde ne kâzib der ona kimse ne sâdık-Refikî

sâdıku'l-va'd: Sözünde duran.
Sâdıku'l-va'd olur ehl-i himmet
Şimdi ol zümrede vardır kıllet-Sünbülzade Vehbi

** **asdika**: Sâdık'lar.
Bir acîb âlemdeyiz rif'atte hep ehl-i hilâf
Kavline fi'li muvâfık asdika eksilmede
Bağdatlı Ruhi

Merâsim meclis-i üns-i sebük-rûhâna sıklettir
Miyân-ı asdıkada şart-ı ülfet terk-i külfettir
Hersekli Arif Hikmet

* **sıddîk**: 1. Çok doğru ve sözünün eri kimse. 2. Hz. Ebubekir'in lakabı.
Bâ-husûs ol reh-i tahkîka refîk
Zıll-ı Hakk-ı Hazret-i Sıddîk-i atîk-Hakanî

sıddîk-i azîmet: Gidilen doğru yol.
Tarîkinde delîl ister isen sıddîk-i azîmettir
Olur her hatvede bir nakş-ı pây-i reh-nümûn peydâ
Ziya Paşa

sıfat: (صفت) Ar. Vasf'tan; 1. Hâl, keyfiyet, şekil, suret, varlık. 2. Nişan, alamet. 3. Yüz, çehre; kılık. 4. Bir şeyin veya bir şahsın hâli. 5. Unvan, lakap. 6. gr. Sıfat. 7. "gibi, şeklinde" anlamlarında kelime sonuna gelerek birleşik kelimeler yapar. **c. sıfât.**
Gözünün ağı beyâz idi katı
Ka:bil-i vasf değildir sıfatı-Hakanî

Tahsîl edersin ma'rifet buldun erenlerden sıfat
Hak'tan olursun mültefed dinle sadâ-yı "bi'ş-nev'i"
Esrar Dede

sıfat-ı hüsn*:* Güzel yüz.
Sıfat-ı hüsnün eder haste Fuzûî ne aceb
Hüsn-i güftârda ger eylese Hassân ile bahs-Fuzûlî

sıfat-ı rezm*:* Savaş şekli.
Sıfat-ı rezmini gûş edene suhriyye gelir
Harf-i Dârâ vü Skender sühan-ı Gîv ü Peşen
Nedim

** **sıfât**: Sıfat'lar.
Îzid serîr-i hüsne seni kıldı pâdişâh
A'lâ kemâli zâtike fi ahseni's-sıfât-Fuzûlî (Allah seni güzellik tahtına padişah etti. Zatının tamlığını sıfatların en güzelleri içinde yükseltti.)

* al-**sıfat**: Kırmızı renkli.
Tûtî-i al-sıfat yine sürâhîden akıp
Âşiyân-ı kadehe indi süzüldü mey-i nâb-Rızayi

* âyîne-**sıfat:** Ayna şeklinde, ayna gibi.
Âyîne-sıfat sîr olamazsın bu suverden
Etsen ne kadar âlem-i dünyâyı temâşâ
Tâlip (Bursalı Mehmet ...)

* Bağdâd-**sıfat:** Bağdat gibi.
Kaldı keçkûl be-kef sâil-i Bağdâd-sıfat
Bâb-ı dâdında ilâhî okuyup Bermekiyân-Şinasi

* Bâkî-**sıfat:** Baki gibi.
Bâkî-sıfat verdin elem ettin gözüm yaşını yemm
Kıldın garîk-i bahr-i gam deryâlara saldın beni-Bâki

* cellâd-**sıfat:** Cellat gibi.
Kıldı âşıkları cellâd-sıfat tîr-i müjen
Var mı bir haste ki ol tu'me-i şemşîr değil-Cinânî

* cû **(y)-sıfat**: Irmak gibi.
Cû-sıfat her dem ki nahl-i ka :metin yâd eylerim
Baş urup derdinle taştan taşa feryâd eylerim
Namık Kemal

* deryâ-**sıfat**: Deniz suyu gibi.
Sâhili yok Lâmi'î gördüm bu derd ü hayretin
Acıyıp deryâ-sıfat bî-hadd ü pâyân ağladım
Lamiî Çelebi

* fârûkî-**sıfat**: Ayırt edici özellikli.
Dâver-i sâhib-i adâlet şâh-ı fârûkî-sıfat
Mâhî-i zulm ü dalâlet hâmî-i şer'-i mübîn
Ziya Paşa

* ferişte-**sıfat**: Melek huylu.
Gönlünde kaldı hayâlin gel ey ferişte-sıfat
Hezâr Dâî gibi kul sana gulâm olsun-Ahmed-i Dâî

* ferrâş-**sıfat**: Hizmetçi gibi.
Yine ferrâş-sıfat destine cârûb almış
Ki ede hidmet hâk-i der-i dâver sünbül-Bâki

* Fuzûlî-**sıfat**: Fuzûlî gibi.
Habs-i hevâda koyma Fuzûlî-sıfat esîr
Yâ Rab hidâyet eyle tarîk-ı fenâ bana-Fuzûlî

* gûy-**sıfat:** Top gibi.
Düştükçe hâke gûy-sıfat kelle-i adüvv
Pây-ı semendi tut ki ona savlecân olur-Nef'î

* Hâtem-**sıfatâ**: Ey Hâtem-i Tâ (î) gibi cömert unvanlı olan.
Hâtem-sıfatâ tab' u dil ü dest-i kerîmin
Deryâ-yı himem kân-ı kerem ebr-i atâdır-Nedim

* hayvân-**sıfat:** Hayvan gibi.
Sa'y kıl ilm-i şerîf şeb ü rûz
Kalma hayvân-sıfat ol ilm-âmûz-Nâbi

* Hindû-**sıfat**: Hintli gibi.
Hâlin ki zülfüne dolaşıp alnına ağar
Hindû-sıfat kemend ile eyvâna kasd eder-Şeyhi

* hûrşîd-**sıfat**: Güneş gibi.
Hûrşîd-sıfat rûşen eden âlem-i cânı
Vasf-ı ruh-ı cânân ile Zâtî gazelidir-Zâti

* jâle-**sıfat**: Çiy tanesi gibi.
Sahn-ı gül-zâra düşersen yeridir jâle-sıfat
Nevbahâr oldu gül açıldı güzellendi çemen-Bâki

* kej-düm-**sıfat**: Eğri görünüşlü.
Taylasânına dolaşma zâhidin ey rind olan
Kıl hazer kej-düm-sıfattır zehri kuyruğundadır
Hamdullah Hamdi

* kûh-**sıfat:** Dağ gibi.
Bunca kim kûh-sıfat başıma taşlar urulur
Dîde-i bahtım uyanmaz ne ağır uykuludur-Fuzûlî

* lâle-**sıfat**: Lale renginde.
Gül gibi hurrem ü handân ola rû-yı bahtın
Sâgar-ı âvşin ola lâle-sıfat cevher-dâr-Bâki

* mâr-**sıfat**: Yılan gibi.
Tiryâktir çün leb-i dil-ber ne gam ey dost
Zülf-i siyehin mâr-sıfat gerçi semi var
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

* Mecnûn-**sıfat**: Mecnun gibi.
Dilâ Mecnûn-sıfat uryân-ı ışk ol pîrehenden geç
Belâ meydânının gerçek şehîdiysen kefenden geç
Hayali Bey

* Mesîhâ-**sıfat:** Mesih gibi.
Ruh-bahş oldu Mesîhâ-sıfat enfâs-ı bahâr
Açtılar dîdelerin hâb-ı ademden ezhâr-Bâki

* nâfe-**sıfat**: Nafe sıfatlı.
Her ki leylî saçın âşüftesidir nâfe-sıfat
Post-pûş olur u Mecnûn gibi sahrâya düşer-Nizami

* nâs-**sıfat**: İnsan sıfatı.
Eyleme inkâr gizli nice bin vardır velî
Nâs-sıfat ile sıfatlanır bilinmez evliyâ-Âdile Sultan

* nergis-**sıfat:** Nergis gibi.
Cür'a-rîz olsa eger gül-şene câm-ı keremin
Tuta nergis-sıfat elde kadeh-i zer sünbül-Bâki

* pervâne-**sıfat**: Pervane gibi.
Yan âteşe pervâne-sıfat eyleme efgân
Ey âşık-ı miskîn budur âdâb-ı muhabbet
Şeyhülislam Yahya

* sâye-**sıfat:** Gölge gibi.
Dilersen olmağa gün gibi âsumân-rif'at
Yüzünü sâye-sıfat hâk-i râh ol yire ur-Hayali Bey

* semender-**sıfat**: Semender sıfatlı.
Gördü ki pertâb-ı semender-sıfat
Hemser-i âteş-kede-i Sûmnât-Nâbi

* sünbül-**sıfat**: Sünbül şeklinde.
Nükhet-i zülfünle geldikçe nesîm-i nev-bahâr
Turra-i sünbül-sıfat âşüfte-hâl eyler beni-Nedim

* sütûde-**sıfat**: Övülmeye layık.
Güşâde-baht ü kavî tâli' ü bülend ikbâl
Huceste zât u sütûde-sıfat u pâk-nihâd-Nef'î

* şâne-**sıfat**: Tarak gibi.
Çok aradım taradım şâne-sıfat çâk oldum
Bulmadım mislini ol turra-i anber-bûnun
Seyyit Sabri

* şeytân-**sıfat**: Şeytan şeklinde.
Çıkarır âdemi şeytân-sıfat cennetten
Şâh-ı gendüm gibi ol kadd-i nihâli küçücük
Neşet (Hoca Süleyman...)

* Şîrîn-**sıfat**: Şîrîn görünümlü.
Hüsrev-i eflâkdır destinde san bâz-ı sefîd
Yayınur Şîrîn-sıfat havz içre bî-mi'zer güneş
Lamiî Çelebi

* tîr-**sıfat**: Ok gibi.
Çün râh-ı Hak'ta tîr-sıfat müstakîmsin
Nusret ederse tan mı izin tozuna sabâ
Lamiî Çelebi

* tuğra-**sıfat**: Tuğra şeklinde.
Ulüvv-i kadr ile tuğra-sıfat müdâm olsun
Bülend-mertebe vâlâ-mahal refî'üş-şân-Cinânî

* uşşâk-**sıfat**: Âşıklar gibi.
Hammâm ki âyîne-i sîmîn-bedenândır
Uşşâk-sıfat âteşi kalbinde nihândır-Nâbi

* ümmîd-**sıfat:** Ümit işareti.
Çeşm-i âşık gibi fevvâreleri pür-cûşiş
Târ-ı ümmîd-sıfat âbı kesilmez kat'â-Nâbi

* zerre-**sıfat:** Zerre kadar.
Dil zerre-sıfat şevk ile girse ne_ola raksa
Olduk yine bir pençe-i hurşîde rübûde-Nedim

sıfr, sıfır: (صفر) Ar. Hiç, sıfır. **c. asfâr**.
Olur bidâyet-i sıfır intihâ-yı her asfâr
İ'dâd-ı fazl u kemâlâtın edemez ma'dûd-Sâmi

sıfr-ı ma'kûs: Akseden sıfır.
Bahşiş-i nâ-be-mahal cûddan olmaz ma'dûd
Sıfr-ı ma'kûs ile artar mı hesâbı rakamın-Beliğ

** **asfâr**: Sıfır'lar.
Olur bidâyet-i sıfir intihâ-yı her asfâr
İ'dâd-ı fazl u kemâlâtın edemez ma'dûd-Sâmi

asfâr-ı ulûf-ı erka:m: Rakamların dağıtım sıfırları.
Neyyîr-i menkıbet-i vasfın olunmaz ta'dâd
Olsa encüm kadar asfâr-ı ulûf-ı erka:m-Hâzık

sıhha, sıhhat: (صحّة) Ar. 1. Gerçeklik, doğruluk. 2. Sağlık, sağlamlık. 3. ed. Sözün yanlış ve eksik olmaması.
Derdin ile yatan hastelere âfiyet olsun
Zehr-i gamını nûş edenin cânına sıhha-Behiştî

Halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Sıhhat gibi bîmâr-ı gama geç geliyorlar
Öldürdü bizi nâz-ı etıbbâ ne belâdır-Sâbit

Bilmedik zevk-ı visâlin, çekmeyince firkatin
Olmayınca hasta, kadrin bilmez insân sıhhatin
Fıtnat Hanım

sıhhat-i ahbâr: Haberlerin doğruluğu.
Hecr bîmârı tenim bâd-ı sabâdan dem-be-dem
Sıhhat için sıhhat-i ahbârın eyler ârzû-Fuzûlî

sıhr: (صحر) Ar. 1. Kız alıp vermede akraba olan kimse (enişte). 2. Evlenmekle meydana gelen yakınlık.

sıhr-ı güzîn: Seçkin yakınlık.
Gelip bu meclise fasl-ı bahâr-veş kıldın
Misâl-i gül dil-i sıhr-ı güzînin handân-Nedim

sıhr-ı Nebî: Peygamber yakınlığı.
Sana kaldı meded ü merhamet ey sıhr-ı Nebî
Ne düşerse onu kıl şânına bast u temhîd-Kâzım

sıkl, sıklet: (ثقلت) Ar. Ağırlık, yük; sıkıntı.

sıkl-i tekellüfât: Külfetli işlerin ağırlığı.
Zaîf ü acz ile sıkl-i tekellüfâta hamûl
Zalûm ü cehl ile himl-i emânete hammâl-Şeyhi

* **sıklet:** 1. Ağırlık, yük. 2. Sıkıntı. **c. eska:l.**
Dâr-ı dünyâ bir misâfir-hânedir belli beyân
Sıklet imiş kişiye bu dünyede zînet denen
Ümmî Sinan

Bir gazel söylesen olmaz mı berây-ı hâtır
Ne kadar sıklet ise nazm-ı mukaffâ-yı adem
Akif Paşa

Bende-i pîr-i harâbâtım ki yoktur sıkleti
Zâhid-i zerrâkın olsun ilmi de irfânı da
Şeyh Galip

İdrâk-i maâlî bu küçük akla gerekmez
Zîrâ bu terâzû o kadar sıkleti çekmez-Ziya Paşa

Nedir hevâda şu a'sâbı öldüren sıklet
Bu bir teneffüs-i gûl-i cahîm pür-dehşet
Kemalzade Ekrem Bey

sıklet-i âr: Utanma ağırlığı.
Âşıkım âşıka şûrîdelik a'lâ yaraşır
Pek denâet görünür sıklet-i ârı çekemem-Nef'î

sıklet-i bâr-ı kasâvet: Kasvetli yükün ağırlığı.
Cebra'îl olsa dahi hem-dem-i gayret-kârım
Sıklet-i bâr-ı kasâvet yine gitmez benden
Yenişehirli Avni

sıklet-i dest-i nabz: Nabız elinin ağırlığı.
İki parmağı arasında ecel
Verir sıklet-i dest-i nabza halel
Keçecizade İzzet Molla

sıklet-i peşmîne: Sufi elbisesinin ağırlığı.
Çekse ne aceb sıklet-i peşmîneyi zâhid
Meşhûr meseldir hara olsun mu semer bâr
Seyyit Vehbi

sıklet-i tâc u kabâ: Taç ve elbise ağırlığı.
Zâhidâ o denlü sıklet-i tâc ü kabâ ile
Uçmak ümîdin etmez idi ebleh olmasa-Nergisî

sıklet-i tekfîn: Kefenlemenin ağırlığı.
Bir aceb feyz-i mücerred var ki tîğ-ı gamzede
Sıklet-i tekfînden etmiş şehîdân insilâh
Memduh Paşa

* **sıklet-keş**: Yük taşıyan, ağırlık çeken.
Çâbük-ter olduğun gam-ı nâ-geh-res-i heves
Sıklet-keş-i misâfir-i bîgâh olan bilir-Nâbi

sıklet-keş-i müsâfir-i bî-gâh: Zamansız misafirin ağırlığı.
Çâbük-ter olduğun gam-ı nâ-geh-res-i heves
Sıklet-keş-i müsâfir-i bî-gâh olan bilir-Nâbi

* **sakîl**: 1. Ağır. 2. Sıkıntılı, can sıkıcı. 3. Çirkin. **c. sükalâ, sika:l.**
Bârını gerden-i ahbâba edenler tahmîl
Ne kadar olsa sebük-rûh olur elbette sakîl
Koca Ragıp Paşa
Varma çağrılmadığın yere köpek gibi hemân
Kovmasınlar seni mecliste sakîl olma sakın-Havayî

** **eska:l**: Sıkal'ler, ağır yükler, ağır şeyler.
Ba'zı cerrâr da şâir geçinir
Cerr-i eska:lde mâhir geçinir-Sünbülzade Vehbi

eska:l-i mihnet: Sıkıntının en ağırı.
Visâlin Kâ'be'sine mushaf-ı ışkınla azm ettim
Ter-i mahfel gibi eska :l-i mihnetten berî oldum
Behiştî

** **sükalâ**: Sakîl'ler.
Gerdûn-ı dûn bizi sükalâdan şümâr eder
Takvîm-i i'tibârda mahzûrlardanız-Nâbi

sımâh: (صماخ) Ar. Kulak deliği; kulak.

sımâh-ı cân: Can kulağı.
Güzâr-ı bâ-şitâb-ı ömrü işrâba gelir dâim
Leb-i cûda sımâh-ı câna cûş-ı âbtan feryâd
Koca Ragıp Paşa
Sımâh-ı cânıma hâtiften erdi bu târîh
Ola bu cisri karîn-i kabûl-i Rabb-i Vedûd
Şeyhülislam Yahya (1043=1633)

sımâh-ı gonca: Goncanın kulağı.
Girse sımâh-ı goncaya ma'nâ-yı râz-ı aşk
Mecbûr olur mu san'at-ı tekrâra andelîb
Keçecizade İzzet Molla

sımâh-ı rûh: Ruh kulağı.
Olunca âil-i keder bu fitrat-semâ-hârem
Dolar sımâh-ı rûha bî-nihâye uhrevî nağam
Kemalpaşazade Ekrem Bey
İner birer birer iner
Kebûterân-ı âsmân
İner sımâh-ı rûhuma-Cenap Şahabeddin

sınf, sınıf: (صنف) Ar. 1. Çeşit, cins. 2. Bir sanat ve meslekten olan. 3. Okullarda ders görülen yer. **c. sunûf, esnâf.**
Ameliyyâta çıkarken sınıf, on gün evvel
Bu da gelmez mi? Dedim: "Kim dedi, oğlum, sana, gel?-Mehmet Akif

sınıf-ı ehl-i dil: Gönül ehli sınıfı.
Bu kadar nazma da mu'ciz denilir böyle iken
Sınıf-ı ehl-i dil ü tab'a kerem çarh-ı leîm-Nef'î

** **esnâf**: 1.Sınıf'lar, sıralar, yollar. 2. Cinsler, nev'ler, türlüler. 3. Sanat ehli toplulukları.

esnâf-ı ümem: Ümmetin cinsleri.
Ol âfitâb-ı saltanat ol şehsüvar-ı memleket
Cem-bezm ü Hatem-mekrümet memdûh-ı esnâf-ı ümem-Nef'î

** **sunûf**: Sınıf'lar.

sunûf-ı tâze-gûyân: Yeni söyleyenler sınıfı.
Vekîlimdir benim Vehbî-i mu'ciz-dem beyân etsin
Sunûf-ı tâze-gûyânı gürûh-ı yâve-destânı
Osmanzade Tâib

sırât: (صراط) Ar. 1. Yol. 2. Cehennemin üzerinde kurulan, kıldan ince kılıçtan keskin köprü.
Eğer ben hastanın elin alırsın
Sırâtın köprüsün geçmek değil mi-Şeyyat Hamza

Vuslatın cennettir ehl-i aşka hicrânın cahîm
Ey kıyâmet-kadd oluptur arada aşkın sırât
Bağdatlı Ruhi (oluptur: olmuştur)

sırât-ı müstakîm: Doğru yol.
Nuriyâ Mevlâ sırât-ı müstakîmin bildirip
Mürşid-i râh-ı necât olduk gelen gelsin beri-Nuri

sırr, sır: (سرّ) Ar. Gizli tutulan veya gizlenmesi gereken şey, sır. **c. esrâr.**
Bakınca dîde nûruna ziyâ bulur bu cism ü cân
Mir'ât-ı kalbi müncelî kıl sırr ile dîdârı gör
Âdile Sultan

Tıfl-ı ma'nî zikr-i kalbî pîr yüzünden tahsîl edip
Sırr ilinde kalb-i selîm bulmayan insân değildir
Ümmî Sinan

sırr-ı akl: Aklın sırrı.
Kîl ü ka:l-i aşkı hâmûş olmayınca bilmedim
Sırr-ı aklı mest ü medhûş olmayınca bilmedim
Fehim-i Kadim (Uncuzade ...)

sırr-ı aşk*:* Aşk sırrı.
Ney gibi bir âşık-ı dem-sâz buldum kendime
Sırr-ı aşkı söylerim hem-râz buldum kendime
Şeyhülislam Yahya

Sırr-ı aşk etmez tekevvün her dil ü her sînede
Sen onu ister isen telkîn-i îka:nda ara
Necip (Sultan III. Ahmet)

sırr-ı âyet-i Kur'ân: Kur'an ayetinin sırrı.
Ya sevâd-ı nüsha-i sun'-ı İlâhîddir ki dil
Dikkat etse anda sırr-ı âyet-i Kur'ân bulur
Nef'î (anda: orada)

sırr-ı bûy: İçte gizli olan koku.
Keşf-i râz etmez salâbet-kâr olan kable'l-fenâ
Yanmadıkça anber etmez sırr-ı bûyun âşikâr
Vâhit Paşa (Mehmet...)

sırr-ı cân*:* Can sırrı.
Dîde-i cân ile seyr et sen yedi deryâları
Mevclerinden gark-ı nûr ol başka sırr-ı câna gel
Âdile Sultan

sırr-ı cenâbân: Büyüklerin sırrı.
Hem eder ta'na tahammül, hem olur sırr-ı cenâbân
Düşmene har mı desem ya büz-i Ahfeş mi disem
Münif

sırr-ı cilve-i aşk: Aşk cilvesinin sırrı.
Mağrûr-ı dâniş olma edîb ü halîm isen
Bildin mi sırr-ı cilve-i aşkı alîm isen
Hersekli Arif Hikmet

sırr-ı dehen: Ağız sırrı.
Nokta-i misk gibidir lebinin hâli meğer
Şübhedir kimseye keşf olmadı sırr-ı deheni
İbn-i Kemal

sırr-ı deryâ-yı sühan: Söz denizinin sırrı.
Dürr-i şeh-vâr-ı mezâmîn ile memlû sînem
Dil-i pür-cûş u hurûşum sırr-ı deryâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

sırr-ı dil: Gönül sırrı.
Sırr-ı dili eczâ-yı beden derke ne ka:dir
Tahsîs-i mezâyâsını ta'mîm ne mümkin-Nâbi

sırr-ı ekber: En büyük sır.
Eyâ mahbûb-ı Hak zât-ı şerîfin sırr-ı ekberdir
Seninle sadr-ı sarây-ı risâlet çünkü efhardır
Necip (Sultan III. Ahmet)

sırr-ı ene'l-Hak: "Ene'l-Hak" sırrı.
Mansûr'u zîver-i serdâr edecektiler
Sırr-ı ene'l-Hak'ı diyicek ipe çektiler
Hezârî (Antakyalı Mustafa Münif) (diyicek: deyince)

sırr-ı gayb: Bilinmeyen sır.
Sırr-ı gaybım dîdeden dilden nihân-ender-nihân
Ben zuhûr etsem olur dünyâ vü ukbâ bî-nişân
Namık Kemal

sırr-ı hafî: Gizli sır.
Bu meseldir bilmeyen katındadır ceng ü cidâl
Sırr-ı hafîyi bilen Zâtî yavaş oldu yavaş-Zâti

sırr-ı hikmet: Hikmet sırrı.
Bu sırr-ı hikmeti idrâk mümkün olmadı âh
Nedir bu hikmetin ey lâ-yezâl olan Ma'bûd
Nâzım Paşa

sırr-ı insân: İnsanın sırrı.
Sinân Ümmî fenâ fahrı erelden sırr-ı insâna
Beka:bi'l-lâh maka:mının binâsından yapar elfâz
Ümmî Sinan

sırr-ı insâniyyet: İnsanlık sırrı.
Kesb-i feyz-i âdemiyyetdir gerek her âdeme
Sırr-ı insâniyyete gelmez şeref emvâl ile
Leskofçalı Galip

sırr-ı kader: Kader sırrı.
Hükmün cerîdesinde zihnin teemmül etse
Sırr-ı kader içinde kalmaya kılca müşkil-Nizami

sırr-ı kalb: Kalp sırrı.
Nice yerlerde gördüm ey evbâş
Sırr-ı kalbimi eyledin sen fâş-Fuzûlî

sırr-ı kitâb-ı kevn: Kâinat kitabının sırrı.
Sırr-ı kitâb-ı kevne ibretle nâzır olsan
Bî-gânede yok ammâ hep âşinâ değildir-Nâbi

sırr-ı mahabbet: Sevgi sırrı.
Esrâr o rütbe sakla ki sırr-ı mahabbeti
Leb-huşk-ı deşt-i ye'se peyâm-ı serâb ver-Esrar Dede

sırr-ı maiyyet*:* Beraberlik sırrı.
Dü âlemde cemâl-i Bârî'den mahcûb olursun sen
Eğer zevk almaz isen Gaybiyâ sırr-ı maiyyetten
Gaybî

sırr-ı meknûn: Dizilmiş sır.
Hep işârât sudûr-ı hükmü nâtıktır
Vaz'-ı mîzân teka:bülde bu sırr-ı meknûn-Münif

sırr-ı Mesîhâ: Mesiha'nın sırrı.
Bir demde kılar bin dil ü cân mürdesin ihyâ
La'line zuhûr etti meğer sırr-ı Mesîhâ-İbn-i Kemal

sırr-ı muğlak: Anlaşılmaz sır.
Sırr-ı muğlak metn-i haksın sana yetmez mi bu şân
Hep kitâb-ı âs-mânî seni şerh eyler hemân-Gaybî

sırr-ı nihân*:* Gizli sır.
Mün'akis âyîne-i tab'ımda nakş-ı kâinât
Sûret-i ma'nîde bir sırr-ı nihân olmaz bana
Ziya Paşa

sırr-ı pinhân: Gizli sır.
Ey Sinân Ümmî ömür harc etme nâsût ehline
Ârifâne yek nazar kıl sırr-ı pinhân eylegil
Ümmî Sinan

sırr-ı semâvât: Göklerin sırrı.
Keşf ola sırr-ı semâvât ile gayb-ı arzîn
Ger ola gözlerime sürme ayağın tozu-Nizami

sırr-ı tevhîd: Tevhit sırrı.
Sırr-ı tevhîdin rumûzun nefy ile isbâtta
Sûfî gel benden sor onu lâ *nedir* illâ *nedir*-Gaybî

sırr-ı vahdet: Birlik sırrı.
Kelâm-ı ışk ey Bâkî ser-â-ser sırr-ı vahdettir
Murâdı cümlenin birdir bütün dünyâyı söyletsen
Bâki

Sırr-ı vahdetten haber-dâr oldun ise şirki ko
Nice bir bu lâ vü illâ niceye dek hûy u hâ-Gaybî

** **esrâr**: Sırlar.
Keyf için esrâra olup mübtelâ
Etti tamâmiyle şuûrun hebâ
Atâyî (Nevizade Atâullah)

Bülbül gibi, aşk ehli figân eylemek olmaz
Esrâr sözün halka beyân eylemek olmaz
Ahmet Sârbân

esrâr-ı aşk: Aşkın sırları.
Derd-i cihânı terkeyle fark et nedir esrâr-ı aşk
Yol verme nefse Âdile, Mevlâ sana olur muîn
Âdile Sultan

esrâr-ı âyât-ı cemâl: Güzel ayetlerin sırları.
Bana keşf oldu bugün esrâr-ı âyât-ı cemâl
Her suâle müftî-i ışkam cevâbım var benim
İbn-i Kemal

esrâr-ı gam*:* Gam sırları.
Kişi esrâr-ı gamı akılla fehm etmez imiş
Bırakıp câme-i nâmûsumu âbdâl olayım-Nev'î

esrâr-ı hikmet: Hikmetin sırları.
Kitâb-ı kâinât esrâr-ı hikmetle leb-â-lebdir
Şikâyet cehlden feryâd bî-idrâkliklerden-Nâbi

esrâr-ı vuslat: Kavuşma sırları.
Âdemin hâlin bilirler kalmaz inkâra mecâl
Âşıkı esrâr-ı vuslat gül gibi handân eder
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

sıyâm: (صيام) Ar. Oruç.
Şu soğuk günde de bir pâre ısındırdı bizi
Bir gün evvel erişip geldi hele mâh-ı sıyâm-Nedim

sıyâm-ı dürûg*:* Yalan oruç.
O denlü teşne iken rûze-dâr-ı tahkîka
Verir mi su dem-i iftârda sıyâm-ı dürûg-Sâmi

sıyânet: (صيانت) bk. savn.

sıyt: (صيت) bk. sît.

sî: (سى) Far. Otuz.
Bir zemân Edrene vü İstanbul
Oldu sî sâl bana cây-ı nüzûl-Nâbi

sî-i çarh: Feleğin otuzu.
Götürüp mühr-i hümâyûn ile etti teşrîf
Mühr-veş mihr kodu sî-i çarh üzre kadem-Nâbi
sî-i meh: Ayın otuzu.
Çâk olur sî-i meh sî-i uryânından
Mihr olur dâg-ber-dil gûy-ı girîbânından-Nâilî
sî-i sad-pâre: Yüz otuz parça.
Elinde tîşe-i hicrân ile Ferhâd'a benzer gam
Aceb mi sî-i sad-pâre kûh-ı Bîsütûn olsa-Behiştî
sî-i uryân: Çıplak otuz.
Çâk olur sî-i meh sî-i uryânından
Mihr olur dâg-ber-dil gûy-ı girîbânından-Nâilî
* **sî-pâre**: Otuz parça.
sî-pâre-i havâdis-i eyyâm: Gün haberleri otuz parça.
Sî-pâre-i havâdis-i eyyâm olup şühûr
U'cûbe-i vaka:yi'-i dehre risâle sâl-Koca Ragıp Paşa
siâyet: (سعايت) Ar. Dedikoduculuk, insanları çekiştirme.
İkbâl için ahbâbı siâyet yeni çıktı
Bilmez idik evvel bu dirâyet yeni çıktı-Ziya Paşa
sîb: (سيب) Far. Elma.
Çînî tabakta çarh meh ü mihr ü encümü
Bu bezme düzdü sîb ü bih ü dâne-i enâr-Nâbi
Ol kadd ü zenahdân u leb eyler beni hayrân
Kim serv-i sehî meyvesi sîb ü rutab olmaz-Nizami
sîb-i gabgab: Çene elması.
Seni meğer ki gül-efsûn-ı nâz terletmiş
Ki sîb-i gabgabın ey gonce-leb gül-âb kokar-Nedim
sîb-i nâb: Saf, berrak elma
Ârızın bahrı kenârında zenahdânın senin
Sîb-i nâbile pür olmuş bir letâfet zevrakı-Behiştî
sîb-i zekan: Çukur elma. (çene)
Nedir o çâh-ı muallâk nedir ol turra-i mâr
Nedir ol kûy-ı melâhat nedir ol sîb-i zekan-Biâtî
sîb-i zenahdân: Sevgilinin elmaya benzer çene çukuru.
Yine diş yâresi var sîb-i zenahdânında
Sulu şeftâli yemişler gibi bostânında-Şuğlî

Çeh değil sîb-i zenâhdânında yer almış Nedîm
Zahm-ı engüşt-i nigâh-ı intihâbından senin
Nedim

sibâ': (سباع) Ar. Sebû'dan; yırtıcı hayvanlar, canavarlar. **c. sebu'**.
Necd dağının sibâ'ına çekermiş hûn-ı dil
Kâsesinden çeşminin Mecnûn-ı bî-pervâya bak
Hayali Bey
sibâ'-ı deşt: Çöl canavarları.
Biz hûn-ı beşer ser-mâye-i nasr u şecâ'attir
Sibâ'-ı deşt ü hâmûn kendi cinsinden şikâr etmez
Ziya Paşa
sicn: (سجن) Ar. Zindan, mahpes, hapishane. **c. sücûn**.
Feyzinle oldu bezm-i cihân sicn iken behişt
Lutfunla oldu çarh-ı felek pîr iken civân-Nedim

Mısır diyârı mülküme şâh olduğumda sicn olur
Yoktur karârım hergizin ben Yûsuf-ı Ken'ânîyam
Ümmî Sinan
sicn-i mihnet: Sıkıntı zindanı.
Vâdî-i hayret temâşâ-gâh-ı ra'nâdır bize
Sicn-i mihnet gûşe-i hem-vârdır eğlencemiz-Nuri
sicn-i mü'min: Müminin zindanı.
Sicn-i mü'min cennet-i kâfir-dürür dünyâ demiş
İşiten ağyâr-ı bî-dîn ile destânım benim-Necati Bey
sidre: (سدره) Ar. 1. Trabzon hurması, Arabistan kirazı. 2. Sedir ağacı, hünnap ağacı. (Kur'an: Necm 14,16) Gövdesi yedinci ve kökleri altıncı kat gökte olduğuna inanılan bir ağaç. Rivayete göre göğün sağ tarafında bulunan son ağaç. İnanışa göre bunun ötesine kimse geçemez.
Gönül versem aceb midir ol serv-i ser-efrâza
Diraht-ı sidreye sâye salar tâze budağım var
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Ne mümkün böyle bir âlî binâ bir dahi ger olsa
Kaza mi'mârı, sidre nerdübânı çarh müzd-veri
Nef'î
Kadem-i pâkine yüz sürdü nesîm-i sohbet
Yaraşır Sidre vü Tûbâ gibi eylerse hırâm-Cevrî

Nihâl kaddinin üftâdesidir sidre vü Tûbâ
Esir-i şiftesi rûhâniyân-ı arş-ı Rahmânî-Nedim
Sidre-i Müntehâ: Göğün yedinci katında

bulunduğuna inanılan bir ağaç ve mukaddes makam.

Ol seyrde mâ-verâ göründü
Tâ Sidre-i Müntehâ göründü-Şeyh Galip

* **sidre-ka:met:** Sidre ağacı boylu.

Sidre-ka:met gonca-leb gül yüzlü dil-berler gibi
Bâğda serv-i sehî nâz ile dâmânın sürer-Enverî

* **sidre-pervâz**: Sidreye uçan.

Ey tâir-i nâz-ı sidre-pervâz
Kalbimde olaydın âşiyân-sâz-
Akif Paşa (Mısır Valisi Mehmet ...)

* **sidre-sâ**: Sidre gibi.

Sidre-sâ idi o bâlâ-yı bülend
Ona ermezdi hayâl atsa kemend-Hakanî

sifâl, sifâle: (سفال) Far. 1. Çanak ve çömlek gibi toprak kaplar. 2. Fıstık ve ceviz kabuğu. 3. Orak.

Güneş onun yüz katına varıcak sararır
Gülüceğiz dişi katında incü ola sifâl
Mesut bin Ahmet (varıcak: varınca)

Şikeste bir sifâl olsun, nemiz var, sâgar-ı Cem'de
Garaz bir neşve tahsil eylemekdir bezm-i âlemde
Şeyhülislam Yahya

Ayna almaz neylesin rindân sürâhî zînetin
Mey gerek birdir sifâl ola veyahûd zer kadeh
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Alınca ol gül-i alı hayâle dîdelerim
Derûn-ı havzda döndü sifâle dîdelerim
Enderunlu Vâsıf

sifâl-i bâde: Şarap çanağı.

Ne feyz alır sifâl-i bâdeden pîr-i mugân
Çekerdi reşkten kandîl ile Şeyhü'l-harem sahbâ
Nef'î

sifâl-i iflâs: İflas çanağı.

Seng-i gamdan olur âsûde sifâl-i iflâs
Sengin ikbâli de mînâ-yı refâhiyyetedir-Nâbi

sifâl-i kelle: Kelle çanağı (kafatası).

Ben benin sevdâsını diktim sifâl-i kelleme
Işk teklîf eyledi ra'nâ karanfildir bana-Enverî

sifâl-i köhne: Eski çanak.

Sifâl-i köhneden nûş-ı meye mu'tâd iken rinde
Mücevher câmını bin kerre bezm-i Cem kabûl etmez
Nâilî

sifâl-i kûy-i yâr: Yârin mahallesinin çömleği.

Bu riyâ-yı fakr ile bestir sifâl-i kûy-ı yâr
Mahrem-i bezm-i fenâ tâc ü kabâyı neylesin-Nev'î

sifâl-i mey-kede: Meyhane çanağı.

Bir tutarsa pâdişâh ile gedâyı mey ne_ola
Hem sifâl-i mey-kede hem tâc-ı Edhem'dir kadeh
Nef'î

sifle: (سفله) bk. sefâlet.

sigar: (صغر) Ar. Sagîr'in çokluğu; küçükler, ufaklar.

Dünyâ o fenâ-hâne ki şeklinde beka yok
Bir yer ki kibârında, sigârında hayâ yok
Kemalzade Ekrem Bey

sigâr u kibâr: Küçükler ve büyükler (bütün halk).

Abîd-i kem-teri fermânıdır zemîn ü semâ
Kemîne çâkeri ihsânıdır sigâr ü kibâr-Ziya Paşa

sîh: (سيخ) Far. Demir şiş.

sîh-i âh: Ah şişi.

Çevirtir bana sancup sîh-i âha serv-i gerdûnu
Kebâb özler meğer kim cân firâkından zebûn olsa
Behiştî (sancup: batırıp)

sîh-i bâm: Kubbenin demir şişi.

Düşerdi soğuktan başa mîh-ı bâm
Ciğer-gâha işler idi sîh-ı bâm-Keçecizade İzzet Molla

sîh-i biryânî: Biryan şişi gibi.

Kimi işkembeden söyler ciğerden nâleler eyler
Döner fir fir elinde hâmesi çün sîh-i biryânî
Seyyit Vehbi

sîh-i kebâb: Kebap şişi.

Bezm-i şarâb kanlı yürek iştiyâk eder
Sancılsa tîr-i gam ona sîh-i kebâb veş
Behiştî (sancılsa: batırılsa)

sîh-i mihnet: Sıkıntının demir şişi.

Ehl-i aşkın ne bilir derd ü belâ vü mihnetin
Döne döne olmayan bu sîh-i mihnetle kebâb
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Ağlamazdı sîh-i mihnet deldiğinden bağrımı
Âteş-i sûzân-ı aşkındır kebâbı inleten
Şeyhülislam Yahya

sîh-i nâr-ı aşk: Aşk ateşinin şişi.
Sızlanıp yanıp yakıldığın zâhid ta'n eyleme
Sîh-i nâr-ı aşk ile bağrın kebâb olsun da gör
Şeref Hanım

sihâm: (سهام) bk. sehm.

sihr: (سحر) Ar. 1. Büyü, gözboyacılık, büyücülük. 2. Büyü kadar tesiri olan şey, fettanlık. 3. Büyü gibi tesir eden güzel söz söyleme sanatı. **c. sehere**.
Cem etti âb u âteşi aks-i izâr-ıla
Nakş-ı nigârda hele sihr eyler âyîne-Rızayi

Sihrile nice halkı a'mâ vü asamm eyler
Hayrette kalır sanır kim ehl-i besârettir
Taşköprülüzade Kemaleddin
Zülf-i zülfün gözüme sihr ile bağlar sanasın
Cisr çün san'at ile Şat'ta selâsil bağlar-Nizami

sihr-i helâl: (Helal olan büyücülük). ed. güzel söz ve beyit arasında cümle veya kelimenin hoşa gitmesi için kullanılan dokunaklı söz. Mesela şu beyitte
"Nedir bu bâb-ı tegâfül nigâh-ı mestinde
Zuhûra gelmedi âsâr-ı intibâh henüz-Kâzım Paşa" 1. mısrada: "Nedir bu, bâb-ı tegâfül (gaflet kapısı) nigâh-ı mestinde (sarhoş bakışında). 2. mısrada: Henüz, nigâh-ı mestinde (sarhoş bakışında), âsâr-ı intibâh (uyanma izleri) zuhûra gelmedi. Burada, nigâh-ı mestinde tamlaması, hem ilk mısraın sonu, hem de 2. mısraın başı sayılabilecek durumda kullanılmıştır.
Devâtım oldu çeh-i Bâbil ü sözüm efsûn
Füsûn-ger-i kalemim arz kıldı sihr-i helâl
Hayali Bey
Hak seni milletin ihyâsına etmiş meb'ûs
Dehenin mu'cize-gûdur sühanın sihr-i helâl-Şinasi

Cihânı nazm-ı pür-sûzum musahhar eyledi düpdüz
Kemâl ehli görüp şi'rim dedi sihr-i helâl olur
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

sihr-i mâr: Yılan sihri.
Mûr gibi emrine kılmış itâat halk-ı Rûm
Râm oluptur nitekim Mûsâ'ya ey şeh sihr-i mâr
Lamiî Çelebi

sihr-i mübîn: Açık, besbelli sihir.
Bir nigehle bildirir dünyâya lutf u kahrını
Çeşmi sâhir gûyiyâ sihr-i mübîndir gamzesi-Nef'î

* **sâhir**: Sihir yapan, büyücü.
Kimse tahkîk edemez şâir midir sâhir midir
Bir bilir yok Nef'î-i mu'ciz-beyânı bilmiş ol-Nef'î

Şemşîr-ı be-kef o çeşm-i sâhir
Gencine-i mülk-i nâza nâzır-Şeyh Galip

Çeşmin hayâline düşeli uyku görmedim
Gözden uğurlar uykunu sâhir değil midir
İbn-i Kemal (uğurla: çalmak)

sâhir-i gamze: Gamze büyücüsü.
Ol sâhir-i gamze bî-muhâba
Cibrîl çi ve güdâm Îsâ-Şeyh Galip

sâhir-i ma'nî-perdâz: Güzel anlamlı söz düzenleyen büyücü.
Güft ü gûy-ı dili bilmez görünür gamzeleri
Şîvede her nigehi sâhir-i ma'nî-perdâz-Nef'î

* **sâhir-âne:** Büyülercesine, büyücü gibi.
Nerde bir nev-şüküfte gül görsem
Sâhir-âne tebessümün sanırım-Recaizade Ekrem

* **sâhir-pîşe**: Sihirbaz huylu.
Tab'-ı sâhir-pîşene Bâkî gönüller meyl eder
Sükker-i şi'r-i dil-âvîzin meğer efsûnludur-Bâki

sihr-i yâr: Yârin sihri.
Sihr-i yârin hayâliyle ederken nâle vü feryâd
Dediler sen mi ettin böyle âh ile nidâ îcâd
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)

* **sehhâr**: Büyücü, büyü yapan. mec. cazibeli, fettan.
Bu gün urmakta tutmakta katı sehhârdır gamzen
Bu gün asmakta basmakta katı kattâldir zülfün
Necati Bey (katı: çok)
Tahattur eylediğim lâhza, aşk-ı sehhârı
Bu levha zâhir işte pîş-i çeşmimde-Tevfik Fikret

sehhâr-ı mu'ciz*:* Âciz bırakan büyücü.
Hangi sehhâr-ı mu'cizin bu füsûn
Hangi Hârût olup acîbe-nümûn-Tevfik Fikret

sika:yet: (سقايت) bk. saky.

Sikender: (سکندر) bk. İskender.
Bâdedir zevkını idrâk edene Âb-ı Hayât
Mu'teriftir buna Hızr ile Sikender de tamâm
Nâbi

sikke: (سکّه) Ar. 1. Para üzerine vurulan damga. 2. Damgalı para. 3. Düz sokak veya yol.
Ne fâide sikkesiz diremden
Ne sûd netîcesiz keremden-Fuzûlî

sikke-i Cem: Cem'in sikkesi.
Bulmaz cihânda sikke-i Cem i'tibârını
Sen hâlisü'l-ıyâr o ganî ma'den olmasın
Yahya Kemal

sikke-i tahsîn: Övünme parası.
Görülmez sikke-i tahsîne lâyık çünkü ey bî-rahm
Niçin mânend-i zer cism-i nizârım böyle zerd ettin
Nâbi

* **sikke-dâr**: Darphane muhasebecisi.
Himmeti altın eyleyip kârım
Sikke-dâr oldu nakd-i âsârım-Nâbi

* **sikke-sûret**: Sikke şeklinde.
Sikke-sûret gösterip san'atle dil-ber sayd eder
Bunda kırtâsiyyedir ser-mâyesi ferzânenin-Sâbit

silâh: (سلاح) Ar. Her çeşit harp aleti. **c. esliha**.
Kasd eylese bî-silâh u cevşen
Eyler idi sulhu cenge reh-zen-Şeyh Galip

Dünyâda silâh mı var kalem gibi dil gibi
Döğüştürür kardeşi Hâbil'le Ka:bil gibi-Yusuf Ziya

* **sileh-dâr**: Silah tutan.
Yegâne şeh-süvâr-ı kahramân kevkeb ki lâyıktır
Felek ona sileh-dâr etse Behrâm-ı sileh-şoru-Nef'î

* **silâh-şor**: İyi silah kullanan.
Belki kırk elli bin askerle sarılmış "Yıldız"
O silâh-şorlar, o al fesli herîfler sayısız
Mehmet Akif

silk: (سلك) Ar. 1. Dizi, sıra. 2. İplik. 3. Yol; meslek, tutulan yol.
Nazm silkinde bugün gerçi ki bir daneyidik
Zâtiyâ bilmedi ol hâce bizim kıymetimiz-Zâti

Atâsı medhini tezyîn için ol genc-i gevherden
Çıkardım silke dizdim bir tabak lü'lü'-i mensûru
Nef'î

Dâhilim silkine ser-geşte duâcılarının
Beni terk eyleme mânend-nişân-ı tesbîh-Yüsrî

silk-i belâgat: Güzel söz söyleme sırası.
Silk-i belâgat üzre dürr ü güher dizersen
Yahyâ nazîr olur mu nazm-ı cihân-sitâne
Şeyhülislam Yahya

silk-i cevher: İnci dizisi.
Nev-arûs-ı hüsnünü zeyn etmeğe ey serv-i nâz
Silk-i cevher düzdü kilk-i dür-feşânım boynuna
Ahmet Paşa

silk-i dürr-i bahr-i maânî: Manalar denizinin inci sırası.
Dürc-i dilden çıkıp nice girân-mâye güher
Vereyim silk-i dürr-i bahr-i maânîye nizâm-Nef'î

silk-i ehl-i hâl: Ehli hâlin ipi.
Silk-i ehl-i hâle çekmiş zâhidi eşk-i riyâ
Mis gibi kim sîm kadrin bildirir sîm-âb ona
Fuzûlî

silk-i güher: İnci dizisi.
Rişte-i cân ile bir silk-i güher zeyn eyledim
Kim nizâm-ı nazmının her dürri bir enver güneş
Lamiî Çelebi

silk-i nazm: Nazım dizisi.
Silk-i nazma ol kadar çektim dürr-i sîr-âbı kim
Tâb-ı endîşeyle ettim bahr-i ma'nâyı serâb-Nef'î

silk-i senâ: Övme dizisi.
Ne cevâhir dizeyim silk-i senâna göresin
Ki ede şa'şaası çarh-ı dü-rengi yek-renk-Nef'î

silk-i tesbîh-i dürr-i Seb'al-Mesânî: Fatiha'nın yedi incisinin (ayet) tesbih ipliği.
Ukde-i ser-rişte-i râz-ı nihânîdir sözüm
Silk-i tesbîh-i dürr-i Seb'al-Mesânî'dir sözüm
Nef'î

* **sâlik**: sülûk'ten; 1. Yola giren, yolda giden. 2. Bir tarikata girmiş bulunan. **c. sâlikîn, sâlikinûn, sâlikân.**
Kemer-bend-i tarîkat olsa sâlik dest-i mürşidden
Berehmen-hâne-i taklîdde zünnâra yer kalmaz
Nâbi

Eğer deryâ-yı aşkından ki katre katre nûş eden sâlik
Hemân-dem cümle kevneyni verir târâc u yağmâya
Âşık Paşa

sâlik-i hakîkat: Hakikat yoluna giren.
Her sâlik-i hakîkate bir feyz eder zuhûr
Mi'râc-ı aşk u şevk idi Mansûr'a dâr-ı Hak
Hersekli Arif Hikmet

sâlik-i meczûb: Cezbe içinde olan sâlik.
Cezbe-i zülfünle dil sevdi seni gördü yüzün
Sâlik-i meczûba bildim kim hicâb olmaz günâh
İbn-i Kemal

sâlik-i meczûb-ı râh-ı Mevlevî: Mevlevi yolunun cezbeli saliki.
Sâlik-i meczûb-ı râh-ı Mevlevî'yim ârifim
Hâliyâ akl u cünûn nâ-cins-i sohbettir bana
Esrar Dede

sâlik-i râh-ı fenâ: Yokluk yolunun saliki.
Neş'e-hâh-ı aşk dâim derd-nûş olmak gerek
Sâlik-i râh-ı fenâ bî-hîş ü hûş olmak gerek
Esrar Dede

sâlik-i râh-ı hakîkat: Hakikat yolunun saliki.
Kad enâre'l-aşkı li'l-uşşâki münhace'l-Hudâ
Sâlik-i râh-ı hakîkat aşka eyler iktidâ-Fuzûlî

Sâlik-i râh-ı hakîkattir Necâtî korkusuz
Dil-rübâlar ışkını kendüye yoldaş eyleyen
Necati Bey

sâlik-i reh: Yola giren, mürit.
Tâ sâlik-i reh olmayıcak hem-sirişt-i nûr
Bu perdenin güzâre ne ka:dir verâsına
Nâbi (olmayıcak: olmayınca.)

sâlik-i tavr-ı Nedîm: Nedim tavrıyla yola giren.
Sâlik-i tavr-ı Nedîm oldun bu düşmezdi sana
Hem-zebân olmaz mısın Gâlib sühan-gûlarla sen
Şeyh Galip

** **sâlikîn, sâlikân:** Sâlik'ler.
Sâlikân çoktan bulurdu kasr-ı ümmîde vusûl
Pîş-i rehte hufre-i gil-nâk-i ihmâl olmasa-Nâbi

Maşrık-ı nûr-ı hüvviyetsin ki feyz-i sâdıkın
Verdi rûh-ı sâlikîne pertev-i subh-ı ahîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

Böyle zemânda acırım ol sâde-dillere
Kim kavl-i sâlikân-ı riyâya inandılar
Bağdatlı Ruhi

* **sülûk**: Silk'ten; 1. Yola girme, bir yol tutma. 2. Bir güruha, bir sınıfa dâhil olma. 3. Bir tarikata intisap etme.
Var olan Hak varlığıdır benden eylersen suâl
Yokluğun irfânı kâfidir sülûk erbâbına
İzzet Efendi

Sülûku pîrden öğren seni envâra gark etsin
Sorarsan bu gül-istânın safâsın yâsemenden sor
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

sülûk-ı devr-i Mevlânâ: Hz. Mevlana devrinin yola girenleri.
Sülûk-ı devr-i Mevlânâ'da Esrâr
Felekler bî-haber bir nükte varmış-Esrar Dede

sülûk-ı fakr: Fakirlik yolu.
Sülûk-ı fakr etvârım mezâk-ı ışk hâlimdir
Tecerrüd âlemi seyrinde âlem pâyimâlimdir-Fuzûlî

sülûk-ı mahv: Mahvolmaya gitme.
Sülûk-ı mahvımızı hârice çıkarmayarak
Nihân-hâne-i pâyân-ı kâra dek gideriz
Esrar Dede

sülûk-ı müntehâ: Sonsuz, nihayetsiz yola girenler.
Nefse câna olan kuvâ vahdet bulursa hôş revâ
Budur sülûk-ı müntehâ ins ile cînden al haber
Ümmî Sinan

silsile: (سلسله) Ar. 1. Zincir, sıra. 2. Ard arda gelen şeylerin meydana getirdiği sıra. 3. Soysop, nesil. 4. Soy defteri. 5. Sıradağ. **c. selâsil.**
Oldu erbâb-ı fenâ zülf-i girih-gîre esîr
Düştüler silsile sevdâsına ikbâl ehli-Nev'î

silsile-i aşk: Aşk zinciri.
Allah için ey âh dolaş zülfüne yârin
Ol silsile-i aşkı dırâz etmeğe bâis-Nef'î

silsile-i dûzah: Cehennem halkası.
Nefesin silsile-i dûzaha peyvend etsin
Sühan-ı hayr maka:mında eden sedd-i nefes-Nâbi

silsile-i feyz: Feyiz zinciri.
Dîbâce-i evsâfını almaz bütün eb'âd
A'dâd idemez silsile-i feyzini ta'dâd-Mehmet Akif

silsile-i hilkat: Yaratılış zinciri.
Teşekkülât-ı avâlim teselsüle tâbi'
Nedir bu silsile-i hilkat ey Hudâ-yı vedûd
Nâzım Paşa

silsile-i ışk: Aşk zinciri.
Bir perî silsile-i ışkına düştüm nâ-geh
Şimdi bildim sebeb-i hilkat-i Âdem ne imiş-Fuzûlî

silsile-i müşg-i ter: Güzel, taze misk zinciri.
Ey gül ne aceb silsile-i müşg-i terin var
Ve'y serv ne hôş cân alıcı işvelerin var-Fuzûlî

silsile-i vücûd*:* Vücut zinciri.
Ey silsile-i vücûda nâzım
Rezzâk-ı erâzil ü eâzım-Fuzûlî

silsile-i zülf-i girih-gîr: Dolaşık saçın zinciri.
İstemez çünkü mukayyed ola kendüyle cihân
Bir taraf silsile-i zülf-i girih-gîri nedir
Şeyhülislam Yahya

* **silsile-cünbân**: Silsile kımıldatan.
Başlasın bend ile raksa dil-i dîvâne dahi
Nice bir bâd-ı sabâ silsile-cünbân olsun-Nef'î

sîm: (سیم) Far. Gümüş.
İki cihânda budur ârzû-yı cân u dilim
Ne ârzû-keş-i sîm ü zerim ne tâlib-i hûr
Yenişehirli Avni

Dehrin ne safâ var acabâ sîm ü zerinde
İnsân bırakır hepsini hîn-i seferinde-Ziya Paşa

sîm-i eşk*:* Gözyaşı gümüşü.
Sîm-i eşke gark eder her dem beni şâh-ı hayâl
Sanmanız beğler ulûfem yok benim hünkârdan
Behiştî

sîm-i hâlis*:* Saf gümüş.
İki ebrûlarının arası hem
Sîm-i hâlis gibi idi her-dem-Hakanî

sîm-i hâm: Ham gümüş.
Döşedi yine çemen nat'-ı zümürrüd-fâmın
Sîm-i hâm olmuş iken ferş-i harîm-i gül-zâr-Bâki

sîm-i sa'îd: Mübarek gümüş.
Cefâna kîmya dersem ne_ola ey sîm-i sa'îd ben
Ki te'sîrinden onun zer oluptur bu ten-i zerdim
Behiştî

sîm-i sirişk: Gümüş gibi akan gözyaşı.
Ne_ola sım-i sirişkin çeşm-i ter yok yere harc etse
Havaya sarf olur ol akçe kim bâd-ı hevâdandır
Hisâlî

sîm-i zer-endûd: Altın yaldızlı gümüş.
Nakş-ı sad-reng ile bir hâteme benzer ki_üstâd
Eylemiş sîm-i zer-endûd ile dîvâresini-Nâbi

sîm ü zer: Altın ve gümüş.
Aksidir onun felekte hirmen-i encüm değil
Saçtı dest-i lutf-ı hâke ol kadar sîm ü zeri-Nef'î

* **sîm-âb**: Gümüş suyu, civa.
Ruhunda bâdeden yârin ki âb ü tâb olur peydâ
Derûnumda benim bir ma'den-i sîm-âb olur peydâ
Nâbi

Döner sîm-âba, fikr eyledikçe hüsnün ıztırâbından
Gönül bir yerde, ey ârâm-ı cân, sensiz karâr etmez
Ziya Paşa

sîm-âb-ı sirişk: Gözyaşı civası.
Sîm-âb-ı sirişk etti beni garka Fuzûlî
Tâ devr cüdâ kıldı büt-i sîm-berimden-Fuzûlî

* **sîm-âb-gûn:** Civaya benzer.
Bu dokuz sîm-âb-gûn deryâyı seyr et ibret al
Her neheng-i nûr-sîmâsından onun ibret al
Hayali Bey

* **sîm-âsâ***:* Gümüş gibi, gümüş renkli.
Yaktı yandırdı bizi micmere-i sîm-âsâ
Mihr-i ruhsârı olup sînesine pertev-zen-Nedim

* **sîm-ber:** Gümüş vücutlu.
Ol sîm-ber yakasını açtıkça gül gibi
Gören onu sanır ki buluttan kaçar kamer
İbn-i Kemal

* **sîm-efşân**: Gümüş saçan.
Subh-veş destini zâhir kılsa sîm-efşân olup
Ol Yed-i Beyzâya benzer ki_ibn-i İmrân gösterir
Fehim (Hoca Süleyman...)

* **sîm-endâm:** Gümüş vücutlu; beyaz tenli.
Müzd-i hammâm Fuzûlî veririm cân nakdin
Kılmasın sarf-ı zer ol serv-kadd ü sîm-endâm
Fuzûlî

* **sîm-endûd***:* Gümüş kaplı köşk.
Habâb-ı eşk ü âh-ı pür-şerer kılmış beni fârig
Cihânın kasr-ı sîm-endûd u kâh-ı zer-nigârından
Fuzûlî

* **sîm-i hâm:** İşlenmemiş gümüş.
Döşedi yine çemen nat'-ı zümürrüd-fâmın
Sîm-i hâm olmuş iken ferş-i harîmi gül-zâr-Bâki

* **sîm-keş:** Sırma çeken, sanatkâr.
Haddeden tel gibi çektin kendine târ-ı dili
Ey cüvân-ı sîm-keş sat âferîn üstâdına-Seyyit Vehbi

* **sîm-pâş:** Gümüş saçan.
Sîm-pâş oldu zemîne kef-i lutfu o kadar
Ki zemîn çerh-i direm-dâra eder arz-ı gınâ-Nâbi

* **sîm-sîmâ**: Gümüş yüzlü.
Verir sabra direng sâye dursa serv-i bâlâdır
Alır çeşm-i karârı gitse cûy-i sîm-sîmâdır-Sabri

* **sîm-ten**: Gümüş vücutlu; beyaz tenli.
Sîm-tenler tâlib-i dünyâ oluptur ehl-i ışk
Zer gibi zerd olmasın mı bir pula ka:dir değil
Behiştî (oluptur: olmuştur)

Alır mı habbe-i nâ-çîze âşık
Cihânın gencini ol sîm-tensiz-Neylî

Nâfeden çâk ola gül-pîreheni
Göresin nidügün ol sîm-teni-Sünbülzade Vehbi

sima': (سماع) Ar. Çalgı dinleme, çalgılı tören.
Raks urur uşşâk-ı zikr oldukça eş'âr-ı Kemâl
Mevlevîler pes simâ' eyler okunsa Mesnevî
Sarıca Kemal

Simâ'a girse ne_ola câm-ı meyden zâhid-i hûş-yâr
Ki raks-ı zerreye hûrşîd-i âlem-tâb olur bâis-Bâki

simâ'-ı çeng: Çeng dinleme.
Simâ'-ı çengile mey içmeğe sen mâ'il olaldan
Benim eşk ile hem-dem âhile dem-sâzdır gönlüm
Behiştî

simâ'-ı meclis-i ışk: Aşk meclisinin çalgılı töreni.
Simâ'-ı meclis-i ışkın ne zevk olur ey dost
Ki kadd ü sîne-i âşıktır ona çeng ü rebâb
Hamdullah Hamdi

sîmâ: (سيما) Far. Yüz, çehre.
Her kimin kim bir perî-peyker melek sîmâsı var
Âşık-ı şûrîdedir âlemden istiğnâsı var
Dukakinzade Ahmet

Yâd-ı ulvîsi hayâlimde bu sîmâyı taşır
Bence Nef'î'ye bu sîmâ-yı mahabbet yaraşır
Tevfik Fikret

sîmâ-yı mahabbet: Sevgi yüzü.
Yâd-ı ulvîsi hayâlimde bu sîmâyı taşır
Bence Nef'î'ye bu sîmâ-yı mahabbet yaraşır
Tevfik Fikret

sîmâ-yı resm: Resminin yüzü, görüntüsü.
Arz eder sîmâ-yı resmim gönlümün maksûdunu
Kalsa da zîr-i leb-i hâmemde dil-hâhın nihân
Muallim Naci

* melek-**sîmâ**: Melek yüzlü.
Bir melek-sîmâ perîninin âşık-ı şeydâsıyız
Bir şeh-i iklîm-i hüsnün mu'teber paşasıyız-Behiştî

simâk: (سماك) Ar. ast. 1. Sünbüle burcunun her iki yıldızından birinin ismi. 2. Üzerine bir şey asılan dik direk. 3. Semek (balık)'in çokluğu.
Çarhı kim himmeti-i vâlâsı temâşâya çıkar
Tâ varır fark-ı Simâk üzre eder darb-ı hıyâm
Nedim

simât: (سماط) Ar. 1. Üzerine yemek dizilen yaygı; sofra, yemek masası. 2. Ziyafet. 3. Sofraya gelmiş yemekler.
Kaldırmadı simâtın o gün âf-tâb-ı çerh
Akşam olunca câmını döndürdü lâle-vâr-Nef'î

Gınâ-yı kalb kadar ni'met olmaz ehl-i dile
Bu tekkenin fukarâsı simât bilmezler-Nâilî

simât-ı cûd: Cömertlik sofrası.
Veliyyü'l-ni'met-i âlem desem haktır sözüm zîrâ
Simât-ı cûdu dünyâya çekilmiş hân-ı yağmâdır
Nef'î

simât-ı haşmet: Haşmet sofrası.
Simât-ı haşmetinde âsmân meşgûl-i hurd ü mürd
Erem gül-şen-serây-i devletinde düzd-i berg ü sâz
Nedim

simât-ı niam-ı Mevlânâ: Mevlana nimetlerinin sofrası.
Minnet Allah'a simât-ı niam-ı Mevlânâ
Fukarâ bendelerin etmedi keşkül delisi-Nâilî

simât-ı ni'met-i bî-minnet: Minnetsiz nimet sofrası.
Âleme çekti simât-ı ni'met-i bî-minnetin
Şâhlar şehzâdeler der-gâhına mihmân gelir-Bâki

sîmîn: (سيمين) Far. Gümüşten, gümüş gibi, gümüşe benzer.
Çü erdi Bîsütûn'a serv-i sîmîn
Bu sengîn dağı kıldı bâğ-ı nesrîn-Şeyhi

Semenin sîne-i sîmînin açıp bâd-ı seher
Çözdü gül-şende gülün tüğmelerin nâhûn-ı hâr
Bâki

Gümüş renginde bir dîbâ biçmiş Cedvel-i Sîmîn
Velâkin hâre gibi mevci var şeffâf u nûrânî-Nedim

Sîmîn dumanlarda ölür rûh-ı menâzır
Bir ra'şe-i zerrîn ta karşıda yer yer-Ahmet Hâşim

* **sîmîn-beden**: Gümüş bedenli.
Anberîn hâlin leb-i la'linde ey sîmîn-beden
Dâğ-ı hasrettir ki ben dil-hastenin cânındadır
Nizami

* **sîmîn-ber**: Gümüş vücutlu. **c. sîmîn-berân**.
Eylemez her kem-ayâr hüsne rağbet Nâilî
Kadr-i âşık dil-ber-i sîmîn-berinden bellidir-Nâilî

Ne bite dersen gönül kaddinden ol sîmîn-berin
Kimse yemiş yememiştir serv-ile şimşâdtan
İbn-i Kemal

** **sîmîn-berân:** Gümüş tenliler.
Iyâr-ı hüsnünü sîmîn-berânın anlar yok
Harîr-i vuslat-ı hûbânı hâm alır bulunur-Nâbi

* **sîmîn-kemer***:* Gümüş kemer.
Sîmîn-kemer ki zîver-i mûy-ı miyânıdır
Çengelli belde sanki gümüş kâr-bânıdır-Nâbi

* **sîm-ten**: Gümüş bedenli. **c. sîm-tenân**.
Yüzünü gördüm Muhibbî gitti benden akl u dil
Cân dahi gitse nazar kılmaz o sîmîn-ten bana
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Sahn-ı hammâma giren sîm-tenân şevkınedir
Leb-i âteşteki gül-hand teh-i külhânîde-Nâbi

simsâr: (سمسار) Ar. Tellal, komisyoncu. **c. semâsire.**

simsâr-ı kelâm-ı fusehâ*:* Güzel konuşanların tellalı.
Takdîr edemez kıymet-i ıkd-i dürr-i nazmım
Endîşe ki simsâr-ı kelâm-ı fusehâdır-Nef'î

sîmurg, sîmürg: (سيمرغ) Far. Elburuz dağında bulunduğuna inanılan masal kuşu. Bu kuşun üzerinde bütün kuşlardan bir işaret bulunduğu için bu adla adlandırılmış. Zümrüd-i Anka.
Bî-vücûd olmak gibi yoktur cihânın râhatı
Gör ki Sîmürg'un dâmı var ne de sayyâdı var
Koca Ragıp Paşa

sîmürg-i merhamet: Merhamet simürgü.
Sîmürg-i merhametten ben görmedim nişâne
Ey hâce sen görürsen benden selâm söyle
Yenişehirli Avni

* **sîmürg-himmet**: Gayret simürgü (Anka)
Şeyhî ko peşşeyi dahi şeh-bâzı kıl şikâr
Sîmürg- himmet olana âlem meges gelir-Şeyhi

simyâ: (سيميا) Ar. İlm-i simya olarak da bilinen bu ilim, tılısım için kullanılmış. Muhittin-i Arabi'ye göre simya, Allah'ın sözleri ve güzel adları ile İlahî bilgiler elde edebilme ilmidir. Harfler kullanılarak yapılan tılsımlar. Bu ilmi ilk bulan kişinin Âsaf b. Berhiye olduğu söylenir.
Simyâ ise hayâl ü evhâm
İsmi var gerçi velîkin kuru nâm-Sünbülzade Vehbi

Diyemem ki eser-i fikr-i Sinimmârîdir
Misli yoktur var ise san'at-ı simyâdır bu-Şeyh Galip

sîn: (سين) Ar. Osmanlı Türkçesinde on beşinci harf olup ebcet hesabında "altmış" sayısına karşılık gelir.
Mimdir gûyâ dehânın safha-i mâh üzredir
Sîne benzer şâne-i zülfün ki, sâl üstündedir-Bâki

Olsa sîn perre bâd ile vezân
Edesin bir nice şehri seyrân-Nâbi

sîn-i sâbite*:* Sâbit sinler.
Meydânda senin kudretin ey Ka:dir-i Mutlak
Durdursa da sîn-i sâbiteler gökte muallâk-Behçet

sîn-i sücûd: Secde edilen sin harfi.
Dendânları îmâlar eder sîn-i sücûda
Ma'nâsını fehm eyleyene satr-ı cebînin-Nâbi

Sînâ: (سينا) Ar. 1. Arap yarımadasının Mısır ile birleştiği üçgen şeklindeki yer. 2. Hz. Musa'nın kavmiyle bu yerde kırk yıl dolaşıp yol bulama-

dıkları yer. Daha sonra Hz. Musa kavmini bırakıp Allah'la konuşmak üzere bu yerdeki (Tûr-i Sînâ) dağa çıkmıştır. 3. İbn-i Sina (980-1037) İslâm dünyasının en büyük filozof ve hekimlerindendir.

Bulmadı bu derde çâre ilm-i hikmet de bilen
İbn-i Sînâ kılmadı tedbîrini bu illetin-Âdile Sultan

sinân: (سنان) Far. Mızrak.

Kim tenlerinde râh-ı mesâmât ser-be-ser
Sûrâh-ı mârı mühre-rübâ-yı sinân olur-Nef'î

Cihân durdukça dursun câh-ı vâlâ-yı meşîhatte
Ola pîrâye hasmı şüfre-i tîğ ü sinân üzre
Ziya Paşa

Ten-i aʿdâyı etti haylî zemân
Gâziyân darbe-gâh-ı seyf ü sinân-Muallim Naci

sinân-ı gam*:* Gam mızrağı.

Sinân-ı gamla gönül cerh olunmasın yoksa
Eder nevâziş ile sanma iltiyâm kabûl
Hersekli Arif Hikmet

sincâb: (سنجاب) Far. >Sencâb'tan; sincap, çökelez.

Pâdişâh-ı aşka bestir gûşe-i külhân serîr
Bister-i sincâb ise maksûd hâkister yeter-Bâki

Kış erişti câme-hâb olmak için derd ehline
Pister-i sincâbtır her gece hâr-istân-ı ışk-Enverî

* **sincâbî**: Gri ve kahverengi arası renk, boz renk.

Sarı, fes-rengi, pembe, sincâbî
Bir kucak, bir yığın şükûfe-i ter-Tevfik Fikret

sindân: (سندان) Far. (Arapçası "sendân" şeklinden Farsçalaştırılmıştır.) Örs.

Ne bâkim var hasûd-ı kîne-cûdan devlet-i şehte
Ne mümkündür sınak mînâ-yı nâzik-i tabʿ-ı sindânı
Hayali Bey (sı-: kırmak)

sîne: (سينه) Far. 1. Göğüs. 2. Kalp, yürek; iç.

Bir elif çek sîneme ey yâr-i cânî her gece
Tâ ki serv-i kaddin anıp kocam onu her gece
Necati Bey (koc-: kucaklamak)

Hîç eksik olmadı âmed-şüd-i sipâh-ı gumûm
Rızâyî sîne meğer taht-gâh-ı hasrettir-Rızayi

Sîne çâk ü kalb-i vîrân bülbül-âsâ pür-figân
Âdile kuluna rahm ü mekremetle kıl meded
Âdile Sultan

sîne-i ahbâb: Dostların göğsü.

Ey nâvek-i şevkin siperi sîne-i ahbâb
Zülfün hamı erbâb-ı vefâ saydına kullâb-Fuzûlî

sîne-i âşık: Âşıkın göğsü.

Ârzû-yı dâğ ederse sîne-i âşık ne_ola
Reh-güzâr-ı yâre feth-i çeşm-i revzendir murâd
Nâbi

sîne-i aşk: Aşkın içi.

Sîne-i aşk ne mümkün dâğ-ber-dâğ olmamak
Dûd-ı âh-ı hasret-i rûyunla ahker-sûzdur-Nâilî

sîne-i bî-kîne-i uşşâk: Âşıkların kin gütmeyen göğsü.

Tîr-i dil-ber her kaçan kim bâd-veş eyler güzâr
Sîne-i bî-kîne-i uşşâktan kalkar gubâr-Rızayi

sîne-i câmiʿ: Caminin göğsü.

Âlemde eğer kûşe-i âsâyiş olaydı
Mihrâb ile çâk olmaz idi sîne-i câmiʿ-Nâbi

sîne-i çâk: Parçalanmış göğüs.

Sîne-i çâkimden eksik etme tîr-i gamzeni
Ey gönül raʿnâ bilirsin kim gül olmak zarar vermez
Fuzûlî

sîne-i çarh: Feleğin göğsü.

Yârelerdir nücûm andan ufuk kandır şafak
Sîne-i çarha şu denlü urdu âhımdan hadeng
İbn-i Kemal (andan: oradan)

sîne-i ikbâl: Talih göğsü.

Urmayan merd midir arsa-i istiğnâda
Feleğin sîne-i ikbâline püşt-i pâyı-Nâbi

sîne-i küffâr: Kâfirlerin göğsü.

Gâziyân saldıkça her dem sîne-i küffâra şiş
Mürdegânın dâvet eylerdi cehennemde keşîş-Sürûrî

sîne-i mecrûh: Yaralı göğüs.

Sîne-i mecrûhumuzdur tâ ebed âmâc-ı aşk
Tîr-i takdîrât-ı yâre her zemân âmâdeyiz
Hersekli Arif Hikmet

sîne-i müşebbek: Kafes gibi örülmüş göğüs.

San beyt-i ankebûta dolaşmış meges-durur
Bu sîne-i müşebbek içinde ol hayâl-i hâl-Nizami

sîne-i nevvâr-ı Cemâlullah: Allah güzelliğinin iç parlaklığı.
Almış âğûşuna raksân ediyor ervâhı
Gösterir sîne-i nevvâr-ı Cemâlullah'ı
Kemalzade Ekrem Bey

sîne-i pür-dâğ: Yara dolu göğüs.
Bülbül gül-zâr-ı aşkım sîne-i pür-dâğla
Nev-şüküfte gonca-i dil âşiyânımdır benim-Nef'î

sîne-i pür-şûr: Gürültülü göğüs.
Her künc-i harâbâtta bir genc-i mutalsam var
Bu sîne-i pür-şûrum vîrâne midir bilmem
Esrar Dede

sîne-i sad-çâk: Yüz parçalı gönül.
Sîne-i sad-çâkimi hecr odu şöyle yaktı kim
*Bâb-ı dûzah gibi yalı***n***lar çıkar her çâkten*
Behiştî (yalın: alev)

sîne-i sad-pâre: Yüz parça göğüs.
Durma zahm içmededir gamze-i hûn-rîzi hemân
Rahmı yok âşıkının sîne-i sad-pâresine-Esrar Dede

sîne-i sâkî: Sâkinin göğsü.
Aks etti sîne-i sâkî nişân için
Rez-i duhterine bir gümüş âyîne-dân verir-Nedim

sîne-i sîmîn: Gümüşten göğsü.
Semenin sîne-i sîmînin açıp bâd-ı seher
Çözdü gül-şende gülün düğmelerin nâhûn-ı hâr
Bâki

sîne-i uşşâk: Âşıkların göğsü.
Meğer ki sîne-i uşşâkı tâze nev-hatlar
Duhân-ı âh ile eyler benefşe-zâr-ı ümîd-Nâilî

sîne-i uşşâk-ı zâr: İnleyen âşıkların göğsü.
Bulmak nişân-ı tîr gibi maksûd ise eğer
Yâbâna gitme sîne-i uşşâk-ı zâra gel-Ubeydî

sîne-i uryân*:* Çıplak göğüs.
Nâvek-i perrânın olsa ne_ola sırr-ı kerem-şitâb
Nâme birdir rây-ı Hind'in sîne-i uryânına
Nedim

sîne-i yâr: Yârin göğsü.
Şu havz-ı pâke bak da sîne-i yâri getir yâda
Şu nahli gör de bâri neydüğün bil ka:met-i bâlâ
Nedim

* **sîne-bend**: 1. Göğüslük. 2. Hayvan göğsüne asılan süs.
Murâdı sîneye ol serv-i sîm-endâmı çekmektir
Semend-i tab'-ı Bâkî bir gümüşten sîne-bend ister
Bâki
Kolun sal boynuna ol gül-beden ağyâra dâğ olsun
Hamâil-veş benim sen hırz-ı cânım sîne-bendimsin
Necip (Sultan III. Ahmet)

* **sîne-çâk:** Göğüs yırtık.
Kıble-gâh-ı saf-ı maksûd olamazsın ey dil
Sîne-çâk olmayıcak sûret-i mihrâb gibi
Nâbi (olmayıcak: olmayınca.)

sîne-çâk-i mısrâ'-ı mühr: Mühürlü mısra göğsünün yırtılması.
Kîse-i ma'nâya mühr urmuştu gencûr-ı dilim
Sîne-çâk-ı mısrâ'-ı mühr olmadan hâtem henüz
Nâbi

* **sîne-dâr:** Göğüs germe.
Bir nigâh-ı gamzeye tâkat getirmezken gönül
Günde bin tîr-i cefâya sîne-dâr olmak da güç
Neşati

* **sîne-figâr:** Yüreği yaralı.
Gül hâra düştü sîne-figâr oldu andelîb
Bir hâre baktı bir güle zâr oldu andelîb-Nâilî

* **sîne-hırâş**: Göğüs paralayan.
Cidâl sîne-hırâş ü sitîze rûh-gezâ
Kazâ hilâf-ı rızâ sulh mâye-i tesdîd-Nâilî

* **sîne-zîb**: Göğüs süsü.
Etmez istiksâr kâlâ-yı visâlin kıymetin
Ol metâ'-ı sîne-zîbin anlayan az olduğun-Nâbi

Sinimmâr: (سنمّار) Ar. Numan İbn-i Münzîr tarafından yaptırılan eşsiz güzellikteki Havernâk sarayını yapan mimarın adı. Başka bir tane daha yapmasın diye sarayın damından atılarak öldürülmüştür. Böylece mükâfat yerine ceza görmüştür. Edebiyatta da cezâ-yı Sinimmâr olarak geçer.
Diyemem ki eser-i fikr-i Sinimmârîdir
Misli yoktur var ise san'at-ı simyâdır bu-Şeyh Galip

Sinimmâr-ı Havernâk-âsâ*:* Havernâk gibi Sinimmâr.
Köhne mazmûn-ı Sinimmâr-ı Havernak-âsâ
Beyitten beyite girip çıkmadan oldum bîzâr-Safvet

sinîn: (سنين) bk. sene.
sinn: (سنّ) Ar. 1. Diş. 2. Yaş, ömür. **c. esinne, esnân, esünn.**
Benim ol müflik ü münşi'-i hadîsü's-sinn kim
Müftehir zâtım ile pîr ü civân ihvân-Şinasi

Sinnim ki çil ü çehârı geçti
Atı alan Üsküdar'ı geçti-Ziya Paşa

sinn-i hamsîn: Elli yaş.
Dünyâ-yı dûn için eğmedik baş zühhâd u ulemâya
Geçtik sinn-i hamsîni akreb-i kec-rev gibi
Fethi Atâ

sinn-i pîrî: İhtiyarlık yaşı.
Saçımın aklığı sinn-i pîrî
Bana göstermişti tedbîri-İsmail Safa

sipâh, sipeh: (سپاه) Far. Asker, çeri, leşker; kalabalık.
Semendi seğredende lâmi' olmuş ahter-i sâkıb
Sipâhı depredende mevce gelmiş bahr-i Ummân'dır-Fuzûlî (seğredende: koşturunca; depredende: kımıldatınca)

Ol kad-bâlâ vü zülf eğri diyâr-ı hüsn pür-âşûb
Memâlik fitne şeh zâlim âlem serkeş sipâh eğri
Âhî

sipâh-ı Ahmed: Ahmed'in (Hz. Muhammed) askeri.
Ruh döndürüp cedelden mât ola nice şehler
Çün süre devlet atın hayl ü sipâh-ı Ahmed
Hamdullah Hamdi

sipâh-ı gussa: Gam askeri.
Leşker-i hûbâna sen şâhı muzaffer eyledi
Kalb-i uşşâka sipâh-ı gussayı mansûr eden-Âhî

Sipâh-ı gussa vü gamdan beni saklar penâhında
Yüzünde hâl-i miskînin gibi bir kara dâgım var
Hayali Bey

sipâh-ı ışk: Aşk askeri.
Yolunu tûğ gibi doğru varmış âbdâlem
Sipâh-ı ışk içinde benim alem âşık-Hayali Bey

sipâh-ı memleket: Ülke askeri.
Sipâh-ı memlekete iftika:rı sâbit iken
Mülûk-ı âlem sûret-i gedâ değil de nedir-Nâbi

sipâh-ı nâmûs: Namus askeri.
Şâh-ı melâmetem kim her âh-ı âteşînden
Çektim kılıç sipâh-ı nâmûs u âra karşı-Hayali Bey

sipeh-i şâm: Gece askeri.
Sipeh-i şâmı şikest eyleyicek leşker-i subh
Hâb-gâh etti perâkendesi dîvârımızı
Nâbi (eyleyicek: eyleyince)

* **sipeh-keş:** Asker başı çeken, başkomutan.
Olmaz sahâyifin yine kadr-i bülendi pest
Saff-ı sipeh-keş-i kaleme pây-mâl iken-Nâbi

* **sipeh-sâlâr:** Başkomutan.
sipeh-sâlâr-ı mansûr: Yardım eden başkomutan.
Şehi Cem câh-ı devrânın güzîde sadr-ı dîvânı
Şehin-şâh-ı cihân-gîrin sipeh-sâlâr-ı mansûru
Nef'î

* **sipeh-şikâf**: Asker yarıcı; galip, muzaffer.
Sipeh-şikâf-ı yegâne Halil Paşa kim
Cihâna ateş urur berk-ı tîğı çektiği dem-Nef'î

* **sipâhî**: Eskiden tımarlı süvari askeri, atlı asker.
Leşker-i gam ben gedâyı öldürür yoldaşlar
Pâdişâh-ı ışka tâbi bir sipâhî yok mudur
Necati Bey

Cânını kurtaramaz verse sinânın yerine
Bir sipâhisi alırsa fukarâdan sûzen
Keçecizade İzzet Molla

sipenc: (سپنج) Far. 1. Konaklama yeri. 2. Dünya.
Ne mümkün olmamak âzürde-i meşakkat ü renc
Meğer ki olmayasın sâkin-i sarây-ı sipenc
Bağdatlı Ruhi

sipend: (سپند) Far. Üzerlik tohumu. Nazar değmemesi için üzerlik tohumu ateşte yakılıp tütsülenirmiş.
Ey ki mihrinden zemîn ü âsümân germ olmağa
Şeb sipend olmuştur encüm fülfül ü âzer güneş
Ahmet Paşa

Bizim ta'aşşukumuz hâlin etti şöhret-yâb
Sipende mâye-i bâl ü per oldu âteşimiz-Nâbi

Bu derdinden bizi de behre-mend et
Yakıp ışk odına ûd ü sipend et-İbn-i Kemal

siper: (سبر) Far. Kalkan, koruyucu.
Ammâ giricek ma'reke-i ma'nîye evvel
Şemşîri kor endîşe-i zırh u siper eyler-Nef'î

Gönder efendi sîneme tîr-i belâların
Olsun siper belâlarına mübtelâların-Bâki

Görür şedâid-i eyyâma karşı dûşunda
Siper vazîfesini lime lime bir abacık-Mehmet Akif

Def' eylemeğe nâvekini tîr-i kazânın
Bî-şübhe, tevekkül gibi muhkem siper olmaz-Lâ

siper-i tîğ-ı kazâ: Kaza kılıcının siperi.
Siper-i tîr-i kazâ var mı rızâdan gayrı
Çâre-i haste-dilân derd ü belâdan gayrı
Sâkıp Dede

* **siper-âsâ:** Siper gibi.
Siper-âsâ ebedî dönmedi müjgânından
Zahm-ı şemşîre tahammül var imiş sînemde
Behiştî

* **siper-endâz**: Kalkan atan.
siper-endâz-ı acz: Âcizliğe kalkan kaldıran.
Siper-endâz-ı acze hasmı tîğ-ı hun-feşân çekmez
Hamûşân-ı edeb endîşe-i zahm-ı zebân çekmez
Hâsim (Köprülüzade...)

sipergam: (سبرغم) Far. Fesleğen çiçeği.
Fesleğen perçemi dilden süpürür gam yoksa
Ne çiçektir bu gül-istânda sipergam biliriz
Sünbülzade Vehbi

sipîd: (سبيد) bk. sepîd.
sipihr: (سبهر) Far. Sema, gök, asuman.
Zâl sipihri nîzesi üstünde oynatır
Bülend-hevâdır âhım evet haylî pehlevân-Behiştî

Sipihrin bahtını ikbâlini hep pâymâl ettim
Hamiyyet mesleğinde terk-i evlâd ü ıyâl ettim
Namık Kemal

Bir reng-i vefâ var mı nazar kıl şu sipihrin
Ne leyl ü nehârında ne şems ü kamerinde
Ziya Paşa

Nizâmından eser yok kâr-gâh-ı kevn-i imkânın
Hemen ancak sipihrin devr-i bî-ârâmı kalmıştır
Üsküdarlı Hakkı Bey

sipihr-i ber-karâr: Kararlı sema.
Sukût ettiyse bir kevkeb sipihri ber-karâr olsun
Yere düştüyse bir meyve dirahtı pâyidâr olsun-Lâ

sipihr-i bî-karâr: Kararsız gök.
Eder hep çâr-sûy-ı gaybtan erzâkım âmâde
Sipihr-i bî-karârın püşt-mâl-i ebr dûşunda-Nâbi

sipihr-i ceng-cû: Kavgacı gök.
Katlime kasd ettin ammâ ey sipihr-i ceng-cû
Tîğ-i âhımdan benim sen kanda baş kurtarasın
Behiştî (kanda: nerede)

sipihr-i devvâr: Dönen gök.
Görmüş mü aceb sipihr-i devvâr
Bir öyle sühan-ver-i fedâ-kâr-Ziya Paşa

sipihr-i himmet: Gayret göğü. (manevî yüceliş)
Sipihr-i himmete devr-i kamerdir halka-i tevhîd
Riyâz-ı cennete havz-ı şekerdir halka-i tevhîd
Nâbi

sipihr-i kîne-cû: Kin arayan felek.
Sipihr-i kîne-cûdan eyleyenler rif'at ümmîdin
Cihânın ibret almazlar mı mâh ü âf-tâbından
Hersekli Arif Hikmet

sipihr-i mînâ: Gök.
Nedir o hüsn-i İlâhî cihân-ı bâlâda
Ne der o nakş-ı mubâh-i sipihr-i mînâda
Recaizade Ekrem

sipihr-i pîr: İhtiyar gök.
Sipihr-i pîr çürüttü hezâr kefş-i hilâl
O mâhı hâle-i bezme dadandırıncaya dek
Nâbi (dadandırıncaya dek: alıştırıncaya kadar)

sipihr-i sitîze-kâr: Kavgacı felek.
Ağyâre câm sunsa sipihr-i sitîze-kâr
Ben zâdesine âb-ı gam-ı hûn-çeğân verir-Nedim

sipihr-i sâyir: Seyreden felek.
Işk ser-gerdânıyam göğsümde bin bin dâğlar
Bir sipihr-i sâyirem sâbit cemî'-i ahterim-Fuzûlî

sîr: (سير) Far. 1. Doymuş, tok. 2. Sarımsak.
Kendimin zillet ile hâkte görme selefin
Sükkeriyyât ile âmîhte sîr et halefin-Nâbi

Âyîne-sıfat sîr olamazsın bu suverden
Etsen ne kadar âlem-i dünyâyı temâşâ
Tâlip (Bursalı Mehmet ...)

* **sîr-âb**: 1. Suya kanmış. 2. Taze, körpe.
Olmayan mâye-i feyz-i ezelîden sîr-âb
Âb-ı Hızrî yine Hızr olsa da reh-ber bulamaz
Koca Ragıp Paşa
Mevc-i hattan cezb eder çeşmin şarâb-ı işveyi
Kâse-i sîr-âb olup ol mey-fürûşa laʿl-i leb
Esrar Dede
İçip şarâb-ı hakîkî mecâzı terk eyle
Bilirsin olmadı kimse serâb ile sîr-âb
Hamdullah Hamdi
Âdemin hâlini hem-hâli bilir
Teşnenin hâlini bilmez sîr-âb-Muallim Naci

sîr-âb-ı zülâl: Tatlı suya kanmış.
Dök cûy-bâr-ı eşkini hâk-i darâate
Sîr-âb-ı nihâl-i nedâmet zemânıdır-Nâbi

* **sîr-âbî**: Suya doymuşluk.

sîr-âbî-i nihâl-i nedâmet: Pişmanlık dalının suya doymuşluğu.
Dök cûy-bâr-i eşkini hâk-i darâate
Sîr-âbî-i nihâl-i nedâmet zemânıdır-Nâbi

* **sîr-çeşm:** Gözü tok.
Sîr-çeşm oldular ol mertebe kim etmezler
Bezl-i gencîne-i Ka:rûn'a tenezzül fukarâ-Nâbi

* **sîr-çeşmî**: Göz tokluğu.
Sîr-çeşmî hirmen-i sâmân-i servettir bana
Teng-destî vüsʿat-i pehnâ-yı devlettir bana
Koca Ragıp Paşa

sirâc: (سراج) Far. Kandil, mum, mec. güneş.
Her nefes ursa söyünmez seg rakîb
Dâr-ı dilde yaktı mihrin bir sirâc
Zâtî (söyün-: parlaklığı gitmek)
Esrâr feyz-i bâdeye zâhid demiş ki dün
Kandîl-i neş'eyi eden etsin yine sirâc-Esrar Dede

sirâc-ı edeb: Edep güneşi.
Ridâ-yı hâke büründün sen ey sirâc-ı edeb
Fakat o lemʿa ki yâdımdadır... zevâli adîm
Mehmet Akif

sirâc-ı ezel: Ezelin güneşi.
Dur ey sirâc-ı ezel gitme olduğum yerden
Biraz şu sahne-i deycûru okşasın şuʿlen
Mehmet Akif

sirâc-ı rahmet: Rahmet kandili.
Ey melekler! Nûrdan bir âlem îcâd eyleyin
Medfenimde bir sirâc-ı rahmet îk:ad eyleyin-Lâ

sirâce: (سراجه) Far. 1. Işık, mum. 2. hek. Sıraca.
Hôş bastı kara bağrına merdümcüğüm bu şeb
Çeşmim sirâcesinde hayâlin güzel güzel-Behiştî

sirâd: (سراد) Ar. Ayakkabıcı bizi.
Sirâdı kında milk-i dîde-bânlığa me'zûn
Hazînesinde felek pâs-bânlığa me'mûr
Nâbi (kın: biz kabı)

sirâyet: (سرايت) Ar. Bulaşma, geçme, yayılma.
Sirâyet eylemiş mektûba laʿlinden halâvet kim
Verir şehd-i musaffâ kîsenin mûm-ı girîbânı-Nâbi

Nâ-tüvânlık o kadar etti sirâyet tene kim
Kalkamaz ârız-ı hûbâna düşünce nigehim-Nâbi

Gamgîn olup oturmayalım kûy-ı yârda
Şâyed sirâyet eyleye bizden melâl ona-Behiştî

Daha bir hafta yaşar, sonra sirâyet de olur
Böyle bir hastayı gönderse de mektep maʿzûr
Mehmet Akif

sîret: (سيرت) Ar. 1. Yol, gidiş; bir kimsenin hayat tarzı, meslek. 2. İç hâli, ahlakı. Dış hâli, görünüşü de "sûret"idir. **c. siyer**.
Açma râzın değme bir kimseye mahrem olmasın
Sîretinden fârig olma bekle Hakk'ın bâbını
Ümmî Sinan
Ekser kişinin sûretine sîreti uymaz
Yâ Rab bu ne hikmettir İlâhî bu ne hâlet
Ziya Paşa
Sîretim âsâr-ı hâmemden kılınsın ictihâd
Sûretim bu resm ile kalsın cihânda yâdigâr
Ziya Paşa
Müslümânlık pâk sîretten ibâretken yazık
Öyle saplandık ki levsiyyâta: Hâlâ çıkmadık
Mehmet Akif

sîret-i âdem: İnsanın iç hâli.
Sîret-i âdemde bulduk çün hilâfet sırrını
Sûret-i insânı biz seyrâne ermişlerdeniz-Nuri

sîret-i ehl-i edeb: Edep ehlinin ahlakı.
Edebiyyât ile târîh ü siyer
Sîret-i ehl-i edebdir yekser-Sünbülzade Vehbi

sîret-i merdâne*:* Merde yakışır ahlak.
Ayrılırım bin dürr-i yek-dâneden
Ayrılamam sîret-i merdâneden-Muallim Naci

* melek-**sîret**: Melek huylu.
Îsâ gibi bir rûh-ı melek-sîret ü hôş zât
Yûsuf gibi bir mâh-ı perî-peyker-i âlem-Nef'î

** **siyer**: 1. sîret'ler, ahlak ve yüksek vasıflar. 2. Konusu Hz. Muhammed' hayatı olan kitap.
Edebiyyât ile târîh ü siyer
Sîret-i ehl-i edebdir yekser-Sünbülzade Vehbi

* **siyer-nüvis-i habîb**: Siyer yazan sevgili.
Âferîn ey siyer-nüvis-i habîb
Ehl-i îmânı eyledin tatyîb-Muallim Naci

sirişk: (سرشك) Far. Gözyaşı, katre, damla.
Perde çek hicrân günü çehreme ey kanlı sirişk
Ki gözüm görmeye ol mâh-lika:dan gayrı-Fuzûlî

Sîm-âb-ı sirişk etti beni garka Fuzûlî
Tâ devr cüdâ kıldı büt-i sîm-berimden-Fuzûlî

Sirişkim mi eksik figânım mı yok
Niyâza münâsib zebânım mı yok-Nizami

sirişk-i al: Kanlı gözyaşı.
Germdir şâm u seher mihrinle çarh-ı lâciverd
Geh sirişk-i al eder izhâr ki ruhsâr-ı zerd-Fuzûlî

sirişk-i çeşm*:* Gözyaşı damlası.
Sirişk-i çeşmine ehl-i nifâkın i'timâd etme
Esâsında binânın reşh-i âb olsa metîn olmaz-Nâbi

sirişk-i çeşm-i giryân: Ağlayan gözün gözyaşı.
Şeb midir bu ya sevâd-ı âh-ı pinhânım mıdır,
Mey midir bu ya sirişk-i çeşm-i giryânım mıdır?
Akif Paşa

sirişk-i dîde: Gözyaşı damlası.
Sirişk-i dîdemi pâ-mâle teşne-lebdir o şûh
Tarîk-ı pâdan eder nahl gibi def'-i ataş-Nâbi

sirişk-i dîde-i Ferhâd: Ferhat'ın gözyaşı.
Tâ sirişk-i dîde-i Ferhâd'ı gördü lâle-gûn
Çeşmeler suyunu gözden saldı kûh-ı Bîsutûn
Fuzûlî

sirişk-i dîde-i hûn-bâr: Kan saçan gözün yaşı.
Reşha-i ummân kim dünyâyı olmuştur muhît
Bu sirişk-i dîde-i hûn-bâra benzer benzemez
Cinânî

sirişk-i dîde-i tâk: Asma kütüğünün gözyaşı.
Taka:tur eylemedikçe sirişk-i dîde-i tâk
Olur mu bâğ-ı temennâda hûşe-i engûr-Nâbi

sirişk-i güher-pâş: İnci saçan gözyaşı.
Kaçan sirişk-i güher-pâş berk-ı âh olurum
Ne hûnlar saçılır hançer-i perendimden-Esrar Dede

sirişk-i hasret: Hasret gözyaşı.
Murâd-ı dünyevî fevt ettiğinden ehl-i dünyânın
Sirişk-i hasreti bed-reng ü bû çirk-âbdan kalmaz
Nâbi

sirişk-i neyl-i reviş: Merama ulaşma gözyaşı.
Nemâ-pezîr değil tohm-ı ârzû Nâbî
Sirişk-i neyl-i reviş bir karâra gelmedi mi-Nâbi

sirişk-i niyâz: Yalvarma gözyaşı.
Bulur sirişk-i niyâzı uyûn u çeşminde
Ne denlü eylese cârî o denlü ecr-i cezîl
Nazîm (Yahya...)

sirişk-i renc-i firâk: Ayrılık eziyetinin gözyaşı.
Arayıp umk-ı târ-ı mâzîden
Dökeceksin sirişk-i renc-i firâk-Ahmet Hâşim

* **sirişk-bâr**: Göz yaşı saçan, ağlayan.
Ey hâme sirişk-bâr olupsun
Ser-geşte vü bî-karâr olupsun-Fuzûlî

sirişt: (سرشت) Far. 1. Hilkat, yaratılış, huy, mizaç. 2. Birleşik sıfatlar yapar. **c. siriştân.**
Siriştinde onun kim nûr var kalbinde kîn olmaz
Musaffâ tıynetânın tarf-ı ebrûsunda çîn olmaz
Nâbi

Sâlib-i âramdır Nâcî dil-i firkat-i sirişt
Mâlik olsam kâşkî bir kalbe seng-i hârâdan
Muallim Naci

* anber-**sirişt***:* Amber kokulu.
Erdi yine ürd-i behişt, oldu hevâ anber-sirişt
Âlem behişt ender behişt, her gûşe bir bâğ-ı İrem
Nef'î

* melek-**sirişt**: Melek huylu.
Dârâ-yı melek-sirişt ekrem
Nâmı gibi tab'ı dahi hurrem-Nâbi
** bed-**siriştân:** Soyu kötü olanlar.
İşte bu iki fazâhat-pîşe
Bed-siriştân-ı fesâd endîşe-Sünbülzade Vehbi
sirişte: (سرشته) Far. "Yuğrulmuş, karıştırılmış." anlamında birleşik kelimeler yapar.
* anber-**sirişte:** Amberle yoğrulmuş.
Anber-sirişte hâkine baksan ne vechile
Ervâh-ı fevc fevc-i rüsül rûy-mâl eder-Nâilî
* nev-**sirişte**: Yeni yoğrulmuş.
Kim i'tibâr eder bu şifâ-hânede bize
Ma'cûn-ı nev-sirişte-i nâ-âzmûdeyiz-Nâbi
sirkat: (سرقت) Ar. Çalma, uğrulama, hırsızlık yapma, bir şeyi habersiz alma.
Olur mu havf-i yed düzdân-ı asra mûcib-i takvâ
Ki halkın şimdi sirkat ettiği hep mîrî mâlıdır
Ziya Paşa
Sirkat çoğalıp lafz-ı sadâkat modalandı
Nâmûs tamâm oldu hamiyyet yeni çıktı-Ziya Paşa
sirkat-i şi'r*:* Şiir çalma.
Sirkat-i şi'r edene kat'-ı zebân lâzımdır
Böyledir şer'-i belâgatte fetâvâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi
* **sârik**: 1. Çalan, hırsızlık eden. 2.Hırsız.
Emvâl-i halkı sârik alıp sârikim demez
Ka:til, vebâl-i katle dahi vermez ihtimâl-Ziya Paşa
sirke: (سركه) Far. Sirke.
Yek-bîhten demîde olurken nihâl-i kerm
Düşâb ü gûre sirke vü mey imtiyâzda-Nâbi
* **sirke-fürûş**: 1. Sirke satan, sirkeci. 2. mec. Ekşi suratlı.
Telh olur zâika-i nazm-ı umûr-ı âlem
Olmasa sirke-fürûşa müteka:bil kannâd-Nâbi
sît: (صيت) Ar. 1. Şöhret, ün. 2. Çatırtı, patırtı gibi ses.
Esrâr'ı haşr etti semâ' içre mutribâ
Sît u sadâ kudûmuna nâku:rdan mıdır-Esrar Dede

Battı sâz-ı kühenin sît u sadâsı şimdi
Çıktı mürg-i çemenin nağme-i nev-peydâsı-Bâki
Pür etti kûçe-i sît-ı feşâfeş-i dâmân
Erişti zirve-i Nâhîd'e çınçın-ı halhal-Nedim

Kemâl-ı sîtını te'yîd içinse kâfidir
Şebâba verdiği ders-i edeb kitâbında-Tevfik Fikret
sît-i bülend: Yüce şöhret.
Kim celb eder nigâhını erbâb-ı şirretin
Sît-i bülendi olmasa ehl-i adâletin-Muallim Naci
sît-i câvidân: Ebedi şöhret
Ben nihân oldumsa âsârım nihân olmaz durur
Şânımı ahlâfa sît-i câvidânım söylesin
Muallim Naci
sît-i cemâl: Güzellik şöhreti.
Etti o meh-i keff-gerin sît-i cemâli
Endâhte bâm-ı felege keff-i hilâli-Nâbi
sît-ı çâk-â-çâk-ı tîğ*:* Kılıcın çak çak eden şakırtısı.
Evc-i hevâda sît-ı çâk-â-çâk-ı tîğdan
Âvâz-ı ra'd u sâika reh-güm-künân olur-Nef'î
sît-i hâme: Kalem şöhreti.
Sît-ı hâmemdir eden celb-i adû
Celb eder ağnâma kurdu çan sesi-Hilmi (Kıbrıslı ...)
sît-ı izzet: Azizlik şöhreti.
İntisâb-ı ehl-i devlet hâki de eyler azîz
Zâil olmaz sît-ı izzet kâse-i fağfûrdan
Koca Ragıp Paşa
sît-i nây: Neyin ünü.
Ayş u işretten safâ-yı meyle sît-i nâydan
Mest olup yandı zemîn girdi semâ'a âsumân-Nuri
sît-ı nazm: Nazım ünü.
Kuluna dest-gîr ol sît-ı nazmını tutsun âfâkı
Bilirsin serverâ çıkmaz yalınız destin âvâzı
Câmi (Habibzade...)
sît-i ruhsâr: Yanağın ünü.
Sabâyı sît-i ruhsârınla kim âlem-neverd ettin
Hazân-veş bülbülân-ı aşkı hasm-ı berg-i verd ettin
Nâbi
sît-i safâ: Neşe sedası.
Gûş et cereyânında olan sît-i safâyı
Var gül-şene cûş-ı dil-i enhâr ile söyleş-Neşati
sît-i şöhret: Şöhretin ünü.
Ka:ftan ka:fa cihânı tuttu sît-i şöhretin
Gerçi pinhânsın Behiştî dîdeden Anka: gibi-Behiştî

sît-i velvâl-i vegâ: Savaştaki ağlama inleme sesi.
Sanki bir maʿreke, bir maʿreke-i cûş-â-cûş
Sît-i velvâl-i vegâ, velvele-i ceng-i cüyûş
Tevfik Fikret

sît u sadâ: Ses ve yankı.
Battı sâz-ı kühenin sît u sadâsı şimdi
Çıktı mürg-i çemenin nağme-i nev-peydâsı-Bâki

Esrâr'ı haşr etti semâʿ içre mutribâ
Sît u sadâ kudûmuna nâku:rdan mıdır-Esrar Dede

sît u sadâ-yı âh: Ahın ses ve yankısı.
Sît u sadâ-yı âhım işittin inanmadın
Ey nâzenîn sanki yalan söylerim sana
Enderunlu Fazıl

sît u sadâ-yı bülbül: Bülbül sedası ve nağmesi.
Bezm-i safâ vü ayşa salâdır bilenlere
Sît u sadâ-yı bülbül ü berk ü nevâ-yı gül-Bâki

sitâd: (ستاد) Far. Alma, alış.

sitâd-ı dehr: Dünya alış (verişi)
Budur dâd u sitâd-ı dehrden sûd u ziyân ancak
Hezârân ârzûdan bir peşîmân olduğum kaldı
Şeyh Galip

–sitân: (ستان) Far. Yer eki. "–istân" gibi kullanılan ek.

* gül-**sitân**: Gül bahçesi.
Biz giriftâr-ı kafes bülbül-i müştâk-ı gülüz
Gül-sitândan bize bir berk-i terin var mı sabâ
Fasih (Ahmet...Dede)

gül-sitân-ı ümîd: Ümidin gül bahçesi.
Sehâb-ı lutfu ile sebz gül-sitân-ı ümîd
Nesîm-i hulku ile tâze ravza-i âmâl
Veysi (Alaşehirli Üveys Kadı...)

* Hârût-**sitân**: Harut ili, büyücü ülkesi.
Safha bir lâhzada Hârût-sitân oldu yine
Turfa efsûn okudu bu kalem-i câdû-fen-Nedim

* ibret-**sitân:** İbret yeri, ibret alınacak yer, dünya.

ibret-sitân-ı âlem: Âlemin ibret yeri.
Fehmetmeyen deka:yık-ı nakş-ı sanâyîi
İbret-sitân-ı âlem aʿmâ gelir gider
Atıf (Defterdâr Mustafa ...)

* lâle-**sitân**: Lalelik yer.
Ya nazm-ı dil-âvizle bir cûy-i müselsel
Ya maʿnî-i rengînle bir lâle-sitândır-Nefʿî

* reml-**sitân**: Remil dökülen yer.
Reml-sitân-ı fenâ içre garîb olmaz mı
Kişi gurbette kola anmaya hâk-i vatanı
Esrar Dede

* şuʿle-**sitân**: Işık yeri.
Yine ol gecede âteş-bâzân
Ettiler sûr-gehi şuʿle-sitân-Nâbi

* zerrîn-**sitân**: Altının bulunduğu yer.
Zerrîn-sitâne devlet ile eyleyip nazar
Nergisler oldu nâil-i çeşm-i inâyeti-Nâbi

–sitân: Far. "Alan, alıcı" anlamlarına gelerek birleşik kelimeler yapar.

* cân-**sitân:** Can alıcı güzel.
Arz et nasıl olurmuş dünyâda fitne nâim
Çeşm-i cân-sitânın mahmûr-ı hâb olduğun göster
Recaizade Ekrem

* cihân-**sitân:** Cihanı zabt eden.
Kim bu nizâmı vermedi âlem sarâyına
İllâ ki yümn-i devlet şâh-ı cihân-sitân-Bâki

* dil-**sitân:** Gönül alan.
Bu şehir ne şehr-i dil-sitândır
Bu bâğ ne bâğ u bûstândur-Şeyh Galip

* kişver-**sitân**: Memleket alan.
Sultân Murâd-ı kâm-rân efser-dih ü kişver-sitân
Hem pâdişâh hem Kahraman sâhib-kırân-ı Cem-haşem-Nefʿî

* memâlik-**sitân**: Ülkeler fetheden.
Gâhî ki deste deste yatar yerde gûyiyâ
Çârûb-ı âstân-ı memâlik-sitân olur-Nefʿî

sitâre: (ستاره) Far. Yıldız, necm. mec. baht, talih.
Tulûʿ etmez sitâremde Usûlî kevkeb-i tâliʿ
Yeridir odlara yansa felekler dûd-ı âhımdan-Usulî

Dehre mağrûr olma ey gâfil ki bunda âdeme
Tâlii yüz döndürür gâhî sitâre nâz eder-Nefʿî

Görsem yüzün görünmez âhımda bir şerâre
Doğsa güneş felekte pinhân olur sitâre-Behiştî

sitâre-i nûr: Nur yıldızı.
Uzakta bir ebedî hande, bir sitâre-i nûr
Uzattı cevve garîb-âne bir leb-i billûr
Behçet (Trabzonlu... Mehmet)

sitâre-i şark: Doğu'nun yıldızı.
Niçin gurûb ediverdin sen ey sitâre-i şark
Henüz kemâlini derk etmeden zavallı vatan
Mehmet Akif

sitâyiş: (ستايش) Far. Övme, medh, sena.
Sitâyiş etmedi sen gibi bir Hudâvend'i
Lisân-ı halk olalı dâstân-ı serây-ı vücûd
Nevres-i Kadim

Gözler kamaşır nümâyişinden
Sözler tükenir sitâyişinden-Şeyh Galip

sitâyiş-i ruh-ı al: Kırmızı yanağının övgüsü.
Nihâl-i gül ele sad-berg bir kitâb almış
Sitâyiş-i ruh-ı âlinde bir risâle midir
İbnü'n-Neccar Şeyh Rıza

sitem: (ستم) Far. Güce gidecek söz ve muamele.
Buna benzer katı çok cevr ü sitem
Tuttu yüz semt-i harâba âlem-Nâbi

Ağyâr elemin çekme gönül nâfile gamdır
Hasmın sitemin anlamamak hasma sitemdir
Nef'î

Dünyâda nasîbin sitem ü cevr ise ey dil
Ahbâbın eder onu da, a'dâya ne hâcet
Şeyhülislam Yahya

sitem-i baht-ı siyâh: Kara bahtın sitemi.
Gerdûn sitem-i baht-ı siyâh etmeğe değmez
Billâh bu gam-hâne bir âh etmeğe değmez
Keçecizade İzzet Molla

sitem-i çarh: Feleğin zulmü.
Yok aczi yine tab'ımın endîşeden aslâ
Gerçi sitem-i çarhla bî-tâb u tüvândır-Nef'î

sitem-i gamze-i nezzâre-şümâr: Bir bir sayan yan bakışın sitemi.
Âşinâ çıktım ise çeşmine kâfir değilim
Sitem-i gamze-i nezzâre-şümârı çekemem-Nef'î

sitem-i nâ-ber-câ: Yersiz zulüm.
Hande-sâz olmadadır hâlime her dem a'dâ
Âh aceb n'olsa gerek bu sitem-i nâ-ber-câ
Enderunlu Vâsıf

sitem-i rûzgâr: Zamanın zulmü.
Cefâ-yı tâli'-i nâ-sâz-kârı benden sor
Amân amân sitem-i rüzgârı benden sor-Nedim

sitem-i ta'ne-i ağyâr: Başkalarının ayıplama sitemi.
Sitem-i ta'ne-i ağyâre değildim vâkıf
Yoksa yârin ser-i kûyunda mekân etmez idim
Fuzûlî

* **sitem-âlûd, sitem-âlûde:** Sitemli, sitemle karışık.
Bir boğuk sadâ
Rûhunda inliyor, sitem-âlûd ü pür-taleb
Tevfik Fikret

* **sitem-bünyâd:** Sitemle yapılmış.
Şunûât-ı cihân vâ-beste-i hükm-i meşiyyetdir
Abestir dest-i gerdûn-ı sitem-bünyâddan feryâd
Ziya Paşa

* **sitem-dîde:** Sitem, zulüm görmüş. **c. sitem-dîdegân.**
Vasl-ı gül ile bülbül şâd olmağa yaklaştı
Mehcûr-ı sitem-dîde yâd olmağa yaklaştı
Şeyhülislam Yahya

** **sitem-dîdegân:** Zulüm görmüşler.

sitem-dîdegân-ı ehl-i dil: Gönül sahiplerinin zulüm görmüşleri.
Müessir oldu sitem-dîdegân-ı ehl-i dilin
Dem-â-dem eylediği âh u nâle vü feryat-Nef'î

* **sitem-endûz:** Sitem, zulüm toplayan.
Yine verdi fişek-i âteşpâş
Dil-i çarh-ı sitem-endûza hırâş-Nâbi

* **sitem-gâr, sitem-kâr**: Zalim, zulmeden, haksızlık eden.
Olma dil-dâde-i gül-handi sitem-kârların
Zûd-ter zâil olur şevki heves-kârların-Nâbi

Eyleyip va'de dönersin yine ey mâh-ı cebîn
Bu reviş sendendir çarh-ı sitem-gâr mısın?-Nev'î

* **sitem-ger**: Zulmeden, zalim, cefa eden. **c. sitem-gerân**.
Severiz gördüğümüz âfeti dil-ber diyerek
Başlarız nâle vü feryâda sitem-ger diyerek-Nâilî

Şeb-i gamda olalım muntazır-ı subh-ı ümîd
Gösterir mi o günü çarh-ı sitem-ger görelim-Cevrî

Bî-safâ-yı aşk olup bî-derd-i yâr olmak da güç
Bir sitem-ger âfetin cevriyle zâr olmak da güç
Neşati

** **sitem-gerân**: Sitem, eziyet edenler.
Evzâʿ-i sitem-gerânı çok meşk ederek
Biz de biliriz fünûn-ı istiğnâyı-Nâbi

* **sitem-keşîde**: Eziyet çekmiş, zulme uğramış.
Muzaffer olmayıcak intika:ma ey Nâbî
Sitem-keşîdelere tesliyet müfîd midir
Nâbi (olmayıcak: olmayınca.)

* **sitem-kîs**: Huyu zulmetmek olan.
Sanma ebnâ-yı zemâne beni dil-rîş etti
Her ne ettiyse bana baht-ı sitem-kîs etti
Koca Ragıp Paşa

* **sitem-pîşe**: Sitemi huy edinmiş.
Lezzet-i afvi sitem-pîşeler idrâk etmez
Yâ İlâhî sen kem-i fursata fursat verme
Hâmî-i Âmidî

sitîz, sitîze: (ستيزه) Far. Kavga, çekişme.
Nâ-ümîd olmam visâlinden sitîz eylerse de
Cebhesin çîn-i sitemle mevc-hîz eylerse de-Nâbi

Cidâl sîne-hırâş ü sitîze rûh-gezâ
Kazâ hilâf-ı rızâ sulh mâye-i tesdîd-Nâilî

* **sitîze-kâr**: Kavgacı, kavga eden.
Serkeşlik etti tûsen-i baht-ı sitîze-kâr
Düştü zemîne sâye-i eltâf-ı Kird-gâr-Bâki

Ağyâre câm sunsa sipihr-i sitîze-kâr
Ben zâdesine âb-ı gam-ı hûn-çegân verir-Nedim

sittîn: (ستّين) Ar. Altmış.
Sittîn erişti ey dil inâbet zemânıdır
Ser-germî-i hevâdan ifâkat zemânıdır-Nâbi

sivâ: (سوا) Ar. Başka, gayri.
Değildir cây-i ârâm olmağa mülk-i sivâ ka:bil
Hudâ âşıklara kevn ü mekânı teng göstermiş
Fâik (Manastırlı ...)

Musallat oldu gönül milkine cünûd-ı sivâ
Bize muîn ola şâh-ı azîme yalvaralım-Nuri

Gönlünde senin gayr u sivâ sûreti neyler
Lâyık mı kim Kâʿbe'ye büt-hâne desinler
Şeyhülislam Yahya

* mâ-**sivâ**: 1. Allah'tan başka bütün varlıklar. 2. Dünya ile ilgili olan şeyler.
O kim mâ-sivâdan yuma çeşmini
Berâberdir ona bahâr ü hazân-Şeyhülislam Yahya

Aşk-ı Hak'tan gayrısı uşşâka olmadı kabûl
Aşk-ı Hak'tan gayrısı uşşâka oldu mâ-sivâ
Reşit Akif Paşa

siyâdet, seyâdet: (سيادت) Ar. 1. Seyyitlik, ululuk. 2. Hz. Hasan vasıtasıyla onun soyundan olma hâli.
Tevâzuʿ ayn-ı rifʿat, hizmet-i millet siyâdettir
Olunsun hulk-i Peygam-ber'le istişhâd lâzımsa
Namık Kemal

siyâh: (سياه) Far. 1. Kara. 2. Zenci. bk. siyeh.
Zâtında ki âsâr-ı kemâl olmaya hardır
Ya şâl-ı siyâh eğnine giymiş ya yeşil sof-Bağdatlı Ruhi

Gerek seng-i siyâh olsun gerekse atlas ü dîbâ
Garaz bir bâliş-i râhat bulunmaktır ser altında
Hasan Çelebi (Kınalızade...)

Gerden-i sâfi beyâz öyle ki kâfûr gibi
Çeşm ü ebrûsu siyâh öyle ki semmûr gibi-Nedim

Yüksel de ışıklar uçuşan memleketinden
Sök at o siyâh uykuyu rûhundan, etinden
Midhat Cemal Kuntay

* **siyâh-çerde**: Siyah renkli; esmer, karayağız olan.
Bir mâh-ruh-ı siyâh-çerde
Çün âb-ı beka-yı verâ-yı perde-Şeyh Galip

* **siyâh-kâr**: Suçlu, kötü iş işleyen.
O bir cehl-i mürekkebtir mürekkeb satmadır kârı
Cihânda Enverî gibi siyâh-kâr olmasın kimse
Kıyasî

Yine sevdâ-zede-i zülf-i siyâh-kâr oldum
Yine bir unmayacak derde giriftâr oldum
Ebussuud Efendi (unmayacak: iyileşmeyecek)

* **siyâh-kârî:** Suçluluk, günahkârlık.
siyâh-kârî-i hicrân*:* Ayrılığın suçluluğu.
Ey mîl-i sürme gözlerin öp benden ol mehim
Arz et siyâh-kârî-i hicrânı mû-be-mû-Nâbi
* **siyâh-mest**: Çok sarhoş.
Olmadı çâre âh-ı hazîn etdi çok niyâz
Kasd etdi cân-ı zârıma çeşm-i siyâh-mest-Rızayi
* **siyâh-pûşân***:* Karalar giymişler; matemliler.
Bir cânibi hep siyâh- pûşân
Leyl içre çü encüm-i dirahşân-Şeyh Galip
* **siyâh-rû(y):** Siyah yüzlü, yüzü kara, aybı olan.
Siyâh-rûyluğa meylinin şeâmetidir
Bu gûne dâmen-i evrâka rûy-mâl-i nigîn-Nâbi

Şerm-sâr-ı ruh-ı pür-tâbının âh
Maʿzeret-hâhım olan baht-ı siyâh-rû gibi-Nâilî
siyâh-ı rûy-ı hatâ*:* Hatalı yüzü kara.
Siyâh-rûy-ı hatâyım çü hâme-i müşgîn
Baîd-i nûr-ı sevâbım misâl-i şuʿle-i dûd-Sâmi
* **siyâh-tâb***:* Siyahı aydınlatan.
Buldukça sürmeden müjeler gâh gâh tâb
Elmas deşneler mi değildir siyâh-tâb-Nâilî
* **siyâhî**: 1. Zenci. 2. Karanlık.
Târ u pûd-ı siyâhî-i şebten
Çehre-i bahtıma nika:b ettim
Fehim (Hoca Süleyman...)
siyâk: (سیاق) bk. sevk.
siyâset: (سیاست) Ar. 1. Seyislik, at idare etme, at işleriyle uğraşma. 2. Memleket idaresi. 3. huk. İdam cezası, ceza. 4. Politika.
Dedim uşşâka cevr etme dedi ol hûblar şâhı
Siyâset olmayınca ışk mülkünde nizâm olmaz
Fuzûlî
Siyâsetin kanı: Servet; hayâtı: Satvettir
Zebûn-küş Avrupa bir hak tanır ki: Kuvvettir
Mehmet Akif
Arnavutlukla, Arablıkla bu millet yürümez
Son siyâsette bu, hîç böyle siyâset yürümez
Mehmet Akif
siyâset-i âlem: Dünya siyaseti.
Demek yalanmış o niyyât-ı emn ü âsâyiş
Demek siyâset-i âlem bütün desîse imiş-Fâik Âlî Bey
* **siyâset-gâh**: Cezası gereği öldürülmesi gereken kimselerin öldürüldüğü yer.
siyâset-gâh-ı aşk*:* Aşkın öldürüldüğü yer.
Elinde tîğı cellâd-ı felektir ol büt-i raʿnâ
Siyâset-gâh-ı aşkında yine merd-âne bî-pervâ-Beliğ
siyâset-gâh-ı gamze: Gamzenin siyaset meydanı.
Tâ siyâset-gâh-ı gamzende olan hôd-küşteyi
Dâr u gîr-i daʿvî-i Mansûr'dan kıldım ferâğ
Esrar Dede
* **siyâset-kede, siyâset-gede:** Ceza yeri.
Lezzet-i bûse-i çeşminle ferâmûş etmiş
Yediğin sürme siyâset-kede-i hâvende-Nâbi
* **siyâsî**: Siyasetle ilgili.
Ulemâdan mı sayıldın? Fukarâdan mı?
-Hayır!
Ya siyâsî mi nesin? Kendine bir meslek ayır
Mehmet Akif
siyeh, siyâh: (سیه) Far. 1. Kara. 2. Zenci. bk. siyâh.
Ol siyeh câmede evvel Fahr-i Cihân
Âb-ı Hayvân idi zulmette nihân-Hakanî

O nâ-bekâr-ı siyeh-bahtı var kıyâs eyle
Ki hem hasûd ola zât-ı habîsi hem âmî-Nefʿî

Berk-efken olunca gâh ü bî-gâh
Vechin o siyeh çar-şebden
Gûyâ ki doğar sevdâ şebden-Recaizade Ekrem
* **siyeh-baht:** Kara bahtlı.
Teşrîfe bu şeb vaʿdi var ol şemʿ-i ümîdin
Ey hâb-ı siyeh-baht aşâdan mı gelirsin-Nâbi

* **siyeh-çerde:** Karayağız, esmer güzeli.

Ne_ola âhımla çeksem tâk-ı çarha anberîn perde
Ren-i lebrîz-i sevdâ etti bir şûh-ı siyeh-çerde-Nâbi
Bir siyeh-çerde civândır
Hüsn-i mümtâz-ı cihândır-Enderunlu Vâsıf

* **siyeh-çeşm***:* Kara göz.
Görünürde gözü dâim mekhûl
Hadd-i zâtında siyeh-çeşm idi ol-Hakanî

* **siyeh-derûn:** İçi kara.
Her şeb ki derd-i hasretile ben olam zebûn
Pür-şevk olur adû gibi şem'-i siyeh-derûn-Behiştî

* **siyeh-dil:** Kötü kalpli.
Olur mu fass-ı zerrîn ile kâmil, cevher-i nâkıs
Siyeh-dil, pertev-i ikbâl ile rûşen-zamîr olmaz
Fehim (Hoca Süleyman...)

* **siyeh-fâm:** Siyah renkli
Oldu efsûn musâfaât ile hayât-ı suyûf
Ser-fürû bürde-i sûrâh-ı siyeh-fâm yanam-Nâbi

* **siyeh-kâr**: Suçlu, günahkâr.
Günâh-kârım, sefeh-kârım, siyeh-kârım, siyeh-kârım
Beni reddetme ferdâ-yı kıyâmet yâ Resûlallah
Nef'î

Hat değildir görünen misk saçılmış yüzüne
Silkecek bâd-ı sabâ zülf-i siyeh-kâr eteğin
İbn-i Kemal

Zebânımla ta'rîze mecbûr olup
Bu kilk-i siyeh-kâra mağrûr olup
Keçecizade İzzet Molla

* **siyâh-kâr**: Günahkâr. **c. siyâh-kârân**.
Günâh-kârım, sefeh-kârım, siyeh-kârım, siyeh-kârım
Beni reddetme ferdâ-yı kıyâmet yâ Resûlallah
Nef'î

** **siyeh-kârân:** Kötü iş yapanlar, karanlık iş çevirenler.
Siyeh-kârân aceb mi etmese rûşen-güherden haz
Eder mi düzd-i şeb-rev rûşenâî-i kamerden haz
Enderunlu Vâsıf

* **siyeh-kâse**: Siyah kâse.
Erbâb-ı dili müttehem-i âz edemezsin
Ey çerh-i siyeh-kâse bize nâz edemezsin-Nâilî

* **siyeh-mest:** Çok sarhoş, gözü kararmış sarhoş.
Safâ-yı nûr-ı sabûhu bulan siyeh-mestin
Gözüne hâne-i hûrşîd bir harâbe gelir-Şeyh Galip

* **siyeh-pûş:** Karalar giyinmiş, matemli.
Mâteminden hüsnünün hattın siyeh-pûş olalı
Yüzünü yırtıp semen sünbül saçın yolmuş-durur
İbn-i Kemal

Bir siyeh-pûş-ı fakîr erdi ona
Dedi bir tuhfe getirdim ki sana-Hakanî

siyeh-pûş-ı fitne: Fitnenin karalar giymişi.
Gird-i ruhunda hat ki siyeh-pûş-ı fitnedir
Mehtâb-ı hüsne hâle-ver-i âğûş-ı fitnedir-Sâmi

* **siyeh-reng***:* Siyah renk.
Dünyâ görünür çeşmime zulmet-kede-i teng
Yumdurdu güzel gözlerini merg-i siyeh-reng
Muallim Naci

* **siyeh-rûy:** Kara yüzlü, ayıplı.
Şerm-sâr-ı ruh-ı pür tâbınım âh ettikçe
Ma'zeret-hâhım olan baht-ı siyeh-rûy gibi-Nâilî

* **siyeh-rûz:** Talihsiz.
Düştü idlâle karşı girye bana
Ne siyeh-rûz-i rûzgâr oldum ben-Muallim Naci

* **siyeh-tab'**: Kötü yaratılışlı. **c. siyeh-tab'ân**.
Siyeh-tab'dan olur rûşen-dilânın düşmen-i cânı
Ki düzd-i tîre-rûzu dâimâ, dil-gîr eder mehtâb
Beliğ

** **siyeh-tab'ân:** Kötü yaratılışlılar.
Siyeh-tab'ân olur rûşen-dilânın düşmen-i cânı
Ki düzd ü tîre-rûzu dâimâ dil-gîr eder meh-tâb
Beliğ

* **siyeh-târ:** Siyah telli.
Artırdı cünûnun heves-i zülf-i siyeh-târ
Bir hastesin ey dil ki şeb-i târda kaldın-Nâilî

* **siyeh-zülf**: Siyah saç.
Bir siyeh-zülf ü siyeh-câme büt-i Îsâ-perest
Eyledi reng-i hayâliyle beni sevdâ-perest
Esrar Dede

siyer: (سير) bk. sîret.

soffa, suffe, sofa: (صفّه) Ar. Sedir, peyke, sedir; sofa, evlerde odalardan başka oturulacak geniş yerler. **c. sufef**.
Derûn-ı kubbesi evc-i felek gibi rûşen
Sütûn-ı soffası kadd-i bütân gibi mevzûn-Nef'î

soffa-i sîne: Göğüs sofası.
Ol kadar âlî revâk u tâk-ı kuds eyvânı kim
Soffa-i sîneden berk urur envâr-ı arş-ı Müsteân
Üsküdarlı Hakkı Bey

suffe-i deyr: Kilise sofası.
Olıcak bezme muğ-beçe sâkî
Ne safâdır Behiştî suffe-i deyr-Behiştî

sofi: (سوفى) bk. sûfî.

sofra: (سفره) bk. süfre.

sohbet: (سحبت) Ar. Görüşüp konuşma; arkadaşlık.
Yüzü ağ olsun onun kim yeridir
Kara gönüllü sûfî sohbetinden-Hamdullah Hamdi

Sâkiyâ kalmaz imiş çünki bu sohbet bâkî
Mey-i gülgûn içelim bâde-i cennet bâkî-Bâki

Kadem-i pâkine yüz sürdü nesîm-i sohbet
Yaraşır Sidre vü Tûbâ gibi eylerse hırâm-Cevrî

sohbet-i ahbâb: Dostlar sohbeti.
Mârân gibi hep birbirini sokmada yârân
Bir semm-i helâhildir adı sohbet-i ahbâb
Enderunlu Vâsıf

sohbet-i ârif: Arifin sohbeti.
Sohbet-i ârifle ârif katresi ummân olur
Mes'ele-i aşkı bilir kâmil insândır-Âdile Sultan

sohbet-i bâde: İçki sohbeti, içki yârenliği.
Lezzet-i vuslat için firkat-i yârı çekemem
Sohbet-i bâde için renc-i humârı çekemem-Nef'î

sohbet-i bî-gâne: Yabancılarla sohbet.
Rindân-ı âlemiz ki bize yâr olan gönül
Olur adû-yı sohbet-i bî-gânemiz bizim-Nef'î

sohbet-i câhil: Cahilin sohbeti.
Sohbet-i câhil yeter âriflere nâr-ı cahîm
Âhirette görmesin isterse hîç nâr-ı elîm-Gaybî

sohbet-i cânân: Sevgilinin sohbeti.
Ehl-i diller sohbet-i cânânda cânın yaktılar
Şem' için pervâneler iki cihânın yaktılar
Ahmet Paşa

sohbet-i cem'iyyet-i ahbâb: Dostlar cemiyetinin sohbeti.
Sohbet-i cem'iyyet-i ahbâb kalmaz ber-siyâk
Söylenir çün kim mesel" fi külli cem'in iftirâk"
Fehim (Hoca Süleyman...)

sohbet-i cühhâl: Cahillerle sohbet.
Âdeme oldur kim edip tahsîl-i ilm ü ma'rifet
Meclisin telvîs kılmaz sohbet-i cühhâl ile
Leskofçalı Galip

sohbet-i ehl-i riyâ: Riya ehlinin sohbeti.
Sohbet-i ehl-i riyâdan çek ayak ikrâh et
Hâl-i uşşâkı ne bilsin sûfî kim nâ-dândır
Âdile Sultan

sohbet-i eş'âr: Şiirler sohbeti.
Biraz bu tarz ile güft ü şinidten sonra
Biraz da sohbet-i eş'âra gösterip ikbâl-Nedim

sohbet-i gül: Gül sohbeti.
Erişip bahâra bülbül yenilendi sohbet-i gül
Yine nevbet-i tahammül dil-i bî-karâra düştü
Şeyh Galip

sohbet-i helvâ: Helva sohbeti.
Lâleyi bir iki gün anmayalım şimdi hele
Kâmlar sohbet-i halvâ ile olsun şîrîn-Nedim

sohbet-i hem-vâr: Sürekli görüşme.
Gâhîce uyandıkça şeb-istân-ı safâda
Şol gece olan sohbet-i hem-vârı unutma
Esrar Dede

sohbet-i merdân-ı Hak: Hak mertlerinin sohbeti.
Pîr-i dânâ sohbetidir tâlibe feryâd-res
Sohbet-i merdân-ı Hak'sız Hakk'a ermez hîç kes
Gaybî

sohbet-i Mevlâ: Mevla sohbeti.
Hakk'ı görmek ister isen âşıka mir'âta bak
Sohbet-i Mevlâ dediler sohbet-i dânâdadır-Gaybî

sohbet-i nâ-cins: Aynı kafada olmayanla sohbet.

Sohbet-i nâ-cins olur elbet medâr-ı inkisâr
İttihâd-ı seng ü âhenden görünmez mi şerâr-İshak (Ebu İshak İsmail Efendizade Şeyhülislam ... Efendi)

sohbet-i nâ-dân: Pişmanlarla sohbet.

Nâ-dânlar eder sohbet-i nâ-dânla telezzüz
Dîvânelerin hem-demi dîvâne gerektir-Ziya Paşa

sohbet-i sâhib-dil: Gönül sahibinin sohbeti.

Sohbet-i sâhib-dilin bin cân ile müstâkıyam
Ehl-i irfân olmayandandır Behiştî uzletim-Behiştî

sohbet-i sahrâ: Sahra sohbeti.

Beni kon sohbet-i sahrâya da'vet eylemen kim ben
Çemende bâğdan mürg-i hôş-elhândan dahi geçtim
Behiştî

sohbet-i şâm: Akşam sohbeti.

Kış erişti geliniz sohbet-i şâm eyleyelim
Ya'nî kim subha değin îş-i müdâm eyleyelim
Lamiî Çelebi

sohbet-i yâr: Yârin sohbeti.

Safâ yine dargın edecek hâlini gûyâ ızmâr
Savt-ı bâridle temâdî ediyor sohbet-i yâr
Kemalzade Ekrem Bey

sohbet-i yârân: Dostlar sohbeti.

Gittin ammâ ki kodun hasret ile cânı bile
İstemem sensiz olan sohbet-i yârânı bile-Neşati

* **sohbet-be-sohbet**: Sohbet üzerine sohbet

Âhî'ye kûşe-be-kûşe zâr eden bülbül gibi
Yürüyen sohbet-be-sohbet bir gül-i her-câyidir-Âhî

sû(y): (سو) Far. Taraf, cihet, yan, yön.

Göz yaşını bes ki döktü her sû
Her merhaleden akıttı bir cû-Fuzûlî

Rahm eyle dâd-hâhına ey şûh-ı ser-firâz
Her sû fütâde pâyına kadd-i hamîdeler-Nâbi

Olurken bu fikretle her sû devân
Bu ebyâtı gördüm yazılmış ayân-Nedim

sûy-ı âlem: Dünya tarafı.

Karz vermiş akçesin Ka:rûn'a gûyâ kâinât
Sûy-ı âlemde geçen yek-pâre arz-ı ihtiyâc
Keçecizade İzzet Molla

sûy-ı bahr: Deniz tarafı.

Her dem efrencin kılıç başın iki şak eyleyip
Sûy-ı bahre akıtırdı kanın ırmak eyleyip-Sürûrî

sûy-ı bâlâ: Yüksek taraf.

Seyl-veş bizde küdûret hâktandır yoksa biz
Sûy-ı bâlâdan bu hâke nâ-mükedder gelmişiz
Nâbi

sû-yı gerdûn: Dünya tarafı.

Sû-yı gerdûna revân olsa sümûm-ı kahrı ger
Çeşme-i hûrşîd olurdu kûre-i katran-feşân
Üsküdarlı Hakkı Bey

sûy-ı Hak: Hak tarafı.

Sûy-ı Hak'tan gelicek âteş-i takdîr sana
Sidre ola mı ki hîç penbe-i tedbîr sana
Enderunlu Fazıl

sûy-ı hum: Şarap küpü tarafından.

Sûy-ı humdan kopan nârın kes ey zühd arasın yoksa
Harâb olur misâl-i kalb-i rindân hânmân-ı gam
Nâbi

sûy-ı Sa'd-âbâd: Sadabat tarafı.

Mevsim-i gül, nâliş-i bülbül zemânında aceb
Sûy-ı Sa'd-âbâda benzer var mıdır cây-ı safâ-Lâ

sûy-ı sivâ: Başka taraf.

Açmazız çeşm ü nigeh sûy-ı sivâya zerrece
Âşinâ-yı çehre-i dil-dâr olan hayrânıyız
Necip (Sultan III. Ahmet)

* **sû-be-sû:** Taraf taraf, cihet cihet, her tarafta ve her yanda.

Sû-be-sû sevk eyleyen hep sâik-i takdîrden
Kimsenin destinde yok Râgıb inân-ı ihtiyâr
Koca Ragıp Paşa

Dizilmiş nihâlân-ı gül sû-be-sû
Katâr ile gelmiş meğer reng ü bû-Nedim

Nümâyân sû-be-sû zulmet, fakat bir zulmet-i rûşen
Semâ bîdâr, her yıldız Cemâlullah'a bir revzen
Mehmet Akif

* **sû-be-nûr**: Işık tarafına.

Nerde berk-endâz olursa pertev-i feyz-i Hudâ
Cezb eder ol sû-be-nûr dîde-i irfânımı-Vasfî (Şeyh ...)

* **sû-pâre**: Yan parça, yan taraf.

sû-pâre-i havâdis-i eyyâm*:* Günlerin havadislerinin yan parçası.

Sû-pâre-i havâdis-i eyyâm olup şühûr
Uʿcûbe-i vaka:yiʿ-i dehre risâle sâl

Koca Ragıp Paşa

sû': (سوء) Ar. Kötülük, fenalık. zıddı "hüsn". **c. seyyiât**

sû'-i ahlâk: Kötü ahlak.

Sefâlet eyledi tevlîd sû'-i ahlâkı
Bu hâldir beni dil-hûnu kahreden hayfâ

Halil Nihat Bey

sû'-i edeb: Kötü ahlak.

Sû'-i edeb vesîle-i red olmasın sana
Senden o şûh nâle vü feryâd işitmesin-Nâbi

sû'-i fiʿl*:* Kötü hareket.

Sû'-i fiʿl ü sû'-i niyyetten edenler ictinâb
Hüsn-i hâl ü hüsn-i şöhretle olurlar kâmyâb-Lâ

sû'-i hâl: Hâli kötü, kötü hâl.

Dinleme öyle girye-i akvâli
Uğrasın başına sû'-i hâli-Sünbülzade Vehbi

Sû'-i hâl ü râzını ketmeylemez mürşidlere
Saklamaz derd-i derûnun tâ ki dermân isteyen

Hanif (İbrahim...)

sû'-i istiʿmâl: Kötüye kullanma.

Sû'-i istiʿmâle kalkma var ise kurnazlığın
Hâzır olsun dâimâ düşmen için dâmın ağın

Neyzen Tevfik

sû'-i karîn: Kötülüğü yakın, kötü arkadaş.

Seyyiât insâna nefs-i kem-terîninden gelir
Her hacâlet âdeme sû'-i karîninden gelir

Sait Paşa (Diyarbekirli...)

Hıfzeyle benim meclisimi sû'-i karînden
Kâr etmeye lutfunla bana hîle-i şeytân

İkbal, İkbalî, Cihangir (Sultan III. Mustafa)

sû'-i kasd: Cana kıymaya hazırlanma.

Gel etme, sû'-i kasd ediyorsun hayâtına
Ettirme zann o cünhayı da seyyiâtına

Abdülhak Hâmit

sû'-i mizâc: Kötü huy.

Halka taklîd-i sülûkun sebeb-i hüsn-i maʿâş
Mülke tağyîr-i tarîkin eser-i sû'-i mizâc-Fuzûlî

sû'-i niyyet: Kötü niyet.

Sû'-i fiʿl ü sû'-i niyyetten edenler ictinâb
Hüsn-i hâl ü hüsn-i şöhretle olurlar kâmyâb-Lâ

sû'-i zann: Kötü niyet.

Zâhidâ küfrünü aşkın tut kim îmân bilmişiz
Sû'-i zann etmek ne lâzım bir Müselmân hakkına

Necati Bey

Sû'-i zan eylemem gayrîlere sultânım
Derd-i aşkınla Nedîmâ hele rencûr gibi-Nedim

** **seyyiât**: Kötülükler.

Bana olaydı eğer lafz-ı seyyiât alem
Tamâmı ism-i müsemmâda eyler idi karâr

Ziya Paşa

suâl: (سؤال) Ar. 1. Sorma, sorulma, soru. 2. Sorulan şey. 3. Dilenme, dilencilik. **c. es'ile, suâlât**.

Ol büt-i tersâ sana mey nûş eder misin demiş
El-amân ey dil ne müşkil-ter suâl olmuş sana

Nedim

Dedi kim suâl etme râz-ı pinhânım
Dil-i figârıma zahm urma sen de diğer bâr

Nedim

Evvel âlüftene tâ böyle itâb etmez idin
Bin suâl eylese bir tünd cevâb etmez idin

Fehim (Hoca Süleyman...)

Yedim semt-i Haleb'de bir pilav ismin suâl ettim
Arap kuskus deyince bezl-i mechûd eyledim kustum

Sürûrî

* **sâil**: 1.Sorucu, soran. 2. Dilenci.

Pîr aşkın eyledim bâb-ı hakîkatten suâl
Dedi: Ne sâil bilir ol sırrı ne ka:il bilir-Nevʿî

Bir olur ind-i İlâhî'de Süleymân ile mûr
Der-geh-i Hak'ta hemân şâh ile sâil birdir

Keçecizade İzzet Molla

İki müflis sâil cerrâra benzer şübhesiz
Dest-i gevher başına nisbet eyle deryâ vü kân

Ziya Paşa

sâil-i âfet-zede: Belaya uğramış dilenci.

Dem gelir bir mütenekkirde olur âlet-i rızk
Uzuvv-ı maktûʿu gibi sâil-i âfet-zedenin

Nevres-i Kadim

sâil-i âvâre: Başıboş dilenci.
Merhamet bilmeyen insânlara bak yâ Rabbi
Kovuyorlar beni bir sâil-i âvâre gibi-Mehmet Akif

sâil-i bed-hâh: Kötü niyetli dilenci.
Nazre-i güstâh-ı âzâr ile redd olmak sezâ
Sâil-i bed-hâhının ihsâna isti'dâdı yok-Nâbi

sâil-i Hak: Hak dilencisi.
Nice bir hizmet-i mahlûk ile mahzûl olalım
Sâil-i Hak olalım nâil-i mes'ûl olalım
Mütercim Âsım

sâil-i keçkûl: Keşkül dilencisi.
Sâil-i keçkûl be-dest mâye-i iksîr olup
Âstânın hâkine yüzler sürer hûrşîd ü meh
Esrar Dede

sâil-i lutf: Lütuf isteyen.
Zer ü gevherden eder ma'den ü kânı hâli
Sâil-i lûtfuna bir kerre ki ihsân eyler-Cevrî

* **sâil-meşreb**: Dilenci yaratılışlı.
Nice nâ-ehil vü gedâ-tıynet ü sâil-meşreb
Cerri ser-mâye eder eylese imlâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

su'bân: (ثعبان) Ar. 1. Ejderha, büyük yılan. 2. ast. Semanın kuzey yarımküresinde bulunan Tınnîn isimli burcun çevirdiği büyük kavsin ortasında ve Küçükayı dörtgeninin tam karşısında bulunan en parlak yıldız.
Asker yürüyüp top u tüfeng edilse revân
Benzer ona kim arşta âteş saça su'bân-Behiştî

Müşterî çok leblerin tiryâkine hâcet değil
Boynuna sarmak için bir iki su'bân beslemek
Necati Bey

Hâne-i dil fikr-i zülf-i yâr ile vîrân yatar
Hîç âbâd ola mı ol hâne kim su'bân yatar-Cinânî

subh: (صبح) Ar. Sabah, sabah vakti. **c. esbâh**.
Hâk-i derinde micmere gerdân nesîm-i subh
Müşg ü abîr ü anber ona hâk-i pây imiş-Rızayi

Yüz tuttu ona ki feyz-i âmmı
Çekmiş bu medâra subh u şâmı-Fuzûlî

İntizârım sanadır subha dek ey mihr-i münîr
Berg-i hâtırda olan şeb-nem-i Âmid gibi-Nâilî

subh-ı âferîniş: Yaratılış günü.
Sûretâ biz gerçi bu bezme muahhar gelmişiz
Lîk subh-ı âferînişle berâber gelmişiz-Nâbi

subh-ı bahâr: Bahar sabahı.
Subh-ı bahâr kim alem-i zer-feşân çeker
Gül-bâng-ı ârzû-yı reh-i gül-sitân çeker
Esrar Dede

subh-ı bahâr-ı şevk: Neşe baharının sabahı.
Feyz âşiyânı mihr-i hüner cilve-gâhısın
Subh-ı bahâr-ı şevke girîbânsın ey gönül-Nedim

subh-ı devlet: Talih sabahı.
El şeker yerken lebin kasdında ey meh-rû benim
Subh-ı devlet başıma lâyık mıdır ki şâm ola-Behiştî

subh-ı ezel: Ezelin sabahı.
Gizli bir nûr idim subh-ı ezelde
Cilveler gösterip a'yâne güldüm-Doktor Rıza Tevfik

subh-ı gül-bîz: Gül kokusu saçan sabah.
Kim duhter-i şâh-ı Çîn o hûn-rûz
Bu bağa gelir çü subh-ı gül-bîz-Şeyh Galip

subh-ı ikbâl: Talih sabahı.
Subh-ı ikbâlime çekti şâm-ı mihnet perdesin
Zülfü yüzündeki kâfûr üzre oldu misk-sâ
İbn-i Kemal

subh-ı intika:m: İntikam sabahı.
Şem'den pervâne hayfin aldı subh-ı intika:m
Cân yakan gaddârın etmez pertev-i bahtı devâm
Emirizade Emirî (Ali Emirî Efendi)

subh-ı kâzib: Yalancı sabah, yalancı aydınlık.
Ruh-ı mihr-i münîr olmaz mükedder subh-ı kâzibten
O bir âyîne-i âlem-nümâdır nem kabûl etmez
Nâbi

Felek getirmedi âfâka senden önce beni
Ki subh-ı sâdık eder subh-ı kâzibi ta'kîb-Şinasi

subh-ı kıyâmet: Kıyamet sabahı.
Baht ister ise subh-ı kıyâmette göz açsın
Biz kat'-ı nazar eylemişiz matlûbumuzdan
Fasih (Ahmet...Dede)

subh-ı mahşer: Mahşer sabahı.
Farkolunmaz subh-ı mahşer mi ya deşt-i Kerbelâ
Ol kadar anda gırîv ü nâliş ü efgân olur
Kâzım Paşa (anda: orada)

subh-ı mestân-ı cihân: Dünyanın sarhoş sabahları.
Dâimâ hurrem ü ferhunde ola devrinde
Subh-ı mestân-ı cihân şâm-ı garîbân-ı felek-Nef'î

subh-ı nûrânî: Nurlu sabah.
Felek fîrûzeden bir taht-ı âlî kurdu şâh-âne
Ona bir âh dîbâ perde çekti subh-ı nûrânî-Nef'î

subh-ı nüşûr: Yayılan sabah.
Ale'l-husûs geçip leyl-i tîre-fâmı fenâ
Eşi'a-güster olur âfitâb-ı subh-ı nüşûr
Yenişehirli Avni

subh-ı rûşen: Parlak sabah.
Subh-ı rûşen mi şu'â'-ı mihr-i âlem-tâbile
Ya sarây-ı devletinde perde-i dîbâ mıdır-Nef'î

subh-ı saâdet: Saadet sabahı.
Subh-ı saâdet ol gecedir kim Behiştî yâr
Çeşm-i hasûd evinde uyurken çıka gele-Behiştî

subh-ı sâdık: Tan yerinin ağarması.
Subh-ı sâdık görünür mihr-i ruhun tâbından
Bahr-i aşkın bu cihân katre-dürür âbından
Muradî (Sultan III. Murat)

Kizbi terk et bulmak istersen cihânda ihtirâm
Subh-ı sâdık gibi ol kim halk ede sana kıyâm
Rüşdî-i Kadim (Veliyyüddin Rüşdi Efendi ...)

Felek getirmedi âfâka senden önce beni
Ki subh-ı sâdık eder subh-ı kâzibi ta'kîb-Şinasi

Subh-ı sâdık erişip zulmet-i leyli giderir
Küfrü isyânı ise nûr-ı hidâyet getirir
Keçecizade İzzet Molla

subh-ı sânî: İkinci sabah.
Akl-ı evvel gibi ef'âli metânette mesel
Subh-ı sânî gibi akvâli sadâkatte alem-Nef'î

subh-ı vâ-pesîn: En son sabah.
Aşkıla mest olan dilin kaydına düşme İsmetî
Erse de subh-ı vâ-pesîn sanma ki hûş-mend olur
İsmetî

subh-ı vasl: Kavuşma sabahı.
Çün yüzün Kâ'be hâlin Hacerü'l-Esved imiş
Subh-ı vaslında yüzüm ona sürem gibi gelir
İbn-i Kemal

subh-ı visâl: Kavuşma sabahı.
Subh-ı visâlin ermedi pâyâne yetti ömr
Şâm-ı gamında şem' gibi yana yana ben-Bâki

Erişip subh-ı visâl âhir olur gussa şebi
Çihre gösterse kaçan gün gibi Rûşen Çelebi-Behiştî

subh-ı vuslat: Kavuşma sabahı.
Zuhûr-ı hatt-ı şîrînine delîl subh-ı vuslattır
Beyâz gerdeni çâk-i girîbân olduğum yerdir
Osmanzade Tâip

* **subh-dem**: Sabah vakti.
Esti nesîm-i nev-bahâr açıldı güller subh-dem
Açsın bizim de gönlümüz sâkî meded sun câm-ı Cem
Nef'î

Mey âteş-i seyyâledir mînâ kadehle lâledir
Ya gonca-i pür-jâledir açmış nesîm-i subh-dem
Nef'î

* **subh-efrûz:** Sabahı aydınlatan.
Zülf ü ruhsârın hevâsından dem urmasın o kim
Âh-ı subh-efrûzuyile nâle-i şeb-gîri yok
Hamdullah Hamdi

* **subh-gâh**: Sabah vakti, tan yeri.
Döndüren fânûs-ı çarhı dûd-ı âhımdır benim
Yandıran hurşîdi âh-ı subh-gâhımdır benim-Âhî

subh-gâh-ı vuslat: Kavuşma tanyeri
Subh-gâh-ı vuslatın şevkine her şeb-tâ-seher
Dûd-ı âh ile göğe ağan duâlar hakkıçün-Behiştî

* **subh-veş**: Sabah gibi.
Subh-veş destini zâhir kılsa sîm-efşân olup
Ol Yed-i beyzâya benzer ki_ İbn-i İmrân gösterir
Fehim (Hoca Süleyman...)

Gam sipihri kevkeb-i eşkimle her şeb zeyn olur
Subh-veş sıdkım görüp mihrinde kalır meh tana
İbn-i Kemal

subh u mesâ: Sabah akşam, her zaman.
Enîsim hem, celîsim gam, işim subh u mesâ mâtem
Gözüm pür nem, dilim pür âh-ı âteş-bârdır sensiz
Nevres-i Kadim

* **sabîh, sabîha**: Güzel, şirin, lâtif.
Sultân-ı tâc-ı devlet hakan-ı taht-ı izzet
Tâbân-ı subh-ı rahmet vech-i sabîh-i Ahmed
Hamdullah Hamdi

subha: (صبحه) Ar.1. Binefsihi gözle görülmeyip fakat eşyanın şekli ile ortaya çıktığı için heyüla denilen güneş ışığında görülen ince toz. 2. tas. Kendiliğinden var olmayan, varlığını Allah'a borçlu olan madde.
Subhasın zâhide sordum nedir ol ukde-i sad
Dedi çıksa birisi zâhir olur nüh ü neved-Nâbi

subha-i lü'lü: İnciye parlaklık veren içindeki toz zerrecikleri.
Subha-i lü'lü'ye Nâbî rağbetim ta'yîb eden
Görmemiş ruhsâre-i yârin arak-nâk olduğun
Nâbi

sûd, sûdâ: (سود) Far. 1. Fayda, kâr, kazanç. 2. Bazı kelimelerin sonuna gelerek birleşik kelimeler yapar.
Ne sûd a'dâ-yı bed-hâhı ferah-nâk etmeden gayri
Hilâf-ı gerdişinden çerhin izhâr-ı melâl etmek
Nâbi

Belki fehmeyler ede sûd u ziyân-ı sühanı
Gelse arzeylese Nef'î bana kâlâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

Değildir hâl-ı âlem bir karârda gam yeme ey dil
Bu bâzâra gelen geh sûd eder gâhî ziyân eyler
Hâşimî

sûd u ziyân: Fayda ve zarar.
Belki fehmeyler idi sûd u ziyân-ı sühanı
Gelse arzeylese Nef'î bana kâlâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

* **sûd-mend:** Kârlı, faydalı, kazançlı.
Mülâyim tînete zâlimlerin zulmü mukarrerdir
Ki penbe âteş ile sûd-mend olmaz müdârâdan
Lebib-i Âmidî (Abdülgafur Hüseyin ...)

* bî-**sûd**: Faydasız, beyhude.
Sağlarla dolu makberedir âlem-i bî-sûd
Kemalzade Ekrem Bey

* çi-**sûd**: Ne fayda.
Ta'n-ı a'dâdan ne gam, medh-i ahibbâdan çi- sûd
Eşref

* germ-**sûd:** Sıcak fayda.
Münâfik dostlardan âşikâre düşmenân yegdir
Harîr-i sarfi hoştur bu dükânın germ-sûdundan
Nâbi

* **sûdâ-ger**: Tüccar, bezirgân, kârlı iş yapan. **c. sûdâ-gerân**.

sûdâ-ger-i bahr ü ber: Kara ve deniz tüccarı.
Bir siyeh mûzeli sûdâ-ger-i bahr ü berdir
Sahttır ka:dime-i sâhire-peymâ-yı kalem-Nâbi

sûdâ-ger-i bâzâr-ı Mevlâ: Mevla pazarının tüccarı.
Alalım gevher-i rahmet verelim nakd-i günâh
Dili sûdâ-ger-i bâzâr-ı Mevlâ eyleyelim-Nâbi

sûdâ-ger-i hûrşîd: Güneşin tüccarı.
Dirîğ etmez ne kâlâ istese sûdâ-ger-i hûrşîd
Gönül sûk-ı talebte sûret-i ümmîd göstersin-Nâbi

** **sûdâ-gerân**: Tüccarlar.

Sûdâ-gerân-ı şehr-i Sitanbul: İstanbul şehrinin bezirgânları.
Sûdâ-gerân-ı şehr-i Sitanbul'a arz eder
Nâbi bu nev-kumâş Haleb yâdigârıdır-Nâbi

sudâ': (صداع) Ar. 1. Baş ağrısı. 2. Rahatsızlık.
Kesret-i meyden sudâ' erip namâza çıkmadı
Zâhid-i hôd-bîn bu özrüyle meğer ma'zûrmuş
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Hây u hûdan dil kaçar ancak verir başa sudâ'
Olmağa cümle cihân mülküne sultân istemez
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Şemîm-i nâfe-i zülf-i nigârdır matlab
Sudâ'a bâis olan müşg-i nâbı neylersin
İbnü'n-Neccâr Şeyh Rıza

sûdâ-ger: (سوداكر) bk. sûd.

sûde, sûd: (سوده) Far. 1. Sürmüş, sürülmüş. 2. Ezilmiş, dövülmüş. 3. Kelimenin sonuna gelerek birleşik kelimeler yapar.
Ser-i teslimi edip hâk-i rızâya sûde
Dânişâ terk-i cedel-kârî-i takdîr ettim
Dâniş (Dâniş-i Atik; Dâniş-i Kadim)

sûde-i hâk-i kerîm: Cömert toprağı sürmüş.
Sûde-i hâk-i kerîmi cevher-i terkîb-i hûr
Zerre-i gird-i harîmi nûr-ı çeşm-i Ferkadân
Üsküdarlı Hakkı Bey

* nâsiye-**sûd**: Alın sürmüş.
Şâh-ı kudsî harem-i mülk-i nübüvvet ki olur
Hâk-i der-gâhına Cibrîl-i Emîn nâsiye-sûd
Yenişehirli Avni

* ruh-**sûde**: Yanak sürmüş.
Der-geh-i vâlâsına dil-dâde cân-ı Cebraîl
Südde-i ülyâsına ruh-sûde hayl-i ins ü cânn-Hakkı
sudûr: (صدور) bk. sadr.
sûfâr: (سوفار) Far. 1. İğne deliği. 2. Ok gezi.
Dönerdi aksine sûfârı nısf-ı menzilden
Olurdu püşt-i kemâne halîde peykânı-Nef'î
suffe: (صفّه) bk. soffa.
sûfî: (صوفى) Ar. 1. Tasavvuf ehli. 2. Sofu.
Kerâhettir mey içmek diye esrâra rızâ verdin
Hezâr ahsente sûfî haylice re'y-i savâb olmuş
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
Ben üzümün suyunu severim, sûfî dânesin
Zîrâ kimi kızını sever, kimi anasın-Necati Bey

Sûfî gelicek açma sakın aşk hadîsin
Dânâ-dil isen sırrını nâ-dâna duyurma
Bâki (gelicek: gelince)
Sohbet-i ehl-i riyâdan çek ayak ikrâh et
Hâl-i uşşâkı ne bilsin sûfî kim nâ-dândır
Âdile Sultan
Sûfîlere sohbet gerek ahilere ahret gerek
Mecnûnlara Leylî gerek bana seni gerek seni
Yunus Emre
sûfî-i âşüfte: Azgın ve baştan çıkmış sofu.
Göreliden dâl-i zülfünle dehânın mîmini
Sûfî-i âşüfte vü şeydâyı her dem dem tutar-Nizami
sûfî-i pîçîde-dâmen: Kıvrılmış etekli sofu.
Sûfî-i pîçîde-dâmen zâhid-i pâ-der-gili
Râh-ı cânda eylemez kendisine hem-pâ semâ
Esrar Dede
sûfî-i şeyyâd: Riyakâr sofu.
Zerk deryâsında bir hâşâktir kim çizginir
Sûfî-i şeyyâd kim devrân tutup eyler semâ'
Fuzûlî (çizgin-: dönmek, dolaşmak)
* **sûfiyâ:** Ey sofu.
Câma bu İskender-i dil nice mâil olmasın
Sûfiyâ âyîne-i gîtî-nümâdır gördüğün-Zâti
sufra, sofra: (سفره) bk. süfre.
sugrâ: (صغره) Ar. Sıgar'dan; daha, en, pek küçük.
Ko mebâdî şuğlunu sen maksad-ı aksâyı gör
Çün netâyictir kamu sugrâ vü kübrâdan garaz
Nuri
Eğer suğrâ eğer kübrâ muhîtem cümle mevcûda
Hezârân dürlü bin yüzde görünen gözde seyrânam
Ümmî Sinan
sugrâ-yı cân-fersâ-yı hicr: Ayrılığın canı yoran en küçüğü.
Sabırdır sugrâ-yı cân-fersâ-yı hicrin çâresi
Renc-i aşkın gayri bir dermâna isti'dâdı yok-Nâbi
suhan: (سخن) bk. sühan.
sûhân: (سوهان) Far. Törpü.
Halâs olmaz kişi ebnâ-yı cinsin vaz'-ı derdinden
Gehî sûhândan, geh tîşeden âzürdedir âhen-Lâ
suhre: (سخره) Ar. Maskaralıkla halkı eğlendiren kimse.
suhre-i sıbyân: Çocukları güldüren.
Sarfeyleme evka:tını bâzîçe-i lehve
Dîvâne gibi olma sakın suhre-i sıbyân-Sâmi
suhre-i şeyh ü şebâb: Gençlik ve ihtiyarlık maskaralığı.
Giyse Amr'ın külâhın başına
Suhre-i şeyh ü sa'btır peykim-Nef'î
* **suhre-kâr:** Maskaralık ve soytarılık yapan.
Fasîh gılzeti bir suhre-kâr üstâdın
olur dehân-ı kadîdinde nükte-zâ-yı zuhûr
Tevfik Fikret
* **suhriyye**: Maskaralık.
Sıfat-ı rezmini gûş edene suhriyye gelir
Harf-ı Dârâ vü Skender sühan-ı Gîv ü Peşen
Nedim
suhte, sûhte: (سوخته) Far. 1. Yanmış, tutuşmuş, yanık. 2. Softa, medrese talebesi. **c. sûhtevât**.
Sarfa sarf eylemeyip medreselerde ömrün
Geçinir ba'zı yobaz sûhte de molla-i sühan
Sünbülzade Vehbi
Sûretâ sûhte vaz'ına girelden beri âh
Hûblar adını onun kodular Molla Siyâh-Behiştî

Hâl-i haddin mi bu ya sûhte pervâne midir
Kararıp düşmüş ola şem'-i şeb-istân üzre-Rahmi
sûhte-i âteş-i İbrâhîm: Hz. İbrahim'in ateşinin yanmışı.

Olsak ne aceb tâlib-i gül-zâr-ı visâl
Biz sûhte-i âteş-i İbrâhîm'iz-Nâbi

sûhte-i pervâne: Pervanenin yanmışı.
Devrinin beste-kemer çâkeridir heft-ahter
Şem'inin sûhte-i pervânesidir nüh-ecrâm-Nedim

* **sûhte-dil:** Yanmış gönül.
Bûse cerr eyleyince sûhte-dil dil-berden
Dedi lâ-yunsarifem koma beni cer yerine
Hamdullah Hamdi

** **sûhtevât**: Softalar.
Olmaz hele sûhtevât şâir
Etmem o gürûhu bahse dâir-Şeyh Galip

suhuf: (صحف) bk. sahîfe.

sûk: (سوق) Ar. Çarşı, pazar. **c. esvâk**.
Kâlâ-yı maârif satılır sûklarında
Bâzâr-ı hüner ma'den-i ilm ü ulemâdır-Nedim

sûk-ı âlem: Dünya çarşısı.
Sûk-ı âlemde revâc ümmîd ederdik biz dahi
Cehli tervîc olmasaydı mukhtezâ-yı rûzgâr
Muallim Naci

sûk-ı aşk: Aşk pazarı.
Ver nakd-i cânı bûs-ı leb-i la'line gönül
Gel eyle sûk-i aşkda bey' ü şirâ-yı rûh-Fıtnat Hanım

sûk-ı devrân: Dünya çarşısı.
Sûk-ı devrânda biz ol deyn temessükleriyiz
Hep bizim hâtemimizdir basan ikrârımıza-Nâbi

sûk-ı ehliyyet: Ehliyet çarşısı.
Sorulmaz merd-i kâmil sûk-ı ehliyyette câhilden
Zer-i mahbûb muhtâc-ı mihekk-i imtihân olmaz
Eşref Paşa (Bursalı Mustafa...)

sûk-ı haffâf: Ayakkabıcı pazarı.
Sûk-ı haffâftan ettikçe güzer
Kınalı bir topuğa etse nazar-Sünbülzade Vehbi

sûk-ı îcâd: Keşif pazarı.
Zarûrîdir bütün bey' u şirâsı sûk-i îcâdın
Bu bâzâr-ı fenâda şart-ı îcâb ü kabûl olmaz
Yenişehirli Avni

sûk-ı isti'dâd: Kabiliyet çarşısı.
Sûk-ı isti'dâda şehrâyin edip yârân-ı nazm
Ettiler gül-rîzler âvize dükkân üstüne-Nedim

sûk-ı kemâl: Olgunluk çarşısı.
Kıl metâ'-ı nazmını ârâyiş-i sûk-ı kemâl
Ey Nedîm-i pür-hüner zîb-i dükân lâzım sana
Nedim

sûk-ı maânî: Manalar pazarı.
Böyle bâzârda da eylemeyen istiftâh
Ne zemân açsa gerek sûk-ı maânîde dükkân-Sâbit

sûk-ı riyâ: Riya pazarı.
Ayâ ne gûne câme giyer rûz-ı haşrda
Kâlâ-yı zühdü sûk-i riyâda mezâd eden-Nâbi

sûk-ı silâh: Silah pazarı.
Hiç gitmez idi gerd-i keder hâtırımızdan
İşkeste idi âyînmiz idi âyînemiz seng-i cefâdan
Nâilî

sûk-ı şevk: Arzu pazarı.
Sikke-i hâliyle devr etmezdi sûk-ı şevkte
Mevlevîler kûre-i tennûrede ka:l olmasa-Nâbi

sûk-ı taleb: İstek pazarı.
Dirîğ etmez ne kâlâ istese sûdâ-ger-i hûrşîd
Gönül sûk-ı talebte sûret-i ümmîd göstersin-Nâbi

sûk-ı takdîr: Takdir-i İlahi'nin çarşısı.
Sûk-ı takdîrde endâze vü mîzân olmaz
Feyz-i Mevlâ'ya göre nâkıs ü kâmil birdir
İzzet Ali Paşa

sûk-ı tasâvîr-i bihişt: Cennet tasvirlerinin çarşısı.
Sâha-i endîşedir sûk-ı tasâvîr-i bihişt
Her ne geçse hâtımından Nâbiyâ mevcûd olur
Nâbi

suka:ta: (سقاطه) Ar. Kırıntı, döküntü; artık.

suka:ta-i kalem-i zer-ger-i dükânçe-i sun': Sanat dükkânının altın işlemeli kaleminin kırıntısı.
Suka:ta-i kalem-i zer-ger-i dükânçe-i sun'
Tirâşe-i güher-i çâr-sûy-ı istiğnâ-Nâbi

* **suka:ta-çînî:** Artık toplamaklık.

suka:ta-çînî-i enfâs: Nefeslerden kırıntı toplamaklık.
Suka:ta-çînî-i enfâs ârifîndendir
Ne denlü nâil-i ser-mâye-i haka:yık isem-Nâbi

sukbe, sakbe: (ثقبه) Ar. Delik.
Haysiyyetimi bildiği mânende-i tiryâk
Endâhte-i sukbe-i mâr etmek içinmiş-Nâbi

sukût: (سقوط) Ar. Sıkt'tan; 1. Düşme, aşağı inme. 2. Sarkma. 3. Bir vazifeden ayrılma. 4. Çocuğun ölü veya eksik doğması.

Gâh bir harf sukûtuyla eder nâdiri nâr
Gâh bir nokta kusûruyla gözü kör eyler
Fuzûlî
(کور =کوز ،نا ر=نادر)

Sukût ettiyse bir kevkeb sipihri ber-karâr olsun
Yere düştüyse bir meyve dirahtı pâyidâr olsun-Lâ

sukût-ı hayâl: Hayal kırıklığı.

Bu bir garîb tesâdüf yaman sukût-ı hayâl
Hayât şâiri mecrûh eder hakîkat-i hâl
Kemalzade Ekrem Bey

sukût-ı mevâsim: Mevsimlerin düşüşü.

Baktıkça ben zuhûr u sukût-ı mevâsime
Ey tâli'-i beşer
Bilmem niçin teellüm eder, ağlarım sana
Tevfik Fikret

sukût-ı rûh-ı umûmî: Genel ruh kırıklığı.

Harâb olan azamet, târ-mâr olan ikbâl
Sükût-ı rûh-ı umûmî, sukût-ı istiklâl
Mehmet Akif

* **sâkıt:** 1. Düşen, düşücü, düşmüş. 2. Hükümsüz, değersiz. 3. Düşük, vakitsiz doğan çocuk.

Hakîr olduysa ümmet şânına noksân gelir sanma
Yere düşmekle cevher sâkıt olmaz kadr ü kıymetten
Namık Kemal

sulb, sülb: (صلب) Ar. 1. Omurga kemiği, bel kemiği. 2. Döl. 3. Sert, katı, taş gibi. **c. eslâb.**

** **eslâb**: 1.Sulb'ler, beller, döller. 2. Yarı belinden aşağı kuyruk sokumuna kadar olan vücudun kısımları.

İstedi Hak ki_ol şeh-i âli güher
Eyleye aslâb u erhâma sefer-Abîd Mevlevi

sulh: (صلح) Ar. Barışma, barışıklık. 2. Rahatlık. 3. Uyuşma, uzlaşma.

Dünyâ ile sen sulh et bî-huccet ü bî-da'vâ
İsterse cihân halkı hep şâhid-i zûr olsun-Nâilî

Denir dünyâya ancak sulh için halkeylemiş Yezdân
Fakat meydân-ı cenk etmiş onu insân-ı bî-vicdân
Abdülhak Hâmit

sulh-ı umûmî: Genel barış.

Beşeriyyet nerede, sulh-i umûmî nerede?
İ'tilâf etmiyor âbâ vü evlâd henüz-Muallim Naci

sultân: (سلطان) bk. saltanat.

sûm: (ثوم) Ar. Sarımsak.

Menn ü selvâya fakîr-âne kanâat lâzım
Olma muhtâc piyâz u ades ü hınta vü sûm
Yenişehirli Avni

Sûmenât, Sûmnât: (سومنات) Ar. 1. Hindistan'ın Gücerat bölgesinde bulunan meşhur bir kilise. Bu tapınağı Gazneli Mahmut'un yıktığı söylenir. 2. Kilise, tapınak.

Bir kal'a ki Sûmenât'a benzer
Her seng-i siyâhı Lât'a benzer-Şeyh Galip

Geh deyr ü gâ Kâ'be gehî Sûmenât'ta
Hak-cûy kanda olsa Hudâ'sın arar bulur
Koca Ragıp Paşa (kanda: nerede)

Kalb-i rakîbi ko dile bak iltifât ile
Bir görme Kâbe'yi et sûmenât ile-Hâşimî

sûmnât-ı hayâl: Hayal kilisesi.

Oldukça sûmnât-ı hayâlim suver-nümâ
Ebkâr-ı maânî secde eyler mugân gibi-Şeyh Galip

sûmnât-ı kişver-i aşk: Aşk ikliminin kilisesi.

Sûmnât-ı kişver-i aşk olmuşum gûyâ Nesîb
Hâne-i dilde söyünmez muttasıl âteş yanar
Nesib-i Mevlevi (İki Bayraklızade Yusuf ...)

sun': (صنع) Ar. 1. Yapma, yapış. 2. Tesir, kudret.

Kurup bir bârgâh-ı sun', lûtf u kahrından memzûc
Verip azdâda âmîziş komuş nâmın onun dünyâ
Nâbi

sun'-ı Cebbâr: Cebbar (kuvvet ve kudret sahibi) Allah'ın tesiri.

Şîşe-i çerhde gör bunca murassa' nahli
Nice ârâste kılmış onu sun'-ı Cebbâr-Bâki

sun'-ı Celîl: Celil olan Allah'ın sanatı.

Mazhar-ı Hak iken ol sun'-ı Celîl
Dahi nâ-bûd idi Cebrâ'il-Hakanî

sun'-ı Hakk: Hakk'ın kudreti.

Tenezzül ayn-ı rif'at olduğun seyr et ki sun'-ı Hak
Ser-i kâkülleri bâlâ-yı çeşm-i izzet etmiştir
Ahmet Cevdet Paşa

sunʿ-ı kudret: Kudretin sanatı.
Olsa bir kişver eğer mazhar-ı sunʿ-ı kudret
Kûh-ı sahrâsını hep maʿden eder kân eyler-Cevrî
sunʿ-ı yed: El sanatı.
Seyf-i nevʿ-i beşerin sunʿ-ı yedidir lâkin
Denilir levh ü kalem hâlıkı Rabb-i müteâl-Şinasi
* **sanʿat**: Sunʿdan; sanat, ustalık, hüner, marifet. **c. san'ât, sanâyiʿ**
Sanʿat o benim yurdum için, ırkım içindir
Kudsî bir ışık olması âfâkım içindir
Midhat Cemal (...Kuntay)
Zülf-i zülfün gözüme sihr ile bağlar sanasın
Cisr çün sanʿat ile Şat'ta selâsil bağlar-Nizâmî

Alınız ilmini garbın, alınız sanʿatini
Veriniz hem de mesâinize son sürʿatini
Mehmet Akif
sanʿat-ı aşk: Aşk sanatı.
Sanʿat-ı aşkı ilettim başa ben ey seng-dil
Kangı taş katı ise doğsun ona baş Kûh-ken
Hayali Bey
sanʿat-ı şiʿr: Şiir sanatı.
Zer-ger-i kâmilidir sanʿat-i şiʿrin Bâkî
Nic'olur gel beri seyr eyle kalem-kârlığı-Bâki
sanʿat-ı üstâd: Üstadın sanatı.
Kıl sanʿat-ı üstâdı tahayyürle temâşâ
Dem urma eğer ârif isen çün ü çirâdan-Ziya Paşa
** **sanâyiʿ:** Sanîa'nın cemidir fakat sanat'ın cemi sayılır.
Bu sâde nazmı ehl-i sanâyiʿ beğenmese
Nevʿî ne gam bizim sözümüz âşıka:nedir-Nâilî

Şiʿrin muvaşşah eyle sanâyiʿle Kâmiyâ
İster edâ-yı tâze vü hem nev-zemîn zemân
Kâmî (Edirneli...)
* **sâniʿ, sânia**: sunʿdan; 1. Yapan, yapıcı, işleyen. 2. Yaratan, sanat eseri olarak meydana getiren, Allah.
Bürhân-ı Hak'tır ey gönül her nesteren nisbetli gül
Sâniʿ olan mümkün değil masnûʿından ola cüdâ
Fuzûlî
Nâbi ederiz sâniʿ ü masnûʿı temâşâ
Hâme gibi sâhib-nazar-ı pîş ü pesiz biz-Nâbi

Sû-be-sû manzaram bedâyiʿdir
Pür-tecellî-i nûr-ı Sâniʿdir-Recaizade Ekrem
Sâniʿ-i kudret: Kudretin yapıcısı. (Allah).
Güzer-gâh-ı hayâl-i yâre yapmış Sâniʿ-i kudret
İki gözlü bir kemer köprüdür kaşım Fırat üzre
Beliğ
sâniʿ-i ten-perver: Ten seven sanatkâr.
Âferîn ey sâniʿ-i ten-perver ü cân-âferîn
Hâlıku'l-eşyâ' ile'l-arş Rabbü'l-âlemîn-Fuzûlî
* **sanîʿ, sanîa**: İşlenmiş (iş), uydurma iş; tuzak, hile.
Kimsenin medhali yok kendi sanîimdendir
Ettiğim cürm ü hatâ kendi elimden feryâd-Nâbi
* **sanîu'llâh:** Allah'ın yaptığı iş.
sanîu'llâh-ı aʿlem: En iyi bilen Allah'ın yaptığı iş.
Sanîu'llâh-ı aʿlemsin rahîmu'llâh-ı erhamsın
Kerîmu'llâh-ı ekremsin kemâline misâl olmaz
Ümmî Sinan
* **sunʿî**: Yapma, takma.
Kurup bir bâr-gâh-ı sunʿî lutf u kahrden memzûc
Verip ezdâda âmîziş komuş nâmın onun dünyâ
Nâbi
sunʿî: (صنعى) bk. sunʿ.
sûr: (سور) Far. 1. Düğün. 2. Ziyafet, 3. Şenlik.
Kalem olsun eli ol kâtib-i bed-tahrîk
Ki fesâd rakamıyla sürmezi şûr eyler-Fuzûlî

Hôş kûşe-i zevk idi safâ ehline âlem
Nûş âhiri nîş olmasa sûr âhir-i mâtem
Bağdatlı Ruhi
Gehî vuslatta âşık gâh mehcûr
Bu, dünyâdır gehî mâtem gehî sûr-Bâki
sûr-ı arûs: Düğün şenliği.
Sûr-ı arûs kim ola mâtem netîcesi
Püf şemʿ-i bezme meşʿale-i şuʿle-dâre yuf
Şeyh Galip
sûr-ı safâ-bahş: Safa sunan düğün.
Meyl etmediğim sûr-i safâ-bahşine dehrin
Mâtem-kede-i dilde olan şîven içindir-Nâilî
* **sûr-gâh**: Düğün yeri.

sûr-gâh-ı temâşâ: Seyredilen düğün yeri.
Zevkin çıkar firîfte olma safâsına
Herkes bu sûr-gâh-ı temâşâya bir gelir-Esrar Dede
sûr: (صور) Ar. 1. Boynuzdan yapılmış büyük boru. 2. Kıyamette Hz. İsrafil'in üfleyeceği boru.
Urdu Sûr ihyâ-yı emvât etti bâd-ı nev-bahâr
Yer yarıldı lâle baş kaldırdı çâk ayrı kefen
İbn-i Kemal
Bir şem' ki ala bu nârdan nûr
Efrûhte ola tâ dem-i Sûr-Riyazi

Onun kıyâmı için Sûr'u beklemek lâzım...
Bu duygusuzluğa bir çâre yok mu Allahım
Mehmet Akif
Sûr-ı cân: Can alan boru.
Âşıkı eyler sa'îd her bir demin bir gûne îd
Gûş-ı ser-mest-i sabâya Sûr-ı cândır mûsıkî
Âdile Sultan
Sûr-ı Kıyâmet: Kıyamet borusu.
Ey Sûr-ı Kıyâmet yine gavgâ ise maksûd
Kaldırma bizi hâkte âsûde yatarken-Âtıf
Sûr-ı Sirâfil: İsrafil'in borusu.
San sayhasında Sûr-ı Sirâfîl urur sabâ
Ki_emvât-ı hâk cûşa gelip çâk eder kefen-Şeyhi
* **sûr-nâ**: Zurna.
Dem-i sûr-nâ sadâ salmış bu mehter-hâne-i çarha
Döğülür kûslar güm güm kurulmuş taht-ı sultânî
Hayali Bey
sûrâh: (سوراخ) Far. Delik, gedik.
Nâyın ki çıkar zemzeme sûrâhlarından
Bülbüller öter sanki gülün şâhlarından-Nâilî

Edelden oklarından dem-be-dem sûrâhlar peydâ
Sadâ-yı ney gelir âh eylesem her üstühânımdan
Hayali Bey
Dil-i pür-zahmıdır her âşıkın feryâdına bâdî
Eğer sûrâh sûrâh olmasa neyden sadâ gelmez
Fâik Memduh Paşa (Esbak Dâhiliye Nâzırı ...)
sûrâh-ı dehân: Ağız deliği.
Âlûde-i hûn etmiş iken hâk-i cihânı
Doldurdular ol hâk ile sûrâh-ı dehânı
Abdülhak Hâmit

sûrâh-ı mâr-ı mühre-rübâ-yı sinân: Mızrağın yılan mühresini çeken delik.
Kim tenlerinde râh-ı mesâmât ser-be-ser
Sûrâh-ı mâr-ı mühre-rübâ-yı sinân olur-Nef'î
sûrâh-ı sitem: Sitem deliği.
Tende sûrâh-ı sitem lebde nevâ-yı i'câz
Mürde-i cehle meded-reslik için sûruz biz-Nâbi
* **sûrâh-be-sûrâh**: Delik delik.
Sîne sûrâh-be-sûrâh kanar vecdinden
Teşne-i zevk-ı ezel leb-be-leb-i sahbâyız
Yahya Kemal
surâhî, sürâhî: (صراحى) Ar. Sürahi, uzun boyunlu su ve şarap şişesi.
Lûtfeyle sâkî nâzı ko, mey sun ki kalmaz böyle bu
Dolsun surâhî vü sebû, boş durmasın peymâne hem
Nef'î
Mey değil ağzı suyu aktı surâhînin gece
La'lini derc edicek mecliste yârân-ı safâ
Bağdatlı Ruhi (derc edicek: arasına sıkıştırma, sokma.)

Gel surâhî kulkulu zevkın Hayâlî'den işit
Hande-i dil-ber safâsın âşık-ı mahzûna sor
Hayali Bey
Şikest olsa surâhî câm-ı meclis ber-karâr olmaz
Meseldir sâkiyâ baş gitse ayak pâyidâr olmaz
Hilali
sûre: (سوره) Ar. Kur'an'ın ayrıldığı 114 bölümlerden her biri. **c. süver**.
sûre-i Kevser: Kevser suresi.
Okudum hattın lebinde kim gubâr-ı müşg ile
Çeşme-i cân üzre yazmış sûre-i Kevser güneş
Ahmet Paşa
sûre-i Nûr: Nur suresi.
Kaplamıştı yüzünü nûr-ı sürûr
Sûre-i Nûr idi ya matla'-ı nûr-Hakanî
sûre-i Nûr u Duhân: Nur ve Duhan suresi.
Okursa Sûre-i Nûr u Duhânı ezberden
Aceblemem ki zebân oldu her alevler ona
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

sûre-i Yâ-Sîn ü Tâ-Hâ: Yâsin ve Tâ Hâ suresi.
Çeşm ü ebrun üzre neyler hâl-i müşgîn ey sanem
Nokta konmaz sûre-i Yâ-Sîn ü Tâ-Hâ üstüne
Lamiî Çelebi

sûre-i Yûsuf: Yusuf suresi.
Muhabbet mushafın hatmeyledim ben
Züleyhâ sûre-i Yûsuf'ta kaldı-Üsküdarlı Talat Bey

sûret: (صورت) Ar. 1. Biçim, şekil. 2. Tarz, yol, gidiş. 3. Çare. 4. Yüz, vecih. **c. suver**.
Sen tarâvet bâğının bir gonce-i handânısın
Jâle düşmüş berg-i gül bir ağlamış sûretlidir-Bâki

Rûhdur maksûd olan, sûret değildir Nâbiyâ
Vâsıl-ı enfüs olan meyl etmez âfâkîlere-Nâbi

Feyz-i tıynet başkadır, şûhî-i sûret başkadır
Her gazâli sanma kim deşt-i Hoten âhûsudur
Koca Ragıp Paşa

Ey Şinâsî içimi havf-i İlâhî dağlar
Sûretim gerçi güler kalb gözüm kan ağlar-Şinasi

sûret-i âdem: İnsan sureti.
Sûret-i âdemde olmuş idi mestûr sırr-ı Hak
Hubb-ı zâtı koptu Hak'tan mürtefi' ola hafâ-Gaybî

sûret-i âhû: Ceylan şekli.
Her nigâhın kûşe-i çeşminde sayd-ı cân için
Sûret-i âhûda bir câdû-yı efsûn-sâz eder-Nâilî

sûret-i a'mâ: Körün sureti.
Fark için temyîz-i ehliyyetteki noksânını
Sûret-i a'mâda, eslâf, ettiler tasvîr-i baht
Ziya Paşa

sûret-i bî-cân: Cansız resim.
Bize âyîne-i dîdârını ibrâz etsen
Biz dahi sûret-i bî-cân gibi hayrân olsak
Yenişehirli Avni

sûret-i bî-gâne: Yabancı şekil.
Sad-hayf kim ahbâbımı vakt-i kederimde
Bir bir aradım sûret-i bî-gânede buldum
Bahaeddin (Yazıcızade Mehmet...)

sûret-i câmûs: Manda şeklinde.
Şekline bakar olsa rakîbin dil-i pür-gam
Der benzer imiş sûret-i câmûsa cehennem-Behiştî

sûret-i cânân: Sevgilinin resmi.
Cân sûretini görmeğe meylin var ise gel
Cân hey'etine sûret-i cânân yazılıptır-Necati Bey

sûret-i devr: Dönme sureti.
Sûret-i devr ile Hakk'a ermedi eflâke bak
Cân u dil mülkünü devrân isteyen gelsin beri
Gaybî

sûret-i dîdâr: Sevgilinin yüzü.
Sen hemân levh-i dili âyîne-veş sâf idegör
Bir gün anda sûret-i dîdâr kendin gösterir
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail ...) (anda : orada)

sûret-i diğer: Diğer suret.
Cilve-gâh-ı yâr olan dil nakş-i gayr etmez kabûl
Sûret-i diğer muhâl âyîne-i tasvîrde
Nihali (İbrahim ...)

sûret-i divâr: Duvar resmi.
Sûret-i dîvâr ediptir hayret-i aşkın bizi
Gayr seyr-i bâğ eder biz künc-i mihnet bekleriz
Fuzûlî (ediptir: etmiştir)

Kaçan ki bu sözü gûş etti dil kalıp bî-hûş
Kemâl-i hayret ile hem-çü sûret-i divâr-Nedim

sûret-i Erjeng: Erjeng'in resmi.
Bozaldan sûret-i Erjeng'i sen bu nakş-ı dil-keşle
Benim vasfımda her beytim nigâr-istân-ı mâni'dir
Hayali

sûret-i eşyâ: Eşya şekli.
Bir aceb sırr-ı nihânîdir heyûlâ-yı vücûd
Sûret-i eşyâda hem mevcûd u hem nâ-bûd odur
Leskofçalı Galip

sûret-i gedâ: Dilenci şekli.
Sipâh-ı memlekete iftika:rı sâbit iken
Mülûk-ı âlem sûret-i gedâ değil de nedir-Nâbi

sûret-i hak: Doğru şeklinde; içtenlikle davranır gibi görünme.
Bâtıl hemîşe bâtıl u bî-hûdedir velî
Müşkil budur ki sûret-i haktan zuhûr ede-Bâki

Erbâb-ı hased sûret-i haktan görünürler
Meyleyleme her pende ne derlerse desinler
Halil Nihat Bey

sûret-i hâl: Ben'in şekli.
Ol pîr çü gördü sûret-i hâl
Sûret gibi kaldı bir zemân lâl-Fuzûlî

sûret-i hâl: Hâl şekli.
Devr-i cevrinden ten ü cânımda râhat kalmadı
Sûret-i hâlimde âsâr-ı ferâğat kalmadı-Fuzûlî

sûret-i hâmûş-ı Îsâ: İsa'nın susmuş şekli.
Küfrünü âyîne-i îmâna aks ettirdi tâ
Sûret-i hâmûş-ı Îsâ'yı be-mihrâb etti zülf
Esrar Dede

sûret-i idrâk: Kavrama şekli.
Dilden Hayâlî sûret-i idrâki kazıyıp
Dîvâne-meşreb oldu kalenderlik eyledi-Hayali Bey

sûret-i ihlâs: Temiz şekil.
Mir'ât-ı dilde sûret-i ihlâsa kıl nazar
Ma'füvvdür merâsime dâir kusûrumuz-Nâbi

sûret-i ikbâl: Talih şekli.
Feleğin sûret-i ikbâline aldanmayalım
Kendimiz cevr ü cefâ çekmeğe mu'tâd edelim
Taşlıcalı Yahya

sûret-i ikbâl-i dünyâ: Dünyanın talih şekli.
Sûret-i ikbâl-i dünyâ aldatır gâfilleri
İşret anlarlar onu Yahyâ hayâl-i hâb iken
Şeyhülislam Yahya

sûret-i iklîl: Taç şeklinde.
Bir olur efser-i şâhî ile keşkûl-i gedâ
Ser-nigûn olsa eğer sûret-i iklîl gibi-Sâmi

sûret-i insân: İnsan şekli.
O gûne zâhir ol kim şâhid-i halvet-geh-i lâhût
Cemâlin sûret-i insânda izhâr etti sansınlar
Yenişehirli Avni

sûret-i isti'dâd: Kabiliyet şekli.
Hüsn olur bî-nazar-ı rağbet-i uşşâk abes
İltifât âyînedir sûret-i isti'dâda-Nâbi

sûret-i lafz: Söz şekli.
Bereket sûret-i lafzında bile zâhirdir
Lâ-yı bî-ma'nîye nisbetle cevâb-ı neamın-Nâbi

sûret-i ma'nî: Mana şekli.
Mün'akis âyîne-i tab'ımda nakş-ı kâinât
Sûret-i ma'nîde bir sırr-ı nihân olmaz bana
Ziya Paşa

sûret-i mevhûm: Gerçekte olmayan şekil, cisim.
Veren bu sûret-i mevhûma revnak-ı reng-i hüsnündür
Gül-istân-ı hayâlim nev-bahârım varsa sendendir
Şeyh Galip

sûret-i mevzûn: Ölçülü şekil.
Âferîn eyler Nizâmî gördügünce hüsnünü
Sûret-i mevzûn nazar ehline şâbâş andırır-Nizami

sûret-i mihrâb: Mihrap şeklinde.
Kıble-gâh-ı saf-ı maksûd olamazsın ey dil
Sîne-çâk olmayıcak sûret-i mihrâb gibi
Nâbi (olmayıcak: olmayınca.)

sûret-i mümkin: Mümkün olan şekil.
Hak budur kim vâcib-i bi'z-zât oluptur mümkinât
Sûret-i mümkinde izhâr etti kendin ayn-ı zât
Gaybî

sûret-i mürtesem: Resmedilmiş şekil.
Zamîr-i sâdıka hâl-i dili i'lâma hâcet ne
Olur mir'âta sûret-i mürtesem ressâma hâcet ne
Seyyit Vehbi

sûret-i noksan ü kusûr: Eksik ve noksan şekli.
Zâtında görür sûret-i noksan ü kusûrun
Âyîne-i ahvâline her kim nazar eyler-Haşmet

sûret-i Rahmân: Rahman sureti.
Çün on sekiz bin âleme oldu vücûdum âyîne
Ol sûret-i Rahmân benim kim halka mestûr olmuşam-Nesîmî

sûret-i riyâ: Riya şekli.
Hicâb mâni' olursa ya nâz ederse yâhûd
Ederse zühd satıp sûret-i riyâ' izhâr-Nedim

sûret-i sıdk: Doğruluk şekli.
Dürûğ iken o kadar buldu şöhret ey Nâbî
Ki girdi sûret-i sıdka güm oldu nâm-ı dürûğ-Nâbi

sûret-i teşdîd: Şeddeli şekil.
Dür dişleri gösterdiği-çün sûret-i teşdîd
Gonca dehenine dediler mim-i müşedded
İbn-i Kemal

sûret-i yâr: Yârin sureti.
Sûret-i yârin hayâlin bağrına basmış yatar
Gerçek imiş âşık-ı dîdâr-durur derler âb
İbn-i Kemal

sûret-i yek-diğer: Biri diğirinin aynısı olan şekil.
Sûret-i yek-diğere âyînedir nakş u kemâl
Eyleme hüsnünü inkâr sakın bîş ü kemîn-Nâbi

sûret-i zâhir: Dış görünüş.
Ne ma'nâlar ne sözler münderictir safha-i dilde
Eğerçi sûret-i zâhirde hâmuşum kitâb-âsâ-Lâ

** **suver:** Sûret'ler.
Kâr-fermâsını bil nakş-ı hayâl-i suverin
Sen bu bâzîçeye aldanma, temâşâsına bak
Şeyh Galip

Eyler mi dil-i sâfi havâdis mütekeddir
Gelmez keder âyîneye eşkâl ü suverden
Râşit (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

* **sûret-âsâ:** Resim gibi.
Sûret-âsâ olma tahsîl-i kemâl-i ma'nî et
Kim behâyim nev'in etmez âdem-i zer-beft çul
Fuzûlî

* **sûret-ger:** Resim yapan, ressam.

sûret-ger-i Çîn: Çin ressamı.
Böyle bir kasr-ı zer-ender-zer pür-san'at kim
Reşk eder hâme-i nakkâşına sûret-ger-i Çîn-Nef'î

sûret-ger-i hikmet: Hikmet ressamı.
Tasâvîr ile tezyîn eylemiş sûret-ger-i hikmet
Döner şem'-i mahabbetle fenerdir halka-i tevhîd
Nâbi

* **sûret-kede, sûret-gede**: Resim yeri.

sûret-kede-i Çîn: Çin'in resim yeri.
Her şemse-i gül-duhtesinin berk-i kemîni
Sûret-kede-i Çîn'e geçer reng-i hacâlet-Nâbi

sûret-kede-i kevn ü mekân: Varlık âleminin resim yeri.
Söz bir nefes-i sâzec-i bî-renktir ammâ
Berhem-zen-i sûret-kede-i kevn ü mekândır
Yenişehirli Avni

* **sûret-nümâ**: Suret gösteren.

sûret-nümâ-yı adl: Adaletin şeklini gösteren.
Mücâzâtında hûb u ziştin etmez zerrece taksîr
Aceb sûret-nümâ-yı adildir âyîne-i âlem-Nâbi

sûret-nümâ-yı dehr: Dünyanın yüzünü gösteren.
Sûret-nümâ-yı dehr ne_ola olsa bî-karâr
Aksin görür zemânede mir'ât-ı rûzigâr-Râmi

* **sûret-perest:** 1. Surete tapan. 2. Surete önem veren. **c. sûret-perestân.**
Sûreti ko bak Muhibbî sîrete
Olma zâhid gibi sen sûret-perest
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Gönül sûret-perest olma haber-dâr ol bu ma'nîden
Ki ma'nî olmasa hâsıl ne lezzet nakş-ı ma'nîden
İbn-i Kemal

* **sûret-perestân**: Resme tapanlar.
Cehl ile sûret-perestân kaydına olma esîr
Aç gözün şimden geri seyret perestân devridir
Gaybî

* **sûret-pezîr:** Meydana çıkan, hâsıl olan.

sûret-pezîr-i gayr: Başka bir şekilde meydana çıkarma.
Sâf etmişiz derûnu rüsûm-ı mecâzdan
Sûret-pezîr-i gayr değildir küniştimiz-Nâbi

sûret-pezîr-i ma'rifet: Ortaya eser koymak.
Sûret-pezîr-i ma'rifet olmaktadır hüner
Yoksa bu dehre nice heyûlâ gelir gider
İzzet Ali Paşa

* **sûretâ**: Zâhirde, görünüşe göre, görünüşte.
Eğerçi sûretâ kıldın itâb ammâ ki ma'nâda
Nevâzişlerle memnûn eyledin bu abd-i nâlânı
Nedim

Henüz âsârı ile yâd ederler sûretâ baksan
Ne İskender ne hôd âyîne-i gîtî-nümâ kaldı
Râsim-i Kadim

* **sûrî**: 1. Görünüşte olan, içten olmayan. 2. Gösterişten ibaret olan.
Sanma kim vüs'at verir zevk etmeye kec-rev felek
Zımnî cevreyler velî sûrî safâlar gösterir
Adlî (Sultan II. Bayezid)

sûretâ: (صورتا) bk. sûret.

sûr-nâ: (صورنا) bk. sûr.

surre: (صرّه) Ar. 1.Para kesesi. 2. Hac zamanlarında padişah tarafından her yıl Mekke ve Medine'ye gönderilen para veya mal.
Bilmem ki nice bu Ramazân ü nice bu îd
Ne sâat ü ne şâl ü ne ihrâm ü ne surre
Enderunlu Fazıl

sutûr: (سطور) bk. satr.
suûd: (سعود) Ar. Saʿd'ten; mübarek sayılan (yıldızlar).
Göründü tâliʿ-i âlemde iʿtilâ-yı suûd
Bulundu baht-ı memâlikte irtika-yı küşâd-Nâbi
suûd: (صعود) Ar. Yukarı çıkma, yükselme.
Üç tahkîka suûd etmek için
Rifʿat erbâbını taklîde özen-Muallim Naci

Olurdu menzili hûrşîd-i evvelîn-i felek
Ederdi kurs-ı kamer târem-i sipihre suûd-Sâmi

Emânî-i dili ol bâr-gehden eyle taleb
Ki arş-ı aʿzam eder ondan iktisâb-ı suûd-Sâbit

suûd-ı yek-şerer-i âh-ı bî-gezend: Zararsız tek ah kıvılcımının yükselmesi.
Felekler el-hazer eyle birbirine girer
Suûd-ı yek-şerer-i âh-ı bî-gezendimden-Esrar Dede
sûz: (سوز) Far. Yanma, tutuşma; ateş, sıcaklık.
Bir civân-ı nâzenînin sûz u sâz-ı aşkıdır
Hân-kah-ı dilde hergün raks-ı devrân eyleyen
Esrar Dede

sûz-ı aşk: Aşk ateşi.
Âşık ki sûz-ı aşkla üryân olup gezer
Âbdaldır ki âlemi hayrân olup gezer-Bâki

Bu sûz-ı aşka merdümek-i dîdedir sebeb
Her âteş ibtidâ şererden zuhûr eder-Nâbi

sûz-ı ciğer: Ciğer ateşi.
Şemʿa gam-ı dil beyân ederdi
Sûz-ı ciğerin ayân ederdi-Fuzûlî

sûz-ı dil: Gönü ateşi.
Şöyle sûzân olmuşum aşkında kim yanmak değil
Tâb verdim sûz-ı dilden âteş-i hicrâna ben
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

sûz-ı derûn: Gönül ateşi.
Çıkmasın âhım odu ağzımı açtırma benim
Yakmasın sûz-ı derûnum seni söyletme beni
İbn-i Kemal

sûz-ı dil: Gönül ateşi.
Sûz-i dilden kapkara yanmak mukarrerdir hemân
Ey Behiştî sâye-veş her kim gelirse yanıma-Behiştî

sûz-i firkat: Ayrılık ateşi.
Cevr-i dil-ber taʿn-ı düşmen sûz-i firkat zaʿf-ı dil
Türlü türlü derd için yaratmış Allahım beni
Adnî (Sultan III. Mehmet)

sûz-ı gam: Gam ateşi.
Ferhâd'ı sûz-ı gamda bana müsâvî görmen
Yaktım onun gibi ben nice eser çerâğı-Behiştî

sûz-ı güdâz-ı aşk: Aşkın yakıcı ateşi.
Eylemez sûz-ı güdâz-ı aşktan arz-ı kelâl
Nâle-i şekvâ fem-i pervâneye bî-gânedir
Leskofçalı Galip

sûz-ı ışk: Aşk ateşi.
Sûz-ı ışka mâʾiliz ehl-i şebâbız vâizâ
Berf-i şeyb anma bize kim meclisi serd eyledin
Behiştî

sûz-i Leylî: Leyla'nın yakıcı ateşi.
Sûz-i Leylî'den ki olmaya Mecnûn haste-dil
Sanman mizâc alıştıra hûr-i cinân ile-Behiştî

sûz-ı muhabbet: Sevgi ateşi.
Hem sînesi pür-dâğ hem âvâzesi muhrik
Neyden bilinir sûz-i muhabbet neye derler-Lâ

sûz-ı nihân: Gizli ateş.
Olma müteaccib ey dil-i nâdire-dân
Gördünse dil-i çenârda sûz-i nihân-Nâbi

sûz-ı sîne: Göğüs ateşi.
Zücâc-ı çarh nice mânend urardı sûz-ı sînemde
Behiştî ger hevâ-bahş olmasa ona dem-i serdim
Behiştî

sûz-ı şevk: Arzu ateşi.
Sûz-ı şevkinde safâ kesb etmek için cânımın
Mürg-i âhım şeh-perin her demde bâd-efrâhı kıl
Behiştî

sûz u güdâz: Yanıp yakılma.
Ölümlü âşıka cânlar bağışlar ey Yahyâ
Gazel ki sûz u güdâz ile âşık-âne ola
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

Kesildi bir aralık inleyen âvâz
Ne oldu arşa kadar yükselen o sûz u güdâz
Mehmet Akif

sûz u tâb-ı girye: Ağlamanın ateşi ve sıcaklığı.

Eşkimde böyle şu'le nedendir meğer ki sen
Çün sûz u tâb-ı giryede pinhânsın ey gönül
Nedim

* **sûz-âşinâ:** Ateşe alışık.

Zâhirdir âh-ı şu'le-feşânımdan ey perî
Sûz-âşinâ-yı âteş-i hicrânın olduğum-Nahifi

* **sûz-âzmâ:** Yanma.

sûz-âzmâ-yı sohbet: Sohbette yanma.

Ne bâğın verdisin bûy-âşinâ-yı ülfetin kimdir
Ne bezmin şem'isin sûz-âzmâ-yı sohbetin kimdir
Fasih (Ahmet...Dede)

* **sûz-nâk**: Yakan, yakıcı.

Bu şi'r-i hâlet-engîzin bize kâr etti ey Yahyâ
Gazel olunca böyle sûz-nâk u hasb-ı hâl olsa
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

–sûz: (سوز) Far. "Yakan, yakıcı" anlamlarına gelerek birleşik sıfatlar yapar.

* ahker**-sûz:** Ateş gibi yakıcı.

Sîne-i aşk ne mümkün dâğ-ber-dâğ olmamak
Dûd-ı âh-ı hasret-i rûyunla ahker-sûzdur-Nâilî

* âlem-**sûz**: Âlemi yakan.

Şu'le-i şem'-i ruhun ağyâre bezm-efrûz olur
Âh kim yetgec bana bir berk-i âlem-sûz olur
Fuzûlî (yetgec: yetince)

* anber**-sûz:** Amber yakan.

Bak rûh-i pür-âline i'câz-ı hüsn-i yârı gör
Nâilî hassiyet-i âteş ki anber-sûzdur-Nâilî

* ârâm**-sûz:** Rahat ve huzuru bozan.

Sevdiğim bu aşk-ı ârâm-sûz ile hâlim pek yaman-Lâ

* âteş**-sûz:** Ateş yakan (su); şarap.

Odur sâkiyâ âb-ı âteş-sûz
Odur sâkiyâ âb-ı âteş-fürûz-Yahya Bey (Taşlıcalı ...)

* câzibe**-sûz**: Cazibe yakıcı.

Ey câzibe-sûz-ı dil-firîbân
Sevdim seni dil-sitânım oldun-Muallim Naci

* ciğer**-sûz:** Ciğer yakan.

Onulur yara, ferâmûş olunur hâl midir
Böyle bir zahm-ı ciğer-sûz ile kerb-i şedîd
Yenişehirli Avni (onul-: iyi olmak)

* cihân**-sûz**: Cihanı yakan.

Gitse olur âteş-i cihân-sûz
Durdukta bir âfet-i dil-efrûz-Ziya Paşa

* dil**-sûz**: Gönül yakan; dokunaklı, elemli.

Dâğ-ı dil-sûz firâkın oldu gün günden füzûn
Nûr-ı mâh efzûn olur hûrşîdden oldukça dûr
Fuzûlî

* fetîle**-sûz:** Fitil yakan.

Fetîle-sûz olalı aşk oldu çerâğ-ı dile
Şerâr-ı berk-ı cünûn tâb verdi dâğ-ı dile
Nevres-i Kadim

* gelû**-sûz:** Boğaz yakan.

gelû-sûz-ı firâk: Ayrılığın boğazı yakması.

Câm-ı zehr-âb-ı gelû-sûz-ı firâkın sâkî
Nâ-güvâr öyle değildir ki demek mümkün ola
Nâbi

* havsala**-sûz**: Tahammül yıkan.

Bahşiş-âmûz-ı himem-i havsala-sûzu hisset
Kîse-perdâz-ı kerem ka:file-sâlâr-ı kirâm-Nef'î

* hıred**-sûz**: Aklı yakıcı, aklı hayret ve ıstırapta bırakan.

Zehî bî-kayd-ı dervîş-i hıred-sûz-ı mücerred kim
Nidâ-yı ircâ'î-gûş eyleyip rûhu semâ' etti-Nâbi

* ıtır**-sûz:** Koku yakan.

Itır-sûz olmak için bezm-i güle dahi nesîm
Hâven-i lâlede sahk etmez idi anber-i hâm-Nef'î

* kesret**-sûz:** Çokluk yakan.

Olur bu dâr-ı vahdet-sâz ü kesret-sûzda dâim
Sad-âyât-ı ene'l-Hak rû-nümâ Mansûr nâ-peydâ
Yenişehirli Avni

* pertev**-sûz**: Pertavsız, güneş ışığını bir noktaya toplayan cam alet.

Olsa pertev-sûz eğer mir'ât-ı tîğın şübhesiz
Vech-i a'dâda olur zâhir zevâlin sûreti
Nevres-i Kadim

* pür**-sûz:** 1. Çok yanık. 2. Fazla yakıcı.

Nakş-ı zemâne bağlasa zühre terânesin
Pür-sûz ederdi sâzıyile tâziyânesin
Hamdullah Hamdi

* sâgar**-sûz**: Kadeh yakan.

Germ olur mir'ât-ı dil yâd ile ahger-pâreden
Bâde-i terdir lebin ammâ ki sâgar-sûzdur-Nâilî

* sîne-**sûz**: Göğüs yakan.

Çeşm-i câna bir tecellî eyledin ey sîne-sûz
Tûr-ı âteş-bâr-ı aşk oldum yanar bağrım henüz
Muallim Naci

* tegâfül-**sûz**: Anlamamazlığın yakması.

Düşen sana tegâfüldür bana âh-ı tegâfül-sûz
Değil senden şikâyet şekve âh-ı bî-eserdendir-Nâbi

sûzân: (سوزان) Far. 1. Yakan, yakıcı. 2. Yanan, yanıcı.

Tahammül mülkünü yaktın Hulâgû Han mısın kâfir
Amân dünyâyı yaktın âteş-i sûzân mısın kâfir
Nedim

Şöyle sûzân olmuşum aşkında kim yanmak değil
Tâb verdim sûz-ı dilden âteş-i hicrâna ben
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

Bâğ-ı dehr içre biten her gonca-i âteş-nümâ
Hâk olan bî-dillerin resm-i dil-i sûzânîdir-Nevʿî

Pîrlikte âteş-i fakrın olur te'sîri saht
Gör çenâr-ı köhnenin hâlin nice sûzân olur
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail ...)

sûzân-ı felek: Feleğin yakıcılığı.

Sühanım âb-ı zülâl-i çemenistân-ı cihân
Tabʿım âteş-gede-i sîne-i sûzân-ı felek-Nefʿî

sûzen: (سوزن) Far. İğne.

Yine hem-cinsi çeker birbirinin gayretini
Zahm-ı mikrâza urur sûzen onun_için merhem
Nâbi

sûzen-i cevr: Eziyet iğnesi.

Ey Behiştî bana ol şûh-nigâr ettiği nakş
Sûzen-i cevre göğüs tutana örnek olsun-Behiştî

sûzen-i dil-dûz*:* Gönül delen iğne.

Sûzen-i dil-dûz-ı gamzen geçti câna gerçi kim
Geçmedi cân riştesi ol sûzen-i dil-dûzdan
Şeyhülislam Yahya

sûzen-i dil-dûz-ı gamze: Yan bakışın gönül delen iğnesi.

Gelir şevke kesel neyl-i visâl-i yârdan sonra
Olur ârız girânlık sâime iftârdan sonra-Nâbi

sûzen-i fikr: Fikir iğnesi.

Sanma erbâb-ı mesâvîye müsâvîyiz biz
Sûzen-i fikr ile leb-dûz-ı mesâvîyiz biz-Nâbi

sûzen-i maʿyûb: Ayıplanmış iğne.

Her merre çeşmine bir sûzen-i maʿyûb gelir
Kendi gözündeki mızrâk kişiye çûb gelir-Yüsrî

sûzen-i müjgân: Kirpik iğnesi.

Gidelden sûzen-i müjgân u târ-ı kâkülün elden
Rüfû-yı âfiyet çâk-i girîbânımla düşmendir-Nâbi

sûzen-i sulh*:* Sulh iğnesi.

Geldi eczâ-yı behem berzede-i devrânın
Sûzen-i sulh ile şîrâzesine kuvvet tâm-Nâbi

sûziş: (سوزش) Far. 1. Yanma, yakma. 2. Dokunma, tesir etme. 3. Büyük acı, yürek yanması.

Pervâneye sorma hâhişinden
Sevdâsını anla sûzişinden-Şeyh Galip

O ne sûziş ki okurken insân
Bulamaz zabt bükâya imkân-Muallim Naci

Yâ Rab o ne sûziş ol ne sözdür
Sûrette eğerçi sâde düzdür-Ziya Paşa

sûziş-i âh: Ah yanışı.

Eder lâkin sitemle âşık-ı bî-kînesin tekdîr
Dil-i sengînine hîç sûziş-i âh etmiyor te'sîr-Beliğ

sûziş-i aşk: Aşk yanışı.

Sûziş-i aşka giriftâr olmayan dil dil midir
Olmayan âvâre-i kûy-ı cünûn âkıl mıdır-Nâbi

sûziş-i dil*:* Gönül yanışı.

Hâlimi arz et sabâ dil-dâre Allah aşkına
Sûziş-i dilden haber ver yâre Allah aşkına
İshak Efendi

sûziş-i firkat: Ayrılığın tesiri.

Azîz-i Mısr-ı vuslat sûziş-i firkat nedir bilmez
Onu tenhâ-nişîn-i külbe-i ahzân olandan sor
Nazif (Şeyh Hasan---Dede)

sûziş-i hecr: Ayrılık yakışı.

Sûziş-i hecri yaşım girdâb-ı âteş-hîz edip
Çeşmimi deryâ-yı berk-ı şuʿle-tâb eyler firâk
Esrar Dede

sûziş-i nihân: Gizli yakış.

Sattıkları hep metâʿ-ı cândır
Aldıkları sûziş-i nihândır-Şeyh Galip

sûziş-i pervâne: Pervanenin ışık etrafında döne döne yanışı.
Bülbül-i şeydâ ne bilsin sûziş-i pervâneyi
Şem'i görse şu'lesin gül-i derûnu sünbül sanır
Sabrî

Sübbûh: (سبّوح) Ar. Allah, Rab.
Sübha-i mercânı ey sûfî geçirmekten ne_olur
Kim senin kalbinde hergiz fikret-i Sübbûh yok
Cinânî

Tevhîdi sever o hâlıku'r-rûh
Birdir bir o bî-niyâz Sübbûh-Muallim Naci

sübha: (سبحه) Ar. 1. Çekilen tespih. 2. Tespih tanesi. **c. sübühât**.
Lübb ile kışrın eder farkını iş'âra Hakîm
Dürr ü sübha def'-i hânendeye zînet sadefin-Nâbi

Ukde-ber-ukde ile döndüğünü sübhaların
Yâr ile bend olunan rişte-i peymândan sor-Nâbi

Bana ömrüm sübhasının inkıtâ'ı yeg gelir
Devr-i hüsn-i yâre gelmekten Behiştî inkırâz
Behiştî (yeg: daha iyi)

Çıkaran doğruya hâdî-i sübüldür
Kim ki bir râha gider ol rehi şâh-râh bilir
Keçecizade İzzet Molla

sübha-i lü'lü-i azîm: Büyük inci tespihi.
Tab'ım ol bahr-i sühandır ki kef-i mevci tutar
Penbeler içre nihân sübha-i lü'lü-i azîm-Nef'î

sübha-i mercân: Mercan tespih.
Câm-ı mey katreleri sübha-i mercân olsun
Geliniz zerk u riyâdan edelim istiğfâr-Bâki
Sübha-i mercânı ey sûfî geçirmekten ne_olur
Kim senin kalbinde hergiz fikret-i Sübbûh yok
Cinânî

sübha-i ömr: Ömür tespihi.
Bütün bu ka:filenin dest-i ıztırâbında
Siyeh-dâne-i eyyâmı sübha-i ömrüm
Cenap Şahabeddin

sübha-i sad-dâne-i neşât: Sevincin yüz taneli tespihi.
Zühdün verâsı müsmir-i mestî-i aşktır
Bir hûşe oldu sübha-i sad-dâne-i neşât-Esrar Dede

sübha-i sad-dâne-i rengîn: Renkli yüz taneli tespih.
Yakışmaz dest-i rinde sübha-i sad-dâne-i rengîn
Fakat elde avuçta sâde bir peymânemiz vardır
Lebîb (Mehmet Lebîb)

* **sübha-be-dest**: Elde tespih.
Sûfî gibi zannetme bizi sübha-be-destiz
Biz dâne-şümâr-ı güher-i ahd-i elestiz-Sâmî

* **sübha-dâr**: Tespihli.
Ne dem ki devr ede mecliste İsmetî sâkî
Elde câmıla bir merd-i sübha-dâra döner-İsmetî

Gösterir dest-i sübha-dârıyle
Gösterir bir lika:-yı handânı-Tevfik Fikret

Sübhân: (سبحان) Ar. Her türlü ayıp ve eksikliklikten münezzeh olan Allah (c.c.).
Dil ki âyîne-i Sübhân'dır
Levha-i Hilye-i Hakanî'dir-Muallim Naci

Göreyim bin ziyâ-yı Sübhân'ı
Gezeyim ravza ravza ekvânı-Kemalzade Ekrem

* **Sübhân-Allah**: Allah'ı her türlü ayıp ve eksikliklerden tenzih ederim.
Sübhân-Allah zehî Hudâvend
Bi-şebh ü şerîk ü misl ü mânend-Fuzûlî

* **Sübhânî**: Allah ile ilgili.
Göreyim bin ziyâyı Sübhânî
Gezeyim ravza ravza ekvânı
Kemalzade Ekrem Bey

sübül: (سبول) bk. sebîl.
sübût: (ثبوت) bk. sebt.
sücûd: (سجود) bk. secde.
sühde: (سده) Ar. Kapı; kapı eşiği. **c. süded**.
Mescid ammâ kıble-gâh-ı Kâ'be'dir kim bâbının
Süddesi mahsûd-ı cennet, tâk-ı reşki âsümân
Kâzım Paşa

sühde-i âlî-cenâb: Yücelik kapısı.
Bâm-ı gerdûn-ı kühenden sakf-ı merfû'un bülend
Sidreden ol sühde-i âlî-cenâbın müntehâ-Cinânî

sühde-i âliye: Yüce kapı.
Çizginir başı kararır gözü zulmette meğer
Sühde-i âliyeni eyledi manzar nergis-Nizami

südde-i devlet-meâb: Hükümdarın kapı eşiği, kapısı.
Yollarda kaldı gözlerimiz gelmedi haber
Hâk-i cenâb-ı südde-i devlet-meâbtan-Bâki
südde-i devlet-penâh: İkbal kapısı.
Şâhın oldum südde-i devlet-penâhından cüdâ
Olmasın âlemde bende pâdişâhından cüdâ-Zâti
südde-i hükm-i kazâ: Kaza hükmünün kapısı.
Ne havf-ı emîrân biliriz ne bedevîyiz
Râzî-i südde-i hükm-i kazâ Murtazavî'yiz
Şeyh Galip
südde-i mey-kede: Meyhane kapısı.
Südde-i mey-kededen gayriye vaz' etmez idik
Alabilsek başımız gâile-i sevdâdan-Nâbi
südde-i ülyâ: Yüce kapı eşiği.
Der-geh-i vâlâsına dil-dâde cân-ı Cebrâîl
Südde-i ülyâsına ruh-sûde hayl-i ins ü cânn-Hakkı
süfehâ: (سفها) bk. sefâhat
süflî: (سفلى) bk. sefalet.
süfliyyet: (سفليّت) bk. sefalet.
süfre, sofra: (سفره) Ar. Yemek sofrası, sofra.
sofra-i âlem-şümûl: Âlemi içine alan sofra.
Kim rûz u şeb o sofra-i âlem-şümûlden
Her nefis rızkın almada ber-vech-i iştirâk
Ziya Paşa
sofra-i ayş u tarab: Zevk ve eğlence sofrası.
Döşeyip sofra-i ayş u tarabı
Çekse İncirli'de bintü'l-inebi-Yenişehirli Avni
sofra-i hulviyyât: Tatlılar sofrası.
Bu tarîk ile çöker sofra-i hulviyyâta
Nukl-i iftâra götürmüş gibi hurmâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi
sofra-i lûtf: Lütuf sofrası.
Külçe-i mihr ü mehi az göre bir mûr-ı zaîf
Sofra-i lûtfunıla âmm ola ger hân-ı kerem
Cem Sultan
sofra-i meclis-i ağyâr: Başkalarının meclis sofrası.
Sofra-i meclis-i ağyâre nedendir varmak
Yoğiken ortada ey şâh-ı cihân nân u nemek
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

sofra-i yağmâ: Yağma sofrası.
Zehî Ka:bız ki âlem kabza-i hükmünde muztarrdır
Zehî bâsıt ki çekmiş kâinâta sofra-i yağmâ-Nâbi
süfre-i âsâr: Eserlerin sofrası.
Olsa sufra-i âsârımızın sâkıtası
Bulamaz lezzet-i ma'nâya zafer lâkırtısı-Nâbi
süfre-i gerdûn: Feleğin sofrası.
Düşelden jâle-veş bu hâk-dâna âferîn ey dil
Dikip göz süfre-i gerdûne nân-hôra sunmazsın
Nâbi
süfre-i meclis-i ağyâr: Başkalarının meclis sofrası.
Süfre-i meclis-i ağyâre nedendir varmak
Yoğ iken ortada ey şâh-ı cihân nân ü nemek
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)
süfre-i na'mâ-yi kanâat: Kanaat nimetlerinin sofrası.
Bir lokma için çekme sakın minnet-i dûnân
Güsterde iken süfre-i na'mâ-yı kanâat
Fıtnat Hanım
süfre-i satranç: Satranç sofrası.
Süfre-i satrançtır bu kevn ü fesâd
Bakılsa müft sana bir piyâde vermezler-Nâbi
sügûr: (ثغور) Ar. Sağr'lar; sınırlar, düşmana yakın olan yerler.
O şehriyâr-ı serîr-i beka ki yoktur onun
Kalem-revinde sügûr u memâlikinde hudûd-Sâbit
Sühâ: (سها) Ar. 1. Büyükayı kümesinden olan en küçük bir yıldız. Eskiden göz muayenesi yapmak için bu yıldız kullanılırmış. Gece, bu yıldızı gören göze sahip olan kişinin uzağı iyi gören bir kişi olduğuna karar verilirmiş.
Teşbîh edem mi sen güneşi âfitâba ben
Mihr-i münîr bir tutulur mu Sühâ ile-Figânî

Kaşları arasın etmişti Hudâ
Üç eflâk-i şerî'atte Sühâ-Hakanî

Mâhiyyeti ma'lûm olan eşhâs-ı erâzil
Bâlâ-ter idi mertebede necm-i Sühâ'dan-Nâilî
sühan: (سخن) Far. Söz, lakırdı, kelam, lafz.
Sühan ol denlü hôş-âyende gerektir ki onu
Edine nev'-i beşer belki melâik ezber-Nâbi

Hep maglata vü lâklâkadır bâtın u zâhir
Bir nokta imiş asl-ı sühan evvel ü âhir

Bağdatlı Ruhi

Çây-gâh oldu o kâğıtlara battâliyye
Her konakta bulunur bir iki torbâ-yı sühan

Sünbülzade Vehbi

Meydân-ı sühanda yoğiken sen gibi bir er
Bir şâir-i Rûm oldu sana şimdi berâber-Ziya Paşa

sühan-ı bî-hûde: Boş söz.

Sühan-ı bî-hûdeden hôş gelir âvâz-ı horûs
Bârî ma'nâsını bilmezse de hengâmı bilir-Nâbi

sühan-ı ehl-i hâl: Hâl ehlinin sözü.

Atılma, dur, sühan-ı ehl-i hâli anlamadan
Cevâba etme tasaddî suâli anlamadan

Muallim Naci

sühan-ı girân*:* Ağır söz.

Azdır sühan-ı girân bahâsı
Bâkîsi acûzeler duâsı-Ziya Paşa

sühan-ı hayr: Hayır sözü.

Nefesin silsile-i dûzaha peyvend etsin
Sühan-ı hayr maka:mında eden sedd-i nefes-Nâbi

sühan-ı Nâbi: Nâbi'nin sözü.

Çok mu sühan-ı Nâbi'ye bu neşve-i te'sîr
Rindân-ı harâbât ile çok sohbeti vardır-Nâbi

sühan-ı nerm: Yumuşak sözlü.

Sühan-ı nerm eder elbet dil-i sengîne eser
İktizâ eylese kurşunla olur hakk elmas-Beliğ

* **sühan-ârâ:** Söz söyleyen. mec. fasih, beliğ.

Vermez sühan-ârâlığa hiç kimseye nevbet
Nâbî dehen-i hâmeyi hâmûş edebilsem-Nâbi

Nükte-senc ü sühan-ârâ vü maânî-perver
Kıt'a-pîrâ-yı gazel-gû-yı kasîd-perdâz-Nef'î

sühan-ârâ-yı be-nâm: Ünlü söz süsleyen.

Nef'î-i tîğ-ı zebânım ki zemânımda benim
Saff-şikâf-ı şuarâ-yı sühan-ârâ-yı be-nâm-Nef'î

* **sühan-dân:** Güzel söz söyleyen, söz bilen. **c. sühan-dânân.**

Nâlemi işitmeyip zağ rakîbi gûş eder
Ol güle gelmez belî mürg-i sühan-dândan abes

Adlî (Sultan II. Bayezid)

Gubâr-ı hat yazılmış safha-i ruhsârın üstünde
Okutmaktır garaz var ise uşşâk-ı sühan-dân

Cinânî

İ'tirâz eylerse bir nâ-dân Ziyâ hâmûş olur
Çünkü bilmez kadr-i güftârın sühan-dân olmayan

Ziya Paşa

sühan-dân-ı harâbât: Meyhanelerin söz söyleyeni.

Feyyâz olalı aşkıma rindân-ı harâbât
Oldum hele sad şükr sühan-dân-ı harâbât

Esrar Dede

sühan-dân-ı sihr-âferîn: Büyüleyici söz söyleyen.

Aceb şâir-i pâk-i azbü'l-beyân
Sühan-dân-ı sihr-âferîni zemân

Keçecizade İzzet Molla

** **sühan-dânân:** Güzel söz söyleyenler.

sühan-dânân-ı mahv*:* Mahvolmaya sebep olan güzel söz söyleyenler.

Tekellüf ber-taraf ey şeyh sen vaz'-ı tasallüf kıl
Sühan-dânân-ı mahvın fazl ile irfânı yokluktur

Esrar Dede

* **sühan-efzâ:** Söz arttıran.

Esrâr'a gamze-i sühan-efzâsı dûş olup
Hamûş-ı tahayyüre hasr oldu sohbetim-Esrar Dede

sühan-gû: Söz söyleyen.

Feyz-bahş olsa eğer tab'-ı sühan-gûyum olur
Kıssa-perdâz-ı maânî-suveri perde-i râz-Nef'î

Teb-lerze gelirdi nefes-i serd-i adûdan
Olmasa bana bâdem-i teb çeşm-i sühan-gû

Esrar Dede

* **sühan-güster**: Söz döşeyen, söz yayan.

Nice üstâd-ı sühan-güstere oldum gâlib
Ki bulunmaz arasan her birinin akrânı-Nef'î

* **sühan-perdâz:** Güzel, düzgün söz söyleyen.

Nef'î vâdî-i kasâ'idde sühan-perdâzdır
Olamaz ammâ gazelde Bâkî vü Yahyâ gibi-Nedim

Nazîre söylemek mümkin değil bu matla'-ı hûba
Sühan-perdâz olan ol saf-ı devr-i zemânımdır

Necîb (Sultan III. Ahmet)

sühan-perdâz-ı dehr: Dünyanın güzel söz söyleyeni.
Ben o üstâd-ı sühan-perdâz-ı dehrim kim olur
Reşk-i feyzimle melûl ervâhı eslâfi güzin
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **sühan-perver:** İyi söz söylemesini bilen.
Tûtî gibi hôş nükteler öğretti dehânın
Bâkî gibi üstâd-ı sühan-pervere cânâ-Bâki

* **sühan-pîşe**: Söze alışmış.
Ey sadr-ı sühan-pîşe bunu sen de bilirsin
Kim sözde bulunmaz bana hem-tâ-yı zemâne
Nefʿî

Nefʿî vâdî-i kasâʾidde sühan-perdâzdır
Olamaz ammâ gazelde Bâkî vü Yahyâ gibi-Nedim

* **sühan-sâz:** Söz düzen.
Bülbülleri tûtî-i sühan-sâz
Bepgâları söz ü sâza hem-râz-Şeyh Galip

Bi-hamdillâh yine kilk-i Nedîmâʾyı sühan-sâzın
Gazel-perdâz-ı bezm-i sadr-ı zî-şân olduğun gördük
Nedim

* **sühan-senc**: Ölçülü, hesaplı konuşan. **c. sühan-sencân**.
Olsaydı birinde bir sühan-senc
Elbette ayân olurdu ol genc-Fuzûlî

Behiştî şiʿrine dahl etme kim nâ-dânlık eylersin
İnanmazsan bana var onu göster bir sühan-sence
Behiştî

sühan-senc-i hôş-âyende: Beğenilen ölçü şeklinde konuşan; şair.
Hâlâ o sühan-senc-i hôş-âyende kelâmım
Kim var ise mislim dahi kem-nâm-ı ademdir-Nefʿî

** **sühan-sencân**: Ölçülü konuşanlar; şairler.
Nazîre söylemeğe Nâilî sühan-sencân
Bu hôş-edâ gazel-i âb-dâr değmez mi-Nâilî

Gûş kıl ey rûh-ı Kisrâ ey revân-ı Cem işit
Ben kapılmam ehl-i târîhin sühan- sencânına
Nedim

Dehrin olmakta sühan-sencânı
O mukaddes eserin hayrânı-Muallim Naci

sühan-sencân-ı asr: Asrın ölçülü konuşanları.
Ne ka:bil vasfina şâyeste maʿnâ bulmak isterse
Sühan-sencân-ı asrın her biri reşk-i Lebîd olsun
Nedim

* **sühan-serâ:** Ahenkli söz söyleyen. **c. sühan-serâyân.**

** **sühan-serâyân**: Güzel söz bilenler.
Bilmem ne durur sühan-serâyân
Vâcibtir o lutfa arz-ı şükrân-Muallim Naci

Onlar da gelen sühan-serâyân
Bir başka zemînde oldu gûyân-Ziya Paşa

* **sühan-ver**: Düzgün konuşan. **c. sühan-verân**.
Ol Hudâvend-i sühan-ver kim sözün fehmeylemez
Bulsa ruhsat meclis-i hâsına akl-ı müstefâd-Nefʿî

sühan-ver-i zemâne: Zamanın güzel konuşanı.
Zuʿmunca sühan-ver-i zemâne
Seccâde-nişîn-i kahve-hâne-Şeyh Galip

** **sühan-verân:** Düzgün konuşanlar.
Sühan-verâna salâ câmiʿ-i kemâlâtım
O rütbelerde ki tabʿ-ı bülendim oldu menâr
Sünbülzade Vehbi

* **sühan-zâ**: Söz doğuran, söz icadeden.
Ne_ola tabʿımda etse güft ü gû kendi safâsıyla
O hem âyîne hem hôş-lehçe-i tûtî-i sühan-zâdır
Sabrî-i Şâkir

Süheyl: (سهيل) Ar. Güney yarım kürede bulunan parlak ve büyük bir yıldızın ismi. Yemen'den çok iyi görüldüğü için Süheyl-i Yemânî de derler. Efsaneye göre akik taşı rengini bu yıldızdan alırmış.
Nedir ol reng-i akîki bu Süheylî kadehin
Sâkiyâ cevheri yok ise Yemen'den mi gelir
Sünbülzade Vehbi

Sührâb: (سحراب) Far. Zaloğlu Rüstem'in bir Türk kızından olan oğlu. Babasını tanımadan annesinin yanında büyümüş. Bir savaşta babasıyla karşılaşmışlar ve birbirleriyle dövüşmüşler. Sührâb galip gelmek üzereyken Rüstem bir hîle

ile onu öldürmüş. Fakat tam can vereceği sırada baba-oğul oldukları anlaşılmış.
Göreydi Rüstem eğer kuvvet ü şecâatini
Olurdu sîne-i Rüstem çü sîne-i Sührâb-Nâbi

Ne kaldı çeşme-i Hayvân ne dârû-yı Sührâb
Ne kaldı nüsha-i efsûn ne hükm-i tılsımiyât
Sadullah Paşa

sühûlet: (سهولت) Ar. 1. Kolaylık. 2. Yavaşlık. 3. Kolaylık vasıtası. 4. Usul, yavaş. 5. Nazik muamele. 6. Elverişli, kullanılışlı.
Sühûletle gelir sanma kenâra keştî-i ümmîd
Müsâid bahta dâir bir muvâfık rûzgâr ister
Kelîm-i Eyyübi
Her kârda âkıl gözetir semt-i sühûlet
Engüşt-i hıred ukde-i düşvâra yapışmaz
Sâmi (Arpaeminizade Vakanüvis Mustafa...Bey)

sükalâ: (ثقلا) bk. sıklet.

sükkân: (سكان) bk. sükûn.

sükker: (سكر) Ar. Şeker.
Lutf ile hâsed-i bed-hâha nedâmet gelmez
Telh olan mîveye sükkerle halâvet gelmez-Nâbi

Sükker dökerdi bâğa mükerrer şitâda berf
Ebr-i bahâr geldi pür etti nebâtât ile-Bâki

Gerçek mürîd gerçek erin bir katresin bahre sayar
Nâkıs olan nefse uyar sükkerini zehre sayar
Ümmî Sinan

sükker-i akîde: Akide şekeri.
Bârekallâh zehî güzîde maka:l
Her sözü sükker-i akîde misâl-Gelibolulu Âli

sükker-i pâlûde-i ter: Yeni süzülmüş şeker.
Ey gönül hani gülâc-ı laʿl-i dil-berden lezîz
Lezzeti bir sükker-i pâlûde-i terden lezîz-Enverî

sükker-i şiʿr-i dil-âvîz: Gönül çeken şiirin tadı.
Tabʿ-ı sâhir-pîşene Bâkî gönüller meyl eder
Sükker-i şiʿr-i dil-âvîzin meğer efsûnludur-Bâki

sükker-i vahdet*:* Birlik şekeri.
Bu kesret zehrine mahlût oluptur sükker-i vahdet
Acep maʿcûn-ı ekberdir yiyip Gaybî huzûr ile-Gaybî

* **sükker-fürûş:** Şeker satan, şekerci.
Nice sabr eylesin bir hasta sükker özlese cânı
Lebin sükker-fürûşu söylesek açmaz mı dükkânı
Şeyhülislam Yahya

* **sükker-sühan:** Şeker sözlü; tatlı dilli.
Figânî tabʿ-ı mevzûnun görenler âferîn eyler
Sözüne reşk eder tûtî aceb sükker-sühansın sen
Figânî

* **sükker-şiken**: Şeker kıran.
Dehenin tûtî-i sükker-şiken olsa ne aceb
Leb-i şîrîn ü hat-ı sebz ona bâl ü perdir-Bâki

* **sükkeriyyât**: Şekerli olma hâli; tatlılık.
Kendimin zillet ile hâkte görme selefin
Sükkeriyyât ile âmîhte sîr et halefin-Nâbi

sükûn, sükûnet: (سكون) Ar. 1. Durma, kımıldamama. 2. Durgunluk, hareketsizlik. 3. Kesilme, dinme.
İbzâl-i mesâîde kusûr etme ki olmuş
Vâ-beste bu âlemde sükûnun harekâtı-Lâ

Nice yıllardur Hayâlî hasta ey ârâm-ı cân
Kûşe-i mihnetde bî-sabr u sükûn olmuş yatar
Hayali Bey
Çünkü yerleşmek için gezdiği yerlerde fünûn
Önce gâyetle büyük hürmet arar, sonra sükûn
Mehmet Akif

sükûn-ı mevkiʿ: Bulunan yerin sessizliği.
Sabâh olur, o bürûdet geçer; fakat müzmin
Sükûn-ı mevkii bir nefha eyler ihlâl-Tevfik Fikret

sükûn-ı tasavvur: Düşünülen hareketsizlik.
Nücûm-ı nâ-mütenâhî bütün çalışmakta
Sükûn-ı tasavvuru ka:bil mi buʿd-ı mutlakda
Mehmet Akif

* **sükûn-âver**: Durgunluk getiren.
Hayretim çarha sükûn-âver taʿtîl olalı
Vahşetim bâis peydâ-yı sevdâ-yı adem-Akif Paşa

* **sükûnet**: Hareketsizlik, durgunluk.
Iztırâb-ı hâl bâdî-i sükûnet olduğu
Tıfl iken maʿlûmum oldu cünbiş-i gehvâreden
Arif (Mütercim Mir Süleyman ...)

* **sâkin, sâkine**: 1. Oynamayan, hareketsiz olan. 2. Uslu, kendi hâlinde olan; yavaş. 3. Bir yerde oturan (**c. sâkinân**.). **c. sükkân**.
Sipihri sâkin ü kûh-sârı bî-karâr edemem
Hazânı kendi merâmımca nev-bahâr edemem
Nâbi

Sabra miftah-ı ferec dense hemân
Der idi sâkin oku orayı amân-Sünbülzade Vehbi

sâkin-i hâk-i der-i mey-hâne: Meyhane kapısının toprağında oturan.
Sâkin-i hâk-i der-i mey-hâneyiz şâm ü seher
İrtifâ-yı kadr için bâb-ı saâdet bekleriz-Fuzûlî

sâkin-i künc-i gam: Gam köşesinde oturan.
Eylemez meyli behişt üftâde-i hâk-i derin
Sâkin-i künc-i gamın seyr-i gül-istân istemez
Fuzûlî

sâkin-i mescid: Mescitte oturan.
Ey olan sâkin-i mescid ne bulupsan bilmem
Bûriyâsında onun bûy-i riyâdan gayrı
Fuzûlî (bulupsan: bulmuşsun)

sâkin-i mey-hâne: Meyhaneyi yurt edinen.
Âşık-ı cânâneyem cân ü cihândan geçmişem
Sâkin-i mey-hâneyem bâğ-ı cinândan geçmişem
Necati Bey

Sâkin-i mey-hâne oldum yine sâhib-bâdeyem
Sâkî mellâh u kadehler zevrak olmuş bâde yem
Huffî

sâkin-i Sitanbul: İstanbul'da oturan.
Lezzet-perest-i sîne hüsn-i Gelû'yu bilmez
Hep sâkin-i Sitanbul seyr-i Hisâr'a gelmez-Nâbi

** **sâkinân:** Sâkinler, oturanlar.

sâkinân-ı mey-kede: Meyhanede oturanlar.
Ey sâkinân-ı mey-kede tutman gönülde gam
Bezm-i safâda câm-ı mey-i erguvân tutun-Bâki

** **sükkân**: Sâkin'ler.

sükkân-ı âteş: Ateş ehli.
Yerin od etmedik kim vardır erbâb-ı mahabbette
Semenderler gibi uşşâk da sükkân-ı âteştir
Şeyhülislam Yahya

sükkân-ı harâbât: Meyhane sakinleri.
Sükkân-ı harâbâtta o gümüş bulunurdu
Ma'mûr olacakta eser-i meymenet olsa-Sâbit

sükkân-ı Harem: Kâbe civarında oturanlar.
Vâreste-i irşâd olur erbâb-ı hakîkat
Sükkân-ı Harem neyler imiş kıble-nümâyı
Sünbülzade Vehbi

Müstağnî-i irşâd olur erbâb-ı basîret
Sükkân-ı Harem neyler imiş Kıble-nümâyı
Seyyit Vehbi

sükkân-ı heft-kişver-i İslâm: İslam'ın yedi bölgesinin sakinleri.
Sükkân-ı heft- kişver-i İslâm'a Nâbiyâ
Ümmîd-gâh-ı bahş-ı şefâat Medîne'dir-Nâbi

sükkân-ı keştî: Gemi sakinleri.
İmtiyâz-ı sâbit ü seyyârı müşkildir hayâl
Zanneder sükkân-ı keştî sâhil-i deryâ yürür
Galip Paşa

sükkân-ı kûh-ı zühd: Züht dağında oturanlar.
Aşkın bilir mi kadrini sükkân-ı kûh-ı zühd
Anlar mı kıymetin göricek cevherin yörük
Behiştî (göricek: görünce)

sükkân-ı semâ: Semanın sakinleri.
Diye sükkân-ı semâ işbu duâya âmin
Kalb-i pâki ola âlâm u mihnetten emîn
(Dâniş-Sultanzade) Mehmet

sükkân-ı sümüvvât: Yüksek yerlerde oturanlar
Ser-i sükkân-ı sümüvvâta olurdu nâil
Nâbiyâ olsa eğer çeşmi kadar gûş-ı nigeh-Nâbi

* **süknâ**: Oturulan yer.

süknâ-yı beşer: İnsanlığın oturduğu yer; dünya.
Bu süknâ-yı beşerden başka her yer sâbit ü sâir
Avâlim set-te-ser ancak benim cilvemledir dâir
Abdülhak Hâmit

süknâ: (سكنا) bk. sükûn.

sükûnet: (سكونت) bk. sükûn.

sükût: (سكوت) Ar. Susma, konuşmama, söz söylememe.
Nutkudur ser-mâye-i bahş-i eşrefiyyet âdeme
Bâis-i ihlâl-i şân-ı feyz-i insândır sükût
Hersekli Arif Hikmet

Lâübâli idi sohbette velî kılsa sükût
Halkı şermende ederdi edeb ü erkânı
Sürûrî (Kânî'nin vefat tarihi)
Feryâda uzak duran sükûtum
Bir özge lisân-ı iştikâdır-Abdullah Cevdet

sükût-ı gam: Gam sessizliği.
Ufukta bir ser-i maktû'u andıran güneşi
Sükût-ı gamla yemişler ve şimdi doymuşlar
Ahmet Hâşim

sükût-ı leyl: Gece sessizliği.
Sükût-ı leyl ile hâbîde her taraf, her şey
Bu rûh-ı sâmiti etmez müheyyic ü nâlân
Ahmet Hâşim

sükût-ı rûh-ı umûmî: Genel ruh sessizliği.
Harâb olan azamet, târ-mâr olan ikbâl
Sükût-ı rûh-ı umûmî, sukût-ı istiklâl-Mehmet Akif

sükût-ı nisyân: Unutulma sessizliği.
Gubâr-ı ye's ü fenâ sinmiş orda elvâna
Emel, heves bırakılmış sükût-ı nisyâna
Ahmet Hâşim

sükût-ı ümmîd: Ümit sessizliği.
O gayr-ı meş'ûme
Müstemir bir sükût-ı ümmîdin
Sadme-i ka:hıriyle in, in, in-Tevfik Fikret

sülâs, sülâsî: (ثلاثى) Ar. Üçlü, üç şeydan meydana gelen.

sülâs-ı uknûm: Asıl üç unsur. (Hristiyanlıktaki üç unsurun parçaları.)
Zât-ı bî-mislini teşbîhe mecâl olmazdı
İttihâd etse de eczâ-yı sülâs-ı uknûm
Yenişehirli Avni

Süleymân: (سليمان) Ar. Ö.İ. Hz. Davud'-un oğludur. M.Ö. 10'uncu yüzyılda yaşadığı rivayet edilir. İslam inancına göre, eski çağlarda dünyaya egemen olan dört büyük insandan biridir. Bunlardan Nemrut ve Buhterünnasr kâfir; Süleyman ve İskender-i Zülkarneyn mümin idiler. Babası öldükten sonra tahta geçen Hz. Süleyman'a Allah, babasından veraset yoluyla geçen kuş ve hayvanlarla konuşma yeteneğini ve ins ü cinne hükmetme gücünü vermiş. Parmağında taşıdığı İsm-i A'zam yazılı mühürlü yüzüğü varmış. Bu yüzük yüzünden bütün hayvanlara hükmedermiş. Bir aralık bir cin vasıtasıyla yüzük çalınmış. Ondan sonra o dev, cine hizmet eder olmuş. Dev de artık yüzük kimsenin eline geçmesin diye denize atmış. Hz. Süleyman da bir sahil köyünde balıkçıların sepetini taşıyormuş. Bir gün para yerine büyük bir balık vermişler. O da balığı yemek için yarınca kendi yüzüğünün balığın karnında olduğunu görmüş ve bugüne ulaşan "Mühür kimdeyse Süleyman odur" sözünü söylemiş. Edebiyatta Belkıs, veziri Âsaf, Hüdhüd kuşu, karınca ve İsm-i A'zam'ın yazılı olduğu söylenen ve bu sihirli yüzüğüyle cinlere hükmettiğine inanılır.
Gör, Süleymân gibi peygam-ber-i âlî-şânın
Devleti olmuş idi Âsaf ile müstahkem-Nâbi

Bir olur adl-i İlâhî'de Süleymân ile mûr
Der-geh-i Hak'da hemân şâh ile sâil birdir
İzzet Ali Paşa
Ey dil var ise mühr-i Süleymân dehânıdır
Ki_ona musahhar ins ü perî mürg ü mûr u mâr
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

Süleymân-ı diyâr-ı işret: Eğlence diyarının Süleyman'ı.
Ben Süleymân-ı diyâr-ı işretim ey mey-fürûş
Hâtemim câm u hevâ çâbük-semendimdir benim
Behiştî

Süleymân-ı hayâl: Hayal Süleyman'ı.
Âlemi teshîr için hâtem ne lâzım tab'ıma
Ben Süleymân-ı hayâlim neyleyim engüşteri-Nef'î

Süleymân-ı ins ü cânn: İnsan ve can kavminin Süleyman'ı.
Şeh-i zemâne Süleymân-ı ins ü cânn ki onun
Kemîne kullarıdır Bîcen ü Gîv ü Huşeng
Hayali Bey

Süleymân-ı diyâr-ı işret: Eğlence diyarının Süleyman'ı.
Ben Süleymân-ı diyâr-ı işretim ey mey-fürûş
Hâtemim câm ü hevâ çâbük-semendimdir benim
Behiştî

Süleymân-ı ma'delet: Adaletli Süleyman.
Ol Süleymân-ı ma'deletsin kim eğer emr eylesen
Râm olur mûr-ı zaîfin hükmüne şîr-i jiyân
Ziya Paşa

Süleymân-ı rûzigâr: Zamanın Süleyman'ı.
Bahtını ber-câ ederse câyını ber-bâd eder
Sana da olmaz hevâ-dâr ey Süleymân-ı rûzigâr
Nevres-i Kadim

* **Süleymân-veş**: Hz. Süleyman gibi.
Sultân-ı bahâr edip mülk-i çemeni teshîr
Mahkûmu Süleymân-veş bâd olmaya yaklaştı
Şeyhülislam Yahya

süllem: (سلم) Ar. Merdiven.
Heykel-i bâzû-yı ikbâl Hüseyin Pâşâ kim
Süllem-i kasr-ı celâli olamaz heft-ecrâm-Nâbi

Bürhân-ı süllemi olup eflâke çıkmağa
Fikrim ukûl-ı felsefeye nerdüban verir
Sünbülzade Vehbi

A'mâl-i hayr süllemidir kasr-ı Cennetin
Mümkin mi çıkma olsa eğer nerdübân harâb
Keçecizade İzzet Molla

süllem-i ihsâ: Sayılma merdiveni.
Şümâr-ı ni'metinde bî-vefâdır leşker-i a'dâd
Senâ-yı kudretinde nâ-resâdır süllem-i ihsâ-Nâbi

süllem-i kasr-ı celâl: Büyük köşkün merdiveni.
Heykel-i bâzû-yı ikbâl Hüseyin Paşa kim
Süllem-i kasr-ı celâli olamaz heft-ecrâm-Nâbi

süllem-i mi'râc: Mirac merdiveni.
Süllem-i mi'râcının yek-pâresi tahsîs-i zât
Defter-i i'câzının her harfi Kur'ân-ı hikem
Esrarlı Dede

süllem-i urûc: Çıkış merdiveni.
Ey süllem-i urûcuna nüh pâye nüh felek
Ve_ey şem'-i kadrine yedi seyyâre pür-ziyâ
Hamdullah Hamdi

sülûk: (سلوك) bk. silk.

sülûf: (سلوف) Ar. Selef'in çokluğu. Bir yerde, bir işte önce gelenler, öncekiler.
Sülûf ayakta iken, dalgalar ayakta idi
Hurûş edince hatîbin nidâ-yı tahmîdi
Mehmet Akif

sülük: (زلوك) Far. >zelûk'ten sülük. Tatlı sularda yaşayan kan emici halkalı solucak.
Birinci katta sülük beslenen büyük kavanoz
Onun yanıda, kan almak için, beş on boynuz
Mehmet Akif

sülüs: (ثلث) Ar. 1. Üçte bir. 2. Yazı çeşidi.
Etmiş sülüs mâlını mey-hâre vasiyyet
Üç ay yeter meclis-i rind-âne müselles-Sâbit

sülüs-i hüsn: Güzellik yazısı.
Şîvesinden hatının oldu muhakkak bil kim
Sülüs-i hüsnünce değil hüsn-i hat-ı Yâkûtî-Nizami

süm: (سم) Far. Dört ayaklı hayvanların tırnağı, toynak.
Süm, kâse-i mağz-ı dîv-i isfîd
Düm, târ-ı şu'â'-i hûrşîd-Şeyh Galip

süm-i esb: Atın tırnağı.
Gelip bir gûne rû-mâl eylemiş kim seyr eden âdem
Süm-i esbinde mîh-ı zer kıyâs eyler Süreyyâ'yı-Nedim

süm-i semend: Çevik atın tırnağı.
Yegâne Rüstem-i sâhib-kırân-ı devrân kim
Süm-i semendi eder kûha ettiğin Ferhâd-Nâbi

Süm-i semend-i Hazret-i Sultân Ahmed'e
Müştâk-ı rûy-mâl idi hakka ki şeyh ü şâbb
Şeyhülislam Yahya

sümüvv: (سموّ) Ar. Yükseklik yücelik. **c. sümüvvât.**

** **sümüvvât**: Yükseklikler, yücelikler.
Ser-i sükkân-ı sümüvvâta olurdu nâil
Nâbiyâ olsa eğer çeşmi kadar gûş-ı nigeh-Nâbi

* **sâmî**: Sümüvv'den; yüksek, yüce, âli.
Mübârek ola saâdetle şâh-ı devrâna
Bu iştihâr-ı bülend ü bu rütbe-i sâmî-Nef'î

sünbül: (سنبل) Far. 1. Bahar mevsiminde soğandan yetişen güzel kokulu çiçek. 2. Güzellerin saçı.
Hâline ayn-ı inâyetle nigâh eyler isen
Göz açıp ede nazar nite ki ahber sünbül-Bâki

Baştan ayağa göz oldu yüzünü görmek için
Ey yüzü gül, saçı sünbül, boyu ar'ar nergis-Nizami

Ma'nîde sünbül ü gül ü reyhân nisâr eder
Sûrette gerçi akıtır ebr-i bahâr âb-Ahmet Paşa

Sensizin ben sünbül ü verd-i cinânı ne_eylerim
Dağlar gül âhlar ey gonce sünbüldür bana-Enverî

sünbül-i hôş-bû: Hoş kokulu sümbül.
Ey gönül ağlama gül sünbül-i hôş-buyundan
Ebrden nem kapar ol zülf-i semen-sâ ter olur
Şeyhülislam Yahya

sünbül-i cennet: Cennet sümbülü.
Kâkülü sünbül-i cennet deheni gonca-i nâz
Gören envâr-ı cemâlini getirir salavât
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

sünbül-i hâb-ı tegâfül: Gaflet uykusunun sümbülü; yarı uykunun vermiş olduğu karmakarışıklık.
Zülf-i pür-çîninle hem-dûş oldu cânâ kad çekip
Sünbül-i hâb-ı tegâfül câme-hâbından senin-Nedim

sünbül-i müşgîn*:* Mis kokulu sümbül.
Yâd-ı la'liyle eğer içsem olur tenbakû
Nargil şîşe-i mey sünbül-i müşgîn lûle-Sâmi

sünbül-i pür-çîn: Çok bükülmüş, kıvrılmış sümbül
Ruhlarına ol sitem-ger sünbül-i pür-çîn salıp
Fitne saldı dîne iki kâfiri bî-dîn salıp
Adlî (Sultan II. Bayezid)

sünbül-i sîr-âb: Taze sümbül.
Hûn-ı eşkinden oluptur bülbülün her âb sürh
Bâğda olsa aceb mi sünbül-i sîr-âb sürh
Şeyhülislam Yahya (oluptur: olmuştur)

sünbül-i tâze: Taze sümbül**.**
Fesleğen zülfüme gül, rûyuma benzer mi diye
Sünbül-i tâzeye verd-i tere sor sorma bana
Enderunlu Vasıf

sünbül-i ter: Yeni sümbül.
Çün olur âhımdan ol zülf-i mu'anber şâh şâh
Çîn olur bâd-ı seherden sünbül-i ter şâh şâh
İbn-i Kemal

sünbül-i zülf: Sümbüle benzeyen saç.
Çekseler zencîr ile gül-zâra gitmen kim bana
Sünbül-i zülfün firâkından müşevveştir dimâğ
Fuzûlî

* **sünbül-feşân**: Sümbül kokusu saçan.
Olup perçem-i rahşı sünbül-feşân
Alem-dârlık etti serv-i revân-Nedim

* **sünbül-sıfat**: Sümbül şeklinde.
Nükhet-i zülfünle geldikçe nesîm-i nev-bahâr
Turra-i sünbül-sıfat âşüfte-hâl eyler beni-Nedim

(*Nükhet-i gîsû ile geldin bize âh ey nesîm*
Turra-i sünbül-sıfat âşüfte-kâm ettin beni-Nedim)

* **sünbül-zâr**: Sümbül bahçesi, sümbüllük.
Kûhtan geçse gam-ı zülfünle âhım sarsarı
Kûh deşt ü deşt bâğ u bâğ sünbül-zâr olur-Bâki

* **sünbülî**: Seyrek bulutlu ve güneşsiz hava.
Sünbülî bir havâ ki mest-i rükût
Duruyorken muhît-i nâ-mahdût-Tevfik Fikret

Sünbüle: (سنبله) Far. Sünbül'den; Ar. Sümbüle. 1. Başak. 2. ast. Başak burcu. 3. müz. Bir makam.
Hep mutribin terâne vü âgâzı sünbüle
Hep çalınan kulağına udun benefşe-zâr-Nev'î

Yüzünde meh be-terâzû vü Sünbüle'de güneş
Onu görüp nice yanmaz müneccim-i miskîn
Kadı Burhaneddin

sündüs: (سندس) Ar. 1. İnce ipek kumaş, nazik atlas, yaygı, döşek.2. Hz. Peygamber'in doğduğu gece melekler tarafından hazırlanan döşek.
Hem hevâ üzre döşendi bir döşek
Adı Sündüs döşeyen onu melek-Süleyman Çelebi

* **sündüs-pûş***:* Sündüs örten.
Bunu tahkîk bil ol reşk-i sürûş
Oldu havrâ gibi hem sündüs-pûş-Hakanî

sünnet: (سنّت) Ar. 1. Hz. Muhammed'in tavırları, işleri ve uygun bulduğu şeyler. 2. İyi huy, iyi ahlak. **c. sünen.**
Tıfl iken ol diler idi ümmetin
Sen kocaldın terk edersin sünnetin-Süleyman Çelebi

Hamdülillah eyledim bu fenn-i vahdette ikrâz
Sünnet ü farz gibi kıldım ben nevâfil iftirâz
Gaybî

sünûh: (سنوح) Ar. 1. İçe doğma, akla, hatıra gelme. 2. Ortaya çıkma, vaki olma. **c. sünûhât**.
Benim en sâde bir tahayyülüme
En derin şi'r eder seninle sünûh-Fâik Âlî Bey

Onun bu hâlini tercîh eder de beklerim
Ki bir neşîde sünûh eylesin hayâlinden-Tevfik Fikret

** **sünûhât**: Sünûh'lar.
Ve akl u mantıka hîç sığmayan hayâlâtım
Muhâkemât ü sünûhât ü iştigâlâtım-Fâik Âlî Bey

* **sânih**: Sünûh'dan; akla gelen, fikre doğan. **c. sânihât**.
Bir sânihanın olması hakkıyla mübeccel
Olmakla olur sebk ü müeddâsı mükemmel- Lâ

* **sâniha**: Fikir, zihne sünûh eden. **c. sânihât**.
Ben o Hakanî-nazîr üstâd-ı maânî-perverim
Sâniham vahy-i mübîn ü sözlerim sihr-i helâl
Üsküdarlı Hakkı Bey
Her nazar bir ketîbe-i ilhâm
Olarak sânihamda dalgalanır-Süleyman Nazif

Bir sânihanın olması hakkıyle mübeccel
Olmakla olur sebk ü müeddâ'sı mükemmel
Muallim Naci

** **sânihât**: Sânih'ler, sâniha'lar.
Zekâ'nın da
Günün birinde bütün sânihâtı toplanacak
Tevfik Fikret
Hevâda mevcelenir sânihât-ı kudsiyen
Riyâh-ı rûhumu pür-cûş eden maka:lindir
Mehmet Akif

sürâdık: (سرادق) Ar. 1. Büyük padişah çadırı. 2. Saray perdesi. **c. sürâdıka:t**.
Sürâdıkında melek dîde-bânlığa me'zûn
Hazînesinde felek pâs-bânlığa me'mûr-Sâbit

** **sürâdıka:t**: Büyük padişah çadırları.
Büyük derin gecelerden, derin semâlardan
Sürâdıka:ta bürünmüş bu çehre-i handân
Fâik Âli Bey

sürâğ: (سراغ) Far. iz, işaret, alamet, nişan.

sürâğ-i bahrî: Denize ait işaret.
Olıcak şurta-i tevfik vezân sâhilden
İndi deryâya suyun buldu sürâğ-i bahrî-Şinasi

sürâğ-ı reh-i hayrânî-i aşk: Aşk hayranlığının yol işareti.
Güm-kerde sürâğ-ı reh-i hayrânî-i aşkız
Hızr ile o vâdîde ki biz dest-be-destiz-Sâmi

sürâhî: (صراحى) bk. surâhî

sür'at: (سرعت) Ar. Çabukluk, az vakitte çok hareket etme.
Temâşâ-yı ruhun azmine çıktı âfitâb ammâ
Gelirken sür'at ile düştü yüz yerde şitâbından
Fuzûlî
Nerdübân ile bagal-gîrliğe sür'at eden
Nerdübân üzre eder sebkate şimdi ikdâm-Nâbi

O ne dehşetli terakkî, o ne müdhiş sür'at
Öyle bir hârıka gösterdi mi insâniyyet
Mehmet Akif
Alınız ilmini garbın, alınız san'atini
Veriniz hem de mesâinize son sür'atini
Mehmet Akif

sür'at-i azm: Yürüme sürati.
Sür'at-i azmi meded-kâr olsa bî-reyb ü gümân
Heft-ecrâmı delip arşı güzâr eylerdi tîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

sür'at-i seyr: Seyretme sürati.
Sür'at-i seyrinden azherdir ki rahş-ı himmetim
Hem-inân-ı sâbıkûn olmak temennâsındadır
Muallim Naci

Süreyyâ: (ثريّا) Ar. Ülker veya Pervin yıldızı diye bilinen Kuzey yarımküredeki bir yıldız kümesi.
Ham-ebrûlarına gurre-i garrâ tâlib
Bend-i gîsûlarına ıkd-i Süreyyâ tâlib-Hakanî

Bulaydı ger bununla zîb ü ziynet gerden Zühre
Felekte zannederdi seyr eden ıkd-ı Süreyyâ'dır-Nef'î

Hırmen-i eflâke konmuş bir kebûterdir hilâl
Keh-keşân ile Süreyyâ dâneyile dâmdır-İbn-i Kemal

sürh: (سرخ) Far. 1. Kırmızı, al. 2. El yazması kitapların bab ve fasıl olarak ayrılan yerlerin kırmızı mürekkeple yazılmasına denir.
Halka nîreng geçer masbaga-i çerh-i kebûd
Kimisi sebz kimi sürh ü kimi zerd gider-Nâbi

Buralıdan dest-i gam bu gönlümü tanbûr-veş
Sürh edip bu gözlerim yaşını ettim târ ona
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Rîş-i sefîd ü rûy-ı siyeh, sürhî-i hicâb
Hep ettik ihtiyâr sefîd ü siyâh ü sürh
Nazîm (Yahya...)

* **sürh-âb:** Kırmızı su; kan renkli şarap.
Çıkan bağrımdaki başla oluptur garka-i sürh-âb
Hayâl-i yâr şâhıdır gönül tahtı-durur Tebrîz
Figânî

* **sürh-kabâ:** Kırmızı kaftan.
Matlaʿ-ı subh-ı safâdır sana ol sürh-kabâ
Zulmet-i şâm-ı belâdır bu kara şâl bana-Âhî

* **sürh-rûy:** Kırmızı suratlı.
Arafâtın sürelim hâkine yüzler gözler
Sürh-rûy olmağa iksîr-i recâ eyleyelim-Nâbi

* **sürh-ser:** Kırmızı başlıklı.
Sürh-serler deşt-i Çin'e kaçtı âhûlar gibi
Hamdülillah aldı şâh-ı Rûm hâkan illerin-Aşkî

sürh ü sefîd: Kırmızı ve beyaz.
Tehâlüf, sûretâ mâniʿ değildir vahdeti asla
Olur bir şâhdan sürh ü sefîd ü hâr u gül peydâ
Nâbi

* **sürhî**: Kızıllık, humret.

sürhî-i hicâb*:* Utançtan gelen kızarma.
Rîş-i sefîd ü rûy-ı siyeh, sürhî-i hicâb
Hep ettik ihtiyâr sefîd ü siyâh ü sürh
Nazîm (Yahya...)

sürhî-i mey*:* Şarabın kızıllığı.
Ne âl etti aceb neş'e-i şarâb sana
Ki sürhî-i mey olur perde-i hicâb sana-Ziya Paşa

sürme: (سرمه) Far. Göze çekilen siyah toz, kuhl.
Hüsn-i yâre zerre mikdârı müşâbih olmaya
Sürme çekse meh gibi çarh âf-tâbın aynına-Behiştî
Ol iki dîde-i bî-sürme siyâh
Dâim olmuştu nazar-gâh-ı İlâh-Hakanî

sürme-i çeşm: Göz sürmesi.
Ehl-i kadrim yanalı ışk oduna pervâne-veş
Sürme-i çeşm eylemişler şemʿler hâkisterim-Fuzûlî

sürme-i çeşm-i gazâl: Ceylân gözünün sürmesi.
Hasretinle ben dahi hâk-i siyâh olsam ne_ola
Baht âhir sürme-i çeşm-i gazâl eyler beni-Nedim

sürme-i hâs: Saf sürme.
Nesîm ayağı tozunu getirdi kanlı göze
Dedim ki sürme-i hâs ol-durur işe sürme
Kadı Burhaneddin

sürme-i Sıfahân: İsfahan sürmesi.
Dîvânların eyler ehl-i irfân
Çeşm-i dile sürme-i Sıfahân-Ziya Paşa

* **sürme-dân:** Sürme konulan kap.
Çıkmağa mîl-i şihâb ile felekler çeşmine
Dûd-ı kuhl-i rûşenâdır dûd-gâh-ı sürme-dân-Nef'î

Rûşen-dil olsa da ne kadar merdüm-nazar
Muhtâctır inâyetine sürme-dânların-Nâbi

* **sürme-keş**: Sürme çeken.
Mihr ü mâhı çarh edinmiş gece gündüz döndürür
Rişte-i ömrüne gerdûn halkın olmuş sürme-keş
Behiştî

* **sürme-sâ**: Sürme çeken.
Yanına vardıkta o merd-i Hudâ
Oldu iki dîdeme de sürme-sâ-Vâhid

sürre: (سرّه) Ar. Göbek, orta.

sürre-i Bathâ: Mekke-i Mükerrem'in ortası.
Sürre-i Bathâ'dan ol dem kim doğup mihr-i kemâl
Kâinâtı garka-i envâr-ı îmân eyledi-Nedim

sürrî: (سرّى) Ar. Göbekle ilgili.
Giriftâr olmasın keştî-i dil ol şûh-ı rakka:sa
Ki meşk-i lerziş eyler mevc girdâb-ı sürrîninden
Nâbi

sürûd: (سرود) Far. Terennüm etme, nağme yapma; şarkı, türkü.
Gonca laʿlinden sürûd eyler zebân-ı hâl ile
Mürgı ol hâlet karîni nâle vü efgân kılar-Behiştî

Bizzat onun sedâsı: Sürûd-ı leb-i kader
Mahfi, ayan, neşîde-i ekvânı nazmeder-Fâik Âlî Bey

Nâlende bir sürûd ile bir yâd-ı pür-hazen
Ba'zen olur buhayre-i kalbimde mevc-zen
Tevfik Fikret

sürûd-ı bezm-i Şîrîn: Şirin'in eğlence meclisinin şarkısı.
Ferah-bahş-ı dil-i ma'şûk olur şerh-i gam-ı âşık
Sürûd-ı bezm-i Şîrîn nâle-i Ferhâd-ı mahzûndur
Fuzûlî

sürûd-ı nevha-i şevk: Arzulanan kokunun nağmesi.
Sürûd-ı nevha-i şevkındır ancak
Eden lebrîz deyr ü hân-kâhı-Recaizade Ekrem

sürûd-ı senâ: Övünme yapılan yer.
Anâdil etti beyân-ı merâtib-i nagamât
Kumâr oldu terâne-keş ü sürûd-i senâ-Fuzûlî

sürûd-ı serd: Soğuk nağme.
Sürûd-ı serd ile görünce çeng çaldığımı
Dedi bana gel ey bî-nevâ vü ey şeydâ
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

sürûd-ı şevk: Arzu, istek nağmesi.
Gam-ı kalbim sürûd-ı şevkile tebdîl eden cümle
Misâl-i yâsemen ol ka:met-i nâzendedir bil hep
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)

* **sürûd-gâh**: Teganni edilen yer.

sürûd-gâh-ı dürûd: Dua okunan yer.
Sürûd-gâh-ı dürûdundur âsümân ü zemîn
Bir özge şeyle değil nağme-sâzı nây-ı vücûd
Nevres-i Kadim

sürûr: (سرور) Ar. Sevinç, sevinme.
Vird-i zebân-ı ehl-i safâ vü sürûr olup
Mazmûnu zevk-bahş u serîü'l-husûl ola-Fuzûlî

Neşât-ı hâtır-ı âlem elindedir sâkî
Bu gamları yine bir câmdır sürûr edecek-Nâilî

Dilde gam var, şimdilik lutf eyle gelme ey sürûr
Olamaz bir hânede mihmân mihmân üstüne
Râsih (Enderunlu Balıkesirli Ahmet...)

Kapladı gönlümü ser-tâ-be-kadem nûr u sürûr
Oldu levh-i dilim âyîne-i akl-ı evvel-Kâzım Paşa

Dem-zen olmakta o dem cümle tuyûr
Canlanırmış gibi şâdî vü sürûr-Abdülhak Hâmit

sürûr-ı bâğ-ı sûr: Düğün bahçesinin sevinci.
Ümmeti oldukça gülçîn sürûr-ı bâğ-ı sûr
Düşmeni olsun figâr-ı hâr zâr-ı hârhâr
Nazîm (Yahya...)

sürûr-ı kalb-i şekûr: Şükreden kalbin sevinci.
Sutûr-ı midhat-i zâtın sürûr-ı kalb-i şekûr
Misâl-i şeh-per-i Rûhü'l-Emîn oldu hemîn
Yahya Bey (Taşlıcalı ...)

sürûr-ı meclis: Meclisin sevinci.
Sürûr-ı meclise cânâ rivâyet eyleye diye
Behiştî bezme gelse zâhid-i gam-nâkten korkar
Behiştî

sürûr-ı pâkize: Temiz sevinç.
Ser-firâz u nîk- emr ü nîk-rây u nîk-hûy
Server-i pâkîze-etvâr u pesendîde-hısâl-Fuzûlî

sürûr-ı va'de-i yâr: Sevgilinin söz verişinin sevinci.
Sürûr-ı va'de-i yâre inanma sen Ahmed
Gama inan inanırsan ki eski yârindir-Ahmet Paşa

* **sürûr-encâm**: Sevinç dolu.
Getir câm-ı sürûr-encâmı ey sâkî yeter çektik
Cefâ-yı devr-i gerdûnu belâ-yı çerh-i gerdânı-Bâki

sürûş: (سروش) Far. Melek; büyük melek, Cebrail. **c. sürûşân**.
Hüsnün letâfetin ne bilir âşık olmayan
Ehl-i velâyete görünür ey perî sürûş-Behiştî

Eyleyip ol şevk ile cûş u hurûş
Hâzır idi hizmete hayl-i sürûş-Nahifi

sürûş-ı der-gâh: Dergâhın meleği.
Kûşe-i çeşm ile ettikçe nigâh
Gaşy olurlardı sürûş-ı der-gâh-Hakanî

sürûş-ı merg: Ölüm meleği.
İsî-i zinde sürûş-ı mergdir gûyâ bana
Sekam-ı istiğnâ olursam da selâmettir bana
Esrar Dede

** **sürûşân**: Büyük melekler.
Gûyâ duyulur refref-i ecnâh-ı sürûşân
Ervâhın olur zemzeme-i aşkı hurûşân
Abdullah Cevdet Bey

Besmeledir vird-i ünâs ü zükûr
Hırz-dil ü cân sürûşân u hûr-Nazîm (Yahya...)

süst: (سست) Far. Gevşek, yavaş, tembel.
Temkînimi belâ-yı mihnette kılma süst
Nâ-dost ta'n edip demeye bî-vefâ beni-Fuzûlî

Ham olur kadd-i kalem cevrini tahrîr etsem
Süst olur pây-ı sühan nâzımı takrîr etsem-Nâbi

Nedir ol ravza-i anber-sirişt dil-keş ü hurrem
Ki süst eyler dimâğ-ı rûzigârı bûy-ı ezhârı-Nef'î

süst-i esas: Esas gevşeklik.
Olur bu menzil-i nâ-ber-karârı süst-i esas
Gehî girîve-i mâtem gehî nişîmen-i sûr-Nâbi

* **süst-pey**: Yavaş giden.
Peyk-i Cibrîl'i kodun deşt-i fenâda süst-pey
Âferîn ey arsa-gâh-ı lâ-mekânın yüğrüğü-Kemalî

sütre: (ستره) bk. setr.

sütûde: (ستوده) Far. Övülmüş olan, övülmeye değer.
Sütûde kehf-i ümmet iftihâr-ı şer'-i peygamber
Güzîde fahr-i millet mahz-ı lutf-ı hazret-i Bârî
Nef'î

Hûş-yârlıkla her ne kadar kim sütûdeyiz
Ol denlü çeşm-i mest-i bütâna rübûdeyiz
Nâbi (ol denlü: o çeşit)

Vermiş bize râzdan edvâr
Bir pâdişeh-i sütûde-i etvâr-Muallim Naci

Bir nükte-ver-i sütûde etvâr
Hâfiz'dan okuttu haylî mikdâr-Ziya Paşa

Dahîl-i der-geh-i lûtf u mürüvvetin oldum
Amân amân eyâ server-i sütûde şi'âr-Lâ

sütûde-i nâm-âverân-ı pâk-nijâd: Soylu, ün salmış, övülmeye değer (kişi).
Vezîr-i sâf-zamîrâ vekîl-i pâdişehâ
Eyâ sütûde-i nâm-âverân-ı pâk-nijâd-Nâbi

* **sütûde-girdâr**: Övülmeye değer davranış.
Sipihre yuf edip izhâr vaz'-ı gaddârı
Nazardan etti nihân ol sütûde-girdârı-Ziya Paşa

* **sütûde-sıfat**: Övülmeye layık.
Güşâde-baht ü kavî tâli' ü bülend ikbâl
Huceste zât u sütûde-sıfat u pâk-nihâd-Nef'î

* **sütûde-sîm**: Ahlakı övülmüş, iyi ahlaklı.
Penâh-ı ehl-i hüner dâver-i huceste-nihâd
Mürebbî-i füzelâ âsaf-ı sütûde-şîm-Nef'î

* **sütûde-şi'âr:** Övülmeye değer.
Dahîl-i der-geh-i lûtf u mürüvvetin oldum
Amân amân eyâ server-i sütûde şi'âr-Lâ

sütûn: (ستون) Yun. stylos> Far. sütûn. 1. Dikilip duran şey, direk, amut. 2. Kitap, dergi veya gazetede sayfanın yukarıdan aşağıya bölünmüş kısımları.
Kat'-ı ülfet gâlibâ düşvârdır kim eylemiş
Nakş-ı Şîrîn ile Ferhâd-ı mukayyed Bî-sütûn
Fuzûlî

Tâ ola bu hayme-i pîrûze-reng-i zer-nigâr
Arsa-i âlemde berpâ bî-sütûn u bî-tınâb-Nef'î

Şöyle bir baktı mı insân, kapının hey'etin
Evvelâ her iki yandan oluyor çehre-nümûn
Mütenâzır iki mihrâb, iki âzâde sütûn
Mehmet Akif

sütûn-ı âh: Ah sütunu.
Satmağa deyr-i fenâda halka ışkın bâdesin
Halka-i hamdır sütûn-ı âhım üstünde hilâl
Behiştî

sütûn-ı duâ: Dua sütunu.
Hıyâm-ı çerhe sütûn-ı duâyı ref' eyle
Niyâz-nâmeyi Nâbî çok eyledin ıtnâb-Nâbi

sütûn-ı merkadî: Mezara ait sütün.
Sütûn-ı merkadînin Hakk'a yükselen tehlîl
Revâk-ı meşhedînin nâzilât-ı arş-ı berîn
Mehmet Akif

* **sütûn-âsâ**: Sütün gibi.
Kavuşturup dururum kollarım sütûn-âsâ
Ruûd-ı sâkıtadan bir misâl-i hîc-â-hîç
Abdülhak Hâmit

sütûr: (ستور) bk. setr.

sütüre: (ستره) Far. Ustura.

Sütüreyle izârın mühreletmiş ol büt-i nev-hat
Kumâşın rûy-i kârın gösterip bâzâra yüz tutmuş
Nâbi

süvâr: (سوار) Far. Binmiş, râkip, ata binmiş kimse, piyadenin zıttı. **c. süvârân**.

Süvâr olunca saâdetle rahşân-ı ikbâle
Güzer-gehinde durur rûh-ı Behmen ü Şâpûr
Nâbi

Olmaz ey Bâkî-i bî-dil ser-i a'dâ pâ-mâl
Yine sen tab'-ı semendine süvâr olmayıcak
Bâki (olmayıcak: olmayınca.)

süvâr-ı arsa-i aşk: Aşk arsasının süvarı.

Rûhî süvâr-ı arsa-i aşkız eğerçi biz
Ammâ ki şeh-süvârın önünde piyâdeyiz
Bağdatlı Ruhi

süvâr-ı esb-i nâz: Naz atının binicisi.

Süvâr-ı esb-i nâz olmuş güzeller pâd-şâhlar çok
Atı önünce seyr etsem bana bir şeh-süvâr olsa-Âhi

süvâr-ı ömr: Ömür süvarısi.

Sürmez zemâna hattını bir dem karâr edip
Niçin yiler ziyânına dâim süvâr-ı ömr
İbn-i Kemal (yil-: koşmak)

süvâr-i refref: Örtünün atlısı. (Hz. Muhammed'in (s.a.s.) Mirac gecesi Sidretü'l-Müntehâ'dan Kürsî'ye kadar üzerine oturup gittiği yeşil örtünün adı.)

Süvâr-i refref oldun gâşiye bir düş idi Cibrîl
Edince seyr-i mi'râc alâ yâ Ahmed-i Mürsel
Sünbülzade Vehbi

* **süvârî**: Atlı.

Şu bakır zirvelerin ardından
Bir süvârî geliyor kan rengi-Ahmet Hâşim

Sebbâh ü süvârî ne de timsâh ü gazanfer
Ta'kîb edemez dalgayı, dalgaysam eğer ben
Abdülhak Hâmit

–süvâr: (سوار) Far. "binen, binici" anlamlarına gelerek birleşik sıfatlar yapar.

* çâbük-**süvâr:** Çabuk ata binen.

Olursa pey-rev o çâbük-süvâr-ı nazma Nedîm
Semend-i tab'ı aceb râh-vâr olur giderek-Nedim

* hem-**süvâr:** Birlikte ata binmiş, yol arkadaşı.

Ben dahi seninle hem-süvârım
Kûh-sâr-ı belâda yâr-i gârım-Şeyh Galip

süveydâ: (سويدا) Ar. Sevâd'dan; 1. Kalbin ortasında bulunduğu sanılan kara benek. 2. tas. İnsanın manevi varlığının ve idrakinin merkezi olarak bulunan nokta, ahlât-ı erbaa: insan sağlığı için önemli olan dört sıvıdan biri. 3. Kalpteki gizli günah.

Ol hâl-i siyeh kim görünür gird-i lebinde
Sevdâ-yı süveydâdan eder dilleri hâli-Nâbi

Hâl-i ruhunu gözler zülf-i siyâhın özler
Yahyâ sevâd-ı çeşm ü kalbimdeki süveydâ
Şeyhülislam Yahya

Tesliyet-bahş-ı süveydâ olamaz fâide ne
Tâli'im reh-zen-i ârâm-ı dil ü cân görünür-Sâlik

Dilden heves-i ârızı alın çıkmaz
Mânend-i süveydâ gam-ı hâlin çıkmaz
Fasih (Ahmet...Dede)

* **süveydâ-veş**: Süveyda gibi.

Gözümden merdüm-âsâ hâl-i rû-yı dil-rübâ çıkmaz
Süveydâ-veş dilimden fikr-i zülf-i müşg-sâ çıkmaz
Neylî

-Ş-

şâbb: (شَابّ) Ar. Genç, delikanlı, yiğit. **c. şübbân.**
Kıble-i hâcet-durur onun cemâli Kâ'besi
Kim teveccüh eyler ona her taraftan şeyh ü şâbb
Nizami
Süm-i semend-i Hazret-i Sultân Ahmed'e
Müştâk-ı rûy-mâl idi hakka ki şeyh ü şâbb
Şeyhülislam Yahya

şâb-ı emred: Henüz bıyığı sakalı çıkmamış genç.
Âşık-ı dîdâr isen hûbâna kıl dâim nazar
Şâbb-ı emred sûretinde görünen zîrâ budur-Gaybî

şeyh ü şâbb*:* İhtiyar ve genç.
Süm-i semend-i Hazret-i Sultân Ahmed'e
Müştâk-ı rûy-mâl idi hakka ki şeyh ü şâbb
Şeyhülislam Yahya

** **şübbân**: Şâbb'lar, gençler.
Yatır dehşetli âgûşunda bin evlâd-ı hürriyyet
Sanırsın mâder-i şübbân-ı millettir mezâr-istân
Hersekli Arif Hikmet

şübbân-ı hamiyyet: Yurdunu koruma gayreti içinde olan gençler.
Harb oldu, bütün köydeki şübbân-ı hamiyyet
Serhadde şitâb eyledi-Tevfik Fikret

şübbân-ı heves-nümâ-yı tanzîm: Nizama heves gösteren gençler.
Şübbân-ı heves-nümâ-yı tanzîm
Etsin bu kitâbı levh-i ta'lîm-Ziya Paşa

şübbân-ı millet: Milletin gençleri.
Yatır dehşetli âgûşunda bin evlâd-ı hürriyyet
Sanırsın mâder-i şübbân-ı millettir mezâr-istân
Hersekli Arif Hikmet

Şa'bân: (شعبان) Ar. Kamer takvimine göre Arabî ayların sekizincisi, üç ayların ikincisi.
Selh-i Şa'bân ile oldu lâtû işret nâ-bedîd
Gurre-i Şevvâl ile yazdı felek mensûr-ı îd
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Meğer mâh-ı Muharrem'dir ki yılda bir gelir sâgar
Getir Şa'bân'a dek sâkî bize mâh-ı Muharrem'den
Necati Bey

Ehl-i keyfin birisi der ki behey sultânım
Aydın ay belli hesâb olmadı Şa'bân tamâm-Nedim

şâbâş: (شاباش) Far. "Aferin, bravo" deme.
K'ettiler re'yini tahsîn sanâdîd-i düvel
Kıldılar zâtına şâbâş bütün hâs ile âmm
Üsküdarlı Hakkı Bey

Âferîn eyler Nizâmî gördügünce hüsnünü
Sûret-i mevzûn nazar ehline şâbâş andırır-Nizami

Nef'î dahi ademde işittikçe sözlerim
Şâbâş u âferin-i cihân-ı der-cihân verir-Nedim

şa'beze: (شعبذه) Ar. Hokkabazlık, el çabukluğu.

şa'beze-i sipihr-i zâlim*:* Zulüm yapan feleğin el çabukluğu.
Kim şa'beze-i sipihr-i zâlim
Tarh eyledi nakş-ı nâ-mülâyim-Fuzûlî

şâd: (شاد) Far. Hoş hâl, hoş vakit, memnun, ferahlı, sevinçli. **c. şâdân.**
Eksik olmaz gamımız bunca ki bizden gam alıp
Her gelen gamlı gider şâd gelip yanımıza-Fuzûlî

Beni şâd eylemedin sen dahi nâ-şâd olasın
Şu'le-i âh-ı garîbân gibi ber-bâd olasın-Nâbi

Bir kadehle bizi sâkî gamdan âzâd eyledi
Şâd olsun gönlü onun gönlümüz şâd eyledi
İbn-i Kemal

(Bir kadehle bizi sâkî gamdan âzâd eyledi
Şâd olsun gönlü anın gönlümü şâd eyledi
Hoca Dehhânî ?)

** **şâdân:** 1. Şad kimseler. 2. Sevinçli, keyifli.
Gördükçe ol meh-peykeri gönlüm hemân şâdân olur
Bir lâhza onu görmesem dünyâ bana zindân olur
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)

şâd-ı merg: Ölüm sevinci.
Şâdî-i merg-i adûdan cismim etti cânı terk
Müddet-i ömrümde bir şâd oldum ol da şâd-ı merg
Adlî (Sultan II. Bayezid)

* **şâd-âb**: Suya kanmış, sulu, taze.
Dökülüp rûy-ı arak-nâkine şâd-âb oldu
Tâze sünbül gibi ol kâkül pür-çîn ü şiken-Nedim

* **şâd-âb-ter**: Çok aşırı sulanmış, çok su verilmiş.

Hâmemdir ol ebr-i çemen-ârâ-yı sühan kim
Bir katresi bir gül-şen-i şâd-âb-ter eyler-Nef'î

* **şâd-kâm**: Çok sevinçli.

Zevkı o rind eyler tamâm kim tuta mest ü şâd-kâm
Bir elde câm-ı lâle-fâm bir elde zülf-ı ham-be-ham
Nef'î

Getir câm-ı sürûr-encâmı diller şâd-kâm olsun
Tamâm etti bizi gam sâkiyâ gam da tamâm olsun
Şeyhülislam Yahya

* **şâd-mân**: Sevinçli.

Yaradılmış cümle oldu şâd-mân
Gam gidip âlem yeniden buldu cân-Süleyman Çelebi

Bezm-i felekte urmuş idi Zühre sâza cenk
Ayş ü safâda hurrem ü şâdân ü şâd-mân-Bâki

Görüp şevkım sürûr âlûde-i zevk-ı cihân sanma
Neşâtım hep gamındandır beni sen şâd-mân sanma
Râci

* **şâd-mânî**: Sevinç.

Ne şâd-mânî-i bezm-i visâl-i yâr kalır
Ne zevk u sohbet-i sâkî-i gül-'izâr kalır-Nâilî

* **şâd-merg:** Sevinç ölümü, sevinçten dolayı ölme.

Şâd-merg olsa görünce ne_ola şimdi bâdenin
Müflisân-ı ıyşa mürvârîddir her katresi-Nâilî

* **şâdî**: Memnunluk, sevinçlilik.

Gussamı âlemde şâdî bilmeyen şâd olmasın
Olmayan aşkın esîri gamdan âzâd olmasın
Nizami

Geldi şâdî gitti gam izhâr-ı mihr etsen ne_ola
Sohbeti gün yüzlüler gâyet ferah-nâk ettiler-Enverî

Vuslat bileli hicrin hicrin vuslat bileli
Mâtem görünür şâdî şâdî görünür mâtem
Nazîm (Yahya...)

şâdî-i felek: Feleğin memnunluğu.

Mihneti kendüye zevk etmedir âlemde hüner
Gam u şâdî-i felek böyle gelir böyle gider
Koca Ragıp Paşa

şâdî-i merg-i adû: Düşmanın ölüm haberinin mutluluğu.

Şâdî-i merg-i adûdan cismim etti cânı terk
Müddet-i ömrümde bir şâd oldum ol da şâd-ı merg
Adlî (Sultan II. Bayezid)

şâdurvân, şâdırvân: (شادروان) Far. Şadırvan, cami avlularında bulunan, etrafı musluklarla çevrili su deposu.

Kadeh fıskıye, mey su, halka-i rindân onun havzı
Sarây-ı ayşa şâdırvân oluptur Bâkiyâ meclis-Bâki

şafak: (شفق) Ar. 1. Gurûbtan sonraki alaca karanlık. 2. Güneş doğmadan önceki alacalık.

Reng-i şafak değildir her subh olan nümâyân
Aks etmiş erguvânın âfâka ihmirârı-Namık Kemal

Aksâ-yı şebde zulmeti çâk eyleyen şafak
Bir yer görür mü çâk-i girîbân edilmedik
Yahya Kemal

Ufkundaki şâh-âne cibâlin, görüyorsun
Meh-tâb ü şafaktan yine tâc-ı seri vardır
Abdülhak Hâmit

şafak-ı dîde: Göz şafağı.

Şafak-ı dîde kızıl kana boyandı bu sabâh
Gül-i hurşîd yine şeb-neme kandı bu sabâh
Esrar Dede

* **şafak-gûn:** Şafak renginde.

Şafak-gûn kan içinde dâgını seyr etse âşıklar
Güneşde zerre görmezler felekte ayı bilmezler
Hayali Bey

* **şafak-tâb:** Şafak gibi parlatma.

Şafak-tâb eyledin peymânemi hûn-âb ile sâkî
Sabâh-ı sohbet-i meyde humârım varsa sendendir
Şeyh Galip

** **eşfâk**: 1. Şafak'lar, akşam kızıllıkları. 2. Şefkatler, merhametler. 3. Korkuyla karışık olan yardımlar.

Zehî hilâl-i sipihr-i avâtıf u eşfâk-Fuzûlî

* **şafak-reng**: Şafak renkli.

şafak-reng-i tebessüm*:* Gülmenin şafak rengi.

Destinle uzattın şu harâbât-ı bükâta
Bir câm-ı şafak-reng-i tebessüm-Cenap Şahabeddin

* **şafak-tâb:** Şafak aydınlatan.
Şafak-tâb eyledin peymânemi hûn-âb ile sâkî
Sabâh-ı sohbet-i meyde humârım varsa sendendir
Şeyh Galip

şagaf, şegaf: (شغف) Ar. Aşırı sevgi, şiddetli aşk.
Kîmyâ-sâzlığa etme şagaf
Eyleme mâlını beyhûde telef-Nâbi

Zavallı, âleme pek şâik-âne aldanıyor
Hayâtı bitmeyecek bir dem-i şagaf sanıyor
Tevfik Fikret

şâh: (شاخ) Far. 1. Dal, ağaç dalı. 2. Boynuz, çatal. 3. Parça, pare. 4. Kadeh. 5. Su arkı. 6. Alın. 7. Eğe kemiği.
Tâze şâh üzre açılmış gülü seyrettin ise
Bir de gel câmı hele dest-i kadeh-kârda gör-Nedim

Gül yüzün üzre ki düşmüş caʿd-i kâkül şâh şâh
Zînet etmiş bâğ-ı hüsnün tâze sünbül şâh şâh
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
Saçlarına şâne el urduğunu görse ede
Pençe-i reşk ile göğsün sünbül eyler şâh şâh
İbn-i Kemal

şâh-ı çenâr: Çınar dalı.
Serverâ cânımı var devletin eyyâmında
Sünbülün turrasına el uzada şâh-ı çenâr-Bâki

şâh-ı gendüm: Buğday dalı.
Çıkarır âdemi şeytân-sıfat cennetten
Şâh-ı gendüm gibi ol kadd-i nihâli küçücük
Neşet (Hoca Süleyman...)

şâh-ı gül*:* Gül dalı.
Âşiyân-ı bülbülün başında güller kanlı dâğ
Şâh-ı gül olmış gül-istân içre Mecnûn-vâr mest
Hayali Bey

şâh-ı sünbül: Sümbül dalı.
Zülf-i müşgînine kim âhım vara tahrîk eder
Şâh-ı sünbül gibi kim onu hevâ tahrîk eder
İbn-i Kemal

şâh-ı uzlet: Yalnızlık dalı.
Şâh-ı uzlette karâr eyleyelim Anka:-veş
Şeh-per-i kibri koyup sît u sadâdan geçelim-Behiştî

* **şâh-bâl, şeh-bâl:** Kuş kanadının en uzun tüyü.
Bir hâl ile "Buldum!" dedi koştu
Bin darbe-i şeh-bâl ile coştu-Kemalzade Ekrem Bey

şâh-bâl-i nâz: Nazın en uzun tüyü.
Latîfe-gû, bahâne-cû, nazar-pezîr, emel-nevâz
Gunûde dîde-i hayâ, güşâde şâh-bâl-i nâz
Kemalzade Ekrem Bey

şâh-ı huşk: Kuru dal.
Fasl-ı hazânda gül bitire şâh-ı huşkta
Ebr-i bahâr-ı lütfu eğer olsa jâle-bâr
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

* **şâh-per, şeh-per:** Kuş kanadının en uzun tüyü.
Kurtulur pâ-yi tarab yerden o dem kim melekût
Yere gökten süzülüp halka-i şeh-perle döner
Yahya Kemal
Bir perî-i güşâde şeh-peridir
Şûh pervâne-i müzehheridir-Tevfik Fikret

şeh-per-i kibr: Kibir tüyü.
Şâh-ı uzlette karâr eyleyelim Anka:-veş
Şeh-per-i kibri koyup sît u sadâdan geçelim-Behiştî

şeh-per-i tâvûs: Tavus kuşunun en uzun tüyü.
Gül-i rengîni hayâlimden uçan berg-i hazân
Nâle-i şeh-per-i tâvûsa olur kahkaha-zen
Keçecizade İzzet Molla

* **şâh-râh:** 1. Büyük, işlek yol, ana cadde. 2. Doğru yol.
Çıkaran doğruya hâdî-i sübüldür
Kim ki bir hâha gider ol rehi şâh-râh bilir
Keçecizade İzzet Molla

şâh-râh-ı ebediyyet*:* Sonsuzluk yolu.
Koca bir kevkebe vü debdebe-i istikbâl
Şâh-râh-ı ebediyyette ziyâ-pâş-ı kemâl
Kemalzade Ekrem Bey

* **şâh-sâr, şâh-sâre**: Ağaçların çok sık dallı olduğu yer.
Cândır sücûd eder sana her nahl-i hande-per
Eldir duâ eder sana her berg-i şâh-sâr
Kemalzade Ekrem Bey

Belâdır şah-sârı berg ü bârı mihnet ü gamdır
Diraht-ı aşk derler bâğ-ı dilde bir nihâlim var
Rahmi

şâh-sâr-ı aşk: Aşk koruluğu.
Her kirm ki_ola berk-hur-i şâh-sâr-ı aşk
Ebrîşimi figâna gelir târ-ı çenk olur-Nâbi

şâh-sâr-ı bî-berg: Yapraksız koruluk.
Müfekkirem o zemân bir nihâle benzer ki
Alîl ü ra'şe-nümâ şâh-sâr-ı bî-bergi-Tevfik Fikret

şâh, şeh: (شاه) Far. 1. Hükümdar, padişah. 2. İran ve Afgan hükümdarı. 3. Satranç taşlarının en mühimi. **c. şâhân.**
Zülfünün zencîrine kul eyledin şâhım beni
Kulluğundan kılmasın âzâd Allah'ım beni
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Vîrâne-i cihânda ne şâhız ne bendeyiz
Rind-i abâ-be-dûş fakîr-i revendeyiz-Yahya Kemal

şâh-ı âdil: Âdil şah.
Tarf-ı ruhsârında yârin zülfü olmuştur bedî'
Şâh-ı âdil devridir olsun ko bid'at ber-kenâr
İbn-i Kemal

şâh-ı âlem: Âlemin şahı.
Enverî dîvân-ı ışkında o şâh-ı âlemin
Seng-i firkat bana giydirdi zümürrüdden kabâ
Enverî

şâh-ı âlem-tâb: Âlemi aydınlatan padişah.
Havâle olduğuçün kasdına ey şâh-ı âlem-tâb
Sipihri âteş-i âhımla yaktım hâk-sâr ettim-Behiştî

şâh-ı aşk: Aşk padişahı.
Şâh-ı aşkım âlem-i ma'nâ müsellemdir bana
Ser-nigûn peymâne-i Cem tâc-ı Edhemdir bana
Nef'î

Şâh-ı aşkam ey Harîmî tâze dağım der gören
Kangı il sultânınındır bu kızıl otağlar
Harimî (Şehzade Korkut)

şâh-ı azîm: Büyük şah.
Musallat oldu gönül milkine cünûd-ı sivâ
Bize muîn ola şâh-ı azîme yalvaralım-Nuri

şâh-ı bî-dâd: Adaletsiz şah.
Gönlümün mülkünde şâh oldun bana dâd eyle kim
Mülküne kâfirce kâfir şâh-ı bî-dâd istemz-Aşkî

şâh-ı cihân: Cihan şahı.
Âşıkların alayı yanından kesilmesin
Şâh-ı cihândan ayrı yaraşmaz begim sipâh-Behiştî

şâh-ı cihân-ârâ: Cihanı süsleyen şah.
Şâh-ı cihân-ârâ mıdır mâh-ı zemîn pîrâ mıdır
Behrâm bî-pervâ mıdır ya âfitâb pür-kerem-Nef'î

şâh-ı cihân-bân: Cihanı gözeten, koruyan şah.
Zemâne eylemez hürmet, amân vermez dem-i fursat
Gerek dervîş-i dil-rîş ol, gerek şâh-ı cihân-bân ol
Pertev Paşa (Mülkiye Nazırı Mehmet Said ...)

Vahdet iline girdim vuslat demine erdim
Ben onda ayân gördüm ol şâh-ı cihân-bânı-Nuri

şâh-ı cüvân-baht-ı cihân: Dünyanın bahtı açık padişahı.
Bâkiyâ şâh-ı cüvân-baht-ı cihân sağ olsun
Gayra minnet komadı himmet-i bî-hem-tâsı-Bâki

şâh-ı derd: Dert şahı.
Gam kim öldürse kanlı teg kaçar benden yana
Şâh-ı derdim ilticâ eyler ulüvv-i câhıma-Fuzûlî

şâh-ı dîn-perver: Dinini koruyan şah.
Şâh-ı dîn-perver ki teşrîf-i kudûmiyle zemîn
Arşa nâz eylerse istiğnâsı istiğnâ mıdır-Nef'î

şâh-ı diyâr-ı ışk: Aşk diyarının şahı.
Şâh-ı diyâr-ı ışk olalı âh-ı sûzdan
Dâim sipâh-ı gam üzerine alem çeker-Behiştî

şâh-ı felek-kadr: Kıymet bilen felek.
Hâlini Yahyâ'nın edersen suâl
Şâh-ı felek-kadre duâ subh u şâm-Şeyhülislam Yahya

şâh-ı felek-mertebe: Mertebesi yüksek feleğin şahı.
Sensen ol şâh-ı felek-mertebe kim leyl ü nehâr
Yüz sürer eşiğine şems ü kamer döne döne
Necati Bey

şâh-ı gam: Gam şahı.
Yıllarla karâr et dil-i Sabrî'de dilersen
Ey şâh-ı gam ol kûşe-i vîrân senin olsun-Sabri

şâh-ı gedâ-nihâd: Fakir tabiatlî sultan.
Şâh-ı gedâ-nihâdız olur taht-gâh-ı feyz
Ma'mûre-i mahabbete kalb-i harâbımız
Namık Kemal

şâh-ı gül-çihre: Gül yüzlü padişah.
Behiştî şâirin olmak gerek ey şâh-ı gül-çihre
Revâ mıdır ki bülbülsüz ola âlemde gül-zârın
Behiştî

şâh-ı hûbân: Güzeller güzeli.
Ey şeh-i hûbânım eyle ol kad-i mevzûna sen
Reng-i gülden câme hûy-ı yâsemenden pîrehen
Nedim

şâh-ı hüsn: Güzellik padişahı.
Sen şâh-ı hüsne olmasa bir doğru bende şem'
Giymezdi tâc-ı zer sere her encümende şem'-Behiştî

şâh-ı ıklîm-i cemâl: Güzellik ülkesinin şahı.
Ey şâh-ı ıklîm-i cemâl elçiye yoktur zevâl
Vehbî eder fikr-i visâl emrin ne o ferzâneye
Sünbülzade Vehbi

şâh-ı ışk: Aşk padişahı.
Ezelden şâh-ı ışkın bende-i fermânıyız cânâ
Mahabbet mülkünün sultân-ı âlî-şânıyız cânâ
Bâki

Hayâlî şâh-ı ışk oldum dahi bu akl-ı hercâyî
Gönül mülkine ayak basmasın muhkem yasağım var
Hayali Bey

şâh-ı kâmil: Olgun şah.
Gelmedi zâtın gibi bir şâh-ı kâmil âleme
Gerçi geldi âleme pek çok mülûk-ı kâm-bîn
Ziya Paşa

Şâh-ı Kevneyn: Her iki dünyanın şahı (Hz. Muhammed-'s.a.s.')
Şâh-ı Kevneyn imâmü'l-haremeyn
Nûr-ı bî-şeynü nebiyyü's-sakaleyn-Hakanî

Şâh-ı Levlâk: Hz. Muhammed (s.a.s.).
Şâh-ı Levlâk gibi hısn-ı hasînim var iken
Ne bu sûziş, bu güdâziş ne bu âh ü feryâd-Nâbi

şâh-ı mârân: 1. Yılanların şahı. 2. Efsaneye göre Danyal peygamber zamanında yaşadığı söylenen yılan başlı, Yemliya isimli bir insanmış. Yer altında yeşillikler içinde yaşarmış. Danyal peygamberin oğlu Cemşasb ve arkadaşları dağlarda dolaşırken sağanak bir yağmura tutulmuşlar ve bir mağaraya sığınmışlar. Yağmurun dinmesini beklerken can sıkıntısından elindeki bir sopa ile yeri kazmaya başlamış. Ağaç bir sert maddeye değince, bunun bir mermer kapak olduğunu görüp açmışlar ki, bal ile dolu bir kuyu görmüşler. Cemşasb'ı bir ipe bağlayıp balı çıkarıp satmaya karar vermişler. Bal toplama işi bittikten sonra Cemşasb'ı orada bırakıp gitmişler. Kuyuda yalnız kalan Cemşasb, etrafı gezinirken bir ışık görmüş, oraya doğru yürümüş. Sonra Yemliya isimli şâh-ı mârân ile karşılaşmış. Orada onunla arkadaş olup, izzet ve ikramda bulunmuş. Kimseye söylememek şartıyla onu yeryüzüne çıkaracağını söylemiş. Cemşasb bu sırrı yıllarca saklamış. Bir zaman sonra devrin padişahı hastalanmış. İlaç olarak sihirbaz veziri, şâh-ı mârân etinin yenmesi gerektiğini söylemiş. Kimse yerini bilmediği hâlde, sihirbaz vezir bu yeri Cemşasb'ın bildiğini öğrenmiş ve onu zorla oraya götürmüşler. Şâh-ı mârân suçun Cemşasb'ta olmadığını öğrenince, ona: "Beni öldürüp etimi kaynatacaklar. İlk çıkan suyu vezire içir, ikincisini de kendin iç ve etini de padişaha yedir." demiş. Cemşasb, denileni yapmış. İlk suyu içen vezir ölmüş ve padişahı tedavi eden Cemşasb da ölen kötü vezirin yerine geçip iyi bir vezir olmuş.
Gûyiya zevk ü safâ dahmesine kıldı tılsım
Şâh-ı mârân mı aceb ol hacer-i nûrânî-Nedim

şâh-ı melâmet: Melamet şahı.
Şâh-ı melâmetem kim her âh-ı âteşînden
Çektim kılıç sipâh-ı nâmûs u âra karşu-Hayali Bey

şâh-ı Merdân: Hz. Ali'nin lakabı.
Yüz meşakkat çekse kâm-ı dil tapar encâm-ı kâr
Her kimin Mevlâsı âlemde şeh-i Merdân-Fuzûlî

şâh-ı Moğol*:* Moğol şahı.
Duramaz karşı bana, şâhım iken şâh-ı Moğol
Ne o illerdeki kullar ne beyâbândaki gûl
Abdülhak Hâmit

şâh-ı mülk-i aşk*:* Aşk ülkesinin şahı.
Gerçi şâh-ı mülk-i aşkım dûd-ı âhımdır alem
Bir gedâyım kûy-ı dil-berde yüzüm hâk-i kadem
İbn-i Kemal

şâh-ı mülk-i ışk: Aşk ülkesinin şahı.
Olanlar tâlib-i rif'at gelip benden duâ alsın
Ki şâh-ı mülk-i ışk ettim gönül gibi gedâya ben
Behiştî

şâh-ı mülk-i mihnet: Sıkıntı ülkesinin şahı.
Her habâb-ı eşkime bir aks salmış peykerin
Şâh-ı mülk-i mihnetem tutmuş cihânı leşkerim
Fuzûlî

Şah-ı mülk-i mihnetem hayl ü sipâhım derd ü gam
Hayl-i bî-hadd ü sipâh-ı bî-şümarımdan sakın
Fuzûlî

şâh-ı rüsül: Resuller şahı.
Nüh-tûde-i eflâk güzer-gehde nişândır
Şâh-ı rüsul oldu taraf-ı arşa ki âbir-Rızayi

şâh-ı sühan-dân: Güzel söz söyleyen şah.
Şi'ir örmeği ko ey dil-i dîvâne duâ kıl
Kim onu bilir tercemesiz şâh-ı sühan-dân-Behiştî

şâh-ı şehîdân: Şehitlerin şahı.
Mesmûmen etti zât-ı Hasan Adn'e intika:l
Mazlûmen oldu şâh-ı şehîdân büríde-ser-Ziya Paşa

şâh-ı şîr-i ceng : Arslan gibi cenk eden padişah.
İbret gözünde niceye dek gaflet uykusu
Yetmez mi sana vâkıa-i şâh-ı şîr-i ceng-Bâki

Şâh-ı Zülfeka:r: Zülfekar isimli kılıcın şahı. (Hz. Ali).
Bunda bağlanmış gazâ şemşîrini Sultân-ı Rûm
Bunda salmış sâye-i ikbâl şâh-ı Zülfeka:r-Fuzûlî

** **şâhân:** Şâh'lar.
İşte bu sebepledir ki şâhân
Etmiş şuarâ-yı gark-ı ihsân-Ziya Paşa

şâhân-ı âlem: Âlemin şahları.
Vezâret eyleye devletle dîvân-ı hümâyûnda
Ola fermânına şâhân-ı âlem inkıyâd üzer-Nef'î

şâhân-ı Cem-şükûh-ı cihân-bân: Cihana hükmeden Cemşit azametli padişahlar.
Vassâf-ı muhteşem-sühanım kim kasâyidim
Şâhân-ı Cem-şükûh-ı cihân-bâna şan verir-Nef'î

şâhân-ı hüsn: Güzellik padişahı.
Ferzâne-i cihânsın o ruhlerle sen bugün
Şâhân-ı hüsn atın önünce piyâdedir-Bâki

* **şâh-âne:** Şaha layık bir tarz ve surette.
Felek fîrûzeden bir taht-ı âlî kurdu şâh-âne
Ona bir âh dîbâ perde çekti subh-ı nûrânî-Nef'î

Her gedâ-tab' anlamaz âyîn-i Cem'dir bezm-i mey
Bunda bir şâh-âne tavr u özge âlem var-Bâki

* **şâh-beyit, şeh-beyit**: Bir manzumenin en güzel beyti.
Sözü şeh-beyt-i şeref-nâme-i dîvân-ı hüner
Nâm-ı tuğrâ-yı dil-ârâ-yı menâşir-i kemâl
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

* **şâh-bâz, şeh-bâz**: 1. Bir cins iri doğan. 2. Yiğit, gösterişli kimse.
Sen hemân künc-i niyâzı bekle ey güncişk-i dil
Şâh-bâzın çünkü evc-i nâzda pervâz eder
Şeyhülislam Yahya

şâh-bâz-ı âkıl: Akıllı doğan.
Midhatinde andelîb-i nâtıka mebhût u lâl
Fikretinde şâh-bâz-ı âkıle bî-perr ü bâl
Lamiî Çelebi

şâh-bâz-ı dil: Gönül kuşu.
İzzetin sahrâsının bir menzilin kat' edemez
Şâh-bâz-ı dil uçarsa ol havâda mâh u sâl
Lamiî Çelebi

şâh-bâz-ı fenâ: Yokluk âleminin şahbazı.
O şâh-bâz-ı fenâyız ki lâ-mekân içre
Kerrûbiyân-ı beka:yı şikâra dek gideriz-Esrar Dede

şâh-bâz-ı tab': Yaratılıştan gelen yiğitlik.
Şâh-bâz-ı tab'ımın pervâzın urmaz kimseler
Çâre ey Bâkî hemen oldur o gence vareler-Bâki

* **Şâh-pûr, Şâpûr:** Hüsrev ü Şirin hikâyesinde Hüsrev'e Şirin'in resmini gösteren ressam.
Süvâr olunca saâdetle rahşân-ı ikbâle
Güzer-gehinde durur rûh-ı Behmen ü Şâpûr-Nâbi

Şâpûr-ı kilk-i fitne-engîz: Fitne çıkaran kalemin Şapur'u.
Gel ey Şâpûr-ı kilk-i fitne-engîz
Yine nakşınla kıl evrâkı gül-rîz
Nevizade Atâyî (Nevizade Atâûllah)

* **şâh-râh, şeh-râh:** Geniş ve işlek yol, büyük cadde.

şâh-râh-ı ebediyyet: Sonsuzluğun caddesi.

Koca bir kevkebe vü debdebe-i istikbâl
Şâh-râh-ı ebediyyete ziya-pâş-ı kemâl

Kemalzade Ekrem Bey

şâh-râh-ı vasl: Kavuşma caddesi.

Gittim kalınca tâ adem-âbâda bir konak
Ben şâh-râh-ı vasla çıkar râh bulmadım

Cevdet-i Kadim

* **şâh- ruh:** Satrançtaki bir hamlenin adı. Daha çok fil ve at ile gerçekleşir. Aynı anda kale ve şahın tehdidi demektir. Piyon ile yapılan şah-ruh ise en büyük şah-ruh demektir.

Ger fil iste mat ola gerek şâh-ruhuyile
Cânım pes onun yoluna mat-ruh değil mi

Kadı Burhaneddin

* **şeh:** Şah.

Ma'mûrdur mülâhaza-i yâr ile gönül
Hâlim harâb olurdu eğer ol şeh olmasa

Şeyhülislam Yahya

Bâziçe-gâh-ı arsa-i nâ-üstüvârda
Muhtâc olur himâyesine şeh, piyâdenin-Nâbi

şeh-i devrân: Zamanın şahı.

Ey Murâdî şeh-i devrân iken el-ân seni
Zülfüne kılmış esîr ol şeh-i hûbân gördüm

Muradî (Sultan II. Murat)

şeh-i ebrû-kemân: Keman kaşlı padişah.

İyd-i vuslatta eğer kurbân ederse kulların
Ol şeh-i ebrû-kemânın kuluyuz kurbânıyız

Cevherî

şeh-i hâver: Doğunun padişahı.

Çarh meydânında sîmîn halkasını mâhînin
Nîze-i zerrîn ile kaptı şeh-i hâver güneş

İbn-i Kemal

Şeh-i hâver geçelden taht-gâh-ı lâciverd üzre
Kapından olmamıştır bana benzer bir gedâ peydâ

Cinanî

şeh-i hâver-istân: Doğu tarafının şehi.

Her firâz nahle giydirdi birer zerrîn külâh
Subh-dem arz-ı şükûh edip şeh-i hâveristân

Ziya Paşa

şeh-i hûbân: Güzeller şahı.

Görmüş ki kaçar âşık-ı şeydâya koculmaz
Zerrîn kemeri ol şeh-i hûbâna sarılmış

Şeyhülislam Yahya (kocul-: kucaklaşmak, sarılmak)

şeh-i iklîm-i fakr: Fakirlik ülkesinin padişahı**.**

Şeh-i iklîm-i fakr ol kim bu devlet-hâne-i dünyâ
Ne dervîş-i abâ-pûşa ne şâhen-şâha kalmıştır

Yenişehirli Avni

şeh-i iklîm-i hüsn*:* Güzellik ülkesinin şahı.

Bir melek-sîmâ perînînin âşık-ı şeydâsıyız
Bir şeh-i iklîm-i hüsnün mu'teber paşasıyız-Behiştî

şeh-i iklîm-i fenâ-leşker: Yokluk askeri diyarının padişahı.

Maksûdları feth-i der-i Kâ'be-i dildir
Etmez şeh-i iklîm-i fenâ-leşkere minnet-Nâbi

şeh-i mülk-i melâhat*:* Güzellik ülkesinin sultanı.

Gayrıya mihr ü vefâ ola Hayâlîye cefâ
Ey şeh-i mülk-i melâhat buna kim ka:yil olur

Hayali Bey

Her zemân sanma kapında âh eder üftâdeler
Ey şeh-i mülk-i melâhat böyle kalmaz rûzigâr-Lâ

şeh-i vilâyet-i hüsn: Güzellik vilayetinin şahı.

Şeh-i vilâyet-i hüsnün gazel-serâyı idim
Ezelde defter-i ışka yazılmadan bir ferd-Behiştî

şeh-i Yûsuf-lika : Yusuf yüzlü padişah.

Efendi sen şeh-i Yûsuf-lika:ya kul diyen kimdir
Ki benden olalı gönlüm baş eğmez değme sultâna

Behiştî

şeh-i zî-şân: Şanlı hükümdar.

Sen bir şeh-i zî-şânsın şâhen-şeh-i devrânsın
Ya'nî ki sen hakansın devrinde ben Hakanî'yem

Nef'î

* **şeh-bâz, şâh-bâz:** Bir cins iri doğan.

Şeh-bâz bakışlı âhû gözlü
Şîrîn hareketli şehd sözlü-Fuzûlî

Hem-râh olamaz onunla yârân
Şeh-bâz ile sa've olmaz akrân-Ziya Paşa

şâh-bâz-ı aşk: Aşkın şahbazı.
Adû-yı zâğ elinden bir tezerv-i şîve-kâr aldım
Dahi ben şâh-bâz-ı aşk olaldan bir şikâr aldım
Zâti

şeh-bâz-ı âşiyâne-i devlet: Talih yuvasının doğanı.
Nâ-dân elinden alma eğer erse destine
Şeh-bâz-ı âşiyâne-i devlet yeden-bi-yed-Bâki

şeh-bâz-ı ecel: Ecel doğanı.
Gökte uçsa dâimâ olsa melek gibi peri
Zât^'yâ insânı şeh-bâz-ı ecel eyler şikâr-Zâti

şeh-bâz-ı evc: Yücelik doğanı.
Ey basîretsiz kerûbîlerle çingân bir midir
Kanda hem-pervâz ola şeh-bâz-ı evc ile gurâb
Behiştî (kanda: nerede)

şeh-bâz-ı evc-i aşk: Aşkın yüceliklerine uçan doğan.
Dil şu'lesi Hayâlî ten-i pür-şikâftan
Şeh-bâz-ı evc-i aşk olana bâl ü per yeter
Hayali Bey

şeh-bâz-ı firâk: Ayrılık kuşu (doğanı).
Bu oldu fâidem ancak mahabbet sayd-gâhında
Ki şeh-bâz-ı firâkınla ecel mürgin şikâr ettim
Behiştî

şeh-bâz-ı hümâ: Hüma kuşu doğanı.
Hevâ-yı ışka dil mesken olalı zühde menzil yok
Ki her bir mürge şeh-bâz-ı hümâ sayd-âşiyân vermez
Behiştî

şeh-bâz-ı ışk: Aşk doğanı.
Ben ol şeh-bâz-ı ışkam kim hücûmum âfet-i cândır
Vücûdumda benim aşka adem ka:finda pinhândır
Behiştî

şeh-bâz-ı sayd-âver: Av getiren doğan.
Dâne-i eşkin yine sen gösterip cânâneye
Ey gönül şeh-bâz-ı sayd-âver eremez dâneye-Behiştî

şeh-bâz-ı zülf: Saç şehbazı, doğana benzeyen saç.
Pervâz-ı mürg-i vuslat eğerçi bülend olur
Şeh-bâz-ı zülf ederse piyâle gelir ele-Behiştî

* **şeh-bâz-veş:** Doğan gibi.
Safâ gül-zârının ön *sayd edermiş kebg-i handânın*
Ki el üzre tuta şeh-bâz-veş câm-ı mey-i nâbı
Behiştî

* **şeh-bender**: Konsolos.
Himmet-i âsafa olan mazhar
Olur ol şârsûya şeh-bender-Nedim

* **şeh-dâne, şâh-dâne:** 1. İri inci tanesi. 2. Kenevir tohumu.
Cân mürgüne gıdâ-yı rûh olmaya münâsib
Hâl-i ruhun halîlim şeh-dâne bir adestir-Behiştî

şeh-dâne-i dîde-i ter: Yaşlı gözün iri incisi.
Şeh-dâne-i dîde-i terimle
Meşgûl olurum kebûterimle-Muallim Naci

şeh-dâne-i müşg: Mis kokulu iri inci.
Ya'nî ol hâl-i siyeh-dâne ki şeh-dâne-i müşg
Ona hindûsu olup kendüye sultân eyler
Hamdullah Hamdi

* **şâh-kâr:** Baş eser, şaheser.
Hazret-i Âkif'in en son edebî şeh-kârı
İsmi "Âsım"dır... evet, ismini öğren bâri
Halil Nihat

* **şeh-levend, şâh-levend:** Boylu boslu genç ve güzel.
Görür âyîne-i sâgarda aks-i rûy-ı tâbânın
Onun_için şeh-levendim içse çâk eyler girîbânın
Hâletî (Azmizade...)
Vereli bağda revnak gül-i al üstüne gül
Şeh-levendim takınır kırmızı şâl üstüne gül-Tıflî

* **şeh-nâz, şâh-nâz:** Musikide bir makam.
Bu gûne âşık-âne bir gazel taksîm eder gâhî
Verir hem nağme-i sît-i sarîri zevk-ı şeh-nâzı-Nef'î

Mutribâ sâzın dil-i uşşâka dem-sâz eyledin
Geh Hicâz ettin maka:mı gâh Şeh-nâz eyledin
Neccârzade

* **şeh-nişîn, şâh-nişîn:** 1. Hükümdarın oturacağı makam. 2. Odanın sokak tarafına olan çıkıntısı.
Göz atardı kafese pencereye
Şeh-nişînlerde olan manzaraya-Sünbülzade Vehbi

* **şeh-süvâr, şâh-süvâr**: Şehsüvar, ata iyi binen.
Şeh-süvârım dil-i mecrûhu basıp geçme eğer
Pâyimâlin bir avuç hâk ile yeksân ise de-Nâilî

şeh-süvâr-ı âlem-i ma'nâ: Mana âleminin şehsüvarı.
Dahi tab'ım gibi bir şeh-süvâr-ı âlem-i ma'nâ
Feres-rân olmamıştır sâha-i kevn ü mekân üzre
Ziya Paşa

şeh-süvâr-ı cihân-gîr: Cihangir şehsüvar.
Vur deyr-i küfrün üstüne rekz-i hilâl için
Gelmiş bu şeh-süvâr-ı cihân-gîr aşkına
Yahya Kemal

şeh-süvâr-ı deşt-i ma'nâ: Mana çölünün şehsüvarı.
Şeh-süvâr-ı deşt-i ma'nâ kim semend-i hâmeye
Ruhsat-ı cevlân verip ger etse irhâ'-yı inân
Ziya Paşa

şeh-süvâr-ı kahramân: Kahraman şehsüvar.
Yegâne şeh-süvâr-ı kahramân kevkeb ki lâyıktır
Felek ona sileh-dâr etse Behrâm-ı sileh-şoru-Nef'î

şeh-süvâr-ı mülk-i saâdet: Mutluluk ülkesinin meşhur binicisi.
Ol şeh-süvâr-ı mülk-i saâdet ki rahşine
Cevlân deminde arsa-i âlem gelirdi teng-Bâki

şeh-süvâr-ı saff-der: Safları yaran şehsüvar.
Âferîn ey rûzgârın şeh-süvâr-ı saff-deri
Arşa as şimden girü tîğ-ı Süreyyâ cevheri-Nef'î

şeh-süvâr-ı sidre-medâr-ı risâlet: Peygamberlik makamının (sidre olan) süvarisinin üzengisi.
Ol şeh-süvâr-ı sidre-medâr-ı risâletin
Yüz sürmemek rikâbına ey dil revâ mıdır
İbnü'n-Neccâr Şeyh Rıza

* **şeh-vâr, şâh-vâr**: 1. Hükümdara yakışır şekilde. 2. İri taneli inci.
Aksa eşkim dîdeden ol gevher-i nâ-yâb için
Eşk seyl ü yem, yem pür dürr-i şeh-vâr olur-Bâki

Cism-i latîfin oldu silk-i dürr-i şâh-vâr
Hıfz etmek için onu, buluptur cihân sadef-Bâki

* **şeh-zâde, şâh-zâde**: Padişah oğlu.
Gül çemen sultanı, sünbüller semen-sîmâları
Goncalar şeh-zâdelerdir lâleler lalaları-Behiştî

* **şehâ:** Ey şah.
Durmaz kafes-i tende şehâ mürg-i dil ü cân
Kûyuna senin uçmak için bâl ü per ister
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

şahâdet: (شهادت) bk. şehâdet.

şehbâ: (شهبا) Ar. 1. Kır saçlı. 2. Halep şehri.
Nakl etti Rûm'a kısmetimiz dâye-i kadîr
Şehbâ'da şimdi nûş edecek şîr kalmadı-Nâbi

Kapağı Şâm'a atmaktır dil-i şûrîdenin fikri
Rehâ bulsa eğer zencîr-i zülf-i şûh-ı şehbâdan
Koca Ragıp Paşa

şâhen-şâh, şâhen-şeh: (شاهنشاه) Far. Şahların şahı, en büyük hükümdar.
Muzaffer ola serdârın eyâ şâhen-şeh-i gâzî
Ne Tebrîz'i koya şâh-ı kızılbaşa ne Şîrâz'ı-Nef'î

Şeh-i iklîm-i fakr ol kim bu devlet-hâne-i dünyâ
Ne dervîş-i abâ-pûşa ne şâhen-şâha kalmıştır
Yenişehirli Avni

şâhen-şâh-ı âdil: Adaletli şahenşah.
Böyle şâhen-şâh-ı âdil gelmemiştir âleme
Cümle târîh-i selef hâtır-nişânımdır benim-Nef'î

şehen-şâh-ı cihân: Cihanın en büyük hükümdarı.
Muallâ pâye İbrâhîm Paşa kim odur şimdi
Şehen-şâh-i cihân bana vezîr-i a'zam ü dâmâd
Nedim

şâhen-şeh-i devrân: Zamanın şahlarının şahı.
Sen bir şeh-i zî-şânsın şâhen-şeh-i devrânsın
Ya'nî ki sen hakansın devrinde ben Hakanî'yem
Nef'î

şâhen-şeh-i âlî-nijâd: Yüksek tabiatli şahların şahı.
Şâh-ı cihân Sultân Murâd şâhen-şeh-i âlî-nijâd
Bahr-i adâlet kân-ı dâd zıll-i Hudâ-yı zü'l-minen
Nef'î

şâhid: (شاهد) Far. 1. Sevgili. 2. Güzel, güzellik.
Kısmet olıcak ârif ü rinde mey ü şâhid
Tesbîh ile seccâde verilmiş sana zâhid
Nermî (olıcak: olunca)

şâhid-i âdil: Âdil şahit.
Ehl-i dûzah olduğuna câhilânın Gaybiyâ
Şâhid-i âdil bu kim ehl-i hakka olmaz nedîm-Gaybî

şâhid-i bâzâr*:* Pazarın güzeli; açık meşrep kadın.
Meh-i şeb-gird-i âlem ârız-ı dil-dâra benzer mi
Nigâh-ı pâk-dâmen şâhid-i bâzâra benzer mi
Nedim

şâhid-i evvel: İlk güzel.
Kaçan ki şâhid-i evvel yüzünden açtı nika:b
Cihânı pertev-i hüsnünden eyledi pür-tâb
Hamdullah Hamdi

şâhid-i halvet-geh-i lâhût: Uluhiyet âleminin halvet yerinin güzeli**.**
O gûne zâhir ol kim şâhid-i halvet-geh-i lâhût
Cemâlin sûret-i insânda izhâr etti sansınlar
Yenişehirli Avni

şâhid-i kâfî: Yetecek şahit.
Ayn olan şeyde ne mümkin evvel ü âhir demek
Şâhid-i kâfî kelâm-ı Hak'daki lafz u edâ-Gaybî

şâhid-i ma'dûm-ı mutlak: Mutlak yok edilen güzellik.
Matlabım ol şâhid-i ma'dûm-ı mutlaktır benim
Kim vücûdu şîve-i imkândan rencîdedir
Leskofçalı Galip

şâhid-i ma'nâ: Mana güzelliği.
Her nazm-ı dil-firîb ki benden sudûr eder
Lafzî cemâl şâhid-i ma'nâya ân verir-Nef'î

Zihn-i âyîne-misâlinden temâşâ eyler ol
Şâhid-i ma'nî cemâlin bî-hicâb ü bî-nika:b
Necati Bey

şâhid-i maksûd: Kastedilen güzel.
Bâkiyâ şâhid-i maksûd olur çehre-nümâ
Sâf ü pâk âyîne-i dilde gubâr olmayıcak
Bâki (olmayıcak: olmayınca.)

şâhid-i meh-tal'at-ı müşgîn-nika:b*:* Misk kokulu örtüsünün ay ışığı parlaklığındaki güzelliği.
Yaraşır dense sevâd-ı hatda bikr-i fikrime
Pâk dâmen şâhid-i meh-tal'at-ı müşgîn-nika:b
Nef'î

şâhid-i mey: Şarap güzeli.
Ramazân oldu çekip şâhid-i mey perdeye rû
Mey için çeng tutup ta'ziye açtı gîsû-Fuzûlî

Ra'şe tutsa ne_ola endâm-ı dil-i mahzûnu
Şâhid-i meyde yine gördü libâs-ı hûnu-Nâbi

şâhid-i nazm: Nazım güzeli.
Lûtf-i mu'tâd ile ol şâir-i hôş-ta'bîrin
Şâhid-i nazmına ver hüsn-i beyân hôş geldin-Nâilî

şâhid-i serv: Selvinin güzelliği.
Şâh-ı gül devrânıdır yilsin yöpürsün bâd-ı subh
Şâhid-i servin ayağına su döksün jâleler-Âhî (yil-: koşmak, yöpür-: telâşla, oraya buraya koşuşmak)

şâhid-i ümmîd: Ümit güzeli.
Şâhid-i ümmîdden nevmîd idim gördüm meğer
Perveriş-yâb-ı verâ-yı perde-i nisyân etmiş-Nâbi

şâhid-i zîbâ-yı cihâd: Cihadın yakışıklı güzeli.
Gönlümüz şâhid-i zîbâ-yı cihâda verdik
Dil-ber-i mahrûb u yâr-i perî-rû yerine
Gazâyî (II. Gazi Giray)

* **şâhid-bâz:** Güzel sever.
Ben bu bâzârın ne bâzergânı ne bezzazıyım
Kûy-ı ışkın onmadık bir rind-i şâhid-bâzıyam
Hayretî (onmadık: talihsiz, bedbaht)

* **şâhid-kâm**: Sevgiliye kavuşmuş.
Olalı dehr ne mesmû' vü ne manzûr oldu
Cilve-i şâhid-kâm olduğu ber-vefk-i merâm-Nâbi

Yaraşır dense sevâd-ı hatda bikr-i fikrime
Pâk dâmen şâhid-i meh-tal'at-ı müşgîn-nika:b
Nef'î

şâhid: (شاهد) bk. şehâdet.

şâhika: (شاهقه) Ar. Yüce, yüksek, âli; dağın tepesi, zirve, doruk. **c. şevâhik, şuhûk.**
Her şâhika bir hâb-geh-i hüsn-i İlâhî
Encümle melâikten onun hem-seri vardır
Abdülhak Hâmit

** **şevâhik**: Yüksekler, tepeler.
Şevâhikten kopan bir hande-i şârıkle zulmettiler
Perîşân bir bulut hâlinde titrerken bevâdîde
Tevfik Fikret

şâhîn: (شاهين) Far. Doğan. Arp. cem'i: **şevâhin.**
Gâh sürgün avların ettik kuşattık dağların
Gâh şâhîn alıp ele sayd-ı mürgân eyledik
Bahtî (Sultan I. Ahmet)
Bî-cürm iken gıdâ-yı anâkib olur meges
Ma'sûm iken kebûteri şâhîn eder şikâr-Ziya Paşa

Yüce pervâz olup konmaz leşe âlemde her şâhîn
*El üzre tutulup tan***n** *mı olursa mu'teber şâhîn*
Aşkî

şâhîn-i mele'-perver*:* Halkı seven şâh.
Zihn-i pâkindir o şâhîn-i mele'-perver kim
Evc-i fazl içre ne dem eylese kasd-ı nahçîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

şahm: (شحم) Ar. 1. İç yağı. 2. Katı yağ.
Cisminin lahmı hafîf idi tamâm
Lahm u şahm issi değildi evhâm-Hakanî

şahne: (شحنه) Ar. 1. İnzibat memuru. 2. Harmanlara bakan kimse.
Unfila bezmi gece şahneye bastırmış iken
Lutfa bastırırdı bu gün zümre-i rindânı kadeh
Sâbit
Der-i mey-hâneyi şahne kapamak ister imiş
Ayağı denk alarak gizli kapağı attık
Sünbülzade Vehbi
Esîr-i şahne-i derd ü belâyız gamla dil-gîriz
Elîm hârhâr-ı ye's olup mâtemle dil-gîriz
Üsküdarlı Hakkı Bey

şahne-i bâzâr-ı sevdâ: Sevda pazarının inzibat memuru.
Gam değil cismimde ger seng-i melâmet zahmı var
Şahne-i bâzâr-ı sevdâyem bu zîverdir bana-Fuzûlî

şahne-i devrân: Zamanın inzibat memuru.
Şahne-i devrân ne_ola çekse çevirse dem-be-dem
İki kanlıdır anılmış bâde-i nâb u kebâb-Bâki

şahne-i renc-i humâr: Sarhoşluk sonrası eziyet memuru.
Neş'e bulsa kişi ger keyfe uyup bir takrîb
Şahne-i renc-i humâr eyler o sâat te'dîb
Enderunlu Vâsıf

şahne-i şehr: Şehrin inzibat memuru.
Bir kez açılmasın ser-i hum yoksa kim bakar
Fermân-ı okla şahne-i şehrin yasağına-Nâbi

şahne-i Tebrîz: Tebriz'in inzibat memuru.
Câm-ı emeli, kırmadan ol şahne-i Tebrîz
Mümkündür ede bâde-i hûnîn ile leb-rîz
Abdülhak Hâmit

şahs, şahıs: (شخص) Ar. Kişi, kimse. **c. eşhâs, şuhûs, şihâs.**
Şahsın isti'dâdı lutf-ı peykerinden bellidir
Kîmîyâ-yı ka:biliyyet cevherinden bellidir-Nâilî

şahs-ı afîfe: Namuslu kişi.
Muhtâc idi bir şahs-ı afîfe o havâlî
Oldumsa eğer sâye-i şâh-ânede vâlî
Abdülhak Hâmit

şahs-ı bî-hidmet: Hizmetsiz kişi.
Emr-i bî-ücrete ibrâz olunan hidmete yûf
Şahs-ı bî-hidmete i'tâ kılınan ücrete yûf
Yenişehirli Avni

şahs-ı ebleh*:* Ahmak kişi.
Ey Behiştî ihtirâz et şahs-ı eblehten ki ol
Vakt olur tercîh eder a'dâyı ahbâb üstüne-Behiştî

şahs-ı dagal*:* Hileci kimse.
Ümmîd-i vefâ eyleme her şahs-ı dagalde
Çok hacıların çıktı haçı zîr-i bagalde-Ziya Paşa

şahs-ı gabî: Kalın kafalı kimse.
Maksûda zafer-yâb olan ancak bu cihânda
Ya şahs-ı gabîdir, ya fatîn-i mütegâbîdir
Ziya (Adanalı...)

şahs-ı garîb: Garip kimse.
Mutatabbib ka:ni' çok şahs-ı garîb
Geçinir kendi hayâlinde tabîb-Nâbi

şahs-ı güneh-kâr:
Görmez sahâbet etmeyi Allah bile revâ
Vicdâna karşı şahs-ı güneh-kâr ü mücrimi
Tevfik Fikret

şahs-ı halî'ü'l-izâr: Ar damarı çatlamış kimse.
Kaçmış bu gün baban, edecek i'tizâr yok
Zevcin Hasan, o şahs-ı halîü'l-izâr yok!
Abdülhak Hâmit

şahs-ı halîm*:* Yumuşak huylu kimse.
Allah'a sığın şahs-ı halîmin gazabından
Zîrâ yumuşak huylu atın çiftesi pektir-Ziya Paşa

şahs-ı kudsî: Kutsal kişi.
Zıll-i envârı uyûn-ı garbiyâna sürmedir
Şahs-ı kudsî sâyesi mir'ât-ı çeşmân-ı hikem
Esrar Dede

şahs-ı nâ-dân*:* Pişman kişi.
Derûnun pür-maârif hem-nişînin merd-i ârif kıl
Açılma, ey yüzü gül, şahs-ı nâ-dâna kitâb-âsâ
Bâki

şahs-ı nâ-merd: Mert olmayan kişi.
Şahs-ı nâ-merde temelluk etme, dökme âb-ı rû
Hâhiş-i feyz etme bir boş çeşmeye tutma sebû
Âgâhî (Şâkir ---Efendi)

** **eşhâs**: Şahıs'lar.
Şi'r-i bâzîçe-i tıfl-âne eden eşhâsın
Kimisi söz ebesidir kimi baba-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

* **şahsiyyet**: Her şahsa ait özellik, kişilik.
Anladım sende kendi benliğimi
Oldu şahsiyyetim seninle tamâm-Fâik Âli Bey

şahsiyet: (شخصيت) bk. şahs.

şâibe: (شائبه) Ar. Şevb'den; 1. Leke, kusur; noksan, eksiklik. 2. Kötü eser, iz. **c. şevâib.**

şâibe-i zerk u riyâ: Zerk ve riya eseri.
Ukbâya yarar bir işimiz yok ise bârî
Âzâde dil-i şâibe-i zerk u riyâyız-Lâ

** **şevâib**: 1. Şüpheler. 2. Ayıplar, lekeler.
Ey şi'r-i bî-şevâib-i san'at ki dâimâ
Ulviyyet-i cemâline timsâl olur semâ
Cenap Şahabeddin

şâir: (شاعر) bk. şi'r.

şâirân: (شاعران) bk. şi'r.

şâire: (شاعره) bk. şi'r.

şakî: (شقى) bk. şeka.

şâkî: (شاكى) bk. şekvâ.

şâkir: (شاكر) bk. şükr.

şâkird: (شاكرد) Far. 1. Hizmetkâr. 2. Çırak. öğrenci.
İlm-i vahdette sebak-daşı imâm-ı evliyâ
Hikmet-i ma'nîde şâkirdi hakîm-i Gaznevî-Nef'î

Ey Behiştî ne şikâyet eder ol tâze nihâl
Bize şâkird iken onu gelse urduk mu-Behiştî

Fenn-i keremin fâzıl-ı allâmesi sensin
Billâh sana şâkird olmaz Fâzıl ile Ca'fer-Nedim

şâkird-i ders-i müşkil*:* Zorluk dersinin öğrencisi.
Ben gerçi bir bî-hâsılım şâkird-i ders-i müşkilem
Hem mekteb-i ehl-i dilim halk olmadan levh ü kalem
Nef'î

şâkird-i hakîm*:* Bilge öğrenci.
İlm-i vahdette sebak-daşı imâm-ı evliyâ
Hikmet-i ma'nîde şâkird-i hakîmi Gaznevî-Nef'î

şakk: (شقّ) Ar. 1. Yarma, yarılma, çatlama, yırtma.2. Yarık, çatlak. **c. şukûk.**
Emînâ, ne_ola etsen zahm-ı tîğ-ı cevr ile feryâd
Kalem şakk olmasa onda enîn-i iştikâ olmaz
Emin (Bursalı ...) (?)

Cemâline Zekeriyâ o gûne âşık idi
Ki âh etmedi şakk etti cismini minşâr-Ziyâî

şakk-ı hâme: Kalemi kesme.
Sevâd-ı harf-i evrâk üzre şakk-ı hâmeden düşmek
Eder eş'âr-ı etfâlin tulû'un rahm-i mâderden
Nâbi

şakk-ı kalem: Kalem açma.
Satr-ı nuhust-ı nâme-i şevk olmadan tamâm
Dâmâna indi şakk-i kalem iştiyâktan-Nâbi

şakk-ı şefe*:* Dudak açmak.
Müddeî i'lâmı hâle etmeden şakk-ı şefe
Fehmedip kasd-ı derûnun lutfunu der-kâr eder
Enderunlu Vâsıf

Şakku'l-kamer: Ayın ikiye bölünmesi. İnanmayan Kureyşlilerden bir kısmı Hz. Muhammed'ten (s.a.s.) bir mucize göstermesini isterler. O da Allah'a yalvarır ve parmağıyla aya işaret eder. Ay ikiye bölünür ve peygamberimize şehadet eder.
Göstere hâmen eğer i'câz-ı ve'n-Şakku'l-kamer
Haml eder taglîz-i hisse onu erzâl-i zümer-Nev'î

Ne hôş yaraşır safha-i haddinde gümüş med
Şakku'l-kamer etmiş bigi engüşt-i Muhammed
İbn-i Kemal

şâkûl: (شاقول) Ar. Ucu demirli değnek ve asa, bir ipin ucuna bağlı demir parçası, çekül.
Gevher-i dânişi sencîde-i nizâm-ı hıred
Rişte-i bîniş-i şâkûlü binâyâ-yı adem-Nâbi
şâl: (شال) Far. İran ve Hindistan'da koyun ve keçi tüyünden örülmüş bir çeşit kumaş.
Yiğit mi oldun a cânım nedir bu kırmızı şâl
Başında dün daha bağlıydı kırmızı çenber-Nedim

Zil, şal ve gül. Bu bahçede raksın bütün hızı
Şevk akşamında Endülüs üç defa kırmızı
Yahya Kemal
Gördüm ol meh, dûşuna bir şâl atıp lâhûrdan
Gül yanaklar üstüne yaşmak tutunmuş nûrdan
Yahya Kemal
Matlaʿ-ı subh-ı safâdır sana ol sürh-kabâ
Zulmet-i şâm-ı belâdır bu kara şâl bana-Âhî
şâl-ı dervîş: Dervişin şalı.
Târ u pûdu terk târ u pûd hestîdir onun
Şâl-ı dervîşi dokunmaz kişver-i Keşmîr'de-Nedim
şâl-ı kibritî: Kibrit rengindeki şal.
Sakın pervâne bâl ü per açıp şemʿe yakîn olma
Yanar dûşundaki ol şâl-ı kibrîtî emîn olma
Şeyhülislam Yahya
şâl-ı Kişmîr*:* Kişmir şalı.
Serimde şuʿle-i âhum sanırlar şâl-ı Kişmîr'i
Abâ-pûş-ı gamız biz fark çoktur şâldan şâla-Rızayi
şâl-ı melâmet: Ayıplanma şalı.
Tekye-i ışka girip şâl-ı melâmet giymiş
Göre billâhî Behiştî nice âbdâl olmuş-Behiştî
şâl-ı siyâh: Siyah şal.
Zâtında ki âsâr-ı kemâl olmaya hardır
Ya şâl-ı siyâh eğnine giymiş ya yeşil sof
Bağdatlı Ruhi
Beni öldükte bu şâl-ı siyâhımla bürürlerse
Yeridir hâkime gökte melekler yüz sürerlerse-Behiştî
* **şâl-pûş**: Şal örten.
Nâka-i Leylâ yününden şâl-pûş âbdâl idim
Tekye-gâh-ı ışka Mecnûn olmadan dahi köçek
Behiştî

şâm: (شام) Far. 1. Günün sonu, güneşin batmak üzere olduğu zaman; akşam. 2. Suriye'nin başşehri.
Bir şâm idi ki garîb ü tenhâ
Eflâki eder idim temâşâ-Abdülhak Hâmit

Zîr ü bâlâsına bak ol hatt-ı anber-fâmın
Cennet, altında, ya üstünde demişler Şâm'ın (şâmın)
Bağdatlı Ruhi
Bir şâm idi ki garîb ü tenhâ
Eflâki eder idim temâşâ-Abdülhak Hâmit

Gâhi meyden el çekip geh bendden zülfün çözüp
Iyşımız telh eyleyip geh rûzumuz şâm eyledik-Nâbi

Gezerim Rûm ile Şâm'ı yukarı illeri kamu
Çok istedim bulamadım şöyle garîb bencileyin
Yunus Emre
şâm-ı belâ: Bela akşamı.
Matlaʿ-ı subh-ı safâdır sana ol sürh-kabâ
Zulmet-i şâm-ı belâdır bu kara şâl bana-Âhî
şâm-ı deycûr: Akşam karanlığı.
Vücûdu ol kadar kem-yâb olurdu kim felek bulsa
Ederdi vesme-i ebrûyu Zühre şâm-ı deycûru-Nefʿî
şâm-ı gaflet: Gaflet akşamı.
Olur rüsvây subh-ı mahşer ol kim şâm-ı gaflette
Bu bâğın gül sanıp hâr-ı mugaylânını devşirmiş
Nâilî
şâm-ı gam: Gam akşamı.
Subh-ı visâlin ermedi pâyâne yetti ömr
Şâm-ı gamında şemʿ gibi yana yana ben-Bâki
şâm-ı garîbân: Gurbette garip olanların akşamı.
Acıklı rûhunu mağrib hazîn hazîn döktü
Zemîne şâm-ı garîbân yavaş yavaş çöktü
Mehmet Akif
şâm-ı garîbân-ı felek: Feleğin garipler akşamı.
Dâimâ hurrem ü ferhunde ola devrinde
Subh u mestân-ı cihân şâm-ı garîbân-ı felek-Nefʿî

şâm-ı gurbet: Gurbet akşamı.
Olur rüsvây subh-ı mahşer ol kim şâm-ı gaflette
Bu bâğın gül sanıp hâr-ı mugaylânını devşirmiş
Nâilî

şâm-ı hicrân: Ayrılık akşamı.
Ya leb-i peymâne ya bûs-ı leb-i cânânedir
Şâm-ı hicrân âşıka meşhûd olan rü'yâ budur
Nâbi

şâm-ı ikbâl: Talih akşamı.
Ey diyen kim şâm-ı ikbâlin ne yüzden tîredir
Sâye salmış aya ol gîsû-yı anber-sâya bak-Fuzûlî

şâm-ı Kadr: Kadir gecesi.
Şâm-ı Kadr olur idi halka-i zülfüne şebîh
Olsa görünür tecellinden o şâm içre seher
İbn-i Kemal

şâm-ı mihnet: Sıkıntı akşamı.
Subh-ı ikbâlime çekti şâm-ı mihnet perdesin
Zülfü yüzündeki kâfûr üzre oldu misk-sâ
İbn-i Kemal

şâm-ı şerîf: Şerefli gece.
Rûz-ı hicre ne kadar tîre demek lâyık ise
Şâm-ı vasla o kadar dense sezâ şâm-ı şerîf-Nâbi

şâm-ı vasl: Kavuşma gecesi.
Rûz-ı hicre ne kadar tîre demek lâyık ise
Şâm-ı vasla o kadar dense sezâ şâm-ı şerîf-Nâbi

şâm-ı visâl: Kavuşma gecesi.
Telh-i rûz-ı firâk bozalı ağzım dâdın
Şâm-ı visâlin gelir bana seherden lezîz-Fennî

şâm-ı zülf: Saçının karanlığı.
Kurs-ı mâh üstünde eyler hûşe-i Pervîne ta'n
Şâm-ı zülfün kim düşüptür şem'-i hâver üstüne
Nizami (düşüptür: düşmüştür)
Şâm-ı zülfünle gönül Mısr'ı harâb oldu diye
Sana iletti kebûter haberi döne döne-Necati Bey

şâm u seher: Sabah ve akşam.
Âh u vâh eyleyerek şâm u seher
Dili pür-âteş olup hâkister-Enderunlu Fazıl

şâmil: (شامل) bk. şümûl.

şâme: (شامه) Far. Kadınların baş örtüsü, burka.
Edip tasvîr-i rûy-i âb-dârın hâller koymuş
Musavver nakş vermiş rûy-ı yâre şâme uydurmuş
Nâbi

şân: (شان) Ar. Şe'n'den¸1. Şan, şöhret. 2. Hâl, keyfiyet; hadise, olay.3. Çalım, gösteriş. 4. Huy, tabiat, âdet. **c. şuûn**.
Ey olup mi'râc-ı bürhân ulüvv-i şân sana
Yere inmiş gökten istikbâl edip Kur'ân sana-Fuzûlî

Vezîrân-ı cihânın şân u şevketle ser-efrâzı
Müşîrân-ı zemânın hüsn-i tedbîr ile meşhûru-Nef'î

Cehûle şân mı verir cehlin eylemek izhâr
Niçin muârız olursun meâli anlamadan
Muallim Naci

şân-ı devlet: Devletin şanı.
Dânâya kec-muâmele, nâ-dâna iltifât
Düşmez, Efendi, böyle edâ şân-ı devlete-Beliğ

şân-ı kerem: Bağışlayıcılık şanı.
Beni hor eyleme kim izzeti sen vermiş idin
Lutfuna olma peşîmân ki budur şân-ı kerem
Ahmet Paşa

şân-ı rahşân: Parlak şöhret.
Şân-ı rahşânını takdîr ederiz
Sana Hilye'n gibi tevkîr ederiz-Hakanî

** **şuûn**: Olaylar, hadiseler.
Bir tecellî-gâh-ı ezdâdı şuûndur kâinât
Künhüne vâkıf olan âzâde-i ekdâr olur
Abdülaziz Mecdi Efendi
Olalı turfe-nümâyân-ı garâbât-ı şuûn
Görmedi mislini bu çâr-sû-yı reyb-i menûn
Ziya Paşa

** **şuûnât**: Cem'in cemi, olaylar, hadiseler.
Her birin pertev-i dîdârına âyîne edip
Verdi sûret bu şuûnâta heyulâ-yı hudûs
Namık Kemal

şuûnât-ı cihân: Cihanın olayları.
Şuûnât-ı cihân vâ-beste-i hükm-i meşiyyettir
Abestir dest-i gerdûn sitem-i bünyâddan feryâd
Ziya Paşa

şuûnât-ı tabîat: Tabiatın şanları.
Şuûnât-ı tabîatte bidâyet yok nihâyet yok
Vukûât-ı zemânı bir müselsel mâ-cerâ buldum
Hersekli Arif Hikmet

şâne: (شانه) Far. Tarak.
Şâne ger kâkülnün bir teline verse zarâr
Çûb ü şimşâd biten yerleri sûzân ederin-Fuzûlî

Dolaşıp kâkül-i anber-şiken cânâne
Ne kadar hâtır-ı mahzûna dokundu şâne
Yahya Bey (Taşlıcalı...)
Ey şâne ser-i zülf-i perîşâna dokunma
Tel kırma sakın hâtır-ı yârâna dokunma-Tıflî
şâne-i rengîn: Renkli tarak.
Şâne-i rengîninin zülfünde gördü dil dedi
Bir süvâr olmuş hümâdır perr-i Anka: üstüne
Lamiî Çelebi
şâne-i ter*:* Yeni tarak.
Uzatmaz kimse destin kimseye eyyâm-ı adlinde
Meğer kim şâne-i ter zülf-i anber-bûy-ı zîbâya
Rızayi
şâne-i zülf: Saç tarağı.
Mimdir gûyâ dehânın safha-i mâh üzredir
Sine benzer şâne-i zülfün ki, sâl üstündedir-Bâki
* **şâne-âsâ:** Tarak gibi.
Şâne-âsâ kâkül-i yârin tolaş pîç ü hamın
Kişver-i hüsnün temâşâ et sevâd-ı a'zamın-Nâbi
* **şâne-veş***:* Tarak gibi.
Şâne-veş yüz nâvek-i gam sancılıptır cânıma
Tâ esîr-i halka-i gîsû-yı müşg-efşânınım
Fuzûlî (sancılıptır: batırılmıştır)
Turra-i müşgînine olmazsa rûzî dest-res
Şâne-veş minşâr-ı mihnet çâk çâk eyler beni-Bâki

Şâne-veş tek düşme ey âşık hevâ-yı zülfüne
Korkarım şemşîr-i gamze çâk çâk eyler beni
Ziya Paşa
Şâpûr, Şâh-pûr: (شاأور) bk. şâh.
şarâb, şerâb: (شراب) Ar. Şürb'ten; 1. İçilecek şey. 2. Şarap, mey, sahbâ. **c. eşribe.**
Câm-ı cihân-nümâ-yı tarab her ne dem yürür
Turna göz şarâb ile dil-i âlemi görür- Haşmet

Meclisler içre gül gibi beşşâş olur şarâb
Giydirse aks-i ârız-ı dil-dâr al ona-Necati Bey
Çıkarsa ehl-i neşâtın adı mey-âşâma
Harem'de içse de zemzem, şarâbdır derler
Zâik (Şeyh Mehmet Emin ...)
şarâb-ı aşk: Aşk şarabı.
Adem diyârına çoktan giderdim ey Bâkî
Şarâb-ı aşk ile reftâre iktidârım yok-Bâki

Şarâb-ı aşk ile Nev'î gibi mest-i müdâm olmak
Bakıp bu ni'met-i dünyâya hayrân olmadan yeğdir
Nev'î
şarâb-ı âteşîn: Ateş renkli şarap.
Şarâb-ı âteşînin keyfi rûyun şu'lelendirmiş
Bu hâletle çerâg-ı meclis-i mestân mısın kâfir
Nedim
şarâb-ı cûşiş: Coşkunluk şarabı.
Şarâb-ı cûşişini kat-be-kat füzûn etti
Görünce gamze-i mest-ânesin kadeh-be-kadeh
Esrar Dede
şarâb-ı dil-güşâ: Gönül açan şarap.
Şarâb-ı dil-güşâ olmaz ol la'l-i cân-fezâdan yek
Müferrih hâb bulunmaz hâl rû-yi dil-berden yek
Bâki
Sana zâhid eğer derse şarâb-ı dil-güşâdan geç
Şarâb-ı dil-güşâdan geçme ey dil sen riyadan geç
Bağdatlı Ruhi
şarâb-ı engûr: Üzüm şarabı.
Yâkût gibi şerâb-ı engûr
Elmâs gibi piyâle-i nûr-Şeyh Galip
şarâb-ı erguvân, ergavân: Erguvan renkli şarap.
Hudâ gûyâ cism-i nâzikin bu resme halk etmiş
Katıp bûy-ı gülü reng-i şarâb-ı erguvân üzre
Nedim
Gönlümü etti humâr-ı aşk-ı cânân ser-girân
Sun pey-â-pey sâkiyâ câm-ı şerâb-ı ergavân
Üsküdarlı Hakkı Bey
şarâb-ı gurûr*:* Gurur şarabı.
Figân ki nergis-i mesti bu serv-i lâle-ruhun
İçip şarâb-ı gurûr eylemez nigâh bana-Şeyhi
şarâb-ı hakîkî: Gerçek şarap.
İçip şarâb-ı hakîkî mecâzı terk eyle
Bilirsin olmadı kimse serâb ile sîr-âb
Hamdullah Hamdi

şarâb-ı ışk: Aşk şarabı.

Şarâb-ı ışk hôş kattâl imiş içmiş iki âşık
Yıkılmış biri sahrâda biri kûh-sâra yasdanmış

Hayali Bey

şarâb-ı işve: İşve şarabı.

Mevc-i hattan cezb eder çeşmin şarâb-ı işveyi
Kâse-i sîr-âb olup ol mey-fürûşa la'l-i leb

Esrar Dede

şarâb-ı kevser: Kevser şarabı.

Şarâb-ı kevser içmez mey içenler der ise sûfî
Elimden ne gelir sun sâkiyâ elde ayağ olsun-Enverî

şarâb-ı köhne: Eski şarap.

Gel ey perî ki bugün azm-i sebze-zâr edelim
Şarâb-ı köhne ile ayş-ı nev-bahâr edelim

Hamdullah Hamdi

şarâb-ı lâle-reng: Kırmızı renkli şarap.

Yutar olduk gubâr-ı gamla bengî
Getir sâkî şarâb-ı lâle-rengi-Hayali Bey

şarâb-ı la'l: Kırmızı şarap.

Rakîb yüzünü görmek şarâb-ı la'lin için
Aceb midir ki cehennem olur cezâ-yı kadeh-Nizami

şarâb-ı la'l-i nâb*:* Saf kırmızı şarap.

Bilip ayş-ı müdâma meylini bî-çâre-i aşkın
Şarâb-ı la'l-i nâbın sundu dil-ber müstedâm olsun

Şeyhülislam Yahya

şarâb-ı la'l-i cânân: Sevgilinin dudağının kırmızılığı.

Şarâb-ı la'l-i cânâna nice meyl etmesin sûfî
Eder ehl-i safâ olan şarâb-ı dil-güşâdan haz

Enverî

şarâb-ı leb: Dudak şarabı; dudak öpücüğü.

Bîmâr-ı aşka yazmadı kimse deva diye
Versin bana şarâb-ı lebinden şifâyı gör

Hâletî (Azmizade Mustafa...)

şarâb-ı muhabbet: Aşk şarabı.

Koyun şarâb-ı muhabbetle kendüden gitsin
Zemân gelir bu gönül hûşyâr olur giderek-Nedim

şarâb-ı nâb: Saf şarap.

Şarâb-ı nâb zevkinden ne hâsıl çün değil bâkî
Riyâz-ı ömre bin kez su verip kuruttun dut-Fuzûlî

Şarâb-ı nâba lutf et muhtesib kahr ile çok bakma
Mükedder kılma aks-i tîreden câm-ı musaffâyı

Fuzûlî

Kemâl-i hüsn veriptir şarâb-ı nâb sana
Sana helâldir ey muğ-beçe şarâb sana-Fuzûlî

şarâb-ı nâz: Naz şarabı.

Şarâb-ı nâz gelmiş göz yine âşûbu artırmış
Gönül ol çeşm-i mestin şimdi mahmûr olduğun ister

Şeyhülislam Yahya

şarâb-ı pend: Nasihat şarabı.

Şarâb-ı pendi gûş etmez ümîd-i akl u hûş etmez
Esîr-i zülf-i müşgîninin olan dîvâne-i aşkın

Şeyhülislam Yahya

şarâb-ı rûh-bahş: Can sunan şarap.

Ol şarâb-ı rûh-bahşi nûş edenler Âdile
Zevk-yâb-ı feyz olur bi'l-cümle şeylerden lezîz

Âdile Sultan

şarâb-ı sabûh: Sabah vakti içilen şarap.

Eğer murâd ise vermek safâ-yı cevher-i rûh
Felek-misâl yürüt sâgar-ı şarâb-ı sabûh-Fuzûlî

şarâb-ı sâfî: Saf şarap.

O neşve kim bana dürdî-i derd-i aşk verir
Şarâb-ı sâfî mey-i hôş-güvârdan gelmez

Şeyhülislam Yahya

şarâb-ı şâhid-i mey-hâne: Meyhane güzelinin şarabı.

Ser-fürû etmek şarâb-ı şâhid-i mey-hâneye
Şimdi rükn-i a'zam-ı âyîn ü râhımdır benim

Esrar Dede

şarâb-ı şeb-nem: Gece neminin şarabı.

Çemen bezminde göz yumup sararmış geçmiş ol sünbül
Humârından şarâb-ı şeb-nemin gâyet zebûn olmuş

Behiştî

şarâb-ı şevk*:* İstek şarabı.

Yahyâ şarâb-ı şevk ile peymâne-i dil pür olur
Sâkî gelince meclise destinde dolu câm-ı mül

Şeyhülislam Yahya

şarâb-ı şu'le-i havf ü recâ: Korku ve ümidin alevinin şarabı.

Ne bîm-i mihnet-i dûzah ne ârzû-yı bihişt
Şarâb-ı şu'le-i havf ü recâ nedir bilmem

Fehim (Hoca Süleyman...)

şarâb-ı tâhûr: Temiz şarap.
Lebin hayâli ile bâde-nûş olan âşık
Eder mi meyl-i şarâb-ı tâhûr u ke's-i dehak
Nevres-i Kadim

şarâb-ı telh: Acı şarap.
Sâkî şarâb-ı telhini dânâ içer nâ-dân içer
Zevkin alan bu neşvenin ehl-i mezâkîdir yine
Şeyhülislam Yahya

şarâb-ı telh-i fenâ: Yokluğun acı şarabı.
Şarâb-ı telh-i fenâ çok görüp şetâretini
Humâra etti fedâ neşve-i sabâvetini-Muallim Naci

* **şarâb-âlûd:** Şaraba bulaşmış.
Sâkî böyle sâde iken cân aparır leblerin
Ger şarâb-âlûd edersen kan olur kan üstüne
Necati Bey (apar-: götürmek, alıp gitmek)

* **şarâb-hâne:** 1. Şarap evi, şarap yapılan yer. 2. Büyük şarap küpü.
Fuzûlî istemezem mesned-i Cem ü Cemşîd
Bana nişîmen-i devlet şarâb-hâne yeter-Fuzûlî

* **şarâb-hâr:** Şarap içen.
Yeğdir şu kasrdan ki_ola onun sonu harâb
Rind-i şarâb-hâreye câm içre bir habâb
Hayali Bey

* **şarâbî**: 1. Şarap renginde. 2. Şarapçı.
Bir hâlete koy beni ki olsun
Dûşumdaki sof dahi şarâbî-Nedim

* **şârib, şâribe**: İçen.

şâribü'l-leyl ü ve'n-nehâr: Gece gündüz içen, alkolik.
Firkatin eşkimi şarâb edeli
Şâribü'l-leyl ü ve'n-nehâr oldum-Muallim Naci

* **şarâben tahûr**: Çok temiz şarap.
Tûbâ dalından uçanlar yüce maka:mlar geçenler
"Şarâben tahûr" içenler banmaz dünyâ ballarına
Yunus Emre

şârık, şârıka: (شارق) bk. şark.

şârib: (شارب) bk. şarâb.

şark: (شرق) 1. Doğu. 2. Avrupa kültürünün dışında kalan Müslüman ülkeler.
Hükmedenler bu cihân mülküne şark u garbdan
Ger Süleymân ger Skender cümlesi mihmândâr
Cem Sultan

Şark u garba hükm eder han-ı Bâyezîd
Cümle begler hükmine olur abîd-Türk Firdevsîsi

şark-ı tecellâ: Tecellinin doğusu.
Dil şark-ı tecellâda görür şemş-i hüdâyi
Artık ona lâzım mı mütâli'le meşârık-Esrar Dede

* **şârık, şârıka**: Doğan, parlayan.
Hazret-i şâh-ı rusül hâdî-i esrâr-ı sübül
Şârık-ı çarh-ı Hudâ hazen-i genc-i is'âd-Nâbi

Şevâhikten kopan bir hande-i şârıkle zulmettiler
Perîşân bir bulut hâlinde titrerken bevâdîde
Tevfik Fikret

şârsû: (شارسو) bk. çâr-sû, çarşı.
Himmet-i âsafa olan mazhar
Olur ol şârsûya şeh-bender-Nedim

şart: (شرط) Ar. 1. Vaziyet, durum. 2. Şart. 3. Yemin, and. **c. şürût.**
Can nisâr etmektir evvel şart bezm-i aşkına
Mahrem olmaz bilmeyen âdâb-ı sohbet neydügün
Bâki

Hulâsa, hepsi çalışmak, yorulmak isteyecek
Fakat çalışmak için önce şart olan: İstek
Mehmet Akif

şart-ı hüner: Hüner şartı.
Ettiği da'vâya ka:dir olmadır şart-ı hüner
Âdemi rüsvâ eder isbâta acz-i kudreti
Şuurî (Halepli Hasan ... Çelebi)

şart-ı îcâb u kabûl: Kabul ve gereklilik şartı.
Zarûrîdir bütün bey' u şirâsı sûk-i îcâdın
Bu bâzâr-ı fenâda şart-ı îcâb ü kabûl olmaz
Yenişehirli Avni

şart-ı ikbâl: Talih şartı.
Nedir bilsekdi bâri çarh-ı dûnun şart-ı ikbâli
Girerdik imtihâna biz de isti'dâd lâzımza
Namık Kemal

şart-ı liyâkat: Liyakat şartı.
Elbette murâât olunur şart-ı liyâkat
Mebzûl değil herkese semmûr-ı inâyet-Nâbi

şart-ı riâyet: Uyulması gereken şart.
Her mes'elesin kim okudum nüsha-i hüsnün
Resm-i edebe şart-ı riâyet var içinde-Nâbi

şart-ı ülfet: Dostluk şartı.
Merâsim meclis-i üns-i sebük-rûhâna sıklettir
Miyân-ı asdıkada şart-ı ülfet terk-i külfettir
Hersekli Arif Hikmet

şart-ı zekât: Zekat şartı.
Etsin cihânı garka-i ihsân o şâh-ı hüsn
Şart-ı zekât hüsn ü letâfet-nisâb ise-Nâbi

şast, şest: (شست) Far.1. Okçuların parmak uçlarına geçirdikleri yüksük. 2. Balık oltası. 3. Altmış sayısı.
Tîr-i gamzen öldürür bin âşıkı
Kimdir vardır ey kemân-ebrû bu şest
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Erbâb-ı garaz bizden ırağ olduğu yeğdir
Düşmez yere zîrâ okumuz sâhib-i şastız
Bağdatlı Ruhi

şast-ı gam: Gam yüksüğü.
Tîr-i kaddimi kemân edeli ol hûr-nijâd
Şast-ı gamdan dil-i sevdâ-zede bula idi şâd-Nizami

şast-ı hümâyûn: Padişaha ait yüksük.
Âferîn şast-ı hümâyûnuna kim oklarının
Mumdan olsa yine taşı deler peykânı-Nef'î

şast-ı işkeste: Kırık yüksük.
Aceb bir deşt-i hayrette hadenk-i endâz-ı aşkım kim
Nişân-ı gümgeşte, şast-ı işkeste, tîr-i âh nâ-peydâ
Leskofçalı Galip

şa'şaa: (شعشعه) Ar. Şu'â'dan; 1. Parlaklık, parlama. 2. Gösteriş, yaldız.
Şem'-i ruhun sûreti karşıma gelmiş-dürür
Şa'şaasından bana şu'le düşer yanarım-Nesimi

Cârûb-ı şa'şaayla seher mihri âh kim
Kûyundan ol gülün yaşım ırmağa saldılar
Hayali Bey

Şemse-i şemse erer haclet ü şerm aya düşer
Çün yüzün şa'şaası tâk-ı mu'allâya düşer-Nizami

şa'şaa-i elmâs: Elmasın parlaklığı.
Câm-ı hûrşîd-i cihân-tâba ziyâ feyz eyler
Hâtem-i devletinin şa'şaa-i elmâsı-Bâki

şa'şaa-i Ferkadân: Büyük Ayı yıldızının parlaklığı.
Hâk-i der-i refîin ile etse iktihâl
Çeşmân-ı mûra şa'şaa-i Ferkadân verir-Nedim

şa'şaa-i subh-dem: sabah vaktinin parlaklığı.
Ol ki fürûğ-ı güher-i tîğidir
Şa'şaa-i subh-dem rûzigâr-Nef'î

şa'şaa-i Tûr: Tûr dağının şaşaası.
Bürka'-figen ol şa'şaa-i Tûr görünsün
Âlem dil-i Mûsa gibi pür-nûr görünsün-Lâ

* **şa'şaa-dâr**: Parlak, gösterişli, parıltılı.
Nûru olmuştu o şem'in her bâr
Cirm-i hûrşîd gibi şa'şa'-dâr-Hakanî

şâtır: (شاطر) bk. şetâret.

şatranç: (شطرنج) Ar. 1. Satranç, altmış dört haneli bir tahta üzerinde 32 taşla oynanılan zeka oyunu. 2. Nazım birimi.
Şatranç sıfat ol iki leşker
Birbirine durdular berâber-Fuzûlî

Nerde gördüm ise nerd ü şatranç
Mübtelâsında hüveydâ sat renç-Sünbülzade Vehbi

Dil baydakını eyledi iki ruh ile mât
Şatranc oynamak güc imiş pâdişâh ile-Necati Bey

şatranc-ı hüsn: Güzellik satrancı.
Dil-rübâlarla komaz zîbâ ruhun şatranc-ı hüsn
Her birinin ruhları ey şâh oluptur gerçi âc
Behiştî (oluptur: olmuştur)

şatranc-ı mahabbet: Sevgi satrancı.
İgen de kec-rev olmasın bizimle beydak-ı hâlin
Ki şatranc-ı mahabbette değildir râh-ı şâh eğri
Âhî (igen: çok)

şatranc-ı mihr-i dost: Dost güneşinin satrancı.
Sıdk ile şol ki beklemeye şâhıyânını
Şatranc-ı mihr-i dostta ferzâne olmaya-Necati Bey

şâyân: (شايان) Far. Yaraşır, yakışır, değer.
Bir manzaradır bu levha-i ân
Bir şi'r-i Hudâ desem de şâyân
Kemalzade Ekrem Bey

Şâyân değiliz zâika-i hüsn-i kabûle
Üftâde-i hâkiz semer-i nîm-resiz biz-Nâbi

Devlete verdi nizâm-ı tâze re'y-i enveri
Herkesi irgürdü lutfu rütbe-i şâyânına
Nedim ((irgürdü: ulaştırdı.)

şâyân-ı istihka:r: Hakaret edilen değer.
Dil-penâh ü melce'in sensin senin ey nûr-ı dil
İşbu sırrı bilmeyen şâyân-ı istihka:r olur
Abdülaziz Mecdî Efendi

şâyân-ı minnet: Minnete değer.
Vatan bir lâne-i idbâra dönmüş, titrer, ağlarken
Koşanlar, kurtaranlar şüphesiz şâyân-ı minnettir
Tevfik Fikret

şâyegân: (شايكان) bk. şâygân.

şâyeste: (شايسته) Far. Yakışır, uygun, layık.
Eyledi cümle tevârîh ü kasâyyidde bile
Rütbe-i memdûhuna şâyeste tertîb-i nizâm-Nâbi

Seni şâyeste görüp eyledi te'yîd ile Hak
Yed-i ikbâline teslîm-i zimâm-ı devlet-Münif

Beste-hânlık sana şâyeste değil
Silsilen onlara peyveste değil-Sünbülzade Vehbi

şâyeste-i destûr: Destura layık.
Gerçi hâhiş-ger-i vaslın katı çoktur ammâ
Kimi şâyeste-i destûr edeceksin bilmem-Nâbi

şâyeste-ı kabûl-ı hümâyûn: Padişaha ait kabule layık.
Şâyeste-i kabûl-ı hümâyûn değil sözün
Bil rütbe-i tabîatini iʿtizâra çek-Nâbi

şâyeste-i merâsim-i iʿzâz: Değerli bulunan merasimin uygunu.
Medh ü senâ-yı hazret-i Sultân Murâd ile
Şâyeste-i merâsim-i iʿzâzdır sözüm-Nefʿî

şâyeste-i visâl: Kavuşmaya layık.
Pervâze kûy-ı yâre per ü bâlimiz mi var
Şâyeste-i visâl olacak hâlimiz mi var-Nâbi

şâygân, şâyegân: (شايكان) Far. 1. Yakışır, uygun, yaraşır. 2. Ucuz, bol. 3. ed. Aynı anlamlı seslerin bir şiirde kafiye gibi tekrarlanmasıdır. Kafiye oluşturan başka seslerin bulunmaması gerekir. Şâyegân bir kafiye hatası olup kendisinden sonra redif bulunabilir. Vasl ü şâygân da denilen bu kusur için dize sonlarında yalnız Farsça çokluk eki olan "ân" sesinin kullanılması yanında, aynı anlama gelen son eklerin kafiye yerine kullanılması da şâyegân kusurunu meydana getirir.
Hecre düştüm vasl ümîdi birle gam-nâk olmadım
Vasla erdim bîm-i hecr ile ferah-nâk olmadım
Aşkî

Ey nigeh-bân-ı maka:lîd-i nizâm-ı devlet
Ve_ey nesak-sâz-ı câzim-i mehâmm-ı devlet
Fehim (Hoca Süleyman...)

şâyiʿ: (شايع) bk. şüyûʿ

şeâmet: (شعامت) Ar. Şevm'den; uğursuzluk.
Beni nâ-kâm eden ikbâl-i hünerdir yoksa
Eser kevkeb-i bahtımda şeâmet yoktur
İzzet Ali Paşa

Ona, herkes, onun şeâmetle
Tasadduk ettiği ikbâle müftekır, müştâk
Tevfik Fikret

şeb: (شب) Far. Gece. **c. şebân**.
Bu tâifenin içinde bir şeb
Bir hâl göründü gâyet agreb-Şeyh Galip

Şeb midir bu ya sevâd-ı âh-ı pinhânım mıdır,
Mey midir bu ya sirişk-i çeşm-i giryânım mıdır?
Akif Paşa

Kim rûz u şeb o sufra-i âlem-şümûlden
Her nefes rızkın almada ber-vech-i iştirâk
Ziya Paşa

şeb-i âzîne: Cuma (bayram) gecesi.
Hırka-i nâmûsu gark-âb-ı harâbât eyleyen
Fikr eder mi zâhid-i huşkun şeb-i âzînesin
Esrar Dede

şeb-i çerâg-ı talʿat: Parlak ışık gecesi.
Çeşme-sâr-ı devletinden Âb-ı Hayvân müstefîz
Şeb-i çerâg-ı talʿatinden mâh-ı enver müstenîr
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

şeb-i dalâl: Sapıklık gecesi.
Şeb-i dalâlde kaldık eyâ sipihr-i kerem
Hani nücûm-ı hidâyet bu yoldan azmışa
Necati Bey

şeb-i deycûr: Karanlık gece.
Rûh-ı mahzım hâk-dân-ı şûrdan kıldım ferâğ
Mihr-i bâlâyım şeb-i deycûrdan kıldım ferâğ
Esrar Dede

şeb-i dırâz: Uzun gece.
Rez duhterini sâkî-i devrâna buldurun
Böyle şeb-i dırâzda gussayile yatmanız
Şeyhülislam Yahya

şeb-i firkat: Ayrılık gecesi.
Gamınla mahv-ı vücûd ettiğin şeb-i firkat
Lisân-ı şem gece yana yana söyler idi-Sâbit

Şeb-i firkat geçiser mihnet ü hicrân gidiser
Subh-ı vasl erişiser mihr-i münevver geliser-Nizami
(geçiser: geçecek, gidiser: gidecek, erişiser: erişecek)

şeb-i gam: Gam gecesi.
Şeb-i gamda olalım muntazır-ı subh-ı ümîd
Gösterir mi o günü çarh-ı sitem-ger görelim-Cevrî

şeb-i hicr, hecr: Ayrılık gecesi.
Benim sabrım gibi kûtâhdır vaslın günü mâhım
Şeb-i hicrin senin zülf-i siyâhın gibi mümteddir
Şeyhülislam Yahya

şeb-i hicrân: Ayrılık gecesi.
Şeb-i hicrân yanar cânım döker kan çeşm-i giryânım
Uyarır halkı efgânım kara bahtım uyanmaz mı
Fuzûlî

şeb-i îd: Bayram gecesi.
Gül değil bu görünen yine şeb-i îdde mâh
Kef-i dil-ber gibi hınâladı gül-zârın elin
Cafer Çelebi

şeb-i Kadr: Kadir gecesi.
Evzâʿ-ı hıyâm-ı müşg-fâm
Halka şeb-i Kadr teg girâmî-Fuzûlî

Zülf-i siyehi tarf-ı binâgûşuna perde
Zannım ki şeb-i Kadr'i nihân etmiş o yerde-Nâilî

şeb-i kâm-rân: Arzu gecesi.
Müstagnîdir ahlâkı onun şerh ü beyândan
Muhtâc değil şemʿ ü çerâga şeb-i kam-rân-Nizami

şeb-i kıyâmet: Kıyamet gecesi.
Olsun şeb-i kıyâmete dek hem-sürûdumuz
Bir cûy-i nağme-hîz-Cenap Şahabeddin

şeb-i lâhût: Uluhiyyet âleminin gecesi.
Şeb-i lâhûtda manzûme-i ecrâm gibi
Lafz-ı bişnevʿle doğan debdebe-i maʿnâyız
Yahya Kemal

şeb-i mâtem: Matem gecesi.
Eğer tasavvur olunsaydı çâr-gûşe-i âlem
Ayân olurdu bize her felekte bir şeb-i mâtem
Kemalzade Ekrem Bey

şeb-i mihnet: Sıkıntı gecesi.
Gamın ey cân dil-i gam-hârıma gam-hâr yeter
Şeb-i mihnettte bana derd ü belâ-yı yâr yeter
Usulî (Yenice Vardarlı ...)

şeb-i Miʿrâc: Mirac gecesi.
Kimlerin gûşuna lâyık yine senden gayrı
Şeb-i Miʿrâctaki cevher-i esrâr-ı müfâd-Nâbi

Şeb-i Miʿrâc'da yümn-i dîdâr
Nahl-i ümîdin edip ber-hûrdâr-Hakanî

şeb-i neylî-i Nîsân: Nisan'a ulaşma arzusu gecesi.
Şeb-i neylî-i Nîsân, pür-tarâvet
Açıp karşımda bir âgûş-ı mükrim
Okur bî-intihâ eşʿâr-ı daʿvet-Tevfik Fikret

şeb-i târ: Karanlık gece.
Olmaz resîde kimse sadâ-yı derâsına
Sad kârvân-ı nâle şeb-i târdan geçer-Nâbi

şeb-i târîk: Karanlık gece.
Bîm-i reh bilmez şeb-i târîkte tenhâ gelir
Senden ey meh-rû hayâlin bana bî-pervâ gelir
Şeyhülislam Yahya

şeb-i târîk-i gam: Gamın karanlık gecesi.
Yakmasın geçtim muradım şemʿini hergiz felek
Tek şeb-i târîk-i gamda zâr u giryân etmesin
Cevrî (İbrahim Çelebi)

şeb-i yeldâ: En uzun gece. (22 Aralık)
Şeb-i yeldâyı müneccimle muvakkit ne bilir
Mübtelâ-yı gama sor kim geceler kaç sâat-Sâbit

Şeb-i yeldâda uzar fecre kadar kıssa-i aşk
Tâ ki Mecnûn bitirir nutkunu Leylâ söyler
Yahya Kemal

** **şebân:** Geceler.
Ey nâle-zen meges ki olursun sadâ-resân
Ezhâr içinde uykuya dalmış iken şebân
Muallim Naci

* **şebân-rûz:** Yirmidört saatlik gün boyu.
Her kim derecât-ı çerhi derk eyler ise
Evka:t-ı şebân-rûzu neşât üzre geçer-Nâbi

* **şebân-gâh, şebân-geh:** 1. Geceleyin, gece vakti. 2. Gecelenecek yer.
Eylerdi teheccüd şebân-gâh
Kalbinde dururdu haşyetu'llah-Hakanî

Ol dem götür, ey bâd-ı şebân-gâh
Benden ona bir âh-Cenap Şahabeddin

* **şeb-âne:** Gecelik; geceye ait, gece vakti olan.
Âkis şeb-ânesindeki çeng ü çingâneler
Feryâd-ı âşık-âneye benzer terâneler
Abdülhak Hâmit

Birer efsâne-i şeb-âne gibi
Söylerim hâtırât-ı sevdâmı-Tevfik Fikret

* **şeb-ârâ**: Geceyi süsleyen.
Câme-hâb ol âfeti aldukça tenhâ koynuna
Sanırım ebrin girer mâh-ı şeb-ârâ koynuna
Bâki (aldukça: alınca)

* **şeb-â-şeb:** Geceden geceye.
Taksîr bende yoksa şeb-â-şeb miyân-ı yâr
Hamyâze-rîz-i şevkidir âgûşumun benim-Nâbi

* **şeb-be-şeb:** Geceden geceye.
Derhem olursa kâkül-i cânân aceb değil
Olur tekellüfât çü meslûb şeb-be-leb-Nâbi

Bezminde şeb-be-şeb leb-i cânân lisân-ı aşk
Âteş-misâl olur mu sen âteşten olmasan
Yahya Kemal

* **şeb-bû(y):** Şebboy çiçeği.
Şitâda sebze vü ezhârdan hâlî olur dağlar
Ne sünbül kaldı ne şeb-bû(y) hazâna erdi dağlar
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)

Seyret beyâz feste o zülf-i muanberi
Şeb-bûyu gör ki berg-i semenden kabası-Nedim

Reng ü bû (y)da zülf-i cânâne müşâbih olmasa
Kim bakar gül-zâr-ı dehrin sünbül ü şeb-bûsuna
Fıtnat Hanım

* **şeb-çerâg, şeb-çirâg:** Gece parlayan yakut. Efsaneye göre gâv-ı bahrî (su aygırı) denilen hayvan, gece bu parlak mücevheri beraberinde getirir ve onun ışığıyla otlarmış. Daha sonra avcılar bu hayvanı korkutup mücevheri elinden almışlar.
O gecede güher-i şeb-çerâg doksan bin
Müzeyyin oldu nübüvvet kulağına fil-hâl
Necati Bey

Eğer dersen ki sâkî câm-ı meyden şeb-çerâgım var
Benim de şeb-çerâg-âsâ tenimde nice dâgım var
Hakanî

Ol Fehîm-i meh-i zamîrem kim nukât-ı hatt-ı nazmım
Şeb-çerâg ettim şu'â'-ı mihr-i tab'ı rûşenimden
Fehim (Hoca Süleyman...)

şeb-çerâg-ı dil: Gönlün parlak yakutu.
Demdir yanar remâd olamaz şeb-çerâg-ı dil
Demdir ki ayş u nûş ifnâ-yı tendeyiz-Yahya Kemal

şeb-çerâg-ı îmân*:* İmanın parlak yakutu.
Şeb-bûları şeb-çerâg-ı îmân
Gül-berg-i hazânı cevher-i cân-Şeyh Galip

şeb-çerâg-ı lâ-nazîr: Benzersiz yakut.
Lücce-i takdîrde yek-dâne dürr ü şâh-vâr
Dûdmân-ı Mustafâ'dan şeb-çerâg-ı lâ-nazîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

şeb-çerâg-ı mâh*:* Ayın gece parlayan ışığı.
Bir şem'dir ki şûlesidir şeb-çerâg-ı mâh
Bir mâhtır ki lem'asıdır mihr-i tâb-dâr
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

* **şeb-çerâg-âsâ:** Şebçırağ gibi.
Eğer dersen ki sâkî câm-ı meyden şeb-çerâgım var
Benim de şeb-çerâg-âsâ tenimde nice dâgım var
Hakanî

* **şeb-dîz:** 1. Gece renkli, muzlim, siyah. 2. Perviz'in kara yağız atı.
Ko bizi ömr-i dırâz ile baş yarıştıralım
Koşalım ol saç-ı Şebdîz'e eşk-i Gülgûn'u
Necati Bey

Hüsrev-i Cem-haşem-i devr-i zemân kim yaraşır
Na'l-i Şeb-dîzi olursa meh-i tâbân-ı felek-Nef'î

şeb-dîz-i âh: Ah karanlığı.
Vâdî-i gamdan geçemez zülf ü haddin fikr ile
Âşıkın şeb-dîz-i âh u eşk-i gül-gûnun salıp
Avnî (Sultan II. Mehmet)

Tan değil şeb-dîz-i âhım göğe çıkmak istese
Kılmağa cevlân semend-i çâbüke meydân gerek
Behiştî

şeb-dîz-i zülf: Saçın gece rengi (siyah saç).
Şeb-dîz-i zülfün almış idi hüsn öğdülin
Gül-gûn-ı subh sahn-ı semâda seçilmedin
İbn-i Kemal (ögdül: mükâfat, yarış ödülü)

* **şeb-efrûz:** Gece ışık veren.
Gerçi şevk ehli geçer şem'-i şeb-efrûz ammâ
Şevk pervânededir ki oda yanar bâl ü peri-Bâki

* **şeb-gerd:** 1. Gece gezip dolaşan; bekçi 2. Ay.
Teşrîfin ümîdiyle senin ey meh-i şeb-gerd
Mânende-i halka kapıda kaldı kulaklar-Nâbi

Sâkî-i hûrşîd-ruh geh bedr etti geh hilâl
Bu gece iş astı sâgar mâh-ı şeb-gerd üstüne
Necati Bey

Etrâfta kalmayınca bir ferd
Hem-râhım olur hayâl-i şeb-gerd-Mehmet Akif

* **şeb-gerdelik:** Gece dolaşması.
Nâkısadır sana şeb-gerdelik desem Nâbî
Aceb bu sözden o mâh-ı tamâm alınmaz mı-Nâbi

* **şeb-gîr:** 1. Gece uyumayan. 2. Sabah vakti. 3. Kervan.
Her sînede kim mihr ü mahabbet eseri var
Hôş nâle-i şeb-gîr ile âh-ı seheri var-Nizami

Gûyâ ki nesîm-i âh-ı şeb-gîr
Etmiştir o gonce la'le te'sîr
Fehîm (Hoca Süleyman...)

* **şeb-gûn**: Gece renkli, kara.
Ne kadar zâhirî olsa şeb-gûn
Olur âyîne gibi sâde-derûn-Enderunlu Fazıl

Varırsan ey sabâ ol zülf-i şeb-gûna selâm eyle
Düşerse hem dil-i mahzûn u meftûna selâm söyle
Vecdî

* **şeb-hâb:** Gece uykusu.
Şeb-hâbe varma var ise çeşm-i basîretin
Kandîl ile müzeyyen olan nüh kıbâbe bak-Behiştî

* **şeb-hîz:** Gece kalkan.
Yüzün görüp murâda ermek istersen komaz zülfeyn
Gurûba varmadan hûrşîd erişir menzile şeb-hîz
Figânî

Ebhâr u sevâildeki bî-hûde sadâlar
Vermez dil-i şeb-hîzime ârâm-Cenap Şahabeddin

* **şeb-hûn:** Gece baskını.
Rehâ bulur mu o reh bulsa da Horasan'a
Biter mi anda o şeb-hûn-ı bî-hirâsâne
Abdülhak Hâmit (anda: orada)

şeb-hûn-ı dil: Gönle yapılan gece baskını.
Hep siyeh-pûş oldular kasd-i şeb-hûn-i dile
Girdiler müjgânların bir cenge câdûlar gibi-Nâilî

* **şeb-istân:** 1. Yatak odası, harem dairesi. 2. Gece ibadet edilecek yer.
Zülf-i miskîn ki ruh-ı yâr ile tâbende durur
Şem'-i pür-nûr ile san buldu şeb-istân revnak
Avnî (Sultan II. Mehmet-Fâtih) (san: sanki)

Bir şeb-istândır devâtım hâme Zengî hadîmi
Ol şeb-istânın arûsu dil-sitânıdır sözüm-Nef'î

Hâl-i haddin mi bu ya sûhte pervâne midir
Kararıp düşmüş ola şem'-i şeb-istân üzre-Rahmi

şeb-istân-ı safâ: Eğlencenin yatak odası.
Gâhîce uyandıkça şeb-istân-ı safâda
Şol gece olan sohbet-i hem-vârı unutma
Esrar Dede

şeb-istân-ı sühan: Sözün harem dairesi.
Enverî-i rüzgârım kim şeb-istân-ı sühan
Şem'-i fikr ile ziyâ-yı neyyir-i rahşân bulur-Nef'î

* **şeb-külâh:** Gece başa giyilen külâh.
Sabâdan eyle hazer çıkma hâneden ey şem'
O düzd her gece bir nice şeb-külâh kapar
Şeyhülislam Yahya

* **şeb-nem**: Gece nemi, çiy
Ten-be-hâk-i acz olan şeb-nem gibi üftâdenin
Cümleden evvel yeten hurşîd olur imdâdına-Nâbi

Ârız olmuştur diye gavgâ-yı bülbülden sadâ
Goncanın başına şeb-nem sürdü gül-şende gül-âb
Behiştî

şeb-nem-i Âmid: Diyarbakır çiyi.
İntizârım sanadır subha dek ey mihr-i münîr
Berg-i hâtırda olan şeb-nem-i Âmid gibi-Nailî

şeb-nem-i nâ-çîz: Değersiz gece nemi.
Dest-gîr olmak kerîmin şânıdır üftâdeye
Ref ͑ eder bir şeb-nem-i nâ-çîzi yerden âftâb
Said Paşa (Diyarbekirli ...)

şeb-nem-i seher: Seher çiyi.
Füzûn gerek arak-ı şeb-nem-i seher ki henüz
Muâşırân-ı sâf-i soffa-i çemen mahmûr-Nâilî

* **şeb-pere:** Yarasa.
Şeb-pere kadrini mihrin ne bilir ey Nâbî
Olma dil-gîri hilâfındaki bed-ahlâkın-Nâbi

* **şeb-reng***:* Gece renginde, kara renkli.
Hatt-ı şeb-rengi gelince o mehin gün yüzüne
Dedi uşşâka güzellik: Geceniz hayr olsun-Lâ

şeb-reng-i gurâb*:* Karganın siyah rengi.
Görse ger bârika-i re'yini rü'yâda olur
Şu ͑le-i şem ͑-i seher şeh-per-i şeb-reng-i gurâb-Nef ͑î

* **şeb-rev:** Gece giden; hırsız, harami.
Gevher-i güftârının kân-ı müşterî-i müflisi
Kûçe-i esrârının hûrşîd-i düzd-i şeb-revi-Nef ͑î

Şeb-rev ki hâb, gâlib ola bister istemez
Âteş ki subha kalmaya hâkister istemez-Nâbi

* **şeb-tâb:** Ateşböceği.
Bu leyl-i muzlimi tenvîre yok mu bir küçük şeb-tâb
Sen ol, ey şu ͑le-i âhım, benim-çün bir hazîn mehtâb
Hüseyin Sîret

* **şeb-tâ-seher:** Sabahtan geceye.
Subh-gâh-ı vuslatın şevkıne her şeb-tâ-seher
Dûd-ı âh ile göğe ağan duâlar hakkıçün-Behiştî

* **şeb-tâ-be-seher**: Sabahtan geceye kadar.
Salavâtıyla olur gulguleler
Bâm-ı eflâkte şeb-tâ-be-seher-Hakanî

Bezm-i Cemşîd'de devrân ki kadehlerle döner
Şevk şeb-tâ-be-seher raks-ı mükerrerle döner
Yahya Kemal

Gösterir her nigehimde bana bir nakş-ı diğer
Kederimden elem ü hüzn eyle şeb-tâ-be-seher
Enderunlu Vâsıf

* **şeb-zinde:** Gece uyumayan.
Dâg-ı gamındır âşıka hâbı harâm eden
Güller çemende eyledi şeb-zinde bülbülü-Beliğ

* **şeb-zinde-dâr**: 1. Gece uyumayıp ibadet eden. 2. Gece işle uğraşan. 3. Gece bekçisi.
Rûşen etsin zulmeti şeb-zinde-dârân-ı gamı
Mihr-i rûyun göster ey meh-pâre Allah aşkına
İshak Efendi

Şeb-zinde-dâr olalıdan mânend-i şeyh bülbül
Teshîr edip girdi şâh-ı güle murakka ͑-Behiştî

şeb-zinde-dâr-ı sohbet: Sohbetin şebzindedarı, sohbetle sabahlayan.
Aceb ne bezminde şeb-zinde-dâr-ı sohbet idin
Henüz nergis-i mestinde bû-yı hâb kokar-Nedim

şebâb: (شباب) Ar.. Gençlik, tazelik, civanlık.
Kanda kim cem ͑ ola câm u dil-ber ü aşk u şebâb
Anda İblîsin ne hâcet mekrine idlâline
Nâbi (anda: orada)

Bilinmez kadri mahmûr olmadıkça neşve-i câmın
Şebâb eyyâmının keyfiyyetin pîr-i dü-tâdan sor
Fıtnat Hanım

Geçmede vakt-i şebâb ü gelmede eyyâm-ı şîb
Gitmede dilden safâ gözden cilâ eksilmede
Bağdatlı Ruhi

* **şebâbet**: Gençlik, tazelik.
Ârız neden olmuş size bir vaz ͑-ı tabîî
Yâhut bu –şebâbet- denilen hâl-i rebiî
Abdülhak Hâmit

Şebâbet gitti de elden başımdan gitmiyor sevdâ
Tükendi tâkat ü tâbım mahabbet bitmiyor hâlâ
Şarkı güftesi. (Lâ)

şebâhet: (شباهت) Ar. Benzeme, benzeyiş.
Bir âfitâba bir ol meh-veşe nigâh ederiz
Şebâhet öyle ki farkında iştibâh ederiz-Ziya Paşa

şebâne: (شبانه) Far. Geceye ait, geceyle ilgili.
Pür-nûr idi ziyâ-yı câm ile gece meclis
Komamış idi hâcet şem ͑e mey-i şebâne
Şeyhülislam Yahya

Bu uzak lâne-i şebânede söz
Şimdi hâbîde-i sükûnet iken-Tevfik Fikret

şebân-gâh, şebân-geh: (شبانگاه) bk. şeb.
şebeh: (شبه) bk. şibh.
şebîh: (شبيه) bk. şibh.
şecâat: (شجاعت) Ar. Yiğitlik, yüreklilik, hamaset, kahramanlık.
Miyân-ı güft ü gûda bed-meniş îhâm eder kubhın
Şecâat arz ederken merd-i Kıbtî sirkatin söyler
Koca Ragıp Paşa
Göreydi Rüstem eğer kuvvet ü şecâatini
Olurdu sîne-i Rüstem çü sîne-i Sührâb-Nâbi

Hem sahâvette eder defter-i Hâtemleri tayy
Hem şecâatte kılar hamle-i Rüstemleri red-Nizami
* **şecî', şecîa:** Cesur, yürekli. **c. şüc'ân:**
** **şüc'ân***:* "Şecî'ler, cesurlar.
Tavr-ı ef'âl ü tüvânında teşâbüh var iken
Saf-ı şüc'ân ile kassâb berâber gelemez-Nâbi

Nice gelip olmaya küffâra ol şüc'ân kim
Her birinin nuhbe-i efkârıdır i'lâ-yı dîn
Üsküdarlı Hakkı Bey
şecer, şecere: (شجر) Ar. Ağaç. **c. eşcâr, şecerât.**
Sebz-pûş olup kıyâma turdular her bir şecer
Kıldılar secde huzûr-ı kalb ile kûh-sâra bak
Adlî (Sultan II. Bayezid) (tur-: kalkmak)

Sana mütâbaat için kıyâma durdu şecer
Rükû'a vardı sipihr ü sücûda indi cibâl-Necati Bey

Etmişti ol haberle şehâdet şecer şütür
Taşlardı da'vetinle hurûşân efendimiz
Faruk K. Timurtaş
şecer-i âh: Ah ağacı.
Şecer-i âhım ucunda açıluptur gûyâ
Nice benzer nazar et Enverî gül-nâre kamer
Enverî (açıluptur: açılmıştır)
şecer-i âh-ı alev-berk-ı ciğer-rîşe*:* Ciğer püsküllü alev şimşeğinin ah ağacı.
Âbyârî-i cünûn laht-ı dil etmiş kârın
Şecer-i âh-ı alev-berk-ı ciğer-rîşemizin-Nâilî

şecer-i meyve: Meyva ağacı.
Şecer-i meyve gibidir güzelim ehl-i kemâl
Dem-be-dem dest-i edânîden ona taş gelir
Yahya Bey (Taşlıcalı...)
şecer-i Sidre vü Tûbâ: Tuba ve Sidre ağacı.
Şecer-i Sidre vü Tûbâ kadd-i dil-dâra göre
Serv-i âzâde göre misl-i sanevber ar'ar-Esrar Dede
şecer-i Tûr*:* Tur ağacı.
Bir tecellî idi Mûsâ'ya da kim el verdi
Şecer-i Tûr hemîşe Yed-i beyzâ vermez
Koca Ragıp Paşa
* **şecere:** 1. Silsile zinciri, soy ağacı, soy kütüğü. 2. Ağaç.
* **şecer-istân:** Ağaçlık yer.
şecer-istân-ı kalb: Kalbin ağaçlık yeri.
Şecer-istân-ı kalb içinde revân
Olan hafî suların mûsikî-i nevmîdi-Ahmet Hâşim
** **eşcâr**: Şecer'ler.
Dikti leşker-geh-i ezhâra sanevber tuğun
Haymeler kurdu yine sahn-ı çemende eşcâr-Bâki

Şâh-ı eşcârı şikest eyler iken sadme-i bâd-Nâbi
eşcâr-ı bâg-ı himmet: Gayret bağının ağaçları.
Her yaneden ayağına altun akıp gelir
Eşcâr-ı bâg himmet umar cûy-bârdan-Bâki
eşcâr-ı gayr-ı müsmire: Meyvesiz ağaçlar.
Elbette kad-hamîde olur nahl-i mîve-dâr
Eşcâr-ı gayr-ı müsmire eflâke ser çeker
Adlî (Sultan II. Bayezid)
şecî', şecîa: (شجيع) bk. şecâat.
şedâid: (شدائد) bk. şiddet.
şedd: (شد) Ar. 1. Sıkı bağlama, sıkma, sertleştirme, pekleştirme. 2. Bütün gücüyle koşma.
Zikr ü fikri şedd ü tanzîm-i cünûd
Fikr ü zikri sedd ü tahkîm-i hudûd-Ziya Paşa
şedd-i rahl: Yola çıkma, yolcu olma.
Korku, lâkin, azmi te'yîd eylemek îcâb eder
Kurtulursun şedd-i rahl etmiş de gitmişsen eğer
Mehmet Akif

şedd-i rihâl: Hayvana semer vurmak; mec. bir yere süratle gitmek.
Nice ber-aks olacak halbuki âtîde bu hâl
Hasret-i vuslatınızla güç olur şedd-i rihâl
Abdülhak Hâmit

Şeddâd: (شدّاد) Ar. Yemen'deki Âd kavminin hükümdarı. Bugünkü Suriye'de olduğu rivayet edilen bu meşhur İrem Bağı, Şeddad yüzünden helak olmuştur. Hud peygamber zamanında yaşadığı söylenen bu kişi, Hz. Hud'tan işittiği cennet tasviri ile Bâğ-ı İrem denilen bir bahçe ve içine de bir köşk yaptırmış. Halkını burasının cennet olduğuna inandırmaya başlamış. Ordusu ile bu yaptırdığı köşke giderken yolda helak olmuş ve Bâğ-ı İrem de yok olmuştur.
Rişte-i dâm-ı meges-gîr-i anâkib gibidir
Bünye-i şer'ine nisbetle binâ-yı Şeddâd-Beliğ

Sadme-i idbâr ile berbâd olur hâtır-şiken
Kasr-ı istibdâdını mahsûd-ı Şeddâd etse de
Yenişehirli Avni

şedîd: (شديد) bk. şiddet.

şefâat: (شفاعت) Ar. Kabahatli bir kimse için bir kimse nezdinde ve bilhassa Allah katında af dilemek; af, yarlığama, bağışlama.
Ümmet-i merhûmeyi a'dâya gâlib olmağa
Kıl şefâat der-geh-i Hak'tan ilâ yevmi'n-nüşûr
Adlî, Âdil (Sultan II. Mahmut)

Şefâat etsen eğer âsiyân ü küffârı
Yerinde yeller eser dûzahın kıyâmette-Lâ

Senden şefâat isteyi Fârûk geldi kim
Göz yaşlarında derdi nümâyân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

şefâat-i râygân: Pek bol şefaat.
Aceb bir mahşer-âşûbdur bismil-geh-i cânân
Şefâat-i râygân olmuş şefâat-hâh-ı nâ-peydâ
Leskofçalı Galip

* **şefâat-hâh:** Şefaat isteyen.

şefâaat-hâh-ı nâ-peydâ: Görünmeyenden şefaat isteyen.
Aceb bir mahşer-âşûbdur bismil-geh-i cânân
Şefâat-i râygân olmuş şefâat-hâh-ı nâ-peydâ
Leskofçalı Galip

* **şefâat-kâr**: Şefaatli.
Kerem-kâr u şefâat-kâr bir âlî peyam-berdir
Güler yüzlü şeker sözlü azîmü'l-kadr serverdir
Gülistan Tercümesi

* **şefî'**: Şefaat edici. **c. şüfeâ.**
Sehvine oldu sebep acz-i tabîî kulunun
Hem odur âlem-i ma'nîde şefî' kulunun-Şinasi

Âsiyâna rûz-ı mahşerde odur olan şefî'
Mustafa kân-ı kerem sâhib-emândır Mustafa
Âdile Sultan

Hatîce mahremin oldu Fâtıma kadrini bildi
Nisâlar şefî' oldu ey yüzü gül ü alnı mâh
Ümmî Sinan

Şefîü'l-müznibîn: Hz. Muhammed (s.a.s.).
Merhabâ ey rahmeten li'l-âlemîn
Merhabâ sensin şefî'ü'l-müznibîn-Süleyman Çelebi

* **şâfi'**: Şefaat eden, kabahatli, günahkâr bir kimse için araya girip yalvaran.

şâfi'-i ümmet: Ümmetin şefaat edeni.
Sarıldım dâmen-i ihsânına ey şâfi'-i ümmet
Dahîlek yâ Muhammed hasta cânım bir devâ ister
Esad Erbilî

şefakat, şefkat, şafakat: (شفقت) Ar. Şefkat, acıyarak ve esirgeyerek sevme. **c. eşfâk.**
Tutalım sende şefkat yoğ imiş ka:dir misin men'e
Gürûh-ı ehl-i dânişten zuhûr-ı lûtf-ı Mevlâ'yı
Nedim

Ahmed çeke cevrini ve lütfun göre ağyâr
Ey şefkati az şâh-ı cihân yandım elinden
Ahmet Paşa

Girdikte zîr-i hâke eder şefakati zuhûr
Ehl-i kerem mürüvvet eder yer garîbine
Hâletî (Azmizade...)

* **şefîk**: Şefkatli, acıyıp esirgeyici.
Huzûr isterse Vehbî bu sipihr-i kec-nihâd içre
Demesin kimseler gönlümce bir yâr-i şefîk olsun
Seyyit Vehbi

Mevlâ-yı şefîk idi latîme
Gûyâ peder idi her yetîme-Ziya Paşa

* **şefkat**: Şefakat kelimesinin hafifletilmişi.
Dehen-i hançer-i ser-tîzini tîz etmektir
En büyük şefkati kurbânlara kassâbların-Sâbit

Tutalım sende şefkat yoğ imiş ka:dir misin men'e
Gürûh-ı ehl-i dânişten zuhûr lûtf-ı Mevlâ'yı
Nedim

* **şefkat-endîş**: Şefkati düşünen.
Hikem-âmûz u sühan-senc ü maârif-perver
Şefkat-endîşe, kerem-pîşe, dilîr ü a'kal-Lâ

* **şefkat-nisâr**: Şefkat dağıtan, şefkat saçan.

şefkat-nisâr-ı gurûr: Gururun şefkat saçanı.
Birinde hüsn-i tabîi şefkat-nisâr-i gurûr
Bedîa-zâr-i tecellîsi nûr-ı îcâdın-Tevfik Fikret

* **şevkat-ver**: Şevket sahibi.
Ey risâlet mülkünün şâhîn-şeh-i şefkat-veri
Ve_ey nübüvvet tahtının sâhib-serîr ü serveri
Âdile Sultan

şefe, şife: (شفه) Ar. Dudak.
Müddeî i'lâm-ı hâle etmeden şakk-ı şefe
Fehmedip kasd-ı derûnun lutfunu der-kâr eder
Enderunlu Vâsıf (şakk-ı şefe: dudak açmak.)

* **şefeteyn**: İki dudak.
Bîmâr-ı aşka cân verir ey cân lebin velî
Münkir sanır kim ol şefeteynin şifâsı yok-Nesimi

şeffâf: (شفّاف) Ar. Şeff "ötesi görünme"den; saydam, bir taraftan bakıldığı zaman öte tarafı görünen.
Gümüş renginde bir dîbâ biçmiş Cedvel-i Sîmîn
Velâkin hâre gibi mevci var şeffâf u nûrânî-Nedim

Fevkımda bağteten açılıp bir derin semâ
Şeffâf perde çekti ona bir nevîn seher
Recaizade Ekrem

şeffâf-ı mînâ: Mine şeffafı.
Mey-i gül-gûna revnak-bahş olur şeffâfî-i mînâ
Verir rengîn edâyı tab'-ı nâzük tâze mazmûna
Koca Ragıp Paşa

şeffâf-ı vassâf: Öven şeffaflık.
Cûy-i şeffâf-ı vassâfa girdi bütân
Oldu gûyâ perîye şîşe mekân-Vâhid

şefî': (شفيع) bk. şefâat.

şefîk: (شفيق) bk. şefakat.

şefkat: (شفقت) bk. şefakat.

şeft-âlû: (شفتآلو) Far. Bilinen meyve. mec. buse, öpücük.
Görse bir tâze fidân-veş hûb-rû
Derdi vermez mi aceb şeftâlû-Sünbülzade Vehbi

Firkatinde tan' mı şeftâlû dilerse cân ü dil
Meyve-i bî-vakt ederler ârzû bîmârlar-Bâki

şeh: (شه) bk. şâh.

şehâdet, şahâdet: (شهادت) Ar. 1. Şahitlik, tanıklık. 2. Bir şeyin doğruluğuna inanma. 3. İşaret, delalet. 4. "Eşhedü enlâ ilahe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resulühü" demek. 5. Şehitlik, şehit olma. 6. Varlık âlemi, gözle görülen şeyler, varlıklar. **c. şehâdât**.
Etmişti ol haberle şehâdet şecer şütür
Taşlardı da'vetinle hurûşân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

Âlem-i gayb u şehâdet hep ona mekşûf ola
Cism ola âlem ona ol âleme rûh-ı revân-Gaybî

Dinmezse hani gamzesi maktûlünün ne tan
Kâfir elinde öldü şehâdet nişânıdır
Hamdullah Hamdi

Lûtfu o kadar ki lâ demek havfından
Etmez diline lafz-ı şehâdet cereyân-Nâbi

* **şâhid:** 1. Şahit, tanık. 2. Senet yerine geçecek şekilde büyük bir eserden veya kimseden alınan örnek. **c. şühûd,.**
Alâka eylemek aşk-ı Hudâ'dan gayri zâiddir
Cemâl-i Lâ-yezâle âşıkım Allah şâhiddir-Valihî

şâhid-i âdil: Âdil şahit.
Da'vâya yeter şâhid-i âdil bu kasîde
İsbâta eğer lâzım ise mahzar-ı âlem-Nef'î

şâhid-i adl: Adalet şahidi.
Âhı dil-sûz ile eşk olmayıcak şâhid-i adl
Da'vî-i ışkı gider ma'nîsi yok tezvîrin
Behiştî (olmayıcak: olmayınca.)

şâhid-i endîşe: Endişe şahidi.
Oldu miʿmâr-ı hüner şâhid-i endîşem için
Böyle bir hâne-i âyîneye bünyâd-figen-Nedim

şâhid-i feyz-i aşk: Aşk feyzinin şahidi.
Sînem âyîne olup şâhid-i feyz-i aşka
Eylesin tabʿımı ilhâm-ı İlâhî te'yîd-Kâzım Paşa

şâhid-i gazab: Gazap şahidi.
Ehl-i aşkı şâhid-i gazabdan Allah saklasın
Bendeye hışm edici sultândan Allah saklasın
Behiştî

şâhid-i gül: Gülün şahidi.
Şâhid-i gül bâğda çün giydi gül-gûn pîrehen
Düğmeler takındı ona zînet için gonceden
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

şâhid-i hâl: Hâlin şahidi.
Hevâdan mevce gelmiş bahr-i derdim şâhid-i hâlim
Dil-i pür-ıztırâb ü nâle-i bî-iʿtidâlimdir-Fuzûlî

şâhid-i maksad: Maksat güzeli.
Şâhid-i maksad nevâ-yı çeng teg perde-nişîn
Sâgar-ı işret habâb-ı sâf-ı sahbâ teg nigûn-Fuzûlî

şâhid-i zûr: Yalancı şahit.
Dünyâ ile sen sulh et bî-huccet ü bî-daʿvâ
İsterse cihân halkı hep şâhid-i zûr olsun-Nâilî

** **şühûd**: 1. Şâhid'ler. 2. Vücut bulma, görünme, var olma. 3. Görme.
Karîr-i rûşenî-i talʿatinle çeşm-i şühûd
Bülend mertebe-i kudretinle pây-ı vücûd
Nevres-i Kadim (çeşm-i şühûd: şahitlerin gözü)

Ömürlerdir gözüm yollarda hâlâ beklerim, hâlâ
Şühûd imkânı yok, coştukça halkından bu vâveylâ
Mehmet Akif

Olunca perde-ber-endâz nazara çeşm-i şühûd
Göründü âyîne-i dilde çehre-i maksûd-Sâmi

şühûd-ı nüsha-i sunʿ: Sanat nüshasının görünenleri.
Şühûd-ı nüsha-i sunʿa nev-â-nev bulmayan kudret
Edip tazyîʿ-i evka:tın hikâyât-ı kühen söyler-Nâbi

şühûd-ı zâhir: Görünen şahitler.
Şühûd-ı zâhir ile olma Nâbiyâ hursend
Fakat hulâsa-i Kirdgâr o mudur-Nâbi

şühûd u eşhâd: Şehadet edenler ve görenler.
Muʿcize münkir için hüccet-i Rabbânîdir
Seni aʿlâ bilir ashâb-ı şühûd u eşhâd-Nâbi

* **şehîd**: Din ve vatan uğrunda ölen kimse. **c. şühedâ. Far. c. şehîdân.**
Eşkim sahîfe-i ruh-ı cânâna düşmesin
Hûn-ı şehîd mushaf-ı Osmân'a düşmesin-Sâbit

Minnet Hudâ'ya iki cihânda kılıp saîd
Nâm-ı şerîfin eyledi hem gâzî hem şehîd-Bâki

Dîn şehîd ister, âsmân kurbân
Her zemân, her tarafta kan, kan, kan!
Tevfik Fikret

şehîd-i aşk: Aşk şehidi.
Şehîd-i aşkın oldum lâle-zâr-ı dâğdır sînem
Çerâğ-ı türbetim şemʿ-i mezârım varsa sendendir
Şeyh Galip

şehîd-i dem-hurûşân: Kan fışkıran şehit.
Bir şehîd-i dem-hurûşânım ki gûş-i cânıma
Rûh-ı Yahyâ'dan gelir âvâz-ı istihsân henüz
Muallim Naci

şehîd-i gamze-i yâr: Yârin yan bakışının şehidi.
Suç öldürende değil ölendedir derler
Şehîd-i gamze-i yârim aceb kimin suçudur
Pertev Efendi

şehîd-i hancer-i müjgân: Hançere benzeyen kirpiklerinin şehidi.
Ey kemân ebrû şehîd-i hancer-i müşgânınem
Bulmuşam feyz-i nazar senden senin kurbânınem
Fuzûlî

şehîd-i ışk: Aşk şehidi.
Maka:birdir kabağım kanlı eşkim içre merdümler
Şehîd-i ışk olanlardır yatar kanlı kefenlerle
Enverî (kabak: içki kadehi)

şehîd-i müstemend: Zavallı şehit.
Hayâlî hâl-i ruhsârın gamından nâr-ı hicr ile
Şehîd-i müstemend olmuş ciğer dağlayı dağlayı
Hayali Bey

şehîd-i sâha-i perhâş-ı derd-i aşk-ı bî-rahm: Merhametsiz aşk derdinin savaş alanının şehidi.
Şehîd-i sâha-i perhâş-ı derd-i aşk-ı bî-rahmım
Asıldı tîğ-ı hûn-âlûd-ı âhım arş-ı a'lâya
Esrar Dede

şehîd-i tîğ-ı aşk-ı yâr: Yârin aşk kılıcının şehidi.
Şehîd-i tîg-ı aşk-ı yâr derse cümle-i âlem
Urup şemşîre dest ey gamze-i cellâd neylersin
Şeyhülislam Bahayî (... Mehmet)

şehîd-i tîğ-ı kazâ: Kaza kılıcı şehidi.
Te'sîr-i sem'le eyledi Sıddîk irtihâl
Oldu şehîd-i tîğ-ı kazâ âkıbet Ömer-Ziya Paşa

** **şehîdân**: Şehitler.
Komaz câm-ı gurûru bezm-gâh-ı haşre dek elden
O mest-âne nigeh kim teşne-i hûn-i şehîdândır
Nedim

Bir aceb feyz-i mücerred var ki tîğ-ı gamzede
Sıklet-i tekfînden etmiş şehîdân insilâh
Memduh Paşa

Mesmûmen etti zât-ı Hasan Adn'e intika:l
Mazlûmen oldu şâh-ı şehîdân bürîde-ser-Ziya Paşa

şehîdân-ı gam: Gam şehitleri.
Sâye-bahş-ı vuslat ol uşşâk-ı mehcûr üstüne
Etti sansınlar şehîdân-ı gamın nûr üstüne
Ethem Sakızlı

şehîd-i zî-hayât: Canlı şehit.
Ne şândır dîn yolunda Hakk'a bezl-i cân edip durmak
Ne devlettir şehîd-i zî-hayât olmak bu dünyâda
Namık Kemal

şehîdân-ı mahabbet: Aşk şehitleri.
Huld içre şehîdân-ı mahabbet ser-i kûyun
Seyretmeğe revzenler açar kâhlarından-Nâilî

** **şühedâ**: Şehitler.
Elde kılıç âftâb-ı hûn-bâr
Eyler şühedâyı gark-ı envâr-Şeyh Galip

Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra fedâ
Şühedâ fışkıracak toprağı sıksan şühedâ
Mehmet Akif

Gölgemiz sırtını asrın ezer, edvâra yüküz;
Şühedâmızla yerin kalbine hep mahkûküz
Midhat Cemal Kuntay

Neslindeki geçmiş şühedânın adedinden
Toprak utanır, belki rakamlar utanırken
Midhat Cemal Kuntay

şehâmet: (شهامت) Ar. 1. Zekâ ve akıllılıkla beraber olan cesaret, yiğitlik. 2. İran şahının unvanı.
Maâlî meyli hiç kalmaz, şehâmet büsbütün kalkar
Ne hâkimlik tanır artık, ne mahkûm olmadan
Mehmet Akif

Damarlarında şehâmet yüzerdi kan yerine
Yüreklerinde ölüm şevkı vardı cân yerine
Mehmet Akif

Ey muazzez melike-i hevesât
Zîr-i pâ-yi şehâmetinde hayât-Tevfik Fikret

şehd: (شهد) Ar. 1. Bal. 2. Gümeç balı.
Şeh-bâz bakışlı âhû gözlü
Şîrîn hareketli şehd sözlü-Fuzûlî

Oldu nazmım şehdine ervâh-ı kudsîler meger
Şeh-perin ona meger-rân etti Cibrîl-i Emîn
Hayali Bey

Dil-berâ şîrîn lebine cân verirsem ta'n değil
Kanda kim şehd ola lâ-büd meyl eder ona meges
Şâhî (Kanuni'nin oğlu Bayezit) (kanda: nerede)

şehd-i la'l-i yâr: Yâr dudağının balı.
Zâhidâ dîdârsız cennet cahîm olsun bana
Şehd-i la'l-i yârsız Kevser hamîm olsun bana-Zâti

şehd-i leb: Bal dudak.
Taş deler âhım oku şehd-i lebin şevkinden
Ne_ola zenbûr evine benzese beytü'l-hazenim
Fuzûlî

şehd-i lezîz: Lezzetli bal.
Şarâbı âb-ı hôş-güvâr, gıdası şîr ü şehd-i lezîz
Recaizade Ekrem

şehd-i musaffâ: Temiz bal.
Sirâyet eylemiş mektûba la'linden halâvet kim
Verir şehd-i musaffâ kîsenin mûm-ı girîbânı-Nâbi

şehd-i mükâfât: Mükâfat balı.
Dil-teng-i cevre şehd-i mükâfât eder zuhûr
Tûtî kafes-nişîn iken eyler şeker zuhûr
Sâmi (Arpaeminizade Vakanüvis Mustafa ...Bey)

şehd-i nevâziş: Gönül alma balı.
Sem'-i âzâra edip şehd-i nevâzişle ivaz
Hüner oldur sana zehr olana sen tiryâk ol-Sâbit

şehd ü şekker: Bal ve şeker.
Şehd ü şekker ger yer isem sensiz ağudur cânıma
Çün cânımın sensin dâdı kanda bulam senden yiğrek-Yunus Emre (kanda: nerede)

* **şehd-âb, şehd-âbe:** Bal şerbeti.
Şıra de üzüm suyuna hem pekmeze dûşâb
Bal şehd denir şerbete şehd-âbe vü şehd-âb
Sünbülzade Vehbi

şehd-âbe-i ümmîd: Ümidin bal şerbeti.
Beni şehd-âbe-i ümmîd ile şîrîn-kâm et
Nûş-ı zehr-âbe-i ye's ile koma telh-mezâk
Yenişehirli Avni

* **şehd-kâm**: Balına kavuşmuş.
Olsa eltâfinla ger nefs-i nebâtî şehd-kâm
İktibâs eylerdi hanzal lezzet-i gül-şekkeri-Nedim

şehîk: (شهيق) Ar. Şehka "keskin çığlık"tan; 1. Nefesi içeri alırken seslenme; hıçkırık. 2. Soluk alma.
Yine bir muztarib enîn-i hayât
Duyulur en küçük şehîkından-Tevfik Fikret

Dolaşır kâinât-ı nâimeyi
Bir umûmî şekîk-i tenhâî-Cenap Şahabeddin

şehka: (شهقه) Ar. Hıçkırık, keskin çığlık. **c. şeheka:t.**
Çöllerde kalan bir küçücük makber-i bî-kes
Yollar bu muhîtâta kesik, şehkalı bir ses
Ahmet Hâşim

şehka-i bükâ: Ağlama hıçkırığı.
"Ben bir zavallıyım!.." diye bir şehka-i bükâ
İnlerken, artık inlememek, hem de en cesûr
En gür sesimle inlememek bir günâh olur
Tevfik Fikret

şehka-i seyyâl: Akan hıçkırık.
Yalnız bu derin gökte senin açtığın izler
Bir gizli gamın şehka-i seyyâlini gizler
Ahmet Hâşim

şehlâ: (شهلا) Ar. 1. Elâ gözlü kadın. 2. Koyu mavi, ela.
Kûşe-i mihrâb tutmuştum reh-i zühd ü salâh
Koymadı öz hâlime ol nergis-i şehlâ beni-Fuzûlî

Şehlâ gözü gözetmeyeli oldu dil harâb
Vay ol imâretin ki alîl ola nâzırı
Hüdai (Müezzin Hüdai-i Atik)

Çeşm-i ruhsârını gördüm güle ra'nâ demedim
Gül-şenin nergis-i mahmûruna şehlâ demedim
Behiştî

Şehnâz: (شهناز) Türk müziğinin en eski hoş makamlarından biri.
Mutribâ sâzın dil-i uşşâka dem-sâz eyledin
Geh Hicâz ettin maka:mı gâh Şehnâz eyledin
Neccarzade

İstedikçe Bûselik- gerdâniyye
Evce doğru yükselir Şehnâz eder-Lâ

şehr: (شهر) Ar. 1. Senenin on iki kısmından her biri, ay. **c. eşhür, şühûr**.2. Şehir, büyük belde, il.
Donanıp tâze arûsân gibi şehr ü bâzâr
Oldu âlem yine pür-zîb çü rûy-ı hûbân-Nedim

Mânend-i Kays şöhre-i şehr olmak isteriz
Bî-nâm-ı ışk iken yine meftûn-ı şöhretiz-Rızayi

Geçmişim bâdeden aslâ dönüşüm yok içerim
Şeyh-i şehr içme diye bana verirse sevgend-Behiştî

şehr-i dârü'l-mülk-i adl: Adalet ülkesi (İstanbul) şehri.
Şehr-i dârü'l-mülk-i adlin seyr eden âriflere
Hıtta-i ma'mûre-i âlem dih-i vîrân gelir-Bâki

şehr-i felâket*:* Felaket ayı.
Şem'-i âhı diktik ey mâhım fenâ fânûsuna
Pâs-bân-ı mihnetiz şehr-i felâket bekleriz-Enverî

şehr-i hüsn: Güzellik şehri.
Görüp cîbimde nakd-i eşki oldu şehr-i hüsn içre
Metâ'-ı hande zîb-i çâr-sûy-ı zîr-i leb şimdi-Nâbi

şehr-i müstesnâ*:* Müstesna şehir.
Râgıbındır şehr-i müstesnâları kim görünür
Dîde-i a'yân-ı Mısr'a Yûsuf-ı zîbâ Azîz-Behiştî

şehr-i Medîne*:* Medine şehri.
Rehber-i cân edip aşkı diyerek kandadır âh
Mesken-i Fahr-i Cihân şehr-i Medîne âyâ
Âdile Sultan

şehr-i nûr*:* Nur şehri.
Âmid o şehr-i nûr öğünsün ile'l-ebed
Fazl ü fazîletiyle bu necl-i bülendinin-Yahya Kemal

şehr-i Sıtanbul: İstanbul şehri.
Bu şehr-i Stanbul ki bî-misl ü behâdır
Bir sengine yek-pâre Acem mülkü fedâdır-Nedim

şehr-i vasl: Kavuşma şehri.
Şehr-i vaslın kal'asın top yıkmış idim bilmedim
Leşker-i hicrâna yüz verdim yanıldım bilmedim
Âhî

** **şühûr:** Aylar.
Bu tâb-hânede bir lokma nân için hayfâ
Bütün belâ ile geçmektedir sinîn ü şühûr
Yenişehirli Avni

* **şehr-âşûb**: Şehirde kargaşalık çıkarma.
Gözü yağmâcı şehr-âşûblarla çevresi dolmuş
Sanasın ortaya yıldızlar almış mâh-ı tâbânı
Hayali Bey

* **şehr-âyîn**: Tören, merasim.
Her taraftan, Boğaz, o şehr-âyîn
Mavi Tunca'yla gür Fırat akmış-Yahya Kemal

şehr-yâr, şehriyâr: (شهريار) Far. Padişah, hükümdar.
Aynıma almam bütün dünyâyı yârim olmasa
Şehri çoktan terkederdim şehr-yârim olmasa
Sehâbî

Doğrusu bu-durur ki bugün bâğ-ı adlde
Sen şâh-ı gülsün ey yüzü gül şehriyâr serv
Hayali Bey

Kazâ her kişverin ehline cem'iyyet murâd etse
Ona elbette bir dânâ-yı kâmil şehriyâr eyler-Fuzûlî

şehriyâr-ı fikr: Fikir padişahı.
Nerde olsam cilve-gâhım mevki'-i ta'zîm olur
Şehriyâr-ı fikrimin her yerde bir evrengi var
Muallim Naci

şehriyâr-ı taht-ı dil*:* Gönül tahtının padişahı.
Ma'mûre-i mahabbetti yıktı tegâfülün
Ey şehriyâr-ı taht-ı dil ey pâdişâh-ı nâz-Nâilî

şehsüvâr: (شهسوار) bk. şâh.

şehvet: (شهوت) Ar. 1. Aşırı istek. 2. Nefis. 3. Cinsel istek. **c. şehevât**.
Ger âdemîde garaz ekl ü şürb ü şehvet ise
Gerek cemî'-i ünâsı tasaddur ede sütûr-Hayali Bey

Heves-kârân eder ruhsâr-ı yâre nazra-i şehvet
Cenâbet şüst ü şûsu için döker dîde-i terden-Nâbi

Ayıptır şehvete meyl ü niyyet
Ki odur haslet-i hayvâniyyet-Sünbülzade Vehbi

şeka, şeka:': (شقا) Ar.. 1. Rezalet, alçaklık. 2. Talihsizlik, bedbahtlık, sefalet
İltifât eylese erbâb-ı şeka:ya keremi
Süedâdan sayılırdı koca Nemrûd-ı pelîd
Kâzım Paşa

Fitne baş kaldıramaz haşre değin tâ o kadar
Etti kahrınla kazâ ehl-i şeka:yı tahzîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **şeka:vet**: 1. Eşkıyalık, haydutluk. 2. Bedbahtlık, talihsizlik.
Dalmışam bahr-i şeka:vet içre kârım seyyi'ât
Ya İlâhî sen hidâyet eyle bana ver necât
İkbalî, Meftunî (Sultan II. Mustafa)

Kimi tarîk-ı saâdette tûşe-bahş-ı kerem
Kimi kemîn-i şeka:vette kûşe-gîr-i kümûn
Yenişehirli Avni

Adım başında şeka:vet adım başında kıtâl
Şenâatin ne kadar kanlı şekli varsa helâl
Mehmet Akif

* **şakî**: 1. Bahtsız, fena hareketli, haylaz. 2. Haydut, yol kesen. **c. eşkıyâ**.
Bâğda müdhiklik edip goncayı handân eder
Bülbül-i şeydâ gibi yoktur cihânda bir şakî-Behiştî

Hâlâ yaşıyorsak kürenin orta çağında
Hakkın adı hançerse şakînin kuşağında
Midhat Cemal Kuntay

** **eşkıyâ**: Şakî'ler, haydutlar, yol kesenler.
Eşkıyâ lutfunu zîrâ unutur bir demde
Ehl-i dil böyle eder medhini ammâ tahrîr-Nef'î

Selâmı nîze ucuyla verir bize şimdi
O gamze oldu karîn-i eşkıyâya hayf hayf-Hâzık

şeker, şekker: (شکر) Ar. >sükker'den Far. >şeker. Nazımda "şekker" şeklinde de kullanılır.

Leblerinden şerm-sâr olalı Mısr'ın şekeri
Gözlerimin çeşme-sârından hacîldir cûy-i Nîl
Nizami

Lûtf ile hâsid-i bed-hâha nedâmet gelmez
Telh olan mîveye şekkerle halâvet gelmez-Nâbi

Hâller şekker lebinde noktalardır hüsrevâ
Aks-i dendânın oluptur gûyiyâ dendâneler-Harîmî

şekker-i vasl: Kavuşma şekeri.

Şekker-i vaslına hicrân ağusun katma şehâ
Yoksa ol şerbet ile ey nice sultân ezilir-Necati Bey

* **şeker-âb**: Dostluk arasına giren soğukluk, kırgınlık. (şekerle su uyuşmazlığı).

Olmadı hergiz o laʿl-i nâ-yâb
Hîç kimseyle cihânda şeker-âb-Hakanî

* **şekker-âmîz:** Şekerle karışık.

Ol leb ü dendânı şerh etmez Nizâmî nazm ile
Tâ ki şiʿrin şekker-âmîz ü güher-rîz eylemez
Nizami

* **şeker-bâr**: Şeker saçan, şeker dağıtan.

Tebeesümle nigâhından hayâl ettim senin zâlini
Bize laʿl-i şeker-bârın güher göstermek istermiş
Nedim

* şeker-**gû**: Tatlı söz söyleyen.

Ser sebze-i safâ diraht-ı âlû
Her meyvesi tûtî-i şeker-gû-Şeyh Galip

* **şeker-güftâr:** Tatlı sözlü, dilinden bal akan.

Leb-i şîrîni vasfında aceb rengîn gazel düştü
Okun bu şiʿri tûtî-i şeker-güftâra eğlensin-Bâki

Dilimle uğradım kayda ben şu âlemde
Ne bülbül uğradı ne tûtî-i şeker-güftâr-Nedim

* **şeker-hâ:** Şeker çiğneyen.

Ey mutrib-i cân-efzâ ey tûtî-i şekker-hâ
Lutf eyle nevâ-sâz ol yetmez mi bu istiğnâ
Esrar Dede

şeker-hâ-yı sühan: Tatlı söz söyleyen.

Ağzına almaz eğer kand-i mükerrer olsa
Lafz-ı hâyîde-i tûtî-i şeker-hâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

* **şeker-hâb:** Tatlı uyku, şekerleme.

Ey çeşm-i baht-ı meyl-i şeker-hâb tâ ki
Bîdâr ol ki rü'yet-i dîdâr vaktidir-Vâsık

* **şeker-hand, şeker-hande:** Sevgilinin tatlı tatlı gülüşü.

Bulmuş hayât-ı tâze şeker-hand şükrden
Olmuş nebât-rîz nebâtın dehenleri-Nâbi

* **şekker-hâne**: Tatlı yapılan yer.

Iyâr-ı lezzet-i eşʿâra noksân gelmez ey Nâbî
Zebân-ı hâmeye oldukça şekker-hâne derlerse-Nâbi

* **şeker-istân:** Şeker kamışı tarlası.

Hani bir şîrîn-sühan laʿl-i şeker-bârın gibi
Kanda gördü tûtî bir âyîne ruhsârın gibi
Bâki (kanda: nerede)

* **şeker-nûş:** Şeker içen.

Laʿl-i lebi şuʿle-i şeker-nûş
Gül-ruhları nev-bahâr-ı gül-pûş-Şeyh Galip

* **şeker-rîz**: Şeker saçan.

Dil-zinde-i feyz-i Şems-i Tebrîz
Ney pâre-i hâme-i şeker-rîz-Şeyh Galip

Leblerinle gül şeker-rîz ol dil ü cân bezmine
Kandasın ey tûtî-i şîrîn-zebânım kandesin-İshak

* **şeker-şiken**: Tatlı söz söyleyen (güzel).

Dehenin tûtî-i şekker-şiken olsa ne aceb
Leb-i şîrîn ü hat-ı sebz ona bâl ü perdir-Bâki

* **şekkerîn**: Şekerli, tatlı.

Pistândaki şîr-i şekkerîne
Fıtrat onu eylemiş fütâde-Muallim Naci

şekîb: (شکیب) Far.> şikîb'ten; sabır, tahammül, dayanma.

Cezbe-i hüsne nice tâkat getirsin ehl-i aşk
Bir nigâh-ı germe döymez bin cihân sabr u şekîb
Nefʿî

Meyl-i şekîb ederdi dil-i bî-şekîbimiz
Kasd-ı firîb edeydi eğer dil-firîbimiz-Nâbi

Âgâz-ı nâle etse ne_ola cân-ı bî-şekîb
Oldu resîde mevsim-i feryâd-ı andelîb-Nahîfî

şekk, şek: (شكّ) Ar. Şübhe, zan, tereddüt. **c. şü-kûk**.
Birdir ol rûzî-resân-ı kâinât
Şekk eden tevhîdine bulmaz necât-Kâzım Paşa

Ben rûze günü görsem ebrûsu hilâlini
Îd olduğuna ol gün bir zerrece şekk gelmez-Behiştî

Vakt-i iftârda şimden sonra
Şekkimiz kalmadı sâat geldi-Sâbit

** **şükûk**: Şek'ler, şüpheler.
Pîşimde bu secde-gâh-ı tevhîd
Aklımda şükûk dilde ümîd-Abdülhak Hâmit

şekkerîn: (شكرين) bk. şeker.

şekl, şekil: (شكل) Ar. 1. Şekil, kılık, biçim. 2. Plan, taslak. 3. Cins, nevi, çeşit. 4. Çehre, beniz. 5. ed. Manzumelerin mısra ve kafiye sırasına göre aldığı biçim. 6. Kelime sonuna gelerek birleşik kelimeler yapar. **c. eşkâl**.
Ne perîsin ki dili hüsnüne pervâne kılıp
Ettin ol şekl ü şemâyili giriftâr beni-Ahmet Paşa

Mazhar-ı feyz-i ubûdiyyet olandır insân
Yoksa ma'nîde kişi şekl ile insân olmaz
Leskofçalı Galip

Nefsini derk et ki oldur matlab-ı âsâr-ı sun'
Sanma hilkatten ki bu şekl ü şemâildir garaz
Namık Kemal

şekl-i bahâr: Bahar şekli.
Gül-bergi berfe gark idüben nahl-bend-i bâd
Şekl-i bahâr bağladı eşcâr-ı gülsitân-Behiştî

şekl-i bedî'-sûret-i insân: İnsan sanatlı güzel şekil.
Şekl-i bedî'-sûret-i insâna kıl nazar
Esrâr-ı râz-nâme-i Rahmân'a mahrem ol
Yenişehirli Avni

şekl-i çâr: Dört şekil.
Hüsnüne nev-hat lebin kim şekl-i çâr ebrû verir
Âşıkı öldürmeğe halvâ ile dârû verir-Behiştî

şekl-i ejder: Ejder şekli.
Ey perî gencîne-i hüsnünde çeşm-i âdeme
Şekl-i ejder görünen her lahza bu gîsû gibi-Enverî

şekl-i garîb: Garip şekil.
Lika:sı güldürür mevtâyı bir şekl-i garîb ancak
Edâsı öldürür insânı ammâ bundadır hikmet
Hakanî

şekl-i girdâb: Girdap şekli.
Şekl-i girdâb gelir fikre yazarken târîh
Sürdü yelken kürek a'dâyı Kapudan Paşa (1780)
Sürûrî

şekl-i habâb: Su kabarcığı şeklinde.
La'l-i lebinden ey meh donmuş şarâb göster
Tebhâleden de onda şekl-i habâb göster
Recaizade Ekrem

şekl-i hakîkat: Hakikat şekli.
Her safhada bir şekl-i hakîkat eder ibrâz
Her gün çevirir bir varaka makleb-i âlem
Ziya Paşa

şekl-i ham-ı ebrû-yı latîf: Güzel kaşının büklüm şekli.
Mihrâbda şekl-i ham-ı ebrû-yı latîfin
Vâcib bu cihetten kamuya secde-i mihrâb-Fuzûlî

şekl-i insân: İnsan şekli.
Hamd o Hallâk'a ki kıldı ihsân
Bir avuç toprağa şekl-i insân-Sünbülzade Vehbi

şekl-i irtisâm: Resmedilmiş şekil.
Bir mevci hisse vermek için şekl-i irtisâm
Seyreylerim bu levhayı artık ale'd-devâm
Tevfik Fikret

şekl-i izâr: Yanak şekli.
Belirir çehre-i zerdinde dimâ'-i hiddet
Nev-hilâl-i şafak âgûşa döner şekl-i izâr
Kemalzade Ekrem Bey

şekl-i izâr-ı yâr: Yârin yanağının şekli.
Şekl-i izâr-ı yâr gibi nakş-ı dil-firîb
Levh-i zamîre yazmadı sûret-ger-i hayâl-Bâki

şekl-i jâle: Jale, çiğ biçimi.
Eşk-i şâdî akıtır gül-zâre şekl-i jâlede
Dîde-i bülbül olup gûyâ billûrîn nâv-dân-Lâ

şekl-i kamer: Ay şekli.
Ebr âhım na'lçen şekl-i kamer sâyen melek
Çarh kûyundur habâb-ı eşk-i çeşmim ahterân
Enverî

şekl-i kefen: Kefen şekli.
Yârsiz gül-şen ölümdür bana gül şekl-i kefen
Sanırım bülbül ki şîven eyleyip ağlar imiş-Behiştî
şekl-i kemân: Keman şeklinde.
Kabza-i kudretine kavs-i kuzah şekl-i kemân
Destine nîze-i Mirrîh felekte nâvek-Cinanî
şekl-i mahûf: Korkunç şekil.
Hep sevgililer girmede bir şekl-i mahûfa
Eşkâl-i dehâ münkalib olmakta tuyûfa
Abdülhak Hâmit
şekl-i murakka': Yamalı şekil.
Cisimsiz şekl-i murakka'dır ser-â-ser dağdan
Şimdilik âlemde bir köhne kabâya mâlikiz-Bâki
şekl-i müdevver: Tekerlek şekli.
Ol kamer kim gün gibi şekl-i müdevver bağlamış
Lâle gibi ruhlarında la'l-i ahmer bağlamış
Hamdullah Hamdi
şekl-i nizâm: Nizam şekli.
Girdi bir şekl-i nizâma hey'et-i rûy-ı zemîn
Oldu şâmil âleme eltâf-ı Rabbü'l-âlemîn-Ziya Paşa
şekl-i nizâr: Uygunsuz şekil.
Nedir bu feyz-i anâsır nedir bu mâhiyyât
Nedir bu cism-i mürekkeb nedir bu şekl-i nizâr
Ziya Paşa
şekl-i sakka:: Saka sureti.
Câmı içre göre tâ kimlere hem-zânûnsun
Şekl-i sakka:da gezer dîde-i giryân saf saf-Bâki
şekl-i tedennî: Aşağılama şekli.
İsâbetsiz teâlî başka bir şekl-i tedennîdir
Felek, tenzîli gâhî gösterir ıs'âd şeklinde
Şekip (Tokadizade ...)
şekl-i u'cûbe: Garip şekil.
Şekl-i u'cûbedir nihâd-ı hafîf
Nakş-ı utrûfedir mezâk-ı latîf-Nâbi
** **eşkâl:** Şekil'ler.
Sûretin tefrikası etmez eser ma'nâya
Olmaz eşkâl-i ibâretle müşekkel ma'nâ-Nâbi

Bir gül-şen-i vasfa etse âgâz
Eşkâlini evvel eyler ibrâz-Ziya Paşa

Eyler mi dil-i sâfi havâdis mütekeddir
Gelmez keder âyîneye eşkâl ü suverden
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet ...)
eşkâl-i dehâ: Deha şekilleri.
Hep sevgililer girmede bir şekl-i mahûfa
Eşkâl-i dehâ münkalib olmakta tuyûfa
Abdülhak Hâmit
eşkâl-i gûnâ-gûn: Türlü türlü şekiller.
Saht diller kahr ile her hizmete mu'tâd olur
Âheni eşkâl-i gûnâ-gûna korlar nâr ile
Nüzhet (Rıdvan Paşazade ...Efendi)
eşkâl-i kıyâsât-ı umûr: İşlerin kıyaslama şekilleri.
Ne_ola eşkâl-i kıyâsât-ı umûr olsa akîm
Âlemin suğra vü kübrâsında nisbet kalmamış
Nâbi
eşkâl u suver: Şekil ve suretler.
Eyler mi dil-i sâfi havâdis mütekeddir
Gelmez keder âyîneye eşkâl ü suverden
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet ...)
* bürrân-**şekl**: Keskin kılıç şeklinde.
Mihrini cânda görüp başıma kasd etdi felek
Eyleyip mâh-ı nevi hançer-i bürrân-şekl
Hayali Bey
* hîzân-**şekl**: Kalkan şekil.
Tâb-ı kahrından ola cümle adû nâ-peydâ
Pertev-i mihr ericek jâle-i hîzân-şekil
Hayali Bey (ericek: erince)
* **şeklen**: Şekil olarak.
Şeklen gören ağyârin âdem diyemez cindir
Bed-lehçesi İblîs'e her vechile yakındır-Behiştî
şekûr: (شكور) bk. şükr.
şekvâ, şekve: (شكوا) Ar. Şikâyet, hoşnutsuzluk.
Cevr-i dehr ile olur bülbül ***gurâb**a *hem-nişîn*
Yine şekvâyı gurâb eyler garâbet bundadır-Nev'î, Fıtnat Hanım (?) (*Bâki'nin arkadaşları arasındaki lakabı)

Cevr-i dehr ile olur bülbül gurâba hem-nişîn
Yine şekvâyı gurâb eyler garâbet bundadır
Fıtnat Hanım
Olmasaydı kalemin çâk-i girîbânı eğer
Der idim kalmadı âlemde nişân-ı şekvâ-Nâbi

Tasdîi ko bî-hûde figân etme
Şekvânla dolsun mu yeter defter-i âlem-Neşâtî

şekvâ-yı firâk: Ayrılıktan şikâyet eden.

Biz bülbül-i muhrik-dem-i şekvâ-yı firâkız
Âteş kesilir geçse sabâ gül-şenimizden
Selimî, Tâlibî (Sultan II. Selim-Sarı)

şekvâ-yı gam: Gam şikâyeti.

Bahs-i şekvâ-yı gamında yine biz hâmûşuz
Nâlemiz zemzeme-i çâk-i girîbân ise de
Namık Kemal

şekvâ-yı hâr: Dikeni şikâyet etme.

Bir gonca sevdim eyledim ağyâr âlemi
Şekvâ-yı hâr eden de benim gül diken de-Enderunlu Vâsıf, (Vâlihî-i Kadim (Kurtzade Edirneli Şeyh ...?)

şekvâ-yı rûh-ı mecrûh: Yaralı ruhun şikâyeti.

Dinle şekvâ-yı rûh-ı mecrûhu
Fakat incinme iktirâbımdan-Tevfik Fikret

* **şekvâ-eser:** Şikâyetçi, şekva uyandıran.

Gelen sesler bütün şekvâ-eserdir
Çiçekler hep açılmış yârelerdir-Tevfik Fikret

* **şekve:** Şikâyet.

Ol Süleymân'ın şekvei dîve salmış rüst-e-hîz
Bu Süleymân savleti küffârı etmiş târ-mâr-Fuzûlî

Şekvemiz var feleğin vaz'-ı galat-kârından
İstimâ' et ki budur zâbıta-i mülke ehemm-Nâbi

şekve-i gam-ı hicrân: Ayrılık üzüntüsünden şikâyet.

Yok hüsnü şekve-i gam-ı hicrân edenlerin
Hüsn-i mecâz şevkine efgân edenlerin-Nâbi

* **şekve-hân:** Şikâyet eden.

Gamzeler her bir bakışta kasd-ı cân eylerse de
Şekve-hân olmam o ebrûlar rızâ mihrâbıdır
Muallim Naci

* **şekve-kâr:** Şikâyet eden, sızıldayan.

şekve-kâr-ı hayât: Hayatın şikâyetçisi.

İki âciz kadîd-i lerzende
İki mat'ûn-ı şekve-kâr-ı hayât-Tevfik Fikret

* **şekve-rîz**: Şikâyet saçan, sızıntı yayan.

şekve-rîz-i fütûr: Gevşeklik şikâyeti.

Hazîn nazarları etrâfa şekve-rîz-i fütûr
Fakat bu günkü gazâsiyle müftehir, mağrûr
Tevfik Fikret

* **şekve-tırâz:** Şikâyet donatan.

şekve-tırâz-ı gam-ı aşk: Aşk gamının şikâyetini donatma.

Geh hâme gibi şekve-tırâz-ı gam-ı aşkız
Geh nâle gibi hâme-i şekvâda nihânız-Neşati

* **şâkî**: Şikâyet eden.

Sebeb hep kıllet-i iz'ân ü tab'-ı nâ-şinâsındır
Ki şâkî ola senden ehl ü nâ-ehlân ola şâkir
Bağdatlı Ruhi

* **şikâyet**: Yakınma, sızlanma, yakınma. **c. şikâyât**.

Dinle neyden kim hikâyet etmede
Ayrılıklardan şikâyet etmede-Nahifî

Kitâb-ı kâinât esrâr-ı hikmetle leb-â-lebdir
Şikâyet cehlden feryâd bî-idrâkliklerden-Nâbi

Kâse kâse zehr-i gam nûş eyledim aşkınla ben
Dest-i cevrinden neler çektim şikâyet olmasın
Nahifî

Esvât-ı arza karşı sen etmiştin i'tiyâd
Bess ü şikâayet etmeyi âlâm-ı sem'den
Cenap Şahabeddin

Düşmânlara ahbâbını zem oldu zarâfet
Dil-dârdan ağyâre şikâyet yeni çıktı-Ziya Paşa

şikâyet-i baht-ı siyâh: Kara bahttan şikâyet.

Kasdım hemân şikâyet-i baht-ı siyâhtır
Ey dûd-ı âh sen arada bir bahânesin-Nâbi

şikâyet-i sitem-i rûzigâr: Zamanın zulmünden olan şikâyet.

Hikâyet-i gam-ı hicrân-ı yârı mı diyelim
Şikâyet-i sitem-i rûzigârı mı diyelim-Ahmet Paşa

** **şikâyât**: Şikâyetler.

Anlamazlar o tehevvür o şikâyât niçin
Dahl edenler sana feryâd-ı mübâhâtin için
Tevfik Fikret

şell: (شلّ) Ar. Çolaklık, elin, eğri oluşu.
Artıra devlet ü ikbâlini günden güne Hak
Hasmının eyleye hem destini şell pâyını leng
Üsküdarlı Hakkı Bey

şelâle, şellâle: (شلاله) Ar. Çağlayan, yüksek bir yerden dökülen su, şelâle. **c. şelâlât.**

şelâle-i giryân: Ağlayan, akan şelâle.
Ne isterim meselâ: Bî-hudûd bir meşcer
Fakat ağaçları hep ser-şikeste, hep uryân
İçinde bir derecik, bir şelâle-i giryân-Tevfik Fikret

şem': (شمع) Ar. 1. Mum. 2. Balmumu. **c. şümû'.**
Bezm-i aşk-ı yârda sûzân olup mânend-i şem'
Sûz-i dil arz eylerim giryân olup mânend-i şem'
Nahifî

Fenâ beka:ya muka:bil, adem vücûda redîf
Cihân yok olmada, mânend-i şem', var olalı
Hâmî (Hâmî-i Âmidî)

Aşk odu evvel düşer ma'şûka sonra âşıka
Şem'i gör kim yanmadan yandırmadı pervâneyi
Lâ

şem'-i âh: Ah mumu.
Şem'-i âhı diktik ey mâhım fenâ fânûsuna
Pâs-bân-ı mihnetiz şehr-i felâket bekleriz-Enverî

şem'-i ahterân: Yıldızların ışığı.
Hengâm-ı şeb ki küngüre-i kasr-ı âsümân
Zeyn olmuş idi şu'lelenip şem'-i ahterân-Bâki

şem'-i baht: Talih mumu.
Olmasın püf-kerde yâ Rab şem'-i bahtı bir zemân
Etmesin püf-kerde şem'-i ömrünü bâd-ı hazân-Lâ

şem'-i bezm: Eğlence meclisinin mumu.
Subha dek giryân olup çün âh-ı âteş-nâk eder
Şem'-i bezmin handesi hep hande-i bî-hûdedir
Rızayi

şem'-i bezm-i yâr: Yârin eğlence meclisinin mumu.
Şem'-i bezm-i yâr olup sûzân ü giryân oldum âh
Reşk eder âlem çerâg-ı hâss-ı cânân oldum âh
Enderunlu Vâsıf

şem'-i bezm-ârâ: Meclisi süsleyen mum.
Bu bir serv ü yalın yüzlü güzeldir şem'-i bezm-ârâ
Yanar par par sana karşı serinde dûdu kâküldür
Zâti

şem'-i bezm-efrûz: Meclisi aydınlatan mum.
Şem'-i bezm-efrûz olup sen gül gibi kıl handeler
Ben yanıp karşında derdim hâlim ağlayam sana
Lamiî Çelebi

şem'-i bezm-gâh: İşret meclisinin mumu.
Ger dilersen şem' teg gayret oduna yanmayan
Şâmlar ağyâr şem'-i bezm-gâhı olmagıl-Fuzûlî

şem'-i bezm-i gam: Gam meclisinin mumu.
Yıkıldı dil yitirdi cân özün akl oldu lâ-ya'kıl
Ayağ üzre şeb-i hecrinde şem'-i bezm-i gam kaldı
Behiştî

şem'-i cân: Can mumu.
Dil-i pür-zulmet içre seyr için dîdâr-ı ma'şûka
Fener-âsâ yanar aşk ile dilde şem'-i cânım var
Âdile Sultan

şem'-i cem'-ârâ: Toplanışı süsleyen mum.
Yalın yüzlü diye kükürd-veş üstüne pervâne
Eğerçi şem'-i cem'-ârâ dahi bir dünkü oğlandır
Behiştî

şem'-i cemâl: Güzellik mumu.
Eylemiş şem'-i cemâlin âteş-efrûz-i hayâ
Ârız-ı pür-tâbın âb-ı şu'le-âmiz eyleyen
Fehîm (Hoca Süleyman...)

şem'-i cihân-efrûz: Cihanı aydınlatan mum.
Pertev-i ikbâl ile şem'-i cihân-efrûzsun
Zevk-ı dîdârındadır hasiyyet-i bâd-ı bahâr-Fuzûlî

Şerm-sâr etti yüzün lutfu gül-i nevrûzu
Tal'atin kıldı hacil şem'-i cihân-efrûzu-Nizami

şem'-i derûn: İç ışığı.
Hasret-i dîdâr içindir Âdile feryâdı hep
Nâr-ı aşkıla yakıp şem'-i derûnu dağladım
Âdile Sultan

şem'-i encümen: Meclisin ışığı.
Nûr-ı sevdâ zulmet-i mâtemde eyler iltimâ'
Kûşe-gîr-i hecre şem'-i encümen bî-gânedir
İsmet (Müstecabizade ...)

şem'-i fikr: Fikir ışığı.
Enverî-i rüzgârım kim şeb-istân-ı sühan
Şem'-i fikr ile ziyâ-yı neyyir-i rahşân bulur-Nef'î

şem'-i fürûzân: Parlak mum.
Midhat re'y-i münîrin kim ederse tahrîr
Tâb-ı şevk-ı kalemin şem'-i fürûzânın görün-Nâilî

şem'-i girîbân: Elbise yakasının parlaklığı.
Halâyık-ı subh-teg handân olup mihr-i cemâlinden
Dil-i sûzân ile devrinde ancak şem'-i girîbândır
Fuzûlî

şem'-i gül-pûş-ı cemâl: Güzelliği gülle örten mum.
Şem'-i gül-pûş-ı cemâle bülbül-i pervâneyiz
Cân attık şu'le-i ruhsâra bir ben bir habâb
Esrar Dede

şem'-i hakîkat: Hakikat mumu.
Bir şem'-i hakîkat ki fürûzân ola dilde
Tûr üzre eder lem'a-i dîdâr temevvüc-Nâbi

şem'-i hâver: Doğu ışığı.
Kurs-ı mâh üstünde eyler hûşe-i Pervîne ta'n
Şâm-ı zülfün kim düşüptür şem'-i hâver üstüne
Nizami

şem'-i hâverî: Doğuya ait ışık.
Söndü çerâg-ı encümen-i bahs-i kâinât
Bilmem ne yüzle yanmadadır şem'-i hâverî
Üsküdarlı Hakkı Bey

şem'-i hidâyet: Hidayet ışığı.
Önünde şem'-i hidâyet delîl olursa sana
Serâir-i reh-i vahdet ayân olur giderek
Hâfız Müşfik

şem'-i hüsn: Güzellik ışığı.
Demen ol şem'-i hüsne gayrılarla germ-ülfettir
Kiminle hem-dem olsun ne_eylesin müştak-ı sohbettir-Nâilî

şem'-i ışk: Aşk mumu.
Yanar gam âteşinden dil zaîf u bî-mecâlem ben
Bu rûşendir ki şem'-i ışka fânûs-ı hayâlem ben
Behiştî

şem'-i ikbâl: Talih mumu.
Ne kadar encümen-efrûz ise şem'-i ikbâl
Bestedir târ-ı fetîlinde yine reng-i zalâm-Nâbi

şem'-i İlâhî: İlahî ışık.
Aşk bir şem'-i İlâhî'dir benim pervânesi
Şevk bir zincirdir gönlüm onun dîvânesi
Şeyh Galip

şem'-i izâr: Yanağın ışığı.
Şem'-i izârı yârin gülde değilse peydâ
Bezm-i çemende bülbül pervânedir nedendir
Behiştî

şem'-i kadr: Kıymet mumu.
Ey süllem-i urûcuna nüh pâye nüh felek
Ve_ey şem'-i kadrine yedi seyyâre pür-ziyâ
Hamdullah Hamdi

şem'-i kâfûrî: Kâfurî mum.
Gül-istânında şeb encümle sünbül-zâr-ı pür-şeb-nem
Şeb-istânında hûrşid-i seher bir şem'-i kâfûrî
Nef'î

şem'-i külbe-i ahzân: Hüzünler kulübesinin ışığı.
Ey Fuzûlî âteş-i âh ile yandırdın beni
Gâlibâ sandın ki şem'-i külbe-i ahzânınam-Fuzûlî

şem'-i kün-feka:n: "olan oldu" ışığı. (Allah'ın 'kün: ol' emriyle bütün varlıkları yaratması)
Şol iki ruh ki şem'-i kün-feka:ndır
İki aydır ki gözümden nihândır-Nizami

şem'-i maksûd: Kastedilen ışık.
Âcizim şükrünü îfâda ki etti lûtfun
Şem'-i maksûdumu âhir nefesimle iş'âl-Ziya Paşa

şem'-i meclis: Meclisin mumu.
Şem'-i meclis germ olup öykündüğiyçün yüzüne
Astılar bâzârda sonra zebânın yaktılar
Ahmet Paşa (öykün-: taklit etmek)

şem'-i meclis-ârâ: Meclisi süsleyen mum.
Gece pervânelerle bezmi germâ-germ idi şem'in
Seher bakdım ne şem'-i meclis-ârâ var ne pervâne
Şeyhülislam Yahya

şem'-i meh: Ay ışığı.
Kubbe-i mînâda her şeb kim yana kandîl-i mâh
Zühre şem'-i meh çerâgı göstere şem'-i ucâb
Nizami

şem'-i mezâr: Mezar ışığı.
Bâd-ı ecel ki söndüre kandîl-i cânını
Başı ucunda bî-hûde şem'-i mezâra yuf
Şeyh Galip

şem'-i minhâc-ı hakîkat: Hakikat yolunun ışığı.
Iztırâb-ı zulmet-i aşk-ı mecâzîden ne bâk
Şu'le-i dil şem'-i minhâc-ı hakîkattir bana-Behçet

şem'-i mahabbet: Sevgi ışığı.
Tasâvîr ile tezyîn eylemiş sûret-ger-i hikmet
Döner şem'-i mahabbetle fenerdir halka-i tevhîd
Nâbi

şem'-i murassa: Kıymetli taşlarla süslü mum.
Muntazır her gece çarh-ı pür-kevâkible kamer
Yakmağa sahnında bir şem'-i murassa' şem'-dân
Nef'î

şem'-i münevver: Parlak ışık.
İzzetim şem'-i münevver tâli'im azm-i kavî
Devletim hükm-i revân ayşım evi ma'mûr idi
Fuzûlî

şem'-i ruh: Yanağının mumu (parlaklığı).
Her gece şem'-i ruhun yâdına âh eyleyicek
Âhım odu sanemâ kubbe-i eflâke düşer-Cem Sultan

Bürka'ı götür ey şems ü kamer çehreli halkı
Pervâne kimi şem'-i ruhun nârına yandır-Nesimi

şem'-i ruh-ı dil-ber: Sevgilinin yanağının ışığı.
Dil şem'-i ruh-ı dil-bere pervânedir ammâ
Âvâre-i pîrâhen-i fânûs değildir-Nâilî

şem'-i ruhsâr: Yanak ışığı.
Yine hâb-âlûde ancak çeşm-i hûn-hârın senin
Hangi bezmi etti rûşen şem'-i ruhsârın senin-Zâti

Zâhidâ zulmette kaldın zühdü terk et ışka gel
Şem'-i ruhsârın habîbim reh-nümâ etsin sana
Behiştî

şem'-i rûşen: Parlak ışık.
Mağzı görünürdü üstühândan
Fânusta sanki şem'-i rûşen-Nâbi

şem'-i rûy: *(Sevgilinin muma benzeyen)* yüzünün ışığı.
Şem'-i rûyun tâbı horşîd-i kıyâmet pertevi
Hokka-i la'lin sözü hâb-ı adem efsânesi-Fuzûlî

Şem'-i rûyun âfitâb-ı âlem-ârâdır senin
Nûr-ı Hak hurşîd-i ruhsârında peydâdır senin
Fuzûlî

şem'-i rûy-ı cânân: Sevgilinin yüzünün mumu.
Yanıp mânende-i pervâne bu şem'-i rûy-ı cânâna
Çerâğ-ı dilde rûşen âftâb-ı âlem-ârâdır
Âdile Sultan

şem'-i ser-endâz: Korkusuz ışık.
Uşşâk gibi tanlanmanız gülse dem-â-dem
Mikrâz-ı belâdan geceler şem'-i ser-endâz
Lamiî Çelebi (tanlan-: şaşılmak)

şem'-i sûzân: Yanan mum.
Şem'-i sûzâna su dökse nâle vü zârî kılar
Ne_ola peykânın ucundan inlese sûzân gönül
İbn-i Kemal

şem'-i şâm-ı fürkat: Ayrılık gecesinin mumu.
Şem'-i şâm-ı fürkatem subh-ı visâli neylerem
Tapmışam yanmakta bir hâl özge hâli neylerim
Fuzûlî

şem'-i şâm-efrûz: Geceyi aydınlatan mum.
Ne âşık dosttur gör şem'-i şâm-efrûzu kim dâim
Berây-ı hâtır-ı pervâne sûzân gösterir kendin
Nâbi

şem'-i şarâb: Şarabın parlaklığı.
Dil mest-i gam bir âşık-ı hâne-harâbdır
Laht-ı ciğer ona gül-i şem'-i şarâbtır-Esrar Dede

şem'-i şeb-i hasret: Hasret gecesinin mumu.
Şem'-i şeb-i hasrettir sînemde gamın dâğı
Kılmaz onu tâbende illâ ki yürek yağı-Behiştî

şem'-i şeb-ârâ: Geceyi süsleyen mum.
Bülbül bilir ol gonce-i ra'nâ kimi görse
Pervâne sanır şem'-i şeb-ârâ kimi görse-Nâbi

şem'-i şeb-ârâ-veş: Geceyi süsleyen(aydınlatan) mum gibi.
Yakar ehl-i dilin şem'-i şeb-ârâ-veş ciğerhânın
Çerâğ-ı bezm-i nâ-dâna yanar pervânedir dünyâ
Haşmet

şem'-i şeb-istân: Yatak odasının mumu.
Hâl-i haddin mi bu ya sûhte pervâne midir
Kararıp düşmüş ola şem'-i şeb-istân üzre-Rahmi

Gündüz ağyâr iledir diye elinden yârin
Yandı yakıldı bize şem'-i şeb-istân bu gece-Enverî

şem'-i şeb-istân-ı belâ: Belânın yatak odası mumu.
Bir şem'-i şeb-istân-ı belâyem ki değil kem
Tâ ben diriyem sûz-ı dil ü eşk-i revânım-Fuzûlî

şem'-i şu'le-dâr: Parlak mum.
Komaz pertev-fürûz-ı câhı âh-ı inkisâr âhir
Eder püf-kerde şem'-i şu'le-dârı rûzgâr âhir
Haşmet

şem'-i tâbân: Parlak güneş.
Niçe döysün eşk-i çeşmim şu'lesini insâf et
Niçe bir etse gerek bir şem'-i tâbân ile bahs
Behiştî (döy-: dayanmak, tahammül etmek)

şem'-i tâb-dâr: Parlak mum.
Benim o şîfte pervâne bezm-i hüsn-i ruhunda
Geh ıztırâba düşer şem'-i tâb-dârı görünce
Nedim-i Kadim

şem'-i Tûr: Tur dağının ışığı.
Ol reh-revâne ki Hızr ü Kelîm bedrekadır
Fürûğ-ı âh yeter şem'-i Tûr'u neylerler-Nâilî

şem'-i ucâb: Gülünç ışık.
Kubbe-i mînâda her şeb kim yana kandîl-i mâh
Zühre şem'-i meh çerâğı göstere şem'-i ucâb
Nizami

şem'-i ümmîd-i rakîbân*:* Rakiplerin ümit mumu.
Meclis-i ağyâra olma pertev-endâz-ı visâl
Şem'-i ümmîd-i rakîbânı fürûzân eyleme-Nâbi

şem'-i vasl: Kavuşma mumu.
Nâr-ı aşk ile yanıp yakıldılar dil-dâr için
Şem'-i vasla yanmağı öğrendiler pervâneden
Sezayî (Hasan ...)

şem'-i vuslat: Kavuşma ışığı.
Senin pervâne-i hicrânınım sen şem'-i vuslatsın
Be-her-şeb hâhiş-i bûs u kenârım varsa sendendir
Şeyh Galip

şem'-i zât-ı kibriyâ: Büyük kişilerin ışığı.
Şem'-i zât-ı kibriyâ pervânesidir bu gönül
Feyz-i esrâr-ı Hudâ kâşânesidir bu gönül
Necip (Sultan III. Ahmet)

şem'-i ziyâ-güster: Işık saçan mum.
Ehl-i sûziş gülse de vâreste olmaz giryeden
Baksana şem'-i ziyâ-güster hem ağlar, hem güler
Edhem Pertev Paşa

** **şümû':** Şem'ler, mumlar.

şümû'-ı baht: Talih mumları.
Nîk-bahtân ki bulur cevf-i sadefte dürr-i pâk
Şümû'-ı bahtla biz katre-i bârân buluruz-Nâbi

* **şem'a**: Mumlu fitil, muma batırılmış fitil.
Dili deryâ-yı nûra gûta-zen kıl
O şem'a şu'lesinden pîrehen kıl
Atâyî (Nevizade Atâullah)

Re'yi bir mertebet rûşen ki yazarken vasfın
Şem'a gâlib görünür şu'le-i nevk-i aklâm-Nef'î

Hayâl-i şem'-i ruhsârın ko yansın hâne-i dilde
Perin ol şem'a yakıp şevk ile pervâneler dönsün
Bâki

* **şem'-dân, şem'a-dân** : Ar. Far. b. i. Şamdan, mumluk.
Tâ şâm-ı âftâb-ı cihân-tâbı subh-dem
Devrân ufukta göstere bir sîm şem'-dân-Bâki

Serîr-i devletidir cilve-gâh-ı rif'atidir
Zebân-ı şekve neden şem'a şem'a-dânlardan-Nâbi

İzârın şem'inin hûrşîd-i zerrîn şem'-dânıdır
Melek pervânen olmağa edinmiştir per ü bâli
Behiştî

* **şem'-gerdelik***:* Muma alışmışlık.
Nâkısadır sana şeb-gerdelik desem Nâbî
Aceb bu sözden o mâh-ı tamâm alınmaz mı-Nâbi

* **şem'-veş***:* Mum gibi.
Şem'-veş yansa yakılsa ağlasa Rûhî ne gam
Sûz-i aşka olmasın kimse giriftâr ey gönül
Bağdatlı Ruhi

şem'a: (شمعه) bk. şem'

şemâil: (شمائل) Ar. >Şemîle'den; şimâl'in çokluğu. Huylar, tabiatler, ahlaklar.
Şitâb edince döner ejderhâ-yı perrâne
Girer şemâil-i hûbâne cilve-i hengâmı-Nef'î

İns ü perî ne_olur kim hûr u melekte yoktur
Bu hüsn ü bu letâfet bu şekl ü bu şemâil-Nizami

Fenâ, fenâ kadınım ben! ... Bakın şemâilime!
Kadınlık olmada gâlib bütün hasâilime
Abdülhak Hâmit

şemâil-i hûbân: Güzellerin huyları.
Şitâb edince döner ejdehâ-yı perrâna
Girer şemâil-i hûbâna cilve hengâmı-Nef'î

şemâtet, şemâte: (شماتت) Ar. Şamata, gürültü, patırtı.

* **şemâtet-hîz**: Düşmanın felaketine sevinen.
Şemâtet-hîz a'dâ, ta'ziyet-fermây ihvândır
Mükedder de olursan kendini gamdan berî göster
Râşit (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet ...)

şem'-dân: (شمعدان) bk. şem'.

şemîm: (شميم) bk. şemm.

şemle: (شمله) Ar. Şeml'den; Arapların baş örtüsü, kıldan yapılmış örtü, sarık.
Kimi sâyis kimisidir akkâm
Sarınıp şemle bürünmüş ihrâm-Sünbülzade Vehbi

şemm: (شمّ) Ar. Koklama, koklanma, koku alma.
Açılmış gayre ben bûy-ı cefâ şemm eyledim anda
Ne_ola bülbül-veş etsem ol gül-i handândan feryâd
Akif Paşa (anda: orada)

şemm-i pistân: Memenin kokusu.
Değişmezsem ne_ola gül-bûs-ı la'le şemm-i pistân
Turuncu bâğ-ı hüsnün ey dil a'lâdır kirâsından
Enderunlu Vâsıf

* **şemme**: 1. Bir kere koklama. 2. Çok küçük şey.
Eğer bir şemme alsa turrasından bâd-ı ferverdîn
Eder kevn ü mekânı gark o demde rûh u reyhâne
Üsküdarlı Hakkı Bey
Safâ-yı cân ü dil bir şemmedir bûy-ı nesîmimden
Hayât-ı câvidân bir reşhadır âb-ı revânımdan
Palaslı Galip

şemme-i âzâr: Mart ayının kokusu.
Oldu devrinde hevâ mahbûs-ı zindân-ı habâb
Gâlibâ görmüş hevâdan şemme-i âzâr gül-Fuzûlî

şemme-i bûy: Koku (misk) koklama.
Sünbülünden sanemâ şemme-i bûy almağ için
Misk sevdâya düşüp külbe-i attâra gider
Ahmet Paşa

şemme-i esrâr-ı ışk: Aşk sırlarının kokusu.
Şemme-i esrâr-ı ışkımdan kime şerh eylesem
Hayretî-i vâlih ü şeydâ gibi hayrân olur-Hayretî

şemme-i hâl-i dil: Gönül hâlinden bir parça.
Fuzûlî'den mizâcın münharif gördüm bu gün yârin
Meğer fırsat bulup bir şemme-i hâl-i dil beyân etmiş
Fuzûlî

şemme-i lutf: Lütuf kokusu.
Ne izzet buldu ise şemme-i lutfunla bulmuştur
Bu gül-zârın eğer verdi eğer nesrîn ü reyhânı
Şeyhülislam Yahya

şemme-i noksân: Pek az kusur.
Gelmez kişinin rütbesine şemme-i noksân
Mâlen, bedenen etmede ahbâbına hidmet
Sâkıb Dede

şemme-i türâb: Toprak kokusu.
Girdâblar açar önüme bir derin serâb
Rûhum sehâbelerden alır şemme-i türâb
Tevfik Fikret

şemme-i vefâ: Vefanın çok azı.
Gehî hayâl-i yâr ile semâya eyler i'tilâ
Koşar koşar peyinde cân-küşâ-yı şemme-i vefâ
Kemalzade Ekrem Bey

şemme-i zülf: Saçın kokusu.
Şemme-i zülfünle meşâmın dilin
Gâliye-sâ eylemedin öyle mi-Ahmet Paşa

* **şemîm**: Güzel koku.
Nefha-i kâm ü şemîm kâm-ı dil-i mevkûfdur
Zülf-i anber-bârına, gîsû-yı müşg-efşâne-Nâilî

Ale'd-devâm ola ol buk'a-i mübârekenin
Gubârı nâfe-i şemîm ü hevâsı gâliye-süd-Sâbit

şemîm-i adl: Adalet kokusu.
Âlem şemîm-i adlin ile doldu şöyle kim
Oldu felek şemâme-i sîmîn-i zer-nigâr
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı ...)

şemîm-i çîn-i zülf: Saç büklümünün kokusu.
Şemîm-i çîn-i zülfünden o yârin hisse-dâr olmuş
Sabânın lutfunu her cânibe neşr etmede sünbül
Şeyhülislam Yahya

şemîm-i gîsû: Saç kokusu.
Seherden eyledi yağma şemîm-i gîsûsun
Nesîm bir dahi uğrar mı bu diyâre göre-Nedim

şemîm-i hazân*:* Sonbahar kokusu.
Şu gül-şenin saçılır girye ibtisâmından
Gelir şemîm-i hazân nefha-i bahârından
Kemalzade Ekrem Bey

şemîm-i kâkül: Kâkül kokusu.
Şemîm-i kâkülün anmış nesîm gül-şende
Demiş ki sünbüle sende emânet olsun bu-Figânî

şemîm-i kâkül-i cânân: Sevgilinin kâkülünün kokusu.
Şemîm-i kâkül-i cânânı gezdirip yer yer
Eserdi cânlara cânlar katan nesîm-i sabâ
Halil Nihat Boztepe

şemîm-i mey-i tevhîd: Tevhit şarabının kokusu.
Şâbâş şemîm-i mey-i tevhîdi duyarsan
Kîmyâ-yı saâdet sana hüsrân-ı harâbât
Esrar Dede

şemîm-i nâfe: Misk kokusu.
Şemîm-i nâfeye dâir sabâda var bir eser
Aceb o âhû-yı nâzende kâkülün mü tarar-Lâ

şemîm-i sühan: Sözün güzel kokusu.
A'dâya medâr-ı kalemim reşha-i semmdir
Ahbâba şemîm-i sühanım nükhet-i cândır-Nef'î

şemîm-i sünbül: Sünbülün kokusu.
Şemîm-i sünbülüne kanda öykünür nâfe
Benefş-i ter gibi olmaya müşg-i huşk-mizâc-Hamdullah Hamdi (kanda: nerede; öykün-: taklit etmek)

şemîm-i vatan*:* Vatan kokusu.
Duymaktayım şemîm-i vatan şimdi yerde ben
Buldum hele mezârımı Allah'a gitmeden
Kemalzade Ekrem Bey

şemîm-i vefâ: Vefa kokusu.
Ey bî-vefâ Kemâl'e şemîm-i vefâ yeter
Bir haylî mısrâ'ında kalan bûy-i kâkülün
Yahya Kemal

şemîm-i zülf: Saçın kokusu.
Şemîm-i zülfüne âmâdedir meşâm-ı ümîd
Ne gûne cünbişi var rûzgârdan ne haber-Nâbi

şemîm-i zülf-i cânân*:* Sevgilinin saçının güzel kokusu.
Şemîm-i zülf-i cânânı güzel vasfeyledin Fıtnat
Meğer taktîr olunmuştur midâdın bûy-ı sünbülden
Fıtnat Hanım

* **şemmâme, şemmâmet**: 1. Hoş koku. 2. Yenilmeyen fakat hoş kokusu olan bir cins kavun.

şemmâmet-i anber: Amber kokusu.
Nesîm-i hulku vezân olsa bir çemen-zâra
Edip türâbını reşk-i şemmâmet-i anber-Nedim

şemmâme-i seher*:* Seherin hoş kokusu.
Feyz-i şeb-i kîmyâ-eserden
Te'sîr-i şemmâme-i seherden-Fuzûlî

şemmâme: (شمّامه) bk. şemm.

şems: (شمس) Ar. 1. Güneş. 2. Hz. Mevlana'nın arkadaşı, Şems-i Tebrizî. **c. şümûs**.
Pû-bürehne çâk-sîne merd-i rüsvâyîleriz
Şems'ten yaktık çerâg-ı aşkı Mevlâyî eriz-Aşkî

Gâlib Cenâb-ı Şems'ten almış nefes meğer
Erdi amûd-ı subha dem-i subh-gâh-ı ney
Şeyh Galip

Bir reng-i vefâ var mı nazar kıl şu sipihrin
Ne leyl ü nehârında ne şems ü kamerinde
Ziya Paşa

Şems-i asr: Asrın Şems'i.
Şems-i asr idi asırda şemsin
Zıll-i memdûd olur zemân-ı kasîr-Lâ

şems-i aşk: Aşk güneşi.
Şems-i aşka kul olalı âlem-i tevhîdde
El yuduk ağyârdan ser-çeşme-i hurşîdde
Esrar Dede

şems-i bâriz: Görünen güneş.
Dikkat aşka, nigâh kalbe muhtâc olsa da
Şems-i bârizden güzeldir hüsn-i mestûrun senin
Kemalzade Ekrem Bey

şems-i cemâl*:* Güzellik güneşi.
Âsûdeyiz bu kevnde hünkâr-ı ekberin
Şems-i cemâli üstümüze sâye-bânken-Esrar Dede

şems-i duhâ: Öğle vaktinin güneşi.
Ahd-i çemeni memlekete mevsim-i nev-rûz
Re'y-i felek-i saltanata şems-i duhâdır-Nef'î

şems-i dülbend: Tülbent güneşi.
Ser-i serv üzre gördükçe gönül mihr-i cihân-tâbı
Sanır kim kaddin üstünde göründü şems-i dülbendin
Behiştî

şems-i felek: Feleğin *güneşi.*
Zer-bâft döşer şems-i felek râhına zîrâ
Nûr olsa yeridir tapuna zînet-i meydân
Behiştî (tapu: huzur)

şems-i hakîkat: Hakikat güneşi.
Görünmüyor bize şems-i hakîkatin nûru
Fakat sehâb-ı ayândır nika:b şeklinde
Abdülhak Hâmit

şems-i hüveydâ: Apaçık bir güneş.
Zâtiyâ hîç zevâl ermez ona zerre kadar
Dîde-i cân ile bir şems-i hüveydâ gördüm-Zâti

şems-i hakîkat: Hakikat güneşi.
Görünmüyor bize şems-i hakîkatin nûru
Fakat sehâb-ı ayândır nika:b şeklinde
Abdülhak Hâmit

şems-i münîr-i ufk-ı devlet*:* Talih ufkunun parlak güneşi.
Odur ol şems-i münîr-i ufk-ı devlet kim
Görmedi mislini çarh eyleyeli nasb-ı hiyem-Nâbi

şems-i ömr: Ömür güneşi.
Şems-i ömr oldu Nizâmî ufk-ı mevte karîb
Âh kim ermedi firkat şebine rûz henüz-Nizami

şems-i rahşân: Parlak güneş.
Meh-çe-i bârigeh-i rifʿat-i mahsûd-ı kamer
Râyet-i nusreti reşk-âver-i şems-i rahşân-Şinasi

şems-i rûy: Yüzün parlaklığı.
Şeş-cihetten seyr edip mevc-i bihâr feyzini
Şems-i rûyundan yana tâb-ı nigâh eyler semâʿ
Esrar Dede

şems-i tâbân: Parlak güneş.
Yüzüne baktım cihân oldu karanu bir dahi
Dîde açıp şems-i tâbâna muka:bil olmazam
Behiştî (karanu: karanlık)

şems-i tâk-ı felek: Felek künbetinin güneşi.
Sarây-ı devletine şemse şems-i tâk-ı felek
Maka:m-ı işretine cûy câm-ı Cem salsâl-Nizami

Şems-i Tebrîzî: Hz. Mevlana'nın mürşidi.
Ne_ola rûşen kelâmımla amel etmezse Rûm ehli
Acem mezhebsiz olduğu ne kaygu Şems-i Tebrîzî
Behiştî

şems-i vasl: Kavuşma güneşi.
Şems-i vaslınla münevver eyle kalbi hânesin
Aşkın olsun yâ İlâhî dâimâ mihmân ona-Nuri

* **şems-âsâ:** Güneş gibi.
Şems-âsâ pertevinden âlem olmuş pür-ziyâ
Ol cemâlin nûrudur hep dilde olan rû-nümâ
Âdile Sultan

** **şümûs:** Şems'ler.
Rengîn nefehât ü nagamât ile bu gül-şen
Ecrâm u şümûsuyle şu füshat-geh-i rûşen
İsmail Safa

şümûs-ı garam: Sevda güneşleri.
Senin yerinde olsaydım bütün şümûs-ı garam
Zebûn ü bî-ârâm
Dönerdi pîş-i igtirârımda-Tevfik Fikret

şümûs-ı irfân: İrfan güneşleri.
Arşında kemâl-i kudretinden
Perrân oluyor şümûs-ı irfân-Kemalzade Ekrem Bey

* **şemse**: 1. Güneş şeklinde yapılan işleme resim. 2. Yazma kitapların başına yapılan süs.
Sarây-ı devletine şemse şems-i tâk-ı felek
Maka:m-ı işretine cûy câm-ı Cem salsâl-Nizami

şemse-i cild: Cilt süsü.
Hüsn-i maʿşûka olur sînedeki dâg delil
Şemse-i cild eder işʿâr kitâbın şerefin-Nâbi

şemse-i gül-duhte*:* Gül işlenmiş süs.
Her şemse-i gül-duhtesinin berk-i kemîni
Sûret-kede-i Çîn'e geçer reng-i hacâlet-Nâbi

şemse-i hizb: Bölüm süsü.
Her safhada bulunmaz mushafta şemse-i hizb
Çeşm-i ümîd her dem ruhsâr-ı yâre gelmez-Nâbi

şemse-i tâbân: Parlak şemse.
O zerrîn şemse-i tâbân ki reşk-i mihr-i rahşândır
Ziyâ-pâş olsa ger kevn ü mekâna zerrece nûru
Nefʿî

şemse-i dîvân: Divanın şemsesi.
Vasf-ı kaddinle kıyâmetler kopardım şöyle kim
Mihr-i mahşer şemse-i dîvânıdır eşʿârımın-Nedim

şemse-i zerrîn: Altın işlemeli şemse.
Çarh-ı atlas üstüne çetr-i hümâyûndur ki_onun
Şemse-i zerrîn-durur şems-i cihân-tâb üstüne
İbn-i Kemal

şemse: (شمسه) bk. şems.

şemşîr: (شمشير) Ar. Kılıç, tîğ, seyf.
Ol kadar kan döktü şemşîrin ki aksile onun
Kâse-i yâkûta döndü kümbed-i nilüferi-Nef'î

Vur pençe-i Alî'deki şemşîr aşkına
Gül-bâng-ı âsmânı tutan pîr aşkına-Yahya Kemal

Görse hûrşîd-i felek bârika-i şemşîrin
Rûy-ı arza dökülürdü eriyip zerre-misâl
Üsküdarlı Hakkı Bey

Kıldı âşıkları cellâd-sıfat tîr-i müjen
Var mı bir haste ki ol tu'me-i şemşîr değil-Cinanî

şemşîr-i âh: Ah kılıcı.
Çekip şemşîr-i âhı kat'-ı râh etmek diler gönlüm
Adem mülküne mahmil bağladım ya'nî yarağım var-Cinanî

şemşîr-i âteş-tâb-ı kîn*:* Kinin ateşli kılıcı.
Nice Mansûr olmaz ol şâh-ı müeyyed kim çeke
Hasm-ı dîn-i Ahmed'e şemşîr-i âteş-tâb-ı kîn
Üsküdarlı Hakkı Bey

şemşîr-i be-kef: Avuçtaki kılıç.
Şemşîr-ı be-kef o çeşm-i sâhir
Gencine-i mülk-i nâza nâzır-Şeyh Galip

şemşîr-i berkeşîde: Çekilmiş kılıç.
Şemşîr-i berkeşîde ebrû-yı cânân mıdır?
Ebrû-yı cânân mı? Ya şemşîr-i berkeşîde-Lâ

şemşîr-i berk-i hâtıf: Göz kamaştıran şimşek kılıç.
Hışm etse ra'd çalsa aceb mi bulutları
Şemşîr-i berk-ı hâtıf ile ol hatâ-y-için
Hamdullah Hamdi

şemşîr-i berrâk: Parlak kılıç.
Olup ömrü mezîd ikbâl ü iclâli mezîd olsun
Adûsu varsa sûzân ile sun şemşîr-i berrâkı-Akif Paşa

şemşîr-i bürrân: Keskin kılıç.
Niyâmı var yâhûd altınlı bir tîğ-ı musaffâdır
Keser âşıkların ol gamzesi şemşîr-i bürrânım
Cinanî

şemşîr-i celâdet: Kahramanlık kılıcı.
Berk-ı hâtıf sanma olmuştur Selîm-i evvelin
Dest-i pür-zorunda şemşîr-i celâdet müncelî
Muallim Naci

şemşîr-i cevher-dâr: Cevherli (nokta hâlinde cevherlerle işlenmiş) kılıç.
Gelir jeng-i hamûşîden küdûret tîz-güftâre
Niyâm şemşîr-i cevher-dâra çün tâbût olmuştur
Esrar Dede

şemşîr-i gamze: Yan bakış, gamze kılıcı.
Melâhat mülkünü teshîr edip şemşîr-i gamzenle
Güzellik kişverinde gayrı sultân olmasın dersin
Şeyhülislam Yahya

şemşîr-i hasret: Hasret kılıcı.
Sînemi şemşîr-i hasret eyledi çün çâk çâk
Pertev-i mihrin düşüptür gönlüme her çâkden
İbn-i Kemal (düşüptür: düşmüştür)

şemşîr-i hatîb: Hatibin kılıcı.
Dönse şemşîr-i hatîbe ne_ola şemşîr-i zebân
Mülk-i nazmın hutbe-i emn ü emânıdır sözüm
Nef'î

şemşîr-i hecr: Ayrılık kılıcı.
Ayrıldı dil sadef gibi sen dürr-i pâkden
Şemşîr-i hecrin eyledi bî-çâreyi dü-nîm-Bâki

şemşîr-i kazâ: Kaza kılıcı.
Asrımızın şânına lâyık budur
Kim ola şemşîr-i kazâ der-niyâm-Lâ

şemşîr-i mihnet: Sıkıntı kılıcı.
Âh u vâh etmek değil şemşîr-i mihnetle eğer
Yaralarsan bağrını bakmaz sana yâr ey gönül
Bağdatlı Ruhi

şemşîr-i mihr: Güneş kılıcı.
Dâmenin pür-hûn eden şemşîr-i mihrindir felek
Fârig ol bizden seninle yok nizâ'ı kimsenin-Nâilî

şemşîr-i sitem: Sitem kılıcı.
Gâh şemşîr-i sitem gâhî azâb-ı âteş
Küşte-i kavm-i nasârâ gibidir tenbâkû-Nâbi

şemşîr-i tegâfül: Görmemezlik, bilmemezlik, tanımamazlık kılıcı (bakışı).
Zahm-ı uşşâk için i'mâle ne hâcet âlet
Kabza-i gamzede şemşîr-i tegâfül var iken-Nâbi

Öldüren âşıkı şemşîr-i tegâfüldür hep
Yoksa cellâd-ı nigeh olmasa neyler hancer
Şeyh Galip

şemşîr-i vâlâ: Yüce kılıç.
Pâre-i elmâstır seng-i fesânı neyler ol
Çarha çekme bir dahi şemşîr-i vâlâ gevheri-Nef'î

şemşîr-i yâr: Yârin kılıcı.
Aşk ellerinde neyleyim yâr u rehberi
Şemşîr-i yâr gibi ola şâh-ı râhımız-Bağdatlı Ruhi

şemşîr-i zebân: Dil kılıcı.
Dönse şemşîr hatîbe ne_ola şemşîr-i zebân
Mülk-i nazmım hutbe-i emn ü emândır sözüm
Nef'î

şemşîr-i Zülfeka:r-ı Alî*:* Hz. Ali'nin Zülfekar isimli çatallı kılıcı.
Hem-nâm-ı murtaza Alî Paşa ki rûz-ı rezm
Şemşîr-i Zülfeka:r-ı Alî'den nişan verir-Nedim

şemşîr-i zulm: Zulüm kılıcı.
Civân-merdân-ı milletle hazer gavgadan ey bî-dâd
Erir şemşîr-i zulmün âteş-i hûn-i hamiyyetten
Namık Kemal

* **şemşîr-bâz**: Kılıçla oynayan, kılıçta ustalık gösteren. **c. şemşîr-bâzân**.

şemşîr-bâz-ı maʿreke-i sahn-ı âsumân: Gök sahnesinin savaş meydanının kılıç çekeni.
Bir tîğ-ı zer-nişânla girmişti arsaya
Şemşîr-bâz-ı maʿreke-i sahn-ı âsumân-Bâki

****şemşîr-bâzân**: Kılıç çekenler.
Kabza-i tîğa edip şemşîr-bâzân vazʿ-ı yed
Fart-ı reşkinden felek de derdi merrîhü'l-hased
Sürûrî

* **şemşîr-zen**: Kılıç çeken.
Tîğ-ı zebân-ı tîz ile şemşîr-zen erem
Meydân-ı güft ü gûya bugün bir dil-âverem
Behiştî

şen: (شن) Far. 1. Naz ve eda. 2. Göz ve gönüle hoş gelen hâl. 3. Sevinçli, ferahlı. 4. Bayındır.
Ehl-i ışkı gördüğü dem açılır pür-şevk olur
Dâimâ ey muğ-beçe şen görelim mey-hâneni
Behiştî

Bu gün bir yemyeşil vâdi, yarın bir kıpkızıl gül-şen
Gezersin; hânümânın şen, için şen, kâinâtın şen
Mehmet Akif

Subhunda bahârın şu sabâhat bulunur mu
Bak çehre-i gabrâya nasıl şen, ne cüvândır
Mehmet Akif

şe'n: (شأن) Ar. Olay, hadise. **c. şüûn.**
Her tecellîsi onun zevk-ı cedîd ede atâ
Göstere her anda bir şe'n dâimâ ol muhdesât
Gaybî

** **şüûn:** Şe'n'ler, olaylar.
İhtilâfât-ı şüûnun gâyesi tevhîddir
Gösteren ecsâmı ezdâd-ı anâsırdır bütün
Hayrî (Viranşehirli Reisilküttâb Mehmet ...)

şenâat: (شناعت) Ar. Şen'den; kötülük, fenalık.
Çökük bir kubbe kalsın maʿbedinde Yıldırım Han'ın
Şenâatlerle çiğnensin muazzam kabri Orhan'ın
Mehmet Akif

Bakınca kasd olunan gâyenin şenâatine
Ne olsa çıldırır insân işin fecâatine-Mehmet Akif

Bereden reng-i hüviyyetleri uçmuş yüzler!
Kim bilir şenâatle oyulmuş gözler!-Mehmet Akif

* **şenîʿ**: Çirkin, kötü, fena, yaramaz. **c. şunûât.**
Safâyile ere mi anda tîre-dil sûfî
Meğer mübeddel ede eylüğe hisâl-i şenîʿ
Avnî (Fatih Sultan Mehmet) (anda: orada)

Leb-i cânâneyi terk eyleme ey tâze cüvân
Devr-i gülde meyi terk etme şenîʿ ola şenîʿ
Necati Bey

Demek ki ettiğin cinâyeti müdriksin
Demek ki hayvândan şenîʿ nevʿ-i mühliksin
Abdülhak Hâmit

** **şunûât**: Şenîʿler, kötülükler, çirkinlikler.

şunûât-ı cihân: Cihanın kötülükleri.
Şunûât-ı cihân vâ-beste-i hükm-i meşiyyetdir
Abesdir dest-i gerdûn-ı sitem-bünyâddan feryâd
Ziya Paşa

* **şenîa**: Pek çirkin ve fena iş.
Bu ne vicdân-gezâ şenîa, ne âr
Yere geç satvetinle ey serdâr-Tevfik Fikret

şeng: (شنک) Far.1. Neşeli, kıvrak. 2. Haydut, eşkıya.
Miskîn gönül sevdâdadır şol turra-i şebreng için
Serhoş gibi gavgâdadır ol çeşm-i şûh u şeng için
Ahmet Paşa
Dîvâne dil kim hastedir ol çeşm-i şûh u şeng için
Dâm-ı belâya bestedir bu zülf-i anber-reng için
Nizami
Görmedi hacle-i endîşe dahi şimdiye dek
Bikr-i fikrim gibi bir dil-ber-i pür şîve vü şeng
Üsküdarlı Hakkı Bey
şengerf: (شنكرف) Zincifre denilen boya.
şengerf-i gam*:* Gam boyası.
Mihrinle Hudâ sînemi tenvîr-i ferâğ et
Şengerf-i gamı mıskale-i jeng-i dimâğ et
Hersekli Arif Hikmet
şenîʿ: (شنيع) bk. şenâat.
şenîa: (شنيعه) bk. şenâat.
şenşene: (شنشنه) Ar. Âdet, usül.
şenşene-i Kerûbiyân: Allah'a en yakın meleklerin âdeti.
Nağme-i Cebre'îl'dir nağme-i büt-perestleri
Şenşene-i Kerûbiyân velvele-i derâları-Esrar Dede
şerʿ: (شرع) Ar. Allah'ın emri, ayet, hadis, icmâ'-i ümmet ve kıyâs-ı fukahâ esasları üzere kurulmuş olan din kaideleri, şeriat, yol.
Acımaz kestiği parmak şerʿin-Lâ

Vücûd-ı hükmün için muktezâ vücûd-ı beka
Beka-yı şerʿin için mültezim beka-yı vücûd
Nevres-i Kadim
Ayırmışız, ederek şerʿi muttasıl ihmâl
Asıl ikincisi olmuş, şu var ki berzede-hâl
Mehmet Akif
şerʿ-i beka: Kalıcılık yolu.
Vahy-ı Hudâ'dır Mesnevî şerʿ-i bekadır Mesnevî
Hak'tan sadâdır Mesnevî dinle sadâ-yı bi'-ş-nevî
Esrar Dede
şerʿ-i belâgat: Güzel söz söyleme yolu.
Sirkat-i şiʿr edene katʿ-ı zebân lâzımdır
Böyledir şerʿ-i belâgatte fetâvâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

şerʿ-i şerîf: İslam şeriati.
Kesb-i dünyâya bulursun tezyîf
Sana emreyledi mi şerʿ-i şerîf-Abdülhak Hâmit
* **şerʿî**: Şeriatle ilgili, gidilen yolla ilgili.
Ne zabt-ı hâkim-i şerʿî, ne hükm-i zâbitî aklî
Cünûn iklîmini seyr eyleyenler râhatın söyler
Koca Ragıp Paşa
Hidâyet-i reh-i şerʿî için alâimdir
Değil abes bu görünen menâir-i hem-vâr-Ziya Paşa
* **şerîat**: 1. Yol. 2. Allah'ın emirleri. 3. Din kaideleri. **c. şerâyi'**
Şerîat tarîkat yoldur varana
Hakîkat meyvesi andan içerü-Yunus Emre

Nâfizü'l-hükm-i şerîat ki urur dest-i kazâ
Sûret-i hüccet-i ahkâmına mühr-i te'kîd-Nefʿî

Çalış dedikçe şerîat, çalışmadın, durdun
Onun hesâbına bir çok hurâfe uydurdun
Mehmet Akif
Bî-şek yegâne râh-ı hakîkat şerîatin
Ettik hulûs-ı kalbile îmân efendimiz
Faruk K. Timurtaş
Şerîatin ne mübârek nizâmdır ey Cem
Harâm olan meyi tecvîz eder mübâha kadar
Yahya Kemal
** **şerâyi'**: Şerîat'ler.
şerâyi'-i kudemâ*:* Eskilerin şeriatleri.
Diraht-ı şerʿinin esmâr-ı pîş-reftesidir
Şerâyi'-i kudemâ yâ Muhammed Arabî-Nâbi
şerâfet: (شرافت) Ar. 1. Şerefli olma, şereflilik. 2. Soydanlık. 3. Hz. Muhammed soyundan gelme.
Görmedi bir öyle gece kâinât
Kim ola merhûnu şerâfet cihâd-Nahifî

Şerâfetle asâlet fazl-ı zâtîden ibârettir
Fazîlettir şeref-bahşâ olan ecdâd ü ensâle
İsmail Safa
şerâr, şerâre: (شراره) Ar. Kıvılcım. **c. şerer.**
Şerâre sanma sen mâhı felekte görmek ecl-için
Burâk-ı âh-ı dil çeşmim şuʿâʿına semend olmuş
Behiştî

Gedâ zaîf ise de gâfil olma âhından
Sakın vücûd-ı hakîr-i şerâre aldanma
Sâmi (Arpaeminizade Vakanüvis Mustafa ... Bey)

Müheyyâ idi sînede hâr u has
Kodu bir şerâre ol âteş nefes-Keçecizade İzzet Molla

Kürre-i zemîn olursa ne_ola haşre dek pür-âteş
Benim âteş-i dilimden ona bir şerâre düştü
Ziya Paşa

şerâr-ı âh: Ah kıvılcımı.
Ömründe sûfî göremez bir kerre yüz ammâ bizim
Her şeb şerâr-ı âhtan etrâfımız envârdır-Behiştî

şerâr-ı âh-ı bülbül: Bülbülün âh kıvılcımı.
Değil şeb-nem şerâr-ı âh-ı bülbüldür ki çıktıkça
Düşer kesb-i rütûbetle hevâdan gül-istân üzre
Nef'î

şerâr-ı ahter-i baht: Talih yıldızının kıvılcımı.
Şeb-i firkatte güm-reh kaldı dil hâl-i siyâhından
Şerâr-ı ahter-i bahtım meğer efsürde olmuştur
Esrar Dede

şerâr-ı mekr: Hile kıvılcımı.
Şerâr-ı mekrine yanma yüzüne güler inanma
Sen onu âşinâ sanma sakın bî-gânedir dünyâ
Âşık Ömer

şerâr-ı sür'at: Sürat kıvılcımı.
Yâ cihân-ı nazma sığmaz çâk eder her gûşesin
Yâ şerâr-ı sür'atinden mahv olur mülk-i beyân
Ziya Paşa

* **şerâre-figen:** Kıvılcım saçan.
Yine mihr-i pür âteş-i Temmûz
Olarak muttasıl şerâre-figen-Tevfik Fikret

* **şerâre-pâş:** Kıvılcım saçan.
Bu rûzgârın anlamayan germ ü serdini
Âh-ı şerâre-pâşı nesîm-i seher sanır-Nâbi

** **şerer**: Şerâre'ler.
O alevler, o tûde tûde şerer
Şimdi efsürde bir avuç ahker-Tevfik Fikret

Her şey cihânda pâ-zede-i inkılâb olur
Bir gün gelir bugünkü şerer âfitâb olur
Abdullah Cevdet

şerer-i âh: Ah kıvılcımı.
Şerer-i âhımı ey dost benim sanma güzel
Astı kandîl göğe şu'le-i âhım eseri-Zâti

şerer-i heybet-i ulviyye: Yüce heybet kıvılcımları.
Şerer-i heybet-i ulviyyesidir yıldızlar
Onların şu'lesi gök kubbesini yaldızlar-Şinasi

şerer-i kûre-i kîr: Katran kürenin kıvılcımı.
Nûr-ı re'yinde eser bulsa eğer zerre kadar
Ola bir mihr-i felek her şerer-i kûre-i kîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

şerer-i nâire-i kahr: Öfke ateşinin kıvılcımı.
Şerer-i nâire-i kahrı ma'âzallah eğer
Âb-ı Hayvân'a eser etse olur mâ'-i hamîm
Nazîm (Yahya...)

şerer-i nûr-ı mahabbet: Muhabbet ışığının kıvılcımı.
Dil hâneye düştü şerer-i nûr-ı mahabbet
Germ oldu yine aşk-ıla tennûr-ı mahabbet-Nuri

şerer-i şu'le-i berk-ı gazab: Gazap şimşeği alevinin kıvılcımı.
Düşse kem-ter şerer-i şu'le-i berk-ı gazabı
Bâğ-ı firdevs olur âteş-kede-i dârü's-sa'îr
Üsküdarlı Hakkı Bey

şerer-i şûr-efgen: Ortalığı karıştıran kıvılcımlar.
Düştü dâmân-ı dile bir şerer-i şûr-efgen
Aşk-ı âhengeri zencîr-i cünûn işleriken-Lâ

* **şerer-bâr:** Kıvılcım saçan, dağıtan.
Âh edersem feleği âh-ı şerer-bâr yakar
Ağlamazsam ciğerim dâğ-ı gam-ı yâr yakar-Nâilî

Bahr-i zehhâr değil, ebr-i şerer-bâr değil
Hep yanar dağlar ile dolsa civârım dönmem
Abdülhak Hâmit

* **şerer-feşân**: Kıvılcımlar saçıcı.
Yandıkça oldu sûzân kalb-i şerer-feşânın
Oldu yine alev-hîz dâğ-ı gam-ı nihânım-Lâ

* **şerer-nâk**: Kıvılcımlı.
Vuslata vâsıta şevk-i dil-i çâlâk yeter
Meş'al-i râh-ı heves âh-ı şerer-nâk yeter
Hersekli Arif Hikmet

şerâret: (شرارت) bk. şerr.

şerâyi': (شرايع) bk. şerîat.
şerbet: (شربت) bk. şürb.
şeref: (شرف) Ar. 1. Ululuk, yükseklik (mânen) 2. Övünme. 3. Üstünlük, meziyet.
Gönlümün aşk u vefâdır şeref ü unvânı
Sevenin ben kuluyum, sevmeyenin sultânı
Şinasi (İbrahim ...)
Hink-ı gerdûn-gerd ile seyyâre-veş seyr eylesen
Devlet ü baht u şeref önünce olur peyk-i râh
Nizami
Ecrâm-ı âliyât şeref iktisâb eder
Câm-ı meyinde zâhir olan her habâbdan
Hayali Bey

şeref-i âftâb: Güneşin şerefi.
Rûyunda la'li üzre hatt-ı müşg-bâr-ı yâr
Şîrînlik yazar şeref-i âftâbda-Bâki

şeref-i asl: Asıl şeref.
Sebkat-i zât ile eyvân-ı risâlet sadrı
Şeref-i asl ile fihrist-i rusül müntahâbı-Fuzûlî

şeref-i baht: Talih şerefi.
Sebeb-i kadri onun îd-i mübârek-fitrat
Şeref-i bahtı bunun dâver-i ferhunde-şiyem-Nef'î

şeref-i ehl-i vücûd: Vücut sahibinin şerefi.
Fakr imiş fakr, Fuzûlî, şeref-i ehl-i vücûd
Özüne eyleme hem-dem fukarâdan gayri-Fuzûlî

şeref-i mâder-zâd: Yaratılış şerefi.
İlm-i resmîyi tenezzül mü eder tahsîle
Kisbe mevkûf değildir şeref-i mâder-zâd-Nâbi

şeref-i mahremiyyet-i vahdet: Birlik sırrının şerefi.
Besâite şeref-i mahremiyyet-i vahdet
Mürekkebâta kabûl-i terekküb-i icrâ-Fuzûlî

şeref-i nutk: Konuşma şerefi.
Ey savt-ı kilâb, ey şeref-i nutk ile mümtâz
İnsânda şu nân-körlüğe tel'în eden âvâz
Tevfik Fikret

şeref-i zât: Kendi şerefi.
Ey gubâr-ı kademin arş-ı berin başına tâc
Şeref-i zâtına ednâ-yı merâtib mi'râc-Fuzûlî

* **Şeref-âbâd:** (şerefi bol olan) .
O şûh ağlar bugün Kasr-ı Şeref-âbâd'a geldikçe
O nûş-â-nûş demler hâtır-ı nâ-şâda geldikçe
Yahya Kemal

* **şeref-âver**: Şeref getirici.
Şi're, şâirliğe el-hakk şeref-âverdin sen
Rind idin, merd-i sühandân-ı kalenderdin sen
Eşref

* **şeref-bahş:** Şeref sunan.
Şeref-bahş-i serîr-i saltanat ser-mâye-i devlet
Mühimm-sâz-ı adâlet revnak-efzâ-yı Müselmânî
Nef'î

* **şeref-bahşâ**: Şereflendiren, şeref veren.
Şerâfetle asâlet fazl-ı zâtîden ibârettir
Fazîlettir şeref-bahşâ olan ecdâd ü ensâle
İsmail Safa

* **şeref-mend:** Şerefli.

şeref-mend-i basîret: Derini gören şerefli.
Fakat insân- ki hayvânâta fâik halk olunmuştur
Evet, insân- ki ekmeldir, şeref-mend-i basîrettir
İsmail Safa

* **şeref-menkabet:** Ulu menkıbe.
Geldi bir nâmesi mahdûm-ı şeref-menkabetin
Müşg-i elfâzı devâ-bahş olarak Edirne'den
Keçecizade İzzet Molla

* **şeref-pezîr:** Şeref ve itibar bulan.
Ale'l-husûs ki ilhâm-ı vâridât-ı nuût
Derûne aşk ile oldu şeref-pezîr-i vürûd-Sâmi

* **şeref-pîrâ**: Şeref süsleyici.
Kılup zât-ı şeref-pîrâların âfâttan mahfûz
Ziyâd eyle safâsın onların sûriyle dünyânın
Nedim

* **şeref-yâb**: Şeref bulan, şeref kazanan.
Pây-bûs ile şeref-yâb olduğumdan zevk eder
Nüktelerle şîveler eyler bilir bilmezlenir-Nâbi

* **şerîf**: 1. Şerefli, kutsal, mübârek. 2. Soylu, temiz. 3. Hz. Hasan vasıtasıyla Hz. Muhammed (s.a.s.)'in soyundan olanlara verilen isim. **c. eşrâf**, **şürefâ.**
Sa'y kıl ilm-i şerîf şeb ü rûz
Kalma hayvân-sıfat ol ilm-âmûz-Nâbi

şerîfü'n-neseb: Soyu temiz, asil, necip.
İhtirâm eyle şerîfü'n-nesebe
Sâhib-i ırz u vaka:r u edebe-Sünbülzade Vehbi

** **eşrâf:** 1. Şerîf'ler, muhterem, muteber olanlar. 2. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in soyun-

dan olanlar. *nakîbü'l-eşrâf:* Peygamber soyunun defterini tutup diğer hâlleri de zabt edip yazan subay. 3. Şerefeler.

eşrâf-ı ümem*:* Ümmetlerin en şereflisi.
Hak muntazamü'l-hâl ede devletle vücûdun
Ol pâyede kim mercic-i eşrâf-ı ümemdir-Nef'î

şereng: (شرنک) Far. Zehir.
Hükm-i müstelzim-i tahvîl-i mizâc olsa kılar
Şu'le-i âb-ı revân mâhiyet-i şehd-i şereng
Kâzım Paşa

şerer: (شرر) bk. şerâre.

şerh: (شرح) Ar. 1. Açma, açılma. 2. Açıklama. 3. Bir kitabın anlamını kelime kelime açıp şerh etme. 4. Açık anlatma, tefsir. **şürûh.**
Ne bilir okumayan Mushaf-ı hüsnün şerhin
Yere gökten ne için indiğini Kur'ân'ın-Fuzûlî

Şevk-i cemâl yâri ne_ider şerh edip gönül
Gün gibi ol iyândır ona ne beyân gerek
İbn-i Kemal

Dest-i nigâh-ı nâzına hançer sunar hemân
Âlâm-ı kalbi şerha eğer ruhsat istesem
Halil Nihat Bey

Şerhe sığmaz derd-i dil yardı derûn-ı sînemi
Âşikâr etti bu denlü gizli râzı hançerin-Enverî

şerh-i gam- âşık: Âşıkın gamını açma.
Ferah-bahş-ı dil-i ma'şûk olur şerh-i gam-ı âşık
Sürûd-ı bezm-i Şîrîn nâle-i Ferhâd-ı mahzûndur
Fuzûlî

şerh-i hâsiyyet-i tûtiyâ: Sürmenin özelliğini açıklama.
Ağyâre hâk-i râhını vasfeylemez gönül
A'mâya şerh-i hâsiyyet-i tûtiyâ abes-Beliğ

şerh-i kitâb: Kitabı şerh etme.
Kasd etse husûsâ ki güher-senc-i hayâlim
Bir nüktesini şerh-i kitâb dürer eyler-Nef'î

şerh-i kitâb-ı âlem: Âlemin kitabının açıklaması.
Şerh-i kitâb-ı âleme bir metn-i muhkemiz
Lafz-ı talebde ma'nî-i matlûb-ı âdemiz
Esrar Dede

şerh-i mufassal: Geniş şerh.
Metn-i fünûnu hikmetim sırr-ı şuûn-ı fitratım
Ebhâs-ı nüh-cild-i felek şerh-i mufassaldır bana
Namık Kemal

şerh-i râz-ı mübhem-i âlem*:* Âlemin belirsiz sırrını açma.
Olur peydâ ümîd-i neyl-i râhattan hem-i âlem
Budur faslü'l-hitâbı şerh-i râzı mübhem-i âlem
Namık Kemal

** **şürûh:** Şerh'ler.
Tıfl-ı dil hüsnün kitâbın anlamağıçün temâm
Kilk-i gamzen safha-i sînemde yazmıştır şürûh
Behiştî

* **şerh-sâz**: Şerh edici, açıklayıcı.
Olaydı âtıfeti şerh-sâz-ı nüsha-i cûd
Verirdi va'de-i imrûz lutf-i ferdâya
Fehim (Hoca Süleyman...)

şerha: (شرحه) Ar. Yarık, kesik, dilim, parça.
Sînemi tîğ-ı gam ile şerha şerha yarayım
Yârelerle yâre hâlim şerhedeyim varayım-Hayatî

Ka:til nigâhın açmadı çün şerha sîneme
Bu zahm-ı zehr-i nâb nedendir neden neden
Esrar Dede

Şerha şerha eylesin sînem firâk
Eyleyim tâ şerh-i derd-i iştiyâk-Nahifi

şerha-i cism-i nizâr*:*Zayıf beden yarası.
Zahm-ı şemşîr ile kendimden geçersem her ne dem
Reh-güzârım şerha-i cism-i nizârımdır benim
Sürûrî

şerha şerha: Dilim dilim, parça parça.
Silindi gitti hilâlin şu anda belki izi
Zavallı Marmara'nın şerha şerha bağrından
Mehmet Akif

şerîat: (شریعت) bk. şer'

şerîf: (شریف) bk. şeref.

şerm: (شرم) Far. Utanma.
Şerm eyle bu aşk-bâzlıktan
Bî-fâide cân-güzârlıktan-Fuzûlî

Nazar ettikçe ona Rabb-i gafûr
Terledi şerm ü hayâdan ol nûr-Hakanî

Demdir ki katre-i arak-ı şerm ola bedîd
Baktıkça mihr-i rûy-ı gül şerm-sârdan-Rızayi

şerm-i cürm: Suç utanması.

Mûr medh etti Süleymân'ı, benim
Şerm-i cürmümden açılmaz dehenim-Hakanî

şerm-i isti'lâ'-yı fikr: Fikir istilasından utanma.

Muhtecibtir şerm-i isti'lâ'-yı fikrimden guyûb
Muhtefidir reşk-i istiğnâ-yı tab'ımdan künûz
Muallim Naci

şerm-i nâ-dânî: Pişmanlık utanması.

Şerm-i nâ-dânî olurdu mûris-i nakd-i helâk
Hôd-pesendî tesliyet-bahşâ-yı cühhâl olmasa-Nâbi

* **şermî**: Utangaçlık.

şermî-i cürm: Suçtan dolayı utanma.

Deldi bağrım yaktı cânım eyledi hayrân beni
Hevl-i mahşer bîm-i dûzah şermî-i cürm ü hatâ
Nahifi

* **şerm-sâr**: Utangaç.

Vasfını rûh-ı Felâtûn gûş edip olmakdadır
Âlem-i berzahda hâlâ şerm-sâr rûzigâr-Akif Paşa

Her nesîm-i cân-fezâ ki_ol zülf-i pür-çînden çıkar
Şerm-sâr eyler kohusu müşgi kim Çîn'den çıkar
Nizami

şerm-sâr-ı ruh-ı pür-tâb: Güzellik dolu yanağın utanması.

Şerm-sâr-ı ruh-ı pür-tâbının âh
Ma'zeret-hâhım olan baht-ı siyâh-rû gibi-Nâilî

şermende: (شرمنده) Far. Utanmış, mahcup.

Ağyârı cevr ile ne var ey şûh öldürüp
Erbâb-ı aşkı lutf ile şermende eylesen-Nâilî

Dişlerin dürrün görüp şermende olmasın diye
Jâlelerden goncanın ağzına dendân ettiler-Behiştî

O tozlu çevrelerde, o iftirâ-âmîz
Muhit içinde görünmekte, kirli şermende
Ziya Gökalp

Lâübâli idi sohbette velî kılsa sükût
Halkı şermende ederdi edeb ü erkânı
Sürûrî (Kânî'nin vefat tarihi)

şermende-i hat: Utangaç yanaklı.

Yâr şermende-i hat biz dahi şermendesiyiz
Halk ile kendi için ettiğimiz arbedenin-Nâbi

şermende-i ihsân: İhsanla utandırma.

Tegâfül gösterip şermende-i ihsân eder, yoksa
Adûdan merd olan fursat deminde intika:m almaz
Beliğ

şerr, şer: (شرّ) Ar. 1. Fenalık, kötülük. 2. Kavga, gürültü. **c. şürûr.**

Ne dedim tevbeler olsun bu da fi'l-i şerdir
Benim özrüm günehimden iki kat bed-terdir
Şinasi

Hayırdan şerri çok sever işlemeğe becidd iver
Nefsinin dileğin kovar nefs evine düştü gönül
Yunus Emre (iv-: acele etmek)

** **şürûr**: Şerr'ler.

Yok şübhe ki istemiş de Yezdân
Kalmış bu şürûr içinde insân-Tokadizade Şekip Bey

* **şerâret:** Şerirlik, kötülük, fenalık.

Her kimin var ise zâtında şerâret küfrü
İstilâhat-ı ulûm ile Müselmân olmaz-Fuzûlî

* **şerîr**: Şer yapan, kötülük ve fenalık yapan. **c. eşrâr, eşirrâ.**.

** **eşrâr**: Şerîr'ler.

Seyyid-i nev'-i beşer deryâ-yı dürr ü ıstıfâ
Kim sepüptür mu'cizât-ı âteş-i eşrâra su
Fuzûlî (sepüptür: saçmıştır)

İhtirâz et gördüğün her şahsa etme i'timâd
Gâh olur gafletle insân hem-dem-i eşrâr olur
Abdülaziz Mecdi Efendi

* **şirret**: Şerir olma, şerirlik, ahlaksızlık; hiddet, gazap, hırs.

Ne demek! Dörde kadar evlenir erkek, demeye
Kalmadan başladı şirretliğe... Kızmaz mı kafam
Mehmet Akif

şerze: (شرزه) Far. Kudurmuş, kuduruk.

şerze-i şîr-i ücem: Yırtıcı arslanın kudurukluğu.

Tâbiş-i tîğını der pençe dem-i heycâda
Görse teb-lerze tutar şerze-i şîr-i ücemi-Beliğ

şest, şast: (شست) bk. şast.

şeş: (شش) Far. Altı sayısı.

Kâʿbeteyn'inde gelir nakş çü dâim iki şeş
Ne sebebten ola pâ-beste-i şeşder nergis-Nizami

* **şeş-cihet**: Altı taraf. (ön, arka, sağ, sol, yukarı ve aşağı).

Âlemin hakanı sultân Ahmed-i âlî-himemem
Kim sadâ-yı şevket ü şâniyle pürdür şeş-cihet

Nedim

* **şeş-cihât**: Altı yön.

Mümkinâtın her biri âyîne olup kendüye
Rû-yı kesretten cemâlin gösteriptir şeş-cihât

Gaybî (gösteriptir: göstermiştir)

şeş-cihât-ı maʿrifet: Marifetin altı yönü.

Cevher-i ferdim heyûlâ-yı tasavvurdan beri
Şeş-cihât-ı maʿrifet kevn ü mekânımdır benim

Nefʿî

* **şeş-der**: Altı kapı.

Şeş-der-i ışka bırakıp zâr edelden gönlümü
Benleri fikri nigârın nakşa döndü_ol zârda

İbn-i Kemal

şeş-der-i çerh: Feleğin altı kapısı.

Yek yekledir müretteb bâzî-i şeş-der-i çerh
Bin kerre zâr olursan bir kez dü-bâra gelmez

Nâbi

şeş-der-i dehr: Dünyanın yedi kapısı.

Zâr edip şeş-der-i dehr içre verir renc ü keder
Gâh nerrâd-ı felek âdemi bir pulluk eder

Muallim Feyzi

şeş-der-i gam: Gamın altı kapısı.

Şeş-der-i gamda zâr kıldı gönül
Olmadı vaslının kapısı küşâd-Bâki

şeş-der-i ikbâl: Talihin altı kapısı.

Âlim-i bergeşte-hâlem şeş-der-i ikbâlde
Baht-ı zâr-ı hîle-bâzî bir dü-şeş göstermesin-Şehrî

* **şeş-hâne**: 1. Altı oda. 2. Namlusunda altı yiv bulunan tüfek.

Bir hâneye mâlik değilim ben şu cihânda
Kuttâʿ-ı tarîkin dahi şeş-hânesi vardır

Pertev Paşa (Mülkiye Nâzırı Mehmet Said ...)

Eline alsa eğer şeş-hâne
Teng eder şeş-ciheti insâna-Yenişehirli Avni

* **şeş-per:** 1. Altı kanat. 2. Altı dilimli topuza verilen isim.

Bir avuç gevher saçardı âleme gûyâ kefin
Saldığınca düşmene gâhî murassa şeş-peri-Nefʿî

Şeş-perinden başım ayrılmak geliptir başıma
Gûyiyâ bir gûydur kim oldu çevgândan cüdâ

Enverî

* **şeş-zebân**: Altı dil.

Hasret-i laʿliyle bağrın yaktı lâle âh ile
Şeş-zebân ile derûnî derdini etti beyân-Nuri

• **şeşüm:** (ششم) Far. Atlı.

Oldukta şeşüm-i sipihre vâsıl
Bercîs'e saâdet oldu hâsıl - Bâki

• **şetâret:** (شتارت) Ar. Keyif, neşe, zevk; şenlik, sevinç.

Nefʿîyim kimse benim gibi şetâret edemez
Hîç bir kimsede dahi derd-i nihânım çekemez-Nefʿî

Gül meclisinde dâimâ bülbül şetâret etmede
Pervâne-i bî-çâreyi nâr-ı mahabbet etti kül

Şeyhülislam Yahya

Bülbül şetâreti gül-i handân güldürür
Taklîd-i zâğ kebk-i hırâmânı güldürür

Şeyhülislam Yahya

* **şetâret-pûş**: Sevinç kaplayan.

Açın şu perdeyi: Bir bezm-gâh-i nûş-â-nûş
Münâdimîn-i tarab ser-be-ser şetâret-pûş

Tevfik Fikret

* **şâtır**: 1. Neşeli, keyifli, şen. 2. Büyük bir kimsenin yanında gitmekle görevli kimse.

şâtır-ı endîşe: Düşünce görevlisi, düşünce tatarı.

Bırakır onu dahi sâyesi gibi yolda
Olsa ger şâtır-ı endîşe ile pâ-der-pâ-Nefʿî

şett: (شتّ) Ar. Ayrı ayrı olma, dağınık olma.

Zulmet-i cürmü ne_ola nûr-ı kerem mahvetse
Zülf-i şeb perde-i rû-yi meh-i tâbân olmaz

Tâlib-i Kadim (Bosnalı .....)

* **şettâ**: 1. Dağınık, çeşitli. 2. Gazetelerin siyasetten bahsetmeyen kısmı.

Ederdi anda da isbât-ı fazl ü ehliyet
Açılsa bahs birinden ulûm-ı şettânın

Recaizade Ekrem (anda: orada)

şevâhik: (شواهق) bk. şâhika.
şevâib: (شوائب) bk. şâibe.
şevher: (شوهر) Far. Koca, eş.
Olup şevherin san'atı kûze-ger
Sebû gibi koydu o da hâke ser
Keçecizade İzzet Molla

şevk: (شوق) Ar. 1. İnsanda bir şeye karşı meydana gelen meyil, heves, arzu. 2. Türkçede ışık anlamına da gelir. **c. eşvâk**.
Dolup şevk ü tarabla ser-be-ser dünyâ gam u endûh
Adem-âbâd mülkünden de sad-menzil baîd olsun
Nedim

Bu şevk ile geçti rûzgârım
Destimde değildi ihtiyârım-Ziya Paşa

Bezm-i Cemşîd'te devrân ki kadehlerle döner
Şevk tâ-be-seher raks-ı mükerrerle döner
Yahya Kemal

şevk-ı bintiyyet: Kızlık arzusu.
Kiminde şevk-i bintiyyet ki asla olmamış makdûr
Görür tahyîl-i zevciyyetle bin rüyâ-yı dûrâ-dûr
Abdülhak Hâmit

şevk-ı cemâl: Güzellik ışığı.
Şevk-i cemâl yâri ne_ider şerh edip gönül
Gün gibi ol iyândır ona ne beyân gerek
İbn-i Kemal

şevk-ı cennet: Cennet arzusu.
Şevk-i cennette değil havf-i cehennemde değil
Zûd zûd ehl-i riyâ olsa vuzû' kaydında-Nâbi

Şevk-i cennetle hayâlim meşgûl
Yüreğim havf-ı cehennemle melûl-Tevfik Fikret

şevk-ı cûd u himem: Yardım ve cömertlik arzusu.
Şevk-i cûd ü himemi cümleye mebzûl ü revâ
Cûy-i feyz ü keremi âleme mecrâ vü sebîl
Âdile Sultan

şevk-ı derûn-ı âteşîn: Ateşli iç arzusu.
Mebhas-ı vahdette ettikçe yakînim izdiyâd
Eyledi şevk-i derûn-ı âteşînim izdiyâd-Besîm

şevk-ı fuâd: Gönül arzusu.
Yegâne şevk-i fuâdı yatakta bî-dermân
Onun ümîd-i halâsıyle rûhu pür-halecân
Tevfik Fikret

şevk-ı füzûn: Artan heves.
Sanma cefâlarla ben fârig olam aşktan
Her biri bir şîve-i şevk-i füzûndur bana
Şeyhülislam Yahya

şevk-ı gîsû: Saç arzusu.
Şevk-i gîsû ile âhım ne_ola çıksa çerhe
Alemin menzili yok burc-ı bedenden gayrı-Nâbi

şevk-ı gül-i ruhsâr: Yanak gülünü arzulama.
Şevk-i gül-i ruhsârın gönlümde nümâyândır
Kim eylemez aksin mir'ât-ı cilâ-dâde-Nâbi

şevk-ı hevâ-yı aşk: Aşk arzusunun isteği.
Girdâbı dâire tutar emvâcı raks eder
Şevk-i hevâ-yı aşk ile deryâ-yı vahdetin-Nâbi

şevk-ı hizmet: Hizmet arzusu.
Mezhebinde sana eyler sitem ü nâzı helâl
Şevk-i hizmetle eden dîdesine hâbı harâm-Nâbi

şevk-ı hûrşîd-i cemâl: Güzellik güneşini arzulama.
Şevk-i hûrşîd-i cemâlinde dehânından eser
Bulmadım zerrece hîç oldu kamu mâ-hasalım
Necati Bey

şevk-ı hücûm-ı aşk: Aşk hücumunun coşkunluğu.
Şevk-i hücûm-ı aşk ile her şeb Neşâtiyâ
Sad vecd ü hâl gâh nihân geh bedîd olur-Neşati

şevk-ı hüsn: Güzellik arzusu.
Hep şevk-i hüsndür sebeb-i güft-gû-yı râz
Hüsn olmasa ne_olurdu aceb hâlimiz bizim-Nâbi

şevk-ı hüzn-engîz: Hüzün veren arzu.
Ne hôş bir şevk-i hüzn-engîzdir ihyâ eder leyli
Bu vâdî-i sükût üstünde mehtâb-ı vefâ-perver
Abdülhak Hâmit

şevk-ı i'tilâ: Yükselme arzusu.
Sen, ey mâh, ey muallâ menba'-i ulviyyet-i sevdâ
Kılarsın kalb-i meftûrumda şevk-i i'tilâ peydâ
Tevfik Fikret

şevk-ı kudûm-ı yâr: Yârin ayak basma arzusu.
Şevk-i kudûm-ı yâr ile olmakta çâr çeşm
Gayre nigâh-ı nâzı yine der-miyân iken-Nâbi

şevk-ı kûy: Köy, mahalle arzusu.
Meşhedimden şevk-i kûyunla revândır kan henüz
Görmedi tîğin benim Kâ'be'mde bir kurbân henüz
Yenişehirli Avni

şevk-ı la'l: Dudak arzusu.
Vücûd-ı nâ-tüvânem zinde-veştir şevk-ı la'linle
Eğerçi mürdeye cân olmaz ey rûh-ı revân âteş
Behiştî

şevk-ı la'l-i yâr: Yârin kırmızı rengini (dudağı) arzulama.
Gerçi mey içmekten oldu bezmde hûş-yâr
Şevk-i la'l-i yâr eder lâkin beni her bâr mest
Hayali Bey

şevk-ı mihr: Güzellik arzusu.
Hani bir merdüm-i dîdem gibi demler sürmüş
Şevk-ı mihrinle senin yaş yaşamış gün görmüş
Cinânî

şevk-ı müdâm-ı va'de-i ferdâ: Yârının verdiği sürenin devamlı olma isteği.
Şevk-ı müdâm-ı va'de-i ferdâyı dinlemez
Reşk ona kim cihânda bugün buldu yârını-Nedim

şevk-ı nigâh-ı rağbet: İtibarlı bakışı arzulama.
Şevk-i nigâh-ı rağbetidir Nâbîye bu şiir
Memdûh-ı nâz-perver-i âlî-cenâbının-Nâbi

şevk-ı ruh: yanak arzusu.
Şevk-i ruhunla baştan ayağa yanar çerâğ
Râh-ı hevâda etti meğer terk-i ser çerâğ
İbn-i Kemal

şevk-ı ruhsâr: Yanağının arzusu.
Şevk-i ruhsârın ile nâleler etsem pür-sûz
Olamaz bülbül-i şûrîde hem-âvâz bana
Koca Ragıp Paşa

Sanma bülbül gibi şeydâ-yı gül-i bâğız biz
Şevk-ı ruhsârın ile lâle-i pür-dâğız biz-Behiştî

şevk-ı sefer: Sefer arzusu.
Şevk-i seferle pür-heyecân oldu tuğlar
Bâd-ı zaferle Mısr'a vezân oldu tuğlar
Yahya Kemal

şevk-ı sühan: Söz söyleme arzusu.
Perde-i gaybde ma'nî gibi âsûde iken
Nâbiyâ şevk-i sühan perde-bîrûn etti beni-Nâbi

şevk-ı şehâdet: Şehadet arzusu.
Sanmayın; şevk-ı şehâdetle coşan bir kan var
Bizde leşten daha hissiz, daha kokmuş can var
Mehmet Akif

şevk-ı şûrîde: Karışık, perişan neşe.
O büt'ün hânemi teşrîfini gûş etti meğer
Şevk-ı şûrîdeyi gördüm gelir ammâ ne gelir
Nedim

şevk-ı şem'-i hüsn: Güzellik mumunun arzusu.
Terk edip tâc u kabâyı şevk-i şem'-i hüsnüne
Kendimi pervâne-âsâ bir nemed-pûş eyledim-Bâki

şevk-ı taâm: Yemek arzusu.
Dendânlar oldu rîhte-i süfre-i fenâ
Tennûr-ı mi'de pür yine şevk-i taâmdan-Nâbi

şevk-ı ten: Ten arzusu.
Şevk-i ten ile cûda olup pâre pâre mevc
Âğûş açtı hasret ile kadd-i yâre mevc-Nâbi

şevk-ı tecellî: Tecelli arzusu.
Teâküs etmese şevk-i tecellî inlemez diller
Hurûşu hep cibâlin aks-i te'sîr-i sadâdandır
Nevres-i Kadim

şevk-ı teşrîf: Şereflenme arzusu.
Şevk-i teşrîfin ile kadd-i sürâhî hamdır
Bûse-i la'lin için çeşm-i kadeh pür-nemdir-Nâbi

şevk-ı vaslî: Kavuşma ile ilgili arzu.
Meczûb-ı şevk-i vaslî olup Râtıb ol mehin
Ki cezr ü geh medd eder etmez karâr mevc
Râtib (... Bey)

şevk-ı visâl: Kavuşma arzusu.
Nâbî ne kayd-ı girân-ı gam u derdin hamıdır
Yetiş ey Hızr-ı meded-res ki inâyet demidir-Nâbi

şevk-ı yâr: Yâri arzulama.
Kûyunu görmekle dilde sâkin olmaz şevk-ı yâr
Ka:ni' olmaz cennet-i Firdevs'e dîdâr isteyen
Ahmet Paşa

şevk-ı zülf: Saç arzusu.
Şevk-i zülfünle olsa dil ber-dâr
Kıla câniyle rismândan hazz-Behiştî

** **eşvâk**: Şevk'ler, arzular, istekler.
Eşvâkıma dar gelir de eb'âd
Eyler fikrim fezâlar icâd-Mehmet Akif

Envâr içinde âlem, eşvâk içinde her yer
Fasl-ı bahârdır bu, ey dil-ber-i semen-ber

Recaizade Ekrem

* **şevk-âlûd:** Şevkli.
Onun firâkı olurken içimde zehr-efşân
Nasıl görür gözüm âsâr-ı fecri şevk-âlûd

Tevfik Fikret

* **şevk-efzâ**: Musikide bir makam adı.
Misâl-i bülbül ü şeydâ olup hânendeler gûyâ
Okunsun fasl-ı şevk-efzâ tutup âfâk-ı dünyâyı

Enderunlu Vâsıf

* **şevk-engîz**: 1. Şevk arttıran. 2. Musikide bir makam adı.
Bezm-i gamda çeşmimiz bir şem'-i şevk-engîz olur

Nef'î

şevket: (شوكت) Ar. Heybet, büyüklük, azamet (padişahlar için kullanılırdı) .
Âlemin hakanı sultân Ahmed-i âlî-himemem
Kim sadâ-yı şevket ü şâniyle pürdür şeş-cihet

Nedim

şevket-i hüsn: Güzellik heybeti.
Hüsn-i ta'bîr verir ma'nîye hüsn-i diger
Şevket-i hüsne çok imdâdı olur üslûbun-Nâbi

şevket-i İslâm*:* İslamın büyüklüğü.
Şükûh-ı kevkeb-i şân ü şevket-i İslâm
Olur mu pâzede-i utüvv ü fütûr-Nâbi

şevket-i sultân: Sultanın büyüklüğü.
Etse bir iklîme ger bezl-i saâdet-gû gibi
Her gedâ-yı bî-nevâsı şevket-i sultân bulur-Nef'î

Şevvâl: (شوّال) Ar. Arabî ayların onuncusu olup ilk üç günü Ramazan bayramıdır.
Selh-i Şa'bân ile oldu lâtû işret nâ-bedîd
Gurre-i Şevvâl ile yazdı felek mensûr-ı îd

Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Şevvâl geldi ârzû-yı îd kalmadı
Esbâb-ı şevka niyyet-i tecdîd kalmadı-Nâbi

Vücûdudur veren âhir-zemâna zîb ü şeref
Nite ki îd-i hümâyûn ile meh-i Şevvâl-Necati Bey

şey': (شي) Ar. Vücut, varlık; nesne, mevcudatın her biri. (söz ve eşyada kullanılır.) **c. eşyâ.**
Sükût-ı leyl ile hâbîde her taraf, her şey
Bu rûh-ı sâmiti etmez müheyyic ü nâlân

Ahmet Hâşim

Avcılık bir şikâr şey mi aceb
Gönül avla budur nişân-ı edeb

Mehmet Memduh Paşa

Her şey cihânda pâ-zede-i inkılâb olur
Bir gün gelir bugünkü şerer âfitâb olur

Abdullah Cevdet

* **şey'en li'l-lâh:** Dilenmek sözü "Allah için bir şey" demek.
Hindû-yı şeb micmer-i mâh ile şey'en-li'l-lâh eder
Bir kızıl altın ona her gün verir benzer güneş

Nef'î

Zâhiren derse şey'en lillâh
Alır elbette o hâh ü nâ-hâh-Sünbülzade Vehbi

** **eşyâ**: Şey'ler, mevcut olan nesneler.
Der-i ilminde müsta'mel nice mâhiyet-i âlem
Reh-i hükmünde pâşîde güher-i hâsiyyet-i eşyâ

Nâbi

Eşyâ dediğin şu müncemid nûr
Eşkâl-i bedîa-i cihândır-Abdülaziz Mecdi Efendi

Bütün rûhumla müz'ic bir cemâdiyet olur nâim
Kesâfetten ibâret bir tecellî arz eder eşyâ

Tevfik Fikret

şeyb, şeybet: (شيبت) Ar. Saç sakal ağarması, ihtiyarlık.
Sûz-ı ışka mâ'iliz ehl-i şebâbız vâizâ
Berf-i şeyb anma bize kim meclisi serd eyledin

Behiştî

Kırk yaşında sûret döner kara sakala ak iner
Bakıp şeybetin göricek yoldurmağa düştü gönül

Yunus Emre (göricek: görünce)

şeydâ: (شيدا) Far. Divane, delicesine âşık, çılgın.
Gerçi cânândan dil-i şeydâ için kâm isterim
Sorsa cânân bilmezem kâm-ı dil-i şeydâ nedir

Fuzûlî

Ey Nedîm, ey bülbül-i şeydâ niçin hâmûşsun
Sende evel çok nevâlar güft ü gûlar var idi-Nedim

Âzâr-ı hezâr etse de, vazgeçse de benden
Geçmez yine şeydâ gönül, o gonca dehenden
Hacı Arif Bey

şeydâ-yı gül-i bâğ: Bağ gülünün çılgını.
Sanma bülbül gibi şeydâ-yı gül-i bâğız biz
Şevk-ı ruhsârın ile lâle-i pür-dâğız biz-Behiştî

şeydâ-yı Rahmân: Rahmanın şeydası.
Leylî-i Mecnûn benim şeydâ-yı Rahmân benim
Leylî yüzün görmeğe Mecnûn olasım gelir-
Yunus Emre

şeydâ-yı sühan: Söz şeydası.
Zülf anılsa uzatır bahs-i cünûn silsilesin
Nice dîvâne-i ma'nâ nice şeydâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

şeyh: (شيخ) Ar. Şeyhûhat'ten; 1.Yaşlı adam, ihtiyar. 2. Tekke veya zaviyenin reisi. 3. Kabile ve aşiret reisi (Arabistan).
Tekellüf ber-taraf ey şeyh sen vaz'-ı tasallüf kıl
Sühan-dânân-ı mahvın fazl ile irfânı yokluktur
Esrar Dede

Cenâb-ı şeyhe ta'rîz eyleyip rindân ne hôş derler
Bize kâfir-i bî-dîn diyen bâri Müslümân olsa
Yenişehirli Avni

Süm-i semend-i Hazret-i Sultân Ahmed'e
Müştâk-ı rûy-mâl idi hakka ki şeyh ü şâbb
Şeyhülislam Yahya

Şeyh uçmazsa kerâmetle eğer
Mu'tekidler uçurur tâ-be-kamer-Yenişehirli Avni

şeyh-i cihân: Cihan şeyhi.
Meş'al-i ka:file-i ehl-i yakîn
Hazret-i şeyh-i cihân Sadreddîn-Hakanî

şeyh-i kâmil: Olgun şeyh.
Hayât-ı câvidânı şeyh-i kâmilden suâl ettim
Ölümden evvel ölmektir deyince intika:l ettim
Şeyh Sâdık

şeyh-i kebîr: Büyük şeyh.
Elli yıldır ki müsellem sana seccâde-i nazm
Şimdi sensin şuarâ zümresine şeyh-i kebîr-Nâbi

şeyh-i kerâmât-fürûş: Kerametler satan şeyh.
Nüshan maraz-ı aşka ilâc eylemedi hîç
Ey şeyh-i kerâmât-fürûş ez de suyun iç-Sâbit

şeyh-i meded-kâr: Yardım eden şeyh.
Nerm eylese Yahyâ o civânın dil-i sahtın
Bir himmet eder şeyh-i meder-kâr elin öpsem
Şeyhülislam Yahya

şeyh-i murâkıb: (kendini)Koruyan, murakabeye çeken şeyh.
Urup vahdetten ey şeyh-i murâkıb dem açılmazsın
Büründün hırkaya kunfuz gibi muhkem açılmazsın
Sürûrî

şeyh-i riyâ-kâr: Riyakâr şeyh.
Pâlâs-pâre-i ihlâsımızla rûz-ı hesâb
Cenâb-ı şeyh-i riyâ-kâra bir külâh ederiz-Ziya Paşa

şeyh-i şehr: Şehir şeyhi.
Geçmişim bâdeden aslâ dönüşüm yok içerim
Şeyh-i şehr içme diye bana verirse sevgend-Behiştî

şeyh ü şâbb: İhtiyar ve genç. mec. Herkes, halk.
Var mıydı kimse bende olan derde uğramış
Şunda huzûr içinde yatan şeyh ü şâbbtan
Kemalzade Ekrem Bey

* **şeyhü'l-harem**: Eskiden harem-i şerifte halife tarafından memur bulunan zat.
Bu demde kim şâm u seher mey-hâne bâğa reşk eder
Mest olsa dil-ber sevse ger ma'zûrdur şeyhü'l-harem
Nef'î

* **şeyhü'l-İslâm**: İslamiyet'te dinî işlerin reisi.
Kâ'be-i İslâm'dır dersem aceb mi sâhibin
Şeyhülislâm eylemiş lutf-ı Hudâ-yı Müsteân-Nef'î

Hâdî-i vâdî-i dîn bed-reka-i râhî yakîn
Pey-rev-i müctehîdin hazret-i şeyhü'l-İslâm-Nef'î

* **şeyhâ**: Ey şeyh.
Şeyhâ inâyet eyle naksım var ise söyle
Ben görmedim risâle "dîvâne-râ-kalem nîst"-Esrar Dede (dîvâne-râ-kalem nîst: delinin kalemi yoktur)

şeyn: (شين) Ar. Leke, kusur, ayıp.
Tîre çeşmim aydın etsin ruhların ey hûr-ı în
Hâke pertev salsa gelmez zerrece Hûrşîd'e şeyn
Aşkî (Tireli ...)

Şâiriz şeyn verir şânımıza
Giremez fâhişe dîvânımıza-Nedim

Hubb-i câha düşen erbâb-ı mihen
Kendüye hâzır eder çok şeyn-Sünbülzade Vehbi

şeytân: (شيطان) İbr. >"haşatan"dan > Ar. şeytan, iblis. **c. şeyâtîn**.

Kesmezem ağyâr cevri ile cânândan ümîd
Kim kesilmez havf-i şeytân ile îmândan ümîd
Avni (Fatih Sultan Mehmet)

Ayıptır âkıle şeytân beni aldattı demek
Kendi nefsimdir eden nefsime ilka-yı fesâd-Nâbi

Ayrılık hissi nasıl girdi sizin beyninize
Fikr-i kavmiyyeti şeytân mı sokan zihninize
Mehmet Akif

Hicvedersem hâini zâhid günâh ettin deme
Dîn-i İslâmda sevâbtır çünkü şeytân taşlamak
Eşref

şeytân-ı merîd: İnatçı şeytan.

Arsa-gâh-ı îd içinde görüp ağyârı dedim
Kurtulurmuş habsten bayrâmda şeytân-ı merîd
Behiştî

şeytân-ı recîm (racîm): Lanetlenmiş, taşlanmış şeytan.

Zâhidâ yanına gelmez idi şeytân-ı racîm
Kendi nefsimde nihân olmasa şeytân dediğin
Yenişehirli Avni

Biri Rahmân-ı Rahîm biri şeytân-ı recîm
Onun yazuğu müzdü sevgisine taallulktur
Yunus Emre (yazuk: günah)

* **şeytân-sıfat**: Şeytan gibi.

Çıkarır âdemi şeytân-sıfat cennetten
Şâh-ı gendüm gibi ol kadd-i nihâli küçücük
Neşet (Hoca Süleyman...)

** **şeyâtîn:** Şeytanlar.

Nass-ı ka:tı' olalı âleme tîğ-ı şer'î
Edemez âdemi devrinde şeyâtîn idlâl
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

* **şeytânî**: Şeytana yakışır şekilde.

Etti adlin o kadar râh-ı dalâli münsedd
Hâtıra yol bulunmaz vesvese-i şeytânî-Nef'î

* **şeytanet**: Şeytanlık, kurnazlık.

Şeytânetten dûr olan hak-gûyâ sad efsûs kim
Her sözü merdûd olur Allah'a isnâd etse de
Namık Kemal

şeyyâd: (شيّاد) Ar. Şeyd'den; 1. Sıvacı. 2. Riyakâr, yüze gülen. 3. Kendini helak eden.

Zerk deryâsında bir hâşâktir kim çizginir
Sûfî-i şeyyâd kim devrân tutup eyler semâ'
Fuzûlî (çizgin-: dönmek, dolaşmak)

Âdâb ile bas pâyını hâk-i der-i yâre
Ey zâhid-i şeyyâd bu seccâde değildir-Bağdatlı Ruhi

şıhne: (شحنه) Ar. Eskiden şehir muhafızı, zabıta memuruna verilen isim.

O gamze kor mu gönüllerde nakd-i âsâyiş
Misâl-i şıhne ki teklîf alır dükkânlardan-Nâbi

Şıhne olsan düzd-i medyûnu kalırsın farktan
Düzd-i medyûnun yekûn olmaz husûsa defteri
Nazîm (Yahya...)

şıhne-i şehr-i Ramazân: Ramazan ayının zabıtası.

Yevm-i şekk niyyetine şıra sıkarken yârân
Sık boğaz etti basıp şıhne-i şehr-i Ramazân-Nedim

şıhne-i Tebrîz: Tebrizin muhafızı.

Câm-ı emeli, kırmadan, ol şıhne-i Tebrîz
Mümkündür eder bâde-i hûnin ile leb-rîz
Abdülhak Hâmit

şıkk: (شقّ) Ar. 1. İkiye bölünmüş şeyin her parçası. 2. Bir işin iki cihetten her biri.

Bir hud'adır bu, hud'a-i harbiyye belki de
Vârid ikinci şıkk ise vâriddir ilki de
Abdülhak Hâmit

şîa: (شيعه) Ar. 1. Taraflılar, yardımcılar. 2. Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'e sevgide aşırılığa kaçan ve Hz. Peygamber (s.a.s.)'in ölümünden sonra halifelik hakkının kıyamete kadar Hz. Ali nesline ait olduğu fikrini iddia eden, bazı dinî anlayışları kabul etmeyen kişilerin genel adı. Diğer ismi de Şiilik ve Alevilik'tir.

Her kişverinde kırmağa zencîr-i Şîa'yı
Azmetti askerin ulu kişver-küşâları-Yahya Kemal

şiâr: (شعار) Ar. 1. Alamet, işaret, iz. 2. Ayırıcı işaret, ayırt edici âdet. 3. "İyi, üstünlük veren işaret, âdet" anlamlarında birleşik kelimeler yapar.

Onlara zulüm medâr olmuştu
Cem'-i emvâl şiâr olmuştu-Nâbi

Serverlik ister isen üftâdelik şiâr et
Kim düşmeden ayağa çıkmadı başa bâde-Fuzûlî

şiâr-ı âile: Aile işareti.
O aşka çiğnetemem ben şiâr-ı âileyi
Elimle mahv edemezsem eğer o hâileyi
Abdülhak Hâmit

şiâr-ı dil-i zâr: İnleyen gönlün işareti.
İzhâr-ı kîn şiâr-ı dil-i zârımız değil
Ağyâr ile cidâl bizim kârımız değil-Nâbi

şiâr-ı halk-ı cihân: Cihan halkının âdeti.
Şiâr-ı halk-ı cihân şimdi bî-fevâlıktır
Hulûs ü sıdka bedel sâde âşnâlıktır
Yümnî (Süleyman ...)

şiâr-ı hîç-kesân: Hiç kimsenin işareti**.**
Şiâr-ı hîç-kesândır rızâ'-i nâ-çârî
Hilâf-ı meşreb-i himmet şekûru neyler-Nâilî

şiâr-ı îmân: İman işareti.
Tevekkül öyle yaman bir şiâr-ı îmândı
Ki kahramân-ı fazâil denilse şâyândı
Mehmet Akif

şiâr-ı ma'nî: Mana ile ilgili işaret.
Şeh-bâz-ı felek mesîr-i mazmûn
Şâhîn-i mülk şiâr-ı ma'nî-Ünsî

* kerem-**şiâr**: Kerem gösteren.
Affet beni ey kerem-şiârım
Yoktur onu terke iktidârım-Tokadizade Şekip Bey

şibh: (شبه) Ar. Bir şeyin benzeri, misli.
Ey şibh ü şerîkten münezzeh
Sırr-ı ezel ü ebedten âgeh-Fuzûlî

* **şebeh:** Benzer, benzeyiş, misl.
Sana ey nûr-ı mücessem nice teşbîh edeyim
Yoğiken vech-i şebeh tâze nihâl çemeni-İbn-i Kemal

* **şebîh**: Benzeyen, benzeyici.
Şâm-ı Kadr olur idi halka-i zülfüne şebîh
Olsa görünür tecellinden o şâm içre seher
İbn-i Kemal

Kim ki var misl ü şebîhi bulunur âlemde
Münhasır sana fakat rütbe-i nefy-i endâd-Nâbi

La'lin şebîhi gonca diyenler açıldılar
Sığmaz benim bu gûne büyük söz dehânıma
Koca Ragıp Paşa

şebîh-i gonca*:* Goncaya benzeyen.
La'lin şebîh-i gonca diyenler açıldılar
Sığmaz benim bu gûne büyük söz dehânıma
Koca Ragıp Paşa

Şibl: (شبل) Aslan avrusu. Şiblü'l-esed: Aslan Yavrusu.
Dil, hâsıl kaldı şevka meclûb
Şiblü'l-esed aldu bebre mağlûb - Müslim Nâci

şidâd: (شداد) bk. şiddet.

şiddet: (شدّت) Ar. Sertlik, berklik, hiddet, katılık, ziyadelik; çokluk**. c. şided, şedâid.**
Dest-i berhem-zen olursan ne kadar şiddet ile
Ka:met-i nâzenîne etmez yine teklîf-i kıyâm-Nâbi

Darb-ı şiddet ile basdıkça kalemle kalayı
Av'aveyle kaçışırlardı misâl-i Kıtmîr-Eşref

Bakın hevâ ne güzel açtı incilâ buldu
Deminki velvele, şiddet sükûn-pezîr oldu
Tevfik Fikret

şiddet-i bâd-ı sabâ: Sabah rüzgârının şiddeti.
Şiddet-i bâd-ı sabâdan sakınıp şem'-i ruhun
Sanemâ zülf-i şebin üstünde oldu fânûs-Enverî

şiddet-i efkâr: Fikirlerin şiddeti.
Her kadeh devrinde bir seyr eyleyip ruhsârını
Şiddet-i efkârı ol sûretle ta'dîl eylerim
Muallim Naci

şiddet-i kahr: Öfke şiddeti.
Şiddet-i kahrın ile lerzeye geldi düşmen
Kuvvet-i adlin ile buldu cihân istihkâm-Cevrî

şiddet-i tasmîm: Kat'i, kesin.
Öyle bir şiddet-i tasmîm ile çıktım ki yola
Karşıma çıksa eğer seng-i mezârım dönmem
Abdülhak Hâmit

** **şedâid**: Şiddet'ler.
Ömr olsa da binlerce şedâid ile meşhûn
İnsân yaşamaktan yine memnûn, yine memnûn
Mehmet Akif

şedâid-i eyyâm: Günlerin getirdiği şiddetler.
Görür şedâid-i eyyâma karşı dûşunda
Siper vazîfesini lime lime bir abacık-Mehmet Akif

* **şedîd, şedîde:** Şiddetli, sert, katı, sıkı. **c. şidâd.**

Olsa da münkirin inkârı şedîd
Sözünü etme kasemle teşdîd-Nâbi

Bir kemiktir, hıncı lâkin yıldırımlardan şedîd
Bir şehîdin göğsüdür, lâkin ne müdhiş bir şehîd
Midhat Cemal Kuntay

** **şidâd**: Şedîd'ler.

Bûse-gâh-ı kademi küngüre-i arş-ı azîm
Rîze-hâr-ı niamı dâire-i sebᶜ-i şidâd-Nâbi

Hârik-ı âdet mi değil bî-imâd
Ola kıyâm üzre bu sebᶜ-i şidâd-Nahifi

şifâ: (شفا) Ar. 1. İlaç, deva, çare. 2. Hastalıktan iyi olma, sağalma.

Gönül şifâ vü maraz kimden olduğun bilmiş
Ne hindibâ taleb eyler, ne râziyâne arar
Hâmi (Hâmi-i Âmidî)

Vermedi sadra şifâ buncılayın ibn-i hakîm
Beden-i müle dahi etmedi bahş-ı dermân
Şinasi (sadra şifa ver-: gönlü ferahlatmak.)

Vuslat-ı yâr için ağyâre müdârâ eyler
Zehr içer âşık-ı dil-haste şifâ niyyetine
Ragıb (Bursalı Ahmet ...Efendi)

şifâ-yı sadr: Gönlü ferahlama; öc almış olma.

Şifâ-yı sadre sebebtir ederse de düşnâm
Bu mîve telh ise de nahl-i dil-keşimdendir-Nâbi

şifâ-yı vasl: Kavuşma şifası.

Şifâ-yı vasl kadrin hecr ile bîmâr olandar sor
Zülâl-i zevk şevkin teşne-i dîdâr olandar sor
Fuzûlî

* **şifâ-hâne**: Şifa evi.

Cemîᶜ vakt şifâ-hâne-i şifâsından
Cemîᶜ halka müyesser cemîᶜ derde devâ
Keçecizade İzzet Molla

Kim iᶜtibâr eder bu şifâ-hânede bize
Maᶜcûn-ı nev-sirişte-i nâ-âzmûdeyiz-Nâbi

Nâilî nahvet ü câh ehli muammer olmaz
Kimse zehri bu şifâ-hânede tiryâk edemez-Nâilî

şifâ-hâne-i lutf: Lütuf şifa evi.

Ger şifâ-hâne-i lutuftan içe şerbet-i hâs
Yereka:n renci ile olmaya ebter nergis-Nizami

* **şifâ-pezîr:** Şifa bulan, iyileşen.

Olmaz yine marîz-i mahabbet şifâ-pezîr
Rûy-ı zemîne bir dahi Îsâ gelir gider-Nâbi

* **şifâ-sâz**: İyi eden.

Ey şifâ-sâz-ı belâ-yı âfât
Melce-i cümle usât-ı arasât-Hakanî

* **şifâ-yâb**: Şifa bulmak.

Şifâ-yâb olup içtiğim zehrden
Kodum iştikâ-yı gamı dehrden
Keçecizade İzzet Molla

şifâh: (شفاه) Ar. Şefe'ler, dudaklar; kenarlar.

şifâh-ı aᶜlâm: İleri gelenlerin dudakları.

Öpmemiş kimdir onun dâmen-i âlî-câhın
İşte efvâh-ı havâss işte şifâh-ı aᶜlâm-Nâbi

şifâh-ı ceyb-i pîrâhen: Gömlek cebinin kenarları.

Teveccüh-gâh-ı uşşâk olmada ebrû değil ancak
Şifâh-ı ceyb-i pîrâhen dahi mihrâbtan kalmaz
Nâbi

şîfte: (شيفته) Far. Düşkün, tutkun, kaçık.

Âyîne-i Hak'tır ruhun ey mâh-ı füsûn-sâz
Bu yüzden ona şifte uşşâk-ı nazar-bâz
Lamiî Çelebi

Eden edâ-yı hatt-ı dil-keşe bizi Râğıb
Esîr ü şifte hep şîve-i kitâbettir-Koca Ragıp Paşa

Bülbül-i şîftenin bir gülüne göz dikenin
Sahn-ı gül-zâr-ı ümîdinde dikenler bitsin
Keçecizade İzzet Molla

şîfte-i rûzgâr: Zaman tutkunu.

Dil-i şikeste ile zülf-i yâr bir yere gelse
Bir iki şifte-i rûzgâr bir yere gelse-Nâbi

şifte-i şikeste-tâliᶜ: Talihsiz divane.

Key şîfte-i şikeste-tâliᶜ
Efsûs ki saᶜyin oldu zâyiᶜ-Fuzûlî

* **şîfte-hâl**: Düşkün hâl.

şîfte-hâl-i mahabbet: Sevgiye tutkun.

Biz her zemânda şîfte-hâl-i mahabbetiz
Mevkûf-ı nev-bahâr değildir cünûnumuz
Fasih (Ahmet ... Dede)

şihâb, şehâb: (شهاب) Ar. Kıvılcım. 2. Kayan, akan yıldız. **c. şühbân**.
Çeng-i sâzendesidir târ-ı şihâb ile hilâl
Satl-ı har-bendesidir efser-i Nûşirvânî
Nadirî (Ganizade ...)
Bitirdin Eymen-i dilde diraht-ı îmânı
Ki göre Mûsî-i cân ışk odundan anda şihâb
Hamdullah Hamdi (anda: orada)
Kavs-ı kuzah gibi boyum edip kemân felek
Tîr-i şihâb âhıma etti nişân felek-İbn-i Kemal

Ey âsmân-ı turfe-nümâdan edip şitâb
Bir tarz-ı dil-firîb ile sâkit olan şihâb-Muallim Naci
şihâb-ı gerden-i gerdûn: Feleğin boynundaki kıvılcım.
Lerzende görse havfin ile teb tutar sanır
Bağlar şihâb-ı gerden-i gerdûna rîsmân-Bâki
şihâb-ı vesvâs: Şeytan kıvılcımı.
Ammâ ki ne tîğ tîğ-ı elmâs
Cellâd-ı adû şihâb-ı vesvâs-Şeyh Galip
şikâf: (شكاف) Far. 1. Yarık, yırtık. 2. gr. Yaldızlı süsleme. 3. "yırtan, yaran" anlamına gelen birleşik kelimeler yapar.
şikâf-ı gonce: Gonca yarığı.
Gül şikâf-ı gonceden etti nihânî bir nigâh
Şevket ü câhın görüp kendin nümâyân eyledi
Şeyhülislam Yahya
şikâf-ı hâme: Kalem çatlağı.
Lûle-i çeşme-i hûrşîde şikâf-ı hâme
Mevce-i lücce-i envâre sutûr-ı erka:m
Üsküdarlı Hakkı Bey
şikâf-ı revzene-i nâz: Naz penceresinin çatlağı.
Şikâf-ı revzene-i nâzdır dehen dediğin
Nesîm-i mirvaha-i râzdır sühan dediğin-Nâbi
şikâf-ı saff-ı kemâl: Tam saf yaran.
Sana beyân edeyim nağme-i niyâzımdan
Şikâf-ı saff-ı kemâl olduğunu sultânım-Nâbi
şikâf-ı sîne: Bağır, göğüs yarası.
Düştü câna aks-i ruhsârın şikâf-ı sîneden
Hâne kim vîrân ola pertev salar yer yer güneş
Hayali Bey

*cân-**şikâf:** Can yırtıcı, can yaralayıcı.
Bütün o manzara-i cân-şikâfı bir de kalın
Ridâ-yı berf ile örtün ki...-Tevfik Fikret
* mû-**şikâf**: Kılı kırk yarar gibi inceden inceye araştıran.
Her mû-şikâfa bahs açarım imtihân için
Yok yere kîl ü ka:l eder ol mû-miyân için
Mehmet Salahî
* saff-**şikâf**: Saf yaran.
Nef'î-i tîğ-ı zebânım ki zemânımda benim
Saff-şikâf-ı şuarâ-yı sühan-ârâ-yı be-nâm-Nef'î
* sipeh-**şikâf**: Asker yarıcı; galip, muzaffer.
Sipeh-şikâf-ı yegâne Halil Paşa kim
Cihâna ateş urur berk-ı tîğı çektiği dem-Nef'î
şikâr: (شكار) Far. 1. Av, sayd. 2. Kelime sonuna ve başa gelerek birleşik kelimeler yapar.
Gözü âhûlar ile azm-i kenâr eyleyelim
Biz de beğler gibi bir sayd-ı şikâr eyleyelim-Âhî

Avcılık bir şikâr şey mi aceb
Gönül avla budur nişân-ı edeb
Mehmet Memduh Paşa
Bî-cürm iken gıdâ-yı anâkib olur meges
Ma'sûm iken kebûteri şâhîn eder şikâr-Ziya Paşa
şikâr-ı âlem-i kuds: Kudsî âlemin avı.
Gürisne kalmağa muhtâc bâz-ı nefs-i habîs
Şikâr-ı âlem-i kudse yarandırıncaya dek-Nâbi
şikâr-ı bûse-i la'l: Dudak busesinin avı.
Şikâr-ı bûse-i la'lin kılıp zülfünde dâr olmak
Bana ol merg değil ömrüm hayât-ı câvidânîdir
Behiştî
şikâr-ı dâne: Dane avı.
Hümâ-yı devlet o dil mürgüdür ki kıldı cihânda
Şikâr-ı dâne vü dâm onu zulf ü hâl-i Muhammed
Hamdullah Hamdi
şikâr-ı ma'rifetullah: Allah'ı bilme avı.
Şikâr-ı ma'rifetullahı sayda ka:dir iken
Cihân-ı cîfeye insân niçin tenezzül eder
Muallim Naci
şikâr-ı rızk: Rızık avı.
Şikâr-ı rızk mukadder tesâkut üzre iken
Ne hâcet olmağa mürgân-ı hırs-ı bâl-engîz-Nâbi

şikâr-ı ömr*:* Ömür avı.
Dürc-i lebinde saklı-durur çeşme-i hayât
Bağlı kemend-i zülfüne yârin şikâr-ı ömr
İbn-i Kemal

* **şikâr-efgen:** Av düşüren.
Çeşm-i Hak-bîni pek ahsen idi
İki şeh-bâz-ı şikâr-efgen idi-Hakanî

* **şikâr-istân:** Av yeri.

şikâristân-ı hüsn : Güzelliğin av yeri.
Süzülmüş bir şikâra iki şeh-bâz ol iki ebrû
Şikâr-istân-ı hüsnün gözleridir iki lâ-çini
Hayali Bey

* cân-**şikâr**: Can avlayan.
Dendân-ı şîre lokma olur âhuvân-ı zâr
Bir gûsfendi tu'me kılar gürg-i cân-şikâr
Ziya Paşa

* dil-**şikâr***:* Gönül avlayan.
Hüsn olmasaydı Aşk olamazdı bu âşikâr
Aşk olmasaydı hüsn ise olmazdı dil-şikâr
Abdülhak Hâmit

* leşker-**şikâr**: Asker avlayan.
Eblak-süvâr-ı rûzigâr, aşıp Rûm u Zengibâr
Leşker-şikâr-ı kâm-kâr, Behrâm Efrîdûn-ı âlem
Nef'î

şikâyât: (شكايات) bk. şekvâ.

şikâyet: (شكايت) bk. şekvâ.

şikem: (شكم) Far. İşkembe, karın, batın.
Olma bir lokma için ehl-i şikem cim gibi
Meclis-i dehrde leb-beste geçin mim gibi-Nâbi

Tecellî neş'esin ehl-i şikem idrâk ka:bil mi
Behişt andıkça zâhid ekl ü şürbin lezzetin söyler
Koca Ragıp Paşa

Lezzeti et'ımede ziyneti pûşişte arar
Ne bilir neş'e-i idrâki nedir ehl-i şikem
Koca Ragıp Paşa

* **şikem-derd:** Karın ağrısı.
İmâmın bîm-i destâr-ı büzürginden mesâcidde
Şikem-derd oldular dîvârlar mihrâb şeklinde-Nabi

* **şikem-perver**: Hırs işkembesi büyüten.
Dize çîn-i neamı sofra-küşâ-yı himmet
İmtilâ-yı keremi diye şikem-perver-i âz-Nef'î

şiken: (شكن) Far. 1. Büklüm, kıvrım. 2. Kelime sonuna gelerek " kıran, kırıcı" anlamlarında birleşik kelimeler yapar.
Girer mi dest-i dili hâne-gerd-i uşşâka
Sevâd-ı gîsû-yı cânânede şiken dediğin-Nâbi

Her bir şiken ki dillere câ-yi karârdır
Zindân-ı muhabbet için bir kemend olur-Nâilî

Dökülüp rûy-ı arak-nâkine şâd-âb oldu
Tâze sünbül gibi ol kâkül-i pür-çîn ü şiken-Nedim

şiken-i dil-rübâ: Gönül çalan perçemi.
Her turrasında bin şiken-i dil-rübâsı var
Her bir şikenc-i turrada bin mübtelâsı var-Nedim

şiken-i pür-ham*:* Eğri kıvrım.
Hôş-bû o kadar silsile-i şâhid-i hulku
Kim her şiken-i pür-hamı bir micmer-i âlem-Nef'î

şiken-i turra-i havrâ*:* Huriler turrasının kıvrımı.
Bûy-ı zülfün ki ala havsala-i bâd-ı Behişt
Şiken-i turra-i havrâya tenezzül mü eder-Nâilî

şiken-i zülf: Saçın kıvrımı.
Şiken-i zülfü eder mürg-i dili pâ-beste
Dahi girâ-ter imiş olsa eğer dâm şikest
Koca Ragıp Paşa

şiken-i zülf-i dil-ârâ: Gönülü süsleyen saçının büklümü.
Mahrem yine her hâlimize bâd-ı sabâdır
Dâim şiken-i zülf-i dil-ârâda nihânız-Neşati

* **dil-şiken:** Gönül kıran.
Sen ki şâh-ı hüsn ü ânsın elverir mi sevdiğim
Dil-şikenlikler bu nakz-ı ahd ü peymânlar sana
Ziya Paşa

* hâtır-**şiken**: Gönül inciten.
Gönül yap zâhidâ beyt-i Hudâ'dır, tâat istersen
Muhakkaktır ki bâb-ı cenneti hâtır-şiken açmaz
Sâhib (Pirizade Osman ...)

* hum-**şiken**: Küp kıran.
Hâtır-şiken olmadan sakın da yürü var
Sâgar-şiken ü sebû-şiken hum-şiken ol-Nâbi

* leşker-**şiken**: Asker kıran.
Bir gamzesi bin kalbi sır zülfü vü ahdi tek
Bîmâra zihî kuvvet leşker-şiken olmuştur-Şeyhi

* saff-**şiken**: Saf yaran.
Sensin o saff-şiken kim yazılsa menâkıbın
Her muhtasar rivâyeti bir dâsitân olur-Nef'î

* sâgar-**şiken:** Kadeh kıran.
Hâtır-şiken olmadan sakın da yürü var
Sâgar-şiken ü sebû-şiken hum-şiken ol-Nâbi

* sebû-**şiken**: Testi kıran.
Âb-âver ile bir idi ol sebû-şiken
Mümtâzdır zemânede destî kıran dahi
Keçecizade İzzet Molla

* sükker-**şiken**: Şeker kıran.
Dehenin tûtî-i sükker-şiken olsa ne aceb
Leb-i şîrîn ü hat-ı sebz ona bâl ü perdir-Bâki

şikenc: (شكنج) Far. Kıvrım, büklüm.
Tehmeten-i vüzerâ, kahramân-ı Cem kevkeb
Şükûh-ı tâb şikenc külâh-ı Behmen ü Cem-Nef'î

Çün kıvırcık saç adı mergûl imiş
Büklüme çîn ü şiken de hem şikenc
Sünbülzade Vehbi

şikenc-i turra: Perçem kıvrımı.
Düşersin gayrı kâkül kaydına yoksa seni ey dil
Şikenc-i turrasından eylemek âzâd ka:bildir-Vecdî

Her turrasında bin şiken-i dil-rübâsı var
Her bir şikenc-i turrada bin mübtelâsı var-Nedim

şikenc-i turra-i müşgîn: Mis kokulu perçeminin kıvrımı.
Şikenc-i turra-i müşgînine esîr oldu
Belâya uğradı dil zülfüne belâ diyerek
Şeyhülislam Yahya

şikenc-i zülf-i tarrâr: Yankesici saçın kıvrımı.
Zemânında bulunmaz fitne-pinhân olmağa bir yer
Meğer hûbân-ı fettânın şikenc-i zülf-i tarrârı
Nef'î

şikence: (شكنجه) Far. İşkence, eza, eziyet. bk. işkence.
Metrûk idi âlet-i şikence
Kullanmaz idi tüfek tabanca-Nâbi

şikence-i gam: Gam işkencesi.
Gâhî çekerim şikence-i gam
Gâhî olurum belâya hem-dem-Fuzûlî

şikest, şikeste: (شكست) Far. Kırma; kırık, kırılmış.
Şikeste bir sifâl olsun, nemiz var, sâgar-ı Cem'de
Garaz bir neşve tahsil eylemekdir bezm-i âlemde
Şeyhülislam Yahya

Şikest olsa surâhî câm-ı meclis ber-karâr olmaz
Meseldir sâkiyâ baş gitse ayak pây-dâr olmaz
Adlî (Sultan II. Bayezid)

Hûn-ı ciğerle dolmuş câm-ı zer olmadansa
Bî-inkisâr-ı hâtır şikeste sâgar olsun-Nâilî

Şikest eyledi şîşe-i ahdi yâr
Döküldü mey-i dîde-i eşk-bâr-Keçecizade İzzet Molla

şikest-i dil: Gönlü kırık.
Remîde etti benden yâri seng-i ta'n-ı bed-gûyân
Şikest-i dil terakkî buldu elden mûmiyâ gitti-Nâbi

şikest-i ehl-i derd: Dert ehlinin kırıklığı.
Geçerdi ol da hassiyyetten elde ihtiyâr olsa
Şikest-i ehl-i derde çâre-ger bir mûmiyâ kaldı
Nâbi

şikest-i gamze: Gamze kırıklığı.
Şikest-i gamzen iken sâkiyâ senin pûlâd
Tahammül eyleye mi beyza-i habâb sana-Nef'î

şikest-i hâtır: Gönül kırıklığı.
Tutarsan pendimi kalsın şikest-i hâtırın ber-câ
Tefâhür-gûne vaz'-ı imtinân-ı mûmiyâdan geç
Nâbi

şikest-i kâse-i dil: Gönül kâsesini kırma.
Şikest-i kâse-i dildir figâna mâni' olan
Bu denlü ketm-i nefes inkisârımızdandır-Nâbi

şikest-i seng-i kazâ: Kaza taşını kırma.
Şikest-i seng-i kazâdan rehâ ne mümkündür
Ne denlü eyler isen hıfz-ı âb-gîne-i ömr-Nâbi

şikest-i tevbe: Tövbeyi bozma.
Dehân-ı goncayı bâz et zebân-ı sûseni ter kıl
Şikest-i tevbeye dahl edene hâzır-cevâbımsın
Nedim

* **şikeste-bâl:** Kanadı kırık.
Dil-i mecrûhuma rahm eyle kalsın dâm-ı zülfünde
Şikeste-bâl olan mürgü edip âzâd neylesin
Şeyhülislam Bahayi (... Mehmet)

* **şikeste-beste**: Kırık dökük, bozuk.
Yazdım ne ise şikeste-beste
Maʿlûm değil mi hâl-i haste-Ziya Paşa

* **şikeste-dil:** Kalbi kırık olan.
Gam yeme ey şikeste-dil bu dahi böyle kalmaya
Fırsat içinde haste-dil bu dahi böyle kalmaya
Ahmed-i Dâî

Râşidâ etmez şikeste-dil kabûl-i iltiyâm
Zahm-ı şemşîr-i zebânın var mı görmüş merhemin
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet ...)

* **şikeste-gî:** Kırıklık.

şikeste-gî-i dil: Gönül kırıklığı.
Şikeste-gî-i dile çâre-sâz olur sanma
Tabîb-i tesliyetin mûmiyâların gördük-Râşit

* **şikeste-hâl**: Durumu kötü, perişan.
Gördü ki şikeste-hâl Mecnûn
Durmuş ded ü dâm içinde mahzûn-Fuzûlî

* **şikeste-hâtır**: Kırık gönül.
Gönlümüz âyînesin sındırdı cevr-i rûzgâr
Tabʿımız gâyet mükedderdir şikeste-hâtırız
Bağdatlı Ruhi

Olup hücûm-ı elemden şikeste-hâtırlar
Derûna dolmuş idi kasvet-i hümûm u keder
Nedim

Ol zülf-i yâre dokundun aceb ne tel kırdın
Şikeste-hâtır imiş mutribâ rebâb-âsâ-Kâzım Paşa

* **şikeste-pervâz**: Kırık kanat.
Olsa ne kadar şikeste- pervâz
Uymaz yine kûf ü kaza şeh-bâz-Şeyh Galip

* **şikeste-sâk**: Baldırı kırık.

şikeste-sâk-ı tüvân: Güçlü baldırı kırık.
Kavâfil-i beşeriyyet şikeste-sâk-ı tüvân
Yürür sükûn ile feyfâ-yı zindegânîde
Cenap Şahabeddin

şikîb: (شكيب) bk. şekîb.

şimâl: (شمال) Ar. 1. Sol, sol taraf. 2. coğ. Kuzey.
Tayyib-i enfâsın açar hâtır-ı dem-bestemizi
Girih-i gonca-i bâğı nitekim bâd-ı şimâl
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

Seylâb kabrin eşti şimâl ü sabâ gelip
Mecnûn-ı bî-kes öldüğü vaktin götürdüler
Hayali Bey

şimâl-i zemistân: Kış mevsiminin kuzeyi.
Rakîbe yaz nesîmi gibi mülâyimsin sen
Bize şimâl-i zemistân gibi mizâcın serd-Behiştî

şîme: (شيمه) Ar. Huy, tabiat. **c. şiyem**.

** **şiyem**: Huylar, ahlaklar; âdetler, gelenekler, görenekler.
Te'sîr-i füyûz-ı nazar-ı terbiyet ile
Şeytân bile tebdîl-i nijâd ü şiyem eyler
Yenişehirli Avni

Dürrî-i çarh-ı celâl u dürr-i deryâ-yı kemâl
Ka:miʿ-ı küfr ü dalâl u câmiʿ-i hulk-ı şiyem
Nizami

* ferhunde-**şiyem:** Mübarek mizaçlı.
Sebeb-i kadri onun îd-i mübârek-fitrat
Şeref-i bahtı bunun dâver-i ferhunde-şiyem-Nefʿî

* Yûsuf-**şiyem**: Yusuf mizaçlı.
Şâhenşeh-i ferhunde-baht ârâyiş-i dîhim ü taht
Bahtı kavî ikbâli İskender-i Yûsuf-şiyem-Nefʿî

şimşâd: (شمشاد) Far. Şimşir ağacı.
Şâne ger kâkülnün bir teline verse zarâr
Çûb ü şimşâd biten yerleri sûzân ederim-Fuzûlî

Âfet-i cân dediler gamze-i cellâdın için
Nahl-i gül söylediler ka:met-i şimşâdın için-Nedim

Anda her şimşâd bir Azrâ-yı Vâmık sûz-ı dehr
Anda her bir nârven Leylâ-yı Mecnûn dâstân
Üsküdarlı Hakkı Bey (anda: orada)

şinâh, şinâ: (شناه) Far. Suda yüzme.
Etmeden farkı nedir Âb-ı Hayât içre şinâ
Hased-âgûşa çeken rinde o sîm endâmı-Nâbi

Ne bâd-bâna ne fülke ne rûzgâra dayan
Bu garka-gâhta ancak şinâh lâzımdır-Nâilî

Zalâm-ı hayret içinde şinâh ederken ümîd
Önünde rehber olan meşʿalem hayâlindir
Mehmet Akif

Beşerin işte, pür-ümmîd ü heves, kıvranarak
Kaʿr-ı târında şinâh ettiği girdâb-ı üfûl
Tevfik Fikret

-şinâs: (شناس) Far. 1. "tanıyan, bilen, anlayan" anlamlarında birleşik sıfatlar yapar. 2. Tanıma.
Sâhil-res-i fütûr olalı keştî-i ümîd
Deryâ-yı ârzûda şinâs etmez oldu dil-Ziya Paşa

* âlem-**şinâs:** Âlemi bilen, tanıyan.
Hased evka:tına ol ârif-i âlem-şinâsın kim
Elinden câm düşmez kûşe-i mey-hâneden gelmez
Nâbi

* had-**şinâs:** Sınır bilen.
Erbâbının değil çoğu hayfa ki had-şinâs
Hîç bilmek istemez ki nasıldır mizâc-ı nâs
Abdülhak Hâmit

* hak-**şinâs:** Hak bilen.
Müddeî münkir olursa çekerim işhâda
Hak-şinâs, ehl-i nazar anladığım yârânı-Nef'î

* hurde-**şinâs***:* Dikkat sahibi, ince şeyleri anlayan.
Ey hurde-şinâs-ı ma'nî-i pâk
Gûş et ki ne der bu kilk-i çâlâk-Şeyh Galip

* kadr-**şinâs***:* Kıymet bilen.
kadr-**şinâs-**ı sühan: Söz kıymeti bilen.
Her tîre-meniş kadr-şinâs-ı sühan olmaz
Her sifle hırdâr-ı leâl-i Aden olmaz-Nâbi

* nabz-**şinâs**: 1. Nabız bilen, iyi hekim. 2. mec. Adamını tanır.
Sensin ol nabz-şinâs-ı lebi tab'-ı umûr
Dürc-i re'yindedir eczâ-yı kıvâm-ı devlet-Münif

* nükte-**şinâs:** Nükte bilen, zarif**. c. nükte-şinâsân**.
Çeke mazmûnunu fehmetmede bir nükte-şinâs
Ne kadar dikkat ederse o kadar renc-i elîm-Nef'î

** nükte-**şinâsân**: Nükte bilenler.
Söz müdür o kim nüshasını nükte-şinâsân
Haşv-i şikem-i rahne-i dîvâr ü der eyler-Nef'î

* perde-**şinâs**: Şarkıcı, okuyucu; hanende.
Üst perdeden izhâr-ı garâm eyleme zinhâr
Ka:nûn-ı muhîtte çalış perde-şinâs ol-Lâ

* serîre-**şinâs**: Sır bilen.
Tamâm-ı hüsnüne söz yok o âfetin ammâ
Aceb serîre-şinâsı lisân-ı hâl midir-Nedim

* vahdet-**şinâs**: Birlik bilen.
Doğru bak ahvâle, ey ahvel, olup vahdet-şinâs
Nûr birdir olsa da mısbâh-ı pertev-zâ iki
Hasan Hilmi (Kıbrıs Müftüsü... ...)

* vazâif-**şinâs**: Vazifeleri bilen.
Edîb ü nutûk vazâif-şinâs
Lebîb ü halûk u letâif-şinâs-Keçecizade İzzet Molla

şinâver: (شناور) Far. Suda yüzen, dalgıç, gavvas.
Bahr-i aşk içre şinâver geçinenler ne bilir
Düşmese câh-ı zenahdânına girdâb nedir-Bâki

Oldu gavvâsı şehâdet bahrinin gerçi Hasan
Gûte-i hûn yutmuş ol bahre şinâverdir Hüseyn
Aşkî

Ceyhûna döndü dîdelerim hûn-ı al ile
Merdüm şinâver oldu siyeh peştemâl ile
Seyyit Vehbi

Olur mu muztarib deryâ-dilân mevc-i havâdisle
Zarar vermez rûh-ı deryâya seylî-i şinâverden
Nedim

şinâver-i emvâc-ı nûr-ı ârız-ı yâr: Yârin yanağının ışık dalgalarına dalan.
Aceb gelir mi o gün kim bu dîde-i hûn-bâr
Ola şinâver-i emvâc-ı nûr-ı ârız-ı yâr-Nâbi

şinîd, şinîde: (شنيد) Far. İşitme, sem.
Geldi kelâl kıssa-i Ferhâd ü Kays'tan
Derd-i derûnu söyle gönül şinîdedir-Fıtnat Hanım

Nazmım ol sikl-i güherdir kim olur hem-vâre
Halka tahmîn-i bahâsı sebeb-i güft ü şinîd-Nef'î

* **şinîde**: İşitilmiş, duyulmuş.
Hep keşf-i râz-ı dil deheninden şinîdedir
Ol goncadan hezâr tabîat remîdedir-Nâilî

O kâfir mâcerâyı Müslümanlar gûş edin benden
Diyâr-ı aşkta bir nâ-şinîde dâstândır bu
Keçecizade İzzet Molla

şi'r: (شعر) Ar. 1. Anlama, fehm. 2. ed. Şiir, edebî değeri olan nazımlı ve kafiyeli söz. **c. eş'âr**.
Şi'rimin beş beyti Yahyâ ma'nîde yek-sândır
Söylenir illerde gerçi düz değil engüşt-i penç
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

Şi'ri bâzîçe-i tıfl-âne eden eşhâsın
Kimisi söz ebesidir kimi baba-i sühan
Sünbülzade Vehbi.

İlm ü şi'r ikisi ma'nâda mürâdifler iken
Bir midir şâir-i nâ-dân ile dânâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

Şi'rinin kadri erip şuarâya
Oldu aşk ehline bir ser-mâye
Atâyî (Nevizade Atâullah)

şi'r-i âb-dâr: Nükteli şiir.
Hele deryâ-yı ma'nînin Behiştî rûzgâr içre
Re'îsi olduğum bes şi'r-i âb-dârımdan-Behiştî

şi'r-i Bâkî: Bâki'nin şiiri.
Cihânı câm-ı nazmım şi'r-i Bâkî gibi devr eyler
Bu bezmin şimdi biz de Câmî-i devrânıyız cânâ
Bâki

şi'r-i dil-firîb: Gönül aldatan, alımlı şiir.
Okunmasın Necâtî getirmez gözüne dost
Şol şi'r-i dil-firîbi ki mest-âne olmaya-Necati Bey

şi'r-i dil-güşâ: Gönül açan şiir.
Ne lâzımdır düşürmek şi'ri Nâbî kayd-ı iğlâka
Bu denlü bî-tekellüf sâde şi'r-i dil-güşâ derken
Nâbi

şi'r-i dil-pesend: Gönlün beğendiği şiir.
Ey Behiştî bu cihândan çoktan eylerdim sefer
Eyleyen bir pâre şi'r-i dil-pesendimdir benim
Behiştî

şi'r-i dil-sûz: Yürek yakan şiir.
Tâli'in tutup müneccim ey meh-i Mirrîh-çeşm
Dedi kim bunun ucundan günde yüz bin kan olur
Zâti

şi'r-i dil-sûz-ı Necâtî: Necati'nin yürek yakan şiiri.
Şi'r-i dil-sûz-ı Necâtî var iken hayf ola kim
Halk yazıp yanılıp defter ü dîvân yazalar
Necati Bey

şi'r-i gurbet-âlûd: Gurbete bulaşmış, gurbette kalmış.
Garîb-âne terennümlerle hâlet vermeğe bezme
Behiştî mutribe öğret bu şi'r-i gurbet-âlûdı-Behiştî

şi'r-i hâlet-engîz: Hâl ortaya koyan şiir.
Bu şi'r-i hâlet-engîzin bize kâr etti ey Yahyâ
Gazel olunca böyle sûz-nâk u hasb-ı hâl olsa
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

şi'r-i hasen-üslûb: Güzel üsluplu şiir.
Ey Hayâlî yine bu şi'r-i hasen-üslûba
Umarın hüsrev-i Rûm'un sana tahsîni ola
Hayali Bey

şi'r-i Hudâ: Allah'ın şiiri.
Bir manzaradır bu levha-i ân
Bir şi'r-i Hudâ desem de şâyân
Kemalzade Ekrem Bey

şi'r-i kâmilân: Olgun kimselerin şiiri.
Nev-hevesler kim eder tanzîr-i şi'r-i kâmilân
Sohbet-i sadre karışmak gibidir dehlîzden
Esat Muhlis Paşa

şi'r-i lâtif: Hoş şiir.
Yahyâ kulunun ol şeh-i mülk-i saâdete
Şi'r-i latîfi aynı ile arz-ı hâlidir
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

şi'r-i mahzûn: Hüzünlü şiir.
Ediyor katre katre istiktâb
Bana gûyâ bir şi'r-i mahzûnu-Cenab Şahabeddin

şi'r-i nâ-tüvân: Değersiz, zayıf şiir.
Ağla, ey şi'r-i nâ-tüvân, ağla!
Öldü rûhumda mübtesim âmâl-Tevfik Fikret

şi'r-i Necâtî: Necati'nin şiiri.
Şi'r-i Necâtî olsa dahi etmeye eser
Işk âteşinden olmayıcak muktebes gönül
Necati Bey (olmayıcak: olmayınca.)

şi'r-i Nef'î: Nef'î'nin şiiri.
Dürr-i nazmım çarha mengûş olsa bilmez rûzigâr
Şi'r-i Nef'î midir ol ya kevkeb-i şuarâ mıdır-Nef'î

şi'r-i nemek-nâk: Tuzlu şiir.
Leb-i hûbân gibi şûr-ı dü-cihân pinhândır
Çeşm-i nem-nâkim ile şi'r-i nemek-nâkimde-Nâbi

şi'r-i nerm: Yumuşak şiir.
Şi'r-i nermim ne acebtir ki Behiştî dokunur
Müddeînin yüreği başına bir taş gibi-Behiştî

şi'r-i pür-sûz: Tam yakan şiir.
Nâbiyâ bu şi'r-i pür-sûzunla şimdi hak bu kim
Artırırsın dâimâ derd ehlinin germiyyetin-Nâbi

Ey Behiştî derdi yetmez mi hasûda sen dahi
Şi'r-i pür-sûzunla bir yanından eylersin azâb
Behiştî

şi'r-i revân: Akıp giden şiir.
Tahfîf-i elem etmedin ey şi'r-i revânım
Sen dur, yürüsün dem'-i dem-â-dem cereyânım
Muallim Naci

şi'r-i selâset: Akıcı şiir.
Dil çeşme-i belâgat ona lüledir kalem
Âb-ı zülâl şi'r-i selâset şiârdır-Bâki

şi'r-i siyâh: Siyah (kötü) şiir.
Benim de ağlayarak yazdığım bu şi'r-i siyâh
Lebinde ka:riemin handelerle titreyecek
Tevfik Fikret

şi'r-i şeker-rîz: Şeker saçan (çok hoş) şiir.
Kanda bir ehl-i mezâk olsa Behiştî onun
Ağzını tatlı eden şi'r-i şeker-rîz midir
Behiştî (kanda: nerede)

şi'r-i tarab-nâk: Sevinç dolu şiir.
İşitirse ravzasından dura raks ura Kemâl
Ahmed'in şi'r-i tarab-nâkin ki Selmân oynatır
Ahmet Paşa

şi'r-i tâze: Yeni şiir.
Bu şi'r-i tâze berâber değilse Bâkî'ye
Budur tefâvütü Vecdî o köhne bu tâze-Vecdî

şi'r-i ter: Taze, yeni şiir.
Ey şi'r-i terim eşkim ile hem cereyân ol
Sînemdeki nîrân-ı gama reşha-feşân ol
Muallim Naci

şi'r-i üstâd: Ustanın şiiri.
Şi'r-i üstâddaki gülleri seyret Tıflî
Döktü evrâkını san âb-ı zülâl üstüne gül
Tıflî (san: sanki)

şi'r-i zülâl: Saf, tatlı şiir.
Sâkî-i Kevser olduğun anlar Behiştî'nin
Kim nûş ederse şi'r-i zülâlin güzel güzel-Behiştî

şi'r ü inşâ: Nesir ve nazım.
Beyti bozarsın rakîbi anma şiirde sakın
Avnî dil-ber vasfidır çün şi'r ü işnâdan garaz
Avnî (Sultan II. Mehmet)

Şi'r ü inşâyı hüner yapma değildir Nâbî
Hüner âfâkta seyr eylemedir envârın-Nâbi

* **şâir**: Şiir yazan, kimse **c. şuarâ, şâirân.**
Ger derse Fuzûlî ki güzellerde vefâ var
Aldanma ki şâir sözü elbette yalandır-Fuzûlî

Olsak ne_ola Nef'î gibi rüsâ-yı dü-âlem
Hem âşık u hem şâir ü hem bâde-perestiz-Nef'î

Kalbin ilhamına Mevlâdır
Sana şâir dememek evlâdır-Muallim Naci

şâir-i âteş-zebân: Ateş dilli şair.
Rütbe-i iclâlini varsın kıyâs etsin felek
Kim kulundur ben gibi bir şâir-i âteş-zebân
Ziya Paşa

şâir-i deryâ-nisâb: Derya miktarı.
Şâir-i deryâ-nisâbım ebr-i Nîsândır dilim
Fikretim bahr-i beyândır sözlerim lü'lü'-i nâb
Yenişehirli Avni

şâir-i efsah: En fasih şair.
Olur mu Behiştî gibi bir şâir-i efsah
Kim oldu fasâhatlerine sözleri bürhân-Behiştî

şâir-i felek-câh: Felek mertebeli şair.
Çün geldi o şâir-i felek-câh
Ol şâhtan oldu ma'zeret-hâh-Şeyh Galip

şâir-i hôş-ta'bîr: Hoş tabirli şair.
Lûtf-i mu'tâd ile ol şâir-i hôş-ta'bîrin
Şâhid-i nazmına ver hüsn-i beyân hôş geldin-Nâilî

şâir-i mâhir: Maharetli şair.
Yazılır cümleye târîh gelir bir gün olur
Kodular âh iki şâir-i mâhir kevni-(1883)
Üsküdarlı Talat

şâir-i nâ-dân: Pişman şair.
İlm ü şi'r ikisi ma'nâda mürâdifler iken
Bir midir şâir-i nâ-dân ile dânâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

şâir-i nâzik-tabîat: Nazik tabiatlı şair.
Değildir tâze-gû yârâna peyrev Nâilî ammâ
Yine inkâr olunmaz şâir-i nâzik-tabîattir-Nâilî

şâir-i pâkîze-edâ: Temiz görünüşlü şair.
Devletinde ne_ola Örfî gibi meşhûr olsan
Var mı bir bencileyin şâir-i pâkîze-edâ-Nef'î

şâir-i Rûm: Rum (Anadolu) şairi.
Meydân-ı sühanda yoğiken sen gibi bir er
Bir şâir-i Rûm oldu sana şimdi berâber-Ziya Paşa

şâir-i sır: Sır şairi.
Şâir-i sırdır hevâ-yı rûzgârım hâme-veş
Vasf-ı zülf-i dil-rübâ akd-i lisân olmaz bana
Ziya Paşa

şâir-i şâyeste*:* Layık şair.
Oh, ey muʿciz edâ şâir-i şâyeste gurûr
İnliyor nây-i beyânında nevâ-yı Mansûr
Tevfik Fikret

şâir-i şîrîn-zebân: Tatlı dilli şair.
Mukarrer şâir-i şîrîn-zebânız Nevʿiyâ ancak
Bu devr içinde bir şöhret verir Ferhâd'ımız yok
Nev'î

** **şuarâ**: Şâir'ler.
Meddâh olalı çeşm-i gazâlânına Bâkî
Öğrendi gazel tarzını Rûm'un şuarâsı-Bâki

Zîrâ şuarâ zümresinin tabʿ-ı selîmi
Âyîne-i ilhâm Hudâvend-i cihândır-Yenişehirli Avni

** **şâirân**: Şâir'ler.
Attı Murâd bu nazmı meydân-ı şâirâna
Her kim dilerse mansıb feth ede bunu raʿnâ
Muradî (Sultan IV. Murat)
Ser-mâye-i şâirân tükenmez
Dünyâ tükenir yalan tükenmez-Râzî

şâirân-ı bü'l-heves: Maymun iştahlı şairler.
Fehîmâ şâirân-ı bü'l-hevesde kalmamış insâf
Kanâat eylemez mazmûna dîvânı çalar çarpar
Fehim (Hoca Süleyman...)

şâirân-ı dehr: Zamane şairleri.
Tabʿımı feyz-i nuûtun eyledi Hassan-ı Rûm
Hamdülillah şâirân-ı dehrin oldum eşʿârı
Nazîm (Yahya...)

şâirân-ı Rûm: Rum (Anadolu)'nun şairleri.
Muhâl add eylemişlerken gazelde şâirân-ı Rûm
Ben îcâd eyledim ol Şevket-âne tarz-ı eşʿârı
Şeyh Galip

şâirân-ı şehd-i maka:l: Tatlı dilli şairler.
Anılmaz idi Ferîdûn ü Cem'le Keyhüsrev
Cihâna gelmese ger şâirân-ı şehd-maka:l
Hayali Bey

* **şâire:** Kadın şair**. c. şeâir.**

** **şeâir:** Şaire'ler.
Şeâirin nice şerh ede bir niçe eşʿâr
Menâkıbın nice vasf ede bir niçe ebyaz
Hamdullah Hamdi

* **şâiriyyet**: Şairlik, şair olma hâli ve sıfatı.
Kifâyet eylemez mi bu kasîde şâiriyyette
Eğer lâzım gelirse hüccet-i devâmın ibrâzı-Nefʿî

İntika:m almaz isem hicv ile ben de ondan
Şâiriyyet bana her vech ile bühtân olsun-Nefʿî

Velî ben bildiğim şâir fakat Neylî vü Kâmî'dir
Hatâdır gayra etmem şâiriyyet ile bühtânı
Osmanzade Tâib

şîr: (شیر) Far. 1. Arslan. 2. Süt.
Şîrler pençe-i kahrımda olurken lerzân
Beni bir gözleri âhûya zebûn etti felek
Selimî (Yavuz Sultan Selim)
Şîr akıtmağıla hep hâsıl olur sandı murâd
Vâdî-i aşkta süd döktü yanıldı Ferhâd-Nâdirî

Olsa ger maʿdeleti takviye-bahş acze
Bere âhûya gezend erdiremez savlet-i şîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

şîr-i arak: Terin sütü.
Şîr-i arak benât-ı mülü ede feyz-yâb
Bir bahr içinde berk ura Hûrşîd ü mâh-tâb
Şeyh Galip

şîr-i çarh: Feleğin arslanı.
Hasedten yere çalmış şîr-i çarh evreng-i hurşîdi
Görüp Kays'ı peleng-i kulle-i küh-sâra yasdanmış
Hayali Bey

şîr-i der-zencîr: Zincirdeki arslan**.**
Değildir şîr-i der-zencîre töhmet acz-i ikdâmı
Felekde baht utansun bî-nasîb erbâb-ı himmetten
Namık Kemal

şîr-i dilîr: Cesur arslan.
Çıksa eyvân-ı bezme mihr-i münîr
Girse meydân-ı rezme şîr-i dilîr-İbn-i Kemal

şîr-i felek: Feleğin arslanı.
Şîr-i felek oldu şîr-i berfin
Dendânı yerinde idi Pervîn-Şeyh Galip.

şîr-i Hak: Allah'ın arslanı.
Şîr-i Hak dedi o mescûd-ı melek
Feyz-i hikmetle tekellüm edicek
Selimî (Yavuz Sultan Selim) (edicek: edince)

şîr-i hûrşîd: Güneşin arslanı.
Kûh-ı ebr içre girip yettim getirdim kûyuna
Şîr-i hûrşîdi kemend-i âb ile ey meh-lika:
Enverî (yet-: ulaşmak, vasıl olmak)

şîr-i jiyân: Kızgın arslan.
Şîr-i jiyâna pençe salar gâh hışm u kîn
Bebr-i yâbâna karşı varır vakt-i kâr-zâr-Bâki

Nefsinin verme murâdını yeter terbiyet et
Ki sakın kendin için şîr-i jiyân beslersin-Behiştî

şîr-i künâm: İn arslanı.
Ketm-i esrâra eğer mâni῾ olursa emri
İhtifâ eyleyecek yer bulamaz şîr-i künâm
Yenişehirli Avni

şîr-i mâder: Ana sütü.
Lokma-i gam ki gelû-gîr-i melâl oldu bana
Şîr-i mâder gibi mey şimdi helâl oldu bana
Benlekçi İzzet Bey

şîr-i mihr: Güneş arslanı.
Vücûdum şîr-i mihre menzil olup ey güneş yüzlü
Ona bu rişte-i cânım dahi muhkem kemend olmuş
Behiştî

şîr-i ner: Erkek arslan.
*Her dem ağzından saçar ejder-veş a῾dâ***n** *üzre od*
*Etse rahşın ta***n** *mı Rüstem gibi şîr-i ner güneş*
Lamiî Çelebi

şîr-i ner-i Rahmân: Allah'ın erkek arslanı.
Gör kuvvet-i adlin ki revâdır olsa
Gelmemiş zâtı gibi âleme bir ferd-i ferîd
Kâzım Paşa

şîr-i neyistân: Yavrusunun kulağına karınca girince ölümüne sebep olacağı için sazlıklarda yatan arslana verilen isim.
Bir midir şîr-i neyistân ile hîç şîr-i hasîr
Rûz-ı himmettir garaz tavr u edâ lâzım değil
Şeyh Galip

şîr-i Nevâyî: Nevâyî arslanı.
Erişmiş olsa bu vakte Bû Ali Şîr-i Nevâyî ger
Olurdu ol hıdivv-i ekremin bî-şübhe seg-bânı
Nedim

* **şîr-âne**: Arslanca.
İstimâ῾ etse bebr-i heybet şîr-âneni ger
Gâbe-i kûh-ı bekada olur ol dem lerzân-Şinasî

şirâ῾: (شراع) Ar. Yelken, gemi, yelkenli.
Şirâ῾ı olmasa şer῾i felâh zevrakının
Kimesne bahr-i hatâdan bulamaz idi necât
Hamdullah Hamdi

şîrâze: (شيرازه) Far. 1.Kitabın yapraklarını tutan ve cilde rabteden bağ ve örgü. 2. Esas, düzen, nizam. 3. Pehlivan kispetlerinin paçası.
Rişte-i adlile ger bend etmeye şîrâzesin
Târumâr olurdu eczâ-yı kitâb-ı rûzgâr-Nef῾î

Geldi eczâ-yı behem berzede-i devrânın
Sûzen-i sulh ile şîrâzesine kuvvet tâm-Nâbi

Böyle düşmüş müydü herkes ayrılık sevdâsına
Benzeyip şîrâzesiz bir mushafın eczâsına
Mehmet Akif

şîrâze-i cem῾iyyet: Cemiyetin nizamı.
Bü'l-aceb mecmûa-i kesret-nümâdır kâinât
Cümlenin şîrâze-i cem῾iyyet eczâsı bir
Hersekli Arif Hikmet.

şîrâze-i murâd: Murat düzeni.
Gerdûn verir mi kimseye şîrâze-i murâd
Tâ sıkmayınca mengene-i ıztırâbta-Nâbi

şîrâze-i nizâm: Nizam şeridi.
Gerdûn verir mi kimseye şîrâze-i nizâm
Tâ sıkmayınca mengene-i ıztırâbta-Nâbi

şîrâze- bend: Düzen veren.
Sahfa-i diller olup şîrâze- bend-i ittifâk
Fenn-i pür zor-ı nezâkette kitâb olmuş sana
Koca Ragıp Paşa

şîrâze-bend-i nazm-ı umûr: İşlerin düzenine nizam veren.
Şîrâze-bend-i nazm-ı umûr eylemez felek
Tâ sıkmayınca cendere-i ıztırâbta-Lâ

şîre: (شیره) Far. 1. Şıra. 2. Süt.
Bu köhne bâğdan ümmîd-i şîre eylemese
Meğer asılmağa engûre rîsmân mı verir-Nâbi

Sarartıp şîre dönderdi gamın ben zerd-sîmâyı
Rakîbe gâv göstersen bana göster temâşâyı-Behiştî

şîre-i engûr: Üzüm şırası (şarap)
Sanman bizi kim şîre-i engûr ile mestiz
Biz ehl-i harâbâttanız mest-i elestiz-Bağdatlı Ruhi

* **şîre-keş**: Şıra içen.
Bengî ketm eylemez esrârın
Şîre-keş tatlı sanır güftârın-Sünbülzade Vehbi

şirin. şîrîn: (شیرین) Far. 1. Tatlı, süt gibi tatlılıkta. 2. Sevimli, cana yakın, sempatik. 3. Hüsrev ü Şîrîn mesnevisinin kadın kahramanı.
Beni âlemde Ferhâd eyleyen şîrîn zebânımdır
Beni bülbül gibi zâr eyleyen gonce-dehânımdır
III. Sultan Murat

Teneffür kılmaz erbâb-ı mahabbet şûr-ı sevdâdan
Mezâk-ı mâhiyân şîrîn olur telhî-i deryâdan
Hersekli Arif Hikmet

Leb-i şîrîniyle cânımı şûrîde kılıp
Kûh-ı gamda dil-i miskînimi Ferhâd kılar
İbn-i Kemal

Kat'-ı ülfet gâlibâ düşvârdır kim eylemiş
Nakş-ı Şîrîn ile Ferhâd-ı mukayyed Bî-sütûn-Fuzûlî

* **şîrîn-dehen:** Şirin ağızlı.
Hüsnünü bir dem gören ey Hüsrev-i şîrîn-dehen
Aşkına Ferhâd olup yolunda cân verse muhâl-Bâki

Hicr-i zülfün cânıma kâr etti dedim bu nedir
Döndü ol şîrîn-dehen hışm ile dedi zehr-i mâr
Enverî

* **şîrîn-güftâr**: Tatlı söz.
Şâh-ı gül neşv ü nümâ bulsa nem lûtfundan
Ola her gonce-i ter bülbül-i şîrîn-güftâr-Bâki

* **şîrîn-güvâr:** Tadı iyi olan.
Zemân-ı va'd-i tahassürde başkadır âlem
O telh şerbet-i şîrîn-güvârı benden sor-Nedim

* **şîrîn-kâm:** Tadı damağında kalmış.
Beni cülláb-ı câm-ı lutfun etti şöyle şîrîn-kâm
Ki şi'rimde bulur her kim okursa lezzet-i şekker
Nef'î

Sonra alıp elime ney-şeker-i kilk-i teri
Olayım vasf-ı cihân-dâver ile şîrîn-kâm-Nedim

* **şîrîn-kelâm:** Tatlı söz.
Zebân-ı sükkerîninden o şûhun va'de-i vaslın
İşitip dedi Yahyâ böyle bir şîrîn-kelâm olmaz
Şeyhülislam Yahya

* **şîrîn-leb:** Tatlı dudak. **c. şîrîn-lebân.**
Hüsrev-i hûbân eden sen dil-ber-i Şîrîn-lebi
Bîsütûn-ı ışk içinde beni Ferhâd eyledi
Hoca Dehhânî

** **şîrîn-lebân:** Tatlı dudaklar.

şîrîn-lebân-ı belde-i Kostantiniyye: Kostantiniyye (İstanbul) beldesinin tatlı dudaklıları**.**
Bezm-i tarabta sana şeker çiğneten Belîğ
Şîrîn-lebân-ı belde-i Kostantiniyyedir-Beliğ

* **şîrîn-maka:l:** Tatlı söz.
Behiştî şöyle benzer kim tecellî farkın etmiştir
Gülü seyretmeyen bülbül igen şîrîn-maka:l olmaz
Behiştî (igen: çok)

* **Şîrîn-sıfat**: Şirin görünümlü.
Hüsrev-i eflâktır destinde san bâz-ı sefîd
Yayınur Şîrîn-sıfat havz içre bî-mi'zer güneş-Lamiî Çelebi (san: sanki; yayın-: dağılmak, yayılmak)

* **şîrîn-ter:** Daha çok tatlı.
Bulmuştum elezz vaslınızı ülfetinizden
Şîrîn-ter imiş ülfetiniz vuslatınızdan
Recaizade Ekrem

* **şîrîn-zebân**: Tatlı dil.
Şîve-i güftârı hem-şîren mi öğretti sana
Her sözün şîrîn-zebânım cânıma cân oldu hep
Nedim

Leblerinle gül şeker-rîz ol dil ü cân bezmine
Kandasın ey tûtî-i şîrîn-zebânım kandesin-İshak

şirk: (شرك) Ar. Allah'a ortak koşma.
Verdiler meclis-i küfrü bâde
Şekk ü şirki komadı dünyâda-Hakanî

Hak kul olmaz kul Hak olmaz mülhid olma sûfiyâ
Gayrı isbât eyleyenler şirk ile gavgâdadır-Gaybî

Yok şirke eğerçi i'tibârı
Tevhîde de yoktur iltifâtı-Muallim Naci

şirk-i esnâm: Putların ortak koşması.
Büyük bir gayretu'llah tuttu kalb ü cân-ı İslâm'ı
Geçirdi, kırdı, berbât etti vahdet şirk-i esnâmı
Kemalzade Ekrem Bey

şirket: (شركت) Ar. Ortaklık.
Geceler azmettiğim ol mâha sâyem havfidir
Bir tarîk ile kabûl etmez muhabbet şirketi
Fasîh (Ahmet ... Dede)

şîşe: (شيشه) Far. Şişe, sırça.
Bir şîşe ki oldu pâre pâre
Peyvendine var mı hîç çâre-Fuzûlî

Cûy-i şeffâf-ı vassâfa girdi bütân
Oldu gûyâ perîye şîşe mekân-Vâhid

Selâmet şîşesin benden taleb etme ki ben onu
Melâmet sengine çalıp Behiştî târ-mâr ettim
Behiştî

Yine zevrak-ı derûnum kırılıp kenâre düştü
Dayanır mı şîşedir bu reh-i seng-zâre düştü
Enderunlu Vâsıf

şîşe-i ahd: Söz şişesi.
Şikest eyledi şîşe-i ahdi yâr
Döküldü mey-i dîde-i eşk-bâr-Keçecizade İzzet Molla

şîşe-i bâde-i gül-reng: Gül (kırmızı) renkli şarap şişesi.
Hükm-i feyzin eder ol mertebe cârî ki döner
Şîşe-i bâde-i gül-renge habâb-ı Tesnîm-Nef'î

şîşe-i câm-ı dirahşân: Parlak kadeh şişesi.
Ne_ola yer basmasa şimdi ayağı zâhid-i şehrin
Şikest etti zemâne şîşe-i câm-ı dirahşânı-Riyazi

şîşe-i çerh: Feleğin şişesi.
Olsa kumlar sağışınca ömrüne hadd ü aded
Gelmeye bu şîşe-i çarh içre bir sâat gibi-Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman) (sağışınca: sayısınca)

Şîşe-i çerhde gör bunca murassa' nahli
Nice ârâste kılmış onu sun'-ı Cebbâr-Bâki

şîşe-i dil: Gönül şişesi.
Edecek câm-ı muhabbetle beni dil-ber mest
Seng-i hicrâna düşüp şîşe-i dil oldu şikest-Râmî

şîşe-i dîvâr: Duvarın sırçası.
Nitekim ola sâlim bu hisâr şîşe-i dîvârın
Gezend-i mancınık fitneden dervâze vü sûru-Nef'î

şîşe-i haccâm: Hacamat şişesi.
Dahı gelmez kelâl o nişter-i ser-tîz-i müjgâna
Felekler şîşe-i haccâma kanlı yaşımdan-Nedim

şîşe-i mey: Şarap şişesi.
Yâd-ı la'liyle eğer içsem olur tenbakû
Nargile şîşe-i mey sünbül-i müşgîn lûle-Sâmi

şîşe-i nâmûs: Namus şişesi.
Çaldım taşa ben şîşe-i nâmûs ile nengi
Mutrib kerem et sen dahı çal ber-bat-ı çengi-Sâmi

şîşe-i pür-bâde: Şarap dolu şişe.
Hûn sanma bu çeşmümden akan mey-i ışkındır
Bir şîşe-i pür-bâde ammâ ki şikestim ben-Behiştî

şîşe-i rindân: Rindlerin şişesi.
Ayağın sakınarak basma amân sultânım
Dökülen mey kırılan şîşe-i rindân olsun-Nedim

şîşe-i sad-pâre: Yüz parça olmuş şişe.
Mînâ-yı kalb-i Âsım-ı şeydâ şikestedir
Zinhâr basma şîşe-i sad-pârem üstüne
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail ...)

* **şîşe-bâz**: Sırçadan şeylerle hokkabazlık eden kimse.
Rû-yi latîf-i şîşe-bâz-ı çarhı dil görmüş gibi
Jeng-dâr âyîsinden safvet ümmîdindedir-Nâilî

Şît: (شيط) Ar. Hz. Âdem ve Havva'nın üçüncü oğlu. Kabil'in öldürdüğü kardeşi Hâbil'in yerine Tanrı'nın bir armağanı olarak verildi. 50 sayfalık bir kitapla halkını irşad etti. İlk defa kılıcı bulan ve kâfirlere karşı savaşan odur. İsmi hadislerde geçer. Hz. Hûd onun neslindendir. Mekke'de yaşadı, taş ve çamur kullanarak Kâbe'yi yaptı. 912 yıl yaşadı. Tûfan'ın geleceğini bildirdi.

Şît-i adl: Şit adaleti.
Şît-i adlinle şeref bulalı sahrâ-yı cihân
Hem-dem olup salınır şîr-i jiyân ile gazal
Necati Bey

şita. şitâ: (شتا) Ar. Kış.
Kopardı kıyâmet gelişi fasl-ı şitânın
Çün ümmet-i Ahmed yüzü ağ oldu cihânın
Necati Bey

Yine Fir'avn-ı şitâ ceyşine Mûsâ-mânend
Eyledi elde asâsını bir ejder sünbül-Bâki

Sath-ı zemîn ü küngüre-i âsümân nedir
Fasl-ı bahâr ü sayf ü şitâ vü hazân nedir-Ziya Paşa

şitâ-yı pür-kîne: Kin dolu kış.
Gel göğüs ver şitâ-yı pür-kîne
Yetiş ey postîn-i pârîne- Muallim Naci

şitâb: (شتاب) Far. Acele, sürat, seğirtme.
İhtizâzından eder ta'lîm etvâr-ı hırâm
Hüsn-i reftâr öğrenir âhû şitâbından senin
Mahmut Nedim Paşa

Ukde-i hâtırı biz halle şitâb ettikçe
O büt-i ser-keşin ebrûları pür-çîn oldu-Nedim

Sür'atle geçse yâr-i azîzim aceb değil
Çün her zemânda âdeti ömrün şitâb imiş-Behiştî

şitâb-ı ömr: Ömr aceleliği.
Güzâr-ı bâ-şitâb-ı ömrü işrâba gelir dâim
Leb-i cûda sımâh-ı câna cûş-ı âbtan feryâd
Koca Ragıp Paşa

* **şitâbân**: Acele eden, süratle giden, seğirden.
Ey zülf-i ham-be-ham dökülüp sînem üstüne
Zencîr-i pây-ı ömr-i şitâbânım ol benim-Nedim

Gördüm o serv-ka:metin ardınca rûz-ı vasl
Ömr-i fürû-güzeşte şitâbân olup gelir-Nedim

Sînede bir lâhza ârâm eyle gel cânım gibi
Geçme ey rûh-ı revân ömr-i şitâbânım gibi-Nedim

Kaftan kafa şitâbân oldum
Hüdhüd-i bezm-i Süleymân oldum
Enderunlu Fazıl

şivâz, şüvâz: (شواظ) Ar. 1. Dumansız alev. 2. Güneş ve ateşin kuvvetli harareti.

şivâz-ı nâr-ı cahîm*:* Cehennem ateşinin dumansız alevi.
Kemîne katre-i âb-ı şefâati eyler
Şivâz-ı nâr-ı cahîmi füsürde tâb-ı humûd-Sâmi

şive. şîve: (شیوه) Far. 1. Eda, naz, işve, tarz. 2. Telaffuz olayında söyleyiş biçimi.
Meyl eder her gördüğüne bir akar sudur hemân
Şîvesi ancak banadır vâz geldim sevmezin-Muîdî
(vâz geldim: vaz geçtim; sevmezin: sevmem)

Görmedi hacle-i endîşe dahi şimdiye dek
Bikr-i fikrim gibi bir dil-ber-i pür şîve vü şeng
Üsküdarlı Hakkı Bey

Şîvesinden duramaz bir dem ayağ üstüne yâr
Tâze şâhın yine kendüye olur mîvesi bâr
Hâtemî (Edirneli İbrahim)

şîve-i güftâr: Konuşma biçimi.
O kadd ü hat o tenâsüb o gabgab o pistân
O yâl ü bâl o temâyül o şîve-i güftâr-Nedim

şîve-i harf: Harfin telâffuzu.
Yazdığın ol hatt-ı ta'lîk-i hayât-efzânın
Şîve-i harfi eder rûh-ı imâda îhâm-Cevrî

şîve-i hikmet: Bilgelik edası.
Muvâfıktır yine elbet mizâce şîve-i hikmet
Tabîbin olsa da kizbi marîzin sıhhatin söyler
Koca Ragıp Paşa

şîve-i i'câz: Âciz bırakan tarz, naz.
Nedir bilmem Ziyâ bu şîve-i i'câz nazmında
Meğer Rûhü'l-Kuds endîşene imdâda gelmiştir
Ziya Paşa

şîve-i imkân: İmkân şivesi.
Matlabım ol şâhid-i ma'dûm-ı mutlaktır benim
Kim vücûdu şîve-i imkândan rencîdedir
Leskofçalı Galip

şîve-i küttâb: Kâtiplerin nazı.
Sarîr-i hâme sanma ıstılâhâta boğulmakla
Eder bî-çâre dâim şîve-i küttâbtan feryâd
Koca Ragıp Paşa

şîve-i mağfiret: Bağışlama edası.
Münkeşif olması ezdâd iledir eşyânın
Şîve-i mağfirete cürm ü günehdir bâis
Pertev Paşa (Mülkiye Nazırı Mehmet Sait ...)

şîve-i mecrûh: Yaralılık edası.
Bahâne bulma takdîre teveccüh verme tedbîre
Hele nâ-sâzlıklar şîve-i mecrûhdandır hep
Kânî (Ebubekir...)

şîve-i nâz: Naz edası.

Çün şîve-i nâza mâiliz biz
Bir tâze edâya ka:iliz biz-Şeyh Galip

şîve-i nazm: Nazım edası.

Şîve-i nazmıma erbâb-ı fasâhat meftûn
Nağme-i kilkime ka:nûn-ı belâgat dem-sâz-Nef'î

şîve-i pervâne: Pervanenin nazı.

Âteş içre cilve etmek şîve-i pervânedir
Sen var ey bülbül çemende hâr u hastan hâne yap
Beliğ

şîve-i reftâr: Edalı yürüyüş.

Açıl bâğın gül ü nesrîni ol ruhsârı görsünler
Salın serv ü sanevber şîve-i reftârı görsünler-Bâki

şîve-i şimşâd-ı kadd: Şimşada benzeyen boyun edası.

Şîve-i şimşâd-ı kaddin görse eyler bâğ-bân
İ'tidâl-i servden elbette selb-i i'tika:d-Fuzûlî

şîve-i tedbîr: Tedbir tarzı.

Şîve-i tedbîrdir esbâb-ı neyl-i her-murâd
Menzil-i maksûda varmaz kimse hîç ihmâl ile
Leskofçalı Galip

şîve-i ülfet: Görüşüp konuşma tarzı.

Muhill-i tavr-ı uzlettir kabûl-i şîve-i ülfet
Müreccahdır yanımda merhabâdan dest-i red şimdi
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet ...)

şîve-i üştür: Deve nazı.

Kays'a sordum kadem-i nâkaya yüz sürdün mü
Şîve-i üştür edip der, deveyi gördün mü-Lâ

şîve-i yağmâ: Yağma şivesi.

Ahibbâ şîve-i yağmâda mebhût eyler a'dâyı
Hudâ göstermesin âsâr-ı izmihlâl bir yerde
Yenişehirli Avni

* **şîve-kâr:** Nazlı, edalı, işveger.

Bir şûh şîve-kâr esîr etti kim beni
Ne öldürdür cefâsı ne gamdan emân verir-Nef'î

Ben olsam bir de mutrib bir de taraf-ı cûy-bâr olsa
Hôş imdi bir de farazâ bir civân şîve-kâr olsa-
Nedim.

Gam-ı aşka tahammül etmeği bu dâr-ı mihnette
Sen öğrettin bana ammâ seni ben şîve-kâr ettim
Behiştî

* **şîve-nâk:** Şiveli, işveli.

Sâbûn-ı çirk-i gamdır ol şîve-nâklikler
Ma'cûn-ı renc-i dildir ol hande-rânlıcıklar-Nâbi

şîven: (شیون) Far. Nâle, feryat, figan. **c. şîve-niyân**.

Eylerdi bu sûziş ile şîven
Ol dem ki olurdu rûz-ı rûşen-Fuzûlî

Meyl etmediğim sûr-i safâ-bahşine dehrin
Mâtem-kede-i dilde olan şîven içindir-Nâilî

Erbâb-ı temâşâya seher-gâh-ı bahârân
Bir levha-i hûnin görünür şîvenimizden
Yahya Kemal

şîven-i nây: Neyin feryadı.

Sadâ-yı Âlem-i Lâhût'ı istimâ' eyle
Nedir bu şîven-i nây ile nağme-i tanbûr
Hayali Bey

** **şîveniyân:** Matemler, feryatlar.

Harâbe hâlini kesb eylemiş gülistânım
Vücûh-ı şîveniyân renk alır hîzânımdan
Muallim Naci

* **şîven-kâr**: Feryat eden.

Sana kim gerdûn olur beyhûde her şeb ferve-pûş
Dehr-i şîven-kâr kıldık hep melâl-i kalb ile
Leskofçalı Galip

şiyem: (شیم) bk. şîme.

şöhre, şöhret: (شهره، شهرت) Ar. Şehr "yaymak"-tan; 1. Şöhretli, ünlü. 2. Ün, ad, san, unvan yapma.

Ey Hayâlî şâh-ı gerdûn der-gehinde zerre-vâr
Âfitâb-ı âlem-ârâ gibi şöhret bekleriz-Hayali Bey

şöhre-i âfâk: Ufukların şöhreti.

Şem'-veş mahvetmesin şevkin sakın rûz-ı firâk
Mihr odur gün geldiğince şöhre-i âfâk ola-Nev'î

şöhre-i âlem: Âlemin şöhreti.

Gerd-i râhın azm-i gerdûn etti kim bu kadr ile
Şöhre-i âlem hemîn İsî-i Meryem olmasın-Fuzûlî

şöhre-i âm: Yılın şöhreti.

Veririm dosta bir harf ile tevkî-i kabûl
Ederim düşmânı bir nokta ile şöhre-i âm-Nef'î

şöhre-i şehr: Şehrin şöhreti.
Mânend-i Kays şöhre-i şehr olmak isteriz
Bî-nâm-ı ışk iken yine meftûn-ı şöhretiz-Rızayi

şöhre-i şehr-i melâhat*:* Güzellik şehrinin şöhreti.
Lutf ile burc-ı sipihr-i hüsne şol kim mâhtır
Şöhre-i şehr-i melâhat şimdi Abdullah'tır-Âhî

şöhret-i âlem: Âlemin şöhreti.
Olsak ne_ola bî-nâm u nişân şöhret-i âlem
Biz dil gibi turfa muammâda nihânız-Neşati

şöhret-i bî-intihâ: Sonsuz şöhret.
Matlûb-ı ilm-i evvelîn maksûd-ı fazl-ı âhirîn
Ma'lûm-ı cümle âlemîn ü şöhret-i bî-intihâ
Esrar Dede

şöhret-i elfâz: Sözlerin şöhreti.
Tutar temâyül-i tab'ımla dehri şöhret-i elfâz
Çıkar terâne-i hâmemle evce şân-ı maânî
Muallim Naci

şöhret-i lûtf u kerem: Cömertlik ve lütfunun ünü.
Tutsa dünyâyı ne_ola şöhret-i lûtf u keremin
Etmede mekremetin âleme îsâr-ı merâm-Nef'î

şöhret-i pervâne: Pervanenin şöhreti.
Fürûzândır çirâğ-ı şöhret-i pervâne tâ mahşer
Zebân-ı şu'le-i âvâzı hâmûşân hâmûş olmaz
Koca Ragıp Paşa

şöhret-i râz-ı nihân: Gizli sırrın ünü.
Bütün halk-ı cihân câsûs-ı ayb-ı yekdiğerdir hep
Eder herkes, ne sırdır, şöhret-i râz-ı nihândan haz
Râşit (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet ...)

şöhret-i Rûm: Rum'un şöhreti.
Magârib oldu dirîgâ metâli'-i irfân
Ne kaldı şöhret-i Rûm u Arap, ne Mısr ü Herât
Sadullah Paşa

* **şöhret-gîr**: Şöhret tutmuş.
Kays'ı gör, mecnûn iken, âlemde şöhret-gîrdir
Hîç seni bir kimse yâd eyler mi âkıldir diye
Faizî (Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi)

* **şöhret-perest:** Şöhrete düşkün.
Şöhret-perest olana eyler riâyetini
Çarh-ı denî-cibillet nâ-merd-i pîr-zendir-Behiştî

* **şöhret-yâb**: Şöhret bulan.
Zûd-ter ma'nî-i nâzük-ter olur şöhret-yâb
Mübtelâsı çok olur dil-ber-i şehr-âşûbun-Nâbi

Bizim ta'aşşukumuz hâlin etti şöhret-yâb
Sipende mâye-i bâl ü per oldu âteşimiz-Nâbi

Magârib oldu dirîgâ metâli'-i irfân
Ne kaldı şöhret-i Rûm u Arap, ne Mısr ü Herât
Sadullah Paşa

şu'â': (شعاع) Ar. 1. Güneş'in ışını. 2. Dağılmak, yayılmak. **c. şu'â'ât, eşi'a**.
Âfitâb-ı tal'atin duttukça evc-i irtifâ'
Katl-i ehl-i ışka tîğ-ı gamzedir andan şu'â'-Fuzûlî

Bu bâğı eyle temâşâ güzellerin yeridir
Şu'â'ıdır bütün ol goncanın ruhundaki nûr
Âdile Sultan

Çölde şemsin şu'â'-i sûzânı
Yakarak gözlerinde elvânı-Tevfik Fikret

şu'â'-i çehre-i sâkî: Sâkinin yüzünün ışığı.
Koma çeşm ü dilin tîre dururken bezm-i dünyâda
Şu'â'-i çehre-i sâkî safâ-yı sûret-i bâda-Nâbi

şu'â'-i çeşm: Göz ışığı.
Ettim şu'â'-i çeşmimi ebrû-yı yâre râst
Sayd-ı ümîdim okunu saldım kemâne ben-Behiştî

şu'â'-i ışk: Aşk ışını.
Görenler der şu'â'-i ışkı zulmet-hâne-i dilde
Bu ne şem'-i şeb-istândır yanar şevkile revgânsız
Behiştî

şu'â'-i mevc: Dalga ışını.
Görünür kemîne cür'a o kadehde mihr-i eflâk
Bana her şu'â'-i mevci olur âteş-i tecellâ
Esrar Dede

şu'â'-i mey: Şarabın rengi.
Şu'â'-i meyle çerâg-ı izâr-ı dil-ber ile
Sevâd-ı şâmı ziyâ-bahş-ı âftâb edelim-Nâbi

şu'â'-i mihr: Güneş ışını.
Şehâ kavs-i kuzah çeng ü bu bezme Zühre çengidir
Şu'â'-i mihr ü meh nây ü felek def ay gün püldür
Zâti

şuʿâʿ-i muhrik: Yakıcı ışık.
Şuʿâʿ-i muhrikı altında, gündüzün, şemsin
Yanan alınlar için hayât olur lemsin-Mehmet Akif

şuʿâʿ-i neyyir: Parlak ışık.
Açın şu kâkülü hayt-ı şuʿâʿ-i neyyirden
Teşekkül eyleye bir câme-hâb hüsnünüze
Abdülhak Hâmit

şuʿâʿ-i şemʿ: Mum ışığı.
Verir istiğnâ güneşten gündüzün fikr-i ruhun
Geceler âhım şuʿâʿ-i şemʿa komaz ihtiyâc
İbn-i Kemal

şuʿâʿ-i Şems: Güneş'in ışını.
Şuʿâʿ-ı şems değildir ziyâ veren dağa
Seherdir nûr iner ey meh mezâr-ı Mecnûn'a
Behiştî

şuʿâʿ-i Şems-i duhâ: Öğle güneşinin ışığı.
Şehîd olanlara gûyâ ki nûr iner gökten
Erişse lâleler üzre şuʿâʿ-i Şems-i duhâ
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

şuʿâʿ-i tîg-i kahr: Kahır kılıcının ışını.
Yakan âb üzre âteş sanmanız keştî-i sahbâyı
Şuʿâʿ-i tîg-i kahrından tutuştu Şeh Süleymân'ın
Bâki

** **şuʿâʿât:** Şuʿâ'lar.

şuʿâʿât-ı kanâdîl-i şeb-i rûze: Oruç gecesi kandillerinin ışıkları.
Kef-i âzâdegânda nukre-veş imsâke eğlenmez
Şuʿâʿât-ı kanâdîl-i şeb-i rûze menâr üzre-Nâbi

şuʿâʿât-ı necm-i müzehheb: Süslü yıldız şuaları.
Senindir fakat nûrlar hep senin
Şuʿâʿât-ı necm-i müzehheb senin-Recaizade Ekrem

** **eşiʿa**: Şuʿâ'lar.
Gördüm eşiʿasıyla onun râh-ı eslemi
Manzûrum oldu bir dem o rü'yâlar âlemi
Abdülhak Hâmit

eşiʿa-i hûrşîd: Güneş'in ışınları.
Küşâde olsa nika:b-ı cemâl-i pür-nûru
Eder eşiʿa-i hûrşîd sâye gibi nümûd-Sâmi

eşiʿa-i ikbâl: Talih ışıkları.
Nâ-dânda kim eşiʿa-i ikbâl eder zuhûr
Gûyâ sehâb-ı fitneden eyler kamer zuhûr
Hersekli Arif Hikmet

* **eşiʿa-güster**: Işınlar yayan.
Ale'l-husûs geçip leyl-i tîre-fâmı fenâ
Eşiʿa-güster olur âfitâb-ı subh-ı nüşûr
Yenişehirli Avni

Şuayb: (شعيب) Hz. Mûsa'nın kayınpederi. Hz. Şuayb, Medyen ve Eyke halkına peygamber olarak gelmiştir. Halkı tarafından yalanlanıp işkence edilince halkının üzerine korkunç bir sıcaklık geldi. Sonra bir bulut gelip hepsi onun altına toplanırlar. Buluttan ateş yağıp hepsi helâk olurlar. Hz. Şuayb inananları alıp Mekke'ye gider ve orada 300 yaşına kadar yaşar. Anne tarafından da Hz. Lût peygamberle akrabadır. Hz. İbrahim peygamberin şeriatiyle amel etmiştir. Kur'an (Hud/85).
Yed-i beyzâ-nümâ-yı Mûsâ'dan
Şuʿbelendi menâkıbât-ı Şuayb-Şeyh Galip

şuʿbe: (شعبه) Ar. 1. Şube, bölük, kısım, takım. 2. Dal budak.
Yed-i beyzâ-nümâ-yı Mûsâ'dan
Şuʿbelendi menâkıbât-ı Şuayb-Şeyh Galip

* **şuʿbe-gîr**: Şube tutan.

şuʿbe-gîr-i vasf: Vasfının dal budak saran şekilleri.
Hüsnünün Dâvûd olup bir naʿt-ı hân-ı muhlisi
Şuʿbe-gîr-i vasfın idi ol dem elhân-ı hikem
Esrar Dede

şuʿbede: (شعبده) Far. El çabukluğu, hokkabazlık.
Tâ hasıl ola maʾaş-ı etfâl
Bir şuʿbededir bu gördüğüm hâl-Fuzûlî

Böyle pîrâste vü bûkalemûn-hüsn olmaz
Kendi gûyâ ki melek gamzeleri şuʿbede-bâz-Nefʿî

şuʿbede-i hîç-kâr: İşe yaramaz oyun.
Billâhi yuf bu şuʿbede-i hîç-kâre yuf
Yuf kadr-i câh u tantana-i iştihâre yuf-Şeyh Galip

* **şuʿbede-bâz:** El çabukluğu yapan.

şuʿbede-bâz-ı kirişme: Kaş göz işaretinin el çabukluğu.
Gamze değil bu şuʿbede-bâz-ı kirişmedir
Sihri bitirdi şîve-i iʿcâza başladı-Nefʿî

şugl: (شغل) Ar. Boş durmamak, bir işle uğraşmak; iş, kâr, amel, fiil. **c. eşgâl.**
Şuglu hak idi o âlî-kadrin her ân u zemân
Aşk-ı Hakk'a yandı yakıldı edip cânın fedâ
Âdile Sultan

şugl-ı abes: Boş iş.
Mazhar-ı sırr-ı haka:yıkdır kulûb-ı ârifân
Eylemez şugl-ı abes insân-ı kâmilden zuhûr
Hersekli Arif Hikmet

şugl-ı dünyâ: Dünya işi.
Şugl-ı dünyâ gelse çâbük merd olursun bî-emân
Şugl-ı ukbâya niçin te'hîr edip küydün gönül
Ümmî Sinan (küy-: yanmak)

şugl-ı esmâ*:* İsimlerin meşguliyeti.
Çünkü hallolmaz muammâ-yı dehânı sûfiyâ
Rûz u şeb yok yere sana şugl-ı esmâdan ne_olur
Lamiî Çelebi

şugl-ı ukbâ: Ahiret uğraşısı.
Yine ol Hâlık-ı zemîn ü zemân
Kıldı bâğ-ı cihânı haşr-nişân-Vücudî

şugl-ı zemîm: Kötü uğraşı.
Âlemi sen yeniden feth ettin
Komadın mürtekib şugl-ı zemîm-Nef'î

** **eşgâl**: Şugl'ler.
O vezîr-i hüner-endûz-ı reâyâ-perver
Ki adâlettir ona gâyet ehemm-i eşgâl-Nef'î

şûh: (شوخ) Far. 1. Şen, işvebaz, hoppa. 2. Utanmaz, hayasız. 3. Çekici güzel, afet.
Hem kadeh hem bâde hem bir şûh sâkîdir gönül
Ehl-i aşkın hâsılı sâhib-i mezâkıdır gönül-Nef'î

Tâ ki seyretsin felek ol şûh çözmüş kâkülü
Bir elinde câm-ı âteş-fâma kalbetmiş gülü
Yahya Kemal

Bezme geldikçe adû ol şûh âfet karşılar
Âdet-i dîrînedir nâ-dânı devlet karşılar
Tıflî (Mehmet Emin)

şûh-ı âfet: Baştan çıkaran güzel.
Ol kadar dil-dûzdur gûyâ ki bir şûh-ı âfetin
Nâvek-i müşgîn-i kemân-ı ebruvânıdır sözüm
Nef'î

şûh-ı bî-pervâ: Kayıtsız, umursamaz güzel.
Sorsalar bilmezlenir ol şûh-ı bî-pervâ beni
Bilmiş olsun öldürür âhir bu istiğnâ beni
Hâletî (Azmizade ...)

şûh-ı bî-vefâ: Vefasız güzel.
O şûh-ı bî-vefâ ağyâre yâr oldu sen ey Rûhî
Kimin cevrin çekersin ya muhabbet kimden istersin
Bağdatlı Ruhi

şûh-ı câfî: Cefa eden güzel.
Zulm ü sitemin değil mi kâfî
Elvermedi mi a şûh-ı câfî-Tâhirü'l-Mevlevi

şûh-ı cefâ-cû: Cefakâr güzel
Seferin cevri çok ümmîd-i vefâ ile velî
Olduk âşüftesi bir şûh-ı cefâ-cû yerine-Gazi Giray

şûh-ı cefâ-pîşe: Zulüm eden güzel.
Hem gönlümü hem aklımı hem sabrımı aldın
Ey şûh-ı cefâ-pîşe bana sen neler ettin-Hayali Bey

şûh-ı cihân: Cihanın güzeli. (Hz. Muhammed 's.a.s.').
Alal'dan gönlüm ol şûh-ı cihânım
Gönülsüz durur oldu tende cânım
Aziz Mahmut Hüdayi (Üsküdarlı ...)

şûh-ı dil-ârâ: Gönlü süsleyen, şenlendiren güzel.
Bikr-i fikrim o kadar şûh-ı dil-ârâdır kim
Reşkeder gamzesine Zühre-i fettân-ı felek-Nef'î

şûh-ı dil-sitân*:* Kendine meftun olan güzel.
İtâb-ı gamze âfet hışm-ı çeşm bî-âmân âfet
Cihâna hüsn ile saldı o şûh-ı dil-sitân âfet-Cevrî

şûh-ı fettân: Fettan güzel.
Mest gördüm yâr zânûsunda ağyârı yatar
Hîç düşürmezdim ol şûh-ı fettân üstüne-Veysî

şûh-ı münevver: Parlak güzel.
Bir iz bırakır şûh-ı münevver
Bir ebr ki her zerresi ahter-Kemalzade Ekrem Bey

şûh-ı müntahab: Seçilmiş güzel.
Bülbül gibi terennüm ederken o gonce-leb
Sabr u tahammülüm yanar ey şûh-ı müntahab
Recaizade Ekrem

şûh-ı nükte-dân: Nükteci güzel.
Ruhu gül lebleri mül ka:meti serv-i revân olsun
Olursa bâri dil-ber böyle şûh-ı nükte-dân olsun
Nedim

şûh-ı rakkâs: Raks eden güzel.
Giriftâr olmasın keştî-i dil ol şûh-ı rakkâsa
Ki meşk-i lerziş eyler mevc girdâb-ı sürrîninden
Nâbi

şûh-ı revân: Su gibi akıp giden güzel.
Meğer fevvâreden âb-ı letâfet sıçramış çıkmış
O rütbe ka:met-i ber-cesten ey şûh-ı revân vardır
Nedim

şûh-ı sengîn-dil: Taş gönüllü güzel.
Sana ey şûh-ı sengîn-dil demen büt nişe kim büt hem
Eğerçi seng-dil-ber böyle bî-dâd ü sitem kılmaz
Fuzûlî (nişe: niçin, nasıl)

şûh-ı sitem-ger: Zulmeden güzel.
Her zemân manzûr bir şûh-ı sitem-gerdir bana
Kanda olsam bir belâ Hak'tan mükerrerdir bana
Fuzûlî (kanda: nerede)

şûh-ı sitem-güster: Sitem yayan güzel.
Sebak-hân-ı cefâdır şimdi ol şûh-ı sitem-güster
Hemân bî-hûde derdin ol cefâ-cûyâne söylersin
Sebkatî (Sultan I. Mahmut)

şûh-ı sitem-kâr: Sitem yapan güzel.
Bir şûhun olur ol dahı dermânde-i aşkı
Ettikleri ol şûh-ı sitem-kâra da kalmaz-Neylî

Yine oldum esîri âh bir şûh-ı sitem-kârın
Ki dil-ber sevmemiş bilmez belâsın âşık-ı zârın-
Nedim

şûh-ı şen: Şen güzel.
Hazân bulmadan nergis-i gül-şenim
Görünsün gelip bana şûh-ı şenim
Keçecizade İzzet Molla

şûh-ı şîrîn-kâr: İşveli güzel.
Bu gün gelse gerektir meclise ol şûh-ı şîrîn-kâr
Yine nâz ile gelsin ercemend olsun da seyreyle
Âşık Ömer

şûh-ı tannâz: Alaycı güzel.
Nice dil ihtiyâr ile sever ol şûh-ı tannâzı
Kosa öz hâline ger gamze-i fettân u gammâzı
Nef'î

şûh-ı telh-gû: Acı söz söyleyen güzel.
O şûh-ı telh-gû ifrât eyler cevr ü nâzında
Aceb bilmez mi ki lezzet olur her şeyin azında
Hilmi (Trabzonlu ...)

* **şûh-meşreb**: Güzel, cilveli huylu.
Şûh-meşrebdir cihân aldanmayın ikbâline
Bâis-i endûh olur meftûnuna sevdâ gibi
Âsaf (Ahmet İzzet Paşazade Süleyman ...)

Şûh-meşrebler gazel-hânlar nedîm-i ayşlar
Tâze sâkiler o hem-demler o mahremler hani
Riyazi

* **şûh-nigâr**: Resim gibi güzel olan sevgili.
Ey Behiştî bana ol şûh-nigâr ettiği nakş
Sûzen-i cevre göğüs tutana örnek olsun-Behiştî

şuhûd: (شهود) bk. şühûd

şukka: (شقه) Ar. Şakk "yarılma, ayrılma"dan; 1. Kumaş veya kâğıt parçası. 2. Küçük tezkere, yazı.

şukka-i râyât-ı baht: Talih bayraklarının parçası.
Şukka-i râyât-ı bahtınla rikâbın olmasa
Keştî-i nüh-âsmânın bâd-bân u lengeri-Nef'î

şukka-i râyet: Bayrak parçası.
Alem-efrâz-ı nigeh-bânî-i âlem ki düşer
Şukka-i râyeti sath-ı feleğe ferş-i zılâl-Nef'î

şukka-i râyet-i ikbâl*:* Talih bayrağının parçası.
Şukka-i râyet-i ikbâli olup âlem-gîr
Serîr-i efrâhte oldukça livâ'-ı İslâm-Nâbi

şu'le: (شعله) Ar. Alev, ateş alevi.
Vech-i mâh âhû-nigâh çeşmi siyâh kâkül siyâh
Câm elde şu'le dilde ol şeh-i hûbânı gör
Âdile Sultan

Bir kerre batıp da mihr-i tâbân
Kaldıkça o şu'le şu'le elvân-Tevfik Fikret

şu'le-i âb-ı revân: Akan suyun ışığı.
Hükm-i müstelzim-i tahvîl-i mizâc olsa kılar
Şu'le-i âb-ı revân mâhiyet-i şehd-i şereng
Kâzım Paşa

şu'le-i âfet: Âfetin alev ışığı.
Benim ol bî-nevâ kim berg ü bâr-ı bahtım âteştir
Yanar hırmen-gehimde şu'le-i âfet-resân ağlar
Esrar Dede

şu'le-i âh*:* Ah alevi.
Serimde şu'le-i âhım sanurlar şâl-ı Kişmîr'i
Abâ-pûş-ı gamuz biz fark çoktur şâldan şâla-Rızayi

şu'le-i âh-ı garîbân: Gariplerin ahının alevi.
Beni şâd eylemedin sen dahi nâ-şâd olasın
Şu'le-i âh-ı garîbân gibi ber-bâd olasın-Nâbi

şu'le-i âh-ı nedâmet: Pişmanlık ahının ışığı.
Şu'le-i âh-ı nedâmet bilen anlar serde
Lâleden fâide-mend olduğunu destâra-Nâbi

şu'le-i ârız: Yanağının parlaklığı.
Şu'le-i ârızının aksi düşelden câma
Eşkimiz revgân-ı kındîl-i şuûr eylemişiz-Nâbi

şu'le-i aşk: Aşk alevi.
Şu'le-i aşkı hevâ-yı dildir efzûn eyleyen
Bâd-zen-i bâl semenderdir bu âteş-hâneye-Nedim

şu'le-i âteş-i âh-ı dil-i sûzân: Yakıcı gönül âhının ateşinin alevi.
Sanmanız kanlı dögün sîne delip baş çekmiş
Şu'le-i âteş-i âh-ı dil-i sûzândır bu
Fuzûlî (döğün: yara)

şu'le-i âvâz-ı kulkul: Kulkul sesinin ışığı.
Şu'le-i âvâz-ı kulkulden alıp reng-i sükût
Başladı Esrâr feyz-i Şems'i gûşa la'l-i leb
Esrar Dede

şu'le-i berk-ı gazab: Gazap şimşeğinin alevi.
Düşse kem-ter şerer şu'le-i berk-ı gazabı
Bâğ-ı firdevs olur âteş-kede-i dâr-ı sa'ir
Üsküdarlı Hakkı Bey

şu'le-i bî-hemtâ: Benzersiz alev ışığı.
Katredir zâhir olan deryâdan
Zerredir şu'le-i bî-hemtâdan-Enderunlu Fazıl

şu'le-i câm-ı şeb-efrûz: Geceyi aydınlatan kadehin ışığı.
Şem' lâzım değil ey sâkî yeter mecliste
Şu'le-i câm-ı şeb-efrûz çerâg-ı rûşen-Bâki

şu'le-i cân-sûz-ı hüsn ü ân: Güzelliğin ve cazibenin can yakan alevi.
Ne ma'nâ gösterir dûşundaki ol âteşîn atlas
Ki ya'nî şu'le-i cân-sûz-ı hüsn ü ân mısın kâfir
Nedim

şu'le-i cevvâle: Hareket eden ışık.
Sûziş-i aşk ile âteş-hânedir mey-hânemiz
Şu'le-i cevvâledendir gerdiş-i peymânemiz-Lem'î

şu'le-i cevvâl-i âh-ı bî-gezend: Elemsiz âhını dolaşan ışığı.
Bilsin ağyâr-ı denî şemşîr-i hûnîn-i kazâ
Şu'le-i cevvâl-i âh-ı bî-gezendimdir benim
Esrar Dede

şu'le-i cihân-sûz: Cihanı yakan ışık.
Giydikleri âftâb-ı Temmûz
İçtikleri şu'le-i cihân-sûz-Şeyh Galip

şu'le-i dâg: Yaranın alevi.
Şu'le-i dâgla gönlü büyüdü abdâlın
Ne_ola mağrûr ise başındaki tâc-ı Key'i
Şeyhülislam Yahya

şu'le-i dil: Gönül alevi.
Iztırâb-ı zulmet-i aşk-ı mecâzîden ne bâk
Şu'le-i dil şem'-i minhâc-ı hakîkattir bana-Behçet

şu'le-i dil-dâr: Sevgilinin alevi.
Rûşen eden âlemi dâim ser-â-ser Enverî
Şu'le-i dil-dârdır sanma felekte âfitâb-Enverî

şu'le-i dûzah: Cehennem alevi.
Âteş-i aşkın dilimde her ne dem pür-cûş olur
Dûd-ı âhım şu'le-i dûzahla hem-âgûş olur
Leskofçalı Galip

şu'le-i endîşe: Endişe alevi.
Açılır gonca-i ilhâmı leb-i hârrından
Berk urur şu'le-i endîşesi enzârında-Tevfik Fikret

şu'le-i hadd: Yanağının ışığı.
Eylemiş şem'-i cemâlin âteş-efrûz-i hayâ
Ârız-ı pür-tâbın âb-ı şu'le-âmiz eyleyen
Fehim (Hoca Süleyman...)

şu'le-i hall-gerde: Çözülmüş alev ışığı.
Tâb-ı ruhun ki aksini sâgarda gösterir
Mevc-i şarâbı şu'le-i hall-gerde gösterir-Esrar Dede

şu'le-i hüsn*:* Güzellik ışığı.
Ya şu'le-i hüsn olmuş ya şem'-i şeb-i hicrân
Elbette urur kendin pervâne midir bilmem-Nef'î

şu'le-i idrâk: Kavrama ışığı.
Reng-i bî-rengi verip mir'ât-ı hûşe la'l-i leb
Şu'le-i idrâktir mahv-ı nukûşa la'l-i leb
Esrar Dede

şu'le-i mâh: Ayın ışığı.
Vasf-ı yâr ile Behiştî uyumazdı geceler
Yazı yazmağa vefâ etse eğer şu'le-i mâh-Behiştî

şu'le-i mey: İçki alevi.
Tâb-ı ruhun oldukça füzûn şu'le-i meyden
Bir lem'ası dünyâyı yakar berk-ı belâsın-Nâilî

şu'le-i misbâh-ı îmân: İman aydınlatıcısının alevi.
Hâne-i târîk-i kalb-i gâfil tenvîr eder
Şu'le-i misbâh-ı îmândır Fütûhât ü Fusûs-Nâbi

şu'le-i müşkilât: Zorluklar alevi.
Şu'le-i müşkâtına pervâne cân-ı Cebreîl
Âb-ı feyz âyâtına dîvâne rûh-ı kudsiyân-Lâ

şu'le-i nâr-ı derûn:İç ateşinin ışığı.
Cinânî şâm-ı gamda şu'le-i nâr-ı derûnumdur
Değildir mâh-ı enver târem-i nîlüfer üstünde
Cinanî

şu'le-i nîlufer-i dağ: Dağ nilüferinin şulesi.
Şu'le-i nîlûfer-ı dağım olup tûtî-i reng
Tâb-ı derd-i rûy u hat mir'ât-ı sohbettir bana
Esrar Dede

şu'le-i nûr-ı ikbâl: Talih nurunun ışığı.
Cân verir halk-ı cihân şevkine pervâne gibi
Ne aceb şem'a imiş şu'le-i nûr-ı ikbâl
Hersekli Arif Hikmet

şu'le-i peykân: Okun (kirpik) parlaklığı.
Nâvek-i âha ki peyveste olur yâd-ı ruhun
Tutuşur bâm-ı felek şu'le-i peykânından-Nâilî

şu'le-i reng-i fenâ: Yokluk renginin ışığı.
Perde-dârân-ı tesettür reşk eder tecrîdime
Şu'le-i reng-i fenâ mihrâb-ı sûrettir bana
Esrar Dede

şu'le-i sûzân: Yakıcı alev.
Tâb-ı gamdan şu'le-i sûzân olur ağzımda dil
Olmasa medhinle ger sûsen gibi razbü'l-lisân-Nef'î

şu'le-i şeker-nûş: Şeker içenin alevi.
La'l-i lebi şu'le-i şeker-nûş
Gül-ruhları nev-bahâr-ı gül-pûş-Şeyh Galip

şu'le-i şem': Mumun alev ışığı.
Bağrı yağı erimezdi eser-i tâbından
Nûr-ı hıfzından eğer şu'le-i şem' alsa ziyâ
Nazîm (Yahya ...)

şu'le-i şem'-i ruh: Yanağın mumunun alevi.
Şu'le-i şem'-i ruhun ağyâre bezm-efrûz olur
Âh kim yetgec bana bir berk-i âlem-sûz olur
Fuzûlî (yetgec: yetince)

şu'le-i şem'-i zafer: Zafer mumunun ışığı.
Önünde şu'le-i şem'-i zafer-durur inler
Nesîm-i nusretin esdikçe nâ-gehân hancer
İbn-i Kemal

şu'le-i şemşîr: Kılıcın alevi.
Zemâne ateş urdu hirmen-i cân-i bed-endîşe
Düşelden şu'le-i şemşîri Azerbaycan üzre-Bâki

şu'le-i şemşîr-i tâb-dâr: Parlak kılıcın parıltısı.
Gerd-i siyehte şu'le-i şemşîr-i tâb-dâr
Gûyâ sehâb-ı tîrede berk-ı cehân olur-Nef'î

* **şu'le-âmiz:** Şule ile karışık.
Eylemiş şem'-i cemâlin âteş-efrûz-i hayâ
Ârız-ı pür-tâbın âb-ı şu'le-âmiz eyleyen
Fehim (Hoca Süleyman...)

* **şu'le-bâr**: Işık yağdıran.
Ey sîne vaktidir ki çekip âh-ı şu'le-bâr
Döndür sabâha leyle-i zalmâ-yı mâtemi
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **şu'le-dâr**: Şuleli, parlak, ışıklı.
Oldu mevcûdât nûr-ı vechin ile şu'le-dâr
Yâ Resûlullah sensin evvelîn ü âhirîn-Âdile Sultan

* **şu'le-efrûz:** Işık yakan.
Vech-i pâkin nâra benzer, şu'le-efrûz olmada
Dil de benzer nâra ammâ kim alev-sûz olmada
Süleyman Paşa

* **şu'le-efşân:** Işık saçan.
Zâhirdir âh-ı şu'le-feşânımdan ey perî
Sûz-âşinâ-yı âteş-i hicrânın olduğum-Nahifî

* **şu'le-figen:** Işık atıcı.
Âleme olmuş idi şu'le-figen
Ederdi zerresi yek-reng subh ile şâmı-Nef'î

* **şu'le-fürûz**: Alev parlatan.
Ne kadar şu'le-fürûz olsa da şem'i zâlim
Âh-ı mazlûm ile elbette söner, çok sürmez
Âgâh Osman Paşa (Trabzonlu ...)

* **şu'le-pâş:** Işık saçan.
Bârekallâh feyz-i sahbâ-yı mahabbet kim onun
Şu'le-pâş-ı âlem-i tevhîdtir her katresi
Hersekli Arif Hikmet

* **şu'le-pezîrâ:** Işık kabul eden.

şuʿle-pezîrâ-yı hudûs: Sonradan meydana gelen ışığı kabul eden.
Nûr-ı vahdetten olup şuʿle-pezîrâ-yı hudûs
Verdi fer-i âlem tekvîne merâyâ-yı hudûs
Hersekli Arif Hikmet

* **şuʿle-pûş:** Alev renkli olma, alev içinde kalmış olma.
Nâbiyâ yansak yakılsak şuʿle-pûş olsak ne_ola
Düştü bir destâr-ı al ile serv-kaddin senin-Nâbi

* **şuʿle-sitân**: Işık yeri.
Yine ol gecede âteş-bâzân
Ettiler sûr-gehi şuʿle-sitân-Nâbi

* **şuʿle-ver**: Aydınlık, ışıklı.
Zî-rûh gül olsaydı mizâcı sen olurdun
Mül şuʿle-ver olsaydı sirâcı sen olurdun
Üsküdarlı Süleyman Sâlim Bey

şûm: (شوم) Far. Şom, uğursuz.
O bedr-i kâmil ü ol âşinâ-yı bahr-i ulûm
Fenâya vardı telef etti onu tâliʿ-i şûm
Yahya Bey (Taşlıcalı ...)
Laʿnet-i Hak ber-devâm olsun o kavm-i şûma kim
Mefsedette her biri şeytândan şeytân olur
Kâzım Paşa

* **şûmî**: Uğursuzlukla ilgili.

şûmî-i baht: Talihlerin uğursuzlukla ilgili tarafı.
Nîk-bahtân ki bulur cevf-i sadefte dürr-i nâb
Şûmî-i baht ile biz katre-i bârân buluruz-Nâbi

şûr: (شور) Far. 1. Tuzlu. 2. Kekremsi. 3. Gürültü, patırtı, şamata.
Kalem olsun eli ol kâtib-i bed-tahrîrin
Ki fesâd-ı rakamı sûrumuzu şûr eyler-Fuzûlî

Gönül gözü hayâlinde olamaz fitneden hâlî
Çü uydu mest-i ayyâra ko çeksin şûr u gavgâyı
Şeyhi
Hâh sunsun bâde sâkî hâh emdirsin lebin
Bezm-i yek-rengîde telh u şûra etmem iltifât
Nevres-i Kadim

şûr-ı bî-cây: Yersiz gürültü patırtı.
Kümûn-ı gayb-ı ezelde kalaydı mahlûka:t
Olurdu belki müreccah bu şûr-ı bî-câya-Ferit

şûr-ı deryâ-yı mahabbet: Muhabbet denizinin tuzluluğu.
Âleme hubb-ı İlâhî'dir esâs-ı îcâd
Şûr-ı deryâ-yı mahabbet nemek-i âlemdir-Nâbi

şûr-ı sevdâ: Sevda kargaşası.
Teneffür kılmaz erbâb-ı mahabbet şûr-ı sevdâdan
Mezâk-ı mâhiyân şîrîn olur telhî-i deryâdan
Hersekli Arif Hikmet

* **şûr-efgen**: Kargaşalık çıkaran, ortalığı karıştıran.
Düştü dâmân-ı dile bir şerer-i şûr-efgen
Aşk-ı âhengeri zincir-i cünûn işleriken-Lâ

şûr-efgen-i dünyâ: Dünyayı karıştıran.
Nigehin etti dil-i Cevrî'yi âşûb-ı cihân
Gamze-i mestile şûr-efgen-i dünyâsın sen
Cevrî (İbrahim Çelebi)

şûr-efgen-i haşr: Haşr zamanı ortalığı karıştıran.
Benzerdi nihâl-i ka:metine
Şûr-efgen-i haşr olaydı Tûbî
Fehîm (Hoca Süleyman...)

* **şûr-engîz:** Şamata, gürültü yapan.
Ol şeker-leb nice şûr-engîz ü türüş-ebrû ise
Telh-ayş olman ki geh geh hande-i şîrîni var
Ahmet Paşa

* **şûre**: Çorak toprak.
Bir sebze-i nâ-yâb-i muhabbet var imiş
Bu şûre gönüllerde şimdi o bitmez-Beliğ

Bir leb-i çeşme-i Hızır'ım velî huşk-ı lebim
Bîh-i ber-şûre zemîn bir de meğer rîşe-i mâ'-Tarzî

* **şûre-zâr**: Çorak yer.
Şûre-zâr etmiş cihânı şuʿle-i nâr-ı nifâk
Gül-şen-i ülfette âsâr-ı tarâvet kalmamış
Leskofçalı Galip
O şûre-zârı eyledi ihyâ misâl-i ebr
Yârâ-yı çîre-destî-i ikdâm u himmeti-Ziya Paşa

şûrâ: (شورا) Ar. Konuşmak için kullanılan toplanma yeri.
Kim vasfını ne ben diyeyim hôd ne sen işit
Ammâ biraz vefâcığı nâkıs şûrâsı var-Nedim

şûrâb, şûrâbe: (شورابه) Far. Acı, kirli su.

şûrâbe-i çeşm: Gözün acı suyu.

Olsa cûşân derd ile şûrâbe-i çeşmim ne_ola
Dîg-i fitne kaynatır çeşm-i siyeh-kârın senin-Nâbi

şûrîde: (شوریده) Far. 1. Karışık, perişan. 2. Âşık, tutkun.

Ey kemân ebrûsuna peyveste kurbân olduğum
Zülf-i şûrîden gamındandır perîşân olduğum
Ahmet Paşa

Benim ol âşık-ı şûrîde kim durmaz revân eyler
Dilinden Âb-ı Hayvân'ı gözünden dürr-i galtânı
Bâki

Sözün melâhati şûrîde eyler işiteni
O sihri kim dehenin etti hokka-bâz edemez
Hamdullah Hamdi

Leb-i şîrîniyle cânımı şûrîde kılıp
Kûh-ı gamda dil-i miskînimi Ferhâd kılar
İbn-i Kemal

* **şûrîde-baht:** Talihi karışık.

Kemend-i zülfüne yarın giriftâr olmasın kimse
Benim şûrîde-bahtımdan siyeh-kâr olmasın kimse
Ahmet Paşa

* **şûrîde-dil:** Perişan gönüllü.

Bülbül-i şûrîde-dil kıldı niyâz-ı âşıka:n
Gonce-i gannâcı nâz-ı nâzeninân eyledi-Bâki

* **şûrîde-hâl:** Perişan hâlli.

Devr-i adlinde mükedder yok meğer kim ağlaya
Kahr-ı cevr-i dil-rübâdan âşık-ı şûrîde-hâl
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **şûrîde-maka:l:** Âşık ötüşlü.

Dağlar sînede dil nâlede gûyâ kodular
Kafes-i bülbül-i şûrîde-maka:l üstüne gül-Tıflî

* **şûrîde-meşreb** : Âşık yaratılışlı.

Şûrîde-meşrebiz baş açık lâubâliyiz
Ehl-i dilin musâhabetinden safâlıyız-Behiştî

* **şûrîde-vâr**: Âşık gibi.

Âbdâl-ı aşk olup yalın ayak başı kabak
Sahrâya düştü âşık-ı şûride-vâr serv-Mesihî

şûriş: (شورش) Far. Kargaşalık, karışıklık.

Bî-mevc-i şûriş olmaz âsâyişi cihânın
Derya taaffün eyler oldukça âremîde-Nâbi

Sebeb bilinmedi gitti bu şûrişe Nevres
Ne dost belli ne düşmen, garîb maʿrekedir
Nevres-i Kadim

Olurdu sahne-i hestî fezâ-yı âsâyiş
Ne sûriş anda bulurdu zemîn ne âlâyiş
Abdülhak Hâmit (anda: orada)

Olmasaydı mahşer-i sevdâ ser pür-sûrişim.
Derdim olmaz bir avuç toprakta bir mahşer-i nihân
Muallim Naci

şûriş-i bî-câ: Yersiz karışıklık.

Ancak o zemân hâlis olur niyyet-i heycâ
Ben yoksa bu gavgâya derim şûriş-i bî-câ
Abdülhak Hâmit

şûriş-i kıyâmet: Kıyamet karışıklığı.

Yâ Rab bu ne şûriş-i kıyâmet
Hengâme-i haşere mi alâmet-Abdülhak Hâmit

* **sûriş-engîz**: Karışıklık arttıran.

Nağmendir eden riyâhı tehzîz
Senden bu nevâ-yı sûriş-engîz-Mehmet Akif

şurta: (شرطه) Ar. 1. Uygun rüzgâr. 2. Önde giden düşmanla savaşan asker.

şurta-i lutf: Lütuf rüzgârı.

Şurta-i lutf ile tûfân-ı fiten buldu sükûn
Keştî-i emn ü emân buldu muvâfık eyyâm-Nâbi

şurta-i tevfîk: Uygun rüzgâr.

Olıcak şurta-i tevfîk vezân sâhilden
İndi deryâya suyun buldu sürâğ-i bahrî
Şinasi (olıcak: olunca)

şuûr: (شعور) Ar. Şiʿr'den; anlama, anlayış, hissetme, duyma.

Girdâb-ı şuûr içre ser-geştedir âkiller
Âzâdeliğin zevkı dîvânede kalmıştır-Esrar Dede

Hudâygân-ı muazzam şehen-şeh-i âlem
Muhît-i cûd-ı kerem âsümân-ı akl u şuûr-Nâbi

Lâ-beka olduğun idrâk eden erbâb-ı şuûr
Olmaz âlemde heves-kâr-ı sürûr-ı ikbâl
Hersekli Arif Hikmet

şübbân: (شبّان) bk. şâbb.

şübhe: (شبهه) Ar. Tereddüt, zihince kestirememe, gümân. **c. şübühât, şübeh.**
Yokluk ukûle reh-zen, varlık nedir bilinmez
Bir şübhe var ki rûşen, bilmekle hîç silinmez
Rıza Tevfik Bölükbaşı

Sen Süleymân'dan ise eşfaksın
Şübhe yok mazhar-ı lutf-ı Hak'sın-Hakanî

Def' eylemeğe nâvekini tîr-i kazânın
Bî-şübhe, tevekkül gibi muhkem siper olmaz-Lâ

şübhe-i sad-dâne*:* Yüz tane şüphe.
Şarâbı nûş edip âheste döksen cür'asın hâke
Kadeh, desti de sûfî şübhe-i sad-dâne olmaz mı
Nâilî

şüc'ân: (شجعان) bk. şecâat
şüd: (شد) Far. Gitme, gidiş; "gitti geçti" anlamlarıyla âmed ü şüd: 'Gelip gitti' anlamına gelir.
şüd-i hırâm*:* Yürüyüşe gitme.
Düşünüp bezme bisât-ı tarab-endûz neşât
Etti ahmâl-i vegâ rıhlet için şüd-i hırâm-Nâbi
şüfre: (شفره) Ar. 1. Yassı bıçak. 2. Kılıç ağzı.
şüfre-i tîğ*:* Kılıç ağzı.
Cihân durdukça dursun câh-ı vâlâ-yı meşîhatte
Ola pîrâye hasmı şüfre-i tîğ ü sinân üzre-Ziya Paşa
şühedâ: (شهدا) bk. şehîd.
şühûd: (شهود) bk. şâhid.
şükr, şükür: (شکر) Ar. Görülen iyiliğe karşı gösterilen, minnettarlık, memnuniyet.
Ârif ol kimsedir ki her hâle
Şükr edip Hakk'a ittika eyler
Câhil oldur ki gark-ı ni'met iken
Yine Rabb'inden iştikâ eyler-Lamiî Çelebi

Ey Rızâyî gam-ı ışka niçe şükr etmeyelim
Çeşme-i çeşmimize âb-ı musaffâ getirir-Rızayi

Şükür kim terk-i ahbâb ettiğim günden beri Esrâr
Harâb oldu ser-â-ser kişver-i ma'mûre-i teşvîş
Esrar Dede

şükr-i taâm: Nimet şükrü.
Şükr-i taâmı vâizâ sûfî-i lût-bâza öv
Bana bu pendi etme ki âşıka gam yemek yeter
Hamdullah Hamdi

şükr-i visâl*:* Kavuşma şükrü.
Yâri görünce kaldı gönül arz-ı hâlden
El değmedi şikâyete şükr-i visâlden
Hâletî (Azmizade ...)

* **şükrâne:** İyilik bilme nişanesi.
şükrâne-i visâl: Kavuşmanın iyilik bilme nişanesi.
Şükrâne-i visâline cân verdiğim bu kim
Çok derd çekmişem ki bu dermâna yetmişem
Fuzûlî

* **şâkir, şâkire:** Şükr eden.
Her kim âşıktır cefâ vü cevrine sâbir geçinir
Yüz çevirmez her ne kim senden gele şâkir geçinir
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Öldürürse beni kahrın yutsam dûn ü gün zehrin
Şekvâya ağız açmam şâkir kulunum cânâ
Bağdatlı Ruhi

Bünyesin seyl-i havâdis yıksa âşık yok demez
Zâhidi gör gark-ı ni'mettir yine şâkir değil-Behiştî
şâkir-i ni'met*:* Nimete şükreden.
Bânîleri yâ Rab ne büyükmüş.. Bu ne himmet
Şâkirdleri elbette olur şâkir-i ni'met-İsmail Safa
* **şekûr, şekûre**: 1. Allah'ın nimetlerine devamlı şükreden. 2. Allah'ın güzel isimlerinden biri.
Şiâr-ı hîç-kesândır rızâ'-i nâ-çârî
Hilâf-ı meşreb-i himmet-i şekûru neyler-Nâilî

Sutûr-ı midhat-i zâtın sürûr-ı kalb-i şekûr
Misâl-i şeh-per-i Rûhü'l-Emîn oldu hemîn
Yahya Bey (Taşlıcalı ...)

* **şükrân**: Teşekkür etme, iyilik bilme.
Edelim secde-i şükrânı zihî lutf-i Hudâ
Etti seccâde-i hadrâyı keremle izhâr-Âdile Sultan

Bilmem ne durur sühan-serâyân
Vâcibtir o lutfa arz-ı şükrân-Muallim Naci
şükûfe, şikûfe: (شکوفه) Far. Çiçek. **c. şükûfehâ**.
Ey pür-gül ü şükûfe yüzünle bahâr-ı hüsn
Zehr-i ruhunla rûşen olur rûzgâr-ı hüsn
Avni (Fatih Sultan Mehmet)

Bağlamaz her şükûfe meyve-i ter
Ekserî bittiği yerinde biter-Fuzûlî

Oldu her şah-ı şükûfe âlî-himmet
Müflis-i hâke nisâr eyledi dinâr ü dirhem
Hayali Bey

Nihâlin ağzı köpürdü şükûfe zannetme
Cihânı eyledi dîvâne cûy-bâr-ı bahâr-Şeyh Galip

şükûfe-i çengâl: Çengel şeklindeki şükûfe.
Gönülde kim ki yer açmazsa rây-ı ebrûna
Ola bu dâr-ı fenâda şükûfe-i çengâl-Behiştî

şükûfe-i pür-engübîn*:* Bal dolu çiçek.
La'lin misâli bal alacak bir çiçek gezer
Zenbûr-ı dil şükûfe-i pür-engübîn arar
Hâzık Efendi

* **şükûfe-rû**: Yüzü açık.
O şûhu bâğda gördüm şükûf-rû tâze
Elinde bir gül açılmış o tâze bu tâze-Nâilî

şükûfe-i ter: Yeni şükûfe.
Leb-i bahârda revnak bulan şükûfe-i ter
Bana unutturamaz gül-dehân-ı nâzınızı
Cenap Şahabeddin

** **şükûfehâ:** Çiçekler.

şükûfehâ-yı rûhânî*:* Ruhani çiçekler.
Taraf taraf açar şükûfehâ-yı rûhânî
Fezâ-yı sîneyi tahkîktir semâ'-ı safâ-Esrar Dede

* **şükûfe-dehen:** Şükûfe ağızlı.
Her şükûfe-dehen ü berg-i zebândır gûyâ
Zikr eder Hâlık'ını hâl diliyle eşcâr-Hayali Bey

* **şükûfe-zâr***:* Çiçek bahçesi.

şükûfe-zâr-ı behiştî*:* Cennete ait çiçek bahçesi.
Şükûfe-zâr-ı behiştî midir bu mecma'-ı hûbân
Bu âb-ı sâfî-i gîtî-nümâ, bu kevser-i cûşân
İsmail Safâ

* bî-**şükûfe**: Çiçeksiz.
Behre-dâr olur niamdan ziyneti terk eyleyen
Nahl olunca bî-şükûfe bâr kendin gösterir
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail ...)

şüküfte. -şüküfte: (شکفته) Far. 1. Açılmış çiçek. 2. "Açılmış" anlamında birleşik kelimeler yapar.
Bir gül-istândır hayâlim dil şüküfte bülbülü
Ol gül-istânın latîf âb-ı revânıdır sözüm-Nef'î

Ey ibtisâm ile gûyâ, şüküfte rûh-ı bahâr
Tevfik Fikret

* **şüküfte-derûn:** Açılmış kalp, gönül.
Olurdu gonce-i gül gibi tâ kıyâmete dek
Güşâde-çehre vü handân-leb ü şüküfte-derûn
Nef'î

* **şüküfte-gül-bün***:* Açılmış gül kökü.
Olurdu reng-i tebessüm şüküfte-gül-bünden
Henüz olmadan evvel resîde gonca-i ter-Nedim

* **şüküfte-rû:** Yüzü açık.
O şûhu bâğda gördüm şüküfte-rû tâze
Elinde bir gül açılmış o tâze bu tâze-Nâilî

* nev-**şüküfte:** Yeni açılmış (çiçek).
Bülbül gül-zâr-ı aşkım sîne-i pür-dâgla
Nev-şüküfte gonca-i dil âşiyânımdır benim-Nef'î

şükûh: (شکوه) Far. Ululuk, şevket, şan, debdebe.
Dîvân-ı celâlinde kazâ münşî-i ahkâm
Eyvân-ı şükûhunda felek perde-serâdır-Nef'î

Şükûh ü satvet-i iclâl mahv eder fi'l-hâl
Ecell ecell denilen bir belâ-yı mübremdir-Ziya Paşa

şükûh-ı düşmen*:* Düşman debdebesi.
Sultân-ı berr ü bahr Süleymân-ı ins ü cânn
Ki_alır şükûh-ı düşmeni olup bahâne tiğ
Hayali Bey

şükûh-ı kevkeb-i şân u şevket-i İslâm*:* İslam'ın şan ve şevketinin ululuğu.
Şükûh-ı kevkeb-i şân ü şevket-i İslâm
Olur mu pâzede-i utüvv ü fütûr-Nâbi

şükûh-ı kudret: Kudret ululuğu.
Şükûh-ı kudreti a'lâ-yi idrâkât-i insânî
Vücûh-ı hikmeti bîrûn-ı add-i fehm ü istîfâ-Nâbi

şükûh-ı nev-hat: Yeni çizginin şanı.
Güm etse şevket-i hüsnü şükûh-ı nev-hatlar
Siyeh haberde belî iştihâr olur peydâ-Nedim

şükûh-ı saltanat: Saltanat debdebesi.
Şükûh-ı saltanattır şevket-i şâh-âne şâh-âne
Ulüvv-i menkabettir himmet-i merdâna merdâna
Nâbi

şükûh-ı tâb: Güç ululuğu.
Tehmeten-i vüzerâ, kahramân-ı Cem kevkeb
Şükûh-ı tâb şikenc külâh-ı Behmen ü Cem-Nef'î

* **şükûh-bahş**: Ululuk bahşeden.
Mücevherâta ziyâ saldı hüsn ü ânından
Şükûh-bahş idi semmûr ü şâle devrinde
Yahya Kemal

şümâr: (شمار) Far. 1. Hesap, sayı. 2. Kelimelerin sonuna gelerek " sayan, sayıcı; eden, edici" anlamlarında birleşik kelimeler yapar.
Cân tuta gelir isen ger cânım var der isen
Cânı şümâr edersen sağınc ile kalasın-Yunus Emre

Tutalım rûz-ı şümâr olsa kim eyler da'vâ
Ettiğin zulme senin hadd ü hisâb olmayıcak
Nef'î (olmayıcak: olmayınca.)

Gerdûn-ı dûn bizi sükalâdan şümâr eder
Takvîm-i i'tibârda mahzûrlardanız-Nâbi

Vuslat ü firkati tev'em bilir erbâb-ı kemâl
Fark nedir harf ü şümârında emelle elemin
Edhem (İbrahim --- Efendi)

* bî-**şümâr**: Sayısız, pek çok, hadsiz.
Bir subh-dem ki sürükle ebr-i nev-bahâr
Gönderdi jâleden saçılık dürr-i bî-şümâr-Nev'î

* hatve-**şümâr**: Adım sayıcı.

hatve-şümâr-ı hareket: Hareketin adım sayıcısı.
Kimi pergâr gibi hatve-şümâr-ı hareket
Kimisi nokta gibi pây-ı bed-emân-ı sükûn-Münif

* **varak-şümâr**: Yaprak sayıcı.

varak-şümâr-ı gül-i işret: Eğlence gülünün yaprak sayıcısı.
Varak-şümâr-ı gül-i işret ol gel ey vâiz
Zemân-ı ayş u tarabtır kitâbı neylersin-Nâilî

şümûl: (شمول) Ar. 1. İçine alma, kaplama. 2. Ait olma, delalet etme. 3. Anlamlar arasında başka bir anlamı daha olma. 3. Kapsam.
Zâtın olmuş ukûl-i şâmil
Olsun mu ona şümûl ka:bil-Abdülhak Hâmit

* âlem-**şümûl:** Cihanı saran, cihanı kaplayan, cihan-şumül.
Kim rûz u şeb o sufra-i âlem-şümûlden
Her nefes rızkın almada ber-vech-i iştirâk
Ziya Paşa

* **şâmil**: İçine alan, kaplayan, çevreleyen.
Bî-nihâye kerem-i âleme şâmil mi değil
Yoksa âlemde kulu âleme dâhil mi değil-Şinasî

şümûs: (شموس) bk. şems.

şürb: (شرب) Ar. İçme, içilme.
Ger âdemîde garaz ekl ü şürb ü şehvet ise
Gerek cemî'-i ünâsı tasaddur ede sütûr-Hayali Bey

Tecellî neş'esin ehl-i şikem idrâk ka:bil mi
Behişt andıkça zâhid ekl ü şürbin lezzetin söyler
Koca Ragıp Paşa

şürb-i himmet: Himmet içmesi.
Dâmenim gird-i gam-ı hâhişten eyler şüst ü şû
Cûy-i tesnîm-i safâdır şürb-i himmet bana-Neylî

şürb-i müdâm: Devamlı içme.
Bizler kadehte aks-i ruh-i yâri görmüşüz
Bundandır işte lezzet-i şürb-i müdâmımız
Yahya Kemal

şürb-i Yehûd: Yahudi içkisi. (Gizli ve az içilen şarap.)
Zâhidâ şürb-i Yehûd ile görülmez neş'e
Zevk-ı rindâneyi bir mey-kedeye var da gör
Pertev Paşa

Şevk ile yine gevremiş îmânı rakîbin
Çekmiş gibi kâfir o bütü şürb-i yehûde-Nedim

* **şerbet**: 1. İçilecek tatlı şey. 2. Bardakla ilaç olarak içilen ilaç. 3. Bazı maddelerin suda eritilmiş hâli (çimento veya gübre gibi).
Hak'tan gelen şerbeti içtik elhamdülillah
Şol kudret denizini geçtik elhamdülillah
Yunus Emre

Istılâhâtı sever ma'nâsız
Şerbet ü hukne yapar eczâsız-Nâbi

Bu ni'metler yenip çünkim içildi sâfî şerbetler
Şeb-i hûn etdi şâh-ı rûza ceyş-i leyl-i zulmânî
Hayali Bey

şerbet-i cân-bahş: Can bahşeden şerbet.
Haste-gân-ı la'line mey şerbet-i cân-bahş ise
Taabı bî-mârân-ı hâhe hâb-ı afyondur düşen
Nâbi

şerbet-i ecel: Ecel şerbeti.
Her kûşeden gelir Behiştî şerbet-i ecel
Gurbette sen sakın deme bîmâra kim bakar-Behiştî

şerbet-i hâs: Saf, temiz şerbet.
Ger şifâ-hâne-i lutuftan içe şerbet-i hâs
Yeraka:n renci ile olmaya ebter nergis-Nizami

şerbet-i kahr: Kahır şerbeti.
Şerbet-i kahrın sunar her kâseden devrân bana
Âh kim el vermedi demler-dürür dermân bana
Cenabî

şerbet-i lutf: Lütuf şerbeti.
Cevher-i tîğ ile bî-vahîme ıslâh-ı mizâc
Şerbet-i lûtf ile bî-çûn ü çerâ def'-i ilel-Nâilî

şerbet-i mekr: Ölüm şerbeti.
Şerbet-i merki sunar sana tabîb-i gerdûn
Fenn-i hikmette olursan da eğer Eflâtûn
Nedim (?)

şerbet-i sâfî: Saf şerbet.
Gerçi kim şerbet verip perhîz umar eyler tabîb
Olmaya bir şerbet-i sâfî velî çün la'l-i nâb-Behiştî

şerbet-i vasl: Kavuşma şerbeti.
Nûş-ı dârû-yı lebindir haste-i aşka devâ
Şerbet-i vaslından olur âşık-ı bîmâra hazz
Şeyhülislam Yahya

şerbet-i vasl-ı habîb: Sevgilinin kavuşma şerbeti.
Şerbet-i vasl-ı habîb ile rakîbin hûnudur
Var ise ben derd-mende ey tabîb-i cân ilâc
Lamiî Çelebi

şürû': (شروع) Ar. Başlama.
Ne maksûda şürû' eylerse ber-aks olmadır kârı
Esîr-i mihnet-i tûl-i emel mû-tâbtan kalmaz
Nâbi

Bast-ı mukaddimât-ı suâle edip şürû'
Zammetti hayır-hâhlık üzre sadâkati-Nâbi

Hüsnünün vasfın Nizâmî yazmağa kılsa şürû'
Cân u dilden dil diler kim defter ola cân kalem
Nizami

şürû'-ı hâhiş-i dil: Gönlün isteğini yerine getirme.
Hele yetişti hatt oldu mukaddemât-ı murâd
Şürû'-ı hâhiş-i dil bî-saded ne müşkil imiş-Nâbi

şüst: (شست) Far. Yıkama.

* **şüst ü şû**: Yıkama.
Aks-i hüsnün girye mahvetmez derûn-ı sîneden
Şüst ü şû kılmaz izâle sûret-i âyîneden
Nazîm (Yahya ...)

Heves-kârân eder ruhsâr-ı yâre nazra-i şehvet
Cenâbet şüst ü şûsu için döker dîde-i terden-Nâbi

şüst ü şû-yı eşk: Gözyaşıyla yıkama.
Şüst ü şû-yı eşk ile gitmez gözümden aks-i ruh
Âb ile kim şu'le-i yâkûtu teskîn eylemiş
Hayrî (Viranşehirli Reisülküttâb Mehmet ...)

* **şüste**: Yıkanmış.
Şüste et destin bu âb u gilden ey gâfil ne sûd
Yine vîrân olacak vîrâneyi ta'mîrden-Nâbi

Kamîs-i Yûsuf'u arz etme Cebrâîl ki ben
Demimle şüste şehîdim kefen nedir bilmem
Muallim Naci

şüste-i çeşme-i afv: Af çeşmesinde yıkanmış.
Şüste-i çeşme-i afv olmadan olma nevmîd
Hum-ı sahbâ gibi leb-rîz-i günâh olmayasın-Nâbi

şütûm: (شتوم) Ar. Şetm'in c. Küfürler, sövmeler.

şütûm-ı dil-rübâ: Gönül alan küfürler.
Netîce ağzının dadın bilen uşşâka dünyâda
Şütûm-ı dil-rübâdan özge masûn-ı mübîn olmaz
Fennî

şütür: (شتر) Far. Deve.
Ger gitti ise esb ü şütür bârı ile
Bârî'ye şükürler ki sebük-bâr olduk-Lâ

Etmişti ol haberle şehâdet şecer şütür
Taşlardı da'vetinle hurûşân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

şütür-i gerdûn: Feleğin devesi.
Pây-mâl olmada âhir şütür-i gerdûne
Padişah ile gedâsı hele yeksân ancak-Bâki

* **şütür-gürbe**: Birbirine uymayan iki şey (deve ve kedi gibi).
Geh nakaya meyl etti, geh hirresine
Evzâ'ı şütür-gürbe idi Mecnûn'un-Sâbit
şüûn: (شئون) bk. şe'n.
şüvâz: bk. şivâz..
şüyû': (شيوع) Ar. Duyulma, yayılma (herkesce).
Ne zâtında ne vukûundadır
Fenâlık onun şüyû'undadır-Ziya Paşa
* **şâyi'**: 1. Duyulmuş, herkesçe bilinmiş. 2. huk. Taksim olunmamış müşterek hisse.
Olmasa şâyi' onu tahrîre vermezdim rızâ
Özrüm ümmîdim budur makbûl ola inde'l-kirâm
Nâbi

-T-

tâ: (تا) Far. Sona gelen edat, ...kadar, ...değin, ...dek.
Sensin ol hûrşîd-i evc-ârâ-yı şevket kim senin
Tuttu dehri nûr-ı adlin kîrvân tâ kîrvân
Hakkı Bey (..... İsmail Paşazade)
Tâ ki görünüp harîm-i Aksâ
Abdiyetin oldu sırrı peydâ-Şeyh Galip
* **tâ-be-ebed:** Sonsuza kadar.
Zindedir tâ-be-ebed âşık olan
Cân fedâ eylemede sâdık olan-Sünbülzade Vehbi
* **tâ-be-key:** Ne zamana kadar, niceye dek.
Tâ-be-key azm-i vegâ fasl-ı bahâr erdikçe
Etsin ashâb-ı safâ semt-i gül-istân hırâm-Nâbi

Ferah bîgâne resmin gösterirse etmem istib'âd
Gönül me'nûs-ı ahzân oldu derd-i tâ-be-keylerle
Nedim
* **tâ-be-sabâh:** Sabaha kadar.
Dün gece baş başa verdik aradık tâ-be-sabâh
Mürdeler defterine her ne ki olmuş mestûr
Azîz Bey (Abdülaziz...)
* şeb-**tâ-be-seher**: Geceden sabaha kadar.
Gösterir her nigehimde bana bir nakş-ı diğer
Kederimden elem ü hüzn ile şeb-tâ-be-seher
Enderunlu Vâsıf
* **tâ-serâ-perde**: Otağ çadırına kadar.
Ol gece vâkıada gördü resûl
Tâ-serâ-perdesine etti nüzûl-Hakanî
* **tâ-be-key**: Ne vakte kadar.
Tâ-be-key nâleden olmuş dili yârin muğberr
Dem-i hicrân şeb u rûz âh ile vâh etmeyelim-Nâbi

Tâ-be-key zemzeme- pîrâ-yı tegazzül Kâzım
Eyle evsâfına ol şâh-ı enâmın âhenk-Kâzım Paşa
* **tâ-ebed**: Ebede kadar.
Hükmü gerdûnda merâm etseyidi sa'd-i ber-karâr
Eylemezdi tâ-ebed Bercîs' keyvân-ı iftirâk
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **tâ-hüsrev-i seyyâre**: Gezegen güneşe kadar
Mansûr ede her yerde Hudâ râyet-i bahtın
Tâ-hüsrev-i seyyâre felekte sefer eyler-Nef'î
* **tâ-key**: Ne vakte kadar.
Bî-gâne-meşrebâ bize tâ-key tegâfülün
Bir âşinâ nigâha da mı fursat olmasın
Nedim-i Kadim
Mey gibi ney gibi hey hey gibi şeyler tâ-key
Hey gidi san'at-ı tekrâr mükerrer dediğin
İsmail Safa
Bir böyle muhît içinde eyâ
İşkence-i ıstıbâr tâ-key-Abdullah Cevdet
* **tâ-ki**: Vakta ki, o zaman ki.
Tâ ki görünüp harîm-i Aksâ
Abdiyyetin oldu sırrı peydâ-Şeyh Galip
taab: (تعب) Ar. 1. Yorgunluk. 2. Sıkıntı, zahmet.
Cevri gönlümdür çeken gözdür gören ruhsârını
Allah Allah kâm alan kimdir çeken kimdir taab
Fuzûlî
Ellere karşımda edenler taab
Görmediğim yerde ne eyler aceb-Şeyhülislam Yahya
taab-ı nekbet: Felaket yorgunluğu.
Bir sabâh, evde, bütün bir şeb-i tâkat-şikenin
Taab-ı nekbeti altında ezilmiş, gamgîn-Tevfik Fikret
taabbüd: (تعبّد) Ar. Abd'den; 1. İbadet etme, kulluk etme. 2. Tapma, tapınma. **c. taabbüdât**.
Taabbüd edip zâtına rûz u şeb
Rızâ-yı İlâhî'ni kıldı taleb-Muallim Naci

Ne bir ehl-i dünyâya ettim taabbüd
Ne bir ehl-i takvâya var intisâbım-Muallim Naci

Es ey sabâ latîf olur çemenlerin teseccüdü
Cenâb-ı Hakk'a onların aceb bu mu taabbüdü
Muallim Naci
Ona hicrânla... Hayır, sâde taabbüdle eğil
Ölüdür, doğru, fakat öldüğü hiç belli değil
Midhat Cemal Kuntay
taabbüs: (تعبّث) Ar. Abs'ten; yüz ekşitme, surat asma. **c. taabbüsât.**
Edib taabbüsü mehcûr vech-i zâhid için
Cihâna hande eder rind-i neşve-dâr olalım
Muallim Naci
taaccüb: (تعجّب) Ar. Aceb'ten; şaşma, şaşakalma.
Taaccüb eylemem ol şem'-i bezm-ârâ giryânsam
Benim sûz-ı derûnum yüreği nâr olmayan bilmez
Enverî
Taaccüb etme eşkinden iki zencîre bend olsa
Cihân ışkınla dîvâne Behiştî uslu mu sandın
Behiştî
En cây-ı taaccübü bu bâbın
Bâisleridir şu inkılâbın-Ziya Paşa
taaddî: (تعدّى) Ar. Adüvv'den; 1. Geçme, öteye geçme, saldırma. 2. Zulüm, adaletsizlik; töre, örf ve kanunun sınırlarını aşma. **c. taaddiyyât**.
Dünyâyı yakıp yıkmaya bir seyf-i taaddî
Emrinle mi yâ Rab ediyor böyle tasaddî
Mehmet Akif
Kapılan pençe-i taaddîne
Ağlasın kendi za'f ü zilletine-Tevfik Fikret

O zemân sen yed-i kahhâr-ı hamiyyette ayân
Olarak ehl-i taaddîye verirsin husrân-Tevfik Fikret
** **taaddiyyât**: Zulüm ve adaletsizlikler.
Taaddiyyâta karşı böyle sütsüz zannolunmazken
Niçin bilmem otuz yıldır kabarmaz Türk'ün ayranı
Eşref
taaddüd: (تعدّد) Ar. Add'den; birden fazla olma, çoğalma, sayısı artma.
Sâk-ı ezelîde ne taaddüd ne teessür
Baht-ı ebedîde ne ziyâde ve ne noksân-Nev'î

Taaddüd eylemez îcâb menba'-ı feyze
Piyâle olsa hezârân yine sebû birdir
Keçecizade İzzet Molla
taaffün: (تعفّن) Ar. Ufûnet'ten; kötü koku çıkarma, çürüyüp kokma, bozulma. **c. taaffünât**.
Bî-mevc-i şûriş olmaz âsâyişi cihânın
Derya taaffün eyler oldukça âremîde-Nâbi
** **taaffünât**: Çürümeler, kokmalar.
Taaffünâtını yâd ile beyzâ vü ferâhın
Piliç lezîzdir ammâ çepel bozuntusudur
Nâbi (çepel: bataklık)

taahhüd: (تعهّد) Ar. Ahd'den; söz verme. **c. taahhüdât.**

taahhüd-i vasl: Kavuşmaya söz verme.

Bizi taahhüd-i vasliyle saldı ferdâya
Vefâsı ol sanemin hep cefâ imiş hayfâ-Nahifi

taakkul: (تعقّل) Ar. Akl'dan; zihin yorarak anlama, akıl erdirme.

Taakkul vechine gaflet hicâbın çekti çün zâhid
Bizim ondan tegâfül gösteren dîvânemiz yeğdir
Bâki

taalluk: (تعلق) Ar. Alak'tan; 1. Asılı olma, asılma. 2. İlgisi, ilişiği olma. 3. Alaka duyma, sevme. 4. tas. Dünya bağlılığı. **c. taalluka:t.**

Kesmişti taalluku cihândan
Kat'-ı nazar eylemişti cândan-Fuzûlî

Fusûle etse taalluk nesîm-i ma'deleti
Eder musâlaha berdü'l-acûz ile bâhûr-Nâbi

Tutmuş o kadar dehri zencîr-i taalluk kim
Ser-rişte-i bî-kaydî dîvânede kalmıştır-Şeyh Galip

Leîme rabt-ı taalluktan ihtirâz eyle
Ümîd-i nef' ile celb-i mazarrat etme sakın
Nesib-i Mevlevi (İki Bayraklızade Yusuf ...)

taalluk-ı çirk ü riyâ: İkiyüzlülük ve pislikle ilgili.

Olur taalluk-ı çirk ü riyâdan âzâde
Kabâ-yı ber-zede-dâmân per-niyân-ı hulûs-Nâbi

** **taalluka:t:** İlgi duymalar.

taalluka:t-ı cihân: Cihana ait şeylere ilgi duymalar.

Aceb mi Hamdî kılırsa yezîd-i nefsi zebûn
Taalluka:t-ı cihândan o kim müseyyebtir
Hamdullah Hamdi

taalllül: (تعلل) Ar. İllet'ten; vesile ve bahane arama, yalandan bir bahane ile işten kaçma.

Sen hem gele gör taallül etme
Ben muntazırım tegâfül etme-Fuzûlî

Dimâğım olmayıcak devletin tevaggulüne
Sıkılmağın yeri yok tâli'in taallülüne
Nâbi (olmayıcak: olmayınca.)

taallüm: (تعلم) Ar. İlm'den, öğrenme, öğrenilme; elde etme.

Ta'lîm ü taallüm yoğ iken mekteb-i gamda
Bir noktada Kays ile sebak-daşlarız biz-Nev'î

Ne ta'lîm ü taallümden ne hôd üstâddan gördüm
Ne gördümse felekte feyz-i isti'dâddan gördüm
Nâşit (İbrahim... Bey)

taallüm-i âdâb-ı devr: Devrin edeplerini öğrenme.

Üstâddan taallüm-i âdâb-ı devr için
Çeşm-i piyâle cânib-i çerhe güşâdedir-Nâbi

taâm: (تعام) bk. ta'm, taam.

taammüm: (تعمّم) Ar. Umûm'dan; 1. Umumileşme, umumi olma. 2. İmâme'den; Sarık sarma. 3. Amm'dan; amca olma.

Taammüm etmesi lâzım maârifin mutlak
Okur yazarsa ahâlî, ne var yapılmayacak
Mehmet Akif

taan: (تعن) bk. ta'n.

taannüd: (تعنّد) Ar. İnad'tan; direnme, inat etme. **c. taannüdât**.

Fakat bilmem niçin, mâzîde taannüd var
Tevfik Fikret

taannüf: (تعنّف) Ar. Unf'tan; Çok fazla azarlama.

Olıcak bâz-ı mecâliste dûçâr
Etme tevbîh ü taannüf izhâr-Nâbi (olıcak: olunca)

taarruz: (تعرّض) bk. ta'rîz.

taassub: (تعصّب) Ar. Asab'dan; 1. Bir konuda veya dinî bir meselede lüzumundan fazla taraftarlık etme. 2. Kendi dininden başka dinden olanlara düşman olma. **c. taassubât**.

Şimdi Behiştî Rûm'da en mu'teber kemâl
Fazl ehline taassub u buğz u nifâktır-Behiştî

Olmuş insâna taassub bir onulmaz illet
Hüsn-i tedbîrin ile kurtulur ondan millet-Şinasi

İsnâd-ı taassub olunur merd-i gayûra
Dinsizlere tevcîh-i reviyyet yeni çıktı-Ziya Paşa

taaşşuk: (تعشّق) Işk'tan; âşık olma, gönül verme.
Herkes gibi var sende de ezvâk-ı temâyül
Bilsem ne demektir, bu taaşşuk, bu tahayyül
Abdülhak Hâmit

tâat: (طاعت) Ar. Allah'ın emirlerini yerine getirme, ibadet. **c. taât**.
Ko bu iş ü işreti çünkim fenâdır âkıbet
Yâr-i bâkî ister isen olmaya tâat gibi
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Vardım seherî tâat için mescide nâ-gâh
Gördüm oturur halka olup bir nice gümrâh
Bağdatlı Ruhi

Vâizâ terbiyet-i nefsin içindir tâat
Yoksa Allah'a ne tâat ne ibâdet lâzım
Yenişehirli Avni

Gönül yap zâhidâ beyt-i Hudâ'dır, tâat istersen
Muhakkaktır ki bâb-ı cenneti hâtır-şiken açmaz
Sâhib (Pirizade Osman ...)

tâat-i Hak: Hakk'a ibadet.
Tâat-i Hak mûnis-i bezm-i beka:dır âkıbet
Sıhhat-i cân u beden senden cüdâdır akıbet-Bâki

Tâat-i Hak'tan dili gaflettir âgâh etmeyen
Reh-revi alıkoyan menzilden ekser hâb olur
Nazîm (Yahya...)

tâat-ı kevneyn: Her iki dünya taati.
Tâat-i kevneyn istiğnân ile bâd-ı hevâ
Cennet-i firdevs dîdârın ile berg-i heves-Şeyhi

tâat-ı nâkıs: Eksik ibadet.
Fuzûlî behre vermez tâat-ı nâkıs nedir cehdin
Kerem kıl zerki tâat sûretinde hadden aşırma
Fuzûlî

** **taât**: Tâat'ler.
Beyhûde mi olsun ya sığındımsa Hudâ'ya
Hep hîçe mi gitsin onu taât u sücûdum
Abdülhak Hâmit

taât-i ins ü melek: İnsan ve melek ibadetleri.
Taât-ı ins ü melekten ya'nî
Şân-ı a'lâsı iken müstağnî-Hakanî

taât-i aşk: Aşk ibadetleri.
Sâî-i tâat-i aşkın ârzû-yı âhiret
Kevser ü hûra değil sahbâ-yı dil-berdir bana
Namık Kemal

taavvün: (تعوّن) Ar. Avn'den; yardımlaşma.
Nef'-i ukbâyı edersin tafdîl
Buna mâni' mi taavvün, tahsîl-Abdülhak Hâmit

taavvüz: (تعوّذ) Ar. İyâz'dan; "Eûzübillâh" deme, Allah'a sığınma.
Eyle taavvüz Ehad ü Vâhid'e
Râh-ı sefer seddola tâ hâside-Nahifi

Şerîkim yok nazîrim yok Ehad Ferdim vezîrim yok
Bi-külli işbu mevcûdât taavvüz kıldığı hânam
Ümmî Sinan

taayyün: (تعيّن) Ar. Ayn'dan 1. Meydana çıkma, belirme. 2. Belli başlı adam olma. **c. taayyünât**.
Ufk-ı taayyünden doğdu bir güneş
Zerrât-ı âleme saldı bir âteş-Edhem Pertev Paşa

Taayyünden halâs eyler bu bâğın hem-demi Yahyâ
Habâb-ı sâgar-ı sahbâ gibi mahv-ı rüsûm eyler
Şeyhülislam Yahya

Ettik o kadar ref'-i taayyün ki Neşâtî
Âyîne-i pür-tâb-ı mücellâda nihânız-Neşati

Hayâtı bence teessürdür eyleyen isbât
Taayyün eyleyemez nevm içinde hayât-Tevfik Fikret

** **taayyünât**: Ortaya çıkmalar.
Tan mı desem vücûduna fahr-i taayyünât
Çünkim zuhûr-ı âleme zâtın-durur sebeb
Hamdullah Hamdi

taayyüş: (تعيّش) Ar. Ayş'tan, yaşama, geçinme
Pîrlik vakti taayyüş gamını çekmededir
Dest-i cûdundan umar şânına lâyık ikrâm-Nâbi

Edânîye temelluk âriyet bir ömr için değmez
Bu sûretle taayyüş fikrini pek nâ-becâ buldum
Hersekli Arif Hikmet

Tahammül mihnete ser-mâye-i emr-i taayyüştür
Olur nef'i füzûn bârı girân oldukça hammâlın
Sâmi (Arpaeminizade Vakanüvis Mustafa-Bey)

Taayyüşü mütenâsibti kadr ü şânı ile
Hakîkaten şu demin a'zâmı kibârı idi
Recaizade Ekrem

taazzum: (تعظم) Ar. Azm'den; 1. Büyüklük taslama, kibirlenme. 2. Kemikleşme.
Bahs-i da'vâ-yı taazzumda ne lâzımdır cedel
Yol geçer üstünden olsa ne kadar yüksek cebel
Hilmi (Trabzonlu...)

tâb: (تاب) Far. 1.Takat, güç. 2. Parlaklık, ışık, aydınlık. 3. Sıcaklık, hararet. 4. Kıvrım, büklüm. 5. Tazelik, canlılık.
Ol rûz-ı haşri seyr eden olmaz cihânda kim
Dîdâr gördü herkesi bî-tâb intizâr-Nev'î

Arsa-i medh ü senânın haddi yok pâyânı yok
Peyk-i endîşe aceb mi olsa bî-tâb u tüvân-Nef'î

Kâkülün aç, ruh-ı pür-tâbını göster cânâ
Bilelim biz de cihânda gecemiz gündüzümüz
Münif

Bağlanıp zülf-i hezârân tâbına
İbret oldum âh aşk erbâbına-Muallim Naci

tâb-ı âh: Ah kıvılcımının ışıması.
Âteş-i aşk ü fürûğ-ı hüsn ü tâb-ı âhtan
Sîneler nîrân beden sûzân ciğer büryân olur
Nazîm (Yahya...)

tâb-ı aşk: Aşk gücü.
Tâb-ı aşk ile gazel mi söylemiş Vehbî yine
Nazma sûziş verdi böyle tab'-ı âteş-pâresi
Sünbülzade Vehbi

tâb-ı âşık: Âşıkın gözündeki parlaklık.
Çeşminde tâb-ı âşık nihân olmaz âşıkın
Sâfî şarâb kendüyü sâgarda gösterir
Gavsî (Ahmet ... Dede)

tâb-ı dîdâr-ı Hudâ: Allah'ın "Cemal" sıfatının parlaklığı.
Tâb-ı dîdâr-ı Hudâ ile Resûl
Bir hilâl olduğuna dâl idi ol-Hakanî

tâb-ı gam: Gam sıcaklığı.
Tâb-ı gamdan şu'le-i sûzân olur ağzımda dil
Olmasa medhinle ger sûsen gibi ratbü'l-lisân
Nef'î

tâb-ı girye: Gözyaşı sıcaklığı.
Eşkimde böyle şu'le nedendir meğer ki sen
Çün sûz u tâb-ı giryede pinhânsın ey gönül-Nedim

tâb-ı hecr: Ayrılık ateşi.
Tâ-be-gerden garka-i eşk oldu tâb-ı hecr ile
Nâbî'ye hem hâlet-i rûz-i hisâb ettin bu şeb-Nâbi

tâb-ı hûrşîd: Güneşin sıcaklığı.
Tâb-ı hûrşîd sitem-i sûzân ederdi âlemi
Ger sehâb-ı adl ü dâdın olmasaydı sâyebân-Nef'î

tâb-ı hüsn: Güzelliğin parlaklığı.
Tâb-ı hüsnünden Muhibbî bir harâret bağladı
Teb tutar gibi olur sâhibî-firâş üç günde bir
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

tâb-ı ihtiyâr: Seçme gücü.
Gelirken bezme sen gitmez mi tâb-ı ihtiyâr elden
Olup mest-i temâşâ âşık-ı bî-vâye düşmez mi
Hamamizade İhsan

tâb-ı kahr: Kahır sıcaklığı.
Tâb-ı kahrından ola cümle adû nâ-peydâ
Pertev-i mihr ericek jâle-i hîzân-şekil
Hayali Bey (ericek: erince)

tâb-ı kem-ter: Eksik parlaklık.
Alnın levâmi'inden meh-pâre tâb-ı kem-ter
Ruhsârın âteşinden hurşîd bir kabestir-Behiştî

tâb-ı kevkeb: Yıldız parlaklığı.
Eşk-i çeşmimle olur la'l-i leb-i yâr ferih
Tâb-ı kevkeble bulur la'l-i Bedehşan revnak
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

tâb-ı mehâbet: Ululuğun ateşi.
Ol saf-der-i yegâne ki tâb-ı mehâbeti
Cevşen-güdâz-ı Tehmeten ü Kahraman olur-Nef'î

tâb-ı mey: Şarabın parlaklığı.
Tâb-ı meyden aks-i hüsn-i yâr yaktı meclisi
Sâkiyâ şimdengirü şem'-i şeb-istân oynasın
Necati Bey

tâb-ı na'l: Nalın parlaklığı.
Tâb-ı na'lim ne_ola ger tâb urur ise arşa
Tâb-ı sathında onun eyle hazer rûz ile şeb
Muradî (Sultan III. Murat)

tâb-ı ruh: Yanağın parlaklığı.
Tâb-ı ruhunla sûzunu yazarken Ahmed'in
Şevkından odlara tutuşup yana yazmışam
Ahmet Paşa

Tâb-ı ruhun oldukça füzûn şuʿle-i meyden
Bir lemʿası dünyâyı yakar berk-ı belâsın-Nâilî

tâb-ı sath: Yüzey parlaklığı.

Tâb-ı naʿlim ne_ola ger tâb urur ise arşa
Tâb-ı sathında onun eyle hazer rûz ile şeb
Muradî (Sultan III. Murat)

tâb-ı sûz-ı sîne: Göğüs yanışının sıcaklığı.

Tâb-ı sûz-ı sîneden eksilmeseydi göz nemi
Göz yumup açınca seylâba verirdim âlemi-Fuzûlî

tâb-ı şarâb-ı şuʿle-fürûz-ı safâ: Temiz ışık saçan şarabın parlaklığı.

Tâb-ı şarâb-ı şuʿle-fürûz-ı safâyı gör
Her bir habâb-ı mevcesi pervâne-i neşât
Esrar Dede

tâb-ı teb-i âzâr: Azarlama sıtmasının ateşi.

Tâb-ı teb-i âzâr ile mânend-i süveydâ
Efzûn-ter idi lerzişimiz kıble-nümâdan-Nâilî

tâb-ı temâşâ-yı cemâl: Güzelliği seyretme gücü.

Çün bana bir zerre yok tâb-ı temâşâ-yı cemâl
Ben kim ü vasl etmek ol hurşîd-i rahşândan tamaʿ
Fuzûlî

tâb-ı vech: Yüzün parlaklığı.

Tâb-ı vechindir cihânda zulmeti refʿ eyleyen
Nûr-ı hüsnünden güneş tâ haşre dek tâbân olur
Âdile Sultan

tâb-ı zülf: Saç kıvrımı.

Tâb-ı zülfündür mü ruhsârında cânlar meskeni
Ya bırakmış bir reh-i pür-pîç ü ham gül-zâra mûr
Fuzûlî

* **tâb-âver:** Dayanan, güç yetiren.

Necm-i şiʿr-i enver re'yinden alır feyz-i fürûğ
Burc-ı Cevzâ kurb-ı bahtından bulur tâb u tüvân
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **tâb-dâr:** 1. Parlak, ışıklı. 2. Kıvrımlı, büklümlü.

Uzanır rişte-i tûl-i emel dîdâr zevkıyle
Ham açıldıkça ol gül-çihre zülf-i tâb-dârından
Fuzûlî

Necm sanman her gece olan felekte tâb-dâr
Tîr-i âhım ser-te-ser cismimi peykân eylemiş
Behiştî

Bin şems-i tâb-dâr u hezârân meh-i münîr
Yüz bin sevâbit ü nice seyyâre-i ıyân-Ziya Paşa

* **tâb-efgen**: Güç kırıcı, güç bırkmayan, dayanma gücü bırakmayan.

Cürʿana vermezdi cân her âşık-ı efsürde-dil
Olmasan tâb-efgen-i her hâtır-ı bî-tâb ü teng
Nefʿî

tâb-efgen-i hûrşîd: Güneşin güç kırıcılığı.

Mahşer ki_ola hüsnünden ayân safvet-i dîdâr
Tâb-efgen-i hûrşîd olan germiyyet-i dîdâr-Nâilî

* **tâb-hâne:** 1. Ocak veya soba ile ısıtılan kışlık yer, çiçek sobası. 2. Şifa evi, hastahane.

Cihânda kimden edersin ümîd-i hân-ı kerem
Bu tâb-hânede ikrâm-ı zayf bilmezler-Nâilî

Bu tâb-hânede bir lokma nân için hayfâ
Bütün belâ ile geçmektedir sinîn ü şühûr
Yenişehirli Avni

* **tâb-nâk**: Parlak, ışıklı, ziyadar.

O denlü tâb-nâk etmiş o zerrîn şemʿa etrâfın
Görünmez sâyesinde âfitâb subhun âsârı-Nefʿî

Bir katre mâ düşünce gülün kalb-i pâkine
İsmim çıkar hemân varak-ı tâb-nâkine
Namık Kemal

tabʿ: (طبع) Ar. 1. Tabiat, huy, âdet, alışkanlık, yaratılış. 2. Mühür, damga basma. 3. Kitap basma. **c. tıbâʿ**.

Ger kara taşı kızıl kan ile rengîn etsen
Tabʿa tağyîr verip laʿl-i Bedahşân olmaz-Fuzûlî

Tabʿımın bir tercemânı ter-zebânıdır kalem
Hâmemin bir hem-zebân-ı nükte-dânıdır sözüm
Nefʿî

Neylesin râyiz-i endîşe nice zabt etsin
Rahş-ı tabʿım gibi bir tevsen-i çâbük-pâyı-Nefʿî

tabʿ-ı adem: Yokluk tabiatı.

Tabʿ-ı ademde olup havsala-i istiʿdâd
Olmasa maʿnî-i "lâ-yüs'el" ile redd-i cevâb-Esrar Dede (lâ-yüs'el: Allah yaptığından sorumlu olmaz. Enbiya/23)

tab'-ı âdem: İnsanın tabiatı.
Tâ ede hâsiyyeti te'sîr tab'-ı âdeme
Göstere cümle mevâlîd ona rûy-ı iltifât-Nâbi

tab'-ı âteş: Ateşin tabiatı.
Verse tab'-ı âteşe ger berk-ı tîğı terbiyet
Ma'den-i elmâs ederdi tûde-i hâkisteri-Nef'î

tab'-ı âyîne-i meşşata-i rûy-ı âlem*:* Âlemin yüzünü süsleyen kadının aynasının mührü.
Tab'-ı âyîne-i meşşata-i rûy-ı âlem
Fikr-i üstâd-ı kühen-sâl-i debistân-ı felek-Nef'î

tab'-ı beşer: İnsanlık huyu.
Her kim ki arar bûy-ı vefâ tab'-ı beşerde
Benzer ona kim devlet umar zıll-i hümâdan
Ziya Paşa
Alışmıyor ne aceb inkılâba tab'-ı beşer
Bugün cihânda olurken ne varsa diğer-gûn
Abdülhak Hâmit

tab'-ı bülbül: Bülbül huylu.
Gül gibi nâziksin ammâ nâzını az eyle kim
Tab'-ı bülbül gibi hâziktir dil-i şâir dahi
Ahmet Paşa

tab'-ı bülend: Yüksek ahlak.
Ammâ hemîşe baht-ı dagal-bâz neyleyim
Tab'-ı bülende halecân-ı nihân verir-Nedim

tab'-ı bülend-tab': Yüce yaratılışlı ahlak.
Sultan vassâfisın o serv-i kaddin râsttır bu kim
Tab'-ı bülend-tab'ına ahsent Bâkiyâ-Bâki

tab'-ı cehennem: Cehennemin yaratılışı.
Rütbeni bilmek ile tab'-ı cehennemde bile
Ümmet-i müznib için yok heves-i istîka:d-Nâbi

tab'-ı derrâk: Çabuk kavrayışlı tabiat.
Tab'-ı derrâkını hıfz eyleye Hak âfetten
Ala dil-hâhı kadar feyz-i Hudâ'dan vâye-Nâbi

tab'-ı gazel-perdâz: Gazel düzenleyen tabiatı.
Âferîn Nef'î yine tab'-ı gazel-perdâzına
Penç-beytin nüsha-i sihr-i beyândır her biri-Nef'î

tab'-ı güher-perver: Cevher seven tabiatlı.
Eyledi tab'-ı güher-perver Es'ad Paşa
Ben deryâ-yı hünerde benî lâl ü elken
Keçecizade İzzet Molla

tab'-ı harîs*:* Hırslı, tamahkâr.
Olma ey tab'-ı harîs enbân-güşâ-yı ıztırâb
Kâr ü bârı âsiyâb-ı âlemin nevbetledir-Nâbi

tab'-ı hayvânî*:* Hayvanî huy.
Hevâ-yı nefsi terk eden melâik rütbesin bulur
Mukarreb olamaz ref' etmeyen bu tab'-ı hayvânî
Gaybî

tab'-ı heves-nâk: Hevesli tabiat.
Bilirim aczini endîşemin ammâ nideyim
Yenemem tab'-ı heves-nâk u dil-i şeydâyı-Nef'î

tab'-ı hurde-dân: Nükte ve inceliği anlayan yaratılışlı.
Bârîk-bîn olanlar eder kaşların hayâl
Dendânını tasavvur eder tab'-ı hurde-dân-Bâki

tab'-ı latîf: Hoş yaratılış.
İffet ü ismet ile tab'-ı latîfi hem-zâd
Himmet ü gayret ile kalb-i şerîfi tev'em-Nâbi

tab'-ı mevâlî: Mevlevılik payesine ulaşmış kişilerin tabiatı.
Ebed-i gird-i fenâ ermez idi tab'-ı mevâlîde
Eğer olsaydı adli feyz-bahşâ çâr-erkâna
Üsküdarlı Hakkı Bey

tab'-ı mi'mârî-i takdîr: Taktir edilen mimarî yaratılış.
Tab'-ı mi'mârî-i takdîre hezârân tahsîn
Ki edip hedm mebânî-i felek-sâ-yı hısâm-Nâbi

tab'-ı mir'ât: Aynanın huyu.
Güneşten nûr alan meh-tâba tuttum tab'-ı mir'âtın
Fazâil âs-mânının Behiştî ahteri oldum-Behiştî

tab'-ı müstemendân: Gamlı tabiatlılar.
Ne nâmedir ki bu hüsn-i beyân unvânı
Eder güşâde dil ü tab'-ı müstemendânı-Nef'î

tab'-ı mühîn: İhanet eden tabiat.
Akrebin sokması sanmam sana kîninden dendir
Bu redâat hep onun tab'-ı mühîninden dendir-Lâ

tab'-ı müyûl: Gönlü akanların huyu.
Bâd-veş geştte dil pehn-i cihân-ı emelî
Âb-veş alçağa meyl eylemede tab'-ı müyûl-Rızayi

tab'-ı nâ-kes: Cimri tabiat.
Rüsûm-ı ilm ile gitmez denâet tab'-ı nâ-kesden
İrem, ârâyiş-i elvân ile Huld-i Berîn olmaz-Beliğ

tab'-ı nâs: İnsanların huyu.
Öğren lisân-ı asr ü rüsûm-ı zemâneyi
Bak tab'-ı nâsa hâle münâsib tekellüm et
Esat Bey (Vakanüvis İstanbullu Mehmet ...)

tab'-ı nâ-şâd: Şad olmayan huy.
Boşanıp seyl-i sirişkim reg-i feryâdımdan
Tab'-ı nâ-şâd felek haylî bulandı bu sabâh
Esrar Dede

tab'-ı nâzenîn: Nazlı tavır.
Şâd olmağa hâtır-ı hazîni
Eğlenmeğe tab'-ı nâzenîni-Fuzûlî

tab'-ı Nef'î: Nef'î'nin huyu.
Tab'-ı Nef'î bülbül-gûyâdır ol gül-şende kim
Gonca-veş dem-bestedir anda dehân-ı şâirân
Nef'î (anda: orada)

tab'-ı nükte-dân: Nükteci tabiat.
Sühan bir genc-i lâ-yefnâ-yı esrâr-ı İlâhî'dir
Ki tab'-ı nükte-dânımdır o gencin şimdi gencûru
Nef'î

tab'-ı pâk: Temiz yaratılış.
Tab'-ı pâki âzmâyişten Cinânî kim kaçar
Ka:bil-i medh olmağa ammâ ki bir memdûh yok
Cinânî

Behiştî tab'-ı pâkinden ne hâletler konulmuştur
Ki eş'ârın semâ' etse tarabtan ehl-i hâl oynar
Behiştî

tab'-ı pür-hüner: Hüner dolu yaratılış.
Bî-pîç ü tâb-ı gam olamaz tab'-ı pür-hüner
Ef'î olur mu hîç der-i gencîneden cüdâ-Şeyh Galip

tab'-ı rûşen: Aydın görüşü.
Hüsn-i matla'da edip çeşme-i mihri rîzân
Eyledi hükmünü icrâ yine tab'-ı rûşen-Nedim

tab'-ı safâ-şi'âr: Berraklık veren görünüş.
Gül-zâr-ı ma'rifette mizâb-ı hâmesinden
Tab'-ı safâ-şi'ârım bir çeşme-sâr akıttı
Şeyhülislam Yahya

tab'-ı sahbâ: Kadehin huyu.
Tab'-ı sahbâ gibi cûş-âver mînâ-yı maka:l
Fikr-i Anka: gibi bâlâ-revi etbâk-ı hayâl-Nef'î

tab'-ı sâhir-pîşe: Sihirbazlığı iş edinmiş olan yaratılış.
Tab'-ı sâhir-pîşene Bâkî gönüller meyl eder
Sükker-i şi'r-i dil-âvîzin meğer efsûnludur-Bâki

tab'-ı selîm: Yumuşak tabiat.
Zîrâ şuarâ zümresinin tab'-ı selîmi
Âyîne-i ilhâm Hudâvend-i cihândır
Yenişehirli Avni

tab'-ı semend: Kula atın huyu.
Olmaz ey Bâkî-i bî-dil ser-i a'dâ pâ-mâl
Yine sen tab'-ı semendine süvâr olmayıcak
Bâki (olmayıcak: olmayınca.)

tab'-ı sühan-dân: Söz bilen yaratılış.
Arşta rûh-ı Fuzûlî âferîn-gûyâ olur
Bu gazelle Gâlibâ tab'-ı sühan-dânım görüp
Leskofçalı Galip

tab'-ı sühan-gû: Güzel söyleyen yaratılışlı.
Feyz-bahş olsa eğer tab'-ı sühan-gûyum olur
Kıssa-perdâz-ı maânî-suveri perde-i râz-Nef'î

tab'-ı şâir-âne: Şairce tavır.
Hemîşe dil-ber-i mevzûn hırâma meyl eyler
Belâya uğramışız tab'-ı şâir-âne ile-Neylî

tab'-ı şîrîn: Hoş, güzel huy.
Tab'-ı şîrîni olur bedreka-i reh yoksa
Bulamaz câdde-i rekdten fem-i pistânî-lebin
Keçecizade İzzet Molla

tab'-ı şûh: Şen tabiat.
Olmasa Nef'î ne_ola dil-beste zülf-i dil-bere
Tab'-ı şûhu dâma düşmez bir hümâdır ne_eylesin
Nef'î

Şu rütbe etti eser bana ol edâ-yı selîs
Ki tab'-ı şûhum olup hâkisâr-ı ceyb-i karâr-Nedim

tab'-ı vakka:d: Parlak tabiat.
Tab'-ı vakka:dın eger âteş-i rahşân görse
Kızara ahker-i sûzân nitekim dâne-i nâr-Bâki

tab'-ı yârân: Dostların davranışı.
Levh-i Mahfûz-ı sühendir dil-i pâk-i Nef'î
Tab'-ı yârân gibi dükkânçe-i sahhâf değil-Nef'î

** **tıbâ':** Tab' lar, huylar, âdetler, mizaçlar, yaratılışlar.
Terbiyet-gerde-i hulk-ı hüsnî olsa tıbâ'
Hüsn-i ahlâka mübeddel olur ef'âl-i zemîm
Nazîm (Yahya ...)

tıbâ'-ı kevneyn: Her iki dünyanın âdeti.
Sultân-ı cihân-mutâ'-ı kevneyn
Rûhu'r-rûhu tıbâ'-ı kevneyn-Ziya Paşa

tıbâʿ-ı millî: Millî âdetler.
Olmaz mı tehâlüf-i cibillî
Yek-şîve midir tıbâʿ-ı millî-Ziya Paşa

* **tabîî:** 1. Tabiate mensup, fitrî, yaratılış icabı. 2. olağan, alışıldığı üzere. 3. yaratılıştaki durum, tabiat (doğa) **c. tabîiyât**.
Çemendir, bahrdir, kûh-sârdır, subh-ı rebiîdir
Bu yerlerde doğan bir şâir olmak pek tabiîdir
Abdülhak Hâmit
Sâhil yeşil, eşcâr yeşil... Sanki tabîat
Vermek dilemiş mevkiʿe şâyân-ı perestiş
Bir reng-i Behiştî-Tevfik Fikret

** **tabîiyât:** Tabiîlikler.
Felekiyât ü tabîiyâtı
İnfiâl ü kem ü keyfiyâtı-Sünbülzade Vehbi

* **tabîat:** 1. Yaratılış, huy, mizaç. 2. Kâinat, evren. 3. Büyük abdest etme kolaylığı veya zorluğu. **c. tabâyiʿ**.
Oldukça tabîatimce hem-dem
Cennet gibidir bana cehennem
Üsküdarlı Talat Bey

** **tabâyiʿ:** Tabiatlar.
Hem anâsır, hem tabâyiʿ hem mürekkeb hem basit
Cümlenin aslı vü ferʿi Ka:dir'in makdûrudur
Nesimi
Bu mahsûd-ı tabâyiʿ sözleri kanda bulursun sen
Küdûret vermesem Vecdî dil-i yârâne olmaz mı
Vecdî (kanda: nerede)

* **tabʿiye, tabʿî**: Tabʿı, kitap baskısı ile ilgili.
Evet, beş on kişi ancak okur, tenevvür eder
Bizim masârif-i tabʿiye olmayaydı heder
Mehmet Akif

tabak: (طبق) Ar. 1. Tabak (kap). 2. İnce kat. **c. etbâk, tıbâk**.
Bir tabak mîve gelirse meclise âdet budur
Olur elbette onun baʿzısı puhte baʿzı hâm-Nâbi

Çînî tabakta çarh meh ü mihr ü encümü
Bu bezme düzdü sîb ü bih ü dâne-i enâr-Nâbi

Bir fazla takab sofrayı bir dağ gibi ezdi
Tevfik Fikret

* **tabaka**: 1. Kat, katman. 2. Sınıf, topluluk. 3. Bir veya iki yapraklık kâğıt. 4. Tütün ve kâğıt konulan kap. **c. tabaka:t.**
Halkı irşâd edecek var mı ya sizden başka
Onu insân bile saymaz mütefekkir tabaka
Mehmet Akif

** **etbâk:** Tabak'lar, tabaka'lar.
Tabʿ-ı sahbâ gibi cûş-âver mînâ-yı maka:l
Fikr-i Anka: gibi bâlâ-revi etbâk-ı hayâl-Nefʿî

etbâk-ı arş-ı zulmet: Karanlık göğün tabakaları.
Her nağmesinde bir şeb-i hicrân hazırladım
Etbâk-ı arş-ı zulmeti gezdim adım andım
Mehmet Behçet Bey

* **tıbâk**: 1. Kat, tabaka. 2. Uygunluk, uyma.
Cehennem iken bana sebʿ-i tıbâk
Yakıp bir taraftan da nâr-ı firâk
Keçecizade İzzet Molla

tabaka: (طبقه) bk. tabak.

tâbân: (تابان) Far. Işıklı, parlak.
Ay u gündür devr-i hüsnünde cemâlin âcizi
Gûyiyâ anan meh-i tâbân atan âfitâb-Fuzûlî

Gözü yağmâcı şehr-âşûblarla çevresi dolmuş
Sanasın ortaya yıldızlar almış mâh-ı tâbânı
Hayali Bey
Cân aynına ayân olur ise misâl-i aşk
Tâbân ola dil-hânede nûr-ı cemâl-i aşk-Nuri

tâbân-ı subh-ı rahmet: Rahmet sabahının parlaklığı.
Sultân-ı tâc-ı devlet hakan-ı taht-ı izzet
Tâbân-ı subh-ı rahmet vech-i sabîh-i Ahmed
Hamdullah Hamdi

tabasbus: (تبصبص) Ar. Basbasa'dan; yaltaklanma, alçakça yalvarma. **c. tabasbusât**.
Hallâk-ı cihân kulluğa şâyestedir ancak
Kendin gibi bir şahsa tabasbus ne belâdır
Sünbülzade Vehbi

• **tabâyiʿ:** (طبايع) bk. tabîat.
Hâli niam-feyzden âgende-şikemdir
Mestân-e havâ mey-kede tabbâhlarından - Nâili

• **tabbâh:** (طبّاخ) bk. tabîat.

tâbende: (تابنده) Far. Parlayan, ışık veren.
Zülf-i miskin ki ruh-ı yâr ile tâbende durur
Şem'-i pür-nûr ile san buldu şeb-istân revnak
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
Sipihr-i rif'atin tâbende mâh-ı âlem-efrûzu
Riyâz-ı devletin zîbende serv-i ka:met-efrâzı-Nef'î

Yana pervâne-veş cismi adûnun nâr-ı kahrınla
Ola tâbende şâhâ devletin şem'-i şeb-istânı
Hayali Bey
Zulmete ashâb-ı a'mâ bendedir
Nûr ise bînâlara tâbendedir-Muallim Naci

tâbende-i deryâ-yı ezel: Ezel deryasının ışık vereni.
Zerresi mihr-i celî şa'şaa-i evc-i ebed
Katresi cevher tâbende-i deryâ-yı ezel-Kâzım Paşa

tâbende-i hayâl: Hayal ışığının parlaklığı.
Ahcârı hüzn-i leyl ile âlûde-i zılâl
Eşcârı nûr-ı subh ile tâbende-i hayâl
Kemalzade Ekrem Bey

tâbi', tâbi'a: (تابع) Ar. Teb'den; 1. Bir şeyin hükmü ve emri altında bulunan, birinin hükm ü mesleğine uyucu. 2. Boyun eğen. 3. Hz. Muhammed'i (s.a.s.) görmüş olup kendisinden hadis dinlemiş olan. 4. gr. Kendinden önceki kelimeye göre hareke alan. **c. tevâbi'**, **tâbiîn, tâbiûn, tebea, tebâi'.**
Tarîk-ı fakr tutsam tab' tâbi' nefs râm olmaz
Gınâ kılsam taleb esbâb-ı cem'iyyet temâm olmaz
Fuzûlî
Sehâb-âsâ yürürler yerde câmid gördüğün dağlar
Bütün zerrât bir ka:nûn-ı istimrâra tâbi'dir
Ziya Paşa
Serine tâbi' ederdi cesedi
Bunu terk etmemişti ebedî-Hakanî

Herkes cihânda olmalı tâbi' diyânete
Ondan terakkub etmeli ma'nen sıyânete
Abdülhak Hâmit

tâbi'-i fermân: Fermana uyma.
Hak Teâlâ devlet ü ikbâlin efzûn eylesin
Tâbi'-i fermânın olsun devr-i çarhın çenberi
Nedim

tâbi'-i devr-i zemâne: Zamanın dönüşüne uyma.
Bir kerre bana gelmedin ey sâgar-ı neşât
Bildim ki sen de tâbi'-i devr-i zemânesin-Nâbi

tâbi'-i ikbâl ü ef'âl: Talih ve işlere bağlı olma.
Tâbi'-i ikbâl ü ef'âl olma kim hiçbir zemân
Tâliin yüz döndürürse dostların düşmân olur
Andelîb (Mehmet Esat Fâik)

** **tevâbi'**: Tâbi' ler.
Her şems eder tevâbi'-i mahsûsasasıyla seyr
Her tâbi'e tevâbi'-i uhrâ eder Kur'ân-Ziya Paşa
Olmaksa merâmınız o başka
Âşık-ı ömrün tevâbi'inden-Muallim Naci

* **tâbiiyyet**: Tâbi'lik, tâbi' olma, bir devletin teb'asında bulunma.
İttibâ' eylediler meslek-i âşık-ı ömre
Aşk u şevkıle nice ka:fiye-cûyâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

tabîat: (طبيعت) bk. tab'.
tabîb: (طبيب) bk. tıbb.
tabîî: (طبيعى) bk. tab'.
ta'bîr: (تعبير) Ar. Ubûr'dan; 1. Anlatma, ifade. 2. Deyim. 3. Terim. 4. Bir anlamı olan söz. 5. Rüya yorma. **c. ta'bîrât.**
Şâir olursa da senin gibi Nâbîyâ
Ta'bîri hôş nikâtı muhayyel beyânı şûh-Nâbi

Cihânın cünbişi ol hüsn-i âlem-gîr içindir hep
Meâl-i güft-gû zâtında bir ta'bîr içindir hep
Esrar Dede
Meâl-i gaflet-i erbâb-ı dünyâ hep nedâmettir
Bu rü'yâ hâbdan evvel dahi ta'bîr olunmuştur
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

ta'bîr-i latîf: Hoş tabir.
Bir tâze revîştir bu ki ta'bîr-i latîfi
Revnak-şiken-i hüsn-i beyân-ı kudemâdır-Nef'î

ta'bîr-i mezâyâ-yı nihân: Gizli meziyetlerin tabiri.
Evsâf-ı mahabbet dehen-i hâmeye sığmaz
Ta'bîr-i mezâyâ-yı nihân nâmeye sığmaz-Nâbi

** **ta'bîrât**: Tabirler.

Bu ta'bîrât vüs'unda değildir kuvvet-i tab'ın
Bu feyz-i ma'nevî Nâbî'ye mecrâ-yı diğerdendir
Nâbi

tâbiş: (تابش) Far. Parlayış, parıldayış.
Çehrende nedir bu hüsn-i tâbiş
Sandım ki kamer telessüm etmiş-Muallim Naci

tâbiş-i fikr-i ruh: Parlak yanağı düşünme.
Cânıma âteş bıraktı tâbiş-i fikr-i ruhun
Gönlüme saldı hayâl-i çîn-i zülfün pîç ü tâb
Çermikli Zihni

tâbiş-i gül: Gülün parlaklığı.
Gül-goncedeki jâle değil tâbiş-i gülden
Sâbit yüreği yağı erir bülbül-i zârın-Sâbit

tâbiş-i hasret: Hasret parlayışı.
Göklerde melek tâbiş-i hasrette kalıptır
Sen şâh olalı yer yüzüne sâye-i Rahmân-Behiştî

tâbiş-i hüsn: Güzelliğin parlayışı.
Tâbiş-i hüsn ile bu şu'le-i ruhsâre ile
Kimi ser-mâye-res-i nûr edeceksin bilmem-Nâbi

Çehrende nedir bu hüsn-i tâbiş
Sandım ki kamer telessüm etmiş-Muallim Naci

tâbiş-i mihr-i ruh: Güneşe benzeyen yanağının parlayışı.
Tabiş-i mihr-i ruhun lâle-i hamrâ ne bilir
Reviş-i ka:metini serv-i dil-ârâ ne bilir-Makalî

tâbiş-i tîğ: Kılıç parlayışı.
Tâbiş-i tîğını der pençe dem-i heycâda
Görse teb-lerze tutar şerze-i şîr-i ücemi-Beliğ

* **tâbiş-geh**: Parıltı yeri.

tâbiş-geh-i envâr*:* Nurların parıltı yeri.
Bir nûr-ı mübîndir ki bu tâbiş-geh-i envâr
Bir mislini olsun edemez tâ ebed ezhâr
Muallim Naci

ta'biye: (تعبيه) Ar. Yerli yerine koyma, yerleştirme, tertip etme (askeriyede)

* **ta'biyetü'l-ceyş**: Strateji.
Çekîde-i katerâtından âferînişdir
Olundu ta'biye-i hilkat u hakîkat bûd-Sâmi

tabl: (طبل) Ar. 1. Davul. 2. Tıp. kulak zarı. **c. tubûl**
Çalındı kûslar tabl u nakka:re kıldı âvâze
Düğün bayrâm idi gûyâ guzâta cenk meydânı-Bâki

Atına bir na'l-i sîmîn kapına bir halka mâh
Cünnene zerrîn gılaf ü tablına çenber güneş
Lamiî Çelebi

Tutsun cihânı debdebe-i tabl-ı haşmetin
Olsun felekte devlet-i câhın cihân cihân-Nedim

tabl-ı ârâm: Rahat davul.
Tabl-bâz etti elin sînesini döğmekten
Eyledi dest-i kader kûfte tabl-ı ârâm-Nâbi

tabl-ı gam u mihnet: Gam ve sıkıntı davulu.
Çaldım niçe gün derdile tabl-ı gam u mihnet
Al sen de vefâ sâzın ele kâr-ı növbet-Zâti

tabl-ı kıyâmet: Kıyamet davulu.
Cünbüş-i ka:met ile tabl-ı kıyâmet koparır
Def döğer sînesini cülcüle başlar zâre-Beliğ

tabl-ı sîne: Göğüs davulu.
Tabl-ı sînem döğülür azm eyle meydân vaktidir
Zülf ile çal başımın tûpunu çevgân vaktidir
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

tabl-ı tehî: Boş davul.
Tabl-ı tehîden gümdür sühanlar
Bî-hûde Gâlib efgân edersin-Şeyh Galip

* **tabl-âsâ:** Davul gibi**.**
Ehl-i derdin döğülüp sîneleri tabl-âsâ
Tuttu âfâkı yine tantana-i şevket-i aşk-Nuri

* **tabl-bâz:** Davulcu.
Tabl-bâz etti elin sînesini döğmekten
Eyledi dest-i kader kûfte tabl-ı ârâm-Nâbi

* **table, tabla**: Üzerine bir şeyler konan taşıma eşyası.

tabla-i mihr: Güneşin tablası.
Dest-i kahrından yemiştir bir tabanca var ise
Tabla-i mihr üzre hâlâ ol eserdir câvidân-Ziya Paşa

* **table-kâr, tabla-kâr**: 1. Tabla üzerinde öteberi satan küçük esnaf, işportacı. 2. Yemek yenirken iş gören hizmetçi.
Helvacıya table-kâr lâzım
O kâra da iktidâr lâzım-Ziya Paşa

tâbût: (تابوت) Ar. Ölülerin kabristana nakilleri için kullanılan, üstü kapalı tahtadan yapılmış sandık.
Âşık ifnâ-yı vücûd eylemeden kasdı budur
İstemez kimseye bâr olduğunu tâbûtun-Nâbi

Zülfün hevâsına ölenin ud-ımış diye
Tâbûtu tahtasını melekler buhûr eder-Cem Sultan

Sâyesin dervîş-i bî-berg ü nevâdan dûr eden
Saklasın ârâyiş-i tâbûta nahl-i ka:metin
Mantıkî (Ahmet...)

Mahmil-i tâbûtta olur metâ'ı bir kefen
Şol ki birkaç gün fenâ dünyâda şöhret bağladı
Hayali Bey

tâc: (تاج) Ar. 1. Hükümdarların başlarına giydikleri süslü, cevahirli taç, efser. 2. Gelinlerin başlarına koydukları süslü başlık. 3. Sorguç, tarak, kuşların başlarındaki uzun tüy. 4. Eski tarikat şeylerinin başlarına giydikleri başlık. **c. etvâc, tîcân**.

Hırka vü tâcıla zâhid kerem et sıkleti ko
Âdeme cübbe vü destâr kerâmet mi verir
Şeyhülislam Yahya

Zâhidâ o denlü sıklet-i tâc ü kabâ ile
Uçmak ümîdin etmez idi ebleh olmasa-Nergisî

Rîzesinin âsitânı gevher-i tâc-ı mülûk
Cevher-i iksîr ile hâk-i harîmi hem ayân
Nazîm (Yahya ...)

tâc-ı belâ: Bela tacı.

Urunup tâc-ı belâ geçmez ise taht-ı gama
Mülk-i aşk oldu Nizâmî'ye müsellem demeyem
Nizami

tâc-ı Dârâ: Dârâ'nın tacı.

Tâc-ı Dârâ'da olan gevheri biz neyleyelim
Câm-ı Cem'de konulan la'l-i müzâb olsa bile
Şeyhülislam Yahya

tâc-ı fahr-i felek: Feleğin övünme tacı.

Tâc-ı fahr-i feleğe bir nazar et kim Neş'et
Mürde destârı gibi rû-be-kafâ geldi bana-Neş'et

tâc-ı fark-ı vükelâ*:* Vekillerin farklı tacı.

Nûr-ı çeşm-i vüzerâ kuvvet-i kalb-i ulemâ
Tâc-ı fark-ı vükelâ kurre-i ayn-ı hükkâm-Nâbi

tâc-ı Ferîdûn*:* Feridun'un tacı.

Pîrâye-i mülk ü milel ser-mâye-i dîn ü düvel
Ki_olmuş nasîbi tâ ezel tâc-ı Ferîdûn taht-ı Cem
Nef'î

tâc-ı ışk: Aşk tacı.

Her kim ki tâc-ı ışkı giye ihtiyâr ile
Kendi eliyle satır alır başına belâ-Behiştî

tâc-ı iftihâr: Övünme tacı.

Sen ol mükerrem-i levlâksin ki hâk-i rehin
Ser-i melâikede tâc-ı iftihâr kalır-Nâilî

tâc-ı Keyhüsrev: Keyhüsrev'in tacı.

Tâc-ı Keyhüsrev gerekmez lîk Hak'tan rûz u şeb
Kullarınla kendimi kapında der-bân isterim
Ahmet Paşa

tâc-ı mahabbet: Sevgi tacı.

Tâc-ı mahabbetin giyemez müstahak değil
Şol kelleler ki itin önünde yalak değil-Enverî

tâc-ı murassa': Süslü taç.

Saçar bezme nûru döker rezme nârı
O tâc-ı murassa o tîğ-ı mücevher-Bâki

tâc-ı ser: Baş tacı.

Tâc-ı ser seng-i belâ yüz suyu hâk-i kademin
Yeter ey dost yeter bana ne nâmûs u ne âr
Necati Bey

tâc-ı ser-i âlem: Âlemin baş tacı.

Hâk ol ki Hudâ mertebeni eyleye âlî
Tâc-ı ser-i âlemdir o kim hâk-i kademdir
Bağdatlı Ruhi

tâc-ı tarâvet : Zariflik tacı.

Nevrûz erişip azm-i gülistân edelim gel
Ey tâc-ı tarâvet yürü başımda yerin var-Şeyhi

tâc-ı zer: Altın taç.

Sen şâh-ı hüsne olmasa bir doğru bende şem'
Giymezdi tâc-ı zer sere her encümende şem'
Behiştî

tâc-ı zerrîn: Altın işlemeli taç.

Felek tâc-ı zerin terk etti İbrâhim Edhem-veş
Derûnunda aceb mi eylese nûr-ı siyâh me'vâ
Nadirî (Ganizade...)

tâc u hırka: Taç ve hırka.

Sanma zâhid meyl var gönlümde tâc u hırkaya
Bî-ser ü pâ olamaz gûş u destâra heves
İbn-i Kemal

tâc u kabâ: Taç ve cübbe.

Terk edip tâc u kabâyı şevk-i şem'-i hüsnüne
Kendimi pervâne-âsâ bir nemed-pûş eyledim-Bâki

tâc u tesbîh u asâ: Taç, tesbih ve asa.
Tâc u tesbîh u asâ bâzârına erdi kesâd
Rind ü rüsvâ vü melâmet bâde-nûşân devridir
Gaybî

* **tâc-bahş:** Taç bağışlayan.

tâc-bahş-ı ser-i sultân-ı selâtîn-i cihân: Cihan sultanlarının sultanının başına taç bağışlayan.
Tac-bahş-ı ser-i sultân-ı selâtîn-i cihân
Zînet-i taht u nigîn Hazret-i Sultân-ı kerem
Ahmet Paşa

* **tâc-dâr**: Taç tutan, taç sahibi, hükümdar. **c. tâc-dârân.**
Şehriyâr-ı şehriyârân-ı cihân
Tâc-dâr-ı tâc-dârân-ı zemân-Lâ

** **tâc-dârân:** Taç sahipleri, hükümdarlar.

tâc-dârân-ı cihân*:* Cihan hükümdarları.
Kem-ter ihsânı saâdet tâcı
Tâc-dârân-ı cihân muhtâcı-Hakanî

* **tâc-ser**: Muhterem, baş tacı, aziz, değerli.
Hâk ol ki Hudâ mertebeni eyleye âlî
Tâc-ser-i âlemdir o kim hâk-i kademdir
Bağdatlı Ruhi

* **tâc-ver**: Hükümdar, padişah.
Sultân Murâd-ı tâc-ver fermân-revâ-yı bahr ü berr
Sâhib-kırân-ı dâd-ger şehin-şâh-ı âlî-nazar-Bâki

Bir himmete ka:dir ki nice bî-ser ü pâyı
Bir demde murâd murâd etse şeh tâc-ver eyler
Nef'î

Tâc-verlerle gerekmez hem-dem olmak ehl-i ışk
Ne yaraşır hüdhüd ile bülbül olmak hem-nefes
İbn-i Kemal

tâc-ver-i felek-i çârümîn: Dördüncü feleğin taç sahibi.
Sürdükçe hâk-i pâyine reşk eder Mesîh
Hûrşîd-i tâc-ver-i felek-i çârümîn ile-Nâilî

ta'cîl: (تعجيل) Ar. Acele'den; acele etme. **c. ta-'cîlât.**
Ta'cîl edip helâkime kasd etme ey ecel
Şâyed visâl-i yâre erem ihtimâldir-Bîdârî
Koşarken Avrupa ta'cîle ihtizârımızı
İçerde bir sürü hâin kazar mezârımızı
Mehmet Akif

ta'dâd: (تعداد) Ar. Aded'ten; sayma, sayım, sayı.
Gece gündüz yürüdüm bulmak için Taşkent'i
Geçtiğim yerleri ta'dâda mahal yok şimdi
Mehmet Akif

ta'dîl: (تعديل) Ar. Adl "doğruluk"tan; 1. Doğrultma, doğrulama. 2. Değişiklik. **c. ta'dilât**.
Mümkün müdür hakîkat-ı eşyâyı vezn ü derk
Mîzân-ı akla dirhem-i ta'dîl iken zunûn-Ziya Paşa

ta'dîl-i hissiyât: Hislerin değişikliği.
Ta'dîl-i hissiyyât için elzem hayâlât
Onsuz kalırsa mûcib-i isyân olur hayât
Abdülhak Hâmit

tafdîl: (تفضيل) Ar. Fadl'dan; bir şeyi veya kimseyi faziletinden dolayı tercih etme, üstün görme. **c. tafdîlât.**
Nef'-i ukbâyı edersin tafdîl
Buna mâni' mi taavvün, tahsîl-Abdülhak Hâmit

tafra: (طفره) Ar. 1. Sıçrama, atlama. 2. Yukarıdan atıp tutma. 3. Eskiden ilim dalında, sarıklarda rütbe, derece alma.
Tafra ettikse de biz kat'-ı tarîk eylemedik
Razıyız her kişinin böyle gele hem-pâsı
Sünbülzade Vehbi

Uşşâka eski eylediğin nâz ü tafraya
Söyle utanma şimdi peşîmân değil misin
Esat Bağdadî

tafsîl: (تفصيل) Ar. Fasl'dan; etraflıca, uzun uzadıya anlatma, bildirme. **c. tafsîlât**.
Noktayı idrâk eder harf üzre tahmîl ettiğin
Kâtib-i sun'un bilen icmâli tafsîl ettiğin-Nâbi

Şerh eyleme ahvâl-i gam-ı ışkı Cinânî
Tafsîlini derd-i dil-i nâ-şâdın işittik-Cinanî

Eyler tafsîl tûl u arzın
Söyler ahvâl-i tab'-ı arzın-Ziya Paşa

Bırakın, söylenemez; mevkiimiz câmidir
Başka yer olsa da tafsîle hayâ mâni'dir
Mehmet Akif

tafsîl-i âsâr*:* Eserlerin bildirdiği.
O mücmel noktanın tafsîl-i âsârın temâşâ et
Olur bir tohm-ı kem-terden diraht-ı bâr-âver peydâ
Nâbi

tafsîl-i derd-i aşk: Aşk derdini açıklama.
Tafsîl-i derd-i aşkı sorun zahm-ı sîneden
Leb-beste etti gam beni şimdi şebim budur-Nâbi

tafvîz: (تفويض) Ar. İhale, sipariş etme.

tafvîz-i kabza-i kader-i Hâlık: Yaratıcının kader elini sipariş etme.
Buldum huzûr-ı kalb, Ziyâ, cümle kârımı
Tafvîz-i kabza-i kader-i Hâlık eyledim-Ziya Paşa

tagallüb: (تغلب) Ar. Galebe'den, zorla hüküm sürme, zorbalık etme.
Mestân-ı harâbâta salâdır ne dururlar
Zühhâda tagallüb edecek dem bu zemândır-Nef'î

Bilmem ey menhûs adını Es'ad mıdır Gâlib midir
Zâtını ta'rîf kıl kimsin kime mensûbsun
Gerçi dersin şâirâne ben tagallüb eyledim
Pîş-i erbâb-ı sühanda gâliba mağlûbsun-Sürûrî

Hem de yaraşır mı bir dilîre
Fahr ede tagallüb ile pire-Ziya Paşa

taganni: (تغنّى) Ar. Gınâ'dan; 1. Zenginleşme. 2. Yetinme, muhtaç olmama. 3. Makamlı okuma.
Olmaz terennümâta her dem felek müsâid
Et rûz u şeb tagannî hîç etme fevt-i fırsat-Reşîd

tagarrür: (تغرّر) bk. tegarrür.

tagayyür: (تغيّر) bk. tağyîr.

tâgî: (طاغى) Ar. İsyancı, isyan eden; azgın. **c. tugât.**
Kim vardı gam-ı aşkın yolunu benim gibi
Ferhâd ise bir azgın Mecnûn ise bir tâgî-Behiştî

** **tugât**: İsyancılar, azgınlar.

tugât-ı kıbt-i nusarâ*:* Eski Mısır'ın azgın yardımcıları.
O dem ki dest-i zebânî-i dûzaha verile
Tugât-ı kıbt-i nusarâ bugât-ı kavm-i Yehûd-Sâbit

tağlît: (تغليط) Ar. Galat'tan; 1. Yanlışlığını çıkarma. 2. Yanıltma; yanıltılma. **c. taglîtât**.
Arz-ı İhlâs iken hatm-i süverden
Riyâ tağlît edip Tebbet'te kaldım-Pertev Paşa

taglîz: (تغليظ) Ar. Gılzet'ten; kaba ve çirkin söyleme.

taglîz-i hiss*:* Hisleriyle oynama, kaba sözler söyleme.
Göstere hâmen eğer i'câz-ı ve'n-Şakku'l-kamer
Haml eder taglîz-i hisse onu erzâl-i zümer-Nev'î

tagrîb: (تغريب) Ar. Gurbet'ten; 1. Gurbete çıkma, gurbete çıkarılma. 2. Uzaklaştırma, gurbete çıkarma. 3. Kovma.
Bir desti ederse tard u tagrîb
Bir desti eder niyâz-ı ricât-Cenap Şahabeddin

tağyîr: (تغيير) Ar. Gayr'dan; değişme, başkalaşma; değiştirme, bozma. **c. tağyîrât**.
Fuzûlî âşıka onlar ki derler terk-i aşk eyle
Demezler mi hatâ tağyîr kıl hükm-i kazâ derler
Fuzûlî

Ger kara taşı kızıl kan ile rengîn etsen
Tab'a tağyîr verip la'l-i Bedahşân olmaz-Fuzûlî

Vâizin ta'nı, Kabûlî, bizi tağyîr edemez
Âb-ı pâke ne zarar vakvaka-i kurbağadan
Kabulî (Kütahyalı Mehmet---Çelebi)

tağyîr-i âsâr-ı araz: İşaret izlerinin değiştirilmesi.
Aşkıma noksan getirmez görmemek ol ârızı
Cevhere tağyîr-i âsâr-ı araz vermez halel-Fuzûlî

tağyîr-i baht: Talihi değiştirme.
Cehli de tahsîl için elbet ederdik ihtimâm
Mümkün olsaydı fedâ-yı fazl ile tağyîr-i baht
Ziya Paşa

tağyîr-i hakîkat: Gerçeği değiştirme.
Ka:bil midir elfâz ile tağyîr-i hakîkat
Mümkün mü ki tefrîk oluna küfr ile îmân
Ziya Paşa

tağyîr-i mâhiyyât-ı eşyâ: Eşyanın yapılarını değiştirme.
Zehri tiryâk eyleyip tiryâki zehr eylerdi halk
Olmasa tağyîr-i mâhiyyât-ı eşya mümteni'
Yenişehirli Avni

tağyîr-i sûret: Şekli değiştirme.
Kılıp tağyîr-i sûret vesmeden yağmâ kılırlar dil
Harâmî kaşların resm ü reh-i nîreng dutmuşlar
Fuzûlî

tağyîr-i takdîr-i Hudâ: Allah'ın takdirini değiştirme.
Ey ki ehl-i ışka söylersen melâmet terkin et
Söyle kim mümkün müdür tağyîr-i takdîr-i Hudâ
Fuzûlî

tağyîr-i tarîk: Yolu değiştirme.
Halka taklîd-i sülûkun sebeb-i hüsn-i ma'âş
Mülke tağyîr-i tarîkin eser-i sû'-i mizâc-Fuzûlî

tağyîr-i zevk: Zevkı değiştirme.
Çarh devrinden ne hâsıl kim verir tağyîr-i zevk
Devrden zevk artırır miskîn-i devr-i bâdem-Fuzûlî

* **tagayyür**: 1. Başkalaşma, değişme. 2. Bozulma, kokma. 3. Rengi değişme. **c. tagayyürât**.
Deryâ-dilân-ı himmete kâr eylemez gumûm
Vermez mizâc-ı bahre tagayyür hezâr mevc
Hersekli Arif Hikmet

Gelmez tagayyür aslına birdir hakîkati
Deryâda gerçi zâhir olur sad-hezârân mevc
Râtib (...Bey)

Tagayyür eylemiştir âlemin ol rütbe ahlâkı
Bize nakl-i tevârîhin gelir gûyâ yalan şimdi
Ziya Paşa

* **tagayyür-gâh**: Başkalaşma yeri.

tagayyür-gâh-ı âlem: Âlemin başkalaşma yeri.
Ne ka:dir etmeğe şekkerle halvâ sohbetin gendüm
Tagayyür-gâh-ı âlem kalsa bâkî bir karâr üzre
Nâbi

Tâ-Hâ: (طه) Ar. Kur'an-ı Kerim'in yirminci suresinin adı. İlk ayeti Tâ-Hâ "Ey Muhammed" anlamına geldiği için Hz. Muhammed (s.a.s.)'den bahseden şiirlerde sık sık geçer.
Bi-hakk-ı sûre-i Tâ-Hâ vü hürmet-i Bathâ
Bi-hakk-ı nutk-ı Kelîm ü bi-hakk-ı nûr-ı Zebûr
Nev'î

Çeşm ü ebrun üzre neyler hâl-i müşgîn ey sanem
Nokta konmaz sûre-i Yâ-Sîn ü Tâ-Hâ üstüne
Lamiî Çelebi

Vasfını Ve'n-Necmi ve'ş-Şemsi Tebârek söyledi
Şânına Tâ-Hâ vü Yâ-Sîn geldi Hak'tan beyyinât
Nedim

tahaddüs: (تحدث) Ar. Hads ve hudûs'tan; 1. Sezgi. 2. Yok iken ortaya çıkma.

tahaddüs-i niam: Nimetlerin ortaya çıkışı.
Değil bu ehl-i maânî katında lâf-ı kabîh
Tahaddüs-i niam eydür bu hâle ehl-i maka:l
Nizami

tahaddüş: (تخدّش) Ar. Tırmalama.
O cibâlin perîsine benzer
Zihni işgâl eder tahaddüş-Abdülhak Hâmit

tahakkuk: (تحقّق) Ar. Hakk'tan; gerçekliği anlaşılma, hakikat olarak meydana çıkma.
O zât-ı ganî etmez idi kasd-ı tenezzül
Bulsaydı tahakkuk biri sensiz bu sıfatın-Nâbi

Âlemde ictimâ'-i meziyyât-ı subh u şâm
Bizde tahakkuk eylese olmaz mı gül-tenim
Cenap Şahabeddin

tahakküm: (تحكّم) Ar. Hükm'den; 1. Hâkimlik takınma. 2. Zorbalık etme.
Tahakküm eyler ise ittihâd-ı ezdâda
Eder mâni'a-i dostî sabâ vü debûr-Nâbi

Hükmün ki tahakküm edemez seyrine bir şey
Bir anda bu pâyânsız olan cevvi eder tayy
Mehmet Akif

Bilmem ne demektir ne tekâpû, ne tahakküm
Lûtfümle de, kahrımla da Türk'üm
Midhat Cemal Kuntay

Düşsün sana- meyyâl-i tahakküm eğilen ser
Kopsun seni- bir hak diye- alkışlayan eller
Tevfik Fikret

tahakküm-i cühelâ: Cahillerin tahakkümü.
Gûya ki bunca minnet ü gam az gelip olur
Bir de tahakküm-i cühelâ ile bağrı hûn-Ziya Paşa

tahalluk: (تخلّق) Ar. Hulk'ten; ahlaklanma, bir huy edinme.
Lîk her şahsa temelluk etme
Tavr-ı zilletle tahalluk etme-Sünbülzade Vehbi

tahallüf: (تخلف) Ar. Hilâf'tan; 1. Geride kalma, arkada bırakılma. 2. Uygun gelmeme.
Zebân-ı ma'nî-i maksûddur işâretimiz
Tahallüf ettiği yoktur bizim beşâretimiz-Nâbi

Gam çekmeziz vesîle-i tûl-i hayâttır
Tahsîlden tahallüf ederse umûrumuz-Nâbi

Nedir ol çîn-i pîşânî o zu'm-ı ayb-âyîn kim
Tahallüf etmeden matlab girândır vaz'-ı remmâlin
Nâbi

Bu beytim yâdigâr olsun cihâna
Tahallüfle derûnum gamla doldu-Esat

tahallüf-i va'd: Söz uygunsuzluğu.
Her bir sözü tahallüf-i va'din güvâhıdır
Eymânı hîn-i va'dede bisyâr olanların-Nâbi

tahallül: (تخلل) Ar. Halel'den; 1. Bozulma, halel bulma. 2. Ekşime, sirkeleşme. 3. Araya girme.
Miyân-ı âşık u ma'şûka eşkten gayrı
Tahallül eyleyemez mâcerâ-yı hüsn budur-Nâbi

tahallüs: (تخلص) Ar. Hulûs'tan; 1. Kurtulma, halas olma. 2. ed. Şiirde mahlas kullanma.
Mukaddem altı yıl Hüznî tahallüs eylemiştim ben
Bihamdillâh meserret-yâb kıldı Hayy-i bî-enbâz
Sürûrî

tahammül: (تحمّل) bk. tahmîl.

tahannün: (تحنّن) Ar. Hanîn'den; çok isteme, şiddetle arzulama.
Ayrıldı kuzu olup mükedder
İzhâr-ı tahannün etti mâder-Muallim Naci

tahâret: (طهارت) Ar. 1. Temiz olma, temizlik. 2. Tuvalet ihtiyacını giderdikten sonra temizlenme. **c. taharât**.
Sâkiyâ Cum'a namâzını kıl da gel mey-hâneye
Hurmetin anla tahâretle yapış pey-hâneye-Beliğ

Hubs u ağrâz ile endîşesi murdâr olana
Günde beş kerre vuzû' ile tahâret gelmez
Yenişehirli Avni

tahâret-i vicdân: Vicdan temizliği.
Eğer tahâret-i vicdâna dikkat etseydin
Bu hâle gelmeye kalmazdı orta yerde sebeb
Mehmet Akif

* **tâhir**: Temiz, pak , arık.
Tâhir efendi bize kelb demiş
İltifâtı bu sözde zâhirdir
Mâlikî mezhebim benim zîrâ
İ'tika:dımca kelb tâhirdir-Nef'î

* **tahûr**: Çok temiz; temizleyici.
Emîn-i cennet-i kurbet ki vermeyince rızâ
Mezâk-ı Hızr'a dahi zehr olur şarâb-ı tahûr
Yenişehirli Avni

taharrî: (تحرّى) Ar. Hary'den; araştırma, arama, aratma. **c. taharriyyât**.
Ukalâ onda taharrî eyler
Ekserî meyl-i teserrî eyler-Sünbülzade Vehbi

Atarak ben de geniş bir kebe mangal yanına
Başladım uyku taharrîsine, lâkin ne gezer
Mehmet Akif

taharrî-i hakîkat: Hakikati araştırma.
Cibillîdir taharrî-i hakîkat hırsı âdemde
Onun mahsûlüdür meşhûd olan âsâr âlemde
Mehmet Akif

taharrük: (تحرّك) Ar. Hareket'ten; hareket etme, kımıldama.
Şevkınla raks urur diye gözüm dolagelir
Görsem taharrük eylese kûyunda gerd-bâd-Behiştî

taharrüz: (تحرّز) Ar. Hırz'dan; sakınma, çekinme.
Eyledi takdîr sandûk-ı taharrüzde nihân
Mevsim-i eyyâm-ı îdde saklanan kâlâ gibi-Nâbi

taharrüz-i zihâfât: Zihaflardan, kısmalardan çekinme.
Evzânda tahürrüz-i zihâfât
Teksîr-i tetâbu'-ı izâfât-Ziya Paşa

tahassun: (تحصّن) Ar. Hısn'dan; kale ve hisar kapanma, istihkâma çekilme.
Hemân sen inkısâr-ı ehl-i dilden ihtirâz eyle
Tahassun mümkün olmaz tûp-ı âha burc u bârûdan
Nâşit (İbrahim ... Bey)

tahassür: (تحسّر) Ar. Hasret'ten; 1. Hasret çekme. 2. Çok istenen şeye ulaşamamadan dolayı üzülme.
Kûyuna eyler tahassür ehl-i ışk
Ehl-i îmân özler elbet cenneti-Behiştî

Mükedder biri yâd-ı ihvân eder
Tahassürle imrâr-ı evân eder-Abdülhak Hâmit

Sekiz yıl oldu bu gün, ey ferişte-i mechûl
Geçer sükûn u tahassürle hep leyâl-i fusûl
Hüseyin Sîret

tahassüs: (تحسّس) Ar. Hiss'ten; hislenme, duygulanma. **c. tahassüsât**.
A'sâr ile memlû yine bir rîh-i tahassüs
Eyler o karanlıkta, o çöllerde teneffüs
Ahmet Hâşim

Bir neş'eli hengâmede çepçevre yamaçlar
Hep aynı tahassüsle meyillenmiş ağaçlar
Yahya Kemal

Hep aynı tahassüsle meyillenmiş ağaçlar
Dalgın duyuyor rüzgârın âhengini dal dal
Yahya Kemal

** **tahassüsât**: Hislenmeler.
Söz gölgesidir tahassüsâtın
Derler; bu hatâ değilse, eyvâh!-Tevfik Fikret

tahaşşî: (تخشّى) Ar. Haşyet'ten; ürperme, korkma.
Eş'âr ü fünûn hep o dudaklarda müheyyâ
Çirk-âb-ı taarruzdan ederlerdi tahaşşî
Tevfik Fikret

tahaşşüd: (تحشّد) Ar. Yığılma, toplanma; yığınak.
Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya
Ne hayâsızca tahaşşüd ki ufuklar kapalı
Mehmet Akif

tahattur: (تخطر) Ar. Hatır'dan; hatırlama, unutulduktan sonra akla getirme.
Halel verirse gâh gâh sükûn-ı leyle bir nevâ
Birinci i'tirâfımı tahattur et terennüm et
Mustafa Reşit

Bize bir zevk-ı tahattur kaldı
Bu sönen, gölgelenen dünyâda-Ahmet Hâşim

Bu iğbirâr-ı latîfin sirâyetiyle gönül
Neler tahattur eder neşve-bahş ü girye-fezâ
Tevfik Fikret

Ne mutlu sizlere, dünyâda çok ölüm gördüm
Tahattur etmiyorum böyle kahramân ölüm
Mehmet Akif

tahavvül: (تحوّل) Ar. Hâl'den; değişme, başka türlü olma, bir hâlden başka hâle girme. **c. tahavvülât**.
Göstermek için nükât-ı nazmı
Ezmân-ı tahavvülât-ı nazmı-Lâ

** **tahavvülât**: Başka hâller.

tahavvülât-ı nazm: Nazım değişiklikleri.
Göstermek için nikât-ı nazmı
Ezmân-ı tahavvülât-ı nazmı-Ziya Paşa

tahayyül: (تخيّل) bk. tahyîl.

tahayyür: (تحيّر) Ar. Hayret'den; şaşırma, hayran olma, hayrete düşme. **c. tahayyürât.**
Kıl san'at-ı üstâdı tahayyürle temâşâ
Dem urma eğer ârif isen çûn ü çirâdan-Ziya Paşa

Dil-haste idim teessürümden
Dem-beste idim tahayyürümden-Muallim Naci

tahazzün: (تحزّن) Ar. Hüzn'den; kederlenme, hüzünlenme.

tahazzün-i yâr: Yârin hüzünlenmesi.
Ne de ca'lî imiş tahazzün-i yâr
Susayım bâri gülmesin ağyâr-Muallim Naci

tahcîl: (تخجيل) Ar. Hacle'den; 1. Utandırma. 2. (Gelin veya güveyiyi) Gerdeğe koyma.
Eyleme kimseyi kat'â techîl
Etme mahlûk-ı Hudâ'yı tahcîl-Nâbi

Şeyh-i zî-şân ü kerem-pîşe ki bâbında onun
Kimse mahcûb değil bendesin etmez tahcîl
Âdile Sultan

tahdîd: (تحديد) Ar. Had'ten; 1. Sınırlama. 2. Belli etme. 3. Bir sınır koma. **c. tahdîdât.**
Tahdîd idi, onun nazarında, hayâtında
Bir şahsa hasrediş emel ü irtibâtını-Tevfik Fikret

tahdîş: (تخديش) Ar. Hadeş'ten; tırmalama, tırnakla incitme. **c. tahdîşât**.
Yeter hayâlimi tahdîşe ba'zı en nârin
İhtizâz, ufacık bir teheyyüc-i ilhâm-Tevfik Fikret

* **tahdîş-ser**: Başı kaşıma.

tahdîş-ser-i nâhun: Tırnakla baş kaşıma.
Gâh endîşe-i ser-mâye-i sâmân-ı ma'âş
Gâh tahdîş-ser-i nâhun îfâ-yı düyûn-Münif

tahfîf: (تخفيف) Ar. Hiffet'ten; 1. Hafifletilme; yükünü azaltma. 2. Kolaylaştırma.

tahfîf-i elem: Elemin hafifletilmesi

Tahfîf-i elem etmedin ey şiʿr-i revânım
Sen dur, yürüsün demʿ-i dem-â-dem cereyânım
Muallim Naci

tahfîf-i kadr-i şerʿ*:* Şerʿî değerin düşürülmesi.

Tahfîf-i kadr-i şerʿden endîşe kılmadın
Evlâd-ı Mustafâ'ya cefâ kıldın ey felek-Fuzûlî

tâhir: (طهارت) bk. tahâret.

tahiyyât: (تحيّات) Ar. Hayy'dan; 1. "Allah ömürler versin." demeler. Hayır dualar etme. 2. Namazda okunan "ettehiyyâtü" duası.

Namâz-ı şâm gamın ka'de-i ahîresidir
Gönül kapında tahiyyât-ı ye'se etti kuûd-Sâbit

tahiyyât-ı erbâb-ı devlet*:* Devletin ileri gelenlerinin "Allah ömürler versin." demeleri.

Söz yok belî tahiyyât-ı erbâb-ı devlete
Ammâ rükûʿudur urefânın belin büken
Nesip (Seyyit Mehmet ...)

tahkîk: (تحقيق) Ar. Hakk'tan; doğru olup olmadığını araştırma, inceleme, ortaya çıkarma. **c. tahkîkât**.

Tahkîk bu kim hep işiniz zerk u riyâdır
Taklîddesiz tâatiniz cümle hebâdır-Bâki

Ey satan harf-i tasavvufla velâyet halka
Harf-i taklîd ile onulmaz ona tahkîk gerek-Nâbi

Güzel sevmekte zâhid müşkilin var ise bizden sor
Bizim ol fende çok tahkîkimiz itka:nımız vardır
Nedim

Haklıyı haksızı imʿân ile tefrîk edelim
Dur telâş etme, efendi! İşi tahkîk edelim
Muallim Naci

Birdir, Ziyâ, fenâda tahkîk ile tasavvur
Var u yoğu cihânın hep emr-i iʿtibârî-Ziya Paşa

tahkîk-i alâmât: İşaretlerin araştırılması.

Halkı medhûş eylemiş hâb-ı şeb-i tûl-i emel
Subh tahkîk-i alâmâtına bir bîdâr yok-Fuzûlî

tahkîk-i derd-i sâgar: Kadeh derdini araştırma.

Bâde-i idrâkimin tevhîd-i ser-cûş-ı humu
Sâkî-i endîşemin tahkîk-i derd-i sâgarı-Nefʿî

tahkîk-i hâl-i dehr: Dünya hâlini inceleme.

Etmeden tahkîk-i hâl-i dehri erbâb-ı lûgat
Mâteme şâdî demiş şâdiye mâtem koymuş ad
Ziya Paşa

tahkîk-i kıyâmet*:* Kıyameti araştırma.

Ahsente zihî kad ki kıyâm ettiği demde
Tahkîk-i kıyâmet kılar ol ka:met-i dil-cû-Nizami

tahkîk-i mey-fürûş: İçki satanı araştırma.

Bâde bu bâde muğ-beçe bu muğ-beçe yine
Tahkîk-i mey-fürûşa ne hâcettir ihticâc
Esrar Dede

tahkîk-i mûy-ı miyân: Karıncanın ince belini inceleme.

Medâriste tahkîk-i mûy-i miyânın
Deka:yıktan ortaya atmış mebâhis-Fuzûlî

tahkîk-i riyâziyyât-ı sunʿ: Sanatın matematiğini inceleme.

Eyledim gül-şende tahkîk-i riyâziyyât-ı sunʿ
Oldu evrâkı gül-istân nüsha-i hikmet bana-Neylî

tahkîk-i safâ: Saflığı, temizliği araştırma.

Tahkîk-i safâ gerçi budur lîk bu tahkîk
Ber-vefk-i hevâ vü heves nev-hevesândır-Nefʿî

tahkîk-i vücûd-ı âferîniş: Yaratılış varlığını araştırma.

Etmek gerek ehl-i feyz ü bîniş
Tahkîk-i vücûd-ı âferîniş-Fuzûlî

tahkîm: (تحكيم) Ar. Hükm'den; sağlamlaştırma, kuvvetlendirme. **c. tahkîmât.**

Onu tahkîme hasr-ı himmet ile
Müstefîd olmalı alem-dârân-Abdülhak Hâmit

tahkîm-i hudûd*:* Hududu güçlendirme.

Zikr ü fikri şedd ü tanzîm-i cünûd
Fikr ü zikri sedd ü tahkîm-i hudûd-Ziya Paşa

tahkîr: (تحقير) Ar. Haka:ret'ten; 1. Hakaret etme, 2. Hor görme, küçük görme. **c. tahkîrât**.

Dîde-i tahkîr ile bakma Cinânî mest iken
Besdir ey zâhid harâbât ehline mey-hârlık-Cinânî

Humkun zekâya karşı takrîzi şöyle dursun
Ta'rîzi bir inâyet, tahkîri bir senâdır
Abdülhak Hâmit

Devletlülere bizleri tahkîr düşer mi
Biz âciz isek de yine mahlûk-ı Hudâ'yız-Ziya Paşa

tahlîl: (تحليل) Hall'den; 1. Karışık bir cismi incelemek için esas unsurlarına ayırma, çözümleme. 2. Analiz. **c. tahlîlât.**

Mizâc-ı âlemi, hâzık isen, tahlîle sa'y eyle
Geçir her şahsı bir unsur gibi inbîk-i dikkatten-Lâ

Olduğun anlar bu âlem bir mi'mârı garîb
Fehm eden üstâdının terkîb ü tahlîl ettiğin-Nabi

Şimdi artık bütün âmâlini tahlîl etsen
Bir yudum zehr olacak-Tevfik Fikret

tahlîl-i insân: İnsanı inceleme.

Meh-be-meh tahlîl-i insân etmek için gâlibâ
Çarh-ı merdüm hor hilâli râhat-ı dendân kılar
Behiştî

tahlîs: (تخليص) Ar. Halâs'tan; kurtarma.

Zülf-i yâre bend olup tahlîs ümmîd eylemem
Gerden-i Mecnûn olur mu tavk-ı âhenden halâs
Fehim (Hoca Süleyman...)

Deliler içinde kaldı Nâci
Tahlîsine yok mu duâcı-Muallim Naci

tahlîs-i cân: Canı kurtarma.

Bir başka çâre kalmadı tahlîs-i cân için
Terk-i diyâra eyledim âhir azîmeti-Ziya Paşa

tahliye: (تخليه) Ar. Halâ'dan; 1. Boşaltma, boşatılma, boş bırakma. 2. Serbest bırakma, bırakılma.

Sensin ol gevher-i nâ-yâb ki mislin bulamaz
Etse gavvâs-ı kader tahliye-i kîse-i yemm-Nâbi

tahmîd: (تحميد) Ar. Hamd'den; hamdetme, şükretme, elhamdülillah deme. **c. tahmîdât**.

Hamd ona ki kıldı halka rahmet
Tahmîdde verdi acze ruhsat
Abdullah Vassâf (Akhisarlı...)

Âlem-i Lâhût'daki eltâfının tahmîdine
Vakf-ı avân etmede ümmetlerinin her biri
Âdile Sultan

Sülûf ayakta iken, dalgalar ayakta idi
Hurûş edince hatîbin nidâ-yı tahmîdi
Mehmet Akif

tahmîk: (تحميق) Ar. Humk'tan; "ahmak" olduğunu söyleme. **c. tahmîka:t.**

Nice bin mes'ele tahkîk etmiş
Nice fehhâmeyi tahmîk etmiş-Kânî (Ebubekir ...)

Vefâ etmek diler yârin dedikçe hazz eder gönlüm
Hôş-âmedden safâlar kesb eder tahmîka ka:ildir
Behiştî

tahmîl: (تحميل) Ar. Haml'den; 1. Yükleme, yükletilme. 2. Bir işi, birinin üzerine bırakma.

Noktayı idrâk eder harf üzre tahmîl ettiğin
Kâtib-i sun'un bilen icmâli tafsîl ettiğin-Nâbi

Bârını gerden-i ahbâba edenler tahmîl
Ne kadar olsa sebük-rûh olur elbette sakîl
Koca Ragıp Paşa

Her kime eylerse tahammül sademât-ı dehre
Bulur elbette umûrunda Hudâ'dan behre-Lâ

* **tahammül**: 1. Yüklenme, bir yükü üstüne alma. 2. Katlanma, dayanma. 3. Kaldırma. **c. tahammülât.**

Tahammül mülkünü yıktın Hülâgû Han mısın kâfir
Amân dünyâyı yaktın âteş-i sûzân mısın kâfir
Nedim

Her metâ'ın bir revâcı var bu bender-gâhta
Geh tahammül geh niyâz ü gâh istignâ yürür
Koca Ragıp Paşa

Ben değil meftûn-ı hüsnün mübtelâ âlem sana
Bir perî-rûsun tahammül edemez âdem sana-Lâ

Aşkın yolunda hicre tahammül günâh imiş
Uşşâkın işi onun için her gün âh imiş-Ahmet Paşa

tahammül-i evzâ'-ı rûzgâr: Zamanın şartlarına tahammül.

Gülünde hâr u meyinde humâr der-pey iken
Nice tahammül-i evzâ'-ı rûzgâr olunur-Nâbi

* **tahammül-be-dûş:** Çok tahammül eden.

Ahsente ol gedâ-yı tahammül-be-dûşa kim
Yansa cihân içinde hasîri bulunmaya-Nâilî-i Kadim

* **tahammül-gezâ**: Dayanılmaz, tahammül edilemez.
Soğuk, soğuk... Bu tahammül-gezâ bürûdetle
Çocuk harâb olacak; âh, ey saâdetle-Tevfik Fikret

tahmîn: (تخمين) Ar. Hamn'den; aşağı yukarı bir fikir söyleme. **c. tahmînât**.
Çıkmadı bir nîm-ten kadd-i bülend himmete
Atlas-ı gerdûnu birkaç kere tahmîn ettiler
Nevres-i Kadim

tahmîn-i bahâ: Kıymet tahmini.
Nazmım ol sikl-i güherdir kim olur hem-vâre
Halka tahmîn-i bahâsı sebeb-i güft ü şinîd-Nef'î

tahmîn-i nisâl: Ok veya kargıların uçlarındaki demiri tahmin.
Tahmîn-i nisâl ettiğin âhenleri hasma
Âhen-ger-i takdîr yapar pâyına zencîr-Nâbi

tahmîr: (تخمير) Ar. Hamr'dan; yoğurmak, mayalandırmak, mayalandırılma. **c. tahmîrât**.
Tahmîr edince tıynetin üstâd-ı Lem-Yezel
Etmiş fürûğ-ı nûr ile perverde gerdenin
Şeyhülislam İshak

Dahi gili Ferhâd'ın olmamış iken tahmîr
Ben râh-ı meşakkatte pâ-der-gil idim cânâ
Hayretî

Ger sorarsan tâ ezelden neydügün keyfiyyetim
Bâde-i ışk ile tahmîr eylemişler tıynetim-Behiştî

Hey ne kudret hey ne san'attir ki Hallâk-ı ezel
Bir avuç toprağı tahmîr etmiş Âdem koymuş ad
Ziya Paşa

tahrîb: (تخريب) Ar. Harâb'dan, yıkıp bozma.
Dehri tahrîb eyledi Ye'cûc ü Me'cûc-ı zemân
Halkın ümîdi yine Mehdî ile Deccâl'dir
Memduh Paşa

Bulmaz halâs sâika-i intika:mdan
Tahrîb eden hukûk-ı ibâdı harâb olur
Abdullah Cevdet Bey

Mülkü tahrîb eyledik zevk-ı riyâset nâmına
Adli yıktık halkı mahvettik siyaset namına
Reşit Akif Paşa

tahrîb-i bilâd: Beldeleri yıkma.
Her biri eder mihnet ile çâk-i girîbân
Tahrîb-i bilâd etmek ile düşmen-i İslâm
Cihangir (Sultan III. Mustafa)

tahrîb-i kalb-i âlem: Âlemin kalbini kırma.
Seng-bâr-ı cevr olan tahrîb-i kalb-i âleme
Haşr olur Haccâc ile, bin Kâ'be bünyâd etse de
Namık Kemal

tahrîb-i tab': Huyu ortadan kaldırma.
Eyler havâle tîşe-i gadri esâsına
Tahrîb-i tab'a kasdı binâ sûretindedir-Nâbi

tahrîf: (تحريف) Ar. Harf'ten; bir kelimede harflerin yerini veya bir harfi değiştirme, bozma. 2. Bir ibarenin anlamını bozma. **c. tahrîfât.**
Ketminde aceb tekellüf etmiş
Tahrîf etmiş, tasarruf etmiş-Ziya Paşa

tahrîk: (تحريك) Ar. Hareket'ten; 1. Kımıldatma, kımıldatılma, oynatma. 2. Kışkırtma, azdırma. 3. Uyandırma. 4. Yola çıkarma. **c. tahrîkât**.
Vasf-ı pâk-ı dâvere eylerdi tahrîk-i zebân
Bulmuş olsa idi eğer kim kudret-i güftâr-ı şem'
Riyazi

Tahrîk ile kılmış yine beyhûde perîşân
Zülfünle keşâkeşliği var bâdın işittik-Cinanî

Tuttu teb-lerze-i mevt etti yerinden tahrîk
Huldu hak etsin onun cây-geh-i ihsânı
Sürûrî (Kânî Mersiyesi)

tahrîk-i bâd: Rüzgârı hareketlendirme.
Tâ serîr-i sebzeyi depretmeye tahrîk-i bâd
Sâyesinden urdu her levhine bir mismâr gül-Fuzûlî

tahrîk-i gazab: Gazabı harekete geçirme.
Bilsem ne için varmış idin kûyuna ey eşk
Tahrîk-i gazabtan mı recâdan mı gelirsin-Nâbi

tahrîk-i zencîr-i cünûn: Delilik zincirini harekete geçirme.
Saçın endîşesi tahrîk-i zencî-i cünûnumdur
Cünûnum def'ine zikr-i leb-i la'lin füsûnumdur
Fuzûlî

tahrîk-i tîğ: Kılıç hareketi.
Dem-be-dem tahrîk-i tîğinden bulur başlar safâ
Öyle kim su mevc urup zâhir kılar her dem habâb
Fuzûlî

tahrîk-i zebân: Dili harekete geçirme.
Vasf-ı pâk-ı dâvere eylerdi tahrîk-i zebân
Bulmuş olsa idi eğer kim kudret-i güftâr-ı şem'
Riyazi

* **tahrîk-bâl**: Kanat vurmak, uçmak.
Şâh-bâz-ı evc-i istiğnâ isen de lûtf edip
Âşiyân-ı vuslata tahrîk-bâl etmez misin-Akif Paşa

tahrîr: (تحرير) Ar. Hürr'den; 1. Yazma, yazılma. 2. ed. Kompozisyon. 3. Kaydetme. **c. tahrîrât**.
Vasfını gülün zer-endûd ile tâk-ı çarha
Böyle tahrîr eder şimdi ricâl-i aklâm-Hâzık

Tahrîr edemem hâl-i dil-i zârımı Yahyâ
Bir hâlete vardım gam-ı aşk ile denilmez
Şeyhülislam Yahya

Bende bin şevk u neşât ile o demde ettim
Midhat-i zât-ı hümâyûnunu böyle tahrîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

Takrîr edemem çektiğim âlâmı felekten
Zîrâ ki onun zikri de bir gûne elemdir
Râşit (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet ...)

takrîr-i gam: Gamı yerleştirme.
Etti takrîr-i gamı herkese iresi keder
Dinlesen ağlar idin sen de ser-encâmımızı
Süleyman Nazif

tahrîr-i karâr: Karar yazısı.
Olur sebük-serî-i cevre fark-ı naks u ziyâd
Ferâh-ı havsaladır tahrîr-i karâra gelir-Nâbi

tahrîr-i medâr-ı şeref: Şerefe layık yazısı.
Takrîr-i kemâl-i hüneri nutk-ı zebândır
Tahrîr-i medârı-ı şerefi kilk ü rakamdır-Nef'î

tahrîs: (تحريص) Ar. Hırs'tan; hırslandırma, birinin tamahını uyandırma. **c. tahrîsât**.
Erbâb-ı harâbâtı komak hâline yeğdir
Tahrîse sebebtir mey-i gül-fâma yasaklar-Nâbi

Tahsîl-i kemâlâta eden ârifi tahrîs
Enzâr-ı mürüvvetle olan lûtf u atâdır
Cehdî (Diyarbekirli İbrahim ...)

tahrîş: (تخريش) Ar. 1. Harş'tan; 1. Yakıp kaşındırma, azdırma. 2. Tırmalama. **c. tahrîşât.**
Erbâb-ı harâbâtı komak hâline yegdir
Tahrîşe sebebtir mey-i gül-fâma yasaklar-Nâbi

tahsîl: (تحصيل) Ar. Husûl'den; 1. Hâsıl etme, edilme, ele geçme, geçirilme. 2. İlim öğrenme. 3. Vergi veya gelir toplama. **c. tahsîlât**.
Hasret-i la'l-i leb-i yâr ile tahsîl etmiş
Teni lâgar, kadi çenber, ruhu asfer hâtem-Bâki

Neşve tahsîl ettiğin sâgar da senden gamlıdır
Bir dokun bin âh dinle kâse-i fağfûrdan
Âli (Ali ... Efendi)

Cehli de tahsîl için elbet ederdik ihtimâm
Mümkün olsaydı fedâ-yı fazl ile tağyîr-i baht
Ziya Paşa

tahsîl-i beka: Kalıcı tahsil.
Eczâ-yı beşer câlib-i ta'cîl-i fenâdır
İbka-yı eser mûcib-i tahsîl-i bekadır-Namık Kemal

tahsîl-i cürm-i tâze: Yeni suçu öğrenme.
Gayrın şefâat etmeğe cürm ü günâhını
Tahsîl-i cürm-i tâzeye biz rağbet etmişiz-Nâbi

tahsîl-i fünûn: Fen bilimleri tahsili.
Tahsîl-i fünûn ile serâir bilinir mi
Sırdan o haber-dâr olur kim geçe serden
Muallim Naci

tahsîl-i hendese*:* Geometri ilmi.
Zenbûr kimden eyledi tahsîl-i hendese
Bülbüllere kim eyledi ta'lîm-i zemzeme-Ziya Paşa

tahsîl-i hiffet: Hafif öğrenme.
Tahsîl-i hiffet eylemeden gayri nef'i yok
Âsî muârız olsa bile cûy-i Nîl ile-Nâbi

tahsîl-i ıztırâb: Istırap öğrenme.
Tahsîl-i ıztırâb dahi bir nasîbtir
Hâşâ ki fevt-i matlab ede bî-şekîbler-Nâbi

tahsîl-i ilm: İlim tahsili.
Tahsîl-i ilmin üstüne tercîh eder mi nâs
Tahsîl-i mâl vâsıta-i rif'at olmas-Nabi

tahsîl-i ilm ü ma'rifet: İlim ve bilim tahsili.
Âdeme oldur kim edip tahsîl-i ilm ü ma'rifet
Meclisin telvîs kılmaz sohbet-i cühhâl ile
Leskofçalı Galip

tahsîl-i kâm*:* Zevk elde etme, arzu, istek tahsili.

Iztırâb-ı nâ-be-hengâm istemez tahsîl-i kâm
Mevkı'inde bî-tekellüf kâr kendin gösterir

Koca Ragıp Paşa

Tahsîl-i kâma sanma değildir emek gerek
Derler emeksiz adama olmaz yemek gerek

Esat Paşa

tahsîl-i kemâl: Olgunluk tahsili.

Tahsîl-i kemâl ile olur izzete ermek
Bûy olmasa rağbet mi bulurdu gül-i reyhân

Behiştî

tahsîl-i kemâl-i ma'nî*:* Tam manayı elde etme.

Sûret-âsâ olma tahsîl-i kemâl-i ma'nî et
Kim behâyim nev'in etmez âdem-i zer-beft çul

Fuzûlî

tahsîl-i kemâlât: Olgunluk tahsilleri.

Tahsîl-i kemâlâta eden ârifi tahrîs
Enzâr-ı mürüvvetle olan lûtf u atâdır

Cehdî (Diyarbekirli İbrahim ...)

tahsîl-i mâl: Mal elde etme.

Tahsîl-i ilmin üstüne tercîh eder mi nâs
Tahsîl-i mâl vâsıta-i rif'at olmas-Nâbi

tahsîl-i merâm: Bir arzuyu yerine getirme isteği.

Tahsîl-i merâm etmeğe lâ-büdd taleb ister
Elbette her imkân husûle sebeb ister

Câzim (Zeyrekzade ...)

tahsîl-i mizâc: Herkesin huyu ve suyuna göre davranma.

Esrârını keşf eyleme tahsîl-i mizâc et
Nûş eyle mey-i nâbı hakîmâne duyurma-Bâki

tahsîl-i nîk-kâm: İyi emel elde etme.

Cihânda her kime tahsîl-i nîk-kâm gerek
Hemîşe bezl-i mekârimde ihtimâm gerek

Besîm (Kırımlı ...)

tahsîl-i teemmül: Emelini elde etme.

Biz kenz-i kanâatle fenâ mülküne şâhız
Erbâb-ı gınâ bende-i tahsîl-i teemmül-Cinânî

tahsîl-i vasl-ı kâm:: Emeline ulaşmak isteyen.

Girmez ele tekâsül ile şâhid-i emel
Tahsîl-i vasl-ı kâma etek der-miyân gerek

Âtıf (Defterdar Mustafa ....)

tahsîn: (تحسين) Ar. Hüsn'den; 1. Güzel bulma, beğenme, takdir etme. 2. Güzelleştirme, güzel bulma. **c. tahsînât.**

Tahsîn sana ki gönlüm evin tîre koymadın
Her zahm-ı nâvekin bana bir revzen eyledin

Fuzûlî

Vasfı tahsîn iledir gerdişinin cümle hemân
Var mı yoksa tek ü tâz eyler iken onu gören-Nef'î

Tahsînini arz eyleyip evvelce Ziyâ'nın
Bu beyti huzûrunda oku hatm-i kelâm et

Ziya Paşa

tahsîn-i Yâ vü Sîn: Kur'an'daki Yasin suresini övme.

Senden buluptur Ahmed-i Mürsel maka:m-ı kurb
Tahsîn-i Yâ vü Sîn ile teşrîf-i Tâ vü Hâ-Fuzûlî

tahsîr: (تخسير) Ar. Hasâr'dan; zarara uğratma.

Bu nevâdan bir diraht-ı bâr-ver eyler zuhûr
Hâk eder tahsîr devr-i çarh taklîl ettiğin-Nâbi

tahsîs: (تخصيص) Ar. Husûs'tan; 1. Bir şeyi birine veya bir şeye mahsus kılma. 2. Aylık ayırma. **c. tahsîsât**.

Bırak izzet ü câhı edip pâ-beste-i tahsîs
Semend-i rahmet-i âmmın inânın eylemiş irhâ'

Nâbi

tahsîs-i mezâyâ: Üstün vasıfları ayırma.

Sırr-ı dili eczâ-yı beden derke ne ka:dir
Tahsîs-i mezâyâsını ta'mîm ne mümkün-Nâbi

taht: (تخت) Far. 1. Hükümdar, padişah oturağı. 2. Hükümdarlık makamı. 3. Orta, merkez.

Âşık-ı sâdıkda dil birdir olur mu yâr iki
Hiçbir taht üstüne mümkün müdür hünkâr iki

Selimî, Tâlibî (Sultan II. Selim (Sarı Selim)

Gönül ne ârzû-yı câh eder ne tâc ü taht ister
Reh-i himmette ancak kalb-i nerm ü pây-i saht ister

Nâbi

Gördü vücûdum pür-cidâl el vermedi sabra mecâl
Kurdu hümâyûn köşk ü taht çalındı kös nakka:resi

Ümmî Sinan

taht-ı âc: Fildişinden yapılmış taht.
Taht-ı âc üstünde hâli san Habeş sultânıdır
Kaşları tuğrasını gördün hemen unvânın öp-Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)
(san: sanki)

taht-ı âlî: Ulu taht.
Felek firûzeden bir taht-ı âlî kurdu şâh-âne
Ona bir âh dîbâ perde çekti subh-ı nûrânî-Nef'î

taht-ı bî-şuûr: Şuursuzun tahtı.
Nakş etti bir tehekküm için taht-ı bî-şuûr
Târih-i zulme bir yeni dîbâce-i gurûr-Tevfik Fikret

taht-ı cihân: Cihan tahtı.
Bilin ki taht-ı cihân bahr-i hûn sefinesidir
Mukarrer ona cülûs eyleyen girer kana-Behiştî

taht-ı devlet: Devlet tahtı.
Nüh felek arş ile rif'at bulalı eylemedi
Taht-ı devlette cenâbın gibi bir şâh maka:m-Cevrî

taht-ı gam: Gam tahtı.
Urunup tâc-ı belâ geçmez ise taht-ı gama
Mülk-i aşk oldu Nizâmî'ye müsellem demeyem
Nizami

taht-ı hasret: Hasretin merkezi.
Hîç eksik olmadı âmed-şüd-i sipâh-ı gumûm
Rızâyî sîne meğer taht-gâh-ı hasrettir-Rızayi

taht-ı istiklâl: Bağımsızlık tahtı.
Devril ey köhne taht-ı istiklâl
Zîr-i kahrında inliyor ensâl-Tevfik Fikret

taht-ı Kâvûs: Keykâvus'un tacı.
Taht-ı Kâvûs gül ü çetr-i Ferîdûn lâle
Bezm-i Cemşîd çemen câm-ı Sikender nergis
İbn-i Kemal

Taht-ı Kâvûs'a geçip işret ile Cem olalım
Halvetine bizi nâ-mahrem eder zâhidi gör
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

taht-ı mücevher: İşlemeli taht.
Basmazdı baştan ayağı taht-ı mücevhere
Olmasa şehr-i şevke eğer tâc-dâr şem'-Enverî

taht-ı münevver: Parlak taht.
Bir taht-ı münevver oldu peydâ
Ol pîr ile Aşk oturdu hem-tâ-Şeyh Galip

taht-ı nübüvvet: Peygamberlik tahtı.
Olalı taht-ı nübüvvette mukîm
Cilve-gâhıydı onun arş-ı azîm-Hakanî

taht-ı revân: Dört kişi veya iki katır tarafından taşınan nakil vasıtası.
Taht-ı revân bozulsa ben idim düzen demiş
Katırları topal edici na'lband imiş-Sürûrî

tahtü'r-revân: Tahtırevan.
Visâlin Kâ'be'dir rûz-ı ecel azmi zemânıdır
Kefen ihrâmı tâbût ol yolun tahtü'r-revândır
Behiştî

taht-ı saltanat: Saltanat tahtı.
Misâl-i hâle-i bî-mâh-tâb kalmış idi
Derûn-ı milki hazîn, taht-ı saltanat mağdûr
Nâbi

taht-ı sultân-ı hayâl: Hayal sultanının tahtı.
Taht-ı sultân-ı hayâlindir çü gönlü Ahmed'in
Devlet-i hüsnünde ey şeh niçin âbâdân değil
Ahmet Paşa

taht-ı Süleymân: Süleyman'ın tahtı.
Şol gedâ kim kıldı istiğnâ serîrin tekyegâh
Genc-i Bâd-âverd ile taht-ı Süleymân istemez
Hayali Bey

Seyr etti hevâ üzre denir taht-ı Süleymân
Ol saltanatın yeller eser şimdi yerinde-Ziya Paşa

taht-ı sîm: Gümüş taht.
Başın hevâ yolunda komayaydı ortaya
Bulmazdı taht-ı sîme geçip i'tibâr şem'
İbn-i Kemal

taht-ı zerrîn: Altın işlemeli taht.
Gülerdi taht-ı zerrîn üzre Cem gül-şende güllerle
Sebû-endâm sâkîler elinden bâde geldikçe
Yahya Kemal

taht-ı zümürrüdîn: Zümrüt renginde taht.
Taht-ı zümürrüdînine geçtikte şâh-ı gül
Yahyâ işitesin nice feryâd eder hezâr
Şeyhülislam Yahya

* **taht-gâh, taht-geh:** Taht yeri; padişahın oturduğu şehir; pâyitaht, başşehir, merkez.
Hak Teâlâ azamet-i âleminin pâdişehi
Lâ-mekândır olamaz devletinin taht-gehi-Şinasi

Taht-gâh oldu bana çünki sarây-ı nâsût
Pâdişâhem ki benim oldu cihân-ı melekût-Nesimi

Kimseyi dil-teng-i âzâr etme sultânlık budur
Kalb-i mûru taht-gâh eyle Süleymânlık budur
Nazîm (Yahya...)

taht-gâh-ı Ahmed: Hz. Muhammed'in taht yeri.
Kevn ü mekâna sığmaz çün taht-gâh-ı Ahmed
Nice beyâna sığsın evsâf-ı câh-ı Ahmed
Hamdullah Hamdi

taht-gâh-ı dil: Gönlün merkezi.
Mesken şeh-i mahabbetine taht-gâh-ı dil
Menzil hayâl-i la'line halvet-serây-ı cân-Bâki

taht-gâh-ı feyz: Feyiz, bereket merkezi.
Şâh-ı gedâ-nihâdız olur taht-gâh-ı feyz
Ma'mûre-i mahabbete kalb-i harâbımız
Namık Kemal

taht-gâh-ı hasret: Hasretin merkezi.
Hiç eksik olmadı âmed-şüd-i sipâh-ı gumûm
Rızâyî sîne meğer taht-gâh-ı hasrettir-Rızayi

taht-gâh-ı lâciverd: Lâcivert taht merkezi.
Şeh-i hâver geçelden taht-gâh-ı lâciverd üzre
Kapından olmamıştır bana benzer bir gedâ peydâ
Cinânî

* **taht-nişîn**: Tahtta oturan, padişah.
Bir kudrete mâlik ki nice taht-nişînin
Alır kelle vü efserini der-beder eller-Nef'î

taht: (تحت) Ar. Alt, aşağı. zıddı fevk.

taht-ı emvâc: Dalgaların altı.
Taht-ı emvâcında deryâ-yı maânî müstetir
Şi'rinin ta'bîrini Nâbî vecîz eylerse de-Nâbi

taht-ı nüfûz: İdaresi altında.
Kalan taht-ı nüfûzunda bu gün azgâs-ı ahlâmın
Olur mağlûbu yarın bir takım evhâm ü âlâmın
Abdülhak Hâmit

tahte'l-bahr: Denizin altı.
Olmayınca nef'i fevka'l-bahre kesb-i şân için
Şark filosun Rusya tahte'l-bahre tebdîl eyledi
Tahirü'l-Mevlevi

tahte's-semâ: Gökyüzünün altı.
Şeb-i meh-tâbta ey âf-tâb-ı burc-ı istiğnâ
Çıkıp tahte's-semâda kadrini pest eyle mâhın gel
Nedim

tahte's-serâ: Yer altı, toprak altı.
Olsa ger tahte's-serâda gâv ü mâhı muztarib
Olsa ger fevka'l-ulâda sâye-endâz vaka:r
Nazîm (Yahya ...)

Şöyle bil tahte's-serâdan tâ Süreyyâ her ne var
Oldu ey hâce ser-â-ser ez mey-i Cebbâr mest
Nesimi

Âhım feleğe erdi yaşım taht-ı serâya
Yerden göğe dek hayf oluptur bu gedâya
Necati Bey

taht-ı zülf: Saçın altı.
Kanda görsem nâzenîn kec kec nigâh eyler bana
Taht-ı zülfe gizleyip vechin siyâh eyler bana
Dertli (kanda: nerede)

* **taht u tâc:** Taç ve taht.
Böyle gitsin hep fasıllar bende kalsın gözlerin
Esmesin hiç bâd-ı efkâr taht u tâcım sözlerin
Şeref Yılmaz

tahte, tahta: (تخته) Far. >tahte'den; 1. Tahta, yontulup biçilmiş, ağaç. 2. Levha. yazı ve resim tahtası gibi.
Tahte perde yarığından pinhân
Hârem-i câre olurdu nigerân-Sünbülzade Vehbi

tahta-i hâk: Toprak tahtası.
Münakkaş oldu bisât-ı çemen şükûfe ile
Nazîri lücce-i eflâk oldu tahta-i hâk-İbn-i Kemal

tahta-i meşk-füsûn: Meşk büyüsü tahtası.
Bizde eyler imtihân-ı çeşmânî hep sihrin Nedîm
Tahta-i meşk-füsûnuz şimdi biz câdûlara-Nedim

tahta-i mey-hâne: Meyhane tahtası.
Cem that-gâhı tahta-i mey-hâne kendidir
Kâşâne-i Havernak-ı şâh-âne kendidir
Nâilî-i Kadim

tahta-i reml: Remil tahtası.
Cismimi eyler ise tahta-i reml üzre sabâ
Remillerle araya bulmaya remmâl beni-Hayali Bey

tahte-i remmâl: Remil dökücülerin tahtası.
Döşendi berf ser-â-pâ sahn-ı sahrâya
Ağardı rûy-ı zemîn sanki tahte-i remmâl-Bâki

tahta-i tâbût: Tabut tahtası.
Edip berbâd ömrün tahta-i tâbût eder devrân
Bu mülk-i bî-beka:nın olsa da âdem Süleymân'ı
Seyyit Süleyman (Alâiyeli Şeyh...)

tahta-i ta'lîm: Talim tahtası.
Gayre sarf etmededir zevk-ı zemân-ı hattını
Meşk-i nâz-ı yâre sînem tahta-i ta'lîm iken-Nâbi

* **tahta-pâre**: Tahta parçası.
Gâh olur mevte müeddî cür'a-i âb-ı zülâl
Gâh eder bir tahta-pâre âdemi yemden halâs
Ahmet Remzi (.... Akyürek)

tâhûn, tâhûne: (طاحون) Far. Değirmen taşı. **c. tevâhîn**.

tâhûne-i çarh: Feleğin değirmen taşı.
Tîr-i feleğe nişâne oldum
Tâhûne-i çarha dane oldum-Fuzûlî

tahûr: (طهور) bk. tahâret.

tahvîf: (تخويف) Ar. Havf'tan; korkutma, korkuya düşürme. **c. tahvîfât**.
Beni dûzahla tahvîf eylemezdin zâhidâ bilsen
Benim bu pîç ü tâbım dest-bürd-i serdî-i deyden
Nâbi

Zâhid bizi tahvîf ile teşvîşe düşürme
Sen mahkeme-i rûz-i cezâdan mı gelirsin-Nâbi

Azâbın ile tahvîfe efendi kalmadı hâcet
Çün ettin kesret ihsân ile âfâkı istirka:k-Nuri

tahvîl: (تحويل) Ar. Havl'den, değiştirme, çevirme, döndürme. **c. tahvîlât**.
Vaktidir nîk ü bede tahvîl eden her sûreti
Vakt olur kim akbah-i şey' ahsen-i mevcûd olur
Nevres-i Kadim

Bûsenin pençe-i şekvâya görüp tahvîlin
Secde-i şükr eder âsâyişine dâmenimiz-Nâbi

Gözü âhûlara şimdi şikâr olmak münâsibtir
Esed burcuna etti âftâb ey meh-lika: tahvîl-Behiştî

tahvîl-i âftâb: Güneşi değiştirme.
Geldi şitâda tahtına sultân-ı kâm-yâb
Gûyâ takaddüm eyledi tahvîl-i âftâb
Şeyhülislam Yahya

tahvîl-i berât: Beratı değiştirme.
Çekti müsvedde-i tahvîl-i berâtademe
Hatt-ı butlân kalem-i sun' Hudâ-yı bîçûn-Münif

tahvîl-i sûret: Şekli değiştirme.
Görürse tâli'-i menhûsuma bir sâat-ı mes'ûd
Felek tahvîl-i sûret eyleyip leyl ü nehâr etmez
Keçecizade İzzet Molla

tahvîl-i takdîr: Takdiri değiştirme.
Bir senin sa'yin usûl-i dehri tağyîr eylemez
Abd-i âciz sa'y ile tahvîl-i takdîr eylemez-Ziya Paşa

tahyîl: (تخييل) Ar. Hayâl'den; akla, fikre, zihne getirme. **c. tahyîlât**.
Dile her mûyu bir ejder görünür ol zülfün
Nice bin ejderi bir yerde tahayyül ne belâ-Nef'î

Cûş-ı hayretten tecellî-hâne-i tahyîlde
Lâl olur dil-i bî-tâb-ı hüsnünü tertîlde
Muallim Naci

* **tahayyül**: Hayâl'den; hayale getirme, bir şeyi zihnen düşünüp kurmak ve mevcut gibi düşünmek. **c. tahayyülât**.
Var eyle o gül-şeni tahayyül
Pervânesi gül çerâğı bülbül-Şeyh Galip

Tahayyül eylese dil rû-yi mâî-i hâkin
Meşâm-ı câna verir dûd-ı âh nükhet-i ûd-Sâmi

Zinhâr bülbülün dahi tağlîti hüsn ile
Gül-bün tahayyül ettiği ol ka:met olmasın-Nedim

Dünyâ biter o yerde ki mağlûb olur hayâl
Temdîd-i ömre kudreti kalmaz tahayyülün
Yahya Kemal

** **tahayyülât**: Tahayyül'ler.
Hepsi, en bî-vefâ emellerden
En samîmî tahayyülâta kadar-Tevfik Fikret

tahyîr: (تخيير) Ar. Hayr'dan; 1. İki şey arasında seçme durumunda kalma. 2.İstediğini seçmeyi teklif etme.
Kader dedikleri halkın murâd-ı Hak'tır kim
Ezelde etti bizi her umûrda tahyîr-Şinasi

tahzîr; (تحذير) Ar. Hazer'den; sakındırma, çekindirme, men etme. **c. tahzîrât**.
Olur tahzîre bâis düşmen ammâ dost ta'zîre
Bana nâfi' gelir tedkîk olunsa dosttan düşmen
Nâbi

Fitne baş kaldıramaz haşre değin tâ o kadar
Etti kahrınla kazâ ehl-i şekâ:yı tahzîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **tahazzür**: Korunarak hareket etmek, sakınmak.
Eyledi takdîr sandık tahazzürde nihân
Mevsim-i eyyâm-ı îdde saklanan kâlâ gibi-Nâbi

tâib: (تائب) bk. tevbe.

tâif, tâife: (طائفه) bk. tavâf.

tâir, tâire: (طائر) bk. tayr.

tâk: (تاك) Far. Asma, üzüm kütüğü.
Taka:tur eylemedikçe sirişk-i dîde-i tâk
Olur mu bâğ-ı temennâda hûşe-i engûr-Nâbi

Kollar atmıştı o şahs-ı bî-bâk
Konşu dîvârına mânende-i tâk-Sünbülzade Vehbi

tâk: (طاق) Ar. 1. Bina kemeri, 2. Yarım daire şeklinde kapı ve pencere üstü. 3. Kubbe, künbet. 4. Bayramlarda veya önemli günlerde bir olayı anmak için yapılan yarım kubbe şeklinde ve üzeri çiçeklerle süslenen kemer. **c. tâka:t, etvâk, tîkan.**
Kisrâ-yı hüsnündür ki bugün kaşı tâkına
Zencîr-i müşg asar ham-ı gîsûsu Ka:sım'ın
Ahmet Paşa

Ehl-i behişt cennete girmezdi ol perî
Tasvîr olunsa tâkdır cennet üstüne-Yenişehirli Avni

Felekte kaldı mı nâmın yazılmadık bir tâk
Zemînde kaldı mı methin okunmadık bir yer
Nedim

tâk-ı celâl: Yücelik takı.
Âsmân-pâye hümâ-sâye Alî Paşa kim
Eremez tâk-ı celâline kemend-i efkâr-Bâki

tâk-ı çarh: Çarhın kubbesi.
Vasfını gülün zer-endûd ile tâk-ı çarha
Böyle tahrîr eder şimdi ricâl-i aklâm-Hâzık

tâk-ı ebrû: Kaşın kıvrımı.
Tâk-ı ebrûsuna peyveste sücûd eylemeyen
Ahmed ol gûşe-i mihrâb duâsın bilir-Ahmet Paşa

Tâk-ı ebrûnu yıkma kim yoktur
Bana bir dahi kıble-i hâcet-Behiştî

tâk-ı eyvân: Saray çatısı.
Nice şeh Sultân Süleymân-ı Selîmü'l-kalb kim
Tâk-ı eyvânında hurşîd oldu bir zer-kâr gül
Hayali Bey

tâk-ı gerdûn: Feleğin kubbesi.
İrtika:-yı câha ikbâl eylemem Hikmet yine
Nerdübân etse kazâ nüh tâk-ı gerdûnu bana
Hersekli Arif Hikmet

tâk-ı hakîr: Aşağı kubbe.
Tâk-ı hakîrde bulunan mîve-i lezîz
Ol ka:met-i bülende bedeldir çenârda-Nâbi

tâk-ı hamiyyet: Hamiyyet kemeri.
Eğil hürmetle zâir, pîş-i ta'zîzinde heybetler
Celâdetler kuşanmış yükselen tâk-ı hamiyyettir
Tevfik Fikret

tâk-ı hüsn: Güzellik kemeri.
Bârîk-bîn olanlar eder kaşların hayâl
Dendânını tasavvur eder tab'-ı hurde-dân-Bâki

tâk-ı Kisrâ: Kisrâ'nın kubbeli büyük binası.
Nice şeb zelzele-endâz-ı cihândır ol şeb
Tâk-ı Kisrâ dil-i küffâr gibi oldu harâb
Enderunlu Fazıl

Bundadır bâkî nişân-ı mu'ciz-i Hayrü'l-beşer
Tâk-ı Kisrâ nüsha-i mülk ü mülûkü kâm-kâr
Fuzûlî

tâk-ı Kürsî: Levh-i Mahfuz'un kubbesi.
Bundadır bâkî nişân mu'ciz-i Hayrü'l-beşer
Tâk-ı Kürsî nüsha-i mülk-i mülûk-ı kâm-kâr
Fuzûlî

tâk-ı lâciverdî: Lacivert kubbe.
Bu tâk-ı lâciverdi zer-beft otağın olsun
Mihr ile meh yanınca iki solağın olsun-Übeydî

tâk-ı mihrâb: Mihrabın kubbesi.
Secde-i sehv ile geçti ol kişinin ömrü kim
Tâk-ı mihrâbı onun ebrû-yı dil-dâr olmadı
Hamdullah Hamdi

tâk-ı muallâ: Yüce görünüşlü kubbe.
Ey kasr-ı felek-rif'at ü ey tâk-ı muallâ
Her bâb ile benzer kapında cennet-i Me'vâ
Ahmet Paşa

tâk-ı revâk-ı haşmet: Korkunun kemeraltı kubbesi.
Arzıla hem-dûş ola tâk-ı revâk-ı haşmetin
Pây-dâr ettikçe Hak ne kubbe-i nifûferi-Nedim

tâk-ı sarây-ı Kisver: Kisver'in (Kisra) sarayının damı.
Bedrin tecellî kıldığı şeb-i âfitâb-vâr
Tâk-ı sarây-ı Kisver'i çâk oldu Hüsrevâ
Lamiî Çelebi

tâk-ı sipihr: Gök kubbesi.
Zerrîn kalemle yazsa sezâ mihre Nâbiyâ
Tâk-ı sipihre bu gazel-i âb-dârımız-Nâbi

tâk-ı şarâb: Şarap kubbesi.
Tâk-ı şarâbı çeşme-i hurşîdten sular
Sîm-âb-dârı mûğ-beçenin mâh-tâbıdır-Esrar Dede

tâk-ı yâr: Yârin kemeri.
Bir sûr çekti kim bedende bu tâk-ı yâr
Baştan ayağa mülk-i melâhat hisârıdır-Âhî

tâk-ı zafer: Zafer kemeri.
Çürüyen göğsü için tâk-ı zaferler gene dar
Gene sağdır, gene sağlamdır o, hem dünkü kadar
Midhat Cemal Kuntay

tâk-ı zer-nigâr: Altın işlemeli kubbe.
Tâ ki tâk-ı zer-nigârın çarh vîrân eylemiş
Hışt-ı zerrînin sabâ ferş-i gül-istân eylemiş-Fuzûlî

takaddüm: (تقدّم) Ar. Kıdem'den; önce gelme, önden davranma. 2. İleride bulunma, ileri geçme.
Selâm pîş-rev-i sohbet olduğundandır
Takaddüm eylediği ni'mete nemek-dânın-Nâbi

Geldi şitâda tahtına sultân-ı kâm-yâb
Gûyâ takaddüm eyledi tahvîl-i âftâb
Şeyhülislam Yahya

Tarz-ı selefe takaddüm ettim
Bir başka lûgat tekellüm ettim-Şeyh Galip

takallüb: (تقلّب) Ar. Kalb'den; 1. Bir yandan diğer yana çevrilme, dönme. 2. Başka şekle girme, değişme. **c. takallübât.**
Mestân-ı harâbâta salâdır ne dururlar
Zühhâda takallüb edecek dem bu zemândır-Nef'î

Olmaz mı o kelâmı mahva bâis
Enbûh-ı takallüb-i havâdis-Ziya Paşa

* **takallübât**: Dönmeler, altüst olmalar.
Takallübâtına bîgâneyiz hayâl ettik
Kımıldamaksızın îmânı küfre çiğnettik
Mehmet Akif

takarrüb: (تقرّب) bk. takrîb.

takarrür: (تقرّر) Ar. Karâr'dan; 1. Karar bulma, kararlaştırma. 2. Yerleşme.
Gel ey berîd-i perestîde, bir sürûdunla
Bugün melâl ü neşâtım takarrür eyleyecek
Tevfik Fikret

Bugün senin harekâtın veya sükûnunla
Takarrür eyleyecektir huzûr-ı istikbâl-Tevfik Fikret

tâkat: (طاقت) Ar. Güç, kuvvet, kudret. **c. tâka:t.**
Buna tâkat mı gelir ya buna cân mı daynır
Meğer imdâd ede hestîde de eczâ-yı adem
Akif Paşa

Sabra tâkat mı kor âh etmemeğe dillerde
O girişme o hırâm ol nigeh-i sabr-güdâz-Nef'î

Pervâne niçin şem'-i şeb-ârâya dokundu
Yok tâkati çün şu'le-i şemşîr-zebâne
Şeyhülislam Yahya

tâkat-ı masraf: Harcanan güç.
Aşka düştüm cân u dil müft-i civânân oldu hep
Sabr u tâkat-ı masraf çâk-ı girîbân oldu hep
Nedim

tâkat-ı nezzâre: Bakış gücü.
Kimsede ruhsârına tâkat-ı nezzâre yok
Âşıkı öldürdü şevk bir nazara çâre yok-Fuzûlî

tâkat-ı visâl: Kavuşma takati.
Yakmağa beni yeter hayâlin
Yoktur bana tâkat-ı visâlin-Fuzûlî

* **tâkat-güzâr:** Takati, gücü eriten.

tâkat-güzâr-ı cism: Cismin gücünü eriten.
Sûz-i muhabbet öyle ki bir derde benzemez
Tâkat-güzâr-ı cism ile cân söylerim sana
Enderunlu Fazıl

* **tâkat-şiken**: Takati tüketen.
Söyle tâkat-şiken, hayâl-figen
Bu mesâfât-ı bî-nihâye nedir-Fâik Âli Bey

Bir sabâh, evde, bütün bir şeb-i tâkat-şikenin
Taab-ı nekbeti altında ezilmiş, gamgîn
Tevfik Fikret

* **tâkat-sitîz**: Güç çekişmesi.
Yok kimsede tâb-ı tîğ-ı tîzim
Endîşe-i tâkat-sitîzim-Fuzûlî

taka:tur: (تقاطر) bk. takattur.

takattur: (تقطّر) Ar. Katr, kutûr ve kataran'dan; damlama, damla damla akma. **c. takatturât.**
Her şeyde
Takattur etmeli âvâre mest ü lerzende
Bir ibtikâ-yı hazânîsi aşk-ı sehhârın-Tevfik Fikret

* **taka:tur**: Damlama, damla damla dökülme.
Taka:tur eylemedikçe sirişk-i dîde-i tâk
Olur mu bâğ-ı temennâda hûşe-i engûr-Nâbi

takayyüd: (تقيّد) Ar. Kayd'dan; 1. Bağlı olma, bağlanma. 2. Çalışma, çabalama, gayret etme. 3. Dikkatli davranma, uyanık bulunma. **c. takayyüdât**.

takayyüd-i nâm: Şöhrete bağlanma.
Olan takayyüd-i nâm ile mâil-i şöhret
Nihâyetinde eder kesb-i şeyn şân yerine
Enderunlu Vâsıf

takaza: (تقاضا) bk. teka:zâ.

takbîl: (تقبيل) Ar. Kabl'den; öpme.
Ey gönül bir dem leb-i ikbâl ile misl-i Necîb
Kûşe-i seccâde-i irfânı takbîl etmedim
Necip (Sultan III. Ahmet)
Bendesidir Han Mahmûd'un bütün halk-ı cihân
Kim ederler sû-be-sû takbîl hâk-i pâyini
Lebîb (Mehmet Lebîb)

takbîl-i dâmen: Etek öpme.
Ey fakîrân! Kış geçer, geçmez azâb-ı imtinân
Bir eteksiz kürk için takbîl-i dâmenden geçin
Muallim Naci

takdîm: (تقديم) Ar. Kıdem'den; 1. Öne alma, ileriye sürme. 2. Büyük bir kimseye bir şey sunma. 3. Birini bir başkasına tanıtma.
Olurdum bî-tevakkuf menzil-i maksûduna vâsıl
Cinânî bâis-i takdîm olaydı imtihân olmak
Cinânî

takdîr: (تقدير) Ar. Kader'den; 1. Beğenme, değer verme, değer biçme. 2. Değer ve kıymetini anlama. 3. Kader; ezelde Allah'ın olmasını istediği şeyler. **c. takdîrât**.
Nakl ü kitâb mâil-i takdîr eder bizi
Akl u hisâb ka:il-i tedbîr eder bizi-Şinasi

Ne bilir kadrimi erbâb-ı maânî vü beyân
Sözümü ârif-i bi'l-lâh eder ancak takdîr-Nef'î

Yazık ki câhil eder matlabınca şerr ü fesâd
Koyar netîce-i ef'âli ismini takdîr-Şinasi

takdîr-i behâ: Kıymet takdiri.
Takdîr-i behâ eylemez sayrefî-i dehr
Bir cevhere kim hâk-i siyâh içre nihândır
Yenişehirli Avni

takdîr-i ezel: Ezelin takdiri.
Bizi takdîr-i ezel çün kıldı rind-i mey-perest
Âh kim hâsıl değil tedbîr ile takdîrimiz-Şeyhi

takdîr-i Hudâ: Allah'ın takdiri.
Def' edemedik ceyş-i gamı sa'y ede gördük
Tedbîr ne mümkün boza takdîr-i Hudâ'yı
Şeyhülislam Yahya
Takdîr-i Hudâ kuvve-i bâzû ile dönmez
Bir şem'i ki Mevlâ yaka bir vechile sönmez
Ziya Paşa

takdîr-i Yezdân: Allah'ın takdiri.
Şerm-sârım yâ Resûlullah vedâından senin
Böyle imiş neyleyim takdîr-i Yezdân elvedâ-Lâ

** **takdîrât**: Takdirler.
Sîne-i mecrûhumuzdur tâ ebed âmâc-ı aşk
Tîr-i takdîrât-ı yâre her zemân âmâdeyiz
Hersekli Arif Hikmet

takdîs: (تقديس) Ar. Kuds'den; 1. Kutsîleştirme, mukaddesleştirme, kutsal sayma. 2. Allah'a şükretme. 3. Büyük saygı gösterme, ululama. **c. takdîsât**.
Mazhar olmuş iltifât Hazret-i Peygamber'e
Mün'atıftır dîde-i takdîs-i ümmet güllere
Şeyh Vasfî
Târîhimizin tûde-i etlâlini her gün
Ta'zîm ile, takdîs ile, te'lîh olsun-Süleyman Nazif

Âciz-âne ola bu bendelerinden i'zâm
Rûh-ı pâkine nice tuhfe-i takdîs ü selâm
Âdile Sultan

ta'kîb: (تعقيب) Ar. Akb veya akab'dan; 1. Arkasına düşme, arkasından gelme. 2. Kovalama.
Bezm-i âlemde bu vâdide kurulmuş tertîb
Zevk u gam, şevk u mihen birbirin eyler ta'kîb
Enderunlu Vâsıf

Felek getirmedi âfâka senden önce beni
Ki subh-ı sâdık eder subh-ı kâzibi ta'kîb-Şinasi

Bilmez misin ki câlib-i ta'zîm olur kerem
Ef'âl-i zâlim-âneyi ta'kîb eder nedem
Muallim Naci

ta'kîd: (تعقيد) Ar. Akd' veya ukde'den; 1. Düğümleme, düğümlenme. 2. ed. Bir söz veya ibareyi anlaşılmaz şekilde düzenleme. **c. ta'kîdât.**
Ukde-i reşk ü haset yok dil-i bî-bâkimde
Olmasa nazm-ı selisimde aceb mi ta'kîd-Nef'î

Ta'kîd ü rekîke uğramaz hîç
Eyler okudukça tab'ı behîc-Ziya Paşa

taklîd: (تقليد) Ar. 1. Birinin hareketini tekrarlayarak onunla alay etme, öykünme. 2. Bir şeyin sahtesini yapma. **c. taklîdât.**
Ey satan harf-i tasavvufla velâyet halka
Harf-i taklîd ile onulmaz ona tahkîk gerek-Nâbi

Taklîd ile olmaz bu kadar lezzet-i güftâr
Bu lehçe-i pâkîze bana dâd-ı Hudâ'dır-Nef'î

Kurbağa mandayı taklîd edemez
Yakışır mı deveye kazzâzlık-İsmail Safa

Gül-istânda baş açık nûş edelim câm-ı şarâb
Nefs atın rişte-i taklîd ile nice yedelim-Necati Bey

taklîd-i sülûk: Gidilen yolu taklit.
Halka taklîd-i sülûkun sebeb-i hüsn-i ma'âş
Mülke tağyîr-i tarîkin eser-i sû'-i mizâc-Fuzûlî

taklîd-i zâğ: Karga taklidi.
Bülbül şetâreti gül-i handânı güldürür
Taklîd-i zâğ kebg-i hırâmânı güldürür
Şeyhülislam Yahya

taklîl: (تقليل) Ar. Kıllet'den; azalma, azaltma; indirme.
Bu nevâdan bir diraht-ı bâr-ver eyler zuhûr
Hâk eder tahsîr devr-i çarh taklîl ettiğin-Nâbi

takrîb: (تقريب) Ar. Kurb'dan; 1. Yaklaştırma, yaklaştırılma. 2. Tahmin. 3. Yolunu bulma.
Derdimi bârî bu takrîb ile takrîr edeyin
Tâ şifâ-hâne-i lutfundan ere dermânı-Nef'î

Neş'e bulsa kişi ger keyfe uyup bir takrîb
Şahne-i renc-i humâr eyler o sâat te'dîb
Enderunlu Vâsıf

Yakın etti felek eyyâm-ı şekke rûz-ı nev-rûzu
Bu takrîb ile birkaç gün temâşâ-gâh olur sahrâ
Şeyhülislam Yahya

takrîb-i bûy-ı aşk: Aşk kokusunu yaklaştırma.
Takrîb-i bûy-ı aşk ile dîvân-ı şi'r olur
Mânend-i şerha sîne-i satrında fâsıla-Nâbi

* **takrîben:** Yaklaşık olarak.
Takrîben adamlık sana yetmezdi, tamâmdın
Sen kütle-adam, millet-adam, bayrak adamdan
Midhat Cemal Kuntay

* **takarrüb**: Kurb'dan; 1. Yanaşma, yaklaşma. 2. Vakti yakın olma.
Kemân misâl kec ol maksadın takarrüb ise
Atılma ok gibi yâbâna istika:met ile-Nâbi

Habîb'in sev takarrübse murâdın Hakk'a ey Âlî
Rakîb olmak gibi Allah'a rengîn intisâb olmaz
Âli Bey (Gelibolulu Müverrih...)

Olmak istersen dü-âlemde saîd
Kıl takarrüb hayra, ol şerden baîd
Esat (Takvîm-i Vekayi-hâne-i Âmire Nâzırı Mehmet...)

takrîr: (تقرير) Ar. Karâr'dan; 1. Yerleştirme, yerleştirilme. 2. Sağlamlaştırma, sağlamlaştırılma. 3. Anlatış, anlatma. 4. Önerge. 5. Siyasi nota. **c. takrîrât**.
Takrîr edemem derd-i derûnum elem var
Allah'ı seversen beni söyletme gam var
Sultan Veled

Şeyhe bak ketm-i ademden diye takrîr eyler
Bilmez ammâ ki nedir ma'nâ-yı ihfâ-yı adem

Akif Paşa

Hâl-i dili ol âfete takrîre ne hâcet
Bir vâkıa kim hayr ola ta'bîre ne hâcet-Arif

Kays çekmiş derd-i aşkı ona da erişmedim
Kime takrîr edeyim hâl-i dili hem-derd yok

Şeyhülislam Yahya

takrîr-i gamze: Yan bakışı yerleştirme.

Müjgân-ı sâye-perveri setr eyliyor gibi
Takrîr-i gamzesinden meâl anlaşılmasın

Tevfik Fikret

takrîr-i kemâl-i hüner: Hünerini tam yerleştirme

Takrîr-i kemâl-i hüneri nutk-ı zebândır
Tahrîr-i medârı-ı şerefi kilk ü rakamdır-Nef'î

takrîr-i nîk-hâh; İyilik isteyenin kararı.

Takrîr-i nîk-hâhına hep urma dest-i red
Gâhî olur nasîhat-ı âşık da eslenir-Nâbi

takrîr-i râz-ı aşk: Aşk sırrını anlatma.

Takrîr-i râz-ı aşka zebânım mı var benim
Cânâneden şikâyete cânım mı var benim-Nâbi

takrîz: (تقريظ) Ar. Bir şeyi tenkit etme. **c. takrîzât.**

Humkun zekâya karşı takrîzi şöyle dursun
Ta'rîzi bir inâyet, tahkîri bir senâdır

Abdülhak Hâmit

taksîm: (تقصيم) Ar. Kısm'dan; 1. Bölme, ayırma. 2. mat. Bölme. **c. taksîmât.**

Ol amîmü'l-feyz-i mün'imsin ki feyz-i şâmilin
Rızk taksîminde kılmaz imtiyâz-ı küfr ü dîn

Fuzûlî

Ezhârı taksîm etdiler gül düştü hârın pâyına
Hâr cefâ çekti gül-i terden hezârın pâyına-Sâbit

Erbâb-ı sûza erişe çok hisse Nev'iyâ
Taksîm olunsa bu gazel-i âb-dârdan-Nev'î

taksîm-i derd: Dert bölümü.

Hayf kim taksîm-i derd ettikte kassâm-ı kazâ
Tîr-i gamzen düştü sehm-i âşık-ı efgendeye

Nedim

taksîm-i hekîm-âne-i Yezdân: Allah'ın hikmetlice taksimi.

Ol hisse-geh-i hursend sakın eyleme Nâbî
Taksîm-i hakîm-âne-i Yezdân'a taarruz-Nâbi

taksîr: (تقصير) Ar. Kasr'dan; 1. Kısaltma. 2. Bir işi eksik yapma. 3. Kusur etme. 4. Kusur. **c. taksîrât**.

Elden gelen âzârda hiç eyleme taksîr
Eyyâm-ı gurûrun sana pâyende kalırsa-Nâbi

Bî-mecâlim sitem-i dehr ile gâyet, afvet
Vasf-ı pâkinde ger ettimse zarûrî taksîr

Üsküdarlı Hakkı Bey

Bakma taksîrime ey şâh-ı cihân teşrîf et
Yıkılıp hâne-i dil olmada her dem vîrân

Âdile Sultan

taksîr-i eser: İşaret edilen kusur.

Sana isbât-ı taksîr eylemek bî-vechdir ey dil
Bu taksîr-i eser senden değildir çeşm-i terdendir

Nâbi

taksîr-i ibâdet: İbadet kusuru.

Ref' eyle duâ niyyetine destini ammâ
Taksîr-i ibâdette ruh-ı şerme nika:b et-Nâbi

taktîr: (تقطير) Ar. Katr, kutûr ve katarân'dan; 1. Damla damla akıtma, dökülme. 2. İmbikten geçirme, damıtma. **c. taktîrât.**

Bûy-ı gül taktîr olunmuş nâzın işlenmiş ucu
Biri olmuş hoy birisi dest-mâl olmuş sana-Nedim

taktîr-i leâlî: İncilerin dökülmesi.

Dürr ile sâyende tezyîn eyledim bâlînini
Gözlerimden etti taktîr-ı leâlî gözlerin

Muallim Naci

taktîr-i mey: İçki damlası.

Handesi âvâze-i kulkul, giryesi taktîr-i mey
Mâ-cerâ-yı meclise sâgar hem ağlar hem güler

Pertev Paşa

* **teka:tur**: Katr, kutûr ve katarân'dan; damlama, damla damla dökülme.

Taka:tur eylemedikçe sirişk-i dîde-i tâk
Olurmu bâğ-ı temennâda hûşe-i engûr-Nâbi

takvâ: (تقوى) Ar. Vika:ye'den; Allah'ın yasak ettiği şeylerden kaçınma, Allah'tan korkma.
Harâbât ehlinin yanında çün bir cür'aya değmez
Yeridir âteşe salsam libâs-ı zühd ü takvâyı
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Sanma menşûr-ı hıred ya iffet ü takvâ yürür
Bezm-i Cem'dir bunda hükm-i câm-ı gam-fersâ yürür-Koca Ragıp Paşa

Ne bir ehl-i dünyâya ettim taabbüd
Ne bir ehl-i takvâya var intisâbım-Muallim Naci

takvîd: (تقويد) Ar. Yederek çekme, yetme.
Eğer verseydi kahrî takvîd hayl-i zaîf-âne
Olurdu mâda âhû-yı pençe-zen derende-i şîr-âne
Üsküdarlı Hakkı Bey

takvîm: (تقويم) Ar. Kıvâm ve kıyâm'dan; 1. Eğriyi doğrultma, düzeltme, kesme. 2. Takvim. **c. taka:vîm**.
Çıkarırlar senede bir takvîm
Olmasın tâlib-i ilm-i tencîm-Sünbülzade Vehbi

Hâssiyetini ahsen-i takvîmin ahz edip
Hasr eylemiş vücûduna Sâni' letâfeti-Nâbi

Yegâne hüsn-i İlâhî odur Cemâlullah
Cihâna ahsen-i takvîmden ıyân olalı-Yahya Kemal

takvîm-i i'tibâr: İtibar takvimi.
Gerdûn-ı dûn bizi sükalâdan şümâr eder
Takvîm-i i'tibârda mahzûrlardanız-Nâbi

takviye, takviyet: (تقويه) Ar. Kavî'den; kuvvetlendirme, kuvvetlendirilme.
Bu uslûb ile maksadım ta'ziyet
O mahzûna kalbini takviyet-Muallim Naci

takviye: (تقويه) Ar. Kuvvet'ten; kuvvetlendirme, kuvvetlendirilme.
Olsa ger ma'deleti takviye-bahş acze
Bere âhûya gezend erdiremez savlet-i şîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

Bu nesl-i pâk ile dîn-i Muhammed takviyet buldu
Şeref-bahş oldu dehre bunların âyîn ü erkânı
Hemdemî

tal': (طلع) Ar. bot. Çiçeklerde üreme organı olan sarı toz.
Bülbül-i nâdire-gûyum nagamât-ı sühanım
Berg-i gûş-ı gül-i firdevse olur cevher-i tal'
Kâzım Paşa

talâk: (طلاق) Ar. Bağ çözülme; kadının kocasından boşanması, boş olma.
Karı tatlîki için bak ne diyor Peygamber
Bir talâk oldu mu dünyâda, semâlar titrer
Mehmet Akif

talâkat: (طلاقت) Ar. 1. Dil açıklığı, düzgün konuşma. 2. Güleryüzlülük.
Mu'tâdı olan talâkatiyle
Başlar söze eski şiddetiyle-Mehmet Akif

Şu servler mütehâşî birer talâkatle
Okur geçenlere âit menâkıb-ı ibret-Tevfik Fikret

tâlân: (تالان) Far. Yağma, çapul, talan.
Bîm-i hecr ü cevr-i yâr ü ta'n-i bed-gûdan Nazîm
Kârım efgân sabr tâlân hâtırım vîrân olur
Nazîm (Yahya...)

Hânmânın âşıkın gam düzdü vîrân eylemiş
Gönlü gencinde ne kim var ise tâlân eylemiş
Behiştî

tal'at: (طلعت) Ar. 1. Yüz, surat, çehre 2. Güzellik.
Oldu târîkî-i şeb âhımla kat kat lîk sen
Tal'atinle hangi bezmi mâh-tâb ettin bu şeb-Nâbi

Billâh çoktan eyler idim nefsimi telef
Men' etmeseydi tal'atinin şevk-ı rü'yeti-Ziya Paşa

Yavaş yavaş azalan tâb-ı tal'atiyle kamer
Çıkıp görünmeli bir hasta kız kadar muğberr
Tevfik Fikret

tal'at-ı cânân: Sevgilinin yüzü.
Gönlümüz hurrem olur tal'at-ı cânân olıcak
Açılır lâle vü gül mihr-i dirahşân olıcak
Cinanî (olıcak: olunca)

tal'at-i cemâl: Güzel yüz.
Şol dem ki dahı mülk-i zemâne halâ-y-ımış
Dil tal'at-ı cemâlin ile âşinâ-y-ımış-Cem Sultan

talʿat-ı dil-ber: Sevgilinin güzelliği.
Rağbet eylersen dilâ gül-şende sünbül seyrine
Kıl teveccüh talʿat-ı dil-berde kâkül seyrine-Cinânî

talʿat-i ebkâr-ı nazm: Bir kıza benzeyen nazmın güzel yüzü.
Âb ü tâb-i talʿat-i ebkâr-ı nazmım Nâilî
Taʿn eder âyîne-i hurşîde meh-rûlar gibi-Nâilî

talʿat-ı Hak Teâlâ: Allah'ın güzelliği.
Sorulmaz hikmetinden yoksa talʿat-ı Hak Teâlâ'nın
Sorulsa hikmetinden âh çok feryâd olur peydâ
Üsküdarlı Talat Bey

talʿat-ı meymûn: Uğurlu yüz.
Her kaçan o mâhı görsem ay gördüm sanırım
Talʿat-ı meymûn cihân-ârây gördüm sanırım
Vâlihi-i Kadim

talʿat-i meymûn ü ferah-nâk: Ferahlatıcı ve uğurlu yüz.
Âfitâba yüzünün varsa da vech-i şebehi
Andırır talʿat-i meymûn ü ferah-nâk mehi
Ziya Paşa

talʿat-ı müşgîn-nika:b: Mis kokulu yüz örtüsünün güzelliği.
Vechi var dense sevâd-ı hatta bikr-i fikrimde
Şâhidime talʿat-ı müşgîn-nika:b rûzigâr-Nefʿî

talʿat-ı rahşân-ı îd: Bayramın parlak yüzü.
Kıldı âfâkı münevver talʿat-ı rahşân-ı îd
Halka dibâlar giyirdi mâh-ı nûr-efşân-ı îd-Bâki

talʿat-ı yâr: Sevgilinin parlak yüzü.
Neye dönderdi beni talʿat-ı yâr ayrılığı
Bülbülü böyle mi eylerdi bahâr ayrılığı-Behiştî

* **talʿat-efrûz**: Işık saçan.
Dîdârın olunca talʿat-efrûz
Âfâka sirâyet-i cemâlin
Ekdârını mahv eder zılâlin-Tevfik Fikret

taleb: (طلب) Ar. 1. İsteme, istenme, dileme. 2. İstek.
Şerh-i kitâb-ı âleme bir metn-i muhkemiz
Lafz-ı talebde maʿnî-i matlûb-ı âdemiz
Esrar Dede

Fârig olamam deşt-i talebte tek ü pû (y) dan
Ol gözleri âhûyu şikâr eylemeyince
Şeyhülislam Yahya

Ebnâ-yı zemânın talebi nâm u nişândır
Her biri tasavvurda filân ibn-i filândır
Bağdatlı Ruhi

taleb-i devlet-i câh: Devlet mevkisini isteme.
Sanman bizi taleb-i devlet-i câh etmeye geldik
Biz cihâna bir yâr için âh etmeye geldik
Yenişehirli Avni

taleb-i ittibâʿ: Uymayı isteme.
Etsin vücûdu nüshasın evvel mütâla'a
Esrâr-ı hikmete taleb-i ittibâʿ eden-Nâbi

taleb-i kâm: Arzulama isteği.
Ne tehâvün taleb-i kâma ne tedkîk gerek
O da bir dâd-ı Hudâ'dır ona tevfîk gerek-Nâbi

taleb-i maʿrifet-i feyz-i şühûd: Görülen bilim feyzini isteme.
Evvel eser-i aşk ile ifnâ-yı vücûd et
Sonra taleb-i maʿrifet-i feyz-i şühûd et
Hersekli Arif Hikmet

taleb-i meblağ-ı maʿhûd: Kararlaştırılmış miktar isteği.
Taleb-i meblağ-ı maʿhûd ile varsam yanına
Nakş-i dîvâr gibi yok bana lâ vü neamı-Beliğ

taleb-i rahm: Merhamet isteği.
Bu düşenler birer nahîf, eldir
Öyle eller ki, tâlib-i rikkat
Taleb-i rahm için eder hareket-Cenap Şahabeddin

taleb-i rifʿat ü câh: Mevki ve yükselmeyi isteme.
Götür ey nefs hevâ vü hevesin âlemden
Herze herze taleb-i rifʿat ü câh etme dahi-Fuzûlî

taleb-i vasl: Kavuşma isteği.
Ben her gün eylerem taleb-i vasl lîkin ol
Dilden komadı vaʿde-i ferdâyı bir nefes-Cem Sultan

taleb-i visâl: Kavuşma isteği.
Nâbî taleb-i visâle kedd lâzımdır
Deryâ-yı ümîde cezr ü medd lâzımdır-Nâbi

* **taleb-kâr:** İstekli.
İzzet-i saltanat-ı Mısr'a taleb-kâr olmak
Keyd-i ihvân-ı bün-i çeh kûşe-i zindân yoludur
Nâbi

taleb-kâr-ı visâl: Kavuşmaya istekli.
Taleb-kâr-ı visâlem müjde-i vaslın dirîğ etme
Kim ol müjde ferah-bahş-ı dil-i endûh-gînimdir
Fuzûlî
Bir zemân neydi hem-âgûş-ı hayâl olduğumuz
Yâr bilmezdi taleb-kâr-ı visâl olduğumuz-Nâbi

* **tâlib**: 1. İsteyen, istekli. 2. Öğrenci. **c. talebe, tullâb, tulleb. Fars. c. tâlibân**.
Ben senin Âb-ı Hayât lebinin tâlibiyim
Tâlib-i Çeşme-i Hayvân isem insân değilim
Yenişehirli Avni
Feyz-i Hak'ta buhl yok herkes velî tâlib değil
Bî-sebeb ıslâh-ı âlem Tanrı'ya vâcib değil-Lâ

tâlib-i Çeşme-i Hayvân: Hızır çeşmesinin isteklisi.
Ben senin Âb-ı Hayât lebinin tâlibiyim
Tâlib-i Çeşme-i Hayvân isem insân değilim
Yenişehirli Avni

tâlib-i dîdâr: Yüz görmeye istekli.
Tâlib-i dîdâr olan dil-teşne vü nem-dîdeler
Cûy-i hûn akıttılar gözden çü Ceyhûn u Aras
Âhî

tâlib-i dünyâ: Dünya heveslisi.
Tâlib-i dünyâ olup çekme cihânın nekbetin
Cümleden lâ-kayd olup da bul saâdet devletin
Âdile Sultan

tâlib-i dürr-i hakîkat: Hakikat incisinin isteklisi.
Işkın yeminde tâlib-i dürr-i hakîkatem
Yoksa benim ne maslahatım var mecâzılık-Behiştî

tâlib-i esmâ: İsimleri isteyen.
Tâlib-i esmâ isen sen biz de İsm-i A'zamız
İsm-i A'zam sohbetiyle bul fenâ içre beka-Gaybî

tâlib-i esrâr-ı ışk: Aşk sırlarının isteklisi.
Tâlib-i esrâr-ı ışk olmağa âr eyler fakîh
Câhili gör istemez keşf olduğun cümle ulûm
Behiştî

tâlib-i genc-i visâl: Kavuşma hazinesinin isteklisi.
Tâlib-i genc-i visâl olalı dünyâda bana
Kîmyâ hâk-i siyeh dürr-i güher taş gelir-Behiştî

tâlib-i güftâr: Söz sahibi, söz isteklisi.
Ben o nîrân-ı belâyım kim günâh-ı aşk ile
Sûzişim gördükçe dûzah tâlib-i gufrân olur
Namık Kemal

tâlib-i gül-zâr-ı visâl: Kavuşma bahçesinin isteklisi.
Olsak ne aceb tâlib-i gül-zâr-ı visâl
Biz sûhte-i âteş-i İbrâhîm'iz-Nâbi

tâlib-i Hâdî: Hakk'ı isteyen.
Tâlib-i Hâdî olan etmez mahabbetten ferâğ
Âşık-ı dil-dâr olan eyler mi sohbetten ferâğ-Gaybî

tâlib-i Hak: Hakk'ı isteyen.
Hani bir tâlib-i Hak şimdi fütâde şeklinde
Sûret uğrusu çoğaldı fukarâ şeklinde
Behiştî (uğru: hırsız)

tâlib-i hûr: Huri isteklisi.
İki cihânda budur ârzû-yı cân u dilim
Ne ârzû-keş-i sîm ü zerim ne tâlib-i hûr
Yenişehirli Avni

tâlib-i iksîr-i ışk: Aşk iksirinin talibi.
Tâlib-i iksîr-i ışkım rûy-ı zerdim var benim
İşim altın eyledim kimden ne derdim var benim
Âhî

tâlib-i ilm: İlim isteklisi.
Biz tâlib-i ilmleriz ışk kitâbın okuruz
Çalap müderris bize ışk hôd medresesidir
Yunus Emre

tâlib-i ilm-i tencîm: Yıldız ilmiyle uğraşmaya istekli.
Çıkarırlar senede bir takvîm
Olmasın tâlib-i ilm-i tencîm-Sünbülzade Vehbi

tâlib-i ka:bil: Kabiliyetli istekli.
Kâr-ı aşkı pek bilirdim Hüsrev ü Ferhâd'tan
Tâlib-i ka:bil olan üstâd olur üstâdtan-Lâ

tâlib-i râh-ı kazâ: Kaza yolunun talibi.
Olma Allah'ı seversen kat'â
Tâlib-i râh-ı kazâ vü fetvâ-Nâbi

tâlib-i rif'at: Yücelme isteklisi.
Olanlar tâlib-i rif'at gelip benden duâ alsın
Ki şâh-ı mülk-i ışk ettim gönül gibi gedâya ben
Behiştî

tâlib-i ruhsâr-ı yâr: Yârin yanağına talip.
Müflis-i kûy-ı nigârem bana anman cenneti
Tâlib-i ruhsâr-ı yârem gül-sitândan geçmişem
Necati Bey

tâlib-i şem'-i ruh: Yanak mumunu isteyen.
Zulmet-i zülfün giriftârı dem urmaz nûrdan
Tâlib-i şem'-i ruhun horşîd-i rahşân istemez
Fuzûlî

tâlib-i teveccüh ü ikbâl-i rûzigâr: Zamanın ikbal ve teveccühüne istekli.
Biz tâlib-i teveccüh ü ikbâl-i rûzgâr
Gül-berg-i bâğ-ı ömr ise berbâd olup gider-Bâki

tâlib-i vahdet: Birlik isteyen.
Ey tâlib-i vahdet olan Rahmân'ına ârzû kılan
Gel hazrete vuslat bulan Ümmî Sinân'dan al haber
Ümmî Sinan

tâlib-i vasl: Kavuşma isteği.
Ol âyîneyim kim göremez tâlib-i vaslım
Bir sûret-i ümmîd ser-â-pây tenimden-Nâbi

** **tullâb**: Talebeler, istekliler, öğrenciler.
Kitâblarla medârisde bahseder tullâb
Kitâb cildi anınçün cedel bozuntusudur-Nâbi

tullâb-ı bâd: Rüzgârın talebeleri.
Tullâb-ı bâdın olduğuna eyle i'timâd
Urdukça takla evc-i hevâda hamâmeler-Nâbi

** **tâlibân**: İstekliler, talebeler.

tâlibân-ı vasl: Kavuşmaya istekliler, kavuşmak isteyenler
Hüsnün olsun behâ-yı râygânı cân u baş
Tâlibân-ı vasl olan bî-derdler kılsın telâş
Şeyh Galip

talel: (طلل) Ar. Bir evin yıkılıp olduğu yerde kalan temeli ve enkazı, bir yerin haraplığına delalet eden yıkıntılar. **c. tulûl, etlâl.**

** **etlâl**: Yıkıntılar.
Târîhimizin tûde-i etlâlini her gün
Ta'zîm ile, takdîs ile, te'lîh olsun-Süleyman Nazif

Düştü etlâle karşı girye bana
Ne siyeh-rûz-ı rûzigâr oldum-Muallim Naci

tâli': (طالع) bk. tulû'.

talîa: (طليعه) Ar. Öncü. **c. talâyi'**

talîa-i envâr-ı subh-ı devlet: Talih sabahı nurlarının öncüsü.
Meğer talîa-i envâr-ı subh-ı devlet imiş
Cihân terâküm-i zulmünden olduğu mestûr-Nâbi

talîa-i feyz-i saâdet-i tâli': Talihin saadet bolluğunun öncüsü.
Zehî talîa-i feyz-i saâdet-i tâli'
Ki oldu mazhar âsârı bende vü âvâz-Nef'î

talîa-i şeb: Gecenin öncüsü.
Çün oldu ayân talîa-i şeb
Meydân-ı sipihri tuttu kevkeb-Fuzûlî

tâlib: (طالب) bk. taleb.

tâlid: (تالد) Ar. Bir kimsenin evinde bulunan köle, cariye, hayvan gibi canlı eşya.
Gencine-i bahârı vurup leşker-i hazân
Meştâya sarf olundu tâlid ü tarâifi
Keçecizade İzzet Molla

ta'lîk: (تعليق) Ar. Alak'dan; 1. Asma, asılma. 2. Geciktirme. 3. Bir şeye bağlı gösterme. 4. Arap harfli bir yazı çeşidi.
Gayba îmân et ey mülhid-i fâcir ki sana
Âhiretten hatt-ı ta'lîk ile hüccet gelmez-Sâbit

ta'lîm: (تعليم) Ar. İlm'den; 1. Öğrenme, öğretme, öğretim, öğretilme. 2. Okutma, ders verme. 3. Meşk ile yetiştirme. 4. Eksersiz; askerlik eğitimi. **c. ta'lîmât**.
Eylesen tûtîye ta'lîm edâ-yı kelimât
Sözü insân olur ammâ özü insân olmaz-Fuzûlî

İtmâma yetip tarîk-ı sünnet
Ta'lîm-i ulûma yetti nevbet-Fuzûlî

Kâinâta bu zevkı ta'lîm et
Rahmet-ı Hakk'ı halka ta'lîm et-Muallim Naci

ta'lîm-i âvâze: Ses talimi.
Ricâl üzre nisâ kavvâme-i sâhib-nüfûz oldu
Eder ta'lîm-i âvâze horoza mâkiyân şimdi
Ziya Paşa

ta'lîm-i edâ-yı kelimât: Naz kelimelerini öğrenme.
Eylesen tûtîye ta'lîm-i edâ-yı kelimât
Sözü insân olur ammâ özü insân olmaz-Fuzûlî

ta'lîm-i edeb: Edep öğrenme.
Mey-keşlere ta'lîm-i edeb olmasa kasdı
Baş eğmez idi bezmde sahbâ kimi görse-Nabi
ta'lîm-i maârif: İlim öğrenme.
Ey muallim, âlet-i tezvîrdir eşrâra ilm
Kılma ehl-i zulme ta'lîm-i maârif zinhâr-Fuzûlî
ta'lîm-i ne efsûn: *"Nasıl"* sihir öğretme.
Dil tutar mâr-ı ser-i zülfünü vehm eylemeyip
Bilmezem kim ona ta'lîm-i ne efsûn ettin-Fuzûlî
ta'lîm-i şîve: Naz öğrenme.
Câdû gözün füsûnu ile ben zebûnunam
Ta'lîm-i şîve etti sana var ise edîb-Behiştî
ta'lîm-i ulûm: İlimleri öğrenme.
İtmâma yetip tarîk-ı sünnet
Ta'lîm-i ulûma yetti nevbet-Fuzûlî

Eylesen tûtiye ta'lîm-i edâ-yı kelimât
Sözü insân olur ammâ özü insân olmaz-Fuzûlî
ta'lîm-i zemzeme: Nağme öğrenme.
Zenbûr kimden eyledi tahsîl-i hendese
Bülbüllere kim eyledi ta'lîm-i zemzeme-Ziya Paşa
** **ta'lîmât**: Ta'lîm'ler.
Evvelen eyledi ricâ-yı sebât
Sâniyen verdi şöyle ta'lîmât-Muallim Naci
taltîf: (طلتيف) Ar. Lutf'tan; 1. Bir iyilikle gönül alma, gönlü hoş etme. 2. Yumuşatma. 3. Rütbe, nişan gibi şeylerle sevindirme. **c. taltîfât.**
Âlemi taltîf için sen eylersen ref'i nika:b
Nûra müstağrak olur cümle cihân ey âfitâb
Cenap Şahabeddin
ta'm, taam: (طعم) Ar. 1. Yeme, taam. 2. Tat, lezzet, zevk. **c. tuûm**.
* **taâm**: Yenecek şey, aş, yemek. **c. et'ime, at'ime**.
Şükr-i taâmı vâizâ sûfi-i lût-bâza öv
Bana bu pendi etme ki âşıka gam yemek yeter
Hamdullah Hamdi
Yedirmiştir sana nefsin bunun mekrî taâmından
Aceb bu dâr-ı dünyâda niçe bir olasın sekrân
Ümmî Sinan
Görsem rakîb yüzünü artık yerim gamın
Lâ-büd taâma turşu ile iştihâ gelir-Necati Bey
taâm-ı lezîz: Lezzetli yemek.
Çü hân-ı hüsnünü şîrîn edip durur Rezzâk
Gelir bana gam-ı telhı onun taâm-ı lezîz-Behiştî
** **et'ime, at'ime**: Taam'lar, yemekler.
Olıcak her biri câyında celîs
Çektiler et'ime-i pâk ü nefîs-Nâbi

Lezzeti et'imede, râhatı cisminde arar
Ne bilir neş'e-i idrâki nedir ehl-i şikem
Koca Ragıp Paşa
* **tu'me**: 1. Yenecek şey, azık. 2. Tat, çeşni. 3. Lokma (bir) **c. tuâm**.
Selçukiyân harâbesinin baykuşu fakîr
Şahinlerim elinde o bir tu'medir hakîr
Abdülhak Hâmit
Mâr-ı zemîne lokma olur mürg-ı tîz-per
Mürg-ı hevâya tu'me olur mâhî-i bihâr-Ziya Paşa

Sunma nevâl-i dehre sakın dest-i ârzû
Mâhîye gayre tu'me eder iştihâ-yı hırs
Râşit (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

Dendân-ı şîre lokma olur âhuvân-ı zâr
Bir gûsfendi tu'me kılar gürg-i cân-şikâr
Ziya Paşa
tu'me-i cahîm: Cehennem azığı.
Hepsinin cennetinde hûrîler
Hepsinin tu'me-i cahîmi beşer-Tevfik Fikret
tu'me-i halk: Halkın yiyeceği.
Etse tekellüf ile bakıp tu'me-i halka
Ey sûfi nedir bunca tekellüfle tevekkül-Cinanî
tu'me-i şemşîr: Kılıç lokması.
Kıldı âşıkları cellâd-sıfat tîr-i müjen
Var mı bir haste ki ol tu'me-i şemşîr değil-Cinânî
tama': (طمع) Ar. Hırs ile istemek; aç gözlülük. zıddı kana'
Dehrde anlamayıp bilmediği ola meğer
Tama'u buğz u nifâk u hased ü gadr ü sitem-Nâbi

Bûsene ka:ni' değil dil vaslının şeydâsıdır
Dil-berâ ma'zûr tut dünyâ tama' dünyâsıdır
Figânî

Yazık sana kim eyleyesin hırs u tamaʿdan
Bir habbe için kendini âlemlere bed-nâm

Bağdatlı Ruhi

tamaʿ-ı ham: Olmayacak istek.
Dil-berin vasl-ı firâvânına ikdâm etme
Gönül ol sîm-bedenden tamaʿ-ı ham etme-Nevʿî

tamâm, temâm: (تمام) Ar. Temm'den; tam, bütün, tüm.
Söz tamâm oldu hulûs-ı tâmm ile gel ey Nazîm
El açıp başla niyâza vaktidir şimden-geri

Nazîm (Yahya...)

Olmadan bin yedi târîhi tamâm
Bu risâlemde tamâm oldu kelâm-Hakanî

tamâm-ı hüsn: Güzelliğin bütünü.
Tamâm-ı hüsnüne söz yok o âfetin ammâ
Aceb serîre-şinâsı lisân-ı hâl midir-Nedim

taʿmîk: (تعميق) Ar. Umk'tan; bir şeyi derinliğine inceleme.
Küçük âdemlerinin rûhunu tedkîk ettim
Büyük âdemlerinin fikrini taʿmîk ettim-Mehmet Akif

taʿmîm: (تعميم) Ar. Umûm'dan; 1. Umumileştirme. 2. Genelge.
Sırr-ı dili eczâ-yı beden derke ne ka:dir
Tahsîs-i mezâyâsını taʿmîm ne mümkin-Nâbi

Kurtarıp derd ü dalâletten cihânı ser-te-ser
Eyledi taʿmîm dârû-yı şefâat perveri-Âdile Sultan

Açtık oldukça güzel medreseler, mektebler
Okuyup yazmayı taʿmîme çalıştık yer yer

Mehmet Akif

taʿmîr: (تعمير) Ar. Umrân'dan; onarma, düzeltme, bozuk şeyi düzeltme; eski şeyi onarıp yeni hâle getirme. **c. taʿmîrât.**
Eyle hâtırları taʿmîre şitâb
Eyleme arş-ı İlâhî'yi harâb-Nâbi

Biz harâb olduksa da enka:zımızdan kâr edip
Kâr-gâh-i köhne-i dünyâyı taʿmîr ettiler

Yenişehirli Avni

O ne ifrât ile rikkat! Hani etsen taʿmîr
Bir kadın rûhu değildir o kadar belki rakîk

Mehmet Akif

taʿmîr-i bilâd: Beldelerin tamiri.
Biri tedbîr-i hazâin biri taʿmîr-i bilâd
Birisi hıfz-ı memâlik biri tertîb-i haşem-Nâbi

taʿmîr-i dil: Gönül tamiri.
Yıkar bir günde neccâr ettiği bünyâdı bir yılda
Gücü taʿmîr-i dildir sehldir hâtır-şikenlikler

Râşit (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

taʿmîr-i Kâʿbe: Kabe'nin tamiri.
Taʿmîr-i Kâʿbe hidem-i sanem-hâne iş değil
Aç dîde-i basîreti kalb-i harâba bak

Naîm (Tezkirecizade Müverrih...)

tâmm, tâmme: (تامّ) Ar. Bütün, eksiksiz, noksan olmayan.
Söz tamâm oldu hulûs-ı tâmm ile gel ey Nazîm
El açıp başla niyâza vaktidir şimden-geri

Nazîm (Yahya...)

* **tamâm, temâm**: 1. Eksiksiz, tam. 2. Bitme, bitirme, son. 3. Uygun, münasip. 4. Ne eksik ne fazla.
Olmadan bin yedi târîhi tamâm
Bu risâlemde tamâm oldu kelâm-Hakanî

Zevki o rind eyler tamâm kim tuta mest ü şâd-kâm
Bir elde câm-ı lâle-fâm bir elde zülf-i ham-be-ham

Nefʿî

temâm-ı âlem: Bütün âlem.
Bildi temâm-ı âlem kim derd-mend-i ışkam
Yâ Rab henûz hâlim bilmez mi ola yârim-Fuzûlî

tamâm-ı ömr: Bütün ömür.
Yaza bilmez leblerin vasfin tamâm-ı ömrde
Âb-ı Hayvân verse kilk-i Hızr'a zulmetten devât

Fuzûlî

* **tamâmet**: Tam olarak.
Tefekkür bahrına daldım tamâmet
Bu sırrı açmadım özüm dolu nâr-Ümmî Sinan

* **temmet**: "Bitti, tamam oldu" anlamında, eski yazma ve basma kitaplarda kullanılan ibare.
Mükerrer kilk-i kadr ol tıfl-ı ebced-hânın ey Servet
Celî hatt ile yazmış levha-i ruhsârına temmet

Servet

tammâʿ: (طمّاع) Ar. Tamaʿdan; son derece tamah eden.
Onun_için dedi rûhu'llah iki kez doğmasa bir kes
Vülûc etmez onun rûhu semâya olmasın tammâʿ
Nuri

taʿn, taan: (طعن) Ar. Sövme, yerme, ayıplama.
Değildim ben sana mâil sen ettin aklımı zâil
Bana taʿn eyleyen gâfil, seni görgeç utanmaz mı
Fuzûlî (görgeç: görünce)

Âşıka taʿn etmek olmaz mübtelâdır neylesin
Âdeme mihr ü muhabbet bir belâdır neylesin
Nefʿî

Kan ile taʿn taşlarını laʿl-reng edip
Derd ü belâ güherlerine kân olan başım
Hayali Bey

Âb ü tâb-i talʿat-i ebkâr-ı nazmım Nâilî
Taʿn eder âyîne-i hurşîde meh-rûlar gibi-Nâilî

Ey zâhid-i ziynet-perest taʿn etme bu âşıklara
Durma dile tâc ü kemer yeter bize dîdâr-ı dost
Muradî (Sultan III. Murat)

taʿn-ı aʿdâ: Düşmanların ayıplaması.
Makalî taʿn-ı aʿdâdan ne gam erbâb-ı irfâna
Atarlar taşı elbette diraht-ı mîvedâr üzre-Makalî

Ağlamazdım hecrden ey dost düşmân gülmese
Taʿn-ı aʿdâ artuk olur fürkat-i ahbâbtan
Necati Bey (artuk: fazla)

taʿn-ı adû: Düşman ayıplaması.
Taʿn-ı adû Behiştî'ye sanma keder verir
Bahrı mülevves eyleyemez her zerre kelâb-Behiştî

taʿn-ı ağyâr: Başkalarının ayıplaması.
Ey gül-i gül-zâr-ı cennet niçe varsın kûyuna
Âşık-ı âşüfteyi çün taʿn-ı ağyâr incitir-Figânî

taʿn-ı avâm: Halkın ayıplaması.
Gönül pâk olıcak taʿn-ı avâma iʿtibâr olmaz
Keder gelmez kilâbın herzesinden bahr u ummâna
Behiştî

taʿn-ı bîzâr: Bıkkınlık yermesine uğratma.
Çekildim ya kaşından câm-ı laʿl-i yârdan geçtim
Beni âhir rakîbin taʿn-ı bîzâr etti cânımdan
Nedim

taʿn-ı câhil: Cahil ayıplama.
Makalî taʿn-ı câhilden ne gam erbâb-ı irfâna
Atarlar seng-i taʿrîzi diraht-ı mîve-dâr üzre
Makalî

taʿn-ı düşmen: Düşmanın ayıplaması.
Cevr-i dil-ber taʿn-ı düşmen sûz-i firkat zaʿf-ı dil
Türlü türlü derd için yaratmış Allahım beni
Adnî (Sultan III. Mehmet)

taʿn-ı hasûd: Hasetçinin ayıplaması.
Merkez-i vahdette olasız mukîm
Ermeye gönlünüze taʿn-ı hasûd-Gaybî

taʿn-ı yetîm: Yetimi ayıplama.
Yâr önünde gözümün yaşı seğirdüm saldı
Dem olur terk-i edeb eyler imiş taʿn-ı yetîm
Behiştî (seğirdüm salmak: istilâ etmek, kaplamak)

* **taʿne**: Taʿn ile aynı, ayıplama.
Hazerim taʿneden ol gâyete yetmiştir kim
Yâra ağyâr olup ağyâr ile yâr oluban-Fuzûlî

Her söz ki gelir zuhûra benden
Bin taʿne bulur her encümenden-Fuzûlî

Kim şiʿrime atsa taʿne taşı
Uğrardı benimle derde başı-Ziya Paşa

taʿne-i ağyâr: Başkalarının ayıplaması.
Tahammül cevr-i yâre taʿne-i ağyâre müşkildir
Bilir derd ehli onu yare üzre yare müşkildir
Derviş Paşa

Gerçi yüz vermez kaçardı taʿne-i ağyârdan
Yüz kızartıp bûseyi aldım ruh-ı dil-dârdan-Cinânî

taʿne-i düşmen: Düşmanın ayıplaması.
İnân-ı iktidârım gitti elden bî-mecâl oldum
Beni dûr eyleyelden taʿne-i düşmen rikâbından
Cinânî

taʿne-i ehl-i melâmet: Kınayan insanların ayıplaması.
Taʿne-i ehl-i melâmetten ne noksan âşıka
Berk-ı lâmiʿ defʿin eyler mi hücûm-ı hâr u has
Fuzûlî

ta'ne-i erbâb-ı sûret: Görünen kişilerin ayıplaması
Bulanmaz pâk-tıynet ta'ne-i erbâb-ı sûretten
Bu zâhirdir ki mir'ât-ı mücellâda gubâr olmaz
Hassân (Süleyman Hâdi Beyzade Mehmet...)

ta'ne-i hussâd: Hasetçilerin ayıplaması.
Cânâneden âsân idi bî-dâda tahammül
Sehl olsa eğer ta'ne-i hussâda tahammül-Nâbi

ta'ne-i kâr-geh-i encüm ü eflâk: Feleklerin ve yıldızların çadırını ayıplama.
Dûd-ı âhı_ile şerâr-ı cigerinden âşık
Ta'ne-i kâr-geh-i encüm ü eflâk eyler-Necati Bey

ta'ne-i telh: Acı ayıplama.
Teng-i şeker-istâna urur ta'ne-i telhi
Zevkın alana rîze-i enbâb-ı kanâat-Nâbi

* **ta'ne-kâr**: Ayıplayıcı.
Bir kişinin verme, olup ta'ne-kâr,
Âyîne-i hâtırına inkisâr-Âzeri Çelebi (İbrahim ...)

tanbûr, tanbûre: (طنبور) Ar. Tambur. Aslı "tunbûr"dur. Bir zamanlar müzikte kullanılan saz aleti.
Sadâ-yı Âlem-i Lâhût'ı istimâ' eyle
Nedir bu şîven-i nây ile nağme-i tanbûr
Hayali Bey

Görmedinse bahr-i aşkın lü'lü'-i mensûrunu
Mutribin seyreyle mevc-i nağme-i tanbûrunu
Şeyh Galip

Oldu mu yoksa meğer tanbûr-veş târın şikest
Lüknetin mi var zebânında yâhûd bebgâ gibi
Nedim

tanbûr-ı sîne: Göğüs tamburu.
Tanbûr-ı sîne **tan** *mı bî-perde nâle etse*
Islâh ediptir onu çün gûşmâli şeyhin
Hamdullah Hamdi (ediptir: etmiştir)

* **tanbûr-vâr:** Tanbur gibi.
Devr eli gevşek buraldan iy gönül tanbûr-vâr
Od düşer evc-i semâya söz ü sâzından senin
Cem Sultan

* **tanbûr-veş**: Tanbur gibi.
Oldu mu yoksa meğer tanbûr-veş târın şikest
Lüknetin mi var zebânında yâhûd bebgâ gibi
Nedim

tanîn: (طنين) Ar. Tınlama, çınlama, vızlama, vızıltı.
Vaktidir ola be-izz-i lutf-ı Hallâk-ı ezel
Gulgul-ı kûs-ı zaferden tâs-ı gerdûn pür-tanîn
Üsküdarlı Hakkı Bey

tanîn-i hazîn: Hazin inleme.
Ne nazarlar habîr-i mâtemînin
Ne kulaklarda bir tanîn-i hazîn-Tevfik Fikret

tanîn-i kâse: Kâse çınlaması.
Humâr-ı câm elinden öyle bir âh eylemiş kim Cem
Tanîn-i kâselerden hâliyâ gelmekte feryâdı
Esrar Dede

tanîn-i şevk: Arzu çınlaması.
Yazık değil mi, niçin bir tanîn-i şevk olsun
Benim enîn-i gamm bir leb-i meserrette
Tevfik Fikret

* **tanîn-endâz**: Tınlayan, çınlayan.

tanîn-endâz-ı tâs-ı çarh: Feleğin kubbeli çınlayıcısı.
Tanîn-endâz-ı tâs-ı çarh olan feryâd ü zârımdır
Zemîn-i garka-i tûfân eden hep eşk-bârımdır
Ethem Pertev Paşa

tanz: (طنز) Ar. Alay etme, eğlenme.
Bana ta'n urmagıl bâlâlığ ile
İger tanz eyleme ra'nâlıg ile-Şeyhi

* **tannâz**: Herkesle eğlenen, alay eden.
Çün gamze-i dil-berân-ı tannâz
Âşûb-ı kazâya harf-endâz-Şeyh Galip

Gamsezi sâhir ü çeşm-i tannâz
Âşinâ-yı revişi nâz ü niyâz-Enderunlu Fazıl

Böyle mest-i nâz-ı perverden kaçar mı ehl-i aşk
Neşve-dâr-ı hüsn olanlar şûh olur tannâz olur
Nâilî

Zemânında anlamaz oldu nâm-ı düzd-i ayyârın
Meğer yâd ede âşık gamze-i câdû-yı tannâzı-Nef'î

tannâz: (طنّاز) bk. tanz.

tantana: (طنطنه) Ar. 1. "tan tan" diye seslenme, ses çıkarma. 2. Debdebe, şaşaa, patırtılı, gürültülü gösteriş.

tantana-i dehr*:* Dünyanın tantanası.
Bağlama tantana-i dehre gönül
Dûrdan hôş gelir âvâz-ı dühül-Nâbi

tantana-i iştihâr: Şöhret bulmuş tantana.
Billâhî yuf bu şuʿbede-i hîç-kâre yuf
Yuf kadr-i câh u tantana-i iştihare yuf-Şeyh Galip

tantana-i şevket-i aşk: Aşk şevketinin tantanası.
Ehl-i derdin döğülüp sîneleri tabl-âsâ
Tuttu âfâkı yine tantana-i şevket-i aşk-Nuri

tanzîm: (تنظيم) Ar. Nazm'dan; 1. Düzenleme, düzen verme, yoluna koyma. 2. Nesir veya nazım olarak yazma. **c. tanzîmât**.
Ikd-ı gevher gibi manzûm ola tabʿa vârid
Çekmeye nâzım olan zahmet-i kayd-ı tanzîm
Nefʿî

Mukaddem Hemdemî ile Reşîd etmiş idi tanzîm
Hulâsa vechile Târîh-i Nesl-i Âl-i Osmân'ı
Ziya Paşa

Tertîbte olmak ile işkâl
Tanzîmde ben de ettim ihmâl-Ziya Paşa

tanzîm-i âlem: Âlemi düzeltme.
Ismarlayıp vezîrine tanzîm-i âlemi
Bir saltanat-serây-ı huzûz etti ârzû-Yahya Kemal

tanzîm-i cünûd: Askerleri tanzim etme.
Zikr ü fikri şedd ü tanzîm-i cünûd
Fikr ü zikri sedd ü tahkîm-i hudûd-Ziya Paşa

** **tanzîmât**: Tanzimler.
Cülûs ettikte ol şâh eyledi iʿlân-ı Tanzîmât
Emîn ü mutmain kıldı ser-â-ser zîr-i destânı
Ziya Paşa

tanzîr: (تنظير) Ar. Nazar'dan; 1. Benzetme, benzetilme. 2. Bir şiirin anlam ve şekilce benzerini yazma. **c. tanzîrât.**
Kongre çoktur bu nev ebyâtımı tanzîr için
Şâirân yapsınlar isterler ise bir konferans-Latif

Havâda bir gölü tanzîr eder semâ bu gece
Onun böcekleri gûyâ nücûmdur yekser
Ahmet Hâşim

târ: (تار) Far. 1. Karanlık, târîk. 2. Tel, saz teli, saç teli. 3. İplik, ibrişim, argaç.
Andıkça bûy-ı hulkunu derdinle lâle-veş
Olsun derûn-ı nâfe-i müşg-i Tâtâr târ-Bâki

Mesken etmiş mâr-ı târ-ı zülfü çeşmim rahnesin
Pend vermen kim onu ondan çıkarmaz bin füsûn
Fuzûlî

O harâbât-ı târ ü sâkitiyle
Doğacak belki bir ziyâ-yı şafak-Ahmet Hâşim

târ-ı fıtrî: Yaratılış teli.
Ne kadar encümen-efrûz ise şemʿ-i ikbâl
Bestedir târ-ı fıtrîinde yine reng-i zalâm-Nâbi

târ-ı gîsû*:* Saç teli.
Tîr-i müjgânı siyâh idi onun
Târ-ı gîsûsu gibi hûrânın-Hakanî

târ-ı hayâl: Hayal teli.
Mûy-i miyân-ı nâzımı sardım demiş rakîb
Târ-ı hayâl mi ola yoksa yalan mıdır-Esrar Dede

târ-ı hayât: Hayat ipliği.
Vur, kopsa da mızrâbın ile târ-ı hayâtım
Çal, şimdi; şu ân olsa da ân-ı sekerâtım
Tevfik Fikret

târ-ı kâkül: Kâkülün teli.
Gidelden sûzen-i müjgân u târ-ı kâkülün elden
Rüfû-yı âkıbet çâk-i girîbânımla düşmendir-Nâbi

târ-ı medd-i lâ: Lâ'nın uzatma kubbesi.
Hükm-i îmân-ı rızâda ictihâd-ı pîr-i aşk
Târ-ı medd-i lâyı zünnâr-ı Berehmen eyledi
Esrar Dede

târ-ı nigeh: Bakış teli.
Olur endîşe nemek-lîs nemek-dânından
Su çeker târ-ı nigeh çâh-ı zenahdânından-Nâbi

târ-ı pâk: Temiz saçlı.
Ziyâret eyledim bir târ-ı pâk hırka-i pîri
Bu gün ser-rişte girdi destime dâmân-ı mollâdan
Esrar Dede

târ-ı perçem: Perçemin teli.
Aldı târ-ı perçemin aklın dağıttı fikrimi
Çalışır almaya cânım kaşların kaygıdadır
Şeyhzade İbrahim Hafîd

târ-ı sünbül-i zülf: Sünbüle benzeyen saçın teli.
Dedim kimdir perîşân eyleyen âşıklar ahvâlin
Sabâ gösterdi târ-ı sünbül-i zülfün ki bû eyler
Fuzûlî

târ-ı yegâne-i tesbîh: Tesbihin tek ipliği.
Alâka bir olıcak diller ittihâd eyler
Delîldir ona târ-i yegâne-i tesbîh-Şerif (Esatzade Şeyhülislam Mehmet ...) (olıcak : olunca)

târ-ı zülf: Saçının teli.
Girân etsin ko diller târ târ-ı zülfün olsun tek
Ruhun bâğında nice müşg-bîd-i ser-nigûn peydâ
Nâilî

Târ-ı zülfün dağıtıp safha-i mihr üzre sabâ
Hüsnünün defterini yazmağa mıstar mı çeker
Cem Sultan

târ u mâr, târ-mâr: Karmakarışık, dağınık, perişan.
Hâne-ber-dûş-ı havâyım çün habâb-ı câm-ı mey
Nehb-i sahbâ-yı hevesle oldu aklım târümâr
Nazîm (Yahya...)

Dîde-i mahmûr u giribân çâk ü kâkül târ u mâr
Hayret-efzâdır kıyâmın câme hâb-gâhından senin
Nedim

Bir mülkü bir harîs-i sitem-kâr için yıkar
Bir kavmi bir münâfık ile târumâr eder-Ziya Paşa

Şu vahdet târumâr olsun deyip saldırma İslâm'a
Uzaklaşsan da îmândan, cemâ'atten uzaklaşma
Mehmet Akif

târ u pûd: Arış ile argaç.
Mûy-ı gîsû-yı melektir târ u pûd câmesi
Pâre-i pîrâmen hûr-ı cinândır mi'ceri-Nef'î

Zülfünde hezâr rişte-i cân
Peyveste-i târ u pûd nisyân-Şeyh Galip

tarab: (طراب) Ar. Şenlik, sevinçlilik, sevinçten gelen coşkunluk. **c. etrâb**.
Tarh-ı hûbu ol kadar matbû'-ı dil-cû oldu kim
Her taraftan seyrine şevk u tarab eyler şitâb
Nedim

Bu cihân kimine hasr-ı tarab-ı ayş ü safâ
Kiminin başına mihnet ile zindân ancak-Bâki

Behiştî tab'-ı pâkinden ne hâletler konulmuştur
Ki eş'ârın semâ' etse tarabtan ehl-i hâl oynar
Behiştî

Dursun bu mûsikî-i semâvî içinde sâz
Leyl-i tarabda bir dahi mızrâb uyanmasın
Yahya Kemal

* **tarab-âmûz:** Tarap öğreten.
Ol dem ki olur, ey tarab-âmûz-ı hayâlât
Bir nây-i zümürrüd gibi nâlân
Destinde nihâlân-Cenap Şahabeddin

* **tarab-efzâ:** Sevinç arttıran.
Dil safâ kesb edeli seyr-i ruh-ı pâkinde
Ne bahâr-ı tarab-efzâda ne nev-rûzdadır
Bağdatlı Ruhi

* **tarab-engîz:** 1. Sevindirici, neşe uyandıran. 2. Eski Türk müziğinde kullanılan bir usul.
Hem rûz-ı mübârek dem-i îd-i tarab-engîz
Hem devr-i cihân-dâver-i Cem-şevket ü şândır
Nef'î

tarab-engîz-i gam-fersâ: Gam giderici. (yer).
Sun'-ı Hak ya gül-şen-i cennetten ifrâz eylemiş
Başka bir cây-ı tarab-engîz-i gam-fersâ mıdır
Nef'î

* **tarab-gâh:** Sevinç, coşkunluk yeri.
Bu tarab-gâh.. Yok, bu cây-i sükût
Ki durur pür mehâbet ü mebhût-Tevfik Fikret

* **tarab-nâk**: Sevinçli, coşkun.
Ol şeh ki cihân mevsimi adlinden safâdan
Devrân-ı tarab-nâk-i Cem'e handeler eyler-Nef'î

Varayım hâk-i tarab-nâkine yüzler süreyim
Bir gün olsun alayım hâr-i felekten bir kâm
Nedim

* **tarab-sâz**: Neşe ve sevinç veren, neşelendirici.
Hem öyle vaka:yi ki temâşâsı hazîndir
Âheng-i tarab-sâzı bütün âh u enîndir
Mehmet Akif

târâc: (تاراج) Far. Yağma, çapul, gâret.
Eyledin akl u dil ü cânımı târâc nigâh
Dahi bilmem nideceksin bana bundan sonra-Nâbi

Dendânlarını dest-i kazâ eyledi ihrâc
Akvâm-ı cihân gördü nedir gâye-i târâc
Abdülhak Hâmit

Sularda encümü her akşam eyleyip târâc
Ölen güneşlere onlarla işledim bir tâc
Ahmet Hâşim

taraf: (طرف) Ar. 1. Yan, yön. 2. Yer, bölge, ülke, memleket, kıt'a. 3. Bir kimsenin yanı. 4. Koruma, taraftarlık. 5. Aralarında anlaşmazlık bulunan iki topluluktan her biri. **c. etrâf**.
Tarh-ı hûbu ol kadar matbû'-ı dil-cû oldu kim
Her taraftan seyrine şevk u tarab eyler şitâb
Nedim

Herkesin zikri hemân ed'iye-i izz ü şükûh
Her taraftan çıkıyor bâng-ı temennâ-yı kerem-Lâ

târâc u yağma: Yağma ve talan.
Eğer deryâ-yı aşkından ki katre nûş eden sâlik
Hemân-dem cümle kevneyni verir târâc u yağmaya
Âşık Paşa

** **etrâf:** Taraf'lar.
Etrâf u civârını unutmaz
Hattâ has ü hârını unutmaz-Ziya Paşa

* **taraf-dâr**: Taraf tutan.

taraf-dâr-ı maka:lât-nüvîs: Makaleler yazan taraftar.
Ey taraf-dâr-ı maka:lât-nüvîs-i ve ne de
Acabâ kaç ve ne de sarf olunur senede
Muallim Naci

* **tarafeyn**: İki taraf.
Ne demek? Nâ-mütenâhî mi bu? Elbette biter
Tarafeynin biri ancak deyiversin ki yeter
Mehmet Akif

tarâif: (طرائف) Ar. Tarîfe'den; ender bulunan şeyler. bk. turfa.
Gencine-i bahârı vurup leşker-i hazân
Meştâya sarf olundu tâlid ü tarâifi
Keçecizade İzzet Molla

tarâif-i emel: Arzu edilen eşsizlik.
Nümûde-i hayâl olan tarâif-i emel gibi
Mükevvenât uzak yakın ne varsa gark-i âb ü tâb
Tevfik Fikret

tarâvet: (طراوت) Ar. Tazelik, taze olma.
Erişti yine Yahyâ feyz-i ebr-i lutf-ı Yezdânî
Tarâvet var çemenlerde letâfet var hevâlarda
Şeyhülislam Yahya

Şûre-zâr etmiş cihânı şu'le-i nâr-ı nifâk
Gül-şen-i ülfette âsâr-ı tarâvet kalmamış
Leskofçalı Galip

Hayrân eder tefekkürü gâhî zekâvetin
Necm-i seher-safâlı cebîn-i tarâvetin
Kemalzade Ekrem Bey

tarâvet-i dünyâ: Dünyanın tazeliği, canlılığı.
Kılma nazar tarâvet-i dünyâya Hamdî kim
Verdi felek yele niçe bâğ-ı İremleri
Hamdullah Hamdi

* **tarâvet-bahş:** Tazelik sunan.
Verir revnak izâr-ı yâre hatt-ı müşg-bâr elbet
Tarâvet-bahş olur gül-zâre ebr-i nev-bahâr elbet
Fıtnat Hanım

* **tarâvet-dih**: Taravet verici.
Nev-bahâr erdi tarâvet-dih-i bâğ oldu yine
Her gül-i tâze derûn-ı dile dağ oldu yine-Vecdî

* **tarî**: Tarâvet'ten; taze, taravetli.
Reng ü bûy-ı ârızından lâlede dâg-ı neşât
Şeb-nem-i bâğ-ı ruhundan sebz ü ter verdi tarî
Nazîm (Yahya...)

tard: (طرد) Ar. 1. Kovma, sürme, uzaklaştırma. 2. Vazife, iş veya okuldan uzaklaştırma. (ceza). 3. *tard ü aks*: ed. bir mısraın iki parçasını değiştirme yoluyla aynı anlama gelen başka bir mısra meydana getirme sanatı.
"Mümkün değil Hudâ'yı bilmek de bilmemek de
Bilmek de bilmemek de mümkün değil Hudâ'yı"
şeklinde
Gelse der-gâhına ikrâm görürler küremâ
Küremâ der-gehine gelse görürler ikrâm-Ziya Paşa

Tard etti cünûd-ı bî-hesâbı
Te'sîr-i duâ-yı müstecâbı-Vassâf

Eyleyen mel'ûn Azâzîl'i gurûr u ucb iken
Etme ey hâce tekebbür olma tâ tarda sezâ
Âdile Sultan

* **târid**: Tard edici, sürüp çıkarıcı.
Ola Cibrîl gibi ka:bil-i kuds-i melekût
Reh-güzârında sücûd eylese İblîs-i târid
Yenişehirli Avni

târid-i der-geh: Dergâhtan kovulma.
Târid-i der-geh-i Nâmûs-ı Ekber olsa dahi
Olur derîçe-i dehliz-i kurbtan merdûd-Sâbit

târem, târim, târüm: (طارم) Far. Kemer, kümbed, kubbe.
Derd-i dil ü eşk-i Nâilîdir
Bu târem-i nilgûna bâis-Nâilî

Ale's-sabâh ki bânû-yı mihr-i ferruh-fâl
Kenâr-ı târem-i mînâdan etti arz-ı cemâl-Nedim

Medâr-ı hilkat-i âlem bahâr-ı tıynet-i âdem
Süvâr-ı arsa-i târem emîrü'l-meclis-i gabrâ
Nâdirî (Ganizade...)

târem-i a'lâ: En yüce kubbe.
Nuri kuluna zerre kadar lutfun olursa
Ol düşmüşe bir adım olur târem-i a'lâ-Nuri

târem-i çâr: Dört kubbe.
Târem-i çârımla sermâ germ edip hengâmesin
Giydi Îsâ-yı mücerred yine kendi câmesin-Nâbi

târem-i ma'nâ: Mana kubbesi.
Gören sütûrun olurdu resîde mefhûma
Çıkılsa târem-i ma'nâya nerdübânından-Nâbi

târem-i mînâ: Gök kubbe.
Kitâb-ı hikmetinde nokta-i zer kursa-i hûrşîd
Kıbâb-ı izzetinden câm-ı revzen târem-i mînâ
Nâbi

târem-i nilüfer: Nilüfer çiçeğinin kubbesi.
Cinânî şâm-ı gamda şu'le-i nâr-ı derûnumdur
Değildir mâh-ı enver târem-i nîlüfer üstünde
Cinânî

târem-i sipihr: Gök kubbe.
Olurdu menzili hûrşîd-i evvelîn-i felek
Ederdi kurs-ı kamer târem-i sipihre suûd-Sâmi

tarf, tarfe: (طرف، طرفه) Ar. 1. Bakış. 2. Göz ucu, göz kapağının bir defa açılıp kapanması.

tarf-ı bînâgûş: Kulak memesi bakışı; yan bakış.
Âşıkın subhun eder şâm-ı garîbândan siyeh
Etmedin tarf-ı binâgûşa ser-i perçem henüz-Nâbi

tarf-ı bürka': Peçe, yüz örtüsünden bakış.
Tarf-ı bürka' götürüp arz-ı cemâl eylerse
Şehri nûr ede gibi âteş-i ruhsâr yine
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

tarf-ı destâr: Sarığın kenarı.
Ben bugün bir nev-bahâr-ı hüsn ü ân seyr eyledim
Tarf-ı destârında sünbül gibi mûlar var idi-Nedim

tarf-ı ebrû: Kaş bakışı.
Siriştinde onun kim nûr var kalbinde kîn olmaz
Musaffâ tıynetânın tarf-ı ebrûsunda çîn olmaz
Nâbi

tarf-ı hatt: Çizgi bakışı.
Tarf-ı hatta turrası bir ukde peydâ eylemiş
Gûyâ sahh çekmiş âsaf-pençe fermân üstüne-Nedim

tarf-ı külâh: Külah bakışı.
Eğmiş hilâli üstüne tarf-ı külâhını
Çok dil-şikestenin göğe yetirmiş âhını-Fuzûlî

O meyden eğer sünbül olmasa mest
Eder miydi tarf-ı külâhın şikest-Şeyhülislam Yahya

tarf-ı külâh-ı nâz: Naz külahı bakışı.
Diller şikest edip o cefâ-cû safâlanır
Tarf-ı külâh-ı nâzını işkeste gösterir-Esrar Dede

tarf-ı külâh-ı ser-i istiğnâ: Zenginlik başının külahının bakışı.
Geç otur mastaba-i işrete Cemşîd-âne
Kec edip tarf-ı külâh-ı ser-i istiğnâyı-Nergisî

tarf-ı zenahdân: Çene yanındaki ayva tüyü.
Hat bu mazmûn iledir tarf-ı zenahdânında
Ki bu zindânın esîrine yok ümmîd-i necât-Fuzûlî

tarfetü'l-ayn: Bir kere gözü kapayıp açıncaya kadar geçen an.
Tarfetü'l-ayn içinde basarı
Levh-i mahfûza ederdi nazarı-Sünbülzade Vehbi

Kahramân-savlet nigehler sell-i şemşîr ettiler
Mülk-i nâzı tarfetü'l-ayn içre teshîr ettiler
Yenişehirli Avni

Tarfetü'l-aynde mescid-i Aksâ'yı bulan
Âzim-i sûy-ı kerâmât aleyhissalavât-Âdile Sultan

Tarfetü'l-ayn olma gâfil Hazret-i Allah'tan
Zikr-i Hakk'a rûz u şeb sa'y eyleyen insân olur
Âdile Sultan

tarh: (طرح) Ar. 1. Temel atma, koyma, bırakma. 2. Dağıtma, bölme, ta'yin. 3. Tertipleme, kurma, düzenleme. 4. mat. Çıkarma.
Etse ger hâsiyyet-i hıfz-ı sirâyet âleme
Tarh olurdu safha-i âb üzre nakş-ı âzeri-Nef'î

Bir gül-istân-ı safâdır her mukaddes tarh kim
Rüzgâr eyler hezâr-ı adne hâkin ermagân
Kâzım Paşa

tarh-ı gazel: Gazel düzme.
İnkâr olur mu tarh-ı gazelde Nahîfî'nin
Bu tarz-ı dil-pesendi bu şîrîn edâları-Nahifi

tarh-ı hûb: Güzelliği bırakma.
Tarh-ı hûbu ol kadar matbû'-ı dil-cû oldu kim
Her taraftan seyrine şevk u tarab eyler şitâb
Nedim

tarh-ı matbû': Basılmışı atma.
Tarh-ı matbûuna reşk etmemeğe çâre mi var
Beyt-i ma'mûr-ı felek Kâ'be-i ulyâ-yı zemîn-Nef'î

Südde-i bâbiyle pâyende esâs-ı kâinât
Tarh-ı matbû' ile nâzende zemîn ü âsümân-Nef'î

tarh-ı safâ-yı bâğ-ı vuslat: Kavuşma bağının temizliğini ortadan kaldırma.
Olur bir meclis-i şâhâne ol bir bezm-i ehl-i aşk
Eder tarh-ı safâ-yı bâğ-ı vuslat halka-i tevhîd
Âdile Sultan

tarh-ı tekellüf: Gösterişi bırakma.
Sohbeti aşka hasr eder zevk-ı fenâyı fehm eder
Tarh-ı tekellüf eyleyip derd ile hem devâ-y-ile
Esrar Dede

tarh-ı üslûb-ı binâ: Bina üslubunun tertibi.
Tarh-ı üslûb-ı binâsı reşk-i firdevs-i Berîn
Huld-veş âb u hevâsı mâye-i zevk u safâ-Cinânî

* **tarh-efgen**: Kuran, düzenleyen, bina yapan.
Olmak ister yine bir tavr-ı nevâyin üzre
Vasf-ı paşa-yı Ferîdûn-hâşene tarh-efgen-Nedim

târî: (طارى) Ar. Tarâ'dan; ansızın çıkan, birdenbire görünen.
Soğuk soğuk denizin lerze-dâr-ı girye sesi
Eder yüreklerde târî bir ihtizâr-ı cenâh
Tevfik Fikret

tarî: (طرى) bk. tarâvet.
târid: (طارد) bk. tard.
ta'rîf: (تعر يف) Ar. İrfân'dan; bir şeyi inceden inceye anlatma.
Hamse-i Âl-i Abâ'nın başlasam ta'rîfine
Pençe-i hükm-i kazâ-yı Lâ-yezâlidir sözüm
Yenişehirli Avni

Bilmem ey menhûs adın Es'ad mıdır Gâlib midir
Zâtını ta'rîf kıl kimsin kime mensûbsun
Şeyh Mehmet Esat Galip

Ta'rîfine gitmemektir evlâ
Ta'rîfe gelir mi hiç Mevlâ-Muallim Naci.

ta'rîf-i lutf: Lütuf tarifi.
Mümkün olaydı avdet ederdim sabâvete
Ta'rîf-i lutfu bence o halâlin muhâldir
Muallim Naci

tarîf, tarîfe: (طريف) bk. turfa.
târîh: (تاريخ) Ar. 1. Tarih. 2. Ebced hesabıyla bir belirli zamanı manzum ve mensur bir ibare ile ortaya koyma, tarih düşürme. **c. tevârîh**.
Her âlemin sinnin ü tevârîhi muhtelif
Her bir zemînde başka hesâb üzredir zemân-Lâ

İkidir târîh-i tâmım var ise misli salâ
Kıldı azm-i erbâb-ı dîn aldı Arîş'i evlâ-Sürûrî

Son şanlı mâcerâsını târîhe anlatın
Zincir içinde bağlı duran kahraman atın
Faruk Nafiz Çamlıbel

târîh-i bî-naks: Eksiksiz tarih.
Gûş edip yazdım iki târîh-i bî-naks u ziyâd
Aldı hamd olsun Arîş'in kal'asın ehl-i cihâd
Sürûrî

târîh-i insâniyyet: İnsanlık tarihi.
Beşer unf ile girmez zabta mümkündür bu da'vâda
Bütün târîh-i insâniyyeti işhâd lâzımsa
Namık Kemal

târîh-i menkût*:* Noktalanmış tarih.
Söyledim târîh-i menkût eyleyip bezl-i vücûd
Bastı seylâb-ı adem Hayrî-i sâfî-tıyneti-Sürûrî

târîh-i Nesl-i Âl-i Osmân: Osmanlı sülalesinin tarihi.
Mukaddem Hemdemî ile Reşîd etmiş idi tanzîm
Hulâsa vechile Târîh-i Nesl-i Âl-i Osmân'ı
Ziya Paşa

târîh-i ra'nâ: Güzel tarih.
İki târîh-i ra'nâ yazdı kilk-i gevher-efşânı
Bu dîvâna musahhih-i Zâik fersûde efkârın
Şeyh Zâik

târîh-i rekîk: Tutuk tarih.
Tıfl-ı ebced gibi târîh-i rekîkin edemez
Bin hesâb etse yine dâhil-i ma'nâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

târîh-i sâl-i rıhlet: Göç yılının tarihi.
Lafzen ve ma'nen dedim târîh-i sâl-i rıhletin
Vâh göçtü Mîr Nâşid bin ikiyüz altıda-Sürûrî

târîh-i ser-güzeşt-i selef: Önce gelenlerin başından geçen tarih.
Kimdir bu rûzgârdan âsûde-hâl olan
Târîh-i ser-güzeşt-i selef ezberimdedir
Hâzık (Erzurumlu Mehmet ...)

târîh-i temâşâ: Temaşa tarihi.
Târîh-i temâşâ ki erbâb-ı nazardır
Her safhası âyîne-i etvâr-ı beşerdir-Muallim Naci

târîh-i zulm: Zulüm tarihi.
Nakş etti bir tehekküm için baht-ı bî-şuûr
Târîh-i zulme bir yeni dîbâce-i gurûr-Tevfk Fikret

** **tevârîh**: Târîh'ler.
Her âlemin sinîn ü tevârîhi muhtelif
Her bir zemînde başka hesâb üzredir zemân
Ziya Paşa

Tagayyür eylemiştir âlemin ol rütbe ahlâkı
Bize nakl-i tevârîhin gelir gûyâ yalan şimdi
Ziya Paşa

tarîk: (طريق) Ar. 1. Yol. 2. Usul. **c. turûk.**
Yirmi dört senedir kim kulun tarîka girip
Ümîd-i nef'-i menâsıbla bâd-peymâdır-Beliğ

Eslem-i tarîkı gösteriyorken dehâtımız
Olmaz mı reh-zenâna bizim türrehâtımız
Abdülhak Hâmit

Kapattım dâg-ı sînem şerhadan kestirme yol açtım
Bu da güm-geştegân-ı râh-ı aşka bir tarîk olsun
Lâ

Geceler azmettiğim ol mâha sâyem hafidir
Bir tarîk ile kabûl etmez mahabbet şirketi
Fasih (Ahmet...Dede)

tarîk-ı Ahmed-i Muhtâr: Seçilmiş Hz. Muhammed'in yolu, Müslümanlık.
Tıynet-i pâkini rûşen kılmış ehl-i âleme
Iktida kılmış tarîk-ı Ahmed-i Muhtâr'e su-Fuzûlî

tarîk-ı aşk: Aşk yolu.
Elin yu kendi kendinden dilâ teslîm kıl cânı
Tarîk-ı aşka girdinse budur âyîn ü erkânı
Hayali Bey

Ne nâleye ne âh-ı seher-gâhe ser-fürû
Etmem tarîk-ı aşkta hem-râha ser-fürû-Ziya Paşa

tarîk-ı aşk: Aşk yolu.
Kılıçlar yağdırırsa başıma ağyâr ey Rûhî
Tarîk-ı aşktan gitmem eğer bilsem gider başım
Bağdatlı Ruhi

tarîk-ı der-geh: Tekkenin yolu.
Tarîk-ı der-gehin etme bu abd-i rû-siyehi
Eder mi aks-i ruh-i ziştî âyîne merdûd-Sâmi

tarîk-ı ehl-i mâtem*:* Matem ehlinin yolu.
Tutmuştu tarîk-ı ehl-i mâtem
Tecdîd-i azâ kılıp dem-â-dem-Fuzûlî

tarîk-ı eslem: En doğru yol.
Çok tekâpû eyledim pest ü bülendini âlemin
Bulmadım teslîmden gayrı tarîk-ı eslemin-Nâbi

tarîk-ı fâka: Fakirlik yolu.
Tarîk--i fâkada hem-keff olup Senâî'ye
Cenâb-ı Külhânî-i Lây-hâr'a dek gideriz-Nâilî

tarîk-ı fakr: Fakirlik yolu.
Cemâli nûrunu kâşif yine celâli onun
Dem-i vusûlüne mûsil tarîk-ı fakr u fenâ
Hamdullah Hamdi

tarîk-ı fenâ: Yokluk yolu.
Habs-i hevâda koyma Fuzûlî-sıfat esîr
Yâ Rab hidâyet eyle tarîk-ı fenâ bana-Fuzûlî

tarîk-ı fevz ü necât: Zafer ve kurtuluş yolu.
Reh-i mütâbaatindir tarîk-ı fevz ü necât
Hevâ-yı merhametindir ümîd-i hayr ü halâs
Fuzûlî

tarîk-ı Hak: Hak yolu.
Etmez tarîk-i Hak'ta olan halka ser-fürû
Eğmez minâre ka:metini bâd eserse de
Râtib Ahmet Paşa (Nevres-i Kadim)

tarîk-ı hânka:h*:* Tekke yolu.
Doğru yoldur maksada sapman reh-i mey-hâneden
Zâhide sorman tarîk-ı hânka:hı gösterir
Şeyhülislam Yahya

tarîk-ı halvet: Yalnızlık yolu.
Tarîk-ı halvete ta'nın komaz cihânda hasûd
Adâvetin komaz İslâm'a nitekim kefere-Behiştî

tarîk-ı Halvetî: Halvetî tarikatının yolu.
Biz tarîk-ı Halvetî âşıkların handânıyız
Cân-ıla baş vermeğe dost yolunun merdânıyız
Ümmî Sinan

tarîk-ı hâs: Özel yol.
Geçip tavf-ı Harem'den kûyuna azm eyleyen âşık
Koyup râh-ı avâmı bir tarîk-ı hâsa dönmüştür
Cinânî

tarîk-ı hizmet: Hizmet yolu.
Pervânen olayım şeb-i gamda hemân bana
Göster tarîk-ı hidmeti ey şem'-i rûşenim-Behiştî

tarîk-ı ışk: Aşk yolu.
Harâmî gamzesinden ey gönül havf eyleme yârin
Tevekkül kıl tarîk-ı ışka azm eyle Hudâ yegdir
Cinânî

tarî-ı ihtilâf*:* Aykırılık yolu.
Subh-dem zülfün dağıt ya şâm arz-ı ârız et
Koyma subh u şâm arasında tarîk-ı ihtilâf-Fuzûlî

tarîk-ı ihtiyât: İhtiyat yolu.
Her yeten meh-rûya sarf etme Fuzûlî ömrünü
Bî-vefâlardan hazer kıl dut tarîk-ı ihtiyât-Fuzûlî

tarîk-ı imtihân: İmtihan yolu.
Ser-hadd-i matlûba pür-mihnet tarîk-ı imtihân
Menzil-i maksûda pür-âsîb râh-ı âzmûn-Fuzûlî

tarîk-ı isyân: İsyan yolu.
Tarîk-ı isyâna esîriz bize çâre
Ey âh-ı seher-gâh nedâmet sana kaldı-Nâbi

tarîk-ı ma'rifet: Bilim yolu.
İhrâz-ı şöhret eylemenin bin tarîki var
Ammâ tarîk-ı ma'rifeti iltizâm edin
Hamdî (Nâzımul-hikem Ahmet ...)

tarîk-ı Mevlevî: Mevlevi yolu.
Ne_olur bir şerh-i sadr ile safâ-yâb etse Esrâr'ı
Tarîk-ı Mevlevî'de hâk-i pây-i sîne-çâk oldum
Esrar Dede

tarîk-ı mey-gede : Meyhane yolu.
Düştük tarîk-i mey-gedeye câm-ı bâdeden
El çekmeziz ecel sımayınca ayağımız
Hayali Bey (sı- : kırmak)

tarîk-ı mülk ü cem'iyyet: Cemiyet ve ülkenin yolu.
Tefrika hâsıl tarîk-ı mülk ü cem'iyyet mahûf
Âh bilmem neyleyim yok bir muvafık reh-nümûn
Fuzûlî

tarîk-ı müstakîm*:* Doğru yol.
Âşıkı eyler tarîk-ı müstakîmin âgehi
Her gedâsın şâh eyler pür-atâdır Nakş-bend
Âdile Sultan

tarîk-ı nâdire-sencîde: Nükteli sözler yolu.
Tarîk-ı nâdire-sencîde Sâbitâ besdür
Bu tâze vâdî-i pâkize imtiyâz bana-Sâbit

tarîk-ı nazm: Nazım yolu.
Fuzûlî'nin tarîk-ı nazma tab'ın müstakîm etmiş
Hayâl-i ka:metin kim bir eliftir i'tidâl üzre-Fuzûlî

tarîk-ı nîstî: Yokluk yolu.
Geçer heft-âd u dü milletten evvel pâyede âşık
Tarîk-ı nîstînin mezheb-i îmânı yokluktur
Esrar Dede

tarîk-ı pâ: Ayak yolu.
Sirişk-i dîdemi pâ-mâle teşne-lebdir o şûh
Tarîk-ı pâdan eder nahl gibi def'-i ataş-Nâbi

tarîk-ı reh-rev-i vuslat: Kavuşma yolcusunun yolu.
Güşâd buldu hele çîn-i cebhesi Nâbî
Tarîk-ı reh-rev-i vuslatta sed ne müşkil imiş-Nâbi

tarîk-ı rûşen-i tâze: Yeni parlak yol.
Düşe bir semt-i garîbe reh-i fikr-i nazmı
Ne tarîk-ı rûşen-i tâze ne vâdî-i kadîm-Nef'î

tarîk-ı saâdet*:* Mutluluk yolu.
Kimi tarîk-ı saâdette tûşe-bahş-ı kerem
Kimi kemîn-i şeka:vette kûşe-gîr-i kümûn
Yenişehirli Avni

tarîk-ı sabr: Sabır yolu.
Tarîk-ı sabr u tedbîr-i selâmet lezzetin bilmem
Bana aşk u melâmet yeg gelir sabr u selâmetten
Fuzûlî (yeg: daha iyi)

tarîk-i saltanat: Saltanat yolu.
Reh-i aşkında olman teng-dil sevdâ hücûmundan
Tarîk-i saltanat her kim tutar gavgâya hû eyler
Fuzûlî

tarîk-i savâb: Doğru yol.
Mesdûddur Fuzûlî'ye mey-hâneler yolu
Yâ Rab hidâyet eyle tarîk-ı savâb ona-Fuzûlî

tarîk-i seccâde: Seccade yolu.
Hırka be-dûş-ı ferâğız tarîk-i seccâdeyiz
Nâ-murâd-ı âlemiz ammâ mürîd-i bâdeyiz
Hersekli Arif Hikmet

tarîk-ı sünnet: Sünnet yolu.
İtmâma yetip tarîk-ı sünnet
Ta'lîm-i ulûma yetti nevbet-Fuzûlî

tarîk-ı şehr-i hakîkat: Hakikat şehrinin yolu.
Tarîk-ı şehr-i hakîkat dururken ey Nâbî
Hevâ-yı kûy-ı mecâz etmenin zemânı değil-Nâbi

tarîk-ı şer': Hz. Muhammed (s.a.s.)'in gittiği yol.
Bu fânî mülkte mağrûr olma zinhâr
Tarîk-ı şer'den dûr olma zinhâr-Orhan Gazi

* **tarîk-daş**: Yol arkadaşı.
Bir kısa bir uzun âdeme tarîk-daş oldum
Ârif anlar ki bu yolda nelere duş oldum
Tahirü'l-Mevlevi (>tuş ol-: rastlamak.)

* **tarîka, tarîkat:** Allah'a ulaşmak arzusuyla tutulan tasavvuf yolu. **c. tarâik**.
Ne şerîat ne tarîkat anlar
Ne mecâz ü ne hakîkat anlar-Sünbülzade Vehbi

Tarîkat üzre gelip berg-i sebz ile gâhî
Lisân-ı hâl ile kasd eyler i'tizâra turunc-Cinânî

tarîka-i mahsûsa*:* Özel yollar.
Her zerrede tarîka-i mahsûsa üzre feyz
Her cismde tabîat-ı mahsûsa üzre cân-Ziya Paşa

târîk: (تاریك) Far. Karanlık.
Bir şeb-i târîktir gûyâ sevâd-ı kâinât
Tâb-ı nûr-ı kevkeb-i ikbâli bahtın mâhitâb-Nef'î

Bîm-i reh bilmez şeb-i târîkte tenhâ gelir
Senden ey meh-rû hayâlin bana bî-pervâ gelir
Şeyhülislam Yahya

Zuhûr-ı hâr-ı mihnet müjde-i gül-gonce-i terdir
Şeb-i târîkin encâmı tulû'-ı mihr-i enverdir-Lâ

târîk-i şeb*:* Gecenin karanlığı.
Oldu târîk-i şeb âhımla kat kat lîk sen
Tal'atinle hangı bezmi mâh-tâb ettin bu şeb-Nâbi

* **târîkî**: Karanlık.

târîkî-i hicrân: Ayrılığın karanlığı.
Târîk-i hicrâna esîriz bize çâre
Ey âh-ı seher-gâh nedâmet sana kaldı-Nâbi

târik: (تارك) bk. terk.

tarîkat: (تریقت) bk. tarîk.

ta'rîz: (تعریض) Ar . Arz'dan; 1. (sözle) Dokundurma, dokunaklı söz söyleme. 2. Taşlama. **c. ta'rîzât.**
Düşmân ederse kasdı o şûhun cefâ değil
Ta'rîzdir rakîbe gönül söz sana değil-Nâbi

Cenâb-ı şeyhe ta'rîz eyleyip rindân ne hôş derler
Bize kâfir-i bî-dîn diyen bâri Müslümân olsa
Yenişehirli Avni

Humkun zekâya karşı takrîzi şöyle dursun
Ta'rîzi bir inâyet, tahkîri bir senâdır
Abdülhak Hâmit

Düşnâm ederse kasdı o şûhun cefâ değil
Ta'rîzdir rakîbe gönül söz sana değil-Lâ

ta'rîz-i âşikâre: Açık taşlama.
Ahbâb meclisinde huzûr-ı rakîbde
Ta'rîz-i âşikâresi nâz-ı nihânı şûh-Nâbi

*__taarruz__: 1. Takılma, ilişme, sataşma. 2. Düşmana saldırma. **c. taarruzât**.
Dâmen-i ikbâlime gerd-i taarruz yetmeyip
Çeşm-i hâsid çehre-i cemʿiyyetimden dûr idi-Fuzûlî

Himâyet et ki senin bir yanar çerâgındır
Taarruz eylemesin rûzgâr-ı bed-gerdân-Nedim

Teşekkî eyleme noksânî-i erzâktan zîrâ
Taarruz mîz-bâna nân için çok bî-hayâlıktır
Hâzık (Erzurumlu Mehmet...)
Edebiyâta edebsizliği onlar soktu;
Yoksa dîn nâmına ahlâka taarruz yoktu
Mehmet Akif
târ-mâr: (تارمار) bk. târ
tarrâka: (طرّاقه) Ar. (Osm. T.)>tarâka. Gümbürtü, gürültü, velvele, patırtı.
Güneşler, gölgeler, aylar, şafaklar... Hepsi çığlıkta
Gelir tarrâkalar, çaktıkça ecrâmın karanlıkta
Mehmet Akif
Nâ-gehân bir taraka-i mûhiş
Sarsıyor hep kulûb-ı huzzârı-Tevfik Fikret
tarrâka-i sad-çâk: Yüz parça gürültü.
Tarrâka-i sad-çâk ile pür-zûr savâik
İnler gibidir hışm ile mağrûr şevâhik
Kemalzade Ekrem Bey
tarrâr: (طرّار) Ar. Yankesici.
Bâ-husûs ola o şahs-ı tarrâr
Nâzik ü rind ü zarîf ü ayyâr-Nâbi
tarrâr-ı felek: Feleğin yankesicisi.
Dehr içinde bir iki nâil-i devlet var ise
Kimi ayyâr-ı zemândır kimi tarrâr-ı felek
Yenişehirli Avni
tarsîn: (ترصين) Ar. Rasânet'ten; sağlamlaştırma, kuvvetlendirme, muhkem kılma.
Arş-ı temkîn ü kadr-i makderet ü dehr-i sebât
Levh-i tarsîn ü kazâ bezm-i efsânemizde her çeh bâd-âbâd-Hilmi (Trabzonlu...)

Arş-ı temkîn ü kadr-i makderet ü dehr-i sebât
Levh-i tarsîn ü kazâ temşît ü berk-ı be-renk-Lâ

tartîb: (ترطيب) Ar. Ratâbet'ten; rutubetlendirme, ıslatma, ıslatılma.
tartîb-i dimâğ: Dimağı ıslatma.
Kâm al mey ü mahbûbdan ey Nâilî-i zâr
Tahsîl-i neşât-ı dil ü tartîb-i dimâğ et-Nâilî
târumâr: (تارمار) bk. târ.
tarz; (طرز) Ar. 1. Şekil, biçim, sûret, kılık. 2. Yol, usul.
Benzemez bunlara ol turfedir onun tarzı
Reviş ü cümbüş ü ser-tâ-be-kadem nev-peydâ
Nefʿî
Biraz bu tarz ile güft ü şinîdten sonra
Biraz da sohbet-i eşʿâra gösterip ikbâl-Nedim
tarz-ı acem: Acemi şekil.
Ol tarz-ı acemdir olmaz iʿcâb
Rindân-ı Acem gözetmez âdâb-Şeyh Galip
tarz-ı âdâb: Edep tarzı.
Tarz-ı âdâbı gözet müksir ü nâ-dân olma
Kıllet-i dâniş olur kesret-i güftâra sebeb
Hersekli Arif Hikmet
tarz-ı beyân: Açıklama tarzı.
Meâl-i nazm u nesri anlaşılmaktan müberrâdır
Müceddid şâirin tarz-ı beyânı sâdedir sözde
Muallim Naci
tarz-ı bî-cây-ı riyâ: Riyanın yersiz şekli.
Tarz-ı bî-cây-ı riyâ sûfîyi eyler mashara
Bezm-i irfânda nazardan ihtifâʾ mümkin değil
Esrar Dede
tarz-ı cedîd: Yeni tarz.
Âlemin olmuş usûlü şimdi bir tarz-ı cedîd
Çünkü ıslâhından etmiş âkılân katʿ-ı ümîd
Ziya Paşa
tarz-ı dil-firîb: Cezbedici tarz.
Ey âsmân-ı turfe-nümâdan edip şitâb
Bir tarz-ı dil-firîb ile sâkit olan şihâb
Muallim Naci
tarz-ı eşʿâr: Şiirlerin biçimi.
Muhâl add eylemişlerken gazelde şâirân-ı Rûm
Ben îcâd eyledim ol Şevket-âne tarz-ı eşʿârı
Şeyh Galip

tarz-ı gazel: Gazel tarzı.
Avnî seni medh eyledi çün günbed-i hazrâ
Matla' dedi yüzüne vü ağzına mu'ammâ
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

tarz-ı hâs*:* Özel tarz.
Sebû zânûde, sâgar elde, yâr âgûş-ı vuslatte
Bu tarz-ı hâs ile meclis aceb rindâne olmaz mı?
Vecdî

tarz-ı hâs u tâze: Özel ve yeni bir tarz (şiir).
Ne mazmûnlar ne vâdîler bulur seyr eylesek Nef'î
Yine bir tarz-ı hâs u tâze îcâd ettiğin görsek-Nef'î

tarz-ı kadîm: Eski tarz.
Kim tarz-ı kadîme kisve vermiş
Şi'r onun eliyle şekle girmiş-Ziya Paşa

tarz-ı makbûl: Kabul edilir şekil.
Tarz-ı makbûlu Hudâyîdir Cinânî yârimin
Ârif olan meyl eder elbette taht-ı sâdeye-Cinânî

tarz-ı nev': Yeni tarz.
Hep görenler dedi bu tarz-ı nev'i ey Yahyâ
Ma'rifet nahli veriptir yine bâr-ı tâze
Şeyhülislam Yahya (veriptir: vermiştir)

tarz-ı nevîn: Yepyeni tarz.
Muammâ-gûne bu nâme sabâdan gelmedir Nâbî
Zihî tarz-ı nevîn kim ma'nî-i şi'r üzre zâiddir
Nâbi

tarz-ı nezâket: Nezaket tarzı.
Ba'zılar nâm-ı Hudâ dedi Bedûh
Yürümek tarz-ı nezâketle budûh(?)
Sünbülzade Vehbi

tarz-ı selef: Eskilerin tarzı.
Tarz-ı selefe takaddüm ettim
Bir başka lûgat tekellüm ettim-Şeyh Galip

tarz-ı sühan: Söz şekli.
Köhne resmi kalemi Veysî-i sihr-ârâdır
Tâze tarz-ı sühanı nâdire-sencân-ı Acem
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

tarz-ı tâze: Yeni tarz.
Bu nakş-ı hûbu bülbül gördü âheng-i nevâ etti
Bu tarz-ı tâzeyi seyr etti cûlar bî-karâr oldu
Şeyhülislam Yahya

tarz-ı telebbüs: Giyinme tarzı.
Tarz-ı telebbüsündeki reng-i garîb ile
Belliydi şi're, san'ata meyl-i tabîati-Tevfik Fikret

tâs: (طاس) Ar.>tâss'tan; tas, su kabı.
Germâbe-i vaslında bayıldık o perînin
Gel gayri yeter toplayalım tâsı tarağı
Kânî (Ebubekir...)

Kılma denîlerin bir içim şerbetine meyl
Yarılsa ger harâret ile sîne tâs tâs-Behiştî

tâs-ı âsmân: Gökyüzü tası.
Ser-nigûn olmasa ey meh-pâre tâs-ı âsmân
Her gün eylerdi leb-â-leb onu bu eşk-i revân
Behiştî

tâs-ı çarh: Feleğin kâsesi.
Ey Fuzûlî zehr-i kahr ile doludur tâs-ı çarh
Çekmez onun kahrını her kim çeker bir dolu tâs
Fuzûlî

tâs-ı gerdûn: *G*ökyüzü, sema.
Vaktidir ola be-izz-i lutf-ı Hallâk-ı ezel
Gulgul-ı kûs-ı zaferden tâs-ı gerdûn pür-tanîn
Üsküdarlı Hakkı Bey

tâs-ı pûlâd: Çelik tas.
Şerâr-ı nâr-ı âhımla sipihrin tâs-ı pûlâdı
Döner her şeb belâ bezminde câm-ı zer-nişânımdır
Bâki

tâs-ı pür-hûn: Kanlı tas.
Tâs-ı pür-hûna döner ağlamadan çeşmânım
Sensiz ey nûr-ı basar kanda yatar müjgânım
Enderunlu Vâsıf (kanda: nerede)

tâs-ı zer-i mihr: Güneşin altın tası.
Çıkarma tâs-ı zer-i mihri ey felek minbat
Dil ehli sencileyin tâs-bâza bakmazlar
Nâilî (sencileyin: senin gibi)

* **tâs-bâz***:* Tasla oynayan.
Çıkarma tâs-ı zer-i mihri ey felek min-ba'd
Dil ehli sencileyin tâs-bâza bakmazlar-Nâilî

tasaddî: (تصدّی) Ar. Bir işe girişme, başlama. **c. tasaddiyât**.
Bil illeti kıl sonra müdâvâta tasaddî
Her merhemi her yarayı merhem mi sanırsın
Ziya Paşa

Bâ-husûs ka:dî-yı şeh-bâl iken ol işlediği
Hâdisâtı edeyim serde tasaddî yek yek-Lâ

Dünyâyı yakıp yıkmaya bir seyf-i taaddî
Emrinle mi yâ Rab ediyor böyle tasaddî
Mehmet Akif
Cennet aselin etmese tavsîfe tasaddî
Kim der idi ta'sîl-i kelâm eyledi vâiz-Muallim Naci
tasadduk: (تصدّق) Ar. Sadaka'dan; sadaka olarak verme, verilme. **c. tasadduka:t**
Pâdişâhân-ı cihândır ki ihsânında
Kimi cerrâr-ı tasadduk kimi muhtâc-ı zekât
Yenişehirli Avni
Yok, böyle de olmayıp da kendi
Malın ise –çünkü fazla- şimdi: Bî-vâyeler tasadduk eyle-Mehmet Akif

Emr-i şer'îdir cem'i tasadduka:t
Mütekebbirlere kibr etme tasadduk sayılır-Lâ
** **tasadduka:t**: Sadakalar.
Vücûd-ı pâkini ekdârdan sıyânet için
Eder felekte melekler tasadduka:t ü nüzûr-Nâbi
tasaddur: (تصدّر) bk. tasdîr.
tasallut: (تصلّت) Ar. Salâtet'ten; sataşma, musallat olma, başına ekşime. **c. tasallutât.**
Siper-veş eyle tahammül zirih-veş ol gam-hâr
Tasallut eyleme halk üzre dûr-bâş olma-Nâbi
tasallüf: (تصلّف) Ar. Salef'ten; 1. Sahip olmadığı özellikleri varmış gibi övünme, gururlanma. 2. ed. Şairin kendini övmek maksadıyla yazdığı şiir (fahriye). **c. tasallüfât**.
Tekellüf ber-taraf ey şeyh sen vaz'-ı tasallüf kıl
Sühan-dânân-ı mahvın fazl ile irfânı yokluktur
Esrar Dede
Rezm-gâh-ı hezeyâna gelicek her birinin
Gürzü var dest-i tasallüfte beşer yüz batman
Sâbit (gelicek: gelince)
tasannu': (تصنّع) Ar. Sun'dan; 1. Yapmacık. 2. Bir şeyi olduğundan daha değerli, süslü gösterme. **c. tasannuât.**
Ne tasannu' bu ki yok ehl-i kerâmet diyerek
Kendini ehl-i kerâmet tanıtırmış halka
Muallim Naci

tasarruf: (تصرّف) Ar. Sarf'tan; 1. İdare ile kullanma. 2. Arttırma, arttırılma. **c. tasarrufât**.
Esrâr-ı hafiye var bilinmez
Etvâr-ı tasavvur Hudâ'da-Lâ

Halka hûblardan visâl-i râhat-efzâdır garaz
Âşıka ancak tasarrufsuz temâşâdır garaz-Fuzûlî

İstemem nâ-dân bana ger verse genc-i sîm ü zer
Kim ivazsız nâ-dândan tasarruftur vebâl-Fuzûlî

Nakdîne-i tasarrufu seng-i mezâr iken
Câh ehlinin bu rütbe nedendir denâeti
Âsım (Arifzade Mahmut ...)
** **tasarrufât**:: Tasarruflar.
tasarrufât-ı İlâhiyye: İlahî tasarruflar.
Diraht-ı ye'sden izhâr-ı berg ü bâr-ı ümîd
Tasarrufât-ı İlâhiyye'den baîd midir-Nâbi
tasâ'ud: (تصاعد) Ar. Suûd'tan; yükselme, yukarı kalkma. **c. tasâ'udât.**
** **tasâ'udât:** Yükselmeler, yücelmeler. (buhar veya gaz için).
Tasâ'udâtı buhârın bulut yığar havâya
Teressübâtı sehâbın nehir yayar ovaya
Mehmet Akif
tasâvîr: (تصاوير) bk. tasvîr.
tasavvuf: (تصوّف) Ar. Sûf'tan; gönlünü Allah sevgisine bağlama. **c. tasavvufât**.
Ey satan harf-i tasavvufla velâyet halka
Harf-i taklîd ile onulmaz ona tahkîk gerek-Nâbi

Okusan ilm-i tasavvuf ne zarar
Pâk bil tasfiye-i bâtın eder-Sünbülzade Vehbi
tasavvur: (تصوّر) Ar. Sûret'ten; 1. Zihinde şekillendirme. 2. Zihinde göz önüne getirme. **c. tasavvurât**.
Sihr ederdim medhine geldikçe ammâ neyleyim
Eylemiş Hak vasfını kayd-ı tasavvurdan berî-Nef'î

Cevher-i ferdim heyûlâ-yı tasavvurdan beri
Şeş-cihât-ı ma'rifet kevn ü mekânımdır benim
Nef'î

Ebnâ-yı zemânın talebi nâm u nişândır
Her biri tasavvurda filân ibn-i filândır

Bağdatlı Ruhi

tasavvur-ı teftîş: Kontrol tasarrufu.
Kimdir bu kâr-gâha çeken perde-i hafâ
Kimdir veren tasavvur-ı teftîş âdeme-Ziya Paşa

tasavvur-ı temyîz: İyiyi kötüden ayıran tasavvur.
Nedir tasavvur-ı temyîz hüsn ü kubh-ı umûr
Nedir teka:bül-i imtidâd cümle-i gerdân-Lâ

* **tasavvur-hâne:** Tasavvur evi.

tasavvur-hâne-i fikret: Düşüncenin tasavvur evi.
Tasavvur-hâne-i fikrette kesb-i incimâd eyler
Heyûlâ-yı maânî bulmadan sûret beyân üzre

Ziya Paşa

** **tasavvurât**: Tasavvurlar.

tasavvurât-ı maânî: Anlamlarla ilgili tasavvurlar.
Tasavvurât-ı maânî tebeddülât-ı şuûn
Muâmelât-ı kazâyâ tenevvür-i esrâr-Lâ

tasdî: (تصديع) Ar. 1. Taciz etme, rahatsız etme. 2. Baş ağrıtma.
Tasdîi ko bîhûde figân etme
Şekvânla dolsun mu yeter defter-i âlem-Neşati

tasdîk: (تصديق) Ar. Sıdk'tan; gerçek olduğunu bildirme, doğrulama. **c. tasdîkât.**
Kelâm-ı sıdkta tasdîk olunmadan kaldı
Mesâmi'i o kadar etti pür peyâm-ı dürûğ-Nâbi

Lâyık mı olup mu'tekid câdde-i tasdîk
Dünbâle-rev tab'ın ola bir nice câhil-Sâmi

Helâli görmez isen eyle tasdîk
Haber verdikte sana ehl-i ebsâr

Taşköprülüzade Kemaleddin

tasdîr: (تصدير) Ar. Sadr'dan; 1. Başa koyma, başa geçirme. 2. Kitabın başına ön söz koyma. 3. Satır dizme, yazma. **c. tasdîrât**.
Eyleyip tayy-ı tavâmîr-i sühan ey
Üsküdarlı İsmail Paşazâde Hakkı Bey
Yeridir eyler isen gayrı duâyı tasdîr

İsmail Paşazade

* **tasaddur**: Sadr'dan; baş yere geçme, en başta oturma.
Ger âdemîde garaz ekl ü şürb ü şehvet ise
Gerek cemî'-i ünâsı tasaddur ede sütûr-Hayali Bey

Tasaddur etse ne gam rinde câhil-i hôd-bîn
Gehî tefevvuk eder bahre keştî-i sergîn-Nâbi

Bundan kuzâtın anla ulüvv-i cenâbını
İmzâları tasaddur eder hüccet üstüne-Nâbi

tasfiye: (تصفيه) Ar. Safvet ve safâ'dan; 1. Saf kılma, saflaştırma; temizleme. 2. Bir kuruluşu ortadan kaldırma, kapatma.

tasfiye-i bâtın: İçi temizleme.
Okusan ilm-i tasavvuf ne zarar
Pâk bil tasfiye-i bâtın eder-Sünbülzade Vehbi

tasfiye-i kalb: Kalbi temizleme.
Edeyim tasfiye-i kalb ile âğâz-ı duâ
Tâ ki mir'ât-ı icâbette ola çehre-nümûd-Münif

tashîf: (تصحيف) Ar. Sahf'tan; yazı yazarken yazıyı yanlış yazma.
Hat geldi rûh-ı âline yâr oldu müzellef
Devr ile olur âlet-i tashîf musahhaf-Nâbi

tashîf-i kabâ: Kaftanın üstüne yazılan yanlış yazı.
Sana düşmen olanın olsun libâsı dâimâ
Tende tashîf-i kabâ başında maklûb-ı külâh

Nizami

tashîh: (تصحيح) Ar. Sıhhat'ten; 1. İyileşme, sağlığını iade etme. 2. Yanlışı düzeltme, doğrultma. **c. tashîhat**.
Mizâc-ı âlemi tashîhe sa'y eden her-gâh
Görür devâ gibi çîn-i cebîn-i istikrâh-Sait Sırrı

tas'îd: (تصعيد) Ar. Suûd'dan; yukarı çıkarma, çıkarılma.
Tîn-i hikmetle yapılmaz bu binâ
Eder cezâsını tas'îd hebâ-Nâbi

ta'sîl: (تعسيل) Ar. Asel'den; ballama, ballandırma.

ta'sîl-i kelâm: Sözü ballandırma.
Cennet aselin etmese tavsîfe tasaddî
Kim der idi ta'sîl-i kelâm eyledi vâiz-Muallim Naci

tasliye: (تصليه) Ar. Salvet'ten; "sallallahü teala aleyhi ve sellem" demek. Hz. Muhammed'e (s.a.s.) salavat getirme.
Nâm-ı nebeviyy-i müntakış levha-i cândır
Dil pîş-i celîlinde onu tasliye-hânıdır
Muallim Naci

tasmîm: (تصميم) Ar. Tasarlama, kati olarak niyetlenme. **c. tasmîmât**..
Ömrün efzûn ola bir Hû çekelim
Edelim sonra duâyı tasmîm-Nef'î

Öyle bir şiddet-i tasmîm ile çıktım ki yola
Karşıma çıksa eğer seng-i mezârım dönmem
Abdülhak Hâmit

tasnîf: (تصنيف) Ar. Sınf'tan; sınıflama, takım takım ayırma**. c. tasnîfât**.
Nakş-ı sun'un ol ki itka:n üzre tasnîf eylemiş
Cüz'ü cüz'ün âlemi terkîb ü te'lîf eylemiş-Nâbi

Zebân nâ-resâ vasf-ı te'lîfine
Ukûl ermez a'dâd-ı tasnîfine
Keçecizade İzzet Molla

tasrîf: (تصريف) Ar. Sarf'tan; 1. İstediği yolda idare eden (Allah). 2. gr. Bir kelimenin çekimi. **c. tasrîfât**., **tasârîf.**

** **tasârîf**: Allah'ın istediği yolda idare ve iradeleri.

tasârîf-i dehr: Dünyayı istediği şekilde idare etme.
Kadîmi mâide-perverd-i âsitânındır
Velîk oldu tasârîf-i dehr ile mehcûr-Nâbi

tasrîh: (تصريح) Ar. Sarh'tan; açık açık söyleme, açıktan açığa bildirme. **c. tasrîhât**.
Tasrîh eylemezse de maksûdun ehl-i derd
Ma'lûmdur me'âli siyâk ü sibâktan-Nâbi

Dil verdiğimiz yâre nigâh gazabından
Tasrîha mecâl olmadı îmâ ile geçtik-Nâilî

tastîh: (تسطيح) Ar. Sath'dan; bir şeyi yassı ve düz etme.
Gûyâ edip tabîat kûy-ı zemîni tastîh
Tübbet aşağı düşmüş Çîn ü Hoten yukarı-Nedim

tasvîr: (تصوير) Ar. Sûret'ten; 1. Bir şeyin resmini yapma. 2. Resim, figür. 3. ed. Yazıyla tasvir etme. **c. tasvîrât, tasâvîr.**
Süvâr oldukça tasvîrinde âcizdir musavverler
Ne denlü dikkat eylerse eğer Behzâd eğer Mânî
Nef'î

Giyip bir al eteklik hâleden meydâna azm etmiş
Semâda Mevlevî âyînini tasvîr eder mehtâb-Beliğ

Etse tasvîrim teveccüh âlem-i ervâh olur
İn'ikâs-ı peyker-i cân-perverimden müstenir
Muallim Naci

Mudhikât-ı dehre ben ölsem de tasvîrim güler
Muallim Naci

Tasvîr eder mi böyle bir şehinşâhı ey Kemâl
Şimşekten olsa şi'rde ta'bîr savleti-Yahya Kemal

tasvîr-i baht: Talih tasviri.
Fark için temyîz-i ehliyyetteki noksânını
Sûret-i a'mâda, eslâf, ettiler tasvîr-i baht-Ziya Paşa

tasvîr-i gayr: Başka resim.
Tasvîr-i gayre kılma mahal kalb-i akdesi
Esnâma mesken eyleme Beytü'l-ukaddes'i
Usulî (Yenice Vardarlı ...)

tasvîr-i hacer: Taş tasviri.
Mâhiyyeti ger olsa cemâdâta mürebbî
Tasvîr-i hacer kesb-i kemâl-i beşer eyler-Nef'î

tasvîr-i hayâl: Hayal tasviri.
Dest-mâlim nakşı tasvîr-i hayâlindir meğer
Kim dökülsün bir dem eşkim gibi gözümden nihân
Behiştî

tasvîr-i kâse-i Çînî: Çin kâsesinin tasviri.
Yapıştı hâke çü tasvîr-i kâse-i Çînî
Konup kenârına havz-ı tehîlerin mürg-âb
Esrar Dede

tasvîr-i ruhsâr: Yanağın tasviri.
Ne zîbâsın ki sûret bağlamaz tasvîr-i ruhsârın
Tahayyür sûret eyler sûretin çektikte nakka:şı
Fuzûlî

tasvîr-i rûy-i âb-dâr: Güzel yüzün tasviri.
Edip tasvîr-i rûy-i âb-dârın hâller koymuş
Musavver nakş vermiş rûy-ı yâre şâme uydurmuş
Nâbi

tasvîr-i Yûsuf*:* Yusuf'un resmi.
Uyurken seyr eden ol dil-rübâyı câme-hâb içre
Sanır tasvîr-i Yûsuf'tur yazılmıştır kitâb içre
Nef'î

** **tasâvîr**: Tasvirler.
Tasâvîr ile tezyîn eylemiş sûret-ger-i hikmet
Döner şem'-i mahabbetle fenerdir halka-i tevhîd
Nâbi

tasâvîr-i suhûf-ı Enkelyûn: İncil sayfalarının resimleri.
Anılsa deyr-i mugân içre ger münâcâtı
Gelir sücûda tasâvîr-i suhuf-ı Enkelyûn-Lâ

ta'şîr: (تعشير) Ar. Öşr'den; 1. Onda birini alma. 2. Ona çıkarma. 3. Ona bölme. **c. ta'şîrât.**
Değil hâle tutup harmen-geh-i çerh üzre bir gırbâl
Hubûbât-ı nücûmu şeb-be-şeb ta'şîr eder mehtâb
Nâbi

taşt: (طشت) Far. Leğen.
Ol etti gülü çırâğ-ı bî-dûd
Hem taştını nergisin zer-endûd-Riyazi

taştîr: (تشطير) Ar. Şatr'dan; ed. Murabba hâline getirilmek istenen bir gazelin her beyit mısraları arasına ikişer mısra ilave etme.
Taştîrimiz bu sâyede az çok bahâ bulur
Bâkî kalır sahîfe-i âlemde adımız-Yahya Kemal

Tâtâr: (تاتار) T.> Far. 1.Özbek Türklerinin bir kolu. 2. Postacı. 3. Miskin uzak diyarlara ve Anadolu'ya Tatarlar tarafından taşınmasından dolayı miskle beraber geçer. 4. mec. Zalim, gaddar, merhametsiz.
Leşker-i ebr-i çemen mülkünde akın saldı
Ta'n etse ne_ola nâfe-i Tâtâr'a benefşe-Necati Bey

Hemân hitâb edip ey âfitâb-ı nâz dedim
Ki ey fedâ o siyeh nâfe-i Tâtâr-Nazîm (Yahya...)

Ey subh-dem yeli ne öğersin tâtârını
Müşgîn saçında gör ki ne tâtâra düşmüşüm
Nesimi

tâtâr-ı gamze: Gamzenin zulmü.
Deşt-i gamda her yana tenler getirdi seyl-i hûn
Durmayıp tâtâr-i gamzen tîr-i bârân etmede
Bâki

tatbîk: (تطبيق) Ar. Tıbk'tan; uygulama. **c. tatbîka:t.**
İşte köhne berevât, işte ferâmîn-i kadîm
Hakk-ı insâfila tatbîk olunursa da'vâ-Nâbi

Vicdânını tatbîk edegör azb-i lisâna
Râşit (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

tathîr: (تطهير) Ar. Tahr'dan; temizleme, paklama. **c. tathîrât.**
Çirkten sîneni tathîre sana reh-berdir
Sâha-i zillete rû-mâlleri cârûbun-Nâbi

Tathîrine nâ-pâkların dîde-i terle
Mânende-i pîrân-ı tarîkat nigerândır-Nâbi

İbn-i Âzer Mekke'yi esnâmdan tathîr edip
Makdemin şevkiyle etti Kâ'betullâh'ı binâ
Keçecizade İzzet Molla

tathîr-i dâmân*:* Eteğini (namusunu) temizleme.
Be-gâyet ser-keşânı her tarafta pâyimâl etti
Evlendi himmetiyle devletin tathîr-i dâmânı-Lâ

ta'tîl: (تعطيل) Ar. 1.Atal'den; yasa gereği çalışmaya ara verileceği belirtilen süre. 2. Boşluğa düşme. **c. ta'tîlât.**
Ne dest-mâye-i tâat ne iktisâb-ı hayâ
Tamâm eyledi eyyâm-ı ömrü ta'tîl-Sâbit

Hayretim çarha sükûn-âver ta'tîl olalı
Vahşetim bâis peydâ-yı sevdâ-yı adem-Akif Paşa

tatmîn: (تطمين) Ar. Tamn'dan; kalbe emniyet, itminan, huzur, sükûn verme **c. tatmînât**.
Âkıl oymuş ki: Hayâtın bütün ezvâkından
Durmayıp hırsını tatmîne edermiş îmân
Mehmet Akif

tatvîl: (تطويل) bk. tûl.

tatyîb: (تطييب) bk. tayyib, tayyibe.

tâûn: (طاعون) Ar. Veba.
Beşerin rûhunu tesmîm edecek karha budur
Ne musîbettir o, tâûnlara rahmet okutur
Mehmet Akif

tavâf, tavf: (طواف) Ar. 1. Tavaf eden, dolaşma, dönme. Hac ve umre esnasında Kâbe'nin etrafını yedi defa dolaşma. 2. Arabistan'da Mekke civarında bir şehir. **c. tavâif.**

Tavâf etmek adû-yı bed-nazardan ka:bil olmadı
Düşümde bârî görsem ol harîm-i muhterem seyrin
Cinânî

Niçin cebreylemezsin bir nazarla kalb-i meksûru
Tavâf etsen ne_olur bir kerre kâfir Beyt-i Ma'mûr'u
Nevres-i Kadim

Taş u toprak tavâfından vefâ bulmadı âşıklar
Âşıkın kalbidir Kâ'be hacc u umre edersen gel
Ümmî Sinan

tavf-ı Harem: Harem-i Şerif'i dolaşma.

Geçip tavf-ı Harem'den kûyuna azm eyleyen âşık
Koyup râh-ı avâmı bir tarîk-ı hâsa dönmüştür
Cinânî

tavâf-ı der-geh-i Pîr-i felek-cenâb: Hz. Mevlânâ'nın dergâhını dolaşma.

Bu gün sabâh ile seyr eyledim ki baht-ı cüvân
Tavâf-ı der-geh-i Pîr-i felek-cenâba gelir
Şeyh Galip

tavâf-ı Kâ'be-i kûy: Köyünün Kâbesini dolaşma.

Tavâf-ı Kâ'be-i kûyun be-kavl-i Bâkî-i merhûm
Derûn-ı dilde niyyet-i âb-ı zemzemden musaffâdır
Nef'î

tavâf-ı kûy: Köy, mahalleyi dolaşma.

Büküp mihnet yükünden kaddümü çıkmış tenimden cân
Tavâf-ı kûyun etmek kasdine tayy-ı mekân etmiş
Fuzûlî

tavâf-ı kûy-ı yâr: Sevgilinin mahallesini dolaşma.

Sevâba hangimiz artık girerdik ola ey vâiz
Hizâz'a gitse sûfî ben tavâf-ı kûy-ı yâr etsem
Behiştî

* **tâife:** 1. Bölük, takım, gürûh, fırka. 2. Kavim, kabile. 3. Tayfa, gemi işçisi**. c. tavâif.**

Yetmez mi bu devlet ki bana reşk ede dâim
Bir tâife kim da'vâ-yı fazl u hüner eyler-Nef'î

tâife-i zühd-perest: İnanan taife.

Ol tâife-i zühd-perestiz ki safâdan
Îd eyleriz evvelki gününde Ramazân'ın-Nâbi

* **tâif**: 1. Tavaf eden, etrafta dolaşan. 2. Arabistan'da Mekke civarında bir şehir.

tâif-i der-gâh-ı İlâh: Allah evini tavaf eden.

Bu ne devlet ne saâdet bu ne câh
Olasın tâif-i der-gâh-ı İlâh-Nâbi

tavassul: Ar. Vasl'dan; 1. Ulaşma, bitişme. 2. Nikâh yoluyla hısım, akraba olma.

Eâzım-ı asra tavassul bâis-i vusûl-i matâlibdir
Fuzûlî

tavâşî: (طواشی) Ar. Tavâş'tan; harem ağası, hadım ağası. **c. tavâşiye**.

Hayât-ı devlete âid muazzamât-ı umûr
Siyâh mağz-ı tavâşîden eyliyordu zuhûr
Kemalzade Ekrem Bey

ta'vîk: (تعویق) Ar. Avk'tan; geciktirme, oyamala, sıkıntıya sokma. **c. ta'vîka:t.**

Vakt-i merhûn erişir, olsa da azçok ta'vîk
Tıyneten ka:til olan istemez aslâ teşvîk
Abdülhak Hâmit

tavîl, tavîle: (طویل) bk. tûl.

taviyyet: (طویت) Ar. İnsanın saklı olan istek, niyet.

İhkâm eder kemâl-i hulûs-ı taviyyetim
Her kârda Hudâ'ya olan istinâdımı
Recaizade Ekrem

ta'vîz: (تعویذ) Ar. İyâz'dan; Nazar değmesine ve başka kötülüklere karşı olan muska.

Dil ne_ider yanımda çün kılmaz beni gamdan halâs
Çekmen ol ta'vîz bârın kim belâdan saklanmaz
Fuzûlî

Ben dahi gam mı çekerim nazar-ı a'dâdan
Bâzû-yı vaslda ta'vîzim olaydı hâmim-Nâbi

tavk: (طوق) Ar. 1. Gerdanlık. 2. Halka, tasma. 3. Bazı kuşların boynundaki tüyden halka. 3. Güç, takat.

Tavktır aks-i meh-i nev al tûtîdir şarâb
Ona bir rengîn kafestir iy lebi şekker kadeh-Enverî

tavk-ı âh: Ah halkası.
Ruhunda hâl görüp tavk-ı âhım oldu bülend
Gedâ-yı dil ne aceb yıldıza atarsa kemend-Sâmi

tavk-ı âhen: Demir halka.
Zülf-i yâre bend olup tahlîs ümmîd eylemem
Gerden-i Mecnûn olur mu tavk-ı âhenden halâs
Fehîm (Hoca Süleyman...)

tavk-ı aşk: Aşk halkası.
Tavk-ı aşk etmez tekevvün her dil ü her sînede
Sen onu ister isen telkîn-i îka:nda ara
Necip (Sultan III. Ahmet)

tavk-ı esâret: Esaret halkası.
Gerdenlere pîrâye olur tavk-ı esâret
Bir beldede kim bir deli bin âkıli bağlar-Ziya Paşa

İnhinâ tavk-ı esâretten girândır boynuma
Fikri hür, irfânı hür, vicdânı hür bir şâirim
Tevfik Fikret

tavk-ı fermân: Ferman halkası.
Tavk-ı fermâna çekip gerden-i teslîmlerin
Niçe âzâdeleri eyledi çâker hatem-Bâki

Tavk-ı fermânı ile gerden-i fitne mağlûl
Satr-ı ahkâmı ile pây-ı sitem der-zencîr-Nef'î

tavk-ı la'net: Lanet halkası.
Rıbka-i dünyâyı boynundan çıkar şeytân gibi
Âdemâ ger istemezsen tavk-ı la'netten hunnâk
Lamiî Çelebi

tavk-ı nûr: Nur halkası.
Her menâr üzre kanâdilden geçirdin tavk-ı nûr
i'tikâf ashâbının kalbine bahş ettin sürûr-Aşkî

tavk-ı rızâ: Rıza halkası.
Teslîm ederim gerdenimi tavk-ı rızâya
Hep çekdiceğim kendi cezâ-yı amelimdir
Enderunlu Vâsıf

tavk-ı zencîr-i cünûn: Delilik zincirinin halkası.
Tavk-ı zencîr-i cünûn dâire-i devlettir
Ne revâ kim beni andan çıkara za'f-ı tenim
Fuzûlî (andan: oradan)

tavr, tavır: (طور) Ar. 1. Tarz, gidiş, davranış. 2. Gösteriş, büyüklük. 3. Müzikteki şahsî ve üstadlık tarzı. **c. etvâr.**
Her gedâ-tab' anlamaz âyîn-i Cem'dir bezm-i mey
Bunda bir şâh-âne tavr u özge âlem var-Bâki

Tarz u tavrın nice ta'rîf edeyim onun da
Görmedim bunculayın dil-ber-i şûh u ra'nâ
Nef'î (bunculayın: bunun gibi)
Bir midir şîr-i neyistân ile hîç şîr-i hasîr
Rûz-ı himmettir garaz tavr u edâ lâzım değil
Şeyh Galip

tavr-ı bâlâ-yı tecâhül: Bilmemezlikten gelinen yüce tavır.
Sûret-i idrâkten selh-i tefekkür eyledim
Tavr-ı bâlâ-yı tecâhül mahremiyyettir bana
Esrar Dede

tavr-ı ef'âl ü tüvân: Güç ve işlerin tavrı.
Tavr-ı ef'âl ü tüvânında teşâbüh var iken
Saf-ı şüc'ân ile kassâb berâber gelemez-Nâbi

tavr-ı fer'iyyet: İkinci tavır.
Aslına nisbetle terettüb eder isbât-ı kıdem
Tavr-ı fer'iyyet ü sûrettedir inşâ-yı hudûs
Hersekli Arif Hikmet

tavr-ı insân: İnsan tavrı.
Cîfe-i dehre Behiştî eğer oldunsa harîs
Tavr-ı insânı koyup it gibi cân beslersin-Behiştî

tavr-ı mest-âne: Sarhoşçasına bakış.
Tavr-ı mest-ânem ile sanma şarâba kandım
Çeşm-i mahmûrunu gördükçe gönül bâde diler
Esrar Dede

tavr-ı nâzik-âne: Nazikçe.
Ne bu tavr-ı nâzik-âne ne bu işve-i yegâne
Bu zuhûr-ı nev-edâyı sana verdi anca Mevlâ
Esrar Dede

tavr-ı sefîh-âne: Sefihlere yakışan tavır.
Ne zemân sohbeti açılsa o şûh-i mestin
Ettiği tavr-ı sefîh-âne gelir hâtırıma
Enderunlu Vâsıf

tavr-ı telâş: Telâş tavrı.
Haklıyı haksızı im'ân ile tefrîk edelim
Tavr-ı telâş etme, efendi! İşi tahkîk edelim
Muallim Naci

tavr-ı zillet*:* Bayağı davranış.
Lîk her şahsa temelluk etme
Tavr-ı zillete tahalluk etme-Sünbülzade Vehbi
** **etvâr**: Tavırlar.
Belki nâdim ola etvârından
İ'tizâr eyleye güftârından-Nâbi

Gitme etvârına hayrân olayım
Bakayım çehrene giryân olayım
Kemalzade Ekrem Bey

tavsîf: (توصيف) Ar. Vasf'tan; 1. Vasıflandırma, niteleme. 2. İlim, bilgi. **c. tavsîfât**.
Ruhun mihrin kemâhî halka tavsîf etmeğe gâhî
Cinânî gibi olmaz böyle bir rengîn-edâ peydâ
Cinânî

Cennet aselin etmese tavsîfe tasaddî
Kim der idi ta'sîl-i kelâm eyledi vâiz-Muallim Naci

Zemânında terakkî buldu devlet bende lâyıktır
Edersem matla'-ı mahsûs ile tavsîf o hakanı-Lâ

tavsîl: (توصيل) Ar. Vasl'dan; vardırma, ulaştırma. **c. tavsîlât**.
Kimdi mâlik aceb sana evvel
Sonra kim eyledi ona tavsîl-Recaizade Ekrem

tavsiye: (توصيه) Ar. Vasy, vesayet'ten; bir şeyin yapılma veya yapılmamasını öğütleme.
Hep doğru yolu tavsiyedir gâye-i âmâl
Hôş-gûluğu görmekte isem ka:bil-i ihmâl
Abdülhak Hâmit

tâvus: (طاوس) Yun. taos >Ar. Tâvus kuşu. **c. atvâs, tavâvîs**.
Kendi tavrında meges ednâ değil tâvûstan
Anla Hakk'ın Nâbiyâ Kur'ân'da temsîl ettiğin
Hersekli Arif Hikmet

Benzetirken dâmenin tâvûs-ı kudsî bâline
Eş tutarken ka:metin nev-reste Tûbî dalına
Muallim Naci

Oldum ben o hôş-hırâma mâil
Tâvûsa tutar mıyım mümâsil-Muallim Naci
tâvûs-ı bâğ-ı kuds: Kutsal bağın tavusu.
Tâvûs-ı bâğ-ı kuds imiş âdem dedikleri
Dâm-ı belâyımış ona âlem dedikleri
Hamdullah Hamdi

tâvûs-ı cinân: Cennetler tavusu.
Gelse reftâra döner bir sanem-i ra'nâya
Başlasa cilveye tâvûs-ı cinândır gûyâ-Nef'î
tâvûs-ı kuds: Kudsî tavus.
Bir aceb tâvûs-ı kudsüm gül-şen-i lâhûtta
Oldu cennet cünbüş-i bâl ü perimden renk renk
Fâik Memduh Paşa
tâvûs-ı kudsî: Kudsal cennet tavusu.
Zülf-i müşgînin ki cânâ mâh-tâb üstündedir
Sanasın tâvûs-ı kudsî âfitâb üstündedir
Necati Bey
tâvûs-ı neşât: Neşe tavusu**.**
O zemân erdi ki bin şevk ile tâvûs-ı neşât
Ede sahn-ı harem-i bâğ-ı cihânda cevelân-Bâki
tâvûs-ı zerrîn-bâl: Altın kanatlı tavus.
Câme-i zîbâ ile tâvûs-ı zerrîn-bâldir
Dil-rübâ kim eyler ol reftâr-ıla cevlân-ı îd-Bâki
tâvûs-ı zerrîn-per: Altın renki kanatlı tavus.
Zâğ-ı şeb meh beyzasın alınca zîr-i bâline
Doğdu ondan çin seher tâvûs-ı zerrîn-per güneş
Hayali Bey
* **tâvûs-rengîn**: Tavus renkli.
Çiçeklerle müzeyyen böyle renk-âmîz kisvenle
Güzelsin cennetin tâvûs-rengîn şâh-bâlinden
İsmail Safa
* **tâvûs-veş**: Tavus gibi.
Dil-berâ kûyun senin gûyâ ki cennet bâğıdır
Cilve kıl tâvûs-veş şâlın ki hüsnün çağıdır
Necati Bey

tavzîh: (توضيح) Ar. Vuzûh'tan; açıklama, açık anlatma, aydınlatma.
Keşşâf ile keşf olmadı esrâr-ı mahabbet
Tavzîh ile îzâh edemez kimse bu râhı
Hamdullah Hamdi

Kalbe kuvvet verir maka:l-i sarîh
Eyle re'y-i sedîdini tavzîh-Muallim Naci

Bu sükût-ı belîğ-i hüzn-i fasîh
Hutbe-i bî-maka:l-i rûhânî
Kudret-i Hâlık'ı eder tavzîh
Bu ne ulvî meâl-i rûhânî-Nâbizade Nazım

tay: (طیّ) bk. tayy.

tayerân: (طيران) Ar. Uçma, pervaz etme.
Uçurumlarda eyliyor tayerân
O nigâh-ı bülende kalb-i cihân
Kemalzade Ekrem Bey

* **tayyâr**: Çok fazla uçan; mec. kuş gibi uçan.
Kuş yetişmez der idim olmasa tayyâr eğer
Eremez kendine zîrâ ki ne sarsar ne sabâ-Nef'î

* **tayyâre**: Uçurtma; uçak.
Veriyor yangını, durmuş tâ açık sînelere
Sürü hâlinde gezerken sayısız tayyâre-Mehmet Akif

tayf: (طيف) Ar. 1. Uykuda görünen hayal. 2. Korkudan karanlıkta görülen hayaller. **c. tuyûf**.
Bırkaç nazîr-i tayf-ı adem/Zâg-ı bed-nigâh
Tevfik Fikret

tayf-ı ta'rîfî: Tarif le ilgili hayal.
Tayfûr'a tayf-ı ta'rîfî sırrıyla seyr edip
Aşk ile nâkalar güdeni biz de bulmuşuz-Nuri

** **tuyûf**: Tayf'lar, hayaller.
Olmuştu firka-i ulemâ, firka-i süyûf
Teshîr için maka:biri bir leşker-i tuyûf
Abdülhak Hâmit

Hep sevgililer girmede bir şekl-i mahûfa
Eşkâl-i dehâ münkalib olmakta tuyûfa
Abdülhak Hâmit

Tayfûr: (طيفور) Ar. tas. Tayfûriyye tarikatının kurucusu olan Tayfûr bin İsa bin Suruşâni'l-Bestâni (öl.874).
Tayfûr'a tayf-ı ta'rîfî sırrıyla seyr edip
Aşk ile nâkalar güdeni biz de bulmuşuz-Nuri

ta'yîb: (تعييب) Ar. Ayb'tan, ayıplama, ayıp bulma. **c. ta'yîbât.**
Etme ta'yîb bu esrâr-ı elem-i me'lûfu
Hâce billâh cihân zevki ta'ab geldi bana
Esrar Dede

Giryân olursa dîdesi ta'yîb olur mu hîç
Âzürde-i felâket olan dâg-dâr olur
Âsaf (Ahmet İzzet Paşazade Süleyman ...)

Âlim olsan ilmine bir kimse tevkîr eylemez
Câhil olsan cehlini ta'yîb ü ta'yîr eylemez
Ziya Paşa

ta'yîn: (تعيين) Ar. Ayn'dan; 1. Belli etme, ayırma. 2. Bir memuriyete koyma. 3. Asker ekmeği. 4. Erzak. **c. ta'yînât.**
Bâyir olmuş mülke ta'yîn etti mi'mâr-ı hıred
Susamış gül-zâra irsâl ebr-i nev-bahâr-Fuzûlî

Giryeyi ol dem ki ehl-i aşka âyîn ettiler
Dîde-i giryânımı ser-çeşme ta'yîn ettiler
Nevres-i Kadim

Bâkî'ye sezâ olunsa ta'yîn
Ta'bî-i müceddid-i nuhustîn-Ziya Paşa

ta'yîn-i hikmet-i ezelî: Ezelî hikmetin belirlenmesi.
Ta'yîn-i hikmet-i ezelîden değil habîr
Tazyî' eder hayâtını dil-hâh aşkına-Nâbi

ta'yîr: (تعيير) Ar. Kabahati yüze vurma, utandırma.
Âlim olsan ilmine bir kimse tevkîr eylemez
Câhil olsan cehlini ta'yîb ü ta'yîr eylemez
Ziya Paşa

taylasân: (طيلسان) Ar. 1. Eskiden başa sarılan sarığın omuzlar üzerine salıverilmesi. 2. Baş ve boyuna sarılan şal.
Taylasânına dolaşma zâhidin ey rind olan
Kıl hazer kej-düm-sıfattır zehri kuyruğundadır
Hamdullah Hamdi

Taylasân, cübbe, kavuk, hırka, hep esbâb-ı riyâ
Dış yüzünden Ömer'in devri muhitin gûyâ
Mehmet Akif

tayr: (طير) Ar. Kuş, Far. mürg. **c. tuyûr, atyâr.**

tayr-ı huzûr: Huzur kuşu.
Benim tayr-ı huzûrum bir melâlin
Gezer dest-i sitem-gârında medhûş-Tevfik Fikret

** **tuyûr:** Kuşlar.
Kalır bu bülbül-i dil gül-şen-i hayâlinde
Kaçan tuyûr kılıp âşiyân-ı hâba gider-Enverî

tuyûr-ı ceberût: Çok büyük kuşlar.
Zâtı olmuştu gıdâ-bahş-ı tuyûr-ı ceberût
Yoğ iken dahı ne hayvân ne nebât ü ne cemâd
Nâbi

* **tâir, tâire:** Uçucu, uçan; kuş.
Fikrim gibi âh dâir olsam
Dâimâ hareminde tâir olsam-Muallim Naci

Kimseden ümmîd-i feyz etmem, dilenmem perr ü bâl
Kendi cevvim, kendi eflâkimde kendim tâirim
Tevfik Fikret

tâir-i dil: Gönül kuşu.
Bülbül-i cân evc-i istiğnâ-yı hüsnün tâiri
Tâir-i dil pertev-i şem'-i ruhun pervânesi-Fuzûlî

tâir-i eş'âr-ı nâ-puhte: Olmamış şiirlerin kuşu.
Âşiyân-ı gerd-i dehân u gûş olurdu zûd-ter
Tâir-i eş'âr-ı nâ-puhte girân-bâl olmasa-Nâbi

tâir-i evc-i şeref: Şerefi yüce uçucu.
Tâir-i evc-i şeref oldu hümâ-yı izzet
Başımız üzre yine sâye-i devlet gördük-Behiştî

tâir-i gül-şen-i İlâhî: İlahî gül bahçesinin kuşu.
Pervâzına yok mudur tenâhî
Ey tâir-i gül-şen-i İlâhî-Mehmet Akif

tâir-i hayret: Hayret kuşu.
Akıl mürgin uçurup kendi mekân tutmak için
Âşiyân-gâh-ı sere tâir-i hayret kondu-Behiştî

tâir-i Kuds: Cebrail aleyhisselam.
Mürg-ı lâhutum ki nâsût âşiyân olmaz bana
Tâir-i Kuds'üm zemîn ü âsümân olmaz bana
Ziya Paşa

tâir-i kurb-ı İlâhî: İlâhî yakınlık kuşu.
Getirir hâl-i mecâzîden hakîkat yoluna
Tâir-i kurb-ı İlâhî'dir o mâhiyet-i aşk-Âdile Sultan

tâir-i maksûd: Kasdedilen kuş.
Yâr için eylemeğe tâir-i maksûdu şikâr
Dâne-i eşk saçıp dâm-ı nezâket kurarız-Nâbi

tayy: (طى) Ar. 1. Dürüp bükme, sarma, sarmalama. 2. Üzerinden geçme, atlama.
Tayyeder âlemi bir göz yumup açıncaya dek
Bu kadar çâbük ü çâlâk olur mu acaba-Nef'î

Cihânda ferş-i himmet tayy olunmuştur, fakat halkın
Dilinde Hâtem'in efsâne-i in'âmı kalmıştır
Cevdet Paşa (Lofçalı Ahmet ...)

Hükmün ki tahakküm edemez seyrine bir şey
Bir anda bu pâyânsız olan cevvi eder tayy
Mehmet Akif

tayy-ı arsa-i ma'nâ: Mana arsasını geçme.
Bu denlü eylemesin tayy-ı arsa-i ma'nâ
İnânını çekerek tut semend-i güftârın-Nâbi

tayy-ı lisân: Dili kuşatma.
Medhinin gâyeti yok tayy-ı lisân ede meğer
Demek ki binde birin nâtıka-i insânî-Nef'î

tayy-i ma'mûre-i mahrûsa: Büyük şehrin imar edilmiş kuşatması.
Buk'a, buk'a kıldı tayy-i ma'mûre-i mahrûsayı
Aldı feyz-i feth milk için duâ-yı farz-ı âmm
Fuzûlî

tayy-ı mekân: Yer değiştirme, mekânı değiştirme.
Kudret-i Hak eyledi sedd-i zemân
Eyledi bir lahzada tayy-ı mekân-Nahifi

tayy-ı menâzil: Yol alma.
Olsa aceb mi râh-revân-ı taleb nahîf
Esb eyledikçe tayy-ı menâzil zebûn düşer-Nâbi

tayy-ı meydân-ı ümîd: Umut meydanının değişmesi.
Tayy-ı meydân-ı ümîd etmeğe az kalmış idi
Tevsen-i ye's o kadar etmiş idi bast-ı licâm-Nâbi

tayy-ı zemân: Zamanda yol alma.
Çık tayy-ı zemân açılır her perde
Bir devr geçip istediğin yerde-Yahya Kemal

tayyâr, tayyâre: (طيّار) bk. tayerân.

tayyib, tayyibe: (طيّبه) Ar. İyi, hoş, güzel.

tayyib-i enfâs: Nefislerin güzelliği.
Tayyib-i enfâsın açar hâtır-ı dem-bestemizi
Girih-i gonca-i bâğı nitekim bâd-ı şimâl
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

tayyib-i hâtır: Gönlü güzel.
Ona bir necl-i asîl etti kerem-i Rabb-i Celîl
Kıldı gül-deste ile san onu tayyib-i hâtır
Behçet (san: sanki)

tayyib ü tâhir: Temiz ve güzel.
Tayyib ü tâhir olunca tâ ki kalbinden maraz
Bekle sen Lokmân eşiğin derde dermân eylegil
Ümmî Sinan (eylegil: eyle)

* **tatyîb**: Tayyib'den; gönlünü hoş etmek, sevindirmek.

tatyîb-i dil-i zâr: İnleyen gönlü hoş etme, sevindirme.
Böyle âteşle gelip âb gibi geçmekten
Kasdın âzâre mi tatyîb-i dil-i zâre midir-Nedim

tatyîb-i hâtır: Gönlünü hoş etme.
Memnûnuyuz sâhanın geldikçe kûy-ı yâre
Tatyîb-i hâtır eyler uğrar bu hâk-sâre
Fasih (Ahmet ... Dede)

tatyîb-i kulûb: Kalplerin sevindirilmesi.
Tatyîb-i kulûba meylin olsun
Ahbâbına çeşme-i zülâl ol-Abdülaziz Mecdi Efendi

tâz: (تاز) Far. Koşma, koşuş.
Üftâdeler şikeste vü mecrûh ü pây-mâl
Hûbân semend-i nâza binip tek ü tâzda-Bâki

Vasfı tahsîn iledir gerdişinin cümle hemân
Var mı yoksa tek ü tâz eyler iken onu gören-Nef'î

tâz-ı semt-i irfân: İrfan semtine koşma.
Rahş-ı endîşemle aldım ben bu meydânı Halîm
Yeke tâz-ı semt-i irfân olduğum bilmez misin
Halim Giray (Kırım Hanı ...)

tazallüm: (تظلم) Ar. Zulm'den; sızlanma, yanıp yakılma.
Tâ-be-key cür'et-i tatvîl-i tazallüm Avnî
Ehl-i isyâna teka:zâ-yi şefâat meczûm
Yenişehirli Avni
Sad nâle-i tazallüm ü bin âh-ı cân-güdâz
Derd-i derûna olmadı hayfâ ki çâre-sâz-Ziya Paşa

Kopsa bir zerre cism-i hilkatten
Duyulur bir tazallüm olsun. Sen
Göçüyorsun da arş ü ferşinle
Yok tabîatte bir inilti bile-Tevfik Fikret

tazammun: (تضمّن) Ar. Zımn'dan; 1. Bir şeyi başka şeyler arasında içine alan. 2. (Zıman'dan) Kefil olma.
Bir istifâde... Yarın... Belki... Ben bu elfâzın
Tazammun ettiği va'd-i baîde aldanarak
Tevfik Fikret

tazarru': (تضرّع) Ar. Zurû'dan; kendini alçaltarak yalvarma. **c. tazarruât**.
Tâ eşk-i tazarru'la vuzû' eylemedikçe
Dest-i nigeh ol mushaf-ı ruhsâra yapışmaz-Nâbi

Âlemde senden istediğim budur ey şefî'
Hâk-i tazarru'a koyuban rûy-ı iltiyâm
Behiştî (koyuban: koyarak)
Düşüp hâk-i niyâz üzre tazarru' kıl o şehnâza
Erer ma'şûkuna elbette âşık gayrı sabr eyle
Âdile Sultan
Yalvardım i'tizâr u tazarru'lar eyledim
Aslâ tagayyür etmedi kîn u husûmeti-Ziya Paşa

tazarruf: (تظرّف) Ar. Zariflik gösterme, incelik gösterme.
Âlâyiş-i elfâzı zarâfet sanma
Âlemde sükût-veş tazarruf yoktur-Nâbi

tâze: (تازه) Far. 1. Yeni, nev-zuhûr. 2. Genç, körpe, sulu; yaş. 3.Bozulmamış, bayatlamamış.
Vâdi'-i aşka düşüp tâze civân sevdi meğer
Büktü kaddin nite kim pîr-i muammer hanım
Bâki
Ne_ola feyz-i bahârı istemezse şimdi isti'dâd
Yanında seng-i hârâ ile tecellî tâze yeksândır
Riyazi
Tâze gül gibi mutarrâ idi hep
Beden-i pâki musaffâ idi hep-Hakanî

Yine ey leylî hırâmım beni mecnûn eyledin
Baştan tâzeledin derdimi mağbûn ettin-Hayretî

* **tâze-gû**: Taze söz söyleyen; yeni konuşan. **c. tâzegûyân**.
Ne bâğ-ı hüsne sana bedel tâze-rû gelir
Ne kûy-ı aşka bana bedel tâze-gû gelir-Nâbi

Değildir tâze-gû yârâna pey-rev Nâilî ammâ
Yine inkâr olunmaz şâir-i nâzik tabîattir-Nâilî

* **tâze-rû:** Genç yüzlü. **c. tâzerûyân**.

** **tâzegûyân**: Güzel yüzlüler.
Kalmadı Nâbî visâl tâzerûyâna heves
Şimdi âgûş-ı hayâle tâze mazmûndur düşer-Nâbi

* **tâze-res**: Yeni yetişen.
Nev-nihâl-i çemen-istân-ı cemâl
Gonca-i tâze-res bâğ-ı visâl-Sünbülzade Vehbi

tâzî: (تازى) Far. 1. Arap; Arabî, Araba mensup. 2. Tazı, av köpeği.
Geh şikâre çıkalım dâire-i kûh-sâre
Diyelim tâzîye tut, tavşana kaç kaç ammâ
Enderunlu Vâsıf

ta'zîb: (تعذيب) Ar. Azab'dan; eziyet etme, boşuna yorma. **c. ta'zîbât**.
Her rûz figânı ile tâ şeb
Ta'zîb çekerdi ehl-i mekteb-Fuzûlî

Vicdânların azâbıyız onlar tanır bizi
Ta'zîb için ziyârete gelmiş sanır bizi-Yahya Kemal

ta'zîb-i nigâh: Bakış üzüntüsü.
Öyle ta'zîb-i nigâh eyleme bedbîn olarak
Bırak etrâfı da karşında duran ma'bede bak
Mehmet Akif

ta'zîm: (تعظيم) Ar. Azm ve azamet'ten; 1. Büyük sayma, ululama, büyükleme. 2. Saygı gösterme, ikram etme. **c. ta'zîmât.**
Tedrîcle geldiler cihâna
Ta'zîm ile oldular revâne-Fuzûlî

Sana ta'zîm olunursa ne güzel
Etmeyen câhil ile etme cedel-Nâbi

Sensin ol hakan-ı a'zam kim eder ta'zîm ile
Âsitânında havâkîn-i cihân vaz'-ı cebîn-Nef'î

İnip melâik-i rahmet cihân-ı bâlâdan
Harîm-i kabrine ettikçe her zemân ta'zîm
Mehmet Akif

Ta'zîm eden bilir sirişkim
Dâmânına serpilir sirişkim-Muallim Naci

ta'zîr: (تعزير) Ar. Azr "tenkit etme"dan; 1. Tekdir etme, azarlama. 2. Suçluyu suçuna göre sözle tekdir etme.
Olur tahzîre bâis düşmen ammâ dost ta'zîre
Bana nâfi' gelir tedkîk olunsa dosttan düşmen
Nâbi

Mülkü yıksan kimseler tevbîh ü ta'zîr eylemez
Cânını etsen fedâ bir kimse takdîr eylemez
Ziya Paşa

tâziyâne: (تازيانه) Far. 1. Kırbaç, kamçı. 2. müz. Tezene, mızrap. 3. mec. Sebep, vasıta.

tâziyâne-i âlî: Ulu kamçı.
Ederdi illetinin tâziyâne-i âlî
Onun şükûfe-i bed-baht-ı ömrünü târâc
Cenap Şahabeddin

ta'ziye, ta'ziyet: (تعزيه) Ar. Azv'den; baş sağlığı dileme.
İlâhî değildir sözüm iftihâr
Tesellîye mâder için bir medâr
Bu uslûb ile maksadım ta'ziyet
O mahzûna kalbini takviyet-Muallim Naci

ta'zîz: (تعزيز) Ar. İzzet'ten; izzetli, şerefli kılma. **c. ta'zîzât**.
Eğil hürmetle zâir, pîş-i ta'zîzinde heybetler
Celâdetler kuşanmış yükselen tâk-ı hamiyyettir
Tevfik Fikret

tazmîn: (تضمين) Ar. Zımn ve zımân'dan; 1. Zarar ve ziyanı ödeme. 2. ed. Başkasına ait olan bir mısra, beyit veya sözü söyleyerek veya çalarak kendi şiir veya nesrine katma işi. **c. tazmînât**.
Bu mahalde aceb evsâfına çespân görünür
Ne_ola bu beytini Bâkî'nin edersem tazmîn-Nef'î

tazyî': (تضييع) Ar. Zıyâ'dan; zâyi etme, telef etme, kaybına sebeb olma. **c. tazyîât**.
Ta'yîn-i hikmet-i ezelîden değil habîr
Tazyî' eder hayâtını dil-hâh aşkına-Nâbi

tazyî'-i evka:t: Vakitleri boşa harcama.
Şühûd-ı nüsha-i sun'a nev-â-nev bulmayan kudret
Edip tazyî'-i evka:tın hikâyât-ı kühen söyler-Nâbi

tazyî'-i hayât: Hayatı tüketme.
Zâhid yürü gel ders alalım nağme-i neyden
Tazyî'-i hayât eyleme iç sen de bu meyden
Muallim Naci

tazyî'-i nefes: Nefes tüketme
Bir yerde ki yok nağmeni takdîr edecek gûş
Tazyî'-i nefes eyleme tebdîl-i maka:m et-Ziya Paşa

tazyî'-i zemân: Zamanı boşa geçirme.
Dersen olayım kemâli hâiz
Tazyî'-i zemânı görme câiz-Muallim Naci

tazyîk: (تضييق) Ar. Zîk veya dîk'tan; 1. Daralma,

daraltma. 2. Sıkıştırma, darlaştırma. 3. Baskı, zorlama. 4. Sıkıntı verme. **c. tazyîka:t.**
Haylî tazyîk eyledi ehl-i harem
Nâgehân etti Rab Kâʿbe-i kerem-Muallim Naci

Tazyîkinin altında silinmiş gibi eşbâh
Bir tozlu kesâfetten ibâret bütün elvâh
Tevfik Fikret

teab: (تعب) bk. taab.
teâkub: (تعاقب) Ar. Akab'tan; birbiri arkasından gitme, birinin peşi sıra gitme.
Teâkub etmededir birbirin kederle safâ
Gelir dimâğa güşâd âhirinde zükâmın-Nâbi

Tâ kim teâkub eyleyeler leyl ü nehâr
Tâ kim cihân müşâhid ola nûr u zulmeti
Ziya Paşa

teâkub-ı ye'*s ü ümmîd*: Ümit ve üzüntünün arka arkaya gelmesi.
Evka:tımız teâkub-ı ye's ü ümmîdden
Gûyâ ki rahne rahne-i dendân-ı erredir-Nâbi
teâküs: (تعاكس) Ar. Yansıma.
Teâküs etmese şevk-i tecellî inlemez diller
Hurûşu hep cibâlin aks-i te'sîr-i sadâdandır
Nevres-i Kadim

teâlâ, taâlâ: (تعالى) Ar. Ulüvv'den; "yüksek olsun" anlamına gelen bir söz olup, Allah adıyla birlikte kullanılır.
Aʿdâsının alçaklığı ettikçe tevâlî
Eyler o ziyâ-güster âfâk-ı teâlî-Muallim Naci
* **teâl-Allah**: "Allah yükseltsin".
Teâl-Allah zehî devr-i dil-ârâ-yı safâ-âver-Nefʿî
teâlî: (تعالى) Ar. Ulüvv'den Yükselme, ululanma.
Aʿdâsının alçaklığı ettikçe tevâlî
Eyler o ziyâ küster-i âfâk teâlî-Muallim Naci
teâmül: (تعامل) Ar. Amel'den; 1, İş. 2. Bir işin oluşu. 3. Devamlı olan iş.
El çekmez o meh-pâre bana cevr ü cefâdan
Maʿşûklara resm imiş ey dil şu teâmül
Esad Erbilî

teânuk: (تعانق) Ar. Unk'tan; birinin boynuna sarılma.
teânuk-ı husemâ: Düşmanların boynuna sarılma.
Lisân-ı emrine tâbiʿ teânuk-ı husemâ
Nigâh-ı hükmüne nâzır tevâfuk-ı azdâd-Nâbi
teâvün: (تعاون) Ar. Avn'den; yardımlaşma, birbirine yardım etme. **c. teâvünât**.
Bu ne encâmı yok teğâbündür
Beşere şân veren tevâvündür-Muallim Naci

Ne kişver üstüne râyet-keş-i cihâd olsan
Olur tevâvüne ervâh-ı enbiyâ me'mûr-Nâbi
teâzum: (تعاظم) Ar. Azm'den; gözünde büyütme, büyük görünme.
Gönlüm büyüyor teâzumundan
Pür-cûş oluyor telâtûmundan-Muallim Naci
teb: (تب) Far. 1. Titreme; sıtma. 2. Sıcaklık, hararet.
Tâb-ı hüsnünden Muhibbî bir harâret bağladı
Teb tutar gibi olur sâhibî-firâş üç günde bir
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Şâh ü dervîşe berâber yetişir cezbe-i aşk
Hâsılı teb tutıcak her kişi yeksân titrer
Bâki (tutıcak: tutunnca)
Olmasa derd-i teb aşkınla ger bîmâr şemʿ
Böyle yanıp yakılıp olmazdı zer-dûzân şemʿ-Riyazi
teb-i endûh: Üzüntü titremesi.
Her kim götürürse teb-i endûha şifâdır
Bu matlaʿ-ı cân-perveri Nâbî sühanımdan-Nâbi
teb-i hicr: Ayrılık titremesi.
Teb-i hicrinde her kim ki tuta cân u dili lerze
Figân u âh u nâlemden zemîn ü âsumân titrer
İbn-i Kemal

teb-i hicrân: Ayrılık titremesi.
Bir gözü bîmârın ey Yahyâ teb-i hicrânıdır
Pister-i gamda dil-i pür-ıztırâbı inleten
Şeyhülislam Yahya

* **teb-lerze**: Sıtma titremesi.
Gittikçe ziyâde oldu derdi
Teb-lerze ferâğatin giderdi-Fuzûlî

Teb-lerze gelirdi nefes-i serd-i adûdan
Olmasa bana bâdem-i teb çeşm-i sühan-gû
Esrar Dede

teb-lerze-i cân-güdâz: Can eritici titreyiş.
Ka:nûn u nekka:re savt-ı şîven
Teb-lerze-i can-güdâz def-zen-Şeyh Galip

teb-lerze-i mevt: Ölünün titremesi.
Tuttu teb-lerze-i mevt etti yerinden tahrîk
Huldu hak etsin onun cây-geh-i ihsânı
Sürûrî (Kânî Mersiyesi)

* **teb-lerze-zâd**: Sıtmaya tutulmuş, tir tir titreyen.
Teb-lerze-zâd gevher-i galtân-ı gurbetim
Mihr-i sedef sabâh-ı Nişâbûr'dur bana-Şeyh Galip

* **teb-zede**: Sıtmaya tutulmuş.

teb-zede-i kahr: Öfke sıtmasına tutulmuş.
Hasta-i teb-zede-i kahr geh dermân bulamaz
Olsa da İsî gibi bi'l-cümle etıbbâ'-i huzzâk
Yenişehirli Avni

teba': (تبعه) Ar. Tâbi olma, uyma.

* **tetâbu'**: Teba' dan; aralıksız, birbiri ardından gelme.
Mazrûfu tetâbu'-ı semâvât
Melfûfu tevâlî-i müsâfât-Abdülhak Hâmit

tetâbu'-ı izâfât: İzafetlerin arka arkaya gelmesi.
Manzûme-i Fârisî-veş ebyât
Bi'l-cümle tetâbu'-ı izâfât-Şeyh Galip

Evzânda tahürrüz-i zihâfât
Teksîr-i tetâbu'-ı izâfât-Ziya Paşa

tebâh: (تباه) Far. 1.Fena, bozuk, çürük, berbat, harap, yıkıntı. 2. Yıkılmış, tükenmiş.
Gerçi ben kendimi tebâh ederim
Bâri ibka-yı nâm eder giderim-Muallim Naci

Etmez bize ol şûh-ı sitem-pîşe nigâh
Hâl dilimiz olmada gittikçe tebâh-Kebûterî

Görüp o hâleti akl u şuûrum oldu tebâh
Düşüp ayağına ol demde eyledim rû-mâl-Nedim

Âkıle lâyık mı ferdâyı ferâmûş eylemek
Fikr-i şenbih tıflın eylerken tebâh âzînesin
Sünbülzade Vehbi

* **tebâhî:** 1. Berbat, kötü, fena hâl. 2. Yokluk.
Âtîde, o gayya-i serâirde müheyyâ
Girdâb-ı tebâhîye düşen seyl-i revânı
Bütün a'mâr-ı cihânı-Tevfik Fikret

* **tebeh**: Tebâh'ın hafifletilmişi.
Ümîdle ömrüm oldu zâyi'
Hâlim tebeh etti za'f-ı tâli'-Fuzûlî

* **tebeh-rûz**: Sefil, perişan; düşkün.
Sen gibi ehl-i hüner pâdişâhın devrinde
Yaraşır mı şuarâ ola tebeh-rûz u hakîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

tebâhî: (تباهی) Far. Ar. Övünme, gururlanma.

tebaiyyet: (تبعيّت) Ar. Tâbi olma, uyma.
Milliyeti nisyân ederek her işimizde
Efkâr-ı Frenk'e tebaiyyet yeni çıktı-Ziya Paşa

tebâr: (تبار) Far. Soy, nesil, asıl.
İftihâr eyler kemâlinle kemâlât-ı cihân
Bin yaşa âlemde ey allâme-i âlî-tebâr-Şeyh Vasfî

Celâl ü haşmetin ârâyiş-i hîş ü tebâr olsun-Nedim

tebârek, tebâreke: (تبارك) Ar. Bereket> mübârek'ten; "mübarek etsin"

* **tebârek-Allah**: Allah mübarek etsin.
Nebât-ı la'li sözünden zülâl olur deryâ
Tebârek-Allah eğer şekker ise ancak ola-Şeyhi

Ra'nâ ra'nâ yürürdü ol mâh
Bir şekl ile kim tebârek-Allah-Fuzûlî

Ey tâir-i gayb-ı sânek-Allah
Pervâzına bin tebârek-Allah-Muallim Naci

tebâşîr: (تباشير) Ar. 1. Müjde. 2. Her şeyin ilk zamanı, öncesi.
Tebyîza tebâşîr ile olsun çalışırdım
Mesrûr! Benim baht-ı siyâhım sen olaydın-Lâ

tebâüd: (تباعد) Ar. Bu'd'dan; uzaklaşma, birbirinden uzak düşme. **c. tebâüdât.**
Gözlerin bir lahza gönlümden tebâüd eylemez
Göz göz etmiştir dil-i sevdâ-penâhî gözlerin
Muallim Naci

Bir câiledir ki fikr-i çeşmin
Dilden ebedâ, tebâüd etmez-Muallim Naci

Tebbet: (تبّت) Ar. Kur'an'da geçen 111. surenin başlangıç ismi.

Tebbet-i vârûn: Tersine Tebbet. Ayetleri bozmamak şartıyla bu sureyi tersinden okumakla, mecliste ağırlık veren kişinin kalkıp gitmesini sağlamak için kullanılırmış.

Gamzeler ikbâl ü şevka günde bin efsûn okur
Nekbet-i endûha hattın Tebbet-i vârûn okur-Nedim

tebcîl: (تبجيل) Ar. Becl veya bücül'den; tazim gibi büyük tutma, büyük sayma, ululama. **c. tebcîlât**.

Âyet-i ruh-ı nûrun ol dem ki tertîl eylerim
Rûh-ı Dâvud'u menâkıb-hânı tebcîl eylerim
Ali Ruhi

Nice tebcîl olunmaz pây-i iclâlin ki âlemde
Celâdetle leked-kûb-ı kafâ-yı Lât ü Uzzâ'dır
Sünbülzade Vehbi

Tezkîr olunur la'n ile Haccâc ile Cengiz
Tebcîl edilir Nûşirrevân ile Süleymân-Ziya Paşa

tebdîl: (تبديل) Ar. Bedel'den; başka bir şekle koyma, değiştirme, değiştirilme. **c. tebdîlât.**

Kâse-i deryûzeye tebdîl olur câm-ı murâd
Biz bu bezmin Nâbiyâ çok bâde-hârın görmüşüz
Nâbi

Harîr-i şu'leye tebdîl edip libâs-ı teni
Fenâda anladı zevk-ı hulûd pervâne-Şeyh Galip

Olmayınca nef'i fevka'l-bahre kesb-i şân için
Şark filosun Rusya tahte'l-bahre tebdîl eyledi
Tahirü'l-Mevlevi

tebdîl-i ahlâk: Ahlak değiştirme.

Felek tebdîl-i ahlâk eyleyip adle salâ etti
Zemâne el çekip ağyârdan âlem-penâh etti
Bağdatlı Ruhi

tebdîl-i câme: Elbise değiştirme.

Tebdîl-i câme etmeğe yok meyli Nâbiyâ
Yek-rengdir libâs-ı hazân ü bahâr-ı serv-Nâbi

tebdîl-i hevâ: Hava değişikliği.

Şimdi tebdîl-i hevâ var mı benim istediğim
Bırakın hâlime artık beni, râhat öleyim
Mehmet Akif

tebdîl-i kıyâfet: Kıyafet değiştirme.

Asl-ı ka:nûn-ı tabîatde tagayyür yoktur
Vak'a tebdîl-i kıyâfetle gelir her gün için
Tevfik (Neyzen ...)

tebdîl-i maka:m: Makamı değiştirme.

Her nâlede bir nahl-i güle kondu safâdan
Her nağmede tebdîl-i maka:m eyledi bülbül-Nâbi

Bir yerde ki yok nağmeni takdîr edecek gûş
Tazyî'-i nefes eyleme tebdîl-i maka:m et-Ziya Paşa

tebdîl-i meslek: Meslek değiştirme.

Tebdîl-i meslek ettiremez ibtilâ bana
Gönlüm sebât arsasının kahramânıdır
Muallim Naci

tebdîl-i nijâd u şiyem: Huy ve soysopu değiştirme.

Te'sîr-i füyûz-ı nazar-ı terbiyet ile
Şeytân bile tebdîl-i nijâd ü şiyem eyler
Yenişehirli Avni

tebdîl-i usûl: Usulü değiştirme.

Biz kim bu maka:m içreyiz edvâr bozulsa
Tebdîl-i usûl eylememek âdetimizdir
Yenişehirli Avni

* **tebeddül**: Değişme, başka hâle girme. **c. tebeddülât**.

Olmuş bu tebeddül-i lisâna
Bâis iki hüsrev-i yegâne-Ziya Paşa

Tebeddül eyledi esmâ ile hâl-i cihân şimdi
Sipihre hâk-dân derler, zemîne âsmân şimdi
Ziya Paşa

** **tebeddülât**: Değişmeler.

tebeddülât-ı şuûn: Olayların değişmeleri.

Tasavvurât-ı maânî tebeddülât-ı şuûn
Muâmelât-ı kazâyâ tenevvür-i esrâr-Lâ

tebeddül: (تبدّل) bk. tebdîl

tebeh: (تبه) bk. tebâh.

teber: (تبر) Far. 1. Balta. 2. Dervişlerin taşıdıkları ve yarım ay şeklinde olan balta.

Teberi alıp eline meh-i nev gökte durur
Tâ ki def' eyleye sen şâha erişen zararı-Zâti

Hâleden giymiş eteklik teberi dûşunda
Meh-i yek-hefte olup peyki eder cevlânı
Nadirî (Ganizade...)

"Destime aldım teberi
Kimseden etmem hazeri-Lâ"

* **teber-dâr**: Baltacı. **c. teber-dârân**.
Zemânında teber-dârân yeri sûzân olup oldu
Bu hâlet sûretâ ona ziyân ma'nîde ammâ sûd
Nedim

* **teber-hîz**: Balta atılan.
Teber-hîzimden alır intika:mın âteşin ammâ
Sen âhen-dillik etme sebkat etmiş mâ-cerâdan geç
Nâbi

teberrâ, teberrî: (تبرّا) Ar. Berî'den; 1. Uzaklaşma, çekilme, uzak durma. 2. Sevmeyip yüz çevirme.
Görse bu herzeleri tebrie-i zimmet ile
Yakasın silker idi ehl-i teberrâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

Teberrâ eylemiştir ülfet-i erbâb-ı gafletten
Enîs-i sâfilîn olmaz dil bîdâr-ı âlîden
Muallim Naci

teberrâ-yı adem: Yokluktan uzak durmak.
Mahv-i hâk-i reh-i şâhen-şeh-i kevneynim ben
Ne tevellâ-yı vücûd ü ne teberrâ-yı adem-Akif Paşa

teberrük: (تبرّك) Ar. Bereket'ten; mübarek sayma, uğur sayma. **c. teberrükât.**
Teberrük aldı görüp fikr-i zülf-i meftûlün
Hayâl-i hâl-i lebin buldu yâdigâr gözüm
İbn-i Kemal

Teberrük cânın al Ümmî Sinân'ın
Kalenderdir kalenderdir kalender-Ümmî Sinan

teberzed: (تبرزد) Far. Nöbet şekeri.
Nisâr ayağına dürr ü zeberced
Ayağı tozuna misk ü teberzed
Yazıcı Mehmet Efendi

tebessüm: (تبسّم) Ar. Besm'den; gülümseme. **c. tebessümât**.
Açılır gönlüm gehî kim girye-i telahhum görüp
Açar ol gül-ruh tebessüm birle la'l-i nev-şahnedir
Fuzûlî

Gönlümce tebessüm oldu mu'tâd
Çeşmimde cihân tebessüm-âbâd-Muallim Naci

Her seher-geh ağlayıp bülbül tazallum gösterir
Gül onun ağladığın görüp tebessüm gösterir
Nizami

Bir bûse mi bir gül mü verirsin derdi gönlüm
Bir nîm tebessümle o âfet gülü verdi-Lâ

tebessüm-i amelî: Sahte tebessüm.
Tebessüm-i amelîye inanmazuz Nâbî
Sadâ-yı hande-i bî-ihtiyârı biz biliriz-Nâbi

** **tebessümât**: Gülümsemeler.
O neş'eli sarışın kızcağız sararmış iken
Tebessümâta yine iltifât ederdi lebi
Cenap Şahabeddin

tebettül: (تبتّل) Ar. Dünya işlerinden elini eteğini çekerek Allah'a yönelme.
Gel tebettül eyle Hakk'a ey gönül
Alıkor yoldan seni bu ihtilât-Nuri

tebhâl, tebhâle: (تبخاله) Far. 1. Uçuk, dudak kabartısı. 2. mec. Şarabın üzerinde olan hava kabarcığı, habâb.
Pür-cûş aks-i la'l-i tebhâle dârın olsun
Her sunduğun kadehte sâkî habâb göster-Nâilî

Hastelikten şöyle tenhâyım bu gurbet-hânede
Penbe ile ağzıma süd emzirir tebhâleler-Âhi

La'l-i lebinden ey meh donmuş şarâb göster
Tebhâleden de onda şekl-i habâb göster
Recaizade Ekrem

* **tebhâle-dâr**: Uçuklamış.
Pür-cûş-ı aks-i la'l-i tebhâle-dârın olsun
Her sunduğun kadehte sâkî habâb göster-Nâilî

teb-lerze: (تب لرزه) bk. teb.

teblîg: (تبليغ) Ar. Bülûğ'dan; 1. Yetiştirme, eriştirme, bitiştirme. 2. Taşıma, götürme. **c. teblîgât**.
Şöyle teblîg-i hakîkat ile yordu gûşuma
Ey zavallı merd-i gâfil eyleme reyb ü gümân-Lâ

tebrîd: (تبريد) Ar. Bürûdet'ten; 1. Soğutma, soğutulma. 2. mec. Ara açılması.
Adû benden seni tebrîde olsa ittifâk üzre
Ne bâkim var hulûs elbette gâlibtir nifâk üzre
Nabi

Tebrîd olunan âşıka tedbîr seferdir
Sermâ-zedenin derdine dermân olur âteş
Vâhid Mahdumî

tebrie, tebriye: (تبرئه) Ar. Berâet'den; 1. Birini temize çıkarma, kurtarma. 2. Borçtan kurtarma.
Görse bu herzeleri tebrie-i zimmet ile
Yakasın silker idi ehl-i teberrâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

* **teberrâ**: 1. berî olma. 2. sevmeyip yüz çevirme.

tebrîk: (تبريك) Ar. Bereket'ten; "kutlu, mübarek olsun" demek kutlulama. **c. tebrîkât.**
Veliyy-i ni'metine herkes etmede tebrîk
Varıp efendisine kullar olmuş izzet-yâb-Esrar Dede

Bildi Zârî rütbe-i bâlâ-yı aşka mahzarım
Geldi ahbâb eyledi tebrîk tebrîk üstüne
Enderunî Zârî

Tebrîz: (تبريز) Far. İran'ın büyük şehirlerinden biri olup Orta Çağ'da divan şiirinin merkezi durumundadır. Daha çok Şii inancının merkezi olarak zikredilir.
Muzaffer ola serdârın eyâ şâhen-şeh-i gâzî
Ne Tebrîz'i koya şâh-ı kızılbaşa ne Şîrâz'ı-Nef'î

Dil-zinde-i feyz-i Şems-i Tebrîz
Bî-pâre-i hâme-i şeker-rîz-Şeyh Galip

Ser-mest-i câm-ı vuslat-ı şân oldu tûğlar
Tebrîz'e reh-nümâ-yı inân oldu tûğlar
Yahya Kemal

Câm-ı emeli, kırmadan, ol şıhne-i Tebrîz
Mümkündür eder bâde-i hûnin ile leb-rîz
Abdülhak Hâmit

tebşîr: (تبشير) Ar. Beşr'den; müjdeleme, müjde verme, sevinilecek haber verme. **c. tebşîrât**.
Tuttu gül-bâng-ı zafer arş-ı azîmi öyle
Etti Cibrîl-i Emîn rûh-ı Üveys'i tebşîre
Üsküdarlı Hakkı Bey

Tebşîr kılıp Sühan mukaddem
Dedi ki eyâ hıdîv-i ekrem-Şeyh Galip

İki târîhimle tebşîr eyleyeyim nâsı her ân
Müjde-bâd aldı Arîş'i seyfle cenk-âverân-Sürûrî

tecâhül: (تجاهل) Ar. Cehl'den; cahil gibi görünme, bilmemezlikten gelme. **c. tecâhülât**.
Gördüğün yerde Necâtî'yi tecâhül edesin
Hüsnüne mağrûrsun ne-y-ki bu istiğnâ yiğit
Necati Bey

Dil-ber tecâhül etse becâdır rakîbten
Olmaz gedâ-yı dehre şeh-i âlem âşinâ
Halim Giray (Kırım Hanı ...)

Tecâhül kıl bu eyyâm-ı hüner-düşmende, âkılsen,
Sakın izhâr-ı ilm etme, Atâ, gâyet cehâlettir
Atâullah (Şeyhülislam Mehmet ...)

tecâhül-i ârif: ed. Bir özel nükteye dayanan, bilinmesi meçhul tarzda söz söyleme sanatı.

tecânüb: (تجانب) Ar. İctinâb'dan; çekinme, sakınma.
Sokuldukça ben eylerdim tecânüb
Çekilsem etmek isterdi takarrüb-Recaizade Ekrem

tecâvüz: (تجاوز) Ar. Cevâz'dan; 1. Ötesine geçme, sınırı geçme. 2. Saldırma, sarkıntılık, sataşma. 3. El uzatma, başkasının hakkına dokunma. **c. tecâvüzât**.
Gerçi ni'met çok, kifâyetten tecâvüz kılma kim
İmtilâ bâr-ı bedendir bî-huzûr eyler seni-Fuzûlî

Hadd-i lebi tecâvüz eden râz Nâbiyâ
Bir günde gerdiş eylemedik encümün mü kor-Nâbi

Fusûl-ı erba'a etse tecâvüz hadd-i pergârın
Nizâm-ı mümkünâta ihtilâl eylerdi istîlâ-Nâbi

tecdîd: (تجديد) Ar. Cidd'den; yenilenme, yenileme; tâzelenme. **c. tecdîdât**.
Hamdülillâh yine insâfa gelip çarh-ı anîd
Eyledi bahtım ile ahd-i vifâkı tecdîd-Nef'î

Şevvâl geldi ârzû-yı îd kalmadı
Esbâb-ı şevka niyyet-i tecdîd kalmadı-Nâbi

Ta ki bu levha-i pîrûzede kilk-i Bercîs
Ede her rengte tecdîd mezâmîn-i kühen
Keçecizade İzzet Molla

tecdîd-i azâ: Sabır yenileme.
Tutmuştu tarîk-ı ehl-i mâtem
Tecdîd-i azâ kılıp dem-â-dem-Fuzûlî

tecdîd-i hayret: Hayreti yenileme.
Tecdîd-i hayret eylemedir kârı Nâbiyâ
Kevnin eden müşâhede nakş-ı nev-â-nevin-Nâbi

tecebbür: (تجبّر) Ar. Cebr'den; kibirlenme, büyüklenme. **c. tecebbürât**.
Kanda kaldı bunun evvelki tecebbür, iʿtilâ
İki târîhim eder küffârı derde mübtelâ
Sürûrî (kanda: nerede)

teceddüd: (تجدّد) Ar. Cidd'den; tazelenme, yenilenme, yeni olma. **c. tededdüdât**.
Eskiyip gerçi hâne gitmededir
Fikrim ammâ teceddüd etmededir-Muallim Naci

Nedir bu feyz-i teceddüd bu cûşiş-i mütemâdî
Cihân mı arşa safâ-gû Hudâ mı âleme nâdî
Kemalzade Ekrem Bey

Kendi milliyetinin kendi muhîtinde doğan
Yerli, hem halkı teceddütlere hattâ udvân
Mehmet Akif

tecellâ: (تجلى) bk. tecellî

tecellî: (تجلّى) Ar. Celâ ve celv'den; 1. Görünme, belirme. 2. Kader, talih. 3. Allah'ın lutfuna nail olma. 4. tas. Allah nurunun tesiriyle makbul kulların kalbinde İlahî sırların ayan olma hâli.**c. tecelliyât.**
Tecellî neş'esin ehl-i şikem idrâk ka:bil mi
Behişt andıkça zâhid ekl ü şürbün lezzetin söyler
Koca Ragıp Paşa

Bihişt-i kûyun içre niçe gündür muntazırlardır
Tecellî eyle gel âşıkların dîdârı görsünler-Cinanî

Tecellîden nedir maksûdu yârin ben de hayrânım
Tecellî dîde-i ser-gerdân tecellî zâr-ı hayrette
Muallim Naci

Tecellî, şahsın istiʿdâdına vâ-bestedir elbet
Ki zişte zişt olur âyîne, zîbâya ise zîbâ-Lâ

tecellî-i cemâl: Güzelliğin ortaya çıkışı.
Tecellî-i cemâlin âşıkı zâr ü zebûn eyler
Bu ihsânından özge âşıka vuslat mı var yâ Rab
Âdile Sultan

tecellî-i hâlıkıyyet: Yaratılış görüntüsü.
Ka:ilim muʿcizât-ı aşka bütün
Bilirim hüsn ü ân ne kudrettir
Hele te'sîr-i hârık-ı hüsnün
Bir tecellî-i hâlıkiyyettir-Fâik Âlî Bey

tecellî-i İlâh: Allah'ın tecellisi.
Mebhit-i feyz-i cenâb-ı aşktır Esrâr dil
Mevlevî-âsâ tecellî-i İlâh eyler semâʿ-Esrar Dede

tecellî-i ruh: Yanak görüntüsü.
Tecellî-i ruhunu dâimâ Cem üzre düşür
Hemîşe çünki bilirsin düşer türâba güneş
Cem Sultan

tecellî-i ruh-ı cemâl: Güzel yanağın görüntüsü.
Doyamaz kimse tecellî-i cemâl-i yâre
Özge hâl, özge cemâl, özge temâşâdır bu
Bağdatlı Ruhi

** **tecelliyât**: Tecellî'ler.
Kimsin bilinmedin şu kadar var ki eyledin
Şemʿ-i tecelliyâtına pervâne âlemi-Muallim Naci

tecelliyât-ı Hak: Hakk'ın görüntüleri.
Tecelliyat-ı Hak'tır akl ile idrâk müşkildir
Bi-hamdi'llah imdâd-ı Resûlu'llah hâsıldır
Âdile Sultan

tecelliyât-ı lütf u kahr: İhsan ve öfke tecellileri.
Fikreyle tecelliyât-ı lutf u kahrın
Aklın var ise ne ye's gelsin ne gurûr
Hâletî (Azmizade...)

* **tecellî-gâh**: Tecelli yeri.

tecellî-gâh-ı aşk: Aşkın tecelli ettiği yer.
Herkesin hâlince vardır bir tecellî-gâh-ı aşk
Bîsutûn Ferhâd'a kûh-ı Tûr şeklin gösterir
Esat Muhlis Paşa

Tecellî-gâh iken binlerce rinde
Melâmet söndü Şark'ın her yerinde-Yahya Kemal

tecellî-gâh-ı kalb: Kalbin tecelli ettiği yer.
Ser-â-pâ nûr-ı aşkı seyr eder çeşm-i şehâdetle
Tecellî-gâh-ı kalbim gûyâ bir Tûr-ı Sînâ'dır
Âdile Sultan

* **tecellî-geh**: Tecelli yeri.

tecellî-geh-i aşk: Aşkın tecelli yeri.
Ki tecellî-geh-i aşk olmuştur
Nûr-ı Peygamber ile dolmuştur-Hakanî

* **tecellî-zâr**: Tecelli yeri.
Mehâsin berk urup her âteşîn ruhsâra düşmüştür
Fürûg u nûru kudsîdir tecellî-zâra düşmüştür
Abdülaziz Mecdi Efendi

* **tecellâ:** Görünme, belirme.
Yüzün ey reşk-i kamer nûr-ı tecellâ mı değil
Boyun ey nûr-ı basar gayret-i Tûbâ mı değil
Nizami

Sînemi târ-ı ruhun kapkara yaktı yer yer
Tûr-veş mazhar-ı envâr-ı tecellâ oldum-Cinânî

Kûy-ı yâre gitmeden maksûd bir dîdârdır
Cüst ü cûy-i Tûr'dan mûr-ı tecellâdır garaz
Fahri (Şeyhülislam Fahrüddin Dede)

tecellâ-yı cemâl: Güzelliğin görünüşü.
Dilin bir kez sınık mir'âtine baktı yüzün dürdü
Tecellâ-yı cemâlin var ise dil-dâr çok gördü
Şeyhülislam Yahya (sınık : kırık ; dür-: buruşturmak)

Celâlin görmeyen câna tecellâ-yı cemâl olmaz
Firâkın oduna mûmum belâsız bâl olmaz-Behiştî

tecellüd: (تجلد) Ar. Yalandan yiğitlik gösterme.
Ne rütbe etse tecellüd gıyâbınızda gönül
Huzûrunuzla gider ihtiyâr
Niçin?-Recaizade Ekrem

tecemmu‘: (تجمّع) Ar. Cem‘den; toplanma, birikme, yığılma. **c. tecemmuât.**
Tecemmu‘ eyledi Meydân-ı Lâhm'e
Edip küfrân-ı ni‘met nice bâğî
Koyup kaldırmadan ikide birde
Kazan devrildi söndürdü ocağı
Keçecizade İzzet Molla

tecemmül: (تجمّل) Ar. Cemâl'den, güzelleşme, süslenme; süs. **c. tecemmülâl.**
Ey Fuzûlî dehr hâlin şâh-ı gülden kıl kıyâs
Kim verip evvel tecemmül sonra uryân eylemiş
Fuzûlî

Dağıtır kendini bir âh ile zülfünde gönül
Rind-i âvâre-reviş fikr-i tecemmül mü arar-Nâilî

Ne denlü saklasan ey köhne pîr-i nâ-bâlig
Tecemmülün yine mîrâs-hâra değmez mi-Nâilî

Sabrını gâret edip aldılar eşk-i çeşmin
Sende Yahyâ ne tecemmül ne tahammül kodular
Şeyhülislam Yahya

tecemmül-i sûz: Yakıcı güzellik.
Şîve-i takdîri pek dil-dûzdur
Hikmeti gâyet tecemmül-i sûzdur-Kâzım Paşa

** **tecemmülât**: Süslenmeler, süsler.
Terk et tecemmülâtı azm eyle râh-ı aşka
Tut kim olancasını sattın şarâba verdin-Behiştî

tecerru‘: (تجرّع) Ar. Cur'a'dan; yudum, yudum, süzerek içme.
Fânî beşer, o çeşme-i Hızr'ın zülâlini
Bir ân tecerru‘ etmese her dem zevâlini
Ta‘cîl eden şu nüsg-ı hayâtında mündemic
Tevfik Fikret

tecerrüd: (تجرّد) bk. tecrîd.

tecessüd: (تجسّد) Ar. Cesed'ten; vücut bulma, gövdelenme.
Tecessüd eylemiş gûyâ ki subhun rûh-ı mahmûru
Semâdan yâhûd inmiş, hâke Sinâ-reng olup, Dîdâr
Mehmet Akif

tecessüm: (تجسّم) Ar. Cism'den; 1. Cisimlenme, boyut kazanma. 2. Belirmeye, görünmeye başlama.
Tecessüm eylemiş aczin emelle ittihâdından
Zuhûr etmiş, hayır, şûrîde bir kalbin remâdından
Tevfik Fikret

tecessüs: (تجسس) Ar. İç yüzünü araştırma, merak. **c. tecessüsât.**
Etse tecessüs turra-i pür-tâbını
Kesret-i ağyârden bin dile bir ham bulur-Nâilî

Arkada bin nigâh-ı tecessüs, ey sen nihân
Bir dest-i gaybı andırıyorsun, rehâ-feşân
Tevfik Fikret

tecessüs-i kibrît-i ahmer: Kırmızı kibritin iç yüzünü araştırma.
Düşmüş kimi tecessüs-i kibrît-i ahmer
Olmuş kimine mûcib-i iflâs kîmyâ-Ziya Paşa

tecezzî: (تجزّى) Ar. Cüz'den; kısım kısım bölünme, ufalanma. Aslı tecezzüv'dür.

* **tecezzî-pezîr**: Ufalanabilen, parçalanan.
Değil me'âli tecezzî-pezîr ey Nâbî
Eğerçi sûret-i elfâz pâre pâre gelir-Nâbi

techîl: (تجهيل) Ar. Cehl'den; birinin bilgisizliğini, cahilliğini ortaya çıkarma. **c. techîlât**.
Eyleme kimseyi kat'â techîl
Etme mahlûk-ı Hudâ'yı tahcîl-Nâbi

tecribe, tecrübe, tecrübet: (تجربه) Ar. 1. Denemek, sınamak. 2. Görgü. 3. Görmüşlük, geçirmişlik. **c. tecârib**.
Düştü cüdâ naîm-i safâdan ebu'l-beşer
Oldu Halîl'e tecribe gerden-püser-Lâ

Mirâta bakma bir iki gün eyle tecribe
Sabr eylemek firâkına müşkil değil midir-Nahifi

Tecrübe ehli bunu böyle bilir
Kim ki çok söyleye ol çok yanılır
Atâyî (Nevizade Atâullah)

* **tecrübet-âmûz**: Tecrübe öğreten.
Sâkî bize mey sun ki dil-i tecrübet-âmûz
Endîşe-i encâm ile vakf-ı halecândır-Lâ

* **tecrübe-gâh**: Tecrübe yeri.
Düştü cüdâ na'îm-i safâdan Ebu'l-Beşer
Oldu Halîl'e tecrübe-geh gerden-i beşer-Ziya Paşa

tecrîd: (تجريد) Ar. Cered'en; 1. Soyma, soyulma. 2. Ayırma, bir tarafta tutma. 3. Tasavvufta, her şeyden el ayak çekerek Allah'a yönelme.
Meslek-i tecrîddir ferâğat evi
Terk-i mâl eyle hânümândan geç-Fuzûlî

Eşcâr-ı bâğ hırka-i tecrîde girdiler
Bâd-ı hazân çemende el aldı çenârdan-Bâki

Cihâd-ı nefse tevekkül gibi hisâr olmaz
Sipâh-ı âlem-i tecrîd sûru neylerler-Nâilî

* **tecerrüd**: 1. Soyunmak, çıplak olmak. 2. Bekâr kalmak, evlenmeme hâli. 3. Tasavvufta her şeyden vazgeçip Allah'a yönelme hâli.
Tecerrüdle olur âgûş-ı vasla pîrehen nâil
Kabâyı vasldan mahrûm eden kat kat alâyıktır
Nâbi

Tecerrüdse murâdın kûy-ı cânânda fedâ kıl cân
Çıkılmaz câme-i ihrâmdan, sa'y etme, kurbansız
Şeyh Galip

Ten-i pür-dâğ ile ibdâl oluptur
Tecerrüd tekyesinin hırka-pûşu-Şeyhülislam Yahya

İktisâ-yı sevb-i vuslattır tecerrüdden merâm
Sanma kim bîhûde kıldı Kays-ı nâlân insilâh
Memduh Paşa

tecrîm: (تجريم) Ar. Cürm'den; suçlu bulma, suçlandırma.
Ta'n ü tecrîm eder mi dâd-ı Hudâ
Küre üstünde kirlilikle bizi
Küreyi kim çamurdan etti binâ
Kim çamurdan yarattı kalbimizi-Cenap Şahabeddin

tecrübe: (تجربه) Ar. Cerb'ten; deneme, deney.
Erbâb-ı tena'um ne bilir mihnet-i fukarâ
Mümkün mü olur tecrübesiz fehm-i hakîkat
Muallim Naci

tecvîf: (تجويف) Ar. Cevf'ten; oyma, oyuk hâline koyma. **c. tecvîfât.**
Tâk olup Kisrî-i ikbâline kavs-ı Rüstem
Ola tecvîf-i felek düşmene çâh-ı Bîjen-Nedim

tecvîz: (تجويز) Ar. Cevâz'dan; caiz görülme, izin verme, verilme. **c. tecvîzât.**
Et ahd ile peymâne-şikest olmağı tecvîz
Tek eyleme peymâne-perestâna taarruz-Nâbi

Şerî'atin ne mübârek nizâmdır ey Cem
Harâm olan meyi tecvîz eder mubâha kadar
Yahya Kemal

tecvîz-i udûl: Yoldan çıkmaya izin verme.
Ser-i mev'idlere tecvîz-i udûl etmez iken
Yine hürmetlidir i'tâ tarafı mîzânın-Nâbi

tedâhül: (تداخل) Ar. Duhûl'den; 1. Birbiri içine girme. 2. (Bir işte) geri kalma. 3. Birikme, yığılıp kalma. 4. Gecikme.
Nakd-i dil havfim odur kim arada ola telef
Zülf ile şâne miyânında tedâhül var iken-Nâbi
tedârük, tedârik: (تدارك) Ar. Derk'ten; hazırlama, hazırlanma, eksikleri ortaya çıkarıp hazır etme, tedarik. **c. tedârükât, tedârikât.**
Yaktım tenimi vasl günü şem' teg ammâ
Bil kim bu tedârik şeb-i hicrânın içindir-Fuzûlî

Âhtan perde çeker bâğa hezâr ey Nâbî
Bu tedârük o gül-i perde ber-endâze midir-Nâbi

Bî-derdim ey felek bana bir gam tedârük et
Bir özge zevk başka bir âlem tedârik et
Nevres-i Kadim
tedâvî: (تداوى) Ar. Devâ'dan; iyileştirme, ilaç verme. **c. tedâviyât.**
Kimdir veren alîle tedâviye ihtiyâc
Kimdir koyan meziyyet-i ıslâhı merheme-Ziya Paşa
tedâvül: (تداول) Ar. Devlet'ten; elden ele gezme, dolaşma, kullanılma.
Mûy-ı siyehin vasfına âğâz olunursa
Câiz görülür devr-i teselsülle tedâvül
Esad Erbilî
tedbîr: (تدبير) Ar. Dübûr'den; bir şeyi önleyecek yol, engel. **c. tedbîrât**.
Çün bildin esîrinim terahhum kıl kim
Tedbîr gerek müşahhas oldukta maraz-Fuzûlî

Çınârı rabttan tedrîc ile tahsîl edip âteş
Nihâd-ı gûreden tedbîr ile terkîb eder halva-Nâbi

Def' edemedik ceyş-i gamı sa'y ede gördük
Tedbîr ne mümkün boza takdîr-i Hudâ'yı
Şeyhülislam Yahya
Olur mu ârif-i hükm-i ezel dil-beste tedbîre
Bedîhîdir ki uymaz her zemân tedbîr takdîre
Muallim Naci.
Etme tedbîrinde noksân, gerçi takdîrindir iş
Hüsn-i tedbîr eyle emrinde Hudâ takdîr eder-Lâ

tedbîr-i gam: Gamı engelleme.
Gam derdine câm-ı mey devâdır
Tedbîr-i gam eylemek revâdır-Fuzûlî
tedbîr-i hârık: Yakıcı engel.
Birden yetişti mahve bu tedbîr-i hârıkı
Söndürdü bir nefeste bu ümmîd-i bârikı-Tevfik Fikret
tedbîr-i hazâin: Hazineler tedbiri.
Biri tedbîr-i hazâin biri ta'mîr-i bilâd
Birisi hıfz-ı memâlik biri tertîb-i haşem-Nâbi
tedbîr-i ilâc: İlaç tedbiri.
Sünnetin mağfiret erbâbına minhâc-ı vusûl
Tâatin ma'siyet emrâzına tedbîr-i ilâc-Fuzûlî
tedbîr-i katl-i Âl-i Abâ: Âl-i Abâ'nın öldürülmesi için tedbir.
Tedbîr-i katl-i Âl-i Abâ kıldın ey felek
Fikr-i galat hayâl-i hatâ kıldın ey felek-Fuzûlî
tedbîr-i kefen: Kefen tedbiri.
Ölürsem derd-i hicrân ile tedbîr-i kefen kılman
Ten-i zârımda yer yer bu riyâ nakşı kefen besdir
Cinânî
tedbîr-i sâib: Maksada uygun tedbir.
Ne mülk-ârâ ki bu tedbîr-i sâib
Ne katı seyftir gerden-keşâna-Enderunlu Fazıl
tedbîr-i teşvîş: Karıştırmaya karşı.
Eylemiş tedbîr-i teşvîşin hazân târâcının
Lâle rengîn rahtını dâğ içre pinhân eylemiş-Fuzûlî
tedbîr-i umûr: İşlerin tedbiri.
Biri tertîb-i menâsıb, biri tedbîr-i umûr
Biri teşhîs-i maka:dîr, birisi vaz'-ı hüküm-Nâbi
tedbîr-i zabt: Zaptetme tedbiri.
Ne etti ettiği tedbîr-i zabtı İskender
Ne gördü gördüğü dârât-ı şevketi Dârâ-Nef'î
tedennî: (تدنّى) Ar. Denâet'ten; aşağılama; aşağı inme, gerileme. **c. tedenniyât.**
* **tedennî-nümûn:** Aşağılama gösteren.
Bî-irtiyâb her neden i'râz ederse halk
Bi't-tabi' refte refte tedennî-nümûn olur
Muallim Naci
te'dîb: (تأديب) Ar. Edeb'den; edeplendirme, edeplendirilme. **c. te'dîbât.**
Revâcın kasd-ı te'dîb ile dârü'l-darb-ı âlemde
Urulmuş sikkedir tamgâ-yı pistân sîm-tenlerde
Nâbi

Neş'e bulsa kişi ger keyfe uyup bir takrîb
Şahne-i renc-i humâr eyler o sâat te'dîb

Enderunlu Vâsıf

Ey bunca zemândır bizi te'dîb eden Allah!
Ey âlem-i İslâm'ı ezen, inleten Allah-Mehmet Akif

te'dîb-i bed-güher: Kötü cevheri terbiye etme.

Te'dîb-i bed-güherlere sa'y etme bî-kıyâs
Ka:bil midir ki darb ile altın ola nuhâs-Behiştî

* **teeddüb:** Edeb'den; edeplenme, edebini takınma, edepli davranma; utanma; çekinme.

Serinde neşve-i sahbâ atâsıdır hâkin
Teeddüb eyle ruh-ı hâke cür'a-pîş olma-Nâbi

Ammâ hıred teeddüb edip ihtisâsına
Nâz u niyâz hizmet eder bezm-i hâsına

Şeyh Galip

tedkîk: (تدقيق) Ar. Dikkat'ten; dikkatle araştırma, inceden inceye yoklama.

Ne tehâvün taleb-i kâma ne tedkîk gerek
O da bir dâd-ı Hudâ'dır ona tevfîk gerek-Nâbi

Tedkîk olunsa yâr ile da'vâ-yı ittihâd
Ma'nâ-yı nefsü'l-emre mugâyir değil midir-Nâbi

Fikri terkîk eder lisân-ı Arab
Zihni tedkîk eder lisân-ı Arab-Muallim Naci

tedkîk-i fuzûlân: Fazilet sahiplerini inceleme.

Bozma tedkîk-i fuzûlâna ile üstâdın
Nâbiyâ lezzeti aldanmadadır şu'bedenin-Nâbi

tedkîk-i nazar: Dikkatli bakış.

Tedkîk-i nazarla eyle insâf
Ol feyzi tükettiler mi eslâf

Şeyh Mehmet Esat Galip

tedmîr: (تدمير) Ar. Dimâr'dan; yok etme, mahvetme. **c. tedmîrât**.

Hasmı vâreste-i tedmîr olamaz bulsa bile
Sâha-i bu'd-ı mücerred gibi bir semt-ı baîd

Yenişehirli Avni

Kalem kılıç olup aklın debîr ü cellâdı
Biri işâret ederse biri eder tedmîr-Şinasi

Eyledin hükmüne sükkânı minka:d u mutî
Hârici'nin edip a'yân usâtın tedmîr

Üsküdarlı Hakkı Bey

tedmîr-i a'dâ: Düşmanları yok etme.

Çün ayn-ı maiyyet oldu nusrat
Tedmîr-i a'dâya mâlikiz biz-Nuri

tedrîc: (تدريج) Ar. Durûc'tan; derece derece, basamak basamak ilerleme. 2. ed. İfadenin basamak basamak yükselmesi.

Demen eksik beni tedrîc ile yâkût olan taştan
Boyandıkça ciğer kanıyla kadr ü kıymetim artar

Fuzûlî

Çınârı rabttan tedrîc ile tahsîl edip âteş
Nihâd-ı gûreden tedbîr ile terkîb eder halva-Nâbi

Devr beyhûde değil her ne mukadder eyler
Ona tedrîc ile esbâbı müheyyâ eyler-Âdile Sultan

* **tedrîcen**: Yavaş yavaş, derece derece.

Sonra tedrîcen alçalıp solarak
O kadar pest olur ki öksürerek
Zannedersin tebâh olup gidecek-Cenap Şahabeddin

tedrîs: (تدريس) Ar. Ders'ten, ders verme, okutma, öğretme. **c. tedrîsât.**

Tefsîr-i faziletin İdrîs
Eyler saff-ı kudsiyâna tedrîs-Nâbi

Benim şimden geri mahkûm-ı fermân-ı mutâ'ımdır
Gerek erbâb-ı tedrîs ü gerek küttâb-ı dîvânî

Osmanzade Tâib

Gelmedi âleme zatın gibi ehl-i telbîs
Kibriyâya sığınır mel'anetinden iblîs
Âdeme etmez isen vaz'-ı fesâd-ı Sûr'u
Cinlere fitne-i gaybîye edersin tedrîs-Şinasi

tedvîr: (تدوير) Ar. Devr'den; 1. Çevirme, döndürme. 2. Yuvarlak hâle getirme. 3. mec. Yönetme.

Bin yaşa devlet ü ikbâl-i fahîm-ânen ile
Mülkü tedvîr ederek akl-ı hakîm-ânen ile-Şinasi

tedvîr-i âlem: Âlemi yönetme.

Eder tedvîr-i âlem bir mekînin kuvve-i azmi
Cihân titrer sebât-ı pây-i erbâb-ı metânetten

Namık Kemal

te'ebbüd: (تأبّد) Ar. 1. Ürküp çekinme. 2. Evlenmeme.
Âfet-i bâd-ı hazândan te'ebbüd mahfûz olur
Bâğ-ı dehre hüsn-i tedbîrin olursa bağbân-Bâki
teeddüb: (تأدّب) bk. te'dîb.
teehhür, teahhur: (تأخّر) Ar. Ahar'dan; sonraya, geriye bırakma, geciktirme. **c. teehhürât, teahhurât.**
Bir kavmi çiğnemekle bugün eğlenen denî
Bir lâhza-i teehhüre medyûn bu keyfini
Tevfik Fikret
teellüm: (تألّم) Ar. Elem'den; Kederlenme, üzülme. **c. teellümât.**
Şi'rimdeki şîve-i teellüm
Râci' bana hep bu acze râci'-Tevfik Fikret

Baktıkça ben zuhûr u sukût-ı mevâsime
Ey tâli'-i beşer
Bilmem niçin teellüm eder, ağlarım sana
Tevfik Fikret
teemmül: (تأمّل) Ar. Emel'den; iyice, etraflıca görüşme. **c. teemmülât.**
Bende yok sabr u sükûn sende teemmül zerre
İki yoktan ne çıkar fikr edelim bir kerre-Nâbi

Yâr için sohbet-i ağyâre tenezzül güçtür
Âşıka belki bu ma'nâ-yı teemmül güçtür-Nâilî

Teemmül etmeli de bu cihâna gelişi
Gidermeli kederi bakmalı safâya kişi
Mahmut Nedim
Beka-yı aşkını gâhî teemmül eyler de
Derim: Felâ bulamaz, kâinât bâkîdir-Tevfik Fikret
teennî: (تأنّى) Ar. 1. Yavaş hareket etme, tedbirli olma. 2. İlerisini düşünerek dikkatli davranma. **c. teenniyât**.
Olamazsın harem-i vaslına mahrem dervîş
Sende mâdem ki taksîr ü teennî görünür-Bâki

Vâızâ şâire kulp takma teennî eyle
Kizbten ola mı hîç ehl-i sadâkat mahzûz-Sâlim

teennî-i hakîm-âne: Bilgece tedbir.
Ona tembel demek elbette hatâdır, elbet
Hep teennî-i hakîm-âneden eyler neş'et-Ziya Paşa
teennüs: (تأنّس) Ar. Üns'ten; 1. gr. müennes olma. 2. Kadın gibi hareket etme, kadınlaşma.
Semâ, güneş ebediyyen kapansa, belki vücûd
Bir leyle-i serd ile bir çâre-i teennüs arar
Ve bulur-Tevfik Fikret
teessüf: (تأسّف) Ar. Esef'ten; kederlenme, eseflenme, tasalanma. **c. teessüfât**.
Teessüf eyleme fevt ettiğin murâdâta
Hudâ kerîmdir ondan güzel bedel yetişir-Nâbi

Cemşîd görse bezm-i erâzilde bâdeyi
Bî-şek teessüf eyler idi ihtirâ'ına-Nâbi

Cidâr-ı türbede bu cân-güzâr Mersiye'm
Teessüf üzre okunsun zemân-ı haşre kadar
Ziya Paşa
teessür: (تأثّر) Ar. Eser'den; 1.Kederli ve üzüntülü olma, kederlenme, keder duyma, içlenme. 2. Bir şeyin tesirini duyma. **c. teessürât.**
Teessür gördüm ey Yahyâ gece şem'-i şeb-ârâda
Yanar var ise pervâne ki âh-ı cân-güdâz etmiş
Şeyhülislam Yahya
Sinirlerinde teessür denen fenâlık yok
Tabîatinde utanmakla âşinâlık yok-Mehmet Akif

Hayâtı bence teessürdür eyleyen isbât
Taayyün eyleyemez nevm içinde hayât-Tevfik Fikret
** **teessürât**: Teessürler.
Beyhûde değil teessürâtı
Lâkin kime anlatırsan eyvâh-Muallim Naci

Derin, iniltili çarpıntılarla sîne-i hâk
Teessürâtını söyler bu levh-i âlâma-Tevfik Fikret
teeyyüd: (تأيّد) bk. te'yîd.
tef: (تف) Far. 1. Hararet, sıcaklık. 2. Buhar.
tef ü tâb: Yakıcı sıcaklık.
Issıdan fasl-ı Ağustos'ta furundur gûyâ
Tef ü tâbı bişirip bağrım eder derd ile hûn
Cinânî (ıssı: sıcaklık)

Yaktı yandırdı mahabbet beni bir âteş ile
Ki tef ü tâbını ne şem' ü ne pervâne bilir-Cevrî

Temmûz erişti gark-ı tef u tâb oldu
Zemîn harâretle vakf-ı pîç ü tâb oldu-Sâmi

tefahhus: (تفحّص) Ar. Fahs'tan; İnceden inceye araştırma. **c. tefahhusât.**
Cihânın zîr ü bâlâsın tefahhus eyledim Nâbî
Tevekkül kişverinden gayrı yerde istirâhat yok-Nâbi

Cümleden âsûde-terdir san'at-ı âvâre-gî
Çâr-sûy-ı âlemin ettim tefahhus pîresin-Nâbi

Âlemi kıldı tefahhus ol şeh-i âlî-tebâr-Nedim

tefâhür: (تفاخر) Ar. Fahr'den; 1. Övünme. 2. Övünç. **c. tefâhürât.**
Çok tefâhür kılma cem'-i mâle eyâ hâce kim
Sîm ü zer cem'iyyeti ehl-i gurûr eyler seni-Fuzûlî

Kıl tefâhür kim senin hem var ben teg âşıkın
Leylî'nin Mecnûn'u Şîrîn'in eğer Ferhâd'ı var
Fuzûlî

Eb ü cedd ile tefâhür eden ebced-hânın
Ehil olan redd ü kabûlüne verir mi ahkâm-Nef'î

İzin tozu eline girseyidi mihr ü kamer
Tefâhür etmek için başına külâh eyler-Cem Sultan

* **tefâhür-feşân**: Övünme payı çıkaran.
Lâf eyleme zebân-ı tefâhür-feşân ile
Bâlâ-yı bâma çıkma çürük nerdübân ile-Nâbi

* **tefâhür-gûne**: Övünme tarzı.
Tutarsan pendimi kalsın şikest-i hâtırın ber-câ
Tefâhür-gûne vaz'-ı imtinân-ı mûmiyâdan geç
Nâbi

tefâvüt: (تفاوت) Ar. Fevt'ten; 1.İki şeyin birbirinden farklı olması. 2. İki şey arasındaki fark.
Bu şi'r-i tâze berâber değilse Bâkî'ye
Budur tefâvütü Vecdî o köhne bu tâze-Vecdî

Rû-nümâdır neş'esinde hep tefâvüt âlemin
Sâkî-i sun'un velî câm-ı cihân pîrâsı bir
Halim Giray (Kırım Hanı ...)

Tefâvüt yoktur evzân-ı şuûnât-ı tabîatte
Terâzû-yı hakîkat hûb u zişti denk göstermiş
Hersekli Arif Hikmet

tefekkür: (تفكّر) Ar. Fikr'den; zihin yorma, düşünme, düşünülme.
Hakîm-i endîşe şâirdir kerâmet-pîşe sâhirdir
Tefekkürde Felâtûn'dur tekellümde Mesîhâ'dır
Nef'î

Hayrân eder tefekkürü gâhî zekâvetin
Necm-i seher-safâlı cebîn-i tarâvetin
Kemalzade Ekrem Bey

Tefekkür etmeli de bu cihâna bir gelişi
Gidermeli kederi, bakmalı safâya kişi
Mahmut Nedim Paşa

Olan muhâtab mazmûn ya evlâü'l-ebsâr
Olur tefekkür âlây-ı hakta leyl ü nehâr-Lâ

teferruk: (تفرّق) Ar. Fark'tan; ayrılma, dağılma.
Muvahhidîn ile birliktedir gönüllerimiz
Teferruk etse de eczâsı hâk-dânımızın
Muallim Naci

teferrüc: (تفرّج) Ar. Ferec'ten; 1. Gezinti, dolaşma, gam veya kederi dağıtma. 2. Rahatlama, ferahlama. **c. teferrücât.**
Teferrüc eyleyü vardım sabâhın sinleri gördüm
Karışmış kara, toprağa şu nâzük tenleri gördüm
Yunus Emre (eyleyü: eyleyerek)

Yârin cemâli nûru değil dûr dîdeden
Ammâ teferrüc etmeğe sâhib-nazar gerek
Hamdullah Hamdi

Gel; sevgilim, seninle bu muzlem hazîreden
Bir lâhzacık firâr edelim.. Bak, teferrüce
Şâyeste her taraf.-Tevfik Fikret

teferrüc-i dîdâr: Yüzü görüp açılma.
Cân bülbülü teferrüc-i dîdâr kılmasa
Firdevs bostânı gözüne kafes gelir-Şeyhi

* **teferrüc-gâh**: Gezinti yeri.
Bu meclis bir güzel ra'nâ teferrüc-gâhtır Zâti
Sürâhî çeşme-sâr olmuş ona âb-ı revan müldür
Zâti

teferrüd: (تفرّد) Ar. Ferd'den; 1. Tek, yalnız kalma. 2. Benzersiz olma.
Dil dâvî-i teferrüd-i nazm eylese ne_ola
Nâbî gibi henüz bir üstâd görmedi-Nâbi

Olmaz, sanırım böyle teferrüdle müyesser
Hem-pâ olalım ister isek olmaya hem-ser
Abdülhak Hâmit
Teferrüd etmedi derler nazîri bir sâkî
Cem'in serîrine câlis sülâle devrinde-Yahya Kemal
tefe'ül: (تفأل) Ar. Fâl'den; 1. Fal açma, fala bakma. 2. Hayra yorma, uğur sayma.
Yolunda bilmeğe sıdkımı hüsnü mushafına
Tefe'ül eyleyicek geldi sûre-i İhlâs
Cem Sultan (eyleyicek: eyleyince)
Her ne dem hâl-i perîşânım tefe'ül eylesem
Hande eyler gûyiyâ mecmûa-i fâlım bana
Esrar Dede
tefevvuk: (تفوّق) Ar. Fevk'ten; üstün olma, üste çıkma, yükselme.
Tasaddur etse ne gam rinde câhil-i hôd-bîn
Gehî tefevvuk eder bahre keştî-i sergîn-Nâbi

Eyler tefevvuk aslı olan âbın üstüne
Nâbî cezâsıdır ne kadar yansa revganın-Nâbi
tefhîm: (تفهيم) Ar. Fehm'den, anlatma, anlatılma; bilme, bildirilme.
Derd-i dili ol bî-gama tefhîm ne mümkin
Nâ-dîdeye nâ-bûdeyi ta'lîm ne mümkin-Nâbi

Tefhîme mihnet-i şeb-i hicri nümûnedir
Gîsû-yı meh-veşânda değil pîç ü ham abes-Nâbi

Derd-i dili ol bî-gama tefhîm ne mümkin
Nâ-dîdeye nâ-bûdeyi ta'lîm ne mümkin-Nâbi
tefhîm-i kadr-i ni'met: Nimetin kıymetini bilme.
Zevâl âkıle tefhîm-i kadr-i ni'met eder
Bilirse pîr bilir olduğun şebâb lezîz
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet ...)
tefhîm-i sırr-ı dehr: Dünya sırrını anlama.
Tefhîm-i sırr-ı dehr için Esrâr telâşı ko
Şi'rin safâsı bir gazel-i âşık-ânedir-Esrar Dede

tefrîd: (تفريد) Ar. Ferd'den; dünyadan geçip yalnız Allah ile meşgul olma, emir ve nehiyleri tam manasıyla yerine getirme.
Merkez-i dâire-pîrâ-yı ulüvv ü azamet
Kutb-ı dîn-i Kâ'be-i dünyâ vü cihân tefrîd-Kâzım
tefrîk, tefrika: (تفريق) Ar. Fark'tan; 1. Ayrılma, ayrılık. 2. Bozuşma. 3. Dergi ve gazetelerde bölüm bölüm çıkarılan yazı.
* **tefrika***:* 1. Ayrılık, sürekli anlaşmazlık; nifak. 2. Gazete veya dergilerde arka arkaya çıkan yazı serisi.
Sûretin tefrikası etmez eser ma'nâya
Olmaz eşkâl-i ibâretle müşekkel ma'nâ-Nâbi

Girmeden tefrika bir millete düşmân giremez
Toplu vurdukça yürekler, onu top sindiremez
Mehmet Akif
Dest-i kahrı verse ger cezâ-yı çarha tefrika
Bir dem içre mahvolup aktâr u kutb u mihveri
Üsküdarlı Hakkı Bey
tefrika-i hânmân*:* Ev bark ayrılığı.
Yek-tâ süvâr-ı arsa-i devrân ki düşmâna
Havf-ı hücûmu tefrika-i hânmân verir-Nef'î
* **tefrika-sâz***:* Tefrika uyduran.
Çarha olsa nazar heybeti ger tefrika-sâz
Göremez birbirini haşre kadar çeşm-i Peren
Keçecizade İzzet Molla
tefrika: (تفرقه) bk. tefrîk.
tefsîde: (تفسيده) Far. Hararetli, kızgın.
Hıfzı bir micmer-i tefsîdeye olsa sâri'
Ne kadar râyihasın etse meşâm istişmâm-Cevrî

Tutuşsun lâle-zâr-ı hâr-ı gül-şen dâg-ı hasretten
Tef ü tâb-ı adem tefsîde etsin heft-deryâyı
Yenişehirli Avni
İki lâkırdıyı bir araya getirme muhâl
Dehân-ı şevke güşâde zebân-ı tefsîde
Keçecizade İzzet Molla
tefsîr: (تفسير) Ar. Fesr'den; 1. Yorum. 2. Kur'an'ın anlam bakımından izahı. **c. tefsîrât.**
Ne bilir kadrimi erbâb-ı maânî vü beyân
Sözümü ârif-i bi'l-lâh eder ancak tefsîr-Nef'î

Hattına dolaşsa dil-i hüsnün kitâbında ne_ola
Ekseriyyâ bahs-i tefsîr olur iʿrâb üstüne
İbn-i Kemal

Cân oldu hatt-ı laʿlin tefsîr içre âciz
Sırr-ı nihânı vardır bir müşkil âyet ancak
İbn-i Kemal

tefsîr-i âh: Ahın yorumu.
Âh eder miydim seni tahrîr ederken ey hattâb
Muhterik bir şâirin tefsîr-i âhı olmasan
Muallim Naci

tefsîr-i fazîlet: Fazilet açıklaması.
Tefsîr-i faziletin İdrîs
Eyler saff-ı kudsiyâna tedrîs-Nâbi

tefte: (تفته) Far. Kızgın, hararetli, kızmış.

tefte-i amûd*:* Dikey kızgınlık.
Zebân kalma ver miknet-i cevâb-ı savâb
Suâle geldin mi dem-i münkirât tefte-i amûd
Sâbit

teftîş: (تفتيش) Ar. Fetş'ten; gereği gibi sorup araştırmak. **c. teftîşât.**

teftîş-i kemâl: Tam soruşturma.
Tengdir sâha-i âlem cevelân-ı fikre
Sanma teftîş-i kemâle kürre-i hâk yeter
Hersekli Arif Hikmet

tefvîz: (تفويض) Ar. Fevz'den; 1. Sipariş etme, ihale. 2. Dağıtım. 3. Bir gayrımenkulü, bilinen değeri üzerinden bir başkasına bırakma.
Tefvîz edip umûrunu âkıl meşiyyete
Fermân-ı Hâlikü'l-beşere imtisâl eder-Nâilî

Etti mehamm-ı devleti tefvîz ehline
Tevfîk-i Hakk'ın işte budur bir alâmeti-Ziya Paşa

tefvîz-i umûr*:* İşleri bırakma, havale etme.
Gelir elbette zuhûra ne ise hükm-i kader
Hakka tefvîz-i umûr et ne elem çek ne keder
Enderunlu Vâsıf

Nâil-i neyl-i murâd olmaksa maksûdun eğer
Hakk'a tefvîz-i umûr et fârig ol tedbirden
Hersekli Arif Hikmet

tegâbün: (تغابن) Ar. Gabn'den; (alışverişte) birbirini aldatma.
Bu ne encâmı yok tegâbündür
Beşere şân veren tevâvündür-Muallim Naci

tegâfül: (تغافل) Ar. Gaflet'ten; anlamamazlıktan gelme. **c. tegâfülât**.
Taakkul vechine gaflet hicâbın çekti çün zâhid
Bizim ondan tegâfül gösteren dîvânemiz yeğdir
Bâki

Tegâfül gösterip şermende-i ihsân eder, yoksa
Adûdan merd olan fursat deminde intika:m almaz
Beliğ

Hemân merâmı tegâfüldür ol bütün yoksa
Zebânı beste-i nâz ise çeşmi lâl midir-Nedim

Gözlerim Nâcî nasıl bî-gâne-i hâb olmasın
Gözlerinden gördüğüm yârin tegâfül hâbıdır
Muallim Naci

* **tegâfül-sûz**: Anlamamazlığın yakması.
Düşen sana tegâfüldür bana âh-ı tegâfül-sûz
Değil senden şikâyet şekve âh-ı bî-eserdendir-Nâbi

tegâlüb: (تغالب) Ar. Galebe'den; 1. Üstün gelmeye çalışma. 2. Galip, üstün.
Gerçi dersin şâirâna ben tegâlüb eyledim
Pîş-i erbâb-ı sühanda gâlibâ mağlûbsun
Şeyh Mehmet Esat Galip

teganni: (تغنّى) bk. taganni.

tegarrür: (تغرّر) Ar. Gurûr'dan; gururlanma, kibirlenme. **c. tegarrürât**.
Bil hesâbın çeker isen de taâb
Kim tegarrür olur iflâsa sebeb-Sünbülzade Vehbi

tegazzül: (تغزّل) Ar. Gazel'den; 1. Gazel söyleme. 2. ed. Gazel tarzında şiir yazma.
Tâ-be-key zemzeme- pîrâ-yı tegazzül Kâzım
Eyle evsâfına ol şâh-ı enâmın âhenk-Kâzım Paşa

Gâlib maârifin de safâsı değer velî
Cânân vasfıdır hele aslı tegazzülün-Şeyh Galip

tegerg: (تكرك) Far. (yağan) Dolu.
Rîzân olan tegerg değildir sehâbtan
Nâbî hidîv-i âleme gevher nisâr olur-Nâbi

tegerg-i pür-belâ: Belâ dolusu.
San yağar bârân-ı hışm ile tegerg-i pür-belâ
Ol kemân-ebrû kaçan tîr ile peykân yağdırır
Necati Bey

teh: (ته) Far. Dip, derinlik, kaʿr; alt, aşağı.
Biz o hâkiz ki ben tâkde âsûde idik
Şimdi derd-i teh-i sâgarda zuhûr eylemişiz-Nâbi

teh-i hayret: Hayret derinliği.
İktidâ eylesin âsârına erbâb-ı dilin
Teh-i hayrette kalan râh-nümâdan mahrûm-Nâbi

teh-i külhânî: Külhan yerinin altı.
Sahn-ı hammâma giren sîm-tenân şevkınedir
Leb-i âteşteki gül-hand teh-i külhânîde-Nâbi

teh-i sevdâ: Sevda derinliği.
Sînede ettikçe hüsnün cilve-i gayb u şühûd
Dil teh-i sevdâda hem mevcûd hem nâ-bûd olur
Leskofçalı Galip

teh-ber-teh: Daha aşağı.
Ne denlü câme-i nahvet olursa teh-ber-teh
O denlü serdî-i âh-ı sitem-keşân geçiyor
Rami Mehmet Paşa

* **teh-cürʿa**: Kadehin dibindeki yudum.
Teh-cürʿadan olmaz yine ümmîd güsiste
Birden kadeh-i kâmı nigûn eyleme yâ Rab-Nâbi

tehâcüm: (تهاجم) Ar. Hücûm'dan; saldırma, hücum etme; birlikte saldırma.
Gâziyân böyle hep behem-âheng
Oldu âmâde tehâcüm ü cenk
İsmet (Müstecabizade...)
Naʿra, nâle birbirin taʿkîb eder
Bir tehâcüm, bir tesâdümdür gider-Muallim Naci

tehallüf: (تخلف) Ar. Hılâf'ten; Uygunsuzluk, uygun olmama.
Bu asr-ı kec-âyin ü kec-âmuzda Nâbî
İnkâr tesebbüt eder ikrar tehallüf-Nâbi

tehâlüf: (تخالف) Ar. Half'ten; birbirine uymama, birbirine zıt olma. **c. tehâlüfât.**
Terâzû-yı teka:bül vazʿ edip bâzâr-ı imkâna
Nakîzına tevâfukla tehâlüf eylemiş ilka-Nâbi

Esbâb-ı tehâlüfle bulur halk tesellî
Her birisi bir gûne safâdan mütelezziz-Nâbi

Esâs-ı âlem-i terkîb ey Nâbî tehâlüftür
Ne mümkün ömr geçmek her zemân îş u tarablarla
Nâbi

tehâlüf-i cibillî: Yaratılıştan olan zıtlık.
Olmaz mı tehâlüf-i cibillî
Yek-şîve midir tıbâʿ-ı millî-Ziya Paşa

tehâlüf-i teşrîf: Şereflendirme zıtlığı.
O şûhtan nice ka:bil tehâlüf-i teşrîf
Meğer teveccüh-i kalb-i ümîd-vâr o mudur-Nâbi

tehâlük: (تهالك) Ar. Helâk'ten; bir şeye büyük bir arzuyla atılma, can atma. **c. tehâlükât.**
Ârif-i maʿnâ isen kılma tehâlük âleme
Mülk-i dünyâ kimseye mâl olmamış olmaz yine
Leskofçalı Galip
Bî-tâbî-i tehâlükle yolda kaldı hep
Ser-menzil-i murâda vakitsiz şitâb eden
Koca Ragıp Paşa
Rakîb-ülfet olur her goncesi bu gül-şen-i hüsnün
Tehâlük eyledikçe bülbül ü gül hâra mâildir
Esrar Dede

tehâşâ, tehâşî: (تحاشى) Ar. Hayş'den; sakınma, korkup çekinme.
Meğer kalbinde Mevlâ'dan tehâşî hissi yer tutsun
O yer tutmazsa hiç maʿnâsı yoktur kayd-ı nâmûsun
Mehmet Akif
Eşʿâr ü fünûn hep o dudaklarda müheyyâ
Çirk-âb-ı taarruzdan ederlerdi tehâşâ
Tevfik Fikret

tehâşî-i firkat: Ayrılıktan korkup çekinme.
Geçip tehâşî-i firkatle hep leyâl-i visâl
Sabah olurdu sükûn bulmadan tahassürler
Tevfik Fikret

tehâvün: (تهاون) Ar. Hevn'den; aldırış etmeme, önemsiz görme.
Ne tehâvün taleb-i kâma ne tedkîk gerek
O da bir dâd-ı Hudâ'dır ona tevfîk gerek-Nâbi

tehâyâ: (تحايا) bk. tehiyye.

tehazzür: (تحذّر) bk. tahzîr.

tehdîd: (تهديد) Ar. Hüdûd'dan; birinin gözünü korkutma, gözdağı verme. **c. tehdîdât.**
Tehdîd ü hücûm bâgîyândan
Havf etmek bir zemân zebîrim-Muallim Naci

Tuyûr-ı lâşe-hâre ki salar bir nazra-i tehdîd
Sehâba yalvarır, ağlar, güler, bir şey eder ümîd
Abdülhak Hâmit

Sen ey Boğaz ki; uzattın da âhenîn kolunu
Zavallı yurdumu tehdîd eden deniz yolunu
Mehmet Akif

teheccüd: (تهجّد) Ar. Hecd'den; gece uyanıp namaz kılma; gece namazı.
Eylerdi teheccüd şebân-gâh
Kalbinde dururdu haşyetillah-Hakanî

tehekküm: (تهكّم) Ar. Hekeme'den; 1. Alay, eğlenme. 2. Görünüşte ciddi, gerçekte alaydan ibaret olan eğlenme. 3. ed. Dokunaklı söz söyleme, tarizin tesirli olan kısmı. **c. tehekkümât**.
Nakş etti bir tehekküm için baht-ı bî-şuûr
Târîh-i zulme bir yeni dîbâce-i gurûr-Tevfik Fikret

Tehemten, Tehmeten: (تهمتن) Far.1. Boylu boslu, iri yarı. 2. Eski İran kahramanı Zaloğlu Rüstem'in lakabı.
Ol saf-der-i yegâne ki tâb-ı mehâbeti
Cevşen-güdâz-ı Tehmeten ü Kahraman olur-Nef'î

Onların mâhiyetin meydâna çıksınlar da gör
Meclis-i işrette korkaklar tehemtendir bütün
Muallim Naci

Tehemten-i çâbük-süvâr: Çok iyi ata binen Tehemten.
Gören Tehemten-i çâbük-süvâr zanneyler
Sürünce düşmene ol sebük-kâmı-Nef'î

tehemten-i vüzerâ: Vezirlerin yiğidi.
Tehemten-i vüzerâ Kahramân-ı Cem-kevkeb
Şükûh-ı tâb-ı şikenc-i külâh-ı Behmen ü Cem
Nef'î

tehevvür: (تهوّر) Ar. Hevr'den; öfkelenme, köpürme. **c. tehevvürât**.
Etme reng-i tehevvürü izhâr
Zîb-i hüsn eyle gâze-i edebi-Hersekli Arif Hikmet

"Böyle gördük dedemizden" sesi milyonlarca
Kafadan aynı tehevvürle bakarsın çıkıyor
Arş-ı âmâli bu ses tâ temelinden yıkıyor
Mehmet Akif

teheyyüc: (تهيّج) Ar. Heyecân'dan, heyecanlanma, coşma. **c. teheyyücât**.
Yeter hayâlimi tahdîşe ba'zı en nârin
İhtizâz, ufacık bir teheyyüc-i ilhâm-Tevfik Fikret

teheyyüc-i rü'yâ: Rüya coşkunluğu.
Soluk ve gölgeli sîmâlarında reng-i mesâ
Nakş eder bir teheyyüc-i rü'yâ-Ahmet Râsim

tehî: (تهى) Far. 1. Boş. 2. zf. Boşuna. 3. Abes, faydasız.
Kîse-i ümîd hâlî, dest-i istiğnâ tehî
Menzil-i firsat baîd ü pâ-yı istid'â şikest
Derviş-i Kadim

Eğer zer alıp varsan "Efendî, gel, buyur!" derler
Eğer destin tehî varsan, Efendiyi "uyur" derler
Andelibî (Bülbül Hasan)

Şûr-ı aşkı sanma dehr içre tehî koymuş kazâ
Fitne salmış âleme ol şûh-ı fettânım görüp
Leskofçalı Galip

Bu matbah-ı niamda tehî mi'degân için
Dûd-ı derûnu çarha çıkar dûdmânların-Nâbi

* **tehî-dest**: 1. Eli boş. 2. mec. Müflis, züğürt.
Ger yolun düşer ise varma tehî-dest Acem'e
Bu Muhibbî gazeli Kum ile Kâşan'a ilet
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Lâyık mı zemânında kala böyle tehî-dest
Bencileyin şâir-i vahy-âver-i âlem-Nef'î

Ey tehî-dest ü belâ-dîde kasâvet çekme
Erişir gam yeme vakt-i kerem Allah kerîm
Enderunlu Fazıl

* **tehî-kîse**: 1. Boş keseli. 2. mec. çok fakir.
Erbâb-ı ye's gerçi tehî-kîsedir velî
Ehl-i ümîdden hele râhat değil midir-Nâbi

Ne_ola âlemde tehî-kîse isen ey Gâlib
Geldi ihvân ile hep tab'a gınâ-yı iflâs
Leskofçalı Galip

* **tehî-mağzân**: Akılsızlar, boş kafalılar.
Tehî-mağzân gibi erbâb-ı dil sâhib-enîn olmaz
Iyandır kâse-i pür meyde âvâz-ı tanîn olmaz
Arif (Mütercim Mîr Süleyman ...)

te'hîr: (تأخير) Ar. Aher'dan; sonraya, geriye bırakma, geciktirme. **c. te'hîrât**.
Beni öldürmeğe gel ey püser ihmâl etme
Atalar demediler hayr işi te'hîr edeler-Bâki

Âkıbet öldürürüm hışm ile Yahyâ'yı demiş
Gönlü var çünkü vefâ etmeğe te'hîri nedir
Şeyhülislam Yahya
Yâre te'sîrde te'hîr edersin ey âh
Ahdim olsun seni de terk edeyim nâle gibi
Reisü'l-küttâb Enderunlu Vâsıf
Dün Cem'i öldürmek isterdi gözün öldürmedi
Bilmezem n'oldu ki bu hayr işi te'hîr eylemiş
Cem Sultan
tehiyye: (تهيّه) Ar. Hey'et'den; 1. Selam. 2. Selam verme. 3. Hayır dua etme. 4. Beka, mülk. **c. tehâyâ, tehiyyât.**
** **tehâyâ**: Tehiyye'ler.
Olsun dahi tuhfe-i tehâyâ
Ashâbına âline hedâyâ-Lâ
tehlîk: (تهليك) Ar. Helâk'ten; öldürme, helak etme.
Gamze-i cellâd-ı cânân deste kârid-i gam alıp
Âlemi etmek diler tehlîk tehlîk üstüne
Zârî-i Küridî
tehlîl: (تهليل) Ar. Hell'den; tevhid akidesini ifade eden "La ilahe illallah" sözünü tekrarlama. **c. tehlîlât**.
Hilâli her ne zemân görsem eylerim tehlîl
Değil mi vahdetine Sâni'in delîl-i Celîl
Muallim Naci
Rûh-ı vâlih nice âvâze-i tehlîl duyar
Tayrân-gâh-ı melâik yüce âlemlerden-İsmail Safa

Bir minik kuşla biriz tapmakta
Ben de tehlîl ederim İshak da-Tevfik Fikret
tehniyet: (تهنيت) Ar. Henâ'dan; 1. Tebrik etme, kutlama. 2. "hoş geldin" deme.
Sarîr-i âb-ı revân u safîr-i mürg-i çemen
Nikât-ı tehniyet-i mukaddem ettiler inşâ-Fuzûlî

Hudâvendâ edâ-yı tehniyetdir şimdi maksûdum
Yüzüm ferş eyledikten sonra der-gâh-ı muallâya
Nef'î
Rumeli sadrına oldukta Ganîzâde yine
Oldu rindân-ı cihân tehniyete âmâde-Nef'î

tehniye-**tehyîc:** Ar. Heyecân'dan; coşturma, heyecanlandırma.
Ta'kîd ü rekîke uğramaz hîç
Eyler okudukça tab'ı tehyîc-Ziya Paşa
tehzîb: (تهذيب) Ar. Hezb'den; düzeltme, ıslah etme; temizleme. **c. tehzîbât.**
tehzîb-i ahlâk: Ahlakı düzeltme.
Vücûdun pûtasın ka:l et çalış tehzîb-i ahlâka
Eğer zer sâf ü hâlis olmasa kâmil-ıyâr olmaz
Hassân (Süleyman Hâdi Beyzade Mehmet ...)
tehzîz: (تهزيز) Ar. Hezz'den ; titretme, hareket ettirme. **c. tehzîzât**.
Bildiğim sen ve ben ve mâî deniz
Ve akşam ki eyliyor tehzîz
Bende evtâr-ı hüzn ü ilhâmı-Ahmet Hâşim

Ettikçe o bât arzı saran otları tehzîz
Leylin gezer esrârını bir şi'r-i havâ-rîz
Ahmet Hâşim
Nağmendir eden riyâhı tehzîz
Senden bu nevâ-yı sûriş-engîz-Mehmet Akif
tehzîz-i bâd-ı pür-tehevvür: Öfke dolu rüzgârın titremesi.
Döner âvâre-ser tehzîz-i bâd-ı pür-tehevvürle
Müşâbihtir birer pervâne-i sekrâna yapraklar
Tevfik Fikret
tehzîz-i mihmîz: Mahmuzu hareket ettirme.
Cezm ile tehzîz-i mihmîz et bu cevlân-gâhta
Eylemiştir sad-hezârân şehsüvârı ser-gingûn
Muallim Naci
tehzîz-i müjgân: Kirpik oynatma.
Bir şehin endîşe-i kahrıyla lerzândır ki dil
Titretir bin kalbi bir tehzîz-i müjgân etmede
Muallim Naci
tek : (تک) Far. Koşma, seğirtme.
tek ü tâz: Öteye beriye koşmalar.
Vasfi tahsîn iledir gerdişinin cümle hemân
Var mı yoksa tek ü tâz eyler iken onu gören-Nef'î
tek ü pû: Öteye beriye koşmalar.
Gösteren taşrada çîn-i ebrû
Anda der-bânlara eyler tek ü pû-Nâbi

Rahşı ki tek ü pûde bulunmaz ona hem-tâ
Bir rahş-ı mübârek pey ferhunde inândır-Nef'î

Sebzenin âb gelir râyına yerden gökten
Rızk için olmadığından tek ü pû kaydında-Nâbi

tek ü tenhâ: Tek ve yalnız.
Kalmış ser-i meydân-ı mahabbet tek ü tenhâ
Zen-tab'lar almış yeri merdân unutulmuş-Nâbi

teka:bül: (تقابل) Ar. Kabl'den; 1. Yüz yüze gelme, karşı karşıya gelme. 2. Karşılama, karşılık olma.
Terâzû-yı teka:bül vaz' edip bâzâr-ı imkâna
Nakîzına tevâfukla tehâlüf eylemiş ilka-Nâbi

Hikmet, teka:bül üzredir ahkâm-ı hâdisât
Elbet eder verâ-yı safâdan keder zuhûr
Hersekli Arif Hikmet

teka:bül-i imtidâd: Uzatılan karşılama.
Nedir tasavvur-ı temyîz hüsn ü kubh-ı umûr
Nedir teka:bül-i imtidâd cümle-i gerdân-Lâ

tekâlif: (تكالف) bk. teklîf.

tekâmül: (تكامل) Ar. Kemâl'den; olgunlaşma, olma, evrim. **c. tekâmülât.**
Mündemic olmasa rûhunda onun nâ-mahsûr
Bir tekâmül, o kadar hârika nerden doğacak
Mehmet Akif

Hayât-ı beşer şahs-ı fikretin
Bir cümle-i tekâmülü-Tevfik Fikret

tekâpû: (تكاپو) Far.> tek ü pây'dan; 1. Dalkavukluk, kavuk sallama. 2. Telaş ile koşarak araştırma.
Tedbîr ile efzûn edemez kimse nasîbin
Teshîr-i murâdât tekâpû ile olmaz-Nâbi

Çok tekâpû eyledim pest ü bülendini âlemin
Bulmadım teslîmden gayrı tarîk-ı eslemin-Nâbi

Yek-diğere eyleyip tekâpû
Derler ki efendi böyledir bu-Şeyh Galip

Tekâpûye değmez o süflî metâlib
O süflî metâlib tekâpûye değmez-Muallim Naci

Tekâpûsuz gelen ni'mette vardır lezzet-i diğer
Ne denlü mün'im olsa âdem eyler armağandan haz
Râşit (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

tekâsüf: (تكاثف) Ar. Kesâfet'ten; sıklaşma, yoğunlaşma; koyulaşma.
Bu, lücce lücce tekâsüf, bu sa'y-i dehşet-nâk
Belîğ sa'yidir îmân-ı kudretin, ezelî-Mehmet Akif

Zannetse revâdır ehl-i bîniş
Envâr-ı kamer tekâsüf etmiş-Muallim Naci

Tekâsüf eyleyerek bir sehâbe hâlinde
Teneffüs-i ezhâr
Durur semâ-yı hayâlâtı olan, zılâlinde
Tevfik Fikret

tekâsül: (تكاسل) Ar. Kesel'den; tembellik, ilgisizlik; üşenme. **c. tekâsülât.**
Tekâsülden değil terk-i şitâbım râh-ı gül-şende
Benim reftâr-ı bî-cânâne cânânsızlığımdandır
Nâbi

Ben köpeğe ümîd-i şehâdetle gelmişim
Oldur tekâsül eyleme kurbânın olduğum
Yenişehirli Avni

Girmez ele tekâsül ile şâhid-i emel
Tahsîl-i vasl-ı kâma etek der-miyân gerek
Atıf (Defterdar Mustafa....)

Ebrûlar üzre bir dahi sarkıp görünmedin
Ey kâkül âşinâ-yı tekâsül müsün nesin-Nedim

teka:tur: (تقاطر) bk. taktîr.

tekâver: (تكاور) Far. Koşucu, seğirdici, yorga (sarsıcı olmayan) yürüyüşlü.
Etsin mi berg-i gül getiren bâda iltifât
Püşt-i tekâverinde gören şeh-süvârını-Nâbi

tekâver-i felek: Feleğin koşucusu.
Tekâver-i feleğe oldu devlet ile süvâr
Sevâd-ı mağribe dek ede tâ ki azm-i sefer
Şeyhülislam Yahya

teka:zâ: (تقاضى،تقاضا) Ar. Kazâ'dan; 1. Alacaklının borçluyu sıkıştırması. 2. Sıkışarak söz söyleme, başa kakma, serzeniş.
Ermeden vakt-i merâmına teka:zâ kılmaz
Her muhakkak ki habîrim diye da'vâ eyler-Fuzûlî

Etme rindâna teka:zâ Ramazân'da sâkî
Zimmet-i def'-i gamın va'desi Şevvâl'dedir-Nâbi

Kıyâma etti taka:zâ deâim-i hey'et
Kuûda oldu kemer-bend kâr-gâh-ı umûr-Nâbi

teka:zâ-yı ömr: Ömür borcunun sıkıştırması.
Niçin, sorun, bu teka:zâ-yı ömre katlanıyorlar
Nasıl, bu hisle şu girdâb-ı gamda çalkalanıyorlar
Tevfik Fikret

teka:zâ-yı sefer: Sefer serzenişi.
Okun Cibrîl'i ukbâ vasfın eyle kıldı kim oldu
Behiştî'nin vücûdundan teka:zâ-yı sefer peydâ
Behiştî

tekbîr: (تكبير) Ar. Kibr'den; "Allahü ekber" (Allah en büyüktür) deme. **c. tekbîrât**.
Memât çekmede pîşinde meş'al-i tekbîr
Hayât kılmada ardında nâle-i hasret
Abdülhak Hâmit

Gök top sesleriyle inlerken
Söylemişler tantanalı tekbîri-Yahya Kemal

Pîş-i çeşmimdedir ol cünd-i cihân-gîr henüz
Gûş-ı cânımdadır ol gulgul-i tekbîr henûz
Muallim Naci.

* **tekbîr-serâ:** Tekbir söyleyen.
Rûh-ı peygamberi tebşîre giderken şühedâ
Millet arkanda bugün vecd ile tekbîr-serâ
Yahya Kemal

* **tekebbür**: Büyüklük gösterme, kibir satma.
Lâzım değil inâyeti ehl-i tekebbürün
Bahş eyledim atâsını vech-i abûsuna-Nahifi

Eyleyen mel'ûn Azâzil'i gurûr u ucb iken
Etme ey hâce tekebbür olma tâ tarda sezâ
Âdile Sultan

tekdîr: (تكدير) Ar. Keder'den; 1. Kederlendirme. 2. Azarlama, paylama. 3. Öğrenciye verilen ve siciline geçirilen ceza. **c. tekdîrât.**
Eder lâkin sitemle âşık-ı bî-kînesin tekdîr
Dil-i sengînine hîç sûziş-i âh etmiyor te'sîr-Lâ
Lâfzı endek ola ma'niâsı kesîr
Etmeye kimseyi aslâ tekdîr-Nâbi.

Nush ile yola gelmeyeni etmeli tekdîr
Tekdîr ile uslanmayanın hakkı kötektir-Ziya Paşa

tekebbür: (تكبّر) Ar. bk. tekbîr.

tekeddür: (تكدّر) Ar. Keder'den; duruluğunu kaybetme, bulanma; kederlenme.
Bütün şiirlerimin rûhu bir tekeddürdür
Ki dem-be-dem duyarım kalb-i nâle-meşhûnda
Tevfik Fikret

tekeffül: (تكفّل) Ar. Kefalet'ten: kefil olma, kefil verme.
Hat hüccet-i kavî yetişir âşıka o şûh
İnkâr ederse nakd-i visâle tekeffülün-Nâbi

tekellüf: (تكلف) bk. teklîf.

tekellüm: (تكلم) Ar. Kelâm'dan; konuşma, söyleme. **c. tekellümât.**
Öğren lisân-ı asr ü rüsûm-ı zemâneyi
Bak tab'-ı nâsa hâle münâsib tekellüm et
Esat Bey

Telh-kâm etmez senin şîrîn kelâmın Nevres'i
Sen hemân eyle tekellüm râzıyım düşnâma ben
Nevres-i Kadim

Tekellüm kıl Mesîhâ tarzın etsin leblerin ihyâ
Dehânın hokkasın aç lü'lü-i şehvârı görsünler
Cinânî

Nerde bülbül terânesi duysam
Âşık-âne tekellümün sanırım-Recaizade Ekrem

** **tekellümât**: Konuşmalar, tekellüm etmeler.
Bir nezâhet leb-i hitâbında
Tekellümâtına bir nükhet-i necîbe verir
Tevfik Fikret

tekerrüm: (تكرّم) bk. tekrîm.

tekerrür: (تكرّر) Ar. Kerr'den; tekrarlanma, bir daha olma.**c. tekerrürât.**
Hoştur tekerrürün dile ey lehce-i Nedîm
Bilmem gülû-yı şîşede kulkul müsün nesin-Nedim

„Târîh" i „ „tekerrür" diye ta'rîf ediyorlar
Hiç ibret alınsaydı tekerrür mü ederdi
Mehmet Akif

tekevvün: (تكوّن) Ar. Kevn'den; var olma, meydana gelme, oluş. **c. tekevvünât.**
Tavk-ı aşk etmez tekevvün her dil ü her sînede
Sen onu ister isen telkîn-i îka:nda ara
Necip (Sultan III. Ahmet)
Eğer bileydi beşer mâ-cerâ-yı sâbıkını
Olurdu bahs-i tekevvünde vâkıf-ı hikmet
Nâzım Paşa
tekfîn: (تكفين) Ar. Kefen'den; kefenleme, kefenlenme. **c. tekfînât**.
Bir aceb feyz-i mücerred var ki tîğ-ı gamzede
Sıklet-i tekfînden etmiş şehîdân insilâh
Mehmet Memduh Paşa
Berg-i gülle andelîb zârî tekfîn ettiler
Bir gül-istân beytini üstünde telkîn ettiler-Şeref

Ufkun bir ihmirâr-ı ketûmunda kuşların
Çığlıklarında, köyleri tekfîn eden karın
Levhinde bir fecîa duyar, inlerim-Tevfik Fikret
tekfîr: (تكفير) Ar. Küfr'den; birine kâfir deme.
Günehim bir sanemin zülfüne bağlandım odur
Şimdi ihvân-ı tarîkim beni tekfîr eyler-Esrar Dede
tekfîr-i ehl-i kıble: Kıble sahiplerinin kâfir demesi.
Zâhid cevân-perestlere kâfir demiş velî
Tekfîr-i ehl-i kıble eden Müslümân mıdır-Esrar Dede
te'kîd: (تأكيد) Ar. Ekd'ten; 1. Kuvvetli hâle getirme, sağlamlaştırma. 2. Üsteleme. **c. te'kîdât.**
Zu'm-ı pindâr-ı cibillîsini te'kîd ederiz
Süfehâ kısmına izhâr-ı müdârât etsek-Nabi

Halka sirâyet eyledi âsâr-ı inbisât
İmsâke hîç alâmet-i te'kîd kalmadı-Nâbi

Nâfizü'l-hükm-i şerîat ki urur dest-i kazâ
Sûret-i hüccet-i ahkâmına mühr-i te'kîd-Nef'î
tekke: (تكّه) bk. tekye.
teklîf: (تكليف) Ar. Külfet'ten; 1. Birinden faydalı bir işleme. 2. İçli dışlı olmayan çekingen muamele. 3. Önerge. 4. Vergi yükleme. **c. teklîfât, tekâlif.**
Eyledin lutf ile bir böyle kasîde teklîf
Ki nazîre diyemez bir yere gelse şuarâ-Nef'î

Meyl-i kuhl etmez idi bî-teklîf
Ekhelü'l-ayn idi ol zât-ı şerîf-Hakanî

Ben benin sevdâsını diktim sifâl-i kelleme
Işk teklîf eyledi ra'nâ karanfildir bana-Enverî
teklîf-i bâğ: Bağ teklifi.
Âteşîn âhımla eylersin bana teklîf-i bâğ
Bâğ-bân-ı gül-berg-i handânın gerekmez mi sana
Fuzûlî
teklîf-i câm: Kadeh teklifi.
Olur ihsân-ı vaslım bûseye teklîf-i câm olmaz
Demiş ol lutfa dahi ka:ni'iz bâri hemen olsa
Behiştî
teklîf-i engübîn: Bal teklifi.
Zenbûr denlü nâleler eyler rakîb-i dûn
Teklîf-i engübîn olunursa mekeslenir-Nâbi
teklîf-i kıyâm: Ayağa kalkma teklifi.
Dest-i berhem-zen olursan ne kadar şiddet ile
Ka:met-i nâzenîne etmez yine teklîf-i kıyâm-Nâbi
teklîf-i namâz: Namaz teklifi.
Kıldı benden ref' teklîf-i namâzı mestlik
Saldı Hak bir neş'e-i câm-ı mey-i gül-gûn bana
Fuzûlî
teklîf-i şarâb-ı nâb: Saf şarap teklifi.
Dürd-i derdidir safâ-bahş-ı harîf-i bezm-i ışk
Sâkiyâ çok etme teklîf-i şarâb-ı nâb ona-Fuzûlî
teklîf-i zühd: Züht teklifi.
Bana teklîf-i zühd etmezdi idrâk olsa zâhidde
Yazıklar kim onu âkıl beni dîvâne yazmışlar-Nef'î
* **tekellüf**: Külfet'ten; 1. Külfetli, zahmetli iş görme. 2. Özenme, bir işi gösterişli hâle koymak için uğraşma. 3. Gösteriş, yapmacık. **c. tekellüfât**.
Iztırâb-ı nâ-be-hengâm istemez tahsîl-i kâm
Mevkı'inde bî-tekellüf kâr kendin gösterir
Koca Ragıp Paşa
Mey-hâneyi seyr ettim uşşâka matâf olmuş
Teklîf ü tekellüften sükkânı muâf olmuş
Şeyh Galip
Etse tekellüf ile bakıp tu'me-i halka
Ey sûfî nedir bunca tekellüfle tevekkül-Cinanî

** **tekellüfât**: Tekellüfler.
Derhem olursa kâkül-i cânân aceb değil
Olur tekellüfât çü meslûb şeb-be-şeb-Nâbi

Zaîf ü acz ile sıkl-i tekellüfâta hamûl
Zalûm ü cehl ile himl-i emânete hammâl-Şeyhi
tekellüfât-ı ibârât: İbarelerin tekellüfleri.
Tekellüfât-ı ibârâttan tehî Nâbî
Edâ-yı hakk-ı maânîyye bu gazel yetişir-Nâbi
tekellüfât-ı rüsûmiyye: Vergi ile ilgili tekellüfler.
Tekellüfât-ı rüsûmiyye yok nihâdımda
Telâş-ı hâhiş-i esbâb-i ihtişâm edemem-Nâbi
teklîs: (تكليس) Ar. Kils'ten; kireç hâline getirme, kireçleştirme.
Gâh teklîs gehî istiktâr
Âzmâyiş ile geçer leyl ü nehâr-Nâbi
tekmîl: (تكميل) Ar. Kemâl'den; 1. Kemale erdirme. 2. Bitirme, tamamlama. 3. Tam, bütün, eksiksiz. **c. tekmîlât.**
Serîr-i saltanatta eyledi on dördü çün tekmîl
Sekiz yüz beşte âhir etti terk-i âlem-i fânî
Hemdemî
tekrâr: (تكرار) Ar. Kerr'den; 1. Bir şeyi bir defadan fazla yapma. 2. zf. Yine, bir daha, yeniden.
Mey gibi ney gibi hey hey gibi şeyler tâ-key
Hey gidi san'at-ı tekrâr mükerrer dediğin
İsmail Safa
Ânî bir üzüntüyle bu rü'yâdan uyandım
Tekrâr o alev gömleği giymiş gibi yandım
Yahya Kemal
Tekrârlarla şüpheleri dâniş anlama
Gel ârif ol ki ma'rifet olsun tecâhülün-Şeyh Galip
* **tekrâr-be-tekrâr:** Tekrar tekrar.
Ağlatmayacaktım yola baktırmayacaktım
Ol va'de-i tekrâr-be-tekrârı unutma-Esrar Dede
* **tekrîr**: Kerr'den; 1 Tekrarlama, tekrar etme. 2. ed. Bir sözün tesirini kuvvetlendirmek için tekrar etme sanatı. **c. tekrîrât.**
Hak insâf budur nefy-i nazîrinde senin
Hânis olmam eğer etsem dahi tekrîr-i kasem-Nâbi
Tekrîr ederdi sem'-i hayâlime bî-mesîl
Bir aks-i cân-rübâ-Tevfik Fikret

Merhabâ ey kân-ı irfân merhabâ
Merhabâ ey âlî irfân merhabâ-Süleyman Çelebi
tekrîr-i kasem: Yemini tekrarlama.
Hak insâf budur nefy-i nazîrinde senin
Hânis olmam eğer etsem dahi tekrîr-i kasem-Nâbi
* **tekerrür**: Tekrarlama. **c. tekerrürât**.
Hoştur tekerrürün dile ey lehce-i Nedîm
Bilmem gülû-yı şîşede kulkul müsün nesin-Nedim

İki def'a tekerrür etti hitâb
Vermemişti henüz kimse cevâb-Muallim Naci
tekrîm: (تكريم) Ar. Kerem'den; saygı gösterme, ululama. **c. tekrîmât**.
Peder ü mâdere ta'zîm eyle
Yani ifrâd-ı tekrîm eyle-Sünbülzade Vehbi

Gâh nahle geldi lutfundan senin tekrîm ü hayy
Gâh nemle erdi fazlından şehâ teşrîf-i ka:l
Lamiî Çelebi
* **tekerrüm**: Kerem'den; tazim ve hürmet görme, keremli bulunmak.
Eyâ muhît-i cihân tekerrüm ü tekrîm-Nef'î
tekrîr: (تكرير) bk. tekrâr.
teksîr: (تكثير) Ar. Kesret'ten; çoğalma, artma. **c. teksîrât**.
İntisâbım bileliden beridir ma'rifete
Eyledi çarh-ı denî cevr ü ezâyı teksîr
Üsküdarlı Hakkı Bey
teksîr-i sevâd-ı defter: Defterin sayfalarını faydasız olarak çoğaltma.
Beyâz-i nâme-i âmâle âkıl bezl-i mâl etmez
Ki teksîr-i sevâd-ı defteri kassâm için saklar
Râzî (Üsküdarlı Abdüllatif...)
teksîr-i neseb*:* Soyu çoğaltma.
Ki ola mâil-i teksîr-i neseb
Kesretin zannede evlâda sebeb-Sünbülzade Vehbi
teksîr-i yârân: Dostları arttırma.
İş tahammül etmedir bâr-ı hukûk-ı sohbete
Sanma kim vardır hüner teksîr-i yârân etmede
Akif (Amasyalı ...)

tekvîn: (تكوين) Ar. Kevn'den; var etme, yaratma. **c. tekvînât**.
Nûr-ı vahdetten olup şu'le-pezîrâ-yı hudûs
Verdi fer-i âlem tekvîne merâyâ-yı hudûs
Hersekli Arif Hikmet

tekye: (تكيه) Ar. Vekâ'dan>tekye>tekke.1. Dayanma, güvenme. 2. Tekke. **c. tekâyâ**.
Refte refte olarak şöhret-yâb
Tekyesi ola melâz-ı ahbâb-Nâbi

tekye-i âlem: Âlemin tekkesi.
Biz ki bu tekye-i âlemde muhibb-i âliz
Baş açık yalın ayak pâk-tıraş âbdâlız-Muhitî

tekye-i aşk: Aşk tekkesi.
Ol sebebten tekye-i aşkında âbdâl olmuşum
Küfr ü îmân aşk u hüsnünden ibârettir bana
Esrar Dede
Tekye-i aşkta yâ Hak diyerek ol demler
Çektiğim çilleyi bir kez çekene eyvallah-Lâ

tekye-i bâğ: Bağ tekkesi.
Tekye-i bâğda ezhâr yetişti cümle
Mürşid-i bâd-ı bahâr eyledi var ise nefes
Şeyhülislam Yahya

tekye-i dehr: Dünya tekkesi.
Eşk-i uşşâka mahabbet pîri yolsuzsun demez
Tekye-i dehr içre onlar yolların pâk ettiler-Enverî

tekye-i dünyâ: Dünya tekkesi.
Cinânî merkad-i monlâya benzer tekye-i dünyâ
Meh ü mihr anda her gün çarh uran eşhâsa dönmüştür-Cinanî (anda: orada)

tekye-i hâlet-fezâ (efzâ): Bir çeşit lale tekkesi
Rızâ bu tekye-i hâlet-fezâda şeyh olalı
Pür etti âlemi gül-bâng-ı hâyâ-huy neşât
Neccârzade

tekye-i hayret: Hayret tekkesi.
Ehl-i ışk ağlar Behiştî sen gülersin şâd olup
Tekye-i hayrette ben hayrâna benzettim seni
Behiştî

tekye-i hecr ü güm: Üzüntü ve ayrılık tekkesi.
Hırka-ber-dûş olalı tekye-i hecr ü gamda
Tâc-ı nüh-kubbe-i gerdûn başıma hem dar gelir
Zekâi (Şeyh Mustafa...)

tekye-i ışk: Aşk tekkesi.
Ey kemân-ebrû hayât-ı câvidânîyi bulur
Tekye-i ışkında her cân kim sana kurbân olur
Hayretî

tekye-i uzlet: Yalnızlık tekkesi.
Dervîş ol ikrâr-ı uşşâk ile sultânlık bulur
Tekye-i uzlette bul sen şevk u zevk-ı vahdetin
Âdile Sultan

* **tekye-gâh**: Dayanılacak yer; tekke.
Şol gedâ kim kıldı istiğnâ serîrin tekye-gâh
Genc-i Bâd-âverd ile taht-ı Süleymân istemez
Hayali Bey

tekye-gâh-ı âlem: Âlemin tekkesi.
Geldikçe berg-i sebz ile toğruluban şehâ
Bu tekye-gâh-ı âlemde dervîş-vâr serv
Hayali Bey (toğruluban: doğrularak)

tekye-gâh-ı dil: Gönül tekkesi.
Olalı tekye-gâh-ı dilde mihmân Âdile yârim
Ne izz ü şân ile ne saltanatla imtihânım var
Âdile Sultan

tekye-gâh-ı ışk: Aşkın tekkesi.
*Nâka-i Leylâ yün***n***ünden şâl-pûş âbdâl idim*
Tekye-gâh-ı ışka Mecnûn olmadan dahi köçek
Behiştî

* **tekye-geh**: Dayanılacak yer.

tekye-geh-i hâk: Toprağa dayanma.
Hem-sohbet-i mûr u hem-dem-i mâr
Tekye-geh-i hâk ü bister-i hâr-Fuzûlî

tekzîb: (تكذيب) Ar. Kizb'ten; Yalanlama, yalan olduğunu söyleme. **c. tekzîbât.**
Bâd-ı pür-va'd-i nev-bahârı eder
Bir enîn elîm ile tekzîb-Cenap Şahabeddin

telâfî: (تلافى) bk. telef.

telahhum: (تلحّم) Ar. Lâhm'den; semirme, etli olma.
Açılır gönlüm gehî kim girye-i telahhum görüp
Açar ol gül-ruh tebessüm birle la'l-i nev-şahnedir
Fuzûlî

telâkî: (تلاقى) Ar. Lika'dan; yüz yüze gelme, birbirine karşı gelip buluşma, kavuşma.
Bir gün o ümîd-perestin yeri
Sadr-ı tarab-gâh-ı telâkî olur-Muallim Naci

telâş, telâşî: (تلاش) Ar. Levş > telâşî'den; 1. Dağılma. 2. Telaş.
Dünyâya bu telâşın nedir ey esîr-i nefs
Râhat bulur mu avret alan avret üstüne-Nâbi

Tefhîm-i sırr-ı dehr için Esrâr telâşı ko
Şi'rin safâsı bir gazel-i âşık-ânedir-Esrar Dede

Hüsnün olsun behâ-yı râygânı cân u baş
Tâlibân-ı vasl olan bî-derdler kılsın telâş
Şeyh Galip

telâş-ı hâhiş-i esbâb-ı ihtişâm*:* Şanlı görünüş sebeplerini isteyenlerin telaşı.
Tekellüfât-ı rüsûmiyye yok nihâdımda
Telâş-ı hâhiş-i esbâb-i ihtişâm edemem-Nâbi

telâş-ı hâtır-ı ümmîd-vâr: Ümitli gönül telaşı.
Metâ'-ı sabrın eder her sadâ-yı pâ gâret
Telâş-ı hâtır-ı ümmîd-vârı biz biliriz-Nâbi

telâş-ı va'd-i visâl*:* Kavuşma sözünün telaşı.
Telâş-ı va'd-i visâle sebeb nedir bilmem
Yalan mı yok güzelim özr-i ârif-âne mi yok
Neşet (Hoca Süleyman...)

telâtûm: (تلاطوم) Ar. Lâtm'dan; 1. Çarpışma (dalgalar). 2. Çok dalgalanma.
Gönülde cûşiş-i aşk olmasa çeşm eşk-bâr olmaz
Telâtûm etmedikçe yem sadeften dür nisâr olmaz
Yenişehirli Avni

Evvelki vakâr nerde kaldı
Gittikçe telâtûmun çoğaldı-Muallim Naci

Zamîri fikr-i sû'-i aşktan eder mi tehî
Telâtûm eylese deryâ yine güher bulunur-Akif Paşa

Gönülde cûşiş-i aşk olmasa çeşm eşk-bâr olmaz
Telâtûm etmedikçe yem sadeften dür nisâr olmaz
Aynî (Ayıntaplı Hasan ... Efendi)

telâtûm-ı deryâ-yı iştiyâk: Hasret denizinin dalgalanması.
Der-kâr olur telâtûm-ı deryâ-yı iştiyâk
Bir mevce kim o cebhe-i berrâktan kopar-Nâilî

* **telâtûm-geh**: Büyük görünme yeri.

telâtûm-geh-i bârân ü zalâm*:* Karanlık ve yağmurların büyük görünme yeri.
Hep karanlık... Bu telâtûm-geh-i bârân ü zalâm
Ediyor kalbe karanlık, acı şeyler ilhâm
Tevfik Fikret

telazüm: (تلازم) Ar. Lüzûm'dan; gerekli kılma, lüzum hissetme.
Nermî vü sahtî telâzüm etmeğin vâ-bestedir
Kâr-gâh-ı câme-dûzî penç pâre âhene-Nâbi

telbîs: (تلبيس) Ar. Lebs'ten; 1. Aybını, kusurunu örterek bir şeyi saklama. 2. Doğrudan yana olduğunu göstererek aldatmaya çalışma. 3. Oyun, hile. **c. telbîsât**.
Etme öyle nidâ-yı kalbîsi
Ne olur bozsa hükm-i telbîsi-Muallim Naci

Gelmedi âleme zatın gibi ehl-i telbîs
Kibriyâya sığınır mel'anetinden iblîs
Âdeme etmez isen vaz'-ı fesâd-ı Sûr'u
Cinlere fitne-i gaybîye edersin tedrîs-Şinasi

tele: (تله) Far. 1. Tuzak (hayvan için). 2. Ağıl.
Gavvâsı, hırs-ı gevher eder lokma-i neheng
Kebki ümmîd-i dâne eder teleye şikâr-Ziya Paşa

telebbüs: (تلبّس) Ar. Libâs'tan; giyinme, kuşanma. **c. telebbüsât.**
Tarz-ı telebbüsündeki reng-i garîb ile
Belliydi şi're san'ata meyl-i tabîati-Tevfik Fikret

telef: (تلف) Ar. 1. Öldürme, yok etme. 2. Boş yere harcama, yıpratma. **c. telefât**.
Bulmadı bir fels-i ahmerce yanında i'tibâr
Nakd-i hûnu eşk-i çemşim yok yere ettim telef
Şeyhülislam Yahya

Yazık yazık telef ettim metâ'-ı cân u dili
Bu çâr-sû-yı muhabbette kâr olur sandım
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail...)

Hem nefsini telef revâ değildir
Zîrâ o da bir şifâ değildir-Abdülhak Hâmit

Billâh çoktan eyler idim nafsimi telef
Men' etmeseydi tal'atinin şevk-ı rü'yeti-Ziya Paşa

telef-i nakd-i hayât: Paraya benzeyen ömrü boş yere harcama.
Dânesin tîz tüketir mürg-ı harîs, ehl-i hevâ
Telef-i nakd-i hayât etmede imsâk edemez-Nâilî

* **telâfî**: Boşa harcananın yerini doldurma, ziyanın karşılanması.
Ne dâiye-i tedârik-i evka:t et
Ne dağdağa-i telâfî-i mâ-fât et-Nâbi

telâfî-i mâ-fât: Elden çıkan bir şeyin yeniden tedariki.
Olmaz bedel fevâid-i evka:ta Nâbîyâ
Eyyâm eğer telâfî-i mâ-fât ederse de-Nâbi

telessüm: (تلثّم) Ar. Lesm'den; yaşmaklanma, yaşmak tutunma.
Çehrende nedir bu hüsn-i tâbiş
Sandım ki kamer telessüm etmiş-Muallim Naci

televvün: (تلوّن) bk. telvîn.

telezzüz: (تلذّذ) Ar. Lezzet'ten; tat alma, lezzet bulma, hoşlanma, hoşa gitme. **c. telezzüzât.**
Nâ-dânlar eder sohbet-i nâ-dânla telezzüz
Dîvânelerin hem-demi dîvâne gerektir-Ziya Paşa

Kaç gecedir pür-nefret
Bir telezzüz, acı bir zevk ile eğlenmişti
Tevfik Fikret

telh: (تلخ) Far. Acı.
Telh olur zâika-i idrâki
Şükür yer ise dahi tiryâki-Sünbülzade Vehbi

Acıttı beni acı sözün tünd nigâhın
Ey nahl-i melâhat ne aceb telh berin var-Fuzûlî

Gâhi meyden el çekip geh bendden zülfün çözüp
Iyşımız telh eyleyip geh rûzumuz şâm eyledik-Nâbi

Sâkî şarâb-ı telhini dânâ içer nâ-dân içer
Zevkin alan bu neşvenin ehl-i mezâkîdir yine
Şeyhülislam Yahya

telh-i güftâr: Söz acılığı.
Çâre umdum la'l-i şîrîndinden eşk-i telhime
Telh-i güftâr ile aldın cân-ı şîrînim benim-Fuzûlî

telh-i rûz-ı firâk: Ayrılık gününün acılığı.
Telh-i rûz-ı firâk bozalı ağzım dâdın
Şâm-ı visâlin gelir bana seherden lezîz-Fennî

telh-i şarâb-ı gussa-i devrân: Zamanın keder veren şarabının acılığı.
Telh-i şarâb-ı gussa-i devrânı def' eder
Şîrin lebin dehânıma alsam niteki kand-Bâki

* **telh-âb, telh-âbe:** Acı su.
Misâl-i Yûsuf azm-i Mısr edip ol şûh-ı sîmîn-ten
Dehân-ı zahme telh-âb-ı firâkı oldu şûr-efgen-Beliğ

telh-âbe-i firâk: Ayrılığın acı suyu.
Nâbî verirse vasl verir neş'e-i şu'ûr
Telh-âbe-i firâkla bî-hûşlardanız-Nâbi

* **telh-ayş:** Acı hayat.
Ol şeker-leb nice şûr-engîz ü türüş-ebrû ise
Telh-ayş olman ki geh geh hande-i şîrîni var
Ahmet Paşa

* **telh-gû:** Acı sözlü, acı dilli.
Nevres'i etmez senin şîrîn kelâmın telh-kâm
Sen hemân eyle tekellüm râzıyım düşnâma ben
Nevres-i Kadim

* **telh-güftâr:** Acı sözlü.
Leblerinden dil-berânın açtı zûr-ı mey yine
Telh-güftâr oldular la'l-i şeker-hâlar yine-Nâbi

Çerb ü şîrîn olma halka, lokma-veş yerler seni
Telh-güftâr olma zîrâ akreb eylerler seni
Câmi (İstanbullu Mehmet ...)

* **telh-kâm**: "Damağı acı"; kederli.
Telh-gâm etmez senin şîrîn kelâmın Nevres'i
Sen hemân eyle tekellüm râzıyım düşnâma ben
Nevres-i Kadim

Kimdi şarâbı hürmet ile telh-kâm eden
İ'mâl-i câm ü bâdeyi kim öğreten Cem'e-Ziya Paşa

telh-kâm-ı sitem: Hasetçilerin acı, zehirli suyu.
Telh-kâm-ı sitemin gör ne çekermiş bilesin
Sen de zehr-âbe-hôr-i kâse-i hussâd olasın-Nâbi

* **telh-kâmî:** Lezzetsizlik; kederlilik.
Rızk-ı dünyâdan mezâk-ı ehl-i dil mahrûmdur
Telh-kâmîdir nasîbi nûş-ı sahbâdan bile
Cevrî (İbrahim Çelebi)

* **telh-mezâk**: Kederli, üzüntülü.
Beni şehd-âbe-i ümmîd ile şîrîn-kâm et
Nûş-ı zehr-âbe-i ye's ile koma telh-mezâk
Yenişehirli Avni

* **telhî:** Acılık; ıstırap, elem.
telhî-i âzâr: İncitme acılığı.
Lezzet-i la'l-i lebi telhî-i âzâr iledir
Olmaz ol meyde halâvet ki merâret yoktur
İzzet Ali Paşa

telhî-i deryâ: Deniz acılığı.
Teneffür kılmaz erbâb-ı mahabbet şûr-ı sevdâdan
Mezâk-ı mâhiyân şîrîn olur telhî-i deryâdan
Hersekli Arif Hikmet

telhî-i eyyâm: Günlerin acılığı.
Nâkıs olmaz feyz-i zâtı telhî-i eyyâmdan
Bâde telh oldukça artar neş'esi kuvvetlenir
Koca Ragıp Paşa

telhî-i hicrân: Ayrılığın acılığı.
Bu kadar telhî-i hicrân araya girmiş iken
Bir dahi ni'met-i vuslatta halâvet mi kalır-Nâbi

telhî-i kahr: Kahır acılığı.
Giderdi telhî-i kahrın fesâd tuğyânın
Kılar mazarrat-ı balgam izâlesin hanzal-Fuzûlî

telhî-i lezîz: Lezzetli acılık.
Bu iftirâkı, bunun telhî-i lezîzini siz
Tahayyül etmeye bilmem muktedir misiniz
Tevfik Fikret

telhî-i nefret: Nefret acılığı.
Ben böyle mi sandım seni ey ömr-i gam-âlûd
Bir telhî-i nefretle gönül, nâdîm-i bî-sûd
Tevfik Fikret

telhîs: (تلخيص) Ar. Lahs'tan; 1. Hulasa etme, özetleme, uzun bir yazıyı kısaltma. 2. Eskiden sadrazamdan padişaha yazılacak şeylerin kısaltma yazısı. **c. telhîsât**.
Birisi pençe-i fermân birisi sahh-ı sahîh
Birisi safha-i telhîs biri nevk-i kalem-Nâbi

te'lîf: (تأليف) Ar. Ülfet'ten; 1. Kitap, eser yazma. **c. te'lîfât**. 2. Barıştırma, uzlaştırma.
Nice ümmî ki kütüb-hâne-i Hak
Oldu te'lîfi ile müstağrak-Hakanî

Zebân nâ-resâ vasf-ı te'lîfine
Ukûl ermez a'dâd-ı tasnîfine
Keçecizade İzzet Molla

te'lîf-i râz-nâme-i dehr: Dünya sırrının yazıldığı kitap.
Benden sorun haka:yık-ı esrâr-ı âdemi
Te'lîf-i râz-nâme-i dehr ezberimdedir-Nâbi

tel'în: (تلعين) Ar. La'net'ten; lanet etme, lanetleme. **c. tel'înât.**
Müslümânlıkta "anâsır" mı olurmuş? Ne gezer
Fikr-i kavmiyyeti tel'în ediyor Peygamber
Mehmet Akif

Sendin "Uyukluyor" diye gûyâ donuk, denî
Bir kalb-i der-be-der gibi tel'în eden beni
Tevfik Fikret

te'lîh: (تأليه) Ar. İlâh'tan; tanrılaştırma.
Târîhimizin tûde-i etlâlini her gün
Ta'zîm ile, takdîs ile, te'lîh olsun-Süleyman Nazif

telkîn: (تلقين) Ar. Lakn'dan; 1. Fikir aşılama, kulağa koyma. 2. Yeni Müslüman olan kimseye iman esaslarını anlatma. 3. Bir kimse öldüğü zaman mezarı başında hocanın söylediği dinî sözler. **c. telkînât**.
Berg-i gülle andelîb zârî tekfîn ettiler
Bir gül-istân beytini üstünde telkîn ettiler-Şeref

Ol dahi Cüneyd-i Muhammed'e telkîn eyledi
Anun-çün zikr-i hâsu'l-hâsıla ol ganîdir
Ümmî Sinan

Başıboş köylünün evlâdını kimler yedecek
Adam ister ona insânlığı telkîn edecek-Mehmet Akif

telkîn-i îka:n: Bilme telkini.
Tavk-ı aşk etmez tekevvün her dil ü her sînede
Sen onu ister isen telkîn-i îka:nda ara
Necip (Sultan III. Ahmet)

tellâk: (دلاّك) bk. dellâk.
tellâl: (دلاّل) bk. dellâl.
telmîh: (تلميح) Ar. 1. Söz arasında bir sözü manalı söyleme, imalı konuşma. 2. ed. Andırma, insanların çoğu tarafından bilinen bir olay veya kıssayı söz arasında hatırlatma sanatı. **c. telmîhât**.
Eyle hâtırları ta'mîre şitâb
Eyleme arş-ı İlâhî bî-harâb-Nâbi

telvîn: (تلوين) Ar. Levn'den; renk verme, boyama, boyanma. **c. telvînât.**

Görünse nika:bından ol ârız-ı reng-i reng-â-renk
Şevkınla düşer şehrin sûfîleri telvîne-Behiştî

Güneş!.. Denizleri sa'yetme nakş ü telvîne
Deniz değil sana muhtâc olan sakat nine

Ahmet Hâşim

* **televvün**: 1. Renkten renge girme, renk değiştirme. 2. Kararsızlık, döneklik. **c. televvünât**.

Hezâr ahbâb olan ehl-i televvünden vefâ gelmez

Koca Ragıp Paşa

Ben kuluna lutf edip gâh etmesin gâhî cefâ
Hûblar sultânı demişiz televvün şânına-Behiştî

Neye müncerr ola hâlim bu televvünle benim
Dil-i peşîmân yine tevbeye varmaz dehenim

Şeyh Galip

* **televvün-geh:** Kararsızlık, döneklik yeri.

televvün-geh-i âlem: Âlemin döneklik yeri.

Şu televvün-geh-i âlemde o noksânı da yap
Boyadın her boyadan kaldı hemân fıstıkî reng

Hamamizade İhsan

** **televvünât**: Renk renk görünüşler, çeşitlenmeler.

televvünât-ı şüûn-ı cihân: Cihan olaylarının çeşitlenmeleri.

Televvünât-ı şüûn-ı cihâna aldanma
Eser, şecer, beşer âhir türâb olup gidiyor

Giritli Sırrı Paşa

* **televvün-hâne**: Döneklik evi.

televvün-hâne-i âlem: Dünyanın döneklik evi.

Terakkî eyledi ol rütbe ki hercaî-meşreblik
Televvün-hâne-i âlem benefşe-zâra dönmüştür

Tahirü'l-Mevlevi

telvîs: (تلويث) Ar. Levs'ten; 1. Bulaştırma, kirletme, pisletme. 2. mec. Bozma, berbat etme. **c. telvîsât**.

Hoşça bir keyf idi enfiye-i habîs
Etmese rîş ü burunu telvîs-Sünbülzade Vehbi

Seni telvîse murâd eyleyeni pâke çıkar
Sâf ü deryâ-dil olup eyleme icrâ-yı garaz-Beliğ

Âdeme oldur kim edip tahsîl-i ilm ü ma'rifet
Meclisin telvîs kılmaz sohbet-i cühhâl ile

Leskofçalı Galip

Şehirde evlere baskın, kazada katl-i nüfûs
Kur'ada kalmadı telvîs olunmadık nâmûs

Mehmet Akif

telvîs-i riyâ: İkiyüzlülüğün kirliliği.

Hâlislerinin yüzü suyuna kerem eyle
Telvîs-i riyâdan onu pâk eyle Hudâyâ-Behiştî

temâm: (تمام) bk. tâmm.

temâsîl: (تماثيل) bk. timsâl.

temâşâ: (تماشا) Ar. Meşy > temâşî' >Far. temâşâ. 1. Bakıp seyretme. 2. Gezme.

Temâşâ çün berü gel kim göresin
Nite gözüm yaşı ırmak ü çaydır-Sultan Velet

Gönül âyînesi sâfîdir ammâ
Temâşâ bu ki bir sâhib-nazar yok-İshak Çelebi

Kâr-fermâsını bil nakş-ı hayâl-i suverin
Sen bu bâzîçeye aldanma, temâşâsına bak-Şeyh Galip

Temâşâ etmeğe sen mâh-ı rûyu şevkı bî-haddir
Göz olmuştur sipihre ey kamer-ruh ser-te-ser kevkeb

Cinânî

Vech-i dil-berde ümîdi olsa da âşıkların
Mihnete bakmaz safâ bulup temâşâdan geçer

Âdile Sultan

temâşâ-yı âb: Suyu seyretme.

Cihânda olmadı bir hisse-i verâsetimiz
Bebek Koyu'nda temâşâ-yı âbdan başka

Yahya Kemal

temâşâ-yı cemâl: Güzelliği seyretme.

Temâşâ-yı cemâlinden nazar ehlini men' etme
Ne sûd ol hûb yüzden kim nazar kılmaz ona âşık

Fuzûlî

Yetmez mi temâşâ-yı cemâl elde sunarsın
Ey âşık-ı mihnet-zede buldukça bunarsın

Şâyî (Mustafa ...)

temâşâ-yı cemâl-i dil-rübâ: Gönül çalan güzelliğin temaşası.
Temâşâ-yı cemâl-i dil-rübâda Enverî geçti
Temâşâ eyler onu halk üşüp bir hôş temâşadır
Enverî

temâşâ-yı gül-i ruhsâr: Gül yanaklıyı seyretme.
Yeter oldu kulağa bâng-ı rıhlet dehr bâğında
Ne durmuşsan temâşâ-yı gül-i ruhsâr yetmez mi
Fuzûlî

temâşâ-yı hatt-ı sebzî: Taze çizgiyi (yeni çıkan ayva tüyü) seyretme.
Dirîğ kılma temâşâ-yı hatt-ı sebzînin
Ki andelîbe ölümdür çemenden ayrılmak-Behiştî

temâşâ-yı hüsn*:* Güzelliği seyretme.
Kelâl verdi temâşâ-yı hüsnü zühhâde
Aceb mi kec-nazarâna getirse hâb kitâb
Koca Ragıp Paşa

temâşâ-yı nigâr: Sevgiliyi seyretme.
Yetmez mi temâşâ-yı nigâr el de sunarsın
Ey âşık-ı mihnet-zede buldukça bunarsın
Şâmî (Mustafa...)

temâşâ-yı riyâz: Çemenlik yerleri seyretme.
Gonca-veş gönlümden aslâ zâyil olmaz inkıbâz
Bana niçe dil-güşâ olsun temâşâ-yı riyâz-Behiştî

temâşâ-yı ruh: Yanağı seyretme.
Temâşâ-yı ruhun azmine çıktı âfitâb ammâ
Gelirken sür'at ile düştü yüz yerde şitâbından
Fuzûlî

temâşâ-yı tabîat: Tabiatı seyretme**.**
Olanlar feyz-yâb-ı intibâh âsâr-ı kudretten
Alırlar hisse-i ibret temâşâ-yı tabîatten
Recaizade Ekrem

temâşâ-yı zümürrüd: Zümrüt, yeşil renkli kıymetli taşı seyretme.
Nigâh-ı rağbet etmez hatt-ı sebz-i yâre gec-tab'ân
Temâşâ-yı zümürrüd sâz-kâr-ı çeşm-i mâr olmaz
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail ...)

* **temâşâ-gâh***:* Seyir yeri.
Yakın etti felek eyyâm-ı şekke rûz-ı nev-rûzu
Bu takrîb ile birkaç gün temâşâ-gâh olur sahrâ
Şeyhülislam Yahya

temâşâ-gâh-ı bîdârî: Uyanıklığı seyretme.
Fürûg-ı mihr-i âlem-tâbı gör meh-tâbı neylersin
Temâşâ-gâh-ı bîdârî dururken hâbı neylersin
Nâbi

temâşâ-gâh-ı ra'nâ*:* Güzel seyir yeri.
Vâdî-i hayret temâşâ-gâh-ı ra'nâdır bize
Sicn-i mihnet gûşe-i hem-vârdır eğlencemiz-Nuri

* **temâşâ-ger**: Seyirci. **c. temâşâ-gerân.**
Emînim, hem de hoşnûdum bu gün ben i'tizâlimden
Müreccahtır dedim olmak uzaktan bir temâşâ-ger
Abdülhak Hâmit

temâyül: (تمايل) Ar. Meyl'den; 1. Meyletme, eyilme, bir yana yönelme. 2. Bir kimseye fazla ilgi ve sevgi gösterme. **c. temâyülât**.
O nihâl-i bâğ-ı işve sana da eder temâyül
A gönül ne âh edersin buna rûzigâr derler
Üsküdarlı Sırrı

tembel: (تنبل) bk. tenbel.

tembih: (تنبيه) bk. tenbîh.

temcîd: (تمجيد) Ar. Mecd'den; 1. Ululama, ağırlama. 2. Şaban ve Ramazan ayları boyunca camilerde sabah namazı vaktinden evvel, bellirli makamlarda minarelerden okunan dua. **c. temcîdât.**
Mismâr-ı hâb revzene-i gûşu etti bend
Cây-ı duhûl-ı nağme-i temcîd kalmadı-Nâbi

temdîd: (تمديد) Ar. Medd'den; 1. Uzatma, uzatılma, sürdürme. 2. Bir harfin uzun okunması.
Gül-şenin haddi değil kûyuna taklîd etmek
Çend evrâkla da'vâsını temdîd etmek-Nâbi

Hayâta karşı nigâhında bir keder görünür
Hayâtı aşkını temdîd için sever görünür
Tevfik Fikret

Temdîd eden bir aşkı- ki vuslatta muhtasar
Fıtratta bü'l-heves yaşar- ey yâr-i dil-pezîr
Fâik Âli Bey

temdîd-i ömr: Ömrün uzatılması.
Dünyâ biter o yerde ki mağlûb olur hayâl
Temdîd-i ömre kudreti kalmaz tahayyülün
Yahya Kemal.

temeddün: (تمدّن) Ar. Medîne'den; medenileşme.
Kimi mezellet-i vahşetle bâdiye-peymâ
Kimi refah-ı temeddünle vakfe-gîr-i masîr-Cevrî

Cidd ü himmet, vaka:r ü hürriyet
Dolu peygûle-i temeddününe-Tevfik Fikret

temekkün: (تمكّن) Ar. Mekân'dan; yerleşme, mekân tutma, yerleşme.
Temekkün eylemeden etti Nâbiyâ pâ-mâl
Zemânenin kimi gördümse iltizâmında-Nâbi

Bir beldede var temekkün eyle
Kesb-i şeref et terekkün eyle-Muallim Naci

Halâs eyle televvün vartasından nefsi yâ Ma'bûd
Temekkün kişverinde sırrı sultân eyle yâ Allah
Nuri

temelluk: (تملّق) Ar. Melk'ten; yaltaklanma, kavuk sallama, dalkavukluk etme.
Lîk her şahsa temelluk etme
Tavr-ı zillete tahalluk etme-Sünbülzade Vehbi

Edânîye temelluk âriyet bir ömr için değmez
Bu sûretle taayyüş fikrini pek nâ-becâ buldum
Hersekli Arif Hikmet

Hele nâ-merde temelluk ne belâ âlemde
Etmesin bir gözü diğer göze Mevlâ muhtâc
Hilmi (Trabzonlu...)

Şahs-ı nâ-merde temelluk etme, dökme âb-ı rû
Hâhiş-i feyz etme bir boş çeşmeye tutma sebû
Âgâhi (Şâkir---Efendi)

temennâ: (تمنّى) bk. temennî.

temennî: (تمنّى) Ar. Münye'den; istek, dilek, dileme. **c. temenniyyât**.
Gönül âşüfte yâr âlüfte, çeşm-baht ise hiffete
Aceb âşık, aceb dil-ber, aceb olmaz temennâdır
Nef'î

Zevâlin istemez mi bî-hüner, ehl-i kemâlâtın
Vefât-ı hâceyi eyler temennî dâimâ etfâl
Fehim-i Kadim (Uncuzade ...)

Niçin benden edersin sen temennî câm-ı irfânı
Taleb etme gönül bî-gâneden kendinde olanı
Behiştî

temennî-i vuslat: Kavuşmayı dileme.
Niyâz-mend-i visâl ol ko şermi ey Nâbî
Ne var temennî-i vuslat hilâf-ı âde değil-Nâbi

* **temennâ**: 1. İstek, dilek. 2. El ile selam verme.
Zâhidin âlemde cennettir temennâ ettiği
Âşık-ı dil-haste gönlünden geçen dîdârdır
Bağdatlı Ruhi

Geçti dil rûh-ı talebten, kâm-ı dünyâdan bile
Fârig oldu ârzûlardan, temennâdan bile
Cevrî (İbrahim Çelebi)

Herkesin zikri hemân ed'iye-i izz ü şükûh
Her taraftan çıkıyor bâng-ı temennâ-yı kerem-Lâ

temennâ-yı behişt: Cenneti dileme.
Fuzûlî haste-dil tâ ravza-i kûyunda sâkindir
Temennâ-yı behişt ü meyl-i gül-zâr-ı İrem kılmaz
Fuzûlî

temennâ-yı kerem: Cömertliği isteme.
Herkesin zikri hemân ed'iye-i izz ü şükûh
Her taraftan çıkıyor bâng-ı temennâ-yı kerem-Lâ

temennâ-yı vefâ: Sözünde durma isteği.
Gehî zevraklar ile zevk-ı deryâ eyledik gezdik
Gehî ol sâde-rûlardan temennâ-yı vefâ kıldık
Bahtî (Sultan I. Ahmet)

temennâ-yı visâl-i yâr-i sîmin-ber: Gümüş göğüslü sevgilinin vuslatını dileme.
Olup dil bûte gibi tâb-ı hicrân ile germ-ülfet
Temennâ-yı visâl-i yâr-i sîmîn-berden el çektik
Nâbi

temeshur: (تمسخر) Ar. Mashara'dan; 1. Maskaralık etme. 2. Alay etme.
Her hâlde değil bence sezâ-vâr-ı tefâhür
Kambur felek etmekte bu kambura temeshur
Abdülhak Hâmit

temessük: (تمسّك) Ar. Mesk'ten; 1. Tutunma, sarılma. 2. Borç senedi.
Anlanır deyn temessüklerinin mühründen
Nâbiyâ âhir-i mecmû'-ı devâ olduğu key-Nâbi

Sûk-ı devrânda biz ol deyn temessükleriyiz
Hep bizim hâtemimizdir basan ikrârımıza-Nâbi
temessül: (تمثّل) bk. temsîl.
temettu', temettü': (تمتّع) Ar. Metâ'dan; kazanma, kâr etme. **c. temettu'ât.**
Kâ'be kapın koyup çekeriz gam beriyyesin
Ömre komaz temettu'u ol bî-safâ sefer-Ahmet Paşa

Bezm-i aşk içre Fuzûlî nice âh eylemeyim
Ne temettu' bulunur bende sadâdan gayrı-Fuzûlî

Kim ola dost rızâsı hemîn sana hâsıl
Rızâ-yı dosttur ancak temettu' ey gâfil-Fuzûlî
temevvüc: (تموّج) Ar. Mevc'den, dalgalanma, dalgalı olma. **c. temevvücât.**
Ebhâr temevvücte eşcâr teselsülde
Deryâb yedi deryâ peydâ neden olmuştur
Muradî (Sultan III Murat)
Bahr-i keremi eylese bir lâhza temevvüc
Dünyâ gibi bin memleketi muğtenem eyler
Yenişehirli Avni
Bir şem'-i hakîkat ki fürûzân ola dilde
Tûr üzre eder lem'a-i dîdâr temevvüc-Nâbi
temevvüc-i gam: Gam dalgası.
Cûyende-i necâtız o yemden ki cümleden
Evvel tutar temevvüc-i gam nâ-hudâmızı-Nâbi
temevvüc-i nâz: Naz dalgası.
Tamâm lerziş ü ser-tâ-kadem temevvüc-i nâz
Hıram nâzik ü pâ nâzik ü beden nâzik-Sâmi
temgâ: (تمغا) Far. Mühür; kâğıt, kumaş gibi şeylere vurulan işaret.
Akça emez kumaşı temgasız
Ne Hatâyî var anda ne hâre-Nedim
temhîd: (تمهيد) Ar. Mehd'den; 1. Döşeme, yayma. 2. Düzeltme, düzenleme. **c. temhîdât**.
Sana kaldı meded ü merhamet ey sıhr-ı Nebî
Ne düşerse onu kıl şânına bast u temhîd-Kâzım
temhîr: (تمهير) Far. >Mühr'den; Osm. temhîr. Mühürleme, damga vurma.
Âşık öldürmeğe tedbîr ettiler
Yazdılar fermânın temhîr ettiler-Dertli
temîme: (تميمه) Ar. 1. Nazar boncuğu. 2. Muska, muskalık.
Bürîde-i süm-i esbin eder hamâil-vâr
Temîme bend-i cinân-ı hûriyâna zîb-i nühûr
Nâbi
te'mîn: (تأمين) Ar. Emn'den; 1. Güvenlik hissi verme. 2. Sağlamlaştırma. 3. Elde etme. 4. Sağlama.**c. te'mînât.**
Eyler eser-i hayâtı te'mîn
Ervâh-ı idâredir kavânîn-Alaybekizade Nâci

Bir fecr-i ümîd etmeli ferdâları te'mîn
Göster bize yâ Rab o güzel günleri..Âmin
Mehmet Akif
Ey servilerin zıll-ı siyâhında birer yer
Te'mîn edebilmiş nice bin sâil-i sâbir-Tevfik Fikret
temîz: (تميز) Ar. Temyîz'den; lekeli, kirli, bulaşık olmayan.
Kat'-ı alâka eyle cihândan sen Âhîyâ
Şol hîz-i bî-temîzi ko mekr ü hiyel seve-Âhî

Bakın ne hâle getirmiş ki cehlimiz dîni
Hurâfeler bürümüş en temîz menâbi'ni
Mehmet Akif
temkîn: (تمكين) Ar. Mekânet veya mekân'dan; 1. Ağırlık, ağırbaşlılık. 2. İhtiyat, tedbir. 3. hek. Hastalığın bir yere yerleşmesi.
Ehl-i temkînim beni benzetme ey gül bülbüle
Derde yok sabrı onun her lâhza bin feryâdı var
Fuzûlî
Zulm ederse yıkılır hâne-i dîn
Etmese bulmaz umûru temkîn-Nâbi

Derd ü gamdan ıztırâb etmez hevâyî-meşrebân
Keştîye bâr-ı girânı bâis-i temkîn olur
Koca Ragıp Paşa
Arş-ı temkîn ü kadr-i makderet ü dehr-i sebât
Levh-i tarsîn ü kazâ temşît ü berk-ı be-renk-Lâ

temkîn-i daniş: İlmin oturaklığı.
Yelde berg-i lâle teg temkîn-i dâniş bî-sebât
Suda aks-i serv teg te'sîr-i devlet vâj-gûn-Fuzûlî

temmet: (تمّت) bk. tâmm

Temmûz: (تمّوز) Süryânice'den Arapça'ya girmiş. 1. Yılın yedinci ayı. 2. Şiddetli sıcak ay.
Ger tâb-ı Temmûz gazabı etse sirâyet
Her katre-i bârânı hevâ bir şerer eyler-Nef'î

Temmûz erişti gark-ı tef u tâb oldu
Zemîn harâretle vakf-ı pîç ü tâb oldu-Sâmi

temsîl: (تمثيل) Ar. Misl'den; 1. Benzetme, bir şeyin aynını yapma. 2. Örnek söz. 3. Tiyatro oyunu. 4. Birinin veya bir topluluğun adına hareket. **c. temsîlât**.
Kendi tavrında meges ednâ değil tâvûstan
Anla Hakk'ın Nâbiyâ Kur'ân'da temsîl ettiğin
Hersekli Arif Hikmet

Derûn-ı sîne-i âşıkda jengâr-ı sivâ yoktur
Dil-i âyînede timsâlden gayri nukûş olmaz
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

* **temessül**: Bir şeyin suretine girme. 2. Bir sözü mesel olarak söylemek. **c. temessülât**.
Misli yok âyînede etse temessül fi'l-mesel
Yine yok şeklin ayân eyler misâlin sûreti
Nevres-i Kadim

Bî-gümân eyler temessül sûret-i ayba eğer
Fursat-ı güftâr yâ Rab değmesin bed-gûlara
Nedim

Çiçek meâl-i ebedden terekküb etmiş ise
Kadın hayâl-i ezelden temessül etmiştir
Ahmet Hâşim

temsiye: (تمسيه) Ar. Mesâ'dan; "Akşamınız hayırlı olsun, tünaydın" gibi akşam selamı verme. Ar. "Mesâküm bi'l-hayr"
Şıktır hüner-nümâ begim a'lâ lisân bilir
İcrâ-yı resm-i temsiyede bonsuvar der
Muallim Naci

temşît: (تمشيت) Ar. Muşt'tan; taranma, tarama.
Arş-ı temkîn ü kadr-i makderet ü dehr-i sebât
Levh-i tarsîn ü kazâ temşît ü berk-ı be-renk-Lâ

temşiye, temşiyet: (تمشيه) Ar. Meşy'den; yürütme, ileriye götürme, ilerletme.
Müşterî-rey ü Utârid-kalem ü mihr-âsâr
Arz-temkîn ü kazâ-temşiyet ü çarh-ahkâm-Nef'î

temyîz: (تمييز) Ar. Meyz'den; 1. Seçme, ayırma, ayrılma. 2. İyiyi kötüden ayırt etme. 3. huk. Yargıtay.
Nedir tasavvur-ı temyîz hüsn ü kubh-ı umûr
Nedir teka:bül-i imtidâd cümle-i gerdân-Lâ

Bed-mâye olan anlaşılır meclis-i meyde
İşret güher-i âdemi temyîze mihekkdir-Ziya Paşa

Hakkı bâtıldan etmedik temyîz
Hezeyânlarla geçti ömr-i azîz-Şâkir Ahmet Paşa

temyîz-i ehliyet: Bir işteki ehilliği ayırt etme.
Fark için temyîz-i ehliyyetteki noksânını
Sûret-i a'mâda, eslâf, ettiler tasvîr-i baht
Ziya Paşa

ten: (تن) Far. 1. İnsan vücudunun dış yüzü. 2. Beden, vücut, gövde.
Nâ-tüvânlık o kadar etti sirâyet tene kim
Kalkamaz ârız-ı hûbâna düşünce nigehim-Nâbi

Benim elimde kesilmek gerek senin nefesin
Benim elimle kırılsın senin de ten kafesin
Abdülhak Hâmit

Bahtiyârî cihânda sıhhattir
Ten-dürüstî büyük saâdettir-İsmail Safa

ten-i a'dâ: Düşmanların vücudu.
Berk-ı tîğın ten-i a'dâda eder cevşeni âb
Döner üstünde habâba ser-i bî-sâmânı-Nef'î

ten-i bî-cân: Cansız vücut.
Ten-i bî-câna müjen hançeri kim câna geçer
Haste-i ışka ecel şerbeti dermâna geçer
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

ten-i bî-i'tibâr: Değersiz vücut.
Başımdan akl ise gitti dil ile cân revân oldu
Ten-i bî-i'tibâr adlı kuru vîrânemiz kaldı
Hayali Bey

ten-i bürehne: Çıplak vücut.
Dem-â-dem etmede germ-âbe-i hayâlimde
Ten-i bürehnesini ye's câme-pûş-ı ümîd-Nâbi

ten-i bürehne-i âşık: Âşığın çıplak vücudu.
Ten-i bürehne-i âşıkta aks-i nakş-ı hasîr
Olur şehen-şeh-i aşka kafesli şâh-nişîn-Nâbi

ten-i bî-i'tibâr: Değersiz vücut.
Başımdan akl ise gitti dil ile cân revân oldu
Ten-i bî-i'tibâr adlı kuru vîrânemiz kaldı
Hayali Bey

ten-i bîmâr: Hasta vücut.
Ten-i bîmâra tîmâr eylemez öldüm desem ammâ
Rakîb-i küşteniye çâre-sâz olmakta gittikçe-Cinânî

ten-i bî-rûh: Ruhsuz vücut.
Beni öldürmeğe ol şûh-ı cihân olsa revân
Ten-i bî-rûhun ola her regi bir rişte-i cân-Behiştî

ten-i efgâr: Yaralı beden.
Yıktı sâkî bir ayaeğıyle ten-i efgârı
Bir tepük eyledi vîrân bu kühen dîvârı
Fuzûlî (tepük: tekme)

ten-i efsürde: Donmuş vücut.
Uykuda dün gece cânım gibi cânân gördüm
Ten-i efsürdede kalkıp eser-i cân gördüm
Muradî (Sultan II. Murat)

ten-i fersûde: Eski beden.
Aceb mi güç gelirse âşıka senden cüdâ düşmek
Ten-i fersûdeye âsân olur mu cândan ayrılmak
Cinânî

ten-i gam-fersâ: Gam aşındıran vücut.
Lâht lâht olmuş iken gamze direfşini çekip
Çâre-sâz olmadı bir gün ten-i gam-fersâya-Fuzûlî

ten-i gül-bün: Gül biten vücut.
Bahârda ten-i gül-bünde eyleyip heyecân
Harâret-i demevî kıldı ukdeler peydâ-Fuzûlî

ten-i habîs: Kirli vücut.
Urbân içinde bî-havf ol Rüstem-i zemâne
Etti ten-i habîsin tîğiyle hâke yeksân-Nâbi

ten-i hâkî: Toprak renkli vücut.
Ten-i hâkîde kalb-i feyz-cû pejmürde olmuştur
O bir mâhî-i kudsîdir ki berde mürde olmuştur
Esrar Dede

ten-i hâşâk: Çer-çöp (değersiz) beden.
Ser-i kûyuna şarâb içmeyicek varımazın
Ten-i hâşâkimi ol gül-şene bu su getirir-Necati Bey
(içmeyicek: içmeyince, varımazın: varamazım)

ten-i insân: İnsan vücudu.
Sipihr medfenini müekkil etmiş insâna
Olur yine ten-i insân gıdâsı insânın-Ziya Paşa

ten-i lâgar: Zayıf vücut.
Aşk sevdâlarına uğramasa kalmaz idi
Mûy-ı jülîde ile bir ten-i lâgar sünbül-Bâki

ten-i Mecnûn: Mecnun'un vücudu.
Ten-i Mecnûn'u sen sanma ihâta eyleyen kıldır
Gam-ı Leylâ'yı şerh için onun her biri bir dildir
Behiştî

ten-i mecrûh: Yaralı vücut.
Sabâ lûtf ettin ehl-i derde dermândan haber verdin
Ten-i mecrûha cândan câna cânândan haber verdin
Fuzûlî

ten-i nâzük-ter: Fazla nazik olan vücut.
Aceb mi câme-pûşi lerziş olsa dîde baktıkça
Letâfetten ten-i nâzük-terinde pîrehen titrer-Nâbi

ten-i sîmîn: Gümüş ten.
Ten-i sîmîni bir mir'ât-ı pür-envârdır gûya
Leb-i şîrîni tûtî-i şeker-güftârdır gûya
Seyyit Vehbî

ten-i sâbir: Sabreden vücut.
Eyle merdân-ı rehe bendeni yâ Rab hem-râh
Râh-ı âsân ten-i sâbir dil-i sevdâ-ver ver
Esrar Dede

ten-i sad-çâk: Yüz parçaya bölünmüş vücut.
Tâze tâze dâglarla kanlı kanlı şerhalar
Hırka-i Hindûya döndürdü ten-i sad-çâkimiz
Bâki

ten-i sad-pâre: Yüz parça olmuş vücut.
Beni hayrette bulmuş pârelerken tâ gözüm açtım
Ten-i sad-pâremi ol mâh-pâre pâreler gördüm
Enverî

ten-i uryân: Çıplak beden.
Ten-i uryânı dehr âlâyişinden eyledim hâlî
Vücûdum katresin ışk adlı bir ummâna tapşurdum
Cinânî (tapşur-: verilmek)

Ten-i uryânımı ta'bîr edemez kimse benim
Nâbiyâ kimse libâsa koyamaz Mecnûn'u-Nâbi

ten-i zaîf: Zayıf vücut.
Nâr-ı gamınla sûhte hırmen basît-i arz
Ben bu ten-i zaîfim ile kâh-ı hırmenem-Behiştî

ten-i zaîf-i Cem: Cem'in zayıf vücudu.
Ten-i zaîf-i Cem'in şöyle hâk-râh oldu
Ki bin yıl arasalar bir eser de bulunmaz
Cem Sultan

ten-i zâr: İnleyen beden.
Ölürsem derd-i hicrân ile tedbîr-i kefen kılman
Ten-i zârımda yer yer bu riyâ nakşı kefen besdir
Cinânî

ten-i zerd: Sarı vücut.
Cefâna kîmya dersem ne_ola ey sîm-i sa'id ben
Ki te'sîrinden onun zer oluptur bu ten-i zerdim
Behiştî

* **ten-be-hâk:** Toprakla beraber.

ten-be-hâk-i acz: Toprak gibi acizlik içinde; alçak gönüllü.
Ten-be-hâk-i acz olan şeb-nem gibi üftâdenin
Cümleden evvel yeten hurşîd olur imdâdına-Nâbi

* **ten-dürüst**: Sağlam, sıhhati yerinde vücut.
Mübtelâ-yı derd olur elbet olanlar ten-dürüst
Gâh sıhhat, gâh illet... Böyledir de'b-i felek
Naîm (Tezkirecizade Müverrih ...)
Silâh oyunları zâten köyünde bildiği şey
Nizâm-perver, itâatli, ten-dürüst, çevik
Tevfik Fikret

tenâfür: (تنافر) Ar. Nefret'ten; 1. Birinden nefret etme. 2. ed. Kulağa hoş gelmeyen hece veya kelimenin bir arada bulunması.
Tenâfür etmez idi halk içinde böyle zuhûr
Maka:l-i sıdka hurûf-ı nifâkı katmasalar-Nâbi

Gâh iltifât u gâh tenâfür eder beyân
Remz-i bedî'-i gamze ile her nezzâreden-Münif

tenâhî: (تناهى) Ar. Nihayet'ten; bitme, sona erme, tükenme.
Ey kudretine olmayan âgâz u tenâhî
Mümkün değil evsâfını idrâk kemâhî-Ziya Paşa

Bî-tenâhî, sefahatıyle herîf ayrı cihân
Bî-tenâhî safahâtında da lâkin insân
Mehmet Akif

tenahnuh: (تنحنح) Ar. Hahnaha'dan; gırtlak temizliği için hırıltılı ses çıkarma; öksürme.
Göstermesin o kaht-ı sühan meclisin Hudâ
Ki_âlûde-i tenahhuh ola lafz-ı nîsteler-Nâbi

tenakkul: (تنقّل) Ar. Nukl'dan; bir yerden bir yere geçme, nakl edilme.
Yemiş içmiş selef bezm-i sühandan şimdi ahlâfe
Tenakkul etmeğe esmâr-ı nazmın hâmı kalmıştır
Ahmet Cevdet Paşa

tenâsüb: (تناسب) Ar. Nisbet'ten; uyma, uygunluk.
Nedir mübâyenet-i âferîniş-i eşkâl
Nedir tenâsüb-i endâm u hüsn-i nakş u nigâr
Ziya Paşa
Nedir o hüsn, o tenâsüb, o ka:met-i bâlâ
Seni görür de kalır mı riyâsı insânın-Ziya Paşa

tenâsül: (تناسل) Ar. Nesl'den; birinden doğup üreme; üretme.
Tut ki bunlar var imiş ammâ felek mahv eylemiş
İçlerinden bir tenasül etmiş âdem yok mudur
Nesib-i Mevlevi (İki Bayraklızade Yusuf ...)

tena'um: (تنعّم) Ar. Ni'met'den; nimet ve bolluk içinde bulunma. **c. tena'umât**.
Ol garka-i bâr-ı zevk-ı cândır
Bu mahv-ı tena'um-ı cihândır-Fuzûlî

Kıldı seni hîçten bir âdem
Esbâb-ı tena'umun ferâhem-Fuzûlî

Eylemez kâfiri mahrûm tena'umdan küfr
Olmaz eltâf-ı İlâhiyyeye isyân mâni'
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

Erbâb-ı tena'um ne bilir mihnet-i fukarâ
Mümkün mü olur tecrübesiz fehm-i hakîkat
Muallim Naci

tenâvüb: (تناوب) Ar. Nevbet'ten; nöbetleşme.
Vekîl-i mutlak olursan da çok getirme gurûr
Ki sık tenâvüb eder mülkümüzde gamla sürûr
Abdülhak Hâmit

tenâvül: (تناول) Ar. Nevl'den; alıp yeme, yenilme; yeme içme.
Hân-ı âfâka keşîde niam-ı Hak Nâbî
Sen dahi eyle tenâvül yürü bir yanından-Nâbi

Bizi Stanbul'a takdîr cezb eder Nâbî
Tenâvül eyleyecek âb u dânemiz var ise-Nâbi

Müferrih istesen esrâr-ı rûhânî tenâvül kıl
Bu bir terkîbtir hayrânını ömren melûl etmez
Behiştî

tenbâkû: (تنباكو) Far. Tömbeki, nargile ile içilen tütün.
Gâh şemşîr-i sitem gâhî azâb-ı âteş
Küşte-i kavm-i nasârâ gibidir tenbâkû-Nâbi

Değildir lûle lezzet-yâb bî-sûziş hayâtından
Meğer bî-çâre tenbâkû nefes almış semenderden
Nâbi

tenbel: (تنبل) Far. İş görmeyi ve çalışmayı sevmeyen.
Ettik sizi sa'y ile iâle
Tenbelliğe etmedik ihâle-Muallim Naci

tenbîh: (تنبيه) Ar. Nebeh'ten; uyarma, uyarı. **c. tenbîhât.**
Halka bildirme bu dünyâyı kerîh
İlm ile ma'rifet eyle tenbîh-Abdülhak Hâmit

tencîm: (تنجيم) Ar. Necm'den; yıldız ilmi ile uğraşma.
Bunun hakîkati zâhir değil mi dünyâda
Koşun tecâhülî erbâb-ı hikmet ü tencîm-Nef'î

Çıkarırlar senede bir takvîm
Olmasın tâlib-i ilm-i tencîm-Sünbülzade Vehbi

tene: (تنه) Far. 1. Gövde, vücut. 2. Örümcek ağı.
Sürdükçe hasma yek tene
Bakmaz silâh ü cevşene-Nef'î

tenebbüh: (تنبّه) Ar. Nebâhat'ten; 1. Uyanma, uykudan uyanma. 2. Gafletten kurtulma, kendine gelme. **c. tenebbühât.**
Tenebbüh etmiyoruz olduğu muhakkak iken
Hayât hâb ü hayâl; vücûd ayn-ı zılâl
Recaizade Ekrem

Beşer bu sadme-i meş'ûma böyle uğrar da
Biraz tenebbüh eder.
Biraz tenebbüh için bin belâ… Ne ders-i haşîn
Tevfik Fikret

teneffu': (تنفّع) Ar. Nef'den; Faydalanma, kâr elde etme. **c. teneffuât.**
Hep levs-i riyâ, levs-i haset, levs-i teneffu'
Yalnız bu... Ve yalnız bunun ümmîd-i teraffu'
Tevfik Fikret

teneffür: (تنفّر) Ar. Nefret'den; tiksinme, iğrenme.
Berk-ı âhım gök yüzün tutmuş sirişkim yer yüzün
Sohbetimden hem vuhûş eyler teneffür hem tuyûr
Fuzûlî

Teneffür kılmaz erbâb-ı mahabbet şûr-ı sevdâdan
Mezâk-ı mâhiyân şîrîn olur telh-i deryâdan
Hersekli Arif Hikmet

Sohbetimden âlem etmiş idi teneffür, murdârın
Cism-i nâ-pâkî atıldı zîr-i hâke âkıbet-Lâ

teneffüs: (تنفّس) Ar. Nefes'ten; 1. Soluk alma, nefes. 2. Yorgunluk dinlenmesi. 3. Okulda ders arası verilen dinlenme. **c. teneffüsât.**
Gâhî teneffüs eyleyicek ejder-i zemîn
Kûh-ı şerer-feşânlar eder arzı lerze-nâk-Nâbi

Tâ kim teneffüs eyledi subh-ı risâletin
Gül-zâr-ı âlem oldu bu bûy ile hôş-hevâ
Hamdullah Hamdi

Pek bunaldım, biraz teneffüs için
Sâhili etmek istedim mesken-Tevfik Fikret

A'sâr ile memlû yine bir rîh-i tahassüs
Eyler o karanlıkta, o çöllerde teneffüs
Ahmet Hâşim

teneffüs-i gûl-i cahîm: Cehennem hortlağının nefes alışı.
Nedir hevâda şu a'sâbı öldüren sıklet
Bu bir teneffüs-i gûl-i cahîm pür-dehşet
Kemalzade Ekrem Bey

* **teneffüs-kede**: Nefes alınacak yer.
Olamaz zümre-i edbâb-ı nefesten ma'dûd
Bu teneffüs-kedede eylemeyen add-i nefes-Nâbi

tenessüh: (تنسّخ) Ar. Çok güzel, eşsiz, benzersiz olma.
Ey gül diyemem sana kamer-ruh
Mehte olamaz bu reng-i tenessüh-Muallim Naci
tenessüm: (تنسّم) Ar. Nesîm'den; hava teneffüs etme. **c. tenessümât**.
Eyler güşâde gonca-i âmâli Nâbiyâ
Nâ-gâh rûzgâr-ı ümîdin tenessümü-Nâbi

Hulûl-i nev-bahâr ile gönül hevâ-perest olur
Nesîm-i kûy-ı dil-berin tenessümüyle mest olur
Muallim Naci
teneşir: (تنشر) Far. > Tenşûy'dan; ölünün yıkandığı uzun masa.
Teneşir tahtası üstünde o gün
Bakmaz olmuştular artık bu bizim dünyâya
Yahya Kemal
tenevvür: (تنوّر) bk. tenvîr.
tenezzüh: (تنزّه) Ar. Nüzhet'ten; gezinti, dolaşma.
tenezzüh-i dil: Gönül gezintisi.
Fikr-i hüsnünledir tenezzüh-i dil
Sanadır dâimâ teveccüh-i dil-Muallim Naci

İki hem-şîre-i vefâ-perver
Gibi rûhumla aşk-ı dil-dârın
Dâimâ el ele tenezzüh eder-Cenap Şahabeddin
tenezzül: (تنزّل) Ar. Nezl ve nüzûl'dan; 1. İnme, aşağılama. 2. Kibirsizlik, gönül alçaklığı. 3. Fiyat inmesi.
Yâr için sohbet-i ağyâre tenezzül güçtür
Âşıka belki bu ma'nâ-yı teemmül güçtür-Nâilî

Tenezzül eylemez ziynet-serâ-yı dehre âşıklar
Hümâ-pervâz-ı aşka cây-ı süflî âşiyân olmaz
Necip (III. Sultan Ahmet)
Ya erem kaddine Yahyâ yâhûd olam pây-mâl
Ya terakkî ya tenezzül ikiden hâlî değil
Şeyhülislam Yahya
Tenezzül eylemez âlî-himem çirk-âb-ı dünyâya
Onun_için zirve-i câha çıkan ekser edânîdir
Hâzık (Erzurumlu Mehmet ...)

tenezzül-i ahvâl-i âlem: Âlemin hâllerine gösterilen alçak gönüllülük.
Yeter tenezzül-i ahvâl-i âleme bu delîl
Gelende kimse mi var kim giden yerin tuttu
Râşit (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet ...)
tenfîr: (تنفير) Ar. Nefret'ten; nefret ettirme, iğrendirme.
Hilâf inhâ rakîb ol âfeti tenfîr edip benden
O sengîn-dil müzevver mühr kazmış nâme uydurmuş-Nâbi
teng: (تنگ) Far. 1. Dar, sıkıntılı. 2. Denk, eşya, yük dengi.
Ka:met-i nâzına kûtâh kabâ-yı gerdûn
Cilve-i rif'atine teng kazâ-yı evhâm-Nâbi

Ol dem ki kasd-ı ceng eder sahrâları gül-reng eder
Dünyâyı hasma teng eder olursa Sâm u Güstehem
Nef'î
Şöyledir kaht-ı tahammül sîne-i tengimde kim
Yetmez olmuştur nefes bir âteşîn feryâda dek
Nedim
teng-i dest: Eli dar; cimri.
Teng-i dest oldunsa birkaç gün Cinânî olma zâr
Gam değil her rûz çün penç ü çihâr eksik değil
Cinanî
teng-havsala: Dar anlayış.
Her teng-havsala eremez zevk-ı himmete
Ancak elinde bir taleb-i nâ-şekîbi var-Esrar Dede
teng-i kalem: Kalemin dar ağzı.
Sulansın ağzı bu şîrîn negamdan
Revân olsun şeker bu teng-i kalemden
Nevizade Atâyî (Nevizade Atâullah)
teng-i meydân: Dar meydan.
Zihî çâbük-süvâr arsa-i ikbâl ü devlet kim
Semend-i kudret için lâ-mekân bir teng-i meydândır
Riyazi
teng-i şeker: Şeker darlığı.
Ağzına nisbet ederse özünü teng-i şeker
Âlemi başına teng-i şekerin teng edelim-Nizami
teng-i şeker-istân: Şeker bahçesinin darlığı.
Teng-i şeker-istâna urur ta'ne-i telhi
Zevkın alana rîze-i enbân-ı kanâat-Nâbi

* **teng-çeşm:** Dar göz; küçük, ufak göz.
Hep sen mi kâm-yâb olacaksın zemâneden
Ey teng-çeşm kâr be-nevbet değil midir-Nâbi

* **teng-destî:** Dar ellilik; cimrilik.
Sîr-çeşmî hirmen-i sâmân-i servettir bana
Teng-destî vüs'at-i pehnâ-yı devlettir bana
Koca Ragıp Paşa

* **teng-dil:** Gönül darlığı, iç sıkıntısı.
Teng-dil buldukça gül-şende sabâ ter goncayı
Leblerin vasfını söyler hâtırın derhâl açar
İbn-i Kemal

* **teng-nigeh**: Dar bakış.
Hâl-i bâlâ-nazarâna eremez teng-nigeh
Hîç Anka:'yıla pervâz edebilsin mi hurûs
Esrar Dede

* **tengî**: Darlık.

tengî-i leb-i dil-dâr: Sevgilinin dudağının darlığı.
Ne la'lden ne gonce ne gül-nârdan geçer
Söz bunda tengî-i leb-i dil-dârdan geçer-Nâbi

tengnâ: (تنكنا) Far. 1. Dar yer, geçit, boğaz. 2. Mezar.
Fikrim göremez bu tengnâyı
Dehşetle uçar gezer semâyı-Abdülhak Hâmit

tengnâ-yı gam: Gamın dar geçiti.
Mekân-ı gussa mahall-i sitemdir ey Yahyâ
Bu tengnâ-yı gamı sanma ola dâr-ı ferah
Şeyhülislam Yahya

tengnâ-yı dehr: Dünyanın dar geçidi.
Tengnây-ı dehr eylerdi beni efsürde-dil
Olmasa Neylî zemîn-i şiirde vüs'at bana-Neylî

tengnâ-yı kal'a: Kalenin dar geçiti.
Tengnây-ı kal'ada düşmen semûm-ı seyfle
Terleyip kan nâle eylerdi sadâ-yı hayfle-Sürûrî

tengnâ-yı sîne: Göğüsün dar yeri.
Tengnâ-yı sîneye güncîdelikten teng iken
Vüs'atinden sâhib-i arşa nişîmendir gönül-Nâbi

tenhâ: (تنها) Far. 1. Yalnız, ıssız, boş. 2. Tek.
Gönlüm gam günlerin tenhâ geçirme iste bir hem-dem-Fuzûlî

Bana ol mâh-lika: günler olur ya gelmez
Ya rakîb ile gelir yanıma tenhâ gelmez-Cinânî

Anmasın sûfî dahi kesrette vahdet âlemin
Yâri tenhâ avlayan uşşâk-ı şeydâ bundadır-Nef'î

Tenhâ gidelim seyre demiş, emr o şâhın
Yahyâ burada hâtır-ı yârâna bakılmaz
Şeyhülislam Yahya

Arz-ı hâl etmeğe cânâ seni tenhâ bulamam
Seni tenhâ bulıcak kendimi aslâ bulamam
Lâ (bulıcak: bulunca)

* **tenhâ-nişîn**: Yalnız oturan.

tenhâ-nişîn-i külbe-i ahzân: Hüzün dolu kulübenin bir köşesinde oturma.
Azîz-i Mısr-ı vuslat sûziş-i firkat nedir bilmez
Onu tenhâ-nişîn-i külbe-i ahzân olandan sor
Nazîf (Şeyh Hasan ---Dede)

ten'îm: (تنعيم) Ar. Ni'met'ten 1. Nimetlendirme, nimetlendirilme. 2. "Evet" diye cevap verme.
İnsân odur ki ister hem-nev'inin refâhın
İnsânlığa yakışmaz ten'îmsiz tena'um
Muallim Naci

te'nîs: (تأنيس) Ar. Üns'ten; alıştırma, alıştırılma.
Nahv-ı rindî ne güzel fenn-i hasendir ki_anda
Râci' olmaz cânib-i te'nise zamîr-Nâbi

Pertevinden te'nîs için etmezdi nazar
Pertevinden dahi eylerdi hazer-Sünbülzade Vehbi

tenkîh: (تنقيح) Ar. Nakh'tan; 1. Bir şeyin kötü kısımlarını çıkarma, ayıklama. 2. Tahılı ayıklayarak temizleme. **c. tenkîhât.**
Tenkîh eder sözü o dânâ
Ber-cestedir onda lâfz ü ma'nâ-Ziya Paşa

tenkîl: (تنكيل) Ar. Nikl'den; 1. Herkese örnek olacak bir ceza verme. 2.Ortadan kaldırma, tepeleme. **c. tenkîlât.**
Hâlâ düşünen başlara hep latme-i tenkîl
Hâlâ sırıtan dişlere hep lokma-i in'âm
Tevfik Fikret

tenkîs: Ar. Noksân'dan; azaltma, eksiltme, indirme. **c. tenkîsât.**
Sen cehlimi yâ Rab eyle tenkîs
İlmim var ise ziyâde eyle-Lâ

tenkîd: (تنقيد) Ar. Nakd'den; ed. Sanat eserlerini açıklama ve yargılama sanatı. **c. tenkîdât.**
Evet bu dâr-ı haka:yıkta her eser mutlak
Şikâr-ı nâhun-ı tenkîd olur-Tevfik Fikret
tennûr: (تنّور) Far. > Tenâr'den; Ar. Tennûr. 1. Fırın. 2. Tandır.
Mülket-i ma'mûr-ı ümmîdim harâb ettin harâb
Çeşm-i âteş-hîz-i tennûr oldu tûfân etti cûş
Esrar Dede
Dil tennûrunda ciğer yanduğu yetmez midi kim
Yedi geçirdi beni gam dahi bir yanımdan-Âhi
tennûr-ı âteşîn-i pür-şerer: Kıvılcım dolu ateşli fırın.
Zemistân-ı riyâ vü zühd-i bârid def'ine Nâbî
Tennûr-ı âteşîn-i pür-şererdir halka-i tevhîd-Nâbi
tennûr-ı çarh*:* Feleğin fırını.
Kestin külîçe-i mehi tennûr-ı çarhta
Çün hân-ı mu'cizâtına germ oldu iştihâ-Şeyhi
tennûr-ı felek: Feleğin fırını.
Bu ne hikmettir ki tennûr-ı felekten her seher
Çıkarıp bir kurs-ı germi âlemi toylar güneş
Hayali Bey (toyla-: ağırlamak, ziyafet vermek)
tennûr-ı mi'de:Mide fırını.
Dendânlar oldu rîhte-i süfre-i fenâ
Tennûr-ı mi'de pür yine şevk-i taâmdan-Nâbi
tennûr-ı mahabbet: Sevgi fırını.
Dil hâneye düştü şerer-i nûr-ı mahabbet
Germ oldu yine aşk-ıla tennûr-ı mahabbet-Nuri
tennûre: (تنّوره) Ar. Mevlevî dervişlerinin sema âyininde giydikleri geniş eteklik.
Sikke-i hâliyle devr etmezdi sûk-ı şevkte
Mevlevîler kûre-i tennûrede ka:l olmasa-Nâbi
tensîk: (تنسيق) Ar. Nesak'tan; 1. Yoluna koyma, düzene sokma, düzenleme, sıralama. 2. ed. Bir isme birçok sıfat sıralama. **c. tensîka:t.**
Görüp bî-râbıta etvârı düşme kayd-ı tensîka
Sebük-mağzâna âkıl, âkıle dîvânedir dünyâ
Haşmet (Sadrazam Abbaszade ...)
tensîk-i umûr*:* İşleri yoluna koyma.
Bulmadı kimse bu tensîk-i umûra tevfîk
Daha bir ferde nasîb olmadı bu şân u bu nâm
Nâbi
** **tensîka:t:** Yoluna koymalar.
Âb-ı tensîka:t akıp çirk-âbı tathîr eylemez
Şimdilik ahvâl efendim eski hamâm eski tas
Hamamizade İhsan
tenük: (تنك) Far. Yufka; ince, dayanıksız.
Gamze pür zehr çıkar çeşm-i tenük husûsundan
Nedim
tenvî': (تنويع) Ar. Nev'den; çeşitlendirme, nev'ilendirme, türlü türlü etme. **c. tenvîât**.
Bunlardır eden lisânı tevsî'
Bunlardır eden beyânı tenvî'-Ziya Paşa
tenvîm: (تنويم) Ar. Nevm'den; 1. Uyutma. 2. Dinlendirme, uyuşturma.
Ey leb ki eder âteşi her cinneti tecvîz
Ey sîne ki âlâmımı tenvîm edeceksin-Ahmet Hâşim
tenvîn: (تنوين) Ar. Nûn'dan; gr. Kelimenin sonunu "nun" gibi okutmak için konulan: iki üstün, iki esire ve iki ötüre koyma. 'bihakkın, teberrüken, rabbün' şeklinde. **c. tenvînât**.
Dehenin nüsha-i rûyunda çü nûn-ı tenvîn
Sözde peydâ vü tekellümde nihândır cânı
Koca Ragıp Paşa
tenvîr: (تنوير) Ar. Nûr'dan; 1. Işıklandırma, aydınlatma. 2. Bilgi sahibi etme, aydınlatma.**c. tenvîrât**.
Ey gönül mihr-i hakîkat her yeri tenvîr eder
Beyt-i ma'mûra değişmem külbe-i ahzânımı
Şeyh Vasfî
Ey şanlı cedd-i ekberimiz, âb-ı tîğının
Bî-hadd imiş güneş gibi tenvîr savleti-Yahya Kemal

Bu büyük mâtemi ay yıldız ederken tenvîr
Yaşarız her birimiz bir kanayan kabre esîr
Midhat Cemal Kuntay
Bir zemânlar hani tenvîr edelim halkı diye
Toplanırdık ya, evet, hey'et-i irşâdiyye
Mehmet Akif
tenvîr-i ferâğ: Rahat aydınlatma.
Mihrinle Hudâ sînemi tenvîr-i ferâğ et
Şengerf-i gamı mıskale-i jeng-i dimâğ et
Hersekli Arif Hikmet

* **tenevvür**: Nurlanma, parlama, ziya saçma.
Derûnun Nâbiyâ âyîne-i ruhsâr-ı râz eyle
Dilin tenevvür-i âteş-hâne-i sûz u güzâr eyle-Nâbi

Evet, beş on kişi ancak okur, tenevvür eder
Bizim masârif-i tab'iye olmayaydı heder
Mehmet Akif

Ey fecr-i hakîkat, sana azdır bu tehâsür
Âtî kılar ancak lemeâtınla tenevvür-Tevfik Fikret

tenevvür-i esrâr: Sırların aydınlanması.
Tasavvurât-ı maânî tebeddülât-ı şuûn
Muâmelât-ı kazâyâ tenevvür-i esrâr-Lâ

tenzîh: (تنزيه) Ar. Nüzhet'ten: kusur ve kabahat kondurmama. 2. Allah'ın her türlü eksik ve noksanlıktan uzak bulunduğuna ve insan vasfında olmadığına inanma. **c. tenzîhât**.
Bâkî-i beşer her ne kadar eylese tenzîh
Fâniyeti îcâbı eder kendine teşbîh-Mehmet Akif

Tenzîh iken iktizâ-yı irfân
Teşrîke sapar mı ehl-i iz'ân-Alay Beyizade Naci

tenzîl: (تنزيل) Ar. Nüzûl'den; 1. İndirme, azaltma. **c. tenzîlât**. 2. Kur'an-ı Kerim.
İsâbetsiz teâlî başka bir şekl-i tedennîdir
Felek, tenzîli gâhî gösterir ıs'âd şeklinde
Şekip (Tokadizade ...)

Eder tenzîl ilmin kadrini ahlâk noksânı
Felâtûn olsa almaz kimse bir bed-sîreti ka:le
İsmail Safa

tenzîl-i hayât: Hayatın indirilmesi; sefil hayat.
Tenzîl-i hayât etmeğe tercîh-i memât et
Paytakları ferz eyleyerek şehleri mât et
Abdülhak Hâmit

–ter: (تر) Far. Kelimelerin sonuna gelerek "daha, pek, çok" anlamına gelen birleşik kelimeler yapar.

* âlî-**ter**: Daha yüksek.
Binâ-yı şi'r Nâbî öyle âlî-ter gerektir kim
Nümâyân ola sahn-ı âlem-i ma'nî zemîninden
Nâbi

* âsân-**ter:** Çok kolay, en kolay.
Hâtır-ı ahibbâyı teshîr etmenin âsân-teri
Bî-tekellüf bî-tasannu' hande-rûluklardır-Nâbi

* âsûde-**ter:** En rahat.
Cümleden âsûde-terdir san'at-ı âvâre-gî
Çâr-sûy-ı âlemin ettim tefahhus pîresin-Nâbi

* âteş-**ter:** 1.Kırmızı şarap. 2. Lal, yakut.
Terketme âteş-teri ey rind-i bî-haber
Yakmıştır âl ile o nice hânümânları-Muallim Naci

* bâlâ-**ter**: 1.Çok yüksek, en yüce. 2. Üst, yukarı.
Hûrşîd-veş gerekdir ola feyzi kâmilin
Bâlâ-ter eyledikçe felek kadr ü şânını
Koca Ragıp Paşa

* bed-**ter**: En kötü, çok fena.
Düşmez dil ü tab' ehli bu endîşeye
Teşvîş-i dil ü tab'ı bu elbet beter eyler-Nef'î

* ber-**ter**: Daha yüksek; değerli, kıymetli.
Kadr-i zâtın çarhtan ber-ter der isem vechi var
Müttefiktir bunda cümle râz-dâr-ı rûzigâr
Akif Paşa

* bîş-**ter**: Daha fazla, daha çok.
Her kimde aşk gâlib ise kurb-ı hazrete
Ol denlü ondadır elem ü derd-i bîş-ter-Ziya Paşa

* çâbük-**ter:** Yeni çabuk.
Çâbük-ter olduğun gam-ı nâ-geh-res-i heves
Sıklet-keş-i misâfir-i bîgâh olan bilir-Nâbi

* dîde-**ter**: (dîde-i ter'den bozma) Gözü yaşlı.
Yüz sürmeğe ermez eli sen serv ayağına
Her kim su gibi dîde-ter ü teşne-leb olmaz-Nizami

* dirahşende-**ter:** Daha parlak.
Olmada gittikçe dirahşende-ter
Fikr-i münevver bana reh-ber yeter-Muallim Naci

* efzûn-**ter**: Daha fazla.
Meyvesi az ise de lezzeti efzûn-ter olur
O dırahtın ki hıyâbân-ı sühande ola pîr-Nâbi

* girâ-**ter**: Kuvvetle kavrayıcı.
Şiken-i zülfü eder mürg-i dili pâ-beste
Dahi girâ-ter imiş olsa eğer dâm şikest
Koca Ragıp Paşa

* gül-**ter**: Yeni gül.
Gözde hûn-âlûd peykânın hayâliyle hoşum
Her biri gûyâ ki bir berg-i gül-terdir bana-Fuzûlî

* hôş-**ter**: Hoş kokulu.
Tığ idi arşa asılmış ya meğer
Vech-i pâkindeki enf-i hôş-ter-Hakanî.

* hûb-**ter:** Pek güzel, en güzel.
Hattın bu ârızında gördüğü hûb-ter
Kim hôş-ter olur olsa kaçan âb-dâr hat-Şeyhi

* karîb-**ter**: Daha yakın.
Ekser olur kemâl zevâle karîb-ter
Vakt-i gurûb sâyesi şahsın mezîd olur-Nâbi

* kem-**ter**: Değersiz.
O mücmel noktanın tafsîl-i âsârın temâşâ et
Olur bir tohm-ı kem-terden diraht-ı bâr-âver peydâ
Nâbi

* mih-**ter**: Mehter.
Göç oldu açıldı bâr-gehler
Buhtîlere mehd çekti meh-ter-Fuzûlî

* mücânis-**ter***:* Daha cinaslı.
Nâbî kelâma vüs'at-i meydân verir cinâs
Çün teng ola zemîn mücânis-ter istemez-Nâbi

* müşkil-**ter**: Daha zor.
Halleyleyen elbette benân-ı kalemindir
Olsa ne kadar ukde-i müşkil-ter âlem-Neşati

* nâzük-**ter**: Çok nazik.
Görmemişti hacle-gâh-ı ma'rifet görmez yine
Bikr-i fikrim gibi bir dûşîze-i nâzik-terin
Üsküdarlı Hakkı Bey

* sehl-**ter**: Çok kolay.
Eğerçi zevktir mey-hânelerde câm-ı Cem çekmek
Cem'e memnûnluktan sehl-terdir bâr-ı gam çekmek
Nâbi

* şîrîn-**ter:** Daha çok tatlı.
Bulmuştum elezz vaslınızı ülfetinizden
Şîrîn-ter imiş ülfetiniz vuslatınızdan
Recaizade Ekrem

* zîbâ-**ter**: Yeni süs.
Tab'ında Behiştî'nin her ma'nî-i zîbâ-ter
Ebkâr-ı perîdir kim oynar suya deryâda-Behiştî

* zûd-**ter***:* Çok çabuk.
Olma dil-dâde-i gül-handi sitem-kârların
Zûd-ter zâil olur şevki heves-kârların-Nâbi

Âşiyân-ı gerd-i dehân u gûş olurdu zûd-ter
Tâir-i eş'âr-ı nâ-puhte girân-bâl olmasa-Nâbi

ter: (تر) Far. 1. Yaş, ıslak, sulu, rutubetli. 2. Taze.
Teng-dil buldukça gül-şende sabâ ter goncayı
Leblerin vasfını söyler hâtırın derhâl açar
İbn-i Kemal

Ter düşer câmi' içinde seni arar bu diye
Görse sakka:yı gezer dîde-i giryân sâf sâf-Behiştî

Reng ü bûy-ı ârızından lâlede dâğ-ı neşât
Şeb-nem-i bâğ-ı ruhundan sebz ü ter verdi tarî
Nazîm (Yahya...)

ter-i mahfel: Yeni mahfel yeri.
Visâlin Kâ'be'sine mushaf-ı ışkınla azm ettim
Ter-i mahfel gibi eska:l-i mihnetten berî oldum
Behiştî

* **ter-âvîde:** Sızmış.
Tamâm derdle laht-ı dili müzâb ederek
Dem oldu ola ter-âvîde eşk-i hûn-âlûd-Sâbit

* **ter-dâmen**: "Eteği yaş", namussuz; bulaşık.
Ter-dâmen olanlar bizi âlûde sanır lîk
Biz mâil-i bûs-ı leb-i câm u kef ü destiz
Bağdatlı Ruhi

Rind-i ter-dâmene hem-râz ola zâhid-i huşk
Olmaz ağzında onun yek-deme nem-nâk cevâb
Münif

* **ter-dest**: Eli çabuk, eli işe yakışan, usta, mahir. **c. ter-destân**.

ter-destî-i feyyâz*:* çok feyiz veren usta.
Katreler feyz ehlinin çeşminde ummândır bütün
Nazralar ter-destî-i feyyâza hayrândır bütün
Ziya Paşa

* **ter-zebân**: "Yaş dilli" 1. Hazır cevap. 2. Kalem.
Tab'ımın bir tercemânı ter-zebânıdır kalem
Hâmemin bir hem-zebân-ı nükte-dânıdır sözüm
Nef'î

Ter-zebân olmalıdır şâir olan, ey Eşref
Köhne güftâr ile da'vâ-yı belâgat olmaz
Eşref Paşa (Bursalı Mustafa....)

Ey bülbül-i ter-zebân-ı irfân
Dembeste nevâlarınla vicdân-Mehmet Akif

ter ü rengîn: Canlı ve renkli.
Zer-i rûyum sirişkimle ezip mektûba hâl çektim
Ter ü rengîn edip sûret verip gâyet güzel çektim
Zâti

terâcim: (تراجم) bk. tercüme.

teraffu': (ترفّع) Ar. Ref', rif'at'ten; yukarı kalkma, yükselme.
Hep levs-i riyâ, levs-i haset, levs-i teneffu'
Yalnız bu... Ve yalnız bunun ümmîd-i teraffu'
Tevfik Fikret

terah: (ترح) Ar. Gam, tasa, acı, keder. **c. etrâh**.
Bâkîye sâkiyâ ferah ver ki fena bula terah
Şol meyi sun ki bir kadeh pîr içse civân ola-Bâki

Sebâtı yok bu âlemin ona kim i'timâd eder
Ferah gelir terah gider terah gelir ferah gider
Muallim Naci

terahhum: (ترحّم) Ar. Rahm'den; merhamet etme, acıma. **c. terahhumât.**
Gönlün âhımdan terahhum sûretin gösterdi lîk
Mevcden su nakşına çok etmek olmaz i'timâd
Fuzûlî

Bî-terahhumsun nigârâ nice bir cevr ü cefâ
Cânıma kâr etti aşkın kıl terahhum bî-vefâ
Bahtî (Sultan I. Ahmet)

Yârelense cân u dil kılmaz terahhum yâr ona
Kana dönse göz yaşı etmez nazar dil-dâr ona
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Şâyed görüp terahhum ede hâk-sârını
Ömrüm geçince bekleyeyim reh-güzârını-Bâki

Terahhum kıl zemân-ı lutf u hengâm-ı mürüvvettir
Cefânın vakti vardır bî-vefâlık her zemân olmaz
Cinânî

terakkî: (ترقّى) Ar. Raky "yükselme"den; 1. Yukarı kalkma, yükselme. 2. İlerleme. **c. terakkiyât.**
Nev-bahâr-ı ruhu buldukça terakkî o gülün
Şermle mihr-i cihân-tâb uzaktan dolanır-Nâbi

Rızâyî ruhları rûz-ı bahâr-ı behcettir
Aceb mi etse cemâli terakkî rûz-be-rûz-Rızayi

Etmiş orada fünûn terakkî
Tahsîlden eyleme tevakkî-Ziya Paşa

terakkî-i cihân: Cihanın ilerlemesi.
Zemân zemân terakkî-i cihân cihân-ı ulûm
Olur mu cehl ile ka:im beka-yı cemiyyât
Sadullah Paşa

** **terakkiyât**: İlerlemeler, gelişmeler, yükselmeler.
Terakkiyâtını milletlerin gören, heyhât
Zemân içinde zemân etse, haklıdır isbât
Mehmet Akif

terâne: (ترانه) Far. 1. Ahenk, nağme. 2. ed. Rübai.
Yâri rind-i zemânedir sandım
Bahs-i vaslı terânedir sandım
Sultan I. Bayezid (Yıldırım)

Cihânda nâle-i bülbülsüz olmagıl gül-şen
Bu bezm-gâha tarab vermeğe terâne gerek-Behiştî

Ne neş'eler coşuyor, bilseniz; ne vecd-âver
Terâneler coşuyor... Bunların hakîr ü güzîn
Tevfik Fikret

* **terâne-kâr**: Öten, ötücü.
Birer ümîd-i mücennah letâfetiyle uçan
Terâne-kâr iki nermîn kebûter-i mağrûr
Tevfik Fikret

* **terâne-keş:** Nağme eden, şarkı söyleyen.
Anâdil etti beyân-ı merâtib-i nagamât
Kumâr oldu terâne-keş ü sürûd-i senâ-Fuzûlî

* **terâne- perdâz**: Makamla şarkı söyleyen.
Olursun o dem terâne-perdâz
Her nağmenin eder beyân sad-râz-Nergisî

* **terâne-pervâz:** Şarkı uçuran, şarkı söyleyen.
Yanımda dil-ber isterim
Terâne-perver isterim-Muallim Naci

* **terâne-sâz**: Ahenkli yer.

terâne-zâr-ı felek: Feleğin ahenkli yeri.
Terâne-zâr-ı felekde işittiğim nagamât
Benim ahvâlimi tutmuş sadâlarımdandır
Muallim Naci

* **terâne-senc:** Nağmeler yapma.
Olma terâne-senc olma ey andelîb-i zâr
Aşk ehl-i derde mânî-i güft ü şinîd olur
Vâsık (İstanbullu Ahmet...)

terâvîh: (تراويح) Ar. Terviha "dinlenmeye ulaştırma"dan; Ramazan ayında yatsı namazı ile vitir namazı arasında kılınan 20 rekâtlık namaz. Bu namazın cemaatle kılınması Hz. Ömer zamanında âdet olmuştur.
Ey dil tekâsül etme terâvîhe var ki yâr
Şâyed ki yanıla vere bizden yana selâm-Behiştî

Bağdeten sâbit olup gurre firâşında imâm
Hâb için yatmış iken etti terâvîhe kıyâm-Nedim

terâviş, terâbiş: (تراوش) Far. Damlama, akış, sızma.
Peymâne elde pür gerek ey Nâilî bu şeb
Leb-rîzdir terâviş-i mihr ile mehtâb-Nâilî

terâzû: (ترازو) Far. Terazi, tartı aleti.
Kadrin anlar yok bilir yok her dür-i sencîdenin
Çâr-sû-yı ka:biliyyette terâzû kalmamış-Nâbi

Ettirir aşkın dile zülfünle ebrûnu hayâl
Pehlevândır kim terâzû ile cân-bâz öğretir
Şeyhülislam Yahya
İdrâk-i meâlî bu küçük akla gerekmez
Zîrâ bu terâzû bu kadar sıkleti çekmez-Ziya Paşa

Gülden terâzû kurmuşlar
İçine güller koymuşlar
Gül alırlar, gül satarlar
Alanlar gül, satanlar gül-Ümmî Sinan

terâzû-yı adâlet: Adalet terazisi.
Dursu kef-i hükmünde terâzû-yı adâlet
Havfin var ise mahkeme-i rûz-ı cezâdan-Ziya Paşa

terâzû-yı ayâr-ı mihnet: Sıkıntı ayarının terazisi.
Terâzû-yı ayâr-ı mihnetim bâzâr-ı ışk içre
Gözüm her dem dolup bin taşa her sâat değer başım
Fuzûlî

terâzû-yı edeb*:* Edep tartısı.
Etse sencîde kimi haslet-i nîgû-yı edeb
Ref' eder hâkten elbette terâzû-yı edeb-Nâbi

terâzû-yı hakîkat: Hakikat terazisi.
Terâzû-yı hakîkatsin gönül her gördüğün çekme
Çekersen Yûsûf-âsâ gevher-i kem-yâb-ı yek-tâ çek
Nâbi

terâzû-yı ıyâr*:* Ayar terazisi.
Terâzû-yı ıyâr minnetim yazar aşk içre
Gözüm her dem dolup taşa her sâat değer başım
Fuzûlî

terâzû-yı teka:bül: Karşı karşıya kalma ölçüsü.
Terâzû-yı teka:bül vaz' edip bâzâr-ı imkâna
Nakîzına tevâfukla tehâlüf eylemiş ilka-Nâbi

terbiye, terbiyet: (تربيه) Ar. Ar. Rübüv'den; 1. Besleyip büyütme. 2. Eğitim. 3. Görgü.
Bir hasta nâ-ümîd ise bakmaz tabîb olan
Nâ-ka:bil-âne terbiye etmez lebîb olan
Esat Muhlis Paşa
Terbiyeni görmüştür ey dâye-i gam hâlâ
Tâ vakt-i sabâvetten Esrâr-ı cefâ-perver
Esrar Dede
Dinledin, gördün a oğlum. Ne bozuk terbiyemiz
Ne yapıp yapmalı, insânlığı öğretmeliyiz
Mehmet Akif

terbiye-i çîn-i cebîn: Alın kırışıklığının terbiyesi
Nigeh-i çeşmi eder terbiye-i çîn-i cebîn
Bir hatâ eylese mülkümde eğer şâh-ı Hoten
Keçecizade İzzet Molla

* **terbiyet**: Terbiye.
Mârı tehdîd-i azâb gazabın mûr kılıp
Peşeyi terbiyetin izz ile Anka: eyler-Fuzûlî

Görse bir dem nazar-ı terbiyet kahrını ger
Şîr-i çarhı ede sad-pâre gazâl-i tasvîr
Üsküdarlı Hakkı Bey
Nefsini kendi hevâsına Behiştî komayıp
Terbiyet et ki şikârın alasın ol şîrin-Behiştî

terbiyet-i hikmet: Bilgelik terbiyesi.
Gûyiyâ âh-ı şerer-nâk-i dil-i nâ-kâmın
Eyledi terbiyet-i hikmet Hak celle celâle-Nef'î

terbiyet-i nefs: Nefis terbiyesi.
Avniyâ terbiyet-i nefsin içindir tâat
Yoksa Allah'a ne tâat, ne ibâdet lâzım
Yenişehirli Avni

terbiyet-i tîğ u kalem*:* Kalem ve kılıcın terbiyesi.
O hânedân-ı hüner-perver-i ceng-âver kim
Münhasır devletine terbiyet-i tîğ u kalem-Nef'î

* **terbiyet-âmûz:** Terbiye öğretici.

terbiyet-âmûz-ı ümem: İnsan topluluklarına terbiye öğreticisi.
Erbâb-ı kalem terbiyet-âmûz-ı ümemdir
Âdâb-ı ümem mâ-hasal-ı feyz-i kalemdir
Yenişehirli Avni

* **terbiyet-gerde:** Terbiye olmuş.

terbiyet-gerde-i hulk-ı hüsnî*:* Güzellikle ilgili tabiatı terbiye olmuş
Terbiyet-gerde-i hulk-ı hüsnî olsa tıbâ'
Hüsn-i ahlâka mübeddel olur ef'âl-i zemîm
Nazîm (Yahya...)

* **terbiyet-hâne**: Terbiye evi.

terbiyet-hâne-i külhân*:* Külhan terbiye evi.
Lezzet-i sûziş ile hîme-i nâ-sûhteye
Terbiyet-hâne-i külhânda eder gül hande-Nâbi

tercemân: (ترجمان) bk. terceme.

terceme, tercüme: (ترجمه) Ar. 1. Tercüme, dilden dile çevirme. 2. Bir kimsenin özel hayatı. **c. terâcim**.

terceme-i hâl: Bir kimsenin hayat tarihi, sergüzeşti, biyografi.
Feryâd... Bu söz terceme-i hâl-i felektir
Her ân cihân bir ebedî âh demektir
Kemalzade Ekrem Bey

terceme-i hüzn ü inkisâr: Hüzünlü ve ezgin hayatın hâli.
Şu âteşîn katarât-ı dumû' hepsinden
Fasîh terceme-i hüzn ü inkisârım olur-Tevfik Fikret

* **tercemân, tercümân**: İki dili bilen birisinin, o dili bilmeyen kimseye çevirmesi, dilmaç, tercüman.
Çık ey nazar aradan dil bulunca dil-dârı
Zebân-şinâs olıcak tercemâna yer kalmaz
Nâbi (olıcak: olunca)

Gamzen suâle başlasa uşşaka her müjen
Gûyâ lisân-ı hâlle bir tercemân olur-Nef'î

Bî-zebânân-ı çemen hâlini eyler güle arz
Tercemân cümlesine bülbül-i pâkize-maka:l
Şeyhülislam Yahya

Beyân-ı maksad için yâre tercemânım var
Belâya bak ki onu tercemâna anlatamam
Muallim Naci

tercemân-ı derûn: Kalbin tercümanı.
Çeşmin ki tercemân-ı derûn oldu râzını
Bî-minnet zebân u dehân söylerim sana-Râşid

tercemân-ı hüsn ü aşk*:* Aşk ve güzellik tercümanı.
Olmasa nâz ü temennâ tercemân-ı hüsn ü aşk
Fehmolunmaz nükte-i şerh ü beyânı hüsn ü aşk
Cevrî

tercemân-ı nigeh-i nâdire-perdâz*:* İnce söz söyleyen bakışının tercümanı.
Nâzdan çeşmini hâmûş gören her müjesin
Tercemân-ı nigeh-i nâdire-perdâz sanır-Nâilî

tercemân-ı râz*:* Sırrın tercümanı.
Tercemân-ı râzıdır nakş-i vücûhu âlemin
Hâlini herkes beyân eyler lisân-ı hâl ile
Leskofçalı Galip

tercemân-ı ter-zebân: Hazır cevap tercüman.
Tab'ımın bir tercemân-ı ter-zebânıdır kalem
Hâmemin bir hem-zebân-ı nükte-dânıdır sözüm
Nef'î

tercemân-ı vicdân: Vicdan tercümanı.
Lisân-ı hâli olup tercemân-ı vicdânı
Diyor ki: "Vâlidelik en safâlı gâiledir-Tevfik Fikret

tercî': (ترجيع) Ar. Rücû'dan; 1. Geri çevirme, döndürme. 2. Tekrarlama.
Çü buldu sözüne mahbûb-ı dem-sâz
Bu tercî'e bedîhî kıldı âğâz-Şeyhi

tercîh: (ترجيح) Ar. Rüchân'dan; üstün tutma, daha çok beğenme. **c. tercîhât**.
Tahsîl-i ilmin üstüne tercîh eder mi nâs
Tahsîl-i mâl vâsıta-i rif'at olmas-Nabi

Ezhâr-ı edeb şemîmi solmaz
Tercîh eder ehl-i dil bahâra-Şeyh Vasfî

Yerlerde hayâtınca yatıp durmaya böyle
Tercîh edemez miydin ölüp gitmeyi, söyle
Midhat Cemal Kuntay

tercîh-i memât: Ölümü tercih etme.
Mahcûb-ı hayât olmağa tercîh-i memât et
Paytakları ferz eyleyerek şehleri mât et
Abdülhak Hâmit

Tenzîl-i hayât etmeğe tercîh-i memât et
Paytakları ferz eyleyerek şehleri mât et
Abdülhak Hâmit

tereddüd: (تردّد) Ar. Redd'ten; 1. Kararsızlık, duraksama. 2. Bir yere gidip gelme. 3. Nöbetli hastalıkların tekrarlanması. **c. tereddüdât.**
Pây-bend-i lûtf olup bir yerde sâkin bolmadım
Deşt-i hayrette tereddüdten yorulmuş gönlümü
Fuzûlî (bol-: olmak)

Ne söylemekde selâmet, ne sabra var tâkat
Derûn-ı âşık-ı şeydâda hep tereddüd var-Lâ

Gelû-gîr-i selâmettir tereddüd hükm-i takdîre
Hakîmin şerbet-i nâ-hôş-güvârın bî-mübâhâ çek
Nâbi

tereffüh: (ترفه) Ar. Refâh'tan; rahatlama, ferah bulma, geçimde bolluğa kavuşma.

tereffüh-i âlem: Âlemin rahatlığı.
Bu demde gerçi bu gûne tereffüh-i âlem-Nef'î

terekküb: (تركّب) Ar. Rükûb'dan; karışıp birleşme, meydana gelme. **c. terekkübât**.
Benden terekküb etmede mecmû' kâinât
Zerrâttır vücûduma bî-gâye beyyinât
Abdülhak Hâmit

Çiçek meâl-i ebedden terekküb etmiş ise
Kadın hayâl-i ezelden temessül etmiştir
Ahmet Hâşim

terekküb-i icrâ: Akarak meydana gelme.
Besâita şeref-i mahremiyyet-i vahdet
Mürekkebâta kabûl-i terekküb -i icrâ-Fuzûlî

terekkün: (تركّن) Ar. Rükn'den; 1. Erkân, ileri gelenlerden olma. 2. Manen kuvvet bulma.
Bir beldede var temekkün eyle
Kesb-i şeref et terekkün eyle-Muallim Naci

terennüm: (ترنّم) Ar. Renem "şarkı söyleme'den; 1. Yavaş ve güzel sesle şarkı söyleme. 2. Şakıma. **c. terennümât**.
Tûtî tekellüm etmede bülbül terennüm etmede
Gonca tebessüm etmede sahn-ı çemen pür-encümen
Nef'î

Bülbül gibi terennüm ederken o gonce-leb
Sabr u tahammülüm yanar ey şûh-ı müntahab
Recaizade Ekrem

Olur arûs-ı sühan pây-kûb ü dest-efşân
Zebân-ı hâme-i Nâbi terennüm ettikçe-Nâbi

terennüm-i gazel-i âb-dâr: Zarif gazelin terennümü.
Bir elde sâgar-ı mey diğer elde defter-i şi'r
Terennüm-i gazel-i âb-dâr mevsimidir
Muallim Feyzi

terennüm-i Mansûr: Mansur'un söylemesi.
Nây-ı gulûsu nây-i aşkın elindedir
Hakk-ı edâ terennüm-i Mansûr'dan mıdır
Esrar Dede

** **terennümât**: Terennümler.
Mâdem ki bitmiyor hayâtım
Zannetme biter terennümâtım-Muallim Naci

Terennümât ile halvet-nişîn olup, olma
Düğünde zurnaya, hammâmda kurnaya mâil-Lâ

* **terennüm-rîz**: Terennüm saçan.
Gûne gûne vasf-ı zâtında terennüm-rîz olup
Bezm-i nazmın böyle âgâz eylesin râmiş-geri
Nazîm (Yahya...)

Öyle peyder-pey terennüm-rîz olur âgûşu kim
Selsebîl etmiş sanırsın sîne-i billûrunu-Şeyh Galip

teressüb: (ترسّب) Ar. Rüsûb'dan; dibe çökme, tortulanma, durulma. **c. teressübât**.

** **teressübât**: Dibe çökmeler.
Atâletin o mülevves teressübâtı bütün
Nümûne işte biziz... Görmek isteyen görsün
Mehmet Akif

teressül: (ترسّل) Ar. Resel "yavaş gitme"den; 1. Yavaş yavaş, dikkatle bakma. 2. Harflerin çıkış yerlerine, kısalık ve uzunluklarına dikkat etme.
Vasf-ı hâlim nâme nice arz ede dil-dâra kim
Bâb-ı ışkın değme harfi bir teressüldür bana
Necati Bey
tereşşuh: (ترشّح) Ar. Reşh'den; 1. Sızma, sızıntı verme, terleme. 2. Belli olmayacak bir şey çıkarma. **c. tereşşuhât**.
Tereşşuh kabrimin taşından etmiş çeşmimin yaşı
Hayâl eyler gören kim laʿledendir kabrimin taşı
Fuzûlî
Değil gökte tereşşuh eyleyen ser-pûş-ı âlemden
Benim gibi hezârân tıflı Nâbî pîr eder gerdûn
Nâbi
Tîğ-ı müjgânı değil ka:bil-i vasf etmeyecek
Hûn-ı endîşe tereşşuh ciğer-i maʿnâdan-Lâ
* **tereşşuh-cûy**: Sızıntı arayan.
Ümîd-i merhamet sengîn-dilân-ı nâz-perverden
Tereşşuh-cûyluktan farkı yoktur âb-ı gevherden
Nâbi
terettüb: (ترتّب) bk. tertîb.
terfî: (ترفيع) Ar. Refʿden; 1. Yükseltme, yükseltilme, yukarı kaldırma. 2. Rütbe verme, rütbe alma. **c. terfiât.**
terfî-i gayr: Başkalarınının yükselmesi.
Terfî-i gayre himmet eder ser-bülend olan
Pâ-mâl olursa her ne kadar nerdübân gibi
Hâzık (Erzurumlu Mehmet...)
terfîh: (ترفيه) Ar. Refah'tan refah verme, bollukta yaşatma, rahat yaşamasını sağlama.
terfîh-i raiyyet: Halkın bollukta yaşaması.
Evrâk ile îlân olunur cümle nizâmât
Elfâz ile terfîh-i raiyyet yeni çıktı-Ziya Paşa
tergîb: (ترغيب) Ar. Rağbet'ten; rağbet ettirme, isteme. **c. tergîbat.**
Hâşeli'llâh ki değil ucb-ı acîb
Maksadım nazmıma halkı tergîb
Sünbülzade Vehbi
** **tergîbât**: Tergîb'ler, isteklendirmeler.
Bu tergîbât u terhîbâttan maksûd-ı Rabbânî
Bütün ebnâ-yı âdemde husûl-i istika:mettir-Lâ
terhîb: (ترهيب) Ar. Rehb'ten; çok korkutma, korkutulma. **c. terhîbât**.
Ne gölgeler, ne fusûl etti pâyımı terhîb
Mesâfeler bana sihr-i hayâli öğretti-Ahmet Hâşim

Ve bil ki râhımı zulmette eyledim taʿkîb
Ne gölgeler, ne fusûl etti pâyımı terhîb
Ahmet Hâşim
** **terhîbât**: Terhipler, korkutmalar, yıldırmalar.
Bu tergîbât u terhîbâttan maksûd-ı Rabbânî
Bütün ebnâ-yı âdemde husûl-i istika:mettir-Lâ
terhîs: (ترخيص) Ar. Ruhsat'tan; 1. İzin verme. 2. Askerlik görevini bitirenleri koyuverme. **c. terhîsât**.
terhîs-i duhûl: Girmeye izin verme.
Terhîs-i duhûl etmeyicek sâhib-i dîvân
Bî-fâidedir vaʿde-i der-bâna teşebbüs-Nâbi
terk: (ترك) Ar. 1. Bırakma, bırakılma; vazgeçme, vaz geçilme. 2. Boşama. 3. İhmal.
Tuta sabr u kanâati tahammül eyleye katı
Terk eyleye sûretini bildiğin unutmak gerek
Yunus Emre
Dâhilim silkine ser-geşte duâcılarının
Beni terk eyleme mânend-nişân-ı tesbîh-Yüsrî

Felek ger kâmımıza dönmese âlâmımız yoktur
Biz ehl-i terkiz andan zerre denlü kâmımız yoktur
Bağdatlı Ruhi
terk-i ahbâb: Eşi dostu terk etme.
Şükür kim terk-i ahbâb ettiğim günden beri Esrâr
Harâb oldu ser-â-ser kişver-i maʿmûre-i teşvîş
Esrar Dede
terk-i âlem: Âlemi terk etme.
Ger sâdık isen bu yolda sen hem
Sabr eyleme eyle terk-i âlem-Fuzûlî
terk-i âlem-i fânî: Fani âleme terk etme.
Serîr-i saltanatta eyledi on dördü çün tekmîl
Sekiz yüz beşte âhir etti terk-i âlem-i fânî
Hemdemî

terk-i ârzû: Heva ve hevesi terk etme.
Ne meyl-i cüst ü cû eyler ne terk-i ârzû Hikmet
Benim çektiklerim dest-i dil-i gam-nâkdendir hep
Hersekli Arif Hikmet

terk-i âsâyiş: Asayişi terk etme.
Kimseye buğz u adâvet etme
Terk-i âsâyişi âdet etme-Nâbi

terk-i aşk: Aşkı terk etme.
Fuzûlî âşıka anlar ki derler terk-i aşk eyle
Demezler mi hatâ tağyîr kıl hükm-i kazâ derler
Fuzûlî

terk-i bezm: Meclisi terk etme.
Senin sözünle nice terk-i bezm edem sûfî
Revâ mıdır ki dil-âzürde ola yârânım-Behiştî

terk-i bîdâr: Adaletsizliği, zalimliği, terk etme.
Dil-nüvâz olmakla gamze terk-i bî-dâd eylemez
Olmaz ol kâfir Müselmân Kâʿbe bünyâd etse de
Vecdî

terk-i câh: Mevkiyi terk etme.
Gerdûn-ı dûna zâr ü zebûn oldu sanmanuz
Maksûdu terk-i câh ile kurb-ı İlâh idi-Bâki

terk-i cân: Canı terk etme.
Terk-i cân et tut reh-i cânânı cânın duymasın
Aşk ile mahvol, vücûd-ı nâ-tüvânın duymasın
Leskofçalı Galip

terk-i cefâ: Cefayı terketme.
Ahde vefâ eylemedin öyle mi
Terk-i cefâ eylemedim öyle mi-Ahmet Paşa

terk-i cevr: Cefayı, eziyeti terk etme.
Ey sabâ rahm et kim ol bî-derd kılmış terk-i cevr
Çâre-i derd-i dilim mevkûf bir iʿlâmdır-Fuzûlî

terk-i cihân: Cihanı terk etme.
Maksadın görmedeyim azm-i cinân
Ya niçin eylemedin terk-i cihân-Abdülhak Hâmit

terk-i dâreyn: Her iki dünyayı terk etme.
Terk-i dâreyn eylemek Esrâr için bir şey midir
Âstânından velî olmak cüdâ mümkin değil
Esrar Dede

terk-i daʿvâ: Kavgayı terk etme.
Terk-i daʿvâ ile daʿvâmızı isbât ederiz
Leb-i hâmûş ile biz hasmımız iskât ederiz
Hezârî (Antakyalı Mustafa Münif)

terk-i devâ: Çareyi terk etme.
Nâbî cihânda terk-i devâdır devâ-yı derd
Hâsiyyet-i muâlece merhemde kalmamış-Nâbi

terk-i dil: Gönlü terk etme.
Işk terki dil ü cândan görünürdü müşkil
Terk-i ışk eyle dedin terk-i dil cân ettim-Fuzûlî

terk-i diyâr: Bulunduğu yeri terk etme.
Cemîʿ halktan katʿ eylemiş ser-rişte-i ülfet
Eğer sen hem terahhum kılmasan terk-i diyâr eyler
Fuzûlî

Vatan-meʾlûf olanlar bî-sebeb terk-i diyâr etmez
Zarûretsiz cihânda kimse gurbet ihtiyâr etmez
Ziya Paşa

terk-i dünyâ: Dünyayı terk etme.
Ezâdan, cezâdan bükülmüş bu dem
Eder terk-i dünyâ vü meyl-i adem
Abdülhak Hâmit

terk-i edeb: Edebi terk etme.
Gerd-i rehin ey eşk yudun çeşm-i terimden
Terk-i edeb ettin ne_ola düşsen nazarımdan
Fuzûlî

Ne laʿlden ne gonce ne gül-nârdan geçer
Söz bunda tengî-i leb-i dil-dârdan geçer-Nâbi

terk-i emel: Arzuyu terk etme.
Bî-kaydlık da kaydtır ehl-i tekellüfe
Terk-i emel o bahste ayn-ı emel gelir-Esrar Dede

terk-i evhâm: Kuşkuları terk etme.
Bî-tâbî-i tehâlükle yolda kaldı hep
Ser-menzil-i murâda vakitsiz şitâb eden
Koca Ragıp Paşa

terk-i fikr-i heves: Arzu ve heves fikrini terk etme.
Görse ârâyiş-i ezhâr ile âdem bâğın
Terk-i fikr-i heves ravza-i Rıdvân eyler-Cevrî

terk-i gavgâ: Kavgayı bırakma.
Hasma çok hîle demişler ukalâ
Cümleden eslem terk-i gavgâ
Âlî Bey (Gelibolulu Müverrih...)

terk-i gurbet: Gurbeti terk etme.
Yâr ile ağyârı hem-dem görmeye olsaydı sabr
Terk-i gurbet eyleyip azm-i diyâr etmez midim
Fuzûlî

terk-i hâb: Uykuyu terk etme.
Devlet-i dünyâ hayâl ü hâba benzer nesnedir
Baht-ı bîdâr isteyenler terk-i hâb etmek gerek-Bâki

terk-i hâk-i Bağdâd: Bağdat toprağını terk.
Fuzûlî ister isen izdiyâd-ı rütbe-i fazl
Diyâr-ı Rûm gözet terk-i hâk-i Bağdâd et-Fuzûlî

terk-i hakîkat: Hakikati terk etme.
Terk-i hakîkat eden olmaz mı pest
Olmayan insân mı hakîkat-perest-Muallim Naci

terk-i ikrâm: İkramı terk etme.
Hele bî-gâneye söz yok odur ondan me'mûl
Ayb olunmaz ne kadar eylese terk-i ikrâm-Nâbi

terk-i i'tibâr: Dünyadan elini eteğini çekme.
Gönül verdim fenâ vü fakra terk-i i'tibâr ettim
Bihamdillâh ki âhir küfrümü îmâna değşirdim
Fuzûlî

terk-i imâmet: Önderlik, imamlığı terk.
Sulh eyleyip o kerr ü belâyı edindi yâr
Terk-i imâmet etti kılıp gayre iktidâ-Lamiî Çelebi

terk-i külfet: Külfeti terk etme.
Merâsim meclis-i üns-i sebük-rûhâna sıklettir
Miyân-ı asdıkada şart-ı ülfet terk-i külfettir
Hersekli Arif Hikmet

terk-i mâl: Malı terk etme.
Meslek-i tecrîddir ferâğat evi
Terk-i mâl eyle hânümândan geç-Fuzûlî

terk-i mecâz: Mecazı terk etme.
Hakîm-i kâmile kâr-ı abes nakîsa verir
Hakîkat ehline terk-i mecâz lâzımdır
Nahifi (Süleyman ...)

terk-i men-i Mecnûn: Ben Mecnun'u terk.
Nice hüsn ile seni Leylî'ye nisbet kılayım
Bilmeyip kadrimi terk-i men-i Mecnûn ettin
Fuzûlî

terk-i metâ'-ı cân: Can malını terk.
El-vedâ' ey cân ey sabr u tahammül el-firâk
Âşıkım kârım bugün terk-i metâ'-ı cân olur
Kâzım Paşa

terk-i metâlib: İstenenleri terk etme.
Ne kûşe-gîrleri nâil-i emel gördük
Cihânda terk-i metâlible cüst ü cû birdir
Keçecizade İzzet Molla

terk-i mey: Şarabı terk etme.
Terk-i mey ettin ey gönül eyyâm-ı gül gelir
Elbette bu işin çekilir bir nedâmeti-Fuzûlî

terk-i mey-i gül-gûn: Gül renkli şarabı terk etme.
Mey-i gül-gûnu dedin akla ziyândır zâhid
Bu mudur akl ki terk-i mey-i gül-gûn ettin-Fuzûlî

terk-i mey ü mahbûb: Güzelleri ve şarabı terk etme
Terk-i mey ü mahbûb ederiz cennet için
Şerh eyle ki cennette ne var ey vâiz-Fuzûlî

terk-i milk-i Efrâsiyâb: Efrasiyab'ın ülkesini terk etme.
İlm-i fakrî ile olup âmil
Terk-i milk-i Efrâsyâb ettim
Fehim (Hoca Süleyman...)

terk-i nâ-ma'kûl: Akla yakın olmayanı terk etme.
Âkil ol cânâ getirme bed rakîbi aklına
Terk-i nâ-ma'kûl eder ma'kûlü idrâk eyleyen
Enverî

terk-i nâm u şân: Şan ve şöhreti terk etme.
Reh-i Mevlevî'de Gâlib bu sıfatla kaldı hayrân
Kimi terk-i nâm ü şâne kimi i'tibâre düştü
Şeyh Galip

terk-i nasîhat: Nasihati terk etme.
Aşk zevkıyle hoşem terk-i nasîhat kıl refîk
Ben ki tiryâkî-mizâcem zehr kâr etmez bana
Fuzûlî

terk-i nâz: Nazı terk etme.
Senin nâzın görende akl kalmaz hasbeten lillâh
Amân ver âşık-ı dîdâra bir dem terk-i nâz eyle
Fuzûlî

terk-i nush: Nasihati terk etme.
Terk-i nush eylese, hem sûreti hûş olsa bile
Zâhidin sıkleti var bezme, hamûş olsa bile
Fıtnat Hanım

terk-i recâ: Ümidi terk etme.
Görmedim râh-ı emîn terk-i recâdan gayrı
Bulmadım hısn-ı hasîn şerm ü hayâdan gayrı
Nâbi

terk-i riyâ: İkiyüzlülüğü terk etme.
Lâübâlilik ile gerçi ki meşhûruz biz
Çâre ne terk-i riyâ etmeğe me'mûruz biz-Nâbi

terk-i sa'y: Gayreti terk etme.
Terk-i sa'y ü ictihâdın hôş-ter ü makbûldür
Kalmadan âsâr-ı himmet sûret-i taklîdde
Esrar Dede

terk-i ser: Başı verme.
Şevk-i ruhunla baştan ayağa yanar çerâğ
Râh-ı hevâda etti meğer terk-i ser çerâğ
İbn-i Kemal

terk-i tâat: İtaati terk etme.
Niyâzî tâati terk eylemek bil kim fuzûllüktür
Kerem kıl terk-i tâatle bu halkı başa üşürme
Niyazi Mısrî

terk-i tarîk-ı aşk: Aşk yolunu terketme.
Ey Fuzûlî kılmazam terk-i tarîk-ı aşk kim
Bu fazîlet dâhil-i ehl-i kemâl eyler beni-Fuzûlî

terk-i teemmül: Etraflı düşünmeyi terk etme.
Abestir reh-neverd-i aşka fikr-i pîş ü pes etmek
Reh-i âzâde-gî terk-i teemmülden ibârettir
Esrar Dede

terk-i vücûd: Vücudu terk.
Yâr için ez dil ü cân terk-i vücûd eyleyenin
Söylenir elsinede şöhreti Mansûr gibi
Tahsin (Kıbrıslı Hoca ...)

terk-i ye's: Üzüntüyü bırakma.
Terk-i ye's et sa'y kıl rızkın kefîlidir Hudâ
Sen gelince âleme halk etti şîr-i mâderi
Emirizade Emirî (Ali Emîrî Efendi)

terk-i zîver: Süsü terketme.
Zeyneb ko meyli zînet-i dünyâya zen gibi
Merd-âne var sâde dil ol terk-i zîver et
Zeynep Hanım (Mihrünisa...)

* **târik:** Bırakan, terk eden, vaz geçen.

târik-i cihân: Cihanı terk etme.
Hüsnüm olunca sonra benim dîdeden nihân
Aşkımla oldu müntahiren târik-i cihân
Abdülhak Hâmit

târik-i habîb: Sevgiliyi terk etme.
Bî-gâne, teg, feyâfi-i gurbette bî-nasîb
Me'yûs idim garîb vatan, târik-i habîb
Kemalzade Ekrem Bey

târik-i millet: Milleti terk etme.
Târik-i millet olan mâlik-i devlet olamaz
Hâdim-i devlet olan hâdim-i millet olamaz
Abdülhak Hâmit

terkeş: (ترکش) Far. >tîr-keş'ten; ok mahfazası, ok çantası.
Bu zahm aşkıma bâdî-i nigâhım olmuştur
Yine bu tîr bana kendi terkeşimdendir-Nâbi

Kalsaydı terkeşimde tek bir altın ok
En tatlı bir hayâl için atmazdım ufkuma
Dalsın yakında gözlerim son uykuma-Yahya Kemal

terkîb: (ترکیب) Ar. Rükûb'dan; 1. Birkaç şeyi birleştirip karışık bir şey meydana getirme. 2. Birkaç şeyden meydana gelmiş şey. **c. terkîbât.**
Olduğun anlar bu âlem bir mi'mârı garîb
Fehm eden üstâdının terkib ü tahlîl ettiğin-Nabi

Çınârı rabttan tedrîc ile tahsîl edip âteş
Nihâd-ı gûreden tedbîr ile terkîb eder halva-Nâbi

Bana berâber olur muydu sadra geçse rakîb
Ne denlü zerd ise terkîb olunmaz zırnîh-Behiştî

terkîb-i acîb: Şaşılacak terkip.
Terkîb-i acîbiz iki hâssiyetimiz var
Ahbâbımızın devletiyiz hasma belâyız-Ziya Paşa

terkîb-i bend-i hikmet-âmîz: Hikmet dolu terkib-i bent.
Dağılsın âleme terkîb-i bend-i hikmet-âmîzi
Bu rıhlet-gehde (Nâci)nin de kalsın nâm-ı nâ-çîzi
Muallim Naci

terkîb-i gubârî: Toz ve topraktan oluşma.
Cism terkîb-i gubârîdir gel ondan fârig ol
Rûh-ı pâk ol âlem-i tecrîde gel esrâra bak
Hayali Bey

terkîb-i hüsn ü aşk: Aşk ve güzellik birleşimi.
Terkîb-i hüsn ü aşktan olmuş nümûne-sâz
Ârâyiş-i merâtib-i nakz ü ziyâd eden-Nâbi

terkîb-i kîmyâ-yı safâ: Temiz kimya terkibi.
Mis tıynetân-ı naksı zer-i hâlis eyleriz
Terkîb-i kîmyâ-yı safâdır zamîrimiz-Nâbi

terkîb-i mâ ü tîn; Su ve balçıktan meydana gelme.
Bir katre suyu vermediler ölmüş iken âh
Cedd-i güzîn-i illet-i terkîb-i mâ ü tîn
Üsküdarlı Hakkı Bey

** **terkîbât**: Terkipler.
Değil gökte tereşşuh eyleyen ser-pûş-ı âlemden
Benim gibi hezârân tıflı Nâbî pîr eder gerdûn
Nâbi

terkîk: (ترقيق) Ar. Rikkat'ten; 1. İnceltme, ince döğme. 2. Yumuşatma. 3. Nazikçe anlatma.
Fikri terkîk eder lisân-ı Arab
Zihni tedkîk eder lisân-ı Arab-Muallim Naci

Nazm ettiği her gazel güzeldir
Terkîk-i sühanda bî-bedeldir-Muallim Naci

terkîm: (ترقيم) Ar. Rakam'dan; 1. Rakam atma, atılma. 2. Yarma. 3. Yazma.
Ebr-i kilki sadef-i keffini pür-gevher eder
Vasf-ı bahr-i keremin her kim ederse terkîm-Nef'î

termîm: (ترميم) Ar. Remm'den; onarma, iyileştirme. **c. termîmât**.
Hâne-i kalbim eylesin termîm
Kâbe yapmak dilerse İbrâhîm-Bâki

ters: (ترس) Far. Korku.
Kim Süleymân-veş hücûm etti Selîm
Mülk daʿvâsın eder bî-ters ü bîm-Hoca Saadeddin

* **ters-nâk**: Korkan, korkak.
Düşmen-i mağrûrun olma satvetinden ters-nâk
Peşşe vîrân-sâz-ı mağz-ı nahvet-i Nemrûd olur
Nâbi

tersâ: (ترسا) Far. . Hristiyan. **c. tersâyân**.
Zulmette idik zülfü bigi vü yüz ile uş
Tersâ bigiyiz kim yeni îmâna erişti-Şeyhi

Bu hüsn ile ger nâra gire ol büt-i tersâ
Dûzahta olan ehl-i hevâ bî-keder olsun-Vecdî

Bi-hakkın Girdgâr münʿim ü bahşende kim lutfu
Mürebbîi Müselmân u Yehûd u Gebr ü Tersâdır
Nef'î

* **tersâ-beçe**: Hristiyan çocuğu. **c. tersâ-beçegân.**
Perde-i çeşmim maka:m etmişti bir tersâ-beçe
Olmadan mehd-i Mesîhâ dâmen-i Meryem henüz
Fuzûlî

Civârımda bir duht-ı tersâ-beçe
Edip zârını âleme becbece-Keçecizade İzzet Molla

* **tersân:** Korkan, korkak.
Âh dursun hele şemşîr-i zebân çeksem eğer
Ne çeker ben bilirim hep dil-i tersân-ı felek-Nef'î

Ne hirâsân olayım tîğ-ı ecelden ey dil
Zahm-ı şemşîr-i nigehten bile tersân değilim
Yenişehirli Avni

Benim ol hüsrev-i evreng-i nebâgat ki eder
Düşmenân-ı hüneri tîğ-ı zebânım tersân-Şinasi

* **tersân tersân**: Korka korka.
Gördü kim durmağa yoktur imkân
Azm-i râh eyledi tersân tersân-Muallim Naci

tersân: (ترسان) bk. tersâ.

tersâne: (ترسانه) Ar.<dârü's-sınâ'a'dan; gemilerin yapıldığı ve barındığı yer.
Müceddid havzlar, anbarlar, âlât yaptırdı
Bütün tersânenin ikmâl olundu neyse noksânı
Ziya Paşa (Râşit?)

tersîʿ: (ترصيع) Ar. 1. Mücevherler kakarak işleme sanatı, oymacılık. 2. ed. Bir beyitin iki mısraını kelime, vezin ve kafiye bakımlarından denk düşürme.
Münhasırdır sözlerim evsâfına
Muntazırdır gözlerim eltâfına-Lâ

terşîh: (ترشيح) Ar. 1. Süzme, sızdırma. 2. Terbiye etme, büyütme. 3. ed. Sözü özlü söyleme sanatı.
Gönülden sırrın ifşâ eylemez pîr-i kühen zîrâ
Sebû-yı köhneden terşîh edip bir katre mâ' çıkmaz
Beliğ

tertîb: (ترتيب) Ar. Rütûb'dan; 1. Sıralama, dizme, hazırlama, düzene koyma. 2. Dizgi. 3. Sıra, düzen, dizi.**c. tertîbât.**

Onun gibi ma'şûka kim gönül verdi-y-ise
Hâs u âm onu sever ol hep sevenlerden fârig
Yunus Emre

Bezm-i âlemde bu vâdide kurulmuş tertîb
Zevk u gam, şevk u mihen birbirin eyler ta'kîb
Enderunlu Vâsıf

Durup tertîb ile yerli yerinde ehl-i mansıb hep
Tamâm oldukta dîvân-ı felek-unvânın erkânı
Nedim

tertîb-i bezm-i düşmen: Düşman meclisinin düzeni.

Tertîb-i bezm-i düşmeni bir gün bozar felek
Kalır tehî piyâle bu devrân gelir geçer
Nevres-i Kadim

tertîb-i bezm-i mey: İçki meclisinin düzeni.

Tertîb-i bezm-i meyde her üslûbdan habîr
Pîr-i mugân gibi hani bir ma'rifetli pîr-Behiştî

tertîb-i haşem: Aile düzeni.

Biri tedbîr-i hazâin biri ta'mîr-i bilâd
Birisi hıfz-ı memâlik biri tertîb-i haşem-Nâbi

tertîb-i hikmet: Hikmet sırası.

Gûyiyâ âh-ı şerer-nâk dil-i nâ-kâmım
Eyledi tertîb-i hikmet Hak celle celâle-Nef'î

tertîb-i ma'delet: Adalet düzeni.

Bulsa ger tertîb-i ma'deletin âteş ü âb
Bir olur tâb-ı semenderle mizâc-ı harçeng-Nef'î

tertîb-i menâsıb*:* Mansıplar, dereceler sırası.

Biri tertîb-i menâsıb, biri tedbîr-i umûr
Biri teşhîs-i maka:dîr, birisi vaz'-ı hüküm-Nâbi

tertîb-i meşiyyet: İrade düzeni.

Bir sahne ki her perdesi tertîb-i meşiyyet
Eşhâsı da bâzîçe-i âvâre-i kudret-Mehmet Akif

tertîb-i nizâm: Sıra düzeni.

Eyledi cümle tevârîh ü kasâyidde bile
Rütbe-i memdûhuna şâyeste tertîb-i nizâm-Nâbi

* **terettüb**: Rütûb'dan; 1. Sırası gelme, sıralanma. 2. Ait olma, gerekme, icap etme. 3. Bir işin üzerine düşme.

Aslına nisbetle terettüb eder isbât-ı kıdem
Tavr-ı fer'iyyet ü sûrettedir inşâ-yı hudûs
Hersekli Arif Hikmet

tertîl: (ترتيل) Ar. Retl'den; Kur'an'ı yoluyla, usuluyle okuma.

Âyet-i ruh-ı nûrun ol dem ki tertîl eylerim
Rûh-ı Dâvud'u menâkıb-hânı tebcîl eylerim
Ali Ruhi

Cûş-ı hayretten tecellî hâne-i tahyîlde
Lâl olur dil-i bînât-ı hüsnünü tertîlde
Muallim Naci

Doldu gönlüm nûr ile bî-ihtiyâr
Sûre-i "Ve'n-necm"i tertîl eyledim-Muallim Naci

tervîc: (ترويج) Ar. Revâc'tan; 1. Değerini arttırma. 2. Geçirme. 3. Destekleme, tutma. **c. tervîcât**.

Nâbî kumâş-ı çeşm-rübâ-yı mahabbetin
Tervîc için miyânede dellâli kalmadı-Nâbi

Sûk-ı âlemde revâc ümmîd ederdik biz dahi
Cehli tervîc olmasaydı mukteżâ-yı rûzgâr
Muallim Naci

tervîh: (ترويح) Ar. Râyiha ve râhat'tan; 1. Kokutma, korkusunu arttırma. 2. Rahatlatma, rahatlandırma.

Ki dallarıyla, semâsıyla, kuşlarıyla bütün
Şu köhne toprağı tervîh eder-Tevfik Fikret

terzîl: (ترزيل) Ar. Rezalet'ten; küçük düşürme, rezil etme.

Nesl-i hâzır ki sarık gördü mü terzîl ediyor
Defol ıskatçı diyor, çerçi diyor, leşçi diyor
Mehmet Akif

tesâdüf: (تصادف) Ar. Sadef'ten; rastgelme, aramadan bulma. **c. tesâdüfât**.

Şem'imi ravza-i gül-bûyuna tesâdüf için
Gezer nesîm-i seher şevk ile diyâr diyâr-Ziya Paşa

Bu bir garîb tesâdüf yaman sukût-ı hayâl
Hayât şâiri mecrûh eder hakîkat-i hâl
Kemalzade Ekrem Bey

Lâkin tesâdüf... Âh o kavîler münâdimi
Âcizlerin, zavallıların hasm-ı dâimi-Tevfik Fikret

Onlar ki bu güller tutuşan bahçededirler
Bir gün nereden, hangi tesâdüfle gelirler
Yahya Kemal

tesâdüm: (تصادم) Ar. Sadm'tan; çarpışma, tokuşma.
Na'ra, nâle birbirin ta'kîb eder
Bir tehâcüm, bir tesâdümdür gider-Muallim Naci

tesâdüm-i emvâc-ı kahr: Kahır dalgalarının çarpışması.
Açık tesâdüm-i emvâc-ı kahra sîneleri
Birer kayıktan ibâret bütün hazîneleri
Tevfik Fikret

tesâkut: (تساقط) Ar. Birbiri ardına düşme, izdüşüm.
Şikâr-ı rızk mukadder tesâkut üzre iken
Ne hâcet olmağa mürgân-ı hırs-ı bâl-engîz-Nâbi

tasâvîr: (تصاوير) bk. tasvîr.

tesbîh: (تسبيح) Ar. Sebh'ten; 1. "sübhanallah" diyerek Allah'ı tazim etme. 2. Tespih. **c. tesbîhât**.
Tûtiyâdan toprağın vakt ola tercîh edeler
Rindler sâgar düzüp zühhâd tesbîh edeler
Şeyhülislam Yahya

Tesbîhi oldu mescid ü mihrâb ehlinin
Hem-dem olalı zülf-i perîşâna benlerin-Necati Bey

Dâhilim silkine ser-geşte duâcılarının
Beni terk eyleme mânend-nişân-ı tesbîh-Yüsrî

tesbîh-i riyâ-pâş: Riya saçan tesbihi.
At şu, tesbîh-i riyâ-pâşı yed-i takvâdan
Müddeâ safvet ise al kadeh-i mînâdan
Esad Erbilî

** **tesbîhât**: Tesbih'ler.
Ey muvahhidler yek-âheng harîm-i şevk olun
Arşı tutsun nağme-i ulyâ-yı tesbîhâtınız
Muallim Naci

tesbîk: (تسبيك) Ar. Sebk'ten; eritip kalıba dökme. **c. tesbîkât**.
Üstühânım cismimi gör kim ne şekle girdi âh
Dâğ-ı firkat eyledi tesbîk tesbîk üstüne
Enderunî Râzi

tesdîd: (تسديد) Ar. Sedd'den; 1. Hayırlı işe doğru yönelme. 2. Uzunluğuna doğrultma.
Cidâl sîne-hırâş ü sitîze rûh-gezâ
Kazâ hilâf-ı rızâ sulh mâye-i tesdîd-Nâilî

tesebbüt: (تثبت) Ar. Sebât'tan; sabretme, dayanma, sebat gösterme.
Bu asr-ı kec-âyin ü kec-âmuzda Nâbî
İnkâr tesebbüt eder ikrar tehallüf-Nâbi

teseccüd: (تسجّد) Ar. Secde'den; secdeye varıp Allah'a yalvarma.
Es ey sabâ latîf olur çemenlerin teseccüdü
Cenâb-ı Hakk'a onların aceb bu mu taabbüdü
Muallim Naci

tesellâ: (تسلى) bk. tesliyet.

tesellî: (تسلى) bk. tesliyet.

teselsül: (تسلسل) Ar. Silsile'den; silsile takip etme, zincirleme gitme. **c. teselsülât**.
Ebhâr temevvücte eşcâr teselsülde
Deryâb yedi deryâ peydâ neden olmuştur
Muradî (Sultan III Murat)

Men' etme Nizâmî ruh u zülfün gözetirse
Kim devr-i teselsülde hakîmin nazarı var-Nizami

Bülbüller edince fasla âğâz
Vâdîde eder teselsül âvâz-Muallim Naci

Zülf ü ruhun müellif-i hikmet-nüvîs-i sun'
Gösterdi devr-i hâşiyesinde teselsülün-Lâ

teserrî: (تسرّى) Ar. Sery'den; odalık alma, cariye alma.
Ukalâ onda taharrî eyler
Ekserî meyl-i teserrî eyler-Sünbülzade Vehbi

tesettür: (تستّر) Ar. Setr'den; örtünme, gizlenme, kapanma.
Perde-dârân-ı tesettür reşk eder tecrîdime
Şu'le-i reng-i fenâ mihrâb-ı sûrettir bana
Esrar Dede

Lâyık bu tesettür sana; ey sahn-ı mezâlim
Ey sahn-ı mezâlim... Evet ey sahne-i garrâ
Tevfik Fikret

tese'ül: (تسأل) Ar. Suâl'den; dilencilik etme, dilencilik.

* **tese'ül-künân**: Dilencilik ederek.
O eytâm için ki tese'ül-künân
Gezer yolda muhtâc-ı yek-pâre nân
Abdülhak Hâmit

teseyyüb: (تسيّب) Ar. Seyb'den; üşenme, ihmalcilik, tembellik. **c. teseyyübât**.
Onlar ki verir lâf ile dünyâya nizâmât
Bin türlü teseyyüb bulunur hânelerinde-Ziya Paşa

teshîr: (تسخير) Ar. Sihr'den; ele geçirme, zapt etme, elde etme. **c. teshîrât**.
Teshîre çeker hangi perî-rûyu dilersen
Sîmiyle zerin nüshaları haylî mücerreb-Cinânî

Esîrindir tabîat dest-i teshîrindedir eşyâ
Senin ahkâmının münkadıdır, mahkûmudur dünyâ
Mehmet Akif

Seni teshîr için ey muğ-beçe-i Îsî-dem
Yakarım deyr-i muhabbette buhûr-ı Meryem-Lâ

teshîr-i âdemî-zâd: Ademoğlunu büyü ile ele geçirme.
Hilâf-ı âdete çok olma ey perî mâil
Yeter füsûn ile teshîr-i âdemî-zâd et-Fuzûlî

teshîr-i cân: Canı büyüleme.
Zülfüne teshîr-i cân etmek ezelden hûy imiş
Bir kalîle bin dili bağlar aceb câzûyimiş
Lamiî Çelebi

teshîr-i memâlik-i cihân: Cihan ülkelerini ele geçirme.
Teshîr-i memâlik-i cihân için oluptur
Tevkî'-ı hümâyûnu onun mühr-i Süleymân
Behiştî (oluptur: olmuştur)

teshîr-i murâdât: Murat ve arzuların elde edilmesi.
Tedbîr ile efzûn edemez kimse nasîbin
Teshîr-i murâdât tekâpû ile olmaz-Nâbi

teshîr: (تسحير) Ar. Sihr ve sehhâr'den; büyü yapma, aldatma, büyüleme. **c. teshîrât.**
Âlemi teshîr için hâtem ne lâzım tab'ıma
Ben Süleymân-ı hayâlim neyleyim engüşteri-Nef'î

Sultân-ı bahâr edip mülk-i çemeni teshîr
Mahkûmu Süleymân-veş bâd olmaya yaklaştı
Şeyhülislam Yahya

Ne teshîr etti gül-zârı ne urdu ateşe hârı
Yine durmaz okursun rûz u şeb evrâdın ey bülbül
Şeyhülislam Bahayî (... Mehmet)

te'sîr: (تأثير) Ar. Eser'den; 1. Alamet, iz bırakma. 2. İçe işleme, dokunma, kederlendirme. **c. te'sîrât**.
Çeşm-i şûhundur âşıkta te'sîr eyleyen
Sevdiğim mihr-i Süleymân'dır cihânda adı var
Nedim

te'sîr-i aşk: Aşk tesiri.
Yahyâ o mâha ta'nı ko nâ-mihribân diye
Te'sîr-i aşk bir gün onu mihribân eder
Şeyhülislam Yahya

te'sîr-i âteş-tâb-ı berk-ı âh: Ah şimşeğinin ateşli tesiri.
Urup bir na'ra-i cân-sûz "yâ Hak" mâsivâyı yak
Nedir te'sîr-i âteş-tâb-ı berk-ı âhı görsünler.
Sırrı Paşa (Giritli...)

te'sîr-i bahtiyârî-i vuslat: Kavuşma bahtiyarlığının tesiri.
Bâzû-yı rahm-i izzetine ittikâ edip
Te'sîr-i bahtiyârî-i vuslatla ağlasam
Cenap Şahabeddin

te'sîr-i dâsitân: Destan tesiri.
Vatan hikâyesi hâb-âver oldu huzzâra
Ben ağladım yine te'sîr-i dâsitânımdan
Muallim Naci

te'sîr-i devlet: Devlet tesiri.
Yelde berg-i lâle teg temkîn-i dâniş bî-sebât
Suda aks-i serv teg te'sîr-i devlet vaj-gûn-Fuzûlî

te'sîr-i duâ-yı müstecâb: Kabul edilen duanın tesiri.
Tard etti cünûd-ı bî-hesâbı
Te'sîr-i duâ-yı müstecâbı-Vassâf

te'sîr-i füyûz-ı nazar-ı terbiyet: Terbiyenin feyizli bakışları.
Te'sîr-i füyûz-ı nazar-ı terbiyet ile
Şeytân bile tebdîl-i nijâd ü şiyem eyler
Yenişehirli Avni

te'sîr-i nef': Fayda tesiri.
Râşid kusûr zahm-i nemek-perverindedir
Te'sîr-i nef' sanma ki merhemde kalmamış
Râşid (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

te'sîr-i Rubûbiyyet: Allah'a ait iz.
Rabb olan ismim benim feyz-i belîdir evvelâ
Verdi te'sîr-i Rubûbiyyet ubûdiyyet bana
Esrar Dede

te'sîr-i sadâ*:* Ses tesiri.
Aşktır ol neş'e-i kâmil kim ondandır müdâm
Meyde teşvîr-i harâret, neyde te'sîr-i sadâ-Fuzûlî

te'sîr-i Selîm-i evvel: I. Selim'in tesiri.
Nazra-i sâika te'sîr-i Selî-i evvel
Nice âhen-dil bed-hâhı müzâb etmiştir
Muallim Naci

te'sîr-i sem': İşitme tesiri.
Te'sîr-i sem'le eyledi Sıddîk irtihâl
Oldu şehîd-i tîğ-ı kazâ âkıbet Ömer-Ziya Paşa

te'sîr-i tedbîr: Tedbir tesiri.
Ki böyle bir tabîb-i hâzıkın te'sîr-i tedbîri
Nice zahm-ı derûna kâr-sâz-ı iltiyâm oldu-Nedim

** **te'sîrât**: Tesirler.
Mevkiinde çünki bir nutk-ı belîğ
Arz-ı te'sîrât eder toptan şedîd
Eşref Paşa (Bursalı Mustafa ...)

te'sîs: (تأسيس) Ar. Üss'ten; yapma, kurma, temelini atma. **c. te'sîsât.**
Te'sîs olunurken daha bir dest-i hıyânet
Bünyânına katmış gibi zehr-âbe-i la'net
Tevfik Fikret

te'sîs-i uhuvvet*:* Kardeşlik kurma.
Te'sîs-i uhuvvet ki o da hükm-i şerîat
Dersen de olur biz ona ka:nûn-ı tabîat
Abdülhak Hâmit

teskîn: (تسكين) Ar. Sükûn'dan; yatıştırma, sakin kılma. 2. gr. bir harfi sakin okuma: emir'i 'emr' şeklinde okuma.
Gel ağlatma ilâc-ı nâ-pesendinle bu miskîni
Tabîbâ hâk-i kûy-ı yârdendir eşk-i teskîni-Fuzûlî

Teskîn bulur ciğerde harâret-i sirişk-i âh
Sûz-ı dil ile sînede râhat olur füzûn-Fuzûlî

Midâd-ı kilk-i vasfınla urur dil merhem-i teskîn
Olunca derd-i zahmı rûzgârın istidâd üzre-Nef'î

teskîn-i cûşiş-i dil*:* Gönül coşkunluğunu sakinleştirme.
Teskîn-i cûşiş-i dil eden eşk-i dîdedir
Bârân olunca olmaz imiş pâyidâr mevc
İzzet Ali Paşa

teslîl: (تسليل) Ar. Sell'den; 1. Sıyırıp çekme, sıyrılıp çekilme. 2. Verem etme.
Samsâme'yi eyledikçe teslîl
Teslîm-i suyûf ederdi a'dâ-Muallim Naci

teslîm: (تسليم) Ar. Selm'den ; 1. Bir emaneti yerine verme. 2. Dayanamayıp pes deme. 3. Kendini Allah'ın kaderine bırakma, kadere rıza gösterme. 4. Selam verme**. c. teslîmât**.
Nâbî tenezzül eylemez esbâb-ı hâhişe
Teslîm ile tevekkül ile ittihâd eden-Nâbi

Çok tekâpû eyledim pest ü bülendini âlemin
Bulmadım teslîmden gayrı tarîk-ı eslemin-Nâbi

Çün hükm-i kazâdır bu cefâlar bu belâlar
Yahyâ'ya düşen cân ile teslîm ü rızâdır
Şeyhülislam Yahya

teslîm-i cân: Canı teslim etme; ölme.
Lebbeyk uranların Arafat'ında aşkının
Teslîm-i cândan özge tapına duâsı yok-Şeyhi

teslîm-i dest-i diğer: Başka el verme.
Eğerçi aybdır teslîm-i dest-i diğere rîşin
Bu ma'nâ nâ-müsellemdir velî berber husûsunda
Nâbi

teslîm-i mebî': Satılmışı teslim etme.
Vermeden nakd-i dili girmez ele kâlâ-yı visâl
Çünkü teslîm-i mebî' etmekledir bâzâra şart-Nâbi

teslîm-i rızâ: Rızaya boyun eğme.
Kim tevekkül mâyesidir dahı teslîm-i rızâ
Oldu her hâlde muvâfık farzla hem iktirâz-Gaybî

teslîm-i suyûf: Kılıçların teslimi.
Samsâme'yi eyledikçe teslîl
Teslîm-i suyûf ederdi a'dâ-Muallim Naci

teslîm-i yâr: Yâre teslimiyet.
Teslîm-i yâr gayre ne ka:bil rızâ ile
Cânın verir mi düşmene âdem savaşmadan
Dâniş (Silahşûrân-ı Hâssadan İli Rıf'at Bey oğlu...)

teslîm-i zemân*:* Zamanı teslim etme.
Sadr-ı Cem pâyına cemmâze-keşân eflâk
Eylemiş ka:yıd-ı ikbâline teslîm-i zemân-Nef'î

teslîm-i zimâm-ı devlet: Devletin yularını ele verme.
Seni şâyeste görüp eyledi te'yîd ile Hak
Yed-i ikbâline teslîm-i zimâm-ı devlet-Münif

tesliye, tesliyet: (تسليه) Ar. Teselli verme, avutma.
Bârî sen ey âh hasret, satr-ı mektûb-ı gam ol
Tesliyet ver ol gül-i handâna Allah aşkına
Şeyh Galip
Bugün bir mutrib-i şâdî yarın nâlân olur nâkûs
Duyar bir tesliyet bed-baht, olur mağrûrlar me'yûs
Abdülhak Hâmit
Şikeste-gî-i dile çâre-sâz olur sanma
Tabîb-i tesliyetin mûmiyâların gördük-Râşit

* **tesliyet-bahş**: Teselli verme.
Tesliyet-bahş arardı kalb-i hazîn
Buldu bir âşık-ı harâbe-güzîn-Muallim Naci

tesliyet-bahş-ı süveydâ: Kalpteki gizli günahın teselli vermesi.
Tesliyet-bahş-ı süveydâ olamaz fâide ne
Tâliim reh-zen-i ârâm-ı dil ü cân görünür-Sâlik

tesliyet-bahşâ-yı adem: Yokluğun avutucusu, yokluğun avundurucusu.
Avutan halkı bu gam-hânede oldur yoksa
Olmasa müşkil idi tesliyet-bahşâ-yı adem-Akif Paşa

* **tesliyet-dâd***:* Teselli veriş.
Tesliyet-dâd ise de âdemi vâsıl edemez
Bî-teşebbüs reh-i maksûduna hulyâ vü heves
Münip Paşa

* **tesliyet-sâz**: Teselli edici, avutucu.
Koyulsun encüm-i hulyâya doğru pervâza
Bugün bu senden inen nûr-ı tesliyet-sâza
Ahmet Hâşim

* **tesellî, tesellâ**: Avutma, oyalama, avundurma. **c. teselliyât**.
Tesellîden nasîbim yok hazân ağlar bahârımda
Bugün bir hânümânsız serseriyim kendi öz diyârımda-Mehmet Akif
Nedir derdin ey rûh-ı ulvî mesîr
Niçin olmuyorsun tesellî-pezîr-Muallim Naci
Zemân zemân kapılır gamlı bir tesellâya
Dalıp gider nazar-ı kalbi leyl-i sevdâya
Tevfik Fikret

* **tesellî-bahş:** Teselli sunan.
Gâh olur bârî hele zevk-ı mülâka:ta sebeb
Gayrı yok bana tesellî-bahş olur rü'yâ gibi-Nâbi

* **tesellî-yâb**: Teselli bulan, avunan.
Hayâliyle tesellî-yâb olur düştükçe hicrâna
Dile mahsûstur hem çekmeyip hem çekmek-Nâbi

tesmîm: (تسميم) Ar. Semm'den; zehirleme.
Beşerin rûhunu tesmîm edecek karha budur
Ne musîbettir o, tâûnlara rahmet okutur
Mehmet Akif
Bu la'netiyle, evet, muztarib mi vicdânın
Sorun şu ismeti tesmîm eden o ka:tilden
Tevfik Fikret
Yazık! Şu neş'emi tesmîm ederdi hiss-i firâk
Düşerdi rûhuma her ayrılışta bir ahker
Tevfik Fikret

Tesnîm: (تسنيم) Ar. 1. Cennet'te bir ırmağın adı. 2. Hörgüç şeklinde, kubbeli yapma.
Hükm-i feyzin eder ol mertebe cârî ki döner
Şîşe-i bâde-i gül-renge habâb-ı Tesnîm-Nef'î

Ol dem bir ayağ üzere bin ayağ olacaktır
Tesnîmden irgür ona bir câm-ı musaffâ
Yahya Bey (Taşlıcalı...) (irgür-: ulaştırmak)
Her biri kâse-i Tesnîm'e olur turfe-nisâr
Düşse pây-ı nazar rağbetine bâde vü benek
Kâzım Paşa
Mâ'-i tesnîm içelim çeşme-i nev-peydâdan
Görelim Âb-ı Hayât aktığın ejderhadan-Nedim

Tesnîm-i vahy*:* Vahyin cennet ırmağı.
Cebreîl âsümân çoktan beri seyr eder
Kanmadı Tesnîm-i vahye Cebre'îl cân henüz
Muallim Naci

tesvîd: (تسويد) Ar. Sevâd'dan; 1. Karartma, karartılma. 2. Karalama, müsvedde yapma. **c. tesvîdât**.
Defter-i nüh-feleğe sığdıramaz fihristin
Etse menşe'-i kazâ nüsha-i vasfın tesvîd-Kâzım

tesvîl: (تسويل) Ar. Fena bir şeyi güzel gösterip aldatma. **c. tesvîlât**, **tesâvîl.**

** **tesâvîl**: Tesvîl'ler.

Ne revâ dil gibi bir cevher-i lâhût-ı sadef
Ola ednâs-ı tesâvîlde çirk-âb-âlûd-Yenişehirli Avni

tesyîr: (تسيير) Ar. Seyr'den; 1. Yürütme, yürütülme. 2. Yollama, gönderme, gönderilme, yollanma.

Kopmuş mu nedir kıyâmet eyvâh
Tesyîr ediyor cibâli Allah-Muallim Naci

teşâbüh: (تشابه) Ar. Şibh'ten, Birbirine benzeşme. **c. teşâbühât.**

Tavr-ı ef'âl ü tüvânında teşâbüh var iken
Saf-ı şüc'ân ile kassâb berâber gelemez-Nâbi

Bu, mâh ü mihre mutâbık birer teşâbühtür
O, rûh-ı rikkate ait, bu kalbe âit ise-Ahmet Hâşim

teşâur: (تشاعر) Ar. Şi'r'den; şairlik taslama, şairlik tavrı takınma.

Erbâb-ı teşâur çoğalıp şâir azaldı
Yok öyle değil, şâirin ancak adı kaldı-Muallim Naci

teşbîh: (تشبيه) Ar. Şibh'ten; 1. Benzetme, benzetilme. 2. ed. Aralarında ilgi bulunan iki şeyden zayıf olanı kuvvetli olana benzetme sanatı. (evi saray gibidir.) **c. teşbîhât**.

Sana ey nûr-ı mücessim nice teşbîh edeyim
Yoğiken vech-i şebih tâze nihâl çemeni-İbn-i Kemal

Galat ettim ne revâ cennete teşbîh etmek
Başkadır ni'met-i âsâyiş me'vâ-yı adem-Akif Paşa

Kaşların cânâ hilâl-i îda teşbîh eylemek
Kim bilir onu nice kej-tab'ın eğri râyıdır-Âhî

teşbîh-i lisân-ı kudsiyânî: Kudsi dile benzetme.

Hâk-pây-i na't-gûyânım ki arş-ı a'zamın
Zikr ü teşbîh-i lisân-ı kudsiyânîdir sözüm-Nâbi

teşdîd: (تشديد) Ar. Şiddet'ten; 1. Şiddetlendirme, şiddet ve kuvvet verme. 2. Şeddeleme, şeddelenme.

Olsa da münkirin inkârı şedîd
Sözünü etme kasemle teşdîd-Nâbi

Dür dişleri gösterdiği-çin sûret-i teşdîd
Gonca dehenine dediler mim-i müşedded

İbn-i Kemal

Öyle bir eşşek ki bâlâsındaki teşdîdinin
Âlet-i tîmâra benzer lâ-yuadd dendânı var-Ferid

(Hariciye Nezâreti Tercüme Mümeyyizi İbrahim ...)

teşebbüh: (تشبّه) Ar. Şibh'ten; benzeme, andırma; kendini benzetmeye özenme.

Rûy-ı hûbâna teşebbühe heves etse de meh
Bulamaz bedr-i tamâm olmayıcak vech-i şebeh

Nâbi (olmayıcak: olmayınca.)

teşebbüs: (تشبّث) Ar. Şebs'ten; 1. Bir işe girme, el atma. 2. Önce davranış. 3. Girişkenlik. **c. teşebbüsât**.

Merâm edince müsebbib bir âdemin kârın
Yed-i teşebbüsünü cüst ü cû eder esbâb-Nâbi

O şâmilü'l-keremin hayradır teşebbüsü hep
Muvaffak eyleye Mevlâ teşebbüsâtında

Muallim Naci

Terhîs-i duhûl etmeyicek sâhib-i dîvân
Bî-fâidedir va'de-i der-bâna teşebbüs

Nâbi (etmeyicek: etmeyince)

** **teşebbüsât**: Teşebbüsler.

O şâmilü'l-keremin hayradır teşebbüsü hep
Muvaffak eyleye Mevlâ teşebbüsâtında

Muallim Naci

teşekkî: (تشكّى) Ar. Şekvâ'dan; şikayet etme.

Ne kimseye teşekkî vü ne âh u nâle et
Gaddâr-ı bî-mürüvveti Hakk'a havâle et

Nazif (Şeyh Hasan... Dede)

Teşekkî eyleme noksânî-i erzâktan zîrâ
Taarruz mîz-bâna nân için çok bî-hayâlıktır

Hâzık (Erzurumlu Mehmet...)

Soğuk, soğuk.... Acı bir nefha-i teşekkîsi
Yolunda kalb-i hayâtın gelir enîn-i riyâh

Tevfik Fikret

teşekkül: (تشكّل) Ar. Şekl'den; belli bir şekle girme, şekillenme, oluşum. **c. teşekkülât.**

Açın şu kâkülü hayt-ı şu'â'-i neyyirden
Teşekkül eyleye bir câme-hâb hüsnünüze

Abdülhak Hâmit

** **teşekkülât**: Şekillenmeler.

teşekkülât-ı avâlim: Âlemlerin şekillenmeleri.

Teşekkülât-ı avâlim teselsüle tâbi'
Nedir bu silsile-i hilkat ey Hudâ-yı vedûd
Nâzım Paşa

teşennüc: (تشنّج) Ar. Şenc'den; 1. Buruşma, buruşuk olma. 2. hek. Adalelerin büzülüp karışması. **c. teşennücât**.

teşennüc-i adelî: Adeleye ait kasılma.

Bir sinir pençesinde her meyli
Her gülüş bir teşennüc-i adelî-Tevfik Fikret

teşennüf: (تشنّف) Ar. Küpe takınma.

Pırlanta küpe teşennüf etmiş
Süslenmede pek tekellüf etmiş-Muallim Naci

teşhîr: (تشهير) Ar. Şöhret'ten; 1. Şöhretlendirme. 2. Gösterme. 3. Sergiye koyup herkese gösterme. 4. Dillere düşürme, ortalığa yayma. 5. Bir mahkûmu hakarete uğratmak için halka gösterme. **c. teşhîrât.**

Ben tenezzül eylemiş olsam rakîb-i hâsidi
Ra'd-ı hücûmla bütün dünyâya teşhîr eylerim
Vasfî (Şeyh...)

teşhîs: (تشخيص) Ar. Şahs'tan; 1. Fark etme, ayırma, seçme. 2. ed. Teşhis ve intak sanatı: bir nesneyi konuşturma ve şahıslandırma sanatı. **c. teşhîsât**.

Sâz-ı aşkın edemez kimse hevâsın teşhîs
Ol kadar var ki hemân işitilir bir sestir
Bağdatlı Ruhi

teşkîk: (تشكيك) Ar. Şekk'ten; şüpheye düşürme, düşürülme; şüphede bırakma. **c. teşkîkât**.

Defter-i uşşâkta kaydım yok diye kim dem-be-dem
Yâre ağyâr ettirir teşkîk teşkîk üstüne
Enderunî Zârî

teşkîl: (تشكيل) Ar. Şekl'den; 1. Başka bir unsurla birlikte bir bütün meydana getirme. 2. Örgütleme, örgütlendirme. **c. teşkîlât.**

Birinci zümreyi teşkîl eden zavallı avâm
Bıraksalar edecek tatlı uykusunda devâm
Mehmet Akif

Evlenip âile teşkîli bugün zor geliyor
Görüyorsun ya, nikâhlar ne kadar seyreliyor
Mehmet Akif

Bak ne müdhiş levha teşkîl eylemiştir intika:m
Gark-ı hûn maktûl, ka:til muztarib, hancer hazîn
Muallim Naci

teşkîl-i âile: Aile meydana getirme.

Eyler biri cihânda delâlet erâmile
Bir diğeri zalâmda teşkîl-i âile-Abdülhak Hâmit

teşne: (تشنه) Far. 1. Susamış, susuz. 2. Çok istekli. **c. teşnegân**.

Cân la'lin eyler ârzû yâr içmek ister kanımı
Yâ Rab ne vâdidir bu kim cân teşne cânân teşnedir
Bâki

Olmuşuz can ile bi'l-lâh Gazâyî teşne
İçeriz düşmen-i dînin kanını su yerine
Gazayî (II. Gazi Giray)

Reşha-i feyzine erbâb-ı fasâhat teşne
Gûyiyâ çeşme-i ilhâm Hudâ'dır hâmem
Büyük Reşit Paşa

Âdemin hâlini hem-hâli bilir
Teşnenin hâlini bilmez sîr-âb-Muallim Naci

teşne-câm-ı visâl: Kavuşma kadehine susamışlık.

Beste-i zencîr-i şevkindir nesîm-i ter-mizâc
Teşne-i câm-ı visâlindir muhît-i huşk-leb-Fuzûlî

teşne-i dîdâr: Sevgiliyi isteyen, arzulayan.

Şifâ-yı vasl kadrin hecr ile bîmâr olandan sor
Zülâl-i zevk şevkin teşne-i dîdâr olandan sor
Fuzûlî

Umduğum oldur ki rûz-ı haşr mahrûm olmayam
Çeşme-i vaslın vere ben teşne-i dîdâre su-Fuzûlî

teşne-i hûn-ı şehîdân: Şehitlerin kana susamışlığı.

Komaz câm-ı gurûru bezm-gâh-ı haşre dek elden
O mest-âne nigeh kim teşne-i hûn-i şehîdândır
Nedim

teşne-i merg: Ölüm susamışlığı.

Nice gam teşne-i merg etmesin a'dâ-yı cerrârı
Ki âb-ı beste tîg-i âteşîninden olur cârî-Beliğ

teşne-i nâz: Naza susamışlık.

Bed-duâ eylemem ancak göresin ol günü kim
Teşne-i nâz olasın gark-ı nigâh olmayasın-Nâbi

teşne-i tîğ: Kılıca susamışlık.
Teşne-i tîğin kalır cân-ı vefâ-perverine
Kerbelâ-yı aşkı seyir eylesem kanımla ben
Muallim Naci

teşne-i visâl: Kavuşma susamışlığı.
Her teşne-i visâlin destindedir hayâtı
Âstîn içinde sâid çâh içre âba benzer-Hayali Bey

teşne-i zevk-ı ezel*:* Önceki zevk susamışlığı.
Sîne sûrâh-be-sûrâh kanar vecdinden
Teşne-i zevk-ı ezel leb-be-leb-i sahbâyız
Yahya Kemal

teşne-i zülâl-i leb: Dudak tadına susamışlık.
Kim teşne-i zülâl-i lebin oldu ey sanem
Tûfân-ı Nûh'u görse olur çeşmine serâb-Nâbi

* **teşne-dil:** İstekli, heveskâr, müştak.
Sehâb-ı lutfun âbın teşne-dillerden dirîğ etme
Bu deştin bağrı yanmış lâle-i Nu'mânıyız cânâ
Bâki

** **teşne-gân:** 1 Susamışlar. 2. İstekliler.
Teşne-gânın çâk çâk olmuş leb-i hâhiş-geri
Çeşme-sâr-ı merhamette bir içim su kalmamış
Nâbi

teşne-gân-ı ma'rifet: Bilime susamışlık.
Teşne-gân-ı ma'rifet olsun Ziyâ sîr-âb-ı feyz
Mâ'-i hikmet eyledi mîzâb-ı hâmemden zuhûr
Ziya Paşa

* **teşne-leb**: Dudağı kurumuş, dudağı susamış.
Sirişk-i dîdemi pâ-mâle teşne-lebdir o şûh
Tarîk-ı pâdan eder nahl gibi def'-i ataş-Nâbi

Gerçi olur câme ol mahbûb-ı zîbâ teşne-leb
La'line olmaz mı sâkî câm-ı sahbâ teşne-leb
Şeyhülislam Yahya

teşne-leb-i bîmâr: Hastalıktan dudağı kurumuş.
Teşne-leb-i bîmârım olsam da müdâvâ istemem
Hızr u İlyâs'dan değil la'l-i dil-ârâdan bile-Cevrî

teşnî': (تشنيع) Ar. Şenâat'ten; ayıplama, ayıp diye görme. **c. teşniât.**
Teşnî' okuna olup nişâne
Bîzâr ola ondan ata ane-Fuzûlî

teşrîf: (تشريف) Ar. Şeref'ten; 1. Şeref verme, şereflendirme. 2. Bir yere gelme ve gitmesiyle şeref verme. **c. teşrîfât.**
Ki teşrîf ede her gün sadr-ı bâlâ-hâne-i kasrın
O hûrşîd-i cihân-devletin dîdâr-ı pür-nûru-Nef'î

Teşrîf etti nazmını ol şeh kabûl ile
Yahyâ-yı müstmende inâyet ne boy görün
Şeyhülislam Yahya

Kadem kadem gece teşrîfi (Nâilî) o mehin
Cihân-cihân elem-i intizâra değmez mi-Nâilî

teşrîf-i ka:l: Söyleme şerefi.
Gâh nahle geldi lutfundan senin tekrîm ü hayy
Gâh nemle erdi fazlından şehâ teşrîf-i ka:l
Lamiî Çelebi

teşrîf-i kudûm: Ayak basma şerefi.
Şâh-ı dîn-perver ki teşrîf-i kudûmiyle zemîn
Arşa nâz eylerse istiğnâsı istiğnâ mıdır-Nef'î

teşrîf-i maka:mât: Makamların şereflendirilmesi.
Ona Cibrîl olarak gâşiye-ber-dûş o şeb
Buldu teşrîf-i maka:mât aleyhi's-salavât
Âdile Sultan

teşrîf-i yâr*:* Yârin şereflendirmesi.
Ey nûr-ı dîde sanma abes gözlüğüm görüp
Teşrîf-i yâri bekliyorum çâr-çeşm ile-Muallim Naci

teşrîh, teşrîha: (تشريح) Ar. Şerh'ten; meydana çıkarma, açma, ortaya çıkarma. **c. teşrîhât.**
Mahşer gibi âfâkımı sarmış zulemâtın
Teşrîhine, ka:mûsu yetişmez kelimâtın
Mehmet Akif

Oku üslûb-ı hakîm üzre hemân
Fenn-i teşrîhada eyle im'ân-Sünbülzade Vehbi

teşrîk: (تشريك) Ar. Şirk'ten; 1. Ortak, şerik olma. 2. Allah'a ortak koşma.
Tenzîh iken iktizâ-yı irfân
Teşrîke sapar mı ehl-i iz'ân-Alay Beyizade Naci

teşrîn: (تشرين) Süryânice >Ar. Yılın on ve onbirinci aylarından olan Ekim ve Kasım aylarının adı.
Sâl-i aşkın i'tidâl-i nev-bahârıdır visâl
Serdî-i eyyâm-ı hicrân mevsim-i teşrînidir-Nâbi

Artık ne gelen, ne beklenen var
Tenhâ yolun ortasında rüzgâr
Teşrîn yapraklarıyla oynar-Yahya Kemal

teşrîn-i evvel: Ekim ayı.

teşrîn-i sâniʿ: Kasım ayı.

teştîr, taştîr: (تشطير) bk. taştîr.

teşvîk: (تشويق) Ar. Şevk'ten; şevklendirme. **c. teşvîka:t**.

Hezâr şevk ile semt-i mahabbete her dem
Muhibb ü münkiri teşvîkdir semâʿ-ı safâ
Esrar Dede

Vakt-i merhûn erişir, olsa da azçok taʿvîk
Tıyneten ka:til olan istemez aslâ teşvîk
Abdülhak Hâmit

Hayra teşvîk eyleyip şerden tevakkî ettirir
Var mıdır insâna vicdânından aʿlâ nîk-hâh
Ali Ulvi

teşvîr: (تشوير) Ar. 1. Satılık hayvanı pazara çıkarıp gösterme. 2. İçine alma, içinde gizleme. 3. Utandıracak bir hareket veya fiil.

Teşvîri salıp dimâğa teşvîr
Teşvîr-i mizâcım etti tağyîr-Fuzûlî

Bu şeb yârin hayâlin hâbda teşvîr ile gördüm
Visâl-i şâhid-i maksûd ile taʿbîr eder gönlüm
Âdile Sultan

Yâ Rab bu ne keşmekeş ne tezvîr
Yâ Rab bu ne şûriş ü ne teşvîr-Ziya Paşa

teşvîr-i harâret*:* Sıcaklığı içine alma.

Aşktır ol neş'e-i kâmil kim ondandır müdâm
Meyde teşvîr-i harâret, neyde te'sîr-i sadâ-Fuzûlî

teşvîş: (تشويش) Ar. Şeveş'den; karıştırma, karmakarışık etme. **c. teşvîşât**.

İhtimâl-i hecr teşvîşine değmez zevk-ı vasl
Vasl kim var onda hicrân ihtimâli neylerim-Fuzûlî

Dil andı müşg-i çînîn görüp zülf ü hâlini
Teşvîş verdi gönlüne bu fikr-i nâ-halef-İbn-i Kemal

Zâhid bizi tahvîf ile teşvîşe düşürme
Sen mahkeme-i rûz-i cezâdan mı gelirsin-Nâbi

Zevvâr! Bu güft ü gû revâ mı
Teşvîş ediyorsunuz safâmı-Muallim Naci

Parlak görünür eğerçi sâmi
Teşvîş eder ekser kelâmı-Lâ

* **teşvîşât***:* Karıştırmalar.

Beridir çirk-i teşvîşât u çirk-i hôd-nümâyîden
Melâmet ehlini âzâde-i zerk u riyâ buldum
Hersekli Arif Hikmet

Irak'a Nemçe'ye Rus'a pey-â-pey ordu sevk etti
O teşvîşât içinde devletin oldu nigeh-bânı
Ziya Paşa

teşyîʿ: (تشييع) Ar. Şiyâ'dan; 1. Uğurlama, selametleme. 2. Ramazan ayından sonra son 6 gün oruç tutma.

Haydarâbâd'a giderken beni teşyîʿe gelen
Mîz-bânın ne hazîn çıktı şu ses kalbinden
Mehmet Akif

tetâbuʿ: (تتابع) bk. tebaʿ.

tetâlî: (تتالى) Ar. Birbiri ardı sıra gitmek, biri diğerinin ardınca gelmek; **tetâbuʿ**.

Nazar olunsa tetâlî-i nevʿ ü cinse eğer
Değil tabîat-ı eşyâda devr ü istikrâr-Ziya Paşa

tetâvül: (تطاول) bk. tûl.

tetebbuʿ: (تتبّع) Ar. Tebaʿ; bir şeyi etraflıca inceleme. **c. tetebbuât**.

Pey-revi olup ne_ola Yahyâ tetebbuʿ eylesem
Bu zemîn bir kâmil-i âlî-himem vâdisidir
Şeyhülislam Yahya

Çok tetebbuʿ ede gördüm niçe dikkat ettim
Oldu tekrâr-ı hurûf olmadı mükerrer rer
Esrar Dede

tetevvüc: (تتوّج) Ar. Tâc'tan; taçlanma, taç giyme.

Çün tetevvüc kıldı kendi yüzüni
Sevdi vü sevdirdi hem kendüzünü-Âşık Paşa

tetvîc: (تتويج) Ar. Tâc'tan; taç giydirme, hükümdar etme.

Seyr edip gîsû-yı müşgîninde gevher-tâbını
Leyli tetvîc eylemiş nûrıla sandım mâhitâb-Lâ

tevâbiʿ: (توابع) bk. tâbiʿ.

tevâfuk: (توافق) Ar. Vefk'den; uygun olma, uyma, uygun gelme. **c. tevâfuka:t.**
Terâzû-yı teka:bül vaz' edip bâzâr-ı imkâna
Nakîzına tevâfukla tehâlüf eylemiş ilka-Nâbi

Lisân-ı emrine tâbi' teânuk-ı husemâ
Nigâh-ı hükmüne nâzır tevâfuk-ı azdâd-Nâbi

Tevâfuk kanda var kim esb-i çerhin mihr ile mehten
Bir iki na'li var biri birine nâ-mutâbıktır
Nâbi (kanda: nerede)

tevaggul: (توغّل) Ar. Vagl'den; bir işle fazlasıyla uğraşma, ilerisine varma.
Dimâğım olmayıcak devletin tevaggulüne
Sıkılmağın yeri yok tâli'in taallülüne
Nâbi (olmayıcak: olmayınca.)

Şîr-i Arab'a tevessül eyle
Nahv ü lûgate tevaggul eyle-Ziya Paşa

tevahhuş: (توحّش) Ar. Vahşet'ten; korkma, ürkeklik içinde bulunma.
Ses almayayım mı daha nağme-i rebâbından
Tevahhuş eyliyorum hâl-i ihticâbından
Recaizade Ekrem

tevakkî: (توقّى) Ar. Vika:ye'den; sakınma, çekinme, korunma.
Etmiş orada fünûn terakkî
Tahsîlden eyleme tevakkî-Ziya Paşa

Hayra teşvîk eyleyip şerden tevakkî ettirir
Var mıdır insâna vicdânından a'lâ nîk-hâh
Ali Ulvi

Et tevekkülden tevakkî elde kuvvet var iken
Parmağın incitme meydânda dururken kerpeten
Neyzen Tevfik

tevakku': (توقّع) bk. tevkî'.

tevakkuf: (توقّف) Ar. Vukuf'tan; 1. Durma, bekleme, eğlenme. 2. Bağlı olma.
Almada nakd-i dili hîç tevakakkuf etmez
Durmaz ol şâhid-i bâzâr satar istiğnâ
Şeyhülislam Yahya

Tevakkuf eyle bu bâzîçe-gehde Nâiliyâ
Verâ-yı perdede esrâr var zuhûr edecek-Nâilî

Eder mi fâide hîç ıztırâb-ı tab'-ı acûl
Husûl-i kâma tevakkuf gerek zemânına dek
İzzet Ali Paşa

Olurdum bî-tevakkuf menzil-i maksûduna vâsıl
Cinânî bâis-i takdîm olaydı imtihân olmak-Cinanî

tevakkuf-ı pervâz: Uçmayı bekleme.
Neden tevakkuf-ı pervâz şâh-ı maksûda
Henüz mürg-ı dile perr ü bâl gelmedi mi-Nâbi

tevâlî: (توالى) Ar. Vely'den; arası kesilmeksizin devam etme.
Bu herc ü merc-i ubûdiyyetin tevâlîsi
Sukûdu cebhelerin sonradan teâlîsi-Mehmet Akif

tevârî: (توارى) Ar. Verâ'dan; gizlenme, bir şeyin arkasına saklanıp görünmez olma.
Hırmen-i dünyâyı etti çün savâik târümâr
Etti ebr içre tevârî beyza-i beyzâ gibi-Nâbi

tevârîh: (تواريخ) bk. târîh.

tevârüd: (توارد) Ar. Vürûd'dan; 1. Arka arkaya gelme, her yandan gelip birikme. 2. ed. İki şairin birbirinden habersiz aynı mısra ve beyti söylemeleri. **c. tevârüdât**.
Selh u ilmâm u tevârüd diye sonra çalışır
Aybını setre nice düzd-i tüvânâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

tevâtür: (تواتر) Ar. Vitr'den; 1. Bir haberin ağızdan ağıza dolaşarak yayılması. 2. Bir hadis-i şerifin bir topluluk tarafından rivayet edilmesi.
Biz tevâtür ile Ârif onu isbât ederiz
Bir kucak silsile-i şîfte-gândır gîsû
Kethüdazade Mehmet Arif

tevâzu': (تواضع) Ar. Vaz'dan; alçakgönüllülük gösterme. **c. tevâzuât**.
Hamîde kadd ile çarhı görüp aldanma ey Nâbî
Münâfıktır tevâzu' gösterir ahbâb şeklinde-Nâbi

Âdetin olsa tevâzu' ehl-i kibr ü nahvetin
Bezmine varsan olursun her nazarda ahkarı
Nazîm (Yahya...)

Sitem ü cevri de Yahyâ'ya tevâzu' görünür
Gerçi her vaz'ı gelir yâre nazar istiğnâ
Şeyhülislam Yahya

İrtifâ-yı kadr için lâzım tevâzuᶜ âdeme
Şemsi gör kim sâyesin salmış ayaklar altına
Âtıf (Kuyucaklızade Mehmet...)
Tevâzuᶜ ehline âlemde herkes ser-fürû eyler
Durur seccâde yerde lîk halkın secde-gâhıdır
Reşat

* **tevâzuᶜ-ka:met**: Tevazu sahibi endam.
Tevazu'-ka:metin kavs etmeyen âlî maka:m olmaz
Mehi seyr et, hilâl olmazdan evvel bedr-i tâm olmaz
Hasan Kudsî

tevâzün: (توازن) Ar. Vezn'den; birbirine denk olma, dengede bulunma.
Öyleyse biraz tevâzün ister
Evvel beni dinle sonra hak ver-Mehmet Akif

tevbe: (توبه) Ar. Tövbe, işlenmiş bir suç veya günahtan dolayı bir daha iylemeyeceğine söz verme.
Zevkına vâsıl olunca tevbesin bozmak değil
Tevbesin hîç ihtiyâr etmiş bir âdem bulmadım
Nefᶜî
Edeli seyl-i hücûmun hâne-i zühdü harâb
Tövbenin bünyâdını hâtırda muhkem bulmadım
Nefᶜî
Ettinse şarâb içmemeğe tevbe gözlemez
Sâbit kadrimiz tevbemiz üstünde nasûhuz
Bağdatlı Ruhi
Neye müncerr ola hâlim bu televvünle benim
Dil-i peşîmân yine tevbeye varmaz dehenim
Şeyh Galip

tevbe-i mey: İçki tövbesi.
Gül mevsiminde tevbe-i meyden benim gibi
Zannım budur ki sen de peşîmânsın ey gönül
Nedim
Bir iᶜtiyâddır bana mestî mine'l-kadîm
Bir tevbe-i mey etmeğe bin tevbe-i azîm
Yahya Kemal

tevbe-i nasûh: Tevbeler tevbesi, en büyük tevbe.
Zühhâd bilse zevk-ı şarâbı hemân eder
Rindâne nash verdiğine tevbe-i nasûh-Şinasi

* **tevbe-kâr, tövbe-kâr:** Tövbe etmiş, tövbeli.
Fasl-ı güldür câm sun sâkî ki şeyh-i tövbe-kâr
Vâdî-i hayrettedir ser-geşte-i encâmdır
Bağdatlı Ruhi

* **tâib**: Tövbe eden. **c. tâibîn**.
Hele ben tâib oldum hicv ile hem intika:m ettim
Eğer Veysî o harlıkta kalırsa yine erzânî-Nefᶜî

Nefᶜî gibi tâib değiliz dil-ber ü meyden
Biz onlar ile leb-be-leb ü dûş-be-dûşuz-Nefᶜî

tâib-i bî-hûde: Lüzumsuz tövbe eden.
Düşmezse ne_ola gül gibi sâgar elimizden
Ne tâib-i bî-hûde vü ne tevbe-şikestiz-Nefᶜî

* **tevvâb**: 1. Kulların tövbesini kabul eden Allah. 2. Çok tövbe eden.
Zenb ile mağlûb-ı ye's olmam Hudâ tevvâbtır
Muallim Naci

tevbîh: (توبيخ) Ar. Tekdir, ayıplama, azarlama. **c. tevbîhât.**
Nasîhat etmeğe uşşâka ey yüzü mushaf
Müjen satırları olmuştur âyet-i tevbîh-Behiştî

Mülkü yıksan kimseler tevbîh ü taᶜzîr eylemez
Cânını etsen fedâ bir kimse takdîr eylemez
Ziya Paşa
Mutlak beni dikkatsiz eder, "Hey, koca sersem!"
Tevbîhi tokatlarla gürülderdi başımda
Tevfik Fikret

tevbîh-i semâvât: Gökleri tekdir.
İka:z eder ekser bizi hâmûşî-i emvât
Bir makber olur nâkil tevbîh-i semâvât
Abdülhak Hâmit

tevcîh: (توجيه) Ar. Vech'den; 1. Çevirme, yöneltme, döndürme. 2. Söz atma, bakma. 3. Yorumlama, mana verme. 4. rütbe verme. 5. ed. İki anlama gelen bir sözün zıt anlamları ile kullanma sanatı. **c. tevcîhât**.
Eyledim tevcîh İç El'den dâg-ı dil tîmârını
En derûn sîneden çıksın çerâgım olsun âh-Ali Paşa

tevcîh-i nazar: Bakış yöneltme; bakma.
Etme mecmûaya tevcîh-i nazar gül var iken
Ney-zen-i kec-nigehi dinleme bülbül var iken-Nâbi

tevcîh-i reviyyet: Etraflı düşünmeye yönelme.
İsnâd-ı taassub olunur merd-i gayûra
Dinsizlere tevcîh-i reviyyet yeni çıktı-Ziya Paşa
** **tevcîhât**: tevcîh'ler.
Böyle lâf ile geçer evka:tı
Gözetir leyle-i tevcîhâtı-Sünbülzade Vehbi
* **teveccüh**: Vech'den; 1. Çevrilme, yönelme, doğrulama. 2. Bir yere doğru hareket etme. 3. Hoşlanma, güler yüz gösterme, yakınlık duyma. 4. Nasip ve müyesser olma. **c. teveccühât.**
İkbâl-i felek teveccüh ederse her kime
Beyz-i kebûter durur veted üzre
İdbârı da ikbâli gibi ger ederse neş'et
Kelb-i habâset bevl eder esed üzre-Lâ

Dedim teveccüh edip öldür Ahmed'i, dedi
Bu kâr-ı hayre ne lâzım ki istihâre kılam
Ahmet Paşa
Visâle eremez tâ çekmeyince firkati âşık
Teveccüh eyler ikbâl âdeme idbârdan sonra
Fenni-i Kadim (Cizye Kâtibi Mehmet...)

Etse tasvîrim teveccüh âlem-i ervâh olur
İn'ikâs-ı peyker-i cân-perverimden müstenîr
Muallim Naci
teveccüh-i dil: Gönül akması.
Fikr-i hüsnünledir tenezzüh-i dil
Sanadır dâimâ teveccüh-i dil-Muallim Naci
teveccüh-i kalb-i ümîd-vâr: Ümitli kalbin yönelişi.
O şûhtan nice ka:bil tehâlüf-i teşrîf
Meğer teveccüh-i kalb-i ümîd-vâr o mudur-Nâbi
** **teveccühât**: Teveccüh'ler.
Yaşasın isteyen terakkîmi
Gösterip de teveccühât bana-İsmail Safa
* **teveccüh-gâh**: Gönlün yöneldiği yer.
teveccüh-gâh-ı uşşâk: Âşıkların gönlünün yöneldiği yer.
Teveccüh-gâh-ı uşşâk olmada ebrû değil ancak
Şifâh-ı ceyb-i pîrâhen dahi mihrâbtan kalmaz
Nâbi

tevdî': (توديع) Ar. Ved'den; emanet etme, teslim etme, bırakma. **c. tevdîât.**
Seherler, fecrler etmiş ona elvânını tevdî'
Gider pür-nefha vü nâle o gûyâ kûy-ı cânâne
Abdülhak Mihrünnisâ
teveccüh: (توجّه) bk. tevcîh.
teveccühât: bk. tevcîh.
tevehhüm: (توهّم) Ar. Vehim'den; kuruntuya düşme, vehimlenme. **c. tevehhümât.**
Pür-hande perî gözleri şeklindeki encüm
Yollar o seferlere bir gaşy-i bî-sûd-Ahmet Hâşim
tevekkül: (توكّل) Ar. Vekil'den; elden gelen gayreti gösterdikten sonra, işi Allah'a bırakıp kadere razı olma.
Baş eğmeziz edânîye dünyâ-yı dûn için
Allah'adır tevekkülümüz i'timâdımız-Bâki

Tevekkül ehliyiz hergiz bizim âmâlimiz yoktur
Müheyyâdır bizimçün devlet isti'câlimiz yoktur
Nef'î
Husûle geldiği yok müşkilât-ı âmâli
Tevekkülü bırakıp aklı çâre-hâh edenin-Nâbi

Tevekkül bâd-bânın kıl güşâde fülk-i ihlâsa
Eser bahr-i emelde bir muvâfık rûzgâr elbet
Fıtnat Hanım
Etse tekellüf ile bakıp tu'me-i halka
Ey sûfî nedir bunca tekellüfle tevekkül-Cinânî

Tevekkül eyleyip sıdkıla lutf-ı vücûdunu dâim
Recâ eyler hulûs-ı kalble efdâl ü ihsânâtın-Nedim
tevellâ, tevellî: Ar. Vely'den; 1. Birine yanaşma. 2. Birini dost tutma. 3. tas. Ehl-i Beyt'i sevme.
tevellâ-yı vücûd: Varlığa yaklaşma.
Mahv-i hâk-i reh-i şâhen-şeh-i kevneynim ben
Ne tevellâ-yı vücûd ü ne teberrâ-yı adem-Akif Paşa
tevellüd: (تولد) Ar. Velâdet'ten; doğma, doğum. **c. tevellüdât.**
Harâm-zâde-i mihnet tevellüd eylemesin
Zenân-ı fikr-i muhâl ile hem-firâş olma-Nâbi

tev'em, tem'eme: (توأم) Ar. 1. İkiz. 2. mec. Eş, benzer. **c. tev'emân**.
Ne mıkdârın bilir ne kadr-i güftârı aceb bâtıl
Mesîhâ geçinir ammâ har-ı deccâlle tev'em-Nef'î

Zencîr-i muhabbet çekerek geldi cihâna
Mecnûn ile dîvâne gönül tev'eme benzer-Vecdî

Tev'em değil, mülâsık idik biz ile'l-ebed
Mânend-i hüsn ü aşk u mânend-i nîk ü bed
Abdülhak Hâmit
Kahra alkış, gurûra secde: Kerem
Za'f ü zilletle dâimâ tev'em-Tevfik Fikret
** **tev'emân**: 1. İkizler. 2. Yazı stili.
Ol hudâvend-i hudâvendân-ı fazl u câh kim
İlm ü irfân ile olmuş izz ü devlet tev'-emân-Nef'î

Olmağa râzı idim hem hilkat-i dîv rakîb
Olmaz ammâ neyleyim Ehremen'le tev'-emân
Üsküdarlı Hakkı Bey
tevessül: (توسّل) Ar. Vesîle'den; 1. Sebep tutma. 2. Sarılma. 3. İnanma. 4. Girişme, başvurma.
Girer Nâbî murâdın deste pîrân-ı tarîkatten
Hemân eyle tevessül dâmen-i rindâna rind-âne
Nâbi
Câsûs eden mekâmin-i gayba tahayyülün
Tashîh eder inâyet-i Hakk'a tevessülün-Nâbi

Kitâb-ı der-geh-i Monlâ'ya ben mensûb olur muydum
Tevessül etmeseydim himmet-i merdâne gönlümden
Keçecizade İzzet Molla
Şîr-i Arab'a tevessül eyle
Nahv ü lûgate tevaggul eyle-Ziya Paşa
tevfîk: (توفيق) Ar. Vefk'ten; 1. Uydurma, uydurulma, uygun hâle getirme. 2. Allah'ın yardımına kavuşma. **c. tevfîka:t.**
Her kanda azm edersen ola rehber ü tevfîk
Tevfîk-i Rab izzet ü te'yîd-i Girdigâr
Bâki (kanda: nerede)
Hak yol aramak vâcibedir akl-ı selîme
Tevfîkını isterse Hudâ râh-ber eyler-Şinasi

Bize versin mi Hudâ Âb-ı Hayât-ı tevfîk
Hızr'ı bulsak reh-i zulmette külâhın kaparız
Keçecizade İzzet Molla
Var mı bir başka sözün söyleyecek? Elbet var
Hani tevfîkı hesâb etmedin onsuz ne çıkar
Mehmet Akif
tevfîk-i Hak: Hakkın yardımı.
Etti mehamm-ı devleti tefvîz ehline
Tevfîk-i Hakk'ın işte budur bir alâmeti-Ziya Paşa
tevfîk-i müşkil: Zor uygunluk.
O evsâtın ki âkistir mahârîb ü menâbirden
Çıkan mefhûm ile tevfîk-i müşkildir maka:birden
Abdülhak Hâmit
tevfîk-i Rab: Rabb'in uygun görmesi.
Her kanda azm edersen ola rehber ü tevfîk
Tevfîk-i Rab izzet ü te'yîd-i Girdigâr
Bâki (kanda: nerede)
tevfîk-i şerîf: Şerefli uygunluk.
Tevfîk-i şerîfin ile râzı ol benden
Ol iki cihân serveri Peygamber-i zî-şân
Cihangir, İkbal, İkbalî (Sultan III. Mustafa)
tevhîd: (توحيد) Ar. Vahdet'ten; 1. Bir etme, bir kılma, birleştirme. 2. Bir bakma, bir sayma, birliğine inanma. 3. Allah'ın birliğine inanma; "Lâ ilâhe illallah" deme. 4. ed. Allah'ın birliğine inanma için yazılan manzume. **c. tevhîdât**.
Sem'i peymâne-i envâr-ı hitâb-ı izzet
Kalbi hum-hâne-i esrâr-ı şarâb-ı tevhîd-Lâ

Uymaz ona pek kasîde nazmı
Tevhîdidir en güzîde nazmı-Lâ

Yok şirke eğerçi i'tibârı
Tevhîde de yoktur iftika:rı-Muallim Naci

Tevhîd maksadıyla geçirmişti ömrünü
Ref' etti ermagânını der-gâh-ı vahdete
Yahya Kemal
tevhîd-i esmâ: İsimler tevhidi (Esma-i Hüsna tevhidi.)
Tevhîd-i esmâdan aldı dersini Ümmî Sinân
Vâridâtın pertevinden şerh olundu bu Dîvân
Ümmî Sinan

tevhîd-i hâs: Özel tevhit.
Tıfl-ı ma'nî zikr-i kalbîden yakar misbâhını
Mu'cizât-ı enbiyâdan derdimiz tevhîd-i hâs
Ümmî Sinân

tevhîd-i sırf: Tam tevhit.
Seddeyleyip gırîveleri bir dem et sülûk
Tevhîd-i sırfa râst gelir doğru râh-ı ney-Şeyh Galip

tevhîd-i ser-cûş-ı hum: Şarap küpünün baş çeken tevhidi.
Bâde-i idrâkimin tevhîd-i ser-cûş-ı humu
Sâkî-i endîşemin tahkîk-i derd-i sâgarı-Nef'î

te'vîl: (تأويل) Ar. Evl'den; sözü çevirme, söze başka anlam vermeye çalışma. **c. te'vîlât.**
Kas'a-i şeyh-i imâretten içip çorbayı
Zanneder ka:bil-i te'vîl ola zırva-i sühan
Sünbülzade Vehbi

Te'vîle tevafîuk eden akvâl-i kibârı
Zâhirde koyu etmeyesin bâtını zâil-Sâmi

Müsevvifler için dünyâda mahvolmak tabiîdir
Bu bir ka:nûn-ı fırsattır ki yok te'vîli kat'idir
Mehmet Akif

tevkî': (توقيع) Ar. Vukû'dan; 1. Padişah buyruklarına çekilen nişan. 2. Padişahın nişanlı buyruğu.
Yazdı haddin varakına yine hattın tevkî'
Ki senin hükmüne meh bende ola mihr mutî-Şeyhi

Kanlı yaşımda kaşın halkaları nakşı müdâm
Şâh tevkî'ini san hâtem-i mercâna yazar
Cem Sultan

Emrine râm oldular sultân-ı aşkın kâinât
Kaşların tevkî' ü tuğrâ çektiler ahkâmına-Bâki

tevkî'-i hümâyûn: Padişah buyruğu.
Teshîr-i memâlik-i cihân için oluptur
Tevkî'-ı hümâyûnu onun mühr-i Süleymân-Behiştî

* **tevakku':** Umma, bekleme; arzu etme, isteme.
Cûş u hurûş-ı mevce-i deryâ-yı mağfiret
Nâbî tevakku' ettiğimizden ziyâdedir-Nâbi

Mey-hâneden tevakku' bî-neng ü nâmlıktır
Kimse bu kûya kesb-i nâmûs u âra gelmez-Nâbi

Al İlâhî vedîanı benden
Budur ancak tevakkuum senden-Recaizade Ekrem

tevkîf: (توقيف) Ar. Vakf ve vukûf'tan; 1. Durdurma, durdurulma. 2. Alıkoyma, tutuklu hâlinde bekletme. **c. tevkîfât.**
Bahâr mevsimidir bî-karâr olup gideriz
Tevkîf etmeyelim kûy-ı yâre azm edelim
Atâyî (Nevizade Atâullah)

Garîb yolcuyu tevkîfe bin bükülmez kol
Omuzdan indi hasır, yoktu çünkü artık yol
Mehmet Akif

tevkîr: (توكير) Ar. Vaka:r'dan; güzel karşılama, ağırlama, ululama. **c. tevkîrât**.
Şân-ı rahşânını takdîr ederiz
Sana Hilye'n gibi tevkîr ederiz-Hakanî

Âlim olsan ilmine bir kimse tevkîr eylemez
Câhil olsan cehlini ta'yîb ü ta'yîr eylemez
Ziya Paşa

tevlîd: (توليد) Ar. Vilâdet'ten; 1. Doğurma, doğurulma, doğurtma. 2. mec. Sebep olma, meydana getirme. **c. tevlîdât.**
Kimdir beni tevlîd veyâhûd kılan inbât
Ancak şu işâret onu eyler sana isbât
Abdülhak Hâmit

Bir lânedir ki hücresi âfâk-ı muhtevî
Tevlîd eder o lânede eş'âr-ı dil-şikâr-Tevfik Fikret

Âlem-efrûz kıdem Âdem senin nurun idi
İşte ol nûr eyledi tevlîd hûrân u peri-Âdile Sultan

tevliyet, tevliye: (توليت) Ar. Vely'den; 1. Vakıf işlerine bakma vazifesi. 2. Yüz çevirme, yüz döndürme.
Ya tevliyet ver onu kalem birle zabt edem
Ya dirlik eyle olsun arada bahâne tîğ-Hayali Bey

Tevrât: (تورات) İbranice> Ar. Hz. Musa'ya inen kitap.
Tevrât ile İncîl'i Fürkan ile Zebûr'u
Bunlardaki beyânı cümle vücûdta bulduk
Yunus Emre

Mushaf-ı ışkı umaram ben yine ihyâ edem
Nitekim Tevrât'ı yazdı zâyi' olmışken Üzeyr
Behiştî

Tevrât ola mı yâhûd enâcîl
Hem menkıbet-i kitâb-ı tenzîl-Ziya Paşa
tevriye: (توریه) Ar. Verâ'dan; 1. Meramını gizleme, örtme. 2. ed. Birkaç anlamı olan bir sözün en uzak anlamını verme.
Örnek1: "*Koyup kaldırmada ikide birde*
Kazan devrildi söndürdü ocağı
Keçecizade İzzet Molla
Bu beyitte 'ocak' kelimesi 'kazan' kelimesinin yardımıyla Yeniçeri ocağının kaldırılışını ifade eder.
Örnek 2: "*Sordum nigârı dedi ahbâb*
Semt-i Vefâ'da doğru yol'dadır-Hüsnî
Bu beyitte Vefâ: 1. Sözünde duran. 2. İstanbul'da bir semt adı geçmektedir. "doğru yol" ifadesi de, sevgilisini sorduğu ahbabın cevabı olarak 'doğru yol'da, normal yaşayış içinde olduğunu söylemeden, yani mecaz anlamını söylemeden gerçek anlamıyla cevap vermiştir.
Şâir-i nâdire-gûyem ne desem hisse çıkar
Düşmen ü dosta bî-tevriye vü bî-ibhâm-Nef'î

Kûşe-i çeşm-i sühan-dâna olmaz hâil
Tutuk tevriye vü perde-serâ-yı îhâm-Nâbi
tevsen: (توسن) Far. 1. Başı sert, dik, azgın hayvan (at). 2. mec. Dikbaşlı adam.
Nice tevsen ki edip sür'at-i seyri te'sîr
Lafz-ı evsâfı çıkarken göremem hâmemden
Keçecizade İzzet Molla
tevsen-i baht-ı sitîze-kâr: Kavgacı talihin azgın atı.
Serkeşlik etti tevsen-i baht-ı sitîze-kâr
Düştü zemîne sâye-i eltâf-ı Kird-gâr-Bâki
tevsen-i çâbük-pâ: Ayağına çabuk dik başlı (at).
Neylesin râyiz-i endîşe nice zabt etsin
Rahş-ı tab'ım gibi bir tevsen-i çâbük-pâyı-Nef'î
tevsen-i çarh: Dünya atı.
Tevsen-i çarha hilâlî nalı urup oldu süvâr
Yine azm-i rezm edip sultân-ı bahr ü berr güneş
Lamiî Çelebi
tevsen-i ışk: Aşkın dikbaşlısı.
Gûyiyâ sîne-i pür-mûy-ı Behiştî'de okun
Tevsen-i ışka kemend etmek için başım dider
Behiştî
tevsen-i ye's: Üzüntünün verdiği inatçılık.
Tayy-ı meydân-ı ümîd etmeğe az kalmış idi
Tevsen-i ye's o kadar etmiş idi bast-ı licâm-Nâbi
tevsen-i zîbâ: Süslü at.
Gerden-i tevsen-i zîbâda kutâs-ı dil-bend
Bağladı gönlümüzü zülf ile gîsû yerine-Gazi Giray
tevsî': (توسیع) Ar. Vüs'at'ten; genişletme, genişletilme. **c. tevsîât.**
O ağlayan göze gönder biraz ümîd ü ziyâ
Bu yükselen ele ufk-ı ümîdi tevsî' et-Ahmet Hâşim

Bunlardır eden lisânı tevsî'
Bunlardır eden beyânı tenvî'-Ziya Paşa
tevsî'-i maîşet: Geçimi genişletme.
Tevsî'-i maîşette bütün zikr ile fikrin
Şeyhim ne zemân söyle Müselmân olacaksın
Ziya Paşa
tevvâb: (توّاب) bk. tevbe.
tevzî': (توزیع) Ar. Vez'den; dağıtma, herkese paylaştırma. **c. tevzîât.**
Dediler: "Sen ne basarsan, onu tevzî' edecek
Vâsıtan işte biziz, korkulacak bir şey yok
Mehmet Akif
teyemmüm: (تیمّم) Ar. Yemâm'dan; su bulunmayan yerlerde, su bulunması mümkün olmayan yerlerde niyet ederek, gusül gerektiren hâllerde (tuğla, kum, çakıl veya toprak ile) iki defa ellerin içlerini sürerek fazla tozu silkeledikten sonra; birincisinde yüzü, ikincisinde de sol elin içi ile sağ kolu; sağ elin içi ile de sol kolu sıvama şeklinde alınan abdest şekli.
Âb-ı hayât içinde teyemmüm ümîd eder
Dil kûy-ı yârdan kopan ednâ gubârdan-Nâbi

Ey Gubârî ele girmezse şarâb işte gubâr
Su bulunmazsa zarûrette teyemmüm câiz-Gubârî

Nazarda ârızını görmeyip suya bakaram
Kimin ki eline su girmeye teyemmüm eder-Nizami

te'yîd: (تأييد) Ar. Eyd'den; 1. Kuvvetlendirme, güçlendirme, sağlamlaştırma. 2. Doğru çıkarma, doğrulama; destekleme.
Sînem âyîne olup şâhid-i feyz-i aşka
Eylesin tab'ımı ilhâm-ı İlâhî te'yîd-Kâzım Paşa
te'yîd-i İlâhî: İlahî doğrulama.
Ne te'yîd-i İlâhî'dir ki bu hep mebhas-ı düşvâr
Ne denlü olsa düşvâr ol kadr zâtınca âsândır-Lâ
* **teeyyüd**: Kuvvet bulma, güçlenme.
O zemândan beridir za'fı tezâyüd ediyor
Şübheler doğrusu gittikçe teeyyüd ediyor
Mehmet Akif

teys: (تيس) Ar. Erkek keçi, teke.
teys-i dırâz: Uzun teke.
Olmuş idi mâ-sebakta rûbâh
Bir teys-i dırâz karna hem-râh-Recaizade Ekrem

tezad, tezâdd: (تضادّ) Ar. Zıdd'dan; 1. Birbirinin aksi, zıddı olma. 2. Zıtlık, aksilik. 3. ed. Nesir veya nazımda birbirene zıt iki kelimenin kullanılma sanatı.
Bir yanda dâimâ uzayıp bitmeyen zemân
İnsân tezâd içinde fikirler mırıldanır
Yahya Kemal
Âmâli tezâd üzre giderken ebeveynin
Hep böyle harâb olmada etfâl ara yerde
Mehmet Akif
Kesb-i sûret eyleyip cem'-i tezâdd
Âb u âteşte görünmüş ittihâd-Lâ

tezâhüm: (تزاحم) Ar. Zahm'dan; kalabalıktan sıkışma, yığılma, toplanma. **c. tezâhümât**.
Tezâhüm etti mi âmâli bir çok efrâdın
Kesilmez arkası artık cihâd-ı mu'tâdın
Mehmet Akif
Mücâhedâtı ki, bir bî-nihâye silsiledir
Tezâhümiyle yerin sînesinde yükseltir-Mehmet Akif
tezâhüm-i ekdâr: Kederlerin toplanması.
Gehî telâtûm-ı efkârı derd-i zîk-ı ma'âş
Gehî tezâhüm-i ekdârı gayret-i emel-Nedim

tezâhür: (تظاهر) Ar. Zuhûr'dan; ortaya çıkma, görünme, zâhir olma.
Çünkü muhtâc-ı tezâhür değil isti'dâdın
Şüphe yok, hakk-ı semûhîleri var üstâdın
Mehmet Akif

tezâyüd: (تزايد) Ar. Ziyâde'den; sayısı artma, çoğalma.
O zemândan beridir za'fı tezâyüd ediyor
Şübheler doğrusu gittikçe teeyyüd ediyor
Mehmet Akif

tezâyüf: (تضايف) Ar. Zayıf olma.
Nâbî tezâyüf üzre bulunmak baîddir
Bu şi'r-i tâze verse de ruhsat nezâire-Nâbi

tezebzüb: (تذبذب) Ar. Zebzebe'den; 1. Karışıklık. 2. Kararsızlık.
Bu tezebzüble o kuvvet de fakat sarsılacak
Çünkü isyânları bastırmağa me'mûr ancak
Mehmet Akif

tezehhüd: (تزهّد) Ar. Zühd'den; zâhit olmak, zühd ve ibadeti seçmek.
Pek genç iken eylemiş tezehhüd
Olmak dilemiş veliyy-i ma'sûm-Muallim Naci

tezehhür: (تزهّر) Ar. Zehre'den; çiçeklenme, çiçek açma.
Güneş kemîn-i üfûlünde parlayıp sönerek
Fezâda gösteriyor handeler, tezehhürler
Tevfik Fikret

tezekkür: (تذكّر) bk. tezkâr.

tezellül: (تزلل) Ar. Zillet'den; zillete katlanma, kendini hakir gösterme, alçaltma.
Mahsûl-ı şevkı ettirir îcâb-ı irtikâb
Hâkin bu denlü zîr-i kademde tezellülün-Nâbi

İnsânı görüp erîke-pîrâ
Lâzım mı tezellül ü müdârâ-Abdülhak Hâmit

tezelzül: (تزلزل) Ar. Zelzele'den; sarsılma, ırgalama, sallanma. **c. tezelzülât.**
Rakîb-i seg uludu âstân-ı yâre varaldan
Tenezzül eylemez âşıklara âlî-cenâb olmuş
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
Yok şekveye tenezzülümüz baht-ı tîreden
Ceyb-i kalemde zâhir olur çâkimiz bizim-Nâbi

Âlem-i ma'nâyı eyler pür-tezelzül çünbişi
Râiz-i tab'ım edince rahş-ı fikri zîr-i zîn-Nef'î

Kim bu yalçın kayalar sarsılacaktır derdi?
Öyle sarsıldı ki edvâra tezelzül verdi-Mehmet Akif

tezelzül-i Mansûr*:* Mansur'un sarsıntısı.
Verip tezelzül-i Mansûr'u sâk-ı arşa tamâm
Hudâ Huda diyerek pây-ı dâra dek gideriz-Nâilî
tezerv: (تذرو) Far. Sülün denilen kuş.
Kimdir düşüren hevâya servi
Almaz kanad altın tezervi-Şeyh Galip

Güncişk-i zârı bâşe-i perrân helâk eder
Eyler tezerviyi pençe-i gadrinde bâz-hâr-Ziya Paşa
tezerv-i dil-cû: Gönül alan (sevgili) sülün.
O bülbül o tûtî-i sühan-gû
Hem ben idim ol tezerv-i dil-cû-Şeyh Galip
tezerv-i hôş-hırâm: Güzel yürüyüşlü sülün kuşu.
Ol tezerv-i hôş-hırâmı pâk tutmuş avlamış
Var mıdır Yahyâ gibi uşşâk içinde pâk-bâz
Şeyhülislam Yahya
tezerv-i nağme: Nağme sülünü.
Kanatlanır heves-i sayda bâzî-i mûsîka:r
Tezerv-i nağmeye cây olsa lâne-i tanbûr
Şeyh Galip
tezerv-i nâz: Naz sülünü.
Gözümüz tutmadı gitti ol tezerv-i nâzı
Geldi bâl ü per-i şehbâz-ı nigâha çaparız
Aynî Hasan Efendi
tezerv-i ser-keş: Baş çeken sülün.
Gûş etti ki bir tezerv-i ser-keş
Bû gûne verir peyâm-ı âteş-Şeyh Galip
tezerv-i şîve-kâr: İşveli sülün.
Adû-yı zâğ elinden bir tezerv-i şîve-kâr aldım
Dahi ben şâh-bâz-ı aşk olaldan bir şikâr aldım
Zâti
tezerv-i şûh*:* Güzel sülün.
Tezerv-i şûhsun bin nâz ile reftâra âgâz et
Gül olsun nakş-ı gül-şen olsun şâh-râhın gel
Nedim
tezeyyün: (تزيّن) bk. tezyîn.
tezhîb: (تذهيب) Ar. Zeheb'ten; 1. Altın sürme. 2. Yaldızlama. 3. Süsleme. 4. hek. Çürük dişleri altınla doldurma. **c. tezhîbât**.
Uşşâk rûy-ı zerdini etsin güdâhte
Tezhîb için kitâbe-i bâb-ı tevekkülün-Nâbi
Zâhide zerdî-i rû vâsıta-i zîb olmaz
Her varak-pâre-i pejmürdede tezhîb olmaz-Nâbi

Sürûr eser levha-i evsâfını tezhîb için
Eyledi destinde bir altın varak ihzâr-ı şem'-Riyazi
tezhîb-i berg: Yaprak süsü.
Tezhîb-i bergten garazın bâğın anladım
Âmâde-i nisâr-ı kudûm-ı hazân eder-Nâbi
tezhîb-i müferrih: Ferahlatıcı süsleme.
Ruhsârını eşkimle ter etsem yaraşırdı
Ol mushaf-ı zîbâya bu tezhîb-i müferrih-Sâbit
tezhîb-i varak: Yaprak süsü.
Tâb-ı horşîd meh-i rûyuna vermiş revnak
Tâ ne zîbâ hat için ola bu tezhîb-i varak-Fuzûlî
tezkâr: (تذكار) Ar. Zikr'den; hatırlama, anma, anılma, yâd etme.
Meyle Hâfiz neyle Mevlânâ'yı tezkâr eyleyen
Pür-terennüm kişver-i Rûm u Acem'ler görmüşüz
Yahya Kemal
Bülbül-i gûyâ seng-i tezkârı çün vird-i melek
Subh-dem evsâf-ı şâhenşâh-ı kudsî âstân
Üsküdarlı Hakkı Bey
* **tezekkür**: 1. Hatıra getirme, . 2. Bir mesele, bir konu hakkında söyleşmek. **c. tezekkürât**.
Tezekküründe döker andelîb-i nâtıka Per
Tefekküründe sıdı şâh-bâz-ı âkıle bâl
Şeyhi (sı-: kırmak)
Tezekkür eyleme Tûfân-ı Nûh'u ey âşık
Cihânı garka veren bî-nihâye yaşın için-Behiştî
** **tezekkürât:** Hatıra getirmeler.
Hâtırâtının tezekkürâtıyla
Ağlıyor derbeder, hazîn, hâsir-Ahmet Hâşim
* **tezkire**, **tezkere**: 1. Tezkere, pusula. 2. Devletten alınan izin kâğıdı. 3. Bazı meslek sahipleri için yazılan biyografi. **c. tezâkir**.
Yâd et beni gâhî diye bir tezkere yazdım
Vaz' eyler iken zarfa düşündüm güle yazdım-Lâ
tezkere: (تذكره) bk. tezkâr.
tezkîr: (تذكير) Ar. Zikr'den; hatıra getirme, hatırlatma.
Tezkîr için feth-i revân ni'meti şükrün
Mecliste gerek kim gele helvâ vü revânî-Nedim

Tezkîr olunur la'n ile Haccâc ile Cengiz
Tebcîl edilir Nûşirrevân ile Süleymân-Ziya Paşa

Tezkîr ile mâzîyi, -gel ey hem-dem-i dil-ber
Birlikte okurduk, yine birlikte, berâber
Tevfik Fikret

tezkire, tezkere: (تذكره) bk. tezkâr.

tezlîl: (تذليل) Ar. Zillet'den; hor ve hakir görme, zelil etme. **c. tezlîlât**.

Darbı sege eyle olur zer-nâmdâr-ı iştihâr
Müstaid izz eder üstâd tezlîl ettiğin-Nâbi

tezvîc: (تزويج) Ar. Zevc'ten; kocaya verme, evlendirme.

Tev'em olmuş sûruna kahbe cihânın mâtemi
Duhterin tezvîc eden mâder ağlar hem güler
Hâtem

tezvîr: (تزوير) Ar. 1. Yalan dolan. 2. Ara bozmak için yapılan yalan dolan, dedikodu. **c. tezvîrât**.

Hattının hükmün tutardım câna tezvîr olmasa
Zülfünün cevrin çekerdim nâ-Müselmân olmasa
Ahmet Paşa

Ey muallim âlet-i tezvîrdir eşrâra ilim
Kılma ehl-i zulme ta'lîm-i maârif zinhâr-Fuzûlî

Yâ Rab dilimi sehv ü hatâdan sakla
Endîşemi tezvîr ü riyâdan sakla-Nef'î

Yâ Rab bu ne keşmekeş ne tezvîr
Yâ Rab bu ne şûriş ü ne teşvîr-Ziya Paşa

tezvîr-i şeytân: Şeytanın yalanı, dolanı.

Beni mekr-i rakîb âvâre kıldı yâr kûyundan
Çıkaran Âdem'i firdevsten tezvîr-i şeytândır-Lâ

tezvîr ü riyâ: İkiyüzlülük, yalan ve dolan.

Herkese olmuş iken meşreb u tezvîr ü riyâ
Kâr-ı âkıl mı bu halka nefsini etmek fedâ
Ziya Paşa

tezyîd: (تزييد) Ar. Ziyade'den; arttırma, arttırılma.

Vecdimi tezyîd eden hem-derdler elhânıdır
Nâle-senc oldukça ney eyler enînim izdiyâd
Muallim Naci

Var dilde bu ârzû-yı câvid
Eşvâkımı eylemekte tezyîd-Muallim Naci

tezyîd-i gayret: Gayreti arttırma.

Felekten intika:m almak demektir ehl-i idrâke
Edip tezyîd-i gayret müstafîd olmak nedâmettir
Namık Kemal

tezyîl: (تذييل) Ar. Zeyl'den; 1. Katma, ekleme, ilâve etme. 2. Bir yazının altına ilâve etme. **c. tezyîlât**.

Dedim lâyık değildir ka:le böyle ol eser-i nâkıs
Bu resm üzre onu tezyîle kıldım hâme-i cünbânı
Reşid

Muvaffak olmamış yüz elli yıldır kimse tezyîle
Cenâb-ı Hakk bu abd-i âcize saklar imiş onu
Ziya Paşa

tezyîl-i kelâm: Söze ilave.

Neş'e-mend-i câm-ı şâdîyim ne_ola eyler isem
Bir gazelle ben de küstah-âne tezyîl-i kelâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

tezyîn: (تزيين) Ar. Zeyn ve ziynet'ten süsleme, donatıp bezeme.

Cemâlin câmi'in ma'mûr eden tezyîn için onu
Ser-i zencîr-i zülfünde niçe kandîl-i cân asmış
Hamdullah Hamdi

Pervîn'le Cedy olunca tezyîn
Sıbteynine tuhfe kıldı ta'yîn-Şeyh Galip

Dürr ile sâyende tezyîn eyledim bâlini
Gözlerimden etti taktîr leâlî gözlerin
Muallim Naci

Yağardı sâhili tezyîn eden ağaçlardan
Sedefli kumlara titrek rakîk bir sâye-Tevfik Fikret

tezyîn-i dükkân: Dükkân süslemesi.

Yaşlar akıttım yüzüme yâr meyl etsin diye
Sîm ü zer arz eyleyip tezyîn-i dükkân eyledim
Cem Sultan

tezyîn-i zâhir: Görünen süsleme.

Tezyîn-i zâhir ile değildir bütûn-ı hâl
Hâlât-ı bâde kâse-i fağfûrdan mıdır-Esrar Dede

* **tezeyyün**: Süslenme, zinetlenme. **c. tezeyyünât**.

Ziynetimi bulur çiçekle destin
Destinle çiçek tezeyyün eyler-Muallim Naci

tezeyyün-i tekellüf: Teklif edilen süslenme.
Ne bu tezeyyün-i tekellüf ne bu elfâz-ı dürûg
Ömr-i yek-sâle için nüsha-i takvîm gibi-Nâbi
tîb: (طيب) Ar. Güzel koku, güzel kokulu nesne.
Sahrâ-yı Çîn'i neyleyim bû
Mey-hânedir meşâmmımıza hâk-i tîb olan-Behiştî
tıbâʿ: (طباع) bk. tabʿ.
tıbâk: (طباق) bk. tabaka.
tıbb, tıb: (طب) Ar. Hekimlik, doktorluk, tabiplik. **c. etıbbâ**.
Bir marîza çâresiz olmakta âciz bin tabîb
Kudret-i tıbbı bana gelsin de Lokmân söylesin
Nevres-i Kadim
Tıbtır akvâ-yı mühimmât-ı fünûn
Onu münkir değil illâ mecnûn-Nâbi
tıbb-ı tabîb: Doktorun tıbbı.
Her mübtelâ ki derdine ışkı devâ bilir
Tıbb-ı tabîbi derd-i ser anlar hatâ bilir
Hamdullah Hamdi
* **tıb-hâne:** Tıp evi.
tıb-hâne-i âlem: Âlemin tıp evi.
Her nefs mey-i mevti tadar illet-i merge
Tıb-hâne-i âlemde devâ bulmadı Lokmân
Muallim Naci
** **etıbbâ**: Tabîblik'ler.
Bir gürûhun gamı bir tâifeye niʿmettir
Sebeb-i nefʿi etıbbâ olur âlemde ilel
Yenişehirli Avni
Kabûl-i merhem eder zahm sâhibi değilim
Hezâr-hamd etıbbâya ihtiyâcım yok-Sâbit

Hastanın derdine dermân bulunurdu ammâ
Maraz-ı nâz-ı etıbbâya bulunsaydı ilâc-Sâbit

Sıhhat gibi bîmâr-ı gama geç geliyorlar
Öldürdü bizi nâz-ı etıbbâ ne belâdır-Sâbit
* **tabîb**: Doktor, hekim. **c. tabîbân**.
Aşk derdiyle hoşem el çek ilâcımdan tabîb
Kılma dermân kim helâkim zehr-i dermânındadır
Fuzûlî
Münâfiktır yine elbet mizâca şîve-i hikmet
Tabîbin olsa da kizbi marîzin sıhhatin söyler
Koca Ragıp Paşa

Gamzen cefâsı âşıka aynî vefâ gelir
Bîmâra iltifâtı tabîbin devâ gelir
Yakınî (Edirneli Mevlana Hüseyin...)

Söylen tabîbe yok yere arz-ı devâ eder
Bîmâr-ı derd-i aşk kabûl eylemez ilâc
Şeyhülislam Yahya
tabîb-i bed-meniş: Kötü huylu doktor.
Derd ile kalmak hayât-ı câvidânîdir bana
Tek tabîb-i bed-meniş minnetle dermân olmasın
Cevrî (İbrahim Çelebi)
tabîb-i câm: Kadeh doktoru.
Aceb mi pâyine sürmek dilersem çehre-i zerdim
Kaçan ben tabîb-i câmı görsem depreşir derdim
Hâletî (Azmizade...) (depreş-: tazelenmek, yenilenmek)
tabîb-i cân: Can doktoru.
Ey tabîb-i cân u dil gûş etmemek lâyık mıdır
Göklere erdi Cinânî gibi efgânım benim-Cinanî

Ünnâb-ı leblerin var iken ey tabîb-i cân
Etme ilâc hastelere acı sabr ile-Hamdullah Hamdi
tabîb-i derd-i dil: Gönül derdinin tabibi.
Derdine em sordu laʿlinden devâ_yiçin gönül
Ol tabîb-i derd-i dil verdi devâ_yiçin cevâb
Huffî (em: ilaç, deva)
tabîb-i dil ü cân: Can ve gönül doktoru.
Hasta-dil derdine em sordu lebinden nice kim
Ol tabîb-i dil ü cân vermedi bir kerre cevâb-Âhî
tabîb-i gerdûn: Feleğin doktoru.
Şerbet-i merki sunar sana tabîb-i gerdûn
Fenn-i hikmette olursan da eğer Eflâtûn-Nedim
tabîb-i hasta-dil: Hasta gönüllerin doktoru.
Lebin dârü'ş-şifâsından umar dil derdine dermân
Tabîb-i hasta-dillersin devâsın derd-mend ister
Adlî (Sultan II. Bayezit)
tabîb-i havâ: İstek doktoru.
Boyandı kanı ile safha-i çemen gül gül
Meğer ki fasdına hükmeylemiş tabîb-i havâ-Fuzûlî
tabîb-i hâzık: Usta doktor.
Ki böyle bir tabîb-i hâzıkın te'sîr-i tedbîri
Nice zahm-ı derûna kâr-sâz-ı iltiyâm oldu-Nedim

Ey tabîb-i hâzık-ı nabz-âşnâ-yı derd-i dil
Hasta-i hicrim bana bir çâre Allah aşkına
Ishak Efendi

tabîb-i hâzık-ı hüsn: Güzel usta doktor.
İşittim bir tabîb-i hâzık-ı hüsnün dehânından
Devâsız derdine âşıkların dermânlar ağlarmış
Enderunlu Vâsıf

tabîb-i hâzık-ı nabz-âşnâ-yı derd-i dil: Gönül derdinin huyunu bilen usta doktor
Ey tabîb-i hâzık-ı nabz-âşnâ-yı derd-i dil
Hasta-i hicrim bana bir çâre Allah aşkına
Ishak (Ebu ... Efendi)

tabîb-i illet-i âlem: Âlemin (var oluş) gayesinin doktoru.
Tabîb-i illet-i âlemsin ey düstûr-i milk-ârâ
Bulur her kanda varsan illet ü endûh pâyânı
Nedim (kanda: nerede)

tabîb-i kalb-i rûhânî: Ruhanî kalbin doktoru.
Tabîb-i kalb-i rûhânî edip Nuri kulun Mevlâ
Olur kalbindeki emrâzını âmâlini muslih-Nuri

tabîb-i la'l: Dudak doktoru.
Çün tabîb-i la'line anber satar hindû benin
Ya neden bekler lebin dârü'ş-şifâsın bilmedin
Ahmet Paşa

tabîb-i lutf: Lütuf doktoru.
Vermeseydi bana ümmîd tabîb-i lutfun
Öldürürdü beni bu çektiğim eska:m-ı hümûm
Yenişehirli Avni

tabîb-i mihr-bân: Merhametli doktor.
Halk-ı âlem ser-te-ser bîmâr-ı derd-i ihtiyâc
Zehir bir dârü'ş-şifâ lûtfun tabîb-i mihr-bân
Nef'î

tabîb-i müşfik: Şefkatli doktor.
Dil-hastelere tabîb-i müşfik
Her yâreye merhem-i muvâfık-Ziya Paşa

tabîb-i rûzigâr: Devrin tabibi.
Eylemiş der-beste dükkânın tabîb-i rûzigâr
Hokka-i pîrûze-i gerdûnda dârû kalmamış-Nâbi

tabîb-i şîve: Nazlı doktor.
Görüp zehr-âb-ı tîğ-ı gamzeden hâsıl olan zahmım
Tabîb-i şîvenin destindeki merhem eder feryâd
Esrar Dede

tabîb-i tesliyet: Teselli veren doktor.
Şikeste-gî-i dile çâre-sâz olur sanma
Tabîb-i tesliyetin mûmiyâların gördük-Râşit

tabîb-i vahdet: Birlik doktoru.
Biz tabîb-i vahdetiz tiryâk-ı aşk içiririz
Derd-i şirkten hasta vü mecrûhadır tîmârımız
Gaybî

** **tabîbân**: Tabîb'ler.

tabîbân-ı zemân: Zamanın tabipleri.
Böyledir şimdi tabîbân-ı zemân
Ekseri câhil-i ahvâl-i ebdân-Nâbi

* **tabîbâ:** Ey tabip.
Eşiğin taşını yasdanmaz olmayan sana âşık
Meseldir kim tabîbâ sağ olan baş istemez yastık
Âşık Çelebi

tıfl: (طفل) Ar. Çocuk, tıfıl. **c. etfâl**, **tufûl.**
Değil lûtf-ı Hudâvend-i kerîmin ka:bil inkâr
Meğer inkâr eden mecnûn ola ya tıfl u ya a'mâ
Nâbi

Ne baktı kadd-i dü-tâma ne gönlümü ele aldı
Ne tıfl olur ki hakîr ola şeyh ü şâb gözünde
Şeyhülislam Yahya

Âkıle lâyık mı ferdâyı ferâmûş eylemek
Fikr-i şenbih tıflın eylerken tebâh âzînesin
Sünbülzade Vehbi

tıfl-ı andelîb: Bülbül çocuğu.
Debîr-i bâd verip tıfl-ı andelîbe sebak
Götürdü çehre-i hezârdan nika:b-ı hafâ-Fuzûlî

tıfl-ı bîdâr: Uyumayan çocuk.
Uyur kehvâre-i sînemde bizzat
Uyur sevdâ o hırçın tıfl-ı bîdâr-Tevfik Fikret

tıfl-ı bî-keder: Kedersiz çocuk.
O tıfl-ı bî-kederin kalb-i şâd-mânda
Derîde oldu o dem bir sehâbe-i gülgûn
Cenap Şahabeddin

tıfl-ı cân-rübâ: Can alan çocuk.
Fakat şu tıfl-ı cân-rübâ
Ki rûhtan nişânedir
Gülerken ağlıyor bana-Tevfik Fikret

tıfl-ı cenîn: Cenin çocuğu.
Felektir ol ki dahi gelmeden bu eşbâha
Verir meşîmede tıfl-ı cenîne rûhu gıdâ-Ziya Paşa

tıfl-ı dil: Gönül çocuğu.
Okudu hüsnün kitâbın mekteb-i ışkında dil
Tıfl-ı dil önünde ağzın açamaz allâmeler
İbn-i Kemal

tıfl-ı dil-i nev-heves: Yeni hevesli gönül çocuğu.
İhyâ eden endîşe-i feyz-i nefesimdir
Endîşe benim tıfl-ı dil-i nev-hevesimdir-Nef'î

tıfl-ı ebced: Ebcet çocuğu.
Tıfl-ı ebced olamam olmuş iken pâdeşehim
Fenn-i esrâr-ı maânîde sebak-gû-yı zahîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

tıfl-ı garâm: Sevda çocuğu.
Rûhumdan uçar rûhuna meshûr u girîzan
Bir hande-i ma'sûmesi bir tıfl-ı garâmın
Ahmet Hâşim

tıfl-ı gayûr: Gayretli çocuk.
Harf-i vâhid yetişir tıfl-ı gayûra Nâbî
Herkese çûb-ı debistân ile te'dîb olmaz-Nâbi

tıfl-ı gonce: Yeni yetişen çocuk.
Tıfl-ı gonce yalın ayak yüğürürdü kapına
Eğlenip gelmediği bu ki dikenden çıkmaz
İbn-i Kemal (yüğür-: koşmak, hızlı gitmek)

tıfl-ı hakkâk: Kazıcı çocuk.
Tıfl-ı hakkâke dedim çekme fakr yayını var
Er olan ekmeği taştan çıkarır dedi o yâr-Sâmi

tıfl-ı hevâî: Nefsine uyan çocuk.
Mekteb-i sînede bir tıfl-ı hevâyîdir dil
Kim henüz anlamamış farkını ışk u hevesin
Nedim

tıfl-ı hıred: Akıl çocuğu.
Tıfl-ı hıredin bârını çekmek ne belâdır
Gâhîce sebû-yı meyi ber-dûş edebilsem-Nâbi

tıfl-ı işve-bâz: İşveli çocuk.
O tıfl-ı işve-bâz ile bâzîçe tarh edip
Mihr-i lebin gönülde nihân eyledin bu şeb
Fasih (Ahmet...Dede)

tıfl-ı ma'nî: Mana çocuğu.
Tıfl-ı ma'nî zikr-i kalbîden yakar misbâhını
Mu'cizât-ı enbiyâdan derdimiz tevhîd-i hâs
Ümmî Sinan

tıfl-ı mekteb: Mektep çocuğu.
Akla mağrûr olma Eflâtûn-ı vakt olsan dahi
Bir edîb-i kâmili gördükte tıfl-ı mekteb ol-Nef'î

tıfl-ı merdüm-i çeşm: Gözbebeğimin çocuğu.
Dem-â-dem kilk-i müjgân ile tıfl-ı merdüm-i çeşmim
Hat-ı sevdâ-yı hâlin meşk eder levh-i hayâl üzre
Fuzûlî

tıfh-ı muhabbet: Sevgi çocuğu.
Bir şeb getirdi hâtime bezm-i muhabbete
Çıktı sabâhı tıfl-ı muhabbet sehâhate-Tevfik Fikret

tıfl-ı mürâhık: Bülüğ çağına ermiş çocuk.
İdrîs-i sebak-hânı henüz hâve-i aşkın
İlyâs o debistânda bir tıfl-ı mürâhik-Esrar Dede

tıfh-ı nâ-dân: Pişman çocuk.
Tıfl-ı nâ-dân gibi eyler elif ü bâya şurû'
Pîr-i dânâ-yı hıred gelse bugün mektebine-Nizami

tıfl-ı nâz: Naz çocuğu.
O tıfl-i nâzı gördüm rûyuna hurşîd eser etmiş
Haber-dâr olmamıştım sonra bildim ne_eylemiş ne_ etmiş-Nedim

tıfl-ı nâ-zâde: Doğmamış çocuk.
Tıfl-ı nâ-zâde için hâtırı şâdân etmek
Yapmadan ücrete vermek gibidir dükkânın-Nâbi

tıfl-ı nazm: Nazım çocuğu.
Daha nev-âmededir tıfl-ı nazm ey Nâbî
Aceb mi hâneden eylerse merkeb-i çûbîn-Nâbi

tıfl-ı nev-res: Yeni yetişen çocuk.
Yarım ağız söyle dersem yâr söyler söylemez
Tıfl-ı nev-restir dahi dil-dâr söyler söylemez
Âli Bey (Gelibolulu Müverrih...)

tıfl-ı nev-sâle: yeni yetişmiş, genç çocuk.
Dahi tıfl-ı nev-sâle iken henüz
Yakardı dil ü cânı tâb-ı Temmûz
Keçecizade İzzet Molla

tıfl-ı nev-resîde: Yeni yetişen çocuk.
O tıfl-ı nev-resîdem ser-bülend olsun da seyreyle
Lebi la'l ü dil-i nâlânı kand olsun da seyreyle
Âşık Ömer

tıfl-ı nev-zuhûr-ı hezâr*:* Binlerce yeni peyda olan çoçuk.
Bin mübtelâsı var ser-i râhında cân-be-kef
Ol tıfl-ı nev-zuhûr-ı hezâr âşinâyı görür-Nâilî

tıfl-ı sefâlet: Sefalet çocuğu.
Zavallı tıfl-ı sefâlet, zavallı ömr-i tebâh
"Efendiler, acıyın, ben garîbim işte.." Hayır
Tevfik Fikret

tıfl-ı sirişk: Gözyaşı çocuğu.
Tıfl-ı sirişki yerlere girsin, duâm odur
Her kim gamında ağlamaya şeyh ü şâbdan-Bâki

tıfl-ı tersâ: Hıristiyan çocuğu.
Ol büt-i sîmîn gözünü süzdü zülfünden yana
Tıfl-ı tersâdır ne_ola eylerse zünnâra heves
İbn-i Kemal

tıfl-ı ümîd: Ümit çocuğu.
Peygûle-i meşîmede tıfl-ı ümîdime
Mehd-i vücûda gelmeden evvel herem gelir
İzzet Ali Paşa

tıfl-ı zâr: Ağlayan çocuk.
Susturmak için o tıfl-ı zârı
Kalkar ararım leyâl-i târı-Mehmet Akif

** **etfâl**: Tıfıl'lar, çocuklar.
Etfâle kıble-gâh analar kucağıdır
Zîrâ o yer vefâ vü mürüvvet ocağıdır
Recaizade Ekrem

etfâl-i bahâr: Bahar çocukları; taze çiçekler, fidanlar.
Okşa etfâl-i bahârı ey nesîm-i dil-nevâz
Bahri tanzîr eylesin olmakta sahrâ mevc mevc
Muallim Naci

* **tıfl-âne:** Çocukça, çocukçasına.
Şi'ri bâziçe-i tıfl-âne eden eşhâsın
Kimisi söz ebesidir kimi baba-i sühan
Sünbülzade Vehbi

* **tıfl-tab'**: Çocuk huylu.
Tıfl-tab' olmadadır pîr-i felek gittikçe
Tâze bâzîçeye tîz mâil olur tîz usanır-Nâbi

** **tufûl:** Çocuklar.

* **tufûl-âne:** Çocuklar gibi, çocukçasına.
Nigâh-ı şevk-ı tufûl-ânesiyle müstağrak
Köyün lika:-yı hâmûşunda bir peyâm arıyor
Tevfik Fikret

* **tufûlî:** Çocuklarla ilgili.
Dâye-i aşk kılıp zehr ile derde tenim
Yandı ağzım süt iken vakt-i tufûlîde benim
Keçecizade İzzet Molla

* **tufûliyyet**: Çocukluk; tazelik, körpelik.
Îdin bana dâim görünür levh-i kerîmi
Mâzî-i tufûliyyetimin yâd-ı besîmi-Mehmet Akif

tîğ: (تيغ) Far. Kılıç.
Tîğine ne_ola yemîn eylerse rûh-ı Murtazâ
Bir gazâ eyledin ki hoşnûd eyledin peygam-beri
Nef'î

Alnı geçirdi eblak-ı eyyâm-ı fitne-cûy
Olmasa hink-i devlete ger tâziyâne tîğ-Hayali Bey

Servi çınârı kaddine hayrân sabâ eder
Tîğ u teberle olmaz ol iş kim hevâ eder-İbn-i Kemal

tîğ-ı âb-dâr: Parlak kılıç.
Su verir her subh-dem göz yaşı tîğ-ı âhıma
Çok beni incitme tîğ-ı âb-dârımdan sakın-Fuzûlî

tîğ-ı âh: Ah kılıcı.
Bin havf ile geçti Aşk o râhı
Çün yoktu elinde tîğ-ı âhı-Şeyh Galip

tîğ-ı aşk: Aşk kılıcı.
Dil şehîdi tîğ-ı aşkım kâm-yâb-ı mahşerim
Mazhar-ı lutf-ı hitâbı müstetâb-ı mahşerim
Leskofçalı Galip

tîğ-ı âteş-zebân: Ateş dilli kılıç.
Baş koyan gitmekte âşıklar iklîmine
Tîğ-ı âteş-zebânın ol iklîme bir nehhâctır
Bağdatlı Ruhi

tîğ-ı bâtın: Nereden ve nasıl geldiği bilinmeyen felaket, İlahî ceza.
Olma hergiz emîn şerrinden
Şeyh-i dehri görüp abâ içre
Tîğ-ı bâtın dediği sûfînin Sîh-i efrencidir asâ içre
Tıflî

tîğ-ı berrân: Keskin kılıç.
Dilleri bâr-ı sanevber gibi sad-pâre olur
Tîğ-ı berrânı yâd eyledikçe a'dâ-Nef'î

tîğ-ı bî-dâd: Adaleti olmayan kılıç.
Tîğ-ı bî-dâd ile her dem kanımı dökmek nedir
Ey felek her kim dem urdu aşktan kan etmedi
Fuzûlî

tîğ-ı bürrân: Keskin kılıç.
Gamze-kârım gamze-i hûn-rîz ile kim solmasın
Hangi cân-sûzdur ki eyler tîğ-ı bürrân ile bahs
Behiştî

tîğ-ı cân-bahş: Can sunan kılıç.
*Tîğ-ı cân-bahşına karşı varsa Âhî ta***n** *mı kim*
Can verir âb-ı revâna ermeğe yangın yürek-Âhi

tîğ-ı cefâ: Cefa kılıcı.
*Ebrû vü müje***n** *tîğ-ı cefâ tîr-i kazâdır*
Ol kâkül-i pür-çîn ise emvâc-ı belâdır
Şeyhülislam Yahya

tîğ-ı celâl: Korkutucu kılıç.
Gûyiyâ tîğ-ı celâlinden bu çerhe damlamış
İki katre müncemid hûn-ı ciger hurşîd ü meh
Esrar Dede

tîğ-ı cellâd: Cellat kılıcı.
Ölü dirgürmekte la'lin câna dermândır velî
Âşık öldürmekte gamzen tîğ-ı cellâd istemez
Ahmet Paşa (dirgür-: diriltmek, ihya etmek)

tîğ-ı cevher-dâr: Cevher tutan, cevherli, süslü kılıç.
Cevher-i Zâti gerek eşyâda, pür-jeng olsa da
Tîğ-ı cevher-dâra rûşen-ger yine cevher verir-Beliğ

tîğ-ı cevr: Ayrılık kılıcı.
Şimdi tîğ-ı cevrile öldürme kurbân olduğum
Îd-i Adhâ geldüğinde edesin kurbân-ı îd-Bâki

tîğ-ı cihân-gîrin: Cihanı ele geçiren kılıç.
Feth eden âlem-i endîşeyi şemşîrindir
Zabt eden memleketi tîğ-ı cihân-gîrindir
Ziya Paşa

tîğ-ı çâbük-seyr: Süratle dönüp dolaşan kılıç.
Tîğ-ı çâbük-seyrine âhû-yı Çîn dersem ne_ola
Seyr kıldıkça döker sahrâ-yı Çîn'e müşg-i nâb
Fuzûlî

tîğ-ı dehşet-güster: Dehşet yayan kılıç.
Tîğ-ı dehşet-güsterim destimde parlar parlamaz
Karşıdan âvâz-ı istîmân olur yer yer bülend
Muallim Naci

tîğ-ı dem-â-dem: Her an kılıç gibi çekilen yan bakış.
Cânâ ne revâdır ki çekip tîğ-ı dem-â-dem
Gamzen söke cismim dile bağrım içe kanım-Fuzûlî

tîğ-ı ebrû: Kaşın kılıcı.
Bulsa jengâr-ı hat-ı yâr ile cevher hancer
Tîğ-ı ebrûya sitem-gârlık eyler hancer-Şeyh Galip

tîğ-ı ebrû-yı siyeh-tâb: Karanlığı aydınlatan kaşının kılıcı.
Tîğ-ı ebrû-yı siyeh-tâbına cân mı dayanır
Nene lâzım senin ey şûh mücevher hançer
Keçecizade İzzet Molla

tîğ-ı ecel: Ecel kılıcı.
Ne hirâsân olayım tîğ-ı ecelden ey dil
Zahm-ı şemşîr-i nigehten bile tersân değilim
Yenişehirli Avni

tîğ-ı elmas: Elmas işlemeli kılıç.
Ammâ ki ne tîğ tîğ-ı elmâs
Cellâd-ı adû şihâb-ı vesvâs-Şeyh Galip

tîğ-ı erbâb-ı gazâ: Savaş sahiplerinin kılıcı.
Tîğ-ı erbâb-ı gazâdan cânına yettikte rîş
Gitti kâfir cây-gâh etti cahîmi bitti iş-Sürûrî

tîğ-ı felâket: Felâket kılıcı.
Dâğ açar tîğ-ı felâket dil-i nâ-çârımıza
Cân atar tîğ-ı kazâ sîne-i bîmârımıza
Eşref Paşa (Bursalı Mustafa...)

tîğ-ı firâk: Ayrılık kılıcı.
Olursa tîğ-ı firâkıyla şerha şerha tenim
Nigâra derd-i derûnum olup-durur meşrûh
Şeyhülislam Yahya

tîğ-ı gam: Gam kılıcı.
Korkarım derd-i derûnum ede bir yerden zuhûr
Tîğ-ı gamla sîne Yahyâ çâk çâk olmaktadır
Şeyhülislam Yahya

tîğ-ı gamze: Gamze (yan bakış) kılıcı.
Bir aceb feyz-i mücerred var ki tîğ-ı gamzede
Sıklet-i tekfînden etmiş şehîdân insilâh
Memduh Paşa

tîğ-ı gayret: Gayret kılıcı.
Tîğ-ı gayretle nice yarılmasın cân u ciğer
Yâr-ıla yâr olduğun işitti ağyarın yine
İbn-i Kemal

tîğ-ı hadîd: Hiddetli kılıç.
Merd-i meydân ki çeke tîg-ı hadîd
Olur elbette ya gâzi ya şehîd
Atâyî (Nevizade Atâullah)

tîğ-ı hasret: Hasret kılıcı.
Dil elinden nice bir kendimi âvâre kılam
Tîğ-ı hasretle demidir ciğeri pâre kılam-Melihî

tîğ-ı hayât: Hayat kılıcı.
Pür gazab, yok cevâb Mûsâ'da
Eli tîğ-ı hayât fersâda-Muallim Naci

tîğ-ı hâzır: Hazır olan kılıç.
Tîğ-ı hâzır hele çıksın yüze görsün hâlin
Hattının dahi zuhûr etmedi isyânı henüz-Nâbi

tîğ-ı hışm: Hışım kılıcı.
Demişti öldürem seni ferâh ol tîğ-ı hışmımla
Dirîga ahdine durmaz sanasın Karamanlı'dır
Necati Bey

tîğ-ı hicrân: Ayrılık kılıcı.
Tîğ-ı hicrân ile öldürmek diler dil-ber beni
Hâzır ol vaktine Âhî deme bildim bilmedim-Âhî

tîğ-ı himem: Şevk ve gayret kılıcı.
Şâh ol Hayâlî kişverine mutmainenin
Tîğ-ı himemle asker-i levvâmeyi dağıt-Hayali Bey

tîğ-ı horşîd: Güneşin kılıcı.
Tîğ-ı horşîd ile ref' olsa yeridir kim müdâm
Yandırıp pervâneni şem'e verir âzâr subh-Fuzûlî

tîğ-ı hun-feşân, hûn-efşân: Kanlı kılıç.
Siper-endâz-ı acze hasmı tîğ-ı hun-feşan çekmez
Hamûşân-ı edeb endîşe-i zahm-ı zebân çekmez
Hâsim (Köprülüzade...)
Belki gark-ı bahr-i hûn olurdu felek dil gibi
Ettiğince tîğ-ı hûn-efşân ile cevelân-geri-Nef'î

tîğ-ı hûn-rîz: Kan dökücü kılıç.
Her ser-i mûyumda bir baş olsa mûy-ı ser kimi
Kesse varın tîğ-ı hûn-rîzinden etmem ictinâb-Fuzûlî
Sana bir âşık beni lutf eyle ihyâ et demiş
Tîğ-ı hûn-rîzinle öldürtürsen onu işte ben-Cinanî

tîğ-ı hûn-rîz-i cefâ-pîşe: Cefa etmeye alışık kan dökücü gamze.
Tenime ayrı erer cânıma ayrı sitemin
Tîğ-ı hûn-rûz-i cefâ-pîşeden ayrıdır bu-Necati Bey

tîğ-ı hûn-rîz-i kazâ: Kazanın kan dökücü kılıcı.
Tîğ-ı hûn-rîz-i kazâdır âh-ı âteş-bârımız
Şu'le-i dâğ-ı derûndur cevher-i şemşîrimiz
Esrar Dede

tîğ-ı kassâb-ı kazâ: Kaza kasabının kılıcı.
Âşık olalım gönül olmayalım unmayalım
Tîğ-ı kassâb-ı kazâ sevmez bilirsin ferbihi
Necati Bey (un-: >on-: şifa bulmak)

tîğ-ı kazâ: Kaza kılıcı.
Dâg açar tîğ-ı felâket dil-i nâ-çârımıza
Cân atar tîğ-ı kazâ sîne-i bîmârımıza
Eşref paşa (Bursalı Mustafa...)

tîğ-ı levend-âne: Levende, yiğide yakışır kılıç.
Basıcak ceyş-i benefşe yine sahn-ı çemeni
Sûseni tîğ-ı levendâne kuşandırdı sabâ
Kâmî (Edirneli...)

tîğ-ı mehîb: Heybetli kılıç.
Bir çelik parçası bir tîğ-ı mehîb olmak için
Sonra yatmakla geçer ömr-i niyâmında bütün
Ne hazîn işkence-Tevfik Fikret

tîğ-ı musaffâ: Saf (çelikten yapılmış) kılıç.
Niyâmı var yâhûd altınlı bir tîğ-ı musaffâdır
Keser âşıkların ol gamzesi şemşîr-i bürrânım
Cinânî

tîğ-ı mücevher: Mücevher kaplı kılıç.
Saçar bezme nûru döker rezme nârı
O tâc-ı murassa' o tîğ-ı mücevher-Bâki

tîğ-ı müjgân: Kirpik kılıcı. (Kirpiğe benzeyen kılıç)
Merdümân-ı çeşmi ki onun tîğ-ı müjgân bağlanır
Bî-niyâm ol resme seyfi hangi insân bağlanır-Huffî

tîğ-ı nigâh: Bakış kılıcı.
Ciğerde tîğ-ı nigâhın ne yâreler açtı
Diğer be-tîğ-keşîden tü mesti muhtâc-Cevdet Paşa (Farsça mısra: Başka kılıç çekmen için sarhoş olman gerekir).

tî-ı nigeh: Bakış kılıcı.
Bakmaz oldu dil-i mecrûha çeşm-i siyehin
Rişte-i ülfeti kesdi gibi tîğ-ı nigehin-Vesim

tîğ-ı pür-güher: İnci süslemeli kılıç.
Berk uran destinde tîğ-ı pür-güher midir yâhûd
Eyledi deryâya gûta âfitâb-ı hâverî-Nef'î

tîğ-ı reşk: Kıskanma kılıcı.
Servi benzettikleri-çün nâzenînler kaddine
Tîğ-ı reşk ile eder bağrın sanevberler şâh şâh
İbn-i Kemal

tîğ-ı ser-tîz: Keskin kılıç.
Tîğ-ı ser-tîzin ki yarıp sînemi peykân arar
Hızır'dır zulmette gûyâ çeşme-i Hayvân arar
Günâhî

tîğ-ı ser-tîz-i zekâ: Keskin zekâ.
Tîğ-ı ser-tîz-i zekâmız kırk yararken bir kılı
Biz de mecnûnsak eğer kimdir cihânın âkıli
Ziya (Adanalı...)

tîğ-ı siyâset: İdam kılıcı.
Reh-i aşkında ol gül-ruh ciğer kan ettiğim bilmiş
Çeker her dem bana tîğ-ı siyâset san ki kan ettim
Fuzûlî

tîğ-ı Süreyyâ: Süreyya kılıcı (Ed. Gerdanlığa benzediği için kılıca benzetilir.)
Arşa as şimdengerü tîğ-ı Süreyyâ cevheri
Bir gazâ ettin ki hoşnûd eyledin peygam-beri
Nef'î

tîğ-ı şer'î: Şeriat kılıcı.
Nass-ı ka:tı' olalı âleme tîğ-ı şer'î
Edemez âdemi devrinde şeyâtîn idlâl
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

tîğ-ı şitâ: Kış kılıcı.
Çenârın sâyesi boynuna kol salmış meğer bir gün
Çalıp tîğ-ı şitâ destin düşürdü iy boyu şimşâd
Enverî

tîğ-ı tevhîd: Tevhit kılıcı.
Tîğ-ı tevhîd idi ebrû-yı Resûl
Görünürdü iki seyf-i meslûl-Hakanî

tîğ-ı tîz: Keskin kılıç.
Yok kimsede tâb-ı tîğ-ı tîzim
Endîşe-i tâkat-sitîzim-Fuzûlî

tîğ-ı yâr: Yârin kılıcı.
Nasîb olup elime girse tîğ-ı yâr benim
Vücûd-ı zârımı ser-cümle yâre eyler idim-Behiştî

tîğ-ı zebân: Dil kılıcı.
Çerhten aldım Ziyâ tîğ-ı zebânımla intika:m
Rahmet olsun fenn-i nazmın pîrine üstâdına
Ziya Paşa

tîğ-ı zen: Kadın kılıcı.
Ziynet-i hâk şehâdet olmasın bir tîğ-ı zen
Şân-ı Osmânî'yi dil-hâh üzre i'lân etmeden
Muallim Naci

tîğ-ı zer-nişân*:* Altın işlemeli kılıç.
Bir tîğ-ı zer-nişânla girmişti arsaya
Şemşîr-bâz-ı ma'reke-i sahn-ı âsumân-Bâki

* **tîğ-keş**: Kılıç çeken.
Gamze-i tîğ-keş ü çeşm-i sihir-sâzına bak
Kasd-i cân eyler iken şîvesine nâzına bak-Nef'î

tîğ u teber: Kılıç ve balta.
Servi çınârı kaddine hayrân sabâ eder
Tîğ u teberle olmaz ol iş kim hevâ eder-İbn-i Kemal

tılısım, tılsım: (طلسم) Ar. 1. Tılsım, esrarlı bir kuvvet taşıdığına inanılan. 2. Tedbir, çare. 3. Sihir, büyü. **c. tılısmât**, **tılsımiyât.**
Bu tılsımı çünkü açtım, zulumâta nûr saçtım
Bu kadar maka:mı geçtim ki bu cism ü âna geldim
Nesimi

Sanasın rûh ile cism olmuştur
Der-i hikmette tılısım olmuştur-Hakanî

tılısım-i bî-nazîr: Benzersiz tılsım.
Bu tılısım-ı bî-nazîri hey de gamzen yıkmasın
Kâ'be-i dil hûblar cevri_için âbad olmadı
Necati Bey

tılısım-ı feyz: Bereket tılsımı.
Bir tılısım-ı feyzdir Esrâr her bir mısrâ'ım
Gevher-i vâlâ-bahâ-yı tab' için mahzen biziz
Esrar Dede

tılısım-ı genc: Hazine tılsımı.
Tılısım-ı genc için bin İsm-i A'zam yâd tuttun tut
Tılısımı sındırıp genci döküp ismi unuttun tut
Fuzûlî (sındır-: çözmek, kırmak)

tılısım-ı hüsn: Güzellik tılsımı.
Tılısım-i hüsnünü bozmağa gelmiş mağribîler
Diyâr-ı Şark'tan bir nice yüzü karalar gördüm
Enverî

tılsım-ı şi'r: Şiirin tılsımı.
Tılsım-ı şi'ri açılıp genc-i aşk olalı ayân
Utandı yerlere geçti defîne-i Ka:rûn-Âşık Çelebi

** **tılısmât, tılsımiyât**.: Tılsım'lar.
Sendedir kufl-i tılısmât-ı künûz-ı ma'rifet
Sendedir yarlığı fermân-rânî-i iklîm-i şân
Ziya Paşa (yarlık: emir, buyruk, ferman)

Ne kaldı çeşme-i Hayvân ne dârû-yı Sührâb
Ne kaldı nüsha-i efsûn ne hükm-i tılsımiyât
Sadullah Paşa

Âhımdadır kilid-i tılsımât-ı genc-i ruh
Âb-ı Hayât lücce-i çeşm-i terimdedir-Nâbi

tımâr: (تيمار) bk. tîmâr.
tîn: (طين) bk. tıynet.
tınâb: (طناب) Ar. Kazığa bağlanan çadır ipi.
Tâ ola bu hayme-i pîrûze-reng-i zer-nigâr
Arsa-i âlemde berpâ bî-sütûn u bî-tınâb-Nefʿî

Görmedi zâtın gibi düstûru çeşm-i rûzgâr
Nasb olaldan sâha-i imkâna çetr-i bî-tınâb
Üsküdarlı Hakkı Bey

tınâb-ı şâdî: Mutluluk ipi.
Çü hayme urdu gül-istânda ebr-i Nisânî
Tınâb-ı şâdiyi tut etme gam sözün ıtnâb-Şeyhi
tınnet: (طنّت) Ar. Çınlama, çın çın eden sesin kulağa gelmesi.
Bir fırtına saklar gibi şehrin yüreğinde
Her yerde sükûtun o hazîn tınneti çınlar
Cenap Şahabeddin
Kılar bu kubbede peydâ medîd bir tınnet
Ukûsü velvele-i bî-nihâye-i şîrîn-Tevfik Fikret
–tırâz: (طراز) Far. "Donatan, süsleyen" anlamlarında birleşik sıfatlar yapar.
* kıssa-**tırâz**: Kıssa düzen.
Tûtî-i kıssa-tırâz kelimât-ı aşkım
Oldu mir'ât-ı melâhat dil-i sad-çâk bana
Leskofçalı Galip
* şekve-**tırâz:** Şikâyet donatan.
Geh hâme gibi şekve-tırâz-ı gam-ı aşkız
Geh nâle gibi hâme-i şekvâda nihânız-Neşati
tırâz: (طراز) Ar. 1. İpek ve sırma ile işleme. 2. Elbiselere nakışla yapılan süs. 3. Süs. 4. Yol, üslup, tutulan yol.
Habbezâ ey tâc ü tahtın mâye-i zîb ü feri
Âlemin ârâyiş-i mülkün tırâz u zîveri-Nedim
tırâz-ı hilʿat-i kadr: Yücelik elbisesinin süsü.
Oldu tırâz-ı hilʿat-i kadrin "li'amrike"
Terk oldu tâc-ı izzine "Levlâke Ve'd-duhâ"
Lamiî Çelebi
(li'amrike: "Ey Resûlüm" Senin ömrüne andolsun ki, onlar, sarhoşlukları içinde bocalıyorlar-Sure 15/72; Levlâke: Hadis; Ve'd-duhâ: "Kuşluk vaktine andolsun. Sure 93/1)

tırâz-ı rûzigâr: Zamanın süsü.
Feyz-i ebr-i fikretim gelmiş tırâz-ı rûzigâr
Gevher-i nazm-ı terim revnak-fezâ-yı kâinât
Yenişehirli Avni
* **tırâzende**: Süsleyen, süsleyici, donatıcı.
tırâzende-i gîsû-yı bütân: Güzellerin saçını süsleyen.
Olmasa fikr-i tırâzende-i gîsû-yı bütân
Rîziş-i eşk-i kalem gâliye-gûn olmaz idi-Nâbi
tıyn; tîn, tıynet: (طينت) Ar. Çamur, balçık. **c. etyân.**
Dünyâya gelen ey dil çün düşse gerek tîne
Âlemde nene yetmez bir hırka-i peşmîne-Behiştî

Bir katre suyu vermediler ölmüş iken âh
Cedd-i güzîn-i illet-i terkîb-i mâ ü tıyn
Üsküdarlı Hakkı Bey
tîn-i hikmet: Hikmet çamuru.
Tîn-i hikmetle yapılmaz bu binâ
Eder cezâsını tasʿîd hebâ-Nâbi
tıyn-ı mahtûm: Mühürlenmiş, bağlanmış çamur.
Hâtem-i laʿl-i hayâli teni hâk ettiği dem
Tıyn-ı mahtûm gibi satıla dirhem dirhem
Vâlihî (Üsküplü...)
* **tıynet**: Yaratılış, fıtrat. **c. tıynetân**.
Feyz-i tıynet başkadır şûhî-i sûret başkadır
Her gazâli sanma kim deşt-i Huten âhûsudur
Koca Ragıp Paşa
Ger sorarsan tâ ezelden neydügün keyfiyyetim
Bâde-i ışk ile tahmîr eylemişler tıynetim-Behiştî

Söyledim târîh-i menkût eyleyip bezl-i vücûd
Bastı seylâb-ı adem Hayrî-i sâfî-tıyneti-Sürûrî
tıynet-i âdem: Âdemin yaratılışı.
Tıynet-i âdemde evvel konmasa sevdâ-yı aşk
Cenneti bir dâneye satmazdı ol dânâ-yı aşk
Hüdayi (İstanbullu Aziz Mahmut...)
tıynet-i beşer: İnsanoğlunun yaratılışı.
Az çok şerîrdir, biliriz, tıynet-i beşer
Menfûr olur o tıyneti lâkin kılan eşerr
Abdülhak Hâmit

tıynet-i kâmil: Olgun yaratılışlı (kimse).
Nâdir bulunur tıynet-i kâmilde kusûr
Kem-mâyeden eyler ne ki eylerse zuhûr-Ziya Paşa

tıynet-i nâ-pâk: temiz olmayan yaratılış.
Rahmet-i kurbiyetin feyziyle pâk olmaz yine
Tıynet-i nâ-pâk olan bi'l-farz Müsülmân olsa da
Üsküdarlı Hakkı Bey

tıynet-i pâk: Temiz yaratılış, saf tabiat.
Tıynet-i pâkini rûşen kılmış ehl-i âleme
İktidâ kılmış tarîk-ı Ahmed-i Muhtâr'e su-Fuzûlî

Ta'bîr edemem tıynet-i pâkindeki lutfu
Gör hâsiyet-i feyzi ne mikdâr eser eyler-Nef'î

** **tıynetân**: Yatatılışlar (Far. çokluk).
Siriştinde onun kim nûr var kalbinde kîn olmaz
Musaffâ tıynetânın tarf-ı ebrûsunda çîn olmaz
Nâbi

tıynet-ân-ı naks: Noksan yaratılışlar.
Mis tıynet-ân-ı naksı zer-i hâlis eyleriz
Terkîb-i kîmyâ-yı safâdır zamîrimiz-Nâbi

ticâret: (تجارت) Ar. Alım-satım, ticaret.
Nice ticâret ile kesb gösterem ben ona
Şöyle tüvân-gerdir ol assı ziyândan fârig
Yunus Emre (assı: fayda, kâr)
Diğerler uğradıkça helâk u hasârete
Germi verirmiş onlar umûr-ı ticârete
Abdülhak Hâmit
Ne erbâb-ı saâdet gibi aczim var avâiktan
Ne erbâb-ı ticâret gibi fakrımdan melâlim var
Cinânî

* **ticâret-hâne:** Ticaret evi.

ticâret-hâne-i dânâ-firîb-i dehr: Dünyanın ilim erbabını aldatan ticarethanesi.
Ticâret-hâne-i dânâ-firîb-i dehrin ey Nâbî
Gerektir ihtirâz etmek ziyânı denlü sûdundan
Nâbi (denlü: kadar)

* **tâcir**: Ticaret eden, tüccar.
Işkı tarîki tâcirinin assısı budur
Çeşmi harâmîsine vere gönlü rahtını
Hamdullah Hamdi

tâcir-i bender-i insâf: İnsaf limanının tüccarı.
Avniyâ çâr-sû-yı âlem-i imkân içre
Tâcir-i bender-i insâfa dükân vermezler
Yenişehirli Avni

tâcir-i kâlâ-yı visâl: Kavuşma kumaşının tüccarı.
Dürr-i nutkundur kulûb-ı âşıka:na şeb-çerâg
Tâcir-i kâlâ-yı vaslın istemez gayrı metâ'
Esrar Dede

tîh: (تيه) Ar. 1. Çöl. 2. Mısır ve Şam arasında Sînâ dağının bulunduğu yarımadadaki bir çöl. (Hz. Musa kavmi ile birlikte bu çölde kırk yıl dolaşmıştır.)
Hayf kim güm-geşte râh-ı tîh hayret olmuşuz
Bir sadâ gûş eyleriz ammâ ki ka:il-i nâ-bedîd
Ziya Paşa

tîh-i gaflet: Gaflet çölü.
Ne bilsin tîh-i gaflette olanlar minnet-i menni
Piyâz ehli olan amâ ne hazz eyleye selvâdan
Hamdullah Hamdi

tîh-i hayret: Hayret çölü.
İbtidâ eylesin âsârına erbâb-ı dilin
Tîh-i hayrette kalan râh-nümâdan mahrûm
Nâbi
Hayf kim güm-geşte râh-ı tîh-i hayret olmuşuz
Bir sadâ gûş eyleriz ammâ ki ka:il-i nâ-bedîd-Lâ

tîh-i mihen: Sıkıntı çölü.
Kimi kenâr-ı çemende kenâre-gîr-i habîb
Kimisi tîh-i mihende gezer garîb garîb
Sâmi (Arpaeminizade Vakanüvis Mustafa –Bey)

tîh-i mihnet: Sıkıntı çölü.
Kolay ve neş'e-fezâ bir seyâhat olmayacak
Lâkin
Bu tîh-i mihnette-Tevfik Fikret

tîhû: (تيهو) Far. Çil kuşu.
Baruta şitâb ederdi âhû
Ağız otuna gelirdi tîhû-Şeyh Galip

tilâvet: (تلاوت) Ar. Kur'an'ı güzel sesle ve tecvit ile okuma.
Tezâhür eyledi : Baktım çocuk « Tebâreke »yi
Kemâl-i vecd ile ezber tilâvet eylemede
Mehmet Akif

Kur'ân tilâvetiyle müselmânlık olsa ger
Âl-i Yezîd'in Âl-i Abâ'dan ne farkı var
Feyzî (Muallim ...)

Bir sabiy-i reşîd mektebte
Etti hatm-i tilâvet-i Furka:n-Sürûrî

tîmâr: (تيمار) Far. 1. Yara bakımı. 2. Ağaç bakımı. 3. Hayvanı temizleme. 4. tar. Beslediği atlı askerlerle harbe giden beylere ayrılan arazi.
Eyledim tevcîh İç El'den dâg-ı dil tîmârını
En derûn sîneden çıksın çerâgım olsun âh-Ali Paşa

Derd-i hicrânı beni şöyle ki bîmâr etmiş
Bana tîmâr edemez cümle etıbbâ'-i vatan
Hasırizade Hâfız

Tîmâr eder Enverî bu gül-şen-i derde
İşin bitir ey mihr-i dırahşânım unutma-Enverî

timsâl: (تمثال) Ar. Misl'den; 1. Resim, suret. 2. Sembol. **c. temâsîl.**
Aldı gül-zâr içre su aks-i izâr-ı âlini
Çekti güller sûretin manzûr edip timsâlini-Fuzûlî

Derûn-ı sîne-i âşıkda jengâr-ı sivâ yoktur
Dil-i âyînede timsâlden gayri nukûş olmaz
Râşit (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

Timsâle gönül bağlama bunlar gibi sen de
Ol aşk-ı hakîkî ile kevneynden âzâd-Muallim Naci

timsâl-i cesed: Ceset misali.
Çöktü bünyân-ı beden bozuldu timsâl-i cesed
Deyr dîvârında yer yer mahv olan sûret gibi
Ebussuud Efendi

timsâl-i hadşe-âver: Rahatsızlık veren örnek.
Manzûr olan o safhada, bî-renk ü bî-hudûd
Timsâl-i hadşe-âveridir mevt-i hâlin-Tevfik Fikret

timsâl-i ihmâl: İhmal örneği.
Dense İskender hemâlindir olur her âyîne
Münkalib timsâl-i ihmâle hümâlin sûreti
Nevres-i Kadim

timsâl-i yek-tâ: Tek örnek.
Perestiş-i kârıdır hep dildeki timsâl-i yektânın
Temâsîl-i sivâ kim kaldı kalb-i pâkten bîrûn
Muallim Naci

** **temâsîl**: Timsaller, suretler; resimler, semboller.
Benzer felek ol çenber-i fânûs-ı hayâle
Kim nakş-ı temâsîli serîü'l-cereyândır-Ziya Paşa

temâsîl-i butûn: Soy sop örnekleri.
Münfasıl gerçi ki peyvend-i tesâvîr-i zuhûr
Muttasıl yek-diğere lîk temâsîl-i butûn-Münif

temâsîl-i kâ'inât: Kâinat timsalleri.
Konmuş bu çâr-sûya bir âyîne-i hayât
Sûret-veş olmuş anda temâsîl-i kâinât
Ziya Paşa (anda: orada)

temâsîl-i sivâ: Başka suretler.
Perestiş-i kârıdır hep dildeki timsâl-i yektânın
Temâsîl-i sivâ kim kaldı kalb-i pâkten bîrûn
Muallim Naci

tîn: (تين) Ar. İncir.
Tîn u zeytûn ile olursa riyâzet zâhidâ
Ehl-i aşkın hâl ü leb zeytûn ile tîni geçer-Behiştî

Vâiz-i çeşm-i gürisne pîç ü tâb-ı cû' ile
Mevsim-i iftârda "Ve't-tîni ve'z-zeytûn" okur
Nedim

tîr: (تير) Far. Ok, sehim.
Gamzesi tîri bilir bir bir gönülden geçtiğin
Lîk o kaşı kemânım ân-be-ân bilmezlenir
Adlî, Âdil (Sultan II. Mahmut)

Bu zahm-ı aşkıma bâdî nigâhım olmuştur
Yine bu tîr bana kendi ter-keşimdendir-Nâbi

Sâidinde kalmadı tîr ü tüfenge iktidâr
Var ise nîrû-yı cünbüş, gerden-i hûbâna at
Koca Ragıp Paşa

tîr-i âh*:* Ah oku.
Korkarım Yahyâ ki pûlâd olsa da te'sîr eder
Tîr-i âhın kim vara ol kalbi âhenden yana
Şeyhülislam Yahya

Ermedi ser-menzil-i ümmîde Cevrî tîr-i âh
Geçti ammâ nüh-felekten, arş-ı a'lâdan bile
Cevrî (İbrahim Çelebi)

tîr-i âmâl: Emeller oku.
Kim ki hamyâze-i sa'yi çeker, elbet çü kemân
Tîr-i âmâli nişân-gâhına eyler mülhak-Şeyh Galip

tîr-i bârân: Yağmur oku.

Deşt-i gamda her yana tenler getirdi seyl-i hûn
Durmayıp tâtâr-i gamzen tîr-i bârân etmede
Bâki

tîr-i belâ: Bela oku.

Gönder efendi sîneme tîr-i belâların
Olsun siper belâlarına mübtelâların-Bâki

Gördükçe ya kaşını dil ü cân kemân sanır
Tîr-i belâya kendülerini nişân sanır-Cem Sultan

tîr-i cefâ: Cefa oku.

Mecrûh idik Allah bilir tîr-i cefâdan
Bin kûşe görürdük ham-ı ebrû-yı Kazâ'dan-Nâilî

tîr-i cevr: Eziyet kılıcı.

Nice tîr-endâzdır seyr eyle ol ebrû-kemân
Tîr-i cevr ile deler sınmaz yine dil şîşesi
Şeyhülislam Yahya (sın-: kırılmak)

tîr-i daʿavât: Dualar oku.

Kâse-i çarhı şikest eyledi tîr-i daʿavât
Cereyân eyledi hep âleme bahr-i mescûr
Enderunlu Fazıl

tîr-i dil-ârâ: Gönül süsleyen ok.

Gönül şehrine iy tîr-i dil-ârâ gelmek istersen
Yolundur nâzik-âne gel berü burc-ı bedenden geç
Enverî

tîr-i dil-ber: Sevgilinin oku.

Tîr-i dil-ber her kaçan kim bâd-veş eyler güzâr
Sîne-i bî-kîne-i uşşâktan kalkar gubâr-Rızayi

tîr-i dil-dâr: Sevgilinin oku.

Tîr-i dil-dâra siper oldu çü âşık ciğeri
İşte meydân görelim kimde ki var ise ciğer
Cem Sultan

tîr-i dil-dûz: Gönül delici ok.

Tîr-i dil-dûzu ciğer delse aceb mi yârin
Yegdir ol meh-veşin kaşı kemânı çağadan-Kabulî (Kütahyalı Mehmet---Çelebi) (çağadan: çocuktan)

tîr-i dil-dûz-ı kazâ: Kazanın gönül delen oku.

Bîm-i câna düşmemek ka:bil mi gamzenden gönül
Tîr-i dil-dûz-ı kazâdan ihtirâz etmezse de-Nâilî

tîr-i dil-dûz-ı mahabbet: Sevgiyi delen ok.

Cânına dokunmayınca bilmez âdem ne_olduğun
Tîr-i dil-dûz-ı mahabbet şöyle nâ-peydâ gelir
Şeyhülislam Yahya

tîr-i felek: Feleğin oku.

Tîr-i feleğe nişâne oldum
Tâhûne-i çarha dane oldum-Fuzûlî

tîr-i gam: Gam oku.

Tîr-i gamın nişânesidir diye Bâkî'yi
Allah ki halk çekti çevirdi kemân gibi-Bâki

tîr-i gamze: Yan bakış oku.

Tîr-i gamzen atma kim bağrım deler kanım döker
Ikd-ı zülfün açma kim âşüfte-hâl eyler beni-Fuzûlî

Tîr-i gamzen yine sînemde iki zahm urdu
İki gözüyle nazar eyledi ol şâh bana-Âhî

tîr-ı hicr: Ayrılık oku.

Nûş-ı laʿlin derdine vaslından olursa devâ
Tîr-i hicre sîne tutmaktan budur maksûdumuz
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

tîr-i kadd: Boyun uzunluğu.

Tîr-i kaddimi kemân edeli ol hûr-nijâd
Şast-ı gamdan dil-i sevdâ-zede bula idi şâd
Nizami

tîr-i kazâ: Kaza oku.

Yoktur siper bu kubbe-i fîrûze-fâmda
Zerrât-ı cümle tîr-i kazâya nişândır-Ziya Paşa

Defʿ eylemeğe nâvekini tîr-i kazânın
Bî-şübhe, tevekkül gibi muhkem siper olmaz-Lâ

tîr-i kudret: Kudret oku.

Tîr-veş kavs-ı kazâdan tîr-i kudret atıcak
Sûfî mescid kûşesine düştü ben mey-hâneye
Behiştî (atıcak: atınca)

tîr-i mahabbet: Sevgi oku.

Şol cân ki deldi bağrını tîr-i mahabbetin
Açtı serây-ı kalbine Hak revzen-i yakîn
Ahmet Paşa

tîr-i maksûd: Dilek, istek oku.

Hamîde kadlerine rişte-i eşki takıp bunlar
Atarlar tîr-i maksûdu nedendir yayı bilmezler
Hayali Bey

tîr-i murâd: İstek oku.
Dest-i cefâ ile felek büktü belimi yay teg
Tîr-i murâdı âh kim bir kez nişânda görmedik
Necati Bey

tîr-i müje: Kirpik oku.
Tîr-i müjen atma bana etti bedenden hep güzer
Nâzik-miyânım tâzesin eyle figânımdan hazer
Fârisî (Sultan II. Osman)

tîr-i müjgân: Kirpiğin oku.
Tîr-i müjgânı siyâh idi onun
Târ-ı gîsûsu gibi hûrânın-Hakanî

tîr-i mürde-dil: Ölü gönlün oku.
Bir kez zih-ı kemânın öpen tîr-i mürde-dil
Tâ haşr vahşe râtibe-i kût-ı cân verir-Nedim

tîr-i nazar: Nazar oku.
Görünce gamzeni cigerim hûn olur benim
Tîr-i nazar-durur yüreğim pâre eyleyen
İbn-i Kemal

tîr-i nidâ: Sesleniş oku.
Ne hevâ vü ne kemân ü kemân-keş ancak
Erdiren menziline tîr-i nidâyı yâ Hak
Neşet (Hoca Süleyman...)

tîr-i pertâb: Parlak ok.
Tîr-i pertâbın hevâsından şehâ her gün gelip
Çarh meydânında bir zerrîn kabak diker güneş
Lamiî Çelebi

tîr-i peykân: Temrenin oku
Gamzeler bağrım deliptir urma merhem ey tabîb
Çıkmadı dilden henüz ol tîr-i peykân ondadır
Ahmet Paşa (deliptir: delmiştir)

tîr-i rûy-ı terkeş: Ok kutusunun üstündeki ok.
Urdukları ef'î-i münakkaş
Ok yılanı tîr-i rûy-ı terkeş-Şeyh Galip

tîr-i sebük-pervâz: Çabuk uçan ok.
Nîzesin tîr-i sebük-pervâze eyler pîş-rev
Rezmde gelse o rahş-ı berk cevelân üstüne-Nedim

tîr-i ser-tîz: Ucu sivri ok.
Tîr-i ser-tîzi duâsın arşa tâ îsâl eder
Kıble-i ebrû-yı yâre ol kim eyler iktidâ
Leskofçalı Galip

tîr-i sitem: Sitem oku.
Dil-i mecrûhuma eltâf ile merhem-sâz ol
Eyledi tîr-i sitem bağrımı pür-yara meded
Enderunlu Fazıl

tîr-i şihâb: Kıvılcımın oku.
Kavs-ı kuzah gibi boyum edip kemân felek
Tîr-i şihâb âhıma etti nişân felek-İbn-i Kemal

tîr-i takdîrât-ı yâr: Yârin takdir okları.
Sîne-i mecrûhumuzdur tâ ebed âmâc-ı aşk
Tîr-i takdîrât-ı yâre her zemân âmâdeyiz
Hersekli Arif Hikmet

tîr-i ta'n: Ayıplama oku.
Sen dahi iy tîr-i ta'n uran dil-i pür-dâgıma
Göstere da'vâ-yı ışka bir nişânın var ise-Behiştî

tîr-i ümîd: Ümit oku.
Mihr-i sipihri âhım ile nâ-bedîd edip
Tîr-i ümîdimi hele urdum nişâne ben-Behiştî

tîr-i yâr: Yârin oku.
Elem değildir ol ki ölem tîr-i yâr ile
Elem budur ki yazıla cürm-i vebâl ona-Behiştî

tîr ü hançer: Kılıç ve hançer.
Tîr ü hançer çekme gamzenden Necâtî kasdına
Bir karınca katline lâzım değil bunca yarağ
Necati Bey

* **tîr-âverd:** Savaş oku.
Kemânî kaşların attıkça müjgân okların diller
Yürür mânend-i tîr-âverd gâhî râst gâhî geç
Nâilî

* **tîr-endâz:** 1. Ok atan. 2. mec. Eteği belinde.
Nice tîr-endâzdır seyr eyle ol ebrû-kemân
Tîr-i cevr ile deler sınmaz yine dil şîşesi
Şeyhülislam Yahya
O tîr-endâzdır kim fi'l-mesel ger zulmet-i şebde
Ok atsaydı ururdu çeşm-i mûr zerre mıkdârı
Sabri-i Şâkir

* **tîr-keş, terkeş**: Ok konulan kap, sadak. bk. terkeş.
Bu zahm-ı aşkıma bâdî nigâhım olmuştur
Yine bu tîr bana kendi ter-keşimdendir-Nâbi

Kalsaydı terkeşimde tek bir altın ok
En tatlı bir hayâl için atmazdım ufkuma
Dalsın yakında gözlerim artık son uykuma
Yahya Kemal

terkeş-i çeşm: Göz çukuru.
Ne denlü terkeş-i çeşminde tîr-i gamze ki var
Nişân-ı cümleden vurdun yegân yegân güzelim
Hâmi

terkeş-i pür-tîr: Oklarla dolu okluk.
Nev-sâlik-i nev'-tarh-ı cünûn-ı diğeriz biz
Çün terkeş-i pür-tîr vatan der seferiz biz
Şeyh Galip

* **tîr-sıfat**: Ok gibi.
Çün râh-ı Hak'ta tîr-sıfat müstakîmsin
*Nusret ederse ta***n** *mı izin tozuna sabâ*
Lamiî Çelebi (tan mı?: şaşılacak şey mi?)

* **tîr-veş**: Ok gibi.
Tîr-veş kavs-ı kazâdan tîr-i kudret atıcak
Sûfî mescid kûşesine düştü ben mey-hâneye-Behiştî

tîrâje: (تیراسه) Far. Gökkuşağı, eleğimsağma.
Derken atılıp göklere bir huzme-i envâr
Tîrâjeler âfâk-ı ziyâ-dârı donattı
Kemalzade Ekrem Bey

tirâş: (تراش) Far. 1.Tıraş. 2. Üstten ve düz olarak yontma.
Kâ'be yüzünden budur kaşın tirâş ettiği yâr
Kıbledir her kûşesi mihrâb ona hâcet değil
Cem Sultan

Tirâş oldukça hatt-ı yâr rûyunda cilâ artar
Fitîl-i şem'a benzer kim kesildikçe ziyâ artar
Nahifi

Tîğ-ı âhım gece gündüz çarha tuttuğum bu kim
Düşmenin halvet bulup başın tirâş etsem gerek
Behiştî

* **tirâşîde**: 1. Tıraş olmuş, tıraş edilmiş. 2. Yontulmuş; terbiye görmüş.
Hatt-ı ber-âverdelerin rûy-ı tirâşîdeleri
Hükmî hüccet gibidir da'vâ-yı tezvîr üzre
İzzet Ali Paşa

Kem-mâyelerin cevri açar cevher-i zâtı
Üsrüble tirâşîde olur peyker-i elmas-Şeyh Galip

Bakma tel kırmasına mîr-i hat-âver Simon'un
Nâ-tirâşîde olur çâre ne berber dediğin
Muallim Naci

tirâşe: (تراشه) Far. Yonga talaş.
tirâşe-i güher-i çâr-suy-ı istiğnâ: Zenginlik çarşınının cevher yongası.
Suka:ta-i kalem-i zer-ger-i dükânçe-i sun'
Tirâşe-i güher-i çâr-sûy-ı istiğnâ-Nâbi

tîre: (تیره) Far. Bulanık; kara, karanlık.
Ey diyen kim şâm-ı ikbâlin ne yüzden tîredir
Sâye salmış aya ol gîsû-yı anber-sâya bak-Fuzûlî

Yok şekveye tenezzülümüz baht-ı tîreden
Ceyb-i kalemde zâhir olur çâkimiz bizim-Nâbi

Pek tîrelendi ka:lıb u kalb-i elem-zede
Hicrân u gam ikisini de dâğ-dâr eder-Esrar Dede

* **tîre-dil**: Kötü kalpli, kalbi kara.
Gözlerim yol gözlemekten tîre-dildir ey sabâ
Tûtîyadır hâk-i pây-i şehsüvârımdan meded
Lamiî Çelebi

* **tîre-dilân:** Kötü kalpliler.
Evc-i rif'atte gezer tîre-dilân çü miğ
Hâk-i zillette yatar ehl-i kemâl dirîğ
Manastırlı Nâilî

* **tîre-fâm:** Siyah renkli.
Ale'l-husûs geçip leyl-i tîre-fâmı fenâ
Eşi'a-güster olur âfitâb-ı subh-ı nüşûr
Yenişehirli Avni

* **tîre-meniş**: Kötü huylu.
Her tîre-meniş kadr-şinâs-ı sühan olmaz
Her sifle hırdâr-ı leâl-i Aden olmaz-Nâbi

* **tîre-nihâdân:** Kötü huylular.
Sâf-dil tîre-nihâdâna olur feyz-resân
Güher-efşânî-i sâhil kef-i deryâdandır-Sâmi

* **tîre-rûh**: Kötü ruh.
Nedir ol tîre-rûh, rişte-beden
Onu var eylemiş Hudâ yoktan-Nedim

* **tîre-rûz**: Bulanık hava, alaca karanlık.
Siyeh-tab'ân olur rûşen-dilânım düşmen-i cânı
Ki düzd-i tîre-rûz-ı dâimâ dil-gîr eder meh-tâb
Beliğ

tîregî: (تیرکی) Far. 1. Karalık. 2. Bulanıklık.

tîregî-i kesret-i mevhûm: Şüphelenen çokluğun bulanıklığı.

Nîm-şeb ol meh çıkıp halvet-geh-i ibdâʿdan
Tîregî-i kesret-i mevhûmu eyler indifâʿ-Esrar Dede

tîr-keş: (تیرکش) bk. terkeş.

tiryâk : (تریاق، تریاك) Yun. Theriakos'tan >Far. Tiryâk. 1. Zehirlenmeye karşı kullanılan panzehir. 2. Ar. Macun. **c. tiryâkât**.

Tiryâktir çün leb-i dil-ber ne gam ey dost
Zülf-i siyehin mâr-sıfat gerçi semi var
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Kâse kâse nice zehrin içelim gerdûnun
Bize tiryâkini sun sâkî mey-i gülgûnun
Hayali Bey

Zehri tiryâk eyleyip tiryâki zehr eylerdi halk
Olmasa tağyîr-i mâhiyyât-ı eşyâ mümteniʿ
Yenişehirli Avni

Cebreîl olsa da dâr u taleb mecrûhu
Zahm-ı şemşîrine billâh bulunmaz tiryâk
Yenişehirli Avni

tiryâk-ı aşk: Aşk panzehiri.

Biz tabîb-i vahdetiz tiryâk-ı aşk içiririz
Derd-i şirkten hasta vü mecrûhadır tîmârımız
Gaybî

tiryâk-i zehr-i gam: Gam zehrinin panzehiri.

Sipihr-i pür-kevâkibten değil derde devâ mümkin
Hayâl etmen vere tiryâk-i zehr-i gam bu haşhaşı
Fuzûlî

* **tiryâkî**: 1. Afyon düşkünü. 2. Keyif verici şeylerden birine düşkün olan.

Telh olur zâika-i idrâki
Şükür yer ise dahi tiryâki-Sünbülzade Vehbi

Neye tiryâkisi oldun bu kadar sen de ayol!
Tutmuyor: Çünkü alıştın.. yemeye yedin bol bol
Mehmet Akif

* **tiryâkî-mizâc**: Tiryaki mizaçlı.

Aşk zevkıyle hoşem terk-i nasîhat kıl refîk
Ben ki tiryâkî-mizâcem zehr kâr etmez bana
Fuzûlî

tîşe: (تیشه) Far. Balta, nacak; külüng.

Recâ-yı vasl ile kâr etti tîşen seng-i hârâya
Dokundun hâtır-ı Şîrîn'e ey Ferhâd neylersin
Ziya Paşa

Halâs olmaz kişi ebnâ-yı cinsin vazʿ-ı derdinden
Gehî sûhândan, geh tîşeden âzürdedir âhen-Lâ

Zen-perest olduğuçün tîşe ser-i Ferhâd'a
Hüsrevâ kûh-ı fenâ Şîrîn'inin dişidir-Behiştî

tîşe-i cân-gâh: Canevinin baltası.

Tahsîn ki minnet etmedi Şîrîn'e cân için
Ferhâd kıldı tîşe-i cân-gâha ser-fürû-Ziya Paşa

tîşe-i endîşe: Düşünce kazması.

Nisâr-ı Şâh'a lâyık mümkin olsa bir güher bulmak
Kazardım tîşe-i endîşe birle kân-ı imkânı-Bâki

tîşe-i ışk: Aşk baltası.

Ne gedâyız biz efendim ki sen oldun üstâd
Tîşe-i ışk ile kân delmede sad Ferhâd'e-Nedim

tîşe-i hicrân: Ayrılık baltası.

Elinde tîşe-i hicrân ile Ferhâd'a benzer gam
Aceb mi sî-i sad-pâre kûh-ı Bîsütûn olsa-Behiştî

tîşe-i hikmet: Hikmet baltası.

Tîşe-i hikmet ile genci alanlar aldı
Mâr-veş kalmadasız siz dahi bî-cânlığla-Nâbi

tîşe-i Kûh-ken: Ferhat'ın külüngü.

Seng-i dilâ hazer tünd-i berk-ı âhtan
Tîşe-i Kûh-ken ile hîç saht-i hâre bir midir-Nâilî

tîşe-i nâhun: Tırnak kazması.

Tîşe-i nâhunla ben kim eyleyem cân-kenliği
Kûh-ı gamda bana şâkird olamaz Ferhâd'lar
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

tîşe-i üstâd: Üstadın baltası.

Her sadâ kim zâhir oldu tîşe-i üstâddan
Bir eserdir taşta kalmış nâle-i Ferhâd'tan
İbn-i Kemal

* **tîşe-kâr**: Baltacı.

Mâil-i âzâr olan bulmaz rehâ âzârdan
Tîşe-kâr evvel urur seng-i fesâna tîşesin-Nâbi

Bu âlem pây-tâ-ser kûh kûb-i mihnet ü gamdır
Eder her tîşe-kâr-ı ârzû bir Bîsütûn peydâ-Nâilî

* **tîşe-kârî**: Baltacılık.

tîşe-kârî-i enfâs: Nefeslerin baltacılığı.

Tehî kalır güher-i zinde-gîden âhir-i kâr
Bu tîşe-kârî-i enfâs ile defîne-i ömr-Nâbi

tîz: (تيز) Far. 1. Çabuk, tez. 2. (Ses için) İnce, keskin, şedit. 3. Sık.

Aceb ne tîz ferâmûş eder cebîn-i gurûr
Hasîr-i mescide her rûz çehre-sâlığını-Nâbi

Gonce-veş ol yüzü gül geç güler tîz açılır
Gülicek nâz-ıla san gonca-i nev-hîz açılır
İbn-i Kemal (gülicek: gülünce)

Tîğ-ı gamzen tîzdir ol resme kim bir lahzada
Haste diller sînesinden pâreler bin bin gılâf
Hamdullah Hamdi

* **tîz-âb:** Kezzap.

tîz-âb-ı sitem: Sitem kezzabı.

Harf-i leb-i nevmîdi âzârına leb-teşne
Tîz-âb-ı sitem çeşm-i giryâna sataşmıştır-Nâbi

* **tîz-güftâr:** Çok konuşan.

Gelir jeng-i hamûşîden küdûret tîz-güftâre
Niyâm şemşîr-i cevher-dâra çün tâbût olmuştur
Esrar Dede

* **tîz-per:** Çabuk, hızlı uçan.

Mâr-ı zemîne lokma olur mürg-ı tîz-per
Mürg-ı hevâya tuʿme olur mâhî-i bihâr-Ziya Paşa

* **tîz-reftâr**: Çabuk yürüyen.

Erişir menzil-i maksûduna âheste giden
Tîz-reftâr olanın pâyına dâmen dolaşır
Edirneli Hâtemi

* **tîz-rev**: Çabuk yürüyüşlü.

Bakma dehr-i bî-sebâtın menzil ü me'vâsına
Gird-bâd-ı tîz-revden hayme kur sahrâsına-Beliğ

tohm, tohum: (تخم) bk. tuhm.

töhmet: (تهمت) Ar. Vehm'den; varsayılan, işlenildiği sanılan suç.

Değildir şîr-i der-zencîre töhmet acz-i ikdâmı
Felekde baht utansun bî-nasîb erbâb-ı himmetten
Namık Kemal

Hudâ'yı bir tanımak töhmetiyle suçlu olan
Şu hânumânı yıkık üç yüz elli milyon cân
Mehmet Akif

töhmet-i ışk: Aşkın varsayılan suçu.

Öldürünce töhmet-i ışkınla halkı yok yere
Gel beni öldür ki ol cürme ben oldum muʿterif
İbn-i Kemal

töhmet-i nâ-mihr-bânî: Vefasızlığın suçlanması

O şûha töhmet-i nâ-mihr-bânî gerçi vâridtir
Ser-efrazân-ı hüsnün sen bana bir mihribânın bul
Nâbi

töhmet-i taksîr: Kusur bulmayı yükleme.

Mecliste cevri töhmet-i taksîr ile bana
Cânâneden rakîbe inâyet değil midir-Nâbi

tövbe: (توبه) bk. tevbe.

tû(y): (توى) Far. Kat, katmer.

* **tûy-ber-tûy**: Katmer katmer.

Geh zulmet olurdu tûy-ber-tûy
Geh nûr yağardı sûy-ber-sûy-Şeyh Galip

tûb: (طوب) Ar. 1. Tuğla. 2. Kiremit.

tûb-ı âh: Ah tuğlası.

Yıkmak olurdu felek burcunu tûb-ı âh ile
İlle sîne hânesi döymez eğer kim olsa tuç-Hamdullah Hamdi (döyme-: dayanamamak, katlanamamak, tuç: tunç)

tûb-ı çarh: Feleğin tuğlası.

Pehlevân-ı âlem olup kalb-i istiğnâyile
Tûb-ı çarhı dehr elinde oynatır elma gibi
Muhlisî (Şehzade Mustafa)

tûb-ı maksad: Maksat tuğlası.

Tâliʿim ger saʿd olup dönse murâd üzre felek
Dest-i himmet ile tûb-ı maksadım çalsam aceb
İlhamî, Selîmî (Sultan III. Selim)

Tûbî, Tûbâ: (طوبى) Ar. 1. Güzellik, iyilik, hoşluk. 2. Rahatlık. 3. Cennet'teki Sidre'de bulunan, dalları bütün Cennet'i gölgeleyen ve dallarında her türlü meyve yetişen İlahî ağaç.

Salınır Tûbâ dalları
Kur'ân okur hem dilleri-Yunus Emre

Cennet haberin getirdi gül-zâr
Tûbâ'ya nazîre hâr-ı dîvâr-Şeyh Galip

Hâsıl olmaz berg ü bârı ârzû ehl-i dile
Gül-bün-ı bâğ-ı İrem'den nahl-i Tûbâ'dan bile
Cevrî (İbrahim Çelebi)

tûbî-i Cennet: Cennet ağacı.
Tûbî-i Cennet ise koçmağa el vermeyicek
Dil-ber-i serkeşe biz serv-i dil-ârâ dimezüz
Âhî (koç- : kucaklamak, vermeyicek : vermeyince)

* **tûbâ-leh**: "Mübarek olsun, ne mutlu, aferin ona, ne güzel yakıştı." anlamlarına gelen takdir sözü.
Kadd-i Tûbâ'sını arz etse o meh
Hûrlar derler idi "Tûbâ-leh"-Hakanî

tûde: (توده) Far. Küme, yığın.
Günün birinde ki bir tûde ebr-i nâmiye-bâr
Verip havâlî-i Ken'âna incilâ-yı bahâr-Tevfik Fikret

Başına ebnâ-yı cinsin bak neler gelmiş neler
Tûde tûde bastığın topraklar insândır bütün
Muallim Feyzi

tûde-i eşcâr-ı sebz-gûn-ı bahâr: Baharın yeşil renkli ağaçlar yığını.
Sularda tûde-i eşcâr-ı sebz-gûn-ı bahâr
Yeniden ra'şelerle nakş olmuş-Ahmet Hâşim

tûde-i etlâl: Harabeler yığını.
Târîhimizin tûde-i etlâlini her gün
Ta'zîm ile, takdîs ile, te'lîh olsun-Süleyman Nazif

tûde-i ezhâr-ı muhayyel: Hayal çiçekleri yığını.
Etrâfımı birden sarıyorlar o semâî
Bir tûde-i ezhâr-ı muhayyel gibi lerzân
Tevfik Fikret

tûde-i hâk: Toprak yığını.
Her tûde-i hâk olup Bedahşân
La'l ırmağı oldu bâğa cûşân-Şeyh Galip

tûde-i hâk-i zî-mehâbet: Heybetli toprak yığını.
Ey tûde-i hâk-i zî-mehâbet
Parlar üzerinde nûr-ı iffet
Yok sende o vahşet-i maka:bir
Densin sana hacle-i bekâret-Tahirü'l-Mevlevi

tûde-i hâkister: Kül yığını.
Verse tab'-ı âteşe ger berk-ı tîğı terbiyet
Ma'den-i elmâs ederdi tûde-i hâkisteri-Nef'î

tûde-i seng: Taş yığını.
Olsa tîğ-ı gazabı şu'le-feşân kûh-sâre
Ceryân eyler idi su gibi her tûde-i seng
Kâzım Paşa

tûde-i zinde: Canlı yığın.
Ey mermerenin mâî der-âgûşu içinde
Olmuş gibi uyuyan tûde-i zinde-Tevfik Fikret

tûde tûde: Yığın yığın.
Ey dil-i dîvâne bî-bâk-âne reftâr eyleme
Seng-i ta'n-ı reh-güzâr-ı ışk tûde tûdedür-Rızayi

* **tûde-be-tûde, tûde-ber-tûde**: Yığın üstüne yığın.
Ol zerre-i cesîme-i fânûs-ı şem'-vâr
Olmuş muhît tûde-be-tûde nesîm-i pâk-Ziya Paşa

Tûde-ber-tûde mahşer-i esrâr
Ona biz cirm-i bî-haber diyoruz-Tevfik Fikret

Tûfân: (طوبان) Ar. Tavf'tan; 1. Hz. Nuh zamanında yoldan çıkanları yok etmek için Allah tarafından gönderilen şiddetli yağmur ve fırtına belası. Bu belanın sonunda yeryüzündeki bütün canlılar yok olmuş; yalnız Hz. Nuh'un gemisine aldığı çiftlerden meydana gelen canlılar türemiştir. Nuh Tufanı'na ikinci yaratılış da denir. 2. Hz. Nuh'un Tufan'ı gibi başa gelen sıkıntı, bela veya afet için kullanılır.
Tanîn-endâz-ı tâs-ı çarh olan feryâd ü zârımdır
Zemîn-i garka-i tûfân eden hep eşk-bârımdır
Ethem Pertev Paşa

Tûfânlar, alevler beni bir kal'a sanırdı
Tâclar uçuşur, dalgalanır, parçalanırdı
Midhat Cemal Kuntay

Taş olsa çünkü, erir, gölge olsa parçalanır
Taşar gelir de bu tûfân, önünde sed mi tanır
Mehmet Akif

tûfân-ı bâr: Meyve tufanı.
Eşkimin her mevc tûfân-ı bârı bir deryâ-yı aşk
Sînemin her dâg-ı âteş-nâki bir kûh-sâr-ı feyz
Leskofçalı Arif

tûfân-ı cünûn: Delilik tufanı.
Tûfân-ı cünûn dense bu tuğyâna sezâdır
Hem kahkaha-zâ doğrusu hem girye-fezâdır
Muallim Naci

tûfân-ı derd: Dert seli.
Dil lengeriyle sevkederiz fülk-i vahdeti
Tûfân-ı derd mevc-i belâ bilmeyiz nedir
Yahya Kemal

tûfân-ı eşk: Gözyaşı seli.
Gark ederse eylesin tûfân-ı eşkim âlemi
Tek sana versin habîbim Hak Te'âla ömr-i Nûh
Behiştî

tûfân-ı eşk-i çeşm: Gözyaşı tufanı.
Tûfân-ı eşk-i çeşmim pür kılmasa cihâna
Âhım harâretinden mînâ-yı çarh erirdi-Behiştî

tûfân-ı fiten: Fitneler tufanı.
Şurta-i lutf ile tûfân-ı fiten buldu sükûn
Keştî-i emn ü emân buldu muvâfık eyyâm-Nâbi

tûfân-ı gam: Elem, keder tufanı.
Eyyâm-ı inbisât iledir lezzet-i hayât
Tûfân-ı gamda âdeme lâzım mı ömr-i Nûh
Esat (Musullu...)

Gönül reşk-âver-i firdevs iken tûfân-ı gam bastı
Harâb etti Sebâ iklîmini seyl-i Arem bastı
Hâmî (Hâmî-i Âmidî)

tûfân-ı havâdis: Haberler yağmuru.
Binâ-yı ışka tûfân-ı havâdis kâr-ger olmaz
Esâsın gûyiyâ bennâ-yı kudret kârgîr etti-Bâki

tûfân-ı mahabbet: Sevgi seli.
Ey çeşm-i cihân-peymâ hîç eşk-i terin yok mu
Tûfân-ı mahabbetsin yoksa güherin yok mu
Şeyh Galip

tûfân-ı Nûh: Nuh tufanı.
Kim teşne-i zülâl-i lebin oldu ey sanem
Tûfân-ı Nûh'u görse olur çeşmine serâb-Nâbi

tûfân-ı riyâ: Riya tufanı.
Tutmasaydı dâmen-i dünyâya tûfân-ı riyâ
Kâinât olsaydı ârî şeyhten keşişten-Yenişehirli Avni

tûfân-ı serâb: Serap seli.
Girye-i hayret o rütbe mevc-hîz-i intizâr
Dîde-i ümmîdi tûfân-ı serâb eyler firâk
Esrar Dede

* **tûfân-pîşe**: Tufan'a alışmış.
Girye kim deryâ-yı Tûfân-pîşedir her katresi
Mevc-hîz oldukça âteş-rîzedir her katresi-Nâilî

tufeyl, tufeylî: (طفيل) Ar. Tıfl'dan; 1. Dalkavuk zümresinin başı sayılan kimse. 2. Yemek misafiri. **c. tufeylât, tufeyliyyât**.
Sen gâyet-i vücûdsun ü özgeler tufeyl
Sen pâdişâh-ı mülksün ü özgeler gedâ-Fuzûlî

tufeyl-i hâme-i müşgîn-rakam: Mis kokululu yazı kaleminin tufeylisi.
Dem-i tahrîr-i eltâfında âlem
Tufeyl-i hâme-i müşgîn-rakamdır-Bâki

* **tufeylî**: 1. Dalkavuk, çanak yalayıcı. 2. Ekti, sığıntı. 3. bot. Parazit, asalak.

** **tufeyliyyât**: Tufeylî'ler, tufeyler.
Gâlibiyyet gösterirsin müfteris hayvânlara
Ya tufeyliyyâta mağlûbiyyet en sonra neden
İsmail Safa

tuffâh: (تفّاح) Ar. Elma. **c. tefâfîh.**
Hırs el diş bileyip zâhidin ağzı sulandı
Ben demem onun için gabgab-ı yâre tuffâh
Esat Muhlis Paşa

tufûl: (طفول) bk. tıfl.

tufûliyyet: (طفوليّت) bk. tıfl.

tûğ: (توغ) (Far.) Tuğ, sorguç. Farsça tamlamalar yapılmıştır.
Başımda mûy-i jûlîde tenimde tâze dâgım var
Melâmet mülkünün sultânıyım tûğum otağım var
Hayali Bey

Câhile câh ile rıf'at mı gelir âlemde
Alem-efrâz-ı maârifdir olan sâhib-i tûğ
Sünbülzade Vehbi

Ser-mest-i câm-ı vuslat-ı şân oldu tûğlar
Tebrîz'e reh-nümâ-yı inân oldu tûğlar
Yahya Kemal

tûğ-ı ser-efraz: Yükselen tuğ.
Saâdetle otağın kurmadan ser-hadd-i İrân'a
Düşe Turan zemîne sâye-i tûğ-ı ser-efrâzı-Nef'î

tûğ-ı şâhî: Bir çeşit lale.
Başında kâkül-i anber-nisârın tûğ-ı şâhîdir
Alemsin hüsn ile serdârısın şimdi cüvânânın
Cinânî

tûğ-ı tumturak-alem-i i'tibar: Değeri bayrak gibi yükselen tumturaklı tuğ.
Pâşâ ki bulmaya ser-i maktû'una kefen
Ol tûğ-ı tumturak-alem-i i'tibâre yuf-Şeyh Galip

tuğra: (طغرا) Far.; Ar. 1. Padişah damgası. 2. Tuğra. (Bu kelime ile birleşik kelimeler yapılmıştır.
Memâlikinde nice beğleri okumak için
Yazıldı hükm-i şerîf ü çekildi tuğralar
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

tuğra-i pâdişeh-i hüsn ü ân: Güzellik padişahının fermanının turası.
Gâhî ki halka halka durur pîç ü tâb ile
Tuğra-i hükm-i pâdişeh-i hüsn ü ân olur-Nef'î

* **tuğra-nüvis**: (T.Far.) Tuğra çeken.
Dest urmuş idi kilk-i şehâba debîr-i çerh
Tuğra-nüvis-i hükm-i Hudâvend-i ins ü cânn
Bâki

tuğyân: (طغيان) Ar. Taşma, taşkınlık, azgınlık.
Fırat ü Dicle kenârında eyleyip tuğyân
Mülâhid olmuş iken münteşir misâl-i cerâd-Nâbi

Tûfân-ı cünûn dense bu tuğyâna sezâdır
Hem kahkaha-zâ doğrusu hem girye-fezâdır
Muallim Naci

tuhaf: (تحف) bk. tuhfe.

tuhfe: (تحفه) Ar. 1. Hediye, armağan. 2. Yeni çıkma, hoşa giden güzel şey. **c. tuhaf**.
Pervîn'le Cedy olunca tezyîn
Sıbteynine tuhfe kıldı ta'yîn-Şeyh Galip

Şimdi yine bir tuhfe gazel dedi Rızâyî
Üstâd-ı atâ-bahş ü hatâ-pûşa getirdi-Rızayi

İrân zemîne tuhfemiz olsun bu nev gazel
İrgürsün İsfahan'e Stanbul diyârını
Nedim (irgür-: ulaştırmak)

Tuhfemiz olsun bu lûgat, ebyât-ı şiirden zevk alanlara
Gele bir devr-i rûşen ki bu şâirler yâd oluna
Fethi Atâ

tuhfe-i a'yân-ı felek: Feleğin ileri gelenlerinin hediyesi.
Rîzesinin haremi gevher-i tâc-ı hûrşîd
Gird-i râh kademi tuhfe-i a'yân-ı felek-Nef'î

tuhfe-i bedî': Eşsiz hediye.
Üsküp'te kabr-i mâdere olsun bu nev-gazel
Bir tuhfe-i bedî' ü beyân-ı Muhammedî
Yahya Kemal

tuhfe-i diyâr-ı bahâr: Bahar ülkesinin armağanı.
Açıldı bâğçe-i reng ü bûda bâr-ı bahâr
Pür etti gül-şeni hep tuhfe-i diyâr-ı bahâr
Şeyh Galip

tuhfe-i gam: Gam hediyesi.
Ya dest-âvîz mihnetle gelir ya tuhfe-i gamla
Usandım hâsılı âmed-şüd-i leyl ü nehârımdan
Mantıkî (Ahmet)

tuhfe-i Hudâ: Allah'ın hediyesi.
Ervâh ki tuhfe-i Hudâ'dır
Hâk-i reh-i şâh-ı enbiyâdır-Şeyh Galip

tuhfe-i peymân: Yemin hediyesi.
Ta ezelde bir sözüm var Rabb'imin fermânıdır
Şüphesiz bezm-i Elest'ün tuhfe-i peymânıdır
İzzet Bey

tuhfe-i takdîs ü selâm: Selam ve kudsileştirme hediyesi.
Âciz-âne ola bu bendelerinden i'zâm
Rûh-ı pâkine nice tuhfe-i takdîs ü selâm
Âdile Sultan

tuhfe-i tehâyâ: Hayır dualar hediyesi.
Olsun dahi tuhfe-i tehâyâ
Ashâbına âline hedâyâ-Lâ

** **tuhaf**: Tuhfe'ler, hediyeler.
Vasf-ı cemâl-i yâr ile Bâkî gazellerin
Biri birine sundu güzeller tuhaf gibi-Bâki

tuhm, tohm: (تخم) Far. Tohum.
Tohm olmayınca hâk-nişîn bulmaz irtifâ'
Olmaz cihânda kimse azîz, olmadan zelîl-Nabi

Her tohum buldu neşv ü nemâ lîk bulmadı
Tohm-ı ümîd hâtır-ı ümmîd-vârda-Nâbi

tohm-ı ârzû: Arzu, istek tohumu.
Nemâ-pezîr değil tohm-ı ârzû Nâbî
Sirişk-i neyl-i reviş bir karâra gelmedi mi-Nâbi

tohm-ı belâ: Bela tohumu.
Ka:lû Belâ'da ekti çün tohm-ı belâyı aşk
Bitirdi âb-ı derd ile ben bî-nevâyı aşk
Hamdullah Hamdi

tohm-ı engûr: Üzüm tohumu.
Ger olsa lutfu rindâna eder perverde te'sîri
Zemîn-i şûre-i zühd ü riyâda tohm-ı engûru
Nef'î

tohm-ı eşk: Gözyaşı tohumu.
Ol kadar dîdemde bî-efgen hayâl-i kadd-i yâr
Tohm-ı eşkim kanda düşse setr olur serv-i sehv
Lâ (kanda: nerede)

tohm-ı hayât: Hayat tohumu.
Bilirsiniz ki Hudâyî biten en ince nebât
Döker de her sene milyonla canlı tohm-ı hayât
Mehmet Akif

tohm-ı kem-ter: Değersiz tohum.
O mücmel noktanın tafsîl-i âsârın temâşâ et
Olur bir tohm-ı kem-terden diraht-ı bâr-âver peydâ
Nâbi

tohm-ı nâ-çîz*:* Değersiz tohum.
Dal budak salmak, çiçek açmak, yemiş vermek garîb
Tohm-ı nâ-çîzin nedir yâ Rab şu hâsiyyetleri
İsmail Safa

tohm-ı ömr-i câvid: Ebedî hayat tohumu.
Ben de bilmem böyle rûh-efzâlığın aslın meğer
Hızr tohm-ı ömr-i câvid ekti nahl-istânına
Nedim

tohm-ı ümîd: Ümit tohumu.
Her tohum buldu neşv ü nemâ lîk bulmadı
Tohm-ı ümîd hâtır-ı ümmîd-vârda-Nâbi

tuhme: (تخمه) Ar. Mide dolgunluğu, mide şişliği; hazımsızlık.
Girse zevrak-çeye o tuhme ile
Bârını çekmeye kürek mi kalır-Sünbülzade Vehbi

tûl: (طول) Ar. 1. Uzunluk, boy. 2. Uzun müddet, zaman çokluğu. 3. ast. Boylam.
Tûluna bakma ki zencîr-i fenâdır ömrün
Seni her lâhza adem mahbesine doğru yider
Behiştî (yid-: çekmek)
Zen-i felekte vefâdan eser olaydı eğer
Bu denlü hüsnile ömrü onun geçer midi tûl
Behiştî

tûl-i dâmen: Etek uzunluğu.
Tûl-i dâmenden girân-reftâr olan pâ-der-gile
Himmet-i çâbük-rev-i reh-nümâ mümkin değil
Esrar Dede

tûl-i emel: Tükenmez arzu, hırs, tamah**.**
Ne_ideyim zâyi' edip tûl-i emelle nefesi
Kalmadı zerre kadar dilde bu dünyâ hevesi
Şâhî (Şehzade Beyazıt)
Sitem-keş-âne bu tûl-i emel nedir yâ Rab
Sürünce kahr-ı felek dehrin imtidâdı kadar
Namık Kemal

tûl-i hayât: Uzun ömür.
Bî-sûziş-i aşk istemeziz tûl-i hayâtı
Mânend-i şerer böyle ölünce gideriz biz-Şeyh Galip

tûl-i hizmet: Hizmet uzunluğu.
Ey Behiştî bizim belâgatimiz
Tûl-i hizmet gerek ki zevk oluna-Behiştî

tûl-i ömr: Ömrü uzatma.
Olma mağrûr tûl-i ömre yok bekası hâsılı
Âdile bul vahdeti çekme cefâ vü külfetin
Âdile Sultan

tûl u arz: Enlem ve boylam.
Çeriden doldu tûl u arzı arzın
Adûya kaçacak yer altı kaldı
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

* **tatvîl**: Tûl'den; uzatma, uzatılma. **c. tatvîlât**.
Hôş-durur efsâne-i hüsnünde tatvîl etseler
Gerçi kim demiştir imlâ olur ıtnâb üstüne
İbn-i Kemal

tatvîl-i kelâm*:* Sözü uzatma.
Muntazır hüsn-i icâbet, müterakkıb-ı tevfîk
Geldi hengâm-ı duâ, eyleme tatvîl-i kelâm-Nâbi

tatvîl-i tazallüm: Sızlanma müddeti.
Tâ-be-key cür'et-i tatvîl-i tazallüm Avnî
Ehl-i isyâna teka:zâ-yi şefâat meczûm
Yenişehirli Avni

* **tavîl, tavîle:** 1. Uzun. 2. Çok süren. 3. ed. Bahr-i tavîl: Uzun vezin.
Serv olmaz ise bende key ahmaktır ol tavîl
Kaddin sanevberin görüp âzâd-ı ser-bülend
Şeyhi (key: çok, pek çok)
Bir bahrin ismidir bahr-i tavîl
Mâh-ı nev gibi tavîl ü bârîk-Hakanî

* **tetâvül**: Uzama, uzatma, uzun olma. **c. tetâvülât**.

tetâvül-i illet: Hastalığı uzatma.
Meğer mukaddime-i sıhhat ü selâmet imiş
Zemân tetâvül-i illetle kaldığı rencûr-Nâbi

tullâb: (طلاب) bk. tâlib.

tulûʿ: (طلوع) Ar. 1. Güneşin Doğu'dan doğması; doğma, doğuş. 2. mec. Zihin ve kalbe doğma. **c. tulûât**.
Görür duyar bunu sükkân-ı maşrık u mağrib
Ya meh tulûʿ eder elbet ya mihr olur garib
Abdülhak Hâmit
Kıldıkta tulûʿ mihr-i zâtı
Doldurdu ziyâsı kâinâtı-Ziya Paşa

Tulûʿ levha-i rengîn-i ibtisâmındır
Gurûb safha-i gamgîn-i infiâlindir-Mehmet Akif

tulûʿ-ı haşr: Kıyametin doğması.
Evet, sabâh olacaktır, sabâh olur, geceler
Tulûʿ-ı haşre kadar sürmez; âkıbet bu semâ
Tevfik Fikret

tulûʿ-ı mâh-ı ümmîd: Ümit ayının doğuşu.
Firkat ü aşkınla sûzân olmadı mecnûn-ı dil
Etmedi hayfâ tulûʿ-ı mâh-ı ümmîdim bu şeb
Âdile Sultan

tulûʿ-ı mihr: Güneşin doğuşu.
Anılsın ol geceler kim gelir o mâh diye
Tulûʿ-ı mihre kadar intizârımız var idi-Ziya Paşa

tulûʿ-ı mihr-i enver: En parlak güneşin doğuşu.
Zuhûr-ı hâr-ı mihnet müjde-i gül-gonce-i terdir
Şeb-i târîkin encâmı tulûʿ-ı mihr-i enverdir-Lâ

tulûʿ-ı nahs: Uğursuz doğuş.
Müebbeden beklerim bir subh-ı târın
Tulûʿ-ı nahsını ümmîd içinde-Tevfik Fikret

tulûʿ-ı zulmet-i küfr: Küfr karanlığının doğuşu.
Vücûd-ı rahmet-âsârın tulûʿ-ı zulmet-i küfrü
Giderdi cümle îmân âşinâdır ya Resûlullah
Necip (Sultan III. Ahmet)

* **tâliʿ**: 1. Talih, kısmet, kader, baht. 2. Tulû'-dan; doğan. 3. Nişangâhın arkasına düşen ok.
Ümîdle ömrüm oldu zâyiʿ
Hâlim tebeh etti zaʿf-ı tâliʿ-Fuzûlî

Nûr-ı hidâyetiyle âlem münevver oldu
Fer ile tâliʿ oldu çün âf-tâb-ı Ahmed
Hamdullah Hamdi
Tâliʿimdir bana gün göstermeyen dûd içre âh
Âsmânî bir belâdır âdeme baht-ı siyâh
Ganî (Geredeli Mevlana Abdülganî)
Kalanlar ortada genç, ihtiyâr, kadın, erkek
Harâb olup yaşıyor tâliin azâbiyle-Yahya Kemal

tâliʿ-i akl: Akıl talihi.
Tâliʿ-i akla muâvin olmaz
Baht ile hüner muka:rin olmaz-Ziya Paşa

tâliʿ-i âlem: Âlemin talihi.
Göründü tâliʿ-i âlemde iʿtilâ-yı suûd
Bulundu baht-ı memâlikte irtika-yı güşâd-Nâbi

tâliʿ-i düşmen: Düşmanın talihi.
Tâliʿ-i düşmen Zühal gibi nuhûset bulmağa
Gösterir burc-ı şereften hôş saâdetler güneş
Lamiî Çelebi

tâliʿ-i ferhunde-fâl: Falı uğurlu talihli.
Bilmezem ne tâliʿ-i ferhunde-fâlin var ki hîç
Her kişi öğse seni göğe çıkarır ey melek-Âhî

tâliʿ-i kevkeb: Yıldız talihi.
Tâliʿ-i kevkebi olmazdı muka:rin şerefe
Sana ism ile karîn olmasa Veyse'l-Karanî-Nizami

tâliʿ-i menhûs: Uğursuz talih.
Görürse tâliʿ-i menhûsuma bir sâat-ı mesʿûd
Felek tahvîl-i sûret eyleyip leyl ü nehâr etmez
Keçecizade İzzet Molla

tâliʿ-i mesʿûd-ı düşmen: Düşmanın mesut talihi.
İkisi birdir muazzeb eylemekte âdemi
Tâliʿ-i mesʿûd-ı düşmen kevkeb-i menkûb-ı dost
Sâbit

tâliʿ-i meşʿûm: Uğursuz talih.
Benim hayâtıma essin bütün şubât-ı semûm
Safâ-yı cânımı öldürdü tâliʿ-i meşʿûm
Kemalzade Ekrem Bey

tâliʿ-i nahs: Uğursuz talih.
Tâliʿ-i nahsım şeref bulmak-ıçün urdum yüzüm
Âsitânen hâkine ey maʿdilet-güster güneş
Lamiî Çelebi

tâliʿ-i nâ-mihr-bân: Vefasız talih.
Fikr-i hevl-i rûz-ı mahşer mihnet-i dünyâ-yı dûn
İʿtisâf-ı teng-destî tâliʿ-i nâ-mihr-bân-Kâzım Paşa

tâliʿ-i nâ-sâz: Uygunsuz talih.
Görmedik devr-i muvâfik tâliʿ-i nâ-sâzdan
Çerh-i kec-rev aksine devrân eder her bâr hayf
Hersekli Arif Hikmet

tâliʿ-i şûm: Şom, uğursuz talih.
O bedr-i kâmil ü ol âşinâ-yı bahr-i ulûm
Fenâya vardı telef etti onu tâliʿ-i şûm
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

tâliʿ-i şûrîde: Acı, perişan talih.
Tâliʿ-i şûrîdeme zülfün nişân yetmez mi kim
Baktığımca subh-ı sâdıkta mesâlar gösterir
Ahmet Paşa

Zülfünün bendine bend olmağa cân eyler heves
Tâliʿ-i şûrîdesin gör kim bulunmaz dest-res
Cem Sultan

tâliʿ-i vârûn: Uğursuz talih.
Germ iken bâzârımız düştü bürûdet yâr ile
Tâliʿ-i vârûnu gör oldu şitâ nevrûzda-Cinanî

tâliʿ-i zebûn: Güçsüz talih.
Bir gün bize saâdet-i vasl etmedin nasîb
Bizden götür nuhûsetin ey tâliʿ-i zebûn-Fuzûlî

tûmâr, tûmâre: (طوماره) Ar. Tomar, dürülmüş nesne. **c. tavâmîr**.
Zanbakın goncasıdır bâğa gümüş bâzû-bend
Zaʿferân ile yazılmış ona hatt-ı tûmâr-Bâki

tûmâr-ı dil ü cân: Can ve gönül tomarı.
Sana tûmâr-ı dil ü cânı sunarsam ne_ola kim
Pâdişâh olana elbette sunarlar kâğaz
Şeyhülislam Yahya

tûmâr-ı vefâ: Vefa tomarı.
Mâr-ı pîçîdedir ol zülf-i mücaʿad ey dil
Sen sanırsın bu cefâ-pîşeyi tûmâr-ı vefâ
Hamdullah Hamdi

* **tûmâr-veş:** Tomar gibi.
Ömr-i hasmın defterin tûmâr-veş dürsün felek
Nice ki_eczâsından eyyâmın düzer defter güneş
Ahmet Paşa

tuʿme; (طعمه) bk. taam.

tumturâk: (طمطراق) Far. Debdebe, gösteri; söylenişi güzel, parlak görünen söz.
Sözde nazîr olmaz bana ger olsa âlem bir yana
Pür-tumturâk u hôş edâ ne Hâfiz'ım ne Muhteşem
Nefʿî

Dervîş odur ki çekmeye sultâna ihtiyâc
Bu tak u tumturaka bu eyvâne ihtiyâc-Şühûdî

tumturak-ı sühan :Söz gösterişi.
Tumturak-ı sühan ü mâniʿ-i rengînim olur
Ruh-ı feyz-âveri Nefʿiye safâ-güster-i bâl
Üsküdarlı Hakkı Bey

tûr: (طور) Ar. Dağ.
Ne Tûr'um var ne turağım hîç yerde yoktur karârım
Hakk'a münâcât etmeğe belli yirim olmaz benim
Yunus Emre

Cemâlin şevkına doymaz gönüller
Tecellî tûruna sabr eylemiştir-Bâki

Herkesin hâlince vardır bir tecellî-gâh-ı aşk
Bîsutûn Ferhâd'a kûh-ı Tûr şeklin gösterir
Esat Muhlis Paşa

tûr-ı aşk: Aşk dağı.
Hum-ı meyden götürüp âlemi seyrân edelim
Tûr-ı aşka çıkalım yine münâcât edelim
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Tecellî berk urur yer yer sevâd-ı dâğ-ı cânımdan
Cihânda tûr-ı aşkım nûr akar her gülsitânımdan
Leskofçalı Galip

tûr-ı âteş-bâr-ı aşk: Aşkın ateş yağdıran dağı.
Çeşm-i câna bir tecellî eyledin ey sîne-sûz
Tûr-ı âteş-bâr-ı aşk oldum yanar bağrım henüz
Muallim Naci

tûr-ı dil: Gönül dağı.

Yandı tutuştu tûr-ı dil eyledi karâr
Kûh-ı vücûduma bu benim gelmedi sükûn-Behiştî

tûr-ı feyz: Feyiz dağı.

Kelîm-i lem'a-i bîniş ki envâr-ı hayâlinden
Devâtı tûr-ı feyz ü kilk-i nazmı nahl-i Mûsâ'dır
Sabrî

tûr-ı ışk: Aşk dağı.

Hum-ı meyden götürüp âlemi seyrân edelim
Tûr-ı ışka çıkalım yine münâcât edelim
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

tûr-ı kurb-ı Hak: Hakka yakınlık dağı.

Matla'-ı feyz-i Hudâ'da hem kamer hem âfitâb
Tûr-ı kurb-ı Hak'ta hem nûr-ı tecellî hem cemâl
Yenişehirli Avni

tûr-ı Mûsâ: Musanın dağı.

Tûr-ı Mûsâ döymedi envâr-ı hüsnün tâbına
Hey ne taştan yüreğim varmış Allah'ın benim
Âhî

Tecellî nûruna ey Enverî gark olmak istersen
Gözün aç Tûr-ı Mûsî gördüğü dîdârı seyr eyle
Enverî

Tûr-ı Sînâ: Sina dağı. (Sina yarımadasında Allah'ın tecelli ettiği ve Hz. Musa ile konuştuğu dağ.)

Tûr-ı Sînâ'yı şekk ü hayrette
Ben sağır bir Kelîm-i bed-bahtım
Cenap Şahabeddin

tûr-ı tecellî: Tecelli dağı.

Eğerçi ihtidâ Tûr-ı tecellîden zuhûr eyler
Velî nûr-ı nazar irfân-ı Mûsî'den zuhûr eyler
Esrar Dede

* **tûr-veş**: Dağ gibi.

Sînemi târ-ı ruhun kapkara yaktı yer yer
Tûr-veş mazhar-ı envâr-ı tecellâ oldum-Cinânî

turfa, turfe: (طرفه) Ar. 1. Garip, tuhaf, gülünç, nadide; yeni, görülmedik. 2. Yahudilerce yenmesi haram olan. **c. utrûfe**.

Turfe Mecnûn'um ki pey-der-pey hayâl-i çeşm-i yâr
Dolaşır etrafımı ser-geşte âhûlar gibi-Nâilî

Turfa dükkân-ı hikemdir bu köhen tâk-ı felek
Ne ararsan bulunur derde devâdan gayri
Koca Ragıp Paşa

Eğer bir şemme alsa turrasından bâd-ı ferverdîn
Eder kevn ü mekânı gark o demde rûh u reyhâne
Üsküdarlı Hakkı Bey

Yıldız arayıp gökte nice turfa müneccim
Gaflet ile görmez kuyuyu reh-güzerinde-Ziya Paşa

** **utrûfe:** Turfe'ler, garip, tuhaf şeyler.

Şekli u'cûbe vü nihâdı hafîf
Nakşı utrûfedir vü mezâkı latîf-Nâbi

* **turfe-nisâr:** Tuhaf şeyler saçan.

Her biri kâse-i Tesnîm'e olur turfe-nisâr
Düşse pây-ı nazar rağbetine bâde vü benek
Kâzım Paşa

* **turfe-nümâyân**: Garip görünüşlüler.

turfe-nümâyân-ı garâbât-ı şuûn: Garip hadiselerin garip görünüşleri.

Olalı turfe-nümâyân-ı garâbât-ı şuûn
Görmedi mislini bu çâr-sû-yı reyb-i menûn
Ziya Paşa

turfe-reviş: Garip yürüyüşlü.

Ukalâdan geçinir turfe-reviş mecnûnuz
Başımız boş düşerek yollara kurduk çok post
Hamamizade İhsan

* **tarîf, tarîfe**: Az bulunan, nadir, zarif şey. **c. tarâif.**

** * **tarâif**: Ar. Az bulunan şeyler, tarîfeler.

Gencine-i bahârı vurup leşker-i hazân
Meştâya sarf olundu tâlid ü tarâifi
Keçecizade İzzet Molla

turra, turre: (طرّه) Ar. Alında bırakılan saç, perçem.

Dil gamzen ile turrana pek uydu ulaştı
Hak saklaya kim olmaya magzûb-ı mahabbet-Nef'î

Tarf-ı hatta turrası bir ukde peydâ eylemiş
Gûyâ sahh çekmiş âsaf-pençe fermân üstüne
Nedim

Eğer bir şemme alsa turrasından bâd-ı ferverdîn
Eder kevn ü mekânı gark o demde rûh u reyhâne
Üsküdarlı Hakkı Bey

turra-i anber-bû(y): Anber kokulu perçem.
Çok aradım taradım şâne-sıfat çâk oldum
Bulmadım mislini ol turra-i anber-bûnun
Seyyit Sabri

turra-i anber-feşân: Amber kokusu saçan perçem.
Yoksa hat yazmak için mucmû'asına hüsnünün
Yer eder mıstar gibi ol turra-i anber-feşân
Necati Bey

turra-i cânân: Sevgilinin saçı.
Estikçe bâd-ı subh perîşânsın ey gönül
Benzer esîr-i turra-i cânânsın ey gönül-Nedim

turra-i mâr: Yılan kıvrımı.
Nedir o çâh-ı muallâk nedir ol turra-i mâr
Nedir ol kûy-ı melâhat nedir ol sîb-i zekan-Biâtî

turra-i müca'ad*:* Kıvırcık, lülelenmiş, kıvrım kıvrım perçem
Baş eğmez oldu bize ol turra-i müca'ad
Iklîm-i hüsn içinde olalı şâh-ı sermed-İbn-i Kemal

turra-i müşg-bû: Mis kokulu perçem.
Ol turra-i müşg-bûdan ayrı
Hicrân kara bağrın eylemiş su-Fuzûlî

turra-i müşgîn: Mis kokulu saç.
Turra-i müşgînine olmazsa rûzî dest-res
Şâne-veş minşâr-ı mihnet çâk çâk eyler beni-Bâki

turra-i pür-çîn*:* Büklüm büklüm perçem.
Düşürünce ruhuna turra-i pür-çînini bât
Muztarip mevc-i girih-gîre döner âb üzre-Cevrî

turra-i pür-tâb: Büklüm büklüm perçem.
Etse tecessüs turra-i pür-tâbını
Kesret-i ağyârden bin dile bir ham bulur-Nâilî

turra-i sevdâ-penâh: Sevdanın sığındığı perçem.
Turra-i sevdâ-penâhın dillerin kullâbıdır
Çeşm-i rûhânî nigâhın cânların cezzâbıdır
Muallim Naci

Gözlerin bir lahza gönlümden tebâüd eylemez
Göz göz etmiştir dil-i sevdâ-penâhî gözlerin
Muallim Naci

turra-i sünbül-sıfat: Sümbül görünüşlü perçem**.**
Nükhet-i gîsû ile geldin bize âh ey nesîm
Turra-i sünbül-sıfat âşüfte-kâm ettin beni-Nedim

turra-i şebreng: (gece renginde olan) Siyah.
Miskîn gönül sevdâdadır şol turra-i şebreng için
Serhoş gibi gavgâdadır ol çeşm-i şûh u şeng için
Ahmet Paşa

turra-i tâk u rakk: İnce deri ve kemer üzerine düşen perçem (Alna düşen perçem)
Turra-i tâk u rakı hem-ser-i zâtü'l-burûc
Sâye-i sakf-ı bülendi hâb-gâh-ı ahterân-Nef'î

turra-i tarf-ı küleh: Külahın yan perçemi.
Hey ne fitne başıdır turra-i tarf-ı külehin
Hâlinin öte ucudur ser-i zülf-i siyehin-Âhî

turra-i tarrâr: Yankesici kâkül.
Hâk-i pây-ı yâre yüz sürdükte ey misk-i Hoten
Kûşe-i dâmân-ı müşgîn turra-i tarrârın öp-Riyazi

turra-i yâr: Yârin perçemi.
Turra-i yâri tararken öptü ruhsârın meğer
Lezzetinden çâk çâk oldu dehânı şânenin-Nâbi

turunc, turuncî: (ترنجى) Far. 1. Portakal türüne yakın ağaç ve meyvesi. 2. Divan şiirinde renk, lezzet veya koku, şekil bakımından sözkonusu olur.
La'lin için kan yutarken gabgabın geldi dile
Kim turunc u sîb ile ârâyiş ola bezm-i mül
Ahmet Paşa

* **turuncî**: Turunçla ilgili, turunç biçiminde.
Turuncî gabgab ü sîb-i zenahdânın firâkından
Sararıp benzin ey ünnâb lebin leymûn olmuştur
Bâki

turş, türüş: (ترش) Far. Ekşi.

* **turuş-ebrû**: Eğri kaşlı.
Ol şeker-leb nice şûr-engîz ü türüş-ebrû ise
Telh-ayş olman ki geh geh hande-şîrîni var
Ahmet Paşa

* **turuş-rû**: Ekşi yüzlü.
Turuş-rû olma cihânda kimse bakmaz çehrene
Âlemin makbûlüdür ebrû-ferâhî dâimâ-Lâ

tûsen: (توسن) Far. Sert, serkeş (at).

tûsen-i baht-ı sitîze-kâr: Kavgacı talihin sertliği.

Serkeşlik etti tûsen-i baht-ı sitîze-kâr
Düştü zemîne sâye-i eltâf-ı Kird-gâr-Bâki

tûşe: (توشه) Ar. Ölmeyecek kadar yenen azık.
Bir kışrdır ki cümle hayvâna rûz u şeb
İhzâr-ı rızk u tûşe için eyler inhimâk-Ziya Paşa

tûşe-i râh-ı sürûr: Sevinç yolunun azığı.
Bâde-i cân-perver imiş tûşe-i râh-ı sürûr
Menzil-i maksûda ey dil ayak ayak varıgör-Behiştî

tûşe-i şîrîn *:* Tatlı azık.
Zihî Râzık ki enbân-ı ademde etmede ihsân
Hezârân tûşe-i şîrîn hezârân meyve-i eclâ-Nâbi

* **tûşe-bahş**: Azık sunan.

tûşe-bahş-ı kerem: Cömertik azığını sunan.
Kimi tarîk-ı saâdette tûşe-bahş-ı kerem
Kimi kemîn-i şeka:vette kûşe-gîr-i kümûn
Yenişehirli Avni

tût: (توت) Far. Dut.
Zehî sâni' ki eyler berg-i tût u kirm-i bed-bûdan
Libâs-ı iftihâr şehriyârâne atlas u dîbâ-Nâbi

tûtî.: (طوطى) Far. Papağan. dudu. Far. **c. tûtîyân**.
Eylesem tûtîye ta'lîm-i edâ-yı kelimât
Sözü insân olur ammâ özü insân olmaz-Fuzûlî

Tab'ı âyîne-i işrâk ola tâ kim andan
Mantuku't-Tayr okuya tûtî vü bepgâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

Dil-teng-i cevre şehd-i mükâfât eder zuhûr
Tûtî kafes-nişîn iken eyler şeker zuhûr
Sâmi (Arpaeminizade Vakanüvis Mustafa ...Bey)

tûtî-i gûyâ: Konuşan dudu kuşu.
Işk bir âhen kafes biz tûtî-i gûyâsıyız
Derd bir gül-zârdır biz bülbül-i şeydâsıyız-Zâti

tûtî-i gûyî: Konuşan dudu kuşu.
Yeşiller giydiğince tûtî-i gûyîye benzersin
Benim hôş-bû Afîfe'm sen gül-i ra'nâya benzersin
Vefaî (Sultan IV. Mehmet)

tûtî-i gül-zâr-ı bezm: Meclisin gül bahçesinin papağanı.
Tûtî-i gül-zâr-ı bezmin olmağ için eyledi
Hârı nâhun bergi şeh-per goncayı minkâr gül
Necati Bey

tûtî-i mu'ciz-beyân*:* Mucize söyleyen papağan.
Sühan bir tûtî-i mu'ciz-beyândır hâmem üstâdı
Kalem bir kahramân-ı tîğ-zendir, dil silâh-dârı
Nef'î

tûtî-i mu'cize-gûy: Mucize söyleyen papağan.
Tûtî-i mu'cize-gûyem ne desem lâf değil
Çarh ile söyleşemem âyînesi saf değil-Nef'î

Tab'ım ol âyînedir kim tûtî-i gûya olur
Nakşolunsa levh-i i'câzında la'lin sûreti
Nevres-i Kadim

tûtî-i reng: Renk papağanı.
Şu'le-i nîlûfer-ı dağım olup tûtî-i reng
Tâb-ı derd-i rûy u hat mir'ât-ı sohbettir bana
Esrar Dede

tûtî-i ser-sebz: Yeşil başlı papağan (yüzde çıkan yeni ergenlik tüyleri)
Tûtî-i ser-sebzdir ki_âyinede per gösterir
Hatt-ı ruhsârın kim olmuştur ona der-ber güneş
Ahmet Paşa

tûtî-i sühan-gû: Söz söyleyen papağan.
O bülbül o tûtî-i sühan-gû
Hem ben idim ol tezerv-i dil-cû-Şeyh Galip

tûtî-i şeker-güftâr: Tatlı dilli papağan.
Ten-i sîmîni bir mir'ât-ı pür-envârdır gûya
Leb-i şîrîni tûtî-i şeker-güftârdır gûya
Seyyit Vehbi

tûtî-i şeker-hâ: Tatlı dilli, güzel söz söyleyen papağan.
Tûtî-i şeker-hâ gibi hüsnü çemeninde
Minka:ra alır la'l-i şeker-bârı benefşe-İbn-i Kemal

tûtî-i şeker-istân: Şeker ülkesinin papağanı.
Gördükçe bendeki bu şeker handeler nedir
Bildin mi tûtî-i şeker-istânın olduğum-Nedim

tûtî-i şekker-şiken: Şeker kıran papağan.
Nazm dâmına şeker saçtı Nizâmî dâne
Ki meğer sayd ede sen tûtî-i şekker-şikeni-Nizami

tûtî-i şîrîn-kelâm: Tatlı sözlü papağan.
Tatlı tatlı dilleşir ey dil zebân-ı yâr ile
Tûtî-i şîrîn-kelâm olup eder güftâr şi'r-Enverî

tûtî-i şîrîn-sühan: Tatlı sözlü papağan.
La'lini Yahyâ inen rengîn ü şîrîn vasf eder
Tûtî-i şîrîn-sühandır bülbül-i rengîn-edâ
Şeyhülislam Yahya (**inen:** çok)

tûtî-i tab'-ı sühan-dân: Söz söyleme alışkanlığı olan papağan.
Pâdişâhım nazm-ı Yahyâ saf bir âyînedir
Tûtî-i tab'-ı sühan-dâna sühan-âmûz olur
Şeyhülislam Yahya

** **tûtîyân**: Papağanlar.

tûtîyân-ı kafes-i aşk: Aşk kafesinin papağanları.
Dili söyletmeğe besdir sühan-ı şîrînin
Tûtîyân-ı kafes-i aşk şeker bilmezler-Nâbi

tûtiyâ, tûtyâ: (توتيا) Far. 1. Sürme. 2. Kalay renginde bir cins maden. Eskiler bunu döverek sürme yapımında kullanırlarmış; çinko.
Felek sed olsa vermez dîde-i hûn-pâşa temkîni
Ne denlü tûtiyâ versen kurutmaz çeşm-i nemekini
Nâbi

Çeşm-i mühre tûtiyâ eyler felek her rîzesin
Ârzû-yı sâye-i kaddinle her kim hâk olur-Neşati

Tûtiyâdan toprağın vakt ola tercîh edeler
Rindler sâgar düzüp zühhâd tesbîh edeler
Şeyhülislam Yahya

tûtiyâ-yı gerd-i râh-ı dil-ber: Sevgilinin yolunun tozunun sürmesi.
Gönlümüz kuhl-ı Sıfâhan'ı alır mı aynına
Tûtiyâ-yı gerd-i râh-ı dil-bere mâilleriz
Adnî (Sultan III. Mehmet)

tûtiyâ-yı hâk-i pây: Ayak altındaki toprağın tozu.
Tûtiyâ-yı hâk-i pâyin feyzine yol bulmasam
Nûr-ı çeşmim ayb kılma kör olur derler garîb
Fuzûlî

Tûtiyâ-yı hâk-i pâyinden kılan kat'-ı nazar
İki gözümse gerekmez çıksın ey nûr-ı basar-Âhî

tuyûr: (طيور) bk. tayr.

tutuk: (تتق) Ar. Perde, örtü, peçe.
Encüm değil felekte kazâ-yı bikr-i fikrime
Her şeb hediyye bir tutuk-ı zer-nişân verir-Nedim

Cem'-i ezdâdı merâm eylese ger makdereti
Birleşir şâm-ı ebedle tutuk-ı subh-ı ezel-Lâ

tutukk-ı erguvân: Erguvan rengindeki örtü.
Sâkin bir akşamın tutukk-ı erguvânını
Yırtarken ihtirâz ile dest-i siyâh-ı şeb-Tevfik Fikret

Tübbet: (تبّت) Ar. Tibet ülkesi.
Gûyâ edip tabîat kûy-ı zemîni tastîh
Tübbet aşağı düşmüş Çîn ü Hoten yukarı-Nedim

tüfenk: (تفنك) Far. tüfek.
Sâidinde kalmadı tîr ü tüfenge iktidâr
Var ise nîrû-yı cünbüş, gerden-i hûbâna at
Koca Ragıp Paşa

Asker yürüyüp top u tüfeng edilse revân
Benzer ona kim arşta âteş saça su'bân-Behiştî

Doldururken tüfengi çöb ile sandı adû
Ejder-i Mûsâ'dır etmiş mâr-ı sihri iltika:m
Abdülganî Nâdirî

tüfû: (تفو) Far. Tü, tüf deme.
Sezâ mı kûşe-i halvette kalsın böyle allâme
Hakîkat söylerim: Olsun tüfû! Akvâm-ı İslâm'a
Hâdî Abdüsselimzade

tükme, tügme: (تكمه) Far. Düğme.
Semenin sîne-i sîmînin açıp bâd-ı seher
Çözdü gül-şende gülün tükmelerin nâhun-ı hâr
Bâki

tükme-i iklîl: Taç düğmesi.
Ne güher tükme-i iklîl nigîn-i azamet
Ki olur lâmiası âlem-i kudse meş'al-Kâzım Paşa

tünd: (تند) Far. Sert, şiddetli, hiddetli.
Acıttı beni acı sözün tünd nigâhın
Ey nahl-i melâhat ne aceb telh berin var-Fuzûlî

Dil-dâr-ı tünd ü serkeş ağyâr ise cefâ-cû
Ne_itsin ya bülbül-i dil gül böyle hâr böyle-Nev'î

Evvel âlüftene tâ böyle itâb etmez idin
Bin suâl eylese bir tünd cevâb etmez idin
Fehim (Hoca Süleyman...)

tünd-i berk-ı âh: Ah şimşeğinin sertliği.
Seng-i dilâ hazer tünd-i berk-ı âhtan
Tîşe-i Kûh-ken ile hîç saht-i hâre bir midir-Nâilî

* **tündî:** Sertlik.

tündî-i hûbân: Güzellerin sertliği.
Deşt-i heyhât ise de çoktan olurdu sûzân
Vüs'at-i havsalamı tündî-i hûbândan sor-Nâbi

* **tünd-bâd:** Kasırga, sert rüzgâr.
Gönülde âh-ı pey-â-pey keder alâmetidir
Bu tünd-bâd yine bir haber alâmetidir-Esat Bağdadî

tünd-bâd-ı haşr-engîz: Kıyamet koparan sert rüzgâr.
Değse ger dâmen-i temkînine berg-i nâ-çîz
Tünd-bâd-ı haşr-engîze olur sedd-i sedîd
Yenişehirli Avni

tünd-bâd-ı sitem: Sitemin sert rüzgârı.
Tünd-bâd-ı sitemin sadme-i kûh-endâzı
Şâh-sâr-ı hevese mûris-i âsîb olmaz-Nâbi

* **tünd-hû (y):** Titiz, sert huylu.
Ol tünd-hûy bir gün olur bezm-i visâle râm
Uşşâkının duâsı eğer müstecâb ise-Nâbi

Niyâz ehl-i gurûra bâis-i tahrîk-i nahvettir
Bütân-ı serkeşi ibrâm-ı âşık tünd-hû eyler
Râşit (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)
Meyl etme tünd-hûluk ile semt-i rif'ate
Olmaz sebâtı cevv-i havâda şirârenin
Nüzhet (Rıdvan Paşazade---Efendi)

tünd-rûy: Sert yüzlü.
Akıbet vîrân olur her tünd-rûyun hânesi
Kim belâ-yı nîş-i zenbûru yine kendi çeker-Beliğ

* **tünd-rûyî:** Sert ve acımasız tabiatlılık.

tünd-rûyî-yâr: Sevgilinin acımasız tabiatı.
Abes değil dil-i mecrûha tünd-rûyî-i yâr
Zarardır etse zahm-dâra merhamet cerrâh
Enderunlu Vâsıf

tünd ü telh: Acı ve sertlik.
Tünd ü telh oldu ol hikâyetten
Gazab u kahrı arattı gâyetten-Fuzûlî

türâb: (تراب) Ar. Toprak.
Ben var iken gerek bana bu zevk ü bu safâ
Bir gün gelir ki görmeye kimse türâbımı-II. Murat

Çok ni'metinin hakkı var üstünde hicâb et
Âdâb ile bas pâyını rûyuna türâbın-Nâbi

Deryâdan âb istemiş olsam serâb olur
Ger altuna yapışsam o sâat türâb olur-Zâti

Ederse vechi var beni iki cihânda ser-firâz
Hudâ bilir cebîninin ayağının türâbıyım
Muallim Naci

türâb-ı kabr: Kabir toprağı.
Bir beyti bir de câmi'-i ma'mûru var Kemâl
Yağsın türâb-ı kabrine gufrân-ı müşg-bû
Yahya Kemal

türâb-ı pây-mâl: Ayaklar altına alınan toprak.
Ser-bürehne âlemi geşt ettiğim ayb eyleme
Olmuşam ben bir perînin baş açık dîvânesi-Zâti

türâb-ı siyeh: Siyah toprak.
Sen türâb-ı siyehte bir mahbûs
Ben çelîpâ-yı gamda bir maslûb-Cenap Şahabeddin

türbe, türbet: (تربت) Ar. Türbe. Genelde önemli kişiler için yapılan mezar.
Bir türbedir vücûda gelmezden ön yapılmış
Dârü'l-beka değildir bu günbed-i murassa-Behiştî

Neymiş sana heykel? Ne demekmiş sana türbe
Arkanda kalan tertemiz ismin yetişir be
Midhat Cemal Kuntay
Cidâr-ı türbede bu cân-güzâr Mersiye'm
Teessüf üzre okunsun zemân-ı haşre kadar
Ziya Paşa

türbe-i anber-sirişt: Amber yaratılışlı türbe.
Türbe-i anber-siriştin ravza-i kuds eyleyip
Hem-demin kudsîler ile hem-nişîn-i hûr kıl
Bahtî (Sultan I. Ahmet)

türbe-i Nasreddîn: Nasrettin Hocanın türbesi.
Bâis-i hande olur setre çalışmak aşkı
Vaz'-ı kufl etme gibi türbe-i Nasreddîn'e
Atâullah (Şeyhülislam Mehmet ...)

türbe-i nûr-ı alem-dâr-ı Resûl: Hz. Muhammed'in sancaktarının nurlu türbesi.
Türbe-i nûr-ı alem-dâr-ı Resûl'e bu nişân
Eser-i şâh-ı cihân Hazret-i Sultân Osmân
Farisî (Sultan II. Osman)

* **türbe-dâr**: Türbe bekçisi.
Türbe-dârın gibi tâ fecre kadar bekletsem
Gündüzün fecr ile âvîzeni leb-rîz etsem
Mehmet Akif

* **türbet**: Türbe. (Nazımda kullanılır.)
Şehîd-i aşkın oldum lâle-zâr-ı dâgdır sînem
Çerâg-ı türbetim şem'-i mezârım varsa sendendir
Şeyh Galip

türbet-i Mecnûn: Mecnunun türbesi.
Şâd etmek için rûhunu her gece zemâne
„Ve'l-leyl" okur türbet-i Mecnûn üzerinde
Emrî-i Kadim (Edirneli....)

Türk: (ترکان) T. 1. Türk kavminin ismi. 2. Güzel. **c. Türkân, Etrâk**.
Çîn saçı Türk gamzesi etti gazâyı Rum'da
Bunca hatâ vü mekr ile ecr ü sevâb içindedir
Şeyhi

Erbâb-ı hüner ümîd-gâhı
Türk ü Arab ü Acem penâhı-Fuzûlî

Türk ü Tâtâr hazân mı ki bu devrân-ı serî'
Gâret-i cân u dil eyler ser ü sâmân aparır
Hamdullah Hamdi

Bilmem ne demektir ne tekâpû, ne tahakküm
Lûtfümle de, kahrımla da Türk'üm
Midhat Cemal Kuntay

Türk-i Hatâ (Hıtâ): Hatâ ülkesinin güzeli.
Aynın hatâsız ey büt-i Çîn döktü kanımı
Türk-i Hatâ'dır aslına varır hatâsı yok-Nesimi

** **Türkân**: T.+Far.=Türk'ler; Farsça kaideye göre yapılan çokluk. Etrâk: Arapça kaideye göre yapılan çokluk.
Bî-edeblik etse hem bir şahs-ı bed
Ta'n edip derler ki: Türkî mikend
Sünbülzade Vehbi

** **Etrâk**: (Ar.)Türk'ler.
Leylî Mecnûn Acemde çoktur
Etrâkde ol fesâne yoktur-Fuzûlî

* **Türkî**: Türkçe.
Türkî'de Nef'î ile Bâkî'ye bak
Gayrı dîvânları da et mülhak-Nâbî

türktâz: (ترکتاز) Far. 1. Yağma, çapul. 2. Koşarak yağma etme.
Hôd-be-hôd ma'nî olur pîçîde pây-ı hâmeye
Vâdî-i ma'nâda Nâbî türktâz etmezse de-Nâbi

türrehât: (ترهات) Ar.Türrehe'nin çokluğu; saçmasapan sözler.
Eslem-i tarîkı gösteriyorken dehâtımız
Olmaz mı reh-zenâna bizim türrehâtımız
Abdülhak Hâmit

türüş: (ترش) Far. Ekşi.
* **türüş-ebrû:** Eğri kaşlı.
Ol şeker-leb nice şûr-engîz ü türüş-ebrû ise
Telh-ayş olman ki geh geh hande-i şîrîni var
Ahmet Paşa

* **türüş-rû**: Ekşi yüzlü.
Hande-rûluk eser-i rahmettir
Türüş-rûluk sebeb-i nefrettir-Nâbi

Türüş-rû olma cihanda kimse bakmaz çehrene
Âlemin makbûlüdür ebrû-ferâhî dâimâ-Lâ

tüvân: (توان) Far. Güç, takat.
Arsa-i medh ü senânın haddi yok pâyânı yok
Bin endîşe aceb mi olsa bî-tâb u tüvân-Nef'î

* **tüvânâ**: Güçlü, küvvetli.
tüvânâ-yı sühan: Söz güçlüsü.
Selh u ilmâm u tevârüd diye sonra çalışır
Aybını setre nice düzd-i tüvânâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

* **tüvân-ger**: Zengin, paralı.
Tüvân-gerleri mest-i câm-ı gurûr
Humâr-ı hevesle yatar bî-şuûr-Şeyhülislam Yahya

Nice ticâret ile kesb gösterem ben ona
Şöyle tüvân-gerdir ol assı ziyândan fârig
Yunus Emre (assı: fayda, kâr)

tüvân-ger-i devrân: Devrin zengini.
Olmuş kimi tüvân-ger-i devrân iken zelîl
Olmuş kimine devleti ser-mâye-i anâ-Ziya Paşa

tüveyc: (تويج) Ar. Tâc'dan; 1. Küçük taç. 2. bot. Taç yaprak. **c. tüveycât**.

** **tüveycât**: Küçük taçlar.
Solar görürse tüveycât-ı nev-meâlinizi
Zemîne fers-i bahârân eden gusûn ü zühûr
Cenap Şahabeddin

-U-

ubeyd: (عُبيد) Ar. Abd'ten; 1. Abd'in küçültülmüşü, küçük kul, kulcağız. 2. Boş, tenha, kurak çöl.
Ne şehtir ol ki değilken ubeydine muhtâc
Hemîşe hân-ı sehâsıyla bende-perverdir
Hamdullah Hamdi

ubûdiyyet: (عبوديت) Ar. Abd'den 1. Kulluk, kölelik, bendelik. 2. Bağlılık, aşırı mensupluk.
Mazhar-ı feyz-i ubûdiyyet olandır insân
Yoksa ma'nîde kişi şekl ile insân olmaz
Leskofçalı Galip

Senin Rızâyî meğer kim bilinmedik nen var
O şâha arz-ı ubûdiyyet ise ger maksûd-Rızayi

Rabb olan ismim benim feyz-i belîdir evvelâ
Verdi te'sîr-i Rubûbiyyet ubûdiyyet bana
Esrar Dede

ubûr: (عبُور) Ar. 1. Suyun öte yakasına geçmek, nehri, boğazı aşmak. 2. Bir başka tarafa geçme, atlama.
Ale'l-husûs gelip Tuna'dan ubûr etmek
Tecâvüz ola hakîkatte hadd-i imkânı-Necati Bey

Pây-mâl eyler idi şimdi bizi leşker-i gam
Hakka minnet pül-i ümmîdi ubûr eylemişiz-Nâbi

Ne mest ol aşk ile dâim ne ayık ol bu akl ile
Miyân-ı zühd ile irfânı cem' edip ubûr eyle-Gaybî

Uc: (عج) Ar. Mitolojide uzun boyu ile tanınan Hz. Nuh ve Hz. Musa zamanında yaşadığı söylenen kişi. Ucb ibn Unuk olarak da bilinir. Hz. Musa ile yaptığı savaşta koca bir taşı Hz. Musa'nın ordusunun üzerine atarken bir kuş gelip o taşı alıp Uc'un kafasına atmış. Edebiyatta uzun boydan kinaye olarak kullanılır.
Kadd ile korkutmak ister Hamdî'yi ebleh rakîb
Bilmez ol gâfil nicedir kıssa-i Mûsî vü Uc
Hamdullah Hamdi

ucâb, uccâb: (عجاب) Ar. Çok gülünç şey, şaşılacak şey.
Kubbe-i mînâda her şeb kim yana kandîl-i mâh
Zühre şemᶜ-i meh çerâgı göstere şemᶜ-i ucâb
Nizami

ucb: (عُجب) Ar. Kendini bir şey sanma sıfatı, kendini beğenme.
Sen yaman cehl içinde kalmışsın
Bahr-i ucb-ı gurûra dalmışsın-Fuzûlî

Tekellüften müberrâyız ne ucb u ne riyâmız var
Bir iki şâh-meşreb ehl-i dillerle safâmız var-Nefᶜî

Eyleyen melᶜûn Azâzîl'i gurûr u ucb iken
Etme ey hâce tekebbür olma tâ tarda sezâ
Âdile Sultan

ucb-ı acîb: Garip kibir.
Hâşeli'llâh ki değil ucb-ı acîb
Maksadım nazmıma halkı tergîb
Sünbülzade Vehbi

ucb u kibr ü kîn: Kin, kibir ve kendini beğenmişlik.
Ucb u kibr ü kîn olmaz evliyâu'llahta
Kim avâm şeklinde görünür gürûh-ı asfiyâ
Âdile Sultan

uᶜcûbe: (أعْجوبه) Ar. Aceb'den; şaşılacak şey. **c. eâcîb.**
Şekl-i uᶜcûbedir nihâd-ı hafîf
Nakş-ı utrûfedir mezâk-ı latîf-Nâbi

uᶜcûbe-i vaka:yiᶜ-i dehr: Dünya olaylarındaki şaşılacak şey.
Sû-pâre-i havâdis-i eyyâm olup şühûr
Uᶜcûbe-i vaka:yiᶜ-i dehre risâle sâl-Koca Ragıp Paşa

ûd: (عُود) Ar. 1.Yakınca güzel kokusu çıkan bir ağaç, öd ağacı. 2. Hint'te bulunan bir beldenin adı. 3. Odun. 4. müz. Ut, çalgı aleti.
Sımâh-ı câna müsâvî gelir tahayyürden
Sadâ-yı nevha vü şîven nevâ vü nağme-i ûd-Sâbit

Micmer-i zerle gelip anber ü ûd
Eyledi hayme-gehi ıtr-âlûd-Nâbi

Yine sâhilleri hüznün sardı
Ûdun inlerdi sesin dinlense-Faruk Nâfiz Çamlıbel

ûd-ı bezm-i aşk: Aşk meclisinin öd ağacı.
Ne_ola her sâat od üstünde durursam ûd teg
Ûd-ı bezm-i aşkım âteştir bisât-ı bisterim-Fuzûlî

ûd-ı hâl: Öd ağacı gibi kokan yanak.
Âteş-i ruhsâre salmış ûd-ı hâlinden buhûr
Zengî-i zülf-i siyâhı üstüne dâmen tutar-Nizami

ûd u çeng ü rebâb: Ud, çeng ve rebab.
Mutribâ sâz u söze âheng et
Yansın odunla ûd u çeng ü rebâb-Lamiî Çelebi

udâl: Ar. 1. Çaresizlik, zorluk. 2. Çaresi olmayan hastalık.
Öyle bir dâ'-i udâl oldu perîşânî-hâl
Kaldı tedbîrde âciz hükemâ-yı iflâs
Leskofçalı Galip

udhûk, udhûke: (اضحوكه) Ar. Dahk ve dıhk'-ten; gülünecek şey, gülünç şey, komedi.

udhûke-i gayret: Gayret komedisi.
Udhûke-i gayret ü hamiyyet
Muhtâc iken en küçük midâre-Abdülhak Hâmit

udûl: (عُدول) Ar. 1.Yoldan ve istikametten sapma. 2. Vazgeçme, geri dönme. 3. Âdil'in çokluğu; âdil olanlar, doğru yoldan ayrılmayanlar.
Âsân olurdu dest-res-i maᶜden-i murâd
Aᶜrâzdan udûl edebilsek cevâhire-Nâbi

Ser-i mevᶜidlere tecvîz-i udûl etmez iken
Yine hürmetlidir iᶜtâ tarafı mîzânın-Nâbi

udvân: (عُدْوان) Ar. Adüvv'den; 1. Adâvet, düşmanlık. 2. Haksızlık, zulüm.
Tez elden perde çekmek kasdı ile çeşm-i udvâna
Anâkib-dâr ü pûd-ı şevk ile nessâc-ı dîbâdır
Seyyit Vehbi

Kendi milliyetinin kendi muhitinde doğan
Yerli, hem halkı teceddütlere hattâ udvân
Mehmet Akif

Görme câniler gibi lâyık bana udvânımı
Bir cinâyet etmedim ettimse iᶜlâ şânımı
Muallim Naci

ufk, ufuk: (افق) Ar. 1. Zaman veya bir anda görüşe çıkan kıta, arz ve sema. 2. Yer ile göğün birleşmiş gibi görüldüğü daire. **c. âfâk**.

Sancaklara, mızraklara müstağrak ufuklar
Âfâkı yarıp yükselen üç tuğlu kavuklar
Midhat Cemal (Kuntay)

Akşam, ufukta beldeler eylerken iştiâl
Örter cebîn-i neş'eyi bir hüzn-i bî-sebeb
Ahmet Hâşim

Ufuklarında sönük bir ziyâ, cılız bir ümîd
Belirmesiyle, bakarsa, deminki baykuşlar
Meşîmesinde fezânın o nûru boğmuşlar
Mehmet Akif

ufk-ı ârâm: Dinlenme ufku.

Duman, ziyâ, dağılan sayhalar, düşen dizler
Gırîv-i mevt ile doldursun ufk-ı ârâmı
Ahmet Hâşim

ufk-ı bî-kes: Kimsesiz ufuk.

Takarrüb etti harîm-i cidâr ü sakfından
Bir ufk-ı bî-kesin üstünde ağlıyorken ben
Ahmet Hâşim

ufk-ı gurûr: Gurur ufku.

Bir doğru varsa, yerde, o sensin, yegâne sen
Her gâyen olsun ufk-ı gurûrunda müntehî
Ahmet Hâşim

ufk-ı hûn-ı cidâl: Kavganın kan ufku.

Birden havâya savt-ı kıyâm oldu râşe-res
Karşında ufk-ı hûn-ı cidâl etti irtisâm
Ahmet Hâşim

ufk-ı hüzn: Hüzün ufku.

Semâ-yı gam-ı hayâtın, o ufk-ı hüznünde
O, bir sitâre, o, bir mihr-i şûh u sevdâ-kâr
Ahmet Hâşim

ufk-ı i'tilâ: Yükselen ufuk.

Bir ufk-ı i'tilâ açılır, yükselir hayât
Yükselmeyen düşer; ya terakkî, ya inhitât!
Tevfik Fikret

ufk-ı leyâl: Gecenin ufku.

Kırdım meh ü nücûmunu ufk-ı leyâlimin
Gördüm semâlarımda cünûnun hilâlini
Ahmet Hâşim

ufk-ı mevt: Ölüm ufku.

Şems-i ömr oldu Nizâmî ufk-ı mevte karîb
Âh kim ermedi firkat şebine rûz henüz-Nizami

ufk-ı muhtecib: Utanan, gizlenen ufuk.

Âtîye doğru yedmeli... Âtî, o pür-seher
Bir ufk-ı muhtecib ki füyûzâta mehd-i nûr
Tevfik Fikret (yed-: koşmak)

ufk-ı pür-ıztırâb ü nevmîd : Ümitsiz ve ıstırap dolu ufuk.

Mütemâdî sürüklenir bir uzak
Ufk-ı pür-ıztırâb ü nevmîde-Ahmet Hâşim

ufk-ı ref': Yükselen ufuk.

Ufk-ı ref'ine hurşîd-i saâdet pertev
Nutk-ı haşmete Cemşîd Skender-ı serheng
Kâzım Paşa

ufk-ı sâkin: Sakin ufuk.

Bir kavs-i sîm ü harîrin ki altı asr evvel
Bir ufk-ı sâkine doğmuştu pür-heves, pür-emel
Ahmet Hâşim

ufk-ı şâm: Akşam ufku.

Melâl-i hasret-i gurbetle ufk-ı şâma bakan
Bu gözlerinle, bu hüznünle sen ne dil-bersin
Ahmet Hâşim

ufk-ı taayyün*:* Görülen ufuk.

Ufk-ı taayyünden doğdu bir güneş
Zerrât-ı âleme saldı bir ateş-Edhem Pertev Paşa

ufk-ı tehî: Boş ufuk.

Bir ufk-ı tehî, bir gece, birlerce sitâre
Samt-ı ebediyyetle bakar hâb-ı bahâra
Ahmet Hâşim

ufk-ı tesellî: Teselli ufku.

O eski hücreye benzer ki ömrümün kederi
Çekilmiş ufk-ı tesellîye karşı perdeleri
Ahmet Hâşim

ufk-ı ümmîd: Ümit ufku.

Bir yükselen ele ufk-ı ümmîdi tevsî et
Biraz füyûzunu gönder bu ye's-i ferdâya
Ahmet Hâşim

ufk-ı zulmet: Karanlık ufuk.

İsyân-ı mevc-i zâhire ettinse vakf-ı gûş
Çarparken ufk-ı zulmete bir bahr-i pür-hurûş
Ahmet Hâşim

** **âfâk:** Ufuklar.
Manzûr oluyor bu yerden âfâk
Her Nazrada nûrdan da parlak-Abdülhak Hâmit

San'at o benim yurdum için, ırkım içindir
Kudsî bir ışık olması âfâkım içindir
Midhat Cemal Kuntay
Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar
Benim îmân dolu göğsüm gibi serhaddim var
Mehmet Akif
âfâk-ı felek: Feleğin ufukları.
Ahter-i matlabim âfâk-ı felekten doğmaz
Günde bin şey doğurur leyle-i hublâ-yı adem
Akif Paşa
* **âfâkî:** Şundan bundan, ehemmiyetsiz sözler, şeyler.
Rûhtur maksûd olan, sûret değildir Nâbiyâ
Vâsıl-ı enfüs olan meyl etmez âfâkîlere-Nâbi
ufûl: (افول) Ar. Kaybolma, batma.
Perverdigâr'a ber-ter olan rûhlar gider
Ancak habîs olan ebediyyen ufûl eder
Ahbdülhak Hâmit
ugniyye: (أغنيّه) Ar. Gınâ'dan; şarkı, türkü, nağme, ilâhi. **c. egânî, âgânî.**
Başka ugniyyesi var her kavmin
Biz hôş gelmez egânî-i mugân-Muallim Naci
** **egânî, âgânî:** Şarkılar, türküler.
egânî-i mugân: Ateşe tapanların şarkısı.
Başka ugniyyesi var her kavmin
Biz hôş gelmez egânî-i mugân-Muallim Naci

Geh sâz u tarab gehî âgânî
Eyyâm-ı neşât idi zemânı-Nâbi
uhde: (اهده) Ar. Ahd'den; 1. Bir işi üstüne alma, yapacağına söz verme. 2. Bir işi başarma, işin altından kalkma.
Yorulmadım hadi sen.. "Halde uhdesinde olan"
Yazıldı bitti mi? "Bi'l-cümle mâl ü mülkü" Evet!
Mehmet Akif

uhdûd: (اخدود) Ar. 1. Hendek, yarık, çukur. 2. Hendek savaşı.
Yandı her kim handek-i ışk içre eylerse
Oldu nûr ashâb-ı Uhdûd'a zehî zâtü'l-vukûd
Zihni
uhrâ: (اخْرى) Ar. Âher kelimesinin dişisi. Başka, diğer.
Lezzet-i dünyâya mâil bilmez uhrâ zevkini
Ana rahmin nitekim bâğ-ı cinân bilir cenîn
Hayali Bey
Her şems eder tevâbi'-i mahsûsasasıyla seyr
Her tâbi'e tevâbi'-i uhrâ eder Kur'ân-Ziya Paşa
uhrevî: (اخْروى) Ar. Âher> uhrâ'dan; ahirete mensup ve ahiretle alakalı olan. **c. uhreviyât.**
Uhrevî kâmım eyledin vâsıl
Dünyevî matlabım da et hâsıl-Nâbi

Olunca âil-i keder bu fitrat-semâ-hârem
Dolar sımâh-ı rûha bî-nihâye uhrevî nağam
Kemalpaşazade Ekrem Bey
Hür ve engin vatanın hem gece, hem gündüzüne
Uhrevî bir kapı açmış buradan gökyüzüne
Yahya Kemal
Çepçevre kaplasın bu ziyâ, bu renk
Havayı dolduran uhrevî âhenk
Ahmet Hamdi Tanpınar
uht: (أخت) Ar. Kız kardeş.
uht-ı mahrem*:* Mahrem kız kardeş.
Ez-duhteri olursa ne_ola uht-i mahremim
Pîr-i mugân olunca bize Zihniyâ niyâ-Zihni
uht-ı ridâ: Örtünün kız kardeşi.
İbn-i vaktem eyledim şîr-i esedle perveriş
Zihniyâ binti'l-ineb oldu bana uht-ı ridâ-Zihni
uhuvvet: (أخوّت) Ar. 1. Âh'tan; kardeşlik, biraderlik. 2. mec. Dostluk, bağlılık.
Te'sîs-i uhuvvet ki o da hükm-i şerîat
Dersen de olur biz ona ka:nûn-ı tabîat
Abdülhak Hâmit
Neden uhuvvetiniz böyle münhasır namâza
Çıkınca avluya herkes niçin boğaz boğaza
Mehmet Akif

uka:b: (عقاب) Ar. Karakuş, kartal; tavşancıl kuşu, balıkçıl kuşu. **c. uka:bân.**
Âciz iken uka:ba giriftâr olur keşef
Gûk-ı zaîfi kût edinir bî-vesîle mâr-Ziya Paşa

Geniş kanatlarıyla muazzam birer uka:b
Tecsîm eden bulutlar-Tevfik Fikret

ukalâ': (عقلاء) Ar. Akl> âkıl'dan; âkıl'ler, akıl sahipleri.
Hasma çok hîle demişler ukalâ
Cümleden eslemi terk-i gavgâ
Âli Bey (Gelibolulu Müverrih...)
Hayret-efzâ-yı ukûl olmaz idi bir mecnûn
İttifâk olsa salâha ukalâ beyninde
Avnî (Bekir Paşazade Yenişehirli Hüseyin--)

Mecnûn ile bahs etmeğe gitti ukalâmız
Var ona kıyâs eyle ne söyler büdalâmız
Yenişehirli Avni

ukalâ-yı efham: En anlayışlı akıllılar.
Der ki ka:dir değil ednâ-yı bedîhiyyâtın
Ne kadar etse teemmül ukalâ-yı efham-Nâbi

ukbâ: (عقْبا) Ar. 1.Âhiret, öbür dünya. 2. Ceza ve mükâfat.
Menzil-i âsâyiş-i ukbâya istersen vusûl
Hubb-ı dünyâdan ferâğat gibi olmaz doğru yol
Bâki
Ümmet-i merhûme sen hep mazhar-ı gufrân edip
Eyle dünyâ vü ukbâda ferih ü kâmurân
Kâzım Paşa
Beka yoksa dünyâda ukbâda vardır
Benim var mı yoktur demek ihtimâlim
Muallim Naci
Cân nedir bin cân fedâ eder bu hayret zevkıne
Âdile ma'şûku âşık bulsa ukbâdan geçer
Âdile Sultan

ukde, ukd: (عقْده) Ar. 1.Düğüm, bağ. 2. Müşkil, zor, karışık. 3. Bir gezegenin yörüngesinin zoydak üstündeki her iki ucundan her biri. **c. ukad.**
Bahârda ten-i gül-bünde eyleyip heyecân
Harâret-i demevî kıldı ukdeler peydâ-Fuzûlî

*Dil saçı***n** *ukdesinin halline bulmadı tarîk*
*Zulmet içinde ne ta***n** *ger ola güm-râh garîb*-Şeyhi

Tarf-ı hatta turrası bir ukde peydâ eylemiş
Gûyâ sahh çekmiş âsaf-pençe fermân üstüne
Nedim

ukd-ı ser-i zülf: Saçın ilk düğümü.
Sabâ ukd-ı ser-i zülfünü hall etmekte âcizdir
Belî her kişiye âsân değildir hall-i müşkiller
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

ukd-ı zülf*:* Saç düğümü.
Tîr-i gamzen atma kim bağrım deler kanım döker
Ukd-ı zülfün açma kim âşüfte-hâl eyler beni
Fuzûlî

ukde-i dalâl: Sapıklık düğümü.
Ol ukde-i dalâlin halline eyleyip kasd
Ol sedd-i râhı etti tahrîbe fikr-i pinhân-Nâbi

ukde-i düşvâr: Zor düğüm.
Her kârda âkıl gözetir semt-i sühûlet
Engüşt-i hıred ukde-i düşvâra yapışmaz
Sâmi (Arpaeminizade Vakanüvis Mustafa ... Bey)

ukde-i efkâr: Fikirler düğümü.
Çöz bend-i ser-i zülfünü ey şâne ki olsun
Dillerde olan ukde-i efkâr güşâde-Neşati

ukde-i hâtır*:* Gönül düğümü.
Melâl zâil olur pîr-i nâ-tüvânlardan
Olursa ukde-i hâtır cüdâ kemânlardan-Nâbi

Himmet-i tab'ı hümâ-yı evc-i istiğnâ olan
Ukde-i hâtır bilür bu dâmgâhın dânesin
Abdullah Vassâf (Akhisarlı Şeyhülislam...)

ukde-i murâd: İstek, arzu bağı.
Her ukde-i murâd huzûrunda hall olur
Nâbî o şûh bizden eğer bî-huzûr ise-Nâbi

ukde-i müşkil-ter*:* Çok çetin bağ.
Halleyleyen elbette benân-ı kalemindir
Olsa ne kadar ukde-i müşkil-ter âlem-Neşati

ukde-i müşkil-ter-i sühan: Sözün çetin düğümü.
Olsa ne denlü ukde-i müşkil-ter-i sühan
Evvel nazarda hall eder engüşt-i fitnatı-Nâbi

ukde-i pâ: Ayak bağı.
Çâbük-revân-ı sıdk-ı taleb erdi menzile
Bed-bahte oldu ukde-i pâ ihtimâller-Nâbi

ukde-i pîçîde-i müşkil*:* Zor bükülmüş düğüm.
Hall olmadı bu ukde-i pîçîde-i müşkil
Gîsû-yı dü-tâ mescele-i muhtelefimdir-Nâbi

ukde-i pîrâhen: Gömlek düğmesi.
Sabâ ki dest ura ol zülfe müşg-i nâb kokar
Açarsa ukde-i pîrâhenin gül-âb kokar-Nedim

ukde-i re'sː Baş düğümü, saç düğümü.
Yüzüne sâyesi düşmüş bu anberîn saçının
Nite ki ukde-i re'sin sevâdı aya düşer-Ahmedî

ukde-i sad: Yüz düğüm.
Subhasın zâhide sordum nedir ol ukde-i sad
Dedi çıksa birisi zâhir olur nüh ü neved-Nâbi

ukde-i ser-rişte-i râz-ı nihânî*:* Gizli sırrın ipucu düğümü.
Ukde-i ser-rişte-i râz-ı nihânîdir sözüm
Silk-i tesbîh-i dürr-i Seb'al-Mesânî'dir sözüm
Nef'î

ukde-i umûr: İşlerin düğümü.
O kâr-dân-ı zemân kim benân-ı re'yi verir
Ne denlü müşkil ise ukde-i umûra güşâd-Nâbi

ukde-i zânû: Diz bağı.
Nâbî kadem-i saht gerek menzil-i aşka
Ol râha reviş ukde-i zânû ile olmaz-Nâbi

ukde-i zânû-yı mağfiret: Bağışlama dizinin düğümü.
Akdâm-ı küşt-gîr-i kühenden muhâldir
Olmak güşâde ukde-i zânû-yı mağfiret-Nâbi

ukde-i zülf-i havrâ: Hurinin saçının düğümü.
Reşk eder beyzasına beyza-i tâvûs-ı behişt
Bend olur zülfesine ukde-i zülf-i havrâ-Nâbi

ukde-i zünnâr: Bel kuşağının düğümü.
Ukde-i zünnârına her kimse kim dil bağlamaz
Ehl-i îmân olmaz ol âşıkların güm-râhıdır
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

* **ukde-ber-ukde:** Düğüm üstüne düğüm.
Ukde-ber-ukde ile döndüğünü sübhaların
Yâr ile bend olunan rişte-i peymândan sor-Nâbi

* **ukde-güşâ:** Zorluğu çözen, açan.
Görmedim sencileyin vakıf-ı esrâr-ı rumûz
Bulmadım tab'-ı latîfin gibi bu ukde-güşâ-Cinânî

Etse hezâr nâhun-ı engüşt ittifâk
Olmaz nazîri ukde-güşâlıkta şânenin-Nâbi

Hep bilirlerdi hafiyyâta olanlar vâkıf
Ki seni eyledi bu ukdeye Hak ukde-güşâ-Nâbi

uknûm: (أقْنوم) Ar. 1. Asıl, cevher, zat. 2. Hristiyanlıkta üçlü unsur.
Zât-ı bî-mislini teşbîhe mecâl olmazdı
İttihâd etse de eczâ-yı sülâs-ı uknûm
Yenişehirli Avni

ukûbet: (عقوبت) Ar. 1. Çok çirkin. 2. Öbür dünyada verilecek ceza. 3. Eziyet, işkence. **c. ukûbât.**
Belâ-yı ışk ile ol kim ukûbetler geçirmiştir
*Ne korku ona ey Hamdî ika:b-ı dâr-*ı *ukbâdan*
Hamdullah Hamdi

ukûd: (عقود) Ar. Akd'den; 1. Akid'ler, ukde'ler, düğümler. 2. Karar verilip rabt olunan hususlar.

ukûd-ı ribka-i a'sâr: Asırların bağlı düğümleri.
Silkip ukûd-ı ribka-i a'sârı, en çetin
Bir uykudan uyandırır akvâmı dehşetin
Tevfik Fikret

ukûl: (عقول) Ar. Akıl'dan; akıl'lar, zihinler; sıfatlar.
Hayret-efzâ-yı ukûl olmaz idi bir mecnûn
İttifâk olsa salâha ukalâ beyninde-Yenişehirli Avni

Yokluk ukûle reh-zen, varlık nedir bilinmez
Bir şübhe var ki rûşen, bilmekle hîç silinmez
Rıza Tevfik Bölükbaşı

Şüphe, bir nûra doğru koşmaktır,
Hakkı tenvîr ukûl için haktır-Tevfik Fikret

Ta'lîm eden Hudâ idi ümmî isen ne var
Oldun ukûle menba'-ı irfân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

ukûl-ı aşere: Aristoteles'in yaptığı ayırıma göre aklın on basamağı, on akıl.
Kasr-ı bâlâ-yı hakîkat ki ukûl-ı aşere
Gurfe-i esfel-i kem-pâyesinin süllemidir-Nef'î

ukûl-ı enbiyâ: Enbiyanın akıllıları.
Zerre-i mihr-i cemâlindir ukûl-ı enbiyâ
Katre-i bahr-i kemâlindir bu ummân-ı hikem
Esrar Dede

ukûl-ı felsefe: Felsefe akılları.
Bürhân-ı süllemi olup eflâke çıkmağa
Fikrim ukûl-ı felsefeye nerdüban verir
Sünbülzade Vehbi

ukûl-ı şâmil: Çevreleyen akıllar.
Zâtın olmuş ukûl-i şâmil
Olsun mu ona şümûl ka:bil-Abdülhak Hâmit

ukûs: (عكوس) Ar. Aks'ten; akisler, çarpmalar, yankılar.
Sâhil gunûde kütle-i deycûr, ufuk abûs
Gök pür-sehâb ü zıll, ona sen mehbit-i ukûs
Tevfik Fikret

Kılar bu kubbede peydâ medîd bir tınnet
Ukûsü velvele-i bî-nihâye-i şîrîn-Tevfik Fikret

Şu pâre pâre bulutlar ki gökte sâirdir
Ukûsu makberdir bin mezârı şâirdir
Kemalzade Ekrem Bey

ukûs-ı berk: Şimşek akisleri.
Nedir semâda kamer, yerde nûr-ı ra'şe-nümâ
Ukûs-ı berkın ulurken, enîn ü girye nedir
Ahmet Hâşim

ukûs-ı neş'e*:* Neşe akisleri.
Sâkî ne dem karâbesini mey-nisâr eder
Bezmi ukûs-ı neş'esi nakş-ı nigâr eder-Esrar Dede

ukûs-ı vahşet*:* Vahşet akisleri.
Zer-i nücûmu ile nakş oldu pâyımın eseri
Ukûs-ı vahşeti ta'kîbe koştuğum gecede
Ahmet Hâşim

ûlâ: (أولى) Ar. "evvel"in dişisi (müennesi), birinci, ilk.
Verip teselsüle kuvvet tabîat-i kec-i âb
Olurdu nâfi-i isbât-ı illet-i ûlâ-Fuzûlî

Suhuf-ı ûlâdır hakîkat bu nukûş-ı kâinât
Hâtime nâzil olan âdem denen Kur'ân imiş
Gaybî

ulemâ': (علماء) Ar. Âlim'den; âlim'ler, bilgili kimseler, ilim mensupları.
Nisbet-i şirket-i nev'i arada sâbit iken
Ulemâ kısmına küttâb berâber gelemez-Nâbi

Kâlâ-yı maârif satılır sûklarında
Bâzâr-ı hüner ma'den-i ilm ü ulemâdır-Nedim

Olmuştu fırka-i ulemâ, fırka-i süyûf
Teshîr için maka:biri bir leşker-i tuyûf
Abdülhak Hâmit

Dünyâ-yı dûn için eğmedik baş zühhâd u ulemâya
Geçtik sinn-i hamsîni akreb-i kec-rev gibi
Fethi Atâ

ulfet: (الفت) bk. ülfet.

ûlû=ûlâ: (أولو) Ar. Ulular, sahipler, zatlar. **ûlü-'l-emr:** Padişah, kanun sunan.
Gayretu'llah biraz bekletiyor insânı
Hâniyâ nerde ûlü'l-emrin ihsânı-Abdülhak Hâmit

Tereddüt kılmadık zâten ûlü'l-emrde itâattte
Vazîfem da'vet-i şâha icâbettir bu sâatte
Abdülhak Hâmit

ûlü'l-ebsâr: Basiret sahibi ve uyanık olan kimseler.
Bu baht-ı pâki debistân-ı fazl u dânişte
Bu sûret ile ki takrîr eder ûlü'l-ebsâr-Nedim

ûlü'l-elbâb: Akıllı kimseler.
Her ûlü'l-elbâba emrin pîşvâ
Her ûlü'l-ebsâra şer'in reh-nümâ-Mihrî

ûlü'n-nühâ-yı vücûd: Varlığın akıllı kimseleri.
Vücûdun olmasa ger vâcibü'l-vücûdta delîl
Vücûd-ı vâcibi bilmez ûlü'n-nühâ-yı vücûd
Nevres-i Kadim

ulûfe: (علوفه) Ar. Alef (hayvan yemi)'den; yem için verilen para; maaş, aylık veya yıllık. **c. ulüf.**
Atâ-yı endeki bisyâr-ı gayre gâlibtir
Eder ulûfe tekaddüm merâtib-i âhâd-Nâbi

Sîm-i eşke gark eder her dem beni şâh-ı hayâl
Sanmanız beğler ulûfem yok benim hünkârdan
Behiştî

Yemez idim cihân gamın zîrâ
Pâdişâhın ulûfesin yer idim-Aşkî

ulûm: (علوم) Ar. İlm'ler, bir konuyla ilgili olan bilgilerin hepsi.

Her kimin var ise zâtında şerâret küfrü
Istılâhât-ı ulûm ile Müselmân olmaz-Fuzûlî

Eğer âyîne-i irfânına akseyler ise
Katre-i lâ-yetecezzâ görünür bahr-i ulûm
Yenişehirli Avni

Zemân zemân-ı terakkî, cihan cihân-ı ulûm
Olur mu cehl ile ka:bil beka-yı cemiyyât
Sadullah Paşa (Erzurumlu--)

ulûm-ı lem-yezelî: Kalıcılık ilimleri.

Selâmet-i ezelîden müsellemiz cânâ
Ulûm-ı lem-yezelîden muallemiz cânâ
Muradî (Sultan III. Murat)

ulûm-ı afv-ı maâsî: Asiliklerin affı için gerekli olan ilimler.

Fünûn-ı ilm-i şefâat yanında bir nükte
Ulûm-ı afv-ı maâsî lebinde bir güftâr-Ziya Paşa

ulûm-ı hâss-ı mi'râc-ı visâl-i Ahmed: Hz. Muhammed (s.a.s.)'in kavuşma miracının özel ilimleri.

Ulûm-ı hâss-ı mi'râc-ı visâl-i Ahmed'inin hep
Verâset ile yek-tâsı Celâlü'd-dîn-i Rûmî'dir
Esrar Dede

ulûm-ı hâzıra: Eldeki ilimler.

Ulûm-ı hâzıradan beklenen menâfi'dir
Demek, birincisi ilmin; hayâta nâfi'dir
Mehmet Akif

ulûm-ı şettâ: Değişik ilimler.

Ederdi anda da isbât-ı fazl ü ehliyet
Açılsa bahs birinden ulûm-ı şettânın
Recaizade Ekrem (anda: orada)

ulüf: (عُلَف) bk. ulûfe.

ulüvv: (عُلوّ) Ar. Yücelik, yükseklik.

Gam gibi öldürse kanlı teg kaçar benden yana
Şâh-ı derdim ilticâ eyler ulüvv-i câhıma-Fuzûlî

Ay teâlî eyledikçe eyleyen hayrân beni
Hâk-i pây etti sana meyl-i ulüvv-i şân beni
Muallim Naci

ulüvv-i Alî: Hz. Ali'nin yüceliği.

Düşünsünler nedir o berk-ı cehân
Fikri a'lâ eder ulüvv-i Alî-Lâ

ulüvv-i baht: Talih yüceliği.

Kudûm-ı zâtı ile buldu saltanat revnak
Ulüvv-i bahtı ile şân-ı devlet oldu ziyâd-Nâbi

ulüvv-i câh: Mevkinin yüceliği.

Ulüvv-i câhı ile tâk-ı âsmân hem-dûş
Kef-i kerîmi ile ebr-i pür-atâ hem-zâd-Nâbi

ulüvv-i cenâb: Hazretinin yüceliği.

Diyorlar ki: Derdin ne? Birdir cevâbım
Ulüvv-i cenâbım ulüvv-i cenâbım-Muallim Naci

ulüvv-i feyz-i şehîdân-ı aşk: Aşk şehitlerinin feyizli yüceliği.

Seyr et ulüvv-i feyz-i şehîdân-ı aşkını
Hûnîn kefenle rûz-ı cezâ hulle-pûş olur
Üsküdarlı Hakkı Bey

ulüvv-i himmet: Gayret yüceliği.

Fürûğ-ı devletidir tâk-ı âsmâna çerâğ
Ulüvv-i himmetidir bâr-gâh-ı çerhe imâd-Nâbi

ulüvv-i i'tibâr*:* Değer yüceliği.

Eyleyip acz ü niyâz ile duâ-yı bî-riyâ
Ol ser-efrâza sen isterdin ulüvv-i i'tibâr-Fuzûlî

ulüvv-i kalb: Kalp yüceliği.

Küçüklüğünde henüz mâil-i fazâildin
Ulüvv-i kalbe, ulüvv-i hayâle nâildin-Tevfik Fikret

ulüvv-i menkabet: Menkıbe yüceliği.

Şükûh-ı saltanattır şevket-i şâh-âne şâh-âne
Ulüvv-i menkabettir himmet-i merdâna merdâna
Nâbi

ulüvv-i rif'at: Yüceliğin yüceliği.

Ulüvv-i rif'atine nüh sipihr bir pâye
Hümâ-yı himmetinin zîr-i bâli arş-ı a'lâ
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

ulüvv-i rütbe: Rütbe yüceliği.

Ulüvv-i rütbe bize i'tibârsızlıktır
Gelirse pâye-perestâna i'tibâr lezîz-Nabi

ulüvv-i şân: Şan yüceliği.

Bulsa erbâb-ı dili hâk ile yek-sân eyler
Göstere tâ ki edânîdir ulüvv-i şânı-Nef'î

ulüvv-i şevket: Azamet yüceliği.
Ulüvv-i şevketinden bir alemdir meh-çe-i hurşîd
Dikildi subh-ı ikbâlinde fark-ı kubbe-i tîze
Esrar Dede

ulüvv-i tab': Tabiatının yüceliği.
Şehriyâr-ı dâd-fermâ kim ulüvv-i tab'ını
İ'tirâf etmektedir hayretle her akl-ı selîm-Ziya Paşa

ulüvv-i tab'-ı terâzû-yı mağfiret: Marifet terazisinin yaratılış yüceliği.
Etmez tenezzül olsa cihân ser-be-ser günâh
Vezne ulüvv-i tab'-ı terâzû-yı mağfiret-Nâbi

* **ulvî:** 1.Yüce, yüksek, bülent olan, süflinin zıddı. 2. Semaya mensup olan.
Seyyâre değil her biri bir cevher-i ulvî
Kim ona bahâ mâ-hasal-ı kevnü mekândır-Nef'î

Fark yerden göğe dek ulvî ile süflînin
Halka-i hâleye girdâb berâber gelemez-Nâbi

Hâk-i pâyin olmadan âsûdegî bulmaz tenim
Âlem-i bâlâya sevk eyler bu ulvî cân beni
Muallim Naci

* **ulviyye, ulviyyet:** Ulvilik, yücelik, büyüklük. **c. ulviyyât.**
Gelir mi safvet-i ulviyyesiyle tasvîre
Bu subh-ı tâze ki pür-feyz ü bî-muâdildir
Tevfik Fikret

İsterim ismin gibi zâtında da
Ma'nî-i ulviyyet olsun müncelî-Muallim Naci

ulviyyet-i fıtriyyet: Yaratılış ile ilgili yücelik.
Ulviyyet-i fıtriyyede engüşt-nümâsın
Benzer revişin Haydar'a bir şanlı fetâsın
Muallim Naci

ulviyet-i sevdâ: Sevda yüceliği.
Onu bir hiss-i İlâhiyle seversem ne olur
Kalb-i sâfımdaki ulviyyet-i sevdâ der-kâr
Kemalzade Ekrem Bey

** **ulviyyât:** Yücelikler, büyüklükler.
Bu ulviyyât-ı süfliyât-ı tedbîrât-ı Rabbânî
Kitâb-ı ma'rifettir nokta-i zerrât-ı ser-tâ-pâ-Nabi

Kâinâtın bakma ulviyyât ü süfliyyâtına
Câmi'-i mecmû'-ı arş-ı a'zam-ı dildir garaz-Nabi

ulvî: (علوى) bk. ulüvv.
ulviyyât: (علويّات) bk. ulüvv.
ulviyyet: (علويت) bk. ulüvv.
ulyâ: (علْيا) Ar. A'lâ'nın müennesi. Çok yüksek ve bülent olan.
Ser-i kûyun tavâfa sâye-dâr uşşâk-ı âvâre
Der-i vâlâ-cenâbın Kâ'be-i ulyâ mıdır
Halim Giray (Kırım Hanı---)

Ne kat'-ı rütbe-i ulyâ ne cem'-i mâl iledir
Felekte ehl-i dilin rif'ati kemâl iledir
Âsım (Bursalı Seyyid Mustafa ...Çelebi)

Çalışıp da kazanan el ne olursa olsun
Dilenen ellere nisbetle yed-i ulyâdır
Rıfat (Kırımlı Ebubekir---)

ulyâ-yı dîn: Dinin yüceliği.
Ne Allah'tan hayâ, ne Peygamber'den âr ettin
Devirdin Kâ'be-i ulyâ-yı dîni, hâk-sâr ettin
Mehmet Akif

umde: (عُمده) Ar. 1.Dayanacak dayak, direk, destek. 2. Kavim ve kabilenin itimat edilen kimsesi.

umde-i eyyâm*:* Günlerin dayanağı.
Kimin etmiş diyânet şöhretiyle umde-i eyyâm
Kimin etmiş günâh u ma'siyetle âleme rüsvâ-Nâbi

umk: (عُمق) Ar. Derinlik. **c. a'mâk**.
Eyler seni îmâ bana, ey mürg-i hevâ-hâh
Bir lemha-i bî-gâh
Umkunda leyâlin-Tevfik Fikret

umk-ı hafâyâ: Gizli derinlikler.
Düşmüş ademden gerdûna sâye
Sarmış cihânı zulmet ser-â-pâ
Eşya çekilmiş umk-ı hafâyâ
Bir dîv-beççe-vârî bu dünyâ
Olmuş gunûde hâb-ı girâna-Recaizade Ekrem

umk-ı sâfiyet*:* Saf derinlik.
Umk-ı sâfiyetinde çeşmânın
Bana bir başka inci arz ediyor-Tevfik Fikret

umk-ı sâhil: Sahilin derinliği.
Rîsmân-ı zer ile haşre dek ölçerse güneş
Bulmaya devletinin bahrına umk-ı sâhil
Necati Bey

umk-ı târ-ı mâzî: Mazinin karanlık derinliği.
Arayıp umk-ı târ-ı mâzîden
Dökeceksin sirişk-i renc-i firâk-Ahmet Hâşim

** **a'mâk:** Derinlikler.
Yalnız göğsünün eb'âdını sandın yüksek
İn de a'mâkına bir bak, ne derinmiş o yürek
Mehmet Akif

a'mâk-ı târ-ı leyle: Gecenin karanlık derinlikleri.
A'mâk-ı târ-ı leyle birer kimsesiz çocuk
Vaz'-ı mükedderiyle bakar hep sitâreler
Tevfik Fikret

a'mâk-ı zemîn: Yerin derinlikleri.
İnler, çıkıyormuş gibi a'mâk-ı zemînden
Her sâati bir harhara-i muhtazır-ânen
Tevfik Fikret

ummân: (عمّان) Ar. 1. Deniz, bahr, derya. 2. Arabistan'ın güney doğusundaki denizin ismidir.
Iztırâb-âver-i envâr-ı ruhundur nigehim
Bahr-i Ummân ile âmîziş eden cûy gibi-Nâilî

Ummân içinde pençe-i mihre mümâsilim
Oldum garîk-ı bahr-i fenâ merd-i kâmilim
Şeyh Galip

Dest-i gavvâsân-ı insâfa gelir bir gün çıkar
Bu meseldir ki sen insâniyet et ummâna at
Lebib-i Amidî (Abdülgafur Hüseyin---)

Ey dürr-i yek-dâne bu nev'a aka su âkıbet
Seyl-i eşkim eylesin deryâ-yı Ummân ile bahs-Aşkî

ummân-ı aşk: Aşkın en büyük denizi.
Dalmağa ummân-ı aşka baş urup merdâneler
İster onlar kim getire dürle verip mercân diler
Ümmî Sinan

ummân-ı a'zam: En büyük umman.
Çün ol ummân-ı a'zamdan kılıptır nûru ol câmi'
Haber-dâr ol kim ol nûrdan ne cevherdir olan peydâ
Ümmî Sinan

ummân-ı cihân: Cihanın en büyük denizi.
Ummân-ı cihân âlemi etmişken ihâtâ
Bir katre değildir azametine Hudâ'yâ-Nuri

ummân-ı illâ: Yoktur umman.
Dem-â-dem mevc-hîz olmaktadır ummân-ı illâ hû
O mevcin kulzüm-i bî-hadd ü bî-pâyânı yokluktur
Esrar Dede

ummân-ı kerem: İhsan, bağışlama okyanusu.
Ey muhît-i keremin katresi ummân-ı kerem
Bâğ-ı cûd ebr-i kefinden dolu bârân-ı kerem
Ahmet Paşa

ummân-ı sevdâ: Sevda denizi.
Bâd-ı Nevrûzî ile olsun da deryâ mevc mevc
Olmasın mı dildeki ummân-ı sevdâ mevc mevc
Muallim Naci

ummân-ı zulmet: Karanlık deniz.
Bir hüzn-i dâimî ile bir zıll-ı bî-vücûd
Bir mevce-i baîdi bu ummân-ı zulmetin
Abdülhak Hâmit

* **ummân-şekil:** Umman şeklinde.
Mâh-ı nev aksini keçkûl edinip deryâlar
Oldu kapında gedâ lücce-i ummân-şekl
Hayali Bey

umrân: (عُمْران) Ar. Şenlik, ma'mûrluk, abadanlık.
Teeyyüd etmiş emeller, nüfûzlar, şanlar
Küçülmeyen azametler, sürekli umrânlar
Mehmet Akif

Harâbî-i cihân umrânına nisbetle vâki'dir
Ne rütbe olsa ma'mûr ol kadar vîrânedir âlem
Ziya Paşa

Her gûşesinde durmada bir heykel-i izâm
Yok başka bir nişâne-i umrân ü intizâm
Abdülhak Hâmit

umre: (عُمْره) Ar. Hac mevsiminden başka Kâbe'ye yapılan ziyaret. **c. umurât**.
Taş u toprak tavâfından vefâ bulmadı âşıklar
Âşıkın kalbidir Kâ'be hacc u umre edersen gel
Ümmî Sinan

umûm: (عموم) Ar. Âm'dan;1. Bütün, hep, cümle. 2. Şâmil olma, cümleten, hep birden.
Hayır hayât-ı vatandır umûm için gâye
"Vatan" deyip giriyor her giren mücâhedeye
Mehmet Akif

Nasılmış hâl-i dünyâ derse Mevlâ halka mahşerde
Umûmundan cevâben bir hazîn feryâd olur peydâ
Muallim Naci

Fakîr ü bay u sigâr ü kibâr el-hâsıl
Umûm müftehir-i bâb-ı intisâbı idi-Ziya Paşa

* **umûmen:** Bütün, herkes dâhil olmak üzere.

Umûmen benî- âdemi âdilâne
Müsâvî yaratmış Hudâvend-i mutlak
Muallim Naci

Bir de hatırlamıyorlar ki, umûmen beşerin
Dâimâ koştuğu son maksada yükselmek için
Mehmet Akif

* **umûmî:** Umuma mensup, cümleyi ilgilendiren ve içine alan.

Beşeriyyet nerede, sulh-i umûmî nerede?
İ'tilâf etmiyor âbâ vü evlâd henüz-Muallim Naci

Cühhâli ehl-i cennet eder , ma'rifettir o!
Câhillik, âh! Bizde umûmî sıfattır o
Abdülhak Hâmit

umûmen: (عموماً) bk. umûm.

umûmî: (عمومي) bk. umûm.

umûr: (امور) Ar. Emr'den; emir'ler, hususlar, işler, hususlar, hadiseler.

Ne_ola eşkâl-i kıyâsât-ı umûr olsa akîm
Âlemin suğra vü kübrâsında nisbet kalmamış
Nâbi

Tâ vakti gelmeyince umûr eylemez zuhûr
Devr eyler âsiyâb-ı felek nevbet üstüne-Nâbi

Eyleye râh-ı sevâbı irşâd
Etmeye ya'nî umûru ifsâd-Sünbülzade Vehbi

umûr-ı adl: Adalet işleri.

Hudâ'dan isterem Bahtî umûr-ı adlde tevfîk
Rızâ-yı Hak'tan özge yok derûnumda emel tahkîk
Bahtî (Sultan I. Ahmet)

umûr-ı beyt: Ev işleri.

Umûr-ı beyti hep var mı tasarruf etmeğe hakkı
Eğer duhter için nâ-çâr bir dâmâd lâzımsa
Ziya Paşa

umûr-ı cihân: Dünya işleri.

Bozulmayınca düzelmez denir umûr-ı cihân
Muhassenâtı mı var âlemin fesâdı kadar
Hersekli Arif Hikmet

umûr-ı dehr*:* Dünya işleri.

Nakş-ı zâildir umûr-ı dehre kılma i'tibâr
Olsa hâsıl fakrdan hüzn ü gınâdan ibtihâc-Fuzûlî

umûr-ı devlet*:* Devlet işleri.

Adâletle müsellem gark-ı lutfu ser-be-ser âlem
Umûr-ı devlete a'lem fünûn-ı himmete evfâ-Nâbi

umûr-ı dil*:* Gönül işleri.

Hele unutmayalım ihtilâf-ı emziceyi
Umûr-ı dilde dahi başkadır kavî vü zebûn
Abdülhak Hâmit

umûr-ı dîn ü devlet*:* Din ve devlet işleri.

Ne kâr-ı müşkili düşse umûr-ı dîn ü devlette
Düşe makbûlü şahinşâh-ı âlem sa'y-i meşkûru
Nef'î

umûr-ı ehemm*:* En önemli işler.

İnâyetin ile âsûdedir yedi iklîm
Himâyetin ile manzûmdur umûr-ı ehemm
Nedim

umûr-ı hüccâc: Hacıların işleri.

Çün kim tamâm oldu cümle umûr-ı hüccâc
Buldu mehâmm-ı râha dâir umûr pâyân-Nâbi

umûr-ı ma'raz-ı dîvân: Divan sergisinin işleri.

Havâss-ı nüsha-i erkânı cümle hayrü'n-nâs
Umûr-ı ma'raz-ı dîvânı cümle hayrü'l-umûr
Nâbi

umûr-ı maslahat-ı dîn: Dinin düzen işleri.

Umûr-ı maslahat-ı dîn içindir ey gâfil
Değil menâsıb için vaz'-ı istihârelerin-Nâbi

umûr-ı memleket: Memleket işleri.

Buldu ahvâl ü umûr-ı memleket feyz-i cedîd
Geldi erbâb-ı fütûr u ye'se hep şevk-i nevîn
Ziya Paşa

umûr-ı nâs: İnsanların işleri.

Çıkıp dîvâna adl üzre umûr-ı nâsı gördükçe
Eder rûhu Nizâmü'l-mülk'ü dest-i adl ile ihyâ
Nâbi

umûr-ı saltanat: Saltanat işleri.
Umûr-ı saltanattan ol harı tard ettiği yetmez
Olur kat kat isâbet fikr olunca ıttırâd üzre-Nefʿî

umûr-ı şerʿ: Şeriat emirleri.
Mukarrer eyledi bir pâdişâha devleti kim
umûr-ı şerʿden ayruğun eyledi ibtâl-Necati Bey

umûr-ı şerʿ-i şerîf: Şerefli şeriat emirleri.
Revâc-ı dîn-i mübîne muâvin ü mukaddem
Umûr-ı şerʿ-i şerîfe mukayyed ü münka:d-Nefʿî

umûr-ı ticâret: Ticaret işleri.
Diğerler uğradıkça helâk u hasârete
Germi verirmiş onlar umûr-ı ticârete
Abdülhak Hâmit

umûr-ı zâtiyye: Şahsî işler.
Telh olur zâika-i nazm-ı umûr-ı âlem
Olmasa sirke-fürûşa müteka:bil kannâd-Nâbi

unf: (عنف) Ar. Cebir, zor, sertlik, yoğunluk.
Etti unf ü azîmet şekl-i tazarruʿda karâr
Oldu ser-mâye-i idbâr ser ü sâmânı-Nâbi

Unf ile halkı kapından sürme
Kimseye dâmen ü dest öptürme-Nâbi

Beşer unf ile girmez zabta mümkündür bu daʿvâda
Bütün târîh-i insâniyyeti işhâd lâzımsa
Namık Kemal

Olurken nâgehân ahker-nümâ bir fecr-i dûrâ-dûr
Söner, püf! Sanki üfler bir dudak unf ü huşûnetle
Tevfik Fikret

unfuvân: (عنفوان) Ar. Bir nesnenin güzellik vaktinin başlangıcı, gençlik, tazelik, parlaklık.
Kimi severse kadın subh-ı unfuvânında
Odur hükûmet eden hıtta-i revânında
Abdülhak Hâmit

unfuvân-ı sıhhat: Sağlığın güzel başlangıcı.
Unfuvân-ı sıhhate ey Bâkî mağrûr olma kim
Lâ-cerem her hayy-i dânâ irtihâl üstündedir-Bâki

unk: (عنق) Ar. Boyun, gerdan.

unk-ı ruh: Yanağa yakın boyun.
Sanki bir halka-i muzîesidir
Unk-ı ruhunda bağlı zencîrin-Cenap Şahabeddin

unsur: (عنصر) Ar. Asıl, esas, madde, yaratılış maddesi, anasır-ı erbaadan her biri. 2. Madde, esas, kök. **c. anâsır.**
Erişti bir yere kim şeş-cihetle çâr-unsur yok
Zemîn ü âsümân nâ-bûd arş u ferş nâ-peydâ
Sâbit

Bu Arap'mış, bu Acem'miş, bu Tatar'mı, demedim
Müslümân unsurunun hepsini gördüm kendim
Mehmet Akif

Mizâc-ı âlemi, hâzık isen, tahlîle saʿy eyle
Geçir her şahsı bir unsur gibi inbîk-i dikkatten-Lâ

unsur-ı dânâ: Bilici unsur.
Ol asırdan unsur-ı dânâ
Etmişti kasîde tarzın ihyâ-Ziya Paşa

unsur-ı haşmet: Hiddet unsuru.
Hırz-ı cân-ı saltanat nîrû-yı bâzû-yı zafer
Rükn-i savlet unsur-ı haşmet esâs-ı saff-derî
Nedim

unsur-ı pâk: Temiz unsur.
Olmadım tâb-ı teb-i gamdan Cinânî-veş halâs
Unsur-ı pâkinde hummâ olalı peydâ senin-Cinânî

** **anâsır:** Unsur'lar, başka şeylerin meydana geleni ve maddesi olan şeyler.

anâsır-ı erbaa: (dört unsur) dünyada mevcut olan şeylerin asıl maddeleri: ateş, hava, su ve toprak.
Bestedir birbirine çenber-i dolâb-ı vücûd
Mürtebit birbirine âb ile hâk âteş ü âb-Nâbi

Müslümânlıkta "anâsır" mı olurmuş? Ne gezer
Fikr-i kavmiyyeti telʿîn ediyor Peygamber
Mehmet Akif

anâsır-ı çâr: Dört unsur.
Mükevvenât ibâret ise ne_ola Zât'ından
Hasâisidir onun cevher-i anâsır-ı çâr-Ziya Paşa

anâsır-ı firdevs: Cennetin unsurları.
Keşfet nika:bını yeri göğü münevver et
Bu âlem-i anâsırı firdevs-i enver et
Zeynep (Zeynünnisa ... Hanım)

* çâr-**anâsır**: Dört unsur.
Eyâ nice bir devr ede bu çâr-anâsır
Kim ona ne evvel ola maʿlûm ne âhir
Bağdatlı Ruhi

unvân, ünvân: (عُنوان) Ar. 1.İsim, vasıf, lakap. 2. Serlevha, dibace, başlık, ön söz.
Yaraşır kim seni ser-defter-i hûbân yazalar
Nâme-i hüsnün için bir yeni unvân yazalar
Necati Bey
Muhabbet nâmesin biz mekteb-i fakr içre hatmettik
Ümîd-i câh ile ey hâce sen unvânda kalmışsın
Nev'î
Emr-i şâhîsini infâza o hâzır, ancak
Ne sıfatla görecek iş ve ne unvân alacak
Abdülhak Hâmit

unvân-ı câh: Mevki unvanı.
Hadd-i kalem değil ki_ide âverde-i zebân
Unvân-ı câh kevkebe-i şân u şevketi-Nâbi

unvân-ı cemâl: Güzellik lakabı.
Misk ile çekiptir iki unvân-ı melâhat
Unvân-ı cemâle kaşı tuğrası Memi'nin-Âhî

unvân-ı cünûn: Cinnetlik unvanı.
Kanda bir âkıl ki var nâm ü nişândan bî-nasîb
Kays'ı meşhûr etmede dünyâya unvân-ı cünûn
Şeyhülislam Yahya (kanda: nerede)

unvân-ı kerem: Bağış adı.
Ömr-i hasmın ere târih gibi pâyâna
Nâmını nâme-i ikbâl elde unvân-ı kerem
Ahmet Paşa

unvân-ı melâhat: Güzellik unvanı.
Şol hükm-i hümâyûn-ı cemâlindeki zülfün
Anberle yazılmış iki unvân-ı melâhat-Figânî

unvân-ı nâm: Namın unvanı.
Cânâ yüzünde zâhir çün fer ü tâb-ı devlet
Unvân-ı nâmın olsa tan mı cenâb-ı devlet-Cinânî

unvân-ı vezâret: Vezirlik unvanı.
Elka:bın ile zeyn olalı sadr-ı evâmir
Bâlâya suûd eyledi unvân-ı vezâret-Nâbi

ûr: (عُور) Ar. 1.A'ver'ler, bir gözü körler, tek gözlüler. 2. Silahsız ve erzaksızlar.
Libâs-ı zer şu kadar eyledin atâ halka
Ki kimse kalmadı zîrâ cihânda müflis ü ûr
Bağdatlı Ruhi

urât: (عرات) Ar. Ârî'nin çokluğu; çıplaklar, soyunmuşlar.
Uruna efser-i nâz u giye libâs-ı niyâz
Şefâat isteye ondan kamu hufât u urât
Hamdullah Hamdi

urbân: (عُربان) Ar. Arab'dan; Bedeviler, Arap çocukları, çöl Arapları.
Urbân içinde bî-havf ol Rüstem-i zemâne
Etti ten-i habîsin tığıyle hâke yeksân-Nâbi

Nahl-i nâzım bilemem doğrusunu hangisi râst
Serve benzetti Acem kaddini urbân bana-Sürûrî

urc, urcâ: (عرج، عُرجا) Ar. Merdivenden yukarı çıkma; yükseğe götürülmek, ağma.
* **urûc:** Yukarı çıkma.
Âsumân târîhe kıldı ser-firû
Rûh-ı Îsâ etti eflâke urûc-Hakanî

Urûc et bir nefeste nüh kıbâba
Nedir gûta sana birkaç habâbe
Atâyî (Nevizade Atâullah)
Beşer, bu şimdi muazzeb sürüklenen meflûc
Adım adım edecek zirve-i halâsa urûc-Tevfik Fikret

urûc-ı Hazret-i Îsâ: Hz. İsa'nın göğe çıkışı.
Âsümân-ı târihe kıldı ser-fürû
Rûh-ı Îsâ etti eflâke urûc-Sururi (1205)

urcûn: (عُرجون) Ar. Kurumuş hurma dalı.
Kelîm-i müdrikeyi hîre-çeşm eder her şâm
Nahîl-i Tûr-ı felekten bu âteşîn urcûn
Yenişehirli Avni

urefâ: (عرفا) Ar. Ârif'ten; arifler, akıllı kimseler.
Urefâ mesleği! a'lâ hem ucuz, hem de şeker
Şu kadar var ki şebâbında ufak bir gayret
Mehmet Akif

urkûb: (عُرقوب) Ar. 1. Dağların dolambaçlı yerleri. 2. Yalancılıkla ve yalan vaadleriyle meşhur bir adamın adı. Bununla ilgili olarak vâdî-i urkûb ve mevâid-i urkubiyye tabirleri kullanılır. 3. Ökçe siniri.
Vâdî-i Urkûb değildir mergûb
Sonra hulf ile olursun mahcûb-Sünbülzade Vehbi

urûc: (عروج) bk. urc.
urûk: (عُرووق) Ar. Irk'tan; 1.Irk'lar, kökler, asıllar, damarlar; kan damarları. *urûk-ı nâbıza*: nabız damarları, kökler. 2. Gitmek, azimet etmek, zehab etmek.
urûk-ı hâk: Toprağın damarları.
Urûk-ı hâke düşerse fürûğ-ı re'yi olur
Nümûde ma'den-i âhende savfet-i billûr-Nâbi

urûk-ı zât-ı pâk: Temiz kişiliğinin kökleri.
Urûk-ı zât-ı pâk oldu mezâhir
Hakîkat hûn-ı cârîdir mahabbet-Gaybî
urve, urvet: (عروه، عروت) Ar. 1. Kab, kova, testi kulpu. 2. Bir şehrin civarı ve etrafı. 3. Kıymetli ve değerli şey.

urve-i vüska-i cünûn*:* Delilik bağının ipi.
Halka-i Kâ'be'yi terketse ne_ola Kays-misâl
Dile zencîr yeter urve-i vüska-i cünûn
Namık Kemal

urvetü'l-vüska: Sağlam sap (Müslümanlık)
Urvetü'l-vüska: takıp gerdânıma geldim ezel
Yoluna cân vermeğe merdân olam her dem senin
Ümmî Sinan

urve-i vüska-i şer'*:* Şeriatın sağlam ipi (Müslümanlık)
Mazhar-ı fevz ü felâh olmak dilersen ey Salâh
Urve-i vüska-i şer'a dâim eyle i'tisâm-Salahî
uryân: (عُریان) Ar. Ârî, çıplak, bürehne olan.
Gördüm elinde hancer-i uryânın ol mehin
Bir âb-ı saftır ki kemerden zuhûr eder-Nâbi

Biz ol âbdâlân-ı aşkız âlem-i ma'nîde kim
Şehper-i Cibrîl ile mestûr olur uryânımız
Leskofçalı Galip
Gel, geç libâs-ı atlas-ı şâhîden ey gönül
Cûy-i fenâyı, halk, çü uryân gelir geçer
Beyanî (Cârullahzade Mustafa ...)
Bir garîb iklîme düştüm gezerim uryân melîl
Vüs'at-i dünyâyı kıldı başıma dar ayrılık
Âşık Ömer

uryân-ı gam*:* Gam çıplağı.
Ben tekye-i aşkında o uryân-ı gamım kim
Pinhân-ı beden etmeğe bir pîrehenim yok
Sâmi (Arpaeminizade Vakanüvis Mustafa ...Bey)

uryân-ı ışk*:* Aşk çıplağı.
Dilâ Mecnûn-sıfat uryân-ı ışk ol pîrehenden geç
Belâ meydânının gerçek şehîdiysen kefenden geç
Hayali Bey

uryân-ten*:* Çıplak vücutlu. **c. uryân-tenân.**
Zîver-i zât gerek yoksa kalır uryân-ten
Câhilin çıksa o zerrîn kabâ dûşundan
Sünbülzade Vehbi

** **uryân-tenân***:* Çıplak tenliler.

uryân-tenân-ı reh-i tecrîd: Soyunma yolunun çıplakları.
Uryân-tenân-ı reh-i terîde nazar kıl
Âsâr-ı fazl cübbe vü destâr değildir-Esrar Dede

* **uryânî:** 1.Soyulmuşluk, çıplaklık. 2. Kabuğu ince bir cins erik.
Uryânî-i sefâletine ettin ittihâz
Âyîne-i tehekkümü bir ma'kes-i münir
Cenap Şahabeddin

• **uryânî:** (عُریانی) bk. uryân.
• **usâre:** (عُصاره) Ar. Özsu, sıkılan şeylerden çıkan su.
Çây oldu çeşm-i tengim la'l-i şeker-feşâna
Eşkim değil bu ondan damlar usârelerdir-Behiştî

usâre-i hanzal: Ebucehil karpuzu denilen portakal büyüklüğündeki acı meyvanın özsuyu.
Semûm-ı kahr-ı cihân-sûzu esse gül-zâra
Olur usâre-i hanzal zamîr-i gülde gül-âb-Nâbi
usât: (عُصات) Ar. Âsî'den; 1. Âsîler, isyan ve zorbalık edenler. 2. Günah işleyip Allah'ın emrine muhalif hareket edenler.
Ser-rişte-i ümmîdimiz olmakta mün'akid
Afvin nühüfte râbıtasından usât ile-Nâbi

Duâsı ref' ede hayret belâsı tûfânın
O dem ki Nûh'a varıp bulmaya necât usât
Hamdullah Hamdi
Eyledin hükmüne sükkânı minka:d u mutî
Hâricî'nin edip a'yân usâtın tedmîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

usât-ı bend-gân: Kölelerin asileri.
Usât-ı bende-gânın olsa da şâyeste-i ta'zîb
Yine eyle İlâhî şânına şâyânını icrâ-Nâbi

usât-ı arasât: Arasat'ın asileri.
Ey şifâ-sâz-ı belâ-yı âfât
Melce-i cümle usât-ı arasât-Hakanî
usr, usret: (عُسْرْ، عُسْرَتْ) Ar. Güçlük, zorluk.
Usrün yüsrü vardır, kalma elemde
Attan inen yine biner demişler-Dertli
usturlâb: (اسطرلاب) bk. üsturlâb.
usûl: (أصول) Ar. Asl' dan; 1. Asıl'lar, temeller, kökler, dipler, esaslar. 2. Bir ilmin veya tekniğin temel bilgileri. 3. Metod, yol, tarz, yöntem.
Nâbiyâ inceldi râh-ı mûsikî ol rütbe kim
Düşmeyim diye usûl ile yürür hânendeler-Nâbi

İʿtibârât-ı tekâsüm ü fusûl
İmtiyâzât-ı maka:mât ü usûl-Nâbi

Biz kim bu maka:m içreyiz edvâr bozulsa
Tebdîl-i usûl eylememek âdetimizdir
Yenişehirli Avni
Usûl ile fürû' ise murâdın ey fakîh-i cân
Usûl ile yapış aşka garaz bu ferʿ-i hilkatten-Gaybî
usûl-i dehr: Dünya metodu.
Bir senin saʿyin usûl-i dehri tağyîr eylemez
Abd-i âciz saʿy ile tahvîl-i takdîr eylemez
Ziya Paşa
usûl-i devlet-i aşk: Aşk devletinin usulü.
Oyuncak ettiler aşk-ı zemânın aşk-bâzânı
Usûl-i devlet-i aşka mücedded bir nizâm ister
Nevres-i Kadim
usûl-i fitne: Fitne yolu.
Kalʿ edip bîh ü esâsından usûl-i fitneyi
Himmet-i şâh-ânesi vermekte devrâna nizâm
Üsküdarlı Hakkı Bey
usûl-i iʿtika:d: İnanç usulü.
Usûl-ı iʿtika:d u iʿtiyâd ü resm ü âdette
Bütün ebnâ-yı âlem meslek-i âbâya tâbiʿdir
Yenişehirli Avni
usûl-i sühan: Söz tarzı.
Bozma usûl-i sühanı mâ-hasal
Pîş-rev olmaz boruda vaz gel-Atâyî
usûl-i şerʿ: Şeriat usulü.
Hemîşe tâ ola dîvân-hâne-i âlem
Usûl-i şerʿ ile maʿmûr u adl ile âbâd-Nâbi
usûl-i ümem: Ümmetlerin kökleri.
Mehâmm-ı âleme üss-i esâstır adlin
Mükâremenle usûl-i ümem olur muhkem-Şinasi
uşşâk: (عشاق) Ar. Âşık'tan 1.Âşık'lar. 2. Doğu musikisinde bir makamın ismi.
Lebin suâline vermez cevâb uşşâkın
Suâl olursa bu senden nedir cevâb sana-Fuzûlî

Dâimâ uşşâkı öldürmekte istiğnâ ider
Öldürür âhir bizi ol şûh istiğnâ ile
Yahya Bey (Taşlıcalı...)
Kûyunda nâle kim dil-i müştâktan kopar
Bir nağmedir Hicâz'da Uşşâk'tan kopar-Nâilî

Uşşâka hayâlinde dil-ârâ görünürmüş
Mecnûn'a cihân dopdolu Leylâ görünürmüş
Rıfat (Kırımlı Ebubekir ...)
İşittim kim sayıp uşşâkını ey şûh-ı sîmîn-ten
Nedîm-i zâre benzer âşıkım yoktur demişsin sen
Nedim
Bir bahârsın sen gönüller dertli sensiz der-beder
Beklesin uşşâk bu gönlüm senle berâber olur
Şeref Yılmaz
uşşâk-ı âvâre: Başıboş âşıklar.
Ser-i kûyun tavâfa sâye-dâr uşşâk-ı âvâre
Der-i vâlâ-cenâbın Kâʿbe-i ulyâ mıdır
Halim Giray (Kırım Hanı ...)
uşşâk-ı ciğer-hâr: Ciğer yiyen âşıklar.
İç mey-i nâb ki bağrından eder cümle kebâb
Âteş-i ışk ile uşşâk-ı ciğer-hâr sana-Fuzûlî
uşşâk-ı dâmen-çîde: Eteğini toplamış âşıklar.
Nika:b-ı nâzdan gâhî gören kim olmasın nâçâr
Tecellâ-yı rûhun uşşâk-ı dâmen-çîdeden mestûr
Nâilî
uşşâk-ı dîdâr: Sevgilinin âşıkları.
Gül gül oldu goncalar gül-şende ruhsârın gibi
Âb gitti kendüden uşşâk-ı dîdârın gibi-Enverî
uşşâk-ı dil-figâr: Gönlü yaralı âşıklar.
Gamzen ne dem ki tîğ çekip hûn-feşân olur
Uşşâk-ı dil-figâra ecel mihr-bân olur-Nefʿî

uşşâk-ı gam-nâk: Gamlı âşıklar.
Seni gördükçe kalbi şâd olur uşşâk-ı gam-nâkin
Reâyâ nitekim mesrûr olur hünkârı görmekten
Cinânî

uşşâk-ı mehcûr: Terk edilmiş âşıklar.
Sâye-bahş-ı vuslat ol uşşâk-ı mehcûr üstüne
Etti sansınlar şehîdân-ı gamın nûr üstüne
Ethem Sakızlı

uşşâk-ı nâlân: İnleyen âşıklar.
Bâğ-ı hicrân vermesin gül-berg-i handânın dirîg
Zâr u giryân olmasın uşşâk-ı nâlânın dirîg
Şeyh Galip

uşşâk-ı nâ-tüvân: Güçsüz âşıklar.
Yâre doyunca bakmağa mâni' rakîbler
Uşşâk-ı nâ-tüvânı komazlar huzûrda-Nâbi

uşşâk-ı nazar-bâz: Şuhlukla bakan âşıklar.
Âyîne-i Hak'tır ruhun ey mâh-ı füsûn-sâz
Bu yüzden ona şifte uşşâk-ı nazar-bâz-Lamiî Çelebi

uşşâk-ı perîşân: Perişan âşıklar.
Dediler yâr uşşâkın gelir cem' etmeğe gönlün
Meğer kim yâra uşşâk-ı perîşândan haber verdim
Fuzûlî

uşşâk-ı perîşân-dil: Perişan gönüllü âşıklar.
Uşşâk-ı perîşân-dile hîç söylemez oldun
Düşmen sana bir söz mü dedi söyleye cânâ
Şeyhülislam Yahya

uşşâk-ı sühan-dân: Söz söyleyen âşıklar.
Gubâr-ı hat yazılmış safha-i ruhsârın üstünde
Okutmaktır garaz var ise uşşâk-ı sühan-dân
Cinânî

uşşâk-ı şeydâ: Delicesine tutkun âşıklar.
Gâhî gül-şende salınsan serv-i ra'nâlar gibi
Hû çeker bülbülleri uşşâk-ı şeydâlar gibi-Nef'î

uşşâk-ı telh-kâm: Istırap çeken âşıklar.
Uşşâk-ı telh-kâme eğer zemm ü ger senâ
Şîrîn ü telh o şehd-zebândan gelir lezîz
Lamiî Çelebi

uşşâk-ı zâr: İnleyen âşıklar.
Ârâmın eylemiş sipeh-i aşk târ ü mâr
Uşşâk-ı zâre kendisi ârâm-ı cân iken-Nâbi

Nâz ederse gamzesi uşşâk-ı zâra nâz eder
Zülfü bir âşüftedir kim rûzgâra nâz eder-Nef'î

uşşâk-ı zikr: Zikir âşıkları.
Raks urur uşşâk-ı zikr oldukça eş'âr-ı Kemâl
Mevlevîler pes simâ' eyler okunsa Mesnevî
Sarıca Kemal

* **uşşâk-sıfat:** Âşıklar gibi.
Hammâm ki âyîne-i sîmîn-bedenândır
Uşşâk-sıfat âteşi kalbinde nihândır-Nâbi

* **uşşâk-vâr:** Âşıklar gibi.
Uşşâk-vâr şevkile hüccâc raks eder
Âheng-i âh ü nâlelerimden Hicâz'da-Bâki

Utârid: (عطارد) Ar. 1.Gezegenlerden güneşe en yakın olan yıldız, Merih, Merkür. 2. İran mitolojisinde kitabetin piri. Farsçası "debîr"dir. Bu yıldızın altında doğanlar, zekî, anlayışlı ve kurnaz olurlarmış.
Utârid resm-i ahkâm eyledikçe safha-i çerhe
Resîdi dûş-ı fermâna nişân-ı imtisâl olsun-Nâbi

İlhâm-ı vâridim yok hükm-i Utârid'im yok
Kavlimde câhidim yok "dîvâne-râ kalem nîst"-Esrar Dede (dîvâne-râ kelem nîst: delilerin kalemi yoktur)

Âfitâbın zer devâtiyle gelirsin her seher
Ey Utârid der-gehinde kâtib-i dîvân mısın
Hayali Bey

* **Utârid-kalem***:* Utarid kalemli
Müşterî-rey ü Utârid-kalem ü mihr-âsâr
Arz-temkîn ü kazâ-temşiyet ü çarh-ahkâm-Nef'î

utrûfe: (اطرفه) Ar. Turfe'den; Turfe'ler, az bulunan şeyler. bk. turfe.
Şekli u'cûbe vü nihâdı hafîf
Nakşı utrûfedir vü mezâkı latîf-Nâbi

utüvv: (عتو) Ar. 1. Ayaklanma. 2. Kibir ve azametle karışık serkeşlik.
Şükûh-ı kevkeb-i şân ü şevket-i İslâm
Olur mu pâzede-i firka-i utüvv ü fütûr-Nâbi

uyûb: (عيُوب) Ar. Ayb'dan; ayblar, kusurlar, noksanlıklar.
Gayret komuyor der de eder gıybete âgâz
İfşâ-yı uyûb etme midir gayret-i ahbâb
Enderunlu Vâsıf

uyûn: (عیون) Ar. Ayn'den; 1.Ayn'ler, gözler, çeşmler 2. Çeşmeler.
Geldi vakt-i rü'yet-i dîdâr zanneyler uyûn
Düşse bir pertev-i cenânımdan cinânın fevkına
Muallim Naci
Bulur sirişk-i niyâzı uyûn u çeşminde
Ne denlü eylese cârî o denlü ecr-i cezîl
Nazîm (Yahya ...)
Gören nazmım uyûnundan eder hûı ciğer peydâ
Niçe kanlar yudar kân eyleyince bir güher peydâ
Hayali Bey

uyûn-ı ehl-i dil: Gönül ehlinin gözleri.
Şehâdet şerbetin nûş eyleyince dest-i kâfirden
Uyûn-ı ehl-i dil hun-âbe-i gayretle solmuştur
Muallim Naci

uyûn-ı ezhâr: Çiçeklerin gözleri.
Hâb-ı gafletten uyanmağa uyûn-ı ezhâr
Her seher su sepeler yüzüne ebr-i bahâr-Mesihi

uyûn-ı gaybiyân: Görünmeyenlerin gözleri.
Zıll-i envârı uyûn-ı gaybiyâna sürmedir
Şahs-ı kudsî sâyesi mir'ât-ı çeşmân-ı hikem
Esrar Dede

uyûn-ı şefkat*:* Şefkat gözleri.
Bu kim bilir ne kadar böyle ber-devâm olacak
Uyûn-ı şefkatine uykular harâm olacak-Tevfik Fikret

• **uzlet:** (عزلت) Ar. Yalnız kalıp birisiyle konuşmama, yalnızlık, inziva.
Halk-ı âlemden Behiştî uzlet et mahbûb-misâl
Kendi başın sokacak bir âşiyânın var ise-Behiştî

Kanâat, eyledi Anka:'yı Ka:f-ı şöhrete vâsıl
Kişi mümtâz olur âlemde elbet uzlet ettikçe
Fehim-i Kadim (Uncuzade ...)
Aratır fitne-i hulk ile fesâd-ı ahlâk
Âdeme kûşe-i vahdet ile cây-ı uzlet
Raşit (Ayıntablı ...)
Ülfet belâlı şey fakat uzlet sıkıntılı
Bilmem nasıl geçirmeliyim son beş on yılı
Yahya Kemal

uzlet-i mükedder: Kederli yalnızlık.
Vuhûş-ı rûhumu zehriyle etti perverde
Dolaştığım o derin uzlet-i mükedderde
Ahmet Hâşim

* **uzlet-serâ:** Yalnızlık söyleyen.

uzlet-serâ-yı samt u gurûr: Gururun ve sessizliğin yalnızlığını söyleyen.
Uzlet-serâ-yı samt u gurûrumda münferid
Yalnız sadâ-yı kalbime münka:d u mu'tekîd
Ahmet Hâşim

uzmâ: (عظْمى) Ar. Azamet'ten; çok azim, çok büyük olan.
Vücûdu berzah-ı uzmâ zuhûru mahşer-i esmâ
Hudâ'nın sırr-ı kübrâsı Celâlü'd-dîn-i Rûmî'dir
Esrar Dede
Mesnevî-i ma'nevî-i Mevlevî midir, yâhûd
Âlem-i i'câzdan bir âyet-i uzmâ mıdır
Yenişehirli Avni
Şifâ-yı sadr-ı devlet kuvvet-i bâzû-yı emniyet
Esâs-ı ma'delet-rükn rekîn-i devlet-i uzmâ-Nedim

uzûbet: (عزوبت) Ar. Bekârlık, ergenlik.
Feyzî'de belâgat ü tarâvet
Örfî'de uzûbet ü halâvet-Ziya Paşa

uzuv, uzv: (عضْو) Ar. Bedenin bir cüzü, bir kol veya bir ayak benzeri. **c. a'zâ.**

** **a'zâ:** Uzuvlar.
Zehî mükevven-i kâmil ki kudretindendir
Perî-lika:lara lutfu tenâsüb-i a'zâ-Fuzûlî

A'zâsını hangi sevgi birleştirir
Âhir bu vücûdu hangi kîn etti şikest-Yahya Kemal

a'zâ-i şerîf-i nebevî*:* Hz. Peygambere ait şerefli uzuvlar.
Cümle a'zâ-i şerîf-i nevebî
Birbirinden idi tünd-i kavî-Hakanî

* **uzvî:** Uzva mensup ve onunla ilgili. **c. uzviyât**.

** **uzviyât:** Uzuvla ilgili olan hususlar.
Tebeddülât ile bulmuş kemâl uzviyât
Bu istihâle-i her-dem vukûa yok gâyet-Nâzım Paşa

* **uzviyyet:** Canlılık.
Bütün hüviyyet ü uzviyyetinle âtîsin
Terennüm eyliyor el'an kulaklarımda sesin
Tevfik Fikret

Uzzâ: (عزّا) Ar. İslâmiyet'ten önceki cahiliyyet devrinde Kâbe'de duran üç puttan birinin ismi. *Lât u Menât veyâ Lât u Uzzâ* şeklinde geçer.
Uzzâ'ya tâbi' olanın işi azâ-y-idi
Azm etse rezme heybet ile kasd edip gazâ
Hamdullah Hamdi

Senin nûr-ı cemâlin cilve-gerdir vech-i eşyâda
O yüzdendir ki ma'bûd etti râhib Lât ü Uzzâ'yı
Nev'î

Nice tebcîl olunmaz pây-i iclâlin ki âlemde
Celâdetle leked-kûb-ı kafâ-yı Lât ü Uzzâ'dır
Sünbülzade Vehbi

Uzzâl: (عزال) Ar. Türk müziğinin en eski on makamından biri.
Uşşâka Sıfâhân ile Uzzâl'ı Nevâ kıl
Ey mutrib-i hôş-nâme-serâ durmaya kulkul
Muradî (Sultan III. Murat)

-Ü-

übüvvet: (ابوّت) Ar. Ebb'den; babalık, atalık.
Yavrun sana bir hiss-i übüvvet de mi vermez
Tevfik Fikret

ücâc: (اجاج) Ar. Acı, tuzlu su.
Erişse katre-i şûru sirişkimin Nîl'e
O demde azb-ı Furât iken ola milh-i ücâc
Lamiî Çelebi

Ben de ederim bu kavli teslîm
Hem-hâl olamaz ücâce Tesnîm-Ziya Paşa

ücâc-ı lezzet-i enhâr: Nehirlerin lezzetli tuzlu suyu.
Muhîtin vasfıdır azb ü ücâc-ı lezzet-i enhâr
Müsemmâ vâhid ammâ muhtelif evsâf ü esmâ
Nâbi

ücem: (اجم) Ar. Ecme'ler, sık ağaçlıklar.
Olsa ger tab'-ı nebâtâta mürebbî gazabın
Gürbe-i bîd ola bâzû-şiken-i şîr-i ücem-Nef'î

Tâbiş-i tîğını der pençe dem-i heycâda
Görse teb-lerze tutar şerze-i şîr-i ücemi-Beliğ

ücret: (اجْرت) Ar. Emeğe karşılık verilen para ve karşılığı diğer şeyler. **c.ücürât.**
Amelden ücret umunca gurûr-ı tâat ile
Günehde muntazır-ı rahmet-i Hudâ olalım-Şeyhi

Emr-i bî-ücrete ibrâz olunan hidmete yûf
Şahs-ı bî-hidmete i'tâ kılınan ücrete yûf
Yenişehirli Avni

Güller güler, figânla geçer ömr-i andelîb
Bîmâr ihtizârda, ücret diler tabîb-Ziya Paşa

ücret-i hıdmet: Hizmet ücreti.
Kûşiş etmekle zuhûrâtına hükm-i afvin
Ücret-i hıdmetidir afv güneh-kârların-Nâbi

üdebâ': (ادباء) Ar. Edîb'ten; edîb'ler, yazarlar.
Dest-i üdebâda kilk-i irfân
Oldu hele tercemân-ı vicdân-Namık Kemal

Edebiyyâtı tutup boğdu gürûh-ı kudemâ
Okuyun siz de onun cânına ey genç üdebâ
Tâhir Olgun

üftâde: (اُفْتاده) Far. 1.Düşmüş olan, yıkılmış olan, düşkün, fakir olan. 2. Âşık olan, tutkun. **c. üftâde-gân.**

Serverlik ister isen üftâdelik şiâr et
Kim düşmeden ayağa çıkmadı başa bâde-Fuzûlî

Ten-be-hâk-i acz olan şeb-nem gibi üftâdenin
Cümleden evvel yeten hurşîd olur imdâdına-Nâbi

Sebeb-i rif'at olur, gam yeme, üftâde isen
Bir binâ ta ki harâb olmaya ma'mûr olmaz
Fehim-i Kadim (Uncuzade ...)

Bir gün gelir süvâr olurum, ol zemân demem
Üftâde bir piyâdeyem ey şehsüvâr-ı tûr
Muallim Naci

üftâde-i dâmân: Eteğe düşkün.

Olsam üftâde gubâr-âsâ yine pest olmazam
Çünki ey serv-i bülend üftâde-i dâmânınam
Nedim

üftâde-i dâm-ı gam: Gam tuzağının girdabı.

Mürg-ı dil-i âzâde-Per-i evc-i ferâğı
Üftâde-i dâm-ı gam eden hırs u şegabtır-Nâbi

üftâde-i devlet: Devlet düşkünü.

Nice üftâde-i devlet vardır
Nice pâ-mâl-i felâket vardır-Nabi

üftâde-i gerdûn: Feleğin düşkünü.

Mihrin ile âlem-i bâlâya azm etsem gerek
Katre-i şeb-nem gibi üftâde-i gerdûn olup
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

üftâde-i habs-i şikem: Karında saklayan düşkün(İşkembe düşkünü.)

Zirve-i şâhta dâmen-keş olan mîve-i nâz
Âhir üftâde-i habs-i şikem olmaz da ne_olur-Nâbi

üftâde-i hâk: Toprak düşkünü.

Şâyân değiliz zâika-i hüsn-i kabûle
Üftâde-i hâkiz semer-i nîm-resiz biz-Nâbi

üftâde-i hâk-i hebâ: Boş toprak düşkünü.

Temâm ikbâl eder insânı ilka cây-ı idbâre
Olur üftâde-i hâk-i hebâ meyve kemâlinde
Haşmet

üftâde-i hâk-i dem-i feyz-i Hudâ: Allah'ın bereket damlasının toprağa düşmüşü.

Olur üftâde-i hâk-i dem-i feyz-i Hudâ âşık
Serây-ı dilde lâciverd cây-ı pâk-i şânım var
Âdile Sultan

üftâde-i hâk-i der: Kapının toprağına düşmüş âşık.

Eylemez meyl-i behişt üftâde-i hâk-i derin
Sâkin-i künc-i gamın seyr-i gül-istân istemez
Fuzûlî

üftâde-i hûbân-ı Dımışk: Şam güzellerinin düşkünü.

Hâlâ ki biz üftâde-i hûbân-ı Dımışk'ız
Ser-halka-i rindân-ı melâmet-keş-i aşkız
Bağdatlı Ruhi

üftâde-i lehîb: Alev düşkünü.

Pertev-fürûz-ı bezm-i tarab şem'-i handeyiz
Pervâne-i şikeste-per üftâde-i lehîb-Ziya Paşa

üftâde-i ka'r-ı çâh-ı Bâbil: Babil kuyusunun dibine düşmüş.

Üftâde-i ka'r-ı çâh-ı Bâbil olsam
Minnet-keş-i rîsmân-ı nâ-dân olmam
Bülendî (---Çelebi)

üftâde-i peygûle-i gâr: Mağara köşesinin düşkünü.

Kadrin bilerek gevherimin eylemek ikrâm
Üftâde-i peygûle-i gâr etmek içinmiş-Nâbi

üftâde-i riyâ: İkiyüzlülüğe alışmış.

Olmuş kimi safâ ile rind-i piyâle-keş
Olmuş kimisi hırs ile üftâde-i riyâ-Ziya Paşa

üftâde-i zebân-ı hezâr: Bülbülün dile düşkünlüğü.

Ol gonce nâ-güşâdelik eylerse vechi var
Üftâde-i zebân-ı hezâr olmadan kaçar-Nâbi

** **üftâdegân:** Üftâdeler, düşkünler; âşıklar.

Üftâdegânı garka-i afv etmemek muhâl
Bahr-i muhît-i rahmet-i Gaffâr Kâ'be'dir-Nâbi

Hicâb etme, ne var, üftâdegâna rûy-i dil göster
Cihânda zerre-perverlik şereftir mihre, âr olmaz
Refi' (Çavuşlar Kâtibizade Mehmet)

üftân ü hîzân: Düşe kalka.
Yine bâd-ı sabâ üftân ü hîzân erdi gül-zâre
Dem-i İsî-veş ihyâ eyledi ezhâr u eşcârı-Nef'î

Evet, üftân ü hîzân, gördüğüm bir nîm makberdir
Ayân olmakta müstakbelde bir timsâl-i muğberdir
Abdülhak Hâmit
Za'f ile üftân ü hîzân ömür ser-haddin geçip
Bir garîb iklîme düştüm âlem gurbet gibi
Ebussuud Efendi
üftân: (أفتان) bk. üftâde.
üfûl: (أفول) Ar. 1. Kaybolma, nâ-bedîd olma. 2. mec. Ölme.
Perverdigâr'a berter olan rûhlar gider
Ancak habîs olan ebediyyen üfûl eder
Abdülhak Hâmit
Beşerin işte, pür-ümmîd ü heves, kıvranarak
Ka'r-ı târında şinâh ettiği girdâb-ı üfûl
Tevfik Fikret
Görünmeden sönecek... Leyl-i girye, leyl-i melûl
İnince eyleyecek şekl-i pür-gumûmumun üfûl
Ahmet Hâşim
* **âfil, âfile:** Batan, gurub eden.
Âftâb-ı himemin zâil ü âfil olmaz
Nûr-ı incâz verir sahn-ı mevâîde hemân-Şinasi

Unutma sen beni... Uluvviyyet-i meâlinle
Bu şi'r-i âfili yâd et, terennüm et, dinle-Behçet Bey
ülfet: (أُلْفت) Ar. 1. Konuşma, dostluk, aşinalık. 2. Alışma, kaynaşma. 3. Dostluk, ahbaplık. 4. Huy.
Hicr bî-dâdına ülfet tutmuş idi Avnî'nin
Gayrlarla lât edip hâlin diğer-gûn eyledin
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
Vechi var kasdeylesem hecrinle ülfet etmeğe
Görmemek yeğdir görüp dîvâne olmaktan seni
Cinânî (Müverrih Bursalı Mustafa ...)

Gördü Mecnûn kim benî âdemde yok resm-i vefâ
Vardı ol dîvâna vahşîlerle ülfet bağladı
Hayali (Ahmet Şemsettin)

Ülfet belâlı şey fakat uzlet sıkıntılı
Bilmem nasıl geçirmeliyim son beş on yılı
Yahya Kemal
ülfet-i erbâb-ı gaflet: Gaflet sahiplerinin dostluğu.
Teberrâ eylemiştir ülfet-i erbâb-ı gafletten
Enîs-i sâfilîn olmaz dil-i bîdâr âlîdir-Muallim Naci
ülfet-i ezdâd: Zıtların dostluğu.
Nefâz-ı hükmü o gâyette kim murâd etse
Kemâl-i hüsn-i irâdetle ülfet-ı ezdâd-Nef'î
ülfet-i gammâz: Gammaz dost.
Ne dersem vâz geçmem gamzeden ol çeşm-i pür-gûlar
Meseldir fitne-cûlar ülfet-i gammâzdan geçmez
Pertev Paşa
ülfet-i sîm-âb: Cıva dostluğu.
Rûşen-dilân birbirine feyz-bahş olur
Ki_âyîneyi buldu ülfet-i sîm-âbdan fürûğ
Sâmi (Arpaeminizade Vakanüvis Mustafa...Bey)
ülfet-i ten-perverân: Rahatına düşkünlerin ülfeti.
Ülfet-i ten-perverân eyler girân-cân âdemi
Bister-i nerm üzre hâb-ı hiffet-gân sengin olur
Koca Ragıp Paşa
ülfet ü muhabbet: Dostluk ve sevgi.
Hüsn'ün sözü ülfet ü muhabbet
Aşk'ın işi hayret içre hayret-Şeyh Galip
ülûf: (الوف) Ar. Elf'ten; binler, bin sayıları.
Vücûd-ı mülke efrâd-ı raiyyet cüz'-i lâzımdır
Nasıl cem'-i ülûfa nusret-i âhâd lâzımsa-Ziya Paşa
ülü'l-ebsâr: (اولی الابصار) Ar. Görüş kabiliyetinde olan kimseler. bk. ûlü'l-ebsâr.
Ülü'l-ebsâre karşı nâsiyen mir'ât-ı kalbindir
Delâlet eylemez ca'lî beşâşet-i safvet-i bâle
İsmail Safa
ümem: (أمم) bk. ümmet.
ümerâ: (أمراء) Ar. Emîr'ler, beyler, mirler, seyitler, şerifler.
İmrenme görüp mîve-i bağın ümerânın
Kim sular onu gözleri yaşı fukarânın
Âli Çelebi (Kınalzade ...)

İmrenme görüp çerb pilâvın ümerânın
Kim yüreği yağıyle pişüpdür fukarânın
Azmî (Pir Mehmet ...)

ümîd, ümmîd: (أميد) Far. Emel, umma, umut, bekleme.

Çün ömr bekasına tutulmuş ümmîd
Her hâl ile geldiğin gibi gittin tut-Fuzûlî

Perîşânlık nizâm-ı hâl kaydından gelir, yoksa
Ümîd-i sûdu nâbûd eyleyen bîm-i ziyân çekmez
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail ...)

Hak sebeb-i halk eyledi zâtın nizâm-ı âleme
Sendedir halkın ümîdi ey İmâmü'l-Müslimîn
Ziya Paşa

ümmîd-i âfiyet: Sağlık ümidi.

Zımnında olmasa eğer ümmîd-i âfiyet
Hazm eylemezdi vaz'-ı etıbbâyı hastalar-Nâbi

ümîd-i afv: Af ümidi.

Ümmîd-i afv ile olma harîs-i isyân kim
Ziyân-resîde eder âdemi hisâb-ı ferah
Kâzım Paşa (Koniçeli Musa...)

Benim isyânıma yoktur tenâhî
Ümîd-i afv eder bu abd-i sâhî-Ziya Paşa

ümmîd-i atâ: İhsan ümidi.

Eylesin halktan ümmîd-i atâ ey Nâbî
Çeşmine gûşuna etmek dileyen ta'zîri-Nâbi

ümmîd-i atâyâ-yı felek: Feleğin ihsanlar ümidi.

Kat' etmişiz ümmîd-i atâyâ-yı felekten
İhsân-ı Hudâ-vend-i cihân-pervere minnet-Nâbi

ümmîd-i beka: Kalıcı ümit.

Bir kavm ki hâmîlerinin kârı oyundur
Ümmîd-i beka etmesin eylerse cünûndur
Muallim Naci

ümmîd-i berg: Yaprak ümidi.

Zemâne etmeğe muhtâc hırmenin ber-bâd
Bu kişt-zârdan ümmîd-i berg ü kâh edenin-Nâbi

ümmîd-i bûs-ı leb: Dudak öpme ümidi.

Ümîd-i bûs-ı lebiyle o âfetin Nâbî
Kadehlerin dökülen âb-rûların biliriz-Nâbi

ümîd-i dâne: Tane ümidi.

Gavvâsı, hırs-ı gevher eder lokma-i neheng
Kebgi ümîd-i dâne eder teleye şikâr-Ziya Paşa

ümmîd-i derûn-ı derd-nâk: Dertli gönlün ümidi.

Yâ İlâhî ömr ü devletlerle eyle ser-firâz
Der-gehinden budur ümmîd-i derûn-ı derd-nâk
Nâbi

ümmîd-i dil-i zâr: İnleyen gönlün ümidi.

Anda olur olursa def'-i gama bir çâre
Ümmîd-i dil-i zârım mey-hânede kalmıştır
Nâbi (anda: orada)

ümmîd-i feyz: Feyiz umma.

Kimseden ümmîd-i feyz etmem, dilenmem perr ü bâl
Kendi cevrim, kendi eflâkimde kendim tâirim
Tevfik Fikret

ümmîd-i güşâd: Açılma ümidi.

Bend-i zülfünden dile kalmadı ümmîd-i güşâd
Şeş-der-i mihnette kaldı âh kim nerdim benim
İbn-i Kemal

ümmîd-i hâb: Uyku ümidi.

Ümmîd-i hâb âşıka olmaz hayâl imiş
Bî-çâre yâri düşte de görmek muhâl imiş
Şeyhülislam Yahya

ümmîd-i hâs u âm: Düşük ve yüksek tabakanın (halk) ümidi.

Hırz-ı emân enâma iz'ân-ı nam-ı Ahmed
Ümmîd-i hâs u âma in'âm-ı âm-ı Ahmed
Hamdullah Hamdi

ümmîd-i iltifât: İltifat ümidi.

Ümmîd-i iltifât ile olsam da reh-nişîn
Ol şehsüvârın eshedi pâ-mâl eder beni
Muallim Naci

ümmîd-i intizâr: Bekleme ümidi.

Ola alel-husûs o Hıdiv-i zemâne kim
Ümmîd-i intizârım idi vakt-i devleti-Nâbi

ümmîd-i makdem: Gelişi umma.

Ümmîd-i makdeminle senin ey çerâg-ı hüsn
Âteş yanar başında gece şem'dânların-Nâbi

ümmîd-i meded: Yardım ümidi.

Tehîdir merd-i himmet-pîşeden meydân-ı istimdâd
Cihânda kimden etsin âdem ümmîd-i meded şimdi
Râşit (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet ..)

ümmîd-i merhamet: Merhamet ümidi.
Âkıl eder mi çerhten ümmîd-i merhamet
Kem-firsatân adûsunu sağ u esen mi kor-Nâbi

ümîd-i mîve: Meyve ümidi.
Ümîd-i mîve etmektir nihâl-i servden lâ-fark
Kerem me'mûl olunmak şimdi bu asrın kibârından
Münîb (Hoca Mustafa...)

ümîd-i muhâl: Boş ümit.
Bitecek sanki... Mahvolup gidecek
Sâf bir nazra... Bir ümmîd-i muhâl-Ahmet Hâşim

ümîd-i nâme-i rahm: Merhamet mektubu bekleme.
Ümîd-i nâme-i rahm etme ol cefâ-cûdan
Ki ma'nî-i sitem inhâ-yı muhlis-ânesidir-Nâbi

ümîd-i necât: Kurtuluş ümidi.
Ne bir ziyâ-yı hidâyet ne bir ümîd-i necât
Cehennemî idi âvâz-ı âh u vâh-ı memât
Kemalzade Ekrem Bey

ümmîd-i nevâl: Bahşiş ümidi.
Ümmîd-i nevâl asldan et, fer'den etme
Âteş var iken eyleme hâkistere minnet-Nâbi

ümmîd-i nîm-hande: Gülümseme ümidi.
Dehân-ı gonceden ümmîd-i nîm-hande ile
Nesîm-i subh-demin cüst ü cûların biliriz-Nâbi

ümmîd-i nizâm: Nizam, düzen ümidi.
Kimden ümmîd-i nizâm etti ise saltanata
Oldular gaflet ile bâdiye-peymâ-yı hatâ-Nâbi

ümîd-i rızk: Rızık ümidi.
Düşmez ümîd-i rızk bize gayrden Belîğ
Rûzî-resân-ı lutf-ı Hudâ'ya dayanmışız-Beliğ

ümîd-i sıhhat: Sağlık ümidi.
Ne tende cân ile sensiz ümîd-i sıhhat olur
Ne cân bedende gam-ı firkatinle râhat olur-Nef'î

ümmîd-i şîre: Şıra ümidi.
Bu köhne bâğdan ümmîd-i şîre eylemese
Meğer asılmağa engûre rîsmân mı verir-Nâbi

ümmîd-i tama': Hırs ümidi.
Bu mevsimlerde ümmîd-i tama' lutf-ı edânîden
Nisâr-ı âb-rûy etmekten akdem re'y-i fâsiddir-Nâbi

ümîd-i vasl: Kavuşma ümidi.
Açıp revzenlerin gâhice cânân gösterir kendin
Ümîd-i vasl eyle çâk-i girîbân gösterir kendin
Nedim

ümîd-i vasl-ı cânân: Sevgiliye kavuşma ümidi.
Cân yirin tutardı la'lin tende ger cân olmasa
Cânı ne_eylerem ümîd-i vasl-ı cânân olmasa
İbn-i Kemal

ümmîd-i vasl-ı yâr: Sevgiliye kavuşma ümidi.
Ümmîd-i vasl-ı yârden el çekme Bâkiyâ
Şâyed ki dest-gîr ola bir merhabâyile-Bâki

ümmîd-i vefâ: Vefa ümidi.
Umma ümmîd-i vefâ elbise-i fâhireden
Yok vefâ eyleyecek sana kefenden gayrı-Nâbi

Ümmîd-i vefâ eyleme her şahs-ı dagalde
Çok hacıların çıktı haçı zîr-i bagalde-Ziya Paşa

ümmîd-i visâl: Kavuşma ümidi.
Zemânın dil-berânı tâ o denlü bî-dirîğ olmuş
Ki çeşminde uçar âşıktan ümmîd-i visâl etmek-Nâbi

ümmîd-i vuslat: Kavuşma ümidi.
Ümmîd-i vuslat eyler ka:ni' olmaz seyr-i dîdâra
Murâdın nîk fehm eyle inen yüz verme ağyâre
Cinânî (inen: çok)

ümmîd-i vuslat-ı yâr: Sevgiliye kavuşma ümidi.
Belâ küncinde her şeb âh u vâh etmeklik ey Bâkî
Ümmîd-i vuslat-ı yâr ile şâdân olmadan yeğdir
Bâki

* **ümîd-gâh:** Ümit yeri.
Erbâb-ı hüner ümîd-gâhı
Türk ü Arab ü Acem penâhı-Fuzûlî

Hâk-i Cenâb-ı Hazreti der-gâh-ı devleti
Fazl u belâgat ehline ümmîd-gâh idi-Bâki

ümmîd-gâh-ı bahş-ı şefâat: Şefaat bahşeden ümit yeri.
Sükkân-ı heft-kişver-i İslâm'a Nâbiyâ
Ümmîd-gâh-ı bahş-ı şefâat Medîne'dir-Nâbi

* **ümmîd-sıfat:** Ümit işareti.
Çeşm-i âşık gibi fevvâreleri pür-cûşiş
Târ-ı ümmîd-sıfat âbı kesilmez kat'â-Nâbi

* **ümîd-vâr:** Ümitli, ümit uman, ümit eden.
Yâ Rab kerem et ki hâr u zârım
Der-gâha besî ümîd-vârım-Fuzûlî

Cânım ümîd-vâr-durur tîğ-ı gamzene
Gözüm izin türâbına pür-intizârdır
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
Zehr-i firâk gerçi dili haste eyledi
Vaslın şarâbına yine ümmîd-vârdır
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

ümîd-vâr-ı nevâl*:* İhsan ümidi.
Ümîd-vâr-ı nevâlin tüvan-ger ü dervîş
Dahîl-i bâb-ı emânın gedâ vü bay-ı vücûd
Nevres-i Kadim

ümîd-vâr-ı ni'met-i ferdâ: Yarının nimetini ümit eden.
Bu nân u bu nemek hakkın ferâmûş eyleyen câhil
Ne sûretle olur ümîd-vâr-ı ni'met-i ferdâ-Nâbi

ümm: (امّ) Ar. 1. Ana, valide, mader. 2. Asıl, menşe. **c. ümmehât**.

ümmü'l-habâis: Kötülüklerin anası (şarap, içki.)
Vâiz-i şehre nice âkıl desin pîr-i mugân
Adına ümmü'l-habâis der dü sâle duhterin
Şeyhülislam Yahya
Mey, duhter-riz, ümmü'l-habâis olur ekser
Mey, hem-ser-i cânân, oluyor mâder-i kevser
Abdülhak Hâmit

ümmü'l-kitâb: Levh-i Mahfuz.
Yok kayd-ı mâ-sivâ dil-i kudsî cenâbta
Olmaz hatâ sahîfe-i ümmü'l-kitâbta
Hersekli Arif Hikmet
Reng-i hakîkat nedir, fark eden ebsâr için
Goncada matvî duran her varak ümmü'l-kitâb
Mehmet Akif

ümmü'l- Mesîh: Mesih'in anası.
Billûre kalbeder mi piyâlen gönülleri
Ümmü'l-Mesîh Meryem'e pîrâhen olmasın
Yahya Kemal

ümm-i devrân: Feleğin anası.
Ümm-i devrân beste-rahim olmuş da kalmıştır, senin
Mislini kehvâre-i imkâna ityân etmede-Lâ

Ümm-i Dünyâ: Mısır
Kelâl geldi tasarruftan Ümm-i Dünyâ'yı
Yeter şu Kahire'nin kahrı azm-i Rûm edelim
Koca Ragıp Paşa

** **ümmehât:** Ümm'ler, valideler. 2. Asıllar, menşe'ler. 3. Bir ilimle, bir fenle alakalı başlıca ve muteber olan kitaplar.
İfâza-bahş-ı hayât olmasaydı nâmiye
Kururdu ırkı mevâlidi ümmehâtı çehâr-Ziya Paşa

* **ümmiyet:** Validelik, valideye mahsus keyfiyet
Gelir bir gün, dedim ma'lûm olur elbette mâhiyyet
Hep iktidâmâtıma, heyhât, gâlib geldi ümmiyet
Abdülhak Hâmit

* **ümmî:** 1. Okuyup yazması asla olmayan. 2. Hz. Peygamber (s.a.s.) efendimizin şerefli vasıflarındandır.
Ümmî kalıp da câzibe-i dîne incizâb
Evlâ değil mi âlim olup çekmeden azâb
Abdülhak Hâmit
İnsân ki kalbi şâir olur rûhu lâ-yemût
Ümmî de olsa kalbi olur şâir-i samût
Abdülhak Hâmit
Ta'lîm eden Hudâ idi ümmî isen ne var
Oldun ukûle menba'-ı irfân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

ümmehât: (امّهات) bk. ümm.

ümmet: (أمّت) Ar. 1.Cemaat, kavim, bir kısım halk, taife. 2. Peygamberin gönderildiği kavim ki içlerinden imana gelenlere *ümmet-i icâbet* ve iman etmeyenler de *ümmet-i da'vet* diye isimlendirilir. **c. ümem**.
Yunus Emrem der zî-safâ Peygamber'indir Müctebâ
Çün Hak dedi yâ Mustafâ bağışladım ümmetini
Yunus Emre
Avn-i millet, fahr-i ümmet, münteşâr-ı saltanat
Âlem-i himmet, cihân-ı mekremet, cân-ı cihân
Nef'î
Cây edinse etmen istib'âd-ı deyr-i mihneti
Âşıkım bir kâfir hüsne Muhammed ümmeti
Fasih (Ahmet ... Dede)
Erbâb-ı kalem terbiyet-âmûz-ı ümemdir
Âdâb-ı ümem mâ-hasal-ı feyz-i kalemdir
Yenişehirli Avni
Ümmetinden âcizân-ı uşşâk istirhâm eder
Fevz-i vasla Âdile'yi eyle mazhar bu gece
Âdile Sultan

ümmet-i Ahmed: Hz. Muhammed (s.a.s.)'in ümmeti.
Kopardı kıyâmet gelişi fasl-ı şitânın
Çün ümmet-i Ahmed yüzü ağ oldu cihânın
Necati Bey

ümmet-i aşk: Aşk ümmeti.
Aşktır hazret-i mahbûb-ı Hudâ maʿnîde
Gel e inkârı ko zâhid olalım ümmet-i aşk-Nuri

ümmet-i merhûme: Ölmüş ümmet (Müslümanlar).
Ümmet-i merhûmeyi aʿdâya gâlib olmağa
Kıl şefâat der-geh-i Hak'tan ilâ yevmi'n-nüşûr
Adlî, Âdil (Sultan II. Mahmut)

Ümmet-i merhûme sen hep mazhar-ı gufrân edip
Eyle dünyâ vü ukbâda ferih ü kâmurân
Kâzım Paşa

Olunca ümmet-i merhûme büsbütün me'yûs
Muhît-i fikrine çullandı kanlı bir kâbûs
Mehmet Akif

ümmet-i müznib*:* Günahkâr ümmet.
Rütbeni bilmek ile tabʿ-ı cehennemde bile
Ümmet-i müznib için yok heves-i istîka:d-Nâbi

** **ümem:** Ümmetler.
Ol âftâb-ı saltanat ol şehsüvâr-ı memleket
Cem-bezm ü Hâtem-i mekremet, memdûh-ı esnâf-ı ümem-Nefʿî

Sefer mübârek ola ey vezîr-i ferruh-dem
Seninledir bile gam çekme evliyâ-yı ümem-Nefʿî

Ne safâdır bilesin hâl-i ümem
Cümle mazbûtu ola ahvâl-i ümem
Sünbülzade Vehbi

Ümmü Hanî: (ام خنى) Ar. Hz. Ali'nin kızkardeşi. Hz. Muhammed (s.a.s.) miraca çıktığı zaman onun evinde bulunuyormuş.
Başlasa Miʿrâc'ını tahkîka âb u tâb ile
Gevher-i şeh-vâr-ı gûş-ı Ümmü Hanî'dir sözüm
Nefʿî

ümmî: (امّي) bk. ümm.
ümmîd: bkz. ümîd.
ümmiyet: (أمّيت) bk. ümm.

ümniyye: (امنيّه) Ar. 1.Umulan. 2. Arzu ve kasdedilen. 3. Umma, ümit. **c. emânî.** ümniyye'ler, arzular, maksatlar.

** **emânî***:* Umulanlar.
Emânî-i dili ol bâr-gehden eyle taleb
Ki arş-ı aʿzam eder ondan iktisâb-ı suûd-Sâbit

ümrân: (عُمْران) bk. umrân.
ünâs: (اناس) Ar. İns'ten; nâs'lar; halk, insanlar.
Ger âdemîde garaz ekl ü şürb ü şehvet ise
Gerek cemîʿ-i ünâsı tasaddur ede sütûr-Hayali Bey

Besmeledir vird-i ünâs ü zükûr
Hırz-dil ü cân sürûşân u hûr-Nazîm (Yahya ...)

ünnâb: (عنّاب) Ar. Üzüm.
Bana ol ka:meti Tûbâ lebi ünnâb gerek
Ne_ideyim görmek ile serv-i çemenden ne biter
Necati Bey

Turuncî gabgab ü sîb-i zenahdânın firâkından
Sararıp benzin ey ünnâb lebin leymûn olmuştur
Bâki

Gâh laʿlin gâh engüşt-i muhannâsın emip
Dâne-i ünnâb ile nûş-ı şarâb etmez misin-Nedim

ünnâb-ı laʿl: Kırmızı renkli üzüm (dudak).
Bezm-i meyde nakle el sunmaz hemân ancak Nedîm
Dil-berin ünnâb-ı laʿlin, çeşm-i bâdâmın bilir
Nedim

ünnâb-ı leb: Dudak üzümü.
Ünnâb-ı leblerin var iken ey tabîb-i cân
Etme ilâc hastelere acı sabr ile-Hamdullah Hamdi

üns: (أنس) Ar. 1. Alışıklık, alışmak, alışkanlık, ünsiyet etmek, yakınlık kurmak. 2. tas. Kalp gözüyle Allah'ı seyretmenin işareti.
Çün ol beşeriyyetin unuttu
Âhû hem onunla üns tuttu-Fuzûlî

Gâh üns ü gâh haşyet gâh rü'yet geh sücûd
Gâh sahv ü gâh mahv ü geh vücûd geh cân gerek
Niyazi

Budur merâsim-i işrâkıyân-ı âlem-i üns
Sühanla sâmia lebrîz ü encümen hâmûş-Sâlik

Gam-ı aşk ile öyle üns eyledim
İşit kim o âteş ile neyledim-Keçecizade İzzet Molla

üns-i cân: Can yakınlığı.
Üns-i cânın hırmenine düştü cânın âteşi
Erişirse bahr-i lûtfundan senin bir katre bes
İbn-i Kemal

üns-i mevt: Ölüm alışkanlığı.
Ben o bîzâr-ı vücûdum ki dil-i gam-zedeme
Üns-i mevtin görünür vahşet-i sahrâ-yı adem
Akif Paşa

* **ünsâ-üns:** İçi üns dolu; sıkı fıkı konuşma.
Bezm-i ünsâ-ünste bir hem-nefes buldum yine
Eyledim bir nâlede erbâb-ı hâli âh- gû
Muallim Naci

* **ünsiyyet:** 1.Alışıklık, alışık olmak, ülfet etmek. 2. Vahşi olmamak.
Hilâf-ı cins ile ünsiyyet üstüvâr olmaz
Gurâb tûtiye, tûtî gurâba meyl etmez
Râtib Ahmet Paşa

Perî-i zâdım aceb kimlerle ünsiyyettedir şimdi
Demez mi âşık-ı mihnet-keşim gurbettedir şimdi
Keçecizade İzzet Molla

ünsiyyet: (أنسيّت) bk. üns.
ünvân: (أنوان) bk. unvân.
ürcûfe: (ارجوفه) Ar. Yalan, uydurma söz. **c. erâcîf**.

** **erâcîf**: Yalanlar, uydurma sözler.
Felek olsa iki gün hem-demi
Erâcîf ile doldurur âlemi-Keçecizade İzzet Molla

ürcûhe: (ارجوهه) Ar. Salıncak.
Çocuk artık uyanmak istese de
Uyutur irticâc-ı ürcûhe-Muallim Naci

ürd: (ارد) Far. e. Gibi.
ürd-i behişt: Cennet gibi.
Erişir bâd-ı seherden nefehât-ı cennât
Mevsim ürd-i behişt erdi behişt oldu zemîn-Bâki

Erdi yine ürd-i behişt oldu hevâ anber-sirişt
Âlem behişt-ender-behişt her gûşe bir bâğ-ı İrem
Nef'î

Dem-i ürd-i behiştin feyz-i te'sîr-i kudûmünden
Döküldü lâle vü eşkûfe sahrâ vü beyâbâna
Üsküdarlı Hakkı Bey

ürefâ: (عُرفا) Ar. Ârif'ler, irfan ve bilgi sahipleri.
Şem'-i mihrâb-ı Hudâ câmi'-i esrâr-ı Hudâ
Secde-gâh-ı ürefâ Kâbe-i ehl-i ferheng-Kâzım Paşa

Mefhar-i ehl-i dehâ ekber-i ashâb-ı nühâ
Feyz-bahş-ı ürefâ ekmel-i nâ-dîde-misâl
Muallim Naci

Aşk vasfında zebân-ı ürefâ lâl oldu
Gitti anlanmadı ta'rîf ile mâhiyyet-i aşk-Nuri

üryân: (عريان) bk. uryân.
üsârâ': (أساراء) Ar. Üserâ'nın cemi: esirler, tutsaklar.
Leyle-i veyle fezâdır şeb-i yeldâ-yı firâk
Ne kıyâmet koparır anda üsârâ-yı firâk
Eşref (anda: orada)

üsküf, üsküfte: (اسْكف) Ar. Eşik tahtası.
Şâha bir zerrîn külehli kol geçip kendin satar
Altın üsküf üzre takıp sîm-gûn perler güneş
Lamiî Çelebi

Üsküfün altında benler benler üzre üsküfün
Mâhtır ey sîm-ten gelmiş Süreyyâ üstüne-Enverî

üslûb: (اسْلوب) Ar. 1. Tarz, yol, biçim. 2. İfade tarzı. **c. esâlîb.**
Vermez bu reviş netîce-i hûb
Şâyeste değil sana bu üslûb-Fuzûlî

Hüsn-i ta'bîr verir ma'nîye hüsn-i diğer
Şevket-i hüsne çok imdâdı olur üslûbun-Nâbi

Bu üslûb ile maksadım ta'ziyet
O mahzûna kalbini takviyet-Muallim Naci

üslûb-ı cedîd: Yeni üslup.
Üslûb-ı cedîdi bilirim şîvesi şeydir
Üftâdesi mey-nûş ise de düşmen-i meydir
Muallim Naci

üslûb-ı cihân-bân: Hükümdarlık üslubu.
Nihâl-i hôş-hırâmındır cihân gül-zârının bânı
Müsellemdir sana âyîn ü üslûb-ı cihân-bânı-Bâki

üslûb-ı hakîm: Bilgelik tarzı.
Oku üslûb-ı hakîm üzre hemân
Fenn-i teşrîhada eyle im'ân-Sünbülzade Vehbi

** **esâlîb**: Üslûb'lar.
Cümle bir ka:idedir mes'ele-i hicr ü visâl
Fenn-i hikmette münâfât-ı esâlîb olmaz-Nâbi

Tâ ki hayrette erbâb-ı ukûl oldukça
İhtilâfât-ı esâlîb ile edvâr-ı felek-Yenişehirli Avni

üsrüb: (أسْرب) Far. Kurşun denilen maden.
Kem-mâyelerin cevri açar cevher-i zâtı
Üsrüble tırâşîde olur peyker-i elmas-Şeyh Galip

Çıktı üsrüb aradan top u tüfeng etti sükût
Oldu âmed-şüde âmâde sefîr ü peygâm-Nâbi

üss: (أسّ) Ar. 1. Temel, esar, kök, nesnenin aslı. 2. Askerlikte saldırıya karşı düzenlenmiş olan yer.

üss-i esâs*:* Esas temel.
Mehâmm-ı âleme üss-i esâstır adlin
Mükâremenle usûl-i ümem olur muhkem-Şinasi

Devletin üss-i esâsın dîn ederken müstakırr
Kimseler İslâm'ı istishâba olmaz muktedir
Ziya Paşa

üstâd, üstâz: (أسْتاد) Ar. Üstâz. Far. Üstâd. 1. Bir işte yahut ilimde veya sanatta becerikli olan kimse, usta. 2. Öğretmen, muallim. 3. Mason lojasının başkanı. (Ar. **c. esâtîz**)
Edip âmîhte huşk ü ter ü germ ü serdi
Çâr-rükn üstünde yapmış bu binâyı üstâd-Nâbi

Üstâd elinde ser-te-ser âheng olur lisân
Mızraba ses verir kelimâtiyle tel gibi-Yahya Kemal

Eyâ gül-zâr-ı hüsn-i behcetin nahl-i ser-efrâzı
Kim üstâd etti fenn-i işvede ol çeşm-i tannâzı
Nedim

Çünkü muhtâc-ı tezâhür değil isti'dâdın
Şüphe yok, hakk-ı semûhîleri var üstâdın
Mehmet Akif

üstâd-ı aşk: Aşk ustası.
Midâd-ı şevk ile pür eylesem ne_ola gece gündüz
Sahîfe-i dili üstâd-ı aşk verdi kabâle
Şeyhülislam Yahya

üstâd-ı atâ-bahş: İhsan bahşeden üstat.
Şimdi yine bir tuhfe gazel dedi Rızâyî
Üstâd-ı atâ-bahş ü hatâ-pûşa getirdi-Rızayi

üstâd-ı çemen: Yeşilliğin ustası.
Üstâd-ı çemen çünkü dokur sebze harîrin
Berg-i gül-i hamrâdan urur bâd ona damga
İbn-i Kemal

üstâd-ı edeb: Edebiyat ustası.
Ka:fiye kulak içinmiş bırakın ka:fiyeyi
Böyle ta'lîm ediyor vay gidi üstâd-ı edeb
Muallim Naci

üstâd-ı Erteng-i Mânî*:* Mânî'nin Erteng isimli resim mecmuasının ustası.
Kalem destinde bir üstâd-ı Erteng-i Mânî'dir
Eder tarh-ı gülistan nokta-i nûn hazân üzre
Ziya Paşa

üstâd-ı ezel: Ezelin üstadı.
Katresinden onun üstâd-ı ezel
Etti bir gevher-i şeh-vâr-ı evvel-Hakanî

üstâd-ı felek: Feleğin ustası.
Nazm-ı Kur'ân gibi ey encüm-i rahşân-ı hüdâ
Sizi üstâd-ı felek etmedi tanzîr henûz
Muallim Naci

üstâd-ı hikmet: Hikmet ustası.
İnkâr etme sûfî şarâbın menâfi'in
Üstâd-ı hikmet öyle buyurmuş kitâbda-Bâki

üstâd-ı kalem: Kalem ustası.
Ne bu nev nakş-ı tir-endâze Nedîmâ yoksa
Üstâd-ı kalemin hâme-i Erjenk midir-Nedim

üstâd-ı kâmil: Tam, olgun üstad.
Gönül tekmîl-i fenn-i aşk eden üstâd-ı kâmildir
Onun yanında kimdir Kûh-ken Mecnûn ne câhildir
Bâki

üstâd-ı kühen: Eski üstat.
Üstâd-ı kühen Lebîd-i şâir
Mümtâz-ı sitâyiş-i Nebî'dir-Ziya Paşa

üstâd-ı Lem-Yezel: Allah (c.c.)
Tahmîr edince tıynetin üstâd-ı Lem-Yezel
Etmiş fürûğ-ı nûr ile perverde gerdenin
İshak (Şeyhülislam Ebu İshak)

üstâd-ı resen-bâz: İple oynayan usta, ip canbazı usta.
Kâkül-i yâr iledir kârı dil-i şeydânın
Rîsmânın kurar üstâd-ı resen-bâz bülend
Şeyhülislam Yahya

üstâd-ı sühan: Söz ustası.
Üstâd-ı sühandır biliriz Hazret-i Rûhî
Muhtârımız ammâ ki bizim mîr-i Ziyâ'dır
Muallim Naci

Hem der ki: Zî-şâirî eser nist
Üstâd-ı sühan benim diğer nist-Ziya Paşa

üstâd-ı sühan-güster: Söz döşeyen üstat.

Nice üstâd-ı sühan-güstere oldum gâlib
Ki bulunmaz arasan her birinin akrânı-Nef'î

üstâd-ı sühan-perver: Güzel sözler söyleyen üstat.

Niçin ebkâr-ı maânî beslemez erbâb-ı nazm
Yoksa Yahyâ gibi üstâd-ı sühan-perver mi yok
Şeyhülislam Yahya

üstâd-ı taleb-kâr: İstekli üstat.

Çoktur sana üstâd-ı taleb-kâr velîkin
Dâî gibi halhâl-i daka:yık bulamazsın-Cinânî

üstâd-ı zûr-kâr: Zor işlerin ustası.

Mülevven yürüme sûfî özünü ışka ver kim ol
Vücûdun câmesin pâk etmeğe üstâd-ı zûr-kâr
Behiştî

** **esâtîz:** Üstatlar.

Sânî-i Nef'î-i Rûm'um ki ederler tahsîn
Kuvvet-i tab'ımı bi'l-cümle esâtîz-i benâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **üstâd-âne:** Usta gibi, üstada yakışır surette.

Musavvirler yazıp Ferhâd'ı kûh-ı Bîsütûn üzre
Verip destine tîşe haylî üstâd-âne yazmışlar-Nef'î

üstühân: (أستخوان) Far. 1. Kemik. 2. Meyve çekirdeği.

Azmin ne remz için ki ukâb-ı alem sala
Kût-ı hümâya yıllar ile üstühân kodu-Şeyhi

Mürg-i revânı göklere erdi hümâ gibi
Kaldı hazîz-i hâkte bir iki üstühân-Bâki

Kabrime gamgîn gelen ahbâb olur hep neş'e-yâb
Rîze rîze üstühânımdan gelir bûy-ı şarâb
Nazîm (Yahya...)

üstühân-ı halk: Halkın kemiği.

Tiğını ber-rîhte kılma üstühân-ı halk ile
Ol senin şâyed diraht-ı ömrüne nisâr ola-Behiştî

üstühân-ı sîne: Göğüs kemiği.

Üstühân-ı sîneden emvâc peydâ ettiler
Her riyâzet ehli bir deryâ-yı pür-cûş oldular
Hayali Bey

* **üstühân-pâre:** Kemik parçası.

üstühân-pâre-i ihsân*:* İhsanın kemik parçası.

Seg-i kem-kadr-i derinden dahi kem-ter kaderim
Üstühân-pâre-i ihsânın ile et beni yâd-Nâbi

usturlâb: (اسطرلاب) Ar. ast. Eskiden yıldızların Dünya'ya yakınlıklarının yükseklik derecesini ölçen alet.

Gözüm üsturlâbtır hüsn-i irtifâ'ın almağa
Ankebûdî perde müjgân ol suturlâb üstüne
İbn-i Kemal

Benzese olurdu yalancı hakîme pîr-i çerh
Mihr ü meh destinde üsturlâba benzer benzemez
Aşkî

İster isen nücûm-ı çarha vukûf
Gözün aç câm-ı meydir üsturlâb-Lamiî Çelebi

üsturlâb-ı çerh: Feleğin üsturlâbı.

Bir mukadder vakti vardır emrin olmaz pîş ü pes
Dâimâ düşmez kazâ destinden üsturlâb-ı çerh
Beliğ

üstüvâr: (أستوار) Far. Metin, sağlam, kavi, emin ve itimad edilir olan.

Evvel saluptır bunda âsâr-ı kerem âvâzesin
Evvel kılıptır bunda cem'iyyet-i esâs üstüvâr
Fuzûlî (saluptur: salmıştır)

Çarha dayanma her ne kadar üstüvâr ise
Hâkin, efendi altı da var üstü var ise-Kirâmî

Hilâf-ı cins ile ünsiyyet üstüvâr olmaz
Gurâb tûtiye, tûtî gurâba meyl etmez
Râtib Ahmet Paşa

üştür, şütür: (أشْتر) Far. Deve, cemel. bk. şütür; eğrilik, büklüm.

Bu kasîde umaram komaya yerde yükümü
Üştür ihsân ede şeh ol geçen ihsân-şekl-Hayali Bey

Kays'a sordum kadem-i nâkaya yüz sürdün mü
Şîve-i üştür edip der, deveyi gördün mü-Lâ

şütûr-ı gerdûn*:* Feleğin devesi.

Pây-mâl olmada âhir şütür-i gerdûne
Padişah ile gedâsı hele yeksân ancak-Bâki

üştür-i çarh*:* Feleğin devesi.
Taktı ol dâver-i cemmâze süvâr
Serine üştür-i çarhın efsâr-Hakanî

üştür-i ser-mest: Sarhoş deve.
Bir niçe üştür-i ser-mest durur bu ebyât
Ki_oldu her birisine ka:fiye kûhân-şekl-Hayali Bey

Üştür-i ser-mest eğer götürse hicrânın yükün
Zülf ü hâlin gibi kâfir cenneti mesken tutar
Nizami

üştür-i ser-tîz-i müjgân: Kirpiğin keskin büklümü.
Dahi gelmez kelâl ol üstür-i ser-tîz-i müjgâne
Felekler şîşe-i haccâma döndü kanlı yaşımdan
Nedim

Üzeyr: (عُزير) Ar. Üzeyr aleyhisselam, Kudüs'e gelip şehrin viran olmasına çok üzülünce, uyuya kalır. Allah tarafından yüz sene ölmüş hâlde insan ve diğer varlıkların gözünden gizli kalır. O zaman elli yaşındadır. Yüz sene sonra diriltilip elli yaşındaki gibi olur. Dirilip karşılaştığı oğlu ise o zaman 118 yaşındadır. Ayrıca Allah, Üzeyr aleyhisselamın çürüyen eşeğini diriltip insanlara diriliş için delil gösterir.
Mushaf-ı ışkı umaram ben yine ihyâ edem
*Nitekim Tevrât'ı yazdı zâyi*ᶜ *olmışken Üzeyr*
Behiştî

üzn, üzün: (اُذن) Ar. Kulak, gûş. **c. âzân**.

üzn-i şerîf*:* Şerefli kulak.
O dü-tâ zülfün ol üzn-i şerîf
Görünürdü meh-i nev gibi latîf-Hakanî

** **âzân:** Üzn'ler, kulaklar, gûşlar.

âzân-ı âlem*:* Âlemin kulakları.
Sıytım(sîtım) yayılmamış mıdır âzân-ı âleme
Muallim Naci

-V-

vâ: (وا) Far. "geri, arkada,.. e bağlı" anlamlarına gelerek birleşik kelimeler yapar.

* **vâ-beste:** „... e bağlı". **c. vâ-bestegân**.
Nüfûzu emr-i cihân içre şöyle şâmildir
*Ki bezl ü men*ᶜ*ine vâ-bestedir vücûd u adem*
Nedim

İbzâl-i mesâîde kusûr etme ki olmuş
Vâ-beste bu âlemde sükûnun harekâta
Namık Kemal

Çünkü vâ-bestedir evka:tına intâc-ı merâm
Fikr-i imrûzda endîşe-i ferdâ ne belâ-Sâlik (Kasımpaşa Mevlevihanesi Şeyh Halil Efendi Mahdumu...)

vâ-beste-i basâret: Dikkatli görüşe bağlı.
Vâ-beste-i basâretidir şâh-ı âdilin
Mülkün imâreti, fukarânın selâmeti-Ziya Paşa

vâ-beste-i hengâm-ı mülâka:t: Söz vaktine bağlı.
Derdimiz havsala-i hâmeye sığmaz Nâbî
Onu vâ-beste-i hengâm-ı mülâka:t edelim-Nâbi

vâ-beste-i tedbîr-i devâ: Deva tedbirine bağlı.
Bir derde esîr ol ki etibbâ-yı zemâne
Vâ-beste-i tedbîr-i devâdır demesinler-Nâbi

* **vâ-mânde:** Geri ve arkada kalmış. Mec. yorgun, bitkin.
Kuvvet-i reftârdan vâ-mânde olmuşken yine
Pây-i bed-hûy-ı heves bî-hûde-pûluklardadır-Nâbi

Bu sözden olup emîn hazret
Vâ-mande-i pîç ü tâb-ı haclet-Nâbi

* **vâ-pes, vâ-pesîn:** En gerideki, en sondaki.
Aşkıla mest olan dilin kaydına düşme İsmetî
Erse de subh-ı vâ-pesîn sanma ki hûş-mend olur
İsmetî

Çerh merdüm-küştür ey dil terk-i bî-dâd etse de
Vâ-pesîndir bir nefes ehl-i dili şâd etse de-Nâilî

*La*ᶜ*l-i yâr ağzında ammâ vâ-pesîn olmuş nefes*
Âşık-ı bîmârı gördüm cân verip cân almada
Nedim

Bu sönen
Nefes-i vâ-pesîn-i mevsimdir-Tevfik Fikret

vâ: (وا) Ar. Istırap ve elem ifade eden ünlem. "Yazık, vah vah" anlamlarını verir.

* **vâ-hayf, vâ-hayfâ:** Eyvah, yazık.

Bu da bir nâledir, vâ-hayf!
O da bir nâlediri heyhât-Abdülhak Hâmit

* **vâ-veyl, vâ-veylâ:** Yazık, eyvah.

Oldu mürgân ile ezhâr-ı çemen hem-sohbet
Sahn-ı gül-şende zuhûr etse ne_ola vâ-veylâ
Nedim

Sevdin ey dil yine bir tâze gül-i raʿnâyı
Artırırsın ne_ola bülbül gibi vâ-veylâyı-Ulvî

Huzûr imkânı yok, dünyâyı etmiş cezben istilâ
Ne hüsrândır, İlâhî, maʿbedim çepçevre vâ-veylâ
Mehmet Akif

Başka ses yok, bütün ebʿâdı sükûn-perver-leyl
Hep onun aks-i hurûşuyle garîk-ı vâ-veyl!
Tevfik Fikret

vaad: (وعد) bk. vaʿd.

vâ-beste: (وابسته) bk. vâ-.

vâcib: (واجب) Ar. Vücûb'tan; 1. Terki uygun olmayan, yapılması gerekli olan. 2. Yapılması şeran lüzumlu olan, farz derecesine yakın olan. (Bayram namazları gibi) 3. fel. Zorunlu. **c. vâcibât.**

Allah adın zikr edelim evvelâ
Vâcib oldur cümle işte her kula-Süleyman Çelebi

Zehî vâcib ki etmiş mümkinin îcâdını îcâb
Kemâl-i rahmetinden eylemiş maʿdûm iken ihyâ
Nâbi

Hak yol aramak vâcibedir akl-ı selîme
Tevfikını isterse Hudâ râh-ber eyler-Şinasi

Bilmem ne durur sühan-serâyân
Vâcibtir o lutfa arz-ı şükrân-Muallim Naci

vacibü's-selb: Kaldırılması gerekli.

Nehc-i vicdân ile der-hâl ederim ben onu selb
Vâcibü's-selb olur elbette kudurmuş bir kelb
Abdülhak Hâmit

vâcibü'l-vücûd: Var oluşu zatının gereği olan Allah (c.c.)

Sırr-ı muhît-i zâhire ki asl-ı bî-şühûd
Ey ilm-i zî-hayât olan Vâcibü'l-vücûd
Abdülhak Hâmit

* **vücûb:** 1. Vacip ve lüzumlu olan. 2. Terki mümkün olmama. 3. Layık olma.

Ey muhtesib-i cihât-ı erkân
Kân-ı güher-i vücûb ü imkân-Fuzûlî

Cümle imkân u vücûbu garka-i âşûb eder
Nûr-ı îmân cilve-i küffârdan zâhir olur
Esrar Dede

vücûb-ı vücûd*:* Var oluşun elden bırakılmaması.

Fehm eyleyen vücûb-ı vücûdun kemâlini
Naksın bilir levâzım-ı imkândan olduğun-Nâbi

vaʿd, vaʿde: (وعد،وعده) Ar. Bir şeyin kabul ve icrasını söz ile bildirme, bir kimseye söz verme, ahit. **c. mevâîd, vuûd.**

Yâr-i kadîm sandım a hercâyî ben seni
Etti beni firîhte vaʿd ü vefâların-Behçet

Gönül ki bunca büt-i bî-sebâta gülmüştür
Gülümseyip bana vaʿd ettiğin sebâta güler
Muallim Naci

Sözü yazdımdı da kalmış öbür entâride
Vaʿdiniz bûse mi vuslat mı unuttum ne idi
Yahya Kemal

vaʿd-i ferdâ: Yarına (ahiret) ait verilen söz.

Gel ey miskîn gözün yum sen cemâl-i mâ-sivâ'llâhtan
Bugün gör bunda dîdârın ne hâcet vaʿd-i ferdâya
Âşık Paşa

vaʿd-i tekrâr-be-tekrâr: Tekrar tekrar verilen söz.

Ağlatmayacaktın yola baktırmayacaktın
Ol vaʿd-i tekrâr-be-tekrârı unutma-Esrar Dede

vaʿd-i tesellî: Teselli sözü.

Zulmette köpek sesleri, mesʿûd sadâlar
Bir vaʿd-i tesellî gibi meskûn havâlar
Ahmet Hâşim

vaʿd-i vuslat: Kavuşma sözü.
Olunca vaʿd-i vuslat yâri tekrâr ola ben zâra
Dil-i gam-hâr efendim şâh-ı hûbânım emîn olsa
Behiştî

* **vaʿde:** 1. Bir iş için önden belirtilen zaman. 2. Bir işi geciktirmek için verilen zaman, mühlet. 3. Ecel, ölüm vakti.
Vaʿdeye dest-i vefâyı bâz et
Kim vaʿdeyler isen incâz et-Nâbi

Vaʿdesinden vefâ umar âşık
Aldanır ol perîye insândır-Esrar Dede

Bûse-i laʿl-i lebin hattına taʿlîk etmiş
Ömr-i Yahyâ bize ol vaʿdeye mühlet mi verir
Şeyhülislam Yahya

vaʿde-i der-bân: Kapıcının vadesi.
Terhîs-i duhûl etmeyicek sâhib-i dîvân
Bî-fâidedir vaʿde-i der-bâna teşebbüs-Nâbi

vaʿde-i dürûg: Doğru olmayan sözün vadesi.
Ettikçe tâliʿimle recâ-yı muvâfakat
Her vaʿde-i dürûguna bin yıl zemân verir-Nefʿî

vaʿde-i ferdâ: Yarın için verilmiş olan söz.
Ben her gün eylerem taleb-i vasl lîkin ol
Dilden komadı vaʿde-i ferdâyı bir nefes
Cem Sultan

Şevk-ı tamâm vaʿde-i ferdâyı dinlemez
Reşk ona kim cihânda bugün buldu yârını
Nedim

vaʿde-i hâtır-firîb: Gönül aldatıcı vaat.
Vaʿde-i hâtır-firîbin düzd-i hâb ettin bu şeb
Târ u pûd-ı câme-hâbım sûz u tâb ettin bu şeb
Nâbi

vaʿde-i ihsân: İhsan sözü.
Ahd kıldın ki cefâ kesmeyesin âşıktan
Âşıkı vaʿde-i ihsân ile memnûn ettin-Fuzûlî

vaʿde-i imrûz: Bugünün vadesi.
Olaydı âtıfeti şerh-sâz-ı nüsha-i cûd
Verirdi vaʿde-i imrûz lutf-i ferdâya
Fehim (Hoca Süleyman...)

vaʿde-i lutf: Lütuf sözü.
Sormadın gam-hâneyi cânâ garaz gelmek midir
Vaʿde-i lutf eylemiş derler seni gerçek midir
Şeyhülislam Yahya

vaʿde-i metrûk-ı asel: Balı terketme sözü.
Telh-kâm etti bizi vaʿde-i metrûk-ı asel
Ramazân olmak ile verdi velî haylî kesel-Cinânî

vaʿde-i mihr ü vefâ: Sevgi ve vefa sözü.
Makdûru denlü cevr ü cefâ eylemek sahîh
Mikdâr-ı zerre vaʿde-i mihr ü vefâ galat-Nâbi

vaʿde-i tekrâr-be-tekrâr: Tekrar tekrar edilen vade.
Ağlatmayacaktım yola baktırmayacaktım
Ol vaʿde-i tekrâr-be-tekrârı unutma-Esrar Dede

vaʿde-i teşrîf: Şereflendirme sözü.
Halk-ı Saʿdâbâd iki sâhil boyunca fevc fevc
Vaʿde-i teşrîfine alkış tutarken dûrdan
Yahya Kemal

vaʿde-i vasl: Kavuşma sözü.
Vaʿde-i vasl eyleyip lutf ettin ihyâ eyledin
Günde bin kerre adû ammâ helâk olmaktadır
Şeyhülislam Yahya

Vaʿde-i vaslını ikrâr edemez nâzından
Sad visâl olsun o nev-şîve-i inkâra fedâ-Neylî

vaʿde-i vasl-ı nigâr: Sevgiliye kavuşma sözü.
Vaʿde-i vasl-ı nigârın eseri zâhir olur
Hulf eder sanma ekâbirde dilâ söz bir olur-Cinânî

** **mevâîd:** Vaad'ler, sözler.
Bir gün cânâ mevâîdin hisâb ettikte uşşâka
Yine vâfir nizâʿ oldu bizim defter husûsunda
Nedim

vâdî: (وادى) Ar.1. Dağ, tepe ve bayırlar arasındaki açık, ayrık yerler. 2. Tarz, yol. 3. Alan, konu.
Kimisi gamdan eder hazzı kimi şâdîden
Zevk alır ehl-i cünûn her biri bir vâdîden-Nevʿî

vâdî-i âlem: Âlemin vadisi.
Her kaçan sürsen kapından nâleler eyler gönül
Vâdî-i âlemde yüksekten uçan şu çağlar-Behiştî

vâdî-i aşk: Aşk vadisi.

Bu Muhibbî vâdî-i aşka yöneldi zâd için
Hûn-i dil yeter şarâb ey gam gelip aş ol bana
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

vâdî-i azâb: Azap vadisi.

Hadeng-i gamzelerin nîşi bana nûş oldu
Zülâl-i azb içerim vâdî-i azâbından
Hamdullah Hamdi

vâdî-i cünûn: Delilik vadisi.

Esbâb-ı safâ akıl diyârındadır ammâ
Vâdî-i cünûnun dahi çok âlemi vardır-Nâbi

vâdî-i elem: Elem vadisi.

Yâ Rab bu ne kâr-gâh-ı gamdır
Yâ Rab bu ne vâdî-i elemdir-Ziya Paşa

vâdî-i Eymen: Tih sahrasının Kur'an'da geçen bir vadisinin ismi.

Ger tecellî etmese Mûsâ'ya nûr-ı nâr-ı aşk
Bir kadem basmazdı ol vâdî-i Eymen'den yana
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Olurdu vâdî-i Eymen gül-istân-ı Halîlullah
Alevlendirse ger âh-ı derûnum âteş-i Tûr'u-Nef'î

vâdî-i gam: Gam vadisi.

Vâdî-i gamdandır âb u hâk-i bünyâdım benim
Kûh-ı hasretten geliptir âteş ü bâdım benim
Behiştî

vâdî-i haşr: Toplanma vadisi, mahşer.

Beni yâ Rab kemâl-i rahmetinden eyleme mehcûr
Ki vâdî-i haşrde bana kimse mihribân olmaz
Necip (Sultan III. Ahmet)

vadî-i hayret: Hayret vadisi.

Vâdî-i hayrette zencîrin sürer dîvânedir
Âşık olmuştur meğer rûz-i ezel dîdâre su-Bâki

vâdî-i hecr: Ayrılık vadisi.

Vâdî-i hecrde Ahmed kulun üftâde garîb
Cevrler çektiğini devr-i kamerden sorasın
Ahmet Paşa

vâdî-i hevâ: Arzu, istek vadisi.

Seyl-i hevesle doldu Yahyâ yine vâdî-i hevâ
Geçmeğe sa'y u himmet et kantara-i mecâzdan
Şeyhülislam Yahya

vâdî-i hicrân: Ayrılık vadisi.

Vâdî-i hicrâna uğrattı yolum gerdûn-ı dûn
Kûh-sâr-ı gamda ben üftâde oldum ser-nigûn
Cinânî

Bâğ-ı vasl üzre güzer kıl And'e gir dîdârı gör
Vâdî-i hicrânı seyr eyle "azâbe'n-nâr"ı gör-Behiştî

vâdî-i hûn-efşân: Kan saçan vadi.

Gelsin gözümü görsün üstâd-ı hayâlin kim
Bir vâdî-i hûn-efşân baştan yeni bend ister-Behiştî

vâdî-i huşkî: Kuru vadi.

Vâdî-i huşkîde yok bir cür'a ya bir katre âb
Belki hâk-i sîne-çâki görmemiş zıll-ı serâb-Lâ

vâdî-i ışk: Aşk vadisi.

Vâdî-i ışkta sevdâ ile ser-geşte idim
Gelmeden gerdişe bu günbed-i devvâr henüz
Fuzûlî

vadî-i îmân: İman vadisi.

Vâdî-i îmân femin andan lisânındır kelîm
Hîç zemâna geliser mi ilm ü hikmetten ferâğ
Gaybî

vâdî-i inkâr: İnkâr vadisi.

Cüst ü cûy ettik nazîrin âlem-i endîşede
Iztırârî vâdî-i inkâra düştü gönlümüz-Nef'î

vâdî-i kadîm: Eski vadi.

Düşe bir semt-i garîbe reh-i fikr-i nazmı
Ne tarîk-ı reviş-i tâze ne vâdî-i kadîm-Nef'î

vâdî-i kasâ'id: Kasideler vadisi.

Nef'î vâdî-i kasâ'idde sühan-perdâzdır
Olamaz ammâ gazelde Bâkî vü Yahyâ gibi
Nedim

vâdî-i Ken'an: Kenan vadisi.

Pîr oldu Ya'kûb bir savt-ı ceres gûş eylese
Mahfe-i Yûsuf sanır vâdî-i Ken'an'dan geçer
Yahya Kemal

vâdî-i mahabbet: Sevgi vadisi.

Dü dîde kan dökerek vâdî-i mahabbette
Ezelde gönlüm alan şîve-kâra dek gideriz
Esrar Dede

vâdî-i ma'nî: Mana vadisi.

Hôd-be-hôd ma'nî olur pîçîde pây-ı hâmeye
Vâdî-i ma'nâda Nâbî türktâz etmezse de-Nâbi

vâdî-i medh: Övgü vadisi.
Vâdî-i medhde taʿbîr-i riyâ-gûne ile
Müttehemdir biliriz gerçi gürûh-ı şuarâ-Nâbi

vâdî-i mekr: Hile vadisi.
Âşıkın sihr ü füsûnuyla edermiş Mecnûn
Vâdî-i mekrde ol gamze-i câdû ne imiş-Nâbi

vâdî-i melâmet: Ayıplama vadisi.
Belâ-yı Kays'ı gören vâdî-i melâmette
Hezâr laʿnet eder hüsn ü ân-ı Leylâ'ya
Ferit Bey (Kam)

vâdî-i meslûk: Girilmiş vadi.
Sürmeğe vâdî-i meslûke kümeyt-i kalemi
Âr eder ârif ü sâhib-dil ü sencîde kelâm-Nâbi

vâdî-i mihnet: Sıkıntı vadisi.
Ser-be-ser vâdî-i mihnettir ü güm milk-i vücûd
Bir ferâğat yeri yok milk-i fenâdan gayrı-Fuzûlî

vâdî-i muzlim*:* Karanlık vadi.
Hep samt u raʿşe; saklı bu vâdî-i muzlimin
Her hatvesinde şüpheli bir hufre, bir kemîn
Tevfik Fikret

vâdî-i müntehâ: Nihayetsiz, uçsuz bucaksız vadi.
Râh-ı visâlin eyleme ser-menzilin taleb
Vâdî-i müntehâsı biraz bed-hevâcadır-Nâbi

vâdî-i Nîl: Nil vadisi.
Vâdî-i Nîl'i tuttu anûd-âne ser-te-ser
Ordu-yı fethe karşı sürülmüş nefîr-i âm
Yahya Kemal

vâdî-i pâkîze: Temiz vadi.
Tarîk-ı nâdire-sencîde Sâbitâ besdir
Bu tâze vâdî-i pâkize imtiyâz bana-Sâbit

vâdî-i sâmân: Zenginlik vadisi.
Gelir mi vâdî-i sâmâna bir dahi eyâ
Dil-i şikeste-i Neylî-i zârdan ne haber-Neylî

vâdî-i sühan: Söz vadisi.
Revâdır etse yârân tabʿıma pey-revlik ey Vecdî
Ki vâdî-i sühanda reh-ber-i ferhunde-peydir bu
Vecdî

vâdî-i sükût: Sessizlik vadisi.
Ne hôş bir şevk-i hüzn-engîzdir ihyâ eder leyli
Bu vâdî-i sükût üstünde mehtâb-ı vefâ-perver
Abdülhak Hâmit

vâdî-i tahayyür: Hayret vadisi.
Vâdî-i tahayyürde bırakma bizi yâ Rab
İmrâr buyur emn ile bu râh-güzerden
Muallim Naci

vâdî-i Urkûb: Urkub'un (yalancılığıyla meşhur Arabın) vadisi.
Vâdî-i Urkûb değildir mergûb
Sonra hulf ile olursun mahcûb-Sünbülzade Vehbi

vâdî-i uzlet: Yalnızlık vadisi.
Mecrâsı seng-zâre dönen cûylar gibi
Vâdî-i uzletinde hamûşuz tevekkülün
Yahya Kemal

vâdî-i vahdet: Birlik vadisi.
Vâdî-i vahdet hakîkatte maka:m-ı ışktır
Kim müşahhas olmaz ol vâdîde sultândır gedâ
Fuzûlî

vâdî-i vâhime*:* Kuruntu vadisi.
Tut hayâlinde mürîdâ harekât-ı şeyhi
Vâdî-i vâhimede gül-i beyâbân yürürsün-Sürûrî

vâdî-i zann: Zan vadisi.
Çıkarsa vâdî-i zanna reh-i bedîhiyyât
Nasıl denir faraziyyât-ı sırfa ya fendir
Cenap Şahabeddin

vâfir: (وافر) Ar. Vefret'ten; çok, ziyade, bol.
Esbâb-ı safâ vâde-i dil-ber gibi vâfir
Gam dahi dil-i âşık-ı şeydâ gibi kemdir-Nefʿî

Sîm ü zer destimde yok kim harc edeydim sayd için
Şimdi hûblar sayd olurlar akçesi vâfirlere
Necati Bey

Bir gün cânâ mevâîdin hisâb ettikte uşşâka
Yine vâfir nizâʿ oldu bizim defter husûsunda
Nedim

* **vüfûr:** Bolluk, çokluk.

vüfûr-ı adâlet: Adalet çokluğu.
Vüfûr-ı adâletle bî-misl ü hem-tâ
Kemâl-i fazîletle akrânı nâdir-Cinânî

vüfûr-ı himmet: Gayret çokluğu.
Nice âsâr-ı uzmâyı nice cây-ı dil-ârâyı
Vüfûr-i himmet-i tabʿ-ı bülendi eyledi ihyâ
Nedim

vüfûr-ı ka:biliyyet: Beceri bolluğu.
Vüfûr-ı ka:biliyyet dâd-ı Hak'tır kesb ile olmaz
Bi-hamdillâh Cinânî buldum ol dâd-ı İlâh'ı ben
Cinânî

vüfûr-ı zühd ü salâh: Zühd ü salâh bolluğu.
Ulüvv-i rif'at ile pâdişâh-ı Cem-haşmet
Vüfûr-ı zühd ü salâhıyle Edhem-i sânî-Cinânî

vâh: Ar. ün. Acıma, sızlanma, yakınma belirten kelime.
Belâ küncinde her şeb âh u vâh etmeklik ey Bâkî
Ümmîd-i vuslat-ı yâr ile şâdân olmadan yeğdir
Bâki

Tâ-be-key nâleden olmuş dili yârin muğberr
Dem-i hicrân şeb u rûz âh ile vâh etmeyelim-Nâbi

Biz ol nesîm-i seher-hîz-i âh vâhız kim
Verâ-yı perde-i zülf-i nigâra dek gideriz
Esrar Dede

Âh u vâh eyleyerek şâm u seher
Dili pür-âteş olup hâkister-Enderunlu Fazıl

vâha: (واح، واحه) Ar. Çöl ortasındaki sulak ve ağaçlık yer. **c. vâhât**.
Yok mu ey bağrı yanık çöl! Ebedî pâyânın
Nerdedir vâhası, Yâ Rab bu serâb-istânın
Mehmet Akif

vâha-i gaflet: Gaftel vadisi.
İnkâr ile, ibhâm ile ma'nâ-yı hayâtı
Sevdâmızı bir vâha-i gaflette yaşattık-Tevfik Fikret

vahdaniyyet: (وحدانيّت) bk. vahdet.

vahdet: (وحدت) Ar. 1. Teklik, birlik, yalnızlık. 2. tas. Allah'a yaklaşma, Allah'a yakınlık. 3. İfade sırasında konunun dışına çıkılmaması.
Vahdete nisbet ile kesret-i eşyâ birdir
Mevcler her ne kadar çok ise deryâ birdir-Hayrî

Şeb-i Mi'râc'taki vahdet için
Bî-cihet gördüğün ol tal'at için-Hakanî

Kesret-i vahdetten ey dil ayn-ı vahdettir garaz
Kalbi tathîr etmeden yenbû'-ı hikmettir garaz
Bursalı İsmail Hakkı

vahdet-i bâkî: Kalıcı birlik.
Vahdet-i bâkî gerekse ömrü zâyi' etme gel
Fırsat imiş kişiye bu dünyede rahmet denen
Ümmî Sinan

vahdet-i Hak: Hakk'ın birliği.
Sen ona bir de gerekse deme ol birdir hemân
Vahdet-i Hak sanma tevhîdinle isti'lâ'dadır-Gaybî

vahdet-i İslâm: İslam birliği.
Nedense, vahdet-i İslâm'ı târumâr edeli,
Büyük tanıldı, mukaddes bilindi zulûm eli
Mehmet Akif

vahdet-i sarf: Harcanan birlik.
Vahdet-i sarfa erip ayniyyete nâil olan
Gaybiyâ ol bildi ancak sırr-ı devrin neydüğün
Gaybî (neydügün: ne olduğunun)

* **vahdet-ârâm:** Dinlendirici, rahat yer.
Seninle gel şu hıyâbân-ı vahdet-ârâmın
İle'l-ebed koşalım sebz-i zalâmından-Tevfik Fikret

* **vahdet-sâz:** Birlik yapan.
Olur bu dâr-ı vahdet-sâz ü kesret-sûzda dâim
Sad-âyât-ı ene'l-Hak rû-nümâ Mansûr nâ-peydâ
Yenişehirli Avni

* **vahdâniyyet:** Allah'ın bir oluşu. Tek Tanrıcılık.
İktizâ eyler o vahdaniyyet
Vâkıa kibr ü celâl ü azamet-Hakanî

Eyâ dostlar aşk gavvâsı bolmağunca
Vahdâniyyet deryâsıga girse bolmas-Ahmet Yesevi (bolmağunca: olmayınca, bolmas: olmaz)

* **vâhid:** 1. Tek, yalnız. 2. Allah'ın isimlerindendir.
Gâyet-i zühd ü vera' vâhid visâl-i hûr ise
Vechi yok men' eylemek hûrî-lika:lardan beni
Fuzûlî

vâhid-i asr: Zamanın teki.
Vâhid-i asr idi gelmezdi nazîri âleme
Haşre dek derdiyle kim kan ağlamaz bu mâteme
Cinânî

vâhid-i ke'l-elf: Elif gibi tek.
Hak budur erkân içinde vâhid-i ke'l-elfsin
İsteriz kim bir günün bin eyleye Mevlâ senin
Hâletî (Azmizade ...)

vâhî: (واهى) Ar. Batıl, esassız, beyhude, boş.
Kimse vâhî söze etmez rağbet
Fendir onlarca medâr-ı sohbet-İsmail Safa

Celâlet zâtına nisbetle kaasır
Büyüklük nâmına nisbetle vâhî-Recaizade Ekrem

Feryâd onun değil mi vâhî
Bülbül de bilir mi âh u vâhı-Lâ

vâhib, vâhibe: (واهب) Ar. Vehb'ten; hibe eden (Allah hakkında kullanılır.).
Zât-ı a'lâsı vücûd ü ademin sâhibidir
Ehl-i enfâsa hayât u ecelin vâhibidir-Şinasi

vâhibü'l-idrâk: Kavrayış bağışlayan.
Ben ne yazdım sen ne fehm ettin garîb efsânedir
Vâhibü'l-idrâk müzdâd eylesin iz'ânını
Muallim Naci

vâhibü'n-niam: Nimetleri veren.
Hamd ü şükrü o vâhibü'n-niamın
Zîveridir zebân-ı muhteremin
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

* **Vehhâb:** Çok bağışlayan, çok hibe eden. (Allah'ın sıfatlarındandır.)

Vehhâb-ı kerîm: Bolca ve cömertçe veren Allah.
Vehhâb-ı kerîm ü Rabb-i Mennân
Bezletti o denlü lutf u ihsân-Nâbi

Nâbiyâ olsak ne_ola vâreste-i kayd-ı hayât
Çünkü Vehhâb-ı kerîmin bende-i medyûnuyuz
Nâbi

Bahş eder Hazret-i Vehhâb-ı alîm
Sevgili kullarına kalb-i selîm-Muallim Naci

vâhid: (واحد) bk. vahdet.

vahîm: (وخيم) Ar. Vehâmet'ten; ağır, sonu tehlikeli, çok korkulu. **c. vihâm**.
Rakîb-i nâ-kabûl esmiş savurmuş yâri incitmiş
Ağırdır âdemin başın hevâ birden vahîm olsa
Şeyhülislam Yahya

vâhime: (واهمه) bk. vehm.

vahş: (وحش) Ar. İnsandan ürküp kaçan yabanî hayvan. **c. vuhûş, vahşân**.
Bir gün seher ol mücâvir-i deşt
Eylerdi gürûh-ı vahş ile geşt-Fuzûlî

** **vuhûş:** Vahşler.
Berk-ı âhım gökyüzün tutmuş sirişkim yer yüzün
Sohbetimden hem vuhûş eyler teneffür hem tuyûr
Fuzûlî

* **vahşet:** 1. Yabanilik, vahşilik. 2. Tenhalık, ıssızlık. 3. Ürküntü, korku.
Halktan gönlümün ol mertebedir vahşeti kim
Aksim âdem diye mir'âta nigâh eyleyemem-Nâbi

Açılmaz ne bir yüz ne bir pencere
Bakıldıkça vahşet çöker yerlere-Tevfik Fikret

Sende bu vahşet ü bende var iken bu tâli'
Göremem ben seni ey meh gece rü'yâda bile
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **vahşet-âbâd:** Vahşet dolu.
Fenâ ehline ta'n etme geçip ucb ile yanından
Bu deşt-i vahşet-âbâdın sakın şîr-i jiyânından
Hayali Bey

* **vahşet-âgîn:** Korku dolu.
Biraz çiçek şu hazîn kabr-i vahşet-âgîne
Tevfik Fikret

* **vahşet-güzîn:** Yalnızlığı seçen.
Evvel cünûn-ı aşk ile rûh âşinâ idik
Kays-ı remîde hâtır-ı vahşet-güzîn ile-Nâilî

* **vahşet-nümâ:** Vahşet gösteren.
Verildikçe yüz oldu vahşet-nümâ
Nasıl olsun âdem beşâşet-nümâ-Muallim Naci

* **vahşet-zâr:** Vahşet yeri.

vahşet-zâr-i mihnet: Sıkıntının vahşet yeri.
Muvâfık hem-zebân yok yâr yok gam-hâr yok Nâci
Gönül bilmem bu vahşet-zâr-ı mihnette neden gülsün-Muallim Naci

* **vahşî, vahşiyye:** 1. Yabanî, insandan kaçan. 2. Merhametsiz, duygusuz. 3. Korkak, ürkek.
Öyle vahşî o perî-çehre ki imkân olsa
Âşık-ı zâre görünmezdi hayâlinde bile
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Havz içinde düşmesin ağyâr-ı nâ-dân ağzına
Ol gazâl-i vahşîyi göndermen aslan ağzına-Cinânî

vahşet: (وحشت) bk. vahş.

vahşî: (وحشى) bk. vahşet.

vahy: (وحى) Ar. Bir emrin veya fikrin peygamberle Allah tarafından bildirilmesi. Peygamberlere emirleri bildiren büyük meleğin ismi Cebrail'dir.

Olsa isti'dâd-ı ârif ka:bil-i idrâk-i vahy
Emr-i Hak irsâline her zerredir bir Cebreîl-Fuzûlî

Eğerçi vâsıta-i vahy idi sana Cibrîl
Delâlet etmesen olmazdı pür-küşâ-yı vücûd
Nevres-i Kadim

Resmeder cevher-i rûhu nerede kaldı hayâl
Kim ona kuvve-i kudsiyye eder vahy inzâl-Şinasi

vahy-i dil: Gönül vahyi.

Peymâne-keş edâ olur mu
Vahy-i dile âşinâ olur mu-Şeyh Galip

vahy-i Hudâ: Allah'ın vahyi.

Vahy-ı Hudâ'dır Mesnevî şer'-i bekadır Mesnevî
Hak'tan sadâdır Mesnevî dinle sadâ-yı bi'-ş-nevî
Esrar Dede

vahy-i mübîn: Açık, belli vahiy.

Ben o Hakanî-nazîr üstâd-ı maânî-perverim
Sâniham vahy-i mübîn ü sözlerim sihr-i helâl
Üsküdarlı Hakkı Bey

vahy-i münzel: İnen vahiy (Kur'an-ı Kerim).

Ey kelâmın vahy-i münzel gibi nâfi' sağ u sol
Hîç çıkmazlar sözünden iki pâşâlar bu gün-Necati Bey (pâşâ: T. paşa. Şiirlerde yabancı kelime gibi kullanılmaktadır)

vahş-i nâzil: İnen vahiy.

Sözünü vahy-i nâzil ger desem ben hîç küfr olmaz
Cihânı tutmuş iken küfr îmândan haber verdim
Fuzûlî

* **vahy-âşinâ:** Vahye yakın.

Rûhü'l-Emîn hâme-i Esrâr'ı çeşm-i yâr
Vahy-âşnâyiken yine dem-beste gösterir-Esrar Dede

* **vahy-âver:** Vahiy getiren.

Zîr-i tâk serde olmuş akl-ı vahy-âver nihân
Sanki eylemiş kendini gâr içre peygam-ber nihân
Muallim Naci

Lâyık mı zemânında kala böyle tehî-dest
Bencileyin şâir-i vahy-âver-i âlem-Nef'î

* **vahy-veş:** Vahiy gibi.

Hadîs-i vahy-veşin zâyi' etme ağyâre
Revâ mıdır edesin kadrin âyetin nâzil-Fuzûlî

vâiz: (واعظ) bk. va'z.

vâizâ: (واعظا) bk. va'z.

vâj-gûn, vâj-gûne: (واسكون) Far. Baş aşağı, ters, mâkûs. mec. Uğursuz, mübarek olmayan.

Bir câm-ı vâj-gûn ile çarh-ı desîse-kâr
Mest-i harâb-ı gaflet eder ehl-i devleti-Nâbi

Bir taraf evzâ'-ı gûnâ-gûnu çarh-ı vâj-gûn
Bir taraf âsâr-ı nâ-hem-vârî-i baht-ı siyâh
Üsküdarlı Hakkı Bey

Nâ-dânı kâm-perver eder tâli'-i bülend
Ehl-i dili muhakkar eder baht-ı vâj-gûn-Ziya Paşa

vak': (وقع) Ar. 1. Ağırlık, ağırbaşlılık. 2. Yüksek yer.

Yok vak'ı çeşm-i nâsta fazl u maârifin
Halkın hep i'tibârı maka:m u makarradır-Nâbi

Vak'ı yok pîş-i hakîkatte mecâzın Nâbî
Kevkeb-i dürrîye şeb-tâb berâber gelemez-Nâbi

vak'a: (وقعه) Ar. 1. Olup biten şey, hadise, olay. 2. Savaş, cenk.

Bir sahne demek âleme pek doğrudur elbet
Ancak görülen vak'aların hepsi hakîkat
Mehmet Akif

* **vâkıa:** 1. Rüya, düş. 2. Vuku bulmuş, olmuş, başa gelmiş bir iş. **c. vâkıât**.

Böyle ne bir vakıa gösterdi mir'ât-ı hayal
Böyle ne bir şekl-i hâil gördü hassâs-ı basar-Nev'î

Her vâkıa bir ders-i hikemdir nazarında
Her derd ü belâdan dahi ahz-i iber eyler-Şinasi

Hâl-i dili ol âfete takrîre ne hacet
Bir vâkıa kim hayr ola ta'bîre ne hâcet-Arif

O gece vâkıada gördü Resûl
Tâ ser-â-perdesine etti nüzûl-Hakanî

Bir vâkıadır bu kalbe âid
Olmaz sanırım beyânı zâid-Muallim Naci

vâkıa-i şâh-ı şîr-çeng (vâkıa-i erd-şîr-i ceng): Arslan pençeli şahın başına gelen. (Kükremiş arslanın başına gelen, yani Kanuni'nin ölümü).
İbret gözünde niceye dek gaflet uykusu
Yetmez mi sana vâkıa-i şâh-ı şîr-çeng-Bâki

vâkıa-i vuslat: Kavuşma olayı.
Sâha-i mescide germ-âbeden evvel varamam
Gördüğüm vâkıa-i vuslatı taʿbîr etsem-Nâbi

* **vakîa:** Savaş, cenk. **c. vaka:yiʿ.**

** **vaka:yiʿ:** 1. Vakîa'lar, savaşlar, cenkler. 2. Vak'alar, hadiseler, olaylar.
Nevmîd-i vaka:yiʿ sürünen aczime laʿnet
Eyyâm-ı musîbet geçecektir yine elbet
Süleyman Nazif

Hem öyle vaka:yiʿ ki temâşâsı hazîndir
Âheng-i tarab-sâzı bütün âh u enîndir
Mehmet Akif

vakar, vaka:r: (وقار) Ar. Ağırbaşlılık, temkinlik.
İhtirâm eyle şerîfü'n-nesebe
Sâhib-i ırz u vaka:r u edebe-Sünbülzade Vehbi

Bir çınâr gördük: Enli boylu, vakûr
Bir ağaç, hîç eğilmemiş mağrûr-Tevfik Fikret

Cidd ü himmet, vaka:r ü hürriyet
Dolu peygûle-i temeddününe-Tevfik Fikret

Güneş gurûb ediyor pembe, mâi, leylâkî
Zılâl içinde, güzel bir kadın vaka:riyle
Tevfik Fikret

vaka:r-ı millî: Millî vakar.
Lisânın olmalıdır bir vaka:r-ı millîsi
O olmadıkça müyesser değil teâlîsi-Mehmet Akif

vakf, vakıf: (وقف) Ar 1. Alıkoyma, durdurma. 2. Duruş, durma, kımıldamama. 3. Bağlama. 4. Bir mal veya mülkü satılmamak üzere bir hayır işine bağışlama. **c. evka:f.**
Dehr vakfetmiş beni nev-res civânlar aşkına
Her yeten meh-veş esîr-i hatt u hâl eyler beni
Fuzûlî

Mülk eyledi gönlümü belâya
Vakfeyledi cânımı cefâya-Fuzûlî

Kalmış Âdem'den sarâyı köhnedir milk-i cihân
Kim değişmiş cennete vakfeylemiş evlâdına-Nâbi

Ne kadar eyler isen hâtır-ı ahbâbını şâd
O kadar hasmına vakf ola kulûbu ibʿâd-Nâbi

vakf-ı âmîn: Âmin vakfı.
Bu duâ bilmem kabûlü vakf-ı âmîn olmaya
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail ...)

vakf-ı avân: Zamanın vakfı.
Âlem-i Lâhût'daki eltâfının tahmîdine
Vakf-ı avân etmede ümmetlerinin her biri
Âdile Sultan

vakf-ı âyet: Ayet vakfı.
Cemâlin mushafinda sürh-i laʿlin vakf-ı âyettir
Bu râzı vâkıf-ı esrâr-ı Kur'ân olmayan bilmez
Şeyhülislam Yahya

vakf-ı bâzîçe-i nâz: Naz oyuncağına bağlı.
Vakf-ı bâzîçe-i nâz olmak ise dil-hâhın
Nâbiyâ ver dili bir dil-ber-i endek-sâle-Nâbi

vakf-ı bîmârân: Hastalar vakfı.
Derdine bulur tabîb-i lutf-ı Hakk'ı çâre-sâz
Vakf-ı bîmârân eden dârü'ş-şifâ-yı devletin-Nâbi

vakf-ı derd: Dert bağlama.
Gönül nâmında bir vîrâne olmuş hâne kalmıştı
Alıp onu da âhir ey cefâ-cû vakf-ı derd ettin-Nâbi

vakf-ı derd-i hasret: Hasret derdinin bağlanışı.
Nedir ey gönül bu hasret neden âh u vâha ruhsat
Meğer eylemiş bir âfet seni vakf-ı derd-i hasret
Koca Ragıp Paşa

vakf-ı gerdiş: Dolaşma vakfı.
Mînâyı vakf-ı gerdiş eden zûr-ı bâdedir
Bâzû-yı meyde devr-i piyâle kebâbedir-Nâbi

vakf-ı gûş: Kulak dikme, dinleme.
İsyân-ı mevc-i zâhire ettinse vakf-ı gûş
Çarparken ufk-ı zulmete bir bahr-i pür-hurûş
Ahmet Hâşim

vakf-ı halecân: Titreme, çarpıntı vakfı.
Sâkî bize mey sun ki dil-i tecrübet-âmûz
Endîşe-i encâm ile vakf-ı halecândır-Lâ

vakf-ı hayât: Hayatı vakfetme.
Bana senden iyidir fuhşiyyât
Eyledim şimdi ona vakf-ı hayât-Abdülhak Hâmit

vakf-ı mihrâb*:* Mihrabın vakfı.
Ser-i şûrîdemizi eyledi vakf-ı mihrâb
Hey'et-i ham-şüde-i tâk-ı dü-ebrû-yı Halîl-Nâbi

vafk-ı nigâristan-ı Çîn: Çin'in güzellerle dolu olan vakfı.
Cilve-gâh ettim hayâl-i rû-yi yâre sînemi
Eyledim vakf-ı nigâr-istân-ı Çin âyînemi
Nevres-i Kadim

vakf-ı pîç ü tâb: Şaşkınlık vakfı.
Temmûz erişti gark-ı tef u tâb oldu
Zemîn harâretle vakf-ı pîç ü tâb oldu-Sâmi

vakf-ı seccâde-i istiğfâr: Tövbe seccadesine yönelme.
Yatma hengâm-ı seher bîdâr ol
Vakf-ı seccâde-i istiğfâr ol-Nâbi

vakf-ı ser-pençe-i ikbâl-i cihân-gîr: Cihanı tutan talihli kimsenin vakfı.
Vakf-ı ser-pençe-i ikbâl-i cihân-gîrîndir
Gûy-ı Hurşîd-i zer-endûd ile çevgân-ı felek-Nef'î

vakf-ı temâşâ*:* Seyredip durma.
Sırr-ı mir'ât-ı cemâlin kimden öğrensin gönül
Kibriyâ vakf-ı temâşâ mâ-sivâ hayrettedir
Namık Kemal

vakf-ı tereddüd: Tereddüt vakfı.
Fikr-i kec eder vakf-ı tereddüd seni yoksa
Hîç dâne-i dür rişte-i hem-vâre yapışmaz-Nâbi

* **vakfe:** 1. Duruş, durulacak yer. 2. Hacıların Arafat'ta durmaları. 3. Durma anı.

* **vakfe-gîr***:* Ayakta duran.

vakfe-gîr-i hayret: Hayretten ayakta durma.
Görmedim kadr-âşnâ-yı hak-perest ü kâr-dân
Vakfe-gîr-i hayret oldum istika:met nâmına
Reşit Akif Paşa

vakfe-gîr-i masîr*:* Ayakta durulan yer.
Kimi mezellet-i vahşetle bâdiye-peymâ
Kimi refah-ı temeddünle vakfe-gîr-i masîr-Cevrî

* **vâkıf:** Vakf ve vukûftan; 1. Duran, ayakta duran; saklanıp korunan; bilen. 2. Allah yoluna vakf edici. 3. Hac'ta Arafat denilen yerde ayakta duran.
Ey tegâfül birle her sâat kılan şeydâ beni
Vâkıf ol kim öldürür âhir bu istiğnâ beni-Fuzûlî

İhtirâz etmediniz aldılar elden câmı
Vâkıf etmen sakının kimseyi esrâra meded-Bâki

Vâkıf olmaz bâr-gâh-ı âlemin tertîbine
Bilmeyen saff-ı niâli mesned-i izzet gibi
Ebussuud (Şeyhülislam ... El-İmâdî)

vâkıf-ı esrâr: Sırları bilen.
Lebin sırrın gelip güftâra benden özgeden sorma
Bu pinhân nükteyi bir vâkıf-ı esrârdan sor-Fuzûlî

Olmadı tekye-i ışk içre dahi bir abdâl
Ben kadar vâkıf-ı esrâr benim nenceğizim-Cinânî

vâkıf-ı esrâr-ı Hak: Hak sırlarını bilen.
Hubb-ı zâtıyla mükeyyef ol ki mestânlık budur
Vâkıf-ı esrâr-ı Hak ol işte hayrânlık budur-Gaybî

vâkıf-ı esrâr-ı rumûz: Rumuz sırlarını iyi bilen.
Görmedim sencileyin vakıf-ı esrâr-ı rumûz
Bulmadım tab'-ı latîfin gibi bu ukde-güşâ-Cinânî

vâkıf-ı fehhâme-i hikmet-meâb*:* Hikmetin bulunduğu yeri çok iyi bilen.
Ârif-i allâme-i kudret-nisâb
Vâkıf-ı fehhâme-i hikmet-meâb-Ziya Paşa

vâkıf-ı hikmet: Hikmeti bilen.
Eğer bileydi beşer mâ-cerâ-yı sâbıkını
Olurdu bahs-i tekevvünde vâkıf-ı hikmet
Nâzım Paşa

vâkıf-ı esrâr-ı Kur'ân: Kur'an'ın sırlarını bilen.
Cemâlin mushafında sürh-i la'lin vakf-ı âyettir
Bu râzı vâkıf-ı esrâr-ı Kur'ân olmayan bilmez
Şeyhülislam Yahya

vâkıf-ı mâhiyyet: Duruma vâkıf.
Zerreler sîrette mihr-i âlem-ârâdır bize
Vâkıf-ı mâhiyyetiz her katre deryâdır bize
Leskofçalı Galip

vâkıf-ı râz*:* Sırrı tutma.
Duymasın zevk-ı ferâğ dil-i nâ-kâmı felek
Hasm-ı dîrînemizi vâkıf-ı râz etmeyelim-Cevrî

vâkıf-ı râz-ı aşk: Aşkın sırrından haberi olan.
Ey vâkıf-ı râz-ı aşk olan ârif-i cân
Ney gibi seninle bî-zebân söyleşelim
Hâletî (Azmizade...)

vâkıf-ı sırr-ı cemâl-i dost: Dost güzelliğinin sırrına vâkıf.
Vücûdun nûr edendir vâkıf-ı sırr-ı cemâl-i dost
Yanıp pervâne-âsâ mülhik-i nûr olmayan bilmez
Esrar Dede

vakfe: (وقفه) bk. vakf.
vâkıa: (واقعه) bk. vakʿa.
vakıf. vâkıf: (واقف) bk. vakf.
vâkiʿ, vâkıa: (واقع) bk. vukûʿ.
vakıyye: (وقيّه) Ar. Okka, dört yüz dirhemlik ağırlık.
Nakd-i vakti sarf edip gel cemʿ-i zâd-ı dâniş et
Harc-ı âlemdir ucuzdur şimdi vezn-i vakıyyesi
Süleyman Paşa

vakîa: (وقيعه) bk. vakʿa.
vakka:d: (وقّاد) Ar. Vakd "ateş yakmak"tan; parlak, ışıltılı, aydınlık; yanıcı, yakan.
Tabʿ-ı vakka:dın eger âteş-i rahşân görse
Kızara ahker-i sûzân nitekim dâne-i nâr-Bâki

Zihn-i vakka:dının evsâfını yazdıkça senin
Geceler kilkimin etrâfına pevâne gelir-Nedim

vakt, vakit: (وقت) Ar. 1. Yaşadığımız zaman. 2. Günün değişik saatleri. 3. Münasip, uygun. 4. Mühlet, müsaade. 5. Çağ, zaman. 6. Mevsim. 7. Fırsat.
Goncalar ağız açıp derler zebân-ı hâl ile
Tâzele peymânelerle, vaktidir peymânını
Necati Bey

İzzetâ dem de geçer gam da geçer âlemde
Vahtini hoş geçirip şöylec e eğlenmelidir
Mustafa İzzet Efendi

Fırsat el vermiş iken vakti ganîmet bilelim
Ömrümüz hâsılını mihr ü mahabbet bilelim
Ezherî (Nureddin...)

Dönülmez akşamın ufkundayız vakit çok geç
Bu son fasıldır ey ömrüm nasıl geçersen geç
Yahya Kemal

vakt-i ecel: Ölüm zamanı.
Erişip vakt-i ecel cân gider iken tenden
Yetiş îmân ü Muhammed'le hemân Allâh'ın
Âdile Sultan

vakt-i fursat: Fırsat zamanı.
Muzaffer vakt-i fursatta adûdan intika:m almaz
Mürüvvet-mend olan nâ-kâmî-i düşmenle kâm almaz-Koca Ragıp Paşa

vakt-i gül: Gül zamanı.
Hemân bize düşecek, vakt-i gülde işrettir
Figân-ı nâ-be-mahal meşreb-i hezâra düşer-Nâbi

vakt-i gül-geşt: Gül gezintisi vakti.
Hân-ka:h hâlî kalır sübha düşer ellerden
Vakt-i gül-geşt ü dem-i devr-i ayağ oldu yine-Vecdî

vakt-i gül-geşt-i çemen*:* Yeşillikteki gül gezintisi vakti.
Vakt-i gül-geşt-i çemen seyr-i kenâr eyyâmıdır
Lâle faslı îd hengâmı bahâr eyyâmıdır-Nedim

vakt-i gül-i nâ-yâb: Eşsiz, benzersiz gül vakti.
Reng-i ney-i gül-i nâbdan seyr et ruh-ı pür-tâbtan
Vakt-i gül-i nâ-yâbtan meh-tâb-ı rahşân edelim
Âdile Sultan

vakt-i firâk: Ayrılık vakti.
Rûz-ı visâli olsa cihân müddeti kadar
Vakt-i firâkın olmaya bir sâati kadar
Necip (Suyolcuzade Mustafa...)

vakt-i gurûb: Güneşin battığı vakit.
Ekser olur kemâl zevâle karîb-ter
Vakt-i gurûb sâyesi şahsın mezîd olur-Nâbi

vakt-i hâcet: İhtiyac zamanı.
Gelince vakt-i hâcet geçmedim hâtırlarından hiç
Onun_içün ben de şimdi hâtır-ı ahbâbtan geçtim
Yenişehirli Avni

vakt-i hatar: Tehlike anı.
Vakt-i hatarda çûb ona samsâm-ı âb-dâr
Vakt-i hazarda hâk ona câm-ı cihân-nümâ
Nizami

vakt-i hazar: Barış ve güven anı.
Vakt-i hatarda çûb ona samsâm-ı âb-dâr
Vakt-i hazarda hâk ona câm-ı cihân-nümâ
Nizami

vakt-i idbâr: Talihsizlik zamanı.
Vakt-i idbârda renciş görür ahvâlinde
Halkı âzürde eden mevsim-i ikbâlinde
Yenişehirli Avni

vakt-i iftâr: İftar vakti.
Vakt-i iftâr kühen sözlere karnım toktur
Vehbiyâ aç elin hayr duâ eyle hemen-Seyyit Vehbi

vakt-i ikbâl: Talih zamanı.
Vakt-i ikbâlde ka:sırlar ricâlin himmeti
Mürtefi' oldukça şemsin sâyesi maksûr olur
Sait Paşa (Diyarbekirli ...)

vakt-i itâb: Paylama, azarlama vakti.
Nâbî hilâf-ı vüs'at-i meydân-ı iltifât
Vakt-i itâb sâha-i takrîr teng olur-Nâbi

vakt-i keder: Keder zamanı.
Sad hayf kim ahbâbımı vakt-i kederimde
Bir bir aradım, sûret-i bî-gânede buldum
Bahaeddin (Yazıcızade Mehmet ...)

vakt-i leylâk: Leylâk mevsimi.
Üsküdara gidelim geldi çü vakt-i leylâk
Bir iki sâz ile al dilberi gel zevkıne bak
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)

vakt-i mâzî: Geçmiş zaman.
Vakt-i mâzîden kıyâs et, Pertevâ, müstakbelin
Böyle dünyâ-yı denî gam-hârının vay hâline
Pertev Paşa (Mülkiye Nazırı Mehmet Sait ...)

vakt-i merhûn: Bir işin meydana geleceği zaman.
Vakt-i merhûn erişir, olsa da azçok ta'vîk
Tıyneten ka:til olan istemez aslâ teşvîk
Abdülhak Hâmit

vakt-i mülâka:t: Konuşma zamanı.
Alınmaz zevk-ı câm-ı vasl-ı bî-hamyâze-i hicrân
Alan firkat-keşândır lezzetin vakt-i mülâka:tın
Nâbi

vakt-i pîrî: İhtiyarlık zamanı.
Ka:met-i ikbâl gâyet mâil-i idbâr olur
Ser-bülendî vakt-i pîrîde iki kat bâr olur
Benlekçi İzzet Bey

vakt-i saâdet: Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yaşadığı devir.
Sensin ol Fahr-i Cihân-ı medeniyyet ki hemân
Ahdini vakt-i saâdet bilir ebnâ-yı zemân-Şinasi

vakt-i safâ: Eğlence zamanı.
Erişti vakt-i safâ sâkiyâ getir bezme
Sakın sakın ki olur hâtır-ı kadeh meksûr
Şeyhülislam Yahya

vakt-i sâat: Kıyamet zamanı.
Vakt-i sâat kadr-i tâat hep mezâyâsı onun
Lezzet-i şevk u şereften gayrı yazmadı nemat
Gaybî

vakt-i seher: Seher vakti.
Vakt-i seherde dâdımız arşa çıkar feryâdımız
Cürm ü hatâ mu'tâdımız "yessir lenâ hayrü'l-umûr"-İkbalî, Metfunî (Sultan II. Mustafa)

Niteki vakt-i seher sebze-zâr-ı gerdûnda
Olup revâne tarâvet vere bu çeşme-i nûr
Hayali Bey

vakt-i sermâ: Kış mevsimi.
Kabz u bastı kıl tefekkür, âleminde ol gönül
Vakt-i sermânın sonu germâ olur, âlem bu ya
Safvet (İstanbullu Mustafa ...)

vakt-i subh: Sabah vakti.
Aceb mi gafleti efzûn ederse rîş-i sefîd
Ki vakt-i subh olur dîdelerde hâb lezîz-Hayrî

vakt-i şâdî: Mutluluk zamanı.
Çekilenler kalır Es'ad bu cihân içre hemân
Vakt-i şâdî de gelir mevsim-i mihnet de geçer
Esat (Vakanüvis İstanbullu Mehmet ...)

vakt-i şafak: Şafak zamanı.
Görsek günümüz doğduğunu biz de felekte
Bir gün ne_olur erkence buyur vakt-i şafak gel
Pertev Paşa

vakt-i şebâb: Gençlik vakti.
Geçmede vakt-i şebâb ü gelmede eyyâm-ı şîb
Gitmede dilden safâ gözden cilâ eksilmede
Bağdatlı Ruhi

vakt-i tâat: İtaat zamanı.
Vakt-i tâat yek-diğerle sulh olur pest ü bülend
Mevc-i hatt-ı cebheye nakş-ı hasîr âğûş açar-Nâbi

vakt-i vedâʿ: Veda vakti.
Vakt-i vedâʿ âteş-i âhım şirârıdır
Reng-i kabâ-yı Beyt-i Harâm'ı siyâh eden
İbnü'n-Neccâr Şeyh Rıza

vakt-i vefât: Ölüm vakti.
Bulur elbette hayât-ı ebedî ol âşık
Ki vefân olsa onun mûnisi ger vakt-i vefât
Muradî (Sultan III. Murat)

vakt-i zarûret: İhtiyaç zamanı.
Marîz-i aşk olanı derd-i dil-rübâ yoklar
Kişiyi vakt-i zarûrette âşnâ yoklar-Zülâlî (Hasan ...)

vakt-i zemistân: Kış mevsimi.
Cevr-i devre kıl tahammül tez geçer bir kara gün
Fenniyâ vakt-i zemistânda çabuk akşam olur
Fennî (Yozgatlı Mehmet Sait ...)

vakt-i zevâl: Yok olma vakti.
Zemân-ı vaʿde geçip geldi oldu vakt-i zevâl
Aceb o şems-i duhâ eylemez mi arz-ı cemâl-Cinânî

vakt ü hîn: Vakit ve an.
Kendüden geçmiş yatar ol şûh mest-i nâz olup
Bûseçîn olmaksa kasdın durma vakt ü hînidir
Pertev Efendi

* **vaktâ ki:> vaktâki:** Ne vakit ki, o vakit ki, olduğu vakit.
Vaktâ ki erdi gûşuma bu müjde eyledim
İmzâ efendimin keremin hem kerâmetin-Nedim

Vaktâ ki durup şu kalb-i gam-nâk
Toprakta nihân olur vücûdum-Recaizade Ekrem

vaktâ ki: (وقتاكه) bk. vakt.

vakûd: (وقود) Ar. Odun, kömür gibi yakılacak şeyler.
O varta-gâh-ı belâ berzahından eyle halâs
Ulaşmadan daha ecsâda nâr-ı zât-ı vakûd-Sâbit

vakûr: (وقور) bk. vaka:r.

Vakvâk: (وقواق) Ar. Yemişleri insan şeklinde olduğu söylenen bir masal ağacı. Rivayete göre Çin'in Vakvak adasında yetişen bu ağaç sabahleyin yeşil, akşamları solgun olurmuş. Ağacın meyveleri insan şeklinde imiş. Salkım ağaç gibi sarkan bu ağacın meyveleri olunca güzel kadın vücudunu andırırmış ve yere düşerken "vakvak" sesi çıkarırmış. Yeniçerilerin 1656'da çıkardıkları isyan sonunda Sultanahmet'teki bir ağaca öldürülen insanların kelleleri asılmış. Bu ağaca da "şecer-i vakvâk" ismi verilmiş.
Bâğbân-ı felek-i kîne-güdâzı seyr et
At Meydânına dikti şecer-i Vakvâk'ı-Lâ

vakvaka: (وقوقه) Ar. Kurbağa veya ördek sesi.

vakvaka-i kurbağa: Kurbağanın vakvaka sesi.
Zâhidin taʿnı, Kabûlî, bizi tağyîr edemez
Âb-ı pâke ne zarar vakvaka-i kurbağadan
Kabulî (Kütahyalı Mehmet...Çelebi)

vala. vâlâ: (والا) Far. Yüce, yüksek, ulu.
Çerâg-ı re'yidir ol şemʿ-i bezm-efrûz-ı kudsî kim
Ona etmiş kader fânûs-ı mînâ çarh-ı vâlâyı-Nefʿî

Pâre-i elmâstır seng-i fesânı neyler ol
Çarha çekme bir dahi şemşîr-i vâlâ gevheri-Nefʿî

Der-geh-i vâlâsına dil-dâde cân-ı Cebraîl
Südde-i ülyâsına ruh-sûde hayl-i ins ü cânn
Hakkı

vâlâ-yı sürh: Kırmızısı çok.
Ya hôd arûs-ı gül-şene vermeğe armağan
Vâlâ-yı sürha müşg-i siyeh sardı lâle-zâr
Necati Bey

* **vâlâ-bahâ:** Çok kıymetli.

vâlâ-bahâ-yı tab': Huyu çok değerli.
Bir tılısım-ı feyzdir Esrâr her bir mısrâʿım
Gevher-i vâlâ-bahâ-yı tabʿ için mahzen biziz
Esrar Dede

* **vâlâ-gevher:** Cevheri yüksek.
Pâre-i elmastır seng-i fesânı neyler ol
Çarha çekme bir dahi şemşîr-i vâlâ-gevheri-Nefʿî

* **vâlâ-güher:** Yüce yaratılışlı.
Pâdişâh-ı dâd-ger deryâ-dil ü vâlâ-güher
Kim nem-i hulkundan eyler sebzeler izhâr gül
Necati Bey

* **vâlâ-himem:** Himmetleri yüce.
Tâ kim cihân maʿmûr ola geh emn ü geh pür-şûr ola
İkbâl ile mesrûr ola ol Hüsrev-i vâlâ-himem-Nefʿî

* **vâlâ-ilm:** İlmi yüce.
Ya ol vâlâ-ilm kim ka:met-i dil-cûsu olmuştur
Riyâz-ı cennetin gûyâ ki bir serv-i hırâmânî
Nedim

* **vâlâ-mahal:** Yüce yer.
Ulüvv-i kadr ile tuğra-sıfat müdâm olsun
Bülend-mertebe vâlâ-mahal refîʿüş'-şân-Cinânî

* **vâlâ-neseb:** Yüce soylu.
Vâlâ-neseb nîkû-haseb tavr-ı aceb ahlâkı hep
Her rûz u şeb sormaz sebeb sîm ü zeheb ihsân eder
Cinânî

* **vâlâ-rütbe:** Rütbesi yüksek.
Şâh-ı vâlâ-rütbe Osmân Han-ı gâzî kim felek
Görmemiştir böyle bir şâhen-şâh-ı ceng-âveri-Nefʿî

* **vâlâ-şân:** Şanı yüce.
Mâh-ı nev sanma görüp gurre-i şehr-i savmı
Câmiʿ-i mağfirete bir alem- vâlâ-şân-Nefʿî

* **vâlâ-tâk:** Yüce kemerli.
Esâs-ı pür-şükûhu sedd-i Zü'l-karneyn'den muhkem
Ferâz-ı âstânı çerh-i vâlâ-tâktan bâlâ-Nedim

vâlî: (والى) bk. velâyet.
vâlid: (والد) bk. velâdet.
vâlideyn: (والدين) bk. velâdet.
vâlih: (واله) bk. veleh.
Vallahi: (والله) Ar. e. (<v'Allahî)"Allah hakkı için, Allah için" anlamına gelen büyük yemin.
Kapında nâle kılmamağa ihtiyâr yok
V'allahî bî-günâhım efendi bu bâbta-Bâki

vallahü aʿlem bi's-savâb: İşin doğrusunu Allah bilir.
Mâlın ile iyi ad et iktisâb
Yol budur vallahü aʿlem bi's-savâb-Ahmed-i Dâî

vâm: (وام) Far. Borç, deyn.
Lezzeti inkâr olunmaz bezl ü isrâf etmenin
Âh zemânında eğer endîşe-i vâm olmasa-Nâbi

* **vâm-cû:** Borç arayan.

* **vâm-cû-veş:** Borç arayan gibi.
Havâle-i sitemi vâm-cû-veş âmâde
Küşâd-ı kîse-i râz etmenin zemânı değil-Nâbi

* **vâm-hâh:** Borç isteyen.

vâm-hâh-ı âh: Âhtan borç isteyen.
Nakd-i ümmîd ile pürdür ceyb-i subh ey dil hemân
Vâm-hâh-ı âhın elden koyma sen dâmânını
Nedim

Vâmık u Azrâ: (وامق) Ar. Vamk'tan; 1. Seven kimse, âşık. 2. Vamık u Azra isimli manzum aşk hikâyesinin adı. İran ve Türk edebiyatının klasik mesnevi konusu. İlk defa Sasaniler devrinde Pehlevice olarak Unsûrî (XI. yy.) tarafından yazıya geçirilmiştir. Türk edebiyatında ilk defa XV. yüzyılda Türkçe olarak kaleme alan kişi Behiştî'dir . Daha sonra XVI. yüzyılda Bursalı Lamiî Çelebi tarafından Türkçeye tercüme edilir.

Konusu**:** Çin hakanı Talmus'un bir çok defa evlilik yapmasına rağmen çocuğu olmamaktadır. Ressamı Beşir tarafından yapılan Turan şahının kızının resmini beğenerek onunla evlenir. Nihayet bir oğulları olur ve adını Vâmık koyarlar. Oğlan çok yakışıklıdır. Güzelliği dilden dile dolaşır. Bu arada Gazne padişahının da çok güzel bir kızı vardır. Vâmık'ın yakışıklılığını duyunca onu görmeden âşık olur. Azrâ'nın dadısı kızın resimlerini Vâmık'a göndererek birbirlerine âşık olmalarını sağlar. Böylece birbirini görmeyen iki âşıkın kavuşmak için başlarından bir sürü maceralar geçer.
Her zemân bir Vâmık u Azrâ olur âlem bu ya
Nev-be-nev efsâneler peydâ olur âlem bu ya
Safvet (İstanbullu Mustafa...)
Kim etti Vâmık'ı âşık cemâl-i Azrâ'ya
Ne vâkıaydı Züleyhâ'yı eyleyen rencûr-Aşkî

Vâmık da geçirdi gam-ı Azrâ ile ömrün
Gitti ademe her birisi kaldı birer ad-Muallim Naci

-vâr: (وار) Far. 1. Birleştiği kelimelere "gibi" anlamını verir. 2. "-lı, -li " anlamını verir. 3. "Yaraşırlık" anlamını verir.

* âfitâb-**vâr:** Güneş gibi.
Leyl ü nehar ayş edelim sâkiyâ meded
Devr eylesin piyâle meh ü âfitâb-vâr
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı...)

* lâle-**vâr:** Lale gibi.
Kadeh tut lâle-vâr Ahmed ki bu dem yâd-ı bezminle
Düzer nâzik kabâsın gül giyer gonca külâh eğri
Ahmet Paşa

* Ya'kûb-**vâr:** Yakup gibi.
Aç gözün terk et amâyı dîde-i Ya'kûb-vâr
Her ne görsen ey azîz ol Yûsf-ı Ken'ânî'dir
Hamdullah Hamdi

* ümîd-**vâr**: Ümitli.
Cânım ümîd-vâr-durur tîğ-ı gamzene
Gözüm izin türâbına pür-intizârdır
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Yâ Rab kerem et ki hâr u zârım
Der-gâha besî ümîd-vârım-Fuzûlî

O şûhtan nice ka:bil tehâlüf-i teşrîf
Meğer teveccüh-i kalb-i ümîd-vâr o mudur-Nâbi

* gûş-**vâr,** gûş-**vâre:** Kulağa yakışan; küpe.
Hilâl halkasını gûş-ı âsmâna takan
Kamer yüzündeki Pervîn gûş-vârındır-Ahmet Paşa

varak: (ورق) Ar. 1. Yaprak, berg. 2. Kâğıt veya kitap yaprağı. 3. Altın gümüş veya kıymetli madenlerden dövülerek yapılan ince yaprak. 4. Yazılmış kâğıt. **c. evrâk**.
Bâkî çemende haylî perîşân imiş varak
Benzer ki bir şikâyeti var rûzgârdan-Bâki

Öğersen ol ruhu öğ kim Necâtî vasf edeli
Beyân varaklarını lâle-zâra benzettim-Necati Bey

Bir varak perdir kitâb-ı nakş-ı hüsnünden senin
Mülk-i Çîn içre nigâristân-ı Mânî dostum-Cinânî

varak-ı bîd: Söğütağacı yaprağı.
Yahyâ varak-ı bîdi göre nice sarardı
Geç ayş u safâdan ki hilâl-i Ramazândır
Şeyhülislam Yahya

varak-ı mihr ü vefâ: Doğruluk ve güzellik yaprağı (yazı, söz).
Güle gûş ettiremez yok yere bülbül inler
Varak-ı mihr ü vefâyı kim okur kim dinler
Kâmî (Karamanlı...)

"Varak-ı mihr ü vefâyı kim okur, kim dinler" de kalmadı
Kîse-i ahbâb u ihvânı dolduranlar çoğaldıkça
Fethi Ata

varak-ı nazm: Nazım yaprağı.
Söze mâlik olayım derse Ubeydî her kim
Varak-ı nazmımız alsın ele tutsun sözümüz
Ubeydî

varak-ı zerd-i hazân-dîde: Sonbaharı görmüş sarı yaprak.
Her nihâlin varak-ı zerd-i hazân-dîde gibi
Pâyına düşmeğe bî-bâk olacak yerlerdir-Nâbi

* **varak-hân**: Sayfa okuyan.

varak-hân-ı mezâyâ-yı maka:l: Söz meziyetlerinin sayfa okuyucusu.
Ey varak-hân-ı mezâyâ-yı maka:l
Sebak-âmûz-ı debistânı kemâl-Nâbi

* **varaka:** Tek yaprak.

* **varak-pâre:** 1. Kâğıt parçası. 2. Önemsiz yazı, tezkere. 3. Küçük yaprak.

varak-pâre-i hazân-dîde: Sonbahar görmüş yaprak parçası.
Bir varak-pâre-i hazân-dîde
Ayrılıp sâk-ı meyve-bârından
Düştü bir şâir-âne ümmîde-Cenap Şahabeddin

varak-pâre-i pejmürde: Perişan yaprak parçası.
Zâhide zerdî-i rû vâsıta-i zîb olmaz
Her varak-pâre-i pejmürdede tezhîb olmaz-Nâbi

vâreste: (وارسته) Far. Kurtulmuş, halâs olmuş, âzâde.
Vârestedir dehânın öpen inkisârdan
Olmaz şikeste cûy-i bihiştin sebûları-Nâbi

Ehl-i sûziş gülse de vâreste olmaz giryeden
Baksan a şem'-i ziyâ-küster hem ağlar, hem güler
Edhem Pertev Paşa

vâreste-i alâik-i bûd u nebûd: Varlık ve yoklukla uğraşmaya tenezzül etmeme.
İdrâk eden netâic-i ahvâl-i âlemi
Vâreste-i alâik-i bûd u nebûd olur
Hersekli Arif Hikmet

vâreste-i bîd-dâd: Adaletsizlikten kurtulmuş.
Katı mazlûmdur vâreste-i bî-dâd olan gönlüm
Eder feryâdlar bî-gâne-i feryâd olan gönlüm
Ziya Paşa

vâreste-i derd ü gam: Dert ve sıkıntıdan kurtulmuş.
Terk eylemişiz gâile-i bûd u nebûdu
Vâreste-i derd ü elemi havf ü recâyız
Leskofçalı Galip

vâreste-gî-i dâm: Tuzaktan kurtulmuş.
Ne ihtimâl-i rehâ ne ümîd-i âzâdî
Ne hôd metâlib-i vârestegî-i dâmı-ı kuyûd-Sâbit

vâreste-i hayret-kede-i lâ vü neam: Varlık ve yokluk şaşkınlığından kurtulmuş.
Her kim ki rehâ-yâfte-i havf ü recâdır
Vâreste-i hayret-kede-i lâ vü neamdır-Nâbi

vâreste-i irşâd: İrşattan kurtulma.
Vâreste-i irşâd olur erbâb-ı hakîkat
Sükkân-ı Harem neyler imiş kıble-nümâyı
Sünbülzade Vehbi

vâreste-i kayd-ı hayât: Hayat kaydından kurtulmuş.
Nâbiyâ olsak ne_ola vâreste-i kayd-ı hayât
Çünkü Vehhâb-ı kerîmin bende-i medyûnuyuz
Nâbi

vâreste-i şûriş: Kargaşalıktan kurtulmuş.
Ârâm ile bî-gâne cünûn-âver-i aşkım
Vâreste-i şûriş olamam mahşer-i aşkım
Muallim Naci

vârid, vâride: (وارد) Ar. Vürûd'tan; 1. Erişen, vâsıl olan, gelen. 2. Bir şey hakkında çıkan, söylenen. **c. vâridât.**
Dedim eğerçi cümlesi vârid bu sözlerin
Ben dahi anlamaz değilim renc ü râhatı-Nâbi

Başladıkça ben söze başlar hücûma vâridat
Şöyle kim tâkat getirmez onu takrîre zebân-Nef'î

Bir hudᶜadır bu, hudᶜa-i harbiyye belki de
Vârid ikinci şıkk ise vâriddir ilki de
Abdülhak Hâmit

** **vâridât:** Vârid'ler.
Başladıkta ben söze başlar hücûma vâridât
Söyle kim tâkat getirmez onu takrîre zebân-Nef'î

Tevhîd-i esmâdan aldı dersini Ümmî Sinân
Vâridâtın pertevinden şerh olundu bu Dîvân
Ümmî Sinan

vâridât-ı tabᶜ-ı nakka:d: Sahteciliği ayıran huy hakkında söylenenler.
Ben dahi şükrâna sarfetsem sezâ evsâfına
Vâridât-ı tabᶜ-ı nakka:dım ilâ-yevmü'l-hisâb
Üsküdarlı Hakkı Bey

vâridât-ı zikr-i Hak: Hak zikri hakkında söylenenler.
Vâridât-ı zikr-i Hak esrâr-ı gaybîden gelir
Bu kerâmettir aceb feyz-i mükerrem ondandır
Âdile Sultan

vâridât-ı zikr-i kalbî: Kalpten çıkan zikirler.
Vâridât-ı zikr-i kalbîdir ona ilhâm olan
Cân dilinden söylenen bize hıtâbu'llâh ola
Ümmî Sinan

varis: (وارث) bk. verâset.

varta: (ورطه) Ar. 1. Kuyu gibi oyuk ve derin yer. 2. mec. Tehlike, uçurum.
Seylâb-ı eşk içinde meded erdi hatt-ı dost
Çok vartadan halâs olur âdem duâ ile-Necati Bey

* **varta-gâh:** Tehlikeli yer, ölüm yeri.

varta-gâh-ı belâ: Belanın ölüm yeri.
O varta-gâh-ı belâ berzahından eyle halâs
Ulaşmadan daha ecsâda nâr-ı zât-ı vakûd-Sâbit

varûn, vârûne: (وارون) Far. bk. vâj-gûn. Baş aşağı, ters. mec. Uğursuz, mübarek olmayan.
Germ iken bâzârımız düştü bürûdet yâr ile
Tâliᶜ-i vârûnu gör oldu şitâ nevrûzda-Cinânî

Gamzeler ikbâl ü şevka günde bin efsûn okur
Nekbet-i endûha hattın Tebbet-i vârûn okur
Nedim

vârûne-i cevv: Uğursuz hava.
Atılır her yana bin rahş-ı savâik pey-rev
Gerd-i haşyetle dolar künbed-i vârûne-i cev-Nef'î

vasf. vasıf: (وصف) Ar. 1. Bir kimsenin veya bir şeyin taşıdığı hâl, sıfat; nitelik. 2. Bir kimsenin veya bir şeyin durumunu anlatma. 3. Övme. 4. gr. Sıfat. **c. evsâf**.
Nîk ü bed her vasf olur bir zâte nisbetle kemâl
Doğruluk nâvekde hoştur, eğrilik şemşîrde
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail ...)

Gözünün ağı beyâz idi katı
Ka:bil-i vasf değildir sıfatı-Hakanî

Mezâk ehli lebin vasfetse tûtî kandi vasfeder
Acebtir hâl-i âlem bilmeyen söyler bilen söyler
Hüseyin Çeleb-i Kefevî

vasf-ı bahr-i kerem: Cömertlik denizini övme.
Ebr-i kilki sadef-i keffini pür-gevher eder
Vasf-ı bahr-i keremin her kim ederse terkîm-Nef'î

vasf-ı bûy-ı hulk: Yaratılış kokusunu vasfetme.
Ya cihân-ı nazm-ı âlem-gîrdir olmuş ona
Vasf-ı bûy-ı hulkunu yâd ettiğim yer mülk-i Çîn
Nef'î

vasf-ı cemâl: Güzellik vasfı.
Bir lâciverdî kâsede her subh mihr altın ezer
Vasf-ı cemâlin yazmağa cânâ gerektir hall-i zer
Şeyhülislam Yahya

vasf-ı cemâl-i yâr: Yârin güzellik vasfı.
Vasf-ı cemâl-i yâr ile Bâkî gazellerin
Biri birine sundu güzeller tuhaf gibi-Bâki

vasf-ı cemîl: Güzel vasıf.
Dâyimâ vasf-ı cemîlin zikr edip dil yâd eder
Gelmez ammâ ona hîç bir kerre peygâmın senin
Cinânî

vasf-ı Cibrîl-i Emîn: Cibril'in vasfı.
Vasf-ı Cibrîl-i Emîn etmiş kabûl-i hidmetin
Sırr-ı Hak keşfine onunla yetip fermân sana
Fuzûlî

vasf-ı dehân-ı teng: Dar ağzını vasfetme.
Güncâyişe mahal bulamaz rişte-i sühan
Vasf-ı dehân-ı tengini semmü'l-hayât eden-Nâbi

vasf-ı dehân-ı yâr: Yârin ağzını vasfetme.
Bende ne zehre var ki verem gaybtan haber
Vasf-ı dehân-ı yâr lisânım değil benim-Nâbi

vasf-ı dehen-i bûd u nebûd: Var yok olan (nokta gibi) ağzını vasfetme.
Vasf-ı dehen-i bûd u nebûdunda o şûhun
İkrâra müşâbih eder inkâr temevvüc-Nâbi

vasf-ı dendân: Dişi övme.
Der görenler vasf-ı dendânında nazm-ı Zâtî'yi
Zâtî bu nazm-ı dürer-bârı ne cevher bağlamış
Zâti

vasf-ı dür-i dendân: İnci gibi dişinin vasfı.
Düştü vasf-ı dür-i dendânı ağızdan ağıza
İşitip saldı beyâbâna deniz gevherini-Fuzûlî

vasf-ı esrâr-ı leb: Dudağının sırlarını vasfetme.
Vasf-ı rûyunla bu matla'-ı envârdır
Vasf-ı esrâr-ı lebinle mahzenü'l-esrârdır-Enverî

vasf-ı fem: Ağzını övme.
Vasf-ı feminde câme-i ta'bîr teng olur
Fikr-i miyânın etmede tedbîr teng olur-Nâbi

vasf-ı hadd: Yanağı övme.
Vasf-ı haddinle Hayâlî tâze dîvân bağladı
Pâdişâhım sunmağa dîvâna gelmişlerdeniz
Hayali Bey

vasf-ı hâl: Hâli övme, vasıflandırma.
Aceb mi güft ü gû bisyâr olursa vasf-ı hâlinde
Bilinmez aslı, çok söz söylenir anber husûsunda
Neylî

vasf-ı hatt-ı yâr: Yârin yüz çizgisini vasfetme.
Vasf-ı hatt-ı yâr Yahyâ şöyle te'sîr eylemiş
Hâme reftâr eyledikçe geldi bûy-ı müşg-i nâb
Şeyhülislam Yahya

vasf-ı hat u zülf: Saç ve yanak tüyünü vasfetme.
Vasf-ı hat u zülf olduğu-çün baştan ayağa
Zincîr-i hat-ı şi'rime dil oldu mukayyed
İbn-i Kemal

vasf-ı hayâl: Hayali vasfetme.
Vasf-ı hayâlin ile eyâ kaşları hilâl
Bu şi'r-i pür-hayâlim olursa ne_ola belîğ-Enverî

vasf-ı hüsn: Güzelliği vasfetme.
Vasf-ı hüsnünde sühan rütbe-i hayrette kalır
Mısrâ'-ı kûteh-i acz ile dil-âsâ hâmuş-Esrar Dede

vasf-ı hüsn-i yâr: Sevgilinin güzel vasfı.
Vasf-ı hüsn-i yârdan hâmûş olavuz sanmanız
Biz bu gülzârın ezelden bülbül-i gûyâsıyız
Behiştî (olavuz: oluruz)

vasf-ı kad: Boyu çizme.
Vasf-ı kadinle zülfünü fehm etmeyen gönül
Benzer o tıfla dahi eliflâma çıkmaya-Cinânî

Vasf-ı kaddinle hırâm etse alem gibi kalem
Leşker-i satrı çeker defter ü dîvân saf saf-Bâki

vasf-ı kad-i mevzûn: Uygun boyu vasfetme.
Makta'da edip medh ser-i zülfünü Yahyâ
Vasf-ı kad-i mevzûnunu bâlâda getirsin
Şeyhülislam Yahya

vasf-ı la'l: Dudağı vasfetme.
Gör kusûr eyler mi Yahyâ vasf-ı la'lin etmede
Leblerin bir kerre ol leb-teşneye emdir hele
Şeyhülislam Yahya (em: ilâç)

vasf-ı la'l-i dil-ber: Sevgilinin dudağını vasfetme.
Vasf-ı la'l-i dil-ber ise kasdın ey kilk-i beyân
Tercemân olmaklığa şîrîn-zebân lâzım sana
Nedim

vasf-ı la'l-i nâb: Kırmızı dudağı vasfetme.
Bezm-i ışkında Cinânî mîr-i meclistir bu gün
Dilde vasf-ı la'l-i nâbın elde câm-ı lâle-gûn-Cinânî

vasf-ı leb-i cân-bahş: Can bahşeden dudağı vasfetme.
Vasf-ı leb-i cân-bahşıdır ol dil-berin Esrâr
Her bir gazelim mahrem-i cân olmağa bâis
Esrar Dede

vasf-ı nigâr: Sevgiliyi övme.
Vasf-ı nigârı şol kadar ettik ki Enverî
Tuttu cihânı şöhretimiz âfitâb-veş-Enverî

vasf-ı nükhet-i hulk: Yaratılış kokusunun vasfı.
Yazsa vasf-ı nükhet-i hulkun verirdi âleme
Gerd-i hâk-pây-ı hâme bûy-ı müşg-i ezferi-Nef'î

vasf-ı rû: Yüzü övme.
Vasf-ı rûyunda gazeller yazan ehl-i sühanın
Matla'ında kimi hûrşîd kimi mâh yazar
Sünbülzade Vehbi

vasf-ı ruh: Yanağı resmetme.
Gül defterini bâd karıştırdığı bu kim
Vasf-ı ruhunda bir gazel-i bî-misâl arar
Şeyhülislam Yahya

vasf-ı ruh-ı cânân: Sevgilinin yanağının vasfı.
Hûrşîd-sıfat rûşen eden âlem-i cânı
Vasf-ı ruh-ı cânân ile Zâtî gazelidir-Zâti

vasf-ı ruh-ı yâr: Sevgilinin yanağının vasfı.
Okusun vasf-ı ruh-ı yâr ile Bâkî şi'rin
Bülbül-i gül-şeni mecliste gazel-hân edelim-Bâki

vasf-ı terkîb: Sıfat tamlaması.
Cümle edevâtı vasf-ı terkîb
Levs-i teselsül-i terâkib-Ziya Paşa

vasf-ı zât: Kendini vasfetme.
Doldurur ağzını dürr ile seher-geh şeb-nem
Vasf-ı zâtında meğer oldu sühan-ver nergis
Nizami

** **evsâf:** Vasıf'lar.
Olur evsâfı-ı kemâl-i rakama gencîde
Güneşin zirvesini mümkün olursa ta'dâd-Nâbi

Ben ol vassâf-ı ahdim ki gelince medh-i evsâf
Benimle hem-zebân olmaz ne Firdevsî ne Hakanî
Nef'î

Evsâfta nef'-i sühan-sâz
Sultan-ı serîr-i mülk-i i'câz-Ziya Paşa

* **vassâf:** Vasıflarını bildirerek anlatan veya öven.
Sultan vassâfısın o serv-i kaddin râsttır bu kim
Tab'-ı bülend-tab'ına ahsent Bâkiyâ-Bâki

Yazmadı nakka:şlar böyle temsîl-i acîb
Vermedi vassâflar ayn ü nazîrinden haber-Nev'î

Ey Hudâvendimizin vassâfi
Sana Hak vermiş o kalb-i sâfi-Hakanî

vassâf-ı ahd. Söz vermeyi en fazla öven.
Ben ol vassâf-ı ahdim ki gelince medh-i evsâf
Benimle hem-zebân olmaz ne Firdevsî ne Hakanî
Nef'î

vassâf-ı dehr: Dünyayı çok öven.
Nazm ile Selmân-ı asrım nesr ile Vassâf-ı dehr
Nazm u nesr içre müsellemdir bu kilk-i hôş-hırâm
Nadirî (Ganizade...)

vassâf-ı leb: Dudağı en fazla öven.
Ey gam yedi vassâf-ı lebin oldu çü Yahyâ
Şimden gerü tûtî gibi sükker yiye cânâ
Şeyhülislam Yahya

Vassâf-ı muhteşem-sühan: Muhteşem sözlü Vassaf (övücü).
Vassâf-ı muhteşem-sühanım kim kasâ'idim
Şâhân-ı Cem-şükûh-ı cihân-bâna şan verir-Nef'î

vâsıta: (واسطه) Ar. 1. Aracı, araya geren. 2. İki şeyi birbirine birleştiren üçüncü şey; bağ. 3. Araba, araç, alet. 4. ed. Terci ve terkîb-i bendleri birbirine bağlayan ara beyit. **c. vesait**.
Vuslata vâsıta şevk-i dil-i çâlâk yeter
Meş'al-i râh-ı heves âh-ı şerer-nâk yeter
Hersekli Arif Hikmet
Olsa zıddına eğer vâsıta reng-i hilmi
Câm-ı la'lîn-fer olur âba lehîb-i külhan
Keçecizade İzzet Molla
Abdiyyetimi vâsıtadır arza bu yoksa
Tevhîdine lâyık söze ka:dir miyim Allah
Recaizade Ekrem

vâsıta-i ıkd-ı kirâm: Büyükler gerdanının tek bağı.
Ekremü'l-halksın ey vâsıta-i ıkd-ı kirâm
Her leîmin sözün işitme budur şân-ı kerem
Ahmet Paşa

vâsıta-i imtiyâz: İmtiyaz vasıtası.
La'net o merd-i muhteşem-i bî-fazîlete
İkbâl-i dehri vâsıta-i imtiyâz eder
Recaizade Ekrem

vâsıta-i istişfâ': Şifa isteme vasıtası.
Bunu ey cümle-i mahlûka mutâ'
Eylerim vâsıta-i istişfâ'-Hakanî

vâsıta-i i'tirâf: İtiraf vasıtası.
Mânend-i zühd olmazsa ser-mâye-i gurûr
Bârî günâh vâsıta-i i'tirâf olur-Nâbi

vâsıta-i nakş: Nakış, süsleme vasıtası.
Bakamaz rûyuna dil-hâhı kadar mahbûbun
Rızkının vâsıta-i nakşı budur mahcûbun-Nâbi

vâsıta-i râbıta-i âlemiyân: İnsanları birbirine bağlayan vasıta.
Söz, kâlbüd-i kadr-i benî-âdeme cândır
Söz, vâsıta-i râbıta-i âlemiyândır-Yenişehirli Avni

vâsıta-i râhat: Rahat vasıtası.
Sahtlar nermlere vâsıta-i râhat olur
Olmasa sûzen eğer menzilin almazdı harîr-Nâbi

vâsıta-i rif'at: Yücelik vasıtası.
Tahsîl-i ilmin üstüne tercîh eder mi nâs
Tahsîl-i mâl vâsıta-i rif'at olmas-Nabi

vâsıta-i takviyet: Takviye vasıtası.
Sâyemde bile zâhir olur neş'e-i vuslat
Ma'cûn-ı vefâ vâsıta-i takviyet olsa-Nâbi

vâsıta-i vahşet: Vahşet vasıtası.
Yâre niyazı vâsıta-i vahşet etmişiz
Âzürde etmişiz o mehi gaflet etmişiz-Nâbi

vâsıta-i vahy: Vahiy vasıtası.
Eğerçi vâsıta-i vahy idi sana Cibrîl
Delâlet etmesen olmazdı pür-küşâ-yı vücûd
Nevres-i Kadim

vâsıta-i zîb: Süs vasıtası.
Zâhide zerdî-i rû vâsıta-i zîb olmaz
Her varak-pâre-i pejmürdede tezhîb olmaz-Nâbi

** **vesâit:** Vasıta'lar.
Dehân-ı yâri ne ki benden evvel eyler bûs
Vesâit evvel olur hân-ı vasla lezzet-çeş-Nâbi

vasî: (وصى) Ar. Vesâyet'ten; 1. Deli veya akılca zayıf olan kimsenin mal ve parasını idare eden kimse. 2. Bir ölünün vasiyetini yerine getiren kimse.
Gayr için olma dü-âlemde zelîl
Ne vasî ol ne vekîl ol ne kefîl-Nâbi

vâsi', vâsila: (واسع) Ar. Vüs'at'ten; 1. Geniş, açık, bol. 2. Allah'ın isimlerinden.
Bu mesâfât-i bî-nihâyette
Bister-i vâsi'-i tabîatte-Cenap Şahabeddin

vâsıl: (واصل) bk. vasl.
vasiyyet: (وصيّت) Ar. Bir kimsenin ölümünden sona yapılmasını istediği şeyler.
Ey azîzân işte başlarız söze
Bir vasiyyet kılavuz illâ size-Süleyman Çelebi

Etmiş sülüs mâlını mey-hâre vasiyyet
Üç ay yeter meclis-i rind-âne müselles-Sâbit
vasl: (وصل) Ar. 1. Bir şeye ulaşma, ulaştırma, birleştirme. 2. Kavuşma. 3. gr. Ulama.
Şifâ-yı vasl kadrin hicriyle bîmâr olandan sor
Zülâl-i zevk şevkın teşne-i dîdâr olandan sor
Fuzûlî
İmkân-ı visâl olsa da yok râhat-ı vicdân
Hicrin sonu vuslatsa da vaslın sonu hicrân
Kemalzade Ekrem Bey
Va'de-i vaslını ikrâr edemez nâzından
Sad visâl olsun o nev-şîve-i inkâra fedâ-Neylî
vasl-ı cânân: Sevgiliye kavuşma.
Dil-i şeydâ ne_ola meyl eylemezse vasl-ı cânâne
Ne zahmetler çekiptir alışınca derd-i hicrâne
Şeyhülislam Yahya (çekiptir: çekmiştir)
vasl-ı dil-ber: Sevgiliye kavuşma.
Işk derdidir cihânda âşıka maksûd olan
Vasl-ı dil-berdir hemîn bu dâr-ı dünyâdan murâd
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)
Geh hecr-i yâr u gâh beni gamlar öldürür
Geh vasl-ı dil-ber ile geçen demler öldürür
Mihri Hatun
vasl-ı dil-dâr: Sevgiliye kavuşma.
Vasl-ı dil-dâra gönülden olur iken hâhân
Eyler ol âfet-i bî-gâne hep ağyâre heves
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)
vasl-ı gül: Güle (sevgiliye) kavuşma.
Vasl-ı gül ile bülbül şâd olmağa yaklaştı
Mehcûr-ı sitem-dîde yâd olmağa yaklaştı
Şeyhülislam Yahya
vasl-ı habîb: Sevgiliye kavuşma.
Vasl-ı habîb ü merg-i rakîbi diler gönül
Yâ Rab duâlarım ne zemân müstecâb olur
Muallim Naci
vasl-ı hakîkat: Gerçek kavuşma.
Gel beri vasl-ı hakîkat bulmak istersen ey yâr
Gayret eyle ır gözünden sen de bu nûnun kâfını
Ümmî Sinan (ır-: uzaklaştırmak)
vasl-ı hâl: İçinde bulunan duruma kavuşma.
Hâlimi zülfü nice perâkende eyledi
Sorsa bilirdi tan yiline vasf-ı hâli dost-Şeyhi
vasl-ı hâl-i leb: Dudağın yanındaki bene kavuşma.
Vasl-ı hâl-i lebini bilse idim nâ-makdûr
Ârzûsunda kara bağrımı kan etmez idim-Fuzûlî
vasl-ı kadr: Kavuşmanın kıymeti.
Vasl-ı kadrin bilmedim fürkat belâsın çekmeden
Zulmet-i hecr etti çok târîk işi rûşen bana-Fuzûlî
vasl-ı leb-i dil-dâr: Sevgilinin dudağına kavuşma.
Ey Fuzûlî isterem dil-dâr hâlim sormaya
Reşkten kim bulmaya vasl-ı leb-i dil-dâr lafz
Fuzûlî
vasl-ı lika: Yüz güzelliğine kavuşma.
Lâ-cerem derler şerîat ehlinin sarrâfıyız
Lâkin ol vasl-ı lika:ya kat'-ı zünnâr eylemez
Ümmî Sinan
vasl-ı nâ-tamâm: Tamam olmayan kavuşma.
Bir vasl-ı nâ-tamâm ki yok farkı hicrden
Bilsek değer mi Nâbî-i zârın telâşına-Nâbi
vasl-ı nergis-i bîmâr: Hasta mahmur göze kavuşma.
Ârzû eyler ki ben teg muttasıl bîmâr ola
Kim ki vasl-ı nergis-i bîmârın eyler ârzû-Fuzûlî
vasl-ı nigâr: Sevgiliye kavuşma.
Vasl-ı nigâra erip olmadı ber-murâd ol
Ağla gözüm yan ey dil Bâkî-i nâ-murâde-Bâki
vasl-ı ruh-ı yâr: Sevgilinin yanağına kavuşma.
Yandı cânım hicr ile vasl-ı ruh-ı yâr isterem
Derd-mend-i fürkatem dermân-ı dîdâr isterem
Fuzûlî
vasl-ı yâr: Sevgiliye kavuşma.
Vasl-ı yâr ile geçen ömrümü der-hâtır edip
Demi bin cân değer efkârım ile eğlenirim
Enderunlu Vâsıf

* **vâsıl:** Vusûl'den; 1. Erişen, ulaşan, kavuşan. 2. tas. Hakk'a ulaşan. **c. vâsılîn**.
Elbette olur zâlime vâsıl eser-i âh
Duymaz elem-i zahmını âdem urulunca-Beliğ

vâsıl-ı cânân: Sevgiliye ulaşan.
Firkate düşme ırağ olma o mehten Âdile
Seyr-i bâtın eyleyen vâsıl-ı cânân olur-Âdile Sultan

vâsıl-ı enfüs: Nefislere ulaşan.
Rûhdur maksûd olan, sûret değildir Nâbiyâ
Vâsıl-ı enfüs olan meyl etmez âfâkîlere-Nâbi

vâsıl-ı gencîne-i esrâr-ı irfân: Bilim sırlarının hazinesine ulaşan.
Mâl-ı dünyâ ile Ka:rûn olsa müflistir yine
Vâsıl-ı gencîne-i esrâr-ı irfân olmayan-Cinânî

vâsıl-ı Hak: Hakk'a ulaşan.
Sırrıla aşkın içinde dostu pinhân bulmuşam
Vâsıl-ı Hak olmağa gizli yolum aşktır benim
Ümmî Sinan

vâsıl-ı iksîr-i aşk: Aşk iksirine ulaşan.
Vâsıl-ı iksîr-i aşkım rûy-i zerdim var benim
İşim altun eyledim kimden ne derdim var benim
Azmî (Pir Mehmet)

vâsıl-ı maksûd: Gayeye erişen.
Gerçi esbâb ile herkes vâsıl-ı maksûd olur
Nerde gördük bî-sebeb ammâ sebeb mevcûd olur
Azmi-i Âmidî

vâsıl-ı menzil: Menzile ulaşan.
Nâbî kalem oluncaya dek vâsıl-ı menzil
Her hatvede tayy etmededir nice bataklar-Nâbi

vâsıl-ı ser-menzil-i envâr: Nurların bulunduğu baş yere ulaşan.
Nâbî olamaz vâsıl-ı ser-menzil-i envâr
Her kimse ki dâmân-ı şeb-i târe yapışmaz-Nâbi

vâsıl-ı yâr: Yâre kavuşma.
Bu şeb mest ol ki tâli' vâsıl-ı yâr etti sansınlar
Hurûş-ı neşve câm-ı vaslı ser-şâr etti sansınlar
Yahya Kemal

* **visâl:** Vasl'dan; 1. Ulaşma, yakınlaşma. 2. Sevgiliye kavuşma.
İstedim hân-ı visâli kapısından baş açıp
Yürü dervîş yoluna kim vere Allah dedi
Hayali Bey

Yâr gönlüne girip hân-ı visâle erdi
Âferîn Fevrî'ye kim rızkını taştan çıkarır
Fevrî (Mevlana Ahmet bin Abdullah...)

Va'de-i vaslını ikrâr edemez nâzından
Sad visâl olsun o nev-şîve-i inkâra fedâ-Neylî

Visâle eremez tâ çekmeyince firkati âşık
Teveccüh eyler ikbâl âdeme idbârdan sonra
Fennî-i Kadim (Cizye Kâtibi Mehmet...)

Visâlin başka âlem can kafesten
İzin vermez isen uçmaz İlahî-Şeref Yılmaz

visâl-i ahd: Söz verme kavuşması.
Visâl-i ahdini ferdâya saldı yâr bugün
Behiştîyâ gör eblehliğim inandım ben-Behiştî

visâl-i dil-güşâ: Gönül açan kavuşma.
Bâğ-ı cennettir cemâl-i cân-fezâsı Yûsuf'un
Subh-ı devlettir visâl-i dil-güşâsı Yûsuf'un
Nizami

visâl-i firâk: Ayrılığa kavuşma.
Murâd u maksada bulsun müdâm düşmen ü dost
Biri visâl-i firâk u biri firâk-ı visâl-Nizami

visâl-i gayr: Başka kavuşma.
Gam-ı hecrinle her-dem girye kılmak künc-i firkatte
Visâl-i gayr ile mesrûr u handân olmadan yeğdir
Cinânî

visâl-i Hakk: Hakk'a kavuşma.
Visâl-i Hakk'a kim ki erdi Bahtî
Onun bu fânî mülke cünbişü yok
Bahtî (Sultan I. Ahmet)

visal-i kurb-ı Hak: Hakk'a yakın olma.
Şeh-i yek-tâ-yı mihr-i burc-ı devlet âfitâb-ı cân
Visâl-i kurb-ı Hak lutf u kerem-girdârına mahsûs
Âdile Sultan

visâl-i mürg-i dil: Gönül kuşuna kavuşan.
Visâl-i mürg-ı dil ister şehâ bu cânda eğlenmez
Diler dermânı senden hasta dil Lokmân'dan eğlenmez-Âdile Sultan

visâl-i Nevrûz: İlkbahara erişme.
Aşk-ı derdin şiddetinden fârig olma ey gönül
Tâ visâl-i Nevrûzundan açıla yevmü'l-bahâr
Ümmî Sinan

visâl-i nigâr: Sevgiliye kavuşma.
Olmadıysa bize visâl-i nigâr
Ne_ola çeşmimdedir hayâl-i nigâr-Âhî

visâl-i pîç-i zülf: Zülfünün kıvrımına erişme.
Vermez oldu el visâl-i pîç-i zülfün âh kim
Rişte-i tedbîrden devrân-ı kec-rev açtı tâb-Fuzûlî

visâl-i râhat-efzâ: Rahatlık veren kavuşma.
Halka hûblardan visâl-i râhat-efzâdır garaz
Âşıka ancak tasarrufsuz temâşâdır garaz-Fuzûlî

visâl-i yâr: Yâre kavuşma.
Visâl-i yârı kılar hüsn-i hulku şîrîn-ter
Dahi ziyâde eder şerbeti gül-âb lezîz-Hayrî

visâl ü hecr: Ayrılık ve kavuşma.
Visâl ü hecr ile geh şâd u geh gam-nâk olur âşık
Cinânî gam yeme hep böyledir ahvâli dünyânın
Cinânî

vuslat: Vasl'dan; 1. Bir şeye ulaşma, yetişme. 2. Kavuşma (sevgiliye).
Bir kadehden dem-i vuslatta seninle mey içen
Hum-ı mey gibi lebin zevkı ile cûş eyler-Cinânî

Sıhhat sonu derd olmasa vuslat sonu hicrân
Nûş âhiri nîş olmasa sûr âhiri mâtem
Bağdatlı Ruhi

Vuslat ü firkati tev'em bilir erbâb-ı kemâl
Fark nedir harf ü şümârında emelle elemin
Edhem (İbrahim ... Efendi)

vuslat-ı cânân: Sevgiliye kavuşma.
Âşıka vuslat mecâli olamaz bî-cesb-i dost
Cezb ederse aşk rûhu vuslat-ı cânân olur
Âdile Sultan

vuslat-ı dîdâr: Sevgiliye kavuşma.
Tâlibin yoktur karârı zâhidin ferdâsına
Vuslat-ı dîdâra karşı cânı kurbândır yanar
Ümmî Sinan

vuslat-ı dil-dâr: Sevgiliye kavuşma.
Cinânî vuslat-ı dil-dâra gılzettir tama' kılma
Sana yetmez mi bu devlet edersin dem-be-dem seyrin
Cinânî

vuslat-ı hicr-i be-dünbâl: Sonuna kadar olan ayrılık kavuşması.
Vuslat-ı hicr-i be-dünbâli kabûl etmez dil
Ne_eylesin haste olan merhem-i zahm-efzânı-Nâbi

vuslat-ı Leylâ: Leyla'ya kavuşma.
Vuslat-ı Leylâ'yı Mecnûn ne_eylesin çün buldu kâm
Vech-i Leylâ'dan tecellî eyleyen envârdan
Hayali Bey

vuslat-ı pür-imtinân: İyiliği başa kakan vuslat.
Vuslat-ı pür-imtinâniyle o hûnu öldürür
Mübtelâsın küşte-i şemşîr-i nâz etmezse de-Nâilî

vuslat-ı yâr: Yâre kavuşma.
Vuslat-ı yâr için ağyâre müdârâ eyler
Zehr içer âşık-ı dil-haste şifâ niyyetine
Râgıp (Bursalı Ahmet ... Efendi)

Gün ola mı bu gözüm vuslat-ı yâri göre mi
Yoksa hasret beni tâ menzil-i haşre süre mi
Âşık Ömer

* **vusûl:** Vasl'dan; ulaşma, gelme, varma, yetişme, erişme.
Sünnetin mağfiret erbâbına minhâc-ı vusûl
Tâatin ma'siyet emrâzına tedbîr-i ilâc-Fuzûlî

Menzil-i âsâyiş-i ukbâya istersen vusûl
Hubb-ı dünyâdan ferâğat gibi olmaz doğru yol
Bâki

Her katre kim semâdan eder kabrine nüzûl
Bir âh olur da tâ melekûta bulur vusûl
Kemalzade Ekrem Bey

vusûl-i menzil-i imdâd-ı gayb: Bilinmeyen yardım yerine erişme.
Vusûl-i menzil-i imdâd-ı gayb lâzımdır
Ki bî-hevâna gelir dest bâd-bânlardan-Nâbi

vassâf: (وصّاف) bk. vasf.

vatan: (وطن) Ar. Yurt. **c. evtân**.
Nazarımda gül-i ra'nâ görünür hâr-ı vatan
Var kıyâs et ne imiş verd-i çemen-zar-ı vatan
Sadullah Paşa

Cânı cânânı bütün varımı alsın da Hudâ
Etmesin tek vatanımdan beni dünyâda cüdâ
Mehmet Akif

Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır
Toprak, eğer uğrunda ölen varsa vatandır
Midhat Cemal Kuntay

* **vatan-cüdâ:** Vatandan ayrı.
Ey Endülüs mücâvir-i nahl-i vatan-cüdâ
Gurbette ben huzûruna cân attım, ibtidâ
Kemalzade Ekrem Bey

* **vatan-me'lûf:** Vatana alışmış.
Vatan-me'lûf olanlar bî-sebeb terk-i diyâr etmez
Zarûretsiz cihânda kimse gurbet ihtiyâr etmez
Ziya Paşa

vav: (و) Ar. 1. Osmanlı Türkçesinde yirmi dokuzuncu harf. 2. Ebcet hesabında "6" sayısına karşılıktır. 3. Bağlama edatı.
Yok verdiği vâv-i Amr'e bir kimse vücûd
İbnin elfine i'tibâr eyleyemezler-Nâbi

vâye: (وایه) Far. Nasip, kısmet; istek, dilek, arzu.
Bu âleme vermiş idi vâye
Ol âleme salmış idi sâye-Fuzûlî

Şarka bakmaz, garbı bilmez, görgüden yok vâyesi
Bir kızarmaz yüz, yaşarmaz göz bütün ser-mâyesi
Mehmet Akif

vâye-i zûr u kahr: Öfke ve zorluk arzusu.
Âcizân bulsa eğer vâye-i zûr u kahrın
Pençe-i girye eder şîr-i neri zâr u zebûn
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **vâye-bahş:** İhsan bağışlayıcı.
Vâye-bahş olsa eğer tâb-ı süheyl-i cûdu
Keşt-i Nûh'a döner âb-ı akîk üzre Yemen-Nedim

* **vâye-dâr:**Nasibi olan, kısmetli.
Vâye-dâr olsa eğer âtıfet-i feyzinden
Olur ârâyiş-i seccâde cebîn-i ilhâd-Nâbi

* **vâye-gîr:** Nasiplenmiş, elde etmiş.

vâye-gîr-i ma'rifet: Marifet elde etmiş.
Vâye-gîr-i ma'rifet pest anlamaz
Mağz-ı cevzi piste vü bâdâmdan-Nâbi

* **vâye-mend :** Becerikli, marifetli.
Bâr-gâhından felekler pâye-bend
Hâk-râhından melekler vâye-mend-Ziya Paşa

* **vâye-pezîr:** Nimet kabul edici.
Zahm-ı bâtın yine bâtından olur vâye-pezîr
Giremez hâne-i zahm-ı dile merhem küstâh-Nâbi

va'z: (وعظ) Ar. 1. Bir kimseye kalbini yumuşatacak, kendisini iyiliğe yöneltecek sözler söyleme. 2. Dinî öğüt. **c. vu'âz.**

va'z-ı giryân-ı garîb-âne: Garipçe ağlayanın nasihati.
Va'z-ı giryân-ı garîb-âne kızın bâkir ü tâmm
Ne kadar duygusu kaldıysa tutup mahv edecek
Tevfik Fikret

* **vâiz:** Vaaz eden, öğüt veren; ibadet yerlerinde dinî öğütlerde bulunan kimse. **c. vâizân, vâizîn.**
Vâiz evsâf-ı cehennem okur ey ehl-i verâ'
Var onun meclisine gör ki cehennem ne imiş-Fuzûlî

Vâiz olsan dahl ederler cem' olup ehl-i havâ
Dinlemezler emr-i ma'rûf ile nehy-i münkeri
Nazîm (Yahya...)

Sana her meclisinde söyleriz sen mülzem olmazsın
Değil kürsüye vâiz arşa çıksan âdem olmazsın
Sâbit

vâiz-i bî-hûde-gû: Boş konuşan vaiz.
Vâiz-i bî-hûde-gû nefsini i'dâm eyler
Bilse maksûd nedir âlemin îcâdından
Yenişehirli Avni

vâiz-i bî-zevk: Zevksiz vaiz.
Lâf-zendir vâiz-i bî-zevkı sanman ehl-i hâl
Kim maka:lâtında yoktur fer-i güftâr-ı ricâl
Behiştî

vâiz-i çeşm-i gürisne: Aç gözlü vaiz.
Vâiz-i çeşm-i gürisne pîç ü tâb-ı cû' ile
Mevsim-i iftârda "Ve't-tîni ve'z-zeytûn" okur
Nedim

vâiz-i serd: Soğuk vaiz.
Vâiz-i serdin ısınmaz meclisine bir nefes
Ol ki gördü âşıkın germiyyetin mey-hânede
İbn-i Kemal

vâiz-i şehr: Şehrin vaizi.
Vâiz-i şehre nice âkıl desin pîr-i mugân
Adına ümmü'l-habâis der dü sâle duhterin
Şeyhülislam Yahya

vâiz-i şeytân-ı zâğ: Karga şeytanın vaizi.
Hutbe-i Rahmân iken zikr-i hatîb-i andelîb
Vâiz-i şeytân-ı zâğ uş ağacı minber kılar-Şeyhi

** **vâizân***:* Vâizler.
Ârifân nakd bulur âyîne-i zâtında
Vâizânın dediği cennetin evsâfında-Nâbi

vâizân-ı asr*:* Asrın vaizleri.
Bu mağlatayla eyleyemez vâizân-ı asr
Rindin cihânda ettiği kesb fazâili-Beliğ

* **vâizâ:** Ey vaiz.
Sûz-ı ışka mâ'iliz ehl-i şebâbız vâizâ
Berf-i şeyb anma bize kim meclisi serd eyledin
Behiştî

Şükr-i taâmı vâizâ sûfî-i lût-bâza öv
Bana bu pendi etme ki âşıka gam yemek yeter
Hamdullah Hamdi

Vâizâ terbiyet-i nefsin içindir tâat
Yoksa Allah'a ne tâat ne ibâdet lâzım
Yenişehirli Avni

vazʿ: (وضع) Ar. 1. Koyma, konulma. 2. Tayin etme. 3. İcat etme, kurma. 4. Duruş, davranış, tavır. 5. Aşağılama, aşağı koyma. **c. evzâ**.
Lîk kim fursatî-i bed-menişândan feryâd
Ki verir vazʿları serdî-i deyden peygam-Nâbi

Dest-gîrim oldu tevfîk-i Hudâ geldim hele
Vazʿ edince meşâhire şehr-i İslâmbol'a pây-Sürûrî

Âdem odur ki etmeye tağyîr vazʿını
İkbâl ü baht kendine yâr olmuş olmamış
Seyyit Vehbi

vazʿ-ı âyîn: Âyin durumu.
Hangi bî-insâftan kaldı ki ka:nûn-ı riyâ
Vazʿ-ı âyîn eyleyen hep Cem olaydı kâşkî
Şeyhülislam Yahya

vazʿ-ı bî-nemek: Tuzsuzluk durumu; tatsız şeyler.
Sakın telh etme vazʿ-ı bî-nemekle kimsenin ayşın
Nevâl-i sofra-i bezm-i cihândan lezzet istersen
Fıtnat Hanım

vazʿ-ı cebîn: Alnı koyma.
Eyledim şimdi der-i iclâlini ümmîd-gâh
Hâk-i der-gâhı darâatte edip vazʿ-ı cebîn
Üsküdarlı Hakkı Bey

vazʿ-ı cefâ: Cefa durumu.
Ol mest-i hüsn vazʿ-ı cefâyı hüner sanır
Uşşâka kec-nigehliği hüsn-i nazar sanır-Nâbi

vazʿ-ı derd*:* Dert durumu.
Halâs olmaz kişi ebnâ-yı cinsin vazʿ-ı derdinden
Gehî sûhândan, geh tîşeden âzürdedir âhen-Lâ

vazʿ-ı dil-ber: Güzelin tavrı.
Şu vazʿ-ı dil-beri, yâhûd bu şekl-i merdûdu
Benim elimde benim benliğim de bâzîçe
Tevfik Fikret

vazʿ-ı dil-şikâr: Gönül avcısının durumu**.**
Her şîvesinde pinhân bir tavr-ı hûş-rübâyı
Her nüktesinde meknûn bir vazʿ-ı dil-şikârı
Ziya Paşa

vazʿ-ı esâs: Esas durum.
Farkı yok vaʿdeye bu asrda dil-besteliğin
Üstüne vazʿ-ı esâs eylemeden hâr u hasın-Nâbi

vazʿ-ı etibbâ: Tabiplerin hâli.
Zımnında olmasa eğer ümmîd-i âfiyet
Hazm eylemezdi vazʿ-ı etıbbâyı hastalar-Nâbi

vazʿ-ı gaddâr: Gaddarın, zulmedenin durumu.
Sipihre yuf edip izhâr vazʿ-ı gaddârı
Nazardan etti nihân ol sütûde-girdârı-Ziya Paşa

vazʿ-ı galat-kâr: Yanlış iş yapma.
Şekvemiz var feleğin vazʿ-ı galat-kârından
İstimâʿ et ki budur zâbıta-i mülke ehemm-Nâbi

vazʿ-ı girân: Ağır durum.
Alınır şimdi avâid yerine vazʿ-ı girân
Verilir şimdi hedâyâya bedel sâde selâm-Nâbi

vazʿ-ı hasen: Güzelliği ortaya koyma.
Bir vazʿ-ı hasen etti koyup sîneye bir dâg
Bir iki elif çekti yine eyledi ihsân-Şeyhülislam Yahya

vazʿ-ı hilâf: Aykırı durum.
Vazʿ-ı hilâf ehl-i kerem hikmet üzredir
Geh cezr ü gâh meddi eder âşikâr mevc-Sâmi

vazʿ-ı hikmet: Hikmet durumu.
Zârdır kabzla bastın dü-ser-i engüştünde
Vazʿ-ı hikmetle bu bâzîçe ki best ü küşâd-Nâbi

vazʿ-ı hüküm: Hüküm durumu.
Biri tertîb-i menâsıb, biri tedbîr-i umûr
Biri teşhîs-i maka:dîr, birisi vazʿ-ı hüküm-Nâbi

vazʿ-ı imtinân-ı mûmiyâ*:* Zayıf kimsenin iyiliği başa kakma durumu.
Tutarsan pendimi kalsın şikest-i hâtırın ber-câ
Tefâhür-gûne vazʿ-ı imtinân-ı mûmiyâdan geç
Nâbi

vazʿ-ı istihâre: İstihare yapma.
Umûr-ı maslahat-ı dîn içindir ey gâfil
Değil menâsıb için vazʿ-ı istihârelerin-Nâbi

vazʿ-ı ka:nûn: Kanun koyma.
Ehl-i hükme tâ ebed efʿâli destûrü'l-amel
Nazm-ı milke vazʿ-ı ka:nûnı esas pâyidâr-Fuzûlî

vazʿ-ı kufl: Kilitleme durumu.
Bâis-i hande olur setre çalışmak aşkı
Vazʿ-ı kufl etme gibi türbe-i Nasreddîn'e
Atâullah (Şeyhülislam Mehmet...)

vazʿ-ı mîzân: Ölçü koyma.
Hep işârât sudûr-ı hükmü nâtıktır
Vazʿ-ı mîzân teka:bülde bu sırr-ı meknûn-Münif

vazʿ-ı mükedder: Kederli durum.
Aʿmâk-ı târ-ı leyle birer kimsesiz çocuk
Vazʿ-ı mükedderiyle bakar hep sitâreler;
Öksüz kalan ufuk
Süslense bir hilâl ile, mesʿûd olur.. güler
Tevfik Fikret

vazʿ-ı nâ-dân: Bilmezin durumu.
Tahammül eylemeden gayrı vazʿ-ı nâ-dâna
Kitâb-ı fenn-i hıredde ilâcımız yoktur-Nâbi

vazʿ-ı râhat-bahş: Rahatlık veren durum.
Lâübâli vazʿ-ı râhat-bahşa mâniʿdir hıred
Bunda hasret-keş olur zevk-ı cünûna hûşlar
Koca Ragıp Paşa

vazʿ-ı rasad: Gözetleme.
Kevkeb-i âlîsin idrâk eylemez erbâb-ı fen
Etseler vazʿ-ı rasad tâ tarh-ı Hâmân üstüne
Nedim

vazʿ-ı remmâl: Remil döken, falcının durumu.
Nedir ol çîn-i pîşânî o zuʿm-ı ayb-âyîn kim
Tahallüf etmeden matlab girândır vazʿ-ı remmâlin
Nâbi

vazʿ-ı semâvât: Göklerin durumu.
Ki_ey âlem-i ulvînin olan râzına tâlib
Ve_ey vazʿ-ı semâvâtın olan sırrına cûyâ-Nizami

vazʿ-ı sengîn-i hûb-rûyân*:* Güzel yüzlülerin taşlama durumu.
Eğerçi vazʿ-ı sengîn-i hûb-rûyâna sezâdır ammâ
Verir hüsn vazʿ-ı lâübâliler sefâhetler-Nâbi

vazʿ-ı sevdâ-hîz: Sevdalı durum.
Ne âşık-âne bakıştır, ne vazʿ-ı sevdâ-hîz
Ne hôş lisân veriyor laʿl-i nabz-ı hüsnünüze
Abdülhak Hâmit

vazʿ-ı sikke-i şâhî: Şaha ait sikke koyma.
Zer et nuhâsını iksîr-i ışk ile Hamdî
Ki lâyık ola ona vazʿ-ı sikke-i şâhî
Hamdullah Hamdi

vazʿ-ı sitem: Sitem durumu.
Geçmez yine uşşâktan eylerse tegâfül
Ol vazʿ-ı sitem firkate mahmûl değildir-Nâbi

vazʿ-ı tabîî: Normal durum.
Ârız neden olmuş size bir vazʿ-ı tabîî
Yâhut bu –şebâbet- denilen hâl-i rebiî
Abdülhak Hâmit

vazʿ-ı târîh: Tarih koyma.
Vazʿ-ı târîhime pertev diyemezler bî-câ
Pek becâ merkez-i takvîm-i vaka:yiʿdir bu
Pertev Paşa

vazʿ-ı tasallüf: Övünme yapma.
Tekellüf ber-taraf ey şeyh sen vazʿ-ı tasallüf kıl
Sühan-dânân-ı mahvın fazl ile irfânı yokluktur
Esrar Dede

vazʿ-ı yed: El koyma.
Hezâr dîde-i kevkeb nigeh-bânı iken
Nevâle-i emele vazʿ-ı yed ne müşkil imiş-Nâbi

vazʿ-ı yetîm-âne: Yetimce tavır.
Çocuk o vazʿ-ı yetîm-ânesiyle bir dürr-i nâb
Kadın o hâl-i harâbile bir şikeste sadef
Tevfik Fikret

** **evzâʿ:** Vazʿlar, koymalar, konulmalar.
Lîk mümkün mü bu evzâʿa tahammül ki eder
Âdemi birbirinin bâdı bürûdu ser-sâm-Nâbi

Zemânı ayş şâdîdir demi ikbâli devrândır
Felek hep ettiği evzâʿa şimdi pek peşîmândır-Riyazi

evzâʿ-ı cihân: Cihanın durumları.
Muhâlif gittik evzâʿ-ı cihâna
Bu yolda bakmadık ikbâle, şâna-Nâbi

evzâʿ-ı felek: Feleğin korumları.
Cüme âzürdeyiz evzâʿ-ı felekten ammâ
Bizden efzûn sanadır gadr eyâ şâh-ı kerem-Nâbi
evzâʿ-i gûna-gûne: Türlü türlü davranışlar.
Düşmez ey Kafoğlu mahdûmiyyete bu maglata
Birbirine uymaz ol evzâʿ-i gûna-gûne yuf-Nefʿî
evzâʿ-ı nâ-becâ: Yersiz konumlar.
Evzâʿ-ı nâ-becâsını nev-câh olanların
Nâ-çâr halk çekse felek çekmemek gerek
Esat Muhlis Paşa
evzâʿ-ı Resûl: Resul'ün konumları.
Hep bu maʿnâyı bilir ehl-i usûl
Hikmet-âmûz idi evzâʿ-ı Resûl-Hakanî
evzâʿ-ı umûm: Umumun konumları.
Başlar o zemândan ihtilâfa
Evzâʿ-ı umûm ile hilâfa-Ziya Paşa
vâz: (واز) Far. Bırakma, terk.
Gel yeter rüsvâ-yı halk ol bir vefâsız yâr için
Dinle sözüm aç gözün bu ibtilâdan vâz gel-Âhî

Teslîm olup kazâ-yı Hudâvend'e Dâniş'â
Takdîr ile muârazadan vâz geçmeli
Dâniş (Dâniş-i Atîk; Dâniş-i Kadim)
Ne dersem vâz geçmem gamzeden ol çeşm-i pür-gûlar
Meseldir fitne-cûlar ülfet-i gammâzdan geçmez
Pertev Paşa
vazâif: (وظائف) bk. vazîfe.
vâzı', vâzıa: (واضعه،واضع) Ar. Koyan, hazırlayan.
vâzı'-ı hakîm: Bilgelik yapan, bilge olan.
Nîk ü bed-i cihânı bilir vâzı'-ı hakîm
Nâbî senin kelâm-ı fuzûlî ne hâcetin-Nâbi
vâzıh, vâzıha: (واضح) Ar. Açık, meydanda, belli olan (söz veya cümle).
Tenhâ sular üstünde açıp titreşiyorken
Artık daha vâzıhtın o gözlerde kamer, sen
Ahmet Hâşim
vazîfe: (وظيفه) Ar. 1. Bir kimsenin yapmak zorunda olduğu iş, görev. 2. Önem verilen iş. 3. Yapılması birine havale edilen iş. **c. vazâif, vezâif, vezâyif.**
Satmazsa eğer halka vazîfeyle nasîhat
Nâbî o zemânlar bilinir kıymet-i vâiz-Nâbi
Bu azm-i ka:hiri nevmîd eder mi bir hâil
Yolun uzunluğu, zîrâ, vazîfesinde değil
Mehmet Akif
** **vazâif, vazâyif:** Vazifeler.
O meh-i çâr-deh-sâlin bakar ebrûsuna dil
Çeşm-i erbâb-ı vazâif meh ile sâldedir-Nâbi

Hudûd-ı hakk u vazâif muayyen ü sâbit
Ne kaldı cebr ü tagallüb ne kaldı keyfiyyet
Sadullah Paşa
vazâif-i cûd: Cömertlik vazifeleri.
Emel vazâif-i cûduyla kâmrân u ganî
Kerem letâif-i hulkuyla hande-rûy u besîm-Nefʿî
* **vazâif-şinâs**: Vazifeleri bilen.
Edîb ü nutûk vazâif-şinâs
Lebîb ü halûk u letâif-şinâs-Keçecizade İzzet Molla

Vazâif-şinâs oldu efrâd-ı nâs
Mühim şeydir olmak vazâif-şinâs-Muallim Naci
vebâl: (وبال) Ar. Zarar, ziyan, hasar; günah, suç, azap.
Emâneti senden ala gövdeni kuru boş sala
Vebâller boynunda kala nefsin ura gül-bângını
Yunus Emre
Ey mâh visâl ile hôş et bir gece hâlim
Ey ahter-i tâliʿ-koma boynunda vebâlim-Fuzûlî

Elem değildir ol ki ölem tîr-i yâr ile
Elem budur ki yazıla cürm-i vebâl ona-Behiştî
vebâl-i katl: Öldürme vebali.
Emvâl-i halkı sârik alıp sârikim demez
Ka:til, vebâl-i katle dahi vermez ihtimâl-Ziya Paşa
vecâhet: (وجاهت) Ar. 1. Güzel yüz, güzel yüzlülük. 2. Haysiyet, itibar, onur.
O kadd ü ka:met u o vecâhetle Nâbiyâ
Hayfâ derûnu pîr-i çenârın alacadır-Nâbi
vecd: (وجد) Ar. 1. Kendinden geçecek derecede dalgınlık. 2. Aşırı heyecan. 3. tas. Kendini kaybedecek derecede İlahî aşka dalma.
Hâlet-i vecde gelip hû diyerek
Hay şaşkın bu nedir bu diyerek-Sünbülzade Vehbi

Eşcâr bütün kılardı secde
Gelmişti mezârlar da vecde-Abdülhak Hâmit

Dururdu rindler dem-beste, nev dem-beste vecdinden
Ağaçlıklarda bülbül dûrdan feryâda geldikçe
Yahya Kemal

vecd-i hâl: İlâhî aşk ile kendinden geçme hâli.
Aşk u şevk ehli vecd-i hâl ister
Ne kemâl ister ü ne mâl ister-Âhî

vecd-i hurûş: Coşkunluk heyecanı.
Vecd-i hurûş âşıka bî-ihtiyârdır
Girdâb-ı mevce düşmese etmez neheng raks
Esrar Dede

* **vecd-âver:** Vecde getirici saflık.
Ne neş'eler coşuyor, bilseniz; ne vecd-âver
Terâneler coşuyor... Bunların hakîr ü güzîn
Tevfik Fikret

vecd-âver-i âşıka :n: Âşıkların vecde getirici saflığı.
Hânende-i gül-istân idin sen
Vecd-âver-i âşıka:n idin sen-Muallim Naci

vech, veche: (وجه) Ar. Çehre, yüz. 2. Cihet, tarz, yol, üslüp. 3. Ön, alın. 4. Düz yüz, satıh. **c. vücûh**.
Bir veche nâzır ol ki nazîri bulunmaya
Bir zülfe beste ol ki esîri bulunmaya-Nâilî

Çeşmimden eğerçi nakş-ı âlem çıktı
Bir vech ile tasvîr-i cemâlin çıkmaz
Fasih (Ahmet ... Dede)

Vechi var kasdaylesem hecrinle ülfet etmeğe
Görmemek yeğdir görüp dîvâne olmaktan seni
Cinânî (Müverrih Bursalı Mustafa ...)

vech-i abûs: Çatık kaşlı çehre, asık surat.
Lâzım değil inâyeti ehl-i tekebbürün
Bahş eyledim atâsını vech-i abûsuna
Nahifi (Süleyman...)

vech-i aʿdâ: Düşmanların yüzü.
Olsa pertev-sûz eğer mir'ât-ı tığın şübhesiz
Vech-i aʿdâda olur zâhir zevâlin sûreti
Nevres-i Kadim

vech-i âdem: Âdemin yüzü.
Arş-ı dilde maʿrifet miʿrâcın eden ârife
Vech-i âdemden cemâlin gösteren Hak'tır begim
Gaybî

vech-i bâkî: Kalıcı yüz.
Reng-i ruhsârın gibi her renginin hayrânıyım
Vech-i bâkînin bu hayret-gehte yüz bin rengi var
Muallim Naci

vech-i berrâk: Parlak yüzü.
Vech-i berrâkının ashâb-ı safâ
Humreti gâlib idi der hattâ-Hakanî

vech-i cânân: Sevgilinin yüzü.
Vech-i cânân kıble-gâhıdır cenâb-ı âşıkın
Hayret ile pür-safâdır cân ü eşyâdan geçer
Âdile Sultan

vech-i dil-ârâ: Gönül çalan yüz.
Eyleyen vech-i dil-ârâsına bir kerre nigâh
Bir dahi âleme bakmaktan eder istikrâh-Ziya Paşa

vech-i dil-ber: Sevgilinin yüzü.
Vech-i dil-ber geh nihân gâhî ayân-ı cân olur
Görse dil zülfün esîr-i aşk-ı pür-hayrân olur
Âdile Sultan

vech-i erbâb-ı hayâ: Hayâ sahiplerinin yüzü.
İstemez ehl-i safâ reng-i hicâb-ı imtihân
Vech-i erbâb-ı hayâda âr kendin gösterir
Leskofçalı Galip

vech-i eşyâ: Eşyanın yüzü.
Sûret-i faʿâl olur mir'ât-ı fiʿlinden ayân
Vech-i eşyâdan Hudâ her bâr kendin gösterir
Leskofçalı Galip

vech-i Hak: Hakk'ın yüzü.
Ey harîm-i hâs-ı bezm-i rü'yet-i Perverdigâr
Vech-i Hakk'a zâtı hem âyîne hem âyîne-dâr
Nazîm (Yahya ...)

vech-i hasen: Güzel yüz.
Hâtim-i hüsn olduğuna her kim isterse delîl
Bürkaʿı açıp yüzünden gösterir vech-i hasen
Nizami

vech-i hitâb: Hitap şekli.
Âyîne edip bendesini vech-i hitâba
Âmâde iken gamze-i gammâzı itâba
Manastırlı Nâilî

vech-i hûrşîd: Güneşin yüzü.
Senin âyîne-i hüsnün cilâsı artar eksilmez
Cihânda vech-i hûrşîdin ziyâsı artar eksilmez
Âdile Sultan

vech-i imkân-ı zuhûr: Ortaya çıkan imkân yolu
Her ne fitne kim zuhûra hayyiz-i imkân bulur
Vech-i imkân-ı zuhûrun ol hatt-ı fettân bulur
Nef'î

vech-i kerîm-i hüsn-i İlâhî: İlahî güzelliğin cömert yüzü.
Vech-i kerîm-i hüsn-i İlâhî'den özgeye
Olmaz güşâde dîde-i bîdâr-ı evliyâ-Nâbi

vech-i Leylâ: Leyla'nın yüzü.
Vuslat-ı Leylâ'yı Mecnûn ne_eylesin çün buldu kâm
Vech-i Leylâ'dan tecellî eyleyen envârdan
Hayali Bey

vech-i ma'âş: Geçim yüzü.
Ârızın görmek hayâtım tâze eyler veh ne ayb
Ger gedâ vech-i ma'âşın kılsa sultândan tama'
Fuzûlî

vech-i mâh: Ayın yüzü.
Vech-i mâh âhû-nigâh çeşmi siyâh kâkül siyâh
Câm elde şu'le dilde ol şeh-i hûbânı gör
Âdile Sultan

vech-i ma'sûm: Masum yüz.
Sen gibi âkıl olan kan dökerek gün mü sürer
Vech-i ma'sûmunu ol kan ile düzgün mü sürer
Şinasi

vech-i melîh-i Ahmed: Hz. Muhammed (s.a.s.)'in güzel yüzü.
Âyîne-i Hudâ'dır vech-i melîh-i Ahmed
Nukl-i mey-i safâdır nakl-i sahîh-i Ahmed
Hamdullah Hamdi

vech-i meşrûh: Şerh edilmiş yüz.
Hatt-ı rûyu komadı nakd-i sirişke hâcet
Vech-i meşrûh iledir şimdi metâ'-ı vuslat-Nâbi

vech-i nâmûs: Namus yüzü.
Sen gibi âkıl olan kan dökerek gün mü sürer
Vech-i nâmûsuna ol kan ile düzgün mü sürer
Şinasi

vech-i pâk: Temiz yüz.
Mürşid oldur kim dem-â-dem Hakk'ı eyleye ıyân
Vech-i pâkinde tecellî eyleye ol bî-nişân-Gaybî

vech-i pakîze-i takvâ: Takva temizliği yoluyla.
Söylesem binde birin âleme bir renge girer
Vech-i pâkîze-i takvâ ile evzâ'-ı haşel-Kâzım Paşa

vech-i pür-nûr: Nurlu yüz.
Sûre-i Şems ü Duhâ sırrın bilen üftâdeler
Vech-i pür-nûrun görelden vâlih ü hayrân olur
Âdile Sultan

vech-i rızâ: Rıza şekli.
Gerçi kim akl da bu hükme verir vech-i rızâ
Lübb ile kışrdadır bunda olan nakş-ı me'âl-Nâbi

vech-i rûhânî: Ruhani yüz.
Vech-i rûhânî ne_ider yüzünde zülfünün aceb
Mısr'ı hôd tercîh ederler hep görenler Şâm'dan
İbn-i Kemal

vech-i sabîh-i Ahmed: Hz. Muhammed (s.a.s.)'in güzel yüzü.
Sultân-ı tâc-ı devlet hakan-ı taht-ı izzet
Tâbân-ı subh-ı rahmet vech-i sabîh-i Ahmed
Hamdullah Hamdi

vech-i şafak: Şafağın yüzü.
Hep vecne vecne vecne-i dil-dârı andırır
Vech-i şafakta dalgalanan nûr-ı ihmirâr
Kemalzade Ekrem Bey

vech-i şebeh: Benzer şekil.
Rûy-ı hûbâna teşebbühe heves etse de meh
Bulamaz bedr-i tamâm olmayıcak vech-i şebeh
Nâbi (olmayıcak: olmayınca.)
Sana ey nûr-ı mücessem nice teşbîh edeyim
Yoğ iken vech-i şebeh tâze nihâl çemeni
İbn-i Kemal

vech-i ta'rîf: Bilinen yüz.
Vech-i ta'rîf bana şi'r-i cihân-gîr yeter
Aslı isbât eder çünkim ola fer' refî'-Necati Bey

vech-i vahdet: Birlik yüzü.
Eğer bir şem'a bin âyîne tutsan in'ikâs eyler
Bu vech-i vahdeti, a'mâ olan, kesret kıyâs eyler-Lâ

vech-i zâhid: Zahidin yolu.
Edib taabbüsü mehcûr vech-i zâhid için
Cihâna hande eder rind-i neşve-dâr olalım
Muallim Naci

* **veche:** 1. Yüz, çehre. 2. Cihet, taraf, canip.
Bir veche nâzır ol ki nazîri bulunmaya
Bir zülfe beste ol ki esîri bulunmaya-Nâilî

veche-i ismet: Namus yüzü.
Kenâr-ı havz-ı rütbette bitiptir veche-i ismet
Semer verdi nice dürlü beyâz ü hazr ü âlından
Muradî (Sultan III. Murat)

** **vücûh:** Vech'ler, yüzler.
Bu denlü hamle-i nâz u cefâya kalmadı tâkat
Vücûh ile gönüller senden ister mihr ey âfet-Nâbi

Bu lutf-ı tab' ile sultânına kul olsam eğer
Hudâ bilir ki olurdum vücûh ile memnûn-Nef'î

vücûh-ı hikmet: Hikmet yüzleri.
Şükûh-ı kudreti a'lâ-yi idrâkât-i insânî
Vücûh-ı hikmeti bîrûn-ı add-i fehm ü istîfâ-Nâbi

vücûh-ı şîveniyân: Matemlerin yüzleri.
Harâbe hâlini kesb eylemiş gülistânım
Vücûh-ı şîveniyân renk alır hîzânımdan
Muallim Naci

* **vecheyn:** 1. İki taraf. 2. İki yüz.
Kâğıd-âsâ olma zü'l-vecheyn olursun şühpesiz
Simsiyâh eyler yüzün bir kilk-i hiddet âşinâ
Râsih (Enderunî İbrahim...)

vecî', vecîa: (وجيع) Ar. Vecâ "ağrı"dan; ağrıtıcı, sızlatıcı.
Gelse aceb mi mevzi'-i ma'hûde geh vecî'
Bilmez misin cihânda kişi ettiğin bulur-Beliğ

vecîz, vecize: (وجيز) Ar. Vecâzet'ten; kısa, derlitoplu, öz.
Bu seng-pâreyi siz şimdi görmeyin nâ-çîz
O, bir vücûd-ı muazzam, o, bir cihân-ı vecîz
Mehmet Akif

Çünkü a'lâ sözü eyler kötüsünden temyîz
Nutku te'sîr eder olsa da gâyetle vecîz-Ziya Paşa

vecne: (وجنه) Ar. Yanak yumrusu; elmacık.
Hep vecne vecne vecne-i dil-dârı andırır
Vech-i şafakta dalgalanan nûr-ı ihmirâr
Kemalzade Ekrem Bey

vedâ': (وداع) Ar. Ayrılış, ayrılma. "Allah'a ısmarladık, Allah'a emanet olun" deme. **c. vedâyi'**.
Ol büt-i ser-keş gelir salmış cemâlinden nika:b
Ey selâmet, el-firâk ey akl u îmân el-vedâ'-Fuzûlî

Hasret-i cânân ile devrâna kıldım el-vedâ'
Âzim-i sûy-ı fenâyım câna kıldım el-vedâ'
Namık Kemal

Şükrânla vedâ' ettiğimiz câm-ı fenâya
Son pendimiz ahfâda devâm olsun erenler
Yahya Kemal

vedâ'-ı mülk-i vücûd: Varlık mülkünü terketme.
Ederse dil yeri vardır vedâ'-ı mülk-i vücûd
Garîbe yer bulunurmuş adem diyârında
Muallim Naci

vedâ'-ı nigâh: Bakış ayrılığı.
Gönlüm gözüm vedâ'-ı nigâhınla dop-dolu
Her akşam üstü bekliyorum gittiğin yolu
Hüseyin Sîret

vedâd: (وداد) Ar. Vedd, vidd veya vüdd'den; 1. Sevme, sevgi. 2. Dostluk.
Cihân ki âşıka bir dâr-ı imtihân görünür
Çeker eşedd-i belâ ehl-i dil vedâdı kadar
Namık Kemal

Bırakma dâmenin elden muhabbetin ki olur
Kulun takarrübü Mevlâ'sına vedâdı kadar
Keçecizade İzzet Molla

* **vedûd:** 1. Dost, muhip. 2. İnsanlar hakkında vedd ve rahmeti çok olan. (Allah'ın isimlerindendir.)

ve'd-duâ: (والدعا) Ar. "Dualarımız sizinle beraberdir" anlamına gelen cümle. (Eskiden mektupların altlarına yazılırdı.).
Şi'r ü inşâdan murâdı âşık-ı bî-çârenin
Arz-ı ihlâs eylemektir yâre ve'd-duâ-Bâki

ve'd-duhâ: (والضحى) Ar. "Kuşluk vaktine andolsun. Sure 93/1.
Oldu tırâz-ı hil'at-i kadrin "li'amrike"
Terk oldu tâc-ı izzine "Levlâke Ve'd-duhâ"-Lamiî Çelebi (li'amrike: "Ey Resûlüm" Senin ömrüne andolsun ki, onlar, sarhoşlukları içinde bocalıyorlar Sure 15/72; Levlâke: Hadis)

vedîa: (وديعه) Ar. Emanet. **c. vedâyi'.**
Manzûme-i fenâda ne mu'ciz-bedîadır
Bir ömr-i ma'nevî ne mübârek vedîadır
Abdülhak Hâmit

Her şey vedîadır sana, ey genç, unutma ki
Senden de bir hisâb arar âtî-i müştekî-Tevfik Fikret

Al İlâhî vedîanı benden
Budur ancak tevakkuum senden-Recaizade Ekrem

vedûd: (ودود) bk. vedâd.

vefâ: (وفا) Ar. 1. Sözünü yerine getirme, sözünde durma. 2. Dostluğu devam ettirme. 3. Yetme, yetişme, kâfi gelme. 4. Ödeme.
Şâyet vefâ ede diye ol yâr-i pür-cefâ
Sabreyler idim eylese ömrüm eğer vefâ
Şeyhülislam Hüdayi Efendi

Gördüm feleğin vefâsı yoktur
Zevk u elemin bekası yoktur-Ziya Paşa

Tâ çocuklukta penâh ettiğ âğûş-ı vefâ
Doymadan germî-i nûşînine bî-çâre sabî'
Ebediyyen soğuyup-Tevfik Fikret

* **vefâ-dâr:** Vefalı.
Bulmadım cânâ gamın gibi muvâfık mahrem
Çok olur yâr velî yâr-i vefâ-dâr olmaz-Bâki

Ne enîsim ne yâr ü gam-hârım
Ne tesellî verir vefâ-dârım-Nabi

* **vefâ-fürûş:** Vefa satan.

vefâ-fürûş-ı şevk-hâne: Şevk evininin vefa satanı.
Vefâ-fürûş-ı şevk-hâneden de muztaribim
Bu ıztırâbı o ârâm-ı câna anlatamam
Muallim Naci

* **vefâ-kâr:** Vefalı.
Yok kimse için gam-kede-i hâkte bir yâr
Herkes oluyor kendisine yâr-i vefâ-kâr
Kemalzade Ekrem Bey

vefât: (وفات) Ar. Ölme, ölüm, ruhu teslim etme.
Sürûrî'ni vefâtı bâis-i hüzn oldu ahbâba
Keçecizade İzzet Molla

vefk: (وفق) Ar. 1. Uyma, uygun gelme, uygunluk. 2. Uygun. 3. Tılsımlı dua.
Tahkîk-i safâ gerçi budur, lîk bu tahkîk
Bir vefk-i hevâ vü heves nev-hevesândır-Nef'î

Olalı dehr ne mesmû' u ne manzûr oldu
Cilve-i şâhidi kim olduğu ber-vefk-ı merâm-Nâbi

Se rûze devlet ü ikbâl-i çarha olma dil-beste
Bu bir vefk-ı müsellestir nice bâzûya bağlanmış
Nâilî

vefk-i merâm: Arzuya uygun.
Sunar bir câm-ı memlû bin tehî peymâneden sonra
Döner vefk-i merâm (murâd) üzre felek ammâ neden sonra-Sâbit

vefk-ı rızâ-yı Müsteân: Allah'ın rızasına uygun.
Ne re'y eylerse hükmü mahz-ı tevfîk u isâbettir
Ne fermân eylese vefk-ı rızâ-yı Müsteân üzre
Ziya Paşa

* **vifâk:** 1. Uygunluk, aynı fikirde olma. 2. Barış.
Hamdülillâh yine insâfa gelip çarh-ı anîd
Eyledi bahtım ile ahd-i vifâkı tecdîd-Nef'î

Akla muvâfık mı ki olsun nifâk
Hâkim-i âfâk dururken vifâk-Muallim Naci

vifâk-ı ahibbâ: Dostların uygunluğu.
Nazar-ı vifâk-ı ahibbâda Nâilî yoksa
Nifâk-ı bed-güherân-ı cesûru neylerler-Nâilî

vifâk-ı edîbân-ı âlem-i tecrîd: Tecrit edilen âlemin yazarlarına uygunluk.
Zihi vifâk-ı edîbân-ı âlem-i tecrîd
Ki bî-edebiniz ile ihtilât bilmezler-Nâilî

vifâk-ı fikr ü nazar: Fikir ve görüş uygunluğu.
Meyânemizde demek yok vifâk-ı fikr ü nazar
Huzûr-ı kalbimizi bozmasın seferle hazar
Abdülhak Hâmit

vegâ: (وغا) Ar. Kavga, savaş, cenk, harp.
Ol saf-şiken-i şîr-i salâbet ki hücûmu
Dehşet-fügen-i kalb-i dilîrân-ı vegâdır-Nef'î

Vehhâb: (وهاب) bk. vâhib.

vehle: (وهله) Ar. 1. Her işin başlangıcı. 2. An, lahza, dakika. 3. Ürkme, irkilme.

Sâdık görünür kisvede erbâb-ı hıyânet
Mürşid sanılır vehlede ashâb-ı dalâlet-Ziya Paşa

vehle-i ûlâ: İlk başlangıç, birdenbire.

Bana sen vehle-i ûlâda göründün ma'rûf
Çeşm-i dikkatle bakıldıkça münekkersin sen-Cûdî

Sâlike vehle-i ûlâda belâdır reh-i aşk
Beliğ (Bursalı İsmail ...)

* **vehleten:** Birdenbire, ansızın.

İlhâmî yârin zevrakı geçti yakın bizden yana
Nutkum tutuldu vehleten haylî hâzır-cevâb iken
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)

Kâ'inât-ı gaybı tel tel yoklayan mızrâbdan
Vehleten dervâze-i mâzî açılmış âbdan-Yahya Kemal

vehm, vehim: (وهم) Ar. Hayalî korku, kuruntu, yersiz korku, şüphe. **c. evhâm**.

Çekmezem gam dökse kanım tîğ-ı bürrânın senin
Vehmim ondandır ki pür-hûn ola dâmânın senin
Fuzûlî

Vehm ilen söyler dil-i mecrûh peykânın sözün
İhtiyât ilen içer her kimde olsa yâre su-Fuzûlî

Bir şi'r mest edince şarâb-ı ezel gibi
Her mısrâ'ıyla vehm olunur en güzel gibi
Yahya Kemal

vehm-i galat: Yanlış vehim.

Vehm-i galat iştibâh-ı ma'nâ
Tâ kim ola kişver-i sühanda-Şeyhülislam Yahya

vehm-i muhâlât: Mümkün olmayacak şeylerin vehmi.

Birden silinir, korkulu bir hisle adımlar
Tenhâ gecenin vehm-i muhâlâtını dinler
Ahmet Hâşim

vehm-i vesvese-fermâ-yı kec-nazar: Dengesiz görüşün şüpheli kararsızlığı.

Nâ-gâh vehm-i vesvese-fermâ-yı kec-nazar
Urdu inân-ı azmime dest-i cesâreti-Nâbi

** **evhâm:** Vehm'ler.

Matla'-ı subh yakîndır dil-i pâkim olsa
Ne_ola vâreste-i âlâyiş-i evhâm ü zünûn-Münif

Bunda galip geliyor aklıma bir çok evhâm
İşte ben şimdi o töhmetle olundum ithâm
Abdülhak Hâmit

* **vâhim, vâhime:** Kuran, kuruntulu.

vâhime-i müşt-i kaza*:* Kaza yumruğunu kuran.

Piçîde olur söz bün-i dendân-ı hasûda
Ağzın açamaz vâhime-i müşt-i kazâdan-Nâbi

Çıplak ağaçlarıyle, beyâz damlarıyle gâh
Mahsûl-i vâhime
Bir bî-hudûd mahşer-i emvât olur-Tevfik Fikret

* **vehmî, vehmiyye:** Vehimle ilgili, gerçekte olmayan fakat olduğu sanılan kuruntu. **c. vehmiyyât**.

** **vehmiyyât:** Vehmiyye'ler, kuruntular.

Kim bilir belki hepsi vehmiyyât
Belki aldanmak ihtiyâcı hayât-Tevfik Fikret

Fışkırır âsumâna zıll-ı hayât
Cûş eder cevv-i bu'da vehmiyyât
Kemalzade Ekrem Bey

vehn, vehin: (وهن) Ar. Gevşeklik, kuvvetsizlik.

Hücûm kıldılar üç pâdişâh satvetle 1270
Sivastapol alınıp Rus'a erdi vehn ü zevâl
Ziya Paşa (1270)

vekîl: (وكيل) Ar. Vekâlet'ten; birinin işini görmek için yerine bıraktığı veya yetki verdiği kimse. **c. vükelâ**.

Gayr için olma dü-âlemde zelîl
Ne vasî ol ne vekîl ol ne kefîl-Nâbi

Vekîl etti o da bu bendeni öz ihtiyâriyle
Vezîr-i a'zamın da sâdır oldu emr ü fermânı
Seyyit Vehbi

vekîl-i harc: Büyük konak ve dairelerde harcama işlerine bakan.

Vekîl-i harcın o; kâhyan, müdîr-i veznen o
Alış seninse de, mes'ûl olan verişten o!
Mehmet Akif

vekîl-i mutlak: Eskiden sadrazamlara verilen unvan.
Vekîl-i mutlak olursan da çok getirme gurûr
Ki sık tenâvüb eder mülkümüzde gamla sürûr
Abdülhak Hâmit

vekîl-i peyâm-ber: Haber getiren vekil.
Vekîl-i peyâm-ber tanır mü'minîn
Olur vasfı hâmî-i dîn-i mübîn-Muallim Naci

vekîl-i umûr: Bir başkasının işlerine bakan.
Çoluk çocuk sürünürmüş sonunda aç kalarak
Hudâ vekîl-i umûrun değil mi? Keyfine bak
Mehmet Akif

** **vükelâ:** Vekil'ler.
Nûr-ı çeşm-i vüzerâ kuvvet-i kalb-i ulemâ
Tâc-ı fark-ı vükelâ kurre-i ayn-ı hükkâm-Nâbi

Kâr-dân-ı vükelâ cevher-i silk-i eyyâm
Menba'ı izz ü a'lâ mastarı âsâr-ı himem-Nâbi

Vükelâ hâin olunca ona güçtür çâre
İllet-i sadra tedâviyle şifâ müşkildir-Namık Kemal

vekka:d: (وقاد) Ar. Parlak, aydınlık, ışıklı.
Dûde-i fazlının ednâ şererin bulmuştur
Hangi âlemde ki peydâ ola zihn-i vekka:d-Nâbi

Zihn-i vekka:dinin evsâfını yazdıkça senin
Geceler kilkimin etrâfına pervâne gelir-Nedim

velâ: (ولا) Ar. 1. Yakınlık, sahiplik. 2. Azat edilen köle veya cariyenin üzerinde sahibinin hakkı.
Beni âzâde kılsa pîrlik aşk-ı cevânîden
Yine hakk-ı velâ bu bende-i dîrîneden çıkmaz
Beliğ

* **velâ-perver:** Dostluk besleyen, gösteren.
Bir velâ-perver-i insâf-şiâr olsa dahi
Nazm-ı eş'ârda hem-kevkebe-i Hakanî
Muallim Naci

velâdet, vilâdet: (ولادت) Ar. Vilâdet'ten; 1. Doğurma. 2. Doğma.
Sana benzer dahi bir âftâbı edemez peydâ
Vilâdetten arûs-ı çerh kalmış pîre-zenlenmiş-Nâbi

* **veled:** Oğul. **c. evlâd.**
Verdi her rûha dahi hubb-i veled
Ola tâ kim bu teselsül mümted-Enderunlu Fazıl

veled-i kalb: Kalp çocuğu.
Bikr-i fikre leb-i ma'nâdan erer feyz-i nefes
Veled-i kalbe Mesîhâ'dan erer feyz-i nefes
Esrar Dede

veled-i zinâ: Piç. mec. Fitneci, müfsit.
Bir ester eyledi sebkat nice küheylânı
Zemânede veled-i zinâlar aldı meydânı
Seyyit Vehbi

** **evlâd:** 1. Veled'ler. 2. Çoluk çocuk, hane halkı.
Sipihrin bahtını ikbâlini hep pâyimâl ettim
Hamiyyet mesleğinde terk-i evlâd ü iyâl ettim
Namık Kemal

* **vâlid:** Baba.
Vâlidin ya'nî Aliyyü'l-Murtezâ'nın aşkına
Cedd-i pâkin ol Muhammed Mustafâ'nın aşkına
Âdile Sultan

Şâh-ı âlem mefhar-i Osmâniyân
Vâlidim cennet-mekân Muhmûd Han
Âdile Sultan

* **vâlide:** Anne.
Ettim demîn de vâlide fenzinde câ-nişîn
Gâyet mülâyim oldu o bir merd iken haşîn
Abdülhak Hâmit

* **vâlideyn:** Anne ve baba.
Semâya ref'-i dest ettikçe, yâhûd seyr-i deryâda
Çocukken siz, gelirmiş vâlideyn-i pâkiniz yâda
Abdülhak Hâmit

Kendini hem vâlideynin âlem-i ervâhta
Eyleye müstağrak-ı rahmet cenâb-ı Kibriyâ-Şinasi

* **velûd:** . Çok doğuran kadın. **c. vildân.**

** **vildân:** Çocuklar.
Çeşm-i şûh-ı nergisi çün hûrâ dil-firîb
Reng-i rûyu verdi çün ruhsâr-ı vildân dil-sitân
Üsküdarlı Hakkı Bey

velâkin: (ولاكن) bk. velî.

velâyet, vilâyet: (ولايت) Ar. 1. Valilik, ermişlik. 2. Başkasına sözünü geçirme. 3. tas. Tanrı dostluğu.
Ol ki mahz-ı adldir zât-ı velâyet-perveri
Hâlî ondan olmasın yâ Rab vilâyet tâ ebed-Fuzûlî

Güneş gibi günü günden yeğ olsun ol mâhın
Velâyet ehli erenler ona nigeh-bândır
Yahya Bey (Taşlıcalı...)
Deyr-i sadrında Behiştî pîş-tahta istemez
Bir velâyet mîriyiz kim kayd olur bize serîr-Behiştî

* **vâlî:** Bir vilayeti idare eden en büyük memur.
Benden ki serîr olanda hâli
Sen olasın ol mülke vâlî-Fuzûlî

veled: (ولد) bk. velâdet.

veleh: (وله) Ar. Üzüntüden gelen, şaşkınlık, hayret, sersemlik.

* **veleh-zâ:** Şaşırmış.
Ben mülhem-i vahy-i edeb-âbâd-ı garâmım
Ey dürre-i yek-tâ-yı veleh-zâ-yı dil-ârâm
Mehmet Behçet Bey

* **vâlih:** Şaşkın, hayrette kalmış.
Vâlih ü ser-mest ü hayrân nâ-geh eylerken güzer
Gördüm ki gonce-i ter bâğ-ı hüsn içre gezer
Cem Sultan
Edip çeşme havâle hizmet-i zevk-ı temâşâyı
Cemâl ü çeşmi etmiş birbirine vâlih ü şeydâ-Nâbi

vâlih-i gül-gonce: Gül goncasının şaşkınlığı.
Yâridir ol kadd ü haddin kim müdâmâ bâğda
Vâlih-i gül-gonce hayrân-ı nihâl eyler beni-Nedim

vâlih-i zevk-ı leb-i mey-gûn: Şarap renkli dudaktan hoşlanan şaşkın.
Vâlih-i zevk-ı leb-i mey-gûn u çeşm-i mestinem
Sâkiyâ sanma harâb etmiş mey ü sahbâ beni
Fuzûlî

vâlih ü hayrân*:* Şaşkın ve hayrette kalmış.
Ademden gelmeden bezm-i vücûda bâde ol demden
Lebin esrârının biz vâlih ü hayrânıyız cânâ
Selimî (Sultan I. Selim 'Yavuz')

Gül-istân-ı aşka girdim bülbül-i gûyâ benim
Yârimin gördüm cemâlin vâlih ü şeydâ benim
Muradî (Sultan III. Murat)
Her birii vâlih ü hayrân oldu
Ettiği kâre peşîmân oldu-Sünbülzade Vehbi

Sûre-i Şems ü Duhâ sırrın bilen üftâdeler
Vech-i pür-nûrun görelden vâlih ü hayrân olur
Âdile Sultan

* **velhân:** Şaşkın, sersem.
Bir mevce, bir âheng-i ziyâ rûhuma sânih
Müstağrak u velhân düşünürken-Fâik Âlî Bey

velev: (ولو) Ar. e. Olsa da, hatta, bile.
Tasavvur eyleyemem bir yürek velev münkir
Velev haşîn ve mülevves-Tevfik Fikret

velhân: (ولهان) bk. veleh.

velî, veliyy: (ولىّ) Ar. Velâyet'ten; 1. Allah'ın 99 isminden biri. 2. Sahip. 3. Bir çocuğun her hareketinden sorumlu olan kişi. 4. Ermiş, eren. **c. evliyâ**.

veliyy-i ni'met: Nimetin sahibi, nimet veren.
Veliyy-i ni'met-i âlem desem haktır sözüm zîrâ
Simât-ı cûdu dünyâya çekilmiş hân-ı yağmâdır
Nef'î

* **veliyyü'n-niam:** Efendi, sahip, ulu kişi.
İsterse eğer hâsiyyet-i lutf-ı nigâhı
Bir müflisi dünyâya veliyyü'n-niam eyler
Yenişehirli Avni
Yûsuf gibi envâ'-ı mihen çekmeğe mevkûf
Âsân değil ihvâna veliyyü'n-niam olmak-Nâbi

* **veliyyü'n-ni'met:** Nimet veren; efendi, ulu kişi.
Kâse-lîsân birbirini eder istiska:l
Cümleden olsa da memnûn veliyyü'n-ni'met
Hâzık (Erzurumlu Mehmet ...)

** **evliyâ:** Velî'ler.
Evliyâ mâla tenezzül mü eder
Sıklet-i nâsa tahammül mü eder-Nâbi

İlm-i vahdette sebak-daşı İmâm-ı Evliyâ
Hikmet-i ma'nîde şâkirdi Hakîm-i Gaznevî-Nef'î

evliyâ-yı umûr: İş başında bulunan kimseler.
Neden aceb olamazmış değerli bir me'mûr
Velî mi bildiğimiz hep o evliyâ-yı umûr
Abdülhak Hâmit

* **evliyâu'llah***:* Allah dostları.
Evliyâ burcu imiş zîrâ ki hâk-i eşrefi
Buk'a buk'a evliyâu'llaha olmuştur mezâr-Fuzûlî

velî: (ولی) Far. Amma, fakat, velakin.
Hem-kâse-i erbâb-ı diliz arbedemiz yok
Mey-hânedeyiz gerçi velî aşk ile mestiz
Bağdatlı Ruhi
Hûblar eylediler şîve kitâbın ezber
Fenn-i hüsn içre velî bâb-ı vefâ muğlaktır-Nev'î

Feyz-i Hak'ta buhl yok kimse velî tâlib değil
Bî-sebeb ıslâh-ı âlem Tanrı'ya vâcib değil-Lâ
* **velîk:** Lakin, fakat, amma.
Bâkî velîk biz felek-i dûn-nevâzdan
Müstağniyiz mürüvvet-i şâh-ı kerîm ile-Bâki

Endâmına lerze verdi bu tâb
Âyîne oldu velîk sîm-âb-Şeyh Galip
* **velîkin:** Fakat, amma, lakin.
Nûh-veş bin yaşasın derdim velîkin isterem
Haşre-dek olmaya hergîz gâyet ü encâm ona
Cinânî
Riyâsı zâhidin der-kârdır dil-ber husûsunda
Velîkin zâlimin ârâmı kalmaz zer husûsunda
Nedim
* **velâkin:** Fakat, amma, lakin.
Cihânın gerçi nûş ettim yedi tastan geçen zehrin
Velâkin zehr-i ka:tilden beter buldum meğer kahrın
Selimî (Sultan I. Selim 'Yavuz')

Terkini urmaz Muhibbî olsa ger senden ırağ
Kişi cândan ayrılır kesmez velâkin hûyunu
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)
velûd: (ولود) bk. velâdet.
velvâl: (ولوال) Ar. Ağlayıp inleme.
velvâl-i vegâ: Savaş ağlaması.
Sanki bir ma'reke, bir ma'reke-i cûş-â-cûş
Sît-i velvâl-i vegâ, velvele-i ceng-i cüyûş
Tevfik Fikret
velvele: (ولوله) Ar. 1. Şaşkınlık, hayret. 2. Yaygara, patırtı, gürültü. 3. müz. Vuruş şeklinin hareketli şekli.
Zülfünün silsilesini depredecek bâd-ı sabâ
Her seher velvelesi âşık-ı şeydâya gelir-Şeyhi

Duyulan zemzemeler kalb-i ziyâ-bârından
Saçılan velveleler cûşiş-i efkârından
Kemalzade Ekrem Bey
Berk-ı tîğınla düşer mülk-i Hıtâ'ya velvele
Darb-ı topunla ola pür-zelzele Hindûstân
Üsküdarlı Hakkı Bey
velvele-i aşk: Aşk gürültüsü.
Biz velvele-i aşka düşen Mevlevî'yiz
Peymâne-keş-i mest-i müdâm-ı dü cihânız
Esrar Dede
velvele-i arsa-i zemîn: Yer altındaki velvele.
Eflâke çıktı velvele-i arsa-i zemîn
İndi zemîne gulgule-i âsmânîden-Bâki
velvele-i bâl ü per: Kol kanat gürültüsü.
Eflâkten o dem ki peyâm-ı kader gelir
Gûş-ı cihâne velvele-i bâl ü per gelir-Yahya Kemal
velvele-i bâng-ı rebâb: Rebap sesinin gürültüsü.
Tövbemi zemzeme-i bâde-i nâb etti şikest
Ahdimi velvele-i bâng-ı rebâb etti şikest-Hakanî
velvele-i ceng-i cüyûş: Askerlerin savaş gürültüsü.
Sanki bir ma'reke, bir ma'reke-i cûş-â-cûş
Sît-i velvâl-i vegâ, velvele-i ceng-i cüyûş
Tevfik Fikret
velvele-i derâ: Çanın gürültüsü.
Nağme-i Cebre'îl'dir nağme-i büt-perestleri
Şenşene-i Kerûbiyân velvele-i derâları-Esrar Dede
velvele-i kûs-ı iştihâr: Meşhur kösün gürültüsü.
Mülk-i sühanda nevbetimiz çaldı rûzigâr
Âfâkı tuttu velvele-i kûs-ı iştihâr-Bâki
velvele-i nevbet-i şâhî: Şaha ait nöbet gürültüsü.
Subh-dem velvele-i nevbet-i şâhî mi değil
Savt-ı mürgân-ı hôş-elhân ü sadâ-yı kûh-sâr-Bâki
velvele-i şân: Şan velvelesi.
Ey nâz ü işve velvele-i şân olan sana
Ömrünce mest olur nice hayrân olan sana
Yahya Kemal

velvele-i şöhret ü nâm-ı devlet: Talihin şan ve şöhret gürültüsü.
Şeref-i kevkebe-i menkıbetinle tuttu
Âlemi velvele-i şöhret ü nâm-ı devlet-Münif

* **velvele-ârâ:** Velvele süsleyen.

velvele-ârâ-yı kıyâmet: Kıyametin velvele süsleyicisi.
Öldürdü beni fitne vü âşûbu hırâmın
Ey şîveleri velvele-ârâ-yı kıyâmet-Namık Kemal

* **velvele-endâz:** Gürültücü, yaygaracı.
Geldi bir velvele-endâz ferâh nâmında
Menzilinden beni etbâʿım ile etti be-der-Nâbi

velvele-endâz-ı reste-hîz: Kıyamet velvelesi salan.
Dünyâya oldu velvele-endâz-ı reste-hîz
Gül-zâra azmeden o sehî-ka:met olmasın
Nedim-i Kadim

* **velvele-dâr:** Velvele tutan.
Muhîtiniz ne acâib muhît-i velvele-dâr
Ki her gürültüsü bir başka intibâha medâr
Mehmet Akif

vely: (ولى) Ar. Birbiri ardı sıra gelme, çıkma, olma.
Ebediyyen soğuyup, en acı en cân-gezâ
Bir maîşet onu vely etti-Tevfik Fikret

–ver: (ور) Far. e. "Sahip, usta" anlamlarıyla birleşik kelimeler yapar.

* bâr-**ver:** Meyveli.
Olur feyz-i tevâzuʿla diraht-ı pest bâr-âver
Komuştur mîveden mahrûm servi ser-firâz olmak
Nâbi

* behre-**ver:** Hisse ve nasibini almış.
Ahlâkı güzel Hâlide'nin kendi de güzeldi
Fânîyidi fakat behre-ver-i hüsn-i ezeldi-İsmail Safa

* dâniş-**ver:** Bilgin**. c. dâniş-verân.**
Sensin ol düstûr-ı dâniş-ver ki vermiştir kazâ
Devre-i irfân istiʿdâda zâtınla hitâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

dâniş-ver-i âlem: Âlemin bilgini.
Ey pâdişeh-i ârif u dâniş-ver-i âlem
Ve_iy şâh-ı cihân-gîr ü zafer-yâver-i âlem-Nefʿî

** **dâniş-verân:** Bilginler.

dânişver-ân-ı dehr: Dünya bilginleri.
Teveccüh eylese dâniş-verân-ı dehre kazâ
Verir, efendi, zarûrî hemen kazâya rızâ-Sâbit

* girye-**ver**: Ağlayan.
Sessiz eserdi bâdiyeye bâd-ı nâle pür
Mahfî düşerdi hâke katarât-ı girye-ver
Kemalzade Ekrem Bey

* hâle-**ver:** Hâle ustası.

hâle-ver-i âgûş-ı fitne: Fitne kucağında hâle yapan kişi.
Gird-i ruhunda hat ki siyeh-pûş-ı fitnedir
Mehtâb-ı hüsne hâle-ver-i âgûş-ı fitnedir-Sâmi

* hüner-**ver**: Hünere sahip, hünerli.
Geçmez bu bender içre metâ-ı hüner-veri
Lâyık budur ki beste tura bârımız bizim
Hâletî (Azmizade...)

* kâm-**ver:** Arzusuna nail olmuş, mesut, bahtiyar.
Nâ-kâmlıkta ülfet eden kâm-rân olur
Nâ-kâm odur ki kâm-ver ü kâm-yâbtır
Yenişehirli Avni

* kîne-**ver:** Kinci.
Ne sendendir ne bendendir ne çerh-ı kîneverdendir
Bu derd-i ser-i humâr neşve-i câm-ı kaderdendir
Nâbi

* müzd-**ver:** Ücretle çalışan.
On iki ayı bilen hışt-ı mâh ü mihri taşır
Sarây-ı kadrini yapmaya çarh olup müzd-ver
Hayali Bey

* nâm-**ver**: Ünlü, meşhur, adlı sanlı.
Şehriyâr-ı nâm-ver Sultân-ı İskender-siyer
Pâdişâh-ı bahr ü ber dâd-âver ü dâniş karîn
Ziya Paşa

* neş**ʿe-ver:** Neşʿeli.
Bî-sûziş-i dil çeşnî-i aşk bilinmez
Ser-mest-i hevâ neş'e-ver-i âh değildir-Nâilî

* nükte-**ver:** Nükte bilen, her nükteyi anlayan. **c. nükte-verân.**

nükte-ver-i sütûde: Övülmeye değer nükte bilen.
Bir nükte-ver-i sütûde etvâr
Hâfız'dan okuttu haylî mikdâr-Ziya Paşa

** **nükte-verân:** Nükteli sözden anlayanlar.
Oldu devrinde be-kâm ü şâdân
Zümre-i ehl-i dil ü nükte-verân-Sünbülzade Vehbi

* pehnâ-**ver:** Geniş, engin, yaygın.
Bildirir haddin sana teng eyleyip haddâd-ı çarh
Vüs'at istersen kazâ-yı âlem-i pehnâ-veri
Nazîm (Yahya ...)

* pîle-**ver***:* Çerçi.
Şâir olsan kıymetin bir pîle-verden pesttir
Rişte-i tahkîka da geçsen eğer şi'r-i teri
Nazîm (Yahya ...)

* sevdâ-**ver:** Sevdalı.
Eyle merdân-ı rehe bendeni yâ Rab hem-râh
Râh-ı âsân ten-i sâbir dil-i sevdâ-ver ver
Esrar Dede

* sühan-**ver***:* Düzgün konuşan**. c. sühan-verân**.
Ol Hudâvend-i sühan-ver kim sözün fehmeylemez
Bulsa ruhsat meclis-i hâsına akl-ı müstefâd-Nef'î

sühan-ver-i zemâne: Zamanın güzel konuşanı.
Zu'munca sühan-ver-i zemâne
Seccâde-nişîn-i kahve-hâne-Şeyh Galip

** **sühan-verân:** Düzgün konuşanlar.
Sühan-verâna salâ câmi'-i kemâlâtım
O rütbelerde ki tab'-ı bülendim oldu menâr
Sünbülzade Vehbi

* şinâ-**ver:** 1. Suda yüzücü. 2. Yüzgeç.
Bahr-i aşk içre şinâ-ver geçinenler ne bilir
Düşmese çâh-ı zenahdânına girdâb nedir-Bâki

* şu'le-**ver:** Aydınlık, ışıklı.
Zî-rûh gül olsaydı mizâcı sen olurdun
Mül şu'le-ver olsaydı sirâcı sen olurdun
Üsküdarlı Süleyman Sâlim Bey

* tâat-**ver:** Taat sahibi, taatli.
Âdâb-ı ubûdiyyeti eşcârdan öğren
Aksin bile tâat-ver-i seccâde-i âb et-Nâbi

* tâc-**ver:** Taç sahibi.
Sultân Murâd-ı tâc-ver fermân-revâ-yı bahr ü berr
Sâhib-kırân-ı dâd-ger şehin-şâh-ı âlî-nazar-Bâki

verâ: (وری) Ar. 1. Halk, mahluk, âdem. 2. Kâinat.
Resûl-i Kibriyâ hayrü'l-vera ya Ahmed-i Mürsel
Şefî'-i müşfik-ı rûz-ı cezâ ya Ahmed-i Mürsel
Seyyit Vehbi

Tâ sâlik-i reh olmayıcak hem-sirişt-i nûr
Bu perdenin güzâre ne ka:dir verâsına
Nâbi (olmayıcak: olmayınca.)

vera': (ورع) Ar. Allah'ın haram ettiği şeylerden kaçınma.
Vâiz evsâf-ı cehennem kılar ey ehl-i vera'
Var onun meclisine gör ki cehennem ne imiş-Fuzûlî

Rindler mey-kedede ehl-i vera' mescidte
Hây u hûy etmede bilmem ki ne gavgâdır bu
Bağdatlı Ruhi

Bir pâdişâh ki eyledi tab'ında imtizâc
Hilm ü şecâat ü vera' ü heybet ü vaka:r-Nev'î

verâ': (ورا) Ar. Arka, ense, ard. Bazen **mâ-verâ** (Bir şeyin arkasında, ötesinde bulunan şey.) şeklinde kullanılır.
Teferrüc etmeye dil bî-hôd-âne Nâiliyâ
Verâ-yı âlem-i hayrette bir diyâr ister-Nâilî

Kâinata düşse berk-ı hasretimden bir şerer
Mahşer-i nîran olur tâ mâ-verâ-yı kâinat
Seyyit Vehbi

verâ-yı dâire-i dâg: Yara dairesinin dışı.
Gönül ki nağme-i derd-âzma taallüm eder
Verâ-yı dâire-i dâgdan terennüm eder-Nâbi

verâ-yı Ka:f': Kaf dağının arkası.
Bâzû-yı baht ger pür ederse kemânımı
İster verâ-yı Ka:f'a kosunlar nişânımı
İsmetî (Birgili Fazlullahzade...)

verâ-yı perde: Perde arkası.
Tevakkuf eyle bu bâzîçe-gehte Nâiliyâ
Verâ-yı perdede esrâr var zuhûr edecek-Nâilî

Bir mah-ruh-ı siyâh-çerde
Çün âb-ı beka verâ-yı perde-Şeyh Galip

verâ-yı perde-i sun‘: Sanat perdesinin arkası.
Olur ka:sır verâ-yı perde-i sun‘un şühûdundan
Nazar-bend olmayanlar âlemin bûd u nebûdundan
Nâbi

verâ-yı perde-i zülf-i nigâr: Sevgilinin saçının perde arkası.
Biz ol nesîm-i seher-hîz-i âh vâhız kim
Verâ-yı perde-i zülf-i nigâra dek gideriz
Esrar Dede

verâ-yı safâ: Temiz kişiler arkası.
Hikmet, teka:bül üzredir ahkâm-ı hâdisât
Elbet eder verâ-yı safâdan keder zuhûr
Hersekli Arif Hikmet

verâ-yı safha-i hâtır: Gönül safhasının arkası.
Görenler fitne-i hâbîde-i Leylâ vü Mecnûn'u
Verâ-yı safha-i hâtırda çok efsâne saklarmış
Esrar Dede

verâ-yı zulümât: Karanlıkların arkası.
Gün yüzünden utanıp Âb-ı Hayât
Meskenin etti verâ-yı zulümât-Hakanî

verâset: (وراست) Ar. Vârislik, mirasçılık, mirasta hak sahibi olma.
Cihânda olmadı bir hisse-i verâsetimiz
Bebek Koyu'nda temâşâ-yı âbdan başka
Yahya Kemal

* **vâris:** 1. Kendisine miras düşen. 2. Allah'ın isimlerinden biri. **c. verese**.
Mîrâs idi sana pederinden bu yâdigâr
Vâris kesildi sonra nihânî vü âşikâr
Abdülhak Hâmit

vâris-i hâdis: Bulunan mirasçı.
Toplar kimisi vâris-i hâdis için nukûd
Eyler kimisi servet için ömrünü hebâ-Ziya Paşa

vâris-i memleket: Ülkenin vârisi.
Şâh-ı Cem-kevkebe Sultan Selîm
Vâris-i memleket-i heft-iklîm-Nef'î

vâris-i pâpûş-ı peder: Pederin pabucunun vârisi.
Zâhid olsam der imiş vâris-i pâpûş-ı peder
Na'lini çekmeğe ölmüş eşek ister o meğer-Havâyî

vâris-i vâhid-i ilm-i nebevî: Peygamber ilminin tek vârisi.
Vâris-i vâhid-i ilm-i nebevî
Bâis-i zendegî-i şer'-i kavî
Atâyî (Nevizade Atâullah)

verd: (ورد) Ar. Her ağacın çiçeği; gül.

verd-i gül-istân: Gül bahçesinin gülü.
Kaddin var iken serv-i hırâmâna bakılmaz
Haddin var iken verd-i gül-istâna bakılmaz
Cinânî

verd-i firdevs-i Berîn: En yüce cennetin gülü.
Verd-i firdevs-i Berîn derken izâr-ı âline
Âh görürken nûr-ı esved nâmını ferhâline
Muallim Naci

verd-i hamrâ: Kırmızı gül.
Bağda gül ruhlarındır verd-i hamrâdan murâd
Ka:metindir râstı serv-i dil-ârâdan murâd
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

verd-i handân: Gülen gül (Açan gül).
Biri âşüfte-i bûyun biri ser-geşte-i kûyun
Zemînin verd-i handânı sipihrin mâh-ı tâbânı
Şeyhülislam Yahya
Gider nev-reste dil-berlerle seyr-i bâğa cânânım
Bir iki goncasız kopmaz yerinden verd-i handânı
Leskofçalı Galip

verd-i mutarrâ: Taze gül.
Görmedim lutf-ı ruhun verd-i mutarrada bile
Belki nesrîn-i gül-istânı tecellâda bile
Üsküdarlı Hakkı Bey

verd-i nihâl-i maksûd: Aranan gonca gül.
Bu bâğ-bân-ı dehrin bir dikmesi bulunmaz
Verd-i nihâl-i maksûd bu gül-istânda bitmez
Enverî

verd-i ra'nâ: İki yüzlü gül (Şuh güzel).
Verd-i ra'nâ bezmi germâ-germ edip gül-zârda
Tutsa elde âteşîn bâdeyle câm-ı zer-nigâr
Şeyhülislam Yahya

verd-i reyhân: Reyhan gülü.
Kime keşf etsem envârım olur fikrimde ser-gerdân
Şûrîde bülbüle karşı açılan verd-i reyhân
Ümmî Sinan

verd-i ruh: Yanağa benzeyen gül.
Çehre-i mâhî yüzün meş'alesi hâk eyler
Zühre'yi verd-i ruhun şu'lesi çâk eyler-Şâhidî
verem: (ورم) Ar. 1. Yumru, şiş, ur. 2. Ciğerlerin harabatından meydana gelen bulaşıcı hastalık. **c. evrâm**.
Sarı bir güldün ey adem çiçeği
İstemezdim sana verem demeği
Abdülhak Mihrünnisa Hanım
verziş: (ورزش) Far. 1. Çalışma, işletme. 2. Çalışmış.
verziş-i âh: Ah gayreti.
Verziş-i âh ederek âh-ı mücessem oldum
Çarha te'sîr ederim gönlüme te'sîr edemem-Nef'î

Boyanıp hasret-i zülfünle duhâna şeb ü rûz
Verziş-i âh ederiz dûd-ı muanber diyerek-Nâilî
verziş-i tedbîr: Tedbir gayreti.
Olsa halkın rızkı hâsıl verziş-i tedbîrden
Kûdekân-ı bî-zebân mahrûm olurdu şîrden-Nâbi
vesâit: (وسائت) bk. vasıta.
vesâvis: (وساوس) bk. vesvese.
vesen: (وثن) Ar. Taş veya ağaç put, sanem, heykel.
* **veseni:** Putlara tapan, putperest. **c. veseniyyûn**.
** **veseniyyûn:** Putperestler.
Harîm-i kalb-i bütân-ı hevâ yeter kıldı
Kamâme-i veseniyyûn u Sûmnât-ı Hünûd-Sâbit
vesî, vesîa: (وسيعه) Ar. Vüs'at'ten; geniş.
Her cümle-i vesîada mebsût bin vücûd
Her kıt'a-i fesîhada meşhûd bin cihân-Ziya Paşa
vesîle: (وسيله) Ar. 1. Yol, vasıta. 2. Sebep, bahane. 3. Fırsat. **c. vesâil**.
Demin getirdi küçük bir vesîle, hâtırıma
Sezâcığın yine bir ser-güzeşt-i agrebini
Tevfik Fikret
vesîle-i red: Ret sebebi.
Sû'-i edeb vesîle-i red olmasın sana
Senden o şûh nâle vü feryâd işitmesin-Nâbi
vesîle-i tûl-ı hayât: Uzun hayatın vesilesi.
Gam çekmeziz vesîle-i tûl-i hayâttır
Tahsîlden tahallüf ederse umûrumuz-Nâbi

vesîletü'n-necât: Kurtuluş vesilesi.
Peygamberimizin doğduğu gece
Olurdu adına bir güzel eser
Vesîletü'n-necât diyeceğine
"Necâta vesîle" deseydi eğer-Arif Nihat Asya ("Necâta vesîle" kelimeleriyle M.570'i işaret etmiştir.)
** **vesâil:** Vesileler.
vesâil-i adem: Yokluk vesileleri.
Felektir ol ki bulunca vücûd her eşyâ
Vesâil-i adem ü mahvini eder peydâ-Ziya Paşa
vesîm, vesîme: (وسيم) bk. vesm.
vesm, vesim: (وسم) Ar. Dağlama, damgalama.
* **vesîm, vesîme:** 1. Güzel yüzlü. 2. Rastıklı. 3. Damgalı. **c. visâm, vüsemâ**.
Kayd-ı tahrîrim ile pây-ı sühan der-zencîr
Dâg-ı fermânım ile cebhe-i endîşe vesîm-Nef'î
vesme: (وسمه) Ar. Çivi otu (nil) yapraklarından çıkarılan siyah bir madde ile yüze yapılan nişan.
Kızlar kaşa verse vesmeden renk
Cân gözgüsüne salardı ol jeng
Fuzûlî (gözgü: ayna)
Ebrû-yı yâre vesme henüz nâza başladı
Kimler çeker bu resme kurursa mürekkebi-Beliğ

Geh sürme gâh vesme vü gâhî piyâle çek
Ey serv-i nâz çekme yeter gayri ka:meti-Nedim
vesme-i ebrû: Kaşın nişanı.
Vücûdu ol kadar kem-yâb olurdu kim felek bulsa
Ederdi vesme-i ebrûyu Zühre şâm-ı deycûru-Nef'î
vesvese: (وسوسه) Ar. Şeytanın ve nefs-i emmarenin boş ve asılsız düşünce ve endişeye düşürmesi, kuruntu. **c. vesâvis**.
Görüp şeklin elbet eder vesvese
Oturmaz hulâsa bilen hendese
Keçecizade İzzet Molla
vesvese-i şeytânî: Şeytanlık vesvesesi.
Etti adlin o kadar râh-ı dalâli münsedd
Hâtıra yol bulunmaz vesvese-i şeytânî-Nef'î
vesvese-i vuslat: Kavuşma vesvesesi.
Düşmüşem vesvese-i vuslatına dünyâda
Bâri azdırsa düşümde beni şeytân zâde-Sürûrî
** **vesâvis:** Vesveseler.

vesâvis-i ezhân: Zihin kuruntuları.
Medâriste tahkîk-i mûy-i miyânın
Deka:yıktan ortaya atmış mebâhis-Fuzûlî
* **vesvese-fermâ:** Vesvese buyuran.
vesvese-fermâ-yı kec-nazar: Dengesiz görüşün şüpheli kararsızlığı.
Nâ-gâh vehm-i vesvese-fermâ-yı kec-nazar
Urdu inân-ı azmime dest-i cesâreti-Nâbi
* **vesvese-hîz:** Kuruntu veren, kuruntu arttıran.
Ey meh leyâl-i vesvese-hîz-i firâkta
Sen gelmeyince hâtıra görsen neler gelir-Nâbi
–veş: (وش) Far. e. "gibi" anlamına gelen benzetme edatı. Birleşik kelimeler yapar.
* âb**-veş:** Su gibi.
Bâd-veş geştte dil pehn-i cihân-ı emelî
Âb-veş alçağa meyl eylemede tab'-ı müyûl-Rızayi
* âyîne**-veş:** Ayna gibi.
İnsân oldur ki âyîne-veş kalbi sâf ola
Sînende neyler âdem isen kîne-i peleng-Bâki.
* bâd**-veş:** Rüzgâr gibi.
Tîr-i dil-ber her kaçan kim bâd-veş eyler güzâr
Sîne-i bî-kîne-i uşşâktan kalkar gubâr-Rızayi
* bâde**-veş:** Şarap gibi.
Ermedi şîrîn lebine bâde-veş kan yutmayan
Bezm-i ışka girmedi ney gibi nâlân olmayan
İbn-i Kemal
* bahâr**-veş:** Bahar gibi.
Gelip bu meclise fasl-ı bahâr-veş kıldın
Misâl-i gül dil-i sıhr-ı güzînin handân-Nedim
* berk**-veş:** Şimşek gibi.
Berk-veş bir dem görünüp gizlenirsin ey perî
Âdemîler öldürür vallâhi bu hûyun senin
Lamiî Çelebi
* bûm**-veş:** Baykuş gibi.
Niçin kendüzini bîgane kıldın
Yerini bûm-veş vîrâne kıldın-İbn-i Kemal
* bülbül**-veş:** Bülbül gibi.
Bu şîvede bir dahi Behâî
Bülbül-veş eder sühan-serâyî-Ziya Paşa
* câm**-veş:** Kadeh gibi.
Câm-veş kimdir bu bezm içre ciğer-hûn olmayan
Gonce-i gül-zârı seyret lâle-i hamrâya bak-Bâki.
* ceres**-veş:** Çıngırak gibi.
Cinânî reh-neverd-i vâdî-i endûh u mihnetsin
Ceres-veş dem mi var kim nâle vü feryâd kılmazsın
Cinânî
* ciğer**-veş:** Ciğer gibi.
Hâne-i ma'rifet-i çûb-ı ciğer-veş İzzet
Garazı Arnavudun dûşuna tahmîl gibi
Keçecizade İzzet Molla
* cûy**-veş:** Akarsu gibi
Çemende cûy-veş bu cüst ü cûlar hep senin-çindir
Miyân-ı bülbülânda güft ü gûlar hep seninçindir
Nâbi
* cür'a**-veş:** Cür'a gibi.
Cür'a-veş ayakta kaldım ne_idem âh
Dest-res kimse olmadı eyvâh
Fârisî (Sultan II. Osman)
* dâl**-veş:** Dal gibi.
Dil zâr-i bâd-ı derdte ham oldu dâl-veş
Gittikçe yâr yine yükün yukarı yığar-Âşık Çelebi
* dürd**-veş:** Tortu gibi.
Gark-ı hûn-âb oldu cism-i hâkisârım âh kim
Dürd-veş saldı ayağlara gam-ı devrân beni-Fuzûlî
* ebr**-veş:** Bulut gibi.
Şu karşıkı kara dağdan geçem mi ebr-veş yâ Rab
Hevâ-yı zülf-i yâr ile benim bunda karârım yok
Zâti
* efsâne**-veş:** Efsane gibi.
Aç gözün mâzî vü müstakbeli yâd eyle
Gelmesin gûşuna efsâne-veş ahbâr-ı selef-Şerîf
* ejder**-veş:** Ejder gibi.
Her dem ağzından saçar ejder-veş a'dân üzre od
Etse rahşın tan mı Rüstem gibi şîr-i ner güneş
Lamiî Çelebi
* Esrâr**-veş:** Esrar gibi.
Mest-i câm-ı aşkınız Esrâr-veş ey pîr-i mey
Baş açıp geldik sana ikrâra bir ben bir habâb
Esrar Dede
* fâhte**-veş:** Üveyik kuşu gibi.
Bâkî nice bir fâhte-veş bâğ-ı belâda
Nâlân olam ol serv-i hırâmânın elinden-Bâki
* Ferhâd**-veş:** Ferhat gibi.
Geşt-i kûh-sâr eylemek lâzım değil Ferhâd-veş
Nâr-ı âhım hâne-i vîrânım eyler Bî-sütûn-Cinânî

* ferzâne-**veş:** Filozof gibi.
Ey kamer-ruh fil-mesel bir bende-i ferzâne-veş
Atı önünce piyâde sen şehin ben kul yeter-Zâti

* girye-**veş:** Ağlamalı gibi.
Söndü göllerde aks-i girye-veşi
Gecenin avdet-i sükûnuyle-Ahmet Hâşim

* gonca-**veş:** Gonca gibi.
Tab'-ı Nef'î bülbül-gûyâdır ol gül-şende kim
Gonca-veş dem-bestedir anda dehân-ı şâirân
Nef'î (anda: orada)

* gûy-**veş:** Top gibi.
Çektiği bâr-ı belâ konsa sipihrin başına
Deşt-i pehnâ-yı ademden gûy-veş galtân olur
Kâzım Paşa

* halka-**veş:** Halka gibi.
Zîb-i gûş etmeye âvâz-ı cûsun
Bâb-ı erbâb-ı kerem halka-veş açmış gûşun-Nâbi

* hamâil-**veş:** Hamail gibi.
Kolun sal boynuna ol gül-beden ağyâra dâğ olsun
Hamâil-veş benim sen hırz-ı cânım sîne-bendimsin
Necip (Sultan III. Ahmet)

* hâme-**veş:** Kalem gibi.
Şâir-i sırdır hevâ-yı rûzgârım hâme-veş
Vasf-ı zülf-i dil-rübâ akd-i lisân olmaz bana
Ziya Paşa

* hazân-**veş:** Sonbahar gibi.
Sabâyı sît-i ruhsârınla kim âlem-neverd ettin
Hazân-veş bülbülân-ı aşkı hasm-ı berg-i verd ettin
Nâbi

* hınzîr-**veş:** Domuz gibi.
Çün değil hınzîr-veş kurbâna lâyık müddeî
Onun için çekmesin âhû gözün zinhâr tîğ
Lamiî Çelebi

* Hızır-**veş:** Hızır gibi.
Keşf edip müşkilimiz şâd eyle
Hızır-veş gel yetiş imdâd eyle-Sünbülzade Vehbi

* horşîd-**veş:** Güneş gibi.
Zulmet-i gam ıstırâbın çekmez ol âzâde kim
Her taalluktan ola horşîd-veş âlemde ferd-Fuzûlî

* îd-**veş:** Bayram gibi.
Dîdeler muntazır devlet-i dîdârı idi
Şükr kim îd-veş ol âfet-i devrân geldi-Nedim

* Îsî-**veş:** İsa gibi.
Yine bâd-ı sabâ üftân ü hîzân erdi gül-zâre
Dem-i Îsî-veş ihyâ eyledi ezhâr u eşcârı-Nef'î

* jâle-**veş:** Çiğ tanesi gibi.
Düşelden jâle-veş bu hâk-dâne ey dil
Dikip göz süfre-i gerdûne nân-hôre sunmazsın
Nâbi

* katre-**veş:** Damla gibi.
Eşiğine sür yüzünü cân kulak tut sözüne
Su gibi pâk et özünü katre-veş ummâna gel
Âdile Sultan

* kebg-**veş:** Keklik gibi.
Önümde kebg-veş durmaz surâhî kahkaha eyler
Hevâ şeh-bâzıyam lâzım gelir bana şikâr almak
Behiştî

* kûh-**veş:** Dağ gibi.
Zer verip her kûşede sayd eyle bir sîmîn teni
Püşt-i pây ur kûh-veş sahrâya çîn et dâmeni
Lamiî Çelebi

* la'l-**veş:** Kırmızı renkli kıymetli taş gibi.
La'l-veş taş içindedir vatanım
Gül gibi hârı kılmışam Me'vâ-Fuzûlî

* lâle-**veş:** Lâle gibi.
Lâle-veş kalkıp ayak tolularını içelim
Gül gibi îş edelim bezm-i bahâr eyleyelim
Revani (tolu: içki dolu kadeh)

* Leylî-**veş:** Leyla gibi.
Giryân o Leylî-veş ne_ola sahrâya salsa Bâki'yi
Mecnûn'un âb-ı çeşmine hâk-i beyâbân teşnedir
Bâki

* lokma-**veş:** Lokma gibi.
Çerb ü şîrîn olma halka, lokma-veş yerler seni
Telh-güftâr olma zîrâ akreb eylerler seni
Câmî (İstanbullu Mehmet ...)

* Mansûr-**veş:** Mansur gibi.
Ol cemâle şöyle kıldı âşık u şeydâ beni
Eyleyiser âkıbet Mansûr-veş ber-dâr-ı aşk
Muradî (Sultan III. Murat) (eyleyiser: eyleyecek)

* Mecnûn-**veş:** Mecnun gibi.
Olduk harîm-i Kâ'be'ye Mecnûn-veş revân
Geçti duâ-yı hayrımız âsârı görmedik-Şeyh Galip

* meh-**veş**: Ay gibi.
Dehr vakfetmiş beni nev-res civânlar aşkına
Her yeten meh-veş esîr-i hatt u hâl eyler beni
Fuzûlî

* mû-**veş:** Kıl gibi.
Ten-i dil-berde mû-veş görünen sanemin miyânıdır
Der-âğûş etmiş onu ben zaîfin kılca cânıdır-Emrî

* mürg-**veş:** Kuş gibi.
Mürg-veş dûd-ı dilim her dem eder çarha suûd
Ya'nî sen mâha dil ilete haber döne döne
Lamiî Çelebi

* nigîn-**veş**: Yüzük gibi.
Âlem el üzre gezdirir onu nigîn-veş
Her kim ki iyilik ile cihânda çıkarsa ad-Beliğ

* Nişâbûr-**veş:** Nişabur gibi.
Lerze düşmüş savlet-i kâh-ı veka:rından tamâm
Arz-ı Nişâbûr-veş iklîm-i İrân üstüne-Nedim

* perî-**veş:** Peri gibi.
Âdemîden çok olur zâhir perî-veşler velî
Az olur vâki' perî-veşlerde sen teg âdemî-Fuzûlî

* pervâne-**veş:** Pervane gibi.
Ehl-i kadrim yanalı ışk oduna pervâne-veş
Sürme-i çeşm eylemişler şem'ler hâkisterim-Fuzûlî

* sabâ-**veş:** Sabah rüzgârı gibi.
İbâdet-gâha gelse bî-mecâlem mest-i mey gibi
Benim ammâ çemen-zârın sabâ-veş cüst ü çâlâkı
Behiştî

* sâye-**veş:** Gölge gibi.
Zamîr-i rûşenimizden yakar çerağını mihr
Ne bâk sâye-veş olduksa rû-siyâhîler-Hayali Bey

* sebû-**veş:** Testi gibi.
Kiminle leb-be-leb zânû-be-zânûsun safâlarda
Sebû-veş hem-nişînin câm-veş hem-muhabbetin kimdir-Seyyit Vehbi

* sebz-**veş:** Yeşillik gibi.
Mâ-beyn-i gülde rüste olan berg-i sebz-veş
Sen şâh-ı hüsn ben gâşiye-dârın senin-Nâbi

* sehâb-**veş:** Bulut gibi.
Arz u semâda mesken edinmem sehâb-veş
Ta yerde gökte zerre kadar minnet olmasın
Necati Bey

* seyl-**veş:** Sel gibi.
Seyl-veş bizde küdûret hâktandır yoksa biz
Sûy-ı bâlâdan bu hâke nâ-mükedder gelmişiz
Nâbi

* seyyâre-**veş:** Gezegen gibi.
Hink-i gerdûn-gerd ile seyyâre-veş seyr eylesen
Devlet ü baht u şeref önünce olur peyk-i râh
Nizami

* sürâhî-**veş:** Sürahi gibi.
Ben sürâhî-veş ele aldıkça Sabrî câmeyi
Gûş eden bezm-i sühanda nağme-i gulgul sanır
Sabri

* sükût-**veş:** Sessizlik gibi.
Âlâyiş-i elfâzı zarâfet sanma
Âlemde sükût-veş tazarruf yoktur-Nâbi

* sûret-**veş:** Resim gibi.
Konmuş bu çâr-sûya bir âyîne-i hayât
Sûret-veş olmuş anda temâsîl-i kâinât
Ziya Paşa (anda: orada)

* şâne-**veş:** Tarak gibi.
Turra-i müşgînine olmazsa rûzî dest-res
Şâne-veş minşâr-ı mihnet çâk çâk eyler beni-Bâki

* şem'-**veş:** Mum gibi.
Şem'-veş yansa yakılsa ağlasa Rûhî ne gam
Sûz-i aşka olmasın kimse giriftâr ey gönül
Bağdatlı Ruhi

* şîr-**veş:** Arslan gibi.
Düşmeni hayretle hem-çün rûbeh tasvîr eder
Şîr-veş geldikçe ol kûh-ı hırâmân üstüne-Nedim

* tanbûr-**veş:** Tambur gibi.
Oldu mu yoksa meğer tanbûr-veş târın şikest
Lüknetin mi var zebânında yâhûd bebgâ gibi
Nedim

* tâvûs-**veş:** Tavus gibi.
Dil-berâ kûyun senin gûyâ ki cennet bâğıdır
Cilve kıl tâvûs-veş şâlın ki hüsnün çağıdır
Necati Bey

* tîr-**veş:** Ok gibi.
Tîr-veş kavs-ı kazâdan tîr-i kudret atıcak
Sûfî mescid kûşesine düştü ben mey-hâneye
Behiştî (atıcak: atınca)

* tûr-**veş:** Dağ gibi.
Sînemi târ-ı ruhun kapkara yaktı yer yer
Tûr-veş mazhar-ı envâr-ı tecellâ oldum-Cinânî

* vahy-**veş:** Vahiy gibi.
Hadîs-i vahy-veşin zâyiʿ etme ağyâre
Revâ mıdır edesin kadrin âyetin nâzil-Fuzûlî

* Yaʿkûb-**veş:** Yakup gibi.
Redd oldu nergise yine Yaʿkûb-veş basar
Gül Yûsuf'ından aldı meğer bûy-ı pîrehen-Şeyhi

* yâr-**veş:** Yâr gibi.
Öyle nâzik kim nitâk-ı mû-miyânı yâr-veş
Akd-i bendi rişte-i rûh-ı hayâlidir sözüm

Yenişehirli Avni

* zerre-**veş:** Zerre gibi.
Ne_ola ser-gerdân olursa zerre-veş üftâdeler
Gün gibi ol meh-lika:nın şöhreti meşhûrmuş

Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

* zinde-**veş:** Diri gibi.
Vücûd-ı nâ-tüvânım zinde-veştir şevk-ı laʿlinle
Eğerçi mürdeye cân olmaz ey rûh-ı revân âteş

Behiştî

* zenbûr-**veş**: Arı gibi.
Gelir mihmân-ı gam câna şeb-i mihnet hücûm eyler
Gönül zenbûr-veş inler ne bâl eyler ne mûm eyler

Şeyhülislam Yahya

veted: (وتد) Ar. Kazık. **c. evtâd**.
İkbâl-i felek teveccüh ederse her kime
Beyz-i kebûter durur veted üzre
İdbârı da ikbâli gibi ger ederse neş'et
Kelb-i habâset bevl eder esed üzre-Lâ

** **evtâd:** Kazıklar, vetedler.
Sarây-ı devletine şeh-Per-i melek Cârub
Hiyâm-ı rifʿatine encüm-i felek evtâd-Nefʿî

veter: (وتر) Ar. 1. Kiriş, yay çilesi. 2. Saz teli, çalgı teli. **c. evtâr**.
Eylemez kimse bugün kimse elinden nâle
Bezm-i işrette meğer mutrib elinden evtâr-Bâki

veyâ: (ويا) Ar. (ve) + Far. (yâ) > e. veyâ.
Hâli bir bed-aslın ikbâle tahavvül etmesin
Çünki müstakbelde ya Firʿavn veyâ Nemrûd olur

Nevres-i Kadim

Evet, siz bir şifâ, ben bir marîzim böyle bî-tâkat
Veyâ siz bir peder ben bir yetîmim tâlib-i şefkat

Abdülhak Hâmit

Nice ebhâr-ı fisk içre dümen tuttun kürek çektin
Amânın yok mu katʿiyyen veyâ korsan mısın kâfir

Fazıl Ahmet Aykaç

veyâhûd: (وياخود) Ar. (ve) + Far. (yâ) + (hûd) > e. Veyâhûd. Yahut, veya.
Kimdir beni tevlîd veyâhûd kılan inbât
Ancak şu işâret onu eyler sana isbât

Abdülhak Hâmit

veyl: (ويل) Ar. 1. Vah, yazık. 2. Cehennem'de bir derenin adı.
Başka ses yok, bütün ebʿâdı sükûn-perver-leyl
Hep onun aks-i hurûşuyle garîk-ı vâ-veyl!

Tevfik Fikret

Veyse'l-Karenî: (ويس القرنى) Ar. İslam velisi (M.S. VII. yüzyıl). Karenli Veysel. Peygamberimiz zamanında yaşamış; fakat onu görememiştir. Görmeden Müslüman olduğu için Tâbiîn'den sayılmıştır. Yemen'in Karen köyündendir. Hz. Muhammed (s.a.s.)'i görmek için annesinden izin alarak Medine'ye gitmiş. Annesine çok bağlı ve onun sözünden çıkmayan Veysel, annesinin "eğer O'nu göremezsen geri dön." sözüne uyarak beklemeden geri dönmüş. Peygamberimiz evine dönünce, onun geldiğini öğrenmiş, hırkasının ona verilmesini vasiyet etmiştir. Hakkında çeşitli rivayetler vardır. Peygamberimiz onun hakkında "Ben Allah'ın kokusunu Yemen'den duyarım." buyurmuştur. Veysel, Hz. Ömer zamanında Medine'ye gelmiş ve orada çok itibar görmüştür. Hz. Ömer kendi eliyle Peygamberimizin vasiyet ettiği hırkayı ona vermiş ve Peygamberimizin vasiyetini yerine getirmiştir. Bu hırka bugün Fatih'teki Hırka-i Şerif Camiinde muhafaza edilmekte ve Ramazan'da halka gösterilmektedir.
Rûh-ı Ashâb-ı Kirâm'ıyla Resûl-i Medenî
Kutb-ı aktâb-ı izâmıyla Üveyse'l-Karenî

Yahya Bey (Taşlıcalı...)

vezân: (وزان) Far. Esen, esici.
Nesîm-i hulku vezân olsa bir çemen-zâra
Edip türâbını reşk-i şemâmet-i anber-Nedim

Şevk-i seferle pür-heyecân oldu tuğlar
Bâd-ı zaferle Mısr'a vezân oldu tuğlar
Yahya Kemal

Olıcak şurta-i tevfîk vezân sâhilden
İndi deryâya suyun buldu sürâğ-i bahrî
Şinasi (olıcak: olunca)

Vezân oldukça cânlar bahş eder câna nesîm-i subh
Eğerçi sünbülün bundan biraz hâli perîşândır
Ziya Paşa

vezâret: (وزارت) bk. vezîr.

vezâif, vezâyif: (وظايف) bk. vazîfe.

vezin, vezn: (وزن) Ar. 1. Tartma, eşyanın ağırlığını bildiren ölçü. 2. Nazımda ölçü birimi. **c. evzân.**

Mümkün müdür hakîkat-ı eşyâyı vezn ü derk
Mîzân-ı akla dirhem-i ta'dîl iken zunûn
Ziya Paşa

Bâd-ı aşkın neler fısıldarsa
Vezn ile ka:fiyeyle bestelerim-Cenap Şahabeddin

vezn-i eş'âr: Şiirlerin vezni.

Vezn-i eş'ârı terâzûlere vaz' etmişler
Tartılır şimdi dükkânlarda mukaffâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

** **evzân:** Vezinler.

Evzânı kavâfîsi bozuk sözleri ber-bâd
Gerçi ederim haylice manzûmeler inşâd
Kemalzade Ekrem Bey

* **vezne:** Tartı yeri, ölçü, tartı.

Onun hazîne-i in'âmı kendi veznendir
Havâle et ne kadar masrafın olursa; verir
Mehmet Akif

vezîr: (وزير) Ar. Vezr'den; vezaret elde etmiş olan kişi. Eskiden valilik ve paşalık ünvanını kazanmış olan kişi. **c. vüzerâ.**

Bir böyle vezîr lâyık el-hakk
Bir böyle habîr pâdişâha-Muallim Naci

vezîr-i a'lem: Her şeyi bilen vezir.

Hangi sultâna hayr murâd etse verir
Ona bir akl ile mevsûf vezîr-i a'lem-Nâbi

vezîr-i a'zam: En büyük vezir.

Vezîr-i a'zam İbrâhîm Paşanın düğünüdür
Ziyâfet etmek için da'vet etti şâh-ı devrânı
Hayali Bey

vezîr-i ferruh-dem: Talihli vezir.

Sefer mübârek ola ey vezîr-i ferruh-dem
Seninledir bile gam çekme evliyâ-yı ümem-Nef'î

vezîr-i kerem-kâr: Cömert davranan vezir.

Sen ol vezîr-i kerem-kârsın ki âlemde
Kemâl-i cûd ile zât-ı kerîmin oldu alem-Nedim

vezîr-i kevkebe-güster: İhtişamlı vezir.

Vezîr-i kevkebe-güster Nasûh Paşa kim
Eder şükûhu hacîl hüsrevân-ı devrânı-Nef'î

vezîr-i melek-hısâl: Melek huylu vezir.

Besdir adû-yı dîve vezîr-i melek-hısâl
Zîrâ ki dest-pençe yeter arslana tîğ-Hayali Bey

vezîr-i nükte-dân: Nükteci vezir.

Vezîr-i nükte-dân düstûr-ı ehl-i ilm ü sâhib-dil
Ki gâlibtir zekâda fikri akl-ı müstefâd üzre-Nef'î

vezîr-i sadakat-semîr: Sadık arkadaş olan vezir.

Keşf eyleyince sonra bu mâ-fi'z-zamîrini
Gördük nedir vezîr-i sadâkat-semîrini
Abdülhak Hâmit

vezîr-i sâf-zamîrâ: Ey içi temiz vezir.

Vezîr-i sâf-zamîrâ vekîl-i pâdişehâ
Eyâ sütûde-i nâm-âverân-ı pâk-nijâd-Nâbi

vezîr-i şâh-ı cihân: Cihan şahının veziri.

Vezîr-i şâh-ı cihân kim ne emr ederse olur
Kazâ rızâyile fermân-ı hükmüne teslîm-Nef'î

** **vüzerâ:** Vezir'ler.

Tehmeten-i vüzerâ, kahramân-ı Cem kevkeb
Şükûh-ı tâb şikenc külâh-ı Behmen ü Cem-Nef'î

Nûr-ı çeşm-i vüzerâ kuvvet-i kalb-i ulemâ
Tâc-ı fark-ı vükelâ kurre-i ayn-ı hükkâm-Nâbi

Zulm-i vüzerâyı söylemiştir
Hâl-i fukarâyı söylemiştir-Ziya Paşa

vüzerâ-yı selef: Önce gelen vezirler.

Cümle tuğrası görülsün vüzerâ-yı selefin
Kimin olur görelim resmi bununla hem-pâ-Nâbi

* **vezâret:** Vezirlik, paşalık payesi.

Şem'-i cihân-serâ-yı vezâret ki şu'lesi
Meş'al-fürûz-ı encümen-i hüsrevân olur-Nef'î

Elka:bın ile zeyn olalı sadr-ı evâmir
Bâlâya suûd eyledi unvân-ı vezâret-Nâbi

Kalmadı râbıta-i hâne vü sâmân ü vatan
Çille-i saht-ı vezâret beni derviş etti
Koca Ragıp Paşa

vezne: (وزنه) bk. vezn.

vicdân: (وجدان) Ar. 1. Duyma, duygu. 2. İnsanın içindeki iyi ve kötüyü ayıran duygu. 3. Din, inanç. 4. Bir şeyi bir hâlde görme, bulma.
Kapılma dehrin iğfâlâtına ahlâk bahsinde
Sana ol fende vicdânın yeter üstâd lâzımsa
Namık Kemal

Yâ Rab nedir ettiğim bu isyân
Hîç kalmadı mı azâb-ı vicdân-Abdülhak Hâmit

Zâlimlere adlin o kadar verdi ki meydân
"Yok âdil-i mutlak" diyecek ye's ile vicdân
Mehmet Akif

vicdân-ı pâk: Temiz vicdan.
Vicdân-ı pâkim etti giriftâr-ı gam beni
Fehm et bu remzi şîşe içinde gül-âbtan-Hayali Bey

vifâk: (وفاق) bk. vefk.

vika:ye: (وقايه) Ar. Vika:yet'ten; koruma, kayırma, esirgeme.
Etmez düşürse pîrehenin yakmada kusûr
Şem'a fener vika:ye iken rûzgârdan-Nâbi

vilâdet: (ولادت) bk. velâdet.

vilâyet: (ولايت) Ar. 1. Bir şeyi güçle ele geçirme. 2. Birine kefil olma. 3. Muhabbet, dostluk. 4. İl. **c. vilâyât.**
Âşıkı bî-sabr u ârâm eyleyip seyyâh eder
Memleket seyr ettirir aşkın vilâyet gösterir-Bâki

Hâli ondan olmasın yâ Rab vilâyet tâ ebed
Kim velâyetten değil hâlî safâ-yı cevheri-Fuzûlî

* **velâyet:** Velilik, ermişlik. 2. Ermiş veya velî olan kimsenin hâli. 3. Başkalarına sözünü geçirme. 4. Sadakat, dostluk. 5. tas. Allah dostluğu.

* **velâyet-perver:** Veliliği koruyan.
Şehriyâr-ı bahr u berr Sultân Süleymân velî
Ol ki mahz-ı adldir zât-ı velâyet-perveri-Lâ

vîrân, vîrâne: (ويران) Far. Harap, yıkık, yıkılmış.
Bu harâbâtta Sâbit olamam cânânım
Dil-i vîrânımı yapsan da yıkılsam gitsem-Sâbit

Bir başıma kalsam şehe, sultâna kul olmam
Vîrân kalası hânede evlâd ü ıyâl var
Dertli (Âşık ...)

Zâlim yine bir zâlime giriftâr olur âhir
Elbette olur ev yıkanın hânesi vîrân-Ziya Paşa

vîrân-ı aşk: Aşk yıkımı.
Hâtırım ol dem yapar dil-ber ki yıkmak kasd eder
Kim hakîkatte dilâ ma'mûrdur vîrân-ı aşk
Şeyhülislam Yahya

vîrân-ı hâk: Toprak yıkımı.
Vîrân-ı hâkte mahzûn olan cevher gibi irfân
Olur hâsıl velîkin iştihâr olmaz bu yerlerde-Nâbi

* **vîrân-kede,-gede:** Viran olan yer.

vîrân-kede-i hâne: Evin yıkıldığı yer.
Bir pîre-zen-i zişt kaşık düşmânı al kim
Vîrân-kede-i hânede başkuş görünsün-Havâyî

* **vîrân-kün:** Viran ol!

vîrân-kün-i inâbet: Hak yoluna girmede yok olma.
Ne âşnâ-yı zühd ü ne mashûb-ı tevbeyiz
Vîrân-kün-i inâbet ü âşûb-ı tevbeyiz-Nâbi

* **vîrân-sâz:** Viran yapan.

vîrân-sâz-ı mağz-ı nahvet-i Nemrûd: Nemrud'un kibirli beynini viran yapan.
Düşmen-i mağrûrun olma satvetinden ters-nâk
Peşşe vîrân-sâz-ı mağz-ı nahvet-i Nemrûd olur
Nâbi

* **vîrâne:** Yıkılmış veya çok harap olmuş yapı.
Şevk bir meydir neşât-efzâ benim mest-ânesi
Âşık bir gencînedir gönlüm onun vîrânesi
Şeyhülislam Yahya

Yâ Rab sarây-ı devletin et âşiyân-ı bûm
Ehl-i dilin derûnumu vîrân edenlerin-Nâbi

Ya bister-i kemhâda, ya vîrânede cân ver
Çün bây ü gedâ hâke berâber girecekdir-Ziya Paşa

vîrâne-i aşk: Aşkın yıkımı.

Cefâ taşıyla yıkmıştın dil-i Yahyâ'yı sultânım
Dahi âbâd olunmaz mı aceb vîrâne-i aşkın
Şeyhülislam Yahya

vîrâne-i cihân: Cihan yıkıntısı.

Vîrâne-i cihânda ne şâhız ne bendeyiz
Rind-i abâ-be-dûş fakîr-i revendeyiz-Yahya Kemal

vîrâne-i dalâl: Sapıklık yıkıntısı.

Âlemlere vücûdun Hak rahmet etmeğin
Vîrâne-i dalâl olan âbâd olur gider-Nâbi

vîrâne-i gam: Gam viranesi.

Erbâb-ı kemâlin yeri vîrâne-i gamdır
Hâk üzre düşer mîve-i nâ-puhte olunca-Behiştî

vîrâne-i kalb: Kalbin viran ülkesi.

Gerçi kim kişver-i vîrâne-i kalbimde benim
Azl ü nasb eylemez icrâ-yı rüsûm-ı ahkâm-Nâbi

vird: (ورد) Ar. Belli zamanlarda okunması âdet olan Kur'an cüzleri veya her gün tekrar edilen tesbih ve tehlil. **c. evrâd**.

Mâ-sivâdan el yuyup mahlûktan ümmîdi kes
Virdin olsun her nefes Allah bes bâkî heves-Yüsrî

vird-i melek: Melek tesbihi.

Bülbül-i gûyâ seng-i tezkârı çün vird-i melek
Subh-dem evsâf-ı şâhenşâh-ı kudsî âstân
Üsküdarlı Hakkı Bey

vird-i ünâs: İnsanların tesbihi.

Besmeledir vird-i ünâs ü zükûr
Hırz-dil ü cân sürûşân u hûr-Nazîm (Yahya ...)

vird-i zebân*:* Diline dolama, tekrar edilen söz.

Allah adın eyleyen vird-i zebân
Girse nâr-ı dûzaha görmez ziyân-Kâzım Paşa

Kelâmım ehl-i derdin dâimâ vird-i zebânıdır
Muhabbet âleminin her sözüm bir destânıdır
Hayali Bey

vird-i zebân-ı ehl-i safâ: Temiz kişilerin dilinde dolaşma.

Vird-i zebân-ı ehl-i safâ vü sürûr olup
Mazmûnu zevk-bahş u serîü'l-husûl ola-Fuzûlî

* **virdiyye:** Tesbih ve tehlil okuma.

Virdiyye şerhi desin okurlar hezârdan
Etfâl-i gonce nüshasın asmış kucağına-Nâbi

** **evrâd:** Virdler, tekrarlar.

Ne teshîr etti gül-zarı ne urdu âteşe hârı
Yine durmaz okursun rûz u şeb evrâdın ey bülbül
Şeyhülislam Yahya

Kurûn-ı mâziyeden kalma cânsız evrâdı
Çekerse, doğru mu yirminci asrın evlâdı
Mehmet Akif

visâde, visâd: (وساده) Ar. Yastık, şilte.

Çekip visâdemi kıldım külâh-ı kûşemi ham
Garîm-i gamdan edip nîm-lâhza istimhâl-Nedim

visâl: (وصال) bk. vasl.

vizr: (وزر) Ar. 1. Günah, suç. 2. Yük, ağırlık. **c. ezvâr**.

vizr ü vebâl*:* Vebal ve suç.

Zât-ı pür-cûdunu medh etmeyen ehl-i tab'ın
Sözü ger sihr-i helâl etse olur vizr ü vebâl-Nef'î

vukû': (وقوع) Ar. 1. Düşme. 2. İsabet etme, rastlama. 3. Oluş, olma. 4. Bir olayın çıkış şekli. **c. vukûât.**

Sen hemân eyle hulûs ile rücû'
Afv-ı Bârî bulur elbette vukû'-Lâ

** **vukûât:** Vuku'lar.

İm'ân ile bir kez nazar et bunca vukûât
Âyât-ı kitâbı-ı kaderi etmede tefsîr-Ali Ruhi

vukûât-ı zemân: Zamanın vuku bulan şeyleri.

Şuûnât-ı tabîatte bidâyet yok, nihâyet yok
Vukûât-ı zemânı bir müselsel mâ-cerâ buldum
Hersekli Arif Hikmet

* **vâki', vâkıa:** 1. Vuku bulan, olan, rastlayan, olagelen. 2. Geçmiş olan, geçen. **c. vâki'ât.**

Âdemîden çok olur zâhir perî-veşler velî
Az olur vâki' perî-veşlerde sen teg âdemî-Fuzûlî

Pây-mâl olalı zülfün gibi ânâ der gören
Olmasın bir kâfire vâki' olan ahvâl ona-Âhî

Hem nefsini telef revâ değildir
Zîrâ o da bir şifâ değildir
Olsa fakat emr-i Hak'la vâki'
Ölmek sanırım fenâ değildir-Abdülhak Hâmit

vukûd: (وقود) Ar. Vakd'in çokluğu. Yanmalar, tutuşmalar, alevlenmeler.
Yandı her kim handek-i ışk içre eylerse
Oldu nûr ashâb-ı Uhdûd'a zehî zâtü'l-vukûd
Zihni

vukûf: (وقوف) Ar. Vakf'tan; 1. Durma, duruş. 2. Anlama, bilme, öğrenme. 3. Bir hâlde olduğu gibi kalma.
İster isen nücûm-ı çarha vukûf
Gözün aç câm-ı meydir üsturlâb-Lamiî Çelebi

vuslat: (وصلت) bk. vasl.

vusûl: (وصول) bk. vasl.

vuzûʿ: (وضوع) Ar. 1. Temizlik, arılık, pâklik. 2. Abdest alma, abdest.
Eğilip secdeye salma ferâğat tâcını baştan
Vuzûʿdan su sepüp râhat yuhusun gözden uçurma
Fuzûlî (sep-: saçmak, yuhu: uyku)

Hubs ü ağrâz ile endîşesi murdâr olana
Günde beş kerre vuzûʿ ile tahâret gelmez
Yenişehirli Avni

Eylemez zâil tabîat levsini âb-ı vuzûʿ
Sanma zâhid sen tahâret birle pâk olsan gerek
Nevʿî

vuzûʿ-ı ehl-i dil: Gönül ehlinin abdesti.
Târ-ı berk-ı âhtan mensûctur seccâdesi
Çeşme-i hûn-ı ciğerdir vuzûʿ-ı ehl-i dili
Yenişehirli Avni

vuzûh: (وضوح) Ar. 1. Açıklık, açık ve belli olma, berraklık. 2. ed. İfadede açıklık.
Fuzûlî oldu belin fikri ile mûy-misâl
Henüz bulmadı ol sırra ihtimâl-i vuzûh-Fuzûlî

Beyân-ı ukde-güdâzınla mübhemât-ı şuûn
Yavaş yavaş açılıp bir vuzûh olur rûşen
Mehmet Akif

vücûb: (وجوب) bk. vâcib.

vücûd: (وجود) Ar. 1. Var olma, varlık, kevniyyet. 2. Gövde, beden. 3. Ten.
Ten-i üryanı dehr âlâyişinden eyledim hâlî
Vücûdum katresin ışk adlı bir ummâna tapşırdım
Cinânî (tapşır-: teslim etme, emanet etmek)

Vücûd vücûd-ı İlâhî, hayât bahş-ı kerîm
Nefes âtiyye-i rahmet, kelâm fazl-ı kadîm-Nabi

Vücûdun pûtasın ka:l et çalış tehzîb-i ahlâka
Eğer zer sâf u hâlis olmasa kâmil-ıyâr olmaz
Hassân (Süleyman Hâdi Beyzade Mehmet...)

Şefâatinle bekâm et bu abd-i âsîyi
Bi-hakkın al abâ mefhar-i abâ-yı vücûd
Nevres-i Kadim

vücûd-ı âlem: Âlemin varlığı.
Vücûd-ı âlemi benzer hayâle kim olur zâil
Bu taʿrîfin beyânı pek amîk u tûldür ammâ
Âdile Sultan

vücûd-ı âşık: Âşıkın vücudu.
Olmaz vücûd-ı âşıka ışk içre iʿtibâr
Dönmez Fuzûlî âteş-i sûzâna hâr u has-Fuzûlî

vücûd-ı bihbûd: Sağlam vücut.
Pür-mehâsindir o mesʿûd vücûd-ı bihbûd
Bulamaz ehl-i rakam onları taʿdâda mecâl
Muallim Naci

vücûd-ı bî-nazîr: Benzersiz vücut.
Ne vücûd-ı bî-nazîrin gibi bir memdûh olur
Ne benim gibi senâ-kâra felek akrân bulur-Nefʿî

vücûd-ı dâg-dâr: Dağlı vücut, yaralı vücut.
Bahâr-ı âlem-i gam yok diyenler var ise Yahyâ
Vücûd-ı dâg-dârın rûy-ı zerdin onlara göster
Şeyhülislam Yahya

vücûd-ı halk-ı cihân: Cihan halkının varlığı.
Vücûd-ı halk-ı cihânı adem bilir ol kim
Açıldı kuhl-i cilâ ile ayn-ı irfânı-Cinânî

vücûd-ı her-mevcûd: Her var olanın var oluşu.
Kılar delâlet-i illet vücûd-ı her-mevcûd
Velî ne sûd ki sâhib-nazar değil aʿmâ-Hayrî

vücûd-ı hilkat: Yaratılış vücudu.
Hemîşe nazm ile fahr eylesem sezâdır kim
Vücûd-ı hilkatim ednâ ise sözüm aʿlâ
Yahya Bey (Taşlıcalı ...)

vücûd-ı kâmil: Kemâle ermiş varlık.
Mazhar-ı âsâr-ı kudrettir vücûd-ı kâmilin
Feyz-i fıtrattan garaz sensen tufeylin kâinât
Fuzûlî

Vücûd-ı Mutlak: Mutlak varlık (Allah)
Vücûd-ı Mutlak'ın bahri ne mevci kim eder peydâ
Ene'l-Hak sırrını söyler eğer mahfî eğer peydâ
Usulî (Yenice Vardarlı ...)

Sen fenânın resm-i ademin timsâlisin
Yâhûd ki Vücûd-ı Mutlak'ın hayâlisin
Abdülhak Hâmit

vücûd-ı nâm: Şöhretli vücud.
Fenâ-yı aşk ile bî-pâ vü dest olduk ki
Vücûd-ı nâmı anılmaz diyâra dek gideriz
Esrar Dede

vücûd-ı nâ-tüvân: Güçsüz vücut.
Vücûd-ı nâ-tüvânım zinde-veştir şevk-ı laʿlinle
Eğerçi mürdeye cân olmaz ey rûh-ı revân âteş
Behiştî

vücûd-ı pâk: Temiz vücut.
Ulüvv-i şânı muvâzî-i zirve-i eflâk
Vücûd-ı pâki makarr-ı merâsim-i iclâl-Cinânî

vücûd-ı rahmet-âsâr: Rahmet eserlerinin varlığı.
Vücûd-ı rahmet-âsârın tulûʿ-ı zulmet-i küfrü
Giderdi cümle îmân âşinâdır yâ Resûlallah
Necip (Sultan III. Ahmet)

vücûd-ı şerîf: Şerefli vücut.
Allah muammer ede vücûd-ı şerîfini
Yol bulmaya gubâr-ı keder tabʿ-ı sâfına-Nâbi

vücûd-ı vâcib: Kendi zatı, varlıkların vücudunu gerektiren; Allah.
Hayâli mahz-ı beşerdir tasavvuru nâ-bûd
Vücûd-ı vâcibi eşyâ eder iken ifhâm-Nâzım Paşa

Vücûd-ı vâcibin mâhiyyetin idrâk eden ârif
Hakîkatte zuhûr-ı mümkinâtı hep zılâl anlar
Rahmi

* **vücûd-ender-vücûd:** Varlık içinde varlık.
Vücûd-ender-vücûd âsâr-ı te'sîr-i irâdettir
Kalem-ender-kalemdir dest-i Mânî'den zuhûr
Esrar Dede

vücûh: (وجوه) bk. vech.
vüfûr: (وفور) bk. vâfir.
vükelâ: (وكلا) bk. vekîl.

vülûc: (ولوج) Ar. Girme, sokulma; duhul.
Eder mi âkıl olan kimse tengnâya vülûc
Kemâl-i haşyet ile etmeyince fikr-i hurûc-Beliğ

Onun_için dedi rûhu'llah iki kez doğmasa bir kes
Vülûc etmez onun rûhu semâya olmasın tammâʿ
Nuri

vürûd: (ورود) Ar. Gelme, geliş; varma, yetişme.
vürûd-ı refref-i ilhâm*:* İlham döşeğine gelme.
Şâir bu şeylere atf-ı hayâl ile
Eyler vürûd-ı refref-i ilhâma intizâr-Tevfik Fikret

vüsʿat: (وسعت) Ar. 1. Genişlik, bolluk, rahat hayat. 2. Boş meydan, fırsat. 3. Para durumu.
Aceb derd-i derûnum yâre kim iʿlâm eder Yâ Rab
Ne arz-ı hâle bir vüsʿat ne takrîre mecâlim var
Cinânî

Verdi bu iki şeh-i fazîlet
Hem devlete hem lisâna vüsʿat-Ziya Paşa

vüsʿat-i deryâ-yı rahmet: Rahmet denizinin genişliği.
Garkeder âlemleri bir katre âb-ı mağfiret
Var kıyâs et vüsʿat-i deryâ-yı rahmet n'eydigün
Bâki

vüsʿat-i dünyâ: Dünya genişliği.
Bir garîb iklîme düştüm gezerim uryân melîl
Vüsʿat-i dünyâyı kıldı başıma dar ayrılık
Âşık Ömer

vüsʿat-i havsala: Anlayış genişliği.
Deşt-i heyhât ise de çoktan olurdu sûzân
Vüsʿat-i havsalamı tündî-i hûbândan sor-Nâbi

vüsʿat-i meydân: Meydan genişliği.
Nâbî kelâma vüsʿat-i meydân verir cinâs
Çün teng ola zemîn mücânis-ter istemez-Nâbi

vüsʿat-i pehnâ-yı devlet: Talih yaygınlığının genişliği.
Sîr-çeşmî hirmen-i sâmân-i servettir bana
Teng-destî vüsʿat-i pehnâ-yı devlettir bana
Koca Ragıp Paşa

vüsʿat-i sâha-i endîşe: Endişe alanının genişliği.
Vüsʿat-i sâha-i endîşemi etsem taʿrîf
Âsmân harmânı nazmımda kalır çün erzen
Keçecizade İzzet Molla
* **vüsʿat-âbâd:** Genişlik yeri.
vüsʿat-âbâd-ı saâdet: Âhiret.
Vüsʿat-âbâd-ı saâdette olur elbet azîz
Pâk-dâmen mübtelâ-yı neng-i zindân olsa da
Behçet (Trabzonlu Defterdar Mehmet...)
vüska: (وثقه) Ar. Vüsûk'tan; sağlam ve kuvvetli olan.
Urvetü'l-vüska: takıp gerdânıma geldim ezel
Yoluna cân vermeğe merdân olam her dem senin
Ümmî Sinan
Halka-i Kâʿbe'yi terketse ne_ola Kays-misâl
Dile zencîr yeter urve-i vüska-i cünûn
Namık Kemal

-Y-

y: (ى) Ar. Osmanlı Türkçesinin otuz birinci harfi olup, "ebced" hesabıyla on sayısını karşılar.
yâ: (يا) Ar. 1. Arapçada başına gelen terkibin ilk kelimesini "üstün: e" okutur: Yâ Rabbe'l-âlemîn "Ey âlemlerin Rabb'i". 2. Tek kelimenin başına gelirse, o kelimenin son harfini "ötre: ü" okutur: Yâ Ahmedü "Ey Ahmed". 3. ünl. Ey, hey: Yâ Resûlallah.
Her ne eylersen eyle yâ Allah
Bana çektirme hicr-i yâr ile âh
Keçecizade İzzet Molla
Merhamet bilmeyen insânlara bak yâ Rabbi
Kovuyorlar beni bir sâil-i âvâre gibi-Mehmet Akif
–yâb: (ياب) Far. 1. "Bulucu, bulan; ele geçiren" anlamlarında kelime sonuna gelerek birleşik kelimeler yapar.
* fenâ-**yâb:** Fena bulan, yok olan.
Sen cism idin fenâ-yâb ol rûh-ı câvidânî
Düştün cüdâ sen ammâ bâkidir iştihârın
Abdülhak Hâmit
* nâ-**yâb:** Bulunmaz, ender, benzeri olmayan.
Nice mânend-i sadef sînemi çâk etmeyeyim
Çıktı destimden o meh gevher-i nâ-yâb gibi-Nahifi
* şifâ-**yâb:** Şifa bulmak.
Şifâ-yâb olup içtiğim zehrden
Kodum iştikâ-yı gamı dehrden
Keçecizade İzzet Molla
* tesellî-**yâb:** Teselli bulan, avunan.
Hayâliyle tesellî-yâb olur düştükçe hicrâna
Dile mahsûstur hem çekmeyip hem çekmek-Nâbi
yâbân: (يابان) Far. >yebân'dan; yâbân. 1. Çöl, sahra. 2. Yabancı, el.
Kemân misâl kec ol maksadın takarrüb ise
Atılma ok gibi yâbâna istika:met ile-Nâbi

Kays'a Mecnûn diyenin aklına Nevres şaşarım
Ne bilir ka:ide-i aşkı yâbânın delisi
Nevres-i Kadim
İster oku gitmeye yâbâna
Kendi çekinir zih-i kemâne-Şeyh Galip

Bulmak nişân-ı tîr gibi maksûd ise eğer
Yâbâna gitme sîne-i uşşâk-ı zâra gel-Ubeydî

yâbis, yâbise: (يابس) Ar. Yübûset'ten; kuru; ham.

Sağlı sollu hârdan hançer takınmış gûyiyâ
Zâhid-i yâbis dimâğ ile eder peykâr gül-Necati Bey

* ratb **ü yâbis:** 1. Yaş ve kuru. mec. 2. Yanlış doğru ağza gelen söz.

Ratb ü yâbis sühanı ser-tâ-pâ
Birinin aslını bilmez ammâ-Nâbi

yâd: (ياد) Far. 1. Hatıra getirme, anma. 2. Hatır, gönül.

Yâd edip lutf-ı cemîlin der zebân-ı rûzgâr
Bundan a'lâ bir hayât-ı câvidân olmaz bana
Ziya Paşa

Kimseden ümmîd-i istimdâd gelmez yâdıma
Ey benim feryâd-res Rabbim yetiş imdâdıma-Lâ

Tuhfemiz bu lûgat, ebyât-ı şiirden zevk alanlara
Gele bir devr-i rûşen ki bu şâirler yâd oluna
Fethi Atâ

yâd-ı bezm: Eğlence meclisini hatırlama.

Kadeh tut lâle-vâr Ahmed ki bu dem yâd-ı bezminle
Düzer nâzik kabâsın gül giyer gonca külâh eğri
Ahmet Paşa

yâd-ı cevher: Cevheri anma.

Câna müferrih olduğun tanlama yâd-ı cevheri
Câm ele alsa la'linin aksi şarâb içindedir-Şeyhi

yâd-ı çeşm: Gözü hatırlama.

Şevk-ı la'linle gözüm bahri leb-â-leb gevher
Yâd-ı çeşminle gönül bağı ser-â-ser nergis
İbn-i Kemal

yâd-ı dehen: Ağzı anma.

Yâd-ı dehenin bağrımı pür-hûn eder iy dost
Aksi lebinin yaşımı gül-gûn eder ey dost
Cem Sultan

yâd-ı hicrân: Ayrılığı anma.

Âteş-i âhım ile taşlara kan ağladuram
Yâd-ı hicrânın eğer bu dil-i pür-sûza gele
Ahmet Paşa

yâd-ı la'l: La'le benzeyen dudağı hatırlama.

Yâd-ı la'linle Fuzûlî gözleyip râh-ı adem
Var bir tedbîri ammâ âşikâr etmez bana-Fuzûlî

yâd-ı leb: Dudağını anma.

Yâd-ı lebinle câm-ı mey-i la'l-fâm için
Kûy-ı mugânı geşt ederim hâne hâne ben-Bâki

Çekmezse gam ne_ola dil-i mest-ânemiz bizim
Yâd-ı lebinle mey-kededir hânemiz bizim-Nef'î

yâd-ı leb-i cânân: Sevgilinin dudağını anma.

Gûyâ ki olur dîdelerim ma'den-i yâkût
Her gâh ki yâd-ı leb-i cânân ederim ben-Nef'î

yâd-ı miyân: Beli hatırlama.

Yâd-ı miyânın ile yaşım cihânı tuttu
Deryâ-yı ışka düştüm hergiz kenâra yer yok
Hayali Bey

yâd-ı nâm: Şöhretini anma.

Yâd-ı nâmınla ne_ola keffe-i cürm olsa sevâb
Feyz-i na'tınla girer vezne ibârât-ı rekîk-Nâbi

yâd-ı pür-hüzn: Hüzünlü hatırlama.

Akşam, hayâtımın şu sükûnetli hâlidir
Nâlende bir sürûd ile bir yâd-ı pür-hüzn
Ba'zen olur bahîre-i kalbimde mevc-zen
Tevfik Fikret

yâd-ı reftâr: Yürüyüşü hatırlama.

Ka:meti fikriyle bir yerde oturmazsın gönül
Yâd-ı reftâriyle bir hâlette durmazsın gönül
Fasîh (Ahmet ... Dede)

yâd-ı ruh: Yanağı anma.

Urunca şâne gîsû-yı hayâl-i yâre müjgânım
Gül âb-efşân olur yâd-ı ruhuyla çeşm-i giryânım
Nef'î

yâd-ı ruh-ı cânân: Sevgilinin yanağını anma.

Her gâh ki yâd-ı ruh-ı cânân ederim ben
Künc-i gamı bir demde gül-istân ederim ben
Neşati

yâd-ı ruhsâr: Yanağı hatırlama.

Yâd-ı ruhsâriyle ol mâhın gözüm kan yaş dolar
Her gören sâatte hûrşîd-i cihân-ârâ yüzün-Fuzûlî

yâd-ı temkîn: Sağlam hâtıra.

Sormayın gördüğüm âlemleri hiç söylemeyim
Yâd-ı temkînimi sarsar da kan ağlar yüreğim
Mehmet Akif

yâd-ı ulvî: Yüceliği hatırlayış.
Yâd-ı ulvîsi hayâlimde bu sîmâyı taşır
Bence Nef'î'ye bu sîmâ-yı mehâbet yaraşır-Nef'î

yâd-ı vatan*:* Vatanı hatırlama.
Cân vermeyim mi gurbete kim bîm-i ta'neden
Yâd-ı vatan figânıma sensiz bahânedir-Fuzûlî

* **yâd-âver:** Hatıra getiren.
Sever geçmiş zemânı pîrler, âtiye nâ-râzı
Elimde olsa ben olmam fakat yâd-âveri mâzî
Abdülhak Hâmit

* **yâd-gâr, yâdigâr:** Bir kimseyi veya bir şeyi hatırlatacak şey.
Ol âfetin mey-i aşkıyle mest imiş vâiz
Bize nasîhat eden yâdigârı gördün mü
Üsküdarlı Sırrı

Yâdigârım ola erbâb-ı kemâle bu eser
İ'tibâr etse sezâdır sühan-ârâ-yı be-nâm-Mahmut

yâdigâr-ı âsümân: Gök kubbenin yadigârı.
Necm-i bahtın rûzgâra yâdigâr-ı âsümân
Hâk-i pâyin çeşm-i çarha ber-güzâr-ı rûzigâr
Akif Paşa

yâdigâr-ı bezm-i rindân: Rindler meclisinin armağanı.
Söyleyip vasf-ı mey-i la'linde Vâsıf bir gazel
Yâdigâr-ı bezm-i rindân et kenâr-ı câma yaz
Enderunlu Vâsıf

yâdigâr: (یادكار) bk. yâd.

–yâfte: (یافته) Far. "Bulmuş, bulunmuş, bulunan" anlamlarında birleşik kelimeler yapar.
Sînemdeki dâgım ki nümûdâr-ı gamımdır
Bir yâftedir hokka-i attâra yapışmış-Nâbi

* nâ-**yâfte:** Bulunmamış.
Nice hükm etsek olur yine nakîsı zâhir
Kâinâtın katı nâ-yâftedir zâbıtası-Nâbi

* rehâ-**yâfte:** Kurtuluş bulmuş.

rehâ-**yâfte-i havf ü recâ:** Korku ve ümitten kurtuluş bulmuş.
Her kim ki rehâ-yâfte-i havf ü recâdır
Vâreste-i hayret-kede-i lâ vü neamdır-Nâbi

yağmâ, yâğmâ: (يغما) Far. 1. Çapul, zorla malı ele geçirme. 2. Bir Türk boyu. 3. Hân-ı Yağmâ. Tevfik Fikret'in hiciv üzerine yazılmış bir şiiri.
Zehî Ka:bız ki âlem kabza-i hükmünde muztardır
Zehî bâsıt ki çekmiş kâinâta sofra-i yağmâ-Nâbi

Salınıp her tarafa nâzıla ettikçe hırâm
Bir nigâh ile eder cân-ı cihânı yağmâ-Nef'î

Veliyy-i ni'met-i âlem desem haktır sözüm zîrâ
Simât-ı cûdu dünyâya çekilmiş hân-ı yağmâdır
Nef'î

yağmâ-yı cevr ü zulm: Zulüm ve cefa yağması.
Kime nakd akçe sorsan dâne-i eşkin eder rîzân
Cihân yağmâ-yı cevr ü zulmden iflâsa yüz tutmuş
Pertev Paşa

yağmâ-yı seher*:* Sabah vaktinin yağması.
Dehân âlûde olmaz ni'met-i elvân-ı âlemde
Dimâğ-ı dilde lezzet hân-ı yağmâ-yı seherdendir
Nâbi

* **yağmâ-ger:** Yağmacı, çapulcu. **c. yağmâ-gerân.**

gamze-i **yağmâ-ger:** Yağmacı gamze.
Ol gamze-i yağmâ-ger müjgânın edip leşker
Urdu dil-i nâlânı koptu yine vâ-veylâ-Esrar Dede

** **yağmâ-gerân:** Çapulcular, yağmacılar.

yağmâ-gerân-ı asr*:* Asrın çapulcuları.
Feyz ise maksad mümâşât-ı zemâne mâ'il ol
Fırka-i yağmâ-gerân-ı asra sen de dâhil ol
Ziya Paşa

yâ-hû: (یاهو) Far. 1. Ey o zat (Ey Allahım). 2. ünl. Hey, a canım, bana baksana! 3. Dervişler arasında ayrılırken "Allaha ısmarladık" anlamında da kullanılır. 4. Dervişler zikir esnasında "Hû" Allah'ın ismini karşıladığı için "Yâ Hû" diye zikrederler.
Reh-i taleb tutalım kûy-ı dil-rübâ diyerek
Safâ vü mihnete Yâ-hû vü merhabâ diyerek
Şeyhülislam Yahya

Dinleyen olmuyor "Edeb Yâ-Hû" yu
Behçet (Ahmet ...)

Yola azm etmiş ol ser-keş bana yâ-hû demez bir kez
Çekip atı başı ağyâr ile durmuş vedâ' eyler-Bâki

Şevk ü zevk ehli çekildi biz dahi yâ Hû dedik
Zevkı gitti âlemin ehl-i mezâkı kalmadı-Bâki

Süzülüp o çeşm-i âhû dedi zevk-ı vasla yâ-Hû
Bu değildi neyleyim bu yolum intizâre düştü
Şeyh Galip

yâhûd: (یاخود) Far. Veya.
Niyâmı var yâhûd altınlı bir tîğ-ı musaffâdır
Keser âşıkların ol gamzesi şemşîr-i bürrânım
Cinânî

Hicâb-ı mâni' olursa yanar ederse yâhûd
Ederse zühd satıp sûret-i riyâ izhâr-Nedim

Sen fenânın resm-i ademin timsâlisin
Yâhûd ki Vücûd-ı Mutlak'ın hayâlisin
Abdülhak Hâmit

Yahyâ: (یحیی) Ar. Zekeriya peygamberin oğludur. Hz. İsa'dan önce doğmuştur. Otuz yaşında kendisine peygamberlik verilmiş. Hz. İsa ile anne tarafından akrabadır. Hz. Musa'nın şeriatı ile amel ederken İncil indirilmiş ve onunla amel etmeye başlamış. Hz. İsa'nın geleceğini o bildirmiş. Devrin Filistin kralı Herot tarafından da sevildiği hâlde, yeni İsa şeriatınca kız kardeşin kızıyla evlenmek yasaklandığı ve buna karşı çıktığı için, kral Herot'un karısı Salome ve kızının ısrarı üzere Yahya'nın boynu vurdurularak şehit edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de onun hakkında 20 kadar ayet vardır. (Meryem 2/15, Âl-i İmrân 38/51 v.d.)
Hatı Hızr ağızı Meryem sözü Îsâ lebi Yahyâ
Özü Yûsuf gözü Mûsâ zihî Âdem zihî Havvâ'dır
Kadı Burhaneddin
Değil mihr ü şafak galtân olunca fark pür-nûru
Taşıp iklîm-i Şâm'ı tuttu hûn-ı Hazret-i Yahyâ
Nadirî (Ganizade...)
Bir şehîd-i dem-hurûşânım ki gûş-i cânıma
Rûh-ı Yahyâ'dan gelir âvâz-ı istihsân henüz
Muallim Naci

Etmiş sıla derdi ile Yahyâ
Bir har-menişi Mesîha hemtâ-Ziya Paşa
Yahyâ-yı mürsel*:* Peygamber Hz. Yahya
Başı kesildi gadr ile Yahyâ-yı mürselin
Düştü hezâr mihnete İsî-i bî-peder-Ziya Paşa
yakaza: (يقظه) Ar.Uyanıklık.
Ya yakaza hâli idi ya menâm
Bana erişti bu dil-ârâ peyâm-Nahifi
yakîn: (يقين) Ar. Yakn'dan; sağlam, iyi, kati olarak bilme.
Üç çeşit bilme vardır**:** 1. İlme'l-yakîn**:** Öğrenme yolu ile bilme. 2. Ayne'l-yakîn**:** Bir şeyi gözüyle görerek öğrenme. 3. Hakka'l-yakîn**:** Bir şeyi hiç şüphe kalmayacak şekilde kesin olarak bilme. **c. yakîniyyât.**
Ey nigeh-dâr-ı âsümân ü zemîn
Nûr-bahş kulûb-ı ehl-i yakîn-Hâletî (Azmizade...)

Kesb-i yakîne âdem için yoktur ihtimâl
Her i'tika:d akla göre gâib-ânedir-Muallim Naci

Mikrâz-ı lâ ile sebel-i dîdesin kesen
Görmek dilerse nûr-i yakîn ırak değil-Hayali Bey
* ayne'l**-yakîn:** Yakinen, gözüyle görerek bilme.
Var ise mühr-i nübüvvet merdüm-i bînendedir
Ol teni pür-nûru lâyıktır desem ayne'l-yakîn
Nadirî (Ganizade...)
ehl-i **yakîn:** Sağlam bilgili kimseler.
Ey nigeh-dâr-ı âsümân ü zemîn
Nûr-bahş kulûb-ı ehl-i yakîn-Hâletî (Azmizade...)
* hakka'l**-yakîn:** Gerçekliğine hiç şüphe olmayan bilme.
Gördüm seni gümânsız her dil-berin yüzünde
Hakka'l-yakîn görene zann u gümân gerekmez
Nesimi
* ilme'l-**yakîn:** Öğrenme yolu ile bilme.
Ben sana Hak'sın dedim ilme'l-yakîn ayne'l-yakîn
Âdile Sultan

Yaʿkûb: (يعقوب) Ar. Hz. İshak'ın oğlu ve Hz. Yusuf'un babası olan Hz. Yakup; oğlu Hz. Yusuf'un başına gelen sıkıntılardan dolayı edebiyatta gam ve hüznün sembolü olmuştur.
Yûsuf'u görmeğile giryeden aʿmâ oldu
Ey habîbim seni görse nice_iderdi Yaʿkûb-Behiştî

Çâh-ı arza düşicek Yûsuf-ı mihr oldu o dem
Mâh Yaʿkûb u felek külbe-i ahzân-şekil
Hayali Bey
Pîr oldu Yaʿkûb bir savt-ı ceres gûş eylese
Mahfe-i Yûsuf sanır vâdî-i Ken'an'dan geçer
Yahya Kemal

Yaʿkûb-ı çarh: Feleğin Yakup'u.
Şifâda aynıdır Yaʿkûb-ı çarhın
Safâda Yûsuf-ı Kenʿân'a benzer-Hayali Bey

Yaʿkûb-ı mahabbet: Yakup sevgisi.
Maksûd kolaylıkla azîzim ele girmez
Çeşm etti fedâ Yûsuf'a Yaʿkûb-ı mahabbet
Keçecizade İzzet Molla

Yaʿkûb-ı nâ-tüvân: Güçsüz Yakup.
Görse sinânını dil olur şöyle şâd-mân
San gördü rûy-ı Yûsuf'u Yaʿkûb-ı nâ-tüvân
Behiştî (san: sanki)

* **Yaʿkûb-vâr:** Yakup gibi.
Aç gözün terk et amâyı dîde-i Yaʿkûb-vâr
Her ne görsen ey azîz ol Yûsuf-ı Kenʿânî'dir
Hamdullah Hamdi

* **Yaʿkûb-veş:** Yakup gibi.
Redd oldu nergise yine Yaʿkûb-veş basar
Gül Yûsuf'ından aldı meğer bûy-ı pîrehen-Şeyhi

yâkût: (ياقوت) Ar. Kırmızı, yeşil, sarı, mavi ve beyaz renklerde olan kıymetli süs taşı. **c. yevâkıt**.
Baştan ayağa zer ü yâkût ile pîrûzeden
Donanır diler kim ola şâhid-i bâzâr gül
Necati Bey
Hatt-ı laʿlünle ruhun devrinde hâlindir gören
Hatt-ı yâkût-ıla bir mushaftır âyet-i ber-kenâr
İbn-i Kemal
Dürr ü yâkût ile bir nahl-i murassa sandım
Erguvân üzre dökülmüş katarât-ı emtâr-Nâilî

yâkût-ı âb-dâr: Parlak yakut.
Gül-berg içinde gonca, gûyâ ki zâhir eyler
Levh-i zümürrüd üzre yâkût-ı âb-dârı-Ziya Paşa

yâkût-ı âfitâb: Güneşin yakutu.
Yâkût-ı âfitâb ile hem-pâyedir gönül
Ey âteş-i derûn edemezsin zarar bana
Fehim-i Kadim (Uncuzade ...)

yâkût-ı ahmer: Kırmızı yakut.
Bilmezem yâkût-ı ahmer mi lebin ya kût-ı rûh
Bir sor ey sarrâf-ı devrân kim ne cevher devridir
Şeyhi

yâkût-ı dehr: Dünya yakutu.
Yâkût-ı dehr safha-i mercân-ı laʿline
Bir ferd yaza başladı ammâ hayâl-i hâs-Behiştî

yâkût-ı nâb: Berrak yakut.
Çeşme-i billûrdan yâkût-ı nâb olsun revân
Bahr-i hüsnün dil-berin pür dürr ü mercân eylesin
Hayali Bey

yâkût-ı rümmânî: Nar çiçeği rengindeki yakut.
Murassaʿ sâye-bânından döküldü ebr-i Nisân'ın
Dürr ü yâkût-ı rümmânî nihâl-i erguvân üzre
Bâki

yâkût-ı sürh: Kırmızı yakut.
Laʿlin tebessüm ile pür-âb ü tâb göster
Yâkût-ı sürh içinde dürr-i hôş-âb göster-Vecdî

yâkût-ı tirâşîde: Tıraş edilmiş yakut.
Yâkût-ı tirâşîde kadar pençesi gülgûn
Hançer gibi mihka:rı, alev gözleri pür-hûn
Kemalzade Ekrem Bey

* **yâkût-fâm:** Yakut renkli.
Nevâzişle leb-i yâkût-fâmın eyledim taʿbîr
Bu şeb gencîne-i rü'yâda bir laʿl-i nigîn buldum
Nâbi

* **yâkût-renk:** Yakut renkli.
Merhabâ ey câm-ı mînâ mı yâkût-renk
Devri gelsin senden öğrensin sipihr-i bî-direnk
Nefʿî

yâl: (يال) Far. Boyun, gerdan. "bâl" ile beraber kullanılır.

* **yâl ü bâl:** Boy pos düzgünlüğü.
O kadd ü hat o tenâsüb o gabgab o pistân
O yâl ü bâl o temâyül o şîve-i güftâr-Nedim

Haddeden geçmiş nezâket yâl ü bâl olmuş sana
Mey süzülmüş şîşeden ruhsâr-ı al olmuş sana

Nedim

Dönen muhît-i nigâhımda yâl ü bâlindir
Bütün hayâlim o fevka'l-hayâl hâlindir

Mehmet Akif

yâr: (یار) Far. 1. Dost. 2. Tanıdık. 3. Sevgili. **c. yârân**.

Yârin hadeng-i gamzesi sîne deler geçer
Sabr eyle cevr ü mihnete serden neler geçer

Sakızlı Ethem

Mâye-i nakd-i hayât olsa eğer dîdârı
Ölümümdür benim ağyâr ile görmek yâri-Nev'î

Eyvâh! ne yer, ne yâr kaldı
Gönlüm dolu âh ü zâr kaldı-Abdülhak Hâmit

yâr-i âlî-nazar: Yüce bakışlı.

Kara gözlerle şikâr etti gönüller mürguna
Yâr-i âlî-nazarım hüsn eli şeh-bâzı imiş-Behiştî

yâr-i azîz: Aziz sevgili.

Sür'atle geçse yâr-i azîzim aceb değil
Çün her zemânda âdeti ömrün şitâb imiş-Behiştî

yâr-i bâkî: Ebedî dost.

Ko bu îş ü işreti çünkim fenâdır âkıbet
Yâr-i bâkî ister isen olmaya tâat gibi

Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

yâr-i cân: Can sevgili.

Eğerçi kim vefâ gelmez cihândan
Velî geçmez gönül ol yâr-i cândan-Azizî

yâr-i cefâ-kâr: Cefa eden, zalim sevgili.

Yuf hârına dehrin gül ü gül-zârına hem yuf
Ağyârına yuf yâr-i cefâ-kârına hem yuf

Bağdatlı Ruhi

yâr-ı dil-ârâ: Gönlü süsleyen sevgili.

Dil uyur mest olarak yâr-ı dil-ârâ söyler
Gül susar şermederek bulbul-i şeydâ söyler

Yahya Kemal

yâr-i dil-ârâm: Gönlü dinlendiren yâr.

Âşıkın hâl-i derûnun ne sorarsın Nâbî
Onu âşık ne bilir yâr-i dil-ârâmı bilir-Nâbi

yâr-i dil-dâr: Sevgilinin gönlünü alıp götüren sevgili.

Bize cânâne gibi hüsn-i cihân-gîr gerek
Yâr-i dil-dâr gerektir bize dil-ber çoğ olur

Necati Bey

yâr-i gam-hâr: Kederlenen yâr.

Gönül umar nice demdir ki yâr-i gam-hârın
Olursa lutfu İlâhî görür bugün yarın

Şeyhülislam Yahya

yâr-i gam-hâre: Kederlenen yâr.

Yâr-i gam-hâreden ayrı düşeli hasret ile
Yâr hayf oldu Nizâmî'ye bu gam-hâr dirîğ-Nizami

yâr-i gam-güsâr: Gam ortağı sevgili.

Ey Hatâî çünkü yârin eyledi azm-i sefer
Rûz u şeb âh et yâr-i gam-güsâr elden gider-Hatâî

yâr-i gâr: Mağara arkadaşı (Hz. Ebubekir-r.a.)

Yüz şükr ki yâr-i gâr buldum
Gezdim bu cihânı yâr buldum-Fuzûlî

Tenhâ komaz gamınla ölürsek mezârımız
Işkın-durur cihânda bizim yâr-i gârımız-Cinânî

Hakk'a tamâm âşık idi yâr-i gâr idi
Birkaç zemân muammer olaydı ne var idi

Şeyh Galip

yâr-i gonca-leb: Gonca dudaklı sevgili.

Gerçek mi bende-hânene geldiklerin aceb
Bana yalan gibi gelir ey yâr-ı gonca-leb

Yahya Bey (Taşlıcalı...)

yâr-i gül-izâr: Gül yanaklı sevgili.

Mihrin yanında gör ne pervîn dedikleri
Gark-ı arak olunca kaçan yâr-i gül-izâr-Âhî

yâr-i hem-dem: Canciğer dost, sevgili.

Bir yâr-i hem-dem olmasa cennet ne fâide
Verirler iki âlemi bir yâr-i hem-deme-Necati Bey

yâr-i kadîm: Eski dost.

Yâr-i kadîm sandım a hercâyî ben seni
Etti beni firîhte va'd ü vefâların-Behçet

yâr-i kadîm-i gam: Eski dost olan gam.

Pür-bîm-i bî-vefâyî-i ahbâbım ol kadar
Yâr-i kadîm-i gamla gönül ülfet istemez

Koca Ragıp Paşa

yâr-i mevzûn-tabʿ: Ölçülü vücutlu sevgili.
Yâr-i mevzûn-tabʿ olur elbette dâhil sohbete
Mısrâʿ-i berceste hîç ka:bil mi tazmîn olmaya
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail...)

yâr-i muvafık: Uygun yâr.
Işkınla ölmek oldu bana ey püser lezîz
Yâr-i muvâfik ile olur her sefer lezîz-Necati Bey

yâr-i perî-rû: Peri yüzlü sevgili.
Gönlümüz şâhid-i zîbâ-yı cihâda verdik
Dil-ber-i mâh-rûh u yâr-i perî-rû yerine
Gazâyî (II. Gazi Giray)

yâr-i perî-ruh: Peri yanaklı sevgili.
Yâr-i perî-ruhum ki gözümden nihân ola
Dîvânelik alâmeti benden ıyân ola-Behiştî

yâr-i sâdık: Sadık dost.
Derdimiz şerh etmeğe bir yâr-i sâdık bulmazız
Hayf kim gittikçe yârân-ı safâ eksilmede
Bağdatlı Ruhi

yâr-i sengîn-dil: Taş kalpli sevgili.
Dediler başın yarar ol yâr-ı sengîn-dil sakın
Başımı teklîf edip dedim ki yararsa ne_ola-Emrî

yâr-i şefik: Şefkatli yâr.
Esbâb-ı izz ü mansıb u ikbâl ber-taraf
Yâr-i şefik ü mûnis ü gam-hâr der-kenâr-Cinânî

yâr-i vefa-dâr: Vefalı yâr.
Ben umardım ki bana yâr-i vefâ-dar olasın
Ne bilirdim ki seni böyle cefâ-kâr olasın
Mihrî Hatun

yâr-i vefâ-kâr: Vefalı yâr.
Yok kimse için gam-kede-i hâkte bir yâr
Herkes oluyor kendisine yâr-i vefâ-kâr
Kemalzade Ekrem Bey

yâr ü ağyâr: Dost ve başkaları.
Uykuyu giderdi yâr u ağyâr
Dert ehli hemîn kalırdı bîdâr-Fuzûlî

** **yârân:** Yârlar, dostlar.
Ne_ola terkeyler isem yârı da yârânımı da
Feleğin mihneti cânımdan usandırdı beni
Enderunlu Vâsıf
Ne ıyşinde hâlet, ne nûşunda zevk
Ne yârân-ı yârân, ne bezminde şevk
Yahya Bey (Taşlıcalı ...)
Tuttu beni ol söz ile yârân
Daʿvâya gerek gel imdi bürhân-Şeyh Galip

yârân-ı aşk: Aşk dostları.
Her kişi nakd-i cânını âmâde eylesin
Yârân-ı aşk sohbetimiz ârif-ânedir
Şeyhülislam Yahya

yârân-ı azîz: Aziz dostlar.
Merhamet eylemedi hâlime yârân-ı azîz
Beni kan ağlatarak gitti bu mihnette kodu-Neş'et

yârân-ı devr: Zamanın dostları.
Yârân-ı devrin ipliği bâzâra çıktı hep
Hem-hâl ü gam-güsâr olur ahbâb kalmadı
Hamamizade İhsan

yârân-ı ışk: Aşk dostları.
Yârân-ı ışk hâzır olun kesmeğe ipin
Cellâd-ı gamze zülfüne bir nâ-tüvân aşar
Necati Bey

yârân-ı safâ: Eğlence dostları.
Derdimiz şerh etmeğe bir yâr-i sâdık bulmazız
Hayf kim gittikçe yârân-ı safâ eksilmede
Bağdatlı Ruhi
Mey anda dil-ber anda cümle yârân-ı safâ anda
Geçip cennetten âdem sâkin-i mey-hâne olmaz mı
Vecdî (anda: orada)

yârâ: (يارا) Far. Kudret, takat, güç, mecal.
Gâhî inerek sâika-âsâ
Bir saydı urur, pençe-i yârâ-Kemalzade Ekrem Bey

yârâ-yı arz-ı müddeâ: İddia edilen yerin gücü.
Kimde var yârâ-yı arz-ı müddeâ ey tünd-hû
Âh hasretinden temennâlar bedîdâr olmasa
Koca Ragıp Paşa

yârâ-yı çîre-destî-i ikdâm: Önceki beceriklilik gücü.
Ol şûre-zârı eyledi ihyâ misâl-i ebr
Yârâ-yı çîre-destî-i ikdâm ü himmeti-Ziya Paşa

yârân: (ياران) bk. yâr.

yâsemen, yâsemin: (ياسمن) Far. Yasemin. Sarı, beyaz veya pembe renkli, kokulu bitki.
Zîb ü fer vermek için rûy-i arûs-ı çemene
Yâsemen şâne sabâ mâşıta âb âyîne-dâr-Bâki

O hüzn-i hüsnünle yoktu menendin
Meh-tâbı andırır bir yâsemendin

Doktor Rıza Tevfik

Bir çeşmenin başında oturmuş o gül-beden
Gördüm elinde var idi bir deste yâsemen-Lâ

Meh-tâba benzemiş gül-zâr-ı hüsnün
Solmuş dudakların yâsemen gibi

Doktor Rıza Tevfik

Yâ-sîn: (يس) Ar. Kur'an-ı Kerim'deki bir surenin ismi. Kur'an'ın kalbi olarak adlandırılır. Kur'an'ın 36'ncı suresidir. 83 ayettir. Baştaki Yâ-Sîn harflerinin remizleri hakkındaki tefsir görüşleri içinde en kuvvetli görüş "Ey Muhammed" hitabı olduğunda birleşmeleridir.

Çeşm ü ebrun üzre neyler hâl-i müşgîn ey sanem
Nokta konmaz sûre-i Yâ-Sîn ü Tâ-hâ üstüne

Lamiî Çelebi

Vasfını Ve'n-Necmi ve'ş-Şemsi Tebârek söyledi
Şânına Tâ-Hâ vü Yâ-Sîn geldi Hak'tan beyyinât

Nedim

yâve: (ياوه) Far. Faidesiz, manasız, saçma sapan söz.

* **yâve-derâyî:** Saçma sapan söyleme şekli.

Ol rütbe râst çeker aksine yayı
Ma'kûs demek olur ona yâve-derâyî-Nef'î

* **yâve-gû:** Saçma sapan söz söyleyen.

Zemânıdır oturup, şimdi, herze dinlemenin
O yâve-gûları hâlâ, adam deyin beğenin

Mehmet Akif

* **yâve-güster:** Saçma sapan söz yayan.

Bezle-senc olsan seni îmâ ile eyler mezâk
Meclisin dânâ rûşen nâ-dân yâve-güsteri

Nazîm (Yahya...)

* **yâve-senc:** Yâve eden, hoşlanan. **c. yâve-sencân.**

** **yâve-sencân:** Hoşlananlar.

yâve-sencân-ı fazîlet-güster: Fazilet yayanlardan hoşlananlar.

Aczime bir hüccet alırdım eğer ehil olsalar
Rûzgârın yâve-sencân-ı fazîlet-güsteri-Nef'î

yâver: (ياور) Far. Yardımcı, imdad edici. **c. yâverân**.

Baht-ı yâver padişâh-ı âsumân-mesned ki dîn
İstinâd-ı devletiyle kuvvet-i erkân bulur-Nef'î

Sipeh-i haşmetine avn-i Hudâ yâver olup
O şehin ettiği dem azm-i çemen-zâr gazâ

Nazîm (Yahya ...)

Yâver olursa eğer lutf-ı Hudâ bir kula
Bir pula muhtâc iken dehre olur pâdişâ

Şahin Giray

Allah'a tevekkül edenin yâveri Hak'tır
Nâ-şâd gönül bir gün şâd olacaktır-Ziya Paşa

yebrûhü's-sanem: (يبروح الصنم) Ar. bot. İnsan kökü, kan kurutan otu denilen bitki.

Mâye-i tıynetim olmuş benim insâniyyet
Hâk-i kabrimde yebrûh-ı sanemdir giyehim

Koca Ragıp Paşa

Ye'cûc: (يأجوج) Ar. Me'cûc ile birlikte geçer. Kıyamet alametlerinden biri olarak tanımlanır. Nuh peygamberin soyundan gelen iki kabilenin ismidir. Kur'an'da (Enbiya/96, Kehf/88) geçen bu iki kabile, değişik tefsirlerde farklı yorumlarla açıklanır. Fakat birleşilen nokta, son zamanlarda ortaya çıkacak ve dünyayı fesada sürüklüyecektir. Kur'an'a göre, bu iki kavmi kıyamete kadar bulundukları yerden çıkarmayan İskender-i Zülkarneyn isimli peygamberdir. Rivayete göre bunlar kısa boylu, kulakları yerde sürünen ve her şeyi yiyip bitiren bir yaratıktır.

Dehri tahrîb eyledi Ye'cûc ü Me'cûc-ı zemân
Halkın ümîdi yine Mehdî ile Deccâl'dir

Memduh Paşa

Ye'cûc-ı dey: Kış Yecüc'ü.

Eyâ zahîr-i zemân olmaz ise merhametin
Vücûd ilini bu Ye'cûc-ı dey kılar yağmâ

Yahya Bey (Taşlıcalı ...)

Ye'cûc-i ye's: Üzüntü Yecüc'ü.

Ye'cûc-i ye's etmeyicek Nâbiyâ zuhûr
Sedd-i ümîd değmede gelmez güşâyişe

Nâbi (etmeyicek: etmeyince)

yed: (يد) Ar. 1.El. 2. Kudret, güç. 3. Yardım. 4. Vasıta. 5. Mülk. **c. eyâdî, eydî, yüdî**, **yedân (Far. ç).**

Kabza-i tîğa edip şemşîr-bâzân vaz'-ı yed
Fart-ı reşkinden felek de derdi merrîhü'l-hased

Sürûrî

Yed-i beyzâ: 1. *(Beyaz el)* Hz. Musa'nın bir mucize olmak üzere güneş gibi parlak görünen mübarek eli. 2. mec. Mucize, keramet, kudret, kuvvet.

Gösterdi yine sâkî-i meclis Yed-i beyzâ
Zerrîn kadehi etti elinde gül-i hamrâ

Şeyhülislam Yahya

Bir tecellî idi Mûsâ'ya da kim el verdi
Şecer-i Tûr hemîşe Yed-i beyzâ vermez

Koca Ragıp Paşa

Kuru bir değnek idi çûb u asâdan ne çıkar
Ne zuhûr etti ise etti Yed-i beyzâdan

Keçecizade İzzet Molla

Yed-i beyzâ-yı kelîm: Konuşanın (Hz. Musa) beyaz eli

Mâr ise adüvv biz Yed-i beyzâ-yı kelîmiz

Bağdatlı Ruhi

Yed-i beyzâ-yı kudret: Kudretin beyaz eli.

Te'âlallâh zihî kasr-ı bülend-eyvân-ı halkavî
Yed-i beyzâ-yı kudrettir meğer kim dest-i mi'mârı

Nef'î

Yed-i beyzâ-i zemâne: Zamanın yed-i beyzası.

Ben Enverî-i devr-i zemânım ne_ola olsam
Mûsâ gibi sâhib Yed-i beyzâ-i zemâne-Nef'î

yed-i gadr: Kudret eli.

Nîm-bismilken yed-i gadrinde, kurbân etmiyor
Etmiş olsa hakkı var ya iddiâ-yı merhamet

Tahirü'l-Mevlevi

Yed-i Kudret: Kudret'in eli, Yaradan'ın gücü.

Ne cür'etle edersin haksız işte Hak'tan istimdâd
Yed-i Kudret mi olsun âleme cellâd lâzımsa

Namık Kemal

yed-i lutf: Lütuf eli.

Pâdişâhım sensin ol sâhib-zuhûr-ı muntazar
Kim yed-i lutfun eder ihyâ-yı emr-i mülk ü dîn

Ziya Paşa

yed-i Mûsâ: Musa'nın eli.

Yüzün meh-i îd ü ser-i zülfün Şeb-i Esrâ
Gamzen yed-i Mûsâ leb-i la'lin dem-i Îsâ

Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

yed-i pîr: Şeyhin eli.

Mürîd oldur hakîkatte murâdından ola fânî
Yed-i pîre ede teslîm zimâm-ı cism ile cânı-Gaybî

yed-i takdîr: Kudret sahibinin eli.

Düşsün çelengi Rûm'un eğilsin ser-i Frenk
Vur Türk'ü gönderen yed-i takdîr aşkına

Yahya Kemal

yed-i takvâ: Takva eli.

At şu, tesbîh-i riyâ-pâşı yed-i takvâdan
Müddeâ safvet ise al kadeh-i mînâdan

Esad Erbilî

yed-i tûlâ: 1. Uzun el. 2. mec. Sanat, hüner, maharet.

Böyle mu'ciz-nazm ile dünyâya hayret-bahş olan
Gâlib'in fenn-i sühanda hep yed-i tûlâsıdır

Leskofçalı Galip

** **eyâdî:** Yed'ler, eller.

eyâdî-i ehl-i dil: Gönül ehlinin elleri.

Mutahhardır eyâdî-i ehl-i dil çirk-âb-ı âlemden
Verilse kenz-i âlem ser-be-ser, dirhem kabûl etmez

Esat (Selanikli Mehmet...Dede)

eyâdî-i fukarâ: Fukaranın elleri.

Sahâyif-i çemen oldu eyâdî-i fukarâ-Fuzûlî

* **yed-be-yed:** Elden ele.

Hürmetinden mi düşer gâhî ayağa düşse de
Gelmede bintü'l-ineb tâ devr-i Cem'den yed-be-yed

Ali Rıza Paşa

* **yeden-be-yed:** Elden ele.

Geldim ayağın öpmeğe destimde nakd-i cân
Gel al elim ki bey'imiz olsun yeden-be-yed

Vâlihî-i Kadim

* **Yed-ullah**: Allah'ın kudreti.

Seyf-i Yed-ullah olup âşikâr
Geçti kılıçtan fiten-i rûzigâr-Sabrî-i Şâkir

yegâne: (یگانه) Far. Biricik, tek.
Yegâne hüsn-i İlâhî odur Cemâlullah
Cihâna ahsen-i takvîmden ıyân olalı-Yahya Kemal

Hele bütün bütün âzürde-hâtır etti beni
Yegâne ziynet ü dârâtı bir yeşil yemeni
Kemalzade Ekrem Bey

Bî-şek yegâne râh-ı hakîkat şerîatin
Ettik hulûs-ı kalb ile îmân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

yegâne-i cihân: Cihanın teki.
Bayrâm gibi hâr-ı zemâne
Kıydı o yegâne-i cihâna-Ziya Paşa

yegâne-i halvet-serây-ı kurbiyet: Yakın olmadaki yalnızlık yerinin teki.
Hudâ yegâne-i halvet-serây-ı kurbiyet
Hıdîv-i milk-i nübüvvet şeh-i ferişteh cünûd-Sâmi

yehûd, yehûdî: (یهود) Ar. Ya'kub'un büyük oğlu Yehûdâ'ya nisbetle Hz. Musa'nın dinine mensup olan kimseler, cühud, cehud; Benî-i İsrâil (İsrail Oğulları).
Bilmeyip doğru yolu sana mûti' olmadılar
Kıldılar nâr-ı cahîm içre nasara vü yehûd
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Zâhidâ şürb-i Yehûd ile görülmez neş'e
Zevk-ı rindâneyi bir mey-kedeye var da gör-Pertev

Ârifin katline dendân bilemek âdet-durur
Hazret-i Îsâ'yı çârmuh etmediler mi Yehûd-Gaybî

O dem ki dest-i zebânî-i dûzaha verile
Tugât-ı kıbt-i nusarâ bugât-ı kavm-i Yehûd-Sâbit

Ak olur çehre-i hûbân-ı Yehûd
Al u esmerleri gâyet mefkûd-Enderunlu Fazıl

yek: (یک) Far. 1. Bir. 2. Bir oluş, tek. 3. Kelimelerin başına gelerek birleşik kelimeler yapar. **c. yegân.**
Ben yek cihetim tarîkatimde
Tağyîr işi yok cibilletimde-Fuzûlî

Yek yekledir müretteb bâzî-i şeş-der-i çerh
Bin kerre zâr olursan bir kez dü-bâra gelmez
Nâbi

Yek sebû yek bezm yek peymâne yek mey yek neşat
Mey-keşân-ı bezm-i ünsün ittihâdı böyledir-Nâbi

Mânende-i mâkiyân-ı garrâ
Yek beyza vü sad hezâr da'vâ-Şeyh Galip

** **yegân:** Tek'ler, birler.
Teshîr edip cihânı kul ettin kapında hep
İkbâl-i azm ü devlet ü câhı yegân yegân-Nedim

Benden o şûha arz-ı hulûs et cihân cihân
Çektiklerimi söyle sabâ hep yegân yegân-Rasih Atik

* **yek-âheng:** Aynı ahenkte, hiç değişmeden.
Ey muvahhidler yek-âheng harîm-i şevk olun
Arşı tutsun nağme-i ulyâ-yı tesbîhâtınız
Muallim Naci

* **yek-âvâz:** 1. Tek sesli, bir sesli. 2. mec. Bir şekil üzerine, müsavi. 3. ed. Baştan sona kadar aynı güzellikte bulunan manzume.
Ettikçe kasîdeye ser-âgâz
Tâ âhire dek olur yek-âvâz-Ziya Paşa

yek-be-yek: Tek tek, birer birer.
Yek-be-yek kasrları odaları sofaları
Hep nisâbında hemen ede mübârek Allah-Nedim

Bundan azîz ü mu'teber olsaydı bin cânım
Rehinde böyle eyler idim yek-be-yek fidâ-Nazîf

* **yek-cihet:** Birlikte, oylar bir olarak.
Ben yek-cihetim tarîkatimde
Tağyîr işi yok cibilletimde-Fuzûlî

* **yek-dâne:** Eşi, benzeri olmayan.
Kân-ı endîşe hazef-pâreleridir Ekrem
Bu güherler ki sana her biri yek-dâne gelir
Recaizade Ekrem

* **yek-dem:** Bir nefes, tek bir nefes, çok kısa.
Yoktur sebat çünkü cihân-ı harâbta
Birdir hezâr sâl ile yek-dem hesâbta-Bâki

* **yek-deme:** Bir anda, geçici, süreksiz.
Rind-i ter-dâmene hem-râz ola zâhid-i huşk
Olmaz ağzında onun yek-deme nem-nâk cevâb
Münif

* **yek-diğer**: Diğer biri.
Yek-diğere eyleyip tekâpû
Derler ki efendi böyledir bu-Şeyh Galip

* **yek-dil:** Gönlü bir; mec. müttefik.
İttifâk eyleseler mel'anete
Cümlesi yek-dil olur mefsedete-Sünbülzade Vehbi

* **yek-hatve:** Tek adım.
Yek-hatvede eyler yine tay şark ile garbı
Reh-vâr-ı kalem her ne kadar pâ-be-gil olsa-Nâbi

* **yek-kâr:** Tek iş.
Pâ-mâl olurdu gerd-i kesâda dükânları
Yek-kârda cemâl ü nazar bâ-hemm olmasa-Nâbi

* **yek-mâhe:** Bir aylık.
Ârâyiş-i âriyet-i yek-mâhe-i gül-şen
Bülbüllerin nâle vü feryâdına değmez-Nâbi

* **yek-müşt:** Tek yumruk.
Gelmez dil-i dânâsına âlâyiş-i dünyâ
Yek-müşt gubâr ola mı deryâ-yı mükedder-Rızayi

* **yek-nesak:** Bir tarz ve şekilde olan.
Ki her birinde değişsin bütün bütün âheng
Zemîn-i yek-nesak olsun edâsı reng-â-renk
Mehmet Akif

* **yek-pâre:** Bir parçadan ibaret. Bütün, parçasız.
Eğerçi nâkısım yek-pâre yâ Rab
Gulâm-ı himmet-i ehl-i kemâl et-Esrar Dede

* **yek-rân:** Soyu sopu ve cinsi bilinen at.

yek-rân-ı felek: Feleğin en iyi cins atı.
Pehlevân-ı kerem-i sufra-keş-i halk-ı cihân
Kahramân-ı gazab-ı râyiz-i yek-rân-ı felek-Nef'î

yek-rân-ı gurûr: Gurur cinsi.
Zevkı var cilve-i yek-rân-ı gurûrun ammâ
Olmasa pençe-i idbâr-ı inân-gîr olmak-Nâbi

* **yek-renk:** 1. Bir renkte, alaca olmayan. 2. Yürek temizliği.
Âşık-ı yek-reng ü rindân-güşâde-meşrebiz
Bezm-i hâs-ı vahdete hem bâde hem peymâneyiz
Nef'î

* **yek-rengî:** 1. Aynı renkte, aynı boyda. 2. Dostluk, hâlislik.

yek-rengî-i ülfet: Dostluğun safiyeti.
Germ edip yek-rengî-i ülfet gül ü pervâneyi
Âşiyânsız oldu bülbüller şem'adan üzre-Nedim

yek-rengî-i vahdet: Birliğin tek renkliliği.
Yek rengî-i vahdet görünür mûnisimizde
Ka:nûn-ı mahabbet çalınır meclisimizde-Nâbi

* **yek-rûze:** Bir günlük, geçici.
Ol ki ona masraf-ı yek-rûzedir
Mâ-hasal-ı kân ü yemm-i rûzigâr-Nef'î

yek-rûze-i dünyâ: Dünyanın bir günlük geçiciliği.
Ey müftehir-i devlet-i yek-rûze-i dünyâ
Dünyâ sana mahsûs u müsellem mi sanırsın
Ziya Paşa

yek-sâl, yek-sâle: Bir yıllık.
Ne bu tezeyyün-i tekellüf ne bu elfâz-ı dürûg
Ömr-i yek-sâle için nüsha-i takvîm gibi-Nâbi

* **yek-sân:** 1. Düz. 2. Bir, beraber.
Yek-sân ise yanında seven sevmeyen seni
Hûbâna bu muâmeleden çok zemân olur-Nef'î

Rind olan yeksân bilir hicr ile devr-i vuslatı
Pûla saymaz hâl-i hirmânında kenz-i fırsatı
Ebubekir Sâmi Paşa

Yek-sân görüp cihânı gözet sırr-ı vahdeti
Benlik hayâlin eyleme zinhâr sen sen ol
Arif (Mütercim Mir Süleyman...)

* **yek-ser, yek-sere:** Yalnız ve tek başına.
Edince feyz-i hüsnünle gönül nakş-ı cünûn peydâ
Olur her noktasından yek-ser esrâr-ı şüûn peydâ
Leskofçalı Galip

Yek-ser gazâ kılıncı kuşanmış bir ümmetin
Câlis budur erîke-i âlem-penâhına-Yahya Kemal

* **yek-süvâr, yek-süvâre:** Arkadaşı olmayan atlı.
Yüz bin olursa gam sipehi dönmez yüzüm
Meydân-ı aşk içinde bugün yek-süvâreyim
İbn-i Kemal

* **yek-şebe:** Bir gecelik.
Zen-perestân-ı cihân yek-şebe kâm almak için
Zen-i dünyânın alır bâr-ı gamın gerdenine-Nâbi

* **yek-tâ:** Yalnız, eşsiz, tek.
Beyâzlar giydiğince bir dür-i yek-tâya benzersin
Siyâhlar giydiğince sen hemen Leylâ'ya benzersin
Vefaî (Sultan IV. Mehmet)

Yek-tâ süvâr-ı arsa-i devrân ki düşmâna
Havf-ı hücûmu tefrika-i hânmân verir-Nef'î

yek-tâ-yı zemâne*:* Zamanın teki.
Ey sadr-ı cihân saftır yek-tâ-yı zemâne
Muhtâctır devletin ebnâ-yı zemâne-Nef'î

* **yek-tâz, yeke-tâz, yekke-tâz:** (Düşmana) yalnız başına saldıran (yiğit).
Râğıb semend-i nefs-i hârûnun zebden
Bu arsada şehâmet ile yeke-tâz olur
Koca Ragıp Paşa

Rahş-ı endîşemle aldım ben bu meydânı Halîm
Yeke-tâz-ı samt-ı irfân olduğum bilmez misin
Halim Giray

yeke-tâz-ı arsa-i nazm ü beyân: Nazım ve beyan arsasının yiğidi.
Yeke-tâz-ı arsa-i nazm ü beyân oldum Ziyâ
Şeh-süvârân-ı belâgat hem-inân olmaz bana
Ziya Paşa

* **yek-tene:** Yalnız başına; tenha.
Sürdükçe hasma yek-tene bakmaz silâh u cevşene
Yer kalmaz aslâ düşmâna illâ beyâbân-ı adem
Nef'î

* **yek-zerre:** Tek zerre.
Yek-zerre komaz kîsesine çirk-i efzûn
Fevt ile beden ma'nî-i ma'hûde nişândır-Nâbi

yeke: (يكه) bk. yek.
yek-sân: (يكسان) bk. yek.
yek-tâ: (يكتا) bk. yek.
yekûn: (يكون) Ar. Toplam.
Şıhne olsan düzd-i medyûnu kalırsın farktan
Düzd-i medyûnun yekûn olmaz husûsa defteri
Nazîm (Yahya...)

iktizâ-yı kazâ-yı "kün fe-yekûn": "Allah ol dedi ve her şey oldu, yani yaratıldı" şeklinde kabul ve iman edilen mukadderat gereğince söylenen söz.
İktizâ-yı kazâ-yı Kün Fe-Yekûn
Kıldı her emri vaktine merhûn-Lâ

yeldâ: (يلدا) Far. Uzun. şeb-i yelda: Yılın en uzun gecesi (23-24 Aralık)
Nedir gönülde bu sevdâ ki dâimâ müştedd
Benim gecem şeb-i yeldâ mıdır niçin mümtedd
İsmail Safa

Semâsından gumûmu leyle-i yeldâ hurûşândır
Kıyâmetten nişân vermekte mahşerden perîşândır
Kemalzade Ekrem Bey

Sokakta kar yağadursun, odanda fasl-ı bahâr
Dışarda leyle-i yeldâ, içerde nısf-ı nehâr
Mehmet Akif

yeldâ-yı sefâlet: Sefaletin en uzun gecesi.
Şeb-i yeldâyı müneccimle muvakkit ne bilir
O yeldâ-yı sefâlet, şimdi bir subh-ı tesellî-bâr
Tevfik Fikret

yem, yemm: (يمّ) Ar. Deniz. **c. yümûm**.
Bâkî-sıfat verdin elem ettin gözüm yaşını yemm
Kıldın garîk-i bahr-i gam deryâlara saldın beni
Bâki

Âlem-i cânın Rızâyî âb-tâb-ı ışkıla
Katresi yemm zerresi hûrşîd-i âlem-tâb olur
Rızayi

Gönülde cûşiş-i aşk olmasa çeşm eşk-bâr olmaz
Telâtûm etmedikçe yem sadeften dür nisâr olmaz
Yenişehirli Avni

yem-i ahdar: Yeşil deniz.
Sâkiyâ zevrakı sür bâd-ı bahâr esti yine
Sebze-zâr oldu yem-i ahdâr u lenger sünbül-Bâki

yemm-i avâtıf*:* İyilikseverler denizi.
Olan sefîne nişîn-i tevekkül ü teslîm
Garîk-ı mevc-be-mevc yemm-i avâtıf olur-Nâbi

yemm-i bî-kenâr*:* Kıyısız deniz
Meh-i tal'atin hayâli dil-i bî-karâra düştü
Sanasın ki aksi mâhın yemm-i bî-kenâre düştü
Ziya Paşa

yemm-i eşk*:* Gözyaşı denizi.
Yemm-i eşk içre ten gark-âb iken bend eylemiş âhir
Giriftâr-ı neheng-i bahr olan gavvâsa dönmüştür
Cinânî

yem-i gam: Gam denizi.
Yem-i gamda karaya urdu meğer keştî-i dil
Hat-ı müşgîn-i izârın ona sâhil gibidir
Nadirî Ganizade

yem-i ışk: Aşk denizi.
Yem-i ışkının dilinde çü kenârı yok bilirsin
Ne aceb kenâre çekse seni bir gece Cinânî-Cinânî

yemm-i rûzigâr*:* Zamanın denizi.
Ol ki ona masraf-ı yek-rûzedir
Mâ-hasal-ı kân ü yemm-i rûzigâr-Nef'î

yem-i telâş: Telaş denizi.
Cûş-âver edip yem-i telâşın
Deryâ deryâ dökerdi yaşın-Şeyh Galip

Yemen: (يمن) Ar. Arap yarımadasının güney batısını meydana getiren bölge. Divan edebiyatında daha çok "akik" taşı ve "Süheyl" yıldızı ile beraber anılır.
Dedim lebin ki Âb-ı Hayât-ı hacîl kılar
Mercân mı ya akîk-i Yemen dedi iksi de-Şeyhi

Âlemi bâd-ı seher-hîz ki seyrân eyler
Varsa milk-i Yemen'e her nefes cân eyler-Cevrî

Hasretle gözüm yaşı ki zîb-i çemen oldu
Rûm illeri kûh-sâr-ı Bedahş u Yemen oldu
Neşet (Hoca Süleyman...)

yemîn: (يمين) Ar. 1. Sağ taraf. 2. And, yemin. **c. eymân**.
Görmüşüzdür nice bî-mezheb ü dîn
Her sözünde eder üç defa yemîn-Nâbi

Tîğına ne_ola yemîn eylerse rûh-ı Murtazâ
Bir gazâ ettin ki hoşnûd eyledin Peygamberi-Nef'î

Meyân-ı neşve-i câma humâr-ı gam girmez
Yemîn edersem eğer hîç başım ağrımaz-Sâbit

Nesîb ü yemîn ü şimâl
Bütün izz ü ikbâl ü celâl-Nedim

yemîn ü şimâl: Kuzey ve doğu.
Bu noktadır yemîn ü şimâli beyân eden
Eyler cihâta akıl bu merkezden insilâk-Ziya Paşa

** **eymân:** 1. Yemin'ler. 2. Sağlar.

eymân-ı hîn-i va'de: Vadenin son yeminleri.
Her bir sözü tahallüf ü va'din güvâhıdır
Eymân-ı hîn-i va'dede bisyâr olanların-Nâbi

yenbû': (ينبوع) Ar. Memba, ayazma, pınar, kaynak.

yenbû'-ı dehr*:* Dünyanın kaynağı.
Bulamaz nâ-sâz ü kem-tâli' olan bir katre âb
Arasa fevvâre-i yenbû'-ı dehri sû-be-sû
Âgâhî (Şâkir....Efendi)

yenbû'-ı hikmet: Hikmet pınarı.
Lisânından akıp yenbû'-ı hikmet
Hayât-ı bâkî bulsa ondan eşrâf-Nuri

yenbû'-ı hükm: Hikmetler kaynağı.
Olmasa sînesi yenbû'-ı hikem
Levhe yazmazdı bu ahvâli kalem-Hakanî

yerâa: (يراعه) Ar.1. Kamış; yontulmamış kamış kalem. 2. Ateşböceği. **c. yera'**.

yerâa-i şuarâ: Şairlerin kamış kalemi.
Yerâa-i şuarâdan değil dürûğ baîd
Seyâhat ehli biraz Nâbiyâ mücâzif olur-Nâbi

yerekan: (يرقن) *Ger şifâ-hâne-i lutuftan içe şerbet-i hâs*
Yereka:n renci ile olmaya ebter nergis-Nizami

yerlîg: (يرليک) T. Yarlık>Far. yerlîg. Emir, buyruk, ferman.

yerlîg-i ahkâm-ı kader*:* Kader hükümlerinin buyruğu.
Sensin ol dârende-i yerlîg-i ahkâm-ı kader
Hâmen olmuştur rumûz-ı âsümâne tercümân
Nef'î

ye's: (يأس) Ar. Bir şeyin husulünden ümidini kesme, fütur getirme, emeline ulaşamama, üzüntü duyma.
Âstânında nigârı görmesem ye's etmezem
Bu mesel meşhûrdur kim çıkmadık cânda ümîd
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Eder isyânıma gönlümden nedâmet galebe
Neyleyim yüz bulamam ye's ile afvım talebe-Şinasi

Ye's ile ol rütbe oldum ki memâtın mâili
Görsem âğûşa alırdım şevk ile Azrâ'il'i
Tahirü'l-Mevlevi

ye's-i fenâ: Yokluk üzüntüsü.
Seni isminle sâde yâd etmek
Bana ye's-i fenâ verir-Tevfik Fikret

ye's-i ferdâ: Geleceğin üzüntüsü.
Bir yükselen ele ufk-ı ümmîdi tevsî et
Biraz füyûzunu gönder bu ye's-i ferdâya
Ahmet Hâşim

ye's-i humâr: İçkiden sonraki baş ağrısı üzüntüsü.
Ger ye's-i humârın verecek ise sonunda
Evvelce şikest olsun o peymâne-i ümmîd
Cevdet Paşa

ye's-i küfr: Küfür üzüntüsü.
Ye's-i küfr olmasa ol denlü günahkârım kim
Kendi âmirzişmi eyler idim istib'âd-Nâbi

ye's-i midâd: Yazı mürekkebi üzüntüsü.
Elim mahbere, endîşe-lîka, ye's-i midâd
Çekmede satr-ı ümîde hatt-ı butlân-ı kalem
Akif Paşa

ye's ü hirmân: Üzüntü ve ümitsizlik.
Ye's ü hirmân ile benzim sararıp solmuş idi
Ehl-i matlûb saçımla sakalım yolmuş idi-Ziya Paşa

* **ye's-engîz:** Üzüntü arttıran, üzüntülü.
Bu nasıl âkıbet-i ye's-engîz
Ne zelîl oldu bakın ömr-i azîz-Abdülhak Hâmit

yesâr: (يسار) Ar. 1. Refah, zenginlik. 2. Sol taraf.
Yesârında durup şehzâdegân izz ü saâdetle
Sipihr-i haşmetin her biri oldu mihr-i tâbânı
Nedim

Yesârî-i Hattât: Hattat Yesari
Târîhi harf-i mu'ceme ta'lîk edip dedim
Ceffe'l-kalem Yesârî-i Hattât gitti âh
Sürûrî (1213)

Yesrib: (يثرب) Ar. Medine şehrinin Müslümanlıktan önceki adı.
Al Kâ'be'nin ey hâcı dilden haberin gör kim
Yesrib ne aceb kûşe Bathâ ne aceb yerdir
Bağdatlı Ruhi

Kesr oldu kasr-ı Kisrî vü râm oldu Rûm u Şâm
Yesrib'te tâ ki feth ile nasb eyledin livâ-Nizami

Zât-ı pür nûru mihr-i tâbende
Garb u şark ona Yesrib ü Bathâ-Nadirî (Ganizade...)

yesîr: (يسير) bk. yüsr.

yetîm: (يتيم) Ar. Yetm'den; 1. Yalnız, tek, eşsiz, bir tek. 2. Babası veya anası babası ölmüş kimse. **c. eytâm, yetîmân.**
Oldu bâzâr-ı cihân revnakı bir dürr-i yetîm
Ki değil iki cihân hâsılı ol dürr-i bahâ-Fuzûlî

Böyle bir mahbûb-ı zîbâ yâri kim sevmez bugün
Dişleri dürr-i yetîm ağzı ona olmuş sedef
Farisî (Sultan II. Osman)

Evet, siz bir şifâ, ben bir marîzim böyle bî-tâkat
Veyâ siz bir peder ben bir yetîmim tâlib-i şefkat
Abdülhak Hâmit

yetîm-i eşk-i mazlûmân: Mazlumların gözyaşının teki.
Yetîm-i eşk-i mazlûmân çerhe hûn-bahâ olmaz
Eğer ser-çeşme-i hurşîd-i rahşân la'l-bâr olsa
Esrar Dede

yetîm-i nâ-tüvân: Güçsüz yetim.
Ben dahi kaldım yetîm-i nâ-tüvân
Nûr içre yata Hâce Nev-fidân-Âdile Sultan

** **eytâm:** Yetîm'ler.
O eytâm için ki tese'ül-künân
Gezer yolda muhtâc-ı yekpâre nân
Abdülhak Hâmit

** **yetîmân:** Yetîm'ler.
Bükmüş oradan boynunu binlerce yetîmân
Me'vâ, arıyor âileler lâne perîşânî-Mehmet Akif

Bin zulm ile cân veren yetîmân
Girdâbe-i hûn içinde galtân
Abdülhak Mihrünnisa Hanım

* **yetîm-âne:** Yetimce, yetimlere yakışır şekilde.
Çocuk o vaz'-ı yetîm-ânesiyle bir dürr-i nâb
Kadın o hâl-i harâbile bir şikeste sedef
Tevfik Fikret

* **yetîmiyyet:** Yetimlik hâli.
Alır, sever, büyütür, sanki kendi mahdûmu
Denir kucağına gehvâre-i yetîmiyyet-Hüseyin Sîret

yevm: (يوم) Ar. Vakit, zaman, çağ. **c. eyyâm.**

yevm-i cemʿ: Toplanma günü, haşir günü.
Yevm-i cemʿ olan kıyâmet âdemînin şânıdır
Ademîden gayrıdan mümkin değil cemʿ-i kuvâ
Gaybî

yevmü'l-cezâ: Ceza, hesap günü.
Kim ki aşk-ıla fenâda zâr u giryân olmadı
Kalısar yevmü'l-cezâ şehrinde bî-şek âh u zâr
Ümmî Sinan

yevmü'l-hisâb: Hesap günü, kıyamet günü.
Ben dahi şükrâna sarfetsem sezâ evsâfına
Vâridât-ı tabʿ-ı nakka:dım ilâ-yevmü'l-hisâb
Üsküdarlı Hakkı Bey

yevmü'l-hulûd: Kıyamet günü.
Murâd ü maksada âlem penâh-gâh-ı ümem
Ümîd-i rûzu neden mültecâ-yı yevmü'l-hulûd
Sâbit

yevmü'l-mevʿûd: Kıyamet günü.
Ger anda da vaʿdin eylemessen incâz
Seyreyle nedir kıyâmı yevmü'-mevʿûd
Yenişehirli Avni (anda: orada)

yevm-i şekk: Ramazan ayında hilâl ile sabit olmayan şüpheli ilk gün.
Baş kaldırmadılar öğleye dek uykudan
Yevm-i şekk zevkine hazırlanan ahbâb-ı kirâm
Nedim

Yevm-i şekk niyyetine şıra sıkarken yârân
Sık boğaz etti basıp şıhne-i şehr-i Ramazân
Nedim

yevm-i tenâd: Kıyamet günü.
Ümmetinden çü senin eyledi Allah beni
Hâşâ-lillâh ki mahrûm kalam yevm-i tenâd-Nâbi

yevm-i Uhud: Uhud savaşının olduğu gün.
Tâ'if'te naʿli laʿle dönüp oldu hem-şikest
Yevm-i Uhud'da dürre-i nâb-ı Peygamber
Ziya Paşa

Ben dahi şükrâna sarfetsem sezâ evsâfına
Vâridât-ı tabʿ-ı nakka:dım ilâ-yevmü'l-hisâb
Üsküdarlı Hakkı Bey

** **eyyâm:** Yevm'ler, günler, zamanlar, çağlar.
Dâim göçürür gamımda eyyâm
Bir gün ona hâsıl olmadı kâm-Fuzûlî

Serverâ cânımı var devletin eyyâmında
Sünbülün turresine el uzata şâh-ı çınâr-Nefʿî

Bir münâsibçe refîk ile girersen kayığa
Şevk ile kullanırız gayrı bizimdir eyyâm-Nedim

Geçmesin hîç sensiz eyyâmım
Mahvolurdu cihânda ârâmım
Kemalzade Ekrem Bey

eyyâm-ı adâlet-ger-i Âsaf: Adalet uygulayıcısı örneği Âsaf'ın günleri.
Şimdi eyyâm-ı adâlet-ger-i Âsaf'tır
Yürü ey maʿdelet-i Nûşirrevân hôş geldin-Nâilî

eyyâm-ı adl: Adalet günleri.
Uzatmaz kimse destin kimseye eyyâm-ı adlinde
Meğer kim şâne-i ter zülf-i anber-bûy-ı zîbâya
Rızayi

eyyâm-ı bâhûr: Temmuz ayının 19'undan 26'sına kadar olan en sıcak 7 güne "eyyâm-ı bâhûr denilir.
Nesîmî tâzeler pejmürde olmuş berg-i ezhârı
Havâ-yı dil-keşi nevrûz eder eyyâm-ı bâhûrı-Nefʿî

eyyâm-ı beyz: 1. Mehtap geceleri. 2. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Kamer ayının 13, 14 ve 15'inci günlerine rastlayan oruçlu günler.
Nûr-ı ruhu çün meh-i eyyâm-ı beyz
Derler imiş nâmına derviş-i feyz-Vâhit

eyyâm-ı fitne-cûy: Fitne dolu günler.
Alnı geçirdi eblak-ı eyyâm-ı fitne-cûy
Olmasa hink-i devlete ger tâziyâne tîğ-Hayali Bey

eyyâm-ı gam: Gam günleri.
Zulmet-i ebr ile şebden seçemezler rûzu
Böyle eyyâm-ı gamın böyle olur Nevrûzu
Hâletî (Azmizade ...)

eyyâm-ı gül: Gül zamanı.
Terk-i mey ettin ey gönül eyyâm-ı gül gelir
Elbette bu işin çekilir bir nedâmeti-Fuzûlî

eyyâm-ı gurûr: Gurur günleri.
Elden gelen âzârda hîç eyleme taksîr
Eyyâm-ı gurûrun sana pâyende kalırsa-Nâbi

eyyâm-ı hazân: Sonbahar günleri.
Çenârı gör elin açık tut eyyâm-ı hazân erdi
Nisâr-ı zer bülend-âyînlerin bu demde kârıdır
Behiştî

eyyâm-ı harîf: Dost günleri.
Kastı kavurdu bizi gerçi kim eyyâm-ı harîf
Esti savurdu şitâ da bizi âhir gûyâ
Enderunlu Vâsıf (Vâsıf-ı Enderunî)

eyyâm-ı hayât: Hayat günleri.
Cürm olup mâ-hasal müddet-i eyyâm-ı hayât
Mansıb-ı ömrden âsâm ola ancak mahsûl-Rızayi

eyyâm-ı hicrân: Ayrılık günleri.
Kim helâk olmak mukarrer zannederdim kendimi
Bulsa birkaç gün dahi eyyâm-ı hicrân imtidâd
Nef'î

eyyâm-ı husûm: Düşmanların günleri.
Gece gündüz beni mihnette esîr etmek için
Bir yere geldi leyâl-i ham u eyyâm-ı husûm
Yenişehirli Avni

eyyâm-ı hüner-düşmen: Bilgi düşmanı günler.
Tecâhül kıl bu eyyâm-ı hüner-düşmende, âkılsen,
Sakın izhâr-ı ilm etme, Atâ, gâyet cehâlettir
Atâullah (Şeyhülislam Mehmet ...)

eyyâm-ı îd: Bayram günleri.
Temâşâ bunda kim fasl-ı bahâr eyyâm-ı îd oldu
Dahi künc-i riyâzâtta tutarlar ehl-i dil rûze-Bâki

eyyâm-ı inbisât: Gönül rahatlığı içinde olan günler.
Eyyâm-ı inbisât iledir lezzet-i hayât
Tûfân-ı gamda âdeme lâzım mı ömr-i Nûh
Esat (Musullu ...)

eyyâm-ı musîbet: Belâ günleri.
Nevmîd-i vaka:yi' sürünen aczime la'net
Eyyâm-ı musîbet geçecektir yine elbet
Süleyman Nazif

eyyâm-ı neşât: Sevinç günleri.
Geh sâz u tarab gehî âgânî
Eyyâm-ı neşât idi zemânı-Nâbi

eyyâm-ı ömr: Ömrün geçen günleri.
Ne dest-mâye-i tâat ne iktisâb-ı hayâ
Tamâm eyledi eyyâm-ı ömrü ta'tîl-Sâbit

eyyâm-ı safâ: Eğlence günleri.
Hazret-i şâh-ı Selîm Han ki zemânın halka
Zübde-i mâye-i eyyâm-ı safâdan biliriz
Enderunlu Fazıl

eyyâm-ı şekk: Şüphe günleri.
Yakın etti felek eyyâm-ı şekke rûz-ı nev-rûzu
Bu takrîb ile birkaç gün temâşâ-gâh olur sahrâ
Şeyhülislam Yahya

eyyâm-ı şîb: Yaşlılık günleri.
Geçmede vakt-i şebâb ü gelmede eyyâm-ı şîb
Gitmede dilden safâ gözden cilâ eksilmede
Bağdatlı Ruhi

eyyâm-ı zühd: İbadet günleri.
Eyyâm-ı zühd ü mevsim-i zerk ü riyâ değil
Hengâm-ı ayş ü işret ü geşt ü güzârdır-Bâki

Yezdân: (یزدان) Far.1. Zerdüşt dininde hayır ilahı. 2. Allah, Tanrı.
Değildir kâr ü bâr-ı câh mâni' kurb-ı Yezdân'a
Hasîrı âlet-i kurb etme zâhid bu riyâdan geç-Nâbi
O zemân sanki arş-ı Yezdân'ı
Görür enzâr-ı girye-bâriyle-Tevfik Fikret

Hulkun senâsın etmeğe bulmaz mecâl dil
Çünkim azîmdir dedi Yezdân efendimiz
Faruk K. Timurtaş

Yezîd: (يزيد) Ar. Hz. Muhammed'in (s.a.s.) vahiy kâtibi Hz. Muaviye'nin oğlu ve Emevi devletinin ikinci halifesidir. Kerbela vakası saltanat kavgasına dönüştüğü ve bu kavgada Hz. Hüseyin (r.a.)'in Kerbela'da şehit edilmesine sebep olduğu için Alevî-Bektaşiler onun düşmanı olmuş ve Yezid kelimesini bugüne kadar küfür olarak kullanmışlardır. Edebiyatta da bu hususta Maktel-i Hüseyinler yazılmıştır.
Anıp ahvâl-i sıbt-ı Ahmed'i aşr-i Muharrem'de
Yezîd ü kavmine kim la'net etmezse Yezîd olsun
Kâzım Paşa

Gösterdi çeşm-i âleme böyle musîbeti
Oldum Yezîd ü âline Allah la'neti
Üsküdarlı Hakkı Bey

yûh, yûhâ: (یوح) Ar. Güneş.
Sûrette ne_ola zerre isek ma'nîde yûhuz
Rûhü'l-kudsün Meryem'e nefh ettiği rûhuz
Bağdatlı Ruhi
Değil mâhî kabâda tal'atin nakkaşlar gûyâ
Zemîn-i lâciverde bir dirahşân yûh yazmışlar-Nâilî
Yûnus: (یونس) Ar. 1. Hût isimli büyük bir balığın karnında kaldığı rivayet edilen ve sonra kurtulan peygamber. Kur'an'da En'am/86, Saffât/139-148, Enbiya/87,88 surelerinde adı geçer. 2. Yunus Emre.
Hz. Yunus, Asur devletinin başşehri Ninova halkına inen peygamber. Otuz yaşına geldiğinde peygamber olduğu bildirildi. Ninova halkı çok kalabalık olup halkı putlara, heykellere tapardı. Onların bu hâli Kur'an'da "Biz onu yüz bin kişiye, belki daha ziyadeye gönderdik." (Saffât/147) şeklinde ifade edilir. Yunus, senelerce halkını Allah'a imana davet etti. Fakat halkı ona çeşitli eza ve cefalarda bulundu. Halkına tekrar tekrar iman etmelerini, putlara ibadet etmemelerini söyledi. Sonra da iman etmeyenlere ahirette yapılacak azaplardan da haber verip onları korkuttu. Onlar da "Tek bir kişinin hatırı için azap nazil olup herkesi yok edecekse, öyleyse bu azap gelsin." diye alay ettiler. Halkının bu küfür hâllerine üzülüp aralarından ayrıldı. Hak'tan vahiy gelerek 40 gün daha aralarında kalıp imana çağırması emredildi. 37 gün daha aralarında kaldı, tekrar imana çağırdı. Fakat onlar bir türlü inanmadılar. O da: "Öyleyse üç gün sonra başınıza gelecek azabı bekleyin, bunun işareti de önce benziniz sararacak" dedi. Önce benizleri sarardı, sonra gökyüzü karardı, şehri simsiyah bir duman kapladı. Herkes korktu. Yunus'u aradılar bulamadılar. O zaman başımıza bir bela gelecek diye daha da korktular. Yaşlı bir zata gelip bu durumu anlattılar. O da: "Çabuk tövbe edip imana gelin ki bu beladan kurtulasınız." dedi. Öyle oldu ki, evlerindeki başkasına ait olan taşları bile söküp sahiplerine iade ettiler. Yunus aleyhisselam 40 günü doldurmadan, Allah'tan bir vahiy gelmeden kavmini bırakıp gitti. Henüz 40 gün dolmadan tekrar kavmine döndüğünde hiçbir azap olmadığını görünce: "Artık bana inanmazlar." diyerek geri dönüp gitti. Yafa'ya geçti. Tarsus'a geçmek için bir gemiye bindi. Yolda bir fırtına koptu. Gemi halkı, içlerinde efendisinden kaçan bir köle olduğunu söyleyerek aralarında kura çektiler. Her defasında kura Yunus'a çıktı. Böylece onu denize attılar. Allah'ın emriyle Yunus'u büyük bir balık yuttu. Üç gün üç gece karnında sakladı. Bu süre içerisinde vakti gelmeden halkını terkedip gittiği için hatasını anlayıp Allah'a yalvararak affını diledi. Duası 10 Muharrem (aşure) günü kabul oldu ve balık, Yunus'u karaya çıkardı. Yunus, tekrar halkına döndü. Şehrin kralı dâhil olmak üzere herkes ona uydu.
Bu kavmin azaptan kurtuluşunu Kur'an-ı Kerim şöyle açıklar: "Hiçbir şehir halkı yoktur ki korku hâlinde iman etmiş olsun da, bu imanı ona fayda versin! Ancak Yunus kavmi müstesnadır ki, bunlar iman edince kendilerinden dünya hayatındaki perişanlık azabını uzaklaştırıp giderdik ve onları ecelleri gelinceye kadar yaşatıp faydalandırdık." (Yûnus/98).
Mevc-i eşkimde gözüm tuttu hayâl-i yâri
Yuttu deryâda Behiştî nite kim Yûnus'u hût
Behiştî
Yunus Emre'min bu sözü câna doldu âvâzesi
Kördür münkirlerin gözü ben nicesi göstereyim
Yunus Emre
Yûsuf: (یوسف) Ar. İsrailoğulları peygamberlerinden Hz. Yakub'un on iki oğlundan en küçüğü. Kardeşleri tarafından kuyuya atıldıktan sonra çıkarılıp bir tüccara satılan ve tüccar tarafından da Firavun'un sarayına alınan Yusuf, Firavun'un eşi Züleyha'nın yasak aşkına karşılık vermedi. Bunun üzerine Züleyha, Yusuf'a iftira ederek onu zindana attırdı. Zindanda iken Firavun bir rüya gördü. Kimsenin yorumlayamadığı bu rüyayı Yusuf yorumlayınca Firavun tarafından takdir edildi ve Firavun'un veziri oldu. Rüyaya göre Mısır'da kıtlık olacaktı. Tedbirini alan Yusuf, o sırada zahire almak için Mısır'a gelen kardeşlerini tanıdı ve ailesi ile yeniden bağlantı kurdu. Kur'an'da "Ahsenü'l-Kısas" (Hikâyelerin en güzeli) olarak geçen

bu hikâyeden yararlanan Müslüman yazarlar Yusuf ile Züleyha (Zeliha) arasındaki bu macerayı bugüne kadar işleyip gelmişlerdir. Arap ve İran edebiyatlarında başlayıp pek çok İslam ülkelerinde şair ve yazarlar tarafından işlenmiştir. 14. yüzyıl Anadolu Türk Edebiyatının en güzel manzum Kıssa-i Yûsuf'u, Şeyyad Hamza'nınkidir.

Aks-i huşkuyla ben âyîne gibi hursendim
Ben ne hâkim ki açam Yûsuf'a âgûş-ı çehim-Nâbi

Yûsuf'ı görmeğile giryeden a'mâ oldu
Ey habîbim seni görse nice_iderdi Ya'kûb-Behiştî

Hevâ-yı nefsden ser-mâye-i izzetdir istiğnâ
Azîz olmazdı Yûsuf çekmese dâmen Züleyhâ'dan
Koca Ragıp Paşa

Yûsuf-ı çâh-ı devât: Kuyuya benzer divit kutusunun Yusuf'u.

Yûsuf-ı çâh-ı devâtın görücek ruhsârın
Aybdır kat'-ı yed etmezse Züleyhâ-yı kalem-Nâbi

Yûsuf-ı gül-pîrehen: Gül gibi kırmızı renkli Yusuf'un gömleği.

Benim Ya'kûb-ı nâ-bînâ benim bülbül gibi gûyâ
Bu Mısr-ı hüsn içinde Yûsuf-ı gül-pîrehensin sen
Figânî

Yûsuf-ı güm-geşte: Kaybolmuş Yusuf.

Yûsuf-ı güm-geşte kimdir kim sana mânend ola
Yüz ona mânend hüsn-i bî-misâlin sadkası-Fuzûlî

Yûsuf-ı hûbân: Güzellerin Yusuf'u.

Beni kaptırma hased kurduna ey bebr-i vegâ
Merta'-ı lu'ba varan Yûsuf-ı hûbân-şekl-Bâki

Yûsuf-ı hulkî: Yaratılışı Hz. Yusuf'a benzeyen.

Yûsuf-ı hulkîdir ol şâhid-i mugnî kim olur
Dil, akl-ı âfet aşkıyla serâsîme vü deng-Nef'î

Yûsuf-ı hüsn: Güzelliğin Yusuf'u.

Gelse mîzân-ı kemâl ortaya ey Yûsuf-ı hüsn
Katı çok kimselerin ipliği bâzâra çıkar-Nâbi

Yûsuf-ı Ken'ân: Kenan ilinin Yusuf'u.

Cânıma ki çâh-ı zenaha zülfü kemişti
İnsâfa gelin Yûsuf-ı Ken'an niçe benzer
Âşık Paşa (kemiş-: düşmek.)

Yûsuf-ı Ken'ânî: Kenanlı Yusuf.

Mısır diyârı mülküme şâh olduğumda sicn olur
Yoktur karârım hergizin ben Yûsuf-ı Ken'ânîyam
Ümmî Sinan

Yûsuf-ı Mısr-ı nübüvvet: Peygamberliğin Mısır'daki Yusuf'u.

Anun-çün Yûsuf-ı Mısr-ı nübüvvet gibi mahsûruz
Ki fazla mazhar olmuş bir Behiştî'yiz vilâyette
Behiştî

Yûsuf-ı Mısrî: Mısırlı Yusuf.

Yûsuf-ı Mısrî gibi pîr-i azîz
Eyledi şevk odunu dillerde tîz
Atâyî (Nevizade Atâullah)

Yûsuf-ı mihr: Güzel Yusuf.

Çâh-ı arza düşicek Yûsuf-ı mihr oldu o dem
Mâh Ya'kûb u felek külbe-i ahzân-şekil-Hayali Bey

Yûsuf-ı sânî: İkinci Yusuf

Mısr-ı cemâle Yûsuf-ı sânî misin nesin
Kim dâstânın oldu senin ahsenü'l-kısas
Cem Sultan

Yûsuf-ı tal'atân*:* Güzel yüzlülerin Yusuf'u.

Ne_ola gül-zâr-ı âlem ser-be-ser beytü'l-hüzün olsa
Bu Yûsuf-ı tal'atân dünyâyı Ya'kûb eylemişler
Vecdî

Yûsuf-ı üftâde: Biçare Yusuf.

Sanırlar Yûsuf-ı üftâdedir çâh-ı zenahdânda
Değildir lîk hâlî fitneden Hârût olmuştur
Esrar Dede

Yûsuf-ı zemâne: Zamanın Yusuf'u.

Ey Yûsuf-ı zemâne niçe cân halâs edem
Gamzen ki katlime takınır tîğ ile sinân
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

* **Yûsuf-âsâ:** Yusuf gibi.

Zelîhâ-yı murâda vâsıl olmak haylî müşkildir
Azîzim, Yûsuf-âsâ bend-i zindân olduğun var mı
Fehim (Hoca Süleyman ...)

* **Yûsuf-şiyem:** Hz. Yusuf huylular.

Şâhenşeh-i ferhunde-baht ârâyiş-i dîhim ü taht
Bahtı kavî ikbâli İskender-i Yûsuf-şiyem-Nef'î

Yûsuf u Züleyhâ(Zelîhâ): Doğu ve Türk edebiyatlarında Kur'an'dan alınarak işlenen klasik aşk mesnevisi. bk. Zelîhâ.

yübûset: (يبوست) Ar. Kuruluk.
Zâhidâ biz de yübûsetle helâk olmuş idik
Mey-i nâb ile bizaz benzimize kan geldi-Ahî
yümn: (يمن) Ar. Uğur, bereket, mutluluk, kutluluk, baht. **c. meyâmin**.
Bu sâl-i ferrûh-fâlde hûrşid-i zîbâ-peykerin
Burc-ı Hamel'de yümn ile ruhsarı oldukta bedîd
Nedim

yümn-i dîdâr: Yüz görme mutluluğu.
Şeb-i Mi'râc'da yümn-i dîdâr
Nahl-i ümîdin edip ber-hûrdâr-Hakanî
yümn-i devlet: Devlet uğuru.
Kim bu nizâmı vermedi âlem sarâyına
İllâ ki yümn-i devlet şâh-ı cihân-sitân-Bâki
yümn-i insâf: Acıma talihi.
Yümn-i insâfınla sahrâda yürür âhû ile şîr
Feyz-i adlinle tutar bâz ile güncişk âşiyân
Üsküdarlı Hakkı Bey
yümn-i kâmil: Tam uğur.
Dilleri garka-i envâr-ı meserret eyler
Yümn-i kâmil ile geldikçe o dem sâl-be-sâl
Muallim Naci
yümn-i na't: Naatin bereketi.
Yümn-i na'tinden güher olmuş Fuzûlî sözleri
Ebr-i Nîsân'dan erer çün lü'lü'-i şehvâra su-Fuzûlî
yümn-i pâ-bûs*:* Ayak öpme bahtı.
Ol reşk-âver âyîne-i hurşîd oldu
Yümn-i pâ-bûsu ile ferş-i ruhâm-ı devlet-Münif
yüsr: (يسر) Ar. 1. Kolaylık, rahat. 2. Zenginlik.
Cân vermeyicek yüsre girmez leb-i dil-ber
Ancak bu dahi Çeşme-i Hayvân'a benzer
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Usrün yüsrü vardır, kalma elemde
Attan inen yine biner demişler-Dertli
* **yesîr:** 1. Kolay. 2. Az şey. 3. Kumarbaz.
Hîle-kâr olma olur fi'lin asîr
İstika:met kıl, ola kârın yesîr-Esat (Takvim-i Vakayihane-i Âmire Nâzırı Mehmet ...)
Yürü bu feyz-i adâlet ile al dünyâyı
Dest-i teshîr kadar zoruna ber-vech-i yesîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

-Z-

-zâ: (زا) Far. "Doğuran" anlamına gelen birleşik kelimeler yapar.
* nâdire-**zâ***:* Ender doğuran.
Ne ayyâr olduğu ma'lûm o ayyâr-sühan
Tab'ını biz kalem-i nâdire-zâdan biliriz
Enderunlu Fazıl
* güher-**zâ:** Cevher doğuran.
Verir tâb-ı safâ-bahşım keder âyîne-i âba
Eder kilk-i dür-efşânım hacîl ebr-i güher-zâyı
Nef'î
* sühan-**zâ:** Söz doğuran.
Bir öyle hünerver-i sühan-zâ
Yazmak gerek idi ondan a'lâ-Ziya Paşa
* veleh-**zâ:** Şaşkınlık doğuran.
Ben mülhem-i vahy-i edeb-âbâd-ı garâmım
Ey dürre-i yek-tâ-yı veleh-zâ-yı dil-ârâm
Mehmet Behçet Bey
zâbıta: (ضابطه) bk. zabt.
zâbit: (ضابت) bk. zabt.
zabt, zabıt: (ضبط) Ar. 1. Sıkı tutma. 2. İdaresi altına alma. 3. Silah gücü ile bir yeri alma. 4. Kaydetme, kısaca yazma. 5. Kavrama, anlama.
Zülfüne bend etmesin ya neylesin Mecnûn gibi
Zabta ka:dir olmayan âşık dil-i bî-çâresin-Nef'î

Bu meclisten gidip Cem, kalmamış evvelki âlemler
Hani âyîne-i işret zabt eden ol eski âdemler-Rızayi

Feth eden âlem-i endîşeyi şemşîrindir
Zabt eden memleketi tîğ-ı cihân-gîrindir
Ziya Paşa
Na'ra-i Allahüekber ile zabt eyleyin her yerleri
Enbiyâ ervâhıdır gâzîlerin reh-berleri-Lâ
zabt-ı âh: Ah etme.
Zabt-ı âh eylemedir âşıka evvel çâre
Ben ise âhsız ârâm edemem âh meded-Nef'î
zabt-ı bükâ: Ağlamayı tutma.
O ne sûziş ki okurken insân
Bulamaz zabt-ı bükâya imkân-Muallim Naci

zabt-ı evtâd-ı ricâl: Önemli direklerin bağlanması.
Tâ ki bu bâr-geh-i çâr sütûn-ı âlem
Zabt-ı evtâd-ı ricâl ile bula istihkâm-Nâbi

zabt-ı hâkim-i şerʿî: Şeri hüküm verenin idaresi altına girme.
Ne zabt-ı hâkim-i şerʿî, ne hükm-i zâbit-i aklî
Cünûn iklîmini seyreyleyenler râhatın söyler
Koca Ragıp Paşa

zabt-ı nefs: Nefsi kontrol altına alma.
Nefs hazzın ey Muhibbî verme gel hayvân-sıfat
Zabt-ı nefs et ârif ol âlemde insânlık budur
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

zabt u rabt: Kontrol altına alma.
Zabt u rabt u hall ü akd kişverin edip murâd
Etti ol düstûru sadre zîver-i mecd ü celâl
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **zâbıta:** 1. Şehir güvenliğini korumakla görevli memur. 2. Kural, bağ. **c. zavâbıt**.
Şekvemiz var feleğin vazʿ-ı galat-kârından
İstimâʿ et ki budur zâbıta-i mülke ehemm-Nâbi

Defʿ-i hâcet belki mümkündü atşdan, zâbıta
Tahta perde çekmese Almanya şadurvâne
Tahirü'l-Mevlevi

zâbıta-i mülk: Ülkenin zabıtası.
Şekvemiz var feleğin vazʿ-ı galat-kârından
İstimâʿ et ki budur zâbıta-i mülke ehemm-Nâbi

* **zâbit:** 1. Zapt edici, zapta memur kimse; subay. 2. Dediğini yaptıran, tuttuğunu koparan. **c. zâbitân.**

* **zâbitî***:* Zabite ait, zabitle ilgili.
Ne zabt-ı hâkim-i şerʿî, ne hükm-i zâbit-i aklî
Cünûn iklîmini seyr eyleyenler râhatın söyler
Koca Ragıp Paşa

zâc: (زاج) Far. kim. Demir sülfat, kara boya.

zâc-ı kıbrıs*:* kim. Göztaşı.
Gör şu âşüftenin ak pâk başını
Zâc-ı kıbrısla boyarmış kaşını-Yenişehirli Avni

zâd: (زاد) Ar. Azık, yol için hazırlanan nevale, kumanya, yenilecek şey. **c. ezvâd, ezvide, zevad.**
Bu Muhibbî vâdî-i aşka yöneldi zâd için
Hûn-i dil yeter şarâb ey gam gelip aş ol bana
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Âh kim menzil ırağ u zâd yok merkeb zaîfe
Hâb-ı gaflet içre kaldım erdi vaht-i irtihâl
Lamiî Çelebi

Harc eyle nakd-i cânı tutarsan reh-i visâl
Zâdında hısset eyleme maksad ıraktır-Behiştî

zâd-ı gam*:* Gam azığı.
İhtiyâr-i fakr eden der-gâh u dîvân istemez
Zâd-ı gamdan özge hergiz kendine nân istemez
Hayali Bey

zâd-ı sefer: Sefer azığı.
Merd-i râh olmayan zâd-ı sefer vermezler-Nâilî

* bî-**zâd:** Azıksız.
Bu niʿmet-hâne-i hikmette aceb hâlettir
Biri sultân-ı cihân biri gedâ-yı bî-zâd-Nâbi

* helâl-**zâd***:* Helal azık.
Cenâb-ı şeyhi tasarruftan alıkomuş bâde
Helâl-zâd yapar işi bozar harâm-zâde-Hâtem

-zâd: (زاد) Far. "Doğmuş, doğma" anlamında birleşik kelimeler yapar.

* mâder-**zâd:** Anadan doğma.
Edersin gerçi her derde tabîbim bir devâ ammâ
Cünûn-ı ehl-i aşk olunca mâder-zâd neylersin
Şeyhülislam Bahayî (...Mehmet)

* melek-**zâd:** Melekten doğma.
Hem etti Ebussuûd'u isʿâd
Ol iki şehen-şeh-i melek-zâd-Ziya Paşa

* perî-**zâd:** Periden doğma. mec. Çok güzel.
Perî-zâdım aceb kimlerle ünsiyettedir şimdi
Demez mi âşık-ı mihnet-keşim gurbettedir şimdi
Keçecizade İzzet Molla

–zâde: (زاده) Far. 1. Evlât, oğul. 2. Doğru kişi, insaniyetli. 3. "Meydana gelmiş, doğmuş" anlamında birleşik kelimeler yapar. **c. zâdegân.**
Çatladı esb-i kalem arsa-i târîhinde
Kaçtı sahrâ-yı cihândan atı yüğrük zâde-Sürûrî

Cennet-i hüsnünde oldum hâlinin üftâdesi
Dâneye meyl etmemek ka:bil mi âdem-zâdeyim-Lâ

zâde-i tabʿ: Bir kimsenin kendi tabiatının mahsulü.

Zâde-i tabʿı ile zâhir olur
Herkesin mertebe-i irfânı-Lâ

* âdem-**zâde:** Âdemoğlu, insanoğlu.

Kıymet-i dünyâ nedir indimde var eyle kıyâs
Cenneti bir habbeye satmış bir âdem-zâdeyim
Eşref

* harâm-**zâde:** Haramdan doğma; piç.

Cenâb-ı şeyhi tasarruftan alıkomuş bâde
Helâl-zâd yapar işi bozar harâm-zâde-Hâtem

* nâ-**zâde:** Doğmamış.

Tıfl-ı nâ-zâde için hâtırı şâdân etmek
Yapmadan ücrete vermek gibidir dükkânın-Nâbi

zaʿf, zaaf: (ضعف) Ar. Zayıflık, kuvvetsizlik, dermansızlık.

O kadar zaʿf ile tevʾemdi bu şeb kalb-i leyâl
Ne benim vardı gurûrum ne de bir vecd-i hayâl
Mehmet Behçet Bey

Zaʿf ile âh etmeğe cismimde kudret kalmamış
Hamdülillah keşf-i râz-ı aşka tâkat kalmamış
Namık Kemal

Bilsem gönül ne zevk alacaksın visâlden
Hasretle etti zaʿf terettüb meşâʿire-Nâbi

zaʿf-i bâh: Şehvet zayıflığı.

Zaʿf-ı bâhım vardır ammâ izdivâc etsem gerek
Koca karılar elinde bir ilâc etsem gerek-Sürûrî

zaʿf-ı cism: Cismin zayıflığı.

Zaʿf-ı cismimden dayansam kûyunun dîvârına
Kimse fark etmez vücûdum sâye-i dîvârdan-Cinânî

zaʿf-ı dil: Gönül zayıflığı.

Cevr-i dil-ber taʿn-ı düşmen sûz-i firkat zaʿf-ı dil
Türlü türlü derd için yaratmış Allahım beni
Adnî (Sultan III. Mehmet)

zaʿf-ı humâr: İçkiden sonraki güçsüzlük.

Ciğerim mey gibi hûn etti benim zaʿf-ı humâr
Galata'ya geçelim defʿ-i humâr eyleyelim-Âhî

zaʿf-ı kuvâ: Kuvvetler zayıflığı.

Muharrik-i dil olur dil-rübâya muhtâcız
Zemân zaʿf-ı kuvâdır asâya muhtâcız
Koca Ragıp Paşa

zaʿf-ı rûze: Oruç zayıflığı.

Bâde nûş et zaʿf-ı rûze zâil olsun derisen
Kim cihânda ona benzer şerbet olmazmış müfîd
Nâbi

zaʿf-i tâliʿ: Talih zayıflığı.

Ümîdle ömrüm oldu zâyiʿ
Hâlim tebeh etti zaʿf-ı tâliʿ-Fuzûlî

zaʿf-ı talʿ: Üreme zayıflığı.

Zaʿf-ı talʿ mânî-i tevfik olur her nice kim
İltifâtın ârzû-mend-i visâl eyler beni-Fuzûlî

zaʿf-ı ten: Vücut zayıflığı.

Fuzûlî zaʿf-ı ten özrüyle kesme nâle-i zârım
Bizi çün çeng teg muʿtâd kıldım nâle-i zâra
Fuzûlî

* **zaîf:** 1. Zayıf, güçsüz, kuvvetsiz. 2. Gevşek. 3. Tembel. **c. zuafâ.**

Zaîf ü acz ile sıkl-i tekellüfâta hamûl
Zalûm ü cehl ile himl-i emânete hammâl-Şeyhi

Külçe-i mihr ü mehi az göre bir mûr-ı zaîf
Sofra-i lûtfunıla âmm ola ger hân-ı kerem
Cem Sultan

Lâkin bu zaîf pâk-zâda
Kassâb nasıl kıyar bilinmez-Muallim Naci

zaîf ü nizâr: Zayıf ve arık.

Bir eşek var idi zaîf ü nizâr
Yük elinden katı şikeste vü zâr-Şeyhi

** **zuafâ:** Zaîfler, güçsüzler.

Ehl-i rifʿatdir eden cezb-i kulûb-ı zuafâ
Zerre-perverlik olur fâide-i mihr-i münîr
Sâmi (Arpaeminizade Vakanüvis Mustafa ... Bey)

Meʾlûf-ı sitem ekserî hükkâm-ı kazânın
Her beldede ahvâli yamandır zuafânın-Ziya Paşa

zafer: (ظفر) Ar. Düşmanı yenme, galip gelme.

Deryâ-misâl askerin içre alemlerin
Feth ü zafer sefînesine açdı bâd-bân-Bâki

Bâd hükmün sürüp enfâs-ı Mesîhâ'ya kadar
Bâd-bân açtı zafer sâhil-i aʿdâya kadar
Yahya Kemal

Bir zafer müjdesi burda her isim
Sanki tek bir anda gün, sâat, mevsim
Ahmet Hamdi Tanpınar

Tuttu gül-bâng-ı zafer arş-ı azîmi öyle
Etti Cibrîl-i Emîn rûh-ı Üveys'i tebşîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

zafer-yâver-i âlem: Âlemin yardımcı zaferi.
Ey pâdişeh-i ârif u dâniş-ver-i âlem
Ve_iy şâh-ı cihân-gîr ü zafer-yâver-i âlem-Nef'î

* **zafer-cûyân:** Zafer arayan.
Hasmınız bir kuvve-i fikriyyedir fikr isterim
Ey zafer-cûyân? Hayâl-i tîğ ü cûşundan geçin
Muallim Naci

* **zafer-yâb:** Üstün gelen, zafer bulan.
Maksûda zafer-yâb olan ancak bu cihânda
Ya şahs-ı gabîdir, ya fatîn-i mütegâbîdir
Ziya (Adanalı ...)

za'ferân: (زعفران) Ar. Safran. Eski tıpta kullanılan sarı renkli bir bitki. Divan şiirinde ferahlık, neşe verici özelliği ve sarı rengi dolayısıyle kullanılır.
Hâk-i derin müferrih-i cândır ilâc ona
Âsâr-ı müşg-i hasiyet-i za'ferân kodu-Şeyhi

Zanbakın goncasıdır bâğa gümüş bâzû-bend
Za'ferân ile yazılmış ona hatt-ı tûmâr-Bâki

Berk-ı ra'd-ı âvâz-ı efğânımla inler kûhsâr
Hüzn-i rûy-ı kehribâ rengimle ağlar za'ferân
Üsküdarlı Hakkı Bey

zâg: (زاغ) Far. Karga. **c. zâgân.**
Tâze tâze sînem üstünde görünen dâglar
Sanki bir vîrânedir üstüne kondu zâglar
Şehzade Korkut

Andelîb kûşe-i hırmende kalmış nâlân
Zevkte zâg ü zagân turfa-i mekândır dünyâ
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)

Adû-yı zâğ elinden bir tezerv-i şîve-kâr aldım
Dahi ben şâhbâz –ı aşk olaldan bir şikâr aldım
Zâti

zâg-ı bed-nigâh: Kötü bakışlı karga.
Birkaç nazîr-i tayf-ı adem/Zâg-ı bed-nigâh
Tevfik Fikret

zâğ-ı lâşe: Leş kargası.
Anka ol ister isen eğer zâğ-ı lâşe ol
Yeksândır irtikâb ile iffet zemânede
Keçecizade İzzet Molla

zâğ-ı nâ-sâz: Uygunsuz karga.
Kûy-ı dil-berde figânıma eder ta'n rakîb
Zağ-ı nâ-sâzı görün mürg-ı hôş-elhâna geçer
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

zâğ-ı siyâh: Kara karga.
Bâğ seyr eyler idi zâğ-ı siyâh
Sanki mahşer yerini ehl-i günâh
Yahya Bey (Taşlıcalı ...)

zâğ-ı şeb: Gece kargası.
Zâğ-ı şebi sayd etmek için perveriş eyler
Bir tâir-i zerrîn-per ü bâli kafes-i subh-Nâbi

** **zâgân:** Zâğ'lar, kargalar.

zâgân-ı behmen: Zekî kargalar.
Bülbül nedir figânın gül-zâr-ı hüsn ü ânın
Zâgân-ı behmen âhir güllerini dererler
Esrar Dede

zagan: (زغن) Far. Çaylak.
Tûtî-i nâtıkama nisbet eyle bebgânın
Nağme-i nazmı hem âvâze-i feryâd zagan-Nedim

zâhib: (ذاهب) bk. zehâb.

zâhid: (زاهد) bk. zühd.

zâhir, zâhire: (زاخر) Ar. Taşkın, coşkun.
Çün lücce-i aşk zâhir oldu
Ol dürr-i yetîm zâhir oldu-Ziya Paşa

* **zehhâr:** Çok taşkın, pek coşkun.
Bahr-i zehhâr-i mürüvvet kim kef-i dür-pâşânın
Her benânı neyl-i ifdâl ü atâ mikyâsıdır-Nedim

Bahr-i zehhâr değil, ebr-i şerer-bâr değil
Hep yanardağlar ile dolsa civârım dönmem
Abdülhak Hâmit

zehhâr-ı kerem: Çok cömert.
Dehri pür-gevher eder noksan-pezîr olmaz yine
Bahr-i zehhâr-ı kerem mi kenz-i lâ-yefnâ mıdır
Yenişehirli Avni

zehhâr-ı mürüvvet: Çok iyiliksever.
Bahr-i zehhâr-i mürüvvet kim kef-i dür-pâşânın
Her benânı neyl-i ifdâl ü atâ mikyâsıdır-Nedim
zâhir: (ظاهر) bk. zuhûr.
zahîr: (ظهير) bk. zahr.
zâhir: (زاهر) bk. zeher.
zahm: (زخم) Far. Yara.
Bed-nihâd, ehl-i dili âzâra lâzım mı sebeb
Bülbül-i şeydâya zahm urmakda var mı hâre haz
Şeyhülislam Yahya
Her mübtelâya hançer-i gamzeyle zahm açar
Kûyunda râst geldim o şûha geçende ben-Beliğ

Dedi ki âh suâl etme zâr-ı pinhânım
Dil-figârıma zahm urmasın da diğer yâr-Nedim
zahm-ı asâ: Değnek yarası.
El-hazer zühhâd-ı nâ-bînânın olma pey-revi
Başına dokunmasın zahm-ı asâlardan biri-Nâbi
zahm-ı âşık: Âşıkın yarası.
Gördüm etrâfını tutmuşsun hilâlin ey şafak
Zahm-ı âşıktan dökülmüş kana benzettim seni
Hayali Bey
zahm-ı aşk: Aşk yarası.
Bu zahm-ı aşkıma bâdî nigâhım olmuştur
Yine bu tîr bana kendi ter-keşimdendir-Nâbi
zahm-i âteş-bâr-ı cism: Cismin ateş saçan yarası.
Zahm-ı âteş-bâr-ı cismi dâğ-ı mihnet sanmanız
Pâdişâh-ı aşk giydirdi bir altınlı benek
Vefaî (Sultan IV. Mehmet)
zahm-ı bâtın: İç yarası.
Zahm-ı bâtın yine bâtından olur vâye-pezîr
Giremez hâne-i zahm-ı dile merhem küstâh-Nâbi
zahm-ı bed-hâh: Kötü niyetli yara.
Zahm-ı bed-hâhıma olmuş olurum merhem-sây
Vaz'-ı güstâhı ile ol şehi dil-gîr etsem-Nâbi
zahm-ı cân-sitân: Can alıp götüren yara.
Bir zahm-ı cân-sitân olacak tîre değmedik
Çoktan gönül hâdeng-i cefâya nişânesin-Nâbi
zahm-ı cân u dil: Can ve gönül yarası.
Zahm-ı cân u dil ol püserdendir
Cümle feryâdımız ciğerdendir-Vâhid

zahm-ı ciğer-i düşmen: Düşman ciğerinin yarası.
Ol râst bu kec düştüğü bî-hûde değildir
Zahm-ı ciğer-i düşmen için tîr ü kemândır-Nef'î
zahm-ı ciğer-sûz: Ciğer yakan yara.
Onulur yara, ferâmûş olunur hâl midir
Böyle bir zahm-ı ciğer-sûz ile kerb-i şedîd
Yenişehirli Avni
zahm-ı çeşm: Göz yarası (göz değmesi, nazar).
Âfet-i aynü'l-kemâl-i reşk kâr etmez bana
Def'-i zahm-ı çeşm Hallâk-ı maânîdir bana-Nef'î
zahm-ı çeşm-i tama': Hırs gözünün yarası.
Asrda olmak ile resm-i mürüvvet nâ-yâb
Zahm-ı çeşm-i tama'ın yummadadır merhemden
Nâbi (yumma: kapama, örtme)
zahm-ı derûn: Kalp yarası.
Ki böyle bir tabîb-i hâzıkın te'sîr-i tedbîri
Nice zahm-ı derûna kâr-sâz-ı iltiyâm oldu-Nedim
zahm-ı dil: Gönül yarası.
Zahm-ı bâtın yine bâtından olur vâye-pezîr
Giremez hâne-i zahm-ı dile merhem küstâh-Nâbi
zahm-ı dil-i hun-hâr: Kan içici gönül yarası.
Vermedi bana elem zahm-ı dil-i hun-hârın
And içersem de eğer ona ağrımaz başım
Hâletî (Azmizade...)
zahm-ı dil-i şeydâ: Delicesine âşık gönlün yarası.
Gözüm gibi değildir kanlı yaşlar dökmeden hâlî
Olaldan dil-berâ zahm-ı dil-i şeydâ hevâ-dârın
Şeyhülislam Yahya
zahm-ı dil-i Yahyâ: Yahya'nın gönül yarası.
Kan ağlamağa başladı zahm-ı dil-i Yahyâ
Açılmadı çâk cânına kâr eylemeyince
Şeyhülislam Yahya
zahm-ı elem: Elem yarası.
Aldığın zahm-ı elem değmez bu ömr-i yek-deme
Karşıdan seyr eyle dâim gîr ü dâr-ı âlemi
Muallim Naci

zahm-ı engüşt-i nigâh-ı intibâh*:* Uyanma bakışının parmak yarası.
Çeh değil sîb-i zenâhdânında yer almış Nedîm
Zahm-ı engüşt-i nigâh-ı intihâbından senin
Nedim

zahm-ı firâk: Ayrılık yarası.
Zahm-ı firâkını çekerek berg ü bârının
Olmuştu çâk çâk dırahtın bedenleri-Nâbi

zahm-ı feşâr-ı gerdûn: Feleğin sıkıcı yarası.
Sâf-tab'ânı bulur zahm-ı feşâr-ı gerdûn
Girse de perdelere revgan-ı bâdâm gibi-Nâbi

zahm-ı gam: Gam yarası.
Hezâr zahm-ı gama cilve-gâh iken gönlüm
Fütâde-i heves-i merhem olmasın ne_olsun-Nâbi

zahm-ı gamze-i cânân: Sevgilinin gamzesinin (yan bakışı) yarası.
Bûy-ı şerâb alan nefesimden yakîn eder
Gönlümde zahm-ı gamze-i cânândan olduğun
Nâbi

zahm-ı gül: Gül yarası.
Girândır âşıka erbâb-ı aşkın ta'nı münkirden
Ahafftır seng-i a'dâ zahm-i gülden cismi Mansûr'a
Beliğ

zahm-ı hadeng: Ok yarası.
Sînemin dâgını teşbîh edemem lâlelere
Eyledi zahm-ı hadengin beni hem-reng peleng
Kâzım Paşa

zahm-ı hadeng-i firkat: Ayrılık okunun yarası.
Zahm-ı hadeng-i firkate vaslını merhem eylesin
Açmazız rakîb ile kan bıçak olsa aramız
Bağdatlı Ruhi

zahm-ı hadeng-i nâz: Naz okunun yarası.
Bihbûdu olsa câiz zahm-ı hâdeng-i nâzın
Nakd-i sarây-ı kevneyn merhem-behâ değildir
Nâbi

zahm-ı hâr: Diken yarası.
Zahm-ı hârı, mevsim-i hecr-i hazânı yâd eder
Aklı varsa bülbülün etmez bahâr endîşesi
Ziya Paşa

zahm-ı hicrân: Ayrılık yarası.
Zahm-ı hicrân şerhi çün mümkün değildir dostum
Sîne çâkinden haber versin girîbânım sana
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

zahm-ı hûn-âlûd: Kanlı yara.
Zahm-ı hûn-âlûdumu kanlı yaşımla yuma kim
Kanı kan ile yumak düşmez benim şâhım sana
Şemî Çelebi

zahm-ı hûn-âlûd-ı sitem: Sitemin kana bulanmış yarası.
Kılan ifşâ-yı râzı zahm-ı hûn-âlûd-ı sînemdir
Belî bî-hûde âşık râz-ı pinhânın ıyân etmez
Cinânî

zahm-ı hûn-feşân, zahm-ı hûn-efşân: Kanayan yara.
Tenimden çekti tiğin yâr zahm-ı hûn-feşân gitmez
Çekilse suyu vâdinin nişânı bir zemân gitmez
Nev'î

Merhem-i vaslından ister olmaya bir dem cüdâ
Zahm-ı hûn-efşânının Allah ne gözü açtır
Bağdatlı Ruhi

zahm-ı hûn-geşte: Kana dönmüş, kanlanmış yara.
Zahm-ı hûn-geşte bâğ-ı sînemde
Gonca-i müşg-nâb-ı hicrindir-Leskofçalı Galip

zahm-ı hûnîn: Kanlı yara.
Elini çek gül-i ahmerden anıp hâr elemin
Zahm-ı hûnînini sînende gül-i ahmer tut-Behiştî

zahm-ı hûn-pâş-ı derûn: Kalbin kan saçan yarası.
Çâk-çâk-i sîne versin mevce-i gamdan haber
Zahm-ı hûn-pâş-ı derûnum inkisârım söylesin
Nâbi

zahm-ı iksîr-i ışk: Aşk iksirinin yarası.
Zahm-ı iksîr-i ışkım rûy-ı zerdim var benim
İşim altın eyledim kimden ne derdim var benim
Âhî

zahm-ı küfr: Küfür yarası.
Zahm-ı küfre odur şifâ-yı ebed
Merhem-i Lâ-ilâhe illa'llah-Cem Sultan

zahm-ı ma'nevî: Manevi yara.
Dilâ ayrılma âl-i şâh-ı kevneyne muhabbetten
Ki zahm-ı ma'nevîye hubb-ı ehl-i beyt merhemdir
Muallim Naci

zahm-ı mâtem: Matem yarası.
Bilir o kimse ki dânâ-yı sırr-ı âlemdir
Güşâyiş-i dehen-i hande zahm-ı mâtemdir-Nâbi

zahm-ı mikrâs: Makas yarası.
Yine hem-cinsi çeker birbirinin gayretini
Zahm-ı mikrâsa urur sûzen onun_için merhem
Nâbi

zahm-ı mükâfât: Mükâfat yarası.
Peykân-şiken-i nâvek-i endîşe-i kîn ol
Var zahm-ı mükâfâttan âsûde-nişîn ol-Nâbi

zahm-ı müstağnî-i dil: Nazlı gönül yarası.
Yine bir zahme olur dîde-güşâ-yı hasret
Zahm-ı müstağnî-i dil minnet-i merhem çekmez
Nâbi

zahm-ı nâhun: Tırnak yarası.
Zahm-ı nâhun bâğ-ı sînemde gül-istândır bana
Kestiğim her bir elif serv-i hırâmândır bana
Figânî

zahm-ı nâsûr: Basur yarası.
Zebânım bir mücevher tîğ-ı bürrândır ki hem-vâre
Hırâş eyler hayâli sînelerde zahm-ı nâsûru-Nef'î

zahm-ı nâvek: Ok yarası.
Tahsîn sana ki gönlüm evin tîre koymadın
Her zahm-ı nâvekin bana bir revzen eyledin
Fuzûlî

zahm-ı nemek-perver: Tuz seven yara.
Râşid kusûr zahm-ı nemek-perverindedir
Te'sîr-i nef' sanma ki merhemde kalmamış
Râşit (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

zahm-ı nevk-i tîr: Okun sivri ucunun yarası.
Dîdelerdir zâhir ü bâtın cemâlin seyrine
Dilde zahm-ı nevk-i tîrin tende dâg-ı hûn-feşân
Nef'î

zahm-ı nigâh: Bakış yarası.
Zahm-ı nigâhın etmez idi kimseden dirîğ
Zımnında bilmeseydi hafî merhem olduğun-Nâbi

zahm-ı nihân: Gizli yara.
Derûn-ı sînede zahm-ı nihân mısın a gönül
Elemle âh çeken bir dehân mısın a gönül-Lâ

zahm-ı seng-i hasret: Hasret taşının yarası.
Serde zahm-ı seng-i hasretten ederken ictinâb
Geldi Dâniş başına hep ihtirâz ettiklerin
Dâniş (Dâniş-i Atîk; Dâniş-i Kadim)

zahm-ı sîne: Göğüs yarası.
Uşşâka zahm-ı sîne değil, zahm-ı cân gerek
Zîrâ ki ber-güzâr-ı muhabbet nihân gerek
İzzet Ali Paşa

zahm-ı şemşîr: Kılıç yarası.
Hasm-ı bed-hâhın olsun bu cihânda dâim
Kârı eyvâh ne_idem hâsılı zahm-ı şemşîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

zahm-ı şemşîr-i nigeh: Bakışın kılıç yarası.
Ne hirâsân olayım tîğ-ı ecelden ey dil
Zahm-ı şemşîr-i nigehten bile tersân değilim
Yenişehirli Avni

zahm-ı şemşîr-i zebân: Dilin kılıç yarası.
Râşidâ etmez şikeste-dil kabûl-i iltiyâm
Zahm-ı şemşîr-i zebânın var mı görmüş merhemin
Râşit (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)

zahm-ı tâze: Taze yara.
Bir zahm-ı tâze açtı o nâ-mihribân yine
Kan ağlar ey gönül demidir bir zemân yine-Nazîm

zahm-ı tîğ: Kılıç yarası.
Zahm-ı tîğinle bürür sînemi hûn katreleri
Çaldıran deştine gûyâ ki Kızılbaş gelir-Behiştî

zahm-ı tîğ ü teber: Kılıç ve balta yarası.
Zahm-ı tîğ ü tebere germese göğsün miğfer
Başı üzre yeri şüc'ân ona bî-câ vermez
Koca Ragıp Paşa

zahm-ı tîğ-ı cevr: Eziyet kılıcının yarası.
Emînâ, ne_ola etsen zahm-ı tîğ-ı cevr ile feryâd
Kalem şakk olmasa onda enîn-i iştikâ olmaz
Emin (Bursalı ...)

zahm-ı tîğ-i gamze-i câdû: Cadı yan bakışının kılıç yarası.
Gerçi merhemdir nigâh-ı lutfu yârin yarana
Sanma ammâ zahm-ı tîğ-i gamze-i câdû biter
Şeyhülislam Yahya

zahm-ı tîğ-i hicr-i dil-ber: Sevgilinin ayrılık kılıcının yarası.
Şöyle medhûş ol ki zahm-ı tîğ-i hicr-i dil-beri
Tende dil hiss etmesin sînende cânın duymasın
Şeyhülislam Yahya

zahm-ı tîr: Ok yarası.
Zahm-ı tîri o şûhun bâde kadar neş'e verir
Nâbiyâ cür'a-i meyden suvarılmış cânı
Nâbi (suvarıl-:sulanmak, su verilmek)

zahm-ı tîr-i müje: Kirpik okunun yarası.
Zahm-ı tîr-i müjen ile ger ölem iy kaşı yâ
Üstühânım alalar kavs-ıla zih-gîr edeler-Bâki

zahm-ı tîr-i yâr: Sevgilinin ok yarası.
Zahm-ı tîr-i yârden kanlar boşandı Enverî
Dîdeden her dem akan eşk-i revânım sandılar
Enverî

zahm-ı uşşâk: Âşıkların yarası.
Zahm-ı uşşâk için i'mâle ne hâcet âlet
Kabza-i gamzede şemşîr-i tegâfül var iken-Nâbi

zahm-ı zebân: Dil yarası.
Siper-endâz-ı acze hasmı tîğ-ı hun-feşân çekmez
Hamûşân-ı edeb endîşe-i zahm-ı zebân çekmez
Hâsim (Köprülüzade ...)

zahm-ı zehr-i nâb*:* Azı dişi zehrinin yarası.
Ka:til nigâhın açmadı çün şerha sîneme
Bu zahm-ı zehr-i nâb nedendir neden neden
Esrar Dede

* **zahm-dâr:** Yaralı.
Abes değil dil-i mecrûha tünd-rûyî-i yâr
Zarardır etse zahm-dâra merhamet cerrâh
Enderunlu Vâsıf (Vâsıf-ı Enderûnî)

* **zahm-hâr:** Yaralı, yaralanmış.
Ne denlü zahm-hâr-ı hâr ise gül bâğ-ı âlemde
Yine mânend-i dâg-ı sîne handân gösterir kendin
Nâbi

* **zahm-hôrende:** Yaralı, yaralanmış.

zahmı-hôrende-i seng-i sitem*:* Sitem taşından yaralanmış.
Şâh-ı bâlâda olan mîve-i nahvet-endâz
Zahm-hôrende-i seng-i sitem olmaz da ne_olur
Akif Paşa (Mısır Valisi Mehmet ...)

* **zahm-nâk:** Yaralı.
Zahm-nâk eylemedik tende ne dil kaldı ne cân
El-emân gamzelerinden senin ey şûh-ı cihân-Nef'î

* **zahm-zen:** Yara açan, yaralayan.
Evtâdları zahm-zen-i a'dâ
Her medd-i tınâbı rek-i ebdân-ı metânet-Nâbi

zahmet: (زحمت) Ar. 1. Eziyet, sıkıntı. 2. Güç, zor. 3. Yorgunluk, bıkkınlık. **c. mezâhim**.
Bu şehr-i fâzıl içre çeken zahmeti ancak
Fâzıl gibi bî-menba' u sâhib-i cereyândır
Enderunlu Fazıl
Ser-mâye-i âdâb-ı cibillîsi olanlar
Bu dâd u sited-gâhta zahmet mi çeker hîç
Âgâh Osman Paşa (Trabzonlu...)
Dili bir seng-i mıknâtîs ediptir şevk-i peykânın
Benimçin çekmesin zahmet ne lâzım kaşların yâyı
Behiştî

zahmet-i firkat: Ayrılık sıkıntısı.
Çekilmez zahmet-i firkat karâr etmez dem-i vuslat
Gönül tıflına bir bâzîçe bulsam pâyidâr olsa
İsmetî

zahmet-i hâhiş: Zahmeti arzulama**.**
Bulur atâsı seni çekme zahmet-i hâhiş
Hemân duâsını addeyle eşref-i evrâd-Nâbi

zahmet-i kayd-ı tanzîm*:* Düzgün kayıt sıkıntısı.
Ikd-ı gevher gibi manzûm ola tab'a vârid
Çekmeye nâzım olan zahmet-i kayd-ı tanzîm
Nef'î

** **mezâhim:** Zahmet'ler, eziyetler, sıkıntılar.
Ancak gam-ı dil-dârı alır havsala-i aşk
Yahyâ olamaz ona mezâhim gam-ı dünyâ
Şeyhülislam Yahya

zahr: (ظهر) Ar. 1. Arka, sırt. 2. Kâğıt ve benzeri şeylerin arka tarafı. **c. zuhûr, zuhrân**.
Müeyyed eylledi ahkâmını mihr-i nübüvvet kim
Müseccel hüccetin zahriyyesinde hatm ü imzâdır
Sünbülzade Vehbi
Sükût eyledim kahrı var dediler
Biraz söyledim zahrı var dediler
Keçecizade İzzet Molla

* **zahîr:** Yardımcı.
Hüsrevâ Bâkî kulun nazm içre Selmân olmağa
Hep senin lutfun muîn olmuştur ihsânın zahîr
Bâki

Her ne emre iştigâl etsen saâdetle ola
Avn-i Rabbânî zahîr ü lûtf-ı Yezdânî muîn-Nefʿî

zahîr-i zemân: Zamanın yardımcısı.
Eyâ zahîr-i zemân olmaz ise merhametin
Vücûd ilini bu Ye'cûc-ı dey kılar yağmâ
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

* **zahriyye:** Bir kâğıdın arkasına yazılan yazı, şerh.
Müeyyed eyledi ahkâmını mihr-i nübüvvet kim
Müseccel hüccetin zahriyyesinde hatm ü imzâdır
Sünbülzade Vehbi

zâiʿ: (ضائع) Ar. Dağılmış, yayılmış, herkesçe bilinen şey.
Meşreb-i şûhunda bir sır var ki te'sîr eylese
Zâiʿ olmaz haşre dek keyf-i şerâb-ı Edrine-Nefʿî
zâid: (زائد) bk. ziyâde.
zaîf: (ضعيف) bk. zaʿf.
zâika: (ذائقه) bk. zevk.
zâil: (زائل) bk. zevâl.
zaîm: (زعيم) bk. zeâmet.
zâir: (زائر) bk. ziyâret.
zakkûm: (زقوم) Ar. 1. Zakkum ağacı, ağu ağacı. 2. Cehennemde yetişen bir ağaç. 3. Cehennemliklerin yemeği.
Seyrân eyleme nîrâna şemîm-i zülfü
Gülşen-i Aden ola her berg-i diraht-ı zakkûm
Yenişehirli Avni

zâl: (زال) Far. 1.İhtiyar, yaşlı, sakallı. 2. Fars kahramanlarından Sam'ın oğlu, meşhur pehlivan Rüstem'in babasının adıdır. Anasından saç, kirpik ve kaşları beyaz olarak doğduğundan, ihtiyar anlamına gelen Zâl adı verilmiştir. Babası onun böyle doğuşundan dolayı uğursuz sayarak Elburuz dağına bırakmış ve Zâl orada Sîmurg-ı Anka (Zümrüd-i Anka) kuşu tarafından beslenmiş. İsminin yanında olarak "Zâl-i zer" veya "Dâstân (hîle)" lakabıyla anılmıştır.
Aş yerer her demde kanına zemân ehlinin
Dehr Zâl'i fitne etfâline âbisten gibi-Hayali Bey

Zâl sipihri nîzesi üstünde oynatır
Bülend-hevâdır âhım evet haylî pehlevân-Behiştî

Tebeesümle nigâhından hayâl ettim senin zâlini
Bize laʿl-i şeker-bârın güher göstermek istermiş
Nedim

Zâl-i sipihr: Göğün Zal'i.
Ben ol dil-âverim ki getirdim zemânede
Zâl-i sipihrin arkasını yere zen gibi-Figânî
Zâl-i zer: sarı Zâl.
Bu da Evren gibi pertâb-ı bülend etse olur
Rakîbi Zâl-i Zer ü kendisi gûyâ Anka:-Nefʿî
Zâl-i felek: Feleğin ihtiyarı; ihtiyar felek.
Bana zâl-i felek çektirdi ol mûy-i miyân cevrin
Görün bir târ-ı mûyu nice ejder etmiş ol câdû
Fuzûlî

zalâm: (ظلام) bk. zulmet.
zalîl: (ظليل) bk. zıll.
zâlim: (ظالم) bk. zulm.
zalûm: (ظلوم) bk. zulm.
zalmâ: (ظلما) bk. zulmet.
zamân: (ضمان) Ar. Bir şeyin mislini veya kıymetini vermek için zarar ve ziyana karşı verilen kefalet, kefil olma.
Handa bir gam etse benden istesinler ben zamân
Yok bana kayd-ı belâ vü dâm-ı mihnetten emân
Fuzûlî

***zâmin:** Tanzime mecbur olan, kefil.
zâmin-i kerem: Cömertliğe kefil.
Müdâm-kâre-i sehv ü hatâya zâtındır
Kefîl-i lutf ü zâmin-i kerem dem-i mevʿûd-Sâbit
* **zamîn:** Kefil, tanzime mecbur olan, kefil olan.
Ey leşker-i müfettihü'l-ebvâb vur bugün
Feth-i mübîni zamîn o tebşîr aşkına-Yahya Kemal

zamîn-i kerem: Cömert kefil.
Müdâm-kâra sehv ü hatâya zâtındır
Kefîl-i lutf ü zamîn-i kerem dem-i mev'ûd-Sâbit
zamîme: (ضميه) bk. zamm.
zâmin: (ضامن) bk. zamân.
zamîr: (ضمير) Ar. 1.İç, derûn, kalp, vicdan. 2. Hatıra gelen şey. 3. zm. İsmin yerini tutan kelime. **c. zamâir**.
Nahv-ı rindî ne güzel fenn-i hasendir ki_anda
Râci' olmaz cânib-i te'nise zamîr-Nâbi

Kef-i sirişkî-i bezm reşk-sâz-ı anberdir
Ki doldu nükhet-i zülfüyle cûy-bâr-ı zamîr-Beliğ

Fi'le çıktıkça zamîrindeki hayr-ı niyyet
Buldu bir başka şeref âlem-i insâniyyet-Şinasi
zamîr-i bâtın: Gönüldeki iç derinliği.
Nice bin acz ü tazarru'yla kılıp her dem nidâ
Zamîr-i bâtın umûrum isterem Allah'tan
Necip (Sultan III. Ahmet)
zamîr-i câh: Mevki derinliği.
Zamîr-i câhına envâ-ı dâniş ü irfân
A'lâ kadrine aksâm-ı fazl-ı nâ-mahsûr-Nâbi
zamîr-i cevher-i küll: Bütün cevherin içi.
Zamîr-i cevher-i küll gibi sâf iz'ânı
Zülâl-i çeşme-i dil gibi pâk güftârı-Nef'î
zamîr-i enver: En nurlu kalp.
Fusûl-ı feth ile etsin zamîr-i enverin gül-şen
Derûn-ı düşmeni tennûr-ı haddad eylesin Allâh
Nâbi
zamîr-i eşref: En şerefli kalp.
Hudâ müyesser ede bî-tekellüf ü tedbîr
Zamîr-i eşrefine her ne kâm ederse hutûr-Nâbi
zamîr-i gül: Gül içi.
Semûm-ı kahr-ı cihân-sûzu esse gül-zâra
Olur usâre-i hanzal zamîr-i gülde gül-âb-Nâbi
zamîr-i münîr: İç parlaklığı, iç temizliği.
Vücûd-ı şerîfiyle dünyâ müşerref
Zamîr-i münîriyle âlem münevver-Bâki
zamîr-i pâk: İç temizliği.
Dokundu gûşuma kim sözlerim okundukta
Zamîr-i pâkine dün sûzu eylemiş te'sîr-Cinânî

zamîr-i rûşen: Parlak kalp.
Zamîr-i rûşenimizden yakar çerağını mihr
Ne bâk sâye-veş olduksa rû-siyâhîler-Hayali Bey
zamîr-i sâdık: Sadık kalp.
Zamîr-i sâdıka hâl-i dili i'lâma hâcet ne
Olur mir'âta sûret-i mürtesem ressâma hâcet ne
Seyyit Vehbi
zamîr-i sâf: Saf gönül, içi temiz, temiz kalpli.
Zamîr-i sâfa esrâr-ı dili i'lâma hâcet ne
Olur mir'âta sûret mürtesem ressâma hâcet ne
Seyyit Vehbi
zamm: (ضمّ) Ar. 1. Arttırma, katma, ekleme. 2. gr. Bir harfin zammeli, yani ötre ile (o,ö, u, ü) okunması.
* **zamîme:** İlave edilen şey, ekleme, katma.
Mansûr olur senin akabından giden çeri
Olsun zamîme lutfumuza al şu hançeri
Abdülhak Hâmit
zamîme-i evrâd: İlâve okunan dualar.
Felekler attı külâhın bu şevkle arşa
Melekler etti sipâsı zamîme-i evrâd-Nef'î
zânî: (زانى) bk. zinâ.
zann, zan: (ظنّ) Ar. 1. Sanma, sanı. 2. Şüphe, işkil, şek. **c. zunûn**.
Gördüm seni gümânsız her dil-berin yüzünde
Hakka'l-yakîn görene zann u gümân gerekmez
Nesimi
Hezâr âh-ı şerer-efşân edermiş sahn-ı gül-şende
Görünce âb-gîne-i rîg-dân zann eyledim onu
Rızayi
Gel etme, sû'-i kasd ediyorsun hayâtına
Ettirme zann o cünhayı da seyyiâtına
Abdülhak Hâmit
zann-ı fâsid: Kötü zan.
Zıdd-ı kâmil sanuban ayn-ı müsemmâyı ayân
Zann-ı fâsidde idim mazhar-ı esmâda iken
Esrar Dede
zann u gümân: Zan ve şüphe.
Erenlerin sözü haktır inanmayan münâfiktır
Zann u gümânı terk edip sıdkıla gelmeyen bilmez
Ümmî Sinan

** **zunûn:** Zan'lar.
Matla'-ı subh yakîndur dil-i pâkim olsa
Ne_ola vâreste-i âlâyiş-i evhâm u zunûn-Münif

Mümkün müdür hakîkat-i eşyâyı vezn ü derk
Mîzân-ı akla dirhem-i ta'dîl iken zunûn
Ziya Paşa

zânû: (زانو) Far. Diz.
Nâbî kadem-i saht gerek menzil-i aşka
Ol râha reviş ukde-i zânû ile olmaz-Nâbi

Ye's ile pür-jengdir âyîne-i tûtî-i dil
Kan oturdu seylî-i efsûstan zânûlara-Nedim

Mest gördüm yâr zânûsunda ağyârı yatar
Hîç düşürmezdim ol şûh-ı fettân üstüne-Veysî
zânû-yı mağfiret: Mağfiret dizi.
Akdâm-ı küşt-gîr-i kühenden muhâldir
Olmak güşâde ukde-i zânû-yı mağfiret-Nâbi
zânû-yı melek: Meleğin dizi.
Seng-i der-i mey-hâneye kor başını düşte
Zânû-yı melek olsa eğer hâb-geh-i mest-Nef'î
zânû-yı şîr-i jiyân: Kızgın arslanın dizi.
Ger olsa münteşir fermân-ı adli kûh u sahrâya
Uyur âhû-bere zânû-yı şîr-i jiyân üzre-Nef'î
zânû-be-zânû: Diz dize.
Hûblar zânû-be-zânû câm-ı zerrîn der-miyân
Bir gül-i sad-bergdir gûyâ o bezm-i dil-sitân
Şeyhülislam Yahya
Kiminle leb-be-leb zânû-be-zânûsun safâlarda
Sebû-veş hem-nişînin câm-veş hem-muhabbetin kimdir-Seyyit Vehbi
zâr: (زار) Far. 1. Ağlayan, inleyen. 2. Zayıf, âciz, dermansız.
Ahlât-ı ma'siyetle alîl oldu cân-ı zâr
Ey afv-ı çâre-sâz inâyet zemânıdır-Nâbi

Sezâ-yı merhametim şöyle kim dil-i zârım
Helâk renc ü elem yâ Muhammed Arabî
Enderunlu Fazıl
Ale'l-husûs ki bu bende-i kerem-dîden
Bu çâkerin bu kemînen bu abdi zâr ü nizâr
Nedim
Böyle ser-mest-i harâb etme Nedîm-i zârımı
Nîm sun peymâneyi sâkî tamâm ettin beni-Nedim
zâr-ı aşk: Aşk inleyişi.
İki üç harf ile peydâdır Nedîmâ zâr-ı aşk
Kim onu nâkıs-nazarlar geh çıra geh cîn okur
Nedim
zâr-ı hârhâr: Gönül sıkıntısının inleyişi.
Ümmeti oldukça gülçîn sürûr-ı bâğ-ı sûr
Düşmeni olsun figâr-ı hâr zâr-ı hârhâr
Nazîm (Yahya...)
zâr-ı hayret: Hayret inleyişi.
Tecellîden nedir maksûdu yârin ben de hayrânım
Tecellî dîde-i ser-gerdân tecellî zâr-ı hayrette
Muallim Naci
zâr-ı nihân: Gizli sır.
Gör kadd-i yâri serv-i çemân söylerim sana
Bak ol dehâna zâr-ı nihân söylerim sana-Nedim
zâr-ı pinhân: Gizli ağlayış.
Dedi ki âh suâl etme zâr-ı pinhânım
Dil-figârıma zahm urmasın da diğer yâr-Nedim
zâr u zebûn: Âciz ve hüzünlü.
Âcizân bulsa eğer vâye-i zûr u kahrın
Pençe-i girye eder şîr-i neri zâr u zebûn
Üsküdarlı Hakkı Bey
zâr zâr: Yanık yanık, hazin hazin.
Ey dil bu demde sensin olan bana hem-nefes
Gel nây gibi inleyelim bâri zâr zâr-Bâki
-zâr: (زار) Far. İsimlere eklenerek yer ismi yapar.
* ârâm-**zâr:** Dinlenecek yer.
ârâm-zâr-ı bûm u gurâb: Karga ve baykuşların dinlenme yeri.
Olmuş ârâm-zâr-ı bûm ü gurâb-Tevfik Fikret
* bâğ-**zâr:** Bağ yeri.
Gül hazîn, sünbül perîşân...Bâğ-zârın şevkı yok
Derd-nâk olmuş hezâr-ı nağme-kârın şevkı yok
Recaizade Ekrem
* bedîa-**zâr:** Güzellik yeri.
bedîa-zâr-ı tecellî: Tecellinin güzellik yeri.
Birinde hüsn-i tabîî şefkat-nisâr-i gurûr
Bedîa-zâr-i tecellîsi nûr-ı îcâdın-Tevfik Fikret

* benefşe-**zâr:** Menekşe tarlası, menekşelik.
Devâtı gâliye-dân u buhûr olur kalemi
Benefşe-zâr behişte döner sevâd-ı rakam-Nef'î

* bîşe-**zâr:** Meşelik.

bîşe-zâr-ı kadr*:* Kıymet meşeliği.
Nücûm birle felek bîşe-zâr-ı kadrinde
Peleng-i sayd-figendir hilâl ona çengâl-Hayali Bey

* çemen-**zâr:** Çemenlik, yeşillik yer.
Fasl-ı bahâr geldi seyreyle lâle-zârı
Gül-zârı et temâşâ kıl nazra-i çemen-zâr
Ziya Paşa

* dehşet-**zâr:** Pek korkunç; dünya.
Feyz-i Hâlık'dır bu dehşet-zârı i'mâr eyleyen
Dest-gâh-ı sun'-ı Mevlâ'dan neler geçmiş neler
Hayri (Harputlu ...)

* dil-**zâr:** Gönül yeri.
Nişân-ı nâvek-i müjgân eder dil-zârı
Nişânladım hele ben de o çeşm-i bîmârı-Nâbi

* geşt-**zâr:** Gezme yeri.
Kılıp ebr-i Nîsân'la ber-murâd
Eder geşt-zârı gıdâ-yı cerâd-Keçecizade İzzet Molla

* gonce-**zâr:** Goncalık, gül bahçesi.

gonce-zâr-ı emel: Arzu edilen goncalık.
Ermez mi Nâilî dem-i subh hidâyete
Olmaz mı gonce-zâr-ı emel şeb-nem âşinâ-Nâilî

* gül-**zâr:** Gül bahçesi.
Bağdâd-ı çemende ede dâvâ-yı hilâfet
Abbâsî alemler dike gül-zâra benefşe-Necati Bey

* harâbe-**zâr:** Harabelik yer.

harâbe-zâr-ı dil*:* Gönlün harabe yeri.
Harâbe-zâr-ı dile derd ü gam sığınmaz
Zihâm-gâh-ı imârette bulsa câ-yi girîz-Nâbi

* hîç-**zâr:** Hiçlik yeri.
Yükselir, yükselir de fikr-i beşer
Düşer acz ile, hîç-zâre düşer-Kemalzade Ekrem Bey

* huld-**zâr:** Kutsal cennet bahçesi.

huld-zâr-ı lâhût*:* Uluhiyet âleminin kutsal cennet bahçesi.
Onunla tayy ederim kâr-gâh-ı imkânı
Onunla seyr ederim huld-zâr-ı lâhûtu
Tevfik Fikret

* kâr-**zâr:** Cenk, kavga, savaş.
Şîr-i jiyâna pençe salar gâh hışm u kîn
Bebr-i yâbâna karşı varır vakt-i kâr-zâr-Bâki

* lâle-**zâr:** Lale bahçesi.
Saçtım şu denlü hûn-ı ciğer bâğ u râga kim
Baştan başa bu rûy-ı zemîn lâle-zâr olur
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

* kişt-**zâr:** Ekinlik.
Vefâ tohmu ekillmez mi bu âlem kişt-zârında
Safâlar kesb olunmaz mı ferahlar hâsıl olmaz mı
Şeyhülislam Yahya

* küşt-**zâr:** Ölüler yeri, mezarlık.
Dâne-i hâli izârında komaz hatt-ı siyâh
Küşt-zâre gelicek mûr-çeler dâne çeker
Beliğ (gelicek: gelince)

* mâtem-**zâr:** Matem yeri.
Hüzn ü hicrânınla mâtem-zâr gördüm âlemi
Şimdi her sahrâ bana bir Kerbelâ meydânıdır
Nâbi

* mürg-**zâr:** Kuşu bol olan yer, kuş yatağı.
Bûy erse cân meşâmına fasl-ı bahârdan
Mürgân sadâsı gelse yine mürg-zârdan-Hakanî

* nesteren-**zâr:** Gül bahçesi.
Etti ruh-ı hüsnü nesteren-zâr
Ruhsâre-i aşk u aşk-ı ruhsâr-Şeyh Galip

* neşve-**zâr:** Neşe yeri.

neşve-zâr-ı behiştî: Cennetin neşe yeri.
Sükûnlu bir gecenin ufk-ı naîminde Kamer
Bu neşve-zâr-ı behiştîye arz-ı hasret eder
Tevfik Fikret

* saâdet-**zâr***:* Saadet yeri.
Sahn-ı âlem bir saâdet-zâr olurken adl ile
Ekser-i ebnâ-yı nev'in rağbeti bî-dâda, hayf
Ziya (Adanalı ...)

* semen-**zâr:** Yasemin bahçesi.
Semen-zâr olmada feyz-i letâfetle İrem manzar
Çemen-i ezhârla hayret-fezâdır çeşm-i im'ân
Üsküdarlı Hakkı Bey

* seng-**zâr:** Taşlık, taşı olan yer.
Mecrâsı seng-zâre dönen cûylar gibi
Vâdî-i uzletinde hamûşuz tevekkülün
Yahya Kemal

* sünbül-**zâr:** Sümbül bahçesi, sümbüllük.
Kûhtan geçse gam-ı zülfünle âhım sarsarı
Kûh deşt ü deşt bâğ u bâğ sünbül-zâr olur-Bâki

* şükûfe-**zâr**: Çiçek bahçesi.

şükûfe-zâr-ı behiştî: Cennete ait çiçek bahçesi.
Şükûfe-zâr-ı behiştî midir bu mecma'-ı hûbân
Bu âb-ı sâfî-i gîtî-nümâ, bu kevser-i cûşân
İsmail Safa

* şûre-**zâr:** Çorak yer.
Şûre-zâr etmiş cihânı şu'le-i nâr-ı nifâk
Gül-şen-i ülfette âsâr-ı tarâvet kalmamış
Leskofçalı Galip

* tarab-**zâr:** Eğlence yeri.
Ne lâl-ı hum-ı işret ne gubâr-ı hâtır-ı sâgar
Aceb âlem, aceb dem, özge hengâm-ı tarab-zârdır
Sabri

* terâne-**sâz:** Ahenkli yer.

terâne-zâr-ı felek: Feleğin ahenkli yeri.
Terâne-zâr-ı felekte işittiğim nagamât
Benim ahvâlimi tutmuş sadâlarımdandır
Muallim Naci

* vahşet-**zâr:** Vahşet yeri.

vahşet-zâr-i mihnet: Sıkıntının vahşet yeri.
Muvâfık hem-zebân yok yâr yok gam-hâr yok Nâci
Gönül bilmem bu vahşet-zâr-ı mihnette neden gülsün-Muallim Naci

zarâfet: (ظرافت) Ar. 1. Zariflik, naziklik, incelik. 2. Giyim ve kuşam inceliği.
Âlâyiş-i elfâzı zarâfet sanma
Âlemde sükût-veş tazarruf yoktur-Nâbi

Her güzelle salınan kesb-i zarâfet edemez
Her Gül-istân okuyan sanma ki hep şâ'ir olur-Âhi

Cihânda şimdi zarâfet müdâhaneyle olur
Hamâkat olmaza olmaz demekten olmuştur
Nihat Bey

* **zarîf:** Zarafetli, güzel, yakışıklı. **c. zurefâ**.
Zarîf bir sözü, bir nev-şükûfte mazmûnu
Yerinden oynatır eyvân-ı hande-meşhûnu
Tevfik Fikret

Bâ-husûs ola o şahs-ı tarrâr
Nâzik ü rind ü zarîf ü ayyâr-Nâbi

zarîf-i hıtta-i Rûm: Rum ülkesinin zarifi.
Bir nice zarîf-i hıtta-i Rûm
Rûmî ki dedik kaziyye ma'lûm-Fuzûlî

** **zurefâ:** Zarîf'ler.
Zurefâdan idi ehl-i dil idi
Kâmil insân diyecek kâmil idi-Sünbülzade Vehbi

zarar: (ضرر) bk. zarr.

zarf: (ظرف) Ar. 1. Kılıf, kap, mahfaza. 2. Mektup kabı. 3. gr. Cümlede yer, zaman, nicelik, nitelik bakımlarından başkalık katan öğesi.
Bir nice zarftan almak gibidir nice ta'am
Eylemek halt sözünde diğerin eş'ârın-Nâbi

Kendinin zarfına bir ârıza eyler îrâs
Mütekâmil olıcak sînede icrâ-yı garaz
Beliğ (olıcak: olunca.)

zarf-ı dâmân: Etek kılıfı.
Çenârı pây-mâl eyler kedû-yı tîre-baht ammâ
Rehâ bulmaz çenârın pençesinden zarf-ı dâmânı
Nâbi

zarf-ı zebân: Dilin kılıfı.
Şems işrâka şebih tab'-ı münîrinle zekâ
Güher ü âba mesel zarf-ı zebânınla sühan-Nedim

zarîf: (ظريف) bk. zarâfet.

zarr: (ضرّ) Ar. Zarar, ziyan.
Bakma nâ-mahreme çeşm-i dil ile ki kapanır
Ki_ola pûşîde muhâzî-i harâm manzar zarr
Esrar Dede

Zarr u nef'-i küfr ü dîn âhar olur âid sana
Sâni'-i âlem ganîdir küfr ü dîninden senin
Muallim Naci

* **zarar:** Ziyan, eksiklik, kayıp.
Bir iki kez ne_ola dîn düşmânı ettiyse heves
Zarar irgürmeğe mü'minlere husrân-şekl
Hayali Bey (irgür-: eriştirmek)
Okusan ilm-i tasavvuf ne zarar
Pâk bil tasfiye-i bâtın eder-Sünbülzade Vehbi

Vâizin ta'nı, Kabûlî, bizi tağyîr edemez
Âb-ı pâke ne zarar vakvaka-i kurbağadan
Kabulî (Kütahyalı Mehmet ... Çelebi)

zarar-ı iktirân-ı şîşe vü seng: Taş ve şişenin yaklaşma zararı.
Iyân iken zarar-ı iktirân-ı şîşe vü seng
Hilâf-ı cins ile ülfet belâ değil de nedir
Râşit (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet...)
zarta: (ضرطه) Ar. Yel, osuruk.
* **zarta-zen:** Yel atan.
zarta-zen-i hande: Gülerek zarta atan.
Aharın hicvi revâ mı çelebim vâlidenin
Rûyuna zarta-zen-i hande iken kûn-ı şebek
Haşmet (ahar>Ar. âher: başka)
zarûret, zarûre: (ضرورت) Ar. 1. Çaresizlik. 2. Sıkıntı, Yoksulluk, muhtaçlık. **c. zarûrât**.
Sem' ü basar vazîfesin almaz kenârda
İkisi de gıdâda çekerler zarûreti-Nâbi

Ki zarûretle çekip derd-i acûz
Oldu efsürde-dil berd-i acûz-Sünbülzade Vehbi
* **zarûrî:** Mecburi, zorunlu. **c. zarûriyât.**
Zarûrî ihtisâra rağbet ettim kim bu vâdîde
Lisân-ı ka:lden zîrâ lisân-ı hâl entaktır-Nâbi

Teveccüh eylese dâniş-verân-ı dehre kazâ
Verir, efendi, zarûrî hemen kazâya rızâ-Sâbit

Bî-mecâlim sitem-i dehr ile gâyet, afvet
Vasf-ı pâkinde ger ettimse zarûrî taksîr
Üsküdarlı Hakkı Bey
zarûrî: (ضرورى) bk. zarûret.
zât: (ذات) Ar. 1. Malik, sahip. 2. Şahıslar hakkında, kendi, kendisi anlamına kullanılır. 3. Hekimlik, botanik ve zoolojide terim olarak kullanılır. zâtü'l-dimâğ**:** Beyin iltihabı. zâtü'l-cenb**:** Akciğerde meydana gelen iltihabî hastalık. **c. zevât**.
Enbiyâ vü rüsule ol şeref-i mevcûdât
Kevne âhirde gelip zâtı olundu takdîm
Nazîm (Yahya...)
Bu isti'dâd-ı zâtî kim senin vardır nihâdın da
O kuvvet-i İskenderî evvel eliften ibtidâ eyle
Nedim
zât-ı a'lâ: Yüce kişilik.
Zât-ı a'lâsı vücûd u ademin sâhibidir
Ehl-i enfâsa hayât u ecelin vâhibidir-Şinâsi

zât-ı deryâ-yı hakîkat: Hakikat denizinin sahibi.
Ârif-i bi'llâh olan ta'n eylemez güfârıma
Zât-ı deryâ-yı hakîkat birle cûş olmak diler
Ümmî Sinan (birle: ile)
zât-ı Hak: Hakkın kendisi.
Zât-ı Hakk'a doğru varan kârbân ehlinden ol
Olmasın yanlış işinde yolun âsân eylegil
Ümmî Sinan
zât-ı İbrâhîm Edhem: İbrahim Ethem'in kendisi.
Zât-ı İbrâhîm-i Edhem gibi ol dervîş-i pâk
Var soyun der-gâh-ı aşka varını eyle hebâ
Âdile Sultan
zât-ı kerîm: Cömert kişilik.
Ne kerâmet kodu Hak zât-ı kerîminde ki_olur
Ayağın bastığı yer Çeşme-i Hayvân-ı kerem
Ahmet Paşa
zât-ı pâk: Temiz kişilik.
Âsıfâ girmedi Hakka ki kef-i eyyâma
Zât-ı pâkin gibi mecmûa-i ahlâk-ı hüsn-Nedim
zât-ı pür-cûd: Çok cömert kişiliği.
Zât-ı pür-cûdunu medh etmeyen ehl-i tab'ın
Sözü ger sihr-i helâl etse olur vizr ü vebâl-Nef'î
zât-ı şerîf: Şerefli kişilik.
Nev-bâve-i hadîka-i ömrünle dâimâ
Zât-ı şerîfin eylesin Allah pâyidâr-Cinânî
* **zâten:** Aslında, asıl olarak.
Aldım başımı koltuğumun altına zâten
Bir cân gibi geldim der-i şâhâneye bî-ten
Abdülhak Hâmit
* **zâtî, zâtiyye:** Zata mensup, nefse ait, cevhere ait.**c. zâtiyyât**.
Bu isti'dâd-ı zâtî kim senin vardır nihâdında
Okut İskender'i evvel eliften ibtidâ eyle-Nedim
** **zâtiyyât:** Zata, şahsa ait hususlar.
* bi'z-**zât:** Kendi, kendisi.
Zuhûr-ı cevher-i ferd vücûdudur bi'z-zât
Bedâyi-i arz-ı mümkinâttan maksûd-Sâmi
zav': (ضوء) Ar. Aydınlık, ışık, **c. azvâ'**
Âlem-i encümü seyr eyleme bir mâha eriş
Onlara zav' veren şems-i duhadır yine bes
Muradî (Sultan III. Murat)

zavâhir: (ظواهر) bk. zâhir.
zâviye: (زاويه) Ar. 1. Köşe. 2. mat. Açı. **c. zevâyâ**.
Her zâviye feyz-i Hak'la meşhûn
Pür-nûr-ı Hudâ derûn ü bîrûn-Ahmet Hâşim
** **zevâyâ:** Zâviye'ler, köşeler.
zevâyâ-yı kümûn*:* Gizlenme köşeleri.
Oldu berdâşte heylûlet-i deycûr-ı amâ
Sâha-i pehn-bürûz oldu zevâyâ-yı kümûn-Münif
zevâyâ-yı uzlet: Yalnızlık köşeleri.
Zevâyâ-yı uzlette tenhâ vü bî-kes
Ne ins-i musâhib ne hazz-ı maâşir-Cinânî
zâyi': (ضايع) bk. zıyâ'
zâyiçe: (زايجه) Far. Ast. Yıldızların belli zamanlardaki yerlerini gösteren cetvel ve bu cetveli hazırlama ilmi. Eskiler bu yıldızların durum ve konumlarını, gelecekten haber verme gibi bâtıl bir inanış şekline getirmişler ve falcılıkta kullanmışlar.
zâyiçe-i emel*:* Arzu edilen zâyiçe falı.
Hep nokta-i hatâ dolu zâyiçe-i emel
Âyâ bu kec hesâb nedendir neden neden
Esrar Dede
zayf: (ضيف) Ar. Misafir, konuk.
Cihânda kimden edersin ümîd-i hân-ı kerem
Bu tâb-hânede ikrâm-ı zayf bilmezler-Nâilî
zayf-ı hayâl: Hayal misafiri.
Zayf-ı hayâlin erdiği dem çeşm-i eşk-bâr
Silker önüne ahzarı bir iki enâr-Behiştî
zeâmet: (زعامت) Ar. Osmanlılar devrinde sipahilere verilen en büyük timar. **c. zuamâ**.
Serbest olan avâid-i hâs u zeâmete
Vâbestedir geçinmesi salb u siyâsete-Seyyit Vehbi
* **zaîm:** 1. Zeâmet sahibi. 2. Kefil. **c. zuamâ**.
Der-geh-i fakra varıp dirliğini arz etme
Anda hergiz ne sipâhî ne zaîm isterler
Bağdatlı Ruhi (anda: orada)
zebâd: (زباد) Ar. 1. Kalemis yağı. 2. Mis kedisi.
Sirâyet etse bûy-i hulku ger dünyâ olurdu
Bir avuç hâk gâlib-i tûde-i müşg ü zebâd üzre
Nef'î

zebân: (زبان) Far. Dil, lisan.
Zebânım bir mücevher tîğ-ı bürrândır ki hem-vâre
Hırâş eyler hayâli sînelerde zahm-ı nâsûru-Nef'î

Şems işrâka şebih tab'-ı münîrinle zekâ
Güher ü âba mesel zarf-ı zebânınla sühan-Nedim

Siper-endâz-ı acze hasmı tîğ-ı hûn-feşân çekmez
Hamûşân-ı edeb endîşe-i zahm-ı zebân çekmez
Hâsim (Köprülüzade ...)
zebân-ı ârifân: Ariflerin dili.
Reh-i Hak gâfilîn îka:z ede gör
Zebân-ı ârifân gûyâ cerestir-Gaybî
zebân-ı hâme: Kalemin dili.
Diledi Hamdî yaza vasf-ı hân-ı rahmetini
Zebân-ı hâme onun lezzetinden oldu dü-nîm
Hamdullah Hamdi
zebân-ı hâme-i Nâbî: Nâbi'nin kaleminin dili.
Olur arûs-ı sühan pây-kûb u dest-efşân
Zebân-ı hâme-i Nâbî terennüm ettikçe-Nâbi
zebân-ı hançer: Hançer dili.
Bizimle hep zebân-ı hançer ile söyleşir şimdi
Ser-i rehte dûçâr oldukça evvel merhabâ derken
Nâbi
zebân-ı kalem: Kalem dili.
Etmektedir mesâmi'-i eyyâmı pür-güher
Nâbî aceb mi olsa zebân-ı kalem kalîl-Nâbi
zebân-ı ma'nî-i maksûd: Kastedilen mana dili.
Zebân-ı ma'nî-i maksûddur işâretimiz
Tahallüf ettiği yoktur bizim beşâretimiz-Nâbi
zebân-ı memleket-i aşk: Aşk ülkesinin dili.
Gel ey esîr-i sühan eyle meşk-i hâmûşu
Zebân-ı memleket-i aşk bî-zebânlıktır-Nâbi
zebân-ı nâs: İnsanların dili.
Zebân-ı nâsa düştüm gâh medh ü gâh zem oldum
Meğer kim tâli'imde zevk-ı âlem hep harâm olmuş
Âdile Sultan
zebân-ı rûzigâr*:* Zamanın dili.
Yâd edip lutf-ı cemîlin der zebân-ı rûzgâr
Bundan a'lâ bir hayât-ı câvidân olmaz bana
Ziya Paşa

zebân-ı sükker: Tatlı dil.

Zebân-ı sükkerinden o şûhun va'de-i vaslın
İşitip dedi Yahyâ böyle bir şîrîn-kelâm olmaz

Şeyhülislam Yahya

zebân-ı sûsen: Susam dili.

Dehân-ı goncayı bâz et, zebân-ı sûseni ter kıl
Şikest-i tövbeye dahl edene hâzır cevâbımsın

Nedim

zebân-ı şâir-âne*:* Şairce dil.

Şehenşâhâ edâ-yı medh-i zâtın
Verir lüknet zebân-ı şâir-âne-Enderunlu Fazıl

zebân-ı şâne: Tarak dili.

Edersin perçemin halvet-nişîn-i kelle-pûş ammâ
Zebân-ı şâne söyler mû-be-mû esrâr-ı pinhânı

Nâbi

zebân-ı şu'le: Işık dili.

Ettim zebân-ı şu'leyi hâmûş-ı harf-i aşk
Dil güft ü gûy şevkıyle bî-tâbdır bu şeb-Şeyh Galip

zebân-ı ta'n: Ayıplama dili.

Odur şefîka-terîn sana gayriden Nâbî
Zebân-ı ta'ne ile çerh-i pîre-zen dediğin-Nâbi

* **zebân-dırâz:** Dili uzun.

zebân-dırâz-ı yârân: Uzun dilli dostlar.

Sâkıb tükendi germî-i ülfet o şûh ile
Ammâ zebân-dırâz-ı yârân tükenmedi

Sâkıp Dede

* **zebân-şinâs:** Dil bilen, yabancı dilden anlayan.

Tîrin zebân-şinâsı mahdûmu üstâdı
Bircis'in akl u fikri hem-râz ü müsteşârı-Nedim

* **zebân-zed:** Yayılmış söz, dil persengi.

Gül-i zîbâ Cenâb-ı Hazretin ol rûyudur ancak
Zebân-zed müşg-i rû ede o verdin bûyudur ancak

Necip (Sultan III. Ahmet)

zebâne: (زبانه) Far. 1. Tartı aletlerinin ucu, dili. 2. Alev, ateş yalını.

Elbette bu od ki düştü câne
Âhir tutuşup çeker zebâne-Fuzûlî

Şefâat ile o rûz-ı belâda bendene kim
Halâyıkı behem-âgûş eder zebâne vü dûd-Sâbit

Söz kim zebânıma gele gûyâ zebânedir
Ben âşıkım sözüm de benim âşık-ânedir

Şeyhülislam Yahya

zebâne-i dûzah: Cehennem alevi.

Nesîm-i lutfu vezân olsa rûz-ı rüst-â-hîz
Verir zebâne-i dûzah nişâne-i gül-zâr-Ziya Paşa

zebâne-i şem': Mum alevi.

Kılıp zebâne-i şem'i piyâle-i sahbâ
Eder mahabbete bezl-i vücûd-ı pervâne-Şeyh Galip

zebâne-i tanbûr: Tamburun dili.

Nümûne-i küre-i nâr aşk kâsesidir
Zebân-ı tâzene gûyâ zebâne-i tanbûr-Şeyh Galip

zebânî: (زبانى) Ar. Cehennem ehlini ateşe atmaya memur olan meleklerin her birine verilen isim. **c. zebâniyân, zebâniye.**

Zebânîler çeke duta ilede tamuya ata
Deri yana sünük tüte katı ulu figân ola

Yunus Emre (tamu: cehennem, sünük: kemik)

Ne zebân ile zebânîler ile söyleşeyim
Sen eğer vermez isen rûz-ı kıyâmette cevâb

Enderunlu Fazıl

O dem ki dest-i zebânî-i dûzaha verile
Tugât-ı kıbt-i nusarâ bugât-ı kavm-i Yehûd-Sâbit

zeber: (زبر) Far. Üst.

Üstüne gerçi dönersin bir iki gün âkıbet
Âsyâ gibi edersin dâneni zîr ü zeber-Nev'î

Dayanmaz önünde yürürse eğer
Eder kal'a-i hasmı zîr ü zeber

Kemalzade Ekrem Bey

zeber-i ser: Baş üstü.

Şikâyet eyleme katı gönüllüdür diye yâr
Behiştî zeber-i serinde siyâh taşın için-Behiştî

zeberced: (زبرجد) Ar. Zümrüt gibi açık yeşil renkli, fakat zümrüt kadar değerli olmayan bir taş. **c. zebâric.**

Gül-şen-i hüsnünde bir havz-ı zeberceddir felek
Kâse-i zerrîndir ol havz içre devr eyler güneş

İbn-i Kemal

Nisâr ayağına dürr ü zeberced
Ayağı tozuna misk ü zeberzed

Yazıcı Mehmet Efendi

Geceler deyr-i zebercedde yanan meş'alleri
Eyledikçe subh-dem bî-pertev ü bî-fer güneş
Lamiî Çelebi

zeberced-i perrân*:* Kuşlar gibi uçan zeberced.
O ev ki kuşları gûyâ zeberced-i perrân
Onun çiçekleri elmâs sad-hezâr elvân
Behçet (Trabzonlu Mehmet ...)

zebîr: (زبير) Ar. 1. Mihnet, sıkıntı. 2. Yazılmış şey, mektup.
Tehdîd ü hücûm bâgîyândan
Havf etmek bir zemân zebîrim-Muallim Naci

• **zebûn:** (زبون) Far. Zayıf, kuvvetsiz, âciz.
Şîrler pençe-i kahrımda olurken lerzân
Beni bir gözleri âhûya zebûn etti felek
Selimî (Yavuz Sultan Selim)

Dost bî-pervâ felek bî-rahm devrân bî-sükûn
Derd çok hem derd yok düşmen kavî tâli' zebûn
Fuzûlî

Zebûn olup bizi pâ-mâl-i cevr edenlerden
Berây-ı gayret-i Hak intika:m alır bulunur-Nâbi

Bâkî acûz-i dehre er olmaz zebûn olan
Merdân-ı râh-ı ışk demezler ona recül-Bâki

zebûn-ı derd ü gam: Dert ve gam düşkünü.
Zebûn-ı derd ü gam olmuş dili cânâna tabşırdım
Ben ol ölümlü bîmârı tabîb-i câna tabşırdım
Behiştî (tapşır-: teslim etmek, emanet etmek)

zebûn-ı ecel: Ecel düşkünü.
Ne rütbe mertebe bulsa kişi bu âlemde
Yine zebûn-ı ecel olması musammemdir-Ziya Paşa

zebûn-ı keşmekeş-i gam*:* Gam çekişmesinin düşkünü.
Unutturur gamın, en kâmrânı söyletsen
Zebûn-ı keşmekeş-i gam, cihânı söyletsen-Lâ

zebûn-ı pençe-i kudret*:* Kudret pençesinin (İlâhî kudret) elinde bir hiç.
Âdem esîr-i dest-i meşiyyet değil midir
Âlem zebûn-ı pençe-i kudret değil midir-Nâbi

zebûn-ı pençe-i nefs ü hevâ: Nefis ve heva pençesine düşkün.
Belâ-yı mâsivâya mübtelâyım yâ Resûlallah
Zebûn-ı pençe-i nefs ü hevâyım yâ Resûlallah
Ziya Paşa

* **zebûn-küş:** Düşkünü ezen, zayıfa yüklenen.
Siyâsetin kanı: Servet; hayâtı: Satvettir
Zebûn-küş Avrupa bir hak tanır ki: Kuvvettir
Mehmet Akif

Zemâne bir zebûn-küştür aceb mi murâd olan ondan
Dem-i mihnette etmezse ger ümîd vefâ-dârı
Sabri-i Şâkir

Zebûr: (زبور) Ar. 1. Kitap, mektup. 2. Hz. Davud peygambere inen kitabın ismi.
Tevrât ile İncîl'i Fürkan ile Zebûr'u
Bunlardaki beyânı cümle vücûdda bulduk
Yunus Emre

İncilâ-yı ruhu yaktıkta fetîl
Söndü kandîl-i Zebûr u İncîl-Hakanî

Gelmeden Furka:n ile İncîl ü Tevrît ü Zebûr
Safha-i suhuf-ı cemâlin âşıka mezbûr idi
Hamdullah Hamdi

Zebûr-ı aşk: Aşk Zebur'u.
Ahmed edelden Zebûr-ı aşkını cânına nakş
Nağme-i Dâvûd ile âgâzını dem-sâz eder
Ahmet Paşa

Zebûr-ı Dâvûd: Davut'un Zebur'u.
Müfesser eyleye Şeyhî Zebûr-ı Dâvûd'u
Rivâyet etse yüzün mushafından âyetler-Şeyhi

zecr: (زجر) Ar. 1. Önleme, yasak etme. 2. Zorlama, zorla yaptırma. 3. Eziyet, sıkma. 4. Koyma. **c. zücûr**.
Zecrile hicrin olaldan âşinâ bana
Bî-gâne oldu işret ü zevk u safâ bana-Mesihi

zecr-i hecr, hicr: Ayrılığı zorlama.
Bu zehr-i kahr ile kevn ü mekânı acıdalım
Bu zecr-i hecr ile dâr ü diyârı ağladalım
Necati Bey (acıt-: incitmek.)

Şol dem ki zecr-i hecr ile cânândan ayrılam
Gönlüm budur ki cânı verem ondan ayrılam
Necati Bey

zefîr: (زفير) Ar. 1. Göğüs geçirme. 2. Nefes verme, soluğu dışarı vurma.
Dün kudurmakta idi ormandan cahîmî bin zefîr
Âşiyân tutmuş bu gün her dilde perrân bir safîr
Mehmet Akif

zehâb: (ذهاب) *Ar. 1. Gitme. 2. Zihnen bir yola sapma. 3. Bir düşünce veya fikre uyma.
Gitmeyen yoluna üryân ü fakîr olsun hep
Çâr-mezhebte harâm ola zehâb u zenebi
Nazîm (Yahya...)

Gelecek günlerin geçen geceden
Farkı yok, hükmü yok, sehâbı veren-Tevfik Fikret

* **zâhib:** Zehâb'dan; 1. Gidici, giden. 2. Bir fikir veya düşünceye uyan.
Yârân kimisi bâğa gider kimi gül-şene
Ammâ ki ben o kûy-ı dil-ârâya zâhibim-Nahifi

Ben de o tarîka zâhib oldum
İnsânlar ile musâhib oldum-Ziya Paşa

zeheb: (ذهب) Ar. Halis altın. **c. ezhâb, zühûb, zühbân**.
Eğerçi sabr ederse kıymet olmaz
Ona yüz bin semen sîm ü zehebten-İbn-i Kemal

Vâlâ-neseb nîkû-haseb tavr-ı aceb ahlâkı hep
Her rûz u şeb sormaz sebeb sîm ü zeheb ihsân eder
Cinânî

Olsun fedâ sana, sana olsun fedâ fedâ
Hindûstân bâ taraf, İrân bir zeheb
Abdülhak Hâmit

Gurûb içinde bu eşkâl-i bî-hudûd-ı zeheb
Zücâc-ı san'at ü fikretle yükselirler hep
Ahmet Hâşim

zeher: (زهر) Ar. Yüzün aklığı, parlaklık, güzellik.

* **zâhir, zâhire:** Parlak, münevver, dırahşân.
Her bir zemânda zâhir ü zâhir kemâl-i Hak
Her bir mekânda hâzır u nâzır celâl-i Hak-Şinasi

zehhâr: (زخّار) bk. zâhir.

zehî: (زهى) Far. ünl. 1. Ne güzel, ne hoş. 2. Ne garip, ne acayip.
Düşürmüş anber-i zülfün hümâyûn gölgesin aya
Taâlallah zehî sünbül taâlallah zehî sâye-Nesimi

Zehî Bârî ki lu'bet-hâne-i sun'unda halk eyler
Hezârân dil-ber-i mevzûn, hezârân duhter-i hasnâ
Nâbi

Cevâb-ı lûtf verirse eğer zehî ni'met
Zehî saâdet eger kim ederse de âzâd-Nedim

zehr: (زهر) Far. Ağu, zehir.
Et lokması lâzım mı doyurmaz mı seni nân
Zehr olsun o lokma ki_ola pes-mânde-i dûnân
Bağdatlı Ruhi

Vuslat-ı yâr için ağyâre müdârâ eyler
Zehr içer âşık-ı dil-haste şifâ niyyetine
Râgıb (Bursalı Ahmed-Efendi)

Teessürât-ı beşerden gelir mi dehre melâl
Zehî tasavvur-ı bâtıl, zehî hayâl-i muhâl
Tevfik Fikret

zehr-i bürûdet: Soğukluk zehri.
Titrerdi civârındaki, pîşindeki eşyâ
Nutkundan uçan zehr-i bürûdetlle-Tevfik Fikret

zehr-i cân-sitân: Can alıcı zehir.
Yılan kuşandığını cenkte beyân eyler
Lisân-ı ef'iyile zehr-i cân-sitân hançer
İbn-i Kemal

zehr-i dermân: İlaç zehri.
Aşk derdiyle hoşem el çek ilâcımdan tabîb
Kılma dermân kim helâkim zehr-i dermânındadır
Fuzûlî

zehr-i firâk: Ayrılık zehri.
Zehr-i firâk gerçi dili haste eyledi
Vaslın şarâbına yine ümmîd-vârdır
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

zehr-i gam: Keder zehri.
Derdin ile yatan hastelere âfiyet olsun
Zehr-i gamını nûş edenin cânına sıhha-Behiştî

zehr-i gam-ı hicrân*:* Ayrılık gamının zehri.
Hûn-âbe değil bâdesi zehr-i gam-ı hicrân
Her nağme-i çeng ü neyi feryâd ü figândır-Nef'î

zehr-i hased: Çekememezlik zehri.
Zehr-i hasedi düşmenin, ef'î gibi, çıkmaz
Tâ çıkmayıcak rûhu kamîs-i bedeninden
Sâbit (çıkmayıcak: çıkmayınca)

zehr-i helâhil: Öldürücü zehir.
Çekîde olsa kemter reşha-i nîsân ihsânı
Bulur telh-âbe-i zehr-i helâhil hâlet-i kevser
Üsküdarlı Hakkı Bey

zehr-i hıred: Akla zehir katma; zihni bulandırma.
Feryâd girişme amân ey nigâh amân
Zehr-i hıred belâ-yı tahammül müsün nesin
Nedim

zehr-i hicr: Ayrılık zehri.
Sensiz mey sohbeti bana harâm olsun müdâm
Zehr-i hicrinle sararmak hamr-ı hamrâdan lezîz
Enverî

zehr-i kahr: Kahır zehri.
Ey Fuzûlî zehr-i kahr ile doludur tâs-ı çarh
Çekmez onun kahrını her kim çeker bir dolu tâs
Fuzûlî

zehr-i ka:til: Öldürücü zehir.
Cihânın gerçi nûş ettim yedi tastan geçen zehrin
Velâkin zehr-i ka:tilden beter buldum meğer kahrın
Selimî (Yavuz Sultan Selim)

zehr-i mâr: Yılan zehiri.
Dostu ger kim zehr-i mâr içse olur Âb-ı Hayât
Hasmı su içse döner elbette zehr-i mâre su-Fuzûlî

zehr-i nûr-ı gurûb*:* Batan nurun zehri.
Ezvâk-ı gayz u kîn ile mestîdedir serim
Hûnumda zehr-i nûr-ı gurûb etmiş inhilâl
Ahmet Hâşim

zehr-i ruh: Yanak zehri.
Ey pür-gül ü şükûfe yüzünle bahâr-ı hüsn
Zehr-i ruhunla rûşen olur rûzgâr-ı hüsn
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

zehr-i sitem: Sitem zehri.
Geh kemân-ı hicr ü geh zehr-i sitem geh bâr-ı gam
Âşık-ı fersûde-bâzû çekmedik mihnet mi var-Nâbi

zehr-i şedîd: Şiddetli zehir.
Reşâşe-i kalemi iltifât u reddi ile
Kimine ney-şeker oldu kimine zehr-i şedîd-Cinânî

* **zehr-âb:** Zehirli su.
Zehr-âb ise de nûş edelim verdiği câmı
Tek düşmeyelim pîr-i mugânın nazarından-Nâbi

Yâ Rab ne eksilirdi deryâ-yı izzetinden
Peymâne-i vücûda zehr-âb dolmasaydı
Âzâde-ser olurdum âsîb-i derd ü gamdan
Ya dehre gelmeseydim ya aklım olmasaydı
Ziya Paşa

zehr-âb-ı fenâ: Yokluğun zehirli suyu.
İskender'e zehr-âb-ı fenâdan veririz câm
Hızr'ız velî râh-ı ademe râh-beriz biz-Şeyh Galip

zehr-âb-ı gam: Gamın zehirli suyu.
Zehr-âb-ı gam verir ciğer âgûş-ı dîdede
Tıfl-ı sirişke dâyesi de bed-cevâbtır-Esrar Dede

zehr-âb-ı gelû-sûz-ı firâk: Ayrılığın boğazı yakan zehirli suyu.
Câm-ı zehr-âb-ı gelû-sûz-ı firâkın sâkî
Nâ-güvâr öyle değildir ki demek mümkün ola
Nâbi

zehr-âb-ı meskenet: Miskinliğin zehirli suyu.
Zehr-âb-ı meskenet gibi bir ni'met isteriz
Kim hân-ı ârzûda hasûdu bulunmaya
Yenişehirli Avni

zehr-âb-ı tîğ-ı gamze*:* Yan bakış kılıcının zehirli suyu.
Görüp zehr-âb-ı tîğ-ı gamzeden hâsıl olan zahmım
Tabîb-i şîvenin destindeki merhem eder feryâd
Esrar Dede

* **zehr-âbe-keş***:* Zehirli su içen.

zehr-âbe-keş-i firkat*:* Ayrılığın zehirli suyunu içen.
Tâ olmaya zehr-âbe-keş-i firkatin âşık
Derk eyleyemez lezzet-i vuslat neye derler
Koca Ragıp Paşa

* **zehr-âlûd:** Zehirli, zehir gibi.
Âşıkın bağrında zehr-âlûd hançer olduğun
Kabrim üstüne gelen bilir giyâhımdan benim
Necati Bey

* **zehr-efşân:** Zehir saçan.
Onun firâkı olurken içimde zehr-efşân
Nasıl görür gözüm âsâr-ı fecri şevk-âlûd
Tevfik Fikret

* **zehr-hand***:* Acı gülüş.
O rütbe kan yuttu dil ki fikr-i reng-i la'linle
Humâr-ı zehr-handinden ayıldı ey mürüvvetsiz
Esrar Dede

zehr-keş: Zehir çeken, zehir içen. **c. zehr-keşân**.

** **zehr-keşân***:* Zehir içenler.

zehr-keşân-ı hum-ı aşk*:* Aşk küpünden zehir içenler.
Sahbâ yerine zehr-keşân-ı hum-ı aşkız
Reşk etme bizim hâlimize biz Cem-i aşkız-Nef'î

* **zehr-nâk:** Zehirli.
Hem itâb-ı zehr-nâk eyler cihâna gamzesi
Gösterir hem la'line zevk-ı tekellüm n'eydügin
Nef'î (n'eydügin: ne olduğunu)

* **zehr-pâş:** Zehir saçan.
Ol mâr-ı zehr-pâşın dendân-ı satvetinden
Nice vezîr ü vâlî olmuştu nâ-be-sâmân-Nâbi

* **zehrîn:** Zehirli, ağulu.
Ey girye-i bî-fâide, ey hande-i zehrîn
Ey nâtıka-i acz ü elem, nazra-i nefrîn
Tevfik Fikret

zehr: (زهر) Ar. Çiçek. **c. ezhâr.**

** **ezhâr***:* Çiçekler.
Nedir ol ravza-i anber-sirişt-i dil-keş-i gülzâre
Dem-i İsî-veş ihyâ eyledi ezhâr u eşcârı-Nef'î

Ezhârı taksîm ettiler gül düştü hârın pâyına
Hâr-ı cefâ değdi gül-i terden hezârın pâyına
Sâbit

zehrâ: (زهرا) Ar. 1. Yüzü güzel, ak ve parlak olan kadın. 2. Peygamberimizin kızı Hz. Fatıma'nın lâkabı. Fâtimatü'z-Zehrâ)

zehrâ-yı gerdûn*:* Feleğin parlaklığı.
Çekerdim nâr-ı zülf-i Zühre'yi zehrâ-yı gerdûne
Eğer dizsem dürr-i şeh-vâr-ı nazmım rîsmân üzre
Nef'î

Hazret-i Zehrâ ile ol iki server aşkına
Men dahîl handânım ya Ebâ el-Ka:sım meded
Enderunlu Fazıl

zehre: (زهره) Far. 1. Öd, safra. 2. Cesaret, yiğitlik.
Bende ne zehre var ki verem gaybtan haber
Vasf-ı dehân-ı yâr lisânım değil benim-Nâbi

Zehresin tîğ-ı zebânımla çalıp çâk edeyim
Düşmânın şâd ü ahibbâsını gam-nâk edeyim
Nef'î

Gerçek mürîd gerçek erin bir katresin bahre sayar
Nâkıs olan nefse uyar sükkerini zehre sayar
Ümmî Sinan

* **zehre-çâk:** Ödü patlamış olan.
Zehre-çâk olsa ne_ola toptan adû-yı bed-gümân
Ziya Paşa

zehrîn: (زهرين) bk. zehr.

zekâ: (ذكا) Ar. Anlama kabiliyeti, idrak ve intikali güçlü.
Şems işrâka şebih tab'-ı münîrinle zekâ
Güher ü âba mesel zarf-ı zebânınla sühan-Nedim

Âh o bedîü'l-cemâl sâhib-i kalb ü zekâ
Âh o feyz-i Hudâ nâdire-i nükte-dân
Kemalzade Ekrem Bey

Tîğ-ı ser-tîz-i zekâmız kırk yararken bir kılı
Biz de mecnûnsak eğer kimdir cihânın âkılı
Ziya (Adanalı...)

zekâb: (ذكاب) Far. Yazı mürekkebi.

zekâb-ı sürh: Kırmızı mürekkep.
Sûret nigâr-ı kilk-i kazâdan dehân-ı yâr
Bir katredir ki damladı levha zekâb-ı sürh-Beliğ

zekan: (ذقن) Ar. İki çene kemiğinin aşağıda birleştiği yer, çene. **c. ezka:n, zükun**.
Zekanın çâhı ne sâhir-durur ey Zühre-cebîn
Ki suya iltür ü susuz getirir Hârût'u
Nizami (iltür: iletir)

Ey şâh-ı hüsn bu ne zekandır dedim, dedi
Ârâm-gâh-ı rûh-ı revânın-dürür senin
Nazîm (Yahya...)

Âlemde günü derd ile eyvâyile geçsin
Cân mîvesi bihdir diye her kim zekanından
Hamdullah Hamdi

zekan-ı yâr: Yârin çenesi.
Yâd edersen zekan-ı yâri hayâl et zülfün
Çeh-i hayrette sana rişte-i tedbîr olsun-Lem'î
zekât: (زكات) Ar. İslâmiyet'in beş şartından biri. İnsanın malından şeri hükümlere göre senede bir verdiği mal veya para.
Bayın zekâtı şer'iledir çün gedâ hakkı
Hüsnün zekâtını bana vergil Hudâ hakkı
Ahmed-i Dâî
Gamze peykânın eder âşıka çeşmim sadaka
Eyle kim merdüm-i mün'im vere muhtâca zekât
Fuzûlî
Pâdişâhân-ı cihândır ki ihsânında
Kimi cerrâr-ı tasadduk kimi muhtâc-ı zekât
Yenişehirli Avni
Sûfî diyen mürâîye vermek değil zekât
Ben ka:dir olsam ondan alırdım hele harâc-Behiştî
zekât-ı hüsn: Güzelliğin zekâtı.
Geldi dil dervâzeye kûyuna şey'ullah için
Ver zekât-ı hüsnünü men' etme ihsân vaktidir
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)
zekât-ı mey: Şarabın zekatı.
Pelâs-pâre-i rindî be-dûş u kâse be-kef
Zekât-ı mey verilir bir diyâre dek gideriz-Nâilî
zekât-ı vefâ: Vefa zekâtı.
Eğer zekât-ı vefâya fakîr ister isen
Cihânda Hamdî'den özge bulunmaya muhtâc
Hamdullah Hamdi
* **zekât-bahş**: Zekât sunma.
Fütâdegân-ı gama sâye-i inâyetimizden
Zekât-bahş-ı per ü bâl idik zemân ile biz de-Nâbi
zeker: (ذكر) Ar. 1. Erkek. 2. Erkeklik organı. c. zikâr, zükûr, zikâre, zükrân.
Ne_ola şiirde etseler ittihâd
Havâyî Kıyâmî şu şîr ü şeker
Ara yerde var nisbet-i imtizâc
Havâyî dübürdür, Kıyâmî zeker-Nâbi
** **zükûr:** Zeker'ler, erkekler.
Besmeledir vird-i ünâs ü zükûr
Hırz-dil ü cân sürûşân u hûr-Nazîm (Yahya ...)
Zekeriyyâ: (ذكريّا) Ar. Hz. Süleyman neslinden gelen İsrailoğulları peygamberlerindendir. Hz. Meryem'in dayısıdır. Meryem'i o büyütmüştür. Çok ihtiyarken oğlu Hz. Yahya dünyaya gelmiştir. Hz. Yahya'nın öldürülüşü ile ilgili olarak Yahudilerin iddiasınca Hz. İsa'nın babasız doğması üzerine onunla Meryem hakkında dedikodu çıkarmışlardı. Dedikodularını ileri bir dereceye vardırdılar ve sonunda onu bir ağacın kovuğuna sıkışmış buldular. Ağaçla birlikte biçerek şehit ettiler. Bu sırada yüz yaşında idi. Beytü'l-Mukaddes'in reisi Hz. Zekeriya idi. Burada Tevrat'ı yazdı ve kurban kesti. Hz. Musa'nın şeriatını uygulardı. Kur'an'da En'âm suresi/85, Âl-i İmrân 35/41, Meryem 2/10, Enbiya/89 adı zikredilir.
Kerre-i zikr ile dünyâdan edip kat'-ı nazar
Zekeriyyâ gibi cânlar verelim cânâne-Seyyit Vehbi

Cemâline Zekeriyyâ o gûne âşık idi
Ki âh etmek şakk etti cismini minşâr-Ziyaî
• **zelâlet**: (ذلالت) Ar. Horluk, hakirlir.
Geceler aç doyuran gezmeğe sa'y eyler idim
Bezl-i ırz ile varıp kimse zelâlet kılayım -Cinânî
• **zelel, zelle:** (زلل) Ar. 1. Kayma, ayağı sürçme. 2. Yanılma, yanlış yapma. **c. zellâl**.
Kalbi âyîne-i ilhâm-ı Hudâvend-i ezel
Zâtı mürsel gibi ma'sûm hatâyâ vü zelel-Ziya Paşa
Zelîhâ, Züleyhâ: (زليحا) bk. Züleyhâ.
zelîl: (ذليل) bk. züll.
zell: (زلّ) Ar. 1. Ayağı sürçme, düşme. 2. Yanlış yapma, yanılma.
zell ü fakr: Fakirlik ve düşkünlük.
Zell ü fakrı pîşe kıl arz et hemîşe ihtiyâc
Gösterir çeşm-i niyâza hüsnünü ol rûy-ı niyâz
Gaybî
zelle: (زله) Ar. Ziyafetten eve getirilen yemek.
İltifâtın bana dünyâ dolusu ni'met iken
Olamam zillet edip zelle bir hân-ı felek-Nef'î
zelzâl: (زلزال) bk. zilzâl.
zelzele: (زلزله) Ar. Irgalama, sallanıp savrulma, hareket.
Kûy-ı dile bilmem yine bir velvele düştü
Baştan başa cân mülketine zelzele düştü
Esrar Dede

Eğer ez-kazâ alsa nâ-dân ele
Verir raʿşesi sahrâya zelzele-Keçecizade İzzet Molla

Aynı milliyetin altında tutan İslâm'ı
Temelinden yıkacak zelzele kavmiyyettir
Mehmet Akif

zelzele-i cürm: Suç sarsıntısı.
Ne kadar zelzele-i cürm ile vîrâne isem
Var ümîdim ki olam lutf-ı ebedle âbâd-Nâbi

zelzele-i hamle*:* Hamle sarsıntısı.
Sarsıldığınca zelzele-i hamleden zemîn
Âşûb-ı reste-hîz ü kıyâmet ıyân olur-Nefʿî

* **zelzele-endâz***:* Zelzele salıcı, yer sarsıcı.

zelzele-endâz-ı cihân*:* Cihanın zelzele atıcısı.
Nice şeb zelzele-endâz-ı cihândır ol şeb
Tâk-ı Kisrâ dil-i küffâr gibi oldu harâb
Enderunlu Fazıl

zem: (ذمّ) bk. zemm.

zemân: (زمان) Ar. 1. Zaman, devir, çağ, devir. 2. Süre, mehil. 3. Mevsim. 4. gr. Fiillerdeki geçmiş zamanlar (-dı,-di; -yor, -acak, -ecek; -ar,-er) **c. ezmân, ezmine**.
Fütâdegân-ı gama sâye-i inâyetimizden
Zekât-bahş-ı per ü bâl idik zemân ile biz de-Nâbi

Filozof ol kişidir kim nerede olsa hemân
Uyar elbette zemâne ona uymazsa zemân-Şinasi

zemân-ı âhir: Son zaman.
Âb-ı şemşîri yeter defʿa zemân-ı âhir
Ne kadar olsa da dâmen-zen-i tâb-ı bî-dâd-Rızayi

zemân-ı devlet : İktidar zamanı.
Hat-âverler güzeşte hüsn ü ânın yâd eder gâhî
Misâl-i merdüm-i müflis zemân-ı devletin söyler
Sünbülzade Vehbi

zemân-ı haşr: Toplanma günü.
Hayâl-i halka-i zülfünle eşkim düşse deryâya
Zemân-ı haşre dek girdâb ber-girdâb olur peydâ
Nâbi

zemân-ı hecr: Ayrılık zamanı.
Zemân-ı hecr dem-i vasl-ı yâr olur giderek
Zemânedir bu zemistân bahâr olur giderek-Nâbi

zemân-ı hükm-i âlem: Âlemin hüküm zamanı.
Zemân-ı hükm-i âlem ola dest-i ihtiyârında
İlâhî pîr ola tâ haşre dek baht-ı civân üzre
Ziya Paşa

zemân-ı îd : Bayram zamanı.
Zemân-ı îdde pençeleşmekten gam ile
Seninle pâdişâhım merhabâya el mi değer
Seyyit Vehbi

zemân-ı lâtû safâ: Eğlence ve şenlik.
Zemân-ı lâtû safâ geldi mevsim-i şâdî
Demidir eylese halk-ı zemâne defʿ-i melâl-Cinânî

zemân-ı işret: Eğlence zamanı.
Zemân-ı işret fevt etmek olmaz fırsat eldeyken
Hemîşe meclis âmâde hemîşe elde câm olmaz
Şeyhülislam Yahya

zemân-ı lâle: Lâle zamanı.
Dimâğıma benim ey dostlar ilâc eylen
Zemân-ı lâlede meyden eğer güzâre kılam-Behiştî

zemân-ı maʿdelet: Âdillik zamanı.
Muhâldir ki ola mekr ü hîleye ka:dir
Zemân-ı maʿdeletinde zemâne-i muhtâl-Cinânî

zemân-ı nefha-i hâk : Toprak kokusu zamanı.
Etti nesîm müjde seher nergis ü güle
Erdi zemân-ı nefha-i hâk çeşm ü gûş olun
Şeyhülislam Yahya

zemân-ı sayf : Yaz mevsimi.
Düşmenin helvâsı da burnunda kokdu gâlibâ
Zannım oldur kim zemân-ı sayfe dek etmez karâr
Nedim

zemân-ı tâbiş-i hasret: Hasretin parlayış zamanı.
Cihânda şeh-per-i tâvûs dûd-ı âhımdır
Zemân-ı tâbiş-i hasrette bana bâd-efrâh-Behiştî

zemân-ı terakkî: İlerleme zamanı.
Zemân zemân-ı terakkî, cihân cihân-ı ulûm
Olur mu cehl ile ka:bil beka:-yı cemʿiyyât
Sadulllah Paşa

zemân-ı vaʿd-i tahassür : Üzülme sözünün zamanı.
Zemân-ı vaʿd-i tahassürde başkadır âlem
O telh şerbet-i şîrîn-güvârı benden sor-Nedim

zemân-ı vaʿde: Vade zamanı.

Zemân-ı va'de geçip geldi oldu vakt-i zevâl
Aceb o şems-i duhâ eylemez mi arz-ı cemâl-Cinânî

** **ezmân***:* Zamanlar.

Nedir geçsin sefâletlerle, heybetlerle ezmânın
Neden azmin süreksiz, yok mudur Allah'a îmânın

Mehmet Akif

* **zemâne:** Kötü ve fena zaman (yermek için).

Yok bî-garaz muâmele ehl-i zemânede
Kimse ibâdet etmez idi Cennet olmasa-Nâbi

Cefâ için mi getirdi felek cihâna bizi
Dahi ne günlere saklar aceb zemâne bizi-Tîğî

zemâne-i mağrûr: Gururlu zaman.

Cefâdan eyledi tövbe sipihr-i kîne-güdâz
Sitemden oldu perîşân zemâne-i mağrûr-Nâbi

zemane-i muhtâl: Hileci kötü zaman.

Muhâldir ki ola mekr ü hîleye ka:dir
Zemân-ı ma'deletinde zemâne-i muhtâl-Cinânî

* **zemânen:** zf. 1. Ara sıra, bazı bazı. 2. Vaktiyle.

Ne şeref câhile ger olsa zemânen sâbık
Gül-i ter sonra gelir gül-şene evvel has u hâr-Bâki

zemherîr: (زمهریر) Ar. Şiddetli soğuk; kara kış.

Zemherîr içre güzel ser-mâye
Saklasan onu dem-i sermâya-Enderunlu Fazıl

Zemistân geldi hükm-i zemherîr erdi cihân üzre
Felek ak câmeler kesti sevâd-ı bûstân üzre

Ziya Paşa

Zemherîr öyle berg ü ber vermiş
Kış gününde kemâle erdirmiş-Abdülhak Hâmit

zemîm, zemîme: (ذمیم) Ar. Zemm'den; beğenilmeyen kötü hâl.

Terbiyet-gerde-i hulk-ı hüsnî olsa tıbâ'
Hüsn-i ahlâka mübeddel olur ef'âl-i zemîm

Nazîm (Yahya...)

zemîn: (زمین) Ar. 1. Yer, yer yüzü. 2. Bir şeyin asıl rengi. 3. mec. Dayanak, temel, esas. 4. Eda, tarz. 5. Tema, mevzu.

Bahâr erdi yine düştü letâfet gül-istân üzre
Yine oldu zemînin lutfu gâlib âsmân üzre-Nef'î

Sahn-ı zemîni sünbüle benzetti âsümâne
Bir nakş-ı dil-keş oldu uydu zemîn ü zemâne

Şeyhülislam Yahya

Meğer kilk-i sebük-cevlânın olmuş germ-rev Gâlib
Zemîn âteş zemân âteş bütün nakş u nigâr âteş

Şeyh Galip

Îran zemîne tuhfemiz olsun bu nev gazel
İrgürsün Isfahân'a Sitanbul diyârını

Nedim (irgür-: ulaştırmak)

zemîn-i Arasât*:* Arasat'ın yeri

Tün ü gün nâle vü zâr ile kıyâmetler edip
Arsa-i kûyun etmişti zemîn-i Arasât-Bağdatlı Ruhi

zemîn-i arsa-i hüsran: Hüsran arsasının altı.

Zemîn-i arsa-i hüsrânda şimdi hâk-i ahkardır
O serler kim cihâna sığmaz idi efser altında

Yenişehirli Avni

zemîn-i âsumân*:* Gökyüzünün asıl rengi.

Zemîn-i âsumân olmuş sanır seyreyleyen onu
Olunca aks-i eşkâl-i felek ferşinde manzûru-Nef'î

zemîn-i aşk: Aşk zemini.

Kalbim zemîn-i aşk, serim âsümânıdır
Âhım onun sehâb-ı savâik-feşânıdır-Muallim Naci

zemîn-i bisât-ı kadr-i çarh: Feleğin kıymetli döşemesinin yeri.

Zemîn-i bisât-ı kadr-i çarh hayme-i azamet
Nücûm-ı sâbit ü seyyâre meş'al-i kudret-Nâbi

zemîn-i cilve-gâh-ı kutsiyân*:* Meleklerin cilve yaptıkları yerin altı.

Zemîn-i cilve-gâh-ı kutsiyânı arş-ı a'lâdır
O rütbe mürtefi'dir sahâ-yi eyvânı istiğnâ

Leskofçalı Galip

zemîn-i dil: Gönül yeri.

Zemîn-i dilde kim vakt-i hasad kişt-i mihnettir
Cerâhat tûde tûde dâğ hirmen hirmen olmuştur

Nâilî

zemîn-i garka-i tûfân: Tufana batan yer.

Tanîn-endâz-ı tâs-ı çarh olan feryâd ü zârımdır
Zemîn-i garka-i tûfân eden hep eşk-bârımdır

Edhem Pertev Paşa

zemîn-i hicv: Hiciv yeri.

Zemîn-i hicvi bastın sel misin Seyhan mısın kâfir
Kurumlar neşr edip tüttün gene külhân mısn kâfir

Fazıl Ahmet Aykaç (Nedim'in gazeline naziredir)

zemîn-i lâciverd: Lacivert renkli yer.
Değil mâhî kabâda tal'atin nakkaşlar gûyâ
Zemîn-i lâciverde bir dirahşân yûh yazmışlar
Nâilî

zemîn-i nedâmet: Pişmanlık yeri.
Ettikçe rûy-mâl zemîn-i nedâmete
Rîş-i sefîd-fâm ile cârûb-ı tevbeyiz-Nâbi

zemîn-i sipihr-i berîn: En yüksek göğün yeri.
Eder vücûdun ille da'vî-i mübâhâtı
Zemîn-i sipihr-i berîne, zemîne çarh-ı kebûd-Sâmi

zemîn-i şi'r: Şiir tarzı.
Kâviş ehli eder idrâk zemîn-i şi'ri
Nâbiyâ kadrini bu ma'nî-i nâ-yâbların-Nâbi

zemîn-i Şark: Doğu tarafı.
Büyük tanıldı, mukaddes bilindi zulüm eli
Zemîn-i Şark'ı mezâlim kasıp kavurdukça
Mehmet Akif

zemîn-i şûre-i zühd ü riyâ: Zühd ve riya kuruluğunun yeri.
Ger olsa lutfu rindâna eder perverde te'sîri
Zemîn-i şûre-i zühd ü riyâda tohm-ı engûru-Nef'î

zemîn-i yek-nesak: Tek şekilli tarz.
Ki her birinde değişsin bütün bütün âheng
Zemîn-i yek-nesak olsun edâsı reng-â-renk
Mehmet Akif

* **zemîn-bûs:** Yer öpme (saygıyla eğilme).
Zemîn-bûs eyleyip düstûr-ı ekrem-i izz ü devletle
Der ol şâhenşeh-i zîşâna kim mâlik-i rika:bımsın
Nedim

zemîn-bûs-i kadr: Değere saygı gösterme.
Zemîn-bûs-i kadrin-çün İncîl ede
Beşer sana ne dille tebcîl ede-Ahmet Paşa

zemistân: (زمستان) Far. Kış mevsimi.
Güzer etmektedir ikbâl ü rutûbet dediğin
Biri hurşîd-i zemistân birisi reşh-i gamâm-Nâbi

Cevr-i devre kıl tahammül tez geçer bir kara gün
Fenniyâ vakt-i zemistânda çabuk akşam olur
Fennî (Yozgatlı Mehmet Sait...)

Zemistân geldi hükm-i zemherîr erdi cihân üzre
Felek ak câmeler kesti sevâd-ı bûstân üzre
Ziya Paşa

Kılmasın devr-i felek bir daha icrâ-yı fusûl
Ne bahâr u ne harîf ü ne zemistân olsun
Enderunlu Fazıl

zemistân-ı riyâ: Riya kışı.
Zemistân-ı riyâ vü zühd-i bârid def'ine Nâbî
Tenûr-ı âteşîn-i pür-şererdir halka-i tevhîd-Nâbi

zemm: (ذمّ) Ar. Yerme, kınama, ayıplama. **c. zümûm**.
Zemm etseler aceb mi ışkı fakîh ü zâhid
Birisi bir mürâî birisi bir muânid-Behişti

zemm-i vaz'-ı rakîb: Rakibin durumunu yerme.
Ya medh-i mâh-ruhândır ya zemm-i vaz'-ı rakîb
Ziyâd ola dinecek ber-güzârı biz biliriz
Nâbi (dinicek: denince)

zemzem: (زمزم) Ar. Kâbe civarındaki meşhur ve mübarek kuyunun suyu.
Âb-ı Zemzem suyun içen çok tevbe istiğfar eden
Ol Habîb'in nûrun gören gel varalım Muhammed'e
Yunus Emre

Kâ'be yüzünde benlerini kılmayınca yâd
Vermez safâ şu Merve vü Zemzem dedikleri-Şeyhi

Çıkarsa ehl-i neşâtın adı mey-âşâma
Harem'de içse de zemzem, şarâbdır derler
Zâik (Şeyh Mehmet Emin ...)

zemzem-i eşk: Gözyaşı zemzemi.
Kâ'be-i kûyun anıp nûş ettiğim sâgarları
Zemzem-i eşkimle ser-şâr eyledim mey-hânede
Muallim Naci

zemzeme: (زمزمه) Ar. Ezgili, nağmeli ses. **c. zemzemât**.
Kimi sâim, kimi ka:im, o tavanlar, yerler
"Kul hüvallahü ehad" zemzemesinden inler
Mehmet Akif

zemzeme-i âhirü'z-zemân: Ahir zamanın ahenkli sesi.
Şu söz ki zemzeme-i âhirü'z-zemân ola ol
Gönülde cân gibi saklaya ehl-i vecd ü hâl-Necati Bey

zemzeme-i aşk: Aşk nağmesi.
Gûyâ duyulur refref-i ecnâh-ı sürûşân
Ervâhın olur zemzeme-i aşkı hurûşân
Abdullah Cevdet Bey

zemzeme-i çeng: Çeng nağmesi.

Sâkiyâ hûşum alan zemzeme-i çeng midir
Yoksa destindeki peymâne-i gül-reng midir-Nedim

zemzeme-i gûş-resâ: Kulağa ulaşan nağme.

Sâzın yere çalmıştı görüp meclisi hâlî
Nâhîd-i felek zemzeme-i gûş-resâdan-Nâilî

zemzeme-i nây-ı neşât: Sevinç neyinin nağmesi.

Çıktı evc-i feleğe zemzeme-i nây-ı neşât
Tuttu dehri eser-i zelzele-i pây-ı ricâl
Üsküdarlı Hakkı Bey

zemzeme-i perde-i bîrûn: Dış perdenin nağmesi.

Nesi var cünbiş-i ka:nûn-ı cihânın Nâbî
Bî-nemek zemzeme-i perde-i bîrûndan gayrı-Nâbi

zemzeme-i sevdâ: Sevda nağmesi.

Görürüz âlemi cennet cennet
Dinleriz zemzeme-i sevdâyı-Kemalzade Ekrem Bey

zemzeme-i Sûz-ı Dilârâ: Sûz-i Dilârâ nağmesi.

Her lâhzası bir zemzeme-i Sûz-i Dilârâ
Her sâati bir fasl-ı Beyâtî Arabân'dır
Yahya Kemal

* **zemzeme-pîrâ:** Nağme terennüm eden.

zemzeme-pîrâ-yı tarab: Zevk ve safa nağmeleri mırıldayan (kalem).

Oldun ey hâme-i Nâbî katı çoktan hâmûş
Bilmem ey zemzeme-pîrâ-yı tarab ne_oldu sana
Nâbi

** **zemzemât:** Nağmeli sesler.

zemzemât-ı riyâh*:* Rüzgârların nağmesi.

Şimdi her kûşe ebkem ü câmid
Ne ağaçlarda zemzemât-ı riyâh
Ne hadâyıkta ihtizâz-ı cenâh-Cenap Şahabeddin

–zen: (زن) Far. "Vurucu, vuran; atan, çalan" anlamlarıyla birleşik kelimeler meydana getirir. **c. –zenân.**

* âteş-**zen:** Yakıcı, yakan.

Pertev-i nûr-ı cemâlin olalı berk-efken
Dâmen-i mahşere dek olmadadır âteş-zen
Yenişehirli Avni

* bâd**-zen, bâd-zene:** Yelpaze (Rüzgâra vuran).

Şuʿle-i aşkı hevâ-yı dildir efzûn eyleyen
Bâd-zen-i bâl semenderdir bu âteş-hâneye-Nedim

* berhem-**zen:** Perişan, karma karışık edici; altını üstüne getiren.

Dest-i berhem-zen olursan ne kadar şiddet ile
Ka:met-i nâzenîne etmez yine teklîf-i kıyâm-Nâbi

* bûse-**zen:** Öpen

bûse-zen-i dâmen-i mesâhif*:* Mushafların ucunu öpen.

Nikât-ı nüsha-i hüsne o kes ki vâkıf olur
Edeble bûse-zen-i dâmen-i mesâhif olur-Nâbi

* dâg-**zen:** Nişan, damga.

Bilsem şu kuzu neden gam almış
Her nâlesi kalbe dâg-zendir-Muallim Naci

* dâire-**zen:** Tef çalan.

Olma ol dâirede dâire-zen-Sünbülzade Vehbi

* dâmen-**zen:** Etek vuran.

Âb-ı şemşîri yeter defʿa zemân-ı âhir
Ne kadar olsa da dâmen-zen-i tâb-ı bî-dâd-Rızayi

* def-**zen***:* Tef çalan.

Ka:nûn u nakka:re savt-ı şiven
Teb-lerze-i can-güdâz def-zen-Şeyh Galip

* dem-**zen:** Soluk alan.

Dem-zen olmakta o dem cümle tuyûr
Canlanırmış gibi şâdî vü sürûr-Abdülhak Hâmit

* dest-**zen:** El uzatan, tutunan. mec. İşe başlayan, müteşebbis.

dest-zen-i dâmen-i feryâd*:* Feryat eteğine yapışan.

Künc-i hicrâna olup sen de benim gibi esîr
Rûz u şeb dest-zen-i dâmen-i feryâd olasın-Nâbi

* gamze-**zen:** Gamze atan.

Ol câdû-vâne gözleri ben bildiğim bu kim
Mekkâr-ı gamze-zen-dürür onu bilen bilir
Necati Bey

* gıbta-**zen:** İmrenen, özenen.

El-hakk o sühan güzel sühandır
Nefʿî dahi ona gıbta-zendir-Ziya Paşa

* gûta-**zen:** Kendini suya vurmuş.
Dili deryâ-yı nûra gûta-zen kıl
O şem'a şu'lesinden pîrehen kıl
Atâyî (Nevizade Atâullah)

* hande-**zen:** Gülen.
Baktım o cebhe-i seherin inkişâfına
Bir levha seyr eder gibi lâ-kayd ü hande-zen
Tevfik Fikret

* kahkaha-**zen:** Kahkaha ile gülen, kahkaha atan.
Fâhişe nâmı alan her bir zen
Nâle tarzında olur kahkaha-zen-Abdülhak Hâmit

* lâf-**zen:** 1. Geveze, lafazan. 2. Övünen, övüngen.
Lâf-zendir vâiz-i bî-zevkı sanman ehl-i hâl
Kim maka:lâtında yoktur fer-i güftâr-ı ricâl-Behiştî

* mevc-**zen:** Dalgalı (deniz)
Nâlende bir sürûd ile bir yâd-ı pür-hazen
Ba'zen olur buhayre-i kalbimde mevc-zen
Tevfik Fikret

* müşte-**zen:** Muşta vuruşu.

müşte-zen-i tabl-ı sımâh-ı gerdûn: Feleğin kulağına vuran davulcu vuruşu.
Na'ralar müşte-zen-i tabl-ı sımâh-ı gerdûn
Sadmeler, zelzeleler hadşe-res-i kalb-i menûn
Tevfik Fikret

* nâliş-**zen:** İnildeyen.
Bütün âfâkı istiâb eden boşlukta nâliş-zen
Hayâletler gezer, hep birbirinden hâr ü müsteskal
Tevfik Fikret

* ney-**zen:** Ney üfleyen.
Hemân sen müstakîm ol çerh-i kec-revden hirâs etme
Maka:m-ı râsta vermez halel kec-bînî-i ney-zen
Nâbi

* nişânek-**zen:** Nişan tahtasını vuran.

nişânek-zen-i meydân-ı kabûl*:* Kabul edilen meydandaki nişan tahtasını vuran.
Olur elbette nişânek-zen-i meydân-ı kabûl
Pençe-i ma'siyet olmazsa inân-gîr-i duâ-Nâbi

* pençe-**zen:** Pençe vuran.
Eğer verseydi kahrî takvîd hayl-i zaîf-âne
Olurdu mâda âhû-yı pençe-zen derende-i şîr-âne
Üsküdarlı Hakkı Bey

* pertev-**zen:** Işıklandırıcı, nurlandırıcı.
Yaktı yandırdı bizi micmer-i sîm-âsâ
Mihr-i ruhsârı olup sînesine pertev-zen-Nedim

* pîr-**zen, pîre-zen:** Kocakarı, acuz.
Pîre-zen dünyâya baş eğme gönül yoksa hemân
Adını merdân-ı ışk içinde nâ-merd eyledin-Behiştî

* reg-**zen:** Hacamatçı, kan alıcı.
İstika:met vermek istersen mizâc-ı âleme
Gâh zahm ur gâh merhem fikrin et reg-zen gibi
Lâ

* râh-**zen,** reh-**zen:** Yol vuran, eşkıya.
Şol râh-zen ki hışm ile peyveste cân asar
Devr-i kamerde gör nice müşgîn kemân asar-Bâki

* seng-**zen***:*Taş atan.

seng-zen-i Kâ'be-i dil*:* Gönül Kâbesinin taş atanı.
Olmadan Ebrehe-veş seng-zen-i Kâ'be-i dil
Düşmen-i Kâ'be'ye vur sengi Ebâbîl gibi-Nâbi

* şemşîr-**zen:** Kılıç çeken.
Tîğ-ı zebân-ı tîz ile şemşîr-zen erem
Meydân-ı güft ü gûya bugün bir dil-âverem
Behiştî

* tîğ-**zen***:* Kılıç çeken.
Sühan bir tûtî-i mu'ciz-beyândır hâmem üstâdı
Kalem bir kahramân-ı tîğ-zendir dil silah-dârî
Nef'î

* tîşe-**zen***:* Balta vuran.
Ben ki ol tîşe-zen-i kûh-ı belâ-yı aşkım
Âferîn etti amden dahi Ferhâd bana
Enderunlu Fazıl

* zahm-**zen:** Yara açan, yaralayan.
Evtâdları zahm-zen-i a'dâ
Her medd-i tınâbı rek-i ebdân-ı metânet-Nâbi

* zarta-**zen:** Yel atan.

zarta-zen-i hande: Gülerek zarta atan.
Aharın hicvi revâ mı çelebim vâlidenin
Rûyuna zarta-zen-i hande iken kûn-ı şebek
Haşmet

zen: (زن) Far. Kadın. **c. zenân**.
Her kimin olsa evinde dü zeni
Bozulurmuş o kişinin düzeni-Şâkir (Hüseyin...)

Ne_ola her dem nika:b ile çıkarsa yollara zenler
Ki bağlar yüzlerini kasd-ı gâret etse reh-zenler
Bekayî

Zen taka:zası yeter ehl-i dilin zevkına sed
Ne kadar olsa da vüs'atli harem dâiresi
Manastırlı Nâilî

zen-i felek: Feleğin kadını.
Zen-i felekte vefâdan eser olaydı eğer
Bu denlü hüsn ile ömrü onun geçer midi tûl
Behiştî

zen-i fertût: İhtiyar kadın.
Zen-i fertûtken İlâhî seversen dünyâ
Dil serâyında ne lâyıktır ede sultânlık-Behiştî

zen-i gerdûn: Feleğin kadını.
Zen-i gerdûn görünürse birine yer değmez
Acebâ sînede şâzî gele mi gam yerine-Behiştî

zen-i mekkâr: Hileci kadın.
Zen-i mekkârdır dünyâ onun âline aldanma
Çekersin âkıbet mekrin kalender ol kalender ol
Arşî Dede

zen-i mekkâre: Hileci kadın.
Verme dünyâya Behiştî hazer et gönlünü kim
Zen-i mekkâreye merdâneler aldanmadılar
Behişti

zen-i nefs: Nefsin kadını.
Meydâna er gelip zen-i nefsini er edip
Kalbi sivâdan arıtanı biz de bulmuşuz-Nuri

* **zen-perest:** Kadın düşkünü.
Zen-perest olduğu-çün tîşe ser-i Ferhâd'a
Hüsrevâ kûh-ı fenâ Şîrîn'in dişidir-Behiştî

** **zenân:** Kadınlar.
Avniyâ Zâl-i zemânın mekrine aldanma kim
Kim zenânın cevrini çekmek gelir merdâna güç
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Bilmezse kadr-i hüsnünü hûbân aceb değil
Mevrûstur misâl-i zenân mükteseb değil-Nâbi

Bir beldede hicâb-ı zenân ayb olup yine
Bir şehirde bu hâlet olur bâis-i cemâl-Ziya Paşa

Saçına bağlanıp aldanma zenânın sözüne
Sevdiğim akl-ı nisâ geh uzanır geh kısalır
Enderunlu Fazıl

zenân-ı fikr-i muhâl: Boş fikirli kadınlar.
Harâm-zâde-i mihnet tevellüd eylemesin
Zenân-ı fikr-i muhâl ile hem-firâş olma-Nâbi

* **zenne:** 1. Kadın. 2. Orta oyununda ve karagözde kadın rolünü yapan.
Zenneye çıksa oyunda çengi
Yüreği oynar uçardı rengi-Sünbülzade Vehbi

* **zen-pâre:** Zampara; kadın dostu.
Sen beni zen-pâre mi sandın ki bastın ey nefer
Komşudan sor kim bu avret kendi karımdır benim
Sürûrî

Birisi sürmeli zen-pâre idi
Bir gök gözlü gulâm-pâre idi-Sünbülzade Vehbi

zenah, zenahdân: (زنخ) Far. Çene.
Leb-i teşne-i hayrete zenahdân
Peymâne-i sîm-i Âb-ı Hayvân-Şeyh Galip

Cânıma ki çâh-ı zenaha zülfü kemişti
İnsâfa gelin Yûsuf-ı Ken'an niçe benzer
Âşık Paşa (kemiş-: düşmek.)

Şol kara hâlin zenahdânında ey hûrşîd-i had
Bir Habeş'tir Mısır zindânında mahbûs-ı ebed
Necati Bey

Vasfeyler iken çeh-i zenahdânını Tıflî
Ruhsârına bir matla'-ı şâh-âne düşürdü-Tıflî

zenân: (زنان) bk. zen.

zenb: (ذنب) Ar. Kabahat, günah, suç. **c. zünûb**.
Kat'-ı ümîd etmem afvından kusûr u zenbile
Ben kulum kuldan hatâ yâ Rab cenâbından atâ
Enderunlu Vâsıf

Kime müznib der isen cân-ı peder
O da bir zenbdir anlarsan eğer-Nâbi

zenb-i vücûd: Vücut suçu.
Zenb-i vücûdu mahv et eriş serây-ı kurba
Cân u tenin îrâdı cânâne hâil olıcak
Behiştî (olıcak: olunca)

zenb ü nedâmet: Suç ve pişmanlık.
Kisve-i nazmda gaybettir hicv
Sebeb-i zenb ü nedâmettir hiciv-Nâbi

* **zünûb:** Suçlar, günahlar.
Zâtında şefâat o kadardır ki dilerse
Bir nazra ile mahv-ı zünûb-ı ümem eyler
Yenişehirli Avni

Vezn olundukta zünûbum keffe-i mîzânda
Her günâh-ı bî-girânım ola bir bâr-ı sakîl
Enderunlu Vâsıf

zenbîl: (زنبيل) Ar. İçine eşya konulan hasırdan, hurma elyafından örülmüş sepet.
Fikrimde maânî bir içim su olmuş
Zenbîl-i devât içre kalem nân-pâre
Enderunlu Vâsıf

Evliyâ-yı niamın hizmetine meyl etme
Sonra bir kulb takarlar sana zenbîl gibi
Hersekli Arif Hikmet

Ko hasır olup ayakta kalalım istemeziz
Kimsenin dûşuna bâr olmayı zenbîl gibi-Nâbi

Sebzevâtı eteğiyle taşıtıp
Almadı ona bir eski zenbîl-Sürûrî

zenbûr: (زنبور) Ar. Arı, bal arısı. **c. zenâbîr**.
Taş deler âhım oku şehd-i lebin şevkinden
Ne_ola zenbûr evine benzese beytü'l-hazenim
Fuzûlî

Belâsı balına değmez ko lezzet-i dehri
Evin yıkılmaya tâ misl-i hâne-i zenbûr-Hayali Bey

Zenbûr kimden eyledi tahsîl-i hendese
Bülbüllere kim eyledi ta'lîm-i zemzeme-Ziya Paşa

zenbûr-ı dil: Gönül arısı.
La'lin misâli bal alacak bir çiçek gezer
Zenbûr-ı dil şükûfe-i pür-engübîn arar
Hâzık (Erzurumlu Mehmet ...)

** **zenâbîr:** Arılar.
Etse mânend-i güvâre ne_ola pür-şehd ü kabûl
Künbed-i âlemi feryâd-ı zenâbîr-i duâ-Nâbi

* **zenbûr-âne:** Arı gibi.
Lebin yâdiyle zenbûr-âne feryâd ettiğim şebler
Olur sem-i asel her mum yansa şem'i-dânımda
Nâbi

* **zenbûr-veş:** Arı gibi.
Gelir mihmân-ı gam câna şeb-i mihnet hücûm eyler
Gönül zenbûr-veş inler ne bâl eyler ne mûm eyler
Şeyhülislam Yahya

zencîr: (زنجير) Far. Zincir, birbiri içine geçirilen demir halkalardan yapılan bağ.
Bahâr âşüfte-gânın çekmeye kayd-ı leb-i cûya
Müselsel mevc-i enhârı gümüş zencîr eder mehtâb
Koca Ragıp Paşa

Târ-ı zülfün dil-i âvâreye zencîr ettim
Ahsen vechile dîvâneye tedbîr ettim-Garibî

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım
Hangi çılgın bana zencîr vuracakmış? Şaşarım
Mehmet Akif

zencîr-i adl: Adalet zinciri.
Erdi nesîm-i ma'dilet-i kisre-i bahâr
Zencîr-i adli çekti çemen-zâra cûy-bâr-Bâki

zencîr-i aşk: Aşk zinciri.
Cihânda başıma sultân iken âzâd vü fârig
Beni zencîr-i aşkın boynu bağlı bir esîr etti-Bâki

zencîr-i ca'd-ı zülf: Saçın kıvırcık büklümü.
Yâ Rab ne sihr eder şu perî-şekl ü şîve kim
Zencîr-i ca'd-ı zülfüne dîvâneyem yine-Nesimi

zencîr-i cünûn: Cinnet zinciri.
Kim düşer dâmenime katre-i hûndan gayrı
Kim öper pâyımı zencîr-i cünûndan gayrı-Nâbi

zencîr-i emvâc: Dalgalar zinciri.
Ger olsa ihtisâb-ı adli mâni' seyr-i gül-zâra
Sabâ zencîr-i emvâc ile bende eylerdi enhârı-Nef'î

zencîr-i esâret: Esirlik zinciri.
Kemend-i cân-güdâzı ejder-i kahr olsa cellâdın
Müreccahtır yine bin kerre zencîr-i esâretten
Namık Kemal

zencîr-i fenâ: Yokluk zinciri.
Tûluna bakma ki zencîr-i fenâdır ömrün
Seni her lâhza adem mahbesine doğru yider
Behiştî (yid-: koşmak)

zencîr-i gam: Gam zinciri.
Her kılı zencîr-i gam her târı bir mâr-ı elem
Böyledir ol zülf-i pür-ham dikkat ettim mû-be-mû
Şeyhülislam Yahya

zencîr-i girih-gîr: Düğüm tutmuş zincir.
Zencîr-i girih-gîri çü bu zülf-i siyehtir
Bend eyle Cem'in boynuna dîvâne gerekse
Cem Sultan

zencîr-i hayâlât: Hayaller zinciri.
Zencîr-i hayâlât ile ârâm eder ancak
Dil nâmına nâ-dîde bu dîvâne kimindir-Nâbi

zencîr-i ışk: Aşk zinciri.
Zencîr-i ışkın urmasa bir bend-i nâ-bedîd
Kûh-ı cünûna çoktan olurdum revân demîd
Behişti

zencîr-i kazâ: Kaza halkası.
Zencîr-i kazâ mı aceb ol zülf-i girih-gîr
Her tuttuğunu zümre-i dîvâneden eyler
Esrar Dede

zencîr-i melâmet: Aşağılanmak zinciri.
Bilmem nice mecnûnam hem-sohbetim olmağa
Zencîr-i melâmette dîvâne kabûl etmez
Hayali Bey

zencîr-i mevc: Dalga zinciri.
Gâlib'i zencîr-i mevce çekmeden cûy-i cünûn
Vaktidir ey nev-bahâr-ı işve bu gül-zâre gel
Şeyh Galip

zencîr-i muhabbet: Sevgi halkası.
Zencîr-i muhabbet çekerek geldi cihâna
Mecnûn ile dîvâne gönül tev'eme benzer-Vecdî

zencîr-i müşg: Koku halkası.
Kisrâ-yı hüsnündür ki bugün kaşı tâkına
Zencîr-i müşg asar ham-ı gîsûsu Ka:sım'ın
Ahmet Paşa

zencîr-i pây-i ömr-i şitâbân: Akıp giden ömür ayağının zinciri.
Ey zülf-i ham-be-ham dökülüp sînem üstüne
Zencîr-i pây-ı ömr-i şitâbânım ol benim-Nedim

zencîr-i ser-i zülf: Saçın baş halkası.
Bağla zencîr-i ser-i zülfüne dîvâne dili
Ya'nî Mecnûn-sıfat başına sevdâyı getir
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

zencîr-i sutûr-ı Mushaf: Mushaf satırlarının zinciri.
Hâşe lillâh ki bu dîvâne-i şevk-i hatına
Sebeb-i kayd ola zencîr-i sutûr-ı Mushaf-Fuzûlî

zencîr-i Şîa: Şia halkası.
Her kişverinde kırmağa zencîr-i Şîa'yı
Azmetti askerin ulu kişver-küşâları-Yahya Kemal

zencîr-i taalluk: İlgili zincir.
Tutmuş o kadar dehri zencîr-i taalluk kim
Ser-rişte-i bî-kaydî dîvânede kalmıştır-Şeyh Galip

zencîr-i zülf: Saç zinciri.
Sevdiğim, kim kurtarır zencîr-i zülfünden beni
Görmemek yeğdir görüp dîvâne olmaktan beni
Benlekçi İzzet Bey

zencîr-i zülf-i dil-ber: Sevgilinin saçının zinciri.
Âzâd iken kul oldu dil-i mübtelâyı gör
Zincîr-i zülf-i dil-bere düştü belâyı gör-Hisâlî

zencîr-i zülf-i şûh-ı şehbâ: Kır saçlı güzelin saç büklümü.
Kapağı Şâm'a atmaktır dil-i şûrîdenin fikri
Rehâ bulsa eğer zencîr-i zülf-i şûh-ı şehbâdan
Koca Ragıp Paşa

zencîr-i zülf-i yâr: Sevgilinin zincire benzer saçı.
Zencîr-i zülf-i yâre bend olmadıysa gönlü
Çoktan beri Behiştî dîvânedir nedendir-Behiştî

* **zencîr-bend:** Zincir bağı.

zencîr-bend-i pâ-yi ömr-i pür-şitâb: Acele geçen ömrün ayağının zincirlisi.
Ne hâlettir sana baktıkça ey cû ömrüm eksilmez
Meğer zencîr-bend-i pâ-yi ömr-i pür-şitâbımsın
Nedim

zeneb: (ذنب) Ar. Kuyruk. **c. eznâb**.
Gitmeyen yoluna üryân ü fakîr olsun hep
Çâr-mezhebte harâm ola zehâb u zenebi
Nazîm (Yahya...)

zeng: (زنك) Far. 1. Siyahî, zenci. 2. Pas. 3. Zil, çalpara.
Bu gamdan asılı kaldım derâ-yı deyr gibi
Başım aşağıda dilim güft ü gûda nite ki zeng
Hayali Bey
Kıla muhlislerin vechini Hak bedr-i münîr
Ola düşmânlarının kalbi gibi yüzleri zeng
Kâzım Paşa

zeng-i gam: Gam siyahlığı.
Kılletimden anlaman peşmîne-pûş olduğumu
Zeng-i gamdan gönlümün âyînesin saklar nemed
Necati Bey

zeng-i şâhîn: Şahinin zili.
Sadâ-yı zeng-i şâhînden gelir kebk-i derî raksa
Zemân-ı adl ü insâfı acep devr-i tarab-zâdır
Nef'î

* **zeng-bâr***:* Zenci ülkesi.
Âhir hicâb-ı Şam'a girip lu'betân-ı Rûm
Tuttu cihânı ma'reke-i cünd-i Zeng-bâr-Nev'î

Bak bak felek-i siyâh-kâre
Âyîne getirdi zeng-bâre-Şeyh Galip

* **zengî:** 1. Zenci. 2. Siyahlık.
Bilmezse ne_ola kadrimizi zâhid-i hôd-bîn
Ol âyîneyiz kim kef-i zengîde şikestiz-Sâmi

zengî-i zülf-i siyâh*:* Siyah saçının karalığı.
Âteş-i ruhsâre salmış ûd-ı hâlinden buhûr
Zengî-i zülf-i siyâhı üstüne dâmen tutar-Nizami

zengâr: (زنگار) Far. 1. Bakır pası. 2. Ufak çan.
Eylesem her ne zemân fikre azîmet erişir
Gûşuma zemzeme-i zeng-i berîd-i ilhâm-Nef'î

Fürûğ-ı mihr mir'ât-ı dile zengârdır sensiz
Harîr-i pertev-i meh dûş-ı câna bârdır sensiz
Münif (Antalyalı...)

zenne: (زنّه) bk. zen.

zer: (زر) Far. Altın.
Arsa-i sîmîn-i subh üstinde dâim gûy-i zer
Tâ ham-i çevgân-ı gerdûn içre ser-gerdân gelir
Bâki

Çenârı gör elin açık tut eyyâm-ı hazân erdi
Nisâr-ı zer bülend-âyînlerin bu demde kârıdır
Behiştî

Mâî ka:lîçe-i zer bâfeti yaydı gerdûn
Tâ ki pâ-bûs-ı şerîfiyle ola rif'at-yâb
Enderunlu Fazıl

Zer gibi erbâb-ı câh olsaydı muhtâc-ı mihekk
Bilinürdi lâyık-ı ser-kâr kim, ayyâr kim
Esat Muhlis Paşa

zer-i hâlis: Saf altın.
Mis tıynet-ân-ı naksı zer-i hâlis eyleriz
Terkîb-i kîmyâ-yı safâdır zamîrimiz-Nâbi

zer-i kalb: Altına benzeyen kalp.
Zann etme zer-i kalbimi meskûk değildir
Tuğrâ-zededir sikkesi meşkûk değildir-Nâbi

zer-i kâmil: Tam, hâlis altın.
Düşmen ne denlü saht ise de şâd ol ey Nedîm
Seng üzre gösterir zer-i kâmil ayârını-Nedim

zer-i mahlûl-i rahşen: Parlaklığı sönmüş altın.
Zer-i mahlûl-i rahşende gibi olurdu nûrânî
Düşeydi pertev-i re'yi eğer reşh-midâd üzre-Nef'î

zer-i nutk: Altın nutuk; altın kadar kıymetli olan söz.
Nakd-i va'di ile hemyân-ı zarûret leb-rîz
Zer-i nutku ile ceyb-i fukarâ mâl-â-mâl-Ziya Paşa

zer-i nücûm: Altın rengindeki yıldızlar.
Zer-i nücûmu ile nakş oldu pâyımın eseri
Ukûs-ı vahşeti ta'kîbe koştuğum gecede
Ahmet Hâşim

zer-i rû(y)*:* Yüz sarılığı.
Zer-i rûyum sirişkimle ezip mektûba hâl çektim
Ter ü rengîn edip sûret verip gâyet güzel çektim
Zâti

zer-i tâb: Parlak altın.
Hâlis olmazsa zer-i tâb gibi asl-ı maka:l
Girse bin pûta-i ta'bîre yine ka:l olmaz
Râşit (Molla Feyzizade Müverrih Mehmet ...)

* **zer-bâf:** Sırmalı kumaş dokuyan kimse.
Olup zer-bâf Esrâr kâğıdım altun oluk hâmem
Libâs-ı diğer ettim nev kumâş-ı nazmı eskittim
Esrar Dede

* **zer-beft, zer-bâfte:** Sırma ile dokunmuş kumaş.
Bu tâk-ı lâciverdî zer-beft otağın olsun
Mihr eyleme yengece iki solağın olsun-Ubeydî

Dirliğimden ölmek ey sîmîn-beden yeğdir bana
Câme-i zer-beft ü dîbâdan kefen yeğdir bana
Caferî

Zer-bâfte câme giydi ser-â-ser sanır gören
Etse ihâtâ cismimizi yanar umudumuz-Bâki

* **zer-cidâr***:* Altın duvar.
Gürz-i girân-ı zulmünü ey kanlı nâsiye
Eyvân-ı zer-cidârına as ziynetin diye
Midhat Cemal Kuntay

* **zer-dûz:** Sırma işleyici, sırmakeş.. **c. zer-dûzân**.
Bed asla necâbet mi verir hiç üniforma
Zer-dûz pâlân vursan eşek yine eşekdir-Ziya Paşa

** **zer-dûzân***:* Altın işlemeliler.
Olmasa derd-i teb aşkınla ger bîmâr şemʿ
Böyle yanıp yakılıp olmazdı zer-dûzân şemʿ-Riyazi

* **zer-efşân:** 1. Altın saçan. 2. Altın işlemeli.
Bir yeşil garrâ zer-efşân kâğaz olmuştur çemen
Yaraşır yazılsa ger medh-i edîb-i nüktedân-Bâki

Râyet-i izzetine zeyl-i zer-efşân hûrşîd
İlm-i rifʿatine cirm-i kamer mehçe-i sîm
Nazîm (Yahya...)

* **zer-ender-zer***:* İki katlı altın.
Böyle bir kasr-ı zer-ender-zer pür-sanʿat kim
Reşk eder hâme-i nakkâşına sûret-ger-i Çîn-Nefʿî

* **zer-endûd:** Altın yaldızlı.
Çıkardı mâ-verâ-yı perdeden taʿzîm ile duran
Tutup el üzre bir tâc-ı zer-endûd dırahşânı-Nefʿî

Vasfını gülün zer-endûd ile tâk-ı çarha
Böyle tahrîr eder şimdi ricâl-i aklâm-Hâzık

* **zer-ger:** Altın işleri yapan, altıncı. **c. zer-gerân**.
Zer-gerin nâzik-i sunʿunu görmek hoştur
Farktan kıymetin elmâs ü dürr ü yâkûtun-Nâbi

Bezr-ger yerini tutmaz zer-ger
Kefş-ger kârını bilmez dürger-Nâbi

zer-ger-i kâmil: Usta kuyumcu.
Zer-ger-i kâmilidir sanʿat-i şiʿrin Bâkî
Nice_olur gel beri seyr eyle kalem-kârlığı-Bâki

** **zer-gerân:** Kuyumcular.
Cevher-i sîr-âb-ı şeb-nem gûşyâre zer varak
Sahn-ı bûstân oldu gûyâ çâr-şû-yı zer-gerân-Bâki

* **zer-hat:** Altın çizgi.
Tevhîde koşmuş ehl-i cihâdın birer birer
Zer-hatla tâk-ı arşa yazılsın gazâları-Yahya Kemal

* **zer-kâr:** Altın işi.
Nice şeh Sultân Süleymân-ı Selîmü'l-kalb kim
Tâk-ı eyvânında hurşûd oldu bir zer-kâr gül
Hayali Bey

* **zer-keş:** Sırmacı, altın tel yapıcı.
zer-keş-i câh*:* Mevkinin sırmalı elbisesi.
Biz müttekâ-yı zer-keş-i câha dayanmazız
Hakk'ın kemâl-i lutfunadır istinâdımız-Bâki

* **zer-külâh:** Altın işlemeli külah.
Zer-külâhıyla yâhûd bir dil-ber-i rakkâstır
Bir ayağ üzre semâʿ etmekte dâmen-i der-miyân
Nefʿî

* **zer-nigâr:** Altın işlemeli.
Ol şehenşâh-ı felek tâbiʿ ki vermiş devleti
Bahr u berr hükmünde hûrşîde livâ-yı zer-nigâr
Fuzûlî

Birisi mâlik-i nüh çetr-i zer-nigâr olmaz
Bu âleme nice şâhân-ı tâc-dâr gelir
Behçetî (Hüseyin...)

* **zer-nişân***:* Altın nişan.
Berk-ı âh-ı sûz-nâk içre şerâr-ı nâr-ı dil
Zer-nişân hattır görünür tîğ-ı âteş-tabta-Bâki

Pür gerektir sâgar-ı işkeste câm-ı zer-nişân
Meşreb-i ehl-i fenâda ey gönül Cemlik budur
Şeyhülislam Yahya

* **zer-pâlâheng***:* Altın kemer.
Eyleye tâ Hüsrev-i sâhib-kırân şark u garb
Eşheb-i zer-pâlâheng-i subhla cevlân-geri-Nefʿî

* **zer-pûş***:* Altın giyen.
Cemâli vazʿını bulmaz o mihr-i zer-pûşun
Düzüp bozarsa ne denlü kamer imâmesini
Hamdullah Hamdi

* **zer-rişte***:* Altın tel sırma.
Baʿzen de sessizce olurdum müteellim
Zer-rişte, bu ismiydi onun, sanki haber-dâr
Tevfik Fikret

* **zer-sîne:** Sarı göğüslü, bronz renkli göğüs.
Enzârı karşısındaki zer-sîne tarlanın
Deryâ-yı sünbülâtına, eylerdi iştimâl
Cenap Şahabeddin

* **zer-şümâr:** Altın sayı. **c. zer-şümârân.**

** **zer-şümârân:** Altın sayılar.
Zer-şümârânla tezyîn eder kendüyü dehr
Oldu âyîne o pîre-zene rûy-ı menhûs-Esrar Dede

* **zer-târ:** 1. Altın tel, sırma. 2. mec. Güneş ışını.
İttikâya müstaidd olmaz kibâr-ı devlete
Bâliş-i zer-târ eğer huddâma pâ-mâl olmasa-Nâbi

Ruhsârı zerd-fâmım her kim görse der kim
İlm-i belâdan ayâ bu bir çekîde midir-Esrar Dede

Kefenin olsa zülf-i zer-târın
Bir müzehheb firâş olur bana merg
Cenap Şahabeddin

zer-târ-ı servet: Servetin altın teli.
Cihân mahrûmdur hep kâle-i zer-târ-ı servetten
Libâsı fâhir-i erbâb-ı devlettir nemed şimdi
Namık Kemal

* **zer-tîğ:** Altın kılıç.
Zer-tîğile cihânı güneş gibi tutmağa
Sancağ u tuğ açıp yürüyen pehlevân dirîğ
Lamiî Çelebi

* **zerrîn:** 1. Altın gibi sarı. 2. Altından yapılmış. 2. Çiçek ismi.
Zerrîn kemeri bağladı bir ince bel oldu
Bir nahl-i tecellî demeğe muhtemel oldu
Enderunlu Fazıl

Doğup gün gibi zerrîn tâc ile burc-ı saâdetten
Yetişdi şarktan garba ziyâ-yı adl ü ihsânı-Bâki

Pervâne-i zerrîn gibi her zehre-i zerrîn
Titrerdi zümürrüd geh lerzân çeşminde
Cenap Şahabeddin

* **zerrîn-bâl:** Altın kanat.
Câme-i zîbâ ile tâvûs-ı zerrîn-bâldir
Dilrübâ kim eyler ol reftâr-ıla cevlân-ı îd-Bâki

* **zerrîn-külâh:** Eskiden kullanılan bir çeşit demir miğfer.
Her firâz nahle giydirdi birer zerrîn-külâh
Subh-dem arz-ı şükûh edip şeh-i hâveristân
Ziya Paşa

* **zerrîn-per:** Altın kanatlı.
Zâğ-ı şeb meh beyzasın alınca zîr-i bâline
Doğdu ondan çin seher tâvûs-ı zerrîn-per güneş
Hayali Bey

* **zerrîn-sitân**: Altının bulunduğu yer.
Zerrîn-sitâne devlet ile eyleyip nazar
Nergisler oldu nâil-i çeşm-i inâyeti-Nâbi

zer‘: (زرع) Ar. 1.Tarlaya, toprağa, yere tohum saçma. 2. Ekilmiş ekin. **c. zürû’**.
Hep ser-â-pâ-yı cihân mezra‘a-i ibrettir
Cereyân etmededir ka:ide-i zer‘ ü hasâd-Nâbi

Mücerreb bir meseldir ki, cihânda her ne zer‘ etsen
Muhakkak öyle bir mahsûl alırsın âhir-i eyyâm
Abdülganî Seni (---Yurtman)

* **zer‘-cû:** Buğday arayan.
Ümîd-i gendüm etme sakın zer‘-cû edip
Âlemde nîk ü bed kişi hep ekdiğin biçer-Lâ

Ümmîd-i gendüm etme sakın cev-feşân olup
Âlemde nîk ü bed kişi hep ekdiğin biçer
Şefik (Masrafzade Vakanüvis Mehmet ...)

zerd: (زرد) Far. 1. Sarı renk. 2. Soluk, solgun.
Germdir şâm u seher mihrinle çarh-ı lâciverd
Geh sirişk-i al eder izhâr ki ruhsâr-ı zerd-Fuzûlî

Görülmez sikke-i tahsîne lâyık çünkü ey bî-rahm
Niçin mânend-i zer cism-i nizârım böyle zerd ettin
Nâbi

Bana berâber olur muydu sadra geçse rakîb
Ne denlü zerd ise terkîb olunmaz zırnîh-Behiştî

zerd-i hazân-dîde: Sonbaharı görmüş sarı.
Her nihâlin varak-ı zerd-i hazân-dîde gibi
Pâyına düşmeğe bî-bâk olacak yerlerdir-Nâbi

* **zerd-fâm:** Sarı ağızlı.
Ruhsârı zerd-fâmım her kim görse der kim
İlm-i belâdan ayâ bu bir çekîde midir-Esrar Dede

* **zerd-rû:** Sarı yüz.
Pûte-i ihlâsta beni görücek zerd-rû
İllet-i tezvîr ile bîmâr sanmış şeh beni-Necati Bey

* **zerd-sîmâ:** Sarı yüz.
Sarartıp şîre dönderdi gamın ben zerd-sîmâyı
Rakîbe gâv göstersen bana göster temâşâyı-Behiştî

* **zerdî:** Sarılık, sarı renkte olma.

zerdî-i iğbirâr: Tozlanma sarılığı.
Münfail bir semâ-yı giryânın
Zerdî-i iğbirârı altında
Münkeşif bir hazân-ı nâlânın
Gird-bâdî-i gam-nisârında-Ahmet Hâşim

zerdî-i rû: Yüz sarılığı.
Zâhide zerdî-i rû vâsıta-i zîb olmaz
Her varak-pâre-i pejmürdede tezhîb olmaz-Nâbi

zerîre: (ذريره) bk. zerre.

zerk: (زرق) Ar. 1. Riya, hile, iki yüzlülük. 2. Dindar gibi görünme, sofuluk taslama. 3. Şırınga yapma, şırınga etme.
Tahkîk bu kim hep işiniz zerk u riyâdır
Taklîddesiz tâatiniz cümle hebâdır-Bağdatlı Ruhi

Câm-ı mey katreleri sübha-i mercân olsun
Geliniz zerk u riyâdan edelim istiğfâr-Bâki

Ben ol zerk ehline âkım ki zühdün arz edip halka
Keser yinini vü kesmez elini meyl-i dünyâdan-Hamdullah Hamdi (yin: elbise kolunun bilek üzerine gelen kısmı)

zerk u riyâ: Hile ve riya.
Bâdeyi rinde verip âşıka ma'şûk eteğin
Sûfiye zerk u riyâ zâhide takvâyı getir
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

* **zerk-pîşe:** Hileye alışmış.
Ol zerk-pîşe sûfî şeyh oldu mu sanırsın
Yanına düşmek ile bir iki üç bön erler-Necati Bey

* **zerrâk:** Çok riyakâr, mürai, iki yüzlü.
Derler bana ki zâhid ü zerrâk sûfîdir
Tanrı tanık-durur kuru bühtâne kalmışam
Ahmed-i Dâî

Hep hulûs üzre döner dâire-i hikmette
Edemez arz-ı riyâ pîr-i sipihr-i zerrâk
Yenişehirli Avni

Takıp kemend boynuna döndürdü Kâ'be'den
Çekti çevirdi zâhid-i zerrâkı zülf ü hat-Nedim

zerka': (زرقه) Ar. 1. Gök mavisi. 2. Arabistan'ın Yemâme şehrinde Zerka isimli bir kadın varmış. Üç günlük mesafedeki bir nesneyi veya bir hareketi görebilirmiş. Rivayete göre Yemen ordusu Zerka'nın kabilesi üzerine yürürken Zerka'ya görünmemek için ordusunu birer çalıyı siper ederek ilerlemiş. Zerka, kavmine "Kavmim ağaçlar geliyor!" dediyse de kimse inanmamış. Sonradan koca bir ordu ile karşılaşınca sözlerine inanmışlarsa da iş işten geçmiş. Bunun neticesinde Zerka'nın gözlerini oymuşlar. Böylece uğursuzluğuyla tanınmış olduğundan kinaye olarak gök gözlü kadın denmiş.
Çeşm-i Zerka'-i Yemâme'yle mi bakmış bilmem
Nazar-ı şâhide ahsentü zehî dikkat-i tâm-Nedim

zerka-i Yemâme: Yemameli Zerka.
Buldu Zerka'-i Yemâme şöhret
Var idi bâsırasında hiddet-Sünbülzade Vehbi

zerrâk: (زرّاق) bk. zerk.

zerre: (ذرّه) Ar. Çok ufak, en ufak parça, molekül. **c. zerrât**.
Bende yok sabr u sükûn sende vefâdan zerre
İki yoktan ne çıkar fikr edelim bir kerre-Nâbi

Nedîm kendi kulun, kendi müstemendindir
Unutma zerreni ey âfitâb-ı feyz-âsâr-Nedim

Bakın ki: Zerrede bir hîç olan vücûd ile
Muvaffak olmadadır kâinâtı temsîle-Mehmet Akif

zerre-i âfitâb: Güneşin zerresi.
Bir dil-i tîre kim bula pertev-i aşk ile kemâl
Zerresi âfitâb olur zerre-i âfitâb iken
Nazîm (Yahya...)

zerre-i cesîme-i fânûs-ı şem'-vâr: Mum fanusu gibi büyük zerre.
Ol zerre-i cesîme-i fânûs-ı şem'-vâr
Olmuş muhît tûde-be-tûde nesîm-i pâk-Ziya Paşa

zerre-i gird-i harîm: Namus çerçevesinin zerresi.
Sûde-i hâk-i kerîmi cevher-i terkîb-i hûr
Zerre-i gird-i harîmi nûr-ı çeşm-i Ferkadân
Üsküdarlı Hakkı Bey

zerre-i hâk: Toprak zerresi.
Her hôd-pesend serkeşin eczâ-yı cismidir
Her zerre-i hâki bu köhne neşîmenin-Nâbi

zerre-i hâk-i cevâd*:* Cömert toprağın zerresi.
Rîze-seng-i reh-güzârı kıymet-i kevn ü mekân
Zerre-i hâk-i cevâdı hûn-ı behâ-yı kâinât
Yenişehirli Avnî

zerre-i hâk-i der: Kapı toprağının zerresi.
Nite kim her dânenin zımnında muzmerdir şecer
Zerre-i hâk-i derinde şöyledir muzmer güneş
Ahmet Paşa

zerre-i ihsân: Bağış zerresi.
Meğer oldun o mihrin zerre-i ihsânına mazhar
Nikât-ı nazmın ey Esrâr a'lâ hurde olmuştur
Esrar Dede

zerre-i mihr-i cihân-tâb: Cihanı aydınlatan güneşin zerresi.
Neyyîr-i adli eğer salsa cihâna pertev
Zerre-i mihr-i cihân-tâb ile yeksân eyler-Cevrî

zerre-i mihr-i cemâl*:* Güzellik güneşinin zerresi.
Zerre-i mihr-i cemâlindir ukûl-ı enbiyâ
Katre-i bahr-i kemâlindir bu ummân-ı hikem
Esrar Dede

zerre-i nâ-çîz: Pek kıymetsiz, değersiz şey.
Acz ile noksân ile bir zerre-i nâ-çîz iken
Gül gibi vasf-ı kemâlatında buldum iştihâr
Nazîm (Yahya...)

zerre-i nâ-çîz-veş: Değersiz gibi görünen zerre.
Pây-bûs-ı yâr ile olmaz Cinânî muğtenim
Zerre-i nâ-çîz-veş hâk ile yeksân olmayan-Cinânî

zerre-i nâ-müntehâ-yı hâk*:* Toprağın sonsuz zerresi.
Bir zerredir ki zerre-i nâ-müntehâ-yı hâk
Bir zerre hârice edemez ondan infikâk-Ziya Paşa

zerre-i nûr-ı şemse: Şemsenin parlak zerresi.
Zerre-i nûr-ı şemsesi pîrâye-i hûrşîd ü mâh
Rîzesinin mermeri ser-mâye-i deryâ vü kân-Nef'î

zerre-i şems-i cemâl: Güzellik güneşinin zerresi.
Zerre-i şems-i cemâlin görse kul
Ona her vâdî olur dâğ üstü bâğ-Nuri

zerre-i vücûd: Var oluş zerresi.
Nûrunla zü'l-vücûd-durur zerre-i vücûd
Ey nûr-ı dîde görmedi sâhib-sebel sesi-Hayali Bey

** **zerrât.***:* Zerre'ler.
Benden terekküb etmede mecmû' kâinât
Zerrâttır vücûduma bî-gâye beyyinât
Abdülhak Hâmit

Sehâb-âsâ yürürler yerde câmid gördüğün dağlar
Bütün zerrât bir ka:nûn-ı istimrâra tâbidir
Ziya Paşa

Cemre-i hûrşîdtir zerrâtı gerçi döndüren
Kim aceb ol cemre-i âteş-feşânı döndürür-Lâ

zerrât-ı âlem: Âlemin zerreleri.
Ufk-ı taayyünden doğdu bir güneş
Zerrât-ı âleme saldı bir âteş-Edhem Pertev Paşa

zerrât-ı anâsır u mevâlîd: Mevcutlar ve unsurların zerreleri.
Zerrât-ı anâsır u mevâlîd
Emrinle bulur nizâm-ı te'yîd-Ziya Paşa

zerrât-ı bî-nihâye: Sonsuz zerreler.
Zerrât-ı bî-nihâyesi, zerrât-ı nâimi
Kevnin, hulâsa, fikr-i beşerdir munazzımı
Tevfik Fikret

zerrât-ı cihân: Cihan zerreleri.
Âdem-i ma'nâ-durur rûh-ı menâfi âleme
Cümle zerrât-ı cihân ondan buluptur intişâ
Gaybî (buluptur: bulmuştur)

zerrât-ı cümle: Bütün zerreler.
Yoktur siper bu kubbe-i fîrûze-fâmda
Zerrât-ı cümle tîr-i kazâya nişândır-Ziya Paşa

zerrât-ı dil-i halk*:* Halk gönlünün zerreleri.
Hurşîd-sıfat feyz ile meşhûr-ı enâm ol
Zerrât-ı dil-i halka ziyâ-pâş-ı merâm ol
Mehmet Re'fet

zerrât-ı kâinât: Kâinatın zerreleri.
Zerrât-ı kâinât işitip da'vetin dedi
"İnni ucibtu da'vete dâin izâ de'â"-Lamiî Çelebi ("Davetçinin davetine çağırdığı zaman icabet ettim" Bakara/186)

zerrât-ı kevn: Varlık, var oluş zerreleri.
Zerrât-ı kevn bunda bulur neşve-i hayât
Efrâd-ı halk bunda çeker cür'a-i helâk-Ziya Paşa

zerrât-ı nâim: Uyuyan zerreler.
Zerrât-ı bî-nihâyesi, zerrât-ı nâimi
Kevnin, hulâsa, fikr-i beşerdir munazzımı
Tevfik Fikret

zerrât-ı vücûd: Vücudun zerreleri.
Gölge şeklindeki eşbâha taayyün veriyor
Tepeden tırnağa zerrât-ı vücûd ürperiyor
Mehmet Akif

* **zerre-misâl:** Zerre örneği.
Görse hûrşîd-i felek bârika-i şemşîrin
Rûy-ı arza dökülürdü eriyip zerre-misâl
Üsküdarlı Hakkı Bey

* **zerre-perverlik:** Zerreye önem verme işi.
Ehl-i rif'atdir eden cezb-i kulûb-ı zuafâ
Zerre-perverlik olur fâide-i mihr-i münîr
Sâmi (Arpaeminizade Vakanüvis Mustafa...Bey)

* **zerre-sıfat:** Zerre kadar.
Dil zerre-sıfat şevk ile girse ne_ola raksa
Olduk yine bir pençe-i hurşîde rübûde-Nedim

* **zerre-vâr**: Zerre gibi.
Ey Hayâlî şâh-ı gerdûn der-gehinde zerre-vâr
Âfitâb-ı âlem-ârâ gibi şöhret bekleriz-Hayali Bey

* **zerre-veş:** Zerre gibi.
Ne_ola ser-gerdân olursa zerre-veş üftâdeler
Gün gibi ol meh-lika:nın şöhreti meşhûrmuş
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

* **zerîre:** Zerrecik. **c. zerîrât**.

** **zerîrât**: Zerîre'ler.
Birer kabîledir eczâ-yı ferdi; zerrâtı
Sırayile âilelerdir; alın zerîrâtı-Mehmet Akif

zerrîn: (زرّين) bk. zer.

zevâl: (زوال) Ar. 1. Kaybolma, görünmeme. 2. Zâil olma, sona erme. 3. Güneş'in başucunda bulunma zamanı.
Zâtiyâ hîç zevâl ermez ona zerre kadar
Dîde-i cân ile bir şems-i hüveydâ gördüm-Zâti

Saâdet-i ezelî ka:bil-i zevâl olmaz
Güneş yer üstüne düşmekle pây-mâl olmaz-Fuzûlî

Ârızın devrinde iy meh zülfüne yoktur zevâl
Yata yata su içinde âbnûs olmışdurur-İbn-i Kemal

zevâl-i cehl: Cehlin yok oluşu.
Salâh ümmîdine düşme mevâîd-i ekâbirden
Zevâl-i cehle bak maksûduna mîâd lâzımsa
Namık Kemal

zevâl-i devlet-i dünyâ: Dünya devletinin (rahatlığı) kaybolması.
Bilenler âlem-i kevn ü fesâdın selb ü îcâbın
Zevâl-i devlet-i dünyâ ile endûh-gîn olmaz
Hersekli Arif Hikmet

zevâl-i hîç-â-hîç: Bomboş yok oluş.
Gurûbtur geçen eyyâm ü şebtir âyende
Kemâl-i hîçe muka:rin zevâl-i hîç-â-hîç
Abdülhak Hâmit

zevâl-i hüsn: Güzelliğin yok oluşu.
Zevâl-i hüsnü hengâmında bastı hat
Sahîfe çirk-nâk oldukça âdettir rakam çekmek
Nâbi

* **zâil, zâile:** Zeval bulan, baki kalmayan. **c. zevâil**.
Değildim ben sana mâil sen ettin aklımı zâil
Bana ta'n eyleyen câhil seni görgeç utanmaz mı
Fuzûlî (görgeç: görünce)
Zâil oldu leb-i aline olan reng-i şarâb
Kalmadı gamzesinin kudreti mest-âneliğe-Nâbi

Gitmedi la'lin hayâli çeşm-i pür-hûn-âbtan
Gerçi derler zâil olur nakş-ı rengîn âbtan-Behiştî

zevâyâ: (زوايا) bk. zâviye.

zevc: (زوج) Ar. 1.Çift olan, tek olmayan. 2. Bir kadının kocası, eşi. 3. Karı veya kocanın her biri. **c. ezvâc.**
Gâh bir nazar-ı şefkatle bakar
Zevcinin gayret-i gûl-ânesine-Tevfik Fikret

** **ezvâc:** Zevc'ler.
Âline ashâbına ezvâcına etbâ'ına
Hâzır olmuş ravza-i Rıdvân Muhammed Mustafâ
Nuri

zevi-: (ذوى) Ar. Zû'nun cem'i. Sahipler. bk. zî.

zevk: (ذوق) Ar. 1. Bir şeyin hoşa gitmesi hususu, tat alma, tadını duyma hassası. 2. Cümbüş, eğlence, eğlenti. 3. tas. Manevî haz. 4. Güzeli

çirkinden ayırma kabiliyeti. 5. Eğlenme, alay etme. **c. ezvâk**.
Ben ne Mesîhî ne Mesîhâ demem
Zevkı hakîkatte arar âdemim-Muallim Naci

Mihneti kendine zevk etmedir âlemde hüner
Gam u şâdî-i felek böyle gelir böyle gider
Enderunlu Vâsıf
Kimi vicdâna dokundu kimi cism ü câna
Zevk nâmiyle ne yaptımsa peşîmân oldum
Namık Kemal

zevk-ı âfiyet: Rahat zevkı.
Fuzûlî bende zevk-ı âfiyet az iste kim çoktan
Ben onu ârzû-yı tal'at-ı cânâne değşirdim-Fuzûlî

zevk-ı aşk: Aşk arzusu.
Zevk-ı aşka ermeyenler zevk alamaz kendüden
Âdem olmak ister isen aşka sa'y et her zemân
Gaybî

zevk-ı bâde: Şarap zevkı.
Ey hôş ol ser-mest kim gönlünde zevk-ı bâdeden
Âhıret endîşesi dünyâ hayâli kalmadı-Fuzûlî

zevk-ı bâkî: Kalıcı zevk.
Bî-bekâdır neş'e-i mey zevkın ettim imtihân
Hîç zevk-ı bâkî olmaz neş'e-i dîdâr teg-Fuzûlî

zevk-ı bî-hisâb-ı Edrine*:* Edirne'nin hesapsız zevki.
Hazret-i Sultân Murâd-ı kâmrân kim hak vere
Eyleye devletle zevk-ı bî-hisâb-ı Edrine-Nef'î

zevk-ı cedîd: Yeni zevk.
Her tecellîsi onun zevk-ı cedîd ede atâ
Göstere her anda bir şe'n dâimâ ol muhdesât
Gaybî

zevk-ı cünûn: Delilik zevki.
Lâubâli vaz'-ı râhat-bahşa mâni'dir hıred
Bunda hasret-keş olur zevk-ı cünûna hûşlar
Koca Ragıp Paşa

zevk-ı dîdâr: Sevgilinin gönüldeki aksinin zevki.
Zevk-ı dîdâriyle dil-dârın yok ettim varımı
Devlet-i bâkî ki derler devlet-i dîdâr imiş-Fuzûlî

zevk-ı derd-i ışk: Aşk derdinin zevki.
Ey Fuzûlî zevk-ı derd-i ışka noksân hayftır
İhtiyât et penbe-i dâgında merhem olmasın-Fuzûlî

zevk-ı elem-i peykân: Ok acısının verdiği zevk.
Urmazam sıhhat için merhem okun yarasına
İsterem çıkmaya zevk-ı elem-i peykânın-Fuzûlî

zevk-ı fenâ: Yokluk zevki.
Zevk-ı fenâdan el yuyamam yoksa Nâbiyâ
Âb-ı Hayât teşnesidir nûşumun benim-Nâbi

zevk-ı feyz-i aşk: Aşk bereketinin zevki.
Zevk-ı feyz-i aşk ayrılmaz dil-i âgâhtan
Olamaz peymâne-i Cem bir taraf mey bir taraf
Ziya Paşa

zevk-ı fıkhî: Fıkha ait zevk.
Koca ilmiyyeyi aktar da bul üç tane fakîh
Zevk-ı fıkhîsi bütün, fikri açık, rûhu nezîh
Mehmet Akif

zevk-ı gam: Gam zevki.
Yetmez mi bu keyfiyyet-i mahsûsa ona kim
Zevk-ı gamı erbâb-ı dile rûh-fezâdır-Nef'î

zevk-ı hayât: Hayat zevki.
Yek nefes zevk-ı hayâtın bulamazsın bedelin
Âlemin cümle fedâ eyler isen mâ-hasalın-Nâbi

zevk-ı ittisâl: Kavuşma zevki.
Cânımın cism ile zevk-ı ittisâli kalmadı
Âh kim sensiz dirilmek ihtimâli kalmadı-Fuzûlî

zevk-ı işret: Eğlence zevki.
Zevk-ı işret belâ ile makrûn
Gam neşât ile tev'emân ancak-Cinânî

zevk-ı mey: İçki zevki.
Zevk-ı mey bir ni'met-i uzmâdır ehl-i derd için
Sarhoşun her lağzişi bir secde-i şükrânıdır
Muallim Naci

zevk-ı mülâka:t: Kavuşup konuşma zevki.
Hicrân çekerek zevk-ı mülâka:tı unuttuk
Mahmûr olarak lezzet-i sahbâdan usandık-Nâbi

zevk-ı ruh-ı dil-dâr: Sevgilinin güzel yüzünden alınan zevk.
Gönül yetti ecel zevk-ı ruh-ı dil-dâr yetmez mi
Ağardı mûy-i ser sevdâ-yı zülf-i yâr yetmez mi
Fuzûlî

zevk-ı safâ-yı Hû: Allah demenin temiz zevki.
Âşıkların vücûdunu aldı hevâ-yı Hû
Şûrîde kıldı onları zevk-ı safâ-yı Hû-Nuri

zevk-ı selîm: Söz ve güzellikte meziyet sahibi.
Kesb eylemekte râbıta Rabb-i alîm ile
İnsân o ilm ü fazl ile, zevk-ı selîm ile
Abdülhak Hâmit

zevk-ı seyr-i gül-şen: Gül bahçesini görme zevkı.
Gâlib olmuş halka zevk-ı seyr-i gül-şen gâlibâ
Çekmeye halkı benefşe zülfünün kullâbı var
Fuzûlî

zevk-ı sûret: Resim zevki.
Ferhâd'a zevk-ı sûret Mecnûn'a seyr-i sahrâ
Bir râhat içre herkes ancak benim belâda-Fuzûlî

zevk-ı sürûd: Şarkı zevki.
Katı yüksekten uçup tâir-i da'vî vü gurûr
Etti bu nağme ile zevk-ı sürûda âgâz-Esrar Dede

zevk-ı tahattur: Hatırlama zevki.
Bize bir zevk-ı tahattur kaldı
Bu sönen, gölgelenen dünyâda-Ahmet Hâşim

zevk-ı tîğ: Kılıcın zevki.
Zevk-ı tîğinden aceb yok olsa gönlüm çâk-çâk
Kim mürûr ile bırakır rahneler dîvâre su-Fuzûlî

zevk-ı uzlet: Yalnızlık zevki.
Ketmetme doğru söyle nedir maksad ü murâd
Böyle değişmeden sefere zevk-ı uzleti-Nâbi

zevk-ı visâl: Kavuşma zevki.
Nâbî seninle eyleyelim hisse dil-beri
Zevk-ı visâl bana figân ü enîn sana-Nâbi

Bilmedik zevk-ı visâlin, çekmeyince firkatin
Olmayınca hasta, kadrin bilmez insân sıhhatin
Fıtnat Hanım

zevk-ı visâl-i yâr: Sevgiliye kavuşma zevki.
Etmez hutûr hâtıra zevk-ı visâl-i yâr
Mümkin midir ki göz göre fikr-i muhâl edem
Hisâlî

* **zevk-âlûd:** Zevke bulaşmış.
Bulutların leb-i sâfında belki zevk-âlûd
Bir ibtisâm arıyor, belki bir melâl arıyor
Tevfik Fikret

* **zevk-âşnâ:** Zevki tanıyan.

zevk-âşnâ-yı ışk: Aşkın zevkini tanıyan.
Bir gelir zevk-âşnâ-yı ışka lutf u kahr-ı yâr
Birini dost ârzû eyler birin ağyâr-ı hâr-Hüsnî

* **zevk-yâb:** Zevk bulan.
O da geçmezse bu hulyâdan
Zevk-yâb olmaz iki dünyâdan-Enderunlu Fazıl

Almasa dil-dâde bir ağzı duâlıdan nefes
Zevk-yâb olmazdı cânâ her gün ol düşnâmdan
Sâbit

zevk-yâb-ı gam-ı fürkat: Ayrılık kederinden zevk bulan.
Bir gûne zevk-yâb-ı gam-ı fürkat olmuşuz
Kim yâre hasretiz demeğe hasret olmuşuz-Nâbi

zevk u safâ: Zevk ve eğlence.
Âşıklara çün derd ü belâ zev u safâdır
Ya zevk u safâ derdine düşmek ne belâdır-Bâki

Gül devri eyyâmıdır, zevk u safâ hengâmıdır
Âşıkların bayrâmıdır, bu mevsim-i ferhunde-dem
Nef'î

** **ezvâk:** Zevk'ler.
Ferdâdaki ezvâkı o ettikçe teemmül
Eyler bu gün âlâma nasıl olsa tahammül
Mehmet Akif

ezvâk-ı ma'şer: Toplumun zevkleri.
Çok sürmeden gözümden ayırdım o yerleri
Gömdüm mezâr-ı kalbime ezvâk-ı ma'şeri
Kemalzade Ekrem Bey

* **zâika:** Zevk'ten; insanda maddi ve manevi tat verici, zevk aldıran kuvvet.

zâika-i cân: Candan zevk alma.
Hased ol küşteye kim haşre dek olmaz zâil
Lezzet-i tîğ-ı gamın zâika-i cânından-Nâilî

zâika-i irfân: Bilme, öğrenme tadı.
Tatlı sözlerle yazıp vasfını Sa'd-âbâd'ın
Eyle şîrîn yine gel zâika-i irfânı-Nedim

zâika-i ma'nâ: Mana tadı.
Hisse-yâb oldun ise zâika-i ma'nâdan
Secde-i dâimenin lezzetin al Tûbâ'dan-Nâbi

zâika-i nazm-ı umûr-ı âlem*:* Âlemin işlerinin ölçülü oluşundan zevk alış.
Telh olur zâika-i nazm-ı umûr-ı âlem
Olmasa sirke-fürûşa müteka:bil kannâd-Nâbi

* **zâika-bahş:** Zevk sunan.
Tab'ıma feyz-i Hudâ zâika-bahş ilhâm
Kand-i ma'nî leb-i endîşeme hâzır halvâ
Nazîm (Yahya...)

zevrak: (زورق) Ar. Kayık, sandal. 2. Mekke'de yapılan zemzem şişesi. 3. Çiçek kadehi, çiçek testisi.
Düşmeseydi zıll-ı temkîni muhît-i çarh-ı vâlâya
Ederdi zevrak-ı zerrîn mihre Zühre'yi lenger
Nef'î

Çeşm-i harîsa cây-ı selâmet gelir hatar
Girdâba sevk-i zevrak eder nâ-hudâ-yı hırs
Râşit (Malatyalı Müverrih Mehmet ...)

zevrak-ı ayş: Eğlence kayığı.
Bâd-bân açtı gül-i bâdâm çün buldu havâ
Zevrak-ı ayşe benefşe lenger oldu âhenîn
Necati Bey

zevrak-ı câm-ı mey-i rahşân: Parlak şarap kadehinin kayığı.
Bâd-bânının habâbın yine pür etti hevâ
Yürüsün zevrak-ı câm-ı mey-i rahşân yürüsün
Şeyhülislam Yahya

zevrak-ı cism*:* Cisim kayığı.
Gâfil olma bahr-i hestîde re'îs-i akla uy
Zevrak-ı cismin muhâlif rûzgârıdır hevâ-Behiştî

zevrak-ı derûn: Gönül kayığı.(Gönül kayığa benzetildiği için yüzdüğü yer de kan denizidir.)
Yine zevrak-ı derûnum kırılıp kenâre düştü
Dayanır mı şîşedir bu reh-i seng-sâre düştü
Şeyh Galip

zevrak-ı dil: Gönül kayığı.
Mübtelâ oldu gönül câm-ı şarâb-ı nâba
Âh kim zevrak-ı dil düşdü yine girdâba-Bâki

zevrak-ı işret*:* Eğlence kayığı.
Gidilir zevrak-ı işretle çemenden çemene
Cûş-ı mey hâne-ber-endâz-ı ferâğ oldu yine-Vecdî

zevrak-ı mey: İçki kayığı.
Hücûm-ı gamda bana onu etti zevrak-ı mey
Kim etmedi onu tûfân olanda keştî-i Nûh-Fuzûlî

zevrak-ı sâgar: Kadeh kayığı.
Zevrak-ı sâgarı ey sâkî suyunda kullan
*Meclis-i âlem-i âbı edelim neş'e-pezîr*Numan Mahir

zevrak-ı sahbâ: Şarap kayığı.
Zevrak-ı sahbâyı sâkî sundu çün nûş eyledim
Erdi bir hâlet ki deryâlar gibi cûy eyledim-Bâki

zevrak-ı ser-geşte: Başı dönmüş, şaşkın kayık**.**
Nice bin zevrak-ı ser-geşte ona müstağrak
Cûş edip mevc urur bir ulu deryâ gördüm-Zâti

zevrak-ı zerrîn: Altın işlemeli kayık.
Düşmeseydi zıll-ı temkîni muhît-i çarh-ı vâlâya
Ederdi zevrak-ı zerrîn mihre Zühre'yi lenger
Nef'î

* **zevrak-âsâ:** Kayık gibi.
Zevrak-âsâ gam-ı aşkınla yaşım girdâbı
Gark ediptir sanemâ çeşm-i teri döne döne
Bâki (ediptir: etmiştir)

* **zevrak-çe:** Küçük kayık.
Girse zevrak-çeye o tuhme ile
Bârını çekmeye kürek mi kalır-Sünbülzade Vehbi

Atladı dâmen tutup üç çifte bir zevrak-çeye
Geçti sandım mâh-ı nev âyîne-i billûrdan
Yahya Kemal

zevrak-çe-i dil-ârâm: Gönlü rahat küçük kayık.
Bak şu zevrak-çe-i dil-ârâmın
Cünbiş-i iltifât-perverine-Tevfik Fikret

zeyl, zeyil: (ذيل) Ar. Etek. 2. Bir şeyin sonu; ilave, ek. **c. ezyâl, züyûl**.

zeyl-i deryâ: Deniz kıyısı.
Tutmuşam destim ile dâmenin ey kân-ı kerem
Zeyl-i deryâda biten pençe-i mercân-şekl
Hayali Bey

zeyl-i ufuk: Ufuk kıyısı.
Eşk-i pür-hûn ser-te-ser tuttu cihân etrâfını
Dem-be-dem zeyl-i ufukta görünen humret gibi
Ebussuud Efendi

zeyl-i leîmân: Alçak kimselerin eteği.
Engüşt girih-i beste-i ye's olması yegdir
Etmekten ise zeyl-i leîmâna teşebbüs-Nâbi

zeyl-i lutf: Lütuf ilavesi.
Zeyl-i lutfun dest-i mücrimden çeker sanman onu
Belki onlar hidmet için oldu dâmen dermiyân
Aziz Efendi

zeyl-i mübâhis: Bahsi geçen ilâve.
Bir iki mebhasa ta'lîk olunca intizârım
Uzandı zeyl-i mübâhis çoğaldı kîl ile ka:l-Nedim

zeyl-i nâz: Naz eteği.
Bir de sâhil ki, dil-ber-i mahzûn
Sürünür zeyl-i nâzına deryâ-Tevfik Fikret

zeyl-i zer-efşân*:* Altın saçan ek.
Râyet-i izzetine zeyl-i zer-efşân hûrşîd
İlm-i rif'atine cirm-i kamer mehçe-i sîm
Nazîm (Yahya...)

zeyn: (زين) Ar. Süs, zinet, bezek.
Hengâm-ı şeb ki küngüre-i kasr-ı âsmân
Zeyn olmuş idi şu'lelenip şem'-i ahterân-Bâki

Buldu bahr-i dilde mihrinden Atâyî nazmı zeyn
Âdet-i meşhûrdur olduğu dürr-perver güneş
Atâyî (Nevizade Atâullah)

Gonca bikre zeyn eder meşşâta-i bâd-ı sabâ
Ebr-i dürr-i âb-dâr iltür ona gırbâl ile
Behiştî (iltür: iletir, ulaştırır)

zeyn-i şemse-i tâbân: Parlak güneşin süsü.
O zeyn-i şemse-i tâbân ki reşk-i mihr-i rahşândır
Ziyâ-pâş olsa ger kevn ü emkâna zerrece nûru
Nef'î

zıdd: (ضدّ) Ar. 1. Bir şeyin aksi ve hilâfı. 2. karşıt. 3. Nefret edilen, çirkin bulunan şey. **c. ezdâd.**
Bir ârifim ki zıddına gittim bu âlemin
Buldum dalâlet içre tarîk-ı hidâyeti
Enderunlu Fazıl

zıdd-ı cinsiyyet: Cinslilik zıttı.
Zıdd-ı cinsiylet görür âyînesinde neylesin
Ehl-i terke ta'ne başlar merdüm-i dünyâ-perest
Esrar Dede

zıdd-ı kâmil: Olgunun zıddı.
Zıdd-ı kâmil sanuban ayn-ı müsemmâyı ayân
Zann-ı fâsidte idim mazhar-ı esmâda iken
Esrar Dede (sanuban: sanarak)

** **ezdâd:** Zıd'lar.
Eyleyip gâhî mürâât-ı nazîr
Gâhî ezdâd ile kıldım ta'bîr-Sünbülzade Vehbi

* **zıddeyn:** İki zıt, iki karşıt.
Böyle zıddeyn diler meşrebte
Ya'nî kim her biri bir mezhebte-Sünbülzade Vehbi

* **zıddiyyet:** Zıtlık, karşıtlık.
Sûret ü sîretteki zıddiyyeti
Fehm ile selb eyledim emniyeti-Muallim Naci

zîk: (ضيق) Ar. Pek dar, pek sıkışık.

zîk-ı ma'âş: Geçim darlığı.
Gehî telâtûm-ı efkârı derd-i zîk-ı ma'âş
Gehî tezâhüm-i ekdârı gayret-i emel-Nedim

zîk-ı nefes: Nefes darlığı.

zıll: (ظلّ) Ar. 1. Gölge. 2. mec. Arka çıkma, koruma. **c. zılal, ezlâl, zulûl.**
Secde-gâhımdır cemâl-i mürşid-i dânâ-yı aşk
Zılli seccâde özü mihrâb-ı vahdettir bana
Esrar Dede

Sâhil gunûde kütle-i deycûr, ufuk abûs
Gök pür-sehâb ü zıll, ona sen mehbit-i ukûs
Tevfik Fikret

zıll-ı adl: Adaletin gölgesi.
Zıll-i adlin hayre dek memdûd edip ol dâverin
Cism-i pâkin eylesin Mevlâ hatâlardan emîn
Ziya Paşa

zıll-ı arş: Arşın gölgesi.
Zıll-ı arşı bil anlarısan ehl-i gamındır
Onun-çün çekti cefâ ol seyyid-i Muhtâr
Ümmî Sinan

zıll-ı bî-vücûd: Vücutsuz, belirsiz gölge.
Bir hüzn-i dâimî ile bir zıll-ı bî-vücûd
Bir mevce-i baîdi bu ummân-ı zulmetin
Abdülhak Hâmit

zıll-ı cenâh*:* Kanadın gölgesi.
Yalnız ikimiz, bir de o: Ma'bûde-i şi'rim
Yalnız ikimiz, bir de onun zıll-ı cenâhı
Tevfik Fikret

zıll-ı envâr: Nurların gölgesi.
Zıll-i envârı uyûn-ı garbiyâna sürmedir
Şahs-ı kudsî sâyesi mir'ât-ı çeşmân-ı hikem
Esrar Dede

zıll-ı Hak: Hakk'ın gölgesi.
Zıll-ı Hak Sultân Muhammed Han ki olmuştur onun
Eşiği toprağının her zerresi enver güneş
Ahmet Paşa

zıll-ı hayât: Hayat gölgesi.
Fışkırır âsumâna zıll-ı hayât
Cûş eder cevv-i bu'da vehmiyyât
Kemalzade Ekrem Bey

zıll-ı Hudâ: Allah'ın koruması.
Olsun o zıll-ı Hudâ'nın dâimâ âsûde-hâl
Sâyesinde bendegân-ı Rabbü'l-ibâd
Fehim (Hoca Süleyman...)

zıll-ı hümâ: Hüma denilen devlet kuşunun gölgesi.
Her kim ki arar bûy-ı vefâ tab'-ı beşerde
Benzer ona kim devlet umar zıll-i hümâdan
Ziya Paşa

zıll-ı hümâ-yı devlet: Devlet kuşunun gölgesi.
Biz ki ceyb-i hırkaya çektik seri şimdengerü
Başına çalsın felek zıll-ı ı hümâ-yı devletin
Mantıkî (Ahmet ...)

zıll-ı kesîf: Yoğun gölge.
Zulümâtın arasından çıkarır nûr-ı latîf
Dahi envârın içinden yaratır zıll-ı kesîf-Şinasi

zıll-ı nâ-çîz-i tehî-dest: Boş elin değersiz gölgesi.
Kuvvet-i men' ü atâ kabza-i Rezzâk'dadır
Zıll-i nâ-çîz-i tehî-deste perestâr olamam-Nâbi

zıll-ı memdûd: Uzatılmış gölge.
Şems-i asr idi asrda şemsin
Zıll-ı memdûd olur zemân-ı kasîr-İbn-i Kemal

zıll-ı Rabbü'l-âlemîn: Âlemlerin Rabbinin koruması.
Hüsrev-i dünyâ vü dîn-i şâhen-şeh-i rûy-ı zemîn
Zıll-ı Rabbü'l-âlemîn İskender-i devr ü zemân
Üsküdarlı Hakkı Bey

zıll-ı re'fet: Merhamet gölgesi.
Zıll-ı re'fettir duhân-ı âh-ı dil âşıklara
Hüsrev-i aşkın kadîmi dûdmânıdır gönül
Şeyhülislam Yahya

zıll-ı saâdet: Saadet gölgesi.
Öptüm rikâb-ı rahşın sen şehsüvâr-ı hüsnün
Zıll-i saâdetinde oldum rikâb-ı devlet-Cinânî

zıll-ı serâb: Serabın gölgesi.
Vâdî-i huşkîde yok bir cür'a ya bir katre âb
Belki hâk-i sîne-i çâki görmemiş zıll-ı serâb--Lâ

zıll-ı siyâh: Siyah gölge.
Ey servilerin zıll-ı siyâhında birer yer
Te'mîn edebilmiş nice bin sâil-i sâbir-Tevfik Fikret

zıll-ı temkîn: Sağlam koruma.
Düşmeseydi zıll-ı temkîni muhît-i çarh-ı vâlâya
Ederdi zevrak-ı zerrîn mihre Zühre'yi lenger
Nef'î

zıll-i Yezdân: Allah'ın koruması.
Zıll-i Yezdân hazret-i Sultân Süleymân şâh kim
Taht eyvân-ı sipihr oldu ona efser güneş
Hayali Bey

zıll-ı zalîl: Koyu gölgeli.
Şeytân kaçardı zıll-ı zalîlinden ol mehin
Şol resme vermiş idi mehâbet ona Hudâ
Lamiî Çelebi

zıll-ı zalîl-i gerd-i reh: Yol toprağının karanlık gölgesi.
O dem hani ki sâye-i perr-i Hümâ gibi
Zıll-i zalîl-i gerd-i rehin sâybân idi-Cem Sultan

zıll-ı zilâl: Alçaklığın gölgesi.
Vücûd-ı vâcibi fehm eyleyendir ârif-i bi'l-lâh
Ser-â-ser âlemi bunlar bugün zıll-ı zilâl anlar
Figânî

Zıllu'llâh: Allah'ın koruması.
Her kişi anlayamaz mâni'-i Zıllu'llâh'ı
Bî-velâyet olamaz kimse o ma'nâya habîr-Nâbi

* **zıll-efgen**: Gölge düşürücü.
Eğer zıll-efgen-i kahr olsa bir kûh-ı girân üzre-Lâ

** **zılâl**: Zıll'ler, gölgeler.
Tâ kim bu nazar-gâh-ı muallâ-yı fenâda
Ecrâm-ı felek arz-ı zılâl ü zulem eyler
Yenişehirli Avni

Âlem diyoruz hayâldir hep
Gördüklerimiz zılâldir hep-Abdülhak Hâmit

zılâl-i leyle-i elem: Elem gecesinin gölgeleri.
Düşerdi burc-ı fikrete zılâl-i leyle-i elem
Güler sekînet-i hayâta kanlı çehre-i adem
Kemalzade Ekrem Bey

zılâl-i re'fet: Esirgeme gölgeleri.
Devha-i ikbâl ü bahtın ser-bülend etsin Hudâ
Her diyâr olsun zılâl-i re'fetinden hisse-dâr
Şeyhülislam Yahya

** **ezlâl:** Zıll'ler, gölgeler.
Nûrlardan tulû' eder ezlâl
Handelerden gelir bükâ-yı melâl
Kemalzade Ekrem Bey

* **zalîl:** Gölgeli, gölgede olan.
Şeytân kaçardı zıll-ı zalîlinden ol mehin
Şol resme vermiş idi mehâbet ona Hudâ
Lamiî Çelebi

Yine kıldı Hudâ zıll-ı zalîl-i re'fetin memdûd
Müreccah kıldı zâtın Hüsrev ü Cemşîdiyân üzre
Nedim

zımn: (ضمن) Ar. 1. Bir şeyin içi. 2. Maksat, meram, gaye, istek. 3. Gizli maksat, gizlice anlatılmak istenen.
Bela zımnında râhat olduğun izhâr eder halka
Felek bî-hûde hâr-ı huşktan gül-berg-i ter vermez
Fuzûlî

Etmez zuhûr asrı da bir kimseden kerem
Zımnında kasd-ı dâiye-i şöhret olmasa-Nâbi

zımn-ı cevâhir: Cevahirin iç özelliği.
Cihânı incimâd etti ihâta havfim ondandır
Ki_ide zımn-ı cevâhirde olan âba sirâyetler-Nâbi

zımn-ı hüsn: Güzellikteki maksat.
Ân-ı vâhid nice mahrûm idüğüm râhattan
Zımn-ı hüsnünde olan ânını gör ondan sor
Nâbi (idügüm: olduğum)

zımn-ı san'at: Sanattan maksat.
Dûr-bînân ki eder nakşa nigâh-ı dikkat
Zımn-ı san'atte sebük-destî-i üstâda bakar-Nâbi

zımn-ı tezelzül: Sarsılma maksadı.
Olursa zımn-ı tezelzüldedir yine râhat
Bu kâr-hâne-i gaflette gâhvâre gibi-Nâbi

zındîk: (زنديق) Ar. Allah'a ve ahirete inanmayan.

zındîk-sîmâ: Zındık yüzlü.
Asrda zındîk-sîmâ şeyhler
Müstecâbü'd-da'velikle lâf atar-Nâbi

zırh: (زره) Far. Demirden örme veya dökme savaş elbisesi.
Ammâ giricek ma'reke-i ma'nîye evvel
Şemşîri kor endîşe-i zırh u siper eyler
Nef'î (giricek: girince)

Düşmüş türâba zırh u silâhiyle bir yığın
Enka:z-ı âhenîn gibi-Tevfik Fikret

* **zırh-pûş:** Zırh örten.
Asker-i nefs ü hevaya çektiler âhı livâ
Halka halka dâglar birle zırh-pûş oldular
Hayali Bey

zırnîh: (زرنيخ) Ar. Sıçanotu, zırnık. Arsenik madeni ile kükürt karışımı bir madde.
Bana berâber olur muydu sadra geçse rakîb
Ne denlü zerd ise terkîb olunmaz zırnîh-Behiştî

zıyâ': (ضياع) Ar. Kayıp, yitim, kaybolma.

* **zâyi':** Kaybolan, elden çıkan, yitik. **c. zâyiât.**
Ümîdle ömrüm oldu zâyi'
Hâlim tebeh etti za'f-ı tâli'-Fuzûlî

Ne_ideyim zâyi' edip tûl-i emelle nefesi
Kalmadı zerre kadar dilde bu dünyâ hevesi
Şâhî (Şehzade Beyazıt)

Zulmet-i cehl içre teşne zâyi' etme kendini
Hızr-ı Gaybî'ye eriş kim Âb-ı Hayvân devridir
Gaybî

zıyk: (ضيق) bk. zîk.

zî-, zû: (ذى) Ar. "Sahip" ; -lı, -li; -lu, -lü anlamına kelime başlarına gelerek birleşik kelimeler yapar.

* **zî-asl:** Aslına sahip.

zî-asl-ı dil-pesend: Kendini beğenmiş gönül
Her birisi fazîlet ile hâce-zâdedir
Zî-asl-ı dil-pesend ü zihî fer'-i müstetâb-Cinânî

* **zî-bahş:** İhsan sahibi, cömert.
Şâh-ı âlem dâver-i âlî-güher
Zî-bahş-i mesned-i tâc u kemer-Nedim

* **zî-baht:** Bahtlı, talihli.

zî-baht-ı hümâyûn*:* Mübarek talihli.

Şol gün ki bana gün gibi arz eyleyesin ruh
Zî-baht-ı hümâyûn ü zihî tâli'-i ferruh

Lamiî Çelebi

* **zî-beka:** Kalıcı.

Mensûh ü münhasif, mütenahnih, ateh-lika:
Bir varlık... İşte çehre-i mâzî-i zî-beka

Tevfik Fikret

* **zî-bende:** Bağlı, tutulmuş.

Ola zî-bende-i âgûş ü kabûl-i Mevlâ
Dîn ü dünyâya mülûk-âne bu sa'yi meşkûr

Enderunlu Fazıl

* **zî-cûd:** Cömertliğe sahip.

İsbât-ı fenâ kılmada, ey Hâlık-ı zî-cûd
Bin nâire, bin mazlime, bin hâile mevcûd

Abdülhak Hâmit

* **zî-fünûn:** Fen bilimlerine sahip.

Dil safhasına baktım etrâfı haylî meşrûh
Bildim bu nüsha çıkmış bir zî-fünûn elinden

Nev'î

* **zî-hayât:** Canlı, yaşayan, yaşar.

Hayât-ı zî-hayâta ma'dedir gencîne-i imdâd
Ne mümkündür cihân olmak tehî nâ-pâkliklerden

Nâbi

Bir na'ş-ı zî-hayât idi zîrâ o yâr-i cân
Bir na'ş-ı zî-hayât fakat hem-ıyâr-ı cân

Abdülhak Hâmit

* **zî-hırâm:** Salına salına yürüyüşlü.

zî-hırâm-ı istiğnâ*:* Zengin yürüyüşlü.

Dehen-güşâ bütün ezhâr-ı jâle-dâr-ı seher
Nesîm-i fecr ile hep zî-hırâm-ı istiğnâ

Ahmet Hâşim

* **zî-ibtisâr:** Uyumlu.

Topraktı her mezâr-ı fakîr-âne bî-rûham
Fakrımla ben de zâir-i zî-ibtisâr idim

Recaizade Ekrem

* **zî-iktidâr:** İktidar sahibi.

Peykerin irfânına bürhândı: Nûrânî idi
Hâce-i zî-iktidârın Molla Gûrânî idi-İsmail Safa

* **zî-kıymet***:* Kıymetli.

Sözün lü'lü'-i lâlâdan zemâne tuttu zî-kıymet
Neden şâh-ı cihân bî-kıymet eyler böyle lâlâyı-Bâki

Zî-kıymet olunca ne_idelim câh ü celâli
Yuf onu satan dûna harîdârına hem yuf

Bağdatlı Ruhi

* **zî-kudret:** Güçlü, kuvvetli.

Bu şehriyâr değil miydi hâdimü'l-haremeyn
Metâ'-ı cümle-i akvâm iken o zî-kudret

Abdülhak Hâmit

* **zî-rûh:** Canlı.

Ey kollarına bâb-ı atâsı meftûh
Fermânına ser-beste cemâd u zî-rûh-Nahifi

* **zî-safâ:** Safa dolu.

Yunus Emrem der zî-safâ Peygamber'indir Müctebâ
Çün Hak dedi yâ Mustafâ bağışladım ümmetini

Yunus Emre

* **zî-şân***:* Şanlı.

Birisi mesned-ârâ-yı Kapudanânî saâdetle
Üçü ol şehriyâr-ı âlemin Damad-ı zî-şânı-Nedim

* **zî-şâirî:** Şairliği olan.

Hem der ki: Zî-şâirî eser nist
Üstâd-ı sühan benim diğer nist-Ziya Paşa

* **zî-şuûr:** Şuurlu, bilinçli.

Yârân bana der ki zî-şuûrum
Mecnûn gibi bense bî-huzûrum-Abdülhak Hâmit

* **zi'n-nûr:** Işıklı, nurlu.

Zi'n-nûreyn*:* İki nura sahip. Hz. Osman (r.a.)'ın lakabı. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in bir kızı vefat ettikten sonra ikinci kızını da aldığı için bu lakap verilmiştir.

Ol celîlü'l- kadr-i Zi'n-nûreyn-i sâhib-i hilk kim
Geldi dünyâya saîd ü gitti ukbâya şehîd

Bağdatlı Ruhi

Biri de câmi'-i Kur'ân-ı mübîn Zî'n-nûreyn
Menba'-ı hilm ü hayâ Hazret-i Osmân-ı halîm

Nazîm (Yahya...)

zû: (ذو) Ar. "Sahip" anlamında kelimelerin başına gelerek birleşikler meydana getirir. Birleşirken uzun seslisi "ü"ye dönüşür. **c. zevi.**

* **zü'l-basâir:** Basiretli.

Çeşm-i zü'l-basâire her seng-i makbere
Mir'ât-ı sâf çehre-i ibret değil midir?

Hersekli Arif Hikmet

* **zü'l-batş:** Arslan huylu.

zü'l-batş-ı şedîd: Arslan gibi şiddetli saldırganlığa sahip.
Kef-i ihsân lâkabı mazhar-ı İsm-i A'zam
Dest-berd-i gadabı hançer zü'l-batş-ı şedîd
Kâzım Paşa

* **zü'l-beyân:** Beyan sahibi.
Ey Murâdî iş bu elfâzın beyânı neyledir
Bir beyânsın kim seni bir zü'l-beyân şerh eylemez
Muradî (Sultan II. Murat)

* **Zü'l-celâl:** Celal sahibi Allah.
Gördüğün hâl-i hazînin bâisi bir mâddedir
Kim Hudâ-yı zü'l-celâl Kur'ânda etmiştir beyân
Lâ

Ekmelü'l-hulk idi o hûb-ı hısâl
Zü'l-celâl etmiş idi feyz-i cemâl-Hakanî

zü'l-cenâh: Çok cenahlı, her tarafa gelebilir.
Ca'fer gibi çok mu zü'l-cenâhîn olsam
Müstazhirim Allah'ıma, peygam-berime
Muallim Naci

Zü'l-feka:r: İki çatallı, iki ağızlı. (Hz. Ali (r.a.)'ın meşhur kılıcının ismi).
Bir onun esedu'llâh Alî'dir ki henüz
Zü'l-feka:rın ele aldıkça olur hasım dü-nîm
Nazîm (Yahya ...)

Haydar-ı Kerrâr-ı meydân senâ-yı zâtınım
Esb-i tab'ım Düldül ü çâlâk hâmem Zü'l-feka:r
Nazîm (Yahya ...)

O nigâh-ı pür-celâli yanar âteş oldu eyvâh
Leb-i Zü'l-feka:r-ı Haydar ser-i câmı öptü hâlâ
Esrar Dede

Zü'l-feka:r-ı dü-zebân: İki dilli Zülfekar.
Sâbit ü zâhir olunca eser-i bagy ü inâd
Zü'l-feka:r-ı dü-zebâna kalem-i mu'cize-fen-Nâbi

Zü'l-karneyn: 1. İki boynuzlu. 2. Kur'an'da adı geçen; nebi veya veli olduğu söylenen zat. 3. Büyük İskender (bk. İskender).
La'line ol nev-hatın el sundu zülfü bu aceb
Ki_irdi Zülkarneyn Hızr'ın Çeşme-i Hayvân'ına
Defterdar Mehmet Bey

zü'l-minen: İyilikler sahibi (Allah).
Şâh-ı cihân Sultân Murâd şâhen-şeh-i âlî-nijâd
Bahr-i adâlet kân-ı dâd zıll-i Hudâ-yı zü'l-minen
Nef'î

Levm-i hussâdtan, âsîb-i nazardan dâim
Eyleye zâtını mahfûz Hudâ-yı zü'l-minen-Nedim

zü'l-vecheyn: İki taraflı (Haremlik selamlık)
Kâğıd-âsâ olma zü'l-vecheyn olursun şühpesiz
Simsiyâh eyler yüzün bir kilk-i hiddet âşinâ
Râsih (Enderunî İbrahim ...)

zü'l-vücûd: Vücut sahibi.
Nûrunla zü'l-vücûd-durur zerre-i vücûd
Ey nûr-ı dîde görmedi sâhib-sebel sesi-Hayali Bey

Zü'n-nûn: Tarihte üç kişinin lakabı olarak geçer. 1. Hz. Yunus. Balığın karnında kırk gün kaldığı için. 2. Ünlü sufi, Zü'n-nûn-ı Mısrî (öl. 907). 3. Hz. Muhammed'e Mısır meliki tarafından hediye olarak gönderilen kölenin ismi. Yanında Düldül isimli at ve Zülfekar isimli kılıç gönderilmiş. Peygamberimizi görür görmez Müslüman olmuş; tıp ve hikmetleri ile ünlü bir sahabe olarak yaşamıştır.
Sararıp benzi Zü'n-nûn gibi gûyâ
Salar su üzre nîlüfer musallâ
Yahya Bey (Taşlıcalı...)

Zü'n-nûn-ı Mısr: Mısır'ın Zünnûn'u.
Aşk ile kaddin büküp Zü'n-nûn-ı Mısr olsun dahi
Kâmrân ol kimsedir kim mâlik-i dînâr olur-Bâki

** **zevi:** Sahipler.

zevi'l-ihtirâm: Saygıdeğer kişiler.
Münkad emr ü nehyine ashâb-ı i'tibâr
Ednâ işâretine zevi'l-ihtirâm râm-Bâki

ziâmet: (زعامت) bk. zeâmet.

zîb, ziyb: (زيب) Far. süs, bezek.
Zîb ü fer vermek için rû-yi arûs-ı çemene
Yâsemen şâne, sabâ mâşıta, âb âyinedir-Bâki

Lutf-ı tab'ınla edip şi're tenezzül olsan
Dürr-i mazmûnun ile zîb de nazm-ı kelâm-Cevrî

Hüsrev-i dîvân-ı nazmım kim berât-ı şâiri
Nakş-ı elka:bımla zîb ü zebûr unvân bulur-Nef'î

Her hayâlim bir arûs-ı naz-perverdir benim
Kim bu âlemden değil esbâb-ı zîb ü zîveri-Nef'î

zîb-i âgûş: Kucak süsü.

Olanlar gıbta-fermâ meyve-çîn-i vasl-ı cânâne
O nahl-i bâr-mendi zîb-i âgûş eylesin bâri-Beliğ

zîb-i bâzâr-ı hüner: Hüner pazarının süsü.

Dostlar alışverişte hep bizi görsün diye
Zîb-i bâzâr-ı hüner olsun bu nazm-ı müstetâb
Refî-i Âmidî

zîb-i cemâl: Güzelliğin süsü.

Cür'a cür'a mey içip zîb-i cemâl artırdın
Zerre zerre gözümün nûrunu efzûn ettin-Fuzûlî

zîb-i çemen: Çemen, yeşillik süsü.

Hasretle gözüm yaşı ki zîb-i çemen oldu
Rûm elleri kühsâr-ı Bedahş u Yemen oldu
Neşet (Hoca Süleyman...)

zîb-i destâr-ı emel: İstek sarığının süsü.

Eyledim seyre gelelden çemen-i dünyâyı
Zîb-i destâr-ı emel gonce-i istiğnâyı-Nâbi

zîb-i destâr-ı visâl: Kavuşma sarığının süsü.

Ol gülü çoktan ederdim zîb-i destâr-ı visâl
Bakmayaydım andelîbin hâtır-ı nâ-şâdına-Nâbi

zîb-i dükân: Dükkân süsü.

Kıl metâ'-ı nazmını ârâyiş-i sûk-ı kemâl
Ey Nedîm-i pür-hüner zîb-i dükân lâzım sana
Nedim

zîb-i efgen: Süs düşkünü.

Haşre dek yâ Rab maka:m-ı şer'a zîb-i efgen et
Bu duâdan gayrisi vird-i zebân olmaz bana
Ziya Paşa

zîb-i erkân: İleri gelenlerin süsü.

Zîb-i erkân zîver-i dîvân vezîr-i şeh-nişân
Sâhib-i lutf-ı firâvân mâlik-i re'y-i rezîn-Nef'î

zîb-i gûş: Kulak süsü (Kulağa küpe).

Zîb-i gûş etmeye âvâz-ı cûsun
Bâb-ı erbâb-ı kerem halka-veş açmış gûşun-Nâbi

zîb-i kabâ: Kaba süs.

Zât olmadıkça fâide vermez nizâm-ı hâl
Lât u Menât'a revnak ü zîb-i kabâ abes
Nüzhet (Rıdvan Paşazade ...Efendi)

zîb-i keff-i lutf: Lütuf avucunun süsü.

Zîb-i keff-i lutf ettiği sahbâ-yı nevâziş
Âlûde-i endûh humâr etmek içinmiş-Nâbi

zîb-i nühûr: Göz süsü.

Bürîde-i süm-i esbin eder hamâil-vâr
Temîme bend-i cinân-ı hûriyâna zîb-i nühûr
Nâbi

zîb-i rızk: Rızık süsü.

İhlâsın olmayınca Hudâvend-i âleme
Ey zâhid-i gabî ne okursun namâzda-Nâbi

zîb ü zeyn: Süs ve bezek.

Vâkıâ cennet güzeldir lîk adl-i pâdişâh
Âleme cennet gibi bağışlamıştır zîb ü zeyn
Necati Bey

zîb ü zînet: Süs ve bezek.

Zîb ü zînetten idim âsûde
Olmamıştım daha ben fersûde-Abdülhak Hâmit

zîb ü zîver: Süs ve bezek.

Her hayâlim bir arûs-ı naz-perverdir benim
Kim bu âlemden değil esbâb-ı zîb ü zîveri-Nef'î

* **zîb-âver:** Süsleyici, bezeyici.

zîb-âver-i âgûş: Kucak süsleyici.

Eder mi âherin zîb-âver-i âgûş enzârı
Gözümden kıskanırken dil seni ey merdüm-i dîde
Haşmet

zîbâ: (زیبا) Far. Süslü, yakışıklı, ziynetli.

Sûreti zîbâ sanemler çok demen büt-hânede
Var çok ammâ sana benzer büt-i ayyâr yok-Fuzûlî

Bulmaz ol ruhsâr ile ol kadd-i zîbâ hâletin
Bağlasan bir deste gül serv-i hırâmân üstüne-Bâki

Bahâr eyyâmıdır gül-şenlerin vakt-i temâşâsı
Beşiktaş'ın behişte benzedi her bâğ-ı zîbâsı
Enderunlu Fazıl

* **zîbâ-peyker:** Süslü yüz.

Bu sâl-i ferrûh-fâlde hûrşid-i zîbâ-peykerin
Burc-ı Hamel'de yümn ile ruhsârı oldukta bedîd
Nedim

* **zîbâ-sûret:** Süslü yüz.

Böyle zîbâ-sûret ü pâkîze-sîret görmedim
Bir melektir gûyiyâ etmiş tevellüd hûrdan-Nef'î

* **zîbâ-ter:** Yeni süs.

Tab'ında Behiştî'nin her ma'nî-i zîbâ-ter
Ebkâr-ı perîdir kim oynar suya deryâda-Behiştî

zîbak: (زيبق) Ar. Cıva.
Hilmi sûret-dih-i ârâm-ı cihân olmasa olur
Katre-i zîbaka mir'ât-i kûrî üzre vatan-Nedim
zîbende: (ذيبنده) Far. Süslü, ziynetli.
Sâfdır âb-ı revân gibi o denlü nazmım
Ki yazarken kalem çâbük ü zîbende hırâm-Nef'î

Ola zîbende-i âgûş kabûl Mevlâ
Dîn ü dünyâya mülûk-âne bu sa'y meşkûr
Enderunlu Fazıl

* **zîbende-gî:** Süslülük.

zîbende-gî-i gülşen: Gül bahçesinin süslülüğü.
Mağrûr olup güşâyiş-i ikbâle, alma âh
Zîbende-gî-i gülşeni bâd-ı hazân bozar
Emin (...Hilmi)

* **zîbende-kabâ:** Süslü elbise.
Bu müzdeham-âbâd-ı sitemde ne çekerdik
Bir iki fürû-mâye-i zîbende-kabâdan-Nâilî
zifâf: (زفاف) Ar. Gelini gerdeğe koma, gerdek.
Hacle-gâha girip ol duhter-i nâz
Kıldılar resm-i zifâfa âgâz-Enderunlu Fazıl
zih: (زه) Far. Kiriş, yay kirişi. 2. Gaytan, şerit. 3. Bir şeyin etrafına, kenarına çekilen hat, çizgi.
İster oku gitmeye yâbâna
Kendi çekinir zih-i kemâne-Şeyh Galip

zih-i kemân: Keman kirişi.
Bir kez zih-ı kemânın öpen tîr-i mürde-dil
Tâ haşr vahşe râtibe-i kût-ı cân verir-Nedim

* **zih-gîr:** Ok atanların zih halkası.
Sîmden yoksa ki engüştüne zih-gîr takıp
Pehlivân-ı felek eyler heves tîr ü kemân
Enderunlu Fazıl

Elinde var ise zih-gîri kaşıdır görünür
Kemâl-i çarha el urdu bu gece Rüstem-i Zâl
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı ...)

zîh-gîr-i sîmîn: Gümüş yay kirişi.
Nişâne eyledi zîh-gîr-i sîmîni meh-i nev
Aceb mi atsa sihâm-ı eşi'ayı hûrşîd
Nadirî (Ganizade...)

zihâf: (زحاف) Ar. Bir ibarede uzun okunması gereken bir sesli harfin vezin icabı kısa okunması. **c. zihâfât.**

** **zihâfât:** Zihâf'lar.
Evzânda tahürrüz-i zihâfât
Teksîr-i tetâbu'-ı izâfât-Ziya Paşa
zihâm: (زحام) Ar. 1. Kalabalık, sıkışıklık. 2. Darlık.
Zihâm o gûne cevâmi'de rûz-ı rûzede kim
Mülâzımân-ı kadîmü'z-zemâna yer kalmaz-Nâbi

Ne kadar olsa da pâ-mâl-i zihâm ey Nâbî
Eyleyen kûy-ı dil-ârâda ika:met gelmez-Nâbi

* **zihâm-gâh:** Kalabalık yer.
Harâbe-zâr-ı dile derd ü gam sığınmaz
Zihâm-gâh-ı imârette bulsa câ-yi girîz-Nâbi
zihn: (ذهن) Ar. Anlama, bilme, unutmama kuvveti. **c. ezhân**.
Bir iltimâ esîriyle bir serâb-ı zihn
Rükûd-ı nûr ile dem-bestedir ufuklar hep
Mehmet Behçet Bey

Zahmetli yolculukla yaşım vardı yetmişe
Zihnim, bulunduğum tepeden, daldı geçmişe
Yahya Kemal

zihn-i âyîne-misâl: Ayna gibi parlak.
Zihn-i âyîne-misâlinden temâşâ eyler ol
Şâhid-i ma'nî cemâlin bî-hicâb ü bî-nika:b
Necati Bey

zihn-i derrâk: Çabuk kavrayan zihin.
Zihn-i derrâkın komamıştır kitâba ihtiyâc
Bî-duhân olsa aceb midir güneşte iltihâb
Necati Bey

zihn-i pâk: Temiz düşünce.
Zihn-i pâkindir o şâhîn-i mele'-perver kim
Evc-i fazl içre ne dem eylese kasd-ı nahçîr
Üsküdarlı Hakkı Bey

zihn-i vekka:d: Parlak düşünce.
Dûde-i fazlının ednâ şererin bulmuştur
Kangı âlemde ki peydâ ola zihn-i vekka:d-Nâbi

Zihn-i vekka:dının evsâfını yazdıkça senin
Geceler kilkimin etrâfına pervâne gelir-Nedim

** **ezhân:** Zihin'ler, kavrama kudretleri.
Mebâhisi felek ü arz-ı hikmet ü kîmyâ
Değil vesâvis-i ezhân ü fikr ü temsîlât
Sadullah Paşa

Daldırmada insânları hâcât-ı hayâta
Döndürmede ezhânı bütün başka cihâda
Mehmet Akif

zikr: (ذكر) Ar. 1. Anma, anılma; yâd etme. 2. Allah'ın ismini anma. **c. ezkâr**.
Ta'bîr edeyim çektiğim âlâmı felekten
Zîrâ ki onun zikri de bir gûne elemden-Nef'î

Ammâ ne zikr ü fikr kim âgâh olanlara
Yâd-ı atâsı hâlet-i kevn ü mekân ü yerdir-Nedim

Kurtulmağa girdâb-ı hatardan zikr et
Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh
Fâmî-i Âmidî (İsmail....)

zikr-i celî: Açık zikr.
Derûn-ı ehl-i şevkı rûşen eyler hazret-i pîrin
Tecellî etmede zikr-i celîden sırr-ı pinhânı-Nedim

zikr-i Cem: Cem'i hatırlama.
Ehl-i feyzin eseri kalmasa da nâmı kalır
Zikr-i Cem dâir-i bezm olmadadır, câm şikest
Koca Ragıp Paşa

zikr-i cemâl: Güzelliği övme.
Her âkıl oldu fikr-i kemâlinde bî-hıred
Her nâtık oldu zikr-i cemâlinde güng ü lâl
Hamdullah Hamdi

zikr-i cemîl: Güzel hatıra bırakma.
Ey Fuzûlî hûblar zikr-i cemâliyle hoşem
Şükr kim kesb etmişem âlemde bir zikr-i cemîl
Fuzûlî

zikr-i evsâf-ı cemîl: Güzel vasıfları anma.
Âlem ü âdem müzeyyen nûr-ı zâtınla senin
Zikr-i evsâf-ı cemîlin ile dolu dört kitâb-Nuri

zikr-i Hak: Allah'ı anma.
Tarfetü'l-ayn olma gâfil Hazret-i Allah'tan
Zikr-i Hakk'a rûz u şeb sa'y eyleyen insân olur
Âdile Sultan

zikr-i Hallâk-ı dâim: Dâim olan Allah'ı zikretme.
Pinhân ü peydâ, nevvâr ü muzlim
Etmekte zikr-i Hallâk-ı dâim-Tevfik Fikret

zikr-i hamd: Hamd zikri.
Zikr-i hamdindir ki her milletten oldu âşikâr
Kâ'be'den âvâz-ı hû büt-hâneden bâng-ı ceres-Âhî

zikr-i hatîb-i andelîb: Bülbül hatibi anma.
Hutbe-i Rahmân iken zikr-i hatîb-i andelîb
Vâiz-i şeytân-ı zâğ uş ağacı minber kılar-Şeyhi

zikr-i kalbî: İçten anış.
Tıfl-ı ma'nî zikr-i kalbîden yakar misbâhını
Mu'cizât-ı enbiyâdan derdimiz tevhîd-i hâs
Ümmî Sinan

zikr-i la'l: Dudağı anma.
Ne_ola ger emvâta ihyâ verse subhun demleri
Zikr-i la'lindir kim eyler dem-be-dem tekrâr subh
Fuzûlî

zikr-i leb-i la'l: Kırmızı dudağı anma.
Saçın endîşesi tahrîk-i zencîr-i cünûnumdur
Cünûnum def'ine zikr-i leb-i la'lin füsûnumdur
Fuzûlî

zikr-i mâ-sebak: Ders ile birlikte anma.
Cism-i menhûs-ı adûda kalmadı cândan ramak
Dinle kıldım iki târîhimde zikr-i mâ-sebak-Sürûrî

zikr-i Mevlâ: Mevlâ zikri.
Zikr-i Mevlâ ile her dem kalbini pâk ede gör
Dâimâ âyîne-i dünyâya bak da ibret al
Âşık Ömer

zikr-i nâm-ı yâr: Yârin şöhretini hatırlama.
Saâdet ol dile kim zikr-i nâm-ı yâr eyler
Hulûs-ı kalb ile enfâsının idâdı kadar
Namık Kemal

zikr-i na't: Naatın zikri (Hz. Peygamberi övme)
Zikr-i na'tin derdini dermân bilir ehl-i hatâ
Öyle kim def-i humâr için içer mey-hâre su-Fuzûlî

** **ezkâr:** Zikr'ler.
Musırrım sâbitim tâ cân verince halka hizmette
Fedâ-kârın kalır ezkârı dâim kalb-i millette
Namık Kemal

zilâl: (ذلال) bk. zelîl.

zillet: (ذلّت) bk. züll.

zilzâl, zelzâl, zülzâl: (زلزال) Ar. 1. Sarsılma, ırgalama. 2. Yer hareketi, zelzele. **c. zelâzil**.
Dem-i vegâda çü pâyi semendi deprense
Sipihre lerze düşer arza erişir zilzâl-Bâki

Zilzâl ü avâsıftan emân ise murâdın
Bünyân-ı felek-sâ-yı tevekkülde mekîn ol-Nâbi

Öteden sâikalar parçalıyor âfâkı
Beriden zelzeleler kaldırıyor a'mâkı-Mehmet Akif

** **zelâzil:** Zilzâl'ler.

zelâzil-i pür-zûr*:* Zorluk dolu zelzeleler.

Nizâm-ı âlemi bozdu savâik-i cân-gâh
Binâ-yı râhatı yıktı zelâzil-i pür-zûr-Nâbi

zimâm: (زمام) Ar. Dizgin, gem, yular. **c. ezimme**.

Olacak oldu hemân çâre ne şimden sonra
Edelim hükm-i kazâ destine teslîm-i zimâm
Nedim

Dest-i ikbâlindedir şimdi zimâm-ı rûzigâr
Sen cihân-sâlâr-ı himmetsin zemînindir zamân
Ziya Paşa

Zimâmın hangi ellerde ise artık onlarınsın sen
Behîmî bir tahammül varlığından en büyük hissen
Mehmet Akif

zimâm-ı cism*:* Cisim dizgini.

Mürîd oldur hakîkatte murâdından ola fânî
Yed-i pîre ede teslîm zimâm-ı cism ile cânı-Gaybî

zimâm-ı devlet*:* Devletin dizgini.

Seni şâyeste görüp eyledi te'yîd ile Hak
Yed-i ikbâline teslîm zimâm-ı devlet-Münif

zimâm-ı hall ü akd*:* Bağlama ve çözme dizgini.

Zimâm-ı hall ü akdi elli yaşında iken Mevlâ
Şerefle dâderi (Abdülhamîd)'e kıldı erzânî
Ziya Paşa

zimâm-ı nâsıye-i dehr: Dünya yüzünün dizgini.

Semend-i devlet ü rif'at musahhar-ı rânun
Zimâm-ı nâsıye-i dehr elinde şekl-i inân-Cinânî

zimâm-ı tasarruf: Tasarruf dizgini.

Elinden aldı zimâm-ı tasarrufu şimdi
Yed-i müeyyed-i baht-ı hudâygân-ı kerîm-Nef'î

zimâm-ı umûr: İşlerin dizgini.

Vere zimâm-ı umûru kef-i kifâyetine
Bir ehl-i mekremetin kim ede bu firkayı şâd-Nef'î

zimmet: (ذمّت) Ar. 1. Korumaya alma, sahip çıkma. 2. Üst, üstte olan nesne. **c. zimem**.

Duâ-yı izz ü câhın zimmetimde farz bilmiştim
Ederdim rûz u şeb medhinle meclislerde gûyâyı
Enderunlu Vâsıf

Meşreb-i ehl-i mürüvvette vefâ zimmettir
Zevk-ı erbâb-ı muhabbette elem âdettir
Enderunlu Vâsıf

zîn: (زين) Far. Eyer.

Âlem-i ma'nâyı eyler pür-tezelzül çünbişi
Râiz-i tab'ım edince rahş-ı fikri zîr-i zîn-Nef'î

zîn-i himmet: Gayret eyeri.

Urdum semend-i tab'ıma çün zîn-i himmeti
Meydân benim verirse eğer Tanrı fursatı-Figânî

zinâ: (زنا) Ar. Gayr-i meşrû cinsel birleşme yapma.

Bir ester eyledi sebkat nice küheylânı
Zemânede veled-i zinâlar aldı meydânı
Seyyit Vehbi

* **zinâ-kâr:** Zina yapan.

Zihî haclet ki çün kıyâmet ola
Her zinâ-kâr olan melâmet ola-Hamdullah Hamdi

* **zânî:** Zina yapan.

Buna âşık diyemem zânîdir
Bu hemân fitne-i şeytânîdir-Enderunlu Fazıl

Kîmyâ ilmi de bilse farazâ
Mümkin olmaz yine zânîde gınâ
Sünbülzade Vehbi

zincîr: (زنجير) bk. zencîr.

zindân: (زندان) Far. 1. Karanlık, yeraltı hapishanesi. 2. Sıkıntılı, karanlık yer.

Aşka kul oldum gerekmez devlet-i dünyâ bana
Sensiz ey rûh-ı revân zindân olur her câ bana
Türâbî

Ehl-i dil sohbet-i nâ-cins ile şâdân olmaz
Bezm-i cühhâl gibi ârife zindân olmaz
Leskofçalı Galip

Bâğa sensiz varamam ey boyu serv ey yüzü gül
Neyleyim gözüme zindân görünür sensiz bâğ
Nazmî

Eğer mezarda, şafak sökmeyen o zindânda
Cesed çürür ve tahayyül kalırsa insânda
Yahya Kemal

zindân-ı aşk: Aşk zindanı.

Gördüğün zindân-ı aşkın neşve-i şevk-âveri
Muktebestir neşvesinden sâgar-ı ser-şârımın
Muallim Naci

zindân-ı belâ: Bela zindanı.
Sadâ-yı nâvekin çıktıkça cân hurrem olur gûyâ
Bu zindân-ı belâdan çıkmağa ruhsat verir câna
Fuzûlî

zindân-ı firâk: Ayrılık zindanı.
Zindân-ı firâk içre koma âşık-ı zârı
Sultân-ı visâlin erişip eylesin âzâd-Nuri

zindân-ı hâk: Toprak zindanı.
Zindân-ı hâkten bu nebâtâtı çekmeğe
Bârânı rismân eder eltâf-ı Kird-gâr-Necati Bey

* **zindân-gîr:** Zindana atılmış, zindana konulmuş.

zindân-gîr-i teng-i meclis-i ten: Ten meclisinin dar zindanına atılmış.
Gerçi zindân-gîr-i teng-i meclis-i tendir dil
Şeh-nişîn-i arşla revzen-be-revzendir dil-Nâbi

zinde: (زنده) Far. Diri, hayy. **c. zindegân:**
Haşre dek Âb-ı Hayât-ı sühan Bâkîdir
Andırıp zinde kılan nâm-ı Süleymân Han'ı-Nef'î

Zindedir tâ-be-ebed âşık olan
Cân fedâ eylemede sâdık olan-Sünbülzade Vehbi

Okundukça bu şi'r-i dil-pezîrim bezm-i âlemde
Eder zinde revân Örfî-i merhûm u mağfûru-Örfî

zinde-i câvid: Ebedî zindelik.
Her deminde bin Mesîhâ zinde-i câvid olur
Senden izhâr-ı i'câzı Mesîhâ etmedi-Fuzûlî

** **zindegân:** Diriler.
Peyvend-i gül ile erguvânı
Hızr'a yetir âb-ı zindegânı-Fuzûlî

* **zinde-dâr:** Gece uyumayan, uyanık kalan.
Fener o rûhların aynıdır ki, gark-ı hayâl
Yaşar ümîd ile şeb-zinde-dâr-ı kesel-Tevfik Fikret

* **zinde-dil:** Gönlü diri; mec. uyanık.
Seni kenâra çeken zinde-dil ne şekle girer
Alınca sûretin âğûşa oldu âyîne gaşy-Nâbi

* **zinde-revân:** Canlı yürüyen.
Okundukça bu şi'r-i dil-pezîrim bezm-i âlemde
Eder zinde-revân Örfî-i merhûm u mağfûru
Nef'î

* **zindegânî:** 1. Dirilik, hayat. 2. Geçim.
Kavâfil-i beşeriyyet şikeste-sâk-ı tüvân
Yürür sükûn ile feyfâ-yı zindegânîde
Cenap Şahabeddin

* **zindegî:** Dirilik, canlılık, hayat.
Mümkün mü dehr-i fânîde hîç eylemek karâr
Cisme hayât u zindegî konuldu müsteâr
Bâki (Varnalı Abdülbaki)

zindîk: (زنديق) Ar. Zındık, münafık, ahirete inanmayan. **c. zenâdîk, zenâdıka**.
Bulunca nice vücûdu mezheb
Nice zindîk u hulûlî meşreb-Sünbülzade Vehbi

zînet, ziynet.: (زينت) Ar. Süs, bezek, tonak.
Bu bir mâh-ı mükerrem kim sevâd-ı leyle-i Kadr'i
Siyeh bir hâl-i zînettir cemâl-i kudsiyân üzre
Enderunlu Fazıl

zînet-i Bâğ-ı İrem: İrem Bağı'nın süsü.
Zînet-i Bâğ-ı İrem tutmağ için gül-zâr-ı subh
Eyledi gök sebze-zârın pür-gül-i ahmer güneş
Ahmet Paşa

zînet-i dünyâ: Dünya süsü.
Gelmez ey dil gam palâsından bana dîbâ azîz
Himmet ehline görünmez zînet-i dünyâ azîz
Behiştî

zînet-i ezhâr: Çiçeklerin süsü.
Nergis ü gül her taraf sen serve olmuş göz kulağ
Zînet-i ezhâr ile firdevse dönmüş bâğ u râğ-Aşkî

zînet-i gül-zâr: Gül bahçesinin süsü.
Bir iki şeftâlû ruhsârından ey dil-dâr ver
Zînet-i gül-zârdır zîrâ nihâl-i bâr ver
Şeyhülislam Yahya

zînet-i hâfıza-i millet: Milletin hafızasının süsü.
Sâhibiyçün ne büyük devlettir
Zînet-i hâfıza-i millettir-Hakanî

zînet-i meydân: Meydan süsü.
Zer-bâft döşer şems-i felek râhına zîrâ
Nûr olsa yeridir tapuna zînet-i meydân
Behiştî (tapu: huzur)

zînet-i ruhsâr: Yanak süsü.
Dağıtır dil-dâr zülfün zînet-i ruhsâr eder
Gül-sitânın bâğbân-ı hüsn sünbül-zâr eder
Şeyhülislam Yahya

zînet-i zâhir: Dış süs.
Zînet-i zâhiri erbâb-ı takarrüb neyler
Zîveri yok harem-i Kâʿbe'de mihrâbların-Nâbi
* **zînet-bahş:** Süsleyen.
Olup bânîsi dâim mesned-i iclâle zînet-bahş
Görünsün tabʿ-ı pâkinde hezârân şevk bir demde
Nedim
* **zînet-girifte:** Süs tutan.
Revnak-füzûde lutfu ile gülşen-i kerem
Zînet-girifte cûdu ile çihre-i vaka:r-Cinânî
* **zînet-güzîn:** Süs seçen.
zînet-güzîn-i hüsn-i ifâde: İfadenin güzel süsünü seçen.
Gelip de olmasa zînet-güzîn-i hüsn-i ifâdem
Gider de zîver-i enzâr olur mu ân-ı maânî
Muallim Naci
* **zînet-serâ:** Süslü, büyük konak; dünya.
zînet-serâ-yı dehr: Dünyanın süslü sarayı.
Tenezzül eylemez zînet-serây-ı dehre âşıklar
Hümâ-pervâz-ı aşka cây-ı süflî âşiyân olmaz
Necip (Sultan III. Ahmet)
* **zînet-yâb:** Süs bulan; süslenen.
Memleket meşşâta-i adliyle zînet-yâb olur
Saltanat pîrâye-i hulkuyle hüsn ü ân bulur-Nefʿî
zinhâr, zînhâr: (زينهار،زنهار) Far. e. Asla, sakın, aman, olmaya.
Yûnus'a âşık diyüben zinhâr özenip gelmeniz
Çok bezirgân ziyân eder varıcağız uzun yola
Yunus Emre (diyüben: diyerek)
Ey muallim, âlet-i tezvîrdir eşrâra ilm
Kılma ehl-i zulme taʿlîm-i maârif zinhâr-Fuzûlî

Zinhâr eline âyîne vermen o kâfirin
Endîşem âyîne kalemim sürmedân verir-Nefʿî
zîn-pûş: (زين‌أوش) Far. Eyer örtüsü.
zîn-pûş-ı ser-â-ser*:* Kıymetli eyer örtüsü.
Nûrdan bâl açar uçmağa melektir sanasın
Olsa zîn-pûş-ı ser-â-serle ne dem cilve-nümâ-Nefʿî
zîr: (زير) Far. Alt, aşağı, taht
Müesserdir o rütbe nutku kim zîr ü zeber eyler
Musallat eylese bir zerreyi kûh-ı girân üzre
Enderunlu Fazıl

Evc-i eflâki tutar zemzeme-i vecd-i melek
Bezm-i vasfında ne dem hâmem ederse bemm ü zîr
Üsküdarlı Hakkı Bey
zîr-i Anka::-yı şükûh: Ululuk ankasının kanadının altı.
Zîr-i Anka::-yı şükûhunda felek bir beyzâ
Kef-i mîzân-ı vaka:rında zemîn bir miskal-Nefʿî
zîr-i âteş: Ateş altı.
Yazsalar ravzasının nâmını âteş-dâna
Zîr-i âteşte olur bir çemen-i sebz-remâd-Nâbi
zîr-i bâd-ı derd: Dert rüzgârının altı.
Dil zîr-i bâd-ı derdte ham oldu dâl-veş
Gittikçe yâr yine yükün yukarı yığar-Âşık Çelebi
zîr-i bagal: Koltuk altı.
Ümmîd-i vefâ eyleme her şahs-ı dagalde
Çok hacıların çıktı haçı zîr-i bagalde-Ziya Paşa
zîr-i bâl: Kanat altı.
Zâğ-ı şeb meh beyzasın alınca zîr-i bâline
Doğdu ondan çin seher tâvûs-ı zerrîn-per güneş
Hayali Bey
zîr-i bâlîr: Yastık altı.
Devha-i tevhîdde yaptı Murâdî âşiyân
Zîr-i bâlîne alıptır her ne kim var mutlaka
Muradî (Sultan III. Murat)
Zîr-i bâlîne alır himmet ile dünyâyı
Gözün aç Ka:f-ı vücûd içre ne Anka:lar olur
Azmî (Pir Mehmet...)
zîr-i bâr-ı minnet-i esb: Minnet atının yükü altı.
Yok zîr-i bâr-ı minnet-i esb olmadan halâs
Ancak sürer o minneti de nerdübâna dek-Nâbi
zîr-i cenâh: Kanat altı.
Bulsa ger zîr-i cenâh himmetinde perveriş
Nâz ederdi kerkesân-ı çarha bir kem-ter hamâm
Üsküdarlı Hakkı Bey
zîr-i dâmân-ı hafâ: Gizli etek altı.
Rûzgârın şiddetinden oldu âsâyiş-güzîn
Zîr-i dâmân-ı hafâda şemʿ-i bezm-ârâ gibi-Nâbi
zîr-i dest: El altı.
Zîr-i destinde olursa taʿn mı gül-şende çenâr
Ey sehî-ka:met meseldir dest ber bâlâ-yı dest
Yahya Bey (Taşlıcalı ...)

zîr-i destân: Eller altı.
Cülûs ettikte ol şâh eyledi i'lân-ı Tanzîmât
Emîn ü mutmain kıldı ser-â-ser zîr-i destânı
Ziya Paşa

zîr-i destân-ı hümâyûn: Padişah ellerinin altı.
İşte ez-cümle selâm ile hitâb eyleyerek
Zîr-i destân-ı hümâyûnunu etti ferhân
Süleyman Nazif

zîr-i eyvân: Çadır altı.
Pîş-i der-gâhında berpâ saff-nişînân-ı felek
Zîr-i eyvânında pervâz etmede kerrûbiyân-Nef'î

zîr-i felek: Dünya yüzü.
Evc-i feleğe basdı kadem câh ile câhil
Erbâb-ı kemâlin yeri yok zîr-i felekde
Bağdatlı Ruhi

zîr-i fes: Fes altı.
Ne hâlettir kararır gözlerim aklım gider baştan
Kaçan kim zîr-i festen zülfünü görsem o cânânın
Fennî

zîr-i gîsû: Saçın altı.
Nihânmış zîr-i gîsûsunda hâli âşikâr olmuş
O bir dâne ile dâm-zülfüne bin dil şikâr olmuş
Muallim Naci

zîr-i gîsû-yı muanber: Amber kokulu saçın altı.
Zulmet içre yaradan Âb-ı Hayât'ı ne aceb
Zîr-i gîsû-yı muanberde kodu cilve-i aşk
Esrar Dede

zîr-i günbed-i gerdûn: Feleğin kubbe altı.
Bu zîr-i günbed-i gerdûnda harc et dirhem-i eşki
Behiştî çünkü hammâma giren derler budur temsîl
Behiştî

zîr-i hâk: Toprak altı.
Âteş-âsâ olma ser-keş kıl tevâzu' âb-veş
Âhir ey gâfil yerin elbette zîr-i hâktir
Muallim Naci

zîr-i hırka: Hırka altı.
Bu lu'bet-gâhda ey Nâ'ilî bilmektedir hikmet
Ne zîr-i hırkadandır heft râs-ı nîl-gûn peydâ
Nâilî

zîr-i hükm: Hükmü altında.
Hüsn her kanda bulunsa sipeh-i nahvet ü nâz
Zîr-i hükmünde bulunmak eser-i kevkebidir
Nâbi (kanda: nerede)

zîr-i kadem: Ayak altı.
Mahsûl-ı şevkı ettirir îcâb-ı irtikâb
Hâkin bu denlü zîr-i kademde tezellülün-Nâbi

zîr-i kahr: Kahır altı.
Devril ey köhne taht-ı istiklâl
Zîr-i kahrında inliyor ensâl-Tevfik Fikret

zîr-i külâh: Külâh altı.
Zîr-i külâhtan ham-ı zülfü değil çıkan
Cim-i cemâl gâh nihân geh bedîd olur-Neşati

zîr-i la'l: Dudak altı.
Zîr-i la'linde o hâl-i müşgîn
Bir Habeş dil-beridir câna yakın-Neylî

zîr-i leb-i hâme: Kalemin kenarının altı.
Arz eder sîmâ-yı resmim gönlümün maksûdunu
Kalsa da zîr-i leb-i hâmemde dil-hâhın nihân
Muallim Naci

zîr-i lihâf-ı hâver: Doğu yorganı altı.
Havâlarda bürûdet erdi bir pâyâna kim çıkmaz
Güneş zîr-i lihâf-ı hâverinden âsmân üzre
Ziya Paşa

zîr-i liva: Sancak, bayrak altı.
Her taraftan toplanıp ehl-i süyûf
Bağladı zîr-i livâsında sufûf-Ziya Paşa

zîr-i nika:b-ı turra: Alın saçı örtüsünün altı.
Nîm-bâz etmiş nûrun zîr-i nika:b-ı turradan
Rûyunu hem gördüm ol meh-pârenin hem görmedim
Sâbit

zîr-i pâ: Ayak altı.
Ol cihân-ger ü sebük-rev kim tefâvüt eylemez
Zîr-i pâyinde zemîn deryâ mıdır sahrâ mıdır
Nef'î

zîr-i perde: Perde altı.
Lugaz dedikleri şeyh-beyt-i la'l-i cânândır
Ki zîr-i perdede ma'nâsı çok güşâyişi yok-Nâbi

zîr-i rân: El altı.
Ola dâyim semend-i baht u devlet zîr-i rânında
Vere sıhhatle hem lutf-ı Hudâ ömr-i bilâ-gâye
Nef'î

zîr-i ser: Başın altı.
Gehî zîr-i serde desti geh ayağı koltuğunda
Düşe kalka haste-i gam der-i lutf-ı yâre düştü
Şeyh Galip

zîr-i tâk: Kemer altı.
Zîr-i tâk serde olmuş akl-ı vahy-âver nihân
Sanki eylemiş kendini gâr içre peygam-ber nihân
Muallim Naci

zîr-i tâk-ı ebruvân: Zafer takına benzeyen kaşların süsü.
Halka-i çeşminde merdüm sanma olmuş lâne-sâz
Zîr-i tâk-ı ebruvânında piristûlar yine-Nâbi

zîr-i türâb: Toprak altı.
Dem-i âhirde sanma menzilim zîr-i türâb ettim
Günâhım çokluğundan yerlere geçtim hicâb ettim
Lâ

zîr-i zahm: Yara altı.
Dâg dâg oldu tenim şöyle ki kâviş-ger-i gam
Zîr-i zahmında bulur genc-i defîn-i yâkût
Hersekli Arif Hikmet

zîr-i zemîn: Yer altı.
Kût edinmiştir bizi mûr-ı ecel erzen gibi
Kim taşır zîr-i zemîne dâne-i hırmen gibi
Derunî (İznikli ...)

zîr-i zîn: Eyer altı.
Âlem-i ma'nâyı eyler pür-tezelzül çünbişi
Râiz-i tab'ım edince rahş-ı fikri zîr-i zîn-Nef'î

zîr-i zülf: Saçının altı.
Zîr-i zülfünde görenler hattını ebr-i bahâr
Sâye salmış sandılar sahn-ı gül-istân üstüne-Bâki

* **zîr-dest:** El altı. **c. zîr-destân.**
Onun berg-i çınârı zîr-dest etti Sitanbul'u
Kimesne demesin dünyâda kim el üzre el olmaz
Bahtî (Sultan I. Ahmet)

** **zîr-destân:** El altındakiler, uyruk, teba.
Daltaban'ın dahi pey-revlerinin vaktinde
Ayak altında leked-hâr idi zîr-destân-Şinasi

* **zîr-rân:** Alt tabakayı idare eden.
Sen de at tut sâyesinde Vâsıf ol şâh-ı cihân
Kâm alıptır zîr-rân ettikçe rahş-ı devleti
Enderunlu Vâsıf

zîr ü zeber: Altüst
Üstüne gerçi dönersin bir iki gün âkıbet
Âsyâ gibi edersin dâneni zîr ü zeber-Nev'î

zîr: (زیر) A. Sazın en ince teli.

zîr ü bemm: En ince ve en kalın tel.
Hakanî'yem ben Muhteşem yanımda ser-heng-i haşem
Hâfiz olur leb-beste-dem hâmem edince zîr ü bemm-Nef'î

zîrâ: (زیرا) Far. e. Çünkü, şundan dolayı.
Ben üzümün suyunu severim, sûfî dânesin
Zîrâ kimi kızın sever, kimi anesin-Necati Bey

Kesmem ümmîdimi ihsân-ı Hudâ'dan zîrâ
Kerem ü lutfu füzûndur benim ümîdimden-Nâbi

Ol gonce-feme bülbül-i nâlân gerekmez
Zîrâ ki der-besteye der-bân gerekmez
Enderunlu Vâsıf

zîrek: (زیرك) Far. Çabuk kavrayışlı, uyanık, zeyrek.
İ'timâd etme cihâna mürg-ı zîreksin gönül
Bu diraht-ı bî-sebât üstünde kılma âşiyân-Behiştî

zirih: (زره) Far. Demirden yapılan savaş elbisesi, zırh.

* **zirih-veş:** Zırh giyen, zırhlı.
Siper-veş eyle tahammül zirih-veş ol gam-hâr
Tasallut eyleme halk üzre dûr-bâş olma-Nâbi

zirve: (ذروه) Ar. Doruk, bir yerin en yüksek noktası.
Olur evsâfı-ı kemâl-i rakama gencîde
Güneşin zirvesini mümkün olursa ta'dâd-Nâbi

Şu bakır zirvelerin ardından
Bir süvârî geliyor kan rengi-Ahmet Hâşim

zirve-i câh: Mevkinin tepesi.
Tenezzül eylemez âlî-himem çirk-âb-ı dünyâya
Onun_için zirve-i câha çıkan ekser edânîdir
Hâzık (Erzurumlu Mehmet ...)

zirve-i ikbâl: Talih yüksekliği.
Etmez mi hazer zirve-i ikbâle çıkanlar
Her bir yokuşun aksini gördükçe inişle
Tayyar Paşa (Mahmut ...)

zirve-i şâh: Dalın tepesi.
Zirve-i şâhta dâmen-keş olan mîve-i nâz
Âhir üftâde-i habs-i şikem olmaz da ne_olur-Nâbi
zişt: (زشت) Far. Çirkin, kabih.
Bir pîre-zen-i zişt kaşık düşmânı al kim
Vîrân-kede-i hânede başkuş görünsün-Havâyî

Muhibbim, siz benim âgâh olunca ser-nüviştimden
Bilin ki maksadım şekvâ değildir baht-ı ziştimden
Abdülhak Hâmit
Pâk tab'ân eser-i hâdise-i gam tutmaz
Aks-i zişt, âyînede dâğ-ı derûn olmaz hîç
Recaizade Mahmut Ekrem
Dehr içre fer ü câh ile fahr eyleme câhil
Zişt olsa kişi hil'at ile fâhir olur mu
Celal Paşa (Seyyit Ali Celaleddin Paşa)
* **zişt-beden:** Çirkin vücutlu.
Nedir ol tîre-rû vü zişt-beden
Onu var eylemiş Hudâ yoktan-Nedim
zîver: (زيور) *Far. Süs, bezek, ârâyiş.
Şeref vermez dürr ü güher-i kemâl olmaz zer ü zîver
Hüner kesb et hüner-i bahr-i fazîlet kân-ı irfân ol
Bâki
Zîb erkân, zîver dîvân, vezîr-i şehen-şân
Sâhib-i lutf-ı firâvân, mâlik-i re'y-i rezîn-Nef'î

Metâ-ı zîver-i dünyâyı terk eder pîrân
Hazân erince hemen berg ü bârı silker şâh-Beliğ
zîver-i ahlâk: Ahlakın süsü.
Hem zîver-i ahlâkıla hôş zât-ı melek-hû
Hem behcet-i endâm ile meh-peyker-i âlem-Neşati
zîver-i bâzâr: Pazar süsü.
Hâce-i dâd ü sited zîver-i bâzâr ede tâ
Dem-be-dem tâze zuhûr emtia-i gûnâ-gûn-Münif
zîver-i bezm: Meclisin süsü.
Nev-bahâr oldu yine hükm-i gül-istân yürüsün
Zîver-i bezm olan ol câm-ı gül-efşân yürüsün
Kâmî (Edirneli ...)
zîver-i câm: Cam süsü.
Bulur ser-mâye-i dânişle âdem revnakı yokken
Ziyâ vermez ne denlü zîver-i câm olsa boş kındîl
Koca Ragıp Paşa

zîver-i dest ü ser: Baş ve ayak süsü.
Yine her nâ-murâdın zîver-i dest ü seri şimdi
Gül-efşân sâgar-ı Cem'dir dirahşân tâc-ı Dârâ'dır
Sabrî
zîver-i dîvân: Divan süsü.
Zîb-i erkân zîver-i dîvân vezîr-i şeh-nişân
Sâhib-i lutf-ı firâvân mâlik-i re'y-i rezîn-Nef'î
zîver-i dükkân: Dükkân süsü.
Böyle metâ'-ı tâzeleri var mı Nâbiyâ
Kâlâ-yı şi'ri zîver-i dükkân edenlerin-Nâbi
zîver-i ehl-i melâmet: Melamet ehlinin süsü.
Mâil-i ârâyiş olmaz ârif-i sâgar-perest
Zîver-i ehl-i melâmet câme-i sad-çâktır
Muallim Naci
zîver-i enzâr: Bakışların süsü.
Gelip de olmasa zînet-güzîn-i hüsn-i ifâdem
Gider de zîver-i enzâr olur mu ân-ı maânî
Muallim Naci
zîver-i eyvân: Köşkün süsü.
Nitekim ola esâs-ı kasr-ı gerdûn pâyidâr
Zîver-i eyvân ola ona nücûm u kehkeşân-Nef'î
zîver-i gül-şen-i âgûş: Kucağı güllle dolu süs.
Zîver-i gül-şen-i âgûş olur âhir o perî
Gülerek açılarak gül gibi handân olarak
Şeyh Galip
zîver-i hân*:* Sofra süsü.
Zîver-i hân iken evvel niam-ı gûnâ-gûn
Eyledi kesretini vahdete tebdîl eyyâm-Nâbi
zîver-i hân-ı şehân: Şahlar sofrasının süsü.
Zîver-i hân-ı şehân olmağa şâyân olamaz
Gendüm etmezse tecerrüd ser ü sâmânından-Nâbi
zîver-i Haydar: Haydar'ın süsü.
Sensin ârâyiş-i dîn-i İslâm
Millet-i Ahmed'e zîver-i Haydar-Enderunlu Fazıl
zîver-i hüsn-i beyân: Güzel ifade süsü.
Rumûz-ı aşkını kıl zîver-i hüsn-i beyân yâ Rab
Lisân-ı gayba olsun tâ zebânım tercemân yâ Rab
Nazîm (Yahya ...)

zîver-i kâlâ-yı ayş: Eğlence kumaşının süsü.
Zîver-i kâlâ-yı ayş ü nakş-i tamgâ-yı kesâd
Resm ü âyîni diğer-gûn başka âlemdir gönül
Nâbi

zîver-i külâh: Külah süsü.
Gevher-i nizâm-ı âlem-i efrûzum
Şehlerin zîver-i külâhıdır-Nef'î

zîver-i mecd ü celâl: Ululuk ve büyüklük süsü.
Zabt u rabt u hall ü akd kişverin edip murâd
Etti ol düstûru sadre zîver-i mecd ü celâl
Üsküdarlı Hakkı Bey

zîver-i memleket: Memleketin süsü.
Ola kendi dahi yâ Rab pederinden efzûn
Zîver-i memleket ârâyiş-i dîn ü dünyâ-Nâbi

zîver-i mûy-ı miyân: Karıncanın belinin süsü.
Sîmîn-kemer ki zîver-i mûy-ı miyânıdır
Çengelli belde sanki gümüş kâr-bânıdır-Nâbi

zîver-i serdâr: Başkumandan süsü.
Mansûr'u zîver-i serdâr edecektiler
Sırr-ı ene'l-Hak'ı diyicek ipe çektiler
Hezârî (Antakyalı Mustafa Münif) (diyicek: deyince)

zîver-i ser-varak-ı defter: Defterin baş sayfalarının süsü.
Yazsa ger mahmidete zâtını münşî-i kadr
Zîver-ı ser-varak-ı defteri imkân eyler-Cevrî

zîver-i silk-i emel: Emel kaleminin süsü.
Yine bu nazm-ı bülend ile Nedîm ümmîdin
Zîver-i silk-i emeldir dürr-i manzûm-Nedim

zîver-i şer'-i şerîf: Şerefli dinin süsü.
Nite kim hâkim-i ahkâm-ı kazâyâ vü kader
Zîver-i şer'-i şerîfi kıla İslâm'a şiâr-Cinânî

zîver-i tîğ: Kılıcın tepesi.
Bî-araz bir cevher-i sâfîdir ammâ muttasıl
Ehl-i tab'ın zîver-i tîğ u sinânıdır sözüm-Nef'î

zîver-i zât: Kişinin kendi süsü.
Zîver-i zât gerek yoksa kalır uryân-ten
Câhilin çıksa o zerrîn kabâ dûşundan
Sünbülzade Vehbi

zîver-i zerrîn-gül: Altın işlemeli gülün süsü.
Hıfzı ger istese eyler katarât-ı arakı
Dür gibi zîver-i zerrîn-güle şem'-i münîr-Nef'î

* **zîver-bahş:** Süsleyici.
Mesned-i fetvâya zîver-bahş olup ikbâl ile
Bâng-ı el-hamd etti gûş-ı çarha îrâs-ı tanîn
Nedim

ziyâ: (ضيا) Ar. Işık, aydınlık.
Kesret kemâl-i vahdetin âsâr-ı feyzidir
Zâhir olur ziyâ ile elvânda ihtilâf
Hersekli Arif Hikmet
Mihr-i ruhsârı ziyâ vermiş cihâna gün gibi
Câme-hâbında seher-geh gördüm ol cânân yatar
Lebib (Mehmet Lebîb)
Kurdun bize ânât-ı ziyâdan
Hissiyyet-i ebkâr ile ârâste bir çeng
Cenap Şahabeddin

ziyâ-yı akl: Akıl ışığı.
Ziyâ-yı akl ile tefrîk-i hüsn ü kubh olunur
Ki nûr-ı mihrdir elvânı eyleyen teşhîr-Şinasi

ziyâ-yı şems: Güneş ışığı.
Beyân etmeğe hâcet ne hâlini halka
Ziyâ-yı şems gibi râzın ayân eder kâğaz
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)

ziyâ-yı tebessüm: Tebessüm ışığı.
Bu bir teâdül-i hilkat ki, zühre-i lebine
Düşen ziyâ-yı tebessüm esîr-i nûr olacak
Ahmet Hâşim

* **ziyâ-bahş:** Işık saçan.
Elinde Hazret-i Dâvud'un âhendir ki mûm oldu
Ziyâ-bahş olsa âfâka ne_ola şemşîr-i bürrânı-Bâki

* **ziyâ-bâr:** Işık saçan.
Kamerin safha-i ziyâ-bârı
Bir mukassî dumanla örtülüyor-Tevfik Fikret

* **ziyâ-dâr:** Parlak, ışıklı.
Pür-zemzeme bir cevf-i ziyâ-dâr ile meşhûn
Geçsin ebedî günlerimiz fâhir ü gülgûn
Tevfik Fikret

* **ziyâ-endâz:** Işık saçıcı.

ziyâ-endâz-ı fark-ı âlem*:* Âlemin farklı ışık saçıcısı.
Bu endâm ü bu imsâk ile ey şûh-ı cihân-ârâ
Güneş olsan ziyâ-endâz-ı fark-ı âlem olmazsın
Hâmî-i Âmidî

* **ziya-güster:** Işık yayan, ışık dağıtan.
Ne denlü âlem-ârâ ise hûrşîd-i ziyâ-güster
Letâfette cemâl-i bâ-kemâli ondan ahsendir
Bağdatlı Ruhi

* **ziyâ-pâş:** Işık saçan.
O zeyn-i şemse-i tâbân ki reşk-i mihr-i rahşândır
Ziyâ-pâş olsa ger kevn ü mekâna zerrece nûru
Nef'î

Görmez mi avâlim-i ziyâ-pâş
Göklerde nedir bu samt-ı dehhâş
Abdülhak Mihrünisa Hanım

ziyâd, ziyâde: (زياده) Ziyadelik, çokluk.
Hatt-ı ruhsârın ziyâd eyler bahâr-ı hüsnünü
Hâşiye yazıldığınca mu'teber olur kitâb-Behiştî

Terkîb-i hüsn ü aşktan olmuş nümûne-sâz
Ârâyiş-i merâtib-i nakz ü ziyâd eden-Nâbi

Gûş edip yazdım iki târîh-i bî-naks u ziyâd
Aldı hamd olsun Ariş'in kal'asın ehl-i cihâd-Sürûrî

* **ziyâde:** Çok, artık, fazla.
Ziyâde övdüler Zâtî cihânın hûr u gılmânın
Nigârımdan latîf olduğunu aklım kabûl etmez
Zâti

Edip vücûdunu bâğ-ı cihânda ber-hurdâr
Devâm-ı devletini eylesin ziyâde Hudâ
Yahya Bey (Taşlıcalı ...)

Sâkî bu sene bastı şitâ hârık-ı âde
Mecliste gerek âteş-i seyyâle ziyâde
Enderunlu Vâsıf

* **zâid:** 1. Artık, sonradan katılan. 2. Fazla, lüzumsuz. 3. mat. + işareti. **c. zevâid**.
Varlığım Hâlık'ımın varlığına şâhidtir
Gayrı bürhân-ı kavî var ise de zâidtir-Şinasi

Etmeğe âlemi meftûn yeter şîvelerin
O bakışlar o revişler güzelim zâidtir
Enderunlu Fazıl

Merkebimin ki hayâli zâid olur
Cismi hâk-i fenâya âid olur-Abdülhak Hâmit

** **zevâid:** Zâid'ler.
Nâbî dahi söylemiş kasâid
Ammâ ki makûle-i zevâid-Ziya Paşa

Diyor ki: Vâlidelik en safâlı gâiledir
Lisân-ı hâlime bak, sözlerim zevâiddir
Tevfik Fikret

ziyâfet: (ضيافت) *Ar. 1. Misafir kabul etme. 2. Misafire yedirip içirme, şölen.
Vezîr-i a'zam İbrâhîm Paşanın düğünüdür
Ziyâfet etmek için da'vet etti şâh-ı devrânı
Hayali Bey

ziyâfet-hâne-i cûd*:* Cömertliğin ziyafet evi.
Gedâ-yı bî-nevâyem bî-tekellüf gark-ı ni'met kıl
Ziyâfet-hâne-i cûdunda mihmân eyle sultânım
Cinânî

ziyân: (زيان) *Far. Zarar, eksiklik.
Hemân sarf eyledim bûd u nebûdu
Tehâlük etmedim sûd u ziyâna-Enderunlu Vâsıf

Değildir hâl-ı âlem bir karârda gam yeme ey dil
Bu bâzâra gelen geh sûd eder gâhî ziyân eyler
Hâşimî

Akl u nâmûsu verip aldım belâ-yı derd-i aşk
Âşık-ı bî-hâsılım fark eylemem sûd u ziyân-Lâ

ziyân-ı sühan: Söz fazlalığı.
Belki fehmeyler ede sûd u ziyân-ı sühanı
Gelse arzeylese Nef'î bana kâlâ-yı sühan
Sünbülzade Vehbi

* **ziyân- resîde***:* Ziyana ulaşmış.
Ümmîd-i afv ile olma harîs-i isyân kim
Ziyân-resîde eder âdemi hisâb-ı ferah
Kâzım Paşa (Koniçeli Musa...)

ziyâret: (زيارت) Ar. Bir yeri veya bir kimseyi görmeye gitme.
Ziyâret eyledim bir târ-ı pâk hırka-i pîri
Bu gün ser-rişte girdi destime dâmân-ı molladan
Esrar Dede

Farz-ı ayn oldu onu görüp ziyâret eylemek
Karalar giymiş sanasın bir nigâr-ı mihr-bân
Yahya Bey (Taşlıcalı ...)
Bu ziyârette vakit geçti, güneş battı, yazık
Haz ve duyguyla Atik-Valde'de bir gün yaşadık
Yahya Kemal

ziyâret-i harem-i Kuds*:* Kudüs-i şerifi ziyaret.
Mukîm-i bâb-ı safâ-bahşına olur hâsıl
Ziyâret-i harem-i Kuds ü tavf-ı Beyt-i Harâm
Bağdatlı Ruhi

* **ziyâret-gâh:** Ziyaret yeri.
Ziyâret-gâhımı mestler yolunda düzesiz bir tâk
Bilirim öldürüserdir beni şol çeşm ile ebrû
Lâ (öldürüserdir: öldürecektir)

* **zâir:** Ziyarete giden, ziyaretçi. **c. züvvâr.**
Çoktan bula mekân-ı İlâhî'de tâirim
Rûhumla gâh o mahşer ecdâd-ı zâirim
Abdülhak Hâmit
Zâirin olsun muvakkar dâimâ
Şâm-teg olsun muhakkar dâimâ-Muallim Naci

zâir-i i'tibâr-perver*:* İtibarı seven ziyaretçi.
Ey zâir-i i'tibâr-perver
Seyr et ne güzel durur şu makber-Abdülhak Hâmit

zâir-i mechûl: Bilinmeyen ziyaretçi.
Her gün bizi şefkatle kucaklardı; karanlık
Bir zâir-i mechûl idi... Hep nûr u nüvâziş
Tevfik Fikret

zâir-i mey-hâne: Meyhane ziyaretçisi.
Zâir-i mey-hânem muğ secdesidir tâatim
Işk pîrim nakd-i cân nezrim tevekkül niyyetim
Fuzûlî

** **züvvâr:** Zâir'ler, ziyaretçiler.
Hâki onun cevher-i esrârdır
Sürme-i çeşm-i dil-i züvvârdır-Nahifi

ziyb: (زيب) bk. zîb.
ziynet: (زينت) bk. zînet.
zû: (ذو) bk. zî.
zuafâ: (ضعفا) bk. za'f.

zucret (ducret): (ضجرت) Ar. İç sıkıntısı, yürek darlığı, ducret.
Meh bile zucretle âgûşunda ağlar hâlenin
Gönlüme te'sîri olmaz âteş-i seyyâlenin
Recaizade Ekrem

zûd: (زود) Far. Tez, çabuk, acele, hemen olan.
Şevk-i cennette değil havf-i cehennemde değil
Zûd zûd ehl-i riyâ olsa vuzû' kaydında-Nâbi

* **zûd-res***:* Acele yetişen.
Zûd-res devlet lezîz ammâ ki nâ-pâyendedir
Devletin ehl-i hıred memnûn olur te'hîrden-Nâbi

* **zûd-ter***:* Çok çabuk.
Olma dil-dâde-i gül-handi sitem-kârların
Zûd-ter zâil olur şevki heves-kârların-Nâbi

Âşiyân-ı gerd-i dehân u gûş olurdu zûd-ter
Tâir-i eş'âr-ı nâ-puhte girân-bâl olmasa-Nâbi

zuhr: (ذخر) Ar. İhtiyaç zamanı alınan ve saklanan şey.

zuhr-ı fermân*:* Fermanının ihtiyaç zamanı.
Zuhr-ı fermânda olur Nâbî düm-i imzâsı râst
Her cihetten istika:meti oldu defter-dâre şart-Nâbi

zuhûr: (ظهور) *Ar. Görünme, meydana çıkma, türeme, baş gösterme. Bâtının zıddı. **c. zuhûrât**.
Tâ vakti gelmeyince umûr eylemez zuhûr
Devr eyler âsiyâb-ı felek nevbet üstüne-Nâbi

Ölüm her tarâftan zuhûr eyliyor
Fakat kim ölümden fütûr eyliyor
Kemalzade Ekrem Bey
Âf-tâb-ı mey edince maşrık-ı humdan zuhûr
Akl-ı bâ-temkîn olur şîr-i vaka:r-efzâ-yı berf
Benlekçi İzzet Bey

zuhûr-ı âlem: Âlemin ortaya çıkışı.
Tan mı desem vücûduna fahr-i taayyünât
Çün kim zuhûr-ı âleme zâtın-durur sebeb
Hamdullah Hamdi

zuhûr-ı asr: Asrın ortaya çıkışı.
Etmez zuhûr-ı asırda bir kimseden kerem
Zımnında kasd-ı dâiye-i şöhret olmasa-Nâbi

zuhûr-ı âteş*:* Ateşin ortaya çıkışı.
Remâd ederse sipihri aceb mi şu'le-i âh
Zuhûr-ı âteşe kem-ter şerâr olur bâis-Beliğ (Bursalı İsmail ...)

zuhûr-ı cemâl: Güzelliğin ortaya çıkışı.
Nevâl-i zâhir ü bâtınla etti perverde
Benimle çekti zuhûr-ı cemâline perde-Nâbi

zuhûr-ı cevher-i ferd: Tek cevherin ortaya çıkışı.
Zuhûr-ı cevher-i ferd vücûdudur bi'z-zât
Bedâyi-i arz-ı mümkinâttan maksûd-Sâmi

zuhûr-ı dûd-ı derûn: İç dumanın ortaya çıkışı.
Şikâyetim sitem-i şûh-ı ser-keşimdendir
Zuhûr-ı dûd-ı derûnum hep âteşimdendir-Nâbi

zuhûr-ı emtia-i gûnâ-gûn: Çeşit çeşit malların ortaya çıkışı.
Hâce-i dâd u sited züyûr-ı bâzâr ede tâ
Dembedem tâze zuhûr-ı emtia-i gûnâ-gûn-Münif

zuhûr-ı hâlet: Hâlin ortaya çıkışı.
Sen batt-ı sahbâ değil tâvûs-ı kudsîsin Nedîm
Kim zuhûr-ı hâletin mecliste cevlânındadır
Nedim

zuhûr-ı hande-i nîm-i leb-i dil-ber*:* Dilberin dudağınındaki yarım gülüşün ortaya çıkışı.
Zuhûr-ı hande-i nîm-i leb-i dil-berdeki zevkı
Çekip peymâne-i âzârı mahmûr olmayan bilmez
Esrar Dede

zuhûr-ı hâr-ı mihnet: Sıkıntı dikeninin ortaya çıkışı.
Zuhûr-ı hâr-ı mihnet müjde-i gül-gonce-i terdir
Şeb-i târîkin encâmı tulû'-ı mihr-i enverdir-Lâ

zuhûr-ı hatt: Çizginin ortaya çıkışı.
Gırra olma hüsne kim bir gün zuhûr-ı hatt ile
Dûd-ı âh-ı âşık gam-hâr kendin gösterir
Fıtnat Hanım

zuhûr-ı lutf-ı Mevlâ*:* Mevla'nın lutfunun ortaya çıkışı.
Tutalım sende şefkat yoğ imiş ka:dir misin men'e
Gürûh-ı ehl-i dânişten zuhûr-ı lûtf-ı Mevlâ'yı
Nedim

zuhûr-ı mümkinât*:* Mümkün olanların ortaya çıkışı.
Vücûd-ı vâcibin mâhiyyetin idrâk eden ârif
Hakîkatle zuhûr-ı mümkinâtı hep zılâl eyler
Rahmî

zuhûr-ı nev-edâ: Yeni tarzın ortaya çıkışı.
Ne bu tavr-ı nâzikâne ne bu işve-i yegâne
Bu zuhûr-ı nev-edâyı sana verdi anca Mevlâ
Esrar Dede (anca: o kadar)

zuhûr-ı ni'met-i bî-intizâr: Beklenmeyen nimetin ortaya çıkması.
Zuhûr-ı ni'met-i bî-intizârın kadri zâyi'dir
Bilir kadrin, bulanlar, gûşiş-i bisyârdan sonra
Nâbi

zuhûr-ı Rûz-ı Elest: Ruz-ı Elest gününün ortaya çıkışı.
Ne aşk neşve-i evvel zuhûr-ı Rûz-ı Elest
Ne aşk mebde'-i hilkat mîâd-ı sırr-ı vücûd-Sâmi

zuhûr-ı vecd-i aşk*:* Aşk vecdinin ortaya çıkışı.
Zuhûr-ı vecd-i aşka münkirin ta'nın aceb tutma
Bu sırrı geştegân-ı vâdî-i Tûr olmayan bilmez
Esrar Dede

zuhûr-ı vuslat: Kavuşmanın ortaya çıkışı.
Cânâneden nühüfte tebessümde var ümîd
Eyler zuhûr-ı vuslata dâir karîneler-Nâbi

* **zâhir:** 1.Dış görünüş. 2. Görünen, açık, meydanda. 3. zf. Öyledir, elbette, şüphesiz. 4. zf. Anlaşılan, meğer. **c. zavâhir**.
Genc-i aşk ile dil-i vîrânını ma'mûr tut
Zâhirin vîrâne olsun bâtının ma'mûr tut
Necati Bey

Sâbit ü zâhir olunca eser-i bagy ü inâd
Zü'l-feka:r-ı dü-zebâna kalem-i mu'cize-fen-Nâbi

Gül-berg içinde gonca, gûyâ ki zâhir eyler
Levh-i zümürrüd üzre yâkût-ı âb-dârı-Ziya Paşa

Her bir zemânda zâhir ü zâhir kemâl-i Hak
Her bir mekânda hâzır u nâzır celâl-i Hak-Şinasi

zâhir-i ef'âl: İşlerin görüntüsü.
Etme nazar zâhir-i ef'âline
Eyle nigeh bâtın-ı ahvâline-Nâbi

** **zavâhir:** Zâhir'ler, dış görünüşler.
Zavâhirde kalan kullar kelâmım feth edinmezse
Bize ey dil bu vâdîde yeter ârif olan pîrler-Nuri

* **zâhiren:** zf. Görünüşte, görünüşe göre, göründüğü gibi.
Zâhiren ol şeh-levend Esrâr'a lutf eyler velî
Mâr-ı tîr-âsâ lisân-ı hâl ile mızrak urur
Esrar Dede

Zâhiren derse şey'en lillâh
Alır elbette o hâh ü nâ-hâh-Sünbülzade Vehbi

* **zâhirî:** Görünen, görünürdeki.
Zâhirî servete ka:ni' olur ehl-i dünyâ
O ahissâya meğer kim has u hâşâk yeter
Hersekli Arif Hikmet

Ammâ ki kışr-ı zâhirîdir bildiğin senin
Yok tab'ının haka:yıkın idrâke kudreti-Nâbi

Ne kadar zâhirî olsa şeb-gûn
Olur âyîne gibi sâde-derûn-Enderunlu Fazıl

* **zâhir-bîn:** Dışı gören.
Zanneder onu nice zâhir-bîn
Kasd-ı gayret-keşî-i devlet ü dîn-Sünbülzade Vehbi

* **zâhir-perest**: Dış görünüşe tapan.
Biz Melâmî zümresiyiz sun'umuz matbû' değil
Zâhidâ zâhir-peresti ürkütür etvârımız-Gaybî

* **zuhûrî:** Orta oyunu.
Ben görür görmez öten zurnayı bir irkildim
Ay! Zuhûrîye çıkan maskara! Bildim, bildim
Mehmet Akif

zuka:k: (زقاق) Ar. Sokak.
Sad cihân kişver-i iclâline bir kûçe-i teng
Kehkeşân benden ikbâline bir teng zuka:k
Yenişehirli Avni

zulemât, zulmât; zulümât: (ظلمات) bk. zulmet.

zulm: (ظلم) Ar. Eziyet, zulüm, haksızlık.
Yoktur zulme rızâmız adle biz mâilleriz
Gözleriz Hakk'ın rızâsın emrine ka:illeriz
Adnî (Sultan III. Mehmet)

Zulmü hep bizler ederken îcâd
Hakk'a lâyık mı edilmek isnâd-Abdülhak Hâmit

zulm-i a'dâ: Düşmanların zulmü.
Harâb etti cihânı zulm-i a'dâ niçe demlerdir
Dahi ey Mehdî-i mülk-i adâlet zâhir olmazsın
Cinânî

zulm-i bî-dâd: Adaletsiz zulüm.
Mübtelâ-yı elem-i firkat-i cânân olalı
Zulm-ı bî-dâdı koyup hâlime devrân ağlar
Esrar Dede

zulm-i bî-feryâd: Sessiz zulüm.
Zâlim-i bî-dâd için der-gâh-ı adlindir penâh
Zulm-i bî-feryâd için yâdındurur feryâd-res-Âhî

zulm-i bî-pâye: Derecesiz zulüm.
Zulm-ı bî-pâye edip hem komadı ağlamağa
Dîdemi girye-i hasret ile hûnîn etti-Esrar Dede

zulm-i dürüşt: Kaba zulüm.
Pâdişâh-ı âlem-i kalb olalı ol zâlimin
Nice bin zulm-i dürüştün gördüm anma hurdesin
Behiştî

zulm-i firâvân: Çok zulüm.
Gösterip evvel yüzün aldın Muhibbî gönlünü
Yüz çevirdin sonradan zulm-i firavân eyledin
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

zulm-ı sâbık: Geçen zulüm devri.
Adliyle zulm-ı sâbıkı mahv etse çok mudur
Râzî olur mu hükm kara kuşa mâh-tâb
Şeyh Galip

zulm-i sarîh: Açıktan zulüm.
Bana zulm-i sarîh ol kâfir eyler kimse men' etmez
Fuzûl küfr olur mu ger desem yoktur müselmânlık
Fuzûlî

* **zâlim:** Zulüm yapan. **c. zâlimîn.**
Zâlim sâat ihmâl edilen vakti çalar da
Bir ân uyanırlarsa lezîz uykularından
Yahya Kemal

Yüzümüz zulme susarken gözümüz ses kesilir
Zâlimin rûhuna zulmün leşi mahbes kesilir
Midhat Cemal Kuntay

zâlim-i bî-dâd: Adaletsiz zalim.
Zâlim-i bî-dâd için der-gâh-ı adlindir penâh
Zulm-i bî-feryâd için yâdın-durur feryâd-res-Âhî

** **zâlimîn:** Zâlim'ler.
Sadra teşrîf edeli sâye-i insâfında
Zâlimîn buldu cezâ oldu sitem nâ-peydâ-Nâbi

* **zâlim-âne:** Zâlime yakışan şekilde, gaddarca.

Bilmez misin ki câlib-i taʿzîm olur kerem
Efʿâl-i zâlim-âneyi taʿkîb eder nedem-Muallim Naci

* **zalûm:** Çok zâlim.

Zaîf ü acz ile sıkl-i tekellüfâta hamûl
Zalûm ü cehl ile himl-i emânete hammâl-Şeyhi

Secde-fermâ-yı sürûş olmuş iken oldum zalûm
Yâr-i hicrândan zuhûr etti bu kec-hâlet bana
Esrar Dede

zulmet: (ظلمت) *Ar. 1. Karanlık. 2. mec. şirk, cehil. 3. tas. Adem, yokluk. **c. zulemât, zulümât, zulmât.**

Zulmet içre Nâbiyâ Hızr'dan aldım haber
Âb-ı çeşm-i nâ-ümîdi Çeşme-i Hayvân imiş-Nâbi

Bu zulmet içre yakmazidi dîn çerâgını
Ger iktibâs kılmasa nûrundan enbiyâ
Lamiî Çelebi

Zulmetin nûru, küsûfun keşfi, hecrin vaslı var
İnkıbâzın bastı, usrün yüsrü, akdin faslı var-Lâ

zulmet-i âhir zemân: Ahir zaman karanlığı.

Zulmet-i âhir-zemândır şemʿ-i devlet olmasa
Ey Necâtî yola girmez baht-ı güm-râhım benim
Necati Bey

zulmet-i âsâm: Günahlar karanlığı.

Zulmet-i âsâm olur ruhsâre-pîrây-ı adem
Eylese dûşîze-i afvın eğer keşf-i kınâʿ-Nâbi

zulmet-i aşk-ı mecâzî: Mecazi aşkın karanlığı.

Iztırâb-ı zulmet-i aşk-ı mecâzîden ne bâk
Şuʿle-i dil şemʿ-i minhâc-ı hakîkattir bana-Behçet

zulmet-i bahr: Deniz karanlığı.

Zulmet-i bahr ile şebden seçemezler rûzu
Böyle eyyâm-ı gamın böyle olur nev-rûzu-Nefʿî

zulmet-i beyzâ: En beyaz karanlık.

Sarmış yine âfâkını bir dûd-ı muannid
Bir zulmet-i beyzâ ki pey-â-pey mütezâyid
Tevfik Fikret

zulmet-i cehâlet: Cahillik karanlığı.

Ol yüzden olundu hep izâlet
Âlemdeki zulmet-i cehâlet-Ziya Paşa

zulmet-i cehl: Cehalet karanlığı.

Zulmet-i cehl içre teşne zâyiʿ etme kendini
Hızr-ı Gaybî'ye eriş kim Âb-ı Hayvân devridir
Gaybî

zulmet-i cürm: Suç karanlığı.

Zulmet-i cürmü ne_ola nûr-ı kerem mahvetse
Zülf-i şeb perde-i rû-yi meh-i tâbân olmaz
Tâlib-i Kadim (Bosnalı .....)

zulmet-i dalâl: Sapıklık karanlığı.

Her dil zücâcesine ki nûrundan erişe
Mıska:t-ı sînesinde komaz zulmet-i dalâl
Hamdullah Hamdi

zulmet-i ebr: Bulut karanlığı.

Zulmet-i ebr ile şebden seçemezler rûzu
Böyle eyyâm-ı gamın böyle olur Nevrûzu
Hâletî (Azmizade ...)

zulmet-i evhâm: Evham karanlığı.

Senin-çün münker olmak nûr-ı hikmet pek tabiîdir
Ne görmüştür dimâğım zulmet-i evhâmdan başka
Muallim Naci

zulmet-i gayz: Kin, öfke karanlığı.

Envâr-ı mağfiret eder imhâ-yı maʿsiyet
Ehl-i kemâl zulmet-i gayzı kezîmdir
Nevşehirli Hikmet

zulmet-i gam: Gam karanlığı.

Zulmet-i gam ıstırâbın çekmez ol âzâde kim
Her taalluktan ola horşîd-veş âlemde ferd-Fuzûlî

zulmet-i hayret: Hayret karanlığı.

Yol azarsan zulmet-i hayrette ey dil vâkıf ol
Zinhâr ol kûya varma âh-ı âteş-bârsız-Fuzûlî

zulmet-i hecr: Ayrılık karanlığı.

Vasl-ı kadrin bilmedim fürkat belâsın çekmeden
Zulmet-i hecr etti çok târîk işi rûşen bana-Fuzûlî

zulmet-i kahr-ı celâl: Ululuk eziciliğinin karanlığı.

Lemʿa ger nûr-ı cemâlinden cihâna ermese
Zulmet-i kahr-ı celâlin kimse bî-târ eylemez
Muradî (Sultan III. Murat)

zulmet-i kalb: Kalp karanlığı.
Safâ-yı sîneme zulmet veren jeng-i günâhımdır
Amân ey kân-ı ihsân zulmet-i kalbim cilâ ister
Esad Erbilî

zulmet-i kesret: Çokluğun karanlığı.
Zulmet-i kesrette her dem âh eder pervâneyem
Ol cemâlin şem'ine biryân olam her dem senin
Ümmî Sinan

zulmet-i küfr: Küfür karanlığı.
Ahmedâ zulmet-i küfrü giderip ol Hâdî
Mihr-i îmân ile küffâr iline doldura nûr
Bahtî (Sultan I. Ahmet)

zulmet-i leyl: Gecenin karanlığı.
Bilinmez kıymeti rûşen-dilânın vakt-i feyzinde
Güneş tâ batmadıkça zulmet-i leyl âşikâr olmaz
Keçecizade İzzet Molla
Subh-ı sâdık erişip zulmet-i leyli giderir
Küfrü isyânı ise nûr-ı hidâyet götürür
Keçecizade İzzet Molla

zulmet-i makber: Mezar karanlığı.
Hepsinin câ-nişîn-i hicrânı
Şimdi bir tûde zulmet-i makber-Tevfik Fikret

zulmet-i mâtem: Matem karanlığı.
Nûr-ı sevdâ zulmet-i mâtemde eyler iltimâ'
Kûşe-gîr-i hecre şem'-i encümen bî-gânedir
İsmet (Müstecabizade ...)

zulmet-i mezâr: Mezar karanlığı.
Çeşmim şitârelerde arar zulmet-i mezâr
Tevfik Fikret

zulmet-i nefs: Nefsin karanlığı.
Zulmet-i nefsin azâbından beni şâd eyleyen
Cân u dilden evliyâya gönlümün ikrârıdır
Ümmî Sinan

zulmet-i rûşen: Parlak karanlık.
Nümâyân sû-be-sû zulmet, fakat bir zulmet-i rûşen
Semâ bîdâr, her yıldız Cemâlullah'a bir revzen
Mehmet Akif

zulmet-i şâm-ı belâ: Belâ akşamının karanlığı.
Matla'-ı subh-ı safâdır sana ol sürh-kabâ
Zulmet-i şâm-ı belâdır bu kara şâl bana-Âhi

zulmet-i şâm-ı firâk: Ayrılık gecesinin karanlığı.
Zulmet-i şâm-ı firâk içre Cinânîyi koma
Ey ruh-ı tâbı meh-i evc-i melâhat Şâmî-Cinânî

zulmet-i şeb: Gecenin karanlığı.
Zulmet-i şebte sarılsam olmayan yâre
Sîne bendin çatayım verse o gerdânı çeker
İlhamî, Selimî (Sultan III. Selim)

zulmet-i tâat: Kulluk karanlığı.
Zulmet-i tâatte ser-gerdân olan sâliklere
Hızr-ı vaktten Âb-ı Hayvân isteyen gelsin beri
Gaybî

zulmet-i ye's: Üzüntü karanlığı.
Zulmet-i ye'si eder nûr-ı ümîde tahvîl
Eden âbisten-i hûrşîd şeb-i târımızı-Nâbi

zulmet-i zillet: Aşağılık karanlığı.
Hazret-i aşk bana etti nigâh-ı izzet
Zulmet-i zilleti mahv etti o mâh-ı izzet
Esrar Dede

zulmet-i zülf: Saçın siyahlığı.
Zulmet-i zülfün giriftârı dem urmaz nûrdan
Tâlib-i şem'-i ruhun horşîd-i rahşân istemez
Fuzûlî

* **zulmet-kede:** Karanlık yer.

zulmet-kede-i gam: Gamın karanlık yeri.
Zulmet-kede-i gamda dilin sûz ü güdâzın
Dök hâke yaşın şem'-i şeb-i târ ile söyleş-Neşati

* **zulmet-zedâ:** Karanlık meydana getiren.

zulmet-zedâ-yı hayret: Hayretin karanlığını meydana getiren.
Şeb-zinde-dâr-ı aşka bu vahşet-zârda
Zulmet-zedâ-yı hayret olur bir dimâğ ver-Nâilî

* **zalmâ:** Karanlık.
Rûzigârım öyle âtıl geçti kim bilmem henüz
Rûz-i nûrânî midir ya leyle-i zalmâ mıdır
Yenişehirli Avni

zalmâ-yı mâtem: Matem karanlığı.
Ey sîne vaktidir ki çekip âh-ı şu'le-bâr
Döndür sabâha leyle-i zalmâ-yı mâtemi
Üsküdarlı Hakkı Bey

** **zulemât, zulmât, zulümât, zulem:** Zulmet'ler, karanlıklar.
Gün yüzünden utanıp Âb-ı Hayât
Meskenin etti verâ-yı zulümât-Hakanî

Zulümâtın arasından çıkarır nûr-ı latîf
Dahi envârın içinden yaratır zıll-ı kesîf-Şinasi

Kalmaz envâr-ı cemâlinle gönüllerde dalâl
Nitekim barîka-i şems-i duhâdan zulemât
Yenişehirli Avni
Tâ kim bu nazar-gâh-ı muallâ-yı fenâda
Ecrâm-ı felek arz-ı zılâl ü zulem eyler
Yenişehirli Avni

** **zulem:** Zulmet'ler, karanlıklar.
Ser-bülend oldu Behiştî alem-i emn ü eman
Zuleme cinsini âlemde melâmet gördük-Behiştî

Tâ kim bu nazar-gâh-ı muallâ-yı fenâda
Ecrâm-ı felek arz-ı zılâl ü zulem eyler
Yenişehirli Avni

zulem-i küfr: Küfür karanlıkları.
Âdâb-ı sünnetin zulem-i küfredir çerâg
Ka:nûn-ı şerî'atin maraz-ı dînedir şifâ
Lamiî Çelebi

** **zulmât:** Zulmet'ler, karanlıklar.

zulmât-ı leyâlî*:* Geceye ait karanlıklar.
Zulmât-ı leyâlîde bulur Âb-ı Hayât'ı
Bu mürde vücûduna bugün cân dileyenler-Nuri

** **zulümât:** Zulmetler, karanlıklar.

zulümât-ı adem*:* Yokluğun karanlıkları.
Zulümât-ı ademden getirip nûr-ı vücûda
Bir emrin ile cümle cihân oldu hüveydâ-Nuri

* **zalâm:** Karanlık.
Ne kadar encümen-efrûz ise şem'-i ikbâl
Bestedir târ-ı fitrîınde yine reng-i zalâm-Nâbi

Müjde halk-ı âleme envâr-ı feyz-i lâ-yezâl
Kıldı kevni ser-te-ser âzâde-i jeng-i zalâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

zalâm-ı adem: Yokluk karanlığı.
Gitti zalâm-ı adem erdi sabâh-ı cedîd
Mîhek-i aşkın yine oldu cemâli bedîd-Esrar Dede

zalâm-ı hayret: Hayret karanlığı.
Ölüm kılar bizi îka:z hâb-ı gafletten
Ayırmayan da o lâkin zalâm-ı hayretten
Abdülhak Hâmit

zalâm-ı hicr: Ayrılık karanlığı.
Visâlin mihri doğmaz mı zalâm-ı hicr gitmez mi
Saâdet subhu ermez mi şeb-i gam zâil olmaz mı
Şeyhülislam Yahya

zalâm-ı ka'r: Derin karanlık.
Düştüm zalâm-ı ka'rına bin şehr-i zulmetin
Baktım zılâl-i kalbine bin merd-i mihnetin
Kemalzade Ekrem Bey

zalâm-ı leyle: Gecenin karanlığı.
Zalâm-ı leylede mer'îdi râh-ı zer-kârı
Ve oldu her şeye bir ra'şe-i ziyâ sârî-Ahmet Hâşim

zalâm-ı mâzî: Geçmişin karanlığı.
Hayır, giden ebedîdir zalâm-ı mâziye
Evet, gelen ezilir fezâ-yı devrâna-Abdülhak Hâmit

zalâm-ı zulm: Zulüm karanlığı.
Zalâm-ı zulmu komadı cihânda zerre kadar
Vereli rây-ı münîriyle adli nûru ziyâ-Necati Bey

* **zulmânî:** Karanlık.
Gidip de bir yere zî-rûhtan hâlî vü zulmânî
Gözümden dûr ola isterdim ol mir'ât-ı şeytânî
Abdülhak Hâmit

zulmânî: (ظلمانى) bk. zulmet.

zu'm: (زعم) Ar. 1. Batıl, zan, sanı. 2. Şüphe.
Zu'mu o kadar her birinin sözde ki gûyâ
Endîşesi tağyîr-i kazâ vü kader eyler-Nef'î

Hôd-perestân zu'm ile allâme-i devrân olur
Mekteb-i irfâna gelse tıfl-ı ebced-hân olur
Hâzık (Erzurumlu Mehmet ...)
Ben bu zu'm ile dahi çerh ile gavgâda iken
Muhzır-ı akla uyup halk ile da'vâda iken
Esrar Dede

zu'm-ı ayb-âyîn: Ayıp töreni şüphesi.
Nedir ol çîn-i pîşânî o zu'm-ı ayb-âyîn kim
Tahallüf etmeden matlab girândır vaz'-ı remmâlin
Nâbi

zuʿm-ı bâtıl: Batıl şüphe.
Zuʿm-ı bâtıl zümresinden anlaman âşıkları
Mustafâ'dan Murtazâ'dan sâhib-erkânam bugün
Ümmî Sinan

zuʿm-ı beşer: İnsan şüphesi.
Böyle ahvâle deriz: Hükm-i kader
Ben o takdîre derim: Zuʿm-ı beşer
Abdülhak Hâmit

zuʿm-ı fâsid: Fesat çıkaran şüphe.
Ben nice teşbîh edem bî-dîn rakîbi kâfire
Kâfirin hôd kendi zuʿm-ı fâsidince dîni var
Ahmet Paşa

zuʿm-ı ilm: İlim şüphesi.
Kendi zuʿm-ı ilmi ile menzile ermez kişi
Var ara bir kâmil er kim salıvere hem pul sana
Ümmî Sinan

zuʿm-ı pindâr-ı cibillî: Yaratılışla ilgili böbürlenme şüphesi.
Zuʿm-ı pindâr-ı cibillîsini te'kîd ederiz
Süfehâ kısmına izhâr-ı müdârât etsek-Nabi

zûr: (زور) Far. Güç, kuvvet, cebr.
Feth-i Hayber olalı eylemiştir kimse
Zûr bâzûyile bir böyle hisârı teshîr-Nefʿî

Zûr bâzûya sâhib alçaklar
Herkesin cân evinde korku yatar-Ziya Paşa

Adl ü hikmet sıfat-ı bâhire-i Mevlâ'dır
Zûr u cür'etse değil âdem ü hayvânda muhâl
Şinasi

zûr-ı bâzû: Pazı gücü.
Rüstem-âne kemâna sunsa elin
Zûr-ı bâzûda gösterir iʿcâz-Nefʿî

zûr-ı endîşe*:* Kaygı zorluğu.
Zûr-ı endîşe vü âsâr-ı hayâlimdir eden
Ne_eydügün nükte-şinâsân-ı zemâne iʿlâm-Nefʿî

zûr-ı mey: Şarap gücü.
Eğer tard-ı gama zûr-ı mey-i gül-fâmdan gayrı
Riyâ-kârân-ı âlem iʿtirâz eylerse vâriddir-Nâbi

* **zûr-âver:** Eli üstün.
Rüstem gibi bir hamlesine tâb getirmez
Olsa ne kadar düşmeni zûr-âver âlem-Neşati

zûr-âver-i kahr: Kahredici el üstünlüğü.
Ger olsa sadme-efgen pençe-i zûr-âver-i kahrı
Ederdi çâk-ber-çâk atlas-ı gerdûn gerdânı
Leskofçalı Hakkı Bey

* **zûr-bâ:** 1. Güçlü. 2. Zorba, bir işi zorla yaptıran.
Bana anlat bakayım şimdi: Şu bîçâre ocak
Zûr-bâlar saltanatından ne zemân kurtulacak
Mehmet Akif

* **zûr-kâr:** Zor iş.
Mülevven yürüme sûfî özünü ışka ver kim ol
Vücûdun câmesin pâk etmeğe üstâd-ı zûr-kâr
Behiştî

zurefâ: (ظرفا) bk. zarâfet.
zübâb, zübâbe: (ذباب) Ar. Sinek.
Ola hem-pervâz Anka niçe mümkindir zübâb
Hirrenin şîr-i jiyân ile olur mu nisbeti
Enderunlu Vâsıf

* **zübâb-âsâ***:* Sinek gibi.
Bilâ-daʿvet oturma hânına gayrin zübâb-âsâ
Beliğ

zübde: (زبده) Ar. Özet, hulâsa, her şeyin seçilmişi. **c. zübed**.
Hazret-i şâh-ı Selîm Han ki zemânın halka
Zübde-i mâye-i eyyâm-ı safâdan biliriz
Enderunlu Fazıl

zübde-i âlem: Âlemin özeti.
Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen
Şeyh Galip

Hüsnü müsellem gül gibi hurrem mûnis ü mahrem müşfik ü hem-dem
Zübde-i âlem kıdve-i âdem şâh-ı mükerrem gayret-i Dârâ-Cinânî

zübde-i hâcât: Duaların özeti.
Eyledim zübde-i hâcâtımı bir bir takrîr
Şart-ı âdâb-ı mülûk-âne ile söyler idim-Esrar Dede

zübde-i hayâl ü emel: Hayal ve arzunun özeti.
Bilsen ey zübde-i hayâl ü emel
Dersen: Artık yeter bu hicrân gel-Faik Âlî Bey

zübde-i kevn ü mekân: Kâinatın özeti.
Fahr-i kirâm zübde-i kevn ü mekân iken
Fahr-i abâdan idi kabâsı Muhammed'in
Cem Sultan

zübde-i mevlûd: Yeni doğmuşun özü.
Bülend-pâye-i muazzam serîr-i levlâkâ
Eyâ güzîde-i mahlûk ü zübde-i mevlûd-Sâbit

zübde-i sahbâ-yı hum-istân-ı kadîm: Eski meyhane kadehinin özü.
Sıfatı cilve-i mehtâb-ı tecellî-i şuûn
Cür'ası zübde-i sahbâ-yı hum-istân-ı kadîm
Üsküdarlı Hakkı Bey

Zübeyr: (زبير) Ar. Hz. Zübeyr bin Avvam (öl. 656). Aşere-i Mübeşşere'den. Peygamberimiz zamanında cennetle müjdelenmiş on kişiden biri.
Gönlünü yıksa Behiştî gam yeme ol şeh yapar
Kâ'beyi yıkdısa ma'mûr eyledi İbn-i Zübeyr
Behiştî

zücâc, zücâce: (زجاجه) Ar. Sırça, cam, şişe.
Yu âb-ı tevbe ile Hamdî sîne mişkâtin
Dolar zücâcene envâr-ı hazret-i Tevvâb
Hamdullah Hamdi

Bir zayıfa takviyet-bahş olsa rahm ü şefkati
Gelmeye seng-i felâhânla zücâce inkisâr
Nazîm (Yahya...)

zücâc-ı çarh: Feleğin şişesi.
Zücâc-ı çarh nice mânend urardı sûz-ı sînemde
Behiştî ger hevâ-bahş olmasa ona dem-i serdim
Behiştî

zücâc-ı san'at ü fikret: Sanat ve düşüncenin sırçası.
Gurûb içinde bu eşkâl-i bî-hudûd-ı zeheb
Zücâc-ı san'at ü fikretle yükselirler hep
Ahmet Hâşim

Zühal: (زحل) Ar. Altıncı gezegen. Güneşten en uzak gezegen (Satürün).
Tâli'-i düşmen Zühal gibi nuhûset bulmağa
Gösterir burc-ı şereften hôş saâdetler güneş
Lamiî Çelebi

Saplanır kuvvet ile mağz-ı dimâğ-ı Zühal'e
Tîri kasd etse eğer kurs meh-i rahşânı
Enderunlu Fazıl

Gerçi rif'atteyim ammâ ki harâb-âbâdım
Ca'd-ı menhûs-ı Zühal mürg-i ser-i bâbımdır
Fehim (Hoca Süleyman...)

zühd: (زهد) Ar. 1. Dinî takvaya göre ibadette bulunma, dindarlık. 2. Her türlü hazdan kendini alıkoyma. Eski edebiyatta ham sofuluk olarak telakki edilirdi.
Bir revâcı var harâbâtın ki korkarım
Zâhid-i şehre binâ-yı zühdü vîrân ettirir
Şeyhülislam Yahya

Hicâb-ı mâni' olursa yanar ederse yâhûd
Ederse zühd satıp sûret-i riyâ izhâr-Nedim

zühd-i bârid: Soğuk zahitlik.
Zemistân-ı riyâ vü zühd-i bârid def'ine Nâbî
Tenûr-ı âteşîn-i pür-şererdir halka-i tevhîd-Nâbi

zühd-i huşk: Kuru zahitlik.
Zühd-i huşkü bezm-i nûş-â-nûştan fark eylemez
Böyledir erbâb-ı hâlin meşreb-i rind-ânesi
Şeyh Galip

zühd-i kelâm: Söz zahitliği.
Dehen-i telhinle eylemez zâhid bana pend
Korkarım zühd-i kelâmından ere câna gezend
Behiştî

zühd ü riyâ: Gösteriş ve zahitlik.
Bu zühd ü riyâ başına halkın ne belâdır
Mahrûm eder erbâbını zevk-ı dü-cihânın-Nâbi

* **zâhid, zâhide:** 1. Zühd ve salah ile vasıflı, dinî vecibeleri layıkıyle yerine getiren. 2. Sofu, katı ve dar görüşlü kimse. **c. zühhâd**.
Harâbâtî görenler her biri bir hâletin söyler
Safâsın nakl eder rindân zâhid sıkletin söyler
Koca Ragıp Paşa

Evâmirde nüfûzu şöyle kim rindân olur zâhide
Taalluk etse fikri men'ine fi'l-i menâhînin
Enderunlu Fazıl

Görmez misin a zâhid im'ân ile bakınca
Keyfiyyet-i hayâtı câm-ı cihân-nümâdan
Recaizade Ekrem

zâhid-i âlûde-meniş: Bulaşık huylu zahit.
Setr için zâhid-i âlûde-meniş bâdesini
Perde eyler der-i mey-hâneye seccâdesini-Sâbit

zâhid-i bârid: Soğuk zahit.
Seçilmez âşık ile şimdi zâhid-i bârid
Gözünde halk-ı cihânın ne eşk kaldı ne hâb
Esrar Dede

zâhid-i bî-hûş: Aklı başından gitmiş, şaşkın zahit.
Zâhid-i bî-hûş ne bilsin zevkını aşk ehlinin
Bir aceb meydir mahabbet kim içen hûş-yâr olur
Fuzûlî

zâhid-i firdevs: Cennetin zahidi.
Benefşe seyrin et gel bâğ-ı hüsn-i dil-rübâlarda
Onun dünyâ değer ey zâhid-i firdevs her bâğı
Enverî

zâhid-i gabî: Akılsız zahit.
İhlâsın olmayınca Hudâvend-i âleme
Ey zâhid-i gabî ne okursun namâzda-Nâbi

zâhid-i gâfil: Gaflet içinde olan zahit.
Işk aybını bilirsen hüner ey zâhid-i gâfil
Hünerin aybtır ammâ dediğin ayb hünerdir
Fuzûlî

zâhid-i gamgîn: Gamlı zahit.
Der nazar eyleyen ey zâhid-i gamgîn kaşına
Hâne-i nekbetinin tâkı yıkılmış başına-Behişti

zâhid-i hôd-bîn*:* Kendini beğenen zahit.
Kesret-i meyden sudâ erip namâza çıkmadı
Zâhid-i hôd-bîn bu özrüyle meğer ma'zûrmuş
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

zâhid-i hûn-rîz: Kan dökücü zahit.
Hak sözün Mansûr'un ancak yine hem nutku bilir
Zâhid-i hûn-rîz aceb mi onu ber-dâr eylese-Gaybî

zâhid-i huşk: Kuru zahit.
Zâhd-i huşk kabûl eyleyüben özrümüzü
El verirse bir ayağ ile mükâfât edelim
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

zâhid-i kallâş: Kalleş zahit.
Esîr-i dâne-i zerk oldu zâhid-i kallâş
Elinde dâm-ı riyâdır çevirdiği tesbîh-Nef'î

zâhid-i mekkâr: Hilekâr zahit.
Öp öpersen ne kadar sâkî-i gül-ruh ayağın
Ca'ferâ öpme velî zâhid-i mekkârın elin
Cafer Çelebi

zâhid-i nâ-dân: Pişman zahit.
Ehl-i hakkın nutkunu irfân-ı sûrî nutk eder
Zâhid-i nâ-dân ne denlü remz-i bisyâr eylese
Gaybî

zâhid-i pâ-der-gil: Ayağı çamurda zahit.
Sûfî-i pîçîde-dâmen zâhid-i pâ-der-gili
Râh-ı cânda eylemez kendisine hem-pâ semâ'
Esrar Dede

zâhid-i peymâne-şikest: Kadeh kıran zahit.
Mâil değiliz kimsenin âzârına ammâ
Hâtır-şiken-i zâhid-i peymâne-şikestiz
Bağdatlı Ruhi

zâhid-i rûbâh: Kurnaz zahit.
Zâhid-i rûbâh bakamaz rûy-ı yâre nitekim
Düzd olana nesne gelmez mâh-ı tâbândan abes
Adlî (Sultan II. Bayezid)

zâhid-i sad-sâle: Yüz yıllık zahit.
Zâhid-i sad-sâle zikr-i nâmın etse istimâ'
Vecd ü şevkından kıyâs oldur ki eylerdi semâ'
Cinânî

zâhid-i şehr: Şehrin zahidi.
Bir revâcı var harâbâtın ki korkarım
Zâhid-i şehre binâ-yı zühdü vîrân ettirir
Şeyhülislam Yahya

zâhid-i yâbis: Kuru zahit.
Sağlı sollu hârdan hançer takınmış gûyiyâ
Zâhid-i yâbis dimâğ ile eder peykâr gül-Necati Bey

zâhid-i ziynet-perest*:* Süse tapan zahit.
Ey zâhid-i ziynet-perest ta'n etme bu âşıklara
Durma dile tâc u kemer yeter bize dîdâr-ı dost
Muradî (Sultan III. Murat)

** **zühhâd:** Zâhid'ler.
Tûtiyâdan toprağın vakt ola tercîh edeler
Rindler sâgar düzüp zühhâd tesbîh edeler
Şeyhülislam Yahya

Rind-âne ta'ziye dahi zühhâda tehniye
Bu şi'r-i tâze tâzeledi sîne dâgını-Enderunlu Fazıl

Dünyâ-yı dûn için eğmedik baş zühhâd u ulemâya
Geçtik sinn-i hamsîni akreb-i kec-rev gibi
Fethi Atâ

zühhâd-ı huşk: Kuru zahitler.
Meysiz karâr eyleyemem meşrebim budur
Zühhâd-ı huşke meyl edemem mezhebim budur
Fasîh (Ahmet ... Dede)

zühhâd-ı mürâî: İki yüzlü zahitler.
Gözü korkmuş gibi zühhâd-ı mürâîlerden
Elde tesbîh ile gördükte beni yüz çevirir-Fennî

zühhâd-ı nâ-bînân*:* Görmeyen zahitler.
El-hazer zühhâd-ı nâ-bînânın olma pey-revi
Başına dokunmasın zahm-ı asâlardan biri-Nâbi

* **zâhid-âsâ:** Zahit gibi.
Âşıkız dervâze-i şehr-i melâmet bekleriz
Zâhid-âsâ sanma kim kûy-ı selâmet bekleriz
Hayali Bey

zühhâd: (زهّاد) bk. zühd.

Zühre: (زهره) Ar. Dünya'ya en yakın gezegen. Çobanyıldızı, Çolpan, Kervankıran, Venüs. Divan şiirinde aşk, güzellik, şarkı ve çalgı ile birlikte kullanılır. Yunan mitolojisinde müzik tanrıçası Afrodit veya Venüs'tür. Bu yıldızın tesiri altında doğanlar; zevk sahibi, zarif, zeki ve sanatkâr olurlarmış. Yeşil ve parlak renkler ona aitmiş. İran mitolojisine göre, Zühre çok güzel bir kadınmış. Hârut ve Mârut isimli melekten göğe yükselmesinin yolunu öğrenip oraya yükselmiş. Onun için de güzelliğin sembolü olarak değerlendirilmiş.
Oldu aşk-ı bikr-i fikrimle bir âbdâl âfitâb
Zülf-i Zühre târ u pûd-ı hırka-i peşmînesi-Nef'î

Âfitâb u Zühre'ye hüsnün metâın etme arz
Ona âlem müşterî lâzım değil dellâleler
Hayali Bey

Zühre'yi bâbına çâriçe eder
Çarhtan istese duhter-i Hayder-Enderunlu Fazıl

Gönül o duhteri her ahter-i besîme sorar
Gönül o Zühre'yi ezhâr ile nesîme sorar
İsmail Safa

Zühre-i dil-ber: Zühre'ye benzeyen sevgili.
Bu subh-ı tâze, şu nev-bâve Zühre-i dil-ber
Şu yavru kuş, bu nihâl-i zarîf-i nev-peydâ
Tevfik Fikret

Zühre-i felek: Feleğin Zühre'si.
Nûş etmeyen sunarsa inip Zühre-i felek
Dünyâ şarâbını kadeh-i âfitâbtan-Hayali Bey

Zühre-i fettân-ı felek: Feleğin fitneci Zühre'si.
Bikr-i fikrim o kadar şûh-ı dil-ârâdır kim
Reşkeder gamzesine Zühre-i fettân-ı felek-Nef'î

Zühre-i zehrâ: Yüzü beyaz olan Zühre.
Eğer kim Zühre-i zehrâyı da lâyık görürlerse
Olurdu hâmile olmak için menkûha Îsâ'ya-Nef'î

* **Zühre-cebîn:** Zühre alınlı.
Hevdec-i nâz içinde bânûlar
Cümle Zühre-cebîn ü meh-rûlar-Necati Bey

zühur: (ذخر) Ar. Gelecek zaman için saklanan şey. c. **ezhâr.**
Ehl-i dâniş, rükn-i devlet, illet-i mecd ü şeref
Mahz-ı bîş, avn-i millet, zühur-ı dîn, fahr-i kirâm
Üsküdarlı Hakkı Bey

zükâm, zükkâm: (زكام) Ar. Burun zarının iltihaplanıp akması, nezle.
Teâkub etmededir birbirin kederle safâ
Gelir dimâğa güşâd âhirinde zükâmın-Nâbi

Çend rûze gül-i ikbâl-i çemen-zâr-ı fenâ
Eder elbette dimâğ-ı dile îrâs-ı zükâm-Nâbi

Sipihri edip bûy-ı bed-telh-kâm
Aralık'ta burnu olurdu zükâm
Keçecizade İzzet Molla

zükâm-ı gam: Gam nezlesi.
Açılsa bin gül-i şâdî zükâm-ı gamla yine
Dimâğ-ı hâhiş olur bûy-ı kâmdan nevmîd-Nâilî

* **zükâm-âlûd:** Nezleye bulaşmış.
Dimâğ-ı hâhişim gayrette nâziktir benim Âsım
Zükâm-âlûd olur ye's ile bû-yı imtinân çekmez
Âsım

zükûr: (ذكور) bk. zeker.

zülâl: (زلال) Ar. Saf, hafif, tatlı, berrak, soğuk su.
Şu söz kim ola misâl-i kelâm-ı ehl-i kemâl
Selâsetinden hacîl ola Selsebîl ü Zülâl-Necati Bey

Zülâl-i midhat ile öyle safvet buldu endîşem
Ki reşkinde bulandı çeşme-i âb-ı ter elmâs
Enderunlu Fazıl

Olmuş zülâl-i vuslatına teşne bir mehin
Ser-çeşme-i mahabbete âb-ı revân iken-Seyyit Vehbi

zülâl-i çeşme-i dil: Gönül çeşmesinin berrak suyu.

Zamîr-i cevher-i küll gibi sâf iz'ânı
Zülâl-i çeşme-i dil gibi pâk güftârı-Nef'î

zülâl-i la'l: La'le benzeyen dudağın tadı.

Şifâ-yı vasl kadrin hecr ile bîmâr olandar sor
Zülâl-i zevk şevkin teşne-i dîdâr olandar sor
Fuzûlî

zülâl-i merhamet: Merhametin berrak suyu.

Zülâl-i merhametin reşhasıdır Âb-ı Hayât
Bihâr-ı mekremetin katresi yem-i Ummân-Cinânî

zülâl-i vasl: Kavuşmanın lezzetli suyu.

Her kimin takdîrden mahsûdu öz kadrincedir
Ehl-i ışk ister zülâl-i vasl zâhid selsebîl-Fuzûlî

* **zülâlî:** Yumurta akı vasfında olan.

Ol kadar sâf ü revân-perver ki lâyıktır desem
Selsebîl-i fikretin âb-ı zülâlîdir sözüm
Yenişehirli Avni

Züleyhâ: (زليخا) Far. Hz. Yusuf'un eşi. Zelîhâ (Ar.). Yusuf ile Züleyha hikâyesinin kadın kahramanı. Kur'an'da da ismi geçer.

Gülün pîrâhen-i Yûsuf gibi dâmânı çâk olmuş
Nesîm-i perde-dâr kıldı meğer mekr-i Zelîhâ'yı
Bâki

Işk Mısr'ında Züleyhâ'ya odur hem-derd olan
Yûsufî dînâra dâim çihresi hem-reng olur
Hamdullah Hamdi

Ol hüsn-i Züleyhâ ile ol Yûsuf-ı sânî
Hâteme eder engüşte hilâl-i Ramazân'ı
Enderunlu Fazıl

Hayretinden Yûsuf'un kavm-i Züleyhâ kesti el
Sen ciğerler zahmını dillerde destân eyledin
Hayali Bey

Züleyhâ-yı kalem: Kalemin Züleyha'sı.

Yûsuf-ı çâh-ı devâtın göricek ruhsârın
Aybdır kat'-ı yed etmezse Züleyhâ-yı kalem
Nâbi (göricek: görünce)

Zelîhâ-yı murâd: Murat sahibi Zeliha.

Zelîhâ-yı murâda vâsıl olmak haylî müşkildir
Azîzim, Yûsuf-âsâ bend-i zindân olduğun var mı
Fehim (Hoca Süleyman ...)

Züleyhâ-yı ümîd: Ümit Züleyha'sı.

Yüz sürer dâmânına bir gün Züleyhâ-yı ümîd
Sen hemân ey Yûsuf-ı Mısr-ı melâhat ağır ol-Lâ

zülf: (زلف) Ar. Güzel çehrenin iki tarafından sarkan saç.

Zulmet-i zülfün giriftârı dem urmaz nûrdan
Tâlib-i şem'-i ruhun horşîd-i rahşân istemez
Fuzûlî

Tövbe yâ Rab günâh eylemeyim ahd olsun
Heves-i zülf-i siyâh eylemeyim ahd olsun
Enderunlu Fazıl

Takıp kemend boynuna döndürdü Kâ'be'den
Çekti çevirdi zâhid-i zerrâkı zülf ü hat-Nedim

zülf-i abîr-efşân: Koku saçan saç.

Bilmezem sonra iki ucu berâber gele mi
Gönlümü bağladım ol zülf-i abîr-efşâna
Kınalızade Kirâmî

zülf-i anber-bâr-ı yâr: Sevgilinin amber kokusu saçan saçı.

Zülf-i anber-bâr-ı yâra benzetirmiş kendüyü
Nâfe miskîninin dimâğında kuru sevdâya bak
Hayali Bey

zülf-i anber-efşân: Amber gibi misk kokusu saçan saç.

Ârız mıdır bu cânâ ya âfitâb-ı rahşân
Sünbül müdür ya kâkül ya zülf-i anber-efşân
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

zülf-i anber-reng: Amber renkli saç.

Dîvâne dil kim hastedir ol çeşm-i şûh u şeng için
Dâm-ı belâya bestedir bu zülf-i anber-reng için
Nizami

zülf-i anber-tâb: Amber gibi parlayan saç.

Kılca kalmış bir nice âşüfte-cândır şevkten
Mû değildir Ca'ferâ bu zülf-i anber-tâblar
Cafer Çelebi (Tâcizade...)

zülf-i arak-rîz: Ter döken saç.

Gizleme zülf-i arak-rîzin külâhından çıkar
Dil-berâ çün yüzünün ebr-i gül-âb-efşândır-Âhi

zülf-i âşüfte: İffetsiz kadının saçı.
Zülf-i âşüftesi dîvâneye döndürdü beni
Çeşm-i hâmûşunu gördükçe edeb geldi bana
Esrar Dede

zülf-i bî-karâr: Kararsız saç, yerinde duramayan saç.
Karâr u sabrım alan zülf-i bî-karârındır
Harâb eden beni şol çeşm-i pür-humârındır
Ahmet Paşa

zülf-i cânân: Sevgilinin saçı.
Reng ü bûda zülf-i cânâna müşâbih olmasa
Kim bakar gül-zâr-ı dehrin sünbül ü şeb-bûsuna
Fıtnat Hanım

zülf-i çeng: Çeng teli (Çalgı ahengi)
Lebin devrinde zâhidler dutup meyhâneler küncün
Kılıp tesbîh târın terk zülf-i çeng dutmuşlar
Fuzûlî

zülf-i çevgân: Çevgana benzeyen saç.
Zülf-i çevgânına tûp et başını meydâna gir
Çün Muhibbî kendünü merdâne söylersin bana
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

zülf-i deycûr: Çok karanlık saç.
Nâz eder necm-i sabâha çeşm-i mahmûrun senin
Leyl-i vuslattan güzeldir zülf-i deycûrun senin
Kemalzade Ekrem Bey

zülf-i dırâz: Uzun saç.
Zülf-i dırâz derdini benden sor ey tabîb
Uzun gece belâsını bîmâr yeğ bilir-Necati Bey

zülf-i dil-âvîz: Gönül çeken, gönüle asılan, cazip saç.
Ey sabâ zülf-i dil-âvîzini tahrîk ettin
Bu kadar fitne vü âşûba sen oldun bâdî-Bâki

zülf-i dil-ber: Sevgilinin saçı.
Zülf-i dil-ber halka halka rûy-ı yâr üzre yatar
Ser-te-ser kılmış ihâta genc-i hüsnü mârı gör
Selimî, Tâlibî (Sultan II. Selim (Sarı)

zülf-i dü-tâ: İki yandaki saç.
Kasdı hâk etmek değilse ömrünü âşıkların
Ayağa niçin salar zülf-i dü-tâsın bilmedim
Ahmet Paşa

zülf-i girih-gîr: Düğüm düğüm saç.
Katı müşkildir işim zülf-i girih-gîrinden
Sabr bu müşkili derler açar ammâ müşkil-Fuzûlî

zülf-i ham-be-ham: Büklüm büklüm saç.
Ol zülf-i ham-be-ham kim rûy-ı nigâre düşmüş
Gûyâ bir iki sünbül bir cûy-bâre düşmüş-Hakanî

zülf-i Kâfir-istân: İslam dininde olmayanların saçı.
Yine zülf-i Kâfir-istân dil ü cânı kıldı gâret
Yine gamze-i Hülâgû urup etti dîni yağma
Esrar Dede

zülf-i kullâb: Kancaya benzer saç.
Zülf-i kullâbı ile gönlüm Muhibbî cân çeker
Bağlanır bend-i belâya habs ile zindân çeker
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

zülf-i Leylâ: Leyla'nın saçı.
Düşmemişken ana rahmine dahi Mecnûn-ı zâr
Zülf-i Leylâ'dan dil-i dîvânemiz âgâh imiş
Muhibbî, Meftunî (Kanunî Sultan Süleyman)

Gönül Mecnûn gibi dil-beste olma zülf-i Leylî'ye
Seni sahrâ-neverd-i aşk eden zîrâ Hudâ'dır hep
Haşmet

zülf-i miskîn: Kokulu saç.
Zülf-i miskîn ki ruh-ı yâr ile tâbende durur
Şem'-i pür-nûr ile san buldu şeb-istân revnak
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

zülf-i muanber: Amber kokulu saç.
Gûy-ı melâhat olmaya meydân-ı hüsnde
Zülf-i muanberin o mehin savlecân tutun
Cem Sultan

zülf-i muattara: Kokulu saç.
Zülfün tarıyor şâne-i elmâs ile cânân
Etmez mi gönül zülf-i muattaraya perestiş
Cenap Şahabeddin

zülf-i mutarrâ: Taravetli, taze, yeni saç.
Çün ala seni destine ol zülf-i mutarrâ
Diye ki bunu gönderenin hâli nedir ya-Vasfî

zülf-i mücerred: Soyut saç.
Yüz verip edelden fikr-ile dil çekse ne_ola âh
Çekmek gerek elbette dile çünkü gele med
İbn-i Kemal

zülf-i müselsel: Zincirleme (bağlı) saç.
Ol kadar kâkül-i dil-dâra sarıldı dil kim
Şeş-cihetten gözüme zülf-i müselsel görünür
İbnü'n-Neccâr Şeyh Rıza

zülf-i müşgîn: Mis kokulu saç.
Gül-şen-i kûyun koyup mürg-i dil uçmak istese
Zülf-i müşgînin hevâsı ayağını bağlar
Şehzade Korkut

zülf-i müşg-âsâ: Misk gibi kokan saç.
Bana göz açtırmayan ol nergis-i şehlâsıdır
Bana gün göstermeyen bu zülf-i müşg-âsâsıdır
Necati Bey

zülf-i nesîm: Rüzgâr gibi sallanan saç.
Hâkimin her zerresi raks ura yârin mihr ile
Ger ede zülf-i nesîmi kabrim üstüne güzer
Adlî (Sultan II. Bayezid)

zülf-i nigâr: Sevgilinin saçı.
Ey sabâ zülf-i nigârı anber-efşân eyledin
Hâk olan bî-dilleri hâk ile yeksân eyledin
Necati Bey

Ey turra bâğ-ı hüsnde sünbül müsün nesin
Zülf-i nigâr yoksa karanfil misin nesin-Nedim

zülf-i perîşân: Dağınık saç.
Âşiyân-ı mürg-i dil zülf-i perîşânındadır
Kanda olsam ey perî gönlüm senin yanındadır
Fuzûlî (kanda: nerede)

Kanlar dökülür hançer-i berrânın ucundan
Yaşlar kesilir zülf-i perîşânın ucundan-Fazlî

zülf-i pür-çîn: Bükümlü, kıvrım kıvrım saç.
Her nesîm-i cân-fezâ ki_ol zülf-i pür-çînden çıkar
Şerm-sâr eyler kokusu müşgü kim Çîn'den çıkar
Nizami

zülf-i pür-şiken: Kıvrım dolu saç.
Üzüldü rişte-i cân zülf-i pür-şiken diyerek
Bozuldu çihre-i dil berg-i yâsemen diyerek-Nâbi

zülf-i ruh: Yanağa dökülen saç.
Bâğda zülf-i ruhun andıkça bu kimdir diye
Sünbül ü gül biri birinden suâl eyler beni-Nedim

zülf-i semen-bû: Yasemin kokulu saç.
Bu pîçtâba aceb âhımız mı oldu sebeb
Neden o zülf-i semen-bû büküm büküm bükülür
Mehmet Memduh Paşa

zülf-i semen-sâ: Yasemine benzeyen saç.
Ruhların üzre yatar zülf-i semen-sâ gûyâ
Gül-i terden edinir kendüye pister sünbül-Bâki

Bul Nedîma'yı ararsan o kemân ebrûnun
Evbrüvânında yâhûd zülf-i semen-sâyinde-Nedim

zülf-i ser-keş: Baş çeken, asi saç.
Fitneler her kûşeden ol zülf-i ser-keşten çıkar
Korkarım bu fitnelerle bir gün ol baştan çıkar
İbn-i Kemal

zülf-i siyâh: Siyah saç.
Her ne dem zülf-i siyâhın yâd edip gamgîn olam
Ey güneş yüzlü benim için bulutlar ağlar
Şehzade Korkut

zülf-i siyâh-ı yâr: Yârin siyah saçı.
Zülf-i siyâh-ı yârda var sad hezâr çîn
El çek dolaşmadan ona Yahyâ hatâsı çok
Şeyhülislam Yahya

zülf-i siyeh: Siyah saç.
Âteş gibi tutsaydı eğer nûr-ı tecellî
Ey zülf-i siyeh dûd-ı siyâhı sen olurdun
Yenişehirli Avni

zülf-i siyeh-kâr: Günaha giren saç.
Üftâde-i dâm-ı ser-zincîr-i cefâyız
Bir zülf-i siyeh-kâre kul olmaya sezâyız
Menkilî Giray

Yine bağlandı gönül zülf-i siyeh-kârın ile
Yine dağlandı ciğer âteş-i ruhsârın ile-Necati Bey

zülf-i sünbül: Sümbüle benzeyen saç.
Niye bî-cân olur pây-ı nigâh-ı rağbetim bilmem
Tehî güller girihten zülf-i sünbülde şiken yoktur
Nâbi

zülf-i sünbül-bû: Sümbül kokulu saç.
Görüp nergis o çeşm-i mesti seyre dalmış mest-âne
Benefşe zülf-i sünbül-bûyu reşk ile nizâr olmuş
Muallim Naci

zülf-i şeb: Gecenin saçı.
Zulmet-i cürmü ne_ola nûr-ı kerem mahvetse
Zülf-i şeb perde-i rû-yi meh-i tâbân olmaz
Tâlib-i Kadim (Bosnalı .....)

zülf-i şeb-dîz: Gece renkli saç.
Zülf-i şeb-dîzine her kim baş koşa
Gözü yaşından cihân gül-gûn olur-İbn-i Kemal

zülf-i şeb-reng: Gece renkli saç.
Zülf-i şeb-rengin firâkıdır perîşân-hâl edip
Gözlerime âlemin rûşenliğin deycûr eden
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

zülf-i şûrîde: Perişan saç.
Ey kemân ebrûsuna peyveste kurbân olduğum
Zülf-i şûrîden gamındandır perîşân olduğum
Ahmet Paşa

zülf-i tâb-dâr: Kıvrım kıvrım saç.
Uzanır rişte-i tûl-i emel dîdâr zevkıyle
Ham açıldıkça ol gül-çihre zülf-i tâb-dârından
Fuzûlî

zülf-i tahayyül: Hayal edilen saç.
Bir gölde yüzen zülf-i tahayyül gibi mağmûm
Mehtâba dolan girye-i eşyâ gibi mevhûm
Ahmet Hâşim

zülf-i târ-mâr: Dağınık saç.
Bize ey bâd bâdî-i perîşânî olursan da
Dokun gâhî o zülf-i târ-mâra gerçi bâd-â-bâd
Sünbülzade Vehbi

zülf-i tarrâr: Yankesici saç.
Zülf-i tarrârın hamından sünbülün boynunda bağ
Hâl-i ruhsârın gamından lâlenin bağrında dâğ
Necati Bey

zülf-i yâr: 1. Sevgilinin saçı. 2. mec. Menfaat, çıkar. (Yalnız " zülf-i yâre dokunmak" deyiminde kullanılır.
Zülf-i yâre dokundu gibi sabâ
Sad hezâr âfitâb var dilde-Münif

Zülf-i yâre dokunur tel kıracak mertebede
Getirir gâh kesel hâtır-ı cânâne sabâ
Eşref Paşa (Bursalı Mustafa ...)

zülf-i zer-endûd: Altın işlemeli saç.
Eder zülf-i zer-endûdun kaşı tâkına zer zencîr
Ki ya'nî hüsne kisrâyam nişân uş Tâk-ı Kisrâ'dan
Cem Sultan

zülf-i zâlim: Zalim saç.
Neydi cânâ şem'-i ruhsârın getirmek araya
Zülf-i zâlim nisbet edip basmasaydı yan ona
Necati Bey

zülf-i zer-târ: Sırmalı saç.
Sîne-i nûruna pertâb ediyorken gâhî
Dökülür gerdenine sâye-i zülf-i zer-târ
Kemalzade Ekrem Bey

Kefenin olsa zülf-i zer-târın
Bir müzehheb firâş olur bana merg
Cenap Şahabeddin

zülf-i Zühre: Zühre'nin saçı.
Oldu aşk-ı bikr-i fikrimle bir âbdâl âfitâb
Zülf-i Zühre târ u pûd-ı hırka-i peşmînesi-Nef'î

* **zülfeyn:** Her iki zülüf.
Şekli zülfeynin havâşîsinde zîbâ hattının
Kayd-ı şâhtır ki hatın onsuz hatâlar gösterir
Ahmet Paşa

Yüzün görüp murâda ermek istersen komaz zülfeyn
Gurûba varmadan hûrşîd erişir menzile şeb-hîz
Figânî

zülfeyn-i yâr: Sevgilinin her iki tarafa ayrılmış saçı.
Zülfeyn-i yâri bâğ-ı cemâlinde der gören
Seyrân eder bu ravzada gûyâ ki iki hûr-Enverî

zülf ü dehân: Saç ve ağız.
Menşûr-ı hüsnü olmağa hükm-i cihân-mutâ'
Zülf ü dehânı mühr ü nişândan haber verir
Necati Bey

zülfe: (زلفه) *Ar. 1. Kısa saç. 2. Bazı şeylerin ucundaki püskülcük.
Zencîr-i zülfe çekti alıp gönlümüz o şûh
Olur Belîğ bend ile dîvânegâna pend-Belig

Hemân hitâb edip ey âfitâb-ı nâz dedim
Ki ey fedâ o siyeh zülfe nâfe-i Tâtâr-Nedim

Gönül zevk-ı mahabbetle dolup kalmadı efkârım
Dolaşıp bend-i zülfe cânı kurbân eyledi gitti
Âdile Sultan

Zülfeka:r: (ذلفقار) Ar. (<**Zü'l-feka:r**). Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Hz. Ali'ye armağan ettiği ucu çatallı kılıç.
Bunda bağlanmış gazâ şemşîrini Sultân-ı Rûm
Bunda salmış sâye-i ikbâl şâh-ı Zülfeka:r-Fuzûlî

Biri onun Esadullah-i Alî'dir ki henüz
Zülfika:r'ın ele aldıkça olur hasm dü-nîm
Nazîm (Yahya...)

Gâh açar ihsân elini Haydar-ı Kerrâr-veş
Gâh olur rûz-ı gazâ kudret elinde Zülfeka:r
Yahya Bey (Taşlıcalı...)
Hem-nâm-ı murtaza Alî Paşa ki rûz-ı rezm
Şemşîr-i Zülfeka:r-ı Alî'den nişan verir-Nedim

Zü'l-feka:r-ı Alî: Hz. Ali'nin Zülfekar'ı.
Devri zemân-ı Ahmed-i Muhtâr'ı andırır
Şemşîri Zülfeka:r-ı Alî'den nişân verir-Nef'î

Zü'l-feka:r-ı dü-zebân: İki dilli Zülfekar.
Sâbit ü zâhir olunca eser-i bagy ü inâd
Zü'l-feka:r-ı dü-zebâna kalem-i mu'cize-fen-Nâbi

Zülkarneyn: (ذولقرنين) Ar. (<**Zü'l-karneyn**). 1. İki boynuzlu. 2. Kur'an'da adı geçen; nebî mi veli mi olduğu şüpheli zat. 3. Büyük İskender (bk. İskender).
Esâs-ı pür-şükûhu sedd-i Zü'l-karneyn'den muhkem
Ferâz-ı âstânı çerh-i vâlâ-tâktan bâlâ-Nedim

La'line ol nev-hatın el sundu zülfü bu aceb
Ki_irdi Zülkarneyn Hızr'ın Çeşme-i Hayvân'ına
Defterdar Mehmet Bey

züll: (ذلّ) *Ar. Hakirlik, alçalma, horluk.
Âh ben, ben ki henüz gonce iken solmuş gül
Gibiyim böyle mülevves, bana ölmek bile züll
Tevfik Fikret
Seninle nisbeti yok, şereflisin, ulusun
Ne sis yüzünde ne züll; bi'l-akis safâ vü vaka:r
Tevfik Fikret

* **zillet:** Horluk, hakirlik, alçaklık.
Hâk-i zillette gönül her gece âgiste be-hûn
Çeşm-i ser-mestin ise hufte-i gül-bister-i nâz
Fehim (Hoca Süleyman...)
Etmez kenâr-ı matlabe gevher-nisâr mevc
Tâ olmayınca zillet ile hâk-sâr mevc-Sâmi

Zillet, üstünde bir cilâ-yı gurûr
Dâimâ aç bir ihtiyâc-ı akûr-Tevfik Fikret

* **zelîl:** Zillet'ten; hor, hakir, aşağı, alçak. **c. ezille**, **zilâl.**
Ümmetinde yalınız abd-i güneh-kârındır
Âsî vü cânî vü güm-râh-ı zelîl ü mazmûn
Yenişehirli Avni
Kimin var birliğinde iştibâhı
Cihânın Hâlık'ı sensin İlâhî
Zelîl etme bu abd-i rû-siyâhı
Emân ey pâdişâhlar pâdişâhı-Enderunlu Vâsıf

** **zilâl**: Zelîl'ler.
Vücûd-ı vâcibi fehm eyleyendir ârif-i bi'l-lâh
Ser-â-ser âlemi bunlar bugün zıll-ı zilâl anlar
Figânî

zilâl-i ehvâl: Korkuların en aşağısı.
Silin bulutları, silkin zilâl-i ehvâli
Ziyâ içinde koşun bir halâs-ı meşkûre-Tevfik Fikret

zü'l-minen: (زلمم) Ar. Nimet ihsan edici (Allah).
Levm-i hussâdtan, âsîb-nazardan dâim
Eyleye zâtını mahfûz Hudâ-yı zü'l-minen-Nedim

zülzâl: (زلزال) bk. zilzâl.

zümre: (زمره) Ar. İnsan bölüğü, fırka, takım, cemaat. **c. zümer**.
Ey ser-efrâhte-i zümre-i efrâd-ı kalem
Gıbta endâhte-i sîne-i hussâd-ı kalem
Enderunlu Fazıl
Senin lutfun müretteb zümre-i erbâb-ı idrâke
Senin reddin muayyen fırka-i cühhâl ü nâ-dâna
Üsküdarlı Hakkı Bey
Birinci zümreyi teşkîl eden zavallı avâm
Bıraksalar edecek tatlı uykusunda devâm
Mehmet Akif

zümre-i cühhâl: Cahiller topluluğu.
Nisbet edecek olsak eğer ehl-i kemâle
Bir ka:lıb-ı bî-cân gibidir zümre-i cühhâl
Hüseyin Hüsnü

zümre-i ehl-i dil-i kadr: Kıymetli gönül sahipleri topluluğu.
Ey ser-efrâz-ı cihân kim nazar-ı mekremetin
Zümre-i ehl-i dili kadr ile zî-şân eyler-Cevrî

zümre-i erbâb-ı nefes: Nefes sahiplerinin topluluğu.
Olamaz zümre-i erbâb-ı nefesten ma'dûd
Bu teneffüs-kedede eylemeyen add-i nefes-Nâbi

zümre-i huddâm: Hizmetçiler topluluğu.
Mihnetin anlamayan masraf ile îrâdın
Sofradan lezzet alır zümre-i huddâm gibi-Nâbi

zümre-i nâdân: Pişman topluluk.
Rakîb-i dûna lutf-ı gamze-i cânâne söylenmez
O bir sırr-ı nihândır zümre-i nâdâna söylenmez
Sâlim

zümre-i sevdâ-zedegân: Sevdaya uğramışların topluluğu.
Derd ortağıdır zümre-i sevdâ-zedegâne
Kûh-sâr ki gam-perver-i erbâb-ı cünûndur
Esrar Dede

zümre-i uşşâk: Âşıklar topluluğu.
Eylemişken zümre-i uşşâka ser-defter beni
Hüsn ile leşker-i hûbâna eden şâh seni-Nahifi

zümre-i vahdet-şinâs: Birlik bilen topluluk.
Ayn-ı eşyâyım dedi Hak bize ol bürhân yeter
Zümre-i vahdet-şinâsın pâyesi a'lâdadır-Gaybî

** **zümer:** Zümre'ler.
Göstere hâmen eğer i'câz-ı ve'n-Şakku'l-kamer
Haml eder taglîz-i hisse onu erzâl-i zümer-Nev'î

zümrüd, zümürrüd: (زمرّد) Ar. Kıymetli, yeşil bir cins taş. Tarih boyu hakkında söylenen rivayetler bu taşın kıymetini arttırmış. Mesela zehirli bir hayvan tarafından zehirlenen biri için bu taş ezilerek suyu o kişiye içirilerek tedavi edilirmiş. Sara hastaları bu taşı taşırsa nöbet geçirmezmiş. Bu taşı üzerinde bulunduran kişiye zehirli hayvanlar yaklaşamazmış gibi.
Nigâh-ı rağbet etmez hatt-ı sebz-i yâre gec-tab'ân
Temâşâ-yı zümürrüd sâz-kâr-ı çeşm-i mâr olmaz
Âsım (Çelebizade Şeyhülislam İsmail ...)

Pervâne-i zerrîn gibi her zehre-i zerrîn
Titrerdi zümürrüd geh lerzân çeşminde
Cenap Şahabeddin

Gül-berg içinde gonca, gûyâ ki zâhir eyler
Levh-i zümürrüd üzre yâkût-ı âb-dârı-Ziya Paşa

Zümrüd-i Anka: Sîmurg-ı Anka'dan bozmadır. bk. Sîmurg, Anka.

* **zümürrüd-fâm:** Zümrüt ağızlı.
Getirsen meclise câm-ı zümürrüd-fâmı ey sâkî
Hasûd-ı mâr-tab'ın gözlerin kör olduğunun görsek
Şeyhülislam Yahya

* **zümürrüdîn:** Zümrüt renkli.
Taht-ı zümürrüdînine geçtikte şâh-ı gül
Yahyâ işitesin nice feryâd eder hezâr
Şeyhülislam Yahya

zünbûr: (زنبور) Ar. 1. Eşek arısı. 2. Bir yazı çeşidi.
Eğer nûş ister isen nîşe katlan
Ki nûş nîşsiz vermez bu zünbûr-Nesimî

* **zünbûr-veş:** Eşek arısı gibi.
Gelir mihmân-ı gam câna şeb-i mihnet hücûm eyler
Gönül zünbûr-veş inler ne bâl eyler ne mûm eyler
Şeyhülislam Yahya

zünnâr: (زنّار) *Ar. 1. Papazların bellerine kuşandıkları kuşak. 2. Kuşak. **c. zenânîr**.
Bir frengî kâfir olduğun bilirdi Avniyâ
Belin ü boynunda zünnâr ü çelîpâyı gören
Avnî (Fatih Sultan Mehmet)

Mahşer-i zülfün hisâbın mû-be-mû şerh eylemiş
Hey kıyâmet hâlet-i nez'inde zünnâr isteyen
Ahmet Paşa

Kâfirân râbıt-ı zünnâr-ı belâsıdır hem
Küfr-i gîsûsuna hayrân nice ehl-i îmân-Şinasi

zünnâr-ı bend-i kayd-ı sevdâ: Sevda kaydına bağlı kuşak.
Perde-i zülf-i bütândan gösterip bin şu'bede
Dilleri zünnâr-ı bend-i kayd-ı sevdâ eyledin
Yenişehirli Avni

zünnâr-ı Berehmen: Brahman'ın kuşağı.
Hükm-i îmân-ı rızâda ictihâd-ı pîr-i aşk
Târ-ı medd-i lâyı zünnâr-ı Berehmen eyledi
Esrar Dede

zünnâr-ı zülf: Papaz kuşağına benzeyen saçın düğümü.
Nergisin sihrinden efsûn öğrenir sâhir dahi
Düşmesin zünnâr-ı zülfün bendine kâfir dahi
Ahmet Paşa

** **zünnâriyân:** Kuşak kuşananlar.

zünnâriyân-ı âlem-i dil: Gönül dünyasının kuşak kuşananları.
Harâb-kârî-i zünnâriyân-ı âlem-i dil
O nâzenîn büt-i bî-gâne âşinâdandır-Nâilî

zünnûn: (ذوالنون) bk. zî, zû.
zünûb: (ذنوب) bk. zenb.
zürriyyet: (ذريّت) Ar. İnsan nesli, kuşak, soy, döl. **c. zürriyyât**.
Âdem ile Havvâ olamaz boş yere mihmân
Zürriyyeti îcâda müekkel iki sürgün
Abdülhak Hâmit
Bağlıdır hâlince bir kayd-ı emelde her kişi
Cem'-i mâl eyler kimi; ister kimi zürriyyeti
Ziya Paşa
züvvâr: (زوّار) bk. ziyâret.
züyûf: (زيوف) Ar. Zeyf'ler; kalp (sahte) ve silik paralar.
Nakdîne-i irfânını râyic sanma
Bâzâr-ı hakîkatte onun hepsi züyûf-Ferit Kam

Geçmez züyûf-ı nakd-i temennâ zemânede
Sarf etme âb-ı rûyunu iş pâreden geçer
Mehmet Akif
züyûr: (زيور) Ar. Ziyaret etme.
züyûr-ı bâzâr: Pazarı ziyaret etme, pazarı dolaşma.
Hâce-i dâd ü sited züyûr-ı bâzâr ede tâ
Dem-be-dem tâze zuhûr emtia-i gûnâ-gûn-Münif

YARARLANILAN KAYNAK ESERLER ve SÖZLÜKLER

01.) Abdülahad Nuri Dîvânı (hzl. Yrd. Doç. Dr. Ali Osman Coşkun), MEB Yay. İstanbul, 2001

02.) Abdülhak Hâmid Tarhan, Bütün Şiirleri I (hzl. İnci Enginün) Dergâh Yay, İstanbul, 1979

03.) Açıklamalı Edebî Sanatlar, İsa Kocakaptan, MEB Yay. İstanbul, 1992

04.) Âdile Sultan Divânı (hzl.Doç. Dr. Hikmet Özdemir), Kültür Bak. Yay. Ankara, 1996

05.) Âhî Divânı (hzl. Necati Sungur), Kültür Bakanlığı Türk Klâsikleri, Ankara, 1994

06.) Ahmet Hâşim Hayatı, Sanatı ve Seçilmiş Şiirleri (hzl . Şerif Hulusi), Bilgi Yay. Ankara, 1967

07.) Ahmet Paşa (hzl. Prof. Dr. Namık Açıkgöz), Timaş Yay. İstanbul, 2001

08.) Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, İskender Pala, Ötüken Yay. İstanbul, 1999

09.) Ansiklopedik Osmanlıca-Türkçe Sözlük, Doğuş Mat. Ankara, 1970

10.) Âşık Ömer, Prof. Dr. Şükrü Elçin, Kültür Bak. Yay. Ankara, 1999

11.) Bâki Divanı'ndan Seçmeler (hzl. Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş), Kültür Bak. Yay. 1000 Temel Eser, Ankara, 1987

12.) Bâki (Hayatı-Kişiliği ve San'atı-Eserleri), Yrd. Doç. Dr. Numan Külekçi, Toker Yay. İstanbul, 2002

13.) Behiştî Dîvânı (hz. Dr. Yaşar Aydemir), MEB Yay. Ankara, 2000

14.) Beyit –Mısra Antolojisi, . İlhan Berk ,Varlık Yay. İstanbul, 2003

15.) Bugünün Diliyle Dîvân Şiiri (hzl. Sadık Deniz), Garanti Matb. İstanbul-Ankara 1972

16.) Bursalı Lâmiî Çelebi Divanı'ndan Seçmeler (hzl. Yrd. Doç. Dr. H. Bilen Burmaoğlu), Kültür Bak. Yay. Ankara, 1989

17.) Büyük Türk Lügatı-Hüseyin Kâzım Kadri (1. cilt: Devlet Mat. İstanbul, 1927, II. cilt:Devlet Mat. İstanbul, 1928, III. cilt: Maarif Mat. İstanbul, 1943, IV. cilt: Cumhuriyet Mat. İstanbul, 1945)

18.) Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Milliyet (24 cilt)

19.) Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ı I,II (hzl. Dr. Halil Ersoylu), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1981,1982
20.) Cenab Şehabeddin (Hayatı ve Seçme Şiirleri) Saadettin Nüzhet, Yeni Şark Kütüphanesi, İstanbul, 1935
21.) Cinânî (hzl. Dr. Cihan Okuyucu), TDK Yay. Ankara, 1994
22.) Dertli, Şemseddin Kutlu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara, 1988
23.) Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü, Prof. Dr. Ahmet Topaloğlu, Ötüken Yay. İstanbul 1989
24.) Divan Şiiri (hzl. Vasfi Mahir Kocatürk), Buluş Yay. Ankara ?
25.) Divan Şiiri Antolojisi (hzl. Halil Erdoğan Cengiz), Bilgi Yay. Ankara, 1983
26.) Divan Şiiri Antolojisi (hzl. Necmetttin Halil Onan), Sosyal Yay. İstanbul, 1998
27.) Divan-ı Esad, M. Esad Erbîlî ve Divanı, Erkam Yay. İstanbul, 1991
28.) Edebî San'atlar ve Tanınması (hzl. M. Orhan Soysal), MEB Yay. İstanbul, 1998
29.) Eski Şiirin Rüzgârıyle, Yahya Kemal, Yahya Kemal Küll. İstanbul 1962
30.) Eski Türk Edebiyatında Nazım (Divan Şiiri I), Prof. Dr. Fahir İz, Küçükaydın Mat. İstanbul, 1966
31.) Esrar Dede (hzl. Doç. Dr. Osman Horata), T.C. Kültür Bak. Ankara, 1998
32.) Eşrefoğlu Rûmî Divânı, Cağaloğlu Yay, İstanbul, 1978
33.) Faruk Nafiz Çamlıbel, Gurbet ve Saire (Toplu Şiirler), YKY İstanbul, 2003
34.) Fâtih'in Şiirleri (hzl. Kemal Edip Ünsel) TTK Bas. Ankara, 1946
35.) Figanî Divançesi, (hzl. Prof. Dr. Abdülkadir Karahan), İÜ. Ed. Fak. Yay. İstanbul 1966
36.) Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymannâmesi (hzl. M. Atâ Çatıkkaş) (TDK. Ankara, 2005)
37.) Fuzûlî Divanı Şerhi (I,II,III, IV) (hzl. Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan), Kültür ve Turizm Bak. Yay. Ankara, 1985
38.) Fuzûlî Divanı (hzl. Hasibe Mazıoğlu) Ankara, 1986
39.) Fuzûlî, Nevzat Yesirgil, Varlık Yay. İstanbul, 1968
40.) Hamdullah Hamdi ve Divanı, (hzl. Ali Emre Özyıldırım), Kültür Bak. Yay, Ankara, 1999
41.) Hayâlî Bey ve Divanından Örnekler (hzl. Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu), Kültür ve Turizm Bak. Yay. 1000 Temel Eser, Ankara, 1987
42.) Hiciv ve Mizah Edebiyatı Antolojisi, Hilmi Yücebaş, Milliyet Dağıtım Ltd. Şti, İstanbul, 1976
43.) Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu, Faik Reşit Unat, TTK Yay. Ankara, 1988

44.) İbn-i Kemal, Divân, (hzl. Yrd. Doç. Dr. Mustafa Demirel), Fakülteler Matb. İstanbul, 1996
45.) Yazım Kılavuzu, TDK, Ankara, 2005
46.) Kamus-ı Osmanî-Mehmet Salahî, İstanbul, 1313 (1895)
47.) Kamus-ı Türkî, Şemsettin Sâmi, (Önsöz: Prof. Dr. Ömer Faruk Akün), Alfa Aktüel Kitabevleri, İstanbul Copyright, 1998
48.) Karamanlı Nizami, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı , Halûk İpekten, Atatürk Üniv. Yay. Ankara, 1974
49.) Kastamonlu Divan Edebiyatı Şairleri, İlyas Yazar, İlyasyazar@ patikalar.net
50.) Kendi Gök Kubbemiz, Yahya Kemal, MEB Yay. 1000 Temel Eser, İstanbul, 1969
51.) Klasik ve Eski Osmanlı Türkçesi Metinleri II, Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş İst. Üniv. Ed. Fak. Yay. İstanbul, 1974
52.) Lügat-i Naci (Muallim Naci) 1308 (1890)
53.) Lügat-ı Ebuzziya, Kostantiniyye, 1306 (1888)
54.) M. Nejat Sefercioğlu, Dîvançe-i Seferî, İstanbul, 1997
55.) Mehmet Akif Ersoy, Safahat (hzl. Ömer Rıza Doğrul), İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1963
56.) Mehmet Âkif ve Cemiyetimiz, Doç. Dr. Faruk K. Timurtaş, Yağmur Yay. İstanbul, 1962
57.) Mehmet Âkif Ersoy, Safahat (hzl M. Ertuğrul Düzdağ), Çağrı Yay. İstanbul, 1999.
58.) Mevlid (Vesîletü'n-Necat), Süleyman Çelebi (hzl. Faruk K. Timurtaş) MEB İstanbul, 1970
59.) Midhat Cemal Kuntay, Türkün Şehnâmesinden (hzl. Faruk K. Timurtaş) MEB, 1000 Temel Eser, İstanbul, 1971
60.) Muallim Naci, Osmanlı Şairleri (hzl. Yrd. Doç. Dr. Cemâl Kurnaz), Kültür ve Turizm Bak. Yay. Ankara, 1986
61.) Muallim Naci'nin Şiirleri (hzl. Yrd. Doç. Dr. Abdülkadir Hayber-Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Özbay), MEB Yay. İstanbul, 1997
62.) Mükemmel Osmalı Lügati, Ali Nazima-Faik Reşad, İstanbul 1319 (1901), Müntahabât-ı Lügat-i Osmaniyye, 1280 (1863)
63.) Nabi (hzl. Dr.Abdülkadir Karahan), Varlık Yay. (2'nci baskı), İstanbul, 1967
63.) Nâbî Dîvânı I, II (hzl. Dr. Ali Fuat Bilkan), MEB İstanbul, 1997
64.) Necatî (hzl. Doç. Dr. İskender Pala) Timaş Yay. İstanbul, 1998
65.) Necati Beg Divanı, Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, MEB Yay. İstanbul, 1997
66.) Nedim Divaını (hzl. Abdülbâki Gölpınarlı) İnkılâp ve Aka Kitb. İstanbul, 1972 (İkinci Basım)

67.) Nedim Divanı (hzl. Hasibe Mazıoğlu), İstanbul, 1988
68.) Nef'î (hzl. Dr. Abdülkadir Karahan) Varlık Yay. (7'nci baskı) İstanbul, 1967
69.) Nef'î Divanı (hzl. Yard. Doç. Dr. Metin Akkuş), Akçağ Yay. Ankara, 1993
70.) Nihad Sâmi Banarlı-Resimli Türk Edebiyatı Tarihi (I,II) MEB İstanbul, 1971
71.) On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler I, II (hzl. E. Kemal Eyüboğlu), Doğan Kardeş Mat. İstanbul 1973,1975
72.) Osmanlı Türkçesi Metinleri II (Klasik ve eski), Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş, İÜ. Ed. Fak. Yay. İstanbul, 1974
73.) Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ferit Develioğlu, Ankara, 1962
74.) Osmanlıca-Türkçe Sözlük, Mustafa Nihat Özön (5'inci bask.), İnkılâp ve Aka Kitb. İstanbul, 1973
75.) Peygamberler Tarihi Ansiklopedisi (1.II), Türkiye Gazetesi Yay.İstanbul, 2004 (5. baskı)
76.) Osmanlıca Dersleri, Prof. Dr. Muharrem Ergin İst. Üniv. Ed. Fak. Yay. İstanbul, 1962
77.) Örnekleriyle Türkçe Sözlük (I,2, 3, 4), MEB İstanbul, 2004
78.) Recai-zade Mahmut Ekrem, Hayatı-Eserleri-Sanat (hzl. İsmail Parlatır) Atatürk Kültür Merkezi Yay. Ankara, 1995
79.) Riyâzî (Mehmet Ali Çelebi) Divanı (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Tıbkıbasım) (hzl. Doç. Dr. Mustafa Demirel, Çağrı Yay. İstanbul, 2005
80.) Rubâîler, Yahya Kemal, Yahya Kemal Külliyatı, İstanbul, 1963
81.) Seci' ve Kafiye Lûgati, Ali Seydi, İstanbul 1323 (1909)
82.) Son Asır Türk Şairleri, İbnülemin Mahmut Kemal İnal, M.E.B. Devlet kitapları, I. Cilt, İstanbul 1969; II. Cilt, İstanbul 1970,
83.) Sun'ullâh-ı Gaybî Dîvânı, Dr. Bilal Kemikli, MEB İstanbul, 2000
84.) Şair Eşref (Bütün Şiirleri ve 80 Yıllık Hatıraları), Hilmi Yücebaş, Milliyet Dağıtım Ltd. Şti. İstanbul, 1978
85.) Şâir Eşref, Prof. Dr. Önder Göçgün, Kültür ve Turizm Bak. Yay. Ankara, 1988
86.) Şair Padişahlar, Prof. Dr. Coşkun Ak, Kültür Bak. Yay. Ankara, 2001
87.) Şeyh Galip Divanı'ndan Seçmeler (hzl. Abdülbâki Gölpınarlı), MEB, 1000 Temel Eser, İstanbul, 1971
88.) Şeyhî Divanı'nı Tedkik (hzl. Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan), İÜ, Ed. Fak. Yay. İstanbul, 1964
89.) Şeyhülislâm Yahyâ Divânı (hzl. Dr. Hasan Kavruk), MEB Yay. Ankara, 2001

90.) Şiir Tahlilleri (I, II) Mehmet Kaplan, Anıl Yay. İstanbul, 1963 (3. baskı)
91.) Tanpınar'ın Şiir Dünyası, Mehmet Kaplan, İÜ Ed. Fak. Yay. İstanbul, 1963
92.) Tevfik Fikret (hzl. Yaşar Nabi), Varlık Yay. İstanbul,1954
93.) Tevfik Fikret (Eğitimciliği ve Şermin), Yusuf Yıldırım, Toker Yay. İstanbul, 2002
94.) Tevfik Fikret, Bütün Şiirleri (Haz. Prof. Dr. İsmail Parlatır, Doç. Dr. Nurullah Çetin,) TDK. Ankara, 2001
95.) Tevfik Fikret-Rübâb-ı Şikeste, Tanin Matbaası, İstanbul 1327 (1909)
96.) Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), TDK, Sayı 415-416-417, Ankara 1986
97.) Türkçe Sözlük, TDK, Ankara, 2005
98.) Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü, İsmet Zeki Eyuboğlu, Sosyal Yay. İstanbul, 1995
99.) Türk Edebiyatı (1,2,3) Ahmet Kabaklı, 1. cilt, Türk Edebiyatı Yay. İstanbul, 1971, 2.cilt, 1973 Türkiye Yay., 1978 3. cilt Türk Edeb. Yay.
100.) Unutulmaz Mısra'lar (hzl. İ. Hilmi Soykut), Sönmez Neşr. İstanbul, 1968
101.) Ümmî Divân Şairleri ve Enverî Divânı (hzl. Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatcı), MEB Yay. Ankara, 2001
102.) Ümmî Sinan Divanı (hzl. Doç. Dr. A. Azmi Bilgin), MEB Yay. İstanbul, 2000
103.) Yeni Tarama Sözlüğü (düz. Cem Dilçin), TDK Yay. Ankara 1983
104.) Yunus Emre Dîvanı (hzl Faruk K. Timurtaş), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1972
105.) Yunus Emre Dîvânı (Risaletü'n-Nushiyye-Tenkitli Metin) Dr. Mustafa Tatçı, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1991
106.) Yusuf u Züleyha (Seçmeler), Kemal Paşazade (hzl. Dr. Mustafa Demirel) Kültür ve Turizm Bak. Yay. Ankara, 1983
107.) Zâtî Divanı, Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan, (Gazeller Kısmı 1. cilt, İÜ Ed. Fak. Yay. İstanbul, 1968
108.) Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Şahsiyeti ve Bütün Şiirleri (hzl. Doç. Dr. Önder Göçgün), Kültür ve Turizm Bak. Yay. Ankara, 1987
109.) Ziya Paşa'nın Şiirleri, Ed. Yay. Ankara, 1967

ALFABETİK ŞAİRLER LİSTESİ

Abdî (Akhisarlı Abdullah) (XVIII. yy.)
Abdî (Himmetzâde Abdullah ...) (XVII. yy.)
Abdullah Cevdet (XX. yy.)
Abdullah Vassâf (Akhisarlı Şeyhülislâm ...) (XVII. yy.)
Abdülhak Mihrünnisa (Hanım) (XIX. yy.)
Abdülganî Seni (.... Yurtman) (XX. yy.)
Abdülganî Nâdirî (?)
Abdülhak Hâmit (...Tarhan) (XX. yy.)
Abdülhak Mihrünnisa Hanım (?)
Abdülhak Molla (XIX. yy.)
Abdülhalim Galip Paşa (Türk Galip) (XIX. yy.)
Abdülkadir Hamidî (XVI. yy.)
Aczî (Mîrzâde Mustafa ... Ağa) (XIX. yy.)
Âdem Dede (Antalyalı ...) (XVII. yy.)
Âdile Sultan (XIX. yy.)
Adlî (Sultan II. Bayezid) (XV. yy.)
Adlî, Âdil (Sultan II. Mahmut) (XVIII. yy.)
Adnî (Mora Fatihi Mahmut Paşa) (XV. yy.)
Adnî (Sultan III. Mehmet) (XVI. yy.)
Âgâh (Mehmet ... Efendi) (XIX. yy.)
Âgâh Osman Paşa (Trabzonlu ...) (XIX. yy.)
Âgâhî (Şâkir ... Efendi) (XIX. yy.)
Ağazade Şeyh Mehmet Dede (?)
Ahdî (Bağdatlı ...) (XVII. yy.)
Âhî (Niğbolulu Hasan ...) (XV. yy.)
Ahmed-i Dâî (XV. yy.)
Ahmedî (XIV. yy.)
Ahmet Cevdet Paşa (XIX. yy.)
Ahmet Hamdi (?)
Ahmet Hamdi Tanpınar (XXI. yy.)
Ahmet Paşa (XV. yy.)
Ahmet Râsim (XX. yy.)
Ahmet Râşit (XIX. yy.)
Ahmet Remzi (... Akyürek) (XX. yy.)
Ahmet Sârbân (XVI. yy.)
Akbıyık Abdal (XV. yy.)
Âkif (Selânikli Hasan ... Efendi) (XIX. yy.)
Âkif Paşa (Mısır Vâlisi Mehmet ...) (XIX. yy.)
Alaybekizade Naci (?)
Ali (?)
Âlî (Ali ... Efendi) (XIX. yy.)
Âlî (Edirneli ...) (XVII. yy.)
Âlî Bey (Gelibolulu Müverrih ...) (XVI. yy.)
Ali Çelebi (Kınalızâde Alâeddin ...) (XVI. yy.)
Ali Çelebi (Turnacıbaşızâde Yetim ...) (XVI. yy.)
Ali Emîrî Efendi (bk. Emîrîzâde Ali Emîrî) (XIX. yy.)
Ali Paşa (?)
Ali Rıza Paşa (?)
Ali Rûhî (... Bey) (XIX. yy.)
Ali Şîr Nevâî (XV. yy.)
Ali Ulvî (?)
Âmihî (?)
Amrî (Abdülkerim Oğulluğu ...) (XV. yy.)
Andelîb (Mehmet Esad Fâik) (XIX. yy.)
Andelîbî (Bülbül Hasan) (XVI. yy.)

Ârif (Amasyalı ...) (XVIII. yy.)
Ârif (Mehmet ...) (XIX. yy.)
Ârif (Mütercim Mîr Süleyman ...) (XVIII. yy.)
Ârif (Mütercim-i Arabî Reisülküttâb Mîr ...) (XIX. yy.)
Ârif Hikmet (İsmet Beyzâde Şeyhülislâm ...) (XIX. yy.)
Ârifî (Trabzonlu Mehmet Mâruf) (XVI. yy.)
Ârif-i Kadîm (Hüseyin ...) (XIX. yy.)
Ârifî-i Kadîm (Hüseyin ...) (XVI. yy.)
Arşî Dede (XVI. yy.)
Âsâf (XIX. yy.)
Âsaf (Almet İzzet Paşazâde Süleyman...) (XIX. yy.)
Âsaf (Nâfia Nâzırı Mahmut Celâleddin Paşa) (XIX. yy.)
Âsım (Ârifzâde Mahmut ...) (XVIII. yy.)
Âsım (Bağdatlı Abdülazîz ...) (XIX. yy.)
Âsım (Bursalı Seyyid Mustafa ... Çelebi) (XVIII. yy.)
Âsım (Çelebizâde Şeyhülislâm İsmail ...) (XVIII. yy.)
Âsım (Küçük Filibelizâde ..) (XIX. yy.)
Âşık (Müneccimbaşı Derviş Ahmet Dede) (XVIII. yy.)
Âşık Tokatlı Nuri (XIX. yy.)
Âşık Çelebi (XVI. yy.)
Âşık Ömer (XVII. yy.)
Âşık Paşa (XIV. yy.)
Âşık Veysel (... Şatıroğlu) (XXI, yy.)
Âşıkî (Defterzâde ...) (XIX. yy.)
Aşkî (Tireli ...) (XVI. yy.)
Atâ (Tayyarzâde Ahmet Atâullah Bey) (XIX. yy.)
Atâullah (Şeyhülislâm Mehmet ...) (XIX. yy.)
Atâyî (Nev'izâde Ataullah) (XVI. yy.)
Âtıf (Kuyucaklızade) (XIX. yy.)
Âtıf (Defterdar Mustafa ...) (XVIII. yy.)
Atilla İlhan (XXI. yy.)
Avnî (Fatih Sultan Mehmet II) (XV. yy.)
Aynî (XIV. yy.)
Aynî (Ayıntablı Hasan ... Efendi) (XVIII. yy.)
Âzerî Çelebi (İbrahim ...) (XVI. yy.)
Azîz Bey (Abdülaziz ...) (XIX. yy.)
Azîz (Subhizâde ...) (XIX. yy.)
Aziz Mahmut Hüdâyî (XVI. yy.)
Azîzî (Yedikuleli …) XVI. yy.
Azmî (Gedizli ...) (XVI. yy.)
Azmî (Pîr Mehmet ...) (XVI. yy.)
Azmî-i Âmidî (XIX. yy.)
Azmî-i Âmidî (XVI. yy.)

B

Badi Nedîm Ofdağ (?)
Bağdatlı Rûhî (Rûhî-i Bağdadî) (XVI. yy.)
Bahâeddin (Yazıcızâde Mehmet ...) (XIX. yy.)
Bahâyî Küfrî (İstanbullu Hasan Çelebi) (XVII. yy.)
Bâhir (İmam-ı Sultanî Abdurrahman ...) (XVIII. yy.)
Bahrî (Melâmî ... Dede) (XVI. yy.)
Bahtî (Sultan I. Ahmet) (XVI. yy.)
Bâkî (Varnalı Mahmut Abdülbâkî) (XVI. yy.)
Bâkî (Varnalı Abdülbâkî) (XVIII. yy.)
Bâlî Çelebi (Edirneli ...) (XVI. yy.)
Basrî Dede (?)
Basîrî (Musullu Halîl) (XIX. yy.)
Basîrî Halîl (Horasanlı ....) (XV. yy.)
Behcet (Çankırılı ...) (XX. yy.)
Behcet (Trabzonlu Defterdar Mehmet ...) (XIX. yy.)
Behcetî (XVII. yy.)
Behiştî (Vizeli Şeyh Ramazan Efendi) (XVI. yy.)
Bekayî (XVIII. yy.)

Bekrî (Diyarbekirli Ebûbekir) (XIX. yy.)
Belîğ (Bursalı İsmail ...)(XVIII. yy.)
Belîğ (Yenişehirli Mehmet Emin ...)(XVIII. yy.)
Benlekçi İzzet Bey(XVIII. yy.)
Berrî Dede (XVIII. yy.)
Besîm (Kırımlı ...) (XVIII. yy.)
Beyânî (Cârullahzâde Mustafa ...) (XVI. yy.)
Beyânî (Kastamonulu ...) (XVI. yy.)
Bezmî (Yasakçızâde İbrahim Çelebi) (XVII. yy.)
Biâtî (?)
Bîdârî (XVI. yy.)
Bülendî (.... Çelebi) (XVII. yy.)
Büyük Reşid Paşa (Mustafa Reşit Paşa) (XIX. yy.)

C

Cafer Çelebi (Tâcizâde ...) (XV. yy.)
Caferî (?)
Cahit Sıtkı Tarancı (XXI. yy.)
Câmi (Habibzâde ...) (XVI. yy.)
Câmî (İstanbullu Mehmet ...) (XIX. yy.)
Câmî (Rûmî, Mısrî ...) (XVI. yy.)
Câzim (Zeyrekzâde ...) (XVIII. yy.)
Cehdî (Diyarbekirli İbrahim ...) (XIX. yy.)
Celâl Çelebi (Manastırlı Hüseyin ...)(XVI. yy.)
Celâl Paşa (Seyyid Ali Celâleddin Paşa) (XIX. yy.)
Celâleddin Paşa (Abdullah ...) (XIX. yy.)
Celâlî (?)
Cem Sultan (Şehzade ...) (XV. yy.)
Cem'î (?)
Cenâbi (Müverrih Mehmet Mustafa ...) (XVI. yy.)
Cinânî (Müverrih Bursalı Mustafa ...) (XVI. yy.)
Cenap Şahabeddin (XX. yy.)
Cevdet Paşa (Leskofçalı Ahmet ...) (XIX. yy.)
Cevdet-i Kadim (?)
Cevrî (İbrahim Çelebi) (XVII. yy.)
Cinânî (Edirneli ...) (XVII. yy.)
Cûdî (Muallim ...) (XIX. yy.)

Ç

Çermikli Zihni (XIX. yy.)

D

Dâniş-Sultânzâde (?)
Dâniş (Dâniş-i Atîk; Dâniş-i Kadim) (XVIII. yy.)
Dâniş (Silahşûrân-ı Hâssadan Ali Rif'at Bey oğlu ...) (XIX. yy.)
Defterdar Mehmet Bey (?)
Defterdar Zihni (?)
Dertli (XIX. yy.)
Derûnî (İznikli ...) (XVI. yy.)
Derviş Çelebi-i Mevlevi (Konyalı ...) (XVI. yy.)
Derviş-i Kadim (?)
Derviş Paşa (XVI. yy.)
Dukakinzâde Ahmet (XVI. yy.)
Dürrî (Üsküplü ...) (XVI. yy.)

Dürrî (Vanlı Yekçeşim ...) (XVIII. yy.)

E

Ebubekir Sâmi Paşa (XVIII. yy.)
Ebussuud (Şeyhülislâm ... El-İmâdî) (XVI. yy.)
Edhem (İbrahim ... Efendi) (XIX. yy.)
Edhem Pertev Paşa (XIX. yy.)
Edirneli İlmî (XVI. yy.)
Ekmel Çelebi (?)
Elif (Hasırîzâde Şeyh Mehmet ...) (XIX. yy.)
Emîn (Bursalı ... ?)
Emîn (---Hilmi) (XIX. yy.)
Emîrîzâde Emîrî (bk. Ali Emîrî Efendi) (XIX. yy.)
Emrî (Emrî Çelebi) (?)

Emrî (Edirneli Emrullah) (XVI. yy.)
Emrî-i Kadîm (Edirneli ...) (XVIII. yy.)
Enderûnî Râzî (?)
Enderunlu Fâzıl (Fâzıl-ı Enderûnî) (XVIII. yy.)
Enderunlu Vâsıf (Vâsıf-ı Enderûnî) (XVIII. yy.)
Enis Dede (XV. yy.)
Enverî (XVI. yy.)
Erzurumlu İbrahim Hakkı (XVIII. yy.)
Esad (Musullu ...) (XIX. yy.)
Esad (Mehmet ... Erbîlî) (XIX. yy.)
Esad (Selânikli Mehmet ... Dede) (XIX. yy.)
Esad (Şeyhülislâm Mehmet ...) (XVII. yy.)
Esad (Takvîm-i Vekayihâne-i Âmire Nâzırı Mehmet ...) (XIX. yy.)
Esad (Vakanüvis İstanbullu Mehmet ...) (XVIII. yy.)
Esat Bağdadî (?)
Esad Muhlis Paşa (XIX. yy.)
Esrar Dede (XVIII. yy.)
Eşref (Gelenbeli Heccâv Mehmet ...) (XIX. yy.)
Eşref Paşa (Bursalı Mustafa ...) (XIX. yy.)
Ethem Muhlis Paşa (xx. yy.)
Ethem Sakızlı (?)
Ezherî (Nureddin ...) (XIV. yy.)

F

Fahrî (Şeyh Hüseyin Fahrüddin Dede) (XX. yy.)
Fâik (Manastırlı Salih ...) (XIX. yy.)
Fâik Âlî Bey (XIX. yy.)
Fâik Memduh Paşa (Esbak Dahiliye Nâzırı ...) (XIX. yy.)
Fâiz (Edirneli Abdürrahîm ...) (XVIII. yy.)
Fâizî (Kafzâde Abdülhay Çelebi) (XVI. yy.)
Fâizî (Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi) (XVIII. yy.)
Fâmî-i Âmidî (İsmail ....) (XVII. yy.)
Fârisî (Sultan II. Osman) (XVI. yy.)
Faruk K. Timurtaş (Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş) (XXI. yy.)
Fasîh (Ahmet ... Dede) (XVII. yy.)
Fâtih (Şirvanlı ... Efendi) (XIX. yy.)
Fatin Efendi (XIX. yy.)
Fâzıl Ahmet Aykaç (xx. yy.)
Fazlî (XVI. yy.)
Fehîm (Hoca Süleyman...) (XVIII. yy.)
Fehîm-i Kadîm (Uncuzâde ...) (XVI. yy.)
Fennî (XVII. yy.)
Fennî (Yozgatlı Mehmet Said ...) (XIX. yy.)
Fennî-i Kadîm (Cizye Kâtibi Mehmet ...) (XVIII. yy.)
Ferid (... Kam) (XX. yy.)
Ferîd (Hariciye Nezareti Tercüme Mümeyyizi İbrahim ...) (XIX. yy.)
Ferîdî (?)
Ferîde Hanım (Kastamonulu …) (XVIII. yy.)
Fethi Atâ (XXI. yy.)
Fevrî (Mevlânâ Ahmet bin Abdullah ...) (XVI. yy.)
Feyzî (Muallim ...) (XIX. yy.)
Feyzî (XVI. yy.)
Feyzî-i Kadîm (Hüseyin ...) (XVI. yy.)
Fıtnat Hanım (Zübeyde...Hanım) (XVIII. yy.)
Figânî (Ramazan Çelebi) (XV. yy.)
Fikri Paşa (?)
Firâkî (Kütahyalı Vâiz Abdurrahman ...) (XVI. yy.)
Firdevsî-i Rûmî (Türk Firdevsisi) (XVI. yy.)
Fuad (Alâiyeli Mehmet ... Bey) (XIX. yy.)
Fuat Paşa (Keçecizade Mehmet...) (XX. yy.)
Fuzûlî (XVI. yy.)

G

Ganî (Geredeli Mevlana Abdülgani) (XVI. yy.)

Gavsî (Ahmet ... Dede) (XVIII. yy.)
Gaybî (Sun'ullâh-ı Gaybî) (XVII. yy.)
Gazâyî (II. Gazi Giray) (XVI. yy.)
Gubârî (Karamanlı Abdurrahman bin Abdullah) (XVI. yy.)
Gülşehri (XV. yy.)
Günâhî (?)
Güvâhî (XVI. yy.)

H

Habîbî (XV. yy.)
Hâdî Abdüsselimzade (?)
Hâfız Müşfik (?)
Hakanî (Ayas Paşazâde Mehmet ...) (XVI. yy.)
Hâkî (XVIII. yy.)
Hakkı (?)
Hakkı Paşa (İsmail ...) (XIX. yy.)
Hâletî (Azmizâde Mustafa ...) (XVII. yy.)
Halilî (Halîlî-i Âmidî) (XV. yy.)
Halil Nihat Boztepe (XIX. yy.)
Halim Giray (Kırım Hânı ...) (XIX. yy.)
Halim Giray (Kırımlı ...) (XVIII. yy.)
Halîmî (Bursalı Ahîzâde Abdülhalim) (XVI. yy.)
Hâlis (Şeyh Ahmet ---Efendi) (XVIII. yy.)
Hâlisî (?)
Hâlit Rif'at (XIX. yy.)
Hamâmîzâde İhsan (XX. yy.)
Hamdî (Nâzımü'l-Hikem Ahmet ...) (XIX. yy.)
Hamdulllah Hamdî (XV. yy.)
Hâmî (Hâmî-i Âmidî) (XVIII. yy.)
Hâmî-i Âmidî (XVII. yy.)
Hanîf (İbrahim ...) (XVIII. yy.)
Hanîf Efendi (XVII. yy.)
Harîmî (Şehzâde Korkut) (XVI. yy.)
Harîrî (Bursalı ...) (XVI. yy.)
(X) Harputlu Hayri ((XIX. yy.)
Hasan Çelebi (Kınalızade ...) (XVI. yy.)
Hasan Hilmi (Kıbrıs Müftüsü) XVIII. yy.)
Hasan Hüsnü (.... Paşa) (XIX. yy.)
Hasan Kudsî (?)
Hasanoğlu (?)
Hasbî (Hüseyin ...) (XVII. yy.)
Hasırcızade Hafız (?)
Hâsim (Köprülüzâde ...) (?)
Hassân (Süleyman Hâdi beyzâde Mehmet ...) (XIX. yy.)
Hâşimî (Bursalı Emîr Osman ...) (XVI. yy.)
Haşmet (Sadrazam Abbaszâde ...) (XVIII. yy.)
Hatâî (Şah İsmail) (XV. yy.)
Hâtem (Akovalızâde Ahmet ...) (XVIII. yy.)
Hâtemî (Edirneli İbrahim) (XVII. yy.)
Havâyî (Kuburîzâde Abdurrahman Rahmi ...) (XVII. yy.)
Hayâlî (Ahmet Şemsettin) (XVI. yy.)
Hayâlî Bey (Vardar Yeniceli Mehmet ...) (XVI. yy.)
Haylî (Bursalı Ahmet) (XVII. yy.)
Haydar (Ali ...) (XIX. yy.)
Hayretî (Yeniceli ...) (XV. yy.)
Hayrî (Harputlu ...?)
Hayrî (Vîrânşehirli Reisülküttâb Mehmet ...)
Hâzık (Erzurumlu Mehmet ....) (XVIII. yy.)
Hemdemî (XVIII. yy.)
Hersekli Ârif Hikmet=(Ârif Hikmet ,Hersekli ...) (XIX. yy.)
Hezârî (Antakyalı Mustafa Münif) (XVIII. yy.)
Hızır Ağazâde Sait Bey (XVIII. yy.)
Hikmetî (Prof. Dr. Hikmet Özdemir) (XXI. yy.)
Hilâlî (Kelile ve Dimne Mütercimi İstanbullu ...) (XVI. yy.)
Hilmî (Trabzonlu ...) (XIX. yy.)
Hilmî (Kıbrıslı ...) (XVIII. yy.)
Hisâlî (Sinoplu Hüseyin ...) (XVII. yy.)

Hoca Dehhânî (XIII. yy.)
Hoca Tahsin (?)
Hudema Safa (?)
Huffî (XV. yy.)
Huzûrî (Gelibolulu ...) (XVI. yy.)
Hüdâî (Müezzin Hüdâî-i Atîk) (XVI. yy.)
Hüdâî (Üsküdarlı Şeyh Aziz Mahmut ...) (XVII. yy.)
Hümâmî (XV. yy.)
Hüseyin Çelebi (...i Kefevî) (XVII. yy.)
Hüseyin Hüsnü (XIX. yy.)
Hüseyin Sîret (... Özsever) (XX. yy.)
Hüsnî (XIX. yy.)
Hüsrevî (?)

İ

İbn-i Kemal (Kemalpaşazâde Şemsettin Ahmet b. Süleyman ...) (XV. yy.)
İbnü'n-Neccâr Şeyh Rıza (XVII. yy.)
İbrâhim (... Efendi) (XVII. yy.)
İbrahim (Şeyh ...?)
İbrahim Hakkı Bey (Erzurumlu …) (XX. yy.)
İbrahim Nâşid (XVIII. yy.)
İkbâlî, Cihangîr (Sultan III. Mustafa) (XVIII. yy.)
İkbâlî, Meftûnî (Sultan II. Mustafa) (XVII. yy.)
II. Sultan Selim (Sarı Selim) (XVI. yy.)
İlhâmî, Selîmî (Sultan III. Selim) (XVIII. yy.)
İrfan Paşa (?)
İshak (Ebû İshak İsmail Efendizâde Şeyhülislâm ... Efendi) (XVIII. yy.)
İshak Çelebi (XV. yy.)
İsmail Hikmet (?)
İsmail Safâ (XIX. yy.)
İsmet (Müstecâbîzâde ...) (XIX. yy.)
İsmetî (Birgili Fazlullahzâde ...) (XVII. yy.)
İzzet Ali Paşa (XVII. yy.)
İzzet Ulvî Paşa (?)
İzzetî (Vişnezâde Şeyh Mehmet ...) (XVII. yy.)
İzzet Efendi (Tosyalı …Mustafa…) (XIX. yy.)
İzzî (Eşrefzâde Şeyh İzzettin Ahmet) (XVIII. yy.)

K

Kabûlî (Kütahyalı Mehmet---Çelebi) (XVI. yy.)
Kadı Burhanettin (XIV. yy.)
Kadri Çelebi (Hamîdî Abdülkadir) (XVI. yy.)
Kâmî (Edirneli ...) (XVII. yy.)
Kâmî (Karamanlı ...) (XVI. yy.)
Kâmî-i Âmîdî (XVIII. yy.)
Kâmil Paşa (Yusuf …) (XIX. yy.)
Kânî (Ebubekir ...) (XVIII. yy.)
Karacaoğlan (XVII. yy.)
Kâzım Paşa (Koniçeli Mûsâ .....) (XIX. yy.)
Keçecizade İzzet Molla (XVIII. yy.)
Kelîm-i Eyyûbî (Batburunzâde ... Çelebi) (XVII. yy.)
Kemal Ümmî (XV. yy.)
Kemâlî (?)
Kemalzade Ekrem Bey (Ali Ekrem Bolayır) (XIX. yy.)
Kenzî (Karamanlı Âşık ..?) (Âşık Remzî?) (XIX. yy.)
Kethüdâzâde Mehmet Ârif (XVIII. yy.)
Kıbrıslı Hilmi (XVIII. yy.)
Kınalızâde Kirâmî (XVI. yy.)
Kirâmî (?)
Kirânî (Abdürrahim ...) (XVI. yy.)
Koca Râgıp Paşa (Mehmet ....) (XVIII. yy.)
Kudsî (XX. yy.)
Kul Nesîmî (XVII. yy.)
Kudsî (?)

L

La'lî (Üsküplü ...) (XVI. yy.)
Lamiî Çelebi (Bursalı ...) (XV. yy.)
Lâtifî (Kastamonulu Abdüllâtif ...) (XVI. yy.)
Leâlî (?)
Lebîb (Mehmet Lebîb) (XIX. yy.)
Lebîb-i Âmîdî (Abdülgafûr Hüseyin ...) (XVIII. yy.)
Lem'î (?)
Leskofçalı Galip (Leskofçalı Mustafa Galip) (XIX. yy.)
Leskofçalı Hakkı Bey (?)
Leylâ (İsmail Paşa Kerîmesi ... Hanım) (XIX. yy.)
Leylâ Hanım (XVIII. yy.)
Lisânî (?)
Lütfi (XVIII. yy.)

M

Mahmut Nedîm Paşa (Damat ....) (XIX. yy.)
Mahmut Paşa-yı Velî (?)
Makalî (Alaşehirli Mustafa ...) (XVI. yy.)
Manastırlı Nâili (XVIII. yy.)
Mânî (Şeyh Mehmet bin Çalık Ali) (XVI. yy.)
Mantıkî (Ahmet ...) (XVI. yy.)
Mehdî (?)
Mehmet (XIV yy.)
Mehmet Âkif (... Ersoy) (XX. yy.)
Mehmet Memduh Paşa (Ankara Valisi ...) (XX. yy.)
Mehmet Re'fet (XIX. yy.)
Mehmet Salâhî (XX. yy.)
Mehmet Tevfik (?)
Mehmet Zekî (XIX. yy.)
Melîhî (XV. yy.)
Memduh Paşa (XX.yy.)
Menkilî Girây (?)
Merdânî (Silleli ...) (XIX. yy.)
Mesîhî (Piriştineli İsa ...) (XV. yy.)
Meşhûrî (Selanikli ...)(XIX. yy.)
Mevlânâ (XIII. yy.)
Meylî (XVI. yy.)
Mezâkî (Süleyman Mezâkî-i Mevlevî) (XVII. yy.)
Midhat Cemal Kuntay (XX. yy.)
Mihrî Hatun (XV. yy.)
Mîr Hasîb (Mü'minzâde Ahmet ...) (XVIII. yy.)
Misâlî (?)
Muallim Naci (Muallim Ömer Naci) (XIX. yy.)
Muallim Feyzî (XIX. yy.)
Muhibbî, Meftûnî (Kanunî Sultan Süleyman I) (XVI. yy.)
Muhîtî (?)
Muhlisî (Kanunî'nin oğlu Şehzâde Mustafa) (XVI. yy.)
Muîdî (Kalkandelenli ...) (XVI. yy.)
Murad (IV. Sultan Murat) (XVII. yy.)
Murad Emrî (XIX. yy.)
Murâdî (Sultan III. Murat) (XVI. yy.)
Murâdî (Sultan II. Murat) (XV. yy.)
Murâdî (Sultan IV. Murad) (XVII. yy.)
Musahib Şemsi Paşa (?)
Münib (Hoca Mustafa ...) (XIX. yy.)
Münîf (Antalyalı ...) (XVII. yy.)
Münip Paşa (?)
Münîre (... Hanım) (XIX. yy.)
(X) Münire (... Hanım?)
Müslim (Ebülvefa Ahmet ...) (XVIII. yy.)
Mütercim Âsım (XVIII. yy.)

N

Nâmî (?)
Nâbî (Yusuf ...) (XVII. yy.)
Nâdirî (Ganizâde ...) (XVI. yy.)
Nahîfî (Süleyman ...) (XVII. yy.)
Nâilî (Mustafa ...-i Kadîm) (XVII. yy.)

Naîm (Tezkirecizâde Müverrih ...?)
Namık Ekrem (?)
Namık Kemal (XIX. yy.)
Nasûhî (XVII. yy.)
Nâşid (İbrahim... Bey) (XVIII. yy.)
Nâzım Paşa (XIX. yy.)
Nazîf (Âmidî) (XIX. yy.)
Nazîf (Şeyh Hasan ... Dede) (XIX. yy.)
Nazîm (Yahyâ ...) (XVII. yy.)
Nazmî (Edirneli ...) (XVI. yy.)
Necatî Bey (İsa ...) (XV. yy.)
Neccârzâde (?)
Necîb (Sultan III. Ahmet) (XVII. yy.)
Necîb (Suyolcuzâde Mustafa ...) (XVIII. yy.)
Necmi (?)
Necip Fazıl Kısakürek
Nedîm (Ahmet ...) (XVIII. yy.)
Nedîm-i Kadîm (XVII. yy.)
Nef'î (Ömer) (XVII. yy.)
Nermî (?)
Nesîb (Seyyit Mehmet ...) (XVIII. yy.)
Nesîb-i Mevlevî (İki Bayraklızâde Yûsuf ...)(XVIII. yy.)
Nesîmî (Seyyit Nesîmî) (XIV. yy.)
Neşâtî (... Ahmet Dede) (XVII. yy.)
Neş'et (XVII. yy.)
Neş'et (Hoca Süleyman ...) (XVIII. yy.)
Nev'î (Malkaralı Yahyâ ...) (XVI. yy.)
Nevres-i Cedîd (Osman ...) (XIX. yy.)
Nevres-i Kadîm (Kerküklü Abdurrezzak...) (XVIII. yy.)
Nevşehirli Hikmet (?)
Neylî (Mirzazâde Ahmet ...) (XVII. yy.)
Neyzen Tevfik (XX. yy.)
Nihâlî (İbrahim ...) (XVIII. yy.)
Nihânî (XV.)
Nihat (… Bey) XIX.yy.)
Nişânî (Karamanlı Nişancı Mehmet Paşa) (XVI. yy.)
Niyâzî-i Halvetî (Mısırlı Şeyh Mehmet ...) (XVII. yy.)
Nizâmî (Karamanlı ...) (XV. yy.)
Numan Mahir (XVIII. yy.)
Nuri (Abdülahad Nuri) (XVII. yy.)
Nutkî (Ali Dede) (?)
Nüzhet (Rıdvan Paşazâde ... Efendi) (XIX. yy.)

O

Osman Nuri Paşa (XIX. yy.)
Osman Şemsi Efendi (?)
Osmanzâde Tâib (.... Ahmet ....) (XVII. yy.)

P

Pertev Efendi (XVIII. yy.)
Pertev Paşa (Mülkiye Nâzırı Mehmet Said ...) (XIX. yy.)
Pir Sultan Abdal (XVI. yy.)

R

Rahmî (Bursalı Pir Mehmet... Çelebi) (XVI. yy.)
Rahmî (Tersane Kâtibi Vak'anüvis Kırımlı Mustafa ...) (XVIII. yy.)
Râmî (XVI. yy.)
Râmî Mehmet Paşa (XVII. yy.)
Ra'nâ (Nevrekoplu ... Efendi) (XIX. yy.)
Râgıb (Bursalı Ahmed...Efendi) (XIX. yy.)
Râgıb (Bursalı Ali ...) (XVII. yy.)
Rağbet (?)
Râsih (Enderûnî Balıkesirli Ahmet ...) (XVII. yy.)
Râsih (Enderûnî İbrahim ...) (XIX. yy.)
Râsim (Eğrikapılı Mehmet ... Mevlevî) (XVIII. yy.)
Râşid (Ayıntablı Mehmet Ali ...) (XIX. yy.)
Râşid (Molla Feyzizâde Müverrih Mehmet ...) (XVII. yy.)
Râtib (.... Bey) (XIX. yy.)

Râtib Ahmet Paşa (XVIII. yy.)
Râzî (Üsküdarlı Abdüllâtif ...) (XVIII. yy.)
Re'fet (?)
Re'fet Paşa (Süleyman ...) (XIX. yy.)
Recaizâde Ekrem (... Mahmut) (XIX. yy.)
Recep Vahyî (?)
Refi' (Çavuşlar Kâtibizâde Mehmet) (XVII. yy.)
Refî-i Âmidî (XVIII. yy.)
Refikî (XIX.yy.)
Resîm (Mustafa ... Çelebi) (XVIII. yy.)
Resmî (İsmail… Efendi) (XVII. yy.)
Reşat (XIX. yy.)
Reşid Âkif Paşa (XX. yy.)
Reşid Çeşmizâde (XVIII. yy.)
Revânî (XV. yy.)
Re'yî (?)
Rezmî (Bahadır Giray Han) (XVII. yy.)
Rıf'at (Manastırlı ...) (XIX. yy.)
Rıfat (Kırımlı Ebubekir) XIX.yy.)
Rıza Tevfik (Doktor... Bölükbaşı) (XX. yy.)
Rızâyî (Filibeli Mahmut ... Baba Çelebi) (XVI. yy.)
Riyâzî (Mehmet Ali Çelebi) (XVI. yy.)
Rûmî (İznikli Eşrefoğlu ...) (XV. yy.)
Ruhî (XIX. yy.)
Ruhullah (?)
Rusçuklu Hayri (?)
Rüşdî (Ahmet ...) (XVII. yy.)
Rüşdî-i Kadîm (Veliyyüddin Rüşdî Efendi ...) (XIX. yy.)
Rüşdü Paşa (Erzurumlu Mehmet ...) (XIX. yy.)

S

Sâbir (?)
Sâbit (Bosnalı Alâeddin ...) (XVII. yy.)
Sabrî (Mehmet Şerif Çelebi) (XVII. yy.)
Sabrî-i Şâkir (XVI. yy.)
Sabûhî (Karamanlı Mevlevî Şeyhi) (XVI. yy.)
Sâdî (Sâdî-i Cem Çelebi) (XVI. yy.)
Sâdî (XVII. yy.)
Sa'dî Çelebi (?)
Sadullah Paşa (Erzurumlu ...) (XIX. yy.)
Safâ (İsmail Safâ?)
Sâfî (Cezrî Kasım Paşa) (XVI. yy.)
Saffet Paşa (?)
Safvet (İstanbullu Mustafa ...) (XIX. yy.)
Sâhib (Şeyhülislâm Pîrîzâde Osman ...) (XVIII. yy.)
Sâib (Mehmet Ali) (XVII. yy.)
Said Paşa (Diyarbekirli ...) (XIX. yy.)
Said Paşa (Kemal Paşazâde ...) (XIX. yy.)
Sait Sırrı (?)
Sâkıb (İzmirli Şeyh Mustafa ... Dede) (XVIII. yy.)
Sâkıb Dede (İzmirli Şeyh Mustafa ...) (XVII. yy.)
Salburcuoğlu (XVII. yy.)
Sâlih (... Bey ?)
Sâlik (Kasımpaşa Mevlevihanesi Şeyh Halil Efendi Mahdumu ...) (XVII. yy.)
Sâlim (XVIII. yy.)
Sâlim (Defterdar Kethüdâsı Gölpınarlı Hasan Efendizâde Mustafa ...) (XVIII. yy.)
Sâlim (Trabzonlu ...) (XVIII. yy.)
Sâmî (?)
Sâmi (Âmidî Odası Hulefasından ... Efendi) (XIX. yy.)
Sâmi (Arpaemînizâde Vak'anüvis Mustafa –Bey) (XVII. yy.)
Sâmih (Nasûhîzâde Mehmet ...) (XIX. yy.)
Sâmih Rif'at (XX. yy.)
Sarıca Kemal (XVI. yy.)
Sebkatî (Sultan I. Mahmut) (XVIII. yy.)
Seferî (Yard. Doç. Dr. M. Nejat Sefercioğlu-(XXI. yy.)
Sehâbî (Bursalı ...) (XVI. yy.)
Sehâbî (Hemedanlı ...) (XVI. yy.)
Selâmî (XVIII. yy.)

Selîmî (Yavuz Sultan Selim I) (XV. yy.)
Selîmî, Tâlibî (Sultan II. Selim (Sarı) (XVI. yy.)
Senih (XIX. yy.)
Senîh-i Mevlevî (XIX. yy.)
Servet (Osman... Efendi) (XVIII. yy.)
Seydî (Dülgerzâde ...) (XVI. yy.)
Seyfullah (Seyyit ... Kasım-ı Halvetî) (XVII. yy.)
Seyrî (?)
Seyyit Mehmet Nesip (?)
Seyyit Sabri (?)
Seyyit Süleyman (Alâiyeli Şeyh ...?)
Seyyit Vehbî (....Hüseyin...)
Sezâyî (Hasan ...) (XVII. yy.)
Sırrı Paşa (Giritli ...) (XIX. yy.)
Sinan Paşa (XV. yy.)
Sîretî (?)
Sultan Abdülaziz (XIX. yy.)
Sultan Çelebi Mehmet (XIV. yy.)
Sultan I. Bayezid (Yıldırım) (XIV. yy.)
Sultan I. Murat (Hüdavendigâr) (XIV. yy.)
Sultan I. Osman "Gazi" (XIV. yy.)
Sultan İbrahim (Deli) (XVI. yy.)
Sultan Orhan Gazi (XIV. yy.)
Sultan V. Mehmet Reşad (XIX. yy.)
Sultan Veled (XIII. yy.)
Suûdîzâde Kadri (?)
Sühâyî (Sirozlu ...) (XVI. yy.)
Süheylî (Ahmet ...) (XV. yy.)
Sükûnî (Mudurnulu Mehmet ... Efendi) (XVII. yy.)
Süleyman Çelebi (XV. yy.)
Süleyman Fehim (XVIII. yy.)
Süleyman Nazif (XX. yy.)
Süleyman Paşa (?)
(Sultanzâde) Mehmet Dâniş
Sünbulzade Vehbi (XVIII. yy.)
Sürûrî (Seyyid Osman) (XIX. yy.)
Sürûrî (XVIII. yy.)
Sürûrî-i Atîk (Burdurlu Mustafa bin Şaban) (XVI. yy.)

Ş

Şâhî (Kanunî'nin oğlu Bayezit) (XVI. yy.)
Şâhî (Okçuzâde Mehmet ...) (XVII. yy.)
Şâhidî (XVI. yy.)
Şahin Giray (?)
Şâkir (Hüseyin ...) (XVIII. yy.)
Şâkir Ahmet Paşa (Trabzonlu ...)
Şâmî (Mustafa ...) (XVI. yy.)
Şânî (?)
Şânîzade (XVIII. yy.)
Şâyî (Mustafa ...) (?)
Şefik (Masrafzâde Vak'anüvis Mehmet ...) (XVII. yy.)
Şehit Ali Paşa (XVIII. yy.)
Şehrî (Malatyalı Ali Çelebi) (XVIII. yy.)
Şehzade Korkut (XV. yy.)
Şem'î (Mehmet ...) (XVIII. yy.)
Şem'î Çelebi (XVI. yy.)
Şemseddin (?)
Şemsî (XV. yy.)
Şeref Hanım (Bacı) (XIX. yy.)
Şerîf (Esadzâde Şeyhülislâm Mehmet ...) (XIX. yy.)
Şerîf (Esadzâde Şeyhülislâm Mehmet ...) (XVIII. yy.)
Şerîfî (Mesnevi Mütercimi) (XVI. yy.)
Şeyh Galip (.... .... Dede) (XVIII. yy.)
Şeyh Mehmet Esad Galip (XVIII. yy.)
Şeyhî (Gümüşayak Mehmet Dede) (XVII. yy.)
Şeyhî (Mehmet ...) (XVI. yy.)
Şeyhî (XV. yy.)
Şeyhülislâm Abdullah Vassâf Efendi (XVII. yy.)
Şeyhülislâm Bahâyî (.......Mehmet) (XVII. yy.)

Şeyhülislam Hüdayi Efendi (?)
Şeyhülislâm Mekkî Efendi (XVIII. yy.)
Şeyhülislâm Yahyâ (... Efendi) (XVI. yy.)
Şeyhzâde İbrahim Hafîd (XVIII. yy.)
Şeyyad Hamza (XIII. yy.)
Şinâsi (İbrahim ...) (XIX. yy.)
Şinâsî (Rûznâmecizâde Mehmet ... Çelebi) (XVII. yy.)
Şîrî (XVIII. yy.)
Şuğlî (?)
Şuûrî (Halepli Hasan ... Çelebi) (XVII. yy.)
Şühûdî (XVI. yy.)

T

Tâhirü'l-Mevlevî (XX. yy.)
Tahsîn (Kıbrıslı Hoca ...) (XIX. yy.)
Tâlib (Bursalı Mehmet ...) (XVIII. yy.)
Tâlib-i Bursevî (.....Kadîm) (XVII. yy.)
Tâlib-i Kadîm (Bosnalı .....) (XVII. yy.)
Tâliî (Defterdarzâde Mahmut ...) (XV. yy.)
Tarzî (?)
Tayfur Hâmit Bey (?)
Tayyar Paşa (Mahmut …) (XIX. yy.)
Tevfik (?)
Tevfik Fikret (XX. yy.)
Tıflî (Mehmet Emin) (XVII. yy.)
Tırsî (XVII. yy.)
Tokadîzâde Şekib (XIX. yy.)
Turgut Yarkend (XXI. yy.)
Türk Firdevsisi (Firdevsî-i Rûmî-Uzun Firdevsi) (XVI. yy.)
Türâbî (XIX. yy.)

U

Ubeydî (XVI. yy.)
Ulvî (Bursalı Hüseyin ...) (XVIII. yy.)
Ulvî (Terzizâde ...) (XVI. yy.)
Ulvî-i Kadîm (Bursalı Yeğenoğlu ...) (XVI. yy.)
Usûlî (Yenice Vardarlı ...) (XV. yy.)
Uşşâkîzâde (Halit Ziya) (XX. yy.)
III. Sultan Murat (XVI. yy.)

Ü

Ümmî Sinan (XVII. yy.)
Ünsî (?)
Üsküdarlı Hakkı Bey (XX. yy.)
Üsküdarlı Sırrî (XX. yy.)
Üsküdarlı Süleyman Sâlim Bey (XX. yy.)
Üsküdarlı Tal'at (XIX. yy.)

V

Vâhid (Mehmet ... Çelebi) (XVII. yy.)
Vâhid Mahdumî (XVIII. yy.)
Vâhid Paşa (Mehmet ...) (XIX. yy.)
Vâkıf (?)
Vâlî (Vâlî-i Âmidî) (XVIII. yy.)
Vâlihî-i Kadîm (Kurtzâde Edirneli Şeyh ...) (XVI. yy.)
Vâlihî (Üsküplü ...) (?)
Vasfî (Şeyh ...) (XIX. yy.)
Vasfî (XVI. yy.)
Vâsıf (Seyyit Hüseyin ...) (XVIII. yy.)
Vâsık (İstanbullu Ahmet ...) (XVII. yy.)
Vassâf (XIX. yy.)
Vecdî (Abdülbâki) (XVII. yy.)
Vefâî (Sultan IV. Mehmet) (XVII. yy.)
Veled Çelebi (... İzbudak) (XX. yy.)
Vesim (?)
Veysî (Alaşehirli Üveys Kadı ...) (XVI. yy.)
Vîrânî (XVI. yy.)

Y

Yahya Kemal (Beyatlı) (XX.yy.)
Yahyâ Bey (Taşlıcalı ..) (XVI. yy.)
Yakînî (Edirneli Mevlâna Hüseyin ...) (XVI. yy.)
Yazıcı Mehmet Efendi (XV.yy.)

Yenişehirli Avnî (Bekir Paşazâde ... Hüseyin) (XIX. yy.)
Yesârî (XIX. yy.)
Yunus Emre (XIV. yy.)
Yümnî (Emin…) (XIX. yy.)
Yümnî (Süleyman ...?)
Yüsrî (XVIII. yy.)

Z

Zaifî (XVI. yy.)
Zâik (Şeyh Mehmet Emin ...) (XIX. yy.)
Zârî-i Kürîdî (?)
Zâtî (Balıkesirli İvaz) (XV. yy.)
Zekâî (Şeyh Mustafa ...) (XVIII. yy.)
Zekâî (Üsküdar Muhafızı İbrahim Beyzâde Mustafa ...) (XIX. yy.)
Zekeriya Efendi (?)
Zeynep (Zeynünnisa ... Hanım) (XV. yy.)
Zeynî (?)
Ziya (Adanalı ...) (XX. yy.)
Ziya Paşa (Abdülhamid ....) (XIX. yy.)
Ziyaî (?)
Zülâlî (Hasan ...) (XVIII. yy.)